

International Auditing and
Assurance Standards Board.

Халықаралық Сапаны
Бақылау, Аудит, Шолу,
Өзге де сенімділік орнату
және Ілеспе жүретін
қызметтер бойынша
нұсқаулық

2018 Шығарылым
I Бөлім

IAPN.

ISA.

ISQC.

IAASB қызметтерін қолдайтын құрылымдар мен процесстер International Federation of Accountants® немесе IFAC® тарапынан қолдауға ие болады.

IAASB және IFAC аталған басылымдағы материалдар негізінде әрекет еткен немесе әрекет етуден бас тартқан кез келген тұлғаға келтірілген және абайсыздықтан немесе басқа да себептерден туындаған шығындар бойынша жауап бермейді.

International Standards on Auditing, International Standards on Assurance Engagements, International Standards on Review Engagements, International Standards on Related Services, International Standards on Quality Control, International Auditing Practice Notes, Exposure Drafts, Consultation Papers, және IAASB басқа да басылымдары IFAC немесе оның авторлық құқығымен жарияланады.

Авторлық құқық© 2018 жыл, Желтоқсан IFAC. Барлық құқықтар қорғалған. Бұл басылымды жеке тұлға үшін және коммерциялық емес қолданыс үшін жүктеп алуға болады (кәсіби танысу немесе зерттеу мақсатында) немесе www.iaasb.org вебсайтынан сатып алуға болады. Бұл құжатты аудару, қайта басып шығару, сату немесе тарату және басқа да ұқсас қолданулар үшін жазбаша рұқсат талап етіледі.

The 'International Auditing and Assurance Standards Board', 'International Standards on Auditing', 'International Standards on Assurance Engagements', 'International Standards on Review Engagements', 'International Standards on Related Services', 'International Standards on Quality Control', 'International Auditing Practice Notes', 'IAASB', 'ISA', 'ISAE', 'ISRE', 'ISRS', 'ISQC', 'IAPN', және IAASB логотипі IFAC сауда белгісі болып табылады, немесе АҚШ-тағы және басқа елдердегі IFAC тіркелген сауда белгісі немесе қызмет көрсету белгілері болып табылады.

Авторлық құқық, сауда белгісі және рұқсат алу апараты бойынша [рұқсаттарға](http://www.iaasb.org) өтініз немесе permissions@ifac.org хабарласыңыз.

529 Бесінші Авеню, Нью-Йорк, NY 10017
T +1 (212) 286-9344 F +1 (212) 286-9570
www.iaasb.org

ISBN: 978-1-60815-389-3

**Сауда белгілері және Тіркелген Сауда
белгілері және Қызмет көрсету
белгілері**

International Auditing and Assurance Standards Board®

IAASB®

International Standards on Auditing®

International Standards on Assurance Engagements™

International Standards on Review Engagements™

International Standards on Related Services™

International Standards on Quality Control™

International Auditing Practice Notes™

ISA®

ISAE™

ISRE™

ISRS™

ISRS™

ISQN™

IAPN™

Бұл Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтер туралы мәлімдемелер анықтамалығы, Халықаралық аудит және растау стандарттары кеңесінің (IAASB) 2018 жылғы басылымы Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) 2018 жылдың желтоқсан айында ағылшын тілінде басып шығарған. , 2021 жылдың ақпан айында Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігімен қазақ тіліне аударылған және ХБФ рұқсатымен қайта шығарылған. 2018 жылғы Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтердің мәлімдемелері анықтамалығын аудару процесі IFAC-да қаралды және аударма «Саясат мәлімдемесі – Халықаралық федерацияның басылымдарды аудару саясатына» сәйкес жүргізілді. Бухгалтерлер». Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтер туралы анықтамалықтың бекітілген мәтіні, 2018 басылымы IFAC ағылшын тілінде басып шығарған мәтін болып табылады.

Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтердің мәлімдемелері анықтамалығының ағылшын тіліндегі мәтіні, 2018 жылғы басылым © 2018 Халықаралық бухгалтерлер федерациясының (IFAC). Барлық құқықтар сақталған.

Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтердің мәлімдемелері анықтамалығының қазақ тіліндегі мәтіні, 2018 жылғы басылым © 2021 Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC). Барлық құқықтар сақталған.

Түпнұсқа атауы: Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements, 2018 Edition ISBN: 978-1-60815-389-3

Осы құжатты көшіруге, сақтауға немесе жіберуге немесе басқа да осыған ұқсас пайдалануға рұқсат алу үшін Permissions@ifac.org мекенжайына хабарласыңыз.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САПАНЫ БАҚЫЛАУ, АУДИТ, ШОЛУ, СЕНІМДІЛІК ОРНАТУ ЖӘНЕ ІЛЕСПЕ ҚЫЗМЕТТЕР СТАНДАРТТАРЫ БОЙЫНША НҰСҚАУЛЫҚ

І БӨЛІМ

МАЗМҰНЫ

	Бет
Нұсқаулықтың 2017 жылғы Шығарылымына Енгізілген Өзгерістер және Соңғы Түзетулер.....	1–2
Халықаралық Бухгалтерлер Федерациясының Рөлі	3
Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесімен Шығарылған Мәлімдемелер Құрылымы	4
Халықаралық Сапаны бақылау, Аудит, Шолу, Өзге де сенімділік орнату және Ілеспе Қызметтер Стандарттарына Алғысөз	5–9
Терминдер Глоссарийі	10–40
САПАНЫ БАҚЫЛАУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТТАРЫ	
СБХС 1, Қаржылық Есептерге Аудит және Шолу Жүргізетін, сонымен қатар, өзге де Сенімділік Орнату және Ілеспе Қызметтер Келісімдерін Орындайтын Фирмалар үшін Сапаны Бақылау	41–76
ӨТКЕН КЕЗЕҢДЕР ҚАРЖЫЛЫҚ АҚПАРАТЫНА АУДИТ ЖҮРГІЗУ	
200–299 ОРТАҚ ҚАҒИДАТТАР МЕН ЖАУАПКЕРШІЛІКТЕР	
ХАС 200, Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудит Жүргізу	77–106
ХАС 210, Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу.....	107–131
ХАС 220, Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау	132–151
ХАС 230, Аудит Құжаттамасы	152–164
ХАС 240, Қаржылық Есептілік Аудитін Жүргізу Барысында Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі	165–209
ХАС 250, (Қайта қарастырылған), Қаржылық Есептілік Аудиті Барысында Заңдар мен Нормативтік актілерді Қарастыру	210–229
ХАС 260, (Қайта қарастырылған), Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас	230–259
ХАС 265, Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктер туралы Басқару Өкілеттігі мен Басқаруға қатысты Тұлғаларға Хабар беру	260–271

**300–499 ТӘУЕКЕЛДІКТІ БАҒАЛАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАНҒАН ТӘУЕКЕЛДІКТЕР ЖАУАП
РЕТІНДЕГІ АУДИТОРЛЫҚ РӘСІМДЕР**

ХАС 300, Қаржылық Есептілік Аудитін Жоспарлау	272–284
ХАС 315 (Қайта қарастырылған), Ұйым және Оның Сыртқы Ортасын Зерттеп Білу негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдігін Анықтау мен Бағалау	285–342
ХАС 320, Аудитті Орындау және Жоспарлаудағы Маңыздылық.....	343–351
ХАС 330, Бағаланған Тәуекелдіктерге Жауап ретіндегі Аудиторлық Рәсімдер.....	352–374
ХАС 402, Қызмет Көрсетуші Ұйымдардың Қызметін Пайдаланатын Ұйымдарға қатысты Аудит Қарастырылымдары	375–398
ХАС 450, Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларға Баға беру.....	399–413

500–599 АУДИТ ДӘЛЕЛДЕМЕЛЕРІ

ХАС 500, Аудит Дәлелдемелері	414–431
ХАС 501, Аудит Дәлелдемелері — Тандалған Тармақтарға Арнайы Қарастырулар	432–442
ХАС 505, Сыртқы Растаулар	443–454
ХАС 510, Бастапқы Аудит Келісімдері— Кезең басындағы Қалдықтар	455–468
ХАС 520, Сараптамалық Рәсімдер	469–476
ХАС 530, Аудит Іріктемесі	477–494
ХАС 540, Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын қоса алғандағы Бухгалтерлік Бағалау және Ілеспе Ақпаратты Ашып Көрсету Аудиті	495–539
ХАС 550, Байланысты Тараптар	540–567
ХАС 560, Есептік Күннен кейінгі Оқиғалар	568–580
ХАС 570 (Қайта қарастырылған), Үздіксіз Қызмет	581–610
ХАС 580, Жазбаша Ұсынымдар	611–627

600–699 БАСҚАЛАРДЫҢ ЕҢБЕКТЕРІН ҚОЛДАНУ

ХАС 600, Арнайы Қарастырулар — Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда)	628–678
ХАС 610 (Қайта қарастырылған 2013), Ішкі Аудиторлардың Жұмысын пайдалану	679–702
ХАС 620, Аудитор Сарапшысының Еңбегін Қолдану	703–723

700–799 АУДИТ ҚОРЫТЫНДЫСЫ ЖӘНЕ ЕСЕП БЕРУ

ХАС 700 (Қайта қарастырылған), Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп Жүргізу	724–779
ХАС 701, Тәуелсіз Аудитор Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелері Туралы Хабар беру	780–803
ХАС 705 (Қайта қарастырылған), Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Жетілдіру	804–835
ХАС 706 (Қайта қарастырылған), Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тарауларды және Басқа да Маңызды Тарауларды Ерекшелеу.....	836–853
ХАС 710, Салыстырмалы Ақпарат—Сәйкес Көрсеткіштер және Салыстырмалы Қаржылық Есептілік	854–874
ХАС 720 (Қайта қарастырылған), Басқа да Ақпараттарға Қатысты Аудитордың Жауапкершіліктері	875–926

800–899 АРНАЙЫ САЛАЛАР

ХАС 800 (Қайта қарастырылған), Арнайы Қарастырулар—Арнайы Мақсаттағы Жүйеге Сәйкес Дайындалған Қаржылық Есептілік Аудиті	927–950
ХАС 805 (Қайта қарастырылған), Арнайы Қарастырулар—Жекелеген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің Тармақтарының немесе Шоттарының, Арнайы Элементтерінің Аудиті	951–980
ХАС 810 (Қайта қарастырылған), Жиынтық Қаржылық Есептілік Бойынша Есеп Беру Келісімдері	981–1009

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ ТӘЖІРИБЕЛЕРІ ЕСКЕРТПЕЛЕРІ

ХАТЕ 1000, Қаржы Құралдары Аудитіндегі Арнайы Қарастырулар	1010–1076
---	-----------

ЖАҢА ЖӘНЕ ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН ҚОЛДАНЫСҚА ЕНБЕГЕН СТАНДАРТТАР

ХАС 540 (Қайта қарастырылған), Бухгалтерлік Бағалау және Ілеспе Ақпаратты Ашып Көрсету Аудиті	1077–1182
--	-----------

НҰСҚАУЛЫҚТЫҢ 2016-2017 ЖЫЛҒЫ ШЫҒАРЫЛЫМЫНА ЕНГІЗІЛГЕН ӨЗГЕРІСТЕР ЖӘНЕ СОҒҒЫ ТҮЗЕТУЛЕР

Сілтемелер

Бұл нұсқаулықта Бухгалтерлік Есеп Халықаралық Стандарттарға (БЕХС) және Қаржылық есеп Халықаралық Стандарттарына (ҚЕХС) сілтемелер жасалынған. Басқаша көрсетілмеген жағдайда, БЕХС мен ҚЕХС-ке жасалған сілтемелер мәлімдемені дайындау күні қолданылған БЕХС мен ҚЕХС-ке енгізілген. Сәйкесінше, оқырмандарға ескертілетін жәйт, БЕХС немесе ҚЕХС қайта қаралған жағдайда, сілтемелер ең соңғы БЕХС немесе ҚЕХС-қа жасалуы тиіс.

Бұл нұсқаулықтағы «ел» сөзіне сілтемелер «ел немесе құзырет» деп қарастырылуы тиіс.

Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесі Шығарған Мәлімдемелер

Бұл нұсқаулық Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесі (ХАСОСК) сапа бақылауы, аудит, шолу, өзге де кепілдіктер және ілеспе қызметтер стандарттарының, сонымен қатар, беделді емес Халықаралық Аудиттік Тәжірибе Ескертпелерінің (ХАТЕ) толық жиынтығын құрайды. Ол, сонымен бірге, өзіне ХАСОСК-і мәлімдемесіне кіріспені, терминдер глоссарийін және өзге де беделді емес материалдарды қосады. Бұл нұсқаулық 2016-2017 жылы жарық көрген нұсқаулықты алмастырады.

Қосымшалар және Өзгертулер

Алғысөздің 18-тармағында «Егер Халықаралық Стандартта өзгеше көрсетілмесе, онда кәсіби бухгалтер Халықаралық стандартты онда көрсетілген мерзімге дейін қолдануға рұқсат етіледі» деп көрсетілген.

Нұсқаулықтың I бөлімі

ХАС 250 (Қайта қарастырылған), Қаржылық Есептілік Аудиті Барысында Заңдар мен Нормативтік актілерді Қарастыру

Бұл нұсқаулық 2017 жылғы 15 желтоқсаннан немесе одан кейін басталатын кезеңдердегі қаржылық есептілік аудиттері үшін күшіне енген ХАС 250 (қайта қарастырылған) қамтиды.

Қайта қарастырылған стандарт, соған сәйкес келетін түзетулермен бірге 2016-2017 жылғы нұсқаулықтың I бөлімінің 1071-1108 беттеріне енгізілді. Тиісті түзетулер, сонымен қатар, кросс-сілтеме және басқа да өзгерістермен бірге, 2018 жылғы нұсқаулықта енгізілді. Алдыңғы кезеңдерге жарамды бұрынғы ХАС 250 2018 жылға нұсқаулыққа енгізілген жоқ.

ХАС 540, Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын қоса алғандағы Бухгалтерлік Бағалау және Ілеспе Ақпаратты Ашып Көрсету Аудиті

Қазіргі қолданыстағы ХАС 540-қа қосымша ретінде, осы нұсқаулықтың I бөліміне 1077-1182 беттерде ХАС 540 (Қайта қарастырылған) енеді. Қайта қарастырылған стандарт 2019 жылдың 15 желтоқсанынан немесе одан кейін басталатын кезеңдердегі қаржылық есептілік аудиті үшін күшіне енген болып табылады және тәуекелдерді бағалаудың жетілдірілген процесіне, бухгалтерлік есептеулерді жасауда әдістерге, мәліметтерге және болжамдарға жақын байланысқа, ауқымдылығы туралы қарастыруларға және кәсіби скептицизмнің маңыздылығына назар аударуға қатысты түзетулерді қамтиды.

Алғысөз

Дұрыс нөмірлеуге бейімделу үшін алғы сөз 8-тармақтан бастап өзгертілді. Бұл басқа стандарттарға әсер етпейді.

Нұсқаулықтың II бөлімі

Нұсқаулықтың II бөлімі бойынша қосымшалар жоқ. Халықаралық стандарттарға БХӘСК *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексіндегі* заңдар және нормативті актілермен сәйкес келмеушілікке (ЗЖНАСК) қатысты жаңа талптарға жауап ретінде Халықаралық Стандарттарға түзетулер, және де кросс-сілтемелерге және басқа да өзгерістер енгізілді.

Нұсқаулықтың III бөлімі

Нұсқаулықтың III бөлімі бойынша қосымшалар жоқ.

2018 жылдың 1 желтоқсанынан Кейін Шығарылған Соңғы Мәлімдемелер және Алдыналғы Жобалар

Соңғы жетілдірулер бойынша ақпарат және 2018 жылдың 1 желтоқсанынан кейінгі шығарылған соңғы мәлімделерді немесе көрнекті алдыналғы жобаларды алу үшін ХАСОСК вебсайтына қараңыз www.iaasb.org.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БУХГАЛТЕРЛЕР ФЕДЕРАЦИЯСЫ РӨЛІ

Халықаралық Бухгалтерлер Федерациясы (ХБФ) күшті және орнықты ұйымдар, нарықтар және экономикалар дамуына үлес қоса отырып, қоғамдық мүддеге қызмет көрсетеді. Ол қаржылық есептің ашықтықтығын, есептілігін және салыстырымдылығын қорғайды; бухгалтерлік кәсіптің дамуына көмектеседі; жаһандық қаржылық инфрақұрылым үшін бухгалтерлердің маңыздылығы мен құндылығын жеткізеді. 1977 жылы негізі қаланды, ХБФ қазіргі кезде 175 мүшеден құралған және 130-дан көп мемлекеттер мен күзiреттiлiктерде қауымдастыққа ие, қоғамдық тәжірибеде, білімде, мемлекеттік қызмет, индустрия және сауда саласындағы шамамен 3 миллион бухгалтерлерлері бар заңды құқыққа ие.

Қоғамдық мүдде мандатының бір бөлігі ретінде ХБФ жоғары сапалы халықарылық аудит және кепілдік стандарттарын дамытуға, қабылдауға және іске асыруға, ең алдымен, ХАСОСК қолдауы арқылы өз үлесін қосады. ХБФ тәуелсіз стандарт-орнату басқармасын адам ресурстарымен, нысандарды басқарумен, қарым-қатынастық қолдаумен және қаржыландырумен қамтамасыз етеді және тағайындаулар мен басқарма мүшелерін іріктеу үдерісін жеңілдетеді.

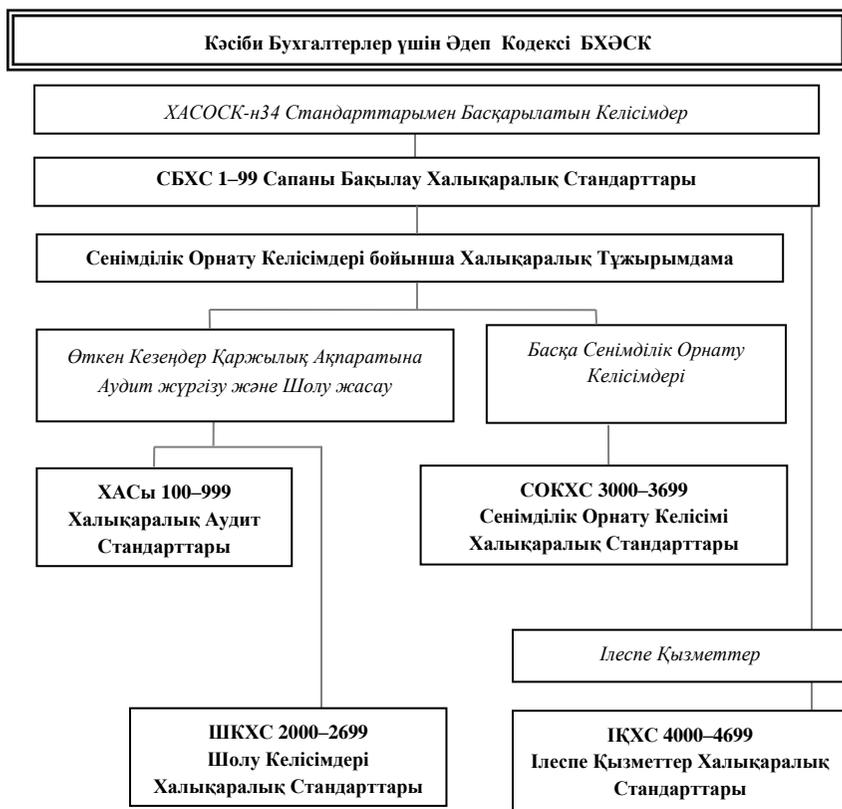
ХАСОСК өз күн тәртібін белгілейді және басылымдарын тиісті үдерістерге сай және ХБФ қатысуынсыз бекітеді. ХБФ күн тәртібіне және басылымдарына ықпалын тигізу қабілетіне ие емес. ХБФ нұсқаулықтар, стандарттар және басқа да басылымдарды жариялайды және авторлық құқықтар иегері болып табылады.

ХАСОСК тәуелсіздігі бірнеше жолмен қорғалады:

- қоғамдық кеңесшілерді тартуда қатаң тиісті үдерісті қосатын стандарт орнатуды тәуелсіз қоғам мүддесі қадағалауы Қоғамдық Мүдде Қадағалау Кеңесімен (толық ақпарат үшін www.ipiob.org вебсайтын қараңыз) ресми түрде орындалады;
- тағайындаулар бойынша қоғамдық шақырулар және Қоғамдық Мүдде Қадағалау Кеңесімен тағайындауларды/іріктеу үдерісін ресми, тәуелсіз қадағалау;
- стандарт орнатуға арналған тиісті үдерістер тұрғысынан да, сондай-ақ, күнтәртібі материалдарына қоғамдық қолжеткізiмдiлiк, жиындар және әрбір соңғы стандарт пен қорытындыларға жарияланған негіз тұрғысынан да толық ашықтық;
- стандарт-орнату үдерісінде Консультациялық Кеңесшілік Топты және бақылаушыларды тарту; және
- ХАКСБ мүшелеріне талаптар, сондай-ақ тағайындау/жұмысқа қабылдау ұйымдары, басқарма тәуелсіздігі, толықтығы және қоғамдық мүдде міндеттері.

Қосымша ақпарат алу үшін ХБФ вебсайтын қараңыз www.ifac.org.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ ЖҮРГІЗУ ЖӘНЕ СЕНІМДІЛІК ОРНАТУ СТАНДАРТТАРЫ КЕҢЕСІМЕН ШЫҒАРЫЛҒАН МӘЛІМДЕМЕЛЕР ҚҰРЫЛЫМЫ

САПАНЫ БАҚЫЛАУ, АУДИТ, ШОЛУ, СЕЊИМДІЛІК ОРНАТУ ЖӘНЕ ІЛЕСПЕ ҚЫЗМЕТТЕР ХАЛЫҚАРАЛЫҚ МӘЛІМДЕМЕЛЕРІНЕ АЛҒЫСӨЗ

(2011 жылдың 15 желтоқсанынан бастап күшіне енді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	1–2
ХАСОСК Мәлімдемелері	3–4
ХАСОСК Өкілетті Мәлімдемелері	3–4
Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесімен Шығарылған Халықаралық Стандарттарға Өкілетті Бекітулер	5–17
Халықаралық Аудит Стандарттары	11
Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарттары	12
Басқа да Халықаралық Стандарттар	13–16
Кәсіби пайым	17
Халықаралық Стандарттардың Қолданылымдығы	18–19
Өкілетті емес Материалдар	20–22
Халықаралық Аудиттік Тәжірибе Ескертпелері	21–22
Басқа Халықаралық Стандарттарға қатысты Тәжірибе ескертпелері	23
Қызметкерлер жарияланымдары	24
Тілі	25

Кіріспе

1. *Халықаралық Сапаны Бақылау, Аудит, Шолу, Бсқа да Сенімділік Орнату және Ілеспе Қызметтер Мәлімдемелері* алғысөзі Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесі (IAASB) ХААСБ-ның сілтеме шарттарында баяндалғандай шешімдерінің мазмұны мен беделін түсінуге көмектесу үшін берілген.
2. ХАСОСК-ның мақсаты – ғаламдық деңгейде Халықаралық Стандарттар толық пакетін әзірлеу мен енгізу. ХАСОСК мүшелері әлемдік бухгалтерлік кәсіптің орнын қоғамдық мүдделерде қорғайды. Бұл олардың елдегі немесе фирмадағы қолданыстағы тәжірибеге сәйкес келмейтін немесе ХАСОСК мүшелігіне ұсынған тұлғалардың ұстанымына сәйкес келмейтін мәселе бойынша ұстанымға ие болуына әкелуі мүмкін.

ХАСОСК Мәлімдемелері

ХАСОСК Өкілетті Мәлімдемелері

3. ХАСОСК ережелері Халықаралық Стандарттарға сәйкес жүргізілетін аудит, шолу, сенімділік орнату және басқа да келісімдерді реттейді. Олар белгілі бір жердегі өткен кезеңдер қаржылық есептілік аудитін немесе сенімділік орнату келісімін осы елдің ұлттық стандарттарына сәйкес орындалуы қажет басқа заңдарға немесе нормативтік актілерге енгізбейді. Егер жергілікті заңдар немесе ережелер белгілі бір тақырыптағы ХАСОСК стандарттарынан өзгеше болса немесе қайшылықтар болса, жергілікті заңдар мен ережелерге сәйкес жасалған келісім автоматты түрде ХАСОСК стандарттарына сәйкес келмейді. Кәсіби бухгалтер келісімге қатысты барлық стандарттарды толығымен орындамайынша, ХАСОСК стандарттарына сәйкестігін білдірмеуі керек.
4. ХАСОСК өкілетті мәлімдемелері болып Халықаралық Стандарттар табылады, ХАСОСК белгіленген тәртіппен шығарылады.

Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесімен Шығарылған Халықаралық Стандарттарға Өкілетті Бекітулер

5. Халықаралық Аудит Стандарттары (ХАС) өткен кезең қаржылық ақпаратына аудит жүргізу кезінде қолданылуы тиіс.
6. Шолу Келісімі Халықаралық Стандарттары (ШКХС) өткен кезең қаржылық ақпаратына шолу жасау кезінде қолданылуы тиіс.
7. Сенімділік Орнату Келісімі Халықаралық Стандарттары (СОКХС) өткен кезең қаржылық ақпаратына аудит жүргізу және шолу жасаудан басқа сенімділік орнату келісімдерінде қолданылуы тиіс.

8. Ілеспе Қызметтер Халықаралық Стандарттары (ІҚХСы) ХАСОСК белгілеген ақпаратқа және басқа да қызметтерге қатысты келісімдерге келісілген рәсімдерді қолдану үшін құрастыру келісімдеріне қолданылуы керек.
9. ХАС, ШКХС, СОКХС және ІҚХС ХАСОСК-нің Келісім Стандарттарына жатады.
10. Сапаны бақылау бойынша Халықаралық Стандарттар (СБХС) ХАСОСК -нің Келісім Стандарттарға жататын барлық ХАСОСК қызметтеріне қолданылуы тиіс.

Аудиттің Халықаралық Стандарттары

11. ХАС-тар тәуелсіз аудитор жүргізген қаржылық есептілік¹ аудиті мәнмәтінде жазылған. Олар басқа өткен кезеңдер қаржылық есептілік аудиті қолданылатын жағдайларға керекті қолданылуы тиіс. ХАС өкілеттіктері 200 ХАС-да² баяндалған.

Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарттары

12. СБХС фирмаларға ХАСОСК Келісім стандарттарына сәйкес келетін барлық қызметтеріне қатысты қолданылады. СБХС өкілеттіктері СБХС кіріспесінде көрсетілген.

Басқа да Халықаралық Стандарттар

13. 6-8-тармақтарда көрсетілген кейбір Халықаралық Стандарттар қамтиды: мақсаттарды, талаптарды, қолданылуын және басқа түсіндірме материалдарды, кіріспе материалдар мен анықтамаларды. Бұл терминдер ХАС 200 қаржылық есеп аудиті тұрғысынан қалай түсіндірілетініне тікелей ұқсас түрде түсіндірілуі керек.
14. 6-8-тармақтарда көрсетілген басқа Халықаралық Стандарттар түсіндірме және басқа материалдар, оның ішінде қосымшалар түріндегі тиісті нұсқаулықпен бірге негізгі қағидалар мен маңызды рәсімдерді (қою шрифтпен және «керек» сөзімен белгіленген) қамтиды. Негізгі қағидаттар мен маңызды рәсімдер түсіндіру және оларды қолдану бойынша басшылықты қамтамасыз ететін басқа материалдар аясында түсінілуі және қолданылуы керек. Сондықтан негізгі принциптер мен маңызды рәсімдерді түсіну және қолдану үшін стандарттың бүкіл мәтінін қарастыру қажет.

¹ Егер басқаша көрсетілмесе, «қаржылық есептілік» өткен кезеңдер қаржылық ақпараттарынан тұратын қаржылық есептілікті білдіреді.

² ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудит Жүргізу*

15. Стандарттың негізгі принциптері мен маңызды рәсімдері олар келісім жағдайында маңызды болған барлық жағдайларда қолданылуы керек. Алайда ерекше жағдайларда, кәсіби бухгалтер осы рәсімнің мақсатына жету үшін тиісті маңызды процедурадан бас тарту туралы шешім қабылдауы мүмкін. Осындай жағдай туындаған кезде кәсіби бухгалтерден балама процедуралар процедураның мақсатына қалай жететінін және егер себептері анық болмаса, кету себептерін құжаттау қажет. Кәсіби бухгалтердің маңызды процедурадан бас тарту қажеттілігі, егер келісімнің нақты жағдайларында бұл рәсім тиімсіз болса ғана пайда болады.
16. Өтініш материалының бөлігі болып табылатын қосымшалар стандарттың ажырамас бөлігі болып табылады. Қосымшаның мақсаты мен мақсатты қолданылуы тиісті Стандарттың ережесінде немесе қосымшаның атауы мен кіріспесінде түсіндіріледі.

Кәсіби пайым

17. Халықаралық стандарттардың сипаты кәсіби бухгалтерден оларды қолдану кезінде кәсіби пайым жасауды талап етеді.

Халықаралық Стандарттардың Қолданылымдығы

18. Белгілі бір Халықаралық Стандарт қолданылуын шектеу, заңды күшіне ену күні және шеңбері Стандартта түсіндірілген. Басқа Халықаралық Стандартта болмаса, кәсіби бухгалтерлерге заңды күшіне ену күні белгіленгенге дейін Халықаралық Стандартты қолдануға рұқсат етіледі.
19. Халықаралық Стандарттар қоғамдық сектордағы келісімдерге қатысты. Қажет болған жағдайда, қоғамдық сектор қйымдарына қатысты қосымша пікірлер енгізіледі:
 - (a) ХАС мен СБХС бойынша Халықаралық Стандарт шеңберінде; немесе
 - (b) Басқа Халықаралық Стандарттар соңында пайда болатын Қоғамдық Сектор Болашағында (ҚСБ).

Өкілетті емес Материалдар

20. Өкілетті емес материалдарға ХАСОСК шығарған Тәжірибелік Ескертпелер және қызметкерлердің жарияланымдары кіреді. Өкілетті емес материалдар ХАСОСК Халықаралық стандарттарының бөлігі болып табылмайды.

Халықаралық Аудит Тәжірибе Ескертпелері

21. Халықаралық Аудит жөнінде Тәжірибе жиынтығы (ХАТЕ) ХАС құрамына кірмегендерді қосымша талаптар қоймайды, сонымен қатар олар аудиторлар міндеттерін өзгертпей ХАС қатысты бүкіл міндеттерін орындайды. ХАТЕ аудиторларды тәжірибелік көмекпен

қамтамасыздандырады. Олар ұлттық стандарттарға жауап беретін немесе тиісті ұлттық материалды әзірлеу кезінде пайдаланылатын тұлғаларға таратылады. Сондай-ақ, олар фирмалар өздерінің оқу бағдарламаларын және ішкі басшылықтарын әзірлеу кезінде пайдалана алатын материалдарды ұсынады.

22. Қамтылған тақырып(тар) сипатына қарай ХАТЕ аудиторға келесілерде көмектесе алады:
- Ұйымның мән-жағдайы туралы түсінігін алуда және елеулі бұрмалану тәуекелін бағалау мен анықтау туралы пайымдаулар жасауда;
 - Жағдайларда сәйкес келетін рәсімдерді қоса алғанда бағаланған тәуекелдерге қалай жауап беру керектігі туралы пайымдаулар жасауда; немесе
 - Қаржылық есептілік туралы пікірді қалыптастыру мен өкілеттілікке ие тұлғалармен қарым-қатынасты қоса алғанда есеп беру мәселелерін қарастыруда.

Басқа да Халықаралық Стандарттарға қатысты Тәжірибе Ескертпелері

23. ХАСОСК сәйкесінше ХШКСы, ХСОКСы және ХІКСы үшін бірдей мақсатқа қызмет ету үшін Халықаралық Шолу Келісімі Тәжірибе Ескертпелерін (ШКТЕ), Халықаралық Сенімділік Орнату Келісімі Тәжірибе Ескертпелерін (ХСОКТЕ), Халықаралық Ілеспе Қызметтер Тәжірибе Ескертпелерін (ХІКТЕ) шығара алады.

Қызметкерлер жарияланымдары

24. Қызметкерлердің жарияланымдары тәжірибелі мамандардың маңызды немесе жаңа пайда болатын мәселелер туралы хабардар болуын қолданыстағы талаптар мен қолдану материалдарына сілтеме жасау арқылы хабардарлығын арттыруға көмектесу үшін немесе олардың назарын ХАСОСК мәлімдемелерінің тиісті ережелеріне бағыттау үшін пайдаланады.

Тілі

25. ХАСОСК Халықаралық Стандарттары, Тәжірибе Ескертпелері, алдыналғы жобалар немесе басқа басылымдар жалғыз ресми мәтіндері ХАСОСК-мен Ағылшын тілінде жарияланады.

ТЕРМИНДЕР ГЛОССАРИЙ¹

(Желтоқсан 2017)

Кіру рұқсатын бақылау (Access controls) — Желідегі терминалдардың құрылғыларына, бағдарламаларына және мәліметтеріне қол жеткізуді шектеуге арналған рәсімдер. Кіру рұқсатын бақылау «пайдаланушы аутентификациясы» мен «пайдаланушы авторизациясынан» тұрады. «Пайдаланушы аутентификациясы» әдетте бірегей логинді сәйкестендіру, құпиясөздер, кіру карталары немесе биометрикалық деректер арқылы пайдаланушыны анықтауға тырысады. «Пайдаланушы авторизациясы» әр пайдаланушы жүгіне алатын компьютерлік ресурстарды анықтауға арналған кіру рұқсаты ережелерінен тұрады. Атап айтқанда, мұндай рәсімдер келесілерді алдын алуға немесе анықтауға арналған:

- Желідегі терминал құрылғыларына, бағдарламаларына және мәліметтеріне рұқсатсыз қол жеткізу;
- Рұқсат етілмеген транзакцияларды енгізу;
- Деректер файлдарына рұқсат етілмеген өзгерістер жүргізу;
- Кіруге рұқсаты жоқ қызметкерлердің компьютерлік бағдарламаларды қолдануы; және
- Авторизация жасалмаған компьютерлік бағдарламаларды пайдалану.

**Бухгалтерлік бағалау (Accounting estimate)*—Өлшеудің нақты құралдары болмаған жағдайдағы ақша сомасының жуық шамамен алынған мөлшері. Бұл термин бағалануы белгісіз болған жағдайда әділ құн бойынша өлшенетін сомаға және басқа да бағалауды қажет ететін сомаларға қолданылады. ХАС 540² әділ құн өлшемі қатысатын бухгалтерлік бағалауға бағытталған жағдайда "Әділ құн бухгалтерлік бағалауы" термині қолданылады.

* *Бухгалтерлік жазбалар (Accounting records)*— Электронды қаражат аудару және чектер; шот-фактуралар; келісімшарттар; жалпы және қосымша бухгалтер кітаптары, журналдық жазбалар және ресми журналдық жазбаларда көрініс таппаған қаржылық есептіліктің басқа да түзетулері секілді бастапқы бухгалтерлік жазбалар және қосымша жазбалар және шығындарды бөлуге, есептеулер

* Термин анықтамасы ХАС-да көрсетілген

† Термин анықтамасы СБХС 1 көрсетілген

¹ Қоғамдық сектор келісімдері туындаған жағдайда осы глоссарийдегі терминдер қоғамдық сектор эквивалентіне сілтеме ретінде оқылуы керек.

Бухгалтерлік терминдер Халықаралық Аудит және Сенімділік орнату Стандарттар Кеңесі мәлімдемелерінде көрсетілмеген жағдайда сілтеме Халықаралық Бухгалтерия Стандарттары Кеңесі жариялаған Терминдер Глоссарийіне жасалуы тиіс.

² ХАС 540, *Әділ құн бухгалтерлік бағалаулары және қатысты ашып көрсетулерді қоса алғандағы Бухгалтерлік Бағалау Аудиті*

жүргізуге, салыстырулар жасауға және ашып көрсетулерге көмек болатын жұмыс кестелері мен электрондық кестелер.

Рәсімдерге келісімді қатысу (Agreed-upon procedures engagement)—Аудитор және ұйым, сонымен қатар, сәйкес үшінші тарап келіскен аудиттік сипаттағы рәсімдерді орындау үшін және нақты мәліметтерді көрсету үшін шақырылған қатысым. Есепті алушылар өз қорытындыларын аудитор есебіне қарап жасайды. Есеп орындалуы тиіс рәсімдермен келіскен тараптармен шектеледі, өйткені өзгелер осы рәсімдердің себебін білмей, қорытындыларды қате тұжырымдауы мүмкін.

**Талдамалық рәсімдер (Analytical procedures)*— Қаржылық және қаржылық емес мәліметтер арасындағы мүмкін болатын қатынастарды талдау арқылы қаржылық ақпаратты бағалау. Талдамалық рәсімдер басқа тиісті ақпаратқа сәйкес келмейтін немесе күтілетін мәндерден едәуір мөлшерде ерекшеленетін өзара байланыстарды немесе анықталған ауытқуларды табу үшін қажет болған зерттеулерді де қамтиды.

Жылдық есен (Annual report)—Басшылықпен немесе басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен жыл сайын заңға, ережелерге немесе дәстүрге сәйкес дайындалатын, мақсаты иеленушілерге (немесе ұқсас мүдделі тараптарға) қаржылық есептілікте көрсетілетін қаржылық нәтижелері мен қаржылық жағдайы, ұйым қызметі туралы ақпаратты беру болып табылатын құжат немесе құжаттар жиынтығы. Жылдық есеп қаржылық есептерден және ол бойынша аудитор қорытындысынан тұрады, және де ұйымдағы жағдайлар, оның келешегі және тәуекелдері туралы ақпаратты, ұйым басшылығының басқаруға қатысты мәлімдемесін және есептерін қамтиды.

**Ауытқушылық (Anomaly)*—Популяциядағы бұрмаланулар мен ауытқулардың орын алуының ресми түрде дәлелі болып табылмайтын бұрмаланулар мен ауытқулар.

Қолданбалы өлшемшарт (СОКХС 3410³ мәнмәтінінде) (Applicable criteria (in the context of ISAE 3410))—Ұйыммен ЖЖГ бойынша есептерінде өз шығарындылары туралы сандық бағалау және есептілікте қолданылатын өлшемшарт.

Қолданбалы өлшемшарт (СОКХС 3420⁴ мәнмәтінінде) (Applicable criteria (in the context of ISAE 3420))—Жауапты тараппен алдын-ала қаржылық ақпаратты құрастыру кезінде қолданылатын өлшемшарт. Өлшемшарттар уәкілетті немесе стандарттар қабылдайтын мойындалған ұйымдармен, немесе заңмен және нормативтік актпен бекітілуі мүмкін. Егер бекітілген өлшемшарттар болмаса, олар жауапты тараппен әзірленеді.

* *Қолданбалы қаржылық есептілік құрылымы (Applicable financial reporting framework)*—Басшылықпен және, тиісті жерде, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен

³ СОКХС 3410, *Жылыжай Газдары Есептілігі бойынша Сенімділік орнату Келісімі*

⁴ СОКХС 3420, *Бағыттамаға енгізілген Қаржылық есептілік Проформасы Құрастырмасы бойынша Есепке қатысты Сенімділік орнату Келісімі*

қабылданған, қаржылық есептілікті дайындауда қолданылатын қаржылық есептілік құрылымы, бұл құрылым ұйым сипаттамасы және қаржылық есептілікті дайындау мақсаты тарапынан қолайлы болып табылады немесе оның қолданылуы заңмен немесе нормативтік актілермен талап етіледі. ІҚХС 4410 (Қайта қарастырылған)⁵ мәнмәтінінде қаржылық есептілік емес, қаржылық ақпаратқа сілтеме жасалынады.

«Әділ ұсыну құрылымы» құрылымның талаптарын сақтауды талап ететін қаржылық есеп беру құрылымын сипаттау үшін қолданылады және::

- (a) Қаржылық есептің әділ ұсынылуына қол жеткізу үшін тікелей немесе жанама мойындау басшылыққа құрылымның арнайы талаптарынан бөлек ақпаратты ашып көрсету үшін қажет болуы мүмкін; немесе
- (b) Тікелей мойындау басшылыққа қаржылық есептің әділ ұсынылуына қол жеткізу мақсатында құрылым талаптарынан ауытқу үшін қажет болуы мүмкін. Мұндай ауытқуларға мұқтаждық өте сирек жағдайларда туындайды.

«Сәйкестік құрылымы» термині құрылымның талаптарына сай болуды талап ететін қаржылық есептілік құрылымын белгілеу үшін қолданылады, бірақ жоғарыда (a) және (b) көрсетілген растауларды құрамайды.

Ақпараттық технологиялардағы қосымшаларды бақылау (Application controls in information technology)— Жалпы жағдайда бизнес үдеріс деңгейінде орындалатын қолмен жасалатын немесе автоматтандырылған рәсімдер. Қосымшаларды бақылау табиғатында алдын алатын немесе анықтайтын болуы мүмкін және бухгалтерлік жазбалар тұтастығын қамтамасыз ету үшін жасалуы мүмкін. Сәйкесінше, қосымшаларды бақылау аударымдарды немесе басқа қаржылық мәліметтерді анықтау, тіркеу, өңдеу және баяндау рәсімдеріне қатысты болады.

**Қолданылатын өлшемшарт (ХАС 810(Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Applied criteria) (in the context of ISA 810(Revised))*⁶— Жиынтық қаржылық есептілікті дайындауда басшылықпен қолданылатын өлшемшарт.

* *(Аудиттық дәлелдемелер) сәйкестігі (Appropriateness (of audit evidence))*— Аудиттік дәлелдемелер сапасы өлшемі, яғни аудитор ой-пікіріне негізделген қорытындыларға қолдау қамтамасыз етудегі оның өзектілігі және сенімділігі.

**Байланысы жоқ тараптар арасындағы мәміле (Arm's length transaction)*— Мәміле бір бірімен байланысы жоқ және бір-біріне тәуелсіз әрекет ету, өз мүдделеріне қарай сауда жасау шарттын орындайтын ынталы сатып алушы мен сатушы арасында жүргізіледі.

* *Бекітулер (Assertions)*— Қаржылық есепке енгізілген және аудитормен әртүрлі ықтимал мүмкін бұрмалануларды қарастыру үшін қолданылатын айқын немесе

⁵ ІҚХС 4410 (Қайта қарастырылған), *Құрастыру Келісімдері*

⁶ ХАС 810 (Қайта қарастырылған), *Жиынтық Қаржылық Есептілік бойынша Есепке қатысты Келісімдер*

басқаша үлгіде жасалған басшылық мәлімдемесі. СОКХС 3410 мәнмәтінінде бекітулер айқын немесе басқаша үлгіде жасалған, ЖЖГ шығарылымы есебіне енгізілген және аудитормен әртүрлі ықтимал мүмкін бұрмалануларды қарастыру үшін қолданылатын ұйым мәлімдемесі ретінде анықталады.

Бағалау (Assess)— Маңыздылығы туралы қорытынды жасау үшін елеулі бұрмаланулардың анықталған қатерлерін талдау. «Бағалау», келісім бойынша тек тәуекелге қатысты қолданылады. (сонымен қатар «Баға беруді» қараңыз)

Байланыс (Association)—(Аудитордың қаржылық ақпаратпен байланысы терминін қараңыз)

*† *Сенімділік орнату (Assurance)*—(Негізделген сенімділік орнатуды қараңыз)

(Сенімділікті орнату келісімі) Assurance engagement— Тәжірибелі маман мақсаты мәселе туралы ақпарат бойынша жауапты тараптан бөлек болжаулы тұтынушылар сенімділік деңгейін арттыруға бағытталған қорытындыға қол жеткізу үшін жеткілікті тиісті дәлелдемелер алу болып табылатын келісім (яғни өлшемшартқа сай негізгі нысана өлшемі және бағалау нәтижесі). Әрбір кепіл келісімі екі өлшем бойынша жіктеледі:

- (i) Негізделген сенімділік орнату келісімі немесе шектелген сенімділік орнату келісімі:
 - a. Негізделген сенімділік орнату келісімі (Reasonable assurance engagement)—негізделген сенімділік орнату келісімі шеңберінде Тәжірибелі маман келісімге тән тәуекелді қорытынды құрастыру мақсатында болып жатқан жағдайларды ескере отырып, қолайлы төменге дейін азайтады. Тәжірибелі маман қорытындысы өлшемшарттарды қолдана отырып, келісімнің бағаланып отырған пәннің бағасы немесе өлшемі нәтижесі туралы оның ой-пікірін көрсететін түрде білдіріледі.
 - b. Шектелген сенімділік орнату келісімі (Limited assurance engagement)—Шектелген сенімділік орнату келісімі шеңберінде тәжірибелі маман аталған келісімге тән тәуекелді болып жатқан жағдайларды ескере отырып (бұл тәуекел негізделген сенімділік орнату келісіміне қарағанда жоғары), қолайлы деңгейге дейін түсіреді, бұл әрекет тәжірибелі маман назарына келісім пәні туралы ақпарат елеулі бұрмалануларды құрайды деген жорамалдар туғызуы мүмкін мәселелер түсуі мүмкін дегенді білдіретін түрдегі қорытынды жасау мақсатында орын алады. Шектелген сенімділік орнату келісімі шеңберінде орындалатын рәсімдер сипаты, уақыты және көлемі негізделген сенімділік орнату келісіміне қарағанда азғантай, алайда рәсімдер тәжірибелі маман өзінің кәсіби пайымдамасы негізінде маңызды деп табатын дәрежедегі сенімділік деңгейін қамтамасыз ететіндей жоспарланады. Маңызды деп саналу үшін тәжірибелі маманмен алынған сенімділік деңгейі болжалды

қолданушылардың келісім пәні туралы ақпаратқа деген сенімділігін елеусіз деңгейінен жоғары дәрежеге дейін көтеруге мүмкіндік туғызуы қажет.

(ii) Аттестациялық келісім немесе тікелей келісім:

- a. Аттестациялық келісім (Attestation engagement)—тәжірибелі маман болып табылмайтын тарап өлшемшартқа сәйкес басты пәнді өлшейтін және бағалайтын сенімділік орнаут келісімі. Тәжірибелі маман болып табылмайтын тарап көбінесе келісім пәні туралы алынған ақпаратты есепте немесе мәлімдемде ұсынады. Сонымен қатар кейбір жағдайларда тәжірибелі маман келісім пәні туралы ақпаратты сенімділік орнату бойынша қорытындыда ұсынады. Аттестациялық келісімдерде тәжірибелі маман қорытындысы келісім пәні туралы ақпарат елеулі бұрмаланулардың таза екендігін ғана қамтиды. Тәжірибелі маман қорытындысы келесідей болуы мүмкін:
 - i. Негізгі тақырып және қолданбалы өлшеушарт;
 - ii. Тақырып туралы ақпарат және қолданбалы өлшемшарттар; немесе
 - iii. Тиісті тарап(тар)пен жасалған мәлімдеме.
- b. Тікелей келісім (Direct engagement)— Тәжірибелі маман негізгі тақырыпты қолданылатын өлшемшарттарға сай өлшейтін немесе бағалайтын сенімділік орнату келісімі және Тәжірибелі маман негізгі маңызды ақпарат нәтижелерін кепілдік есебінің бір бөлігі ретінде немесе қосымшасы ретінде ұсынады. Тікелей келісімде Тәжірибелі маман қорытындысы негізгі тақырып өлшеулері мен бағалауларының өлшемшарттарға сайлығы нәтижесі есебіне бағытталған.

Сенімділік орнату келісімі тәуекелдігі (Assurance engagement risk)— Тәжірибелі маман пәнге қатысты ақпарат елеулі түрде бұрмаланған кезде сай келмейтін қорытынды шығаруы мүмкіндігі тәуекелдігі.

Сенімділік орнату машықтары және техникалары (Assurance skills and techniques)— Жоспарлау, дәлелдемелер жинау, дәлелдерді бағалау, ақпараттық байланыс және қорытынды жасауда қолданылатын, тәжірибелі маман сенімділік орнатуды қамтамасыз етуде көрсететін, сенімділікті орнату келісімінің пәнін бағалау сараптамасынан немесе оның сандық немесе сапалық бағалауынан ерекшеленетін машықтар мен дағдылар.

**Аудит құжаттамасы (Audit documentation)*—Орындалған аудиторлық шаралардың жазбасы, алынған аудиторлық дәлелдер және аудитор қол жеткізген қорытындылар (кейде «жұмыс құжаттары» немесе «жұмыс парақтары» сияқты терминдер де қолданылады).

**Аудиторлық дәлелдемелер (Audit evidence)*— Аудитордың пікіріне негізделген қорытындыларды қабылдауда аудитор пайдаланған ақпарат. Аудиторлық дәлелдемелер бухгалтерлік есеп жазбаларындағы және қаржылық есептіліктің негізіндегі мәліметтерден тұрады. (*Аудиторлық дәлелдемелердің жеткіліктілігі және аудиторлық дәлелдемелердің сәйкестігі* терминдерін қараңыз.)

**Аудит файлы (Audit file)*— Арнайы келісім бойынша аудиторлық құжаттамадан тұратын жазбаларды қамтитын физикалық немесе электрондық түрдегі бір немесе бірнеше папкалар немесе басқа сақтау құралдары.

*†*Аудит фирмасы (Audit firm)*— (*Фирманы* терминін қараңыз)

**Аудиторлық пікір (Audit opinion)*— (*Жетілдірілген пікір және жетілдірілмеген пікір* терминдерін қараңыз)

**Аудиторлық тәуекелдік (Audit risk)*— Қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланған кезде аудитордың сәйкес емес аудиторлық пікір білдіру қаупі. Аудиторлық тәуекелдік - елеулі бұрмаланулар мен анықталу тәуекелдіктерінің функциясы.

**Аудиторлық іріктеу (іріктеу) (Audit sampling (sampling))*— Жалпы жиынтық элементтерінің аудит үшін маңыздылығы 100% -дан аз аудиторлық рәсімдерін іріктеудің барлық элементтері іріктеуге кіретіндей және аудиторда бүкіл жалпы жиынтық бойынша қорытындылар құрастыру үшін жеткілікті негіздемелер пайда болатындай етіп қолдану.

**Аудиттелген қаржылық есептілік ((Қайта қарастырылған) ХАС 810 мәнмәтінінде) (Audited financial statements (in the context of ISA 810 (Revised))*— Аудитормен ХАС-на сәйкес аудиттелген және оның негізінде жиынтық қаржылық есептілік жасалатын қаржылық есептіліктер⁷.

**Аудитор (Auditor)*— «Аудитор» аудитті жүргізетін тұлғаға немесе тұлғаларға, әдетте, жоба бойынша серіктеске немесе жоба бойынша топтың басқа мүшелеріне немесе қажет болған жағдайда фирмаға қатысты қолданылады. Егер ХАС жоба бойынша серіктес талаптарын немесе жауапкершілігін орындауға нақты ниет білдірсе, «аудитор» емес, «жоба бойынша серіктес» термині қолданылады. «Жоба бойынша серіктес» пен «фирма», қажет болған жағдайда, оларды мемлекеттік сектордағы баламаларына қатысты деп түсіну қажет.

Аудитордың қаржылық ақпаратпен байланысы (Auditor association with financial information)— Аудитор аталған ақпаратқа есеп берсе немесе өз есімін кәсіби мәнмәтінде осы ақпаратқа қатысты қолдануға рұқсат етсе, Аудитор қаржылық ақпаратпен байланысты болады.

**Аудитор сарапшысы (Auditor's expert)*— Бухгалтерлік есеп немесе аудиттен басқа салада сараптама жүргізу тәжірибесі бар тұлға немесе ұйым, аудитор тиісті

⁷ ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың жалпы Міндеттері және Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес Аудит жүргізу*, 13(f) тармақ, «қаржылық есептілік» терминін анықтайды.

аудиторлық дәлелдерді алу үшін жүгінеді. Аудитордың сарапшысы аудитордың ішкі сарапшысы (серіктес⁸ немесе қызметкер, оның ішінде уақытша қызметкерлер, аудиторлық фирманың немесе желілік фирманың мүшесі) немесе аудитордың сыртқы сарапшысы болуы мүмкін.

**Аудитор пікіріне баға беру немес аудитор ауқымы (Auditor's point estimate or auditor's range)*— Басшылықтың көзқарастық бағалауына баға беру үшін қолдану мақсатында аудиторлық дәлелдемелерден алынған сома немесе сомалар шегі.

**Аудитор ауқымы (Auditor's range)*—(*Аудитор пікіріне баға беру* терминін қараңыз)

Базалық жыл (Base year)— Ұйым шығарындыларын уақыт бойынша салыстыратын нақты жыл немесе бірнеше жылдың орташа шамасы.

**Іскерлік тәуекелдік (Business risk)*—Ұйымның мақсаттарға жету және стратегияларды орындау қабілетіне теріс әсер етуі мүмкін елеулі жағдайлар, оқиғалар, жағдайлар, әрекеттер немесе әрекетсіздік нәтижесінде туындайтын немесе сәйкес емес мақсаттар мен стратегияларды белгілеу нәтижесінде пайда болатын тәуекел.

Квота саудасы мен шектеулер жүйесі (Cap and trade)—Шығындылардың жалпы шегін бекітетін, қатысушылар арасында шығындыларға рұқсатты бөлетін және оларға бір-бірімен шығындыларға рұқсат пен кредитті алмасуға мүмкіндік беретін жүйе.

Алын тастау әдісі (Carve-out method)— Қызмет көрсететін ұйымның қосалқы мердігер қызметтеріне қолданылатын әдіс, қызмет көрсететін ұйыммен дайындалған оның жүйе сипаттамасы қызмет көрсету ұйымының қосалқы мердігерімен көрсетілетін қызмет сипаты туралы ақпаратты қамтиды, қызмет көрсететін ұйым қосалқы мердігерін бақылау құралының сәйкес мақсаттары және қызмет көрсету ұйымы аудиторымен келісім көлемінен алынып тасталған оған қатысты бақылау құралдары туралы ақпаратты қоспайды. Қызмет көрсету ұйымымен оның жүйесін сипаттамасы және қызмет көрсететін ұйым аудиторы келісім көлемі қызмет көрсету ұйымының қосалқы мердігерін бақылау құралдары тиімділігін мониторингтеу үшін қолданылатын, қызмет көрсету ұйымымен қызмет көрсету ұйымының қосалқы мердігерін бақылау құралдарына қатысты сенімділік беретін қорытынды талдауын өткізуді қосатын қызмет көрсету ұйымының бақылау құралдарын қамтиды.

**Салыстырмалы қаржылық есептіліктер (Comparative financial statements)*— Өткен кезең сандық көрсеткіштері және басқа ашылып көрсетілетін ақпарат қазіргі кезең қаржылық есептілігіне салыстыру үшін енгізілген жағдайда салыстырмалы ақпарат болып табылады, бірақ осы мәліметтер мен ақпараттарға қатысты аудит жүргізілген болса, оларға аудиторлық ой-пікірде сілтеме

⁸ «Серіктес» пен «фирма» қажет болған жағдайда олардың мемлекеттік қоғамдық сектордағы баламаларына сілтеме ретінде оқылуы керек.

жасалынады. Аталған салыстырмалы қаржылық есептілікте көрсетілген ақпаратты талдап-тексеру деңгейі қазіргі кезең қаржылық есептіліктегі ақпаратты талдап-тексеру деңгейімен салыстырылады.

**Салыстырмалы ақпарат (Comparative information)*— Қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес бір немесе бірнеше кезеңдерге қатысты қаржылық есептілікке енгізілген сомалар мен ашып көрсетулер. СОКХС 3410 мәнмәтінінде салыстырмалы ақпарат бір немесе бірнеше алдыңғы кезеңдерге қатысты ЖЖГ шығарындысы туралы есепке енгізілген сомалар мен ашулар ретінде анықталады.

**Құрастыру келісімі (Compilation engagement)*— Тәжірибелі маман бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік саласындағы білімін басшылыққа ұйым қаржылық ақпаратын қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес, сонымен қатар, осы ХАС-на сәйкес есептер дайындауға және ұсынуға көмектесі үшін қолданатын келісім.ІҚХС 4410 (қайта қарастырылған) стандартында «құрау», «құрастырмалы» және «құрастырылған» сөздері осы мәнмәтінде қолданылады.

**Пайдаланушы ұйымның қосымша бақылау құралдары (Complementary user entity controls)*—Қызмет көрсетуші ұйым пайдаланушы ұйымдармен оның қызметтерін әзірлеуде енгізіледі және де бақылау құралдарының мақсатына жету қажеттілігінде оның жүйесі сипаттамасына көрсетіледі деп жобаланатын бақылау құралдары.

**Сәйкестік құрылымы (Compliance framework)*—(Қолданбалы қаржылық есеп беру құрылымы және Жалпы мақсаттағы құрылым терминдерін қараңыз)

**Құрамдас (Component)*— Ұйым немесе іскерлік белсенді, топ немесе құрамдас басшылығы олар үшін топтың қаржылық есептілігіне қосылуы керек қаржылық ақпаратты дайындайды.

**Құрамдас аудитор (Component auditor)*— Топтық жоба бойынша топтың сұрауы бойынша топтық аудиттің құрамдас бөлігіне қатысты қаржылық ақпарат бойынша жұмыс жүргізетін аудитор.

**Құрамдас басшылық (Component management)*— Құрамдастың қаржылық ақпаратын дайындауға жауапты басшылық.

**Құрамдас үшін маңыздылық (Component materiality)*—Келісім тобымен анықталған құрамдас үшін маңыздылық.

**Аудиттің компьютерленген әдістері (Computer-assisted audit techniques)*— Аудиторлық рәсімдерді компьютерді аудит құралы ретінде пайдалана отырып қолдану (соынмен қатар, АҚӘ ретінде танымал).

**Бақылау әрекеттері (Control activities)*— Басшылық нұсқауларының орындалуын қамтамасыз етуге көмектесетін саясаттар мен рәсімдер. Бақылау әрекеттері ішкі бақылаудың құрамдас бөлігі болып табылады.

**Бақылау ортасы (Control environment)*— Әкімшілік және топтық басқару функцияларын, топтық басқаруға жауап беретін басшылық пен тұлғалардың

ұйымның ішкі бақылау жүйесіне қатысы, олардың осы саладан хабардар болуы және сәйкес әрекеттері, және де ұйымның ішкі бақылау жүйесіне беретін мәні. Басқару ортасы ішкі бақылаудың құрамдас бөлігі болып табылады.

Бақылау міндеті (Control objective)—Бақылаудың белгілі бір аспектілерінің мақсаты немесе міндеті. Бақылау міндеттері бақылау азайтуы тиіс тәуекелдермен байланысты.

**Бақылау тәуекелдігі (Control risk)*—(Елеулі бұрмалану тәуекелдігі терминін қараңыз)

Қызмет көрсету ұйымдарындағы бақылау (Controls at the service organization)—Қызмет көрсету аудиторуның сенімділік орнату туралы есебінде қамтылған бақылау міндетіне қол жеткізуді бақылау.

Қосалқы мердігер ұйымдарындағы бақылау (Controls at a subservice organization)— Қызмет көрсету ұйымындағы бақылау міндетіне қол жеткізу туралы негізделген сенімділікті орнатуды қамтамасыз ететін бақылау.

Топтық басқару (Corporate governance)—(Басқару терминін қараңыз)

**Салыстырмалы көрсеткіштер (Corresponding figures)*— Алдыңғы кезеңдегі сандық көрсеткіштер мен басқа да ашып көрсетулер ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне оның ажырамас бөлігі болып қосылған және ағымдағы кезеңге қатысты («ағымдағы кезең көрсеткіштері» деп аталатын) сандық көрсеткіштерді қарастыру мен басқа да ашып көрсетулер болғандықтан қарастыруларға арналған жағдайда салыстырмалы ақпарат болып табылады. Ұсынылған сәйкес сандық көрсеткіштер мен ашып көрсетілетін ақпараттарды егжей-тегжейлі көрсету деңгейі ең алдымен ағымдағы кезең көрсеткіштерін қарастыру үшін олар қаншалықты маңызды екендігімен анықталады.

Өлшемшарт (Criteria)— Негізгі тақырыпты өлшеу немесе бағалау үшін қолданылатын эталондар. «Қолданбалы өлшемшарттар» нақты келісім үшін қолданылатын өлшемшарттар болып табылады.

**Қаржылық есептілікті бекіткен күн (Date of approval of the financial statements)*— Қаржылық есептілікке енетін барлық есептер, сонымен қатар, тиісті ескертулер дайындалған, және де мойындалған уәкілеттіктері бар тұлғалар осы қаржылық есептілік үшін жауапкершілікті өз мойындарына алғанын мәлімдеген күн.

† *(Сапаны бақылаумен байланысты) есенді шығару күні (Date of report (in relation to quality control))*— Есеп беру үшін тәжірибелі маман таңдаған күн.

**Аудитордың есеп беру күні (Date of the auditor's report)*—Аудитор ХАС 700 (Қайта қарастырылған)⁹ сәйкес қаржылық есептілік бойынша есепті белгілейтін күн.

⁹ ХАС 700 (Қайта қарастырылған). *Қаржылық Есептілік туралы Пікір және Есеп қалыптастыру*

**Қаржылық есептіліктер күні (Date of the financial statements)*— Қаржылық есептілікте қамтылған соңғы кезеңнің аяқталған күні.

**Қаржылық есептілік шығарылған күн (Date the financial statements are issued)*— Аудитордың есебі мен аудиттелген қаржылық есептілік үшінші тұлғаларға қол жетімді болатын күн.

**Ішкі бақылаудағы жетіспеушілік (Deficiency in internal control)*— келесідей жағдайларда орын алады:

- (a) Бақылау қаржылық есептіліктегі бұрмалануларды өз уақытында алдын-алу, анықтау және түзету мүмкін болмайтындай етіп құрастырылған, енгізілген және орындалған; немесе
- (b) Қаржылық есептіліктегі бұрмалануларды өз уақытында алдын-алу, анықтау және түзету үшін қажет бақылау орнатылмаған.

**Анықтай алмау тәуекелдігі (Detection risk)*— Аудиторлық тәуекелді қолайлы төменгі деңгейге дейін мақсатында аудитормен орындалған рәсімдер нәтижесінде жекеше түрде немесе басқа да бұрмаланулармен бірге елеулі болатын бар бұрмаланулардың анықталмау тәуекелі.

**Тікелей қатысу (Direct assistance)*— Ішкі аудиторларды сыртқы аудитордың басшылығымен, қадағалауымен және қарауымен аудиторлық рәсімдерді орындау үшін пайдалану.

**Элемент (Element)*— (*Қаржылық есептілік элементі* терминін қараңыз)

**Қаржылық есептілік элементі (ХАС 805(Қайта қарастырылған)¹⁰ мәнмәтінде) (Element of a financial statement (in the context of ISA 805(Revised))*— Қаржылық есептіліктің элементі, есептік жазбасы немесе тармағы.

Шығарындылар (Emissions)— Тиісті кезең ішінде атмосфераға шығарылған немесе уақытында сорғышпен жинап алынбағанда ауаға тарап кететін ЖЖГ. Шығарындыларды келесідей жіктеуге болады:

- Тікелей шығарындылар (1 категория шығарындылары ретінде белгілі), олар ұйымға тиесілі немесе оның бақылауына кіретін көздерден болатын шығарындылар болып табылады.
- Жанама шығарындылар, олар ұйым қызметінің салдары болып табылатын, бірақ басқа ұйым иелік ететін немесе бақылайтын көздерден болатын шығарындылар. Жанама шығарындыларды келесідей жіктеуге болады:
 - 2 категория шығарындылары, ұйыммен тасымалданатын және тұтынылатын энергиямен байланысты шығарындылар.

¹⁰ ХАС 805 (Қайта қарастырылған), *Арнайы қарастырулар— Жеке қаржылық есептіліктің аудиті және қаржылық есептіліктің арнайы элементтері, шоттарыбухгалтерлік есептері немесе тармақтары*

- 3 категория шығарындылары, барлық басқа жанама шығарындылар.

Шығарындыларды қысқарту (Emissions deduction)— Ұйымның ЖЖГ туралы мәлімдемесіне енгізілген, тіркелген шығарындылардың жалпы көлемінен алынып тасталатын, бірақ бірыңғай жағдай болып табылмайтын кезкелген элемент; ол әдетте сатып алынған өзара есеп айырысулардан тұрады, бірақ сонымен бірге ұйым құрамына кіретін реттеуші немесе басқа схемамен танылған несие мен сыйақылар сияқты басқа да құралдарды немесе тетіктерді қамтуы мүмкін.

Шығарындылар факторы (Emissions factor)— Қызметтің ЖЖГ санын бағалауда шамасын айналдыруға арналған математикалық фактор немесе пайыздық шама (мысалы, тұтынылған отын литрі, жүріп өткен километрлер, шаруашылықтағы жануарлар саны, немесе өндірілген өнім тоннасы).

Шығарындылар сауда сызбасы (Emissions trading scheme)— Жылыжай газдары шығарындыларын азайту мақсаттарында экономикалық ынталандыру арқылы парниктік газдарды бақылауға арналған нарыққа негізделген тәсіл.

**Маңызды тарауды ерекшелеу (Emphasis of Matter paragraph)*— Қаржылық есептілікте тиісті түрде ұсынылған немесе ашылған мәселеге қатысты аудитордың есебіне енгізілген тармақ, аудитордың пікірінше, пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуі үшін маңызды болып табылады.

Келісім жағдайлары (Engagement circumstances)— Нақты келісімді анықтайтын ауқымды мәнмәтін, оған мыналар кіреді: келісім шарттары; негізделген сенімділік орнату келісімі немесе шектеулі сенімділік орнату келісімі, негізгі тақырыптың сипаттамалары; өлшеу немесе бағалау өлшемшарттары; болжалды пайдаланушылардың ақпараттық қажеттіліктері; жауапты тараптың, өлшеушінің немесе бағалаушының, сондай-ақ қатысушы тараптың және олардың қоршаған ортасының тиісті сипаттамалары; және басқа мәселелер, мысалы келісімге айтарлықтай әсер етуі мүмкін оқиғалар, транзакциялар, шарттар мен тәжірибелер.

†*Келісім құжаттамасы (Engagement documentation)*— Орындалған жұмыс туралы жазбалар, алынған нәтижелер және тәжірибелі маман жасаған қорытындылар (кейде «жұмыс құжаттары» немесе «жұмыс парақтары» сияқты терминдер қолданылады).

Келісім хаты (Engagement letter)— Хат түріндегі келісімнің жазбаша шарттары.

*†*Келісім серіктесі¹¹ (Engagement partner)*— Келісім мен оның орындалуы үшін және фирманың атынан шығарылған есеп үшін жауап беретін және қажет болған жағдайда кәсіби, заңгерлік немесе реттеуші органның тиісті өкілеттіктеріне ие серіктес немесе фирмадағы басқа тұлға. «Келісім серіктесі» қажет болған жағдайда оның қоғамдық сектордағы баламаларына сілтеме ретінде оқылуы керек.

¹¹ «Келісім серіктесі», «серіктес» және «фирма» оның қоғамдық сектордағы баламаларына сілтеме ретінде оқылуы керек.

*†*Келісім сапаны бақылауды шолу (Engagement quality control review)*— Жоба бойынша жұмыс істейтін топтың жасаған елеулі шешімдерін және олардың есептілікті құрастырғанда қол жеткізген қорытындыларын, есептілікті басып шығарғанға дейін, шыншыл бағалауды қамтамасыз етуге арналған жұмыс. Келісімді орындау сапа бақылауын шолу бағаланатын компаниялардың қаржылық есептілікті тексеруге, сондай-ақ керектік туған кезде фирма келісімді орындау сапасын бақылауын шолу үшін шешімін қабылдаған жағдайда басқа келісімдерге арналған.

*†*Келісім сапаны бақылау тексеруші (Engagement quality control reviewer)*— Аудиторлық топпен жасалған тұжырымдар мен қорытындыларды объективті бағалау үшін жеткілікті және тиісті тәжірибесі мен өкілеттігі бар серіктес, фирманың басқа қызметкері, тиісті біліктілігі бар үшінші тарап немесе аудиторлық топ құрамына кірмейтін тұлғалар тобы.

Келісім тәуекелдігі (Engagement risk) — Тәжірибелі маман тақырыпқа қатысты ақпарат елеулі түрде бұрмаланған кезде орынсыз қорытынды шығаруы мүмкін тәуекелі.

*†*Келісім тобы (Engagement team)*— Келісімді жүзеге асыратын барлық серіктестер мен қызметкерлер және келісім бойынша рәсімдерді орындайтын фирма немесе желілік фирмамен қабылданған кез келген жеке тұлғалар. Оған фирма немесе желілік фирма тартатын қабылдаған аудитордың сыртқы сарапшысы кірмейді. «Келісім тобы» термині сыртқы аудитор ХАС 610 (Қайта қарастырылған 2013)¹² талаптарына сәйкес болған кезде, аудиторлық келісімге тікелей көмек көрсететін клиенттің ішкі аудит функциясындағы тұлғаларды да қоспайды

*†*Келісім тобы (СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған)¹³ мәнмәтінде) (Engagement team (in the context of ISAE 3000 (Revised))*— Келісімді жүзеге асыратын барлық серіктестер мен қызметкерлер және келісім бойынша рәсімдерді орындайтын фирма немесе желілік фирмамен қабылданған кез келген жеке тұлғалар. Оған фирма немесе желілік фирма қабылдаған тәжірибелі маман сыртқы сарапшысы кірмейді.

Тартылатын тарап (Engaging party)— Сенімділік орнату келісімін орындауға тәжірибелі маманды шақыратын тарап(тар).

Ұйым (СОКХС 3410 мәнмәтінде) (Entity (in the context of ISAE 3410))— ЖЖГ есебіндегі шығарындылар қатысты болып табылатын заңды тұлға, шаруашылық субъектісі немесе заңды немесе экономикалық ұйымның анықталатын бөлігі (мысалы, жеке зауыт немесе басқа нысандар, мысалы, жер учаскесі) немесе заңды

¹² ХАС 610 (Қайта қарастырылған 2013), *Ішкі Аудиторлар Қызметін Қолдану*, тікелей көмекті пайдалануға шектеу қояды. Сондай-ақ, сыртқы аудитордың ішкі аудиторлардан тікелей көмек алуына заңмен немесе нормативтік актілермен тиым салынуы мүмкін екенін мойындайды. Сондықтан тікелей көмектерді пайдалану рұқсат етілген жағдайлармен шектеледі.

¹³ СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған), *Өткен кезеңдер Қаржылық Ақпараттарына Аудит жүргізу немесе Шолудан басқа Сенімділік орнату Келісімдері*

немесе басқа тұлғалардың немесе сол ұйымдардың бөліктерінің комбинациясы (мысалы, бірлескен кәсіпорын).

Ұйымның тәуекелдерін бағалау процесі (Entity's risk assessment process)— Қаржылық есептіліктің мақсаттарына байланысты іскери тәуекелдерді сәйкестендіру және осы тәуекелдерді жою жөніндегі іс-шаралар туралы шешім қабылдау және оның нәтижелерін көрсететін ішкі бақылаудың құрамдас бөлігі.

Қоршаған ортаны қорғауға қатысты тәуекел (Environmental risk)— Кейбір жағдайларда жалпы аудит жоспарын әзірлеу кезінде туындайтын тәуекелді бағалауға байланысты факторлар қоршаған ортаға байланысты қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалану тәуекелін қамтуы мүмкін.

Қателік (Error)— Қаржылық есептіліктегі кездейсоқ бұрмалаулар, оның ішінде соманың немесе ашылудың болмауы.

**Бағалау белгісіздігі (Estimation uncertainty)*— Бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ашып көрсетулердің оны өлшеу кезіндегі дәлдіктің болмауына бейімділігі.

Баға беру (Evaluate)— Белгілі бір мәселе бойынша нақты қорытындыға келу үшін, қосымша рәсімдерді орындауды қоса алғанда (қажет болған жағдайда), маңызды мәселелерді анықтау және талдау. «Бағалау» термині дәстүрлі түрде тек бірқатар мәселелерге қатысты қолданылады, соның ішінде дәлелдемелер, рәсімдер нәтижелері және басшылықпен анықталған тәуекелге байланысты қабылдаған шаралардың тиімділігі. (*Бағалау* терминін қараңыз)

Дәлелдеме (Evidence)— Тәжірибелі маманның тұжырымына келу кезінде қолданған ақпарат. Дәлелдемелер тиісті ақпараттық жүйелердегі ақпаратты, егер бар болса, және басқа да ақпаратты қамтиды. СОКХС мақсаттары үшін:

- (i) Дәлелдеменің жеткіліктігі – дәлелдемелер санының өлшемі.
- (ii) Дәлелдеменің сәйкестілігі – дәлелдемелер санының өлшемі.

**Айырмашылық (Exception)*— Растау талап етілетін немесе ұйым жазбаларында қамтылған ақпарат пен растайтын тарап ұсынған ақпарат арасындағы айырмашылықты көрсететін жауап.

**Тәжірибелі аудитор (Experienced auditor)*— Аудиторлық практикалық тәжірибесі мен келесі мәселелер жөнінде толықтай түсінігі бар адам (фирмада жұмыс істейтін немесе шақырылған):

- (a) Аудит процесстері;
- (b) Әрекет ететін ХАС стандарттары және заңнамалық және нормативті талаптар;
- (c) Ұйым жұмыс істейтін іскерлік ортасы; және
- (d) Аудит және қаржылық есептілік жөніндегі ұйымның индустриясына қатысы бар мәселелері.

**Сарапшы (Expert)*—(Аудитор сарапшысы және Басшылық сарапшысы терминдерін қараңыз)

**Сараптама (Expertise)*— Белгілі бір саладағы дағдылар, білім және тәжірибе.

**Сыртқы растау (External confirmation)*— Аудиторға үшінші тараптан (растайтын тарап) тікелей қағаз түрінде, электронды немесе басқа құрал арқылы жазбаша жауап ретінде алынған аудиторлық дәлелдер.

**Әділ ұсыну жүйесі (Fair presentation framework)*—(Қолданбалы қаржылық есеп беру жүйесі және Жалпы мақсаттағы жүйе терминдерін қараңыз)

**Қаржылық есенділік (Financial statements)*— Қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкес ұйымның экономикалық ресурстарын немесе міндеттемелерін немесе уақыт кезеңіндегі өзгерістер туралы хабарлауға арналған тарихи қаржылық ақпараттың құрылымдық ұсынуы. «Қаржылық есептілік» термині әдетте қолданылатын қаржылық есептілік жүйесінің талаптарына сәйкес қаржылық есептіліктің толық жиынтығын білдіреді, бірақ сонымен бірге бірыңғай қаржылық есептілікке сілтеме жасай алады. Ақпаратты ашып көрсету қаржылық есептіліктің, ескертулердің немесе оған сілтеме жасау арқылы қажет болған жағдайда, анық рұқсат етілген немесе басқа жолмен рұқсат етілген немесе түсіндірілген немесе сипатталған ақпаратты қамтиды.

*†*Фирма (Firm)*— Жеке кәсіпкер, серіктестік немесе корпорация немесе кәсіби бухгалтерлердің басқа ұйымы. «Фирма» қажет болған жағдайда оның қоғамдық сектордағы баламаларына сілтеме ретінде оқылуы керек.

Болжам (Forecast)— Болашақ оқиғалар туралы басшылықтың болжауы және басшылықтың ақпарат дайындалған сәттен басталуы мүмкін іс-шаралар туралы болжамдары негізінде дайындалған болжамды қаржылық ақпарат (ең жақсы бағалау жорамалдары).

**Алаяқтық (Fraud)*—Басшылықтың, басқаруға уәкілеттік берілгендердің, қызметкерлердің немесе үшінші тұлғалардың арасында бір немесе бірнеше тұлғаның әділетсіз немесе заңсыз артықшылықты алу үшін алдауды қолданумен жасалған қасақана әрекеті.

**Алаяқтық тәуекелдік факторлары (Fraud risk factors)*— Алаяқтық жасауға итермелейтін немесе қысым көрсететін немесе алаяқтық жасауға мүмкіндік беретін оқиғалар немесе жағдайлар.

Жалған қаржылық есеп беру (Fraudulent financial reporting)— Қаржылық есептіліктің пайдаланушыларын алдау үшін қасақана бұрмалауларға, оның ішінде қаржылық есептіліктегі сомалар мен ашып көрсетулерде қателіктер жіберіп, жол береді.

Қосымша рәсімдер (Further procedures)— Бақылау тестілері (егер бар болса), бөлшектер мен талдау рәсімдерін қоса алғанда, маңызды бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне жауап ретінде рәсімдер.

АТ жүйесін жалпы бақылау (General IT controls)— Ақпараттық жүйелердің үздіксіз жұмысын қамтамасыз етуге көмектесетін көптеген қосымшаларға қатысты және қолданбалы басқару құралдарының тиімді жұмыс істеуін қолдайтын саясаттар мен рәсімдер. Жалпы АТ басқару элементтеріне әдетте келесілер кіреді: деректер орталығы мен желінің жұмысын басқару; бағдарламалық қамтамасыздандыруды алу, өзгерту және қызмет көрсету; қол жеткізу қауіпсіздігі; қолданбалы жүйені сатып алу, дамыту және техникалық қызмет көрсету.

**Жалпы мақсаттағы қаржылық есенділік (General purpose financial statements)*— Жалпы мақсаттағы тұжырымдамаға сәйкес дайындалған қаржылық есептіліктер.

**Жалпы мақсаттағы жүйе (General purpose framework)*— Қолданушылардың кең ауқымының қаржылық ақпаратқа жалпы қажеттілігін қанағаттандыру үшін құрастырылған қаржылық есептілік жүйесі. Қаржылық есептілік негізі әділ ұсыну тұжырымдамасы немесе сәйкестік тұжырымдамасы болуы мүмкін.

«Әділ ұсыну жүйесі» термині тұжырымдаманың талаптарына сәйкес келуді талап ететін қаржылық есеп беру жүйесін белгілеу үшін қолданылады және:

- (a) Қаржылық есептіліктің әділ ұсынылуына қол жеткізу үшін басшылыққа нақты негізде талап етілетіндерден тыс ақпаратты ашып көрсету қажет болуы мүмкін екенін анық немесе жанама түрде мойындайды; немесе
- (b) Қаржылық есептіліктің әділ ұсынылуына қол жеткізу үшін басшылыққа жүйенің талаптарынан бас тарту қажет болуы мүмкін екенін нақты мойындайды. Мұндай өзгерістер өте сирек жағдайларда ғана қажет болуы мүмкін.

«Сәйкестік жүйесі» термині қаржылық есептіліктің тұжырымдамалық негізіне сілтеме жасау үшін қолданылады, ол құрылымның талаптарын сақтауды талап етеді, бірақ жоғарыдағы (a) немесе (b) тармақтардағы растамаларды қамтымайды.¹⁴

ЖЖГ шығарындылары есебі (GHG statement)— Құрылымдық элементтері туралы және ұйымның ЖЖГ белгілі бір кезеңге шығарындыларын санайтын мәлімдеме (кейде шығарындылардың түгендеуі деп аталады) және қажет болған жағдайда маңызды сандық бағалау мен есеп саясатының қысқаша мазмұнын қамтитын салыстырмалы ақпарат пен түсіндірме жазбаларды құрайды. Ұйымның ЖЖГ туралы мәлімдемесінде шығарып тастау немесе шығарындылар санатталған тізім болуы мүмкін. Егер келісім барлық ЖЖГ мәлімдемесін қамтымаса, «ЖЖГ шығарындылары есебі» термині келісіммен қамтылған бөлік ретінде оқылуы керек. ЖЖГ туралы келісім - бұл келісімнің «пәндік маңызды ақпарат».¹⁵

¹⁴ ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері және Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес Аудит жүргізу*, 13(а) тарауы

¹⁵ СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған), 12(х) тарауы

Жылыжай газдары (ЖЖГ) Greenhouse gases (GHGs)— Көмірқышқыл газы (CO₂) және ЖЖГ шығарылымы есебіне қосылуға тиісті өлшемдер бойынша талап етілетін кез келген басқа газдар, мысалы: метан; азот оксиді; күкірт гексафториді; гидрофторлы көмірсутектер; перфтор көмірсутектер; және хлорофтор көміртектері. Көмірқышқыл газынан басқа газдар көбінесе көмірқышқыл газының эквиваленттерімен (CO₂-е) көрінеді.

**Басқару (Governance)*— Ұйымның стратегиялық бағытын және ұйымның есеп берушілігімен байланысты міндеттемелерді қадағалау үшін жауап беретін тұлғалардың (ұйымдардың) немесе ұйымдардың (тұлғалардың) рөлін сипаттайды.

**Топ (Group)*— Қаржылық ақпарат топтық қаржылық есептілікке енетін барлық құрамдастар. Топта әрқашан бірнеше құрамдастар болады.

**Топтық аудит (Group audit)*— Топтық қаржылық есептілік аудиті.

**Топтық аудит пікірі (Group audit opinion)*— Топтың қаржылық есептілігі туралы аудиторлық пікір.

**Топтық келісім серіктесі (Group engagement partner)*— Топтық аудит келісім мен оның нәтижелері үшін және фирма атынан шығарылатын топтың қаржылық есептілігі туралы аудиторлық есеп үшін жауап беретін серіктес немесе фирманың басқа тұлғасы. Бірлескен аудиторлар топтық аудитті өткізген кезде бірлескен келісім серіктестері және олардың келісім топтары бірлесіп топтық келісім серіктесін және топтың келісім тобын құрайды.

**Топтық келісім тобы (Group engagement team)*—Серіктестер, соның ішінде топтық келісім серіктесі, және топтық аудиттің жалпы стратегиясын құратын, құрамдас аудиторлармен байланысатын, шоғырландыру процесінде жұмыс жасайтын және топтың қаржылық жағдайы туралы пікір қалыптастырудың негізі ретінде аудиторлық дәлелдемелерден алынған қорытындыларды бағалайтын қызметкерлер.

**Топтық қаржылық есенділік (Group financial statements)*— Бірнеше құрамдастың қаржылық ақпаратын қамтитын қаржылық есептілік. «Топтық қаржылық есептілік» термині, иегер ұйымы жоқ, бірақ жалпы бақылауда тұрған құрамдас бөліктер дайындаған қаржылық ақпаратты біріктіретін біріктірілген қаржылық есептілікті де білдіреді.

**Топтық басшылық (Group management)*—Топтық қаржылық есептілікті дайындауға жауапты басшылық.

**Топ деңгейіндегі бақылау құралы (Group-wide controls)*— Топтық қаржылық есеп беру бойынша топ басшылығы әзірлеген, енгізетін және жүргізетін бақылау.

**Өткен кезең қаржылық ақпараты (Historical financial information)*— Белгілі бір ұйымға қатысты қаржылық тұрғыда негізінен осы ұйымның есепке алу жүйесінен алынған, өткен уақыт кезеңдеріндегі экономикалық оқиғалар немесе өткен кезеңдегі экономикалық жағдайлар немесе жағдайлар туралы ақпарат.

Инклюзивті әдіс (Inclusive method)—Қызмет көрсету ұйымының қосалқы мердігерінің қызметтеріне қолданылатын әдіс, мұнда қызмет көрсету ұйымы жүйесінің сипаттамасында оның қосалқы мердігері ұсынатын қызметтердің сипаты туралы ақпарат, сондай-ақ сонымен бірге енгізілген қызмет көрсету ұйымының аудиторы тағайындаған жұмыс ауқымына кіретін қызмет көрсету ұйымының қосалқы мердігерінің және ішкі бақылаудың тиісті мақсаттары туралы ақпараттар қамтылған.

Тәуелсіздік¹⁶ (Independence)—Өзіне қосады:

- (a) Ақылдың тәуелсіздігі – бұл жеке тұлғаға адалдық танытуға, объективтілік пен кәсіби скептицизмге жол беретін, кәсіби пікірге нұқсан келтіретін әсерге ұшырамай, пікір білдіруге мүмкіндік беретін ақыл-ой жағдайы.
- (b) Мінез-құлық тәуелсіздігі – маңызды ақпаратқа ие, ақылға қонымды пікірлерге негізделіп әрекет ететін және білімге ие үшінші тарап, дұрыс ойлана отырып, аудиторлық ұйыммен немесе аудиторлық топ мүшесімен адалдық, объективтілік және кәсіби скептицизм қағидаттарына нұқсан келтірілгендігі туралы қорытынды жасататын маңызды болып табылатын фактілер мен жағдайлардан аулақ болу (барлық сақтық шараларын қолданумен қоса).

Қаржылық есеп беруді дайындауға қатысты ақпараттық жүйелер (Information system relevant to financial reporting)— Қаржылық есептілік жүйесін қамтитын және ішкі активтерді, міндеттемелерді және меншікті капиталды есепке алу, есеп беру, өңдеу және есеп беру үшін құрылған рәсімдерден мен жазбалардан (жағдайлар мен шарттар) тұратын ішкі бақылау құрамдасы.

**Ажырамас тәуекелдік (Inherent risk)*—(Елеулі бұрмаланушылық тәуекелі терминін қараңыз)

**Бастапқы аудит келісімі (Initial audit engagement)*—Келесілерді қарастыратын келісім:

- (a) Өткен кезеңдегі қаржылық есептілікке аудит жүргізілмеген; немесе
- (b) Өткен кезеңдегі қаржылық есептілік алдыңғы аудитормен жүргізілді.

Сұраныс (Inquiry)— Сұраныс қаржылық немесе қаржылық емес, ұйымның ішінде немесе оның сыртындағы хабары бар тұлғалардан ақпарат іздеуден тұрады.

Сұраныс (ШКХС 2400 (Қайта қарастырылған) мәнмәнінде) (Inquiry) (in the context of ISRE 2400 (Revised))—Inquiry consists of seeking information of knowledgeable persons from within or outside the entity.

Тексеріс (аудит рәсімі ретінде) (Inspection (as an audit procedure))— Ішкі немесе сыртқы жазбаларды немесе құжаттарды қағаз түрінде, электронды түрде немесе басқа ақпарат құралдарында тексеру немесе активті физикалық тексеру.

¹⁶ БХӨСК-де Кәсіби Бухгалтерлер үшін Этика Кодексі ретінде анықталған

*†*Тексеріс (сапаны бақылауға қатысты) (Inspection (in relation to quality control))*— Аяқталған келісімдерге қатысты фирманың сапаны бақылау саясаты мен рәсімдеріне келісім топтарының сәйкестік дәлелдемелерін қамтамасыз етуге арналған рәсімдер.

Тағайындалған пайдаланушылар (Intended users)— Тәжірибелі маман сенімділік орнату есебін пайдаланады деп күтетін жеке тұлға (лар) немесе ұйым (дар) немесе топ (тар). Кейбір жағдайларда сенімділік орнату есебін жіберілгендерден басқа да пайдаланушылар болуы мүмкін.

Аралық қаржылық ақпарат немесе есептілік (Interim financial information or statements)— Қаржылық кезеңге қатысты аралық уақытта (әдетте жарты жылдық немесе тоқсан сайын) шығарылған қаржылық ақпарат (жоғарыда анықталғандай қаржылық есептіліктің толық жиынтығынан аз болуы мүмкін).

**Ішкі аудит қызметі (Internal audit function)*— Ұйымды басқару, тәуекелдерді басқару және ішкі бақылау процестерінің тиімділігін бағалау мен жақсартуға арналған сенімділікті орнату және кеңес беру қызметін жүзеге асыратын ұйымның қызметі.

Ішкі аудиторлар (Internal auditors)— Ішкі аудит қызметін жүзеге асыратын тұлғалар. Ішкі аудиторлар ішкі аудит бөліміне немесе оған теңестірілген қызметке кіруі мүмкін.

**Ішкі бақылау (Internal control)*— Қаржылық есептіліктің дұрыстығына, операциялардың тиімділігі мен нәтижелілігіне, қолданыстағы заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес ұйымның мақсаттарына қол жеткізуге жеткілікті сенімділікті қамтамасыз ету үшін басқару, басшылық және басқа қызметкерлер жауапты адамдар әзірлеген, іске асыратын және жүргізетін процесс. «Бақылау» термині ішкі бақылаудың бір немесе бірнеше құрамдастарының кез келген аспектілерін білдіреді.

**Халықаралық қаржылық есеп беру стандарттары (International Financial Reporting Standards)*— Халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттары жөніндегі кеңес шығарған Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары.

Зерттеу (Investigate)— Аталған мәселелерді шешу үшін басқа рәсімдерді өткізуге байланысты туындайтын мәселерге қатысты сұраныс жіберу.

АЖ ортасы (IT environment)— Ұйым жүзеге асыратын саясаттар мен рәсімдер және іскерлік әрекеттерді және бизнес стратегияларды қолдау үшін қолданылатын АЖ инфрақұрылымы (аппараттық құралдар, операциялық жүйелер, т.б.) арнайы бағдарламалық қамтамасыздандырулар.

Аудиттің негізгі мәселелері (Key audit matters)— Ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитінде аудитордың кәсіби пікірі бойынша маңызды болған мәселелер. Аудиттің негізгі мәселелері басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен байланысқан мәселелердің ішінен таңдалады.

Шектелген сенімділік (ШКХС 2400 (қайта қарастырылған)) Limited assurance (in the context of ISRE 2400 (Revised))— Шолудан туындаған тәуекел, келісім жағдайында қабылданатын деңгейге дейін төмендетілген кезде қол жеткізілген сенімділік деңгейі, осы ШКХС сәйкес қорытынды жасауға негіз ретінде сенімді ақпаратқа негізделген келісімге қарағанда жоғары. Дәлелдемелерді жинау рәсімдерінің сипаты, мерзімі және ауқымы тәжірибелі маманға өзіне сенімді деп санайтын сенімділік деңгейіне қол жеткізу үшін жеткілікті түрде жеткілікті. Маңызды болу үшін, ақпараттың дұрыстығын растау бойынша тәжірибелі маман қол жеткізген сенімділік деңгейі қаржылық есептілікте болжалды пайдаланушылардың сенімділігін арттыруы керек.

Шектелген сенімділік орнату келісімі (Limited assurance engagement)— *(Сенімділік орнату келісімі* терминін қараңыз)

*† *Бағаланатын ұйым (Listed entity)*— Акциялары, үлестік немесе борыштық құралдары танылған биржада немесе баға белгілеу тізіміне енгізілген немесе танылған биржаның немесе басқа ұқсас ұйымның ережелеріне сәйкес сатуға ұсынылатын ұйым.

* *Басшылық (Management)*— Ұйым операцияларын жүргізуге жауапты тұлға (тұлғалар). Кейбір құзреттер бойынша кейбір ұйымдар үшін басшылық басқару өкілеттігі бар адамдардың кейбіреуін немесе барлығын қосады, мысалы, басқару кеңесінің атқарушы мүшелері немесе меншік иесі-менеджер.

* *Басшылық ағам пікірі (Management bias)*— Ақпаратты дайындауда басшылықтың бейтараптығының болмауы.

* *Басшылық сарапшысы (Management's expert)*— Бухгалтерлік есеп немесе аудиттен басқа, белгілі бір салада білімі мен тәжірибесі бар, осы саладағы нәтижелерін ұйым өзінің қаржылық есептілігін дайындауда пайдаланатын тұлға немесе ұйым.

* *Басшылықтың нүктелік баға беруі (Management's point estimate)*— Бухгалтерлік бағалау ретінде қаржылық есептілікте тану немесе ашу үшін басшылық таңдаған сома.

Өлшеуші немесе баға беруші (Measurer or evaluator)— Өлшемшарттарды қолдана отырып, бағаланатын тақырыпқа сандық немесе сапалық баға беретін тарап. Сандық немесе сапалық бағалауды жүргізетін адам бағаланатын тақырып бойынша білікті болады.

Активтерді заңсыз иемдену (Misappropriation of assets)— Ұйым активтерін ұрлау, көбінесе қарапайым қызметкерлер салыстырмалы түрде аз және елеусіз көлемде жүзеге асырылады. Алайда, заңсыз иелік ету басшылықтың қатысуымен де жүзеге асырылуы мүмкін, олар көбінесе активтерді заңсыз иемденуді анықтау қиын болатын жолмен жасыруға қабілетті.

* *Бұрмалау (Misstatement)*— Есеп берілетін қаржылық есептіліктің сомасы, жіктелуі, ұсынылуы немесе ашылуы мен осы қаржылық есептіліктің

қолданыстағы тұжырымдамалық негізіне сәйкес талап етілетін сома, сыныптау, ұсыну немесе ашу арасындағы айырмашылық. Қате немесе алаяқтықтан туындайтын бұрмаланулар болуы мүмкін.

Егер аудитор қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде, ұйымның ұстанымы туралы немесе оның шынайы және әділ ұсынылатындығына қатысты пікір білдірсе, бұрмалануларға сомаларға, жіктеулерге, тұсаукесерлерге немесе ашып көрсетулерге хабарланбаған түзетулер кіреді, аудитордың пікірі бойынша қаржылық есептілік барлық маңызды жағынан әділ ұсынылуы қажет.

СОКХС 3000 (қайта қарастырылған) мәнмәтінінде бұрмалану өлшемшарттарға сәйкес зерттеу тақырыбы туралы ақпарат пен тиісті тақырыпты өлшеу немесе бағалау арасындағы айырмашылық ретінде анықталады. Бұрмаланулар қасақана немесе байқаусызда, сапалық немесе сандық сипатта болуы мүмкін және қателіктерді қамтуы мүмкін

ІҚХС 4410 (қайта қарастырылған) сәйкес бұрмалаушылық қаржылық ақпараттың сомасы, жіктелуі, ұсынылуы немесе ашылуы мен қаржылық есептіліктің тиісті құрылымында талап етілетін баптың мөлшері, жіктелуі, ұсынылуы немесе ашылуы арасындағы айырмашылық ретінде анықталады. Бұрмалау алаяқтық немесе қателікке байланысты болуы мүмкін.

Егер қаржылық ақпарат әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалған болса, бұрмалауларға сонымен қатар тәжірибелі маманның пікірі бойынша қаржылық ақпараттың барлық материалдық жағынан әділетті түрде ұсынылуы үшін немесе шынайы және әділ көзқарас беру үшін қажет болатын сомалар, жіктеу, ұсыну немесе ашулар түзетулері де кіреді.

Деректердің бұрмалануы (басқа ақпаратқа қатысты) (СОКХС 3000 (қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Misstatement of fact (with respect to other information) (in the context of ISAE 3000 (Revised)))— Дұрыс ұсынылмаған сенімділік орнату бойынша есепте немесе негізделген тақырып ақпаратында пайда болған мәселелерге қатысы жоқ басқа ақпарат. Деректің елеулі бұрмалануы негізделген тақырып ақпараты бар құжаттың сенімділігіне нұқсан келтіруі мүмкін.

Басқа ақпараттың бұрмалануы (Misstatement of the other information)— Басқа ақпараттың бұрмалануы басқа ақпарат дұрыс көрсетілмегенде немесе басқа жолмен бұрмаланған кезде пайда болады (оның ішінде басқа ақпаратта ашылған мәселені дұрыс түсіну үшін қажет ақпаратты қоспайды немесе жасырады).

* *Жемілдірілген пікір (Modified opinion)*— Білікті пікір, қолайсыз пікір немесе қаржылық есептілік туралы пікірден бас тарту.

*† *Мониторинг (сапаны бақылауға сәйкес) (Monitoring (in relation to quality control))*— Фирманың сапаны бақылау жүйесін ескеру және бағалауға, оның ішінде істелген келісімдерді іріктеп тексеруге, сапаны бақылау жүйесі тиімді жұмыс істейтін жөніндегі ақпараттың дұрыстығын қисынды растауға арналған процесс.

Бақылау мониторингі (Monitoring of controls)— Ішкі бақылау тиімділігін уақыт аралығында бағалауға арналған үдеріс. Оның ішінде әрлендірме және өз уақытында бақылау жұмысы, сондай-ақ жағдайдағы өзгерістер үшін жетілдірілген түзету шараларын қолдану. Мониторинг ішкі бақылау құрамдас бөлімі болып табылады.

* *Теріс растауға сұраныс (Negative confirmation request)*— Растайтын тарап сұрауда ұсынылған ақпаратпен келіспеген жағдайда ғана растайтын тараптың аудиторға тікелей жауап беруі туралы сұраныс.

*† *Желі (Network)*— Үлкен құрылым:

- (a) Бірлесіп қызмет етуге мақсат қою, және
- (b) Пайда немесе шығынды бөлісіге нақты мақсат қойған немесе ортақ бақылауды немесе басшылықты, ортақ сапаны бақылау саясатын және процедуралар ортақ бизнес стратегиясын, ортақ брэнд-атаудың қолданысы, немесе ресурстардың үлкен бөлігін бөлісетін үлкен құрылым.

*† *Желілік фирма (Network firm)*— Желіге тиесілі фирма немесе ұйым.

* *Сәйкессіздік (ХАС 250¹⁷ мәнмәтінде) (Non-compliance) (in the context of ISA 250)*— Мәліметтерді жіберуге немесе міндеттемелерді қабылдауға байланысты және қолданыстағы заңдар мен нормативтік актілерге қайшы келетін ұйымның қасақана немесе абайсыз әрекеттері. Бұл әрекеттерге ұйымның атынан немесе оның атынан немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалар, ұйымның басшылығы немесе қызметкерлері жасалған операциялар кіреді. Ұйымның басшылығы, басшылығы немесе қызметкерлері уәкілеттік берілген адамдар жасаған жеке заңсыздық (ұйыммен байланысты емес) ұйымның ережелерін сақтамау болып саналмайды.

* *Жауап бермеу (Non-response)*— Оң растау жауабы үшін растайтын тараптың жауабының немесе толық жауабының сәтсіздігі, немесе растау жауабының жеткізілмеуі.

* *Іріктеуге жатпайтын тәуекелдік (Non-sampling risk)*— Таңдау тәуекелдігімен байланысты емес себептер бойынша аудитордың қате қорытындыға келу тәуекелі.

Қадағалау (Observation)— Басқа тұлғалар орындайтын үдерісті немесе шараларды бақылау; мысалға, аудитор ұйым қызметшілерінің тауар-материалдық қорларды санап жатқанын немесе аудиторлық іздер қалдырмайтын ішкі бақылау шараларын бақылай алады.

* *Бастапқы баланс (Opening balances)*— Кезең басындағы шоттар бойынша қалдықтар. Бастапқы баланс өткен кезеңнің соңғы балансына негізделері де өткен кезеңде қолданылған өткен кезең мен есеп саясаты операцияларының

¹⁷ ХАС 250, *Қаржылық Есептілік Аудитінде Заңдар мен Ережелерді Қарастыру*

ықпалын көрсетеді. Бастапқы сальдолар кезең басындағы ашылымдар, олардың ішінде шартты деректері және міндеттемелерін талап ететін мәліметтерді қамтиді.

Ұйымдық шекара (Organizational boundary)— Ұйымның ЖЖГ шығарындылары туралы есебіне қандай іс-шаралар кіретінін анықтайтын шекара.

**Басқа ақпарат (Other information)*— Ұйымның жылдық есебіне енгізілген қаржылық немесе қаржылық емес ақпарат (қаржылық есептіліктен және аудиторлық есептен басқа).

Басқа ақпарат (СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Other information (in the context of ISAE 3000 (Revised))) — Заңнамамен, нормативтік актілермен немесе дәстүрге сәйкес тақырыптық ақпарат туралы құжатта және ондағы сенімділік туралы есепте қамтылған ақпарат (тақырып тақырыбы туралы ақпарат және олардағы сенімділік орнату бойынша есепті қоспағанда).

**Басқа елеулі тарау (Other Matter paragraph)*— Аудитордың есебіне енгізілген тарау, қаржылық есептілікте ашып көрсетілмеген немесе ұсынылмаған, бірақ, аудитордың пікірі бойынша аудит процесстері мен нәтижелерін, аудитордың міндеттерін немесе аудиторлық қорытынды мазмұнын пайдаланушылардың түсінуі үшін маңызды болып табылады.

* *Бухгалтерлік баға беру нәтижесі (Outcome of an accounting estimate)*— Бухгалтерлік баға беруді есептеу кезінде ескерілген негізгі операциялардың, оқиғалардың немесе жағдайлардың нәтижелерінен есептелген нақты ақшалай құн.

Аудиттің жалпы стратегиясы (Overall audit strategy)— Аудиттің көлемін, мерзімі мен бағытын анықтайды және егжей-тегжейлі аудит жоспарын жасауға нұсқаулық береді.

*†*Серіктес (Partner)*— Аудиторлық ұйымға кәсіби қызметтер көрсету бойынша міндеттер жүктеуге құқығы бар кез келген жеке тұлға.

**Өнімділіктің маңыздылығы (Performance materiality)*— Аудитормен белгілеген тұтастай алғанда қаржылық есептілік үшін маңыздылығы аз шама немесе шамалар, бұл түзетілмеген және анықталмаған бұрмалаулардың жиынтық мөлшері тұтастай алғанда қаржылық есептіліктің маңыздылығынан асып кету ықтималдығын қолайлы мөлшерге дейін түсіру үшін жасалады. Кейбір жағдайларда аудиторлық рәсімдерді жүргізудің маңыздылығы, сонымен қатар, белгілі мөлшерде немесе транзакциялар, шоттардағы қалдықтар немесе ашулар үшін маңыздылық деңгейінен немесе аудитор белгілеген мөлшерден төмен болуы керек. СОКХС 3410 мәнмәтінінде аудиторлық рәсімдердің маңыздылығы тәжірибелі маманның ЖЖГ шығарындылары туралы есеп берудің маңыздылық шегінен төмен мөлшерде белгілеген сомасы немесе мөлшері, түзетілмеген және анықталмаған бұрмаланулардың жиынтық мөлшері ЖЖГ шығарындылары туралы есеп берудің маңыздылығынан асып кету ықтималдығын мүмкін төмен деңгейге дейін азайту үшін қажет. Қажет болған жағдайда, рәсімдерді жүргізудің маңыздылығы сонымен бірге тәжірибелі маманмен бекітілген шығарындылардың белгілі бір түрлері және ақпаратты ашып көрсету үшін маңыздылық шегінен немесе шектерінен төмен мөлшердегі шама немесе шамалар.

*†*Қызметкерлер (Personnel)*—Серіктестер мен қызметкерлер.

**Кеңінен таралған (Pervasive)*— Бұрмаланулардың қаржылық есептілікке әсерін немесе қаржылық есептілікке тиісті аудиторлық дәлелдерді алу мүмкін еместігіне байланысты анықталмаған бұрмаланулардың қаржылық есептілігіне ықтимал әсерін сипаттайтын термин. Қаржылық есептілікке кеңінен таралған әсер дегеніміз, аудитордың пікірінше:

- (a) Қаржылық есептің нақты элементтерімен, шоттарымен немесе баптарымен шектелмейді;
- (b) Егер әсер белгілі бір элементтермен шектелген болса, қаржылық есептіліктің маңызды бөлігіне әсер етеді немесе әсер етуі мүмкін; or
- (c) Пайдаланушылардың қаржылық есептілікті ақпаратты ашып көрсету тұрғысынан түсінуі үшін маңызды болып табылады.

**Негізгі жиынтық (Population)*— Үлгі таңдалған және аудитор қорытынды жасағысы келетін мәліметтердің бүкіл жиынтығы.

* *Оң растауға сұраныс (Positive confirmation request)*— Растаушы тарап тікелей аудиторға жіберетін жауап және онда сұраныста көрсетілген ақпаратпен келіседі немесе келіспейді немесе сұратылған ақпаратты ұсынатын сұраныс.

Тәжірибелі маман (Practitioner)— Қоғамдық тәжірибедегі кәсіби бухгалтер.

Тәжірибелі маман (СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Practitioner (in the context of ISAE 3000 (Revised)))— Келісімді жүзеге асыратын тұлға немесе тұлғалар (әдетте келісім серіктесі немесе келісім тобының басқа мүшелері немесе, қажет болған жағдайда, фирма). Егер СОКХС бойынша серіктес нақты талапты немесе міндеттемені орындауы керек деп нақты белгілесе, онда «тәжірибеші маман» терминінің орнына «келісім серіктесі» деген термин қолданылады.

Тәжірибелі маман (ШКХС 2400 (қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Practitioner (in the context of ISRE 2400 (Revised)))— Қоғамдық тәжірибедегі кәсіпқой бухгалтер. Бұл термин келісім серіктесіне немесе келісім тобының басқа мүшелеріне немесе қажет болған жағдайда фирманы қосады. Егер ШКХС 2400 (қайта қарастырылған) келісім серіктесі нақты талапты немесе міндеттемені орындауы керек деп нақты белгілесе, онда «тәжірибеші маман» терминінің орнына «келісім серіктесі» деген термин қолданылады. Қажет болған жағдайда, «келісімге серіктесі», «серіктес» және «фирма» терминдерін қоғамдық сектордағы баламалары деп түсіну керек.

Тәжірибелі маман (ІҚХС 4410 (қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Practitioner (in the context of ISRS 4410 (Revised)))— Құрастыру келісімін орындайтын қоғамдық тәжірибедегі кәсіпқой бухгалтер. Бұл термин келісім серіктесіне немесе келісім тобының басқа мүшелеріне немесе қажет болған жағдайда фирманы қосады. Егер ІҚХС 4410 (қайта қарастырылған) келісім серіктесі нақты талапты немесе міндеттемені орындауы керек деп нақты

белгілесе, онда «тәжірибеші маман» терминінің орнына «келісім серіктесі» деген термин қолданылады. Қажет болған жағдайда, «келісімге серіктесі», «серіктес» және «фирма» терминдерін қоғамдық сектордағы баламалары деп түсіну керек.

Тәжірибеші маман сарапшысы (Practitioner's expert)— Сенімділіктен басқа, белгілі бір салада білімі мен тәжірибесі бар адам немесе ұйым, осы саладағы жұмысы тәжірибешіге жеткілікті дәлелдемелер алуға көмектеседі. Тәжірибеші маманның ішкі сарапшысы (серіктес немесе қызметкер, оның ішінде уақытша қызметкер, практиктің аудиторлық фирмасы немесе желілік ұйым) немесе тәжірибеші маманның сыртқы сарапшысы бола алады.

**Аудиттің алғышарттары (Preconditions for an audit)*— Басшылықтың қаржылық есептілікті дайындау кезінде қолайлы қаржылық есептілік жүйесін және басшылықтың келісін, реті келсе, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың, олардың аудит жүргізіліп жатқан негізгі жауапкершілігін болжай отырып¹⁸, келісін қолдануы.

**Алдыңғы аудитор (Predecessor auditor)*— Ұйымның алдыңғы кезеңдегі қаржылық есебін тексерген және қазіргі аудитормен алмастырылған басқа аудиторлық ұйымның аудитору.

* *Аудитті жүргізумен байланысты басшылыққа лауазымды басқарушылықтың міндеттемелерімен қатысы бар шарт (Premise, relating to the responsibilities of management and, where appropriate, those charged with governance, on which an audit is conducted)*— ХАС стандарттарға сәйкес аудитті жүргізу үшін келесі міндеттемелері бар басшылықтың және лауазымды тұлғалардың түсіністігі және растауы. Келесідей жауапкершіліктер:

- (a) Қолданбалы қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікті дайындауға арналған, сонымен қатар оның әділ ұсынуын қоса алғанда;
- (b) Ішкі бақылау үшін, оның ішінде ұйымның басқарушылығына үшін және керектік туған кезде басшылыққа лауазымды адамдар елеулі бұрмалаулардан бос қаржылық есеп беруін дайындауға рұқсат беру қажеттігі бойынша шешім қабылдайды; және
- (c) Аудит келсілермен жүргізу:
 - (i) Басқарушылық және қажеттік жағдайында басшылыққа лауазымды адамдар білетін қаржылық есеп беруін дайындаумен байланысты барлық мәліметтерге, оның ішінде құжаттамаға, жазбаларға, басқа мәліметтерге алатын рұқсат;
 - (ii) Аудит мақсатында басшылықтан және керектік туған жағдайда басшылыққа лауазымға тұлғалардан сұралатын қосымша мәліметтер; және

¹⁸ ХАС 200, 13 тарау

- (iii) Аудиторлық дәлелдер алу үшін аудитор анықтаған ұйымның қажетті адамдарына шексіз алатын рұқсат.

Әділ ұсыну жүйесі болған жағдайда (а) пункті «қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікті әділ ұсыну және әзірлеу үшін» немесе «қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкес *әділ және адал көзқарас беретін* қаржылық есептілікті әзірлеу үшін» терминдеріне ауыстыруы мүмкін.

«Аудитті жүргізумен байланысты басшылыққа лауызымды басқарушылықтың міндеттемелерімен қатысы бар шарт» тағы «шарт» деген терминге ауыстыруы мүмкін.

Проформа үшін түзетулер (Pro forma adjustments)— Реттелмеген қаржылық ақпаратқа қатысты, бұл мыналарды қамтиды:

- (а) Елеулі оқиға немесе операциялар («оқиға» немесе «операция») әсерін суреттейтін осы оқиға орын алғанда немесе операциялар осы суреттеменің мақсатына таңдалған күннен ертерек орындалғанда реттелмеген қаржылық ақпараттарды түзету; және
- (б) Есеп беруші ұйымның («ұйым») қолданбалы қаржылық есептілік жүйесімен және оның жүйедегі есеп саясаты негізінде құрылатын қаржылық ақпаратты ретке келтіру үшін реттелмеген қаржылық ақпаратты түзету қажет.

Проформа түзетулер сатып алынған немесе сатып алынатын («сатып алу») немесе жойылған немесе жойылатын («жою») бизнес туралы қатысты қаржылық ақпаратты қосады, мұндай ақпарат қаржылық ақпараттың проформасын құруда қолданылады («қаржылық ақпаратты алу немесе жою»).

Қаржылық ақпарат проформасы (Pro forma financial information)— Қаржылық ақпарат Іс-шара болған немесе операция астарлы мақсаттары үшін таңдалған ертерек күніндегі қолға, егер қандай да бір түзетулерсіз қаржылық ақпарат оқиға немесе операция әсерін суреттейді түзетулердің бірге көрсетілген. Бұл СОКХС, ол Проформа қаражаттық ақпарат (а) қандай да бір түзетулерсіз қаржылық ақпараттың тұратын бағаналы форматында ұсынылған деп саналады; (б) проформа түзетулер; және (с), проформа бағана нәтижесі.

*Кәсіби бухгалтер*¹⁹ (*Professional accountant*)— ХБФ-на кіретін ұйым мүшесі болып табылатын жеке тұлға.

*Жария секторда жұмыс жасайтын кәсіби бухгалтер*²⁰ (*Professional accountant in public practice*)— Қызмет көрсету біліктілігіне байланысы жоқ (мысалы: аудит, салық, консалтинг) кәсіптік қызмет көрсететін фирмада жұмыс істейтін кәсіби бухгалтер. Бұл термин сонымен қатар қоғамдық секторда жұмыс істейтін кәсіби бухгалтерлердің фирмасын көрсету үшін қолданады.

¹⁹ БХӘСК-де *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексі* ретінде анықталған

²⁰ БХӘСК-де *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексі* ретінде анықталған

* *Кәсіби пайым (Professional judgment)*— Аудит жөніндегі тиесілі шаралар бағдарын қабылдау бойынша мәлімделген шешімді қабылдау барысында аудит, бухгалтерия, әдептік стандарттар бойынша тиісті тренингті жүргізу, біліктілік және тәжірибе пайдалану.

Кәсіби пайым (СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған) (Professional judgment (in the context of ISAE 3000 (Revised)))— Келісімнің жағдайларға лайықты іс-қимыл курстар туралы шешім қабылдау кезінде, қамтамасыз ету және этикалық нормаларды көзделген шеңберінде тиісті оқыту, білім мен тәжірибені қолдану.

Кәсіби пайым (ШКХС 2400 (Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Professional judgment (in the context of ISRE 2400 (Revised)))— Шолу келісімі жағдайларға лайықты іс-қимыл курстар туралы шешім қабылдау кезінде, ақпараттың дұрыстығын растау бойынша, бухгалтерлік есеп және этикалық нормаларды көзделген шеңберінде тиісті оқыту, білім мен тәжірибені қолдану.

**Кәсіби скептицизм (Professional skepticism)* — Мүмкін қателік салдарынан ықтимал бұрмалауларды немесе алаяқтық және дәлелдерді сынап бағалауларды көрсететін жағдайларға дайын сұраулы ой-пікірін қамтитын мінез-құлық.

Кәсіби скептицизм (СОКХС 3000 (Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде) (Professional skepticism (in the context of ISAE 3000 (Revised)))— Ықтимал бұрмалауларды және дәлелдерді сынап бағалауларды айқындалуы мүмкін жағдайларға сергек болу, сұраулы ой-пікірін қамтитын мінез-құлық.

**Кәсіби стандарттар (Professional standards)*— Халықаралық Аудит Стандарттары (ХАСС) және тиісті әдептік талаптар.

† *Кәсіби стандарттар (СБХС 1²¹ мәнмәтініндегі) (Professional standards (in the context of ISQC 1))*— ХАКСБ Келісім стандарттары, ХАКСБ-ның *Халықаралық сана бақылауына, аудитке, шолуға, басқа сенімділік орнатугерге, және ілеспе қызметтер мәлімдемелеріне алғы сөзінде* анықталған, және қатысты этикалық талаптар.

Болашағы бар болуды бағалау (Projection)— Болашағы бар қаржылық жоспарлау:

- (a) Болашақ оқиғалар мен басшылық істерінің мүмкін болатын болжамы, ол оқиғаларға болашақта орын болмауы да мүмкін, мысалға кейбір ұйымдар ұйымдық деңгейде болғанда немесе қызмет түріне елеулі өзгерістер енгізу мүмкіндігін қарастырғанда; немесе
- (b) Нақты бағалау мен тұжырымдамалар қосындысы.

Болашақ қаржылық мәлімет (Prospective financial information)— Болашақ оқиғаларға және соған байланысты ұйымның болатын әрекетіне сәйкес қаржылық мәлімет. Болашақ қаржылық мәлімет болжам, болашақ бағалау немесе олардың

²¹ СБХС 1, *Қаржылық есептілікке аудит жүргізу және шолу жасау, және де сенімділік орнату және ілеспе қызметтер туралы келісімдерді жүзеге асыратын фирмалар үшін санын бақылау*

үйлесімі түрінде бола алады. (*Болжам мен Болашағы бар болуды бағалау* терминдерді қараңыз).

Проспекттер (Prospectus)— Үшінші тараптың инвестициялық шешім қабылдауға тиіс деп ниеттелген бойынша ұйымның бағалы қағаздарға қатысты заңды немесе нормативтік талаптарға сәйкес берілген құжат.

Қоғамдық сектор (Public sector)— Ұлттық жергілікті (мысалы, әкімшілік-аумақтық бірліктер), жергілікті (мысалы, қалалық, аудандық) басқару органдары және басқа да қоғамдық ұйымдар (мысалы, агенттіктер, қоғамдар, басқармалар мен кәсіпорындар).

Жарияланған қаржылық ақпарат (Published financial information)— Ұйымның немесе сатып алынған немесе жойылған кәсіпорынның жалпыға қол жетімді қаржылық ақпараты.

Сатып алынған офсеттер (Purchased offset)— Ұйым гипотетикалық бастапқы деңгеймен салыстырғанда басқа ұйымның шығарындылары (шығарындыларын қысқарту) немесе басқа ұйымның абсорбциясын ұлғайту (жою жақсартулары), төмендету үшін төлейді, онда шығарындылар шегеру.

Сандық (Quantification)— Атап көздерден (немесе раковиналардың) шығаратын (немесе жойылған) ретінде, тікелей немесе жанама, ұйымға қатысты ЖЖГ мөлшерін анықтау процесі.

*† *Сапалы сенімділік орнату (аудит бойынша келісім мәнмәтініндегі) (Reasonable assurance (in the context of audit engagements, and in quality control))*— жоғары, бірақ даусыз емес сенімділік деңгейі.

Сапалы сенімділік орнату келісім (Reasonable assurance engagement)— (*Сенімділік орнату келісім терминін қараңыз*)

Қайта сынау (Recalculation)— Құжаттардың немесе жазбалардың математикалық дұрыстығын тексеруден тұрады.

* *Байланысы бар тараптар (Related party)*— келесілер болып табылатын тараптар:

- (a) Қолданбалы қаржылық есеп беру жүйесінде анықталған байланысы бар тарап болса; немесе
- (b) Қолданбалы қаржылық есеп беру жүйесі байланысты тараптар тұрғысынан ең төменгі талаптарды белгілесе немесе мұндай талаптарды мүлдем орнатпаса:
 - (i) Есеп беруші ұйымға бір немесе бірнеше делдал арқылы тікелей немесе жанама түрде бақылау немесе елеулі ықпал ететін тұлға немесе басқа ұйыммен;
 - (ii) Есеп беруші ұйым бір немесе бірнеше делдалдар арқылы тікелей немесе жанама түрде бақылауға немесе елеулі ықпалға ие болатын басқа ұйыммен; немесе

(iii) Келесілер арқылы есеп беруші ұйыммен ортақ бақылауда болатын басқа ұйыммен:

- а. Ортақ бақылайтын меншік иелері;
- ә. Жақын туыстар болып табылатын меншік иелері; немесе
- б. Ортақ негізгі басқару қызметкерлері.

Алайда, мемлекеттің жалпы бақылауындағы ұйымдар (мысалы, ұлттық, аймақтық немесе жергілікті басқару), егер олар бір-бірімен маңызды мәмілелер жасамаса немесе едәуір ресурстар бөліспесе, өзара байланысты болып саналмайды.

Лесне қызметтер (Related services)— Келісілген рәсімдер мен мәліметті дайындау.

*† *Tuicmi әдеп талаптары (Relevant ethical requirements)*— келісім тобы мен келісім сапаны бақылау шолушы бағынатын әдеп талаптары, ол өзіне әдетте Бухгалтерлерге арналған Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексінің* (БХӘСК Кодексі) А және В Бөлімдері мен қаталырақ болып келетін ұлттық талаптарды қосады. ШКХС 2400 (Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде сәйкес әдеп талаптары келісім тобы шолу келісімдерін орындауда бағынатын әдеп талаптары болып табылады. Бұл талаптар әдетте өзіне Бухгалтерлерге арналған Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексінің* (БХӘСК Кодексі) А және В Бөлімдері мен қаталырақ болып келетін ұлттық талаптарды қосады.

ІҚХС 4410 (Қайта қарастырылған) мәнмәтінінде сәйкес әдеп талаптары келісім тобы құрастыру келісімдерін орындауда бағынатын әдеп талаптары болып табылады. Бұл талаптар әдетте өзіне Бухгалтерлерге арналған Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексінің* (БХӘСК Кодексі) А және В Бөлімдері (В Бөліміндегі 290 Бөліктерін, *Тәуелсіздік – Аудит және Шолу Келісімдері*, және 291 Бөліктерін, *Тәуелсіздік – Басқа Сенімділік Орнату Келісімі*, қоспағанда) мен қаталырақ болып келетін ұлттық талаптарды қосады.

Сорып алу (Removal)— Белгілі бір кезең ішінде Ұйым атмосферадан сорып алған немесе олар алынып жұтқышқа жіберілмесе атмосфераға тарап кететін ЖЖГ.

Қайтадан орындау (Reperformance)— Алдын ала ұйымның ішкі басқаруының бөлігі ретінде орындалған шараларды аудитормен тәуелсіз түрде орындау.

* *Қызмет көрсету ұйымындағы бақылаудың сипаттамасы мен құрылымы бойынша есеп (402 ХАС-та²² есептің 1 түрі ретінде сілтеме жасалды) (Report on the description and design of controls at a service organization (referred to in ISA 402 as a type 1 report))*— Келесілерді қамтитын есеп:

²² ХАС 402, *Қызмет көрсету ұйымын пайдаланатын ұйымға қатысты аудит қарастырылымдары*

- (a) Қызмет көрсетуші ұйымның басшылығы дайындаған ұйымның жүйесі, бақылау мақсаттары, белгілі бір уақытқа сәйкес әзірленген және орындалғанына байланысты бақылаудың сипаттамасы жайлы аудитордың пікірі; және
- (b) Қызметті ұйымдастыру жүйесі, бақылау мақсаттары, бақылау, белгілі бір бақылау мақсаттарына жетуді әзірлеу сәйкестігінің сипаттамасы бойынша қызмет көрсетуші аудитордың пікіріне қарайтын барабар кепілдемені қамтамасыз ету мақсаты бар аудитордың есептемесі.

Қызмет көрсету ұйымындағы бақылаудың сипаттамасы мен құрылымы бойынша есеп (СОКХС 3402²³ есептің 1 түрі ретінде сілтеме жасалды) (СОКХС 3402 мәнмәтінде) (Report on the description and design of controls at a service organization (referred to in ISAE 3402 as a “type 1 report”)(in the context of ISAE 3402))— Келесілерді қамтитын есеп:

- (a) Қызмет көрсету ұйымының өз жүйесін сипаттауы;
- (b) Қызмет көрсететін ұйымның барлық материалдық тұрғыдан және сәйкес өлшемшарттарға негізделген жазбаша мәлімдемесі:
 - (i) Сипаттама көрсетілген уақытта әзірленген және енгізілген қызмет көрсету ұйымының жүйесін әділ ұсынады;
 - (ii) Ұйымның сипаттамасында көрсетілген ішкі бақылау мақсаттарына қатысты басқару элементтері көрсетілген күннен бастап дұрыс басқарылды; және
- (c) Жоғарыда (b) (i) - (ii) тармақтарындағы мәселелер туралы негізделген сенімділік орнату келісімі қорытындысы беретін қызмет аудиторының сенімділік орнату бойынша есебі.

**Қызмет көрсету ұйымындағы бақылау сипаттамасы, құрылымы және тиімділігі бойынша есеп (ХАС 402 есептің 2 түрі ретінде сілтеме жасалды) (Report on the description, design, and operating effectiveness of controls at a service organization (referred to in ISA 402 as a type 2 report))—* Келесілерді қамтитын есеп:

- (a) Қызмет ұйымының басшылығымен дайындалған қызмет көрсету ұйымы жүйесінің, бақылау мақсаты және онымен байланысты басқару элементтері, олардың құрастырылымы және анықталған күнге немесе анықталған уақыт аралығында жүзеге асуы, кейбір жағдайларда көрсетілген мерзім бойындағы операциялық тиімділігінің сипаттамасы; және
- (b) Келесілерді қамтитын негізделген сенімділік орнату келісімін алу мақсатында қызмет аудиторымен дайындалған есеп:

²³ ХАС 402, *Қызмет көрсету ұйымын пайдаланатын ұйымға қатысты аудит қарастырылымдары*

- (i) Қызмет аудиторының қызмет ұйымының жүйесі, бақылау мақсаттары және қатысты бақылаулары, арнайы бақылау мақсаттарына жету үшін бақылау әзірлемесінің сәйкестігі, және де бақылаудың операциялық тиімділігі сипаттамасына пікірі; және
- (ii) Басқару қызметі аудиторының сынақтар сипаттамасы және олардың нәтижелері.

Қызмет көрсету ұйымындағы бақылау сипаттамасы, құрылымы және тиімділігі бойынша есеп (СОКХС 3402 “есептің 2 түрі» ретінде сілтеме жасалды)(СОКХС 3402 мәнмәтінінде) (Report on the description, design and operating effectiveness of controls at a service organization (referred to in ISAE 3402 as a “type 2 report”)(in the context of ISAE 3402))— Келесілерді қамтитын есеп:

- (a) Қызмет көрсету ұйымының өз жүйесін сипаттауы;
- (b) Қызмет көрсететін ұйымның барлық материалдық тұрғыдан және сәйкес өлшемшарттарға негізделген жазбаша мәлімдемесі:
 - (i) Сипаттама көрсетілген уақытта әзірленген және енгізілген қызмет көрсету ұйымының жүйесін әділ ұсынады;
 - (ii) Арнайы мерзім ішінде сәйкес әзірленген қызмет көрсету ұйымы жүйесінің сипаттамаысында айтылған бақылау мақсаттарына қатысты бақылаулар; және
 - (iii) Арнайы мерзім ішінде тиімді жұмыс істеген қызмет көрсету ұйымы жүйесінің сипаттамаысында айтылған бақылау мақсаттарына қатысты бақылаулар; және
- (iii) Қызмет аудиторының сенімділік орнату бойынша есебі:
 - (i) Жоғарыда (b) (i) - (iii) тармақтарында көрсетілген мәселелер туралы негізделген сенімділік орнату бойынша қорытынды алу; және
 - (ii) Бақылау тесттері сипаттамасын және олардың нәтижелерін қосады.

Жауапты тарап (Responsible party)— бағаланатын негізгі тақырып үшін жауапты тарап(тар).

Сапаны бақылау жөнінде шолу (Review (in relation to quality control))— Орындалған жұмыстың сапасын және басқалар қол жеткізген қорытындыларды бағалау.

Шолу келісімі (Review engagement)— Шолу бойынша келісімнің мақсаты – аудиторға шаралар негізінде аудиторлық қызығушылығын туғызған аспектілердің бар-жоғын анықтауға, қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілері бойынша, қаржылық есептілікті ұсынудың орнатылған тұжырымдамалық негізіне сай дайындалмағанын анықтауға мүмкіндік беру.

Шолу рәсімдері (Review procedures)— Шолу келісімі мақсатына жету үшін жасалған рәсімдер, негізінде ұйым қызметкерлері арасында сауалнама жүргізу

және қаржылық мәліметтерге байланысты қолданылатын талдама жасау рәсімдері.

* *Тәуекелді бағалау бойынша шаралар (Risk assessment procedures)*— Қаржылық есептілік пен растау деңгейлерінде алаяқтық немесе қателіктер салдарынан болған маңызды бұрмаланулардың тәуекелдерін анықтау және бағалау үшін, ұйым және оның ортасы туралы, оның ішінде ішкі бақылау туралы түсінік алу үшін жүргізілген аудит шаралары.

* *Елеулі бұрмалану тәуекелдігі (Risk of material misstatement)*— Аудитке дейін қаржылық есептілік айтарлықтай бұрмалану қаупі. Бұл растау деңгейінде төменде сипатталған екі құрамдастан тұрады:

- (a) Ажырамас тәуекелдік (Inherent risk)— Кез келген байланысты басқару элементтерін қарастырар алдында жеке немесе басқа да бұрмалаулармен біріктірілген кезде маңызды болуы мүмкін транзакциялар класы, шоттың сальдосы немесе бұрмаланулар туралы ақпараттардың ашықтығы.
- (b) Бақылау тәуекелдік (Control risk)—Бақылау шараларын қарастыруға дейін тікелей немесе басқа ауытқулармен бірлесіп, елеулі болып табылатын бұрмаланушылықтар ашылымдары, бухгалтерлік сальдолар немесе транзакциялар тобы жөніндегі бекіту шалдыққыштығы туралы тәуекелді ішкі бақылауы арқылы ашылмайды, түзетілмейді немесе сақталынып қалады.

Елеулі ауытқулар тәуекелділігі (СОКХС 3000 мәнмәнінде (Қайта қарастырылған))(Risk of material misstatement (in the context of ISAE 3000 (Revised))— Тақырыпқа қатысты ақпарат келісімге дейін елеулі түрде бұрмалану қаупі.

**Іріктеме (Sampling)*—(Аудиторлық іріктеме терминін қараңыз).

* *Іріктеме тәуекелдігі (Sampling risk)*— Іріктемеге негізделген аудиторлық қорытындыға деген қауіп, егер негізгі жиынтық бірдей аудит рәсімінен өткен болса, қорытындыдан өзгеше болуы мүмкін. Іріктеу тәуекелі екі түрлі қате тұжырымдарға әкелуі мүмкін:

- (a) Егер басқару элементтерін сынау жағдайында басқару элементтері олардан гөрі тиімдірек болса немесе егжей-тегжейлерді сынау жағдайында маңызды бұрмалаулар болмайтындығына сенімді болсақ, онда олар іс жүзінде болады. Аудитор, ең алдымен, қате тұжырым түріне қатысты, өйткені ол аудиттің тиімділігіне әсер етеді және аудитордың сәйкес емес пікіріне әкелуі мүмкін.
- (b) Басқару элементтерін сынау жағдайында басқару элементтері іс жүзіндегіге қарағанда тиімді емес немесе бөлшектерді сынау жағдайында маңызды бұрмалаулар орын алса, іс жүзінде олар болмай қалады. Қате тұжырымның бұл түрі аудиттің тиімділігіне әсер етеді, өйткені әдетте бастапқы тұжырымдардың дұрыс еместігін анықтау үшін қосымша жұмыс жүргізілуі мүмкін.

**Іріктеме бірлігі (Sampling unit)*— Негізгі жиынтықты құрайтын жеке бірліктер.

Шолу ауқымы (Scope of a review)— Шолу мақсатына жету үшін нақты жағдайлар кезінде керекті болып келетін шолу рәсімдері.

**Қызмет ететін аудитор (Service auditor)*— Қызмет көрсететін ұйымның өтініші бойынша қызмет ұйымының басқару элементтері туралы сенімділік орнату бойынша есеп беретін аудитор.

Аудитор қызметі (СОКХС 3402 мәнмәтінінде) Service auditor (in the context of ISAE 3402)— Қызмет көрсететін ұйымның өтініші бойынша қызмет ұйымының басқару элементтері туралы сенімділік орнату бойынша есеп беретін тәжірибелі маман.

**Қызмет ететін ұйым (Service organization)*— Қаржы есептілікке байланысты ақпараттық жүйелерінің бір бөлігі ретінде қызмет ететін үшінші жақтың ұйымы (немесе үшінші жақтағы ұйым).

Қызмет ұйымы (СОКХС 3402 мәнмәтінінде) Service organization (in the context of ISAE 3402)— Пайдаланушы ұйымдарға қаржылық есептілікке қатысты ішкі бақылауға қатысты болуы мүмкін қызметтерді ұсынатын үшінші тарап ұйымы (немесе үшінші тарап ұйымының сегменті).

Қызмет ұйымының мәлімдемесі (Service organization's statement)— (В) тармағында айтылған қызмет көрсету ұйымындағы бақылау сипаттамасы, құрылымы және тиімділігі бойынша есеп (2 түрдегі есеп жағдайында) анықтамасы немесе (b) тармағында айтылған қызмет көрсету ұйымындағы бақылаудың сипаттамасы мен құрылымы бойынша есеп (1 түрдегі есеп жағдайында) анықтамасына қатысты жазбаша мәлімдеме.

**Қызмет ететін ұйымның жүйесі (Service organization's system)*— Қызмет ететін аудитордың есебіндегідей қызмет ететін ұйым қолданушыларға айтылмыш қызметтер беруге арналған өңделген, енгізілген және қызмет ететін ұйымменпен қолданылатын рәсімдері және саясаттары.

Қызмет ұйымының жүйесі (немесе жүйе) (СОКХС 3402 мәнмәтінінде) (Service organization's system (or the system)(in the context of ISAE 3402)— Қызмет аудиториның сенімділік Есепте қамтылған қызметтермен пайдаланушы тұлғаларды қамтамасыз ету қызмет ұйымымен әзірленген және жүзеге асырған саясаты мен процедуралары. оның жүйесінің Қызмет ұйымының сипаттамасы сәйкестендіруді қамтиды: қамтылған қызметтер; кезең, немесе сипаттамасы жататын типті 1 есеп, күні, жағдайда; бақылау міндеттері; және басқару элементтерін байланысты.

Маңыздылық (Significance)— Мәнмәтінде алынған мәселенің салыстырмалық маңыздылығы. Мәселенің маңыздылығы кәсіпқой бухгалтер мен оның қарастырылған мәнмәтінінде анықталады. Бұл мысалға кәсіпқой бухгалтер есебін қолданатын адамдардың шешімдеріне қалайша әсер тигізе алатыны туралы болжамды; немесе басқа мысал, ол өкілетті адамдарға қойылған мәселе туралы айту немесе айтпау туралы сұрақ қойылғанда маңызды. Маңыздылық мөлшерлі

және сапалы факторлар – салыстырмалы маңыздылық, зерттелетін затқа ықпалы және болжамды пайдаланушылар мен алушылардың қызығушылығы мәнмәтінінде қарастырылады.

**Маңызды құрамдас бөлім (Significant component)*—Топқа жеке қаржылық маңызды (i) болып табылатын жоба бойынша жұмыс істейтін топ анықтаған құрамдас бөлімі немесе топтық қаржы есептіліктің елеулі бұрмаланулары маңызды тәуекелдігі өзіндік ортасына немесе оқиғаға сәйкес қамтитын (ii) құрамдас бөлім.

**Ішкі бақылаудың маңызды тапшылығы (Significant deficiency in internal control)*—Аудитордың пікірі бойынша басшылыққа лауызымды адамдардың ықпалын бағалау үшін жеткілікті маңыздылығы бар ішкі бақылау тапшылығы немесе тапшылықтарының комбинациясы.

Елеулі нысан (Significant facility)— ЖЖГ шығарындыларының жиынтығына қатысты шығарындылардың жалпы көлеміне қатысты немесе ерекше сипаты немесе елеулі бұрмалаулардың белгілі бір тәуекелдерін тудыратын жағдайларға байланысты өздігінен маңызды аймақ.

**Маңызды тәуекелдік (Significant risk)*—Аудитті өткізу кезінде аса көп назар аударуды керек ететін тәуекелдік.

Түсу (Sink)—Атмосферадағы ЖЖГ жоятын физикалық дене немесе үдеріс.

Кіші ұйым (Smaller entity)— Әдетте келесідей сапалы сипаттамаларға ие ұйым:

- (a) Ұйымға иелік ету мен басқаруының азғана тұлғалардың қолына шоғырлануы (әдетте, бір тұлға - ұйымға иелік ететін жеке немесе заңды тұлға, егер ол меншік иесі тиісті сапалық сипаттамаларға ие болса); және
- (b) Келесі белгілердің біреуі немесе бірнешеуі болуы:
 - (i) Тікелей немесе күрделі емес транзакциялар;
 - (ii) Қарапайым бухгалтерлік есеп;
 - (iii) Аз мөлшердегі бизнес бағыттары және осы бағыттардың аз мөлшердегі өнімдері;
 - (iv) Аз мөлшердегі ішкі бақылау;
 - (v) Басшылықтың кең көлемдегі бақылауға жауапкершілігі бар аз мөлшердегі деңгейлері; немесе
 - (vi) Көптеген міндеттері бар аз көлемдегі қызметкерлер.

Бұл сапалық сипаттамалар толық түрде берілмеген, олар тек кішігірім ұйымдарға ғана қатысты болмауы мүмкін, ал кішігірім ұйымдар осы сипаттамалардың барлығын міндетті түрде көрсете бермейді.

Дереккөз (Source)— Атмосфераға ЖЖГ шығаратын физикалық бірлік немесе процесс.

**Арнайы мақсаттағы қаржылық есептілік (Special purpose financial statements)*— Арнайы мақсаттағы жүйемен дайындалатын қаржылық есептілік.

**Арнайы мақсаттағы жүйе (Special purpose framework)*— Нақты қолданушылардың қаржылық ақпараттық қажеттіліктеріне жауап беретін қаржылық есептілік. Қаржы есептілік жүйесінің әділ ұсынуы немесе сәйкестік жүйесі болуы мүмкін ²⁴

*† *Қызметкерлер (Staff)*— Әріптестерден басқа тәжірибелі мамандар, олардың ішінде фирманың мамандары.

* *Статистикалық іріктеме (Statistical sampling)*— Келесі сипаттамаларға ие іріктеме тәсілдері:

- (a) Іріктеме элементтерін кездейсоқ таңдау; және
- (b) Іріктеу нәтижелерін бағалау үшін ықтималдық теориясын қолдану, оның ішінде іріктеу тәуекелдігін өлшеу.

(A) және (b) сипаттамалары жоқ іріктеу әдісі статистикалық емес іріктеу болып саналады.

**Стратификация (Stratification)*— Негізгі жиынтықты қосалқы жиынтықтарға бөлу процесі, олардың әрқайсысы ұқсас сипаттамалары бар (көбінесе ақшалай құндылықтар) іріктеу бірліктерінің тобы болып табылады.

Маңызды тақырыптық ақпарат (Subject matter information)— Негізгі тақырыпты өлшемшарттар бойынша өлшеуге немесе бағалауға байланысты нәтижелер, яғни негізгі тақырыпқа өлшемшарттарды қолдану нәтижесінде пайда болатын ақпарат.

**Есепті күннен кейінгі жағдайлар (Subsequent events)*— Қаржылық есептіліктің күні және аудитордың есебі күні аралығында пайда болатын жағдайлар және аудиторға аудитордың есебі күнінен кейін жария болған деректер.

**Қосалқы мердігер (Subservice organization)*— Қаржылық есептілікке қатысы бар пайдаланушы ұйымдардың ақпараттық жүйелерінің бөлігі болып табылатын пайдаланушы ұйымдарға ұсынылатын кейбір қызметтерді орындау үшін басқа қызмет көрсету ұйымы пайдаланатын қызмет көрсету ұйымы.

Қосалқы мердігер (СОКХС 3402 мәнмәнінде) (Subservice organization (in the context of ISAE 3402))— Қаржылық есептілікке қатысты пайдаланушының ішкі бақылауымен байланысты болуы мүмкін пайдаланушы ұйымдарға ұсынылатын кейбір қызметтерді орындау үшін басқа қызмет көрсету ұйымы пайдаланатын қызмет көрсету ұйымы.

**Маңызды тексеру рәсімдері (Substantive procedure)*— Қаржылық есептілікте маңызды ауытқуларды табу үшін аудиторлық дәлелдерді алу мақсатында орындалатын аудит үдерісі. Олар екі түрге бөлінеді:

²⁴ ХАС 200, 13(a) тарауы

- (a) Тесттер бөлшектері (транзакциялар топтар, бухгалтерлік сальдолар және ашылымдар); және
- (b) Маңызды талдау рәсімдері.

**(Аудит дәлелдемелерінің жеткіліктілігі (Sufficiency of audit evidence))*— Аудиторлық дәлелдерді сандық бағалау. Талап етілетін аудиторлық дәлелдердің мөлшері аудитордың маңызды бұрмалаулардың тәуекелдерін бағалауына және сол аудиторлық дәлелдердің сапасына байланысты болады.

Жарамды өлшемшарттар (Suitable criteria)—*(Өлшемшарт терминін қараңыз)*

*†*Сәйкес біліктілігі бар бөгде тұлға (Suitably qualified external person)*— Фирмадан тыс жеке тұлға келісім бойынша серіктес ретінде әрекет ете алатын, мысалы, басқа фирманың серіктесі немесе кәсіби бухгалтерлік органның мүшелері өткен кезеңдер қаржылық ақпараттарына немесе сапаны бақылаудың тиісті қызметтерін ұсынатын ұйымның немесе сенімділікті орнату немесе шолу келісімдері есептеріне тексерулер мен шолулар жүргізе алатын қызметкер (тиісті тәжірибесі бар).

**Жиынтық қаржылық есептілік (ХАС 810(Қайта қарастырылған) мәнмәтінде) (Summary financial statements (in the context of ISA 810(Revised)))*— Қаржылық есептілікке негізделген, бірақ қаржылық есептілікке қарағанда азырақ ақпараты бар тарихи қаржылық ақпарат, дегенмен, ол құрылымдық түрде, қаржылық есептілікте көрсетілгендей, ұйымның белгілі бір уақыт кезеңіндегі экономикалық ресурстарын немесе міндеттемелерін немесе белгілі бір уақыт кезеңінде сол ресурстардағы немесе міндеттемелердегі өзгерістерді білдіреді.²⁵ Мұндай тарихи қаржылық ақпаратты сипаттау үшін әртүрлі құзіреттер әртүрлі терминологияны қолдана алады.

Қосымша ақпарат (Supplementary information)— Әдетте қосымша кестелерде немесе қосымша ескертпелер түрінде ұсынылатын қаржылық есептілікті дайындау үшін пайдаланылатын қаржылық есептіліктің тиісті жүйесі талап етпейтін қаржылық есептілікпен бірге ұсынылатын ақпарат.

Тест (Test)— Рәсімдерді негізгі жиынтықтың кейбір немесе барлық элементтеріне қолдану.

Бақылау құралдарын тексілеу (СОКХС 3402 мәнмәтінде) (Test of controls (in the context of ISAE 3402))— Қызмет ұйымы өзінің жүйесінің сипаттамасында көрсетілген басқару мақсаттарына қол жеткізуде басқару құралдарының жұмыс тиімділігін бағалауға арналған рәсім.

**Бақылау құралдарын тексілеу (Tests of controls)*— Растау деңгейіндегі маңызды бұрмалаушылықтардың алдын алу, анықтау және түзету кезінде басқару құралдарының жұмыс тиімділігін бағалауға арналған аудит рәсімдері.

²⁵ ХАС 200, 13(f) тарауы

**Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар (Those charged with governance)*— Ұйымның стратегиялық бағытын қадағалауға жауапты және ұйымның есеп беруіне байланысты міндеттері бар тұлға(лар) немесе ұйым(дар), (мысалы, сенім білдірілген тұлға). Бұл міндеттерге қаржылық есептіліктің дайындалуын бақылау кіреді. Бірқатар құзіреттердегі кейбір ұйымдарда басқару өкілеттігіне ие адамдарға жеке немесе мемлекеттік сектор ұйымдарыныңілерінің алқалы басқару органының атқарушы мүшелері немесе меншік иесі-менеджер сияқты менеджерлер кіруі мүмкін.²⁶

**Рұқсат етілген бұрмалану (Tolerable misstatement)*— Аудитор белгілеген ақша сомасы, аудитор оған қатысты негізгі жиынтықтағы бұрмалану мөлшері аудитор бекіткен мөлшерден аспайтындығына сенімділіктің тиісті деңгейін алғысы келеді.

**Рұқсат етілген ауытқу мөлшері (Tolerable rate of deviation)*— Аудитор белгілеген ішкі бақылау рәсімдерінен ауытқу деңгейі, аудитор орнатқан ауытқу қарқыны халықтың нақты ауытқу жылдамдығынан аспайтындығына сенімділіктің тиісті деңгейін алуға тырысады. Аудитор оларға қатысты негізгі жиынтықтағы нақты ауытқу мөлшері аудитор бекіткен мөлшерден аспайтындығына сенімділіктің тиісті деңгейін алғысы келеді.

Шығарындылар түрі (Type of emission)— Шығарындылардың көзіне, газ түріне, аймаққа немесе қондырғыға негізделген шығарындыларды топтау.

Түзетілмеген қаржылық ақпарат (Unadjusted financial information)— Жауапты тарап алдын-ала түзетулер қолданатын ұйымның қаржылық ақпараты.

Белгісіздік (Uncertainty)— Нәтижесі болашақ іс-әрекеттерге немесе ұйымның тікелей бақылауында болмайтын, бірақ қаржылық есептілікке әсер етуі мүмкін жағдайлар.

**Түзетілмеген бұрмаланулар (Uncorrected misstatements)*— Аудитор аудит барысында жинаған және түзетілмеген бұрмаланулар.

Бағаланатын негізгі тақырып (Underlying subject matter)— Өлшемшарттарды қолдану арқылы өлшенетін немесе бағаланатын құбылыс.

* *Жетілдірілмеген пікір (Unmodified opinion)*— Қаржылық есептілік барлық қаржылық тұрғыдан қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесінің талаптарына сәйкес дайындалды деген қорытынды жасайтын аудитордың пікірі.²⁷

* *Пайдаланушы аудитор (User auditor)*— Пайдаланушы ұйымның қаржылық есептілігі туралы аудиторлық келісімді жүзеге асыратын аудитор.

²⁶ Басқару құрылымдарының әртүрлілігін талқылауға арналған, see paragraphs ХАС 260 (Қайта қарастырылған) А1–А8 тарауларын қараңыз, *Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен байланыс*.

²⁷ 25-26-тараулар, әділ ұсыну жүйесі және сәйкестік жүйесі жағдайында осы пікірді білдіру үшін қолданылатын тіркестерді қарастырады.

Пайдаланушы аудитор (СОКХС 3402 мәнмәтінде) (User auditor (in the context of ISAE 3402))— Пайдаланушы ұйымның қаржылық есептілігі туралы аудиторлық келісімді жүзеге асыратын аудитор.²⁸

* *Пайдаланушы ұйым (User entity)*— Қызмет көрсететін ұйымды пайдаланатын және қаржылық есептілігіне аудит жүргізілетін ұйым.

Пайдаланушы ұйым (СОКХС 3402 мәнмәтінде) (User entity (in the context of ISAE 3402))— Қызмет көрсету ұйымын қолданатын ұйым.

Өтпелі тесілеу (Walk-through test)— Қаржылық есептілік жүйесі арқылы бірнеше транзакцияларды бақылауды қамтиды.

* *Жазбаша ұсыным (Written representation)*— Басшылықтың кейбір мәселелерді растау немесе басқа аудиторлық дәлелдерді растау үшін аудиторға жазбаша өтініші. Осы тұрғыдағы жазбаша ұсынымдар қаржылық есептілікті, ондағы растамаларды немесе растайтын кітаптар мен жазбаларды қамтымайды.

²⁸ Қызмет көрсету ұйымы жағдайында қосалқы мердігер қызметтерін пайдаланатын қызмет көрсету ұйымының қызмет аудитору пайдаланушы-аудитор болып табылады.

САПАНЫ БАҚЫЛАУ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТЫ 1
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТТЕРІ МЕН ШОЛУЫН,
ЖӘНЕ БАСҚА ДА СЕНІМДІЛІК ОРНАТУ ЖӘНЕ ІЛЕСПЕ
ҚЫЗМЕТТЕР БОЙЫНША КЕЛІСІМДЕРДІ ІСКЕ
АСЫРАТЫН ФИРМАЛАРҒА АРНАЛҒАН САПА
БАҚЫЛАУЫ

(2009 жылдың 15 желтоқсанында күшіне енген)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
СБХС ауқымы	1–3
СБХС Қүзіреті.....	4–9
Күшіне ену күні.....	10
Мақсаты	11
Анықтамалары	12
Талаптары	
Байланысты Талаптар Сәйкестігі және Қолданылуы	13–15
Сапаны Бақылау Жүйесінің Элементі.....	16–17
Фирма Басшылығының Сапа бойынша Жауапкершілігі.....	18–19
Тиісті Әдеп Талаптары	20–25
Клиентпен Қатынастарды және Арнайы Келісімдерді Қабылдау және Жалғастыру	26–28
Қызметкерлер Ресурстары	29–31
Келісімнің Орындалуы	32–47
Мониторинг	48–56
Сапаны Бақылау Жүйесінің Құжаттамасы	57–59
Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал	
Байланысты Талаптар Сәйкестігі және Қолданылуы	A1
Сапаны Бақылау Жүйесінің Элементтері	A2–A3
Фирма Басшылығының Сапа бойынша Жауапкершілігі.....	A4–A6
Тиісті Әдеп Талаптары	A7–A17

Клиентпен Қатынастарды және Арнайы Келісімдерді	
Қабылдау және Жалғастыру	A18–A23
Қызметкерлер Ресурстары	A24–A31
Келісімнің Орындалуы.....	A32–A63
Мониторинг.....	A64–A72
Сапаны Бақылау Жүйесінің Құжаттамасы.....	A73–A75

Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарттары (СБХС) 1 «Қаржылық Есептілік Аудиттері мен Шолуын, және Басқа да Сенімділік Орнату және Ілесне Қызметтер бойынша Келісімдерді Іске асыратын Фирмаларға Арналған Сапа Бақылауы» «Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу» 200 ХАС-ымен бірге қаралуы тиіс.

Кіріспе

СБХС ауқымы

1. Бұл Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарты (СБХС) фирманың қаржылық есептілікті аудиттеу мен шолу, және басқа да сенімділік орнату мен ілеспе қызметтер бойынша келісімдеріне арналған сапаны бақылау жүйесі бойынша жауапкершілгін қарастырады. Бұл СБХС тиісті әдеп талаптармен бірге қарастырылуы керек.
2. Халықаралық Аудит және Сенімділік Орнату Стандарттары Кеңесі (ХАСОСК) басқа Мәлімдемелері келісімнің арнайы түрлері үшін сапаны бақылау рәсімдеріне қатысты фирма қызметкерлерінің жауапкершіліктері бойынша қосымша нұсқаулық пен стандарттар ұсынады. Мысалға, ХАС 220,¹ қаржылық есептілік аудитін жүргізу кезіндегі сапаны бақылау рәсімдерін сипаттайды.
3. Сапаны бақылау жүйесі 11 тармақта қойылған мақсатқа жетуге арналған саясаттардан және сол саясаттармен сәйкестікті мониторингілеу мен іске асыру үшін қажетті рәсімдерден қамтиды.

СБХС Қүзіреті

4. Бұл СБХС барлық кәсіби бухгалтерлер фирмаларына қаржылық есептілікке аудиті және шолу жасау, басқа да сенімділік орнату және ілеспе қызметтер бойынша келісімдерге қатысты қолданылады. Бұл СБХС-ына сәйкес келу үшін жеке фирмамен әзірленген саясаттар мен рәсімдер табиғаты мен ауқымы фирманың көлемі мен қызмет жасау сипаттамалары, және де желі бөлігі болып табылуы секілді әр түрлі ықпалдарға тәуелді болады.
5. Бұл СБХС фирманың СБХС ережелерін ұстану мақсатын және фирманың көрсетілген мақсатқа жетуіне мүмкіндік беретін талаптарды қамтиды. Сонымен қатар, онда 8 тармақта қарастырылған қолдану түріндегі және басқа түсіндірме материалдар түріндегі тиісті нұсқаулықтар, СБХС дұрыс түсінуге қатысты мәнмәтінді құрайтын кіріспе материалдар, анықтамалықтар бар.
6. Мақсаты СБХС талаптары бар мәнмәтін береді және фирмаға мынадай көмек көрсетеді:
 - Не істеу керек екенін түсіну; және
 - Мақсатқа жету үшін көп нәрсе жасау керек пе, жоқ па деген мәселені шешу.
7. Осы СБХС талаптары «қажет» сөзін қолдана отырып көрсетілген.

¹ ХАС 220, *Қаржылық Есептілік Аудиті бойынша Сапаны Бақылау*

8. Қажет болған жағдайда өтінім және басқа түсіндірме материал талаптарды одан әрі түсіндіру және оларды орындау бойынша нұсқаулықты береді. Атап айтқанда:

- Талаптың нені білдіретінін немесе нені көздейтінін дәлірек түсіндіреді; және
- Жағдайларға сәйкес болуы мүмкін саясаттар мен рәсімдердің мысалдарын қамтиды.

Мұндай нұсқаулық талапты қоймаса да, ол талаптарды дұрыс қолдануға қатысты болады. Өтініште және басқа түсіндірме материалдарда осы СБХС-да қарастырылған мәселелер туралы негізгі ақпарат болуы мүмкін. Қажет болған жағдайда, қоғамдық сектордағы аудиторлық ұйымдарға немесе кішігірім фирмаларға қатысты қосымша пікірлер өтінішке және басқа түсіндірме материалдарға енгізілген. Осы қосымша пікірлер осы СБХС талаптарды қолдануға көмектеседі. Алайда олар фирманың осы СБХС талаптарын қолдану және орындау жауапкершілігін шектемейді немесе төмендетпейді.

9. Бұл СБХС «Анықтамалар» айдарымен осы СБХС мақсаттары үшін белгілі бір терминдерге қатысты мағыналардың сипаттамасын қамтиды. Олар осы СБХС-ны дәйекті қолдануға және түсіндіруге көмектесу үшін ұсынылған және заңдарда, реттеулерде немесе басқа жолдарда болсын, басқа мақсаттар үшін белгіленетін анықтамаларды алып тастауға арналмаған. ХАСОСК шығарған Халықаралық Стандарттарға қатысты Терминдер Глоссарийі, осы СБХС-да анықталған терминдерді қоса алғанда, ХБФ жариялаған *Халықаралық Сапаны Бақылауы, Аудит, Шолу, Басқа Да Сенімділік Орнату Және Ілеспе Қызметтер Туралы Халықаралық Мәлімдемелер Нұсқаулығында* көрсетілген. Сондай-ақ, бұл жалпы және дәйекті түсіндіруге және аударуға көмектесетін осы СБХС-да кездесетін басқа терминдердің сипаттамаларын қамтиды.

Күшіне ену күні

10. Бұл СБХС-ына сәйкес Сапаны бақылау жүйесі 2009 жылдың 15 желтоқсанға дейін орнатылуы тиіс.

Мақсаты

11. Фирманың мақсаты - бұл сапаны бақылау жүйесін құру және оны қолдау, оған жеткілікті сенімділік беру:

- (а) Фирма мен оның қызметкерлері кәсіби стандарттарға және қолданылатын заңдық және реттеуші талаптарға сәйкес келеді; және

- (b) Фирма немесе келісім серіктестері шығарған есептер жағдайларға сәйкес келеді.

Анықтамалары

12. Бұл СБХС-да келесі терминдер мынадай мағыналары бар:

- (a) Есеп беру күні – есеп күнін көрсету үшін тәжірибелі маман таңдаған күні.
- (b) Келісім құжаттамасы – Орындалған жұмыс туралы жазбалар, алынған нәтижелер және тәжірибелі маман жасаған қорытындылар (кейде «жұмыс құжаттары» немесе «жұмыс парақтары» сияқты терминдер қолданылады).
- (c) Келісім серіктесі² – Келісім мен оның орындалуы үшін және фирманың атынан шығарылған есеп үшін жауап беретін және қажет болған жағдайда кәсіби, заңгерлік немесе реттеуші органның тиісті өкілеттіктеріне ие серіктес немесе фирмадағы басқа тұлға.
- (d) Келісім сапаны бақылауды шолу – Келісім бойынша жұмыс істейтін топтың жасаған елеулі шешімдерін және олардың есептілікті құрастырғанда қол жеткізген қорытындыларын, есептілікті басып шығарғанға дейін, шыншыл бағалауды қамтамасыз етуге арналған жұмыс. Келісімді орындау сапа бақылауын шолу бағаланатын компаниялардың қаржылық есептілікті тексеруге, сондай-ақ керектік туған кезде фирма келісімді орындау сапасын бақылауын шолу үшін шешімін қабылдаған жағдайда басқа келісімдерге арналған.
- (e) Келісім сапаны бақылау тексеруші – Аудиторлық топпен жасалған тұжырымдар мен қорытындыларды объективті бағалау үшін жеткілікті және тиісті тәжірибесі мен өкілеттігі бар серіктес, фирманың басқа қызметкері, тиісті біліктілігі бар үшінші тарап немесе аудиторлық топ құрамына кірмейтін тұлғалар тобы.
- (f) Келісім бойынша жұмыс істейтін топ – Келісімді жүзеге асыратын барлық серіктестер мен қызметкерлер және келісім бойынша рәсімдерді орындайтын фирма немесе желілік фирмамен қабылданған кез келген жеке тұлғалар. Оған фирма немесе желілік фирма тартатын қабылдаған аудитордың сыртқы сарапшысы кірмейді. «Келісім тобы» термині сыртқы аудитор ХАС 610 (Қайта қарастырылған 2013) талаптарына сәйкес болған

² «Келісім серіктесі», «серіктес» және «фирма» оның қоғамдық сектордағы баламаларына сілтеме ретінде оқылуы керек.

кезде, аудиторлық келісімге тікелей көмек көрсететін клиенттің ішкі аудит функциясындағы тұлғаларды да қоспайды³.

- (g) Фирма – Жеке кәсіпкер, серіктестік немесе корпорация немесе кәсіби бухгалтерлердің басқа ұйымы.
- (h) Тексеріс – Аяқталған келісімдерге қатысты фирманың сапаны бақылау саясаты мен рәсімдеріне келісім топтарының сәйкестік дәлелдемелерін қамтамасыз етуге арналған рәсімдер.
- (i) Бағаланатын ұйым – Акциялары, үлестік немесе борыштық құралдары танылған биржада немесе баға белгілеу тізіміне енгізілген немесе танылған биржаның немесе басқа ұқсас ұйымның ережелеріне сәйкес сатуға ұсынылатын ұйым.
- (j) Мониторинг – Фирманың сапаны бақылау жүйесін ескеру және бағалауға, оның ішінде істелген келісімдерді іріктеп тексеруге, сапаны бақылау жүйесі тиімді жұмыс істейтін жөніндегі ақпараттың дұрыстығын қисынды растауға арналған процесс.
- (k) Желілік фирма – Желіге тиесілі фирма немесе ұйым.
- (l) Желі - Үлкен құрылым:
 - (i) Бірлесіп қызмет етуге мақсат қою; және
 - (ii) Пайда немесе шығынды бөлісіге нақты мақсат қойған немесе ортақ бақылауды немесе басшылықты, ортақ сапаны бақылау саясатын және процедуралар ортақ бизнес стратегиясын, ортақ брэнд-атаудың қолданысы, немесе ресурстардың үлкен бөлігін бөлісетін үлкен құрылым.
- (m) *Серіктес* – Аудиторлық ұйымға кәсіби қызметтер көрсету бойынша міндеттер жүктеуге құқығы бар кез келген жеке тұлға.
- (n) Қызметкерлер – Серіктестер мен қызметкерлер.
- (o) Кәсіптік стандарттар – ХАКСБ Келісім стандарттары, ХАКСБ-ның *Халықаралық сапа бақылауына, аудитке, шолуға, басқа сенімділік орнату терге, және ілеспе қызметтер мәлімдемелеріне алғы сөзінде* анықталған, және қатысты этикалық талаптар.
- (p) Негізделген сенімділік орнату – СБХС мәнмәтінінде жоғары, бірақ абсолютті емес сенімділік деңгейі.

³ ХАС 610 (Қайта қарастырылған 2013), *Ішкі Аудиторлар Қызметін Қолдану*, тікелей көмекті пайдалануға шектеу қояды. Сондай-ақ, сыртқы аудитордың ішкі аудиторлардан тікелей көмек алуына заңмен немесе нормативтік актілермен тиым салынуы мүмкін екенін мойындайды. Сондықтан тікелей көмектерді пайдалану рұқсат етілген жағдайлармен шектеледі.

- (q) Тиісті әдеп талаптары – келісім тобы мен келісім сапаны бақылау шолушы бағынатын әдеп талаптары, ол өзіне әдетте Бухгалтерлерге арналған Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексінің* (БХӘСК Кодексі) А және Ә Бөлімдері мен қаталырақ болып келетін ұлттық талаптарды қосады.
- (r) Қызметкерлер – Әріптестерден басқа тәжірибелі мамандар, олардың ішінде фирманың мамандары.
- (s) Сәйкес біліктілігі бар бөгде тұлға – Фирмадан тыс жеке тұлға келісім бойынша серіктес ретінде әрекет ете алатын, мысалы, басқа фирманың серіктесі немесе кәсіби бухгалтерлік органның мүшелері өткен кезеңдер қаржылық ақпараттарына немесе сапаны бақылаудың тиісті қызметтерін ұсынатын ұйымның немесе сенімділікті орнату немесе шолу келісімдері есептеріне тексерулер мен шолулар жүргізе алатын қызметкер (тиісті тәжірибесі бар).

Талаптары

Байланысты Талаптар Сәйкестігі және Қолданылуы

- 13. Фирманың сапаны бақылау жүйесін құруға және қолдауға жауапты фирманың қызметкерлері осы СБХС мәтінін, оның қолданылуын және басқа түсіндірме материалдарын қоса, оның мақсатын түсініп, оның талаптарын дұрыс қолдана білуі керек.
- 14. Фирма осы СБХС-тың әрбір талабын орындайды, егер фирма жағдайында бұл талап қаржылық есептілітерге аудит және шолу жасау, сенімділік орнату және ілеспе қызметтерге бойынша келісімдерге байланысты қызметтерге қатысты болмаса. (Сілт: Тарм. А1)
- 15. Талаптар фирманың осы СБХС-да көрсетілген мақсатқа жетуіне мүмкіндік беру үшін жасалынған. Сондықтан талаптарды дұрыс қолдану мақсатқа жету үшін жеткілікті негіз болады деп күтеді. Алайда, жағдайлар әр түрлі болғандықтан және барлық осындай жағдайларды болжау мүмкін болмайтындықтан, фирма аталған мақсатқа жету үшін осы СБХС талап ететін жағдайлардан басқа, фирмадан саясат пен рәсімдерді жасауды талап ететін нақты мәселелер немесе жағдайлар бар-жоқтығын қарастыруы керек.

Сапаны Бақылау Жүйесінің Элементтері

- 16. Фирма келесі элементтердің әрқайсысына қатысты саясаттар мен рәсімдерді қамтитын сапаны бақылау жүйесін құруы және жүргізуі керек:
 - (a) Фирмадағы сапа үшін көшбасшылық жауапкершілік.

- (b) Тиісті әдеп талаптары.
 - (c) Клиенттермен қарым-қатынасты және нақты келісімдерді қабылдау және жалғастыру.
 - (d) Қызметкер ресурстары
 - (e) Келісімді орындау.
 - (f) Мониторинг.
17. Фирма өзінің саясаты мен рәсімдерін құжаттайды және оларды фирма қызметкерлеріне жеткізеді. (Сілт: Тарм. А2-А3)

Фирма Басшылығының Сапа бойынша Жауапкершілігі

18. Фирма келісімдерді орындау барысында сапаның маңызды екенін мақұлдайтын ішкі мәдениетті ілгерілетуге бағытталған саясатты және рәсімдерді бекітуі керек. Мұндай саясат пен рәсімдер фирманың бірінші басшысын (немесе оған баламалы) немесе қажет болған жағдайда фирманың басқарушы серіктестері кеңесінен (немесе оның баламаларынан) фирманың сапаны бақылау жүйесі үшін түпкілікті жауапкершілікті талап етуі керек. (Сілт: Тарм. А4-А5)
19. Фирма мынадай саясаттар мен рәсімдер енгізеді: фирманың бас директорымен немесе әріптестердің фирмалық кеңесімен тағайындалған және сапаны бақылау фирманың жүйесіне жауапкершілігі бар кез-келген адам немесе адамдар лайықты тәжірибелік қабілеттілікке мен маңызды өкілеттікке ие болуы тиіс. (Сілт: Тарм. А6)

Тиісті Әдеп Талаптары

20. Фирма фирма мен оның қызметкерлері тиісті әдеп талаптарына сай екендігіне негізделген сенімділікті қамтамасыз етуге бағытталған саясат пен рәсімдерді белгілейді. (Сілт: Тарм. А7-А10)

Тәуелсіздігі

21. Фирма, фирманың қызметкерлері және, керектік туған кезде, тәуелсіздік талаптарына бағынатын басқа адамдар (желілік фирманың қызметкерін қоса алғанда) лайықты әдептану талаптарымен белгіленген тәуелсіздікті растауға негізделген сенімділік беру үшін саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. Саясаттары мен шаралары фирмаға төмендегідей көмек көрсетеді (Сілт: Тарм. А10)
- (a) Өзінің тәуелсіздігіне қойылатын талаптарды өз қызметкерлеріне және мүмкін болған жағдайда оларға бағынатын басқа адамдарға жеткізу; және
 - (b) Тәуелсіздікке қауіп төндіретін жағдайлар мен қатынастарды

анықтаңыз және бағалаңыз және осы қатерлерді жою үшін немесе қауіпсіздік шараларын қолдана отырып оларды қолайлы деңгейге дейін төмендету үшін тиісті рәсімдерді қабылдау, немесе егер қажет болса, заң немесе ереже бойынша алып тастау мүмкін болған жағдайда келісімнен шығу.

22. Мұндай саясат және шаралар талап етеді: (Сілт: Тарм. А10)

- (a) Көрсетілетін қызметтердің ауқымын қоса алғанда, тәуелсіздік талаптарына фирма жалпы ықпалды бағалай алуы үшін, егер мұндай орын алса, келісім бойынша серіктестерден фирмаға клиенттермен келісімдер бойынша лайықты ақпарат беруді;
- (b) Қызметкерлерді тәуелсіздікке қауіп төндіретін жағдайлар және қатынастар туралы фирманы лайықты әрекеттерді қолдануға болатындай кідіртпей хабардар етуді; және
- (c) Төмендегілерді қамтамасыз ету үшін тиісті ақпаратты жинау және тиісті қызметкерлерге жеткізу:
 - (i) Фирма мен оның қызметкерлері тәуелсіздік талаптарын қанағаттандыратындығын анықтай алады;
 - (ii) Фирма тәуелсіздікке қатысты жазбаларын жүргізе және жаңарта алады; және
 - (iii) Фирма рұқсат етілмеген деңгейде тәуелсіздікке қатысты қауіптерге қатысты тиісті шаралар қолдана алады.

23. Фирма тәуелсіздік талаптарының бұзылғандығы туралы ескертілгендігіне және оған осындай жағдайларды шешу үшін тиісті шаралар қабылдауға мүмкіндік беретін негізделген сенімділікті қамтамасыз ету үшін әзірленген саясат пен рәсімдерді орнатуы керек. Саясат пен шаралар келесілерге талаптарды қамтуы тиіс (Сілт: Тарм. А10)

- (a) Тәуелсіздік талаптарымен қамтылғандардың бәрі өздері білген тәуелсіздіктің бұзылуы туралы фирманы кешіктірмей хабардар етуін;
- (b) Фирма аталған саясат пен рәсімдердің анықталған бұзушылықтарын келесілерге тез арада хабардар етуге міндетті:
 - (i) Фирмамен бірге мәселені шешуге тиісті келісім серіктесіне; және
 - (ii) Фирманың басқа да тиісті қызметкерлерге, қажет болған жағдайда желі, желіні және тиісті әрекеттерді жасауды қажет ететін тәуелсіздік талаптарын сай келетіндерге; және

- (с) Қажет болған жағдайда фирманың әрі қарайғы іс-әрекеттерді жасау керектігін анықтайтындай етіп, келісім серіктесімен және 23 (b) (ii) тармақшасында көрсетілген басқа адамдармен жедел байланыс.
- 24. Кем дегенде жыл сайын фирма тиісті әдеп талаптарына сәйкес тәуелсіз болу үшін талап етілетін барлық фирманың қызметкерлерінен тәуелсіздік туралы өзінің саясаты мен рәсімдеріне сәйкестігі туралы жазбаша растау алады. (Сілт: Тарм. А10-А11)
- 25. Тиісінше, фирма мынадай саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс: (Сілт: Тарм. А10)
 - (a) Ұзақ уақыт бойына сенімділік орнату келісімі бойынша бірдей жоғары деңгейдегі қызметкерді қолданған кезде таныс қауіпті қолайлы деңгейге дейін төмендететін қауіпсіздік шараларын анықтау өлшемшарттарын белгілеу; және
 - (b) Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілігінің аудитін жүргізу үшін, келісім бойынша серіктестің және келісімді орындау сапасын бақылауды қарастыруға жауапты тұлғалардың ауысуын және тиісті жағдайларда әдеп талаптарын сақтай отырып, белгілі бір кезеңнен кейін ротация талаптары бар басқа тұлғаларды сұрастыру. (Сілт: Тарм. А12-А17)

Клиентпен Қатынастарды және Арнайы Келісімдерді Қабылдау және Жалғастыру

- 26. Фирма оның қатынастарды және келісімдерді қабылдағанына және жалғастырғанына негізделген сенімділік беру үшін клиентпен қатынастарды және ерекше келісімдерді қабылдау және қатынастарды жалғастыру бойынша саясат пен рәсімдерді тек мына жағдайларда ғана жасауы тиіс:
 - (a) Келісімді орындауға құзыретті және оны орындау үшін уақыт пен ресурстарды қоса алғанда мүмкіндіктері бар; (Сілт: Тарм. А18, А23)
 - (b) Тиісті әдеп талаптарын орындай алғанда; және
 - (c) Клиенттің тұтастығын қарастырған және клиенттің тұтастығы жоқ деген қорытындыға әкелетін ақпарат болмағанда. (Сілт: Тарм. А19-А20, А23)
- 27. Саясаттар мен рәсімдер мыналарды қамтиды:
 - (a) Фирма жаңа клиентпен келісімді қабылдағанға дейін, қолданыстағы келісімді жалғастыру туралы шешім қабылдаған кезде және қолданыстағы клиентпен жаңа келісімді қабылдау

туралы мәселені қарастырған кезде, қажет деп санайтын ақпаратты алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А21, А23)

- (b) Әлеуетті мүдделер қақтығысын анықтау кезінде фирма келісім қабылдау тұрарлық нәрсе ма, жоқ па деген шешімді қабылдауы тиіс.
 - (c) Барлық мәселелер шешілгенде және фирма клиентпен қатынастарды қабылдау немесе жалғастыру туралы шешімді немесе ерекше келісімді қабылдағанда, ол барлық мәселелердің қалай шешілгенін құжаттауы тиіс.
28. Фирма келісімнен бас тартуға алып келетін ақпаратты алғанда, егер осы ақпарат ертеректе қол жетерлік болған болса, клиентпен келісімді және қатынастарды жалғастыру бойынша саясат пен шаралар төмендегілерді қамтуы тиіс:
- (a) Осы жағдайларға қолдануға болатын кәсіби және заңгерлік жауаптылық, фирманың келісімге тағайындаған адамдарына немесе кей жағдайларда реттеуші органдарға есептілікті ұсыну бойынша талаптың бар-жоқтығын зерттеуді қоса алғанда; және
 - (b) Келісімнен немесе клиентпен келісімнен және қатынастардан бас тарту мүмкіншілігі. (Сілт: Тарм. А22-23)

Қызметкер Ресурстары

29. Фирма өзінің құрамы, қабілеті және жеткілікті әдеп қағидаттарды ұстанатын қызметкерлердің жеткілікті екендігіне негізделген сенімділік орнату үшін әзірленген саясат пен рәсімдерді жасауы керек:
- (a) Кәсіби стандарттарға, реттеуші және заңгерлік талаптарға сәйкес келісімді орындау; және
 - (b) Фирмаға немесе келісім бойынша серіктеске жағдайларға лайықты есептерді шығаруға мүмкіндік беру. (Сілт: Тарм. А24-А29)

Келісім топтарын тағайындау

30. Фирма келісім бойынша серіктеске әр келісім бойынша жауаптылықты белгілеп отыруы тиіс. Фирма мыналарды талап ететін саясат пен рәсімдерді жасауы керек:
- (a) Деректер және келісім бойынша серіктестің рөлі клиенттің басты басшылық мүшелеріне және басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға хабарлануы тиіс;
 - (b) Келісім бойынша серіктестің өз рөлін орындауына лайықты қабілеттіліктері, жете білушілігі, өкілеттіктері және уақыты бар

болуы; және

- (с) Келісім бойынша серіктестің жауаптылығы анық айқындалуы және осы серіктеске хабарлануы. (Сілт: Тарм. А30)
31. Фирма қажетті қабілеттіліктері мен жете білушілігі мен уақыты бар лайықты қызметшілерді тағайындауына арналған саясаттар мен рәсімдерді енгізуі тиіс:
- (а) Кәсіби стандарттарға, реттеуші және заңгерлік талаптарға сәйкес келісімді орындауы тиіс; және
 - (б) Фирмаға немесе келісім бойынша серіктеске жағдайларға лайықты есептерді шығаруға мүмкіндік беру. (Сілт: Тарм. А31)

Келісімнің Орындалуы

32. Фирма кәсіби стандарттарға, реттеуші және заңгерлік талаптарға сәйкес келісімдердің орындалып жатқанына және фирма мен келісім бойынша серіктестердің жағдайларға лайықты есептерді шығарғанына негізделген сенімділік беруге арналған саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс:
- (а) Келісімнің орындалу сапасының ұдайлығымен қатысты мәселелер; (Сілт: Тарм. А32-А33)
 - (б) Басқаруға лайықты жауапкершіліктер; және (Сілт: Тарм. А34)
 - (с) Шолуға лайықты жауапкершіліктер. (Сілт: Тарм. А35)
33. Фирманың жауапкершілік саясатына шолу жасау рәсімдері келісім бойынша топтың неғұрлым тәжірибелі мүшелерімен тәжірибесі аз топ мүшелерінің жұмысын қарастыруы негізінде анықталады.

Keңec бepу

34. Фирма негізделген сенімділік беруге арналған саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс:
- (а) Қиын және даулы мәселелер бойынша лайықты кеңестердің берілгеніне;
 - (б) Лайықты кеңестер алуға жеткілікті ресурстарға қол жетерлік екеніне;
 - (с) Кеңестің сипаты мен ауқымының құжатталғанына; және кеңестерден туындайтын қорытындылардың құжатталатынына және орындалатынына; және
 - (д) Кеңестерден туындайтын қорытындылар орындалғанына. (Сілт: Тарм. А36-А40)

Келісім Сапа Бақылауы Шолуы

35. Фирма белгілі бір келісімдер үшін, келісім тобының жасаған маңызды пікірлерін, есепті қалыптастыру кезінде қол жеткен қорытындыларды объективтік түрде бағалайтын сапа бақылау шолуын өткізуді көздейтін саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. Мұндай саясат және шаралар:
- (a) Бағаланатын ұйымның қаржылық есеп барлық аудиттері бойынша сапа бақылау шолуын өткізуді көздеу;
 - (b) Өткен кезеңдер қаржылық ақпараттарының аудиттері мен шолуы және ақпараттың дұрыстығын растау және ілеспелі қызметтер көрсету бойынша өзге де келісімдер бойынша сапа бақылау шолуды өткізу қажеттігін анықтау үшін бағалануы тиіс өлшемдерді белгілеу; (Сілт: Тарм. А41)
 - (c) 35 (b) тармағына сәйкес белгіленген өлшемдерге жауап беретін барлық келісімдер бойынша сапаны бақылауды шолуды көздеуі тиіс.
36. Фирма келісім сапа бақылауы шолуы сипатын, мерзімдерін және ауқымын белгілейтін саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. Мұндай саясаттар пен шаралар келісім сапа бақылауы шолуы аяқталуынан кейін келісім бойынша есеп күнін көрсетуді талап етеді. (Сілт: Тарм. А42-А43)
37. Фирма келісім сапа бақылауы шолуы бойынша саясат пен шаралар жасауы тиіс:
- (a) Келісім бойынша серіктеспен маңызды мәселелерді талқылау;
 - (b) Қаржылық есептілікті немесе басқа зерттеу пәні бойынша ақпарат пен ұсынылған есепті шолу;
 - (c) Маңызды пікірлерге қатысты орындалған жұмысты бейнелейтін және жасалған қорытындыларды қуаттайтын жұмыс құжаттары таңдалу; және
 - (d) Ұсынылған есеп сәйкестігін қарастырғанда және есеп құрастырғанда қол жеткізген қорытындыларды бағалау. (Сілт: Тарм. А44)
38. Бағаланатын ұйым қаржылық есептілік аудиттері бойынша келісім сапа бақылауы шолуы төмендегі зерттеуді қамтиды:
- (a) Белгілі бір келісім бойынша фирманың тәуелсіздікке қатысты келісім бойынша топты бағалау;
 - (b) Пікірдегі келіспеушіліктері бар мәселелер немесе өзге қиын және даулы мәселелер бойынша лайықты кенестер

алынғандығы, сонымен қатар бұл кеңестердің негізінде жасалған қорытындылар; және

- (с) Шолу үшін маңызды пікірлерге қатысты орындалған жұмысты бейнелейтін және жасалған қорытындыларды қуаттайтын жұмыс құжаттары таңдалғандығы. (Сілт: Тарм. А45-А46)

Келісім Сапасын Бақылауды Тексерушілердің Қолайлылық Өлшемшарттары

- 39. Фирманың саясаты мен шаралары келісімді орындау сапасын бақылауын шолушы тағайындауды қарауы тиіс және оның қолдануға тұратынын төмендегі жолмен белгілеу:
 - (а) Қажетті тәжірибе және өкілеттіктерді қоса алғанда рөлді орындауға қажетті техникалық біліктілік (Сілт: Тарм. А47)
 - (б) Келісім сапа бақылауы тексерушісі тексерушінің объективтілігін бұзбай келісім бойынша ала алатын кеңестердің ауқымы. (Сілт: Тарм. А48)
- 40. Фирманың саясаты мен шаралары сапа бақылау келісім тексерушінің объективтілігін қолдау үшін жасалған. (Сілт: Тарм. А49- А51)
- 41. Шыншыл шолу жүргізуге тексерушінің қабілеттігі бұзылғанда фирманың саясаттары мен шаралары бойынша сапа бақылау келісімнің орындалу тексерушіні ауыстыруды көздейді.

Келісім Сапа Бақылауы Шолуы Құжаттамасы

- 42. Фирманың сапа бақылауы келісімінің шолу құжаттамасы бойынша саясаты мен шаралары мынадай құжаттаманы көздеуі тиіс:
 - (а) Фирманың келісім сапа бақылауы шолуы бойынша саясатымен көзделген рәсімдердің орындалуы;
 - (б) Есеп шығарылғанға дейін келісімнің келісім сапа бақылауы шолуы аяқталуы; және
 - (с) Тексерушінің келісім бойынша топ қабылдаған маңызды пікірлер мен қол жеткізген қорытындылар сәйкес келмейді деген пікірді тудыратын шешілмеген мәселелер туралы хабардар болмауы.

Пікірдің айырмашылықтары

43. Фирма келісім тобының мүшелері арасында, кеңесшілермен және қажеттілік кезінде, келісім бойынша серіктеспен және келісімнің орындалу сапасын бақылауды тексерушілердің арасындағы пікірлердегі айырмашылықтарды жою үшін саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А52-А53)
44. Саясаттар мен шаралар мынадай:
 - (a) Жасалған қорытындылар құжатталуы және орындалуы тиіс; және
 - (b) Есеп мәселе шешілгенге дейін жасалмайды

Келісім Құжаттамасы

Келісім бойынша соңғы құжаттарды жинауды аяқтау

45. Фирма келісім бойынша есептер келісілгеннен кейін келісімнің түпкілікті құжаттарын жинауды дер кезінде аяқтау жөнінде келісім бойынша топ үшін саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А54-А55)

Келісім құжаттамасының құпиялылығы, қауіпсіз сақталуы, бүтіндігі, қол жетерлілігі және қалпына келтірілуі

46. Фирма келісім құжаттамасының құпиялылығын, қауіпсіз сақталуын, бүтіндігін, қол жетерлілігін және қалпына келтірілуін қамтамасыз етуге арналған саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А56-А59)

Келісім құжаттамасын сақтауды ұзарту

47. Фирма келісім құжаттамасын сақтауды фирма қажеттіліктеріне жеткілікті немесе заңдар немесе нормативтік актілермен анықталатын кезеңге ұзарту бойынша саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А60-А63)

Мониторинг

Фирманың Сапа Бақылау Саясаттары мен Шараларына Мониторинг Жүргізу

48. Фирма сапа бақылауы жүйесімен негізделген сенімділікті беруге арналған байланысты саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. Мұндай саясаты мен шаралар келесілерді қамтуы тиіс:
 - (a) Кем дегенде, әр бір келісім мүшесі бойынша бір орындалған келісім бойынша келісімді периодты түрде тексеріс жүргізуді қоса алғандағы, сапаны бақылау бойынша фирманың жүйесін толассыз түрде қарастыру мен бағалау;

- (b) Фирма мониторинг процесі үшін жауаптылықты фирмада осы міндетті жүзеге асыруға жеткілікті және лайықты тәжірибесі мен өкілеттіктері бар серіктеске, серіктестерге немесе өзге адамдарға жүктейді; және
- (c) Фирманың сапа бақылау жүйесін мониторингілеуге құзырлы адамдар келісімдер тексерісіне қатыспауы тиіс. (Сілт: Тарм. А64-А68)

Анықталған кемшіліктерді бағалау, хабарлау және жою

- 49. Фирма мониторинг нәтижесінде анықталған кемшіліктердің ықпалын бағалау, сонымен қатар анықтауы тиіс:
 - (a) Олардың кәсіби стандарттарға, реттеуші және заңгерлік талаптарға сәйкес фирма шығарған есептердің жағдайларға сай келетініне негізделген сенімділік беру үшін фирманың сапаны бақылау жүйесінің жеткіліксіздігін көрсетпейтін кемшіліктер болып табылатындығы; немесе
 - (b) Олардың кідіртпей түзейтін әрекеттерді талап ететін жүйелі, қайталанатын немесе өзге де маңызды кемшіліктер болып табылатындығы.
- 50. Фирма келісім бойынша лайықты серіктестерді және өзге де лайықты қызметшілерді мониторинг нәтижесінде анықталған кемшіліктер және лайықты түзейтін әрекеттер бойынша ұсыныстар туралы хабардар етуі тиіс. (Сілт: Тарм. А69)
- 51. Анықталған кемшіліктерді түзетудің тиісті шаралары бойынша ұсыныстарға төмендегілердің біреуі немесе бірнешеуі кіреді:
 - (a) Жеке келісім немесе қызметкерге қатысты лайықты түзетуші әрекеттердің орындалуы;
 - (b) Тренингтер және кәсіби дамыту үшін жауапты адамдарды нәтижелер туралы хабардар ету;
 - (c) Сапаны бақылау саясаты мен шаралардағы өзгертулер; және
 - (d) Фирманың саясаты мен рәсімдерін сақтамағандарға, әсіресе бірнеше рет жасаған адамдарға қатысты тәртіптік шара.
- 52. Егер мониторинг нәтижелері есептің жағдайларға сай келмейтінін немесе рәсімдердің келісім орындалуы барысында назардан тыс қалғанын көрсетсе, онда реттеуші кәсіби стандарттарға және заңгерлік талаптарға сай келу үшін фирма қандай әрекеттерді жасауы тиіс екенін анықтауы керек. Ол сонымен қатар заңгерлік кеңес алу қажеттілігі туралы мәселені қарауы тиіс.

53. Фирма кем дегенде жыл сайын серіктестерге және фирманың басқа тиісті тұлғаларына, оның ішінде фирманың бас атқарушы директорына немесе қажет болған жағдайда серіктестердің басқарушы кеңесіне өзінің сапа бақылау жүйесінің нәтижелерін хабарлайды. Бұл хабарлама фирма мен осы адамдарға олардың белгілі рөлдері мен міндеттеріне сәйкес қажет болған жағдайда жедел және тиісті шаралар қабылдауы үшін жеткілікті болуы керек. Берілетін ақпаратқа мыналар кіреді:
- (a) Жүргізілген мониторинг рәсімдерінің сипаттамасы.
 - (b) Мониторинг рәсімдері негізінде жасалған қорытындылар.
 - (c) Қажет болған жағдайда жүйелік, қайталанатын немесе басқа маңызды кемшіліктердің сипаттамасы және сол кемшіліктерді жою немесе түзету үшін қабылданған шаралар.
54. Кейбір фирмалар фирмалардың желісі бөлігі сияқты жұмыс жасайды және желілік нұсқаулыққа сәйкес мониторинг бойынша кейбір немесе барлық рәсімдерді енгізе алады. Егер фирма желіде осы СБХС сәйкестігі үшін жасалған мониторингтің жалпы саясаты мен шаралары бойынша жұмыс істесе, және фирма мониторингтің мұндай жүйесіне сенсе, онда:
- (a) Желі фирмалардың желісіндегі адамдарға мониторингтің жалпы ауқымы, көлемдері және нәтижелері туралы жылына кем дегенде бір рет хабарлайды; және
 - (b) Қажетті іс-шараларды қабылдау үшін желі дер кезінде сапаны бақылау жүйесіндегі кез-келген кемшіліктер туралы сәйкестігі фирма немесе фирмаларының желісі ішіндегі тиісті тұлғаларды хабардар ету керек,
- желілік фирмалардағы келісім бойынша серіктестер, егер фирмалар немесе желі басқаша кеңес бермесе, желі ішінде жүргізілген мониторинг процесінің нәтижелеріне сенім артуы үшін.

Шағымдар және Арыздар

55. Фирма өзінің мыналарды дұрыстап шешетініне негізделген сенімділік беруге арналған саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс:
- (a) Фирма орындаған жұмыс кәсіби стандарттарға, реттеуші және заңгерлік талаптарға сай келмейтіні туралы шағымдар мен арыздардың мәселелері; және
 - (b) Фирманың сапаны бақылау жүйесіне сәйкессіздігі туралы арыздардың мәселелері.

Осы процестің бір бөлігі ретінде фирма фирма қызметкеріне кез-келген алаңдаушылықты репрессиядан қорықпай алға жылжытуға мүмкіндік

беретін нақты арналарды орнатуы керек. (Сілт: Тарм. А70)

56. Егер зерттеу нәтижелері фирманың сапа бақылау шаралары мен саясатын жасауда немесе олардың жұмыс жасауындағы кемшіліктерін немесе фирмада сапаны бақылау жүйесіне тұлғаның немесе тұлғалардың сәйкессіздігін көрсетсе, онда фирма 51 тармаққа сәйкес әрекеттерді жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А71-А72)

Сапаны Бақылау Жүйесінің Құжаттамасы

57. Фирма сапаны бақылау жүйесінің әрбір элементінің жұмыс жасауына дәлелдер келтіру үшін лайықты құжаттаманы көздейтін саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А73-А75)
58. Фирма құжаттаманы фирманың өзінің сапа бақылау жүйесіне сәйкестігін бағалай алуы үшін мониторинг рәсімін орындайтын тұлғаларға жеткілікті уақыт кезеңі ішінде немесе егер мұны заң немесе нормативтік актілер талап етсе, уақыттың ұзақ кезеңі ішінде сақтайды.
59. Фирма шағымдар мен арыздардың құжаттамасын және оларға жауаптарды талап ететін саясат пен рәсімдерді белгілейді.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Байланысты Талаптар Сәйкестігі және Қолданылуы

Шағын Фирмаларға Арналған Қарастырулар (Сілт: Тарм. 14)

- A1. Бұл СБХС, мысалы, жалғыз маман штатсыз болған жағдайда, маңызды емес талаптарды сақтауға шақырмайды. Осы СБХС талаптары, мысалы, келісім бойынша топқа тиісті қызметкерді тағайындау үшін (31 тармақты қараңыз), жауапкершілікті тексеруге (33 тармақты қараңыз) және фирма ішінде келісім бойынша серіктестерге мониторинг нәтижелерін жыл сайын жеткізу үшін (53 тармақты қараңыз) саясаттар мен рәсімдер қызметкерлер болмаған жағдайда тиісті болып табылмайды.

Сапаны Бақылау Жүйесінің Элементтері (Сілт: Тарм. 17)

- A2. Тұтастай алғанда, фирма қызметкерлеріне жеткізу сапаны бақылау саясаты мен рәсімдері сапаны бақылау саясаты мен рәсімдерінің сипаттамасын және олар қол жеткізуге бағытталған мақсаттарды, сонымен қатар, әр адам сапа үшін жеке жауапкершілік алатындығын және оны орындайтындығы туралы хабарламаны қамтиды. Фирма қызметкерлерін сапаны бақылау мәселелері бойынша өз көзқарастарын немесе алаңдаушылықтарын жеткізуге ынталандыру фирманың сапаны

бақылау жүйесі туралы кері байланыс алудың маңыздылығын мойындайды.

Шағын Фирмаларға Арналған Қарастырулар

- A3. Ірі фирмаларға қарағанда шағын фирмалар үшін саясат пен рәсімдердің құжаттамасы мен байланысы ресмилігі аз және кең болуы мүмкін.

Фирма Басшылығының Сапа бойынша Жауапкершілігі

Сапа Ішкі Мәдениетін Алға Жылжыту (Сілт: Тарм. 18)

- A4. Фирма басшылығы және оның беретін үлгісі фирмада ішкі мәдениетке елеулі әсер етеді. Сапаға бағытталған ішкі мәдениетке дем беру айқын, жүйелі және тұрақты әрекеттерге және фирманың барлық деңгейдегі басшылығынан саясат және сапаны бақылау шараларына ден қоятын және төмендегілерді талап ететін хабарларға байланысты болады:

- (a) Кәсіби стандарттарға және реттеуші және заң талаптарына сәйкес жұмысты орындау; және
- (b) Жағдайларға лайықты есепті шығару.

Мұндай әрекеттер және хабарлар жұмыстардың жоғары сапасын мойындайтын және мадақтайтын мәдениетті алға жылжытады. Олар тренингтерде, кездесулерде, ресми және бейресми келіссөздерде, мақсатты мәлімдеуде, ақпараттық бюллетеньдерде, брифингтерде, меморандумдарда ұсынылуы мүмкін. Олар ішкі құжаттамаға және фирма тренингтер бойынша материалдарына, сонымен қатар фирманың назарын сапа маңыздылығына және оған қалай қол жеткізуге болатынына аудару үшін серіктестерді және қызметшілерді бағалау шараларына қосылады.

- A5. Фирма басшылығына фирманың бизнес стратегиясы әрбір келісімнің орындалуы кезінде сапаны сақтауға бағытталған фирманың негізгі талабы екенін мойындау аса маңызды. Дегенмен:

- (a) Фирманың бағалауды орындау саясаты мен шаралары, өзінің қызметшілеріне қатысты ынталандыру мен жоғарылату (ынталандыру жүйелері қоса алғанда) фирма сапа бойынша негізгі талаптарын ескеріліп, жасалады;
- (b) Фирма өзінің басшылығына жауаптылықты пайдалылық мәселесі орындалатын жұмыстардың сапасын елемейтіндей етіп жүктейді; және
- (c) Фирма құжаттаманы жасау, сапаны бақылауы саясаты мен шараларын қолдау үшін айтарлықтай ресурстарды бөледі.

Фирманың Сапа Бақылау Жүйесіне Операциялық Жауапкершілікті Тағайындау
(Сілт: Тарм. 19)

- А6. Жеткілікті және тиісті тәжірибе мен қабілет фирманың сапаны бақылау жүйесіне жауапты тұлғаға немесе тұлғаларға сапаны бақылау мәселелерін анықтауға және түсінуге және тиісті саясат пен рәсімдерді жасауға мүмкіндік береді. Қажетті орган тұлғаға немесе тұлғаларға осы саясат пен рәсімдерді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Тиісті Әдеп Талаптары

Тиісті Әдеп Талаптарымен Сәйкестік (Сілт: Тарм. 20)

- А7. БХЭСК Кодексі кәсіби әдеп іргелі принциптерін белгілейді, олар мыналарды қамтиды:
- (a) Адалдық;
 - (b) Объективтілік;
 - (c) Кәсіби жете білушілік және лайықты мінез-құлық;
 - (d) Құпиялылық; және
 - (e) Кәсіби мінез-құлық.
- А8. БХЭСК Кодексінің В Бөлімі белгілі бір жағдайларда тиісті концептуалды жүйе қолданылуын сипаттайды. Онда негізгі қағидаттарға сәйкес келетін қауіп-қатерлерге қарсы тұру үшін қажет болуы мүмкін қорғаныс құралдарының мысалдары келтірілген, сондай-ақ қауіп-қатерлерді жою үшін қауіпсіздік шаралары қол жетімді емес жағдайлардың мысалдары келтірілген.
- А9. Тұғырнамалық қағидалар төменгідей күшейтіле алады:
- Фирманың басшылығы;
 - Білім беру және тренингтер;
 - Мониторинг; және
 - Сәйкессіздік бойынша үдеріс.

«Фирма», «Желі» және «Желілік фирма» Анықтамалары (Сілт: Тарм. 20-25)

- А10. Тиісті әдеп талаптарындағы «фирма», «желі» немесе «желілік фирма» анықтамалары осы СБХС-да көрсетілгеннен өзгеше болуы мүмкін. Мысалы, БХЭСК Кодексі «фирманы» келесідей анықтайды:
- (a) Жеке кәсіпкер, серіктестік немесе кәсіби бухгалтерлер корпорациясы;

- (b) Мұндай тараптарды меншік, басқару немесе басқа тәсілдер арқылы басқаратын ұйым; және
- (c) Меншік, басқару немесе басқа тәсілдер арқылы осындай тараптар бақылайтын кәсіпорын.

БХӘСК Кодексі «желі» және «желілік фирма» анықтамалары бойынша нұсқама ұсынады.

20-25 тармақтарындағы талаптармен салыстырғанда, тиісті әдеп талаптарында қолданылатын анықтамалар бұл әдеп талаптарын түсіндіру қажеттігі себебінен қолданылуы тиіс.

Жазбаша Растаулар (Сілт: Тарм. 24)

- A11. Жазбаша растау қағаз немесе электронды түрде болуы мүмкін. Сәйкес еместігін көрсететін ақпаратқа сәйкес растауды алып, тиісті шараларды қолдана отырып, фирма оның тәуелсіздікке қаншалықты мән беретіндігін көрсетеді және мәселені өз қызметкерлері үшін қол жетімді және көрінетін етеді.

Таныстық Қауіпі (Сілт: Тарм. 25)

- A12. БХӘСК Кодексі ұзақ кезең ішінде сенімділік орнату бойынша аға буын қызметкерді пайдаланудан пайда болатын қауіпін және сондай қауіптерін реттеуге лайықты болуы мүмкін сақтық шараларын талқылайды.

- A13. Қауіп келтіруі бойынша лайықты критерийлер мынадай:

- Келісім сипаты, қоғамдық мүдделері пәні ауқымын қоса алғанда; және
- Келісім бойынша аға буын қызметкердің қызметтері ұзақтығы.

Сақтық шаралары аға буын қызметкерлерді ауыстыруды немесе сапа бақылау келісімді шолу талап етуді қамтиды.

- A14. БХӘСК Кодексі бағаланатын ұйымдардың мәнмәтіндегі байланысы бар қарым-қатынастарын қарастырады. Бұл аудиттер үшін, БХӘСК Кодексі белгіленген кезеңнен кейін әдетте жеті жылда бір рет кем дегенде көкейтесті аудит әріптесін⁴ ауыстыруды талап етеді және лайықты стандарттарды мен нұсқаулықты береді. Ұлттық талаптар айналымның қысқа мерзімдерін белгілеуі мүмкін.

Қоғамдық сектордағы аудит ұйымдарына арнайы қарастырулар

- A15. Заңнамалық шаралар қоғамдық сектор аудиторларының тәуелсіздігін қамтамасыз етуі мүмкін. Алайда, тәуелсіздікке төнетін қатерлер оны

⁴ БХӘСК Кодексінде анықталғандай

- қорғауға арналған кез-келген заңнамалық шараларға қарамастан сақталуы мүмкін. Сондықтан, 20-25-тармақтарда талап етілетін саясат пен рәсімдерді анықтаған кезде, қоғамдық сектордың аудитору қоғамдық сектордың мандатына қатысты болуы және осы тұрғыда тәуелсіздікке төнетін кез-келген қауіп-қатерге қарсы тұруы мүмкін.
- A16. 25 және A14-тармақтарда аталған бағаланатын ұйымдар қоғамдық секторда кең таралмайды. Сонымен қатар, көлеміне, күрделілігіне немесе қоғамдық қызығушылық аспектілеріне байланысты маңызды, және де мүдделі тараптардың кең ауқымына ие басқа да қоғамдық сектор субъектілері болуы мүмкін. Сондықтан фирма сапаны бақылау саясаты мен рәсімдеріне сүйене отырып, қоғамдық сектор субъектісі сапаны бақылау рәсімдерін кеңейту мақсатында маңызды екенін анықтайтын жағдайлар болуы мүмкін.
- A17. Қоғамдық секторда заңнама келісім бойынша серіктестің жауапкершілігімен аудиторды тағайындау мен өкілеттік мерзімін белгілей алады. Нәтижесінде, бағаланатын ұйымдар үшін қарастырылған жоба бойынша серіктесті ауыстыру талаптарын қатаң орындау мүмкін болмауы мүмкін. A16-тармақта айтылғандай, қоғамдық сектор субъектілері үшін маңызды деп санағанмен, қоғамдық сектордың аудиторлық ұйымдары жоба бойынша серіктестің жауапкершілігін бұру рухына сәйкес саясат пен рәсімдерді жасауы қоғамдық қызығушылық тудыруы мүмкін.

Клиентпен Қатынастарды және Арнайы Келісімдерді Қабылдау және Жалғастыру

Құзіреттілік, Мүмкіндіктер және Ресурстар (Сілт: Тарм. 26(а))

- A18. Жаңа немесе бұрыннан бар клиенттен жаңа келісім алу үшін фирманың құзыреттілігі, мүмкіндіктері мен ресурстарының бар-жоғын қарастыру келісімнің нақты талаптарын және барлық тиісті деңгейлердегі серіктес пен қызметкерлердің профильдерін қарастыруды қамтиды, оның ішінде:
- Фирма қызметкерлерінің тиісті салалар немесе тақырыптар туралы білімі бар;
 - Фирма қызметкерлерінің тиісті нормативтік немесе есептілік талаптары немесе қажетті дағдылар мен білімдерді тиімді алу мүмкіндігі бар;
 - Фирма қажетті құзіреттілік пен мүмкіндіктері бар жеткілікті кадрларға ие;
 - Қажет болған жағдайда дайын сарапшылар;

- Келісімнің сапасын бақылауды қайта қарау үшін өлшемшарттар мен жарамдылық талаптарына жауап беретін тұлғалар қажет болған жағдайда қол жетімді; және
- Фирма есеп беру мерзімі ішінде келісімді орындай алады.

Клиенттің тұтастығы (Сілт: Тарм. 26(с))

A19. Клиенттің тұтастығына қатысты қарастырылуы тиіс мәселелер мынадай:

- Клиенттің бас меншік иелерінің, бас басқарманың, және өкілеттік берілген адамдардың іскерлік абыройы мен түпнұсқалылығы.
- Клиенттің операциялар сипаты, оның ішінде іскерлік дағдылары.
- Клиенттің негізгі иелері, негізгі басшылығы және оны басқаруға жауапты тұлғалар бухгалтерлік есеп стандарттары мен ішкі бақылау ортасын агрессивті түсіндіру сияқты мәселелерге қатынасы туралы ақпарат.
- Клиент фирманың төлемдерін мүмкіндігінше төмен деңгейде ұстап тұруға агрессивті түрде қарамайды.
- Жұмыс көлеміндегі орынсыз шектеудің белгілері.
- Клиенттің ақшаны жылыстатуға немесе басқа қылмыстық әрекеттерге қатысуы мүмкін екендігі туралы нұсқамалар.
- Фирманың болжамды тағайындалу себептері және бұрынғы фирманы қайта тағайындамау.
- Байланысты тараптар іскерлік абыройы мен түпнұсқалылығы.

Фирманың клиенттің тұтастығы туралы білім деңгейі, әдетте, сол клиентпен тұрақты қарым-қатынас аясында өседі.

A20. Фирма алған осындай мәселелер бойынша ақпарат көздеріне мыналар кіруі мүмкін:

- Тиісті әдеп талаптары мен басқа үшінші жақтармен талқылауларға сәйкес кәсіби бухгалтерлік қызметтер бойынша ағымдағы немесе алдағы қызмет көрсетушілер клиентті хабардар етуі қажет.
- Басқа фирмалық қызметкерлерді немесе банкирлерді, заңгерлерді және салалық әріптестер сияқты үшінші тараптарды сұрастыру.
- Тиісті дерекқорларды ілеспе іздестіру.

Клиентпен Қарым-Қатынасты Жалғастыру (Сілт: Тарм. 27(а))

A21. Клиентпен қарым-қатынасты жалғастыру туралы шешім ағымдағы немесе алдыңғы келісімдер барысында туындаған маңызды мәселелерді және олардың қарым-қатынасты жалғастыруға тигізетін әсерін қарастыруды қамтиды. Мысалы, клиент өзінің іскери операцияларын фирманың қажетті тәжірибесі жоқ салада кеңейте бастаған болуы мүмкін.

Бас тарту (Сілт: Тарм. 28)

A22. Келісімнен бас тарту немесе келісіммен бірге клиентпен қарым-қатынастардан бас тарту бойынша саясаттар мен шаралар төменгі қамтитын мәселелерді реттеуі керек:

- Қатысты деректер және жағдайлар негізінде клиенттің басқарушылығының және өкілеттік берілген басшылығының лайықты деңгейімен фирма қабылдауы мүмкін әрекеттерді талқылау.
- Фирма клиенттің басқарушылығының және өкілеттік берілген басшылығының лайықты деңгейімен талқылап келісімнен бас тарту немесе келісіммен бірге клиентпен қарым-қатынастардан бас тарту екендігін, сонымен қатар себептерін анықтай береді.
- Фирмаға нарықта әрекет етуге немесе фирмаға келісімді орындаудан бас тартуға немесе келісім бойынша келісім мен клиент қатынастарына келісімді орындау себептерімен бірге кәсіптік, заңды немесе нормативтік-құқықтық талаптарының бар-жоқтығын зерттеуі қажет.
- Елеулі мағлұматтар, кеңестер, қорытындалыр мен олардың негіздері құжаттауы.

Қоғамдық сектордағы Аудиторлық Ұйымдар Пікірлері (Сілт: Тарм. 26-28)

A23. Қоғамдық секторда аудиторлар заңнамалық рәсімдермен сәйкес тағайындала алады. Осыған сәйкес, 26-28 тармақтарда және A18-A22 тармақтарында көрсетілген клиент арасындағы қарым-қатынастар қабылдануы мен ұдайылығы және арнайы келісімдер лайықсыз бола алмайды. Әйткенмен, көрсетілгендей саясаттар мен шаралар құру тәуекел бағалағанда және есеп беру жауапкершіліктерді орындағанда қоғамдық сектордағы аудиторларға құнды ақпаратты беруі мүмкін.

Қызметкерлер ресурстары (Сілт: Тарм. 29)

A24. Қызметкерлер ресурстарына қатысты фирманың саясат пен рәсімдерімен байланысты кадр сұрақтарына, мысалыға, келесілер жатады:

- Жұмысқа қабылдау.
- Жұмыс нәтижелерін бағалау.
- Қабілеттілік, оның ішінде тапсырма орындау үшін уақыт.
- Жете білушілік.
- Мансапты дамыту.
- Алға жылжу.
- Ынталандыру.
- Қызметшілердің қажеттіліктерін бағалау.

Фирманың жұмысқа қабылдау процесі фирмаға қызметкерлерін таңдауын, фирма жұмыстарын орындауға қажетті қабілеттіліктері мен жете білушілігін дамытуына көмектесетін шараларды қамтиды.

A25. Құзіреттілікті әр түрлі әдістер арқылы дамытуға болады, соның ішінде:

- Кәсіби білім.
- Толассыз кәсіби білім беру, тренингтерді қоса алғанда.
- Жұмыс тәжірибесі.
- Тәжірибелірек қызметшілердің, мысалы, келісім тобының басқа мүшелерінің оқытуы.
- Тәуелсіз болуы тиісті қазметкерге арналған тәуелсіздік білімі.

A26. Фирма қызметшілерінің тұрақты жете білушілігі айтарлықтай дәрежеде қызметшілердің өз білімін және қабілеттіліктерін шыңдап отыруын қамтамасыз ететін толассыз кәсіби білім берудің лайықты деңгейіне байланысты болады. Сайып келгенде, фирма өзінің саясаты мен шараларында барлық деңгейлердегі қызметшілерінің толассыз тренингіге қажеттілікті бөліп көрсетеді және тренинг бойынша ресурстарды береді және қызметшілерге қабілеттіліктері және жете білушілігін дамытуына және шыңдап отыруына мүмкіндік беретін көмегін көрсетеді.

A27. Ішкі техникалық ресурстар және тренинг бойынша ресурстар жоқ болғанда фирма лайықты біліктілігі бар тартылған қолдана алады.

A28. Қызмет нәтижелерін бағалау, өтемақы және көтермелеу рәсімдері біліктілік пен әдеп қағидаларын ұстануды дамыту мен қолдауға лайықты түрде танылады және марапаттайды. Фирманың құзыреттілік пен әдеп қағидаларды ұстануды дамыту мен қолдауындағы қадамдары мыналар:

- Қызметшілерді жұмыс нәтижелері және әдеп принциптеріне

қатысты фирманың болжамдары туралы хабардар етеді;

- Қызметкерлерге орындау, мансапты ілгерілеу мен даму бойынша ақыл-кеңес береді; және
- Қызметшілерге, жауаптылығы үлкен лауазымдарға жоғарылату өзгелерден басқа, орындау сапасына және әдеп принциптерінің сақталуына байланысты екенін және фирманың саясаты және шараларына сәйкессіздік тәртіптік жазаларға апарып соға алатынын түсінуіне көмектеседі.

Шағын Фирмаларға Арнайы Қарастырулар

A29. Фирманың мөлшері мен жағдайлары фирма жұмысының нәтижелерін бағалау процесінің құрылымына әсер етеді. Ұсақ фирмалар, атап айтқанда, өз қызметшілері жұмыс нәтижелерін бағалаудың формалдық кемірек әдістерін қолдана алады.

Келісім бойынша Жұмыс Істейтін Топ Тапсырмасы

Келісім бойынша Серіктестер (Сілт: Тарм. 31)

A30. Саясаттар мен рәсімдер жұмыс және келісім бойынша серіктестер қолжетімділігін мониторингтеу үшін жүйені қосады, сондықтан бұл тұлғалар олардың жауапкершіліктерін сайма-сай босату үшін жеткілікті уақытқа ие болуы керек.

Келісім Топтары (Сілт.Тарм. 31)

A31. Келісім бойынша топты тағайындау кезінде және қадағалаудың қажетті деңгейін анықтау кезінде қаралатын қабілеттіліктер және жете білушілік төмендегілерді қамтиды:

- Лайықты тренинг және қатысу жолымен осындай сипаттағы келісімдерді және олармен практикалық тәжірибе мен қиындығын білу;
- Кәсіби стандарттарды және нормативтік-құқықтық талаптарды білу;
- Лайықты техникалық білім, лайықты ақпараттық технологияларды білу қоса алғанда;
- Клиент жұмыс істейтін лайықты салаларды білу;
- Кәсіби пікір білдіру қабілетін қолдану; және
- Сапаны бақылауы саясаты мен шараларын білу.

Келісімнің Орындалуы

Келісімнің Орындалуы Сапасына қатысты Келісушілік (Сілт: Тарм. 32(a))

A32. Саясат пен рәсімдерді қолдана отырып, фирма келісімнің орындалу сапасына қатысты келісушілікті белгілеуге ұмтылады. Бұл көбінесе қағаз немесе электрондық пішіндегі нұсқаулықтар, бағдарламалар және стандартты құжаттардың басқа нысандары және зерттеу саласы мен мәні бойынша арнайы нұсқаулықтардың материалдары арқылы жүзеге асырылады. Қаралатын материалдар төмендегілерді қамтиды:

- Олардың жұмысының мақсаты туралы білім алуына арналған келісімнің орындалуына қатысты келісім бойынша топқа нұсқау беру.
- Келісім белгіленген стандарттарға сәйкестік үдерісі.
- Келісімді қадағалау, қызметшілерді оқыту процесі.
- Орындалған жұмысты, маңызды пікірлерді және шығарылуы тиісті есептің нысандарын шолу әдістері.
- Орындалған жұмыстың, мерзімдері мен шолу ауқымына лайықты құжаттама.
- Саясат пен рәсімдердің қолданылу процесінің сақталуы.

A33. Топ жұмысы мен тренингтер келісім тобының тәжірибесі аз мүшелеріне орындайтын жұмысының мақсатын түсінуіне көмектесу үшін қажет.

Қадағалау (Сілт: Тарм. 32(b))

A34. Келісім қадағалауы төмендегілерді қамтиды:

- Келісімнің орындалу кезеңдерін қадағалау;
- Келісім тобының кейбір мүшелерінің қабілеттіліктері мен жете білушілігін зерттеу, яғни олардың жұмысты орындауына жеткілікті уақыты бар ма, олар нұсқаулықтарды біле ме және жұмыс келісімді орындауға жоспарланған көзқарасқа сәйкес орындалып жатыр ма;
- Келісім барысында туындайтын маңызды мәселелерді қарау, олардың маңыздылығын зерттеу және жоспарланған көзқарасты лайықты түрлендіру; және
- Келісім барысында жоба бойынша топтың неғұрлым тәжірибелі мүшелерімен кеңесу немесе қарау үшін мәселелерді анықтау

Шолу (Сілт: Тарм. 32(d))

A35. Шолу келесілерді қарастырудан тұрады:

- Жұмыс кәсіби стандарттарға, реттеуші және заңгерлік талаптарға сәйкес орындалды ма;
- Одан арғы қарауға маңызды мәселелер шығарылды ма;
- Лайықты кеңестер берілді ме және қол жеткен нәтижелер құжатталды ма және орындалды ма;
- Орындалған жұмыстың сипатын, мерзімдері мен ауқымын қайта қарау қажет пе;
- Орындалған жұмыс жасалған қорытындыларды қуаттай ма және тиісінше құжатталған ба;
- Алынған дәлелдер есепті растауға сай келе ме; және
- Келісім бойынша рәсімдердің мақсаттарына қол жеткізілді ме.

Кеңес беру (Сілт: Тарм. 34)

A36. Кеңес беру тиісті кәсіби деңгейде, фирманың ішінде немесе одан тыс жерде арнайы мамандандырылған тұлғалармен талқылауды қамтиды.

A37. Кеңестер фирманың лайықты зерттеу ресурстарын, ұжымдық және техникалық тәжірибесін қолданады. Кеңестер кәсіби пікірдің сапаны жақсартуға және қолдануға көмектеседі. Фирма кеңестер күшті тараптар ретінде танылатын және қызметшілердің қиын және даулы мәселелер бойынша кеңес алуын көтермелейтін мәдениетті жасауға ұмтылады.

A38. Басқа мамандармен немесе фирмадан тыс жерде лайықты адамдардан кеңес алуды тиімді кеңестер кеңесшілердің техникалық, әдеп немесе өзге де мәселелер келісім бойынша тек кеңес беру барысында жетілуі мүмкін:

- Ақпараттық кеңес беруге мүмкіндік беретін лайықты фактілермен қамтамасыз етілуін көздейді; және
- Білімі, өтілі және тәжірибесі бар адамдардан кеңес алуды,

сонымен қатар кеңестердің негізінде лайықты құжаттауды және қорытындыларды іске асыруды көздейді.

A39. Басқа мамандардан қиын немесе даулы мәселелер бойынша алынған кеңестерді құжаттауды кеңестер керек болатын адам және кеңесші

үйлестіреді. Құжаттама төмендегілерді білу үшін жеткілікті түрде толық және егжей-тегжейлі болуы тиіс:

- Кеңес керек болған мәселе; және
- Осы шешімдер негізделген, барлық қабылданған шешімлерді қоса алғанда, олардың қалай орындалғаны туралы кеңестің нәтижелері.

Шағын Фирмаларға Арнайы Қарастырулар

A40. Сыртқы кеңес алуға мұқтаж фирма, мысалы, тиісті ішкі ресурстарсыз фирма, ұсынатын кеңес беру қызметтерін пайдалана алады:

- Басқа фирмалар;
- Кәсіби және реттеуші органдары; немесе
- Сапаны бақылау бойынша лайықты қызмет көрсететін коммерциялық ұйымдар көрсететін консалтинг қызметтерін пайдаланып қала алады.

Осындай көрсетілетін қызметтер бойынша келісімге қол қойылғанға дейін фирма сыртқы провайдердің біліктілігінің осы мақсат үшін жеткілікті екеніне көзін жеткізуі тиіс.

Келісімнің орындалу сапасын бақылауды шолу

Келісімнің орындалу сапасын бақылауды шолу өлшемшарттары (Сілт: Тарм. 35(с))

A41. Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілігі аудиттерінен басқа келісімдерді анықтау кезінде фирманың келісімнің орындалу сапасын бақылауды шолуды өткізу керек болатын қарайтын өлшемдері төмендегілерді қамтиды:

- Келісімнің сипаты, оған қоғамдық мүдденің дәрежесін қоса алғанда.
- Әдеттегіден тыс жағдайларда немесе келісім бойынша немесе келісімдердің сыныбында тәуекелдерді анықтау.
- Заң немесе нормативтік актілерге сәйкес сапа бақылау келісімнің орындау шолуды талап етіле ме.

Келісім сапасын бақылауды шолудың сипаты, мерзімі және көлемі (Сілт: Тарм. 36-37)

A42. Келісім сапасын бақылауды шолудың аяқталғаннан кейін, келісімнің орындалуы бойынша есеп шығарады. Атап айтқанда, есеп шығарылғаннан кейін Келісім сапасын бақылауды шолудың нәтижелерін құжаттау мүмкін.

- A43. Келісім сапасын бақылауды тексерушінің келісімнің орындалуы барысында белгілі бір кезеңдер бойынша келісілген мерзімдерде, маңызды мәселелер есеп шығаруына дейін тексерушілерді қанағаттандыру үшін шешіле алатындай етіп шолу өткізеді.
- A44. Келісімнің сапасын бақылауды шолу деңгейі, басқалармен қатар, келісімнің күрделілігіне, ұйымның бағаланатын ұйым болып табылатындығына және жағдайға сәйкес есеп берілмеу қаупіне байланысты болуы мүмкін. Келісім сапасын бақылауды шолу жоба бойынша серіктестің міндеттерін төмендетпейді.

Бағаланатын Ұйымының Келісім сапасын бақылауды шолуы (Сілт: Тарм. 38)

A45. Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілігі аудиттерінен ерекшеленетін сапа бақылау келісімнің шолу жағдайларына қарай жоғарыда көрсетілген барлық немесе кейбір мәселелерді қамти алады:

- Келісімнің орындалуы барысында анықталған маңызды тәуекелдер және осы тәуекелдер бойынша жауап әрекеттер.
- Атап айтқанда тәуекелдердің маңыздылығына және мәніне қатысты білдірілген пікірлер.
- Келісімнің орындалуы барысында анықталған түзетілген және түзетілмеген бұрмаланулардың маңыздылығы және таратылуы.
- Басшылық және басқару өкілеттігіне ие тұлғалар қажеттілік кезінде, реттеуші органдары сияқты өзге тараптар хабардар етілуі керек болатын мәселелер.

Бұл мәселелер жағдайларға қарай басқа ұйымдар қаржылық есептілік аудиттерін бақылау шолуға, сонымен қатар қаржылық есептілікті шолуға және сенімділік орнатуға және ілеспе қызметтер бойынша келісімдерге қолданыла алады.

Қоғамдық сектордағы аудиторлық ұйымдарға арнайы қарастырулар

A46. A16 тармағында көрсетілгендей бағаланатын ұйымдар болып табылмай отырса, белгілі бір қоғамдық сектордағы ұйымдар сапа бақылау келісімнің шолуы орындалуына кепілдемелер жасау үшін жеткілікті маңыздылығы бар болуы мүмкін.

Келісім Сапасын Бақылауды Тексерушілердің Қолайлылық Өлшемдері

Жеткілікті және лайықты Техникалық Біліктілік, Тәжірибе мен Өкілеттіктер
(Сілт: Тарм. 39(a))

A47. Жеткілікті және тиісті техникалық сараптама, тәжірибе және өкілеттіктер келісімнің жағдайларына байланысты болады. Мысалы,

бағаланатын ұйым қаржылық есептілігінің аудиті бойынша келісімді орындау сапасын бақылауды тексеруші, жеткілікті және тиісті тәжірибесі бар және бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілігінің аудиті бойынша аудиторлық келісім бойынша серіктес ретінде әрекет ете алатын тұлға болуы мүмкін.

Келісім Сапасын Бақылауды Тексерушімен Кеңесу (Сілт: Тарм. 39(b))

A48. Келісім бойынша серіктес келісім барысында сапаны бақылауды тексерушімен кеңесуі мүмкін, мысалы, келісім бойынша серіктес қабылдаған шешім келісімді орындау сапасын бақылауды тексеруші үшін қолайлы болатындығын анықтау үшін. Мұндай кеңес келісімнің соңғы кезеңінде пікірлердің арасындағы келіспеушіліктерді анықтауға жол бермейді және келісімді орындау сапасын бақылауды тексерушінің рөлі орындау құқығына нұқсан келтірудің қажеті жоқ. Егер консультациялар сипаты мен ауқымы елеулі болған жағдайда, жоба бойынша топ та, рецензент те шолушының объективтілігін сақтауға қамқорлық жасамаса, рецензенттің объективтілігі бұзылуы мүмкін. Егер бұл мүмкін болмаса, фирмадағы басқа тұлға немесе тиісті біліктілігі бар сыртқы тұлға келісімді орындау сапасын бақылауды тексеруші немесе келісім бойынша кеңесілетін адам рөлін алуға тағайындалуы мүмкін.

Келісім Сапасын Бақылауды Шолушының Объективтілігі (Сілт: Тарм. 40)

A49. Фирманың саясаты мен рәсімдері келісімнің орындалу сапасын бақылауды тексерушінің объективтілігін қолдау үшін жасалған. Мысалы, сапа бақылау келісімнің орындалуын тексеруші:

- Мүмкін болса, жоба бойынша серіктес таңдамайды;
- Қарастыру кезеңінде келісімге басқаша қатыспайды;
- Жоба бойынша топ үшін шешім қабылдамайды; және
- Тексерушінің объективтілігіне қауіп төндіретін басқа пікірлер қарастырылмайды.

Шағын фирмаларға арнайы қарастырулар

A50. Әріптестері аз фирмалар жағдайында, келісім серіктесі келісімді орындау сапасын бақылауды тексерушіні таңдауға қатыспауы мүмкін. Жеке кәсіпқойлар немесе шағын фирмалар келісімнің сапасын бақылауды тексеруді талап ететін келісімдерді анықтаған жағдайда, тиісті біліктілігі бар сыртқы тұлғалармен келісімшарт жасалуы мүмкін. Сонымен қатар, кейбір жеке кәсіпқой практиктер немесе шағын фирмалар келісімді орындау сапасын бақылауды шолу үшін басқа фирмаларды пайдалануды қалауы мүмкін. Егер фирма тиісті біліктілігі бар сыртқы тұлғалармен келісімшарт жасаса, 39-41-тармақтардағы

талаптар және А47-А48 тармақтардағы нұсқаулар колданылады.

Қоғамдық сектордағы аудиторлық ұйымдарға арнайы қарастырулар

А51. Қоғамдық секторда, заңмен тағайындалған аудитор (мысалға, Бас Аудитор, немесе Бас Аудитордың атынан тағайындалған басқа лайықты біліктілігі бар тартылған адам) келісім бойынша серіктес қоғамдық сектордағы аудиттер үшін жалпы сипаттағы жауапкершілігі бар рөлінің эквивалентін орындауы тиіс. Осыған сәйкес, керек болғанда, келісімнің орындалу сапасын бақылау тексерушінің таңдалуы аудиттеленген субъекттен тәуелсіздік керектілігін және объективті бағалау үшін келісімнің орындалу сапасын бақылау тексерушінің қабілеттілігін қамтиді.

Пікірдің Айырмашылықтары (Сілт: Тарм. 43)

А52. Тиімді рәсімдер пікірлер арасындағы келіспеушіліктерді ертерек анықтауға мүмкіндік береді, одан кейін қабылданатын қадамдар туралы нақты нұсқаулар береді және келіспеушіліктерді шешу және қол жеткізілген тұжырымдарды орындау үшін құжаттаманы талап етеді.

А53. Айырмашылықтарды жою үшін басқа бухгалтер немесе фирмаға немесе кәсіби немесе реттеуші органдар кеңес берілуін қамтиді.

Келісім құжаттамасы

Соңғы Келісім Құжаттарын Жинауды Аяқтау (Сілт: Тарм. 45)

А54. Заң немесе ережелер келісімнің нақты түрлері бойынша келісімнің түпкілікті құжаттарын жинау аяқталатын мерзім белгілей алады. Егер заңда немесе ережеде мұндай мерзім шектеулері болмаса, 45 тармақ фирмандан келісімнің түпкілікті файлдарын жинауды уақтылы аяқтау қажеттілігін көрсететін мерзім белгілеуді талап етеді. Мысалы, аудит жағдайында мұндай мерзім, әдетте, аудиторлық есеп күнінен кейін 60 күннен аспайды.

А55. Егер субъектіні зерттеудің мәні бойынша бір ақпаратқа қатысты екі немесе одан көбірек есеп шығарылған болса, онда фирманың келісімнің соңғы құжатын жинау мерзімдеріне қатысты саясаты және шаралары әр есепті бөлек келісім ретінде қарауы тиіс. Мысалы, фирма топтарды біріктіру мақсатында топтаманың қаржылық есептілігі бойынша аудиторлық есепті және содан соң заңнамалық мақсатта сол қаржылық ақпараттың аудиторлық есебін шығарғанда.

Келісім Құжаттамасының Құпиялылығы, Қауіпсіздігі, Тұтастығы, Қол жетімділігі және Алынуы (Сілт: Тарм. 46)

- A56. Егер клиенттің белгілі бір ақпаратты ашуға уәкілеттік берілмеген болса немесе заңнама, ережелер немесе тиісті әдеп талаптары бойынша жауапкершіліктері болмаса, тиісті әдеп талаптары фирманың қызметкерлеріне келісім құжаттамасындағы ақпараттың құпиялығын әрдайым сақтау міндеттемесін белгілейді.⁵ Нақты заңдар немесе ережелер фирма персоналына клиенттің құпиялығын сақтау бойынша қосымша міндеттемелерді жүктеуі мүмкін, әсіресе жеке сипаттағы мәліметтерге қатысты.
- A57. Егер фирманың рұқсатынсыз құжаттаманың өзгертілуі, толықтырылуы немесе алынып тасталуы немесе егер ол мәңгі-бақи жоғалған немесе зақымдалған болуы мүмкін болса, келісім қағаз, электрондық пішінде немесе басқа сақтау нысандарында құжатталса, негізгі деректердің бүтіндігі, қол жетерлілігі және қалпына келтірілуі тәуекелге ұшырауы мүмкін. Тиісінше, фирма келісім құжаттамасы бойынша лайықты бақылауды жасап енгізуі тиіс:
- Келісім құжаттамасын кімнің қашан жүзеге асырып, өзгертіп немесе тексеруі тиіс екенін анықтау;
 - Келісімнің барлық кезеңдерінде, әсіресе ақпарат келісім тобының ішінде бөлінген немесе Интернет арқылы басқа тараптарға берілген кезде ақпарат бүтіндігін қорғау;
 - Келісім құжаттамасын рұқсатсыз өзгертілуін болдыртпау; және
 - Келісім бойынша топқа және өз міндеттерін дұрыстап орындауы үшін өзге уәкілетті тараптарға келісім құжаттамасына кіруге рұқсат беру.
- A58. Бақылаулар, фирманың құпиялықты сақтау, келісім құжаттамасын қауіпсіз сақтау, бүтіндігі, қол жетерлілігі және қалпына келтірілуі үшін жасай және енгізе алатын бақылаулары мыналарды қамтиды:
- Келісім тобының мүшелерінің электрондық пішінде келісім құжаттамасына рұқсаты жоқ пайдаланушылардың кіруін шектеуге арналған құпиясөздерді қолдануы.
 - Келісім барысындағы лайықты кезеңдерде электрондық пішіндегі келісім құжаттамасына арналған сақтаудың тиісті тегі.
 - Келісімнің бастапқы кезеңінде келісім тобының мүшелері арасында келісім құжаттамасын дұрыстап бөлуге арналған шаралар, келісімнің орындалуы барсында оны өңдеу және келісімнің орындалуының аяқталатын кезеңінде жинау.

⁵ Мысалы, БХӨСК Кодексінің 140.7 және 225.35 Бөлімдерін қараңыз

- Рұқсатты шектейтін және келісім құжаттамасын қағаз пішінінде дұрыстап бөлу және сақтауға мүмкіндік беретін шаралар.

А59. Тәжірибелік себептер бойынша құжаттың түпнұсқалары келісім файлына қосу үшін электронды түрде сканерленуі мүмкін. Мұндай жағдайларда фирманың құжаттаманың тұтастығын, қол жетімділігі мен алынуын қамтамасыз етуге арналған рәсімдері келісім бойынша топтарға мыналарды талап етуі мүмкін:

- Қолтаңбаларды, айқасқан сілтемелер және түсініктемелерді қоса алғанда сканирленген, құжаттама түпнұсқаларының мазмұнын бейнелейтін көшірмелерді жинау;
- Сканерленген көшірмелерді индекстеу мен қажеттілік кезінде оларға қол қоюды қоса алғанда сканирленген көшірмелерді келісім құжатына енгізу; және
- Сканерленген көшірмелерді алуға және басып шығаруға мүмкіндіктің болуы.

Сканерленген түпнұсқа құжаттаманы сақтау үшін фирманың заңды, реттеуші немесе басқа себептері болуы мүмкін.

Келісім Құжаттамасын Сақтауды Ұзарту (Сілт: Тарм.47)

А60. Фирманың келісім құжаттамасын сақтауға деген қажеттілігі және оны сақтау мерзімі келісімнің сипатына және фирманың жағдайына байланысты болады, мысалы, келісім құжаттамасы болашақ келісімдер үшін маңыздылығы бар мәселелерді есепке алу үшін қажет немесе қажет емес болуы. Сақтау мерзімі басқа факторларға байланысты болуы мүмкін, мысалы, жергілікті заңдар немесе ережелер келісімдердің белгілі бір түрлерін сақтаудың нақты мерзімдерін белгілеу немесе белгілемейтіндігі, немесе белгілі бір заңдық немесе реттеуші талаптар болмаған кезде юрисдикцияда жалпы қабылданған сақтау кезеңдерінің бар-жоқтығы.

А61. Аудиторлық келісімдерге қатысты ұзарту кезеңі әдетте аудиторлық есептің күніне дейін немесе ол кешірек шығарылса, топ бойынша аудиторлық есеп күнінен кемінде бес жылды құрайды.

А62. 47 тармақ бойынша фирманың келісім құжаттамасын сақтауды ұзарту үшін қабылдаған шаралары мынадай рәсімдерді қамтиды:

- Сақтап қоюдың кезең ішінде келісім бойынша келісімнің құжаттамасын алуға немесе көз жеткізуге мүмкіншілік береді, әсіресе, негіз жататын технология жетілдірілуі мүмкін немесе уақыт арқылы өзгертіледі;

- Қажеттілік кезінде келісім файлын жинау аяқталғаннан кейін келісім құжаттамасына енгізілген өзгертулердің жазбаларын ұсынады; және
- Уәкілетті сыртқы тараптарына сапаны бақылау мақсатында немесе басқа мақсаттарда ерекше келісімдердің құжаттамасына рұқсат алуына және мүмкіндік береді.

Келісім құжаттамасына меншік құқығы

А63. Егер заңдар немесе нормативтік актілермен өзгеше көзделмесе, келісім құжаттамасы фирма меншігі болып табылады. Фирма өзінің қарауынша, келісім құжаттамасының бөлігін немесе үзінділерін клиенттеріне мұндай ашып көрсетулер орындалған жұмыстардың жарамдылығын кемітпейтін болса, немесе ақпараттың дұрыстығын растау бойынша келісімдер фирма немесе оның қызметшілерінің тәуелсіздігіне қауіп төндірмейтін жағдайда бере алады.

Мониторинг

Фирманың Сапаны Бақылау Саясаттарын және Рәсімдерін Мониторингтеу
(Сілт: Тарм. 48)

А64. Мониторингтің сапаны бақылау саясаты мен рәсімдеріне сәйкестігінің мақсаты мыналарды бағалауды жүзеге асыру:

- Кәсіби стандарттарды, реттеуші және заңгерлік талаптарды орындау;
- Сапаны бақылау жүйесін жасауға және нәтижелі жұмыс жасауына сәйкестігі; және
- Фирма немесе келісім бойынша серіктес шығарған есептер жағдайларға сай болатындай фирманың сапаны бақылау саясаты мен рәсімдерін қолдануға сәйкестік.

А65. Сапаны бақылау жүйесін тұрақты зерттеу және бағалау мынадай мәселелерді қамтиды:

- Талдау:
 - Кәсіби стандарттарда, реттеуші және заңгерлік талаптардағы өзгертулер, және олардың фирманың саясаты мен рәсімдерінде бейнеленуі;
 - Тәуелсіздік бойынша саясат пен рәсімдерінде сәйкестікті жазбаша растаулар;
 - Толассыз кәсіби білім беру, тренингтерді қоса алғанда; және

- Клиентпен қатынастарды қабылдау мен жалғастырумен байланысты талқылаулар және ерекше келісімдер.
- Білім беру және тренингтер бойынша фирманың саясаты мен рәсімдерін өзгертуді қоса алғанда, жүйеге қатысты қолданылуы қажетті түзейтін әрекеттер мен жетілдіруді анықтау.
- Жүйені білу немесе оған сәйкестік деңгейінде анықталған әлсіз жақтары туралы тиісті қызметшілерді хабардар ету.
- Сапаны бақылау саясаты мен рәсімдеріне дер кезінде қажетті түрлендіру енгізу үшін тиісті қызметшілердің одан кейінгі жұмысы.

А66. Тексеруге циклдер бойынша саясаттар мен рәсімдер кем дегенде әдетте үш жылдан аспайтын циклін қамтиды. Кейбір келісімдерді таңдау мерзімдерін қоса алғанда тексерудің циклін анықтау әдісі көптеген факторларға байланысты болады, олар төмендегілерді қамтиды:

- Фирманың көлемі.
- Офистердің саны және географиялық орналасуы.
- Өткен мониторингтердің нәтижелері.
- Қызметкерлер мен офистердің өкілеттіктерінің деңгейі (мысалы, кейбір офистер өзінің тексеруін өткізуге уәкілетті ме немесе тек қана бас офистердің мұндай құқығы бар ма).
- Ұйымның мен фирманың тәжірибесінің сипаты мен қиындығы.
- Фирма клиентпен және ерекше келісімдермен байланысты тәуекелдер.

А67. Тексеру процесі келісім бойынша топты алдын ала хабарлаусыз таңдалуы мүмкін келісімдерді таңдауды қамтиды. Тексеру ауқымын анықтау кезінде фирма тексерудің тәуелсіз сыртқы бағдарламаларының ауқымы немесе қорытындыларын ескере алады. Бірақ тексерудің тәуелсіз сыртқы бағдарламалары фирма мониторингінің ішкі бағдарламаларын ауыстыра алмайды.

Шағын Фирмаларға арнайы Пікірлер

А68. Шағын фирмалар жағдайында мониторинг шаралары фирманың сапасын бақылау жүйесін өндеуге және енгізуге уәкілетті тұлғалармен орындалуы тиіс. Шағын фирмалар және жеке тексерушілер лайықты біліктілігі бар тартылған тұлғаларды немесе келісімдердің тексеруді және мониторингті өзге шараларын орындау үшін басқа фирмаларды қолдана алады. Олар сонымен қатар мониторингті орындау үшін басқа лайықты ұйымдармен ресурстарды алмасу талаптарды анықтай алады.

Кемшіліктер Хабардар Етілуі (Сілт: Тарм. 50)

- A69. Келісім бойынша лайықты серіктестен ерекшеленетін адамдардың міндеттерін дұрыстап таратуы қажет болатын айқындалу болса да, келісім бойынша лайықты серіктестен ерекшеленетін тұлғаларға айқындалған кемшіліктер туралы есеп беру арнайы келісімдер айқындалуын қамтуы қажет емес.

Шағымдар және Арыздар

Шағымдар және арыздар көздері (Сілт: Тарм. 55)

- A70. Шағымдар мен арыздар (нақты болмайтын жағдайларды қамтымайды) фирманың ішінен немесе одан шығуы мүмкін. Оларды фирманың қызметкерлері, клиенттер немесе басқа үшінші тұлғалар жасай алады. Оларды жоба бойынша топ мүшелері немесе фирманың басқа қызметкерлері қабылдауы мүмкін.

Тергеу Саясаттары мен Рәсімдері (Сілт: Тарм. 56)

- A71. Фирма өзінің мыналарды дұрыстап шешетініне арналған саясат пен рәсімдерді жасауы тиіс:

- Лайықты және жеткілікті тәжірибесіне ие болды ма;
- Фирма ішінде өкілетті болды ма; және
- Келісімге басқаша қатыспады ма.

Керек болғанда, тексеруін қадағалайтын серіктес заң кеңсесін қамти алады.

Шағын Фирмаларға Арнайы Қарастырулар

- A72. Кейбір серіктестері шағын фирмалар жағдайында тергеуді бақылайтын серіктестің келісімге қатыспауы мүмкін емес. Бұл кішігірім фирмалар мен жеке кәсіпқойлар шағымдар мен арыздарды тергеу үшін тиісті біліктілігі бар сыртқы тұлғаның немесе басқа фирманың қызметін пайдалана алады.

Сапаны Бақылау Жүйесінің Құжаттамасы (Сілт: Тарм. 57)

- A73. Құжаттау нысаны мен мазмұнын анықтау кезінде қаралуы тиісті сапаны бақылау жүйесінің әрбір элементінің жұмыс жасауын қуаттайтын факторлар төмендегілерді қамтиды:

- Фирманың мөлшері және офистердің саны.
- Ұйымның және фирманың тәжірибесінің сипаты және қиындығы.

Мысалы, ірі фирмалар мәселелерді құжаттау үшін тәуелсіздікті растау,

нәтижелерді және мониторингілік тексеру нәтижелерін бағалау сияқты осы деректердің электрондық қорын қолдана алады.

А74. Мониторингке қатысты құжаттама, мысалға, төмендегідей болуы мүмкін:

- Мониторинг шаралары, тексерілуі қажет болатын аяқталған келісімдерді таңдауға арналған шараны қоса алғанда.
- Бағалау жазбалары:
 - Кәсіби стандарттарды, реттеуші және заңгерлік талаптарды орындау;
 - Сапаны бақылау жүйесінің лайықты түрде өңделген және тиімді түрде орындалғандығы; және
 - Фирмамен немесе келісім бойынша серіктестермен шығарылған есептер жағдайларға жарамды болуы үшін фирманың сапасын бақылау саясаттары және шараларының лайықты түрде қолданылғандығы.
- Белгіленген кемшіліктерді айқындау, ықпалын бақылау, және қандай да бір жасалуы қажет болатын әрекетті айқындау негізі.

Шағын Фирмаларға Арнайы Қарастырулар

А75. Шағын фирмалар олардың сапаны бақылау жүйелері құжатталуының бейресми әдістерін жазбаларды, бақылау қағазын, және нысандарды қоса алғанда, қолдана алады.

200 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРДЫҢ ЖАЛПЫ МІНДЕТІ ЖӘНЕ
АУДИТТИҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТТАРЫНА САЙ
АУДИТТИ ЖҮРГІЗУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
ХАС ауқымы	1–2
Қаржылық Есептілік Аудиті.....	3–9
Күшіне Ену Күні	10
Аудитордың жалпы мақсаттары.....	11–12
Анықтамалар	13
Талаптар	
Қаржылық Есептілік Аудитіне Қатысты Әдеп Талаптар.....	14
Кәсіби Скептицизм	15
Кәсіби Пікір.....	16
Жеткілікті Тиісті аудиторлық Дәлелдер және Тәуекелділік	17
ХАС сәйкес Аудитті Жүргізу	18–24
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Қаржылық Есептілік Аудиті.....	A1–A13
Анықтамалар	A14–A15
Қаржылық Есептілік Аудитіне Қатысты Әдеп Талаптар.....	A16–A19
Кәсіби Скептицизм	A20–A24
Кәсіби Пікір.....	A25–A29
Жеткілікті Тиісті аудиторлық Дәлелдер және Тәуекелділік	A30–A54
ХАС сәйкес Аудитті Жүргізу	A55–A78

Кіріспе

ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) ХАС-ға сәйкес қаржылық есептілік аудитін жүргізу кезіндегі тәуелсіз аудитордың жалпы міндеттерімен қарастырады. Атап айтқанда, ол тәуелсіз аудитордың жалпы мақсаттарын анықтайды және тәуелсіз аудитордың осы мақсаттарға жетуіне мүмкіндік беретін аудиттің мәні мен көлемін түсіндіреді. Ол сонымен қатар ХАС көлемін, өкілеттілігін және құрылымын түсіндіреді және барлық аудиторларға қолданылатын тәуелсіз аудитордың жалпы міндеттерін, оның ішінде ХАС талаптарын орындау бойынша міндеттемелерді белгілейтін талаптарды қамтиды. Тәуелсіз аудитор бұдан әрі «аудитор» деп аталады.
2. ХАС аудитордың қаржылық есептілігінің аудиті аясында жазылған. Олар басқа тарихи қаржылық ақпаратты тексеруге қолданылатын жағдайларда қажет болған жағдайда бейімделуі керек. ХАС аудитордың заңнамада, нормативтік актілерде немесе басқа жолмен, мысалы, құнды қағаздарды көпшілікке ұсынумен байланысты болуы мүмкін міндеттерін қарастырмайды. Мұндай жауапкершілік ХАС-та белгіленген жауапкершіліктен өзгеше болуы мүмкін. Тиісінше, аудитор мұндай жағдайларда ХАС аспектілерін пайдалы деп тапса да, аудитор барлық тиісті заңдық, реттеуші немесе кәсіби міндеттемелердің сақталуын қамтамасыз етуге міндетті.

Қаржылық Есептілік Аудиті

3. Аудиттің мақсаты болжалды пайдаланушылардың қаржылық есептілікке деген сенімін арттыру. Бұған аудитордың қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес қаржылық есептіліктің барлық тұрғыдан дайындалғаны туралы пікірін білдіру арқылы қол жеткізіледі. Жалпы мақсаттар шеңберіндегі көп жағдайда қаржылық есептілік әділетті түрде ұсыныла ма, немесе шеңберге сәйкес шынайы және әділ көзқарас беріле ме деген пікір қалыптасады. ХАС және тиісті ідеп талаптарына сәйкес жүргізілген аудит аудиторға осы пікірді қалыптастыруға мүмкіндік береді. (Сілт: Тарм. А1)
4. Аудитке жататын қаржылық есептілік бұл ұйым басшылығы дайындаған, басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қадағалауымен жасалған есептер. ХАС басшылыққа немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға жауапкершілік жүктемейді және олардың міндеттерін реттейтін заңдар мен нормативтік актілерді жоққа шығармайды. Алайда, ХАС-қа сәйкес аудит басшылық және қажет болған жағдайда басқару өкілеттігіне ие тұлғалар аудитті жүргізу үшін негіз болатын белгілі бір жауапкершілікті мойындайтын негізде өткізіледі. Қаржылық есептілік аудиті басшылықты

немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды жауапкершіліктен босатпайды. (Сілт: Тарм. А2-А11)

5. Аудитордың пікірінің негізі ретінде ХАС аудитордан алаяқтық немесе қателік салдарынан қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулардың жоқтығы туралы жеткілікті сенімділікті талап етеді. Негізделген сенімділік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі. Ол аудитордың аудиторлық тәуекелділігін төмен деңгейге дейін азайту үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алған кезде алынады (яғни, қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланған кезде аудитор орынсыз пікір білдіру қаупі). Алайда, негізделген сенімділік сенімділіктің абсолютті деңгейі болып табылмайды, өйткені аудитор қорытынды шығаратын және аудитор пікірі негізделетін көптеген аудит дәлелдемелері нақтылы қорытындыға қарағанда сендіргіштікке әкелетін аудитордың өзіне тән шектеулері бар. (Сілт: Тарм. А30-А54)
6. Маңыздылық түсінігін аудитор жоспарлау кезінде де, аудиторлық тексеруде анықталған бұрмалаулардың әсерін бағалау кезінде де және түзетілмеген бұрмалаулар болған жағдайда да қаржылық есептілікте қолданады.¹ Тұтастай алғанда, бұрмалаулар, егер жіберіп алуларды қоса алғанда, егер олар жеке-жеке немесе жиынтық түрде қаржылық есептілік негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етуі мүмкін деп күтілсе, маңызды болып саналады. Маңыздылық туралы шешімдер айналадағы жағдайларды ескере отырып қабылданады және аудитордың қаржылық есептілікті пайдаланушылардың қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктерін қабылдауы, бұрмалаулардың мөлшері немесе сипаты немесе екеуінің жиынтығы әсер етеді. Аудитордың пікірі тұтастай алғанда қаржылық есептілікке қатысты, сондықтан аудитор тұтастай алғанда қаржылық есептілік үшін маңызды емес бұрмалаушылықтарды анықтауға жауап бермейді.
7. ХАС мақсаттарды, талаптарды және қолдану мен басқа түсіндірме материалдарды қамтиды, олар аудиторға негізделген сенімділікке қол жеткізуге арналған. ХАС аудитордан кәсіби жоспарлауды және аудитті жоспарлау мен орындау барысында кәсіби скептицизмді сақтауды талап етеді, және басқалармен қатар:
 - Ұйымды және оның ортасын, оның ішінде ішкі бақылауды түсінуге негізделген алаяқтық немесе қателіктің салдарынан маңызды бұрмаланулардың қауіптерін анықтау және бағалау.

¹ ХАС 320, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық және* ХАС 450, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*

- Елеулі бұрмаланулар бар болса, жоспарлау және бағаланған тәуекелдерге жарамды жауаптарды беру арқылы тиісті аудиторлық дәлелдерді алу.
 - Алынған аудиторлық дәлелдерден жасалған қорытындылар негізінде қаржылық есептілік бойынша пікірін құру.
8. Аудитор білдірген пікірі нысаны қолданылатын қаржылық есептілік жүйесіне мен қолданыстағы заңнамаға тәуелді болады. (Сілт: Тарм. А12-А13)
9. Аудитор пайдаланушыларға, басшылыққа, басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға немесе ұйымнан тыс тараптарға аудиттен туындайтын мәселелер бойынша басқа да хабарлау мен есеп беру міндеттемелерін жүктей алады. Олар ХАС немесе қолданыстағы заң немесе нормативтік актілерде белгіленуі мүмкін.²

Күшіне Ену Күні

10. Бұл ХАС қаржылық есептілік аудиті үшін 2009 жылдың 15 желтоқсанында немесе сол күнінен кейін заңды күшіне енеді.

Аудитордың Жалпы Мақсаттары

11. Қаржылық есептілік аудитін орындау кезінде, аудитордың жалпы мақсаттары мынадай:
- (a) Қаржылық есептіліктің алаяқтық немесе қателікке байланысты маңызды бұрмаланулардың жоқтығы туралы негізделген сенімділікке ие болу үшін, аудиторға қаржылық есептіліктің барлық материалдық тұрғыда, барлық маңызды жағынан, сәйкес жасалғандығы туралы қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес пікір білдіруге мүмкіндік беру; және
 - (b) Қаржылық есептілік туралы есеп беру және аудитордың қорытындыларына сәйкес ХАС талап еткендей хабарлау.
12. Қаржылық есептіліктің болжалды пайдаланушыларына есеп беру мақсаты үшін негізделген сенімділікті алу және аудиторлық есепте білікті пікір жеткіліксіз болған жағдайда, ХАС аудитордан пікірден немесе келісімнен, егер қолданыстағы заңнамаға немесе ережеге сәйкес шығу мүмкін болса, бас тартуды (немесе шығуды)³ талап етеді.

² Мысалы, ХАС 260 (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілетті Адамдарымен Байланыс*; 240 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершіліктері*, 44 тармағын қараңыз.

³ Бұл ХАС-та тек «бас тарту» термині қолданылады.

Анықтамалар

13. ХАС бойынша келесі терминдер төмендегі мағыналарды қамтиды:

- (a) Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі – Ұйымның сипатына және қаржылық есептілік мақсатына қарай немесе заңнамамен немесе реттеуші актлермен талап етілетін болса қаржылық есептілікті дайындау кезінде басшылықпен және керек болғанда өкілеттік берілген адамдармен алынған қаржылық есептілік жүйесі.

«Әділ ұсынылу жүйесі» термині жүйелік талаптар сәйкестігін талап ететін қаржы есеп беруін сипаттауға қолданылады және:

- (i) Қаржылық есептілік әділ ұсынылуына жету үшін тікелей немесе жанама түрде, басшылықтың жүйесімен талап етелетіндерден бөлек ашылымдарын беру қажеттілігін қуаттайды; немесе
- (ii) Қаржылық есептілік әділ ұсынылуына жету үшін жанама түрде, басшылықтың жүйелік талаптаранан ауытқуын қажеттілігін қуаттайды. Мынадай ауытқулар тек төтенше сирек кездесетін жағдайларға керек болуы тиіс.

«Сәйкестік жүйесі» термині жүйелік талаптар сәйкестігін талап ететін қаржы есепі беруін сүреттеуге қоладылып, (i) немесе (ii) жоғарыдағы растауларын енгізбейді.

- (b) Аудит дәлелдемесі – аудиторлық қорытынды негізделетін қорытындыларды анықтау процесінде аудитордың алатын ақпараты. Аудиторлық дәлелде бастапқы құжаттар мен қаржылық есептілік негізінде жататын тіркеу жазбалары сонымен қатар басқа жақтан алынған ақпаратты растайтын жазбалар болады. ХАС мақсаттары үшін:

- (i) Аудиторлық дәлелдер жеткіліктігі аудиторлық дәлелдер саны өлшемі болып табылады. Қажетті аудиторлық дәлелдер саны аудитордың елеулі бұрмаланулар тәуекелін бағалауы және сондай аудиторлық дәлелдер сапасы арқылы арқылы өзгертіледі.
- (ii) Аудиторлық дәлелдер сәйкестігі аудиторлық дәлелдер сапасы өлшемі болып табылады; аудиторлық пікірі негізделетін қолдау көрсет барысында сенімділігі мену сәйкестігі болып табылады.

- (c) Аудиторлық тәуекелдік - Қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланғанда, аудитордың сәйкес емес аудиторлық қорытынды беру тәуекелдігі. Аудиторлық тәуекелдік қаржылық есептіліктің

елеулі бұрмалануы тәуекелдігінің бөлігі және аудитор сондай бұрмалануларды анықтай алмау тәуекелдігі болып келеді.

- (d) Аудитор – «Аудитор» термині аудитті жүзеге асыратын адамды немесе адамдарды, әдетте жоба бойынша әріптесті немесе аудиторлық фирманы немесе керек болғанда фирманы сипаттау үшін қолданылады. ХАС бойынша жоба бойынша әріптес орындауы тиіс болса, «аудитор» емес, «жоба бойынша әріптес» термині қолданылады. «Жоба бойынша әріптес» және «фирма» терминдері керектік туған кезде қоғамдық сектордағы эквивалентер сияқты оқылуы тиіс.
- (e) Анықтай алмау тәуекелдігі – Төменгі деңгейіне дейін аудиторлық тәуекелді төмендетуге арналған аудиторме орындалған шаралардан туындайтын тәуекелдігі жеке болса немесе басқа бұрмаланулармен бірлесіп бар болатын және елеулі болып табылатын бұрмалануларды анықтай аламады.
- (f) Қаржылық есептілік – Ұйымның экономикалық қорлары туралы немесе белгілі бір күндегі міндеттемелері мен белгілі бір уақыт аралағында олардағы өзгерістер жөнінде ақпарат үшін тағайындалған есептік жазбалар негізінде құрылған ескертулер жүзінде қосылып берілетін тарихи қаржылық мәліметті құрылымдық түрде ұсыну. Құрылған ескертулер әдетте елеулі бухгалтерлік саясаттарын тұжырымдамасын және басқа түсіндіру мәліметтерін білдіруі мүмкін. «Қаржылық есептілік» термині әдетте қолданылатын қаржы есеп беруі жүйесі талаптары көздегендей қаржылық есептілік толық пакетін сүреттеуге қолданылып, бірақ жекелеген қаржылық есептілікті сипаттай алады.
- (g) Тарихи қаржылық ақпарат – Өткен мерзімдердегі экономикалық оқиғалар немесе кейінгі уақыт аралағындағы жағдайлар туралы белгілі бір ұйыммен байланысы бар қаржылық шарттарда белгіленген, ұйымның бухгалтерлік жүйесінен бастапқы түрде алынған ақпарат.
- (h) Басшылық – Басшылық аға қызметкерлер мен жоғары басқару қызметін атқаратын басқа адамдардан құралады. Басшылыққа осындай қызметтер атқарса ғана лауазымы адамдар кіреді.
- (i) Бұрмалау – Сوما, топтастыру, көрсетілім немесе есеп берілген қаржылық есептілік бабының ашылып көрсетілуі мен сома, топтастыру, көрсетілім мен бап қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сай келуі тиіс ашып көрсетудің айырмасы. Бұрмалаулар алаяқтық немесе қателерден туындай алады.

Қаржылық есептілік барлық елеулі қатынастарда әділ түрде ұсынылатындығы бойынша аудитордың пікірі білдірілген кезде немесе әділ және дұрыс пікірін білдірсе, бұрмалаулар тағы сомаларды өзгерістерді, топтастаруларды, ұсынылуы немесе ашылымдары қамтиды, сонымен қатар аудитордың пікірі бойынша әділ түрде белгілеуі тиісті болатын қаржылық есептілікке керек болып табылады немесе әділ және дұрыс көрініс беруі тиіс.

- (j) Басшылықтың міндеттеріне мен керек болған жағдайда өкілеттік берілген адмдардың мідеттеріне қатысты және аудитті жүргізілуі тиісті болатын шарт – Ұйымбасшылығы мен, керек болса, өкілеттік берілген адамдар ХАС –ына сәйкес аудиттің орындалуына іргелі болап табылатын міндеттері бар болуын қуаттай береді және біледі. Міндеттері мынадай:
- (i) Керектік туған кезде олардың әділ ұсынылуын қосылып, қолданылатын қаржы есеп беруі жүйесімен сәйкес қаржылық есептілікті даярлау;
 - (ii) Басшылық сияқты және керек болғанда өкілеттік берілген адамдар сияқты ішкі бақылау алаяқтық немесе қате себебімен елеулі бұрмалаулардан бос болатын қаржылық есептілікті даярлауға рұқсат етуі керек; және
 - (iii) Аудитор келесі берілуі тиіс:
 - a. Басшылық және өкілеттік берілген адамдар білетін және қаржылық есептілікті, оның ішінде жазуларын, құжаттарын, және басқа мәселелерін, даярлауға қатысты барлық ақпаратқа рұқсат алу;
 - b. Аудит мақсатында аудитор басшылықтан және өкілеттік берілген адамдардан сұра алатын қосымша ақпарат; және
 - c. Аудитор қарауынша аудиторлық дәлелдерді алуы керектігін қарастырып ұйымдагі адамдарға шектеумелі рұқсат алу.

Әділ ұсынылу жүйесі жағдайында, (i) пункті «қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікті даярлауға және ұсынуға арналған» немесе «қаржылық есептілік жүйесіне *сәйкес әділ және адал көрініс беретін* қаржылық есептілікті даярлауға арналған» сияқты ауыстырыла алады.

«Басшылықтың міндеттеріне мен керек болған жағдайда өкілеттік берілген адмдардың мідеттеріне қатысты және аудитті жүргізілуі тиісті болатын шарт» «шарт» деген терминге ауыстырыла алады.

- (к) Кәсіби пікір – Аудиттің, бухгалтерлік және Әдеп стандарттары мәнмәтіндегі, аудит бойынша келісімдер жағдайларына жарамды әрекеттер бағдары бойынша қабылдау мәнмәтіндегі тиісті тренинг, білім, және тәжірибе қолданылуы.
- (l) Кәсіби скептицизм – Алаяқтық немесе қате себебімен ықтимал бұрмалауларды және аудиторлық дәлелдерді сынап бағалауларды айқындалуы мүмкін болатын жағдайларға күдіктілі болып, сұраулы ой-пікірін қамтитын мінез-құлық.
- (m) Негізделген сенімділік – қаржылық есептілік аудиті мәнмәтіндегі сапа бақылауы мәнмәтіндегі.
- (n) Елеулі бұрмалау тәуекелдігі – Аудитке дейін қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланғанда тәуекелі. Растау деңгейі сияқты бейнеленгендей екі құрамдас бөлімдерден тұрады:
 - (i) Бөлінбейтін тәуекелдік – кез келген байланысты бақылауларға дейін әлі жеке әлі басқа бұрмалаулармен бөлісіп елеулі мүмкін болатын бұрмалаулар ашылымдары, немесе сальдолар, транзакция тобы бойынша растау қабілеттілігі.
 - (ii) Бақылау тәуекелдігі – кез келген байланысты бақылауларға дейін әлі жеке әлі басқа бұрмалаулармен бөлісіп елеулі мүмкін болатын бұрмалаулар ашылымдары, немесе сальдолар, транзакция тобы бойынша растау қабілеттілігіндегі бұрмалау тәуекелін уақыт негізінде ұйымның ішкі бақылауы алдын алмайды немесе анықтамайды, түзітпейді.
- (o) Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар – Ұйымның стратегиялық бағдарын қадағалауға уәкілетті және ұйымның жауапкершілікке міндетті адам (адамдар) немесе ұйым (ұйымдар) (мысалға, корпоративті сенім берілген ұйым). Кейбір ұйымдарде, өкілеттік берілген аға буын қазметкерлерін, мысалға жеке немесе қоғамдық сектордағы басқарма кеңесі атқарушы мүшелері немесе иесін қамтиды.

Талаптар

Қаржылық Есептілік Аудитіне Қатысты Әдептану Талаптар

14. Аудитор тәуелсіздікке, аудиторлық келісімдерге қатысты тиісті әдептану талаптарды сақтауы тиіс. (Сілт: Тарм. А16-А19)

Кәсіби Скептицизм

15. Аудитор, қаржылық есептіліктің маңызды бұрмалануына әкелуі мүмкін жағдайлардың болуын назарға ала отырып аудитті кәсіби скептицизмнің белгілі бір үлесімен жоспарлауы тиіс. (Сілт: Тарм. А20-А24)

Кәсіби Пікір

16. Аудитор, қаржылық есептілік аудитін орындау және жоспарлау кезінде кәсіби пікірін қолданады. (Сілт: Тарм. А25-А29)

Жеткілікті Тиісті Аудит Дәлелдемелері және Тәуекелділік

17. Аудитор, дұрыс сенімділік алу мақсатында, қолдануға жарайтын төмендегі деңгейіне дейін аудиторлық тәуекелдікті төмендету үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алады және аудитордың пікірлерін негізделеніп тиісті қорытындыларды жасай алады. (Сілт: Тарм. А30-А54)

ХАС сәйкес аудитті жүргізу

Аудитке қатысты ХАС-ке сай келу

18. Аудитор, аудитке сай келетін ХАС стандарттарына сәйкес келетін болады. ХАС қолданылатын болса және ХАС реттейтін оқиғалар қолданылса, ХАС аудитке қатысы бар. (Сілт: Тарм. А55-А59)
19. Аудитор мақсаттарын білу және талаптарын тиісті түрде қолдану үшін ХАС түгел мәтіні туралы, басқа түсіндіру мәліметтерін қоса алғанда, біледі. (Сілт: Тарм. А60-А68)
20. Егер аудитор ХАС талаптарымен және аудитке қатысты басқа стандарттарымен сәйкес келмесе, аудитор аудиторлық есебіндегі ХАС сәйкестігін ауыстырмайды.

Жекеленген ХАС стандарттарында көрсетілген Мақсаттар

21. Аудитордың жалпы мақсаттарына жету үшін, аудитор ХАС стандарттары аралағындағы өзара қатынастарын қарастырып, аудитті жоспарлау және орындау кезінде қатысты ХАС стандарттарында көрсетілген мақсаттарды қолданады. Мыналарды зерттеу керек: (Сілт: Тарм. А69-А71)
 - (a) Аудит шаралары, ХАС стандарттары талап ететін шаралар қосылып, ХАС белгіленген мақсаттарға жету үшін керекті болды ма; және (Сілт: Тарм. А72)
 - (b) Тиісті аудиторлық дәлелдер алынды ма. (Сілт: Тарм. А73)

Тиісті Талаптар Сәйкестігі

22. 23 тарауға сәйкес аудитор ХАС әр бір талабына сәйкес келуі қажет, егер аудиттің жағдайлары бойынша:

- (а) Түгел ХАС лайықсыз болып табылады; немесе
 - (ә) Шарт қойылған және шарт жоқ болуы себебімен, талап лайықты болып табылады. (Сілт: Тарм. А74-А75)
23. Тек қана ерекше жағдайларда, аудитор ХАС стандарттарымен белгіленген тиісті талаптар ауытқылуы керектігі бойынша қорытынды жасай алады. Осыған сәйкес, аудитор бұл талаптардың мақсатына жету үшін баламалы аудиттің шараларын орындауды көздейді. Аудитор байланыста талаптардан ауытқуы қажеттілігі пайда болады, талап орындалуы тиісті шараға тән болса және аудиттің жағдайларында талаптың мақсатына жету кезінде тиімді емес болса. (Сілт: Тарм. А76)

Мақсатқа Жету Қабілетсіздігі

24. Егер ХАС стандартындағы мақсат қол жетерлік болмаса, аудитор, бұл аудитордың жалпы мақсаттарына жетуге кедергіні әкелетін мүмкін бе, бағалай отырып, ХАС стандарттарына сәйкес аудитордың пікірін өзгертуі тиіс немесе келісімнен ауытқуы тиіс (ауытқу қолданылатын заңнама немесе реттеуші актілері жүзінде қарастырылса). Мақсатқа Жету Қабілетсіздігі ХАС 230 жүзіндегі құжаттаманы талап ететін елеулі мәселені қамтиды.⁴ (Сілт: Тарм. А77-А78)
-

⁴ ХАС 230, *Аудиторлық құжаттама*, 8(с) тармағы.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Қаржылық Есептілік Аудиті

Аудиттің Ауқымы (Сілт: Тарм. 3)

A1. Аудитор қаржылық есептілік бойынша пікірін жасайды, яғни қолданылатын қаржылық есептілік жүйесімен сәйкес қаржылық есептілік дайындалды ма. Сондай пікір қаржылық есептілік аудиттерінің бәрі түрлеріне қолданылады. Аудитордың пікірі ұйымның тіршілікке қабілеттілігі емес, нәтижелілігін немесе басшылық ұйымның қызметін орындайтын тиімділігін емес болжамайды. Кейбір юрисдикциялар бойынша, атап айтқанда, қолданылатын заңнамамен немесе реттеуші актілермен сәйкес аудиторлар, басқа мәселелер бойынша, ішкі бақылау тиімділігін қоса алағанда, немесе қаржылық есептілік бойынша басшылықтың жекелеген есебі толыссыздығы бойынша пікірін жасауы тиіс. Қаржылық есептілік бойынша пікірін құрастыруға тиісті болуы тиімді деңгейдегі сондай мәселелерге қатысты талаптарды және нұсқаулықты қамтитын болса да, аудитор сондай пікірлерін жасауға қосымша.

Қаржылық Есептілік Дайындалуы (Сілт: Тарм. 4)

A2. Заңнама немесе реттеуші актілер басшылықтың және керек болғанда басқаруға өкілеттік берілген адамдардың қаржылық есептілікпен байланысты жауапкершіліктерді белгілей алады. Былайшы, бұл жауапкершіліктер деңгейі немесе оларды сипаттау жолы юрисдикциялар арқылы ерекшеленеді. Бұл айымашылықтардан қарамастан, басшылық және керектік туған кезінде өкілеттік берілген адамдар төмендегідей жауапкершіліктерін қуаттайтын және білетін болса, ХАС стандарттарына сәйкес кедетін аудит мына шарты бойынша орындалуы тиіс:

- (a) Олар қаржылық есептілік қолданылатын қаржылық есептілік жүйесімен сәйкес, керек болғанда олардың әділ ұсынылуын қоса алғанда, қаржылық есептілікті дайындауы тиіс;
- (b) Басшылық сияқты және керектік туған кезінде басшылыққа өкілеттік берілген адамдар сияқты ішкі бақылау алаяқтық немесе қате себебімен елеулі бұрмалаулардан бос болатын қаржылық есептілікті даярлауға кіру қажеттілігіне рұқсат етіу тиіс; және
- (c) Аудитор мыналар алуы тиіс:
 - (i) Басшылық және керектік туған кезінде басшылыққа өкілеттік берілген адамдар қаржылық есептілікті даярлауға, жазуларды, құжаттарды, және басқа мәліметтерді қоса алғанда, тиімділігі туралы білсе, сондай ақпаратқа кіруді рұқсат алуы тиіс;

- (ii) Аудитор басшылықтан және керектік туған кезінде басшылыққа өкілеттік берілген адамдардан сұралуы мүмкін қосымша ақпарат; және
- (iii) Аудитордың пікірі бойынша дәлелдерді алу үшін керекті болып табылатын ұйымдағы адамдарға шектеулі емес кіруге рұқсат.

A3. Басшылық және керек болғанда басшылыққа уәкілетті адамдар даярлаған қаржылық есептілік даярлауы төмендегілерді талап етеді:

- Тиісті заңнама немесе реттеуші актілер мәнмәтінінде қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі айықындалуы.
- Бұл жүйесімен негізінде қаржылық есептілікті қолдану.
- Бұл жүйесі тиісті сипаттамасы қаржылық есептілікке қосылуы тиіс.

Қаржылық есептілік дайындалғанда басшылық жағдайларға жарамды болып табылатын бухгалтерлік баға жасалуы бойынша пікірін жасай отырып, сонымен қатар бухгалтерлік саясаттарды таңдауы және қолдануы тиіс. Бұл пікірлер қолданылатын қаржылық есептілік мәнмәтінде жасалады.

A4. Қаржылық есептілік төмендегі мақсаттарға жетуге арналған қаржылық есептілік жүйесімен сәйкес дайындалуы тиіс:

- Жалпы сипаттағы ақпарат («жалпы сипаттағы қаржылық есептілік») қолданушылардың үлкен санын талап етеді; немесе
- Қаржылық есептілік арнайы қолданушыларды талап етеді («арнайы мақсатты қаржылық есептілік»).

A5. Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі көбіне уәкілетті немесе танылған стандарттарды белгілейтін ұйым белгілеген қаржылық есептілік стандарттарын немесе заңнамалық немесе реттеуші талаптарды қамтиды. Кейбір жағдайларда қаржылық есептілік жүйесі ұйымның бекіткен немесе танылған стандарттарымен белгіленген қаржылық есептілік стандарттарын да, заңнамалық немесе реттеуші талаптарды да қамтуы мүмкін. Басқа көздер қаржылық есептіліктің қолданыстағы жүйесін қолдануға бағыт бере алады. Кейбір жағдайларда қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі осындай басқа көздерді қамтуы мүмкін немесе тіпті осындай көздерден де тұруы мүмкін. Осындай басқа көздерге мыналар кіруі мүмкін:

- Заң мен Әдеп ортасы, жарғыларды, реттеуші актілерді, сот шешімдерін, бухгалтерлік мәселелер бойынша кәсіби Әдеп міндеттері;

- Стандартты қоятын, кәсіби немесе реттеуші ұйымдармен шығарылған ерекшеленетін құзыретті бухгалтерлік түсіндіру мәліметтері шығарылған;
- Стандартты қоятын, кәсіби немесе реттеуші ұйымдармен шығарылған пайда болатын бухгалтерлік мәліметтер бойынша ерекшеленетін көріністері шығарылған;
- Кеңінен таратылған мен басым болатын бас және индустриялық тәжірибелер; және
- Бухгалтерлік әдебиет.

Қолданысы бойынша нұсқаулық алуы мүмкін көздері мен қаржылық есептілік жүйесі арасындағы немесе қаржылық есептілік жүйесін қамтитын ақпарат көздері арасындағы келіспеушіліктер бар болатын жерде, ең жоғарғы деңгейдегі құзыреті бар көзі басым болады.

- A6. Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі талаптары қаржылық есептілік нысанын және мазмұнын белгілей отырады. Барлық әрекеттерді қалай ескеру немесе ашу жолдарын белгілей алмаса да, бұл әдетте жүйесінің талаптары бастапқы концепцияларына сәйкес келетін бухгалтерлік саясаттары қолдану мен дамыту үшін негізі сияқты қызмет етуі мүмкін жеткілікті ауан қағидаларды қамтиды.
- A7. Басқа сәйкестік жүйелері болатын кезде, кейбір қаржылық есептілік жүйелері әділ ұсынылу жүйелері болып табылады. Негізінде, жалпы сипаттағы қаржылық есептілікті дайындау үшін ұйымдармен қолданылуы тиіс стандарттарды шығаруға мойындалған ұйыммен қойылған қаржылық есептілік стандарттары қамтитын қаржылық есептілік жүйелері кәдімгідей әділ ұсынылуына жету мақсатында, мысалға, Халықаралық Бухгалтерлік Стандарттар бойынша Кеңесімен (ХБСК) шығарылған Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына (ХҚЕС) жетуге, арналған.
- A8. Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі талаптары тағы басқамен қаржылық есептілік толық пакетін анықтай отырады. Бірталай жүйелері жағдайларында, қаржылық есептілік ұйымның қаржылық ахуалы, қаржылық қызметі, сонымен қатар ақша қозғалысы туралы ақпаратты беруге арналған. Сондай жүйелері жағдайларында, қаржылық есептілік толық пакеті сальдоны, кіріс бойынша есепті, және ескертулерді қамтитын болады. Басқа қаржылық есептілік жүйелері жағдайларында, жеке қаржылық есептілік және ескертулер қаржылық есептілік толық пакетін жасайтын болуы мүмкін:
- Мысалға, Қоғамдық сектор үшін қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары (ҚСҚЕХС), *Халықаралық Қоғамдық Сектордағы Бухгалтерлік Стандарттар* бойынша Басқамамен шығарылған «Есеп-қисап Кассалық Әдісі бойынша Қаржылық

Есептілік» бойынша ҚСҚЕХС стандарттарына сәйкес қаржылық есептілік қоғамдық сектордағы ұйыммен дайындалғанда бастапқы қаржылық есептілік ақшы ағыны және төлемдер бойынша есеп болып табылады.

- Жеке қаржылық есептілік басқы мысалдары қатысты ескертулерді қамтитын болады:
 - Бастапқы қалдықтар.
 - Кіріс бойынша есеп немесе операциялар бойынша есеп.
 - Бөлінбейтін пайда бойынша есеп.
 - Ақша қозғалысы бойынша есеп.
 - Меншікті капитал қамтитын емес пайдалар мен шығындар бойынша есеп.
 - Меншікті капиталдағы өзгерістер бойынша есеп.
 - Табыстар мен шығыстар бойынша есеп.
 - Өнім желісі арқасында операциялар бойынша есеп.

A9. ХАС 210 қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі қолданылуын белгілеуге нұсқаулық береді және талаптарды анықтайды.⁵ Қаржылық есептілік арнайы мақсатты қаржылық есептілікке сәйкес дайындалғанда, ХАС 800 (Қайта қарастырылған) жеке ой-пікірлерімен айналысатын еді.⁶

A10. Аудитор аудитті жүргізу бойынша шарттың маңыздылығы себебімен, аудит бойынша келісімді қабылдауға алғышарт ретінде А2 тарау олар көрсетілген міндеттері бар болуын білу және растау туралы басшылықтың және керек болғанда басшылыққа өкілеттік берілген адамдардың мақұлдауын алуы тиіс.⁷

Қоғамдық Сектордағы Аудиттерге Арнайы Қарастырулар

A11. Қоғамдық сектордағы ұйымдардің қаржылық есептілік аудиттері мандаттары анау ұйымдарден басқа кең болуы мүмкін. Нәтижесінде, қоғамдық сектордағы ұйымдардің қаржылық есептілік аудитін жүргізу негізі болатын басшылықтың міндеттеріне қатысты шарт қосымша жауапкершіліктерін, мысалға, заңнамаға, реттеуші актілермен, немесе

⁵ ХАС 210, *Аудит келісімінің шарттарымен келісу*, 6(а) тармақ

⁶ ХАС 800 (Қайта қарастырылған), *Ерекше Пікір – Арнайы Мүдделі Құрылымға Сәйкес Тағайындалған Қаржылық Есептердің Аудиті*, 8 тармақ

⁷ ХАС 210, 6(b) тармақ.

басқа уәкілетті орынға сәйкес орындайтын транзакциялар мен оқиғалар орындалуын енгізуі мүмкін.⁸

Аудитордың Пікірін Қалыптастыру (Сілт: Тарм. 8)

- A12. Барлық елеулі қатынастарда, қаржылық есептілік қолданылатын қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес дайындалған болды ма, яғни аудитор сол бойынша пікірін білдіреді. Аудиторлық пікірдің нысаны, алайда, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне және кез-келген қолданыстағы заңнамаға немесе нормативтік актілерге тәуелді болады. Қаржылық есептілік жүйелері көпшілігі қаржылық есептілік ұсынылуына қатысты талаптарын қамтиды; сондай жүйелері бойынша, қаржылық есептілікті қолданыстағы қаржылық есеп *дайындау* жүйесіне сәйкес *көрсетілмді* қамтиды.
- A13. Қаржылық есептілік әділ ұсынылу жүйесі болғанда, жалпы сипаттағы қаржылық есептілік жағдайларында әдеттегідей қаржылық есептілік, барлық елеулі қатынастарда, әділ түрде ұсынылғандығы немесе әділ және адал көрінісін беретіндігі бойынша ХАС стандарттарымен талап етілетін пікір жасауы керек. Егер қаржылық есептіліктің сәйкестік жүйесі болса, қаржылық есептілік, барлық елеулі қатынастарда, жүйесімен сәйкес дайындалса, аудитор сол бойынша пікірін жасау тиіс. Егер анық өзгесі айтылмаса, аудитордың пікірді ХАС айту аудиторлық пікірдің екі қалыпында қамтиды.

Анықтамалар

Қаржылық Есептілік (Сілт: Тарм. 13(f))

- A14. Қаржылық есептіліктің кейбір жүйелері ұйымның экономикалық ресурстарына немесе міндеттемелеріне қатысты болуы мүмкін. Мысалы, оларды ұйымның активтері мен міндеттемелері деп атауға болады, ал олардың арасындағы қалдық айырмашылықты меншікті капитал немесе қатысу үлесі деп атауға болады.
- A15. Қаржылық есептілікке қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі арқылы талап етілетін түсіндірме немесе сипаттамалық ақпарат оған басқа құжаттағы, мысалы, басқару есебі немесе тәуекел туралы есеп беру туралы ақпаратқа сілтеме жасау арқылы қосылуы мүмкін. «Онда кросс-сілтеме арқылы енгізілген» дегеніміз қаржылық есептіліктен басқа құжатқа емес, қаржылық есептілікке сілтеме жасауды білдіреді. Егер қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі түсіндірме немесе сипаттамалық ақпарат табылуы мүмкін болса және ақпарат тиісті түрде сілтеме жасалынған болса, онда бұл ақпарат қаржылық есептіліктің бөлігі болады.

⁸ А59 тармақты қараңыз.

Қаржылық Есептілік Аудитіне Қатысты Әдеп Талаптары (Сілт: Тарм. 14)

- A16. Аудитор тиісті Әдеп талаптарына сәйкес, тәуелсіздікпен, аудит бойынша қаржылық есептілікпен қатысы бар талаптарын қоса алғанда келуі тиіс. Әдетте, тиісті Әдеп талаптары қаталырақ болатын ұлттық талаптармен бірге қаржылық есептілік аудитімен қатысы бар Бухгалтерлерге арналған Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі* (БХӘСК Кодексі) А және В бөлімдерін қамтиды.
- A17. Қаржылық есептілік аудиті орындалуы кезінде БХӘСК Кодексі А бөлімі аудиторға қатысы бар тиісті кәсіби әдеп терең қағидаларын енгізеді және анау қағидаларды қолдану тұжырымдамалық шеңберін береді. БХӘСК Кодексі бойынша аудитор талап етуі тиісті терең қағидалар мынадай:
- (a) Адалдық;
 - (b) Әділдік;
 - (c) Кәсіби құзырет және тиісті сақтап қалу;
 - (d) Құпиялылық; және
 - (e) Кәсіби мінез-құлық.

БХӘСК Кодексі В бөлімі тұжырымдамалық шеңбері қалай ерекше жағдайларда қолданылуы тиіс екенін сұресттейді.

- A18. Аудит бойынша келісім жағдайында қоғамдық мүдде және БХӘСК Кодексі бойынша аудитор аудиттеленетін ұйымдан тәуелсіз болуы тиіс. БХӘСК Кодексі бойынша тәуелсіздікті ой-пікірдің тәуелсіздігінен және өз тәуелсіздігінен тұрады. Ұйымнан аудитордың тәуелсіздігі аудиторға бұл пікірдің беделін түсірусіз аудиторлық пікірді қалыптастыруға мүмкіншілік туғызады. Тәуелсіздік аудитордың адалдықпен қызмет етуге, адал болуға және кәсіби скептицизм мінез-құлығын қолдауға қабілеттілігін жақсартады.
- A19. Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарттары (СБХС) ⁹, немесе аз дегенде, қатал болып табылатын¹⁰ ұлттық стандарттар аудиторлық келісімдер сапасын бақылау жүйесін қолдау және қою жауапкершіліктерімен қамтылған еді. Фирма және қызметкерлеріне тиісті Әдеп талаптарына, сонымен қатар тәуелсіздік талаптарына сәйкес келуі туралы ақылға қонымды сенімділік беруге арналған саясаттарын және шараларын жасауы тиіс¹¹. ХАС 220 тиісті Әдеп талаптары бойынша жоба

⁹ 1 СБХС, *Қаржылық Есептілікті Тексеруді Және Шолуды, Басқа Ақпараттың Дұрыстығын Растау Және Елесте Қызметтер Туралы Келісімдерді Жүзеге Асыратын Фирмалар Үшін Сапаны Бақылау.*

¹⁰ ХАС 220, *Қаржылық есеп Аудитінің Сапасын Бақылау*, 2 тармақ

¹¹ СБХС 1, 20-25 тармақтары

бойынша серіктестің жауапкершіліктерін көздейді. Мыналар, керек болғанда, қадағалау мен жөнін білу арқылы жоба бойынша топтың мүшелеріне байланысты Әдеп талаптарға сәйкессіздігі бойынша дәлелдерге сақ болуды қамтиды; егер мәселелер топтың мүшелері Әдеп талаптарына сәйкес келетін емесін анықтайтын жоба бойынша топтың мүшелері назарына салса тиісті әрекетті шешуді және аудиторлық келісімге қолданылатын тәуелсіздік талаптарына сәйкестік бойынша қорытынды жасауды ендіреді¹². Фирма немесе басқа тараптар берген ақпарат өзгеше ұсынғанше, жеке аудиторлық келісімге қолданылатын сапаны бақылау шарасына қатысы бар талаптарын қанағаттандыруда фирманың сапасын бақылау жүйесіне сүйенуге құқығы бар дегенін ХАС 220 мойындап отыр.

Кәсіби Скептицизм (Сілт: Тарм. 15)

A20. Кәсіби скептицизм сақ болатындықты қамтиды, мысалға:

- Өзге аудиторлық дәлелдерге қайшы келетін аудиторлық дәлелдер.
- Құжаттар сенімділігінен және аудиторлық дәлелдерде қолданылуға тиіс анықтама ақпаратқа жауаптарынан күдіктенетін ақпарат.
- Болуы мүмкін алаяқтықты анықтауға арналған жағдайлар.
- ХАС стандарттарымен талап ететін анаулармен қосымша, аудиторлық шаралар қажеттілігін ұсынатын жағдаяттар.

A21. Егер аудитор, мысалға, тәуекелдіктерді төмендетуге тиіс болса, кәсіби скептицизм қолдау аудит барысында қажет болады:

- Әдетте болмайтын оқиғаларды қадағалау.
- Аудиторлық қадағалаулардан қорытындыларды жасағанда жасалған қорытындыларды жинақтау.
- Аудиторлық шаралар деңгейін, мерзімдерін, және сипатын белгілеу және нәтижелерін бағалау барысында лайықсыз болжамдарды пайдалану.

A22. Кәсіби скептицизм аудиторлық дәлелдерді сын бағалау үшін маңызды болып табылады. Бұл шиеленіскен аудиторлық дәлелдер және құжаттардың сенімділігі және анықтамаға берілген жауаптар және басшылықтан басшылыққа уәкілетті адамдардан алынған өзге ақпарат туралы зерттеулерді қамтиды. Оқиғалар мәнмәтіндегі алынған аудиторлық дәлелдер тиімділігін және жеткіліктілігін қамтитын болады; мысалға, алаяқтық тәуекелі бар болу жерінде және алаяқтыққа тартылған

¹² ХАС 220, 9-12тармақтары

испаты бар жеке құжат жағдайында бұл елеулі қаржылық есептілік сомасы тек қана өзі қуаттайтын дәлел болып табылады.

- A23. Егер аудитордың кері пікірге сену себебі бар болса, аудитор кәдуілгі сияқты жазулар мен құжаттарды қабылдауы мүмкін. Әйтсе де, аудитор аудиторлық дәлелдер сияқты қолданылуға тиіс ақпараттың сенімділігін қарастыруы тиіс.¹³ Егер ақпараттың сенімділігі немесе мүмкін болуы алаяқтық туралы айқындағыштар бар болса, (мысалға, егер аудитор аудит барысында анықталған оқиғалар себебімен құжаттың сенімді емесіне сенетін болса немесе құжат қолдан жасалғанына сенетін болса), аудитор ХАС стандарттары бойынша әр қарай зерттеуі тиіс және мәселелер шешілуі үшін қандай да бір өзгерістерді мен қосымша әрекеттерді жасау қажеттілігі бойынша шешім қабылдауы тиіс.¹⁴
- A24. Аудитор субъект басшылығының және басқару өкілеттігіне ие адамдардың адалдығы мен адалдығының бұрынғы тәжірибесін ескермеуі мүмкін. Дегенмен, басшылық пен басқару өкілеттігіне ие адамдар адал және адалдыққа деген сенімділік аудиторды кәсіби скептицизмді сақтау қажеттілігінен босатпайды немесе ақылға қонымды сенімділікті алған кезде аудиторға сенімді дәлелдемелерден гөрі қанағаттандыруға мүмкіндік бермейді.

Кәсіби Пікір (Сілт: Тарм. 16)

A25. Кәсіби пікір аудитті тиісті түрде жүргізу үшін маңызды болып қалды. Осыған сәйкес, деректер және оқиғалар туралы тәжірибесі және білімі жоқ болғанда, аудит барысында талап етілетін тиісті Әдеп талаптарын және ХАС стандарттарын және хабар етілген шешімдерді түсіндіруі тиіс. Кәсіби пікір шешімдер қабылдау үшін маңызды болып табылады:

- Маңыздылық пен аудиторлық тәуекелдік.
- ХАС стандарттары талаптарына сәйкес келу үшін қолданылатын аудиторлық шаралар деңгейі, мерзімдері мен сипаты және аудиторлық дәлелдер жинақталуы.
- Жеткілікті аудиторлық дәлелдер алынды ма; және ХАС мақсаттарына жету, сонымен қатар аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жету үшін қосымша әрекеттер жасалуы қажет пе.
- Ұйымның қолданылатын қаржылық есептілік қолдану кезінде басшалықтың пікірілерін бағалау.

¹³ ХАС 500, *Аудиторлық Дәлел*, 7-9 тармақтар

¹⁴ ХАС 240, 13 тармақ; ХАС 500, 11 тармақ; ХАС 505, *Сыртқы Растаулар*, 10-11, және 16 тармақтар

- Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде қорытындыларды жасау, мысалға, қаржылық есептілік даярлау кезінде басшылық жасаған бағалар барабарлығын бағалау.
- A26. Аудитордың іліктілігі, білімі және тәжірибесі тиісті пікірлерге жету үшін керекті құзыреттерін дамытуға көмектесетін болса, аудитордан күтілетін кәсіби пікірдің ерекшеленетін сипаты аудитормен орындалуы тиіс.
- A27. Қалайда кәсіби пікір орындалуы аудитор білетін деректерге және оқиғаларға негізделе отырады. ХАС 220¹⁵ талап ететіндей, аудит барысында, тиісті деңгейде фирманың ішінде немесе сыртында жоба бойынша топтың мүшелелері арасындағы жоба бойынша топтың басқалар арасындағы даулы немесе талас мәселелер бойынша кеңестер аудиторға хабар етуге және тиісті пікірлерін жасауға көмектеседі.
- A28. Егер жасалған пікірі аудиттің және есеп-қисап қағидалары құзыретті қолданысын сүреттей алса және аудитордың есебі шығарылғанға дейін аудитор біліп қоятын деректермен және оқиғалармен сәйкес келетін болса, кәсіби пікір баға қойыла алады.
- A29. Кәсіби пікір аудит барысында жасалуы керек және құжатталуы тиіс. Атап айтқанда, аудитпен алдағы қатысы жоқ болатын кезінде, аудитор аудит барысында¹⁶ пайда болатын елеулі мәселелер бойынша қорытындыларды жасағанда, маңызы бар кәсіби пікірлерін білу және түсіну үшін аудиторлық құжаттаманы дайындауы тиіс. Кәсіби пікір келісімнің оқиғаларымен және деректерімен немесе жеткілікті аудиторлық дәлелдермен қолданылмайтын шешімдер негіздемесі сияқты қолданылуы тиіс емес.

Жеткілікті Тиісті аудиторлық Дәлелдер және Тәуекелділік (Сілт: Тарм. 5 және 17)

Аудиторлық Дәлелдер Жеткіліктілігі Және Тиістілігі

- A30. Аудиторлық дәлелдер аудитордың пікірін және есебін қолдау үшін маңызды болып табылатын. Бұл сипаты бойынша тұтас болып табылатын және әдетте аудит барысында орындылатын аудиторлық шаралардан алынатын болады. Бұл тағы басқамен алдағы аудиттер сияқты өзге көздерден немесе клиенттің толассыздығы және қабылдануы үшін сапа бақылау бойынша фирманың шараларынан алынған ақпаратты қамтиды (егер аудитордың пікірі бойынша ағымдағы аудиттің сәйкестігіне әсері

¹⁵ ХАС 220, 18 тармақ.

¹⁶ ХАС 230, 8 тармақ

тигізе алатын алдағы аудиті уақытынан бері өзгерістер енгізілді ме¹⁷). Ұйымның ішіндегі және сатысындағы өзге көздерге қосылып жүрсе, ұйымның есеп-қисап жазулары аудиторлық дәлелдердің маңызды көзі болып табылады. Сонымен қатар, аудиторлық дәлелдер сияқты қолданылуы мүмкін ақпарат ұйыммен шақырылған немесе таратылған сарапшымен дайындалған болды. Аудиторлық дәлелдер басшылықтың мәлімдемелерін қолдайтын ақпаратпен бірге сондай мәлімдемелерге қайшы сөйлейтін ақпаратты қамтиды. Осыған сәйкес, кейбір жағдайларда ақпараттың жоқ болуы (мысалға, сұралатын ұсынылу беруге басшылықтың бас тартуы) аудитормен қолданылып, сөйтіп, аудиторлық дәлелдерді құрастырады. Аудитордың пікірі құрастырылу барысында аудитордың жұмысының көпшілігі аудиторлық дәлелдерді алудан және бағалаудан тұрады.

- A31. Аудиторлық дәлелдер жеткіліктілігі және мақсаты сабақтас болады. Жеткілікті аудиторлық дәлелдер сандық мөлшер болып табылады. Бұрмалау тәуекелдігі аудиторлық бағалауы (неғұрлым тәуелдіктер жоғарғы болса, соғұрлым аудиторлық дәлелдер көбірек жасалуы керек) және сондай аудиторлық сапасы қажетті аудиторлық дәлелдер санына әсерін тигізе алады (неғұрлым сапасы жоғарырақ болса, соғұрлым азырақ талап етіледі). Көбірек аудиторлық дәлелдер алуы нашар сапасы орнын толтыра алмайды.
- A32. Тиістілігі аудиторлық дәлелдер сапасы мөлшері болып табылады; бұл аудитордың пікіріне негізделетін қорытындыларға қолдау кезінде оның сәйкестігі және сенімділігі болып табылады. Дәлелдердің көздері мен сипаты олардың сенімділігіне әсерін тигізіп, дәлелдер жеке жағдайларға тәуелді болады.
- A33. Егер жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер қолайлы төменгі деңгейге дейін аудиторлық тәуекелдікті төмендету үшін алынды ма; аудиторға аудитордың пікірлері бойынша тиісті қорытындыларды жасауға көмектеседі ме. Бұл кәсіби пікір мәселесі болып табылады. ХАС 500 және өзге ХАС стандарттары аудит барысында жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді алу бойынша аудитордың пікірлері бойынша қосымша талаптарын қояды және былайғы нұсқаулық береді.

Аудиторлық Тәуекелділік

- A34. Аудиторлық тәуекелдік елеулі бұрмалау тәуекелдігі және анықтай алмау тәуекелдігі қызметі болып табылады. Тәуекелдік бағалауы аудит

¹⁷ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), *Ұйымыңды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*, 9 тармақ

барысында алынған дәлелдер және мақсаты үшін қажетті болатын ақпаратты алуға арналған аудиторлық шараларға негізделетін еді. Тәуекелдік бағалауы нақтылы өлшеуден бөлек кәсіби пікір мәселесі болып табылады.

- A35. ХАС мақсаттарында, олар жоқ болғанда, қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланғанда, аудиторлық тәуекелдік аудитор білдіретін тәуекелдікті ескере отырмайды. Әдетте тәуекелдік елеулі емес болады. Бұдан былай, аудиторлық тәуекелдік аудит үдерісіне қатысы бар техникалық термин болып табылады; сот даулары нәтижелерінде шығындарды, дұрыс емес жариялады, немесе қаржылық есептілік аудиті бойынша пайда болатын басқа мәселелермен қосылып, аудитордың іскерлік тәуекелдіктеріне қатысқан емес.

Елеулі Бұрмалау Тәуекелділігі

- A36. Елеулі бұрмалау тәуекелдігі екі деңгейлерде бар болуы мүмкін:

- Жалпы қаржылық есептілік деңгейі; және
- Транзакциялар топтары, сальдолар, және ашылымдары үшін растау деңгейі.

- A37. Елеулі түрде тұтастық сияқты қаржылық есептілікке қатысы бар жалпы қаржылық есептілік деңгейіндегі елеулі бұрмалау және көптеген растауларға ықтимал әсерін тигізе алатын.

- A38. Растау деңгейіндегі елеулі бұмалану тәуекелдігі тиісті аудиторлық дәлелдері алуға арналған былайғы аудиторлық шаралар ауқымын, мерзімдерін және сипатын анықтау үшін баға қойылады. Бұл дәлелдер аудиторға аудиторлық тәуекел қолайлы төменгі деңгейінде қаржылық есептілік бойынша пікірін білдіруге көмектеседі. Аудиторлар елеулі бұрмалау тәуекелдіктері баға қойылу мақсатына жету бойынша әр түрлі әдістеріді қолданады. Мысалға, аудитор математикалық қатынастарында анықтай алмау тәуекелі қолайлы төменгі деңгейіне жету үшін аудиторлық тәуекелдік құрамдас бөлімдері ортақ қатынастарды білдіретін модельді қолдана алады. Аудиторлық шараларды жостараулағанда, кейбір аудиторлар пікірлері бойынша бұл моделді пайдалы деп есептейді.

- A39. Растау деңгейіндегі елеулі бұрмалау тәуекелі екі құрамдас бөлімдерден тұрады: бөлінбес тәуекелдік және бақылау тәуекелдігі. Бөлінбес тәуекелдік мен бақылау тәуекелдігі ұйымның тәуекелдіктері болып есептеледі; олар қаржылық есептілік аудитінен тәуелсіз болуы мүмкін.

- A40. Бөлінбес тәуекелдік кейбір растауларға жоғарғы және транзакциялар топтарына, сальдоларға және ашылымдарға қатысқан болып табылады. Мысалға, бұл комплексті есеп-қисаптарға немесе елеулі бағалау белгісіздігіне бағынатын бухгалтерлік бағалардан алынған сомалардан

- туратын қаржылық ақпараттан жоғары болуы мүмкін. Іскерлік тәуекелдіктерді көтеретін сыртқы жағдайлар тағы басқамен бөлінбес тәуекелдіктерге әсерін тигізе алады. Мысалға, технологиялық жетілдірулер жеке өнімді тоздырып, осыған сәйкес керек-жарақ бойынша бағалар көтеріле алады. Барлық немесе кейбір транзакциялар топтарына, сальдоларға және ашылымдарға қатысқан ұйымның және ортасының ықпалдары арнайы растауға қатысқан бөлінбес тәуекелдікке әсерін тигізе алады. Сондай ықпалдар, мысалға, операцияларды жалғастыру үшін айналымдағы капитал жетіспеушілігі немесе іскерлік сәтсіздігі үлкен сан арқылы сүреттелгені нашар болып кеткен өнеркәсіпті қамтиды.
- A41. Бақылау тәуекелдігі ұйымның қаржылық есептілігі дайындалуымен байланысты ұйымның мақсаттарына жетуге қауіп келтіруі мүмкін анықталған тәуекелдіктерді жоюы тиіс басшылықтың ішкі бақылауын қолдау, енгізу және өндеу тиімділігі қызметі болып есептеледі. Қызмет етілуіне және өңделуіне қарамастан, ішкі бақылауы бөлінбес шектеулері себебімен қаржылық есептілік елеулі бұрмалауын жоя алмай, тек қана төмендетеді. Бұл адами қателер мүмкіндігін, немесе бәтуаласу арқылы немесе лайықсыз басшылық назарына алмау арқылы алдасқан бақылауларды қамтиды. Әлдебір бақылау тәуекелдігі ылғи бар болады. ХАС стандарттар орындалуы тиісті маңызды шаралар деңгейін, мерзімдерін, сипатын анықтау кезінде бақылаулар қызметтегі тиімділігін аудитор тестілеуі тиісті жағдайларды қамтамасыз етеді.¹⁸
- A42. ХАС стандарттары әдетте бөлінбес және бақылау тәуекелдігі жекеше түрде қарамай, «елеулі бұрмалау тәуекелдігі» құрамды бағалауына қатысы бар. Осыған сәйкес, аудитор артық көрінетін аудитордың әдістемесіне және тәжірибелік пікірлеріне байланысты бөлінбес тәуекелдік мен бақылау тәуекелділік құрамды немесе жеке бағалауды орындай алады. Елеулі бұрмалау тәуекелдіктері бағалауы сандық көрсеткіштер ретінде, мысалға, пайыздар немесе сандық емес көрсеткіштер ретінде көрсетілуі мүмкін. Қалайда тәуекелдіктерді тиісті түрде бағалау үшін аудитор қажеттілігі оларды орындау керекті түрлі әдістерімен салыстырғанда маңызды болып табылады.
- A43. ХАС 315 (Қайта қарастырылған) қаржылық есептілігі мен бекіту деңгейлеріндегі елеулі бұрмалаушылықтардың тәуекелдігін анықтау бойынша нұсқау және талаптарды ұсынады.

Анықтай алмау тәуекелділігі

- A44. Аудиторлық тәуекелдіктің аталмыш деңгейі бойынша анықтай алмау тәуекелдігінің қолайлы деңгейі бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылықтардың бағаланған тәуекелдіктеріне теріс қатынасы бар.

¹⁸ ХАС 330, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*, 7-17 тармақтар

Мысалға, аудитор пікірінше елеулі бұрмалану тәуекелдігі анағұрлым жоғары болса, қолданыстағы анықтай алмау тәуекелдігі соғұрлым елеусіз болады, атап айтқанда, аудитор алған дәлелдер сенімді болады.

А45. Анықтай алмау тәуекелдігі аудиторлық тәуекелдікке қолайлы төменгі деңгейге дейін төмендетуге арналған аудиторлық шаралар ауқымына, мерзімдеріне және сипатына қатысы бар. Атап айтқанда, бұл аудиторлық шара тиімділігі және аудитормен қолданылуы қызметі болып табылады:

- тиісті жоспарлау;
- жоба бойынша топқа қызметкерлердің сай тағайындалуы;
- кәсіби скептицизм қолданысы; және
- орындалған жұмыс аудитін қадағалау мен шолу

аудиторлық шаралар және қолданысы тиімділігін жақсартуды және аудитор лайықсыз аудиторлық шараны таңдауы мүмкіндігін төмендетуді көздейді, тиісті аудиторлық шараларды қиянат етеді немесе аудиторлық нәтижелерді дұрыс емес түсіндіреді.

А46. ХАС 300¹⁹ және ХАС 330 қаржылық есептілік аудитін жоспарлауды және бағаланған тәуекелдіктерге аудитордың жауаптары бойынша нұсқаулықты және талаптарды қамтамасыз етеді. Анықтай алмау тәуекелдігі, алайда, аудиттің бөлінбес шектеулері себебімен тек төмендетіле алып қана, жойылмауы мүмкін. Сондай-ақ, кей анықтай алмай тәуекелдігі үнемі орын алады.

Аудиттің Бөлінбес Шектеулері

А47. Аудитор қаржылық есептілік алаяқтық немесе қате себебімен елеулі бұрмалаудан бос болуы бойынша абсолютті дұрыстық сенімділігін ала алмайды және аудиторлық тәуекелдікті нөлге төмендете алмайды. Бұның себебі – аудитор қорытындылары жасауға тиісті аудиторлық дәлелдердің көпшілігіне ықпал ететін және аудитордың пікірі шешуші емес, сендірерлік болатыны екеніне негізделетін аудиттің бөлінбес шектеулері. Аудиттің бөлінбес шектеулері төмендегілерден пайда болуы мүмкін:

- Табиғи қаржылық есептеме;
- Аудиторлық процедуралардың мінездемесі; және
- Аудитті есті мерзімге және орынды бағаға әкелудің қажеттігі.

Қаржылық Есеп беру Сипаты

¹⁹ ХАС 300, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау*.

А48. Қаржылық есептілік дайындалуы ұйымның қаржылық есептілік жүйесі талаптары ұйымның деректеріне және жағдайларын қолданылуы кезінде басшылықтың пікірлерін қамтиды. Қосылып жүрсе, көптеген қаржылық жазулар белгісіздік деңгейді немесе бағалауды немесе ұйымивті шешімдерді қамтиды; жасалуы мүмкін тиімді пікірлер және түсіндірулер болуы мүмкін. Сол себептен, кейбір қаржылық есептілік қосымша аудиторлық шаралар қолданысымен жойыла алмайтын әр түрлілік бөлінбес деңгейіне сәйкес келуі тиіс. Мысалға, бұл әдетте белгілі бір бухгалтерлік бағаларға қолданылуы болар. Дегенмен, аудитор ХАС стандарттары бойынша бухгалтерлік бағалар қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі мәнмәтініне тиісті болуы және байланысты ашылымдар туралы және ұйымның бухгалтерлік тәжірибелер сандық көріністері туралы, басшылықтың пікірлеріндегі жалған сенімдер көрсеткіштерін қоса алғандығы, пікірін жасауы тиіс.²⁰

Аудиторлық Шаралар Сипаты

А49. Аудиторлық дәлелдерді алу аудитордың қабілеттілігі бойынша тәжірибелік және заң шектеулері бар болуы мүмкін. Мысалға:

- Басшылық немесе басқалар аудитормен сұралған немесе қаржылық есептілік дайындалуына байланысты толық ақпарат алуға әдейі емес немесе әдейілемеген емес түрде беруі мүмкін емес мүмкіндігі бар. Аудитор барлық ақпарат алатындығы бойынша сенімділік алуға арналған аудиторлық шаралар аудитормен орындалған болса, аудитор ақпарат толықтығы бойынша сенімді болуы мүмкін емес.
- Алаяқтық жасырылуына арналған айқыш-ұйқыш түрде әбден ойланған жостарауларды қамтиды. Сонымен қатар, аудиторлық дәлелдерді алуға арналған аудиторлық шаралар қасақана бұрмалау, мысалға, құжатты қолдан жасау бойынша ауыз жаласуды анықтау үшін тиімді емес болуы мүмкін. Бұл аудиторды өтірік аудиторлық дәлелдер дұрыстығына сендіруі мүмкін. Аудитор құжаттар түпнұсқаулықтары бойынша сарап білімін алған жоқ, сарапшы болуы мүмкін емес.
- Аудит күмәнді құқық бұзушылықтары бойынша істі тергеу болып табылмайды. Сөйтіп, аудитор арнайы заңдылық өкілеттіктермен, олардың ішінде сондай тергеу үшін керекті болуы мүмкін іздеуге құзыретімен қамтылған жоқ.

Қаржылық Есептілік Мерзімдері және Шығындар мен Пайдалар Арақатынастары

²⁰ ХАС 540, *Әділ құнның бухгалтерлік бағалауын қоса, бухгалтерлік бағалаудың аудиті және ілеспелі ақпаратты ашып көрсету және ХАС 700, Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу 12 Тарм.*

A50. Қиындық, мерзімдер немесе шығын бойынша мәселе баламасы жоқ немесе шамалы сендірерлік аудиторлық дәлелдермен қанағаттандырылған аудиторлық шара аудитормен айырылуына шын негізі болып қалған жоқ. Тиісті жоспарлау аудитті орындау кезінде жеткілікті мерзімдерді және ресурстарды қамтамасыз етеді. Бұған қарамастан, ақпарат сәйкестігі, сонымен қатар құндылығы, біраз уақыттан кейін түсіп жатыр, ақпарат сәйкестігін және құндылығын теңдестіру қажет. Бұл белгілі бір қаржылық есептілік жүйелерінде мойындалған (мысалға, ХААСК-ның *Қаржылық Есептілік Ұсынылуы және Дайындалуы Жүйесін* қараңыз). Сонымен қатар, басқа болмаса, ақпарат қате немесе алаяқ болуы бойынша болжал бойынша әрбір мәселені жан-жағынан қарастыруға немесе болуы мүмкін барлық ақпаратты реттеуге тиімді емесін мойындап, аудитор уақыттың тиісті кезені ішінде және тиісті бағаға сәйкес түрінде қаржылық есептілік бойынша пікірін құрайды деп қаржылық есептілік қолданушылары күтуі мүмкін.

A51. Аудитор төмендегілерді жасауы тиіс:

- Тиісті түрде орындылуы үшін аудитті жоспарлауы тиіс;
- Елеулі бұрмалау тәуекелдіктері бар болуы мүмкін аудиттің жерлерін алаяқтық немесе қате себебімен бағыттауы тиіс; және
- Тестілеуді және өзге анықтамалықтардағы бұрмалауларды тексеру өзге құралдарын пайдалану;

A52. A51 тарауда көрсетілген әдістері мәнмәтінінде ХАС стандарттары одан басқа жоспарлау бойынша талаптарды қамтиды, және бұл стандарттар бойынша аудитор төмендегіні жасауы тиіс:

- Елеулі бұрмалау тәуекелдіктерін бағалау және байланысты қызметтер арқылы қаржылық есетілікте және растау деңгейлерінде елеулі бұрмалау тәуекелдіктерін бағалау мен айқындау негізін жасауы тиіс;²¹ және
- Аудитор тұжырымдамалық бойынша пікірлерін жасауы бойынша тиісті негізін қамтамасыз ететін түрде тұжырымдамалықтарды тексеру құралдарын және тестілеуді қолдануы тиіс.²²

Аудиттің Бөлінбес Шектеулеріне Әсер Ететін Басқы Мәселелер

A53. Белгілі бір растаулар және зерттеу бойынша пәндер жағдайында, елеулі бұрмалауларды анықтауға аудитордың қабілеттілігін бөлінбес шектеулер

²¹ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), 5-10 тармақтар.

²² ХАС 330; ХАС 500; ХАС 520, *Талдамалы Рәсімдер*; ХАС 530, *Аудиторлық Таңдама*.

ықтималының әсерлері өте маңызды болып табылады. Сондай растаулар және зерттеу бойынша пәндер мыналарды қамтиды:

- Алаяқтық, атап айтқанда, аға буын қызметкерлерді немесе ауыз жаласуды қатыстыратын алаяқтық. Кейінгі талқылау үшін ХАС 240 қараңыз.
- Байланысқан тарап қатынастары мен транзакциялары толықтығы мен болуы. Кейінгі талқылау үшін ХАС 550²³ қараңыз.
- Заңнама мен реттеуші актілермен сәйкес келмеуінен туындауы мүмкін. Кейінгі талқылау үшін ХАС 250²⁴ (Қайта қарастырылған) қараңыз.
- Толассыз қауіп сияқты ұйымның қызметін тоқтатуға әсер тигізе алатын болашақты жағдайлар немесе оқиғалар. Кейінгі талқылау үшін ХАС 570²⁵ (Қайта қарастырылған) қараңыз.

Байланысты ХАС стандарттары бөлінбес шектеулер әсерін жеңілдететіне көмектесуге арналған аудиторлық шараларды анықтай береді.

- A54. Аудит тиісті түрде жостарауланған және ХАС стандарттарымен орындалған болса да, аудиттің бөлінбес шектеулері себебімен қаржылық есептілік кейбір елеулі бұрмалауларын анықтай алмау сөзсіз тәуекелдігі бар болады. Осыған сәйкес, алаяқтық немесе қатеден туындайтын қаржылық есептілік елеулі бұрмалаулары кейінгі ашылуы ХАС стандарттарына сәйкес аудит жүргізілуіне қабілетсіздігін анықтай бермейді. Аудиттің бөлінбес шектеулері аудитор шамалы сенімді дәлелдермен қанағаттанған болуы бойынша негізі емес. Аудитор аудитті ХАС стандарттарына сәйкес орындады ма; бұл жағдайларда орындалған аудиторлық шараларға, аудиторлық дәлелдер жеткіліктілігі мен мақсаттылығына және аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттардың мәнмәтінінде анау дәлелдерді бағалауына негізделген аудитордың жарамдылығына тәуекелді болып жатыр.

ХАС сәйкес Аудит Жүргізу

ХАС сипаты (Сілт: Тарм. 18)

- A55. ХАС стандарттары аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жету барысында аудитордың жұмысы бойынша стандарттарды белгілеп отыр. ХАС стандарттары аудитордың жалпы міндеттерімен, сонымен қатар

²³ АХС 550, *Байланысқан Жақтар*

²⁴ ХАС 250 (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру*

²⁵ ХАС 570 (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

арнайы тақырыптар бойынша анау жауапкершіліктер қолданысына байланысты аудитордың кейінгі пікірлерімен айналысады.

- A56. Арнайы ХАС қолданысы арнаулы шектеуі, күшіне ену күні және ауқымы ХАС стандартында түсіндіріледі. Егер ХАС стандартында өзгеше көрсетілсе, аудитор күшіне ену күніне дейін ХАС стандартын қолдануына рұқсат алады.
- A57. Аудит орындалуы барысында, аудитор, ХАС стандарттарына қосылып, заңдылық және нормативті талаптарға сай келуі тиіс. ХАС стандарттары қаржылық есептілік аудитін басқаратын заңнаманы немесе нормативті актілерді назарына алуы қажет. ХАС стандарттарынан ерекшеленетін сондай заңнама немесе нормативті актілер жағдайларында, тек қана заңнамаға немесе нормативті актілерге сәйкес жүргізілетін аудит автоматша түрде ХАС стандарттарына сәйкес келмейді.
- A58. Аудитор тағы басқамен аудитті ХАС стандарттары мен арнайы юрисдикция немесе ел аудиторлық стандарттарына сәйкес орындауы мүмкін. Мұндай жағдайларда қосымша нақты бір тапсырмаға қатысты әрбір ХАС ұстануда, аудитордан белгілі бір құзыретті немесе мемлекеттің тиісті стандарттарын ұстану мақсатында, қосымша аудиторлық процедураларды жүргізу қажет болып қалуы мүмкін.

Қоғамдық Сектордағы Аудитке Арнайы Қарастырулар

- A59. ХАС стандарттары қоғамдық секторға қатысты келісімге байланысты. Аудиторлық міндеті қоғамдық сектор аудиторының жауапкершілігіне әсер тигізе алады. Сонымен қатар, ХАС стандарттарына сәйкес келетін қаржылық есептілік аудиттен басқа зорлау ауқымды қамтитын заңнамадан, нормативтік актілерден немесе басқа орындардан (олардың ішінде министрлік жарғылары, үкімет саясаттары шешімдері, заңнамалық шешімдер) туындайтын қоғамдық сектордағы ұйымдардың жауапкершіліктері аудитордың жауапкершіліктеріне әсерін тигізе алады. Қосымша жауапкершіліктер ХАС стандарттарымен айналысқан жоқ. Олар Жоғарғы Аудиторлық Институттары Халықаралық Ұйымы мәлімдемелерімен немесе ұлттық стандарттар ұйымымен немесе үкіметтік аудиторлық агенттік өндеген нұсқаулықпен айналысуы мүмкін.

ХАС Мазмұны (Сілт: Тарм. 19)

- A60. Мақсаттарды және талаптарды қоса алғанда (талаптар «тиіс» сөзі арқылы ХАС стандарттарында көрсетілді), ХАС қолданысы және басқа түсіндіру мәліметтері нысанындағы нұсқауды қамтиды. Бұл ХАС тиісті білуге байланысты мәнмәтінді және дефиницияларды қамтиды. ХАС түгел мәтіні ХАС стандартында көрсетілген мақсаттарын білуге және ХАС талаптары тиісті қолданысына байланысты.

- А61. Керек болса, қолданысы және басқа түсіндірмелі мәліметтер ХАС-тың талаптарын мен оларды орындау бойынша нұсқау бойынша түсінік береді. Атап айтқанда:
- Талаптың мағынасын немесе ауқымын егжей-тегжейлі түрде түсіндіреді.
 - Жағдайларға тиісті болуы мүмкін шаралар мысалдарын қамтиды.
- Нұсқаулық талапты белгілемеген кезінде, бұл ХАС талаптары қолданысына қатысы бар. Қолданысы және басқа түсіндіру мәліметтері ХАС реттейтін мәселелер бойынша қосымша ақпарат беруі мүмкін.
- А62. Қосымшалар қолданысы мен басқа түсіндіру мәліметтері бөлімін құрастырады. Қосымшалар мақсаты немесе нысаналы пайдалануы ХАС мәнінде немесе қосымшалар өздерінің кіріспесі мен тақырыбы ішінде түсіндіріледі.
- А63. Керектік туған кезде, түсіндіру мәліметтері:
- ХАС мақсаты мен ауқымы, оның ішінде басқа ХАС стандарттарына қатысы бар ХАС стандарттары.
 - ХАС зерттеу бойынша пәні.
 - Аудитордың сәйкесетін жауапкершіліктері және ХАС зерттеу бойынша пәніне қатысы бар басқалар.
 - ХАС мән мәтіні.
- А64. ХАС «Дефинициялар» тақырыбы астындағы жеке бөлімде ХАС мақсаттарында арнайы шарттарға қатысы бар мағыналар сипатын қамтиды. Олардың мақсаты – ХАС стандарттарының түсіндірілуі мен тоқтаусыз қолданысы; заңнама, нормативтік актілер немесе өзге жолдармен, басқа мақсаттарында, белгіленген дефиницияларды жорта елемеу тиіс емес. Егер басқаша болмаса, анау шарттар ХАС барысында ұқсас мағыналары бар. ХБФ Бухгалтерлер шығарған Аудит және *Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарттары Жиынтығындағы* Халықаралық Аудит және Ақпараттың Дұрыстығын Растау Стандарттары бойынша Кеңесімен шығарылған Халықаралық Стандарттарға қатысы бар Терминдер Глоссарийі ХАС стандарттарында белгіленген терминдер толық тізімін қамтиды. Жалпы сипаттағы, үздіксіз түсінік пен аударма қамсыздандыру үшін бұл, сондай-ақ, ХАС-пен көрсетілген басқа терминдерді сипаттайды.
- А65. Керек болғанда, Шағын ұйымдар және қоғамдық сектордағы ұйымдар аудиттеріне тән қосымша пікірлер ХАС қолданысына мен басқа түсіндіру мәліметтеріне енгізілген. Бұл қосымша пікірлер сондай ұйымдар аудитін орындау кезінде ХАС талаптары қолданысына көмек көрсетеді. Олар

сөйтіп ХАС талаптарына сәйкес келу және қолданылуы бойынша аудитордың жауапкершілігі шектемейді және төмендетпейді.

Шағын Ұйымдарға тән Пікірлер

А66. «Шағын ұйым» термині әдетте сандық сипаттары бар ұйымды сипаттауға қолданылады:

- (a) Меншіктер мен басшылық адамдар бірді-екілі санында қосылымы(әдетте, бірден-бір адам – егер иесі тиісті сандық сипаттары бар болса, ұйымғаие болатын не жеке тұлға, не басқа ұйымболады); және
- (b) Бұл мынадай болуы мүмкін:
 - (i) Қарапайым немесе күрделі емес транзакциялар;
 - (ii) Қарапайым есеп-қисап;
 - (iii) Бизнес аз желілері мен бизнес желілері ішіндегі аз өнімдер;
 - (iv) Аз ішкі бақылаулар;
 - (v) Көпшілікті бақылауларға жауапты болатын ұйымбасшылығының кей деңгейлері; немесе
 - (vi) Міндеттері көпшілігі бар аз қызметкерлер.

Бұл сандық сипаттар толық емес, Шағын фирмалар үшін емес, ұсақ ұйымдар әдейліп бұл сипаттар барлығын көрсетпейді.

А67. ХАС стандарттарына енгізілген Шағын ұйымдар тән пікірлер ең алдымен бағаланбайтын компаниялармен дамыталады. Бұл пікірлер кей Шағын бағаланатын компаниялар аудитіне көмек көрсететін болады.

А68. ХАС стандарттары «ие-басқарушы» сияқты ұйымның ағымдағы басқаруына таратылған Шағын ұйымның иесін сипаттауға қолданылады.

Жеке ХАС стандарттарында белгіленген Мақсаттары (Сілт: Тарм. 21)

А69. Әрбір ХАС талаптары мен аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттары арасындағы байланысы берілген бір мақсатты немесе одан да көп қамтуы тиіс. Жеке ХАС стандарттарында мақсаттары аудитордың ықыласын ХАС қалаулы нәтижесіне салуды көздейді:

- Не аяқталуы керек, және, қажет болса, осы іс-шараның сәйкесті амалдарын білу; және
- Аудиттің ерекше жағдайларында оларға көз жеткізу үшін көп нәрсе істеу керек пе, жоқ па деп анықтау қажет.

А70. Мақсаттары бұл ХАС 11 белгіленген аудитордың жаплы сипаттағы мақсаттары мәнмәтінінде түсіндірілуі тиіс. Аудитор жалпы сипаттағы

мақсаттары болғандай, жеке мақсатқа жету қабілеттілігі аудиттің бөлінбес шектеулеріне тән.

- A71. Бұл мақсаттар қолданылғанда, аудитор ХАС стандарттары арасындағы ара-қатынастарына байланысы бар болуы тиіс. Оның себебі, А53 тарауда белгіленгендей, ХАС стандарттары кейбір жағдайларда жалпы сипаттағы жауапкершіліктермен және арнайы тақырыптар бойынша басқа жауапкершіліктермен мен қолданыспен айналысатын екені болып табылады. Мысалға, бұл ХАС бойынша аудитор кәсіби скептицизм мінез-құлығын қолдауы тиіс; бұл аудитті жоспарлау мен орындау барлық аспектілерінде қажетті болып, әрбір ХАС талабы сияқты қайталанбайды. Толығырақ деңгейде ХАС 315 (Қайта қарастырылған) және ХАС 330 одан басқа елеулі бұрмалау тәуекелдіктерін бағалау және анықтау және анау бағаланған тәуекелдіктерге жауап алуға арналған былайғы аудиторлық шараларды орындау және өңдеу бойынша аудитордың жауапкершіліктерімен айналысатын болады; бұл мақсаттар мен талаптар аудит барысында қолданылады. Аудиттің арнайы аспектілерімен айналысатын ХАС (мысалға, ХАС 540) ХАС 315 (Қайта қарастырылған) және ХАС 330 сияқты ХАС талаптары мен мақсаттары ХАС-қа сай қолданылуы тиіс екеніне жайыла алады, бірақ оларды қайталай бермейді. Осыған сәйкес, аудитор ХАС 540 мақсатына жету үшін басқа тиісті ХАС талаптары мен мақсаттарына тәуелді болады.

Қосымша Аудиторлық Шаралар бойынша Қажеттілігін Анықтау үшін Мақсаттарды Пайдалану (Сілт: Тарм. 21(a))

- A72. ХАС стандарттарының талаптары аудиторға ХАС мақсаттарына жетуге көмектесуге және аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жетуге арналған. Аудитормен ХАС стандарттарының тиісті түрде қолданылуы аудитордың мақсаттарға жетуі бойынша жеткілікті негізін қамтамасыз етеді. Былайша, аудиторлық келісімдер жағдайлары көбінесе ерекшеленгендіктен және сондай барлық жағдайларды ХАС стандарттарында алдын-ала болжау мүмкін болмағандықтан, аудитор ХАС талаптары орындауы және мақсаттарға жетуі қажетті аудиторлық шараларды белгілеуіне жауапты болуы тиіс. Келісім жағдайларында, ХАС стандарттарына қосымша алғанда аудитор ХАС стандарттарында белгіленген мақсаттарға жетуге арналған аудиторлық шараларды орындау тиіс екенін талап ететін белгілі бір мәселелер болуы мүмкін.

Тиісті Тиісті Алынған Аудиторлық Дәлелдерді Бағалау Мақсаттарын Пайдалану (Сілт: Тарм. 21(b))

- A73. Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттары мәнмәтінінде алынды ма; аудитор мақсаттарды бағалауға қолданады. Егер нәтижесінде аудитор пікірі бойынша аудиторлық дәлелдер жеткіліксіз және лайықсыз болса, аудитор 21(ә) талабына жетуге арналған келесі бағалау әдістерін көп қолдануы мүмкін:

- ХАС стандарттарына сәйкесітік нәтижесінде тиісті аудиторлық дәлелдер алынған-алынбағанын бағалау;
- Талаптардың біреуін немесе одан да көп қолдану кезінде орындалған жұмысты кеңейту; немесе
- Жағдайларға талап етілетін аудитормен бағаланған басқа шараларды орындау.

Егер талаптардың бірде-біреуі жағдайларға тәжірибелік немесе ықтимал болмаса, аудитор тиісті аудиторлық дәлелдерді алуы мүмкін емес және ХАС стандарттары бойынша аудитордың есебіне немесе.

Байланысты Талаптарға Сәйкес Келу

Байланысты Талаптар (Сілт: Тарм. 22)

- A74. Кейбір жағдайларында, ХАС (сонымен қатар талаптарының бәрі) жағдайларға жарамсыз болуы мүмкін. Мысалға, егер ұйымішкі аудит қызметі жоқ болса, ХАС 610 (2013 жылы Қайта қарастырылған)²⁶ ештемесі лайықсыз болады.
- A75. Байланысты ХАС ішінде, сонда да шартты талаптар болуы мүмкін. Егер талаппен көрсетілген жағдайлар қолданылса және шарт болса, сондай талап тиісті болып ескеріледі. Жалпы алғанда, талап шарттылығы тікелей немесе жанама болады. Мысалға:
- Егер ауқым шектеуі ²⁷ тікелей шартты талапты ауыстыратын болса, аудиторлық пікірге өзгерістер бойынша талап болып келеді.
 - Егер осы сондай анықталған маңызды жетіспеушіліктерге тәуекелді болса, аудит барысында ішкі бақылаудың анықталған шын мәніндегі жетіспеушіліктері туралы ұйымбасшылығы өкілетті тұлғаларды хабардар етеді деген талап бар;²⁸ қолданылатын қаржылық есептілік жүйесіне²⁹ сәйкес ақпарат сегментін ашуға және ұсынуға байланысы бар жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алу бойынша талап.

Кейбір жағдайларда талап қолданылатын заңнама немесе нормативті актілер бойынша шартты ретінде көрсетілуі мүмкін. Мысалға, *ауытқу қолданылатын заңнамаға немесе реттеуші актілерге сәйкес ықтимал болса*, аудитор аудиторлық келісімнен ауытқуы тиіс немесе *егер заңнама*

²⁶ ХАС 610 (Қайта қарастырылған), Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану, 2 тармақ

²⁷ ХАС 705, Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы кейбір Көзқарастарға жасалған Өзгертулер, 13 тармақ

²⁸ ХАС 265, Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттігі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабардар Ету, 9 тармақ

²⁹ ХАС 501, Аудиторлық Дәлел-Нақты Баптарға Қатысты Қосымша Сұрақтар 13 тармақ

немесе реттеуші актілер рұқсат етпегенше, аудитор бірдене жасауы керек. Юрисдикцияға қарай, заңдылық немесе реттеуші тыйым немесе рұқсат тікелей немесе жанама болуы мүмкін.

Талаптан Ауытқу (Сілт: Тарм. 23)

А76. Аудитор байланысты талаптан шегінсе, ХАС 230 сондай жағдайлар үшін құжаттама талаптарын белгілей отырады.³⁰ ХАС стандарттары аудиттің жағдайларына лайықсыз болатын талапқа сәйкестікті талап етпейді.

Мақсатқа Жетуге Жарамсыздық (Сілт: Тарм. 24)

А77. Мақсат қол жеткен болса, бұл аудитордың кәсіби пікірі мәселесі болып табылады. Пікір ХАС стандарттарының талаптарына сәйкес орындалған аудиторлық шаралар нәтижелерін және ешер тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдер алынды ма мен әр қарай әрекеттерді жасалуы тиіс пе аудитордың бағалауын назарына алады. Мақсатқа жетуге жарамсыздығына әсер тигізетін жағдайлар келесі болуы мүмкін:

- Аудитор ХАС байланысты талабына сәйкес келуіне кедергі жасайтын жағдайлар;
- Аудитор қосымша аудиторлық шараларды орындауы тиіс емес екені немесе 21 тарауға сәйкес мақсаттар қолданылуы, мысалға, қол жетерлік аудиторлық дәлелдердегі шектеулер себебімен қажетті болып есептілетіндей аудиторлық дәлелдерді алу бойынша қойлалығына немесе ықтималдығына әсер тигізетін жағдайлар;

А78. ХАС 230 талаптарына сәйкес келетін Аудиторлық жазулар және басқа ХАС арнайы құжаттама талаптары аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жету бойынша қорытындылар аудиторлық негізі дәлелдерін көздейді. Себебі аудитор жеке мақсаттың көз жеткізілуі (мысалы, чеклист) туралы жеке түрде құжаттаудың керектігі жоқ екен, мақсатқа жетуге қабілетсіздік туралы құжаттама аудиторға сол сияқты қабілетсіздік аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жетуге кедергі жасады ма, жоқ па деп анықтауға көмектеседі.

³⁰ ХАС 230, 12 тармақ

210 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТТАРЫ

АУДИТ КЕЛІСІМІНІҢ ШАРТТАРЫМЕН КЕЛІСУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
ХАС ауқымы	1
Күшіне ену күні	2
Мақсаты	3
Анықтамалары	4-5
Талаптары	
Аудит Алғышарттары.....	6-8
Аудит Келісімдер Шарттарымен Келісу	9-12
Тізбектік Аудиттер	13
Аудит бойынша Келісімдердегі Өзгерістерді Қабылдау	14-17
Келісімді Қабылдау бойынша Қосымша Қарастырулар	18-21
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
ХАС ауқымы	A1
Аудит Алғышарттары.....	A2-A21
Аудит Келісімдер Шарттарымен Келісу	A22-A29
Тізбектік Аудиттер	A30
Аудит бойынша Келісімдердегі Өзгерістерді Қабылдау	A31-A35
Келісімді Қабылдау бойынша Қосымша Қарастырулар	A36-A39
Қосымша 1: Аудит бойынша Келісім-Хат Мысалы	
Қосымша 2: Жалпы Сипаттағы Жүйелер Қолданылуын Белгілеу	

Аудит келісімінің шарттарымен келісу 210 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Халықаралық Аудит стандарттарына Аудитті Жүргізу ХАС 200 стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) басшылықпен және қажет болған жағдайда басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен аудиторлық келісім шарттарын келісу кезіндегі аудитордың жауапкершілігін қарастырады. Бұл сондай-ақ ұйымбасшылығы және өкілетті тұлғалар жауапкершіліктері бар болатын аудиттің алғышарттары болуын анықтайды. ХАС 220¹ аудитордың бақылауы ішіндегі келісім қабылдануы аспектілерімен қамтылған. (Сілт: Тарм. А1)

Күшіне Ену Күні

2. Бұл ХАС 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

3. Аудитордың мақсаты орындалуы тиісті негізі келісілгеннен кейінгі жағдайларда да аудиторлық келісімді қабылдау немесе жалғастыру:
 - (a) Аудит алғышарттары қол жетерлік пе; және
 - (b) Аудитор және басшылық немесе өкілеттік берілген адамдар аудиторлық келісім шартын жалпы сипаттағы білуін растау.

Анықтамалары

4. ХАС стандарттары мақсаттарында, келесі термин мынадай мағынасы бар:

Аудит алғышарттары – басшылық қаржылық есептілік дайындалуы кезінде қолданылатын қаржылық есептілік жүйесін қабылдауы ұйымбасшылығы және керек болғанда, өкілетті тұлғалар аудит орындалуы тиісті шарт бойынша келісулері.²
5. ХАС мақсатында, бұл «басшылық» терминіне сілтеме «басшылық және керек болғанда өкілеттік берілген тұлғалар» ретінде оқылуы тиіс.

¹ ХАС 220, *Қаржылық есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*

² ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай аудитті жүргізу*, 13 тармақ

Талаптары

Аудит Алғышарттары

6. Аудит жүргізуге міндетті ережелер бар ме кенін білу үшін, аудитор:
- (a) Қаржылық есептілікті дайындауда қолданылуы тиісті қаржылық есептілік жүйесі қолданылатын ба; және (Сілт: Тарм. А2-А10)
 - (b) Басшылық жауапкершіліктерін білу және растау бойынша келісулерін алу (Сілт: Тарм. А11-А14, А21)
 - (i) Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікті дайындау, лайықты әділ ұсынылуы; (Сілт: Тарм. А15)
 - (ii) Басшылық белгілейтіндей сондай ішкі бақылау алаяқтық немесе қате себебімен елеулі бұрмалаулардан бос болатын қаржылық есептілікті дайындау қамтамасыз етуі тиіс; және (Сілт: Тарм. А16-А19)
 - (iii) Аудит келесі берілуі тиіс:
 - a. Қаржылық есептілікті, оның ішінде жазуларды, құжаттаманы және басқа мәліметтерді, дайындауға қатысы бар болуы туралы басшылық білуі тиіс барлық ақпаратқа кіруді рұқсат алу;
 - b. Аудит мақсаты үшін басшылықтан аудитор сұрауы мүмкін қосымша ақпарат; және
 - c. Аудитор аудиторлық дәлелдерді ашу керектігін белгілейтін ұйымның ішіндегі адамдарға кіруді шектеусіз емес рұқсат алу.

Аудиторлық Келісімді Қабылдауға дейін Ауқым бойынша Шектеулер

7. Басшылық немесе өкілеттік берілген адамдар ұсынылған аудиторлық келісім ішіндегі аудитордың жұмысына шектеулерді салып, аудитор аудитордың қаржылық есептілік бойынша пікірлерінен бас тартуы мүмкіндігіне сенсе, аудитор ол шектеулі келісімді аудиторлық келісім сияқты қабылдамайды, заңнама немесе нормативті актілер талап еткенше.

Аудиторлық Келісімді Қабылдауға Әсері Тигізетін Басқа Деректер

8. Егер аудит алғышарттары қол жетерлік болмаса, аудитор басшылықпен мәселені талқылайды. Заңнама немесе нормативті актілер:
- (a) Егер аудитор пікірі бойынша қаржылық есептілік дайындалуы кезінде қолданылуы тиісті қаржылық есептілік жүйесі лайықсыз болса, өзгеден бөтен 19 тармаққа берілсе; немесе
 - (b) Егер 6(b) тармаққа қатысы бар келісім алынған болмаса.

Аудит Келісімдер Шарттарымен Келісу

9. Аудитор мен басшылық немесе өкілеттік берілген адамдар келісім шарттары бойынша келісулері тиіс. (Сілт: Тарм. А22)
10. 11 тармақты есептеп, келісімге қол жеткен шараларды аудит бойынша келісім хат түрінде құжаттап немесе келісімнің басқа түрінде көрсету керек: (Сілт: Тарм. А23-А27)
 - (a) Қаржылық есеп беру аудитінің мақсаты және масштабы;
 - (b) Аудитордың жауапкершілігі;
 - (c) Басшылықтың жауапкершілігі;
 - (d) Қаржылық есеп беру дайындау үшін қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесін дайындау; және
 - (e) Аудитор шығаратын кез-келген есептердің күтілетін нысаны мен мазмұнына сілтеме; және (Сілт: Тарм. А24)
 - (f) Есептің күтілетін нысаны мен мазмұнынан өзгеше болуы мүмкін жағдайлар болуы мүмкін екендігі туралы мәлімдеме.
11. Егер заңнама немесе реттеуші актілер 10 тармаққа қатысы бар аудиторлық келісім шарттарын жан-жақты белгілей қалса, 6(b) тармақта көрсетілгендей басшылық жауапкершіліктерін қуаттайды; сол сипаттағы заңнама қолданылады деген фактті қоспағанда, аудитор келісім-хат түрінде оларды құжаттауы қажет емес. (Сілт: Тарм. А23, А28-А29)
12. Егер заңнама немесе реттеуші актілер 6(b) тармаққа көрсетілгендерге тән басшылықтың жауапкершіліктерін белгілей қалса, аудиторлық пікірінше анау тармаққа көрсетілгендерге тән болатын жауапкершіліктерін қамтитын заңнаманы немесе реттеуші актілерді белгілеуі мүмкін. Сондай-ақ тән жауапкершіліктер жағдайларында да аудитор оларды келісім-хат түрінде сипаттау үшін заңнама немесе реттеуші актілер тұжырымын пайдалануы мүмкін. Заңнамада немесе реттеуші актілерде көрсетілген жауапкершіліктер жағдайларында да келісім-хат 6(b) тармақтағы сипатаманы пайдалынады. (Сілт: Тарм. А28)

Тізбектік Аудиттер

13. Тізбектік аудиттерді жүргізген жағдайда, аудитор келісім шарттарын қайта қарастыру қажеттілігін және ұйымға келісімнің әрекеттегі жағдайлары туралы еске салу қажеттілігі бар-жоғын шешуі керек. (Сілт: Тарм. А28)

Аудит бойынша Келісімдердегі Өзгерістерді Қабылдау

14. Дұрыс дәлелдемесі жоқ болса, аудитор аудиторлық келісім шартына өзгерістер енгізуге көнбеу керек. (Сілт: Тарм. А231-А33)
15. Егер аудитор аудиторлық келісім аяқталуына дейін растау аудиторлық

келісімді төмен деңгейін беретін келісімге өзгертуі керек болса, аудитор қажеттілігі бар-жоғын шешуі керек. (Сілт: Тарм. А34-А35)

16. Егер аудиторлық келісім шарты өзгерілсе, аудитор және басшылық келісулері тиіс және келісім-хат түрінде немесе жазба келісім басқа сәйкесті келісім жаңа шартын құжаттауы тиіс.
17. Егер аудитордың аудиторлық келісім шартын өзгерту мүмкіндігі болмаса және басшылық оған бастапқы аудиторлық келісімді жалғастыруға рұқсат етпесе, аудитор:
 - (a) Заңнамаға немесе реттеуші актілерге сәйкес мүмкін болғанда аудиторлық келісімнен бас тартуы керек; және
 - (b) Өкілеттік берілген адамдарға, басқа тараптарға, иелерге немесе реттеуші орындарға жағдайлар туралы есеп беру бойынша не шартты не өзге міндеттемесінің қажеттілігі бар-жоғын шешуі керек.

Келісімді Қабылдау бойынша Қосымша Қарастырулар

Заңнамамен немесе Реттеуші Актілермен Толықтырылған Қаржылық Есеп Беру Стандарттары

18. Егер мойындалған стандарттарды орнатушы ұйыммен белгіленген қаржылық есеп беру стандарттары заңнамамен немесе реттеуші актілермен толықтырылса, аудитор қаржылық есеп беру стандарттар және қосымша талаптар арасындағы дау-жанжалдар бар-жоғын анықтайды. Егер сондай дау-жанжалдар бар болса, аудитор және басшылық қосымша талаптардың сипатын талқылауы мен келісулері тиіс:
 - (a) Қосымша талаптар қаржылық есептіліктегі қосымша ашылымдар арқылы сәйкесті болуы мүмкін; немесе
 - (b) Қаржылық есептіліктегі қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесінің сипаты түзетілуі мүмкін.

Егер бір де жоғарғы көрсетілген әрекеттер мүмкін болмаса, аудитор аудитордың пікіріне ХАС 705³ стандартына сәйкес өзгерту қажеттілігін бар-жоғын шешуі тиіс. (Сілт: Тарм. А36)

Заңнамамен немесе Реттеуші Актілермен белгіленген Қаржылық Есеп Беру Жүйесі—Әсер Тигізетін Өзге Мәселелер

19. Егер аудитор заңнамамен немесе реттеуші актілермен белгіленген қаржылық есеп беру жүйесі сәйкессіздігі туралы шешім қабылдаса, бірақ аудитор заңнамамен немесе реттеуші актілермен белгіленген екені бойынша фактін қоспағанда, аудитор аудиторлық келісімді мына жағдайлардың бар болуында ғана қабылдай алады. (Сілт: Тарм. А37)
 - (a) Ұйымбасшылығы қаржылық есептіліктің бұрмалаушылықтарын

³ ХАС 705, *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы кейбір Көзқарастарға жасалған Өзгертулер*

болдырмауы тиісті қаржылық есептіліктегі қосымша ашылымдар беру бойынша келісуі тиіс; және

- (b) Бұл аудиторлық келісім шарты ішінде мойындалады:
 - (i) Қосымша ашылымдарға қолданушылардың назарын салып, қаржылық есептілік бойынша аудитордың есебі ХАС 706⁴ сәйкес түсіндірмелік тармақтарды қамтиды; және
 - (ii) Егер аудитор заңнамаға немесе реттеуші актілерге сәйкес «барлық елеулі қатынастарда әділ ұсыну» немесе «әділ және адал көріністі беру» фразаларын пайдаланып аудитордың пікірін білдіруіне сұралатын болса, қаржылық есептілік бойынша аудитордың пікірі сондай фразаларды енгізбейді.

20. Егер 19 тармаққа көрсетілген шарттар қол жетерлік болмаса және аудитор заңнамаға немесе реттеуші актілерге сәйкес аудиторлық келісімді қабылдауға сұралатын болса, аудитор:

- (a) Аудитордың есебі бойынша қаржылық есеп берудің көрінуе жалған сипаты әсерін бағалауы тиіс; және
- (b) Аудиторлық келісім ішіндегі бұл мәселеге сәйкесті сілтемені қамтуы тиіс.

Заңнамамен немесе Реттеуші Актілермен көзделген Аудитордың Есебі

21. Кейбір жағдайларда, лайықты юрисдикция заңнамасы немесе реттеуші актілері ХАС талаптарынан елеулі түрде ерекшеленетін жағдайлардағы немесе нысандағы аудитордың есебі тұжырымын көздейді. Бұл жағдайларда, аудитор мынаны бағалайды:

- (a) Қолданушылар қаржылық есептілік аудитінен алынған ақылға қонымды сенімділікті дұрыс түсінді ме, дұрыс түсінген болса,
- (b) Аудиторлық қорытындыдағы қосымша түсіндірулер дұрыс емес түсіну мүмкіндігін азайта ала ма.⁵

Егер аудитордың есебіндегі қосымша түсіндіру ықтимал қате түсінуді жеңілдете алмайды деп аудитор қорытынды жасаса, заңнамамен немесе реттеуші актілермен талап етілмегенше, аудитор келісімді қабылдамайды. Сондай заңнамаға немесе реттеуші актілерге сәйкес жүргізілетін аудит ХАС стандарттарына сәйкес келмейді. Сондай-ақ, аудитордың есебіндегі ХАС⁶ стандарттарына сәйкес жүргізілетін аудитке кез-келген сілтемені қамти алмайды. (Сілт: Тарм. А38-А39)

⁴ ХАС 706 (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы Түсініктеме тармақтары*

⁵ ISA 706 (Қайта қарастырылған)

⁶ ХАС 700 (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 43 тармағын қараңыз

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

ХАС ауқымы (Сілт: Тарм. 1)

- A1. Лайықты әдептану талаптары, тәуелсіздік және кәсіби құзырет сияқты қанағаттандырылғандығы бойынша кәсіби бухгалтер шешім қабылдағаннан кейін және келісім белгілі бір сипаттары⁷ бар болса, аудиторлық келісімдерді қамтитын ақпараттың дұрыстығын растау бойынша келісімдерді қолданылуға болады. Аудиторлық келісімді қабылдау мәнмәтіндегі әдептану талаптарына қатысы бар және аудитордың бақылауында болатын аудитордың жауапкершіліктері ХАС 220⁸ стандартына байланысы бар. Бұл ХАС аудитор және ұйымның басшылығы келісулері тиісті және ұйымның бақылауында ішіндегі мәселелерге (алғышарттарға) қатысы бар.

Аудит Алғышарттары

Қаржылық Есеп Беру Жүйесі (Сілт: Тарм. 6(a))

- A2. Ақпараттың дұрыстығын растау бойынша келісім қабылдалуы алғышарты мынадай: ақпараттың дұрыстығын растауды сипаттауға қатысты өлшемдер мақсатты қолданушыларға қол жетерлік және жарайтын болуы тиіс.⁹ Өлшемдер ұсыну және ашу бастапқы көрсеткіштерін қоса алғанда, зерттеу пәндерін бағалауға және өлшеуге қолданылатын бастапқы көрсеткіштері болып табылады. Сәйкесті өлшемдер зерттеу пәндерін кәсіби пікір ішінде тоқтаусыз бағалау мен өлшеуді қамтамасыз етеді. ХАС стандарттары жағдайларында да қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесі аудитор қаржылық есептілік аудитінде қолданатын және соның ішінде керек болғанда олардың әділ ұсынылуына қолданылатын өлшемдерді көздейді.
- A3. Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі болмаса, басшылық қаржылық есеп беру дайындауға сәйкесетін негізі жоқ және аудитор қаржылық есептілік аудиттеуге сәйкесті өлшемдер жоқ. Көптеген жағдайларда А8-А9 тармақтарда көрсетілгендей аудитор пікірі бойынша қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі қолданылады.

Қаржылық Есептілік Жүйесі Қолданылауын Шешу

- A4. Қаржылық есеп беруді дайындауда қолданылуы тиісті қаржылық есептілік жүйесі қолданысын аудитордың шешуіне қатысы бар фактілер мынады:
- ұйымның сипаты (мысалға, кәсіпорын, қоғамдық сектордағы ұйым немесе коммерциялық емес ұйым);

⁷ Ақпараттың Дұрыстығын Растау бойынша Келісімдердің Халықаралық Жүйесі, 17 тармақ

⁸ ХАС 220, 9-11 тармақтар

⁹ Ақпараттың Дұрыстығын Растау бойынша Келісімдер Халықаралық Жүйесі, 17 (b)(ii) тармағы.

- Қаржылық есептілік мақсаты (мысалға, қолданушылардың көбі жалпы қаржылық есеп беру қажеттіліктерін немесе арнайы қолданушылар қаржылық есеп беру қажеттіліктерін қанағаттандыруға дайындалады);
- Қаржылық есептілік сипаты (мысалға, қаржылық есептілік қаржылық есеп беру толық пакеті немесе жеке қаржылық есептілік пе); және
- Заңнама немесе реттеуші актілер қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесін көздей ме.

A5. Қаржылық есептілік көптеген қолданушылары олардың арнайы ақпарат қажеттіліктерін қанағаттандырылатын қаржылық есеп беруін талап етеді. Егер арнайы қолданушылар ақпарат қажеттіліктері қанағаттандырылмаса, қолданушылардың көбіне жалпы сипаттағы қаржылық есептілік қажеттіліктері болуы бар. Қолданушылардың көбі қаржылық есептілік қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес дайындалған қаржылық есептілік жалпы сипаттағы қаржылық есептіліктерді сипаттауға қолданылады.

A6. Кейбір жағдайларда да, қаржылық есептілік арнайы қолданушылар қаржылық ақпарат қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес дайындалған. Сондай қаржылық есептіліктер арнайы сипаттағы қаржылық есептіліктерді сипаттауға қолданылады. Болжамды қолданушылар қаржылық ақпарат қажеттіліктері сондай-ақ қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесін анықтайды. ХАС 800 арнайы қолданушылар қаржылық ақпарат қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған қаржылық есептілік жүйесі қолданысын талқылайды.¹⁰

A7. Аудиторлық келісім қабылдалғаннан кейін, жүйесін сәйкессіздігі анықтайтын қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіндегі жетіспеушіліктер пайда болуы мүмкін. Заңнама немесе реттеуші нұсқаулықтар жүйесі қолданысын анықтай берсе, 19-20 тармақтар қолданылады. Заңнама немесе нұсқаулықтар жүйесі қолданысын анықтай бермес, басшылық басқа сәйкес жүйені қабылдауды шешуі мүмкін. Егер 16 тармақта талап етілгендей солай жасаса, алдағы келісілген шарттары бұдан артық дұрыс болмағандықтан, аудиторлық келісім жаңа шарттары жүйеге өзгерістерді сүреттеу бойынша келісілді.

Жалпы сипаттағы жүйелер

A8. Қазіргі кезде жалпы сипаттағы жүйелер қолданысын бақылауға әлемдік түрде мойындалған мәртебелі негізі және мақсаты орнатылған жоқ. Егер ұйымдар акционерлер көбі көріністерін қарастыру мен ойландыру

¹⁰ ХАС 800 (Қайта қарастырылған), *Ерекше Пікір – Арнайы Мүдделі Құрылымға Сәйкес Тағайындалған Қаржылық Есептердің Аудиті*, 8 Тарм.

әкелетін орнатылған мен ашық үдеріске сәйкес келсе, сондай негіз жоқ болуы кезінде ұйымдар белгілі бір түрлерімен қолданылуы тиісті стандарттарды шығаруы тиісті ұйымдармен орнатылған қаржылық есептілік стандарттары ұйымдар дайындаған жалпы сипаттағы қаржылық есептілікке қолданылуы керекті болып есептіледі. Сондай қаржылық есептілік стандарттарына мысалдар мынадай:

- Халықаралық Бухгалтерлік Стандарттар бойынша Басқармамен шығарылған Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттары (ХКЕС);
- Халықаралық Қоғамдық Сектордағы Бухгалтерлік Стандарттар бойынша Басқармамен шығарылған Қоғамдық сектор үшін қаржылық есептіліктің халықаралық Стандарттары (ҚСХКЕС); және
- Егер ұйым акционерлер көбі көріністерін қарастыру мен ойландыру әкелетін орнатылған мен ашық үдеріске сәйкес келсе, мойындалған стандарттарды орнататын ұйыммен белгілі бір юрисдикцияда шығарылған бухгалтерлік қағидалар болып келеді.

Әдетте бұл қаржылық есептілік стандарттары жалпы сипаттағы қаржылық есептілікті дайындауды реттейтін заңнамада немесе нұсқаулықтарда қолданыстағы қаржылық есептілік ретінде қолданылады.

Заңнамамен немесе Нормативті Актілермен Белгіленген Қаржылық Есептілік Жүйелері

- A9. Аудитор 6(а) тармаққа сәйкес қаржылық есептілікті дайындауда қолданылуы тиіс қаржылық есептілік қолданылатындығын шешуі керек. Кейбір юрисдикцияларда ұйымдар белгілі бір түрлері үшін жалпы сипаттағы қаржылық есептілікті дайындауда қолданылуы тиісті қаржылық есептілік жүйелерін белгілеуі мүмкін. Теріс айқындауыштар болмаса, сондай қаржылық есептілік жүйесі ұйымдар дайындайтын жалпы сипаттағы қаржылық есептілікке қолданылады. Егер жүйесі қолданылуы мүмкін болмаса, 19-20 тармақтар қолданылады.

Ұйымдарды белгілейтін немесе қаржылық есептіліктің белгіленген құрылымдары жоқ күзiреттi органдар

- A10. Егер ұйым стандарттарды орнататын ұйым жоқ юрисдикцияда жазылып қойылса немесе қызмет етсе, немесе қайда да қаржылық есептілік жүйесі қолданылуы заңнамамен немесе нормативті актілермен белгіленген жоқ болғанда, басшылық қаржылық есептілікті дайындауда қолданылуы тиісті қаржылық есептілік жүйесін анықтай береді. Сондай-ақ қосымша 2 қаржылық есептілік жүйелері қолданылуы шешу бойынша нұсқаулықты қамтиды.

Басшылықтың Жауапкершіліктері бойынша Келісулер (Сілт: Тарм. 6(b))

- A11. ХАС стандарттарына келетін аудит мына шарт бойынша орындалуы керек: басшылық 6(b) тармаққа көрсетілген жауапкершіліктерін білуі

- және растауы тиіс.¹¹ Белгілі бір юрисдикцияларда да сондай жауапкершіліктері заңнамада немесе нормативті актілерде белгілеуі тиіс. Басқа жағдайларда, сондай жауапкершіліктері заңды сипаттамасы жоқ болуы мүмкін немесе елеусіз болуы мүмкін. ХАС стандарттары сондай жағдайларда заңнаманы немесе нормативті актілерді жіберіп қоймайды. Дегенмен, тәуелсіз аудитор концепциясы қаржылық есептілікті дайындау жөніндегі жауапкершілікке немесе ұйымның байланысты ішкі бақылауына қатысы жоқ аудитордың рөлін және аудитор аудитті орындау үшін ақпаратты алу бойынша сәйкесті біліктілігі бар болуы талап етеді. Атап айтқанда, шарт тәуелсіз аудитті орындауға терең. Қате түсінуді болдырмау үшін келісім 9-12 тармақтарда аудиторлық келісім шарттарын құжаттау және келісу ретінде сондай жауапкершіліктері бар болуы туралы білетін және растайтын басшылық арқылы орындалады.
- A12. Қаржылық есеп беру бойынша жауапкершіліктер басшылық пен өкілеттік берілген адамдар арасында бөлінеді деген тәсіл ұйымның құрылымына мен ресурстарына және кез келген заңнамаға немесе нормативті актілеріне және ұйым басшылығы мен өкілетт тұлғалардың сәйкесті рөлдерге қарай бөлінеді. Бірақ әдетте өкілеттік берілген адамдар басшылықты қадағалай отырып, басшылық орындауға жауапты болады. Кейбір жағдайларда да өкілеттік берілген адамдар қаржылық есептілікті растауға немесе қаржылық есеп беруге қатысты ұйымның ішкі бақылауы бойынша мониторинг жүргізуге жауапты болады немесе жауаптылықты өзіне қабыл алады. Ірі немесе қоғамдық ұйымдарда өкілеттік берілген адамдардың шағын тобы, аудиттің комитеті сияқты, белгілі бір қадағалау бойынша жауапкершіліктермен берілген болуы мүмкін.
- A13. ХАС 580 негізінде аудитор ол белгілі бір жауапкершіліктер орындалған екені бойынша жазба растауларды беруге басшылыққа сұраныс жіберуі тиіс.¹² Басшылықты бұл туралы хабар ету керек: ХАС стандарттар талап ететін жазбаша қайта ұсынулармен бірге сондай жазбаша қайта ұсынулар қабылдалуы күтіледі, және керек болғанда қаржылық есептілікке қатысы бар басқа аудиторлық дәлелдерді қолдауға арналған жазбаша қайта ұсынылуларды немесе қаржылық есептіліктегі бір немесе одан да көп растауларды қоса алғанда.
- A14. Егер басшылық жауапкершіліктерін растамайса немесе жазба қайта ұсынылуларды беруден бас тартса, аудитор сәйкесті жеткілікті аудиторлық дәлелдерді ала алмайды.¹³ Сондай жағдайларда да егер заңнама немесе нормативті актілер талап еткенше, аудитордың аудиторлық келісімді қабылдауы лайықсыз болады. Аудитор аудиторлық келісімді қабылдауы тиіс болғанда аудитор басшылыққа бұл мәселелер

¹¹ ХАС 200, А4 тармағы

¹² ХАС 580, *Жазбаша Ұсыныстар*, 10-11 тармақтары

¹³ ХАС 580, А26 тармағы

маңыздылығын және аудитордың есебі үшін салдарды түсіндіруі қажет болуы мүмкін.

Қаржылық Есептілікті Дайындау (Сілт: Тарм. 6(b)(i))

A15. Қаржылық есептіліктің көпшілікті жүйелері қаржылық есептілік қайта ұсынылуына қатысы бар талаптарды қамтиды; сондай жүйелер жағдайларында қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікті *дайындау ұсынылуын* қамтиды. Әділ ұсынылу жүйесі жағдайында әділ ұсынылу есеп беру мақсаты маңыздылығының келесі мағынасы бар: басшылықпен келісілген шарт әділ ұсынылуға тән сілтемені немесе қаржылық есептіліктің жүйесіне сәйкес «әділ және адал көріністі береді» деп жауапкершілікке сілтемені қамтиды.

Ішкі Бақылау (Сілт: Тарм. 6(b)(ii))

A16. Басшылық алаяқтық немесе қате себебімен елеулі бұрмалаулардан бос болатын қаржылық есептілікті дайындауды қамтамасыз ету қажеттілігін шешкендей сондай ішкі бақылауды қолдайды. Ішкі бақылау, қалай да тиімді болатын болса, ұйымды тек қана ішкі бақылау бөлінбес шектеулері себебімен ұйымның қаржылық есептілік мақсатына жету жөніндегі дұрыс сенімділікпен қамтамасыз етуі мүмкін.¹⁴

A17. ХАС стандарттарына сәйкес жүргізілетін тәуелсіз аудит басшылықпен қаржылық есептілік дайындалуы үшін қажетті болып табылатын ішкі бақылаудың қолданысын ауыстырмайды. Атап айтқанда, аудитор басшылық ішкі бақылауға қатысты жауапкершіліктерін білуі мен растауы тиіс деп басшылықтың келісуін алуы тиіс. Бірақ, 6(b)(ii) тармаққа сай жоба бойынша ұйым басшылығымен қолданылатын ішкі бақылау мақсатына жетуді немесе кемшіліктерді анықтай алмайды деп мағынасы жоқ.

A18. Басшылық қандай да бір ішкі бақылау қаржылық есептілікті дайындауды қамтамасыз етуі қажеттілігін шешуі керек. «Ішкі бақылау» термині ішкі орта сияқты сипатталуы мүмкін компоненттердегі қызметтер кең ауқымын; ұйымның тәуекелдік бағалауын; ақпарат жүйесін, қаржылық есептілікке және хабарлауға қатысы бар байланысты бизнес үдерістерін қоса алғанда; бақылау іс-шараларын; және бақылаулар мониторингін қамтиды. Дегенмен, бұл бөлім белгілі бір ұйым ішкі бақылауын қалай да өңдеуі, енгізуі мен қолдауы мүмкіндігін немесе ол қалай да кез-келген компоненттің топтастыруы мүмкіндігін сипаттауға қолданылып жүрмейді.¹⁵ Ұйымның ішкі бақылауы (сонымен қатар, бухгалтерлік кітаптар мен жазулар, немесе есеп-қисап жүйелері) басшылықтың қажеттіліктерін, бизнес қиындығын, ұйым бейімді болып табылатын

¹⁴ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), *Субъектіні Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*, А53 тармағы

¹⁵ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), А58 тармағы және Қосымша 1.

тәуекелдіктер сипатын, және байланысты заңдарды немесе нормативті актілерді сүреттеуге қолданылады.

- A19. Кейбір юрисдикцияларда, заңнама немесе нормативті актілер бухгалтерлік кітаптар мен жазулар, немесе бухгалтерлік жүйелері сәйкестігі бойынша басшылықтың жауапкершілігін сүреттеуі мүмкін. Кейбір жағдайларда, жалпы тәжірибе бір жағынан бухгалтерлік кітаптар мен жазулар немесе бухгалтерлік жүйелер арасындағы айырмашылықтарды және екінші жағынан ішкі бақылауды немесе бақылауларды ескере отырады. Бухгалтерлік кітаптар мен жазулар немесе бухгалтерлік жүйелер А18 тармақта баяндалғандай ішкі бақылау интегралді бөлімі болғандықтан, бір емес сілтеме 6(b)(ii) тармақта басшылықтың жауапкершіліктерін сипаттауға қолданылады. Аудитор қате түсінуді болдырмау мақсатында басшылықты жауапкершіліктің ауқымы туралы хабардар етуі керек.

Шағын Ұйымдарға байланысты Ой-Пікірлер (Сілт: Тарм. 6(b))

- A20. Аудитор аудиттің мақсаты үшін басшылықтан сұрай алатын қосымша ақпарат, қажет болған жағдайда, ХАС 720 (Қайта қарастырылған) сәйкес басқа ақпаратқа қатысты мәселелерді қамтуы мүмкін. Егер аудитор аудиторлық есеп күнінен кейін басқа ақпаратты алуды жоспарлаған болса, аудиторлық келісімнің шарттары басқа ақпаратқа қатысты аудитордың жауапкершілігін мойындауы мүмкін, егер қолданылатын болса, аудитор аудиторлық есеп күнінен кейін алынған басқа ақпаратта басқа ақпаратты маңызды бұрмалаушылық бар деп тұжырымдайтын жағдайда орынды немесе қажет болатын іс-әрекеттер.

Шағын Ұйымдарға Қатысты Қарастырулар (Сілт: Тарм. 6 (b))

- A21. Аудиторлық келісімнің шарттарын келісудің мақсаттарының бірі басшылық пен аудитордың тиісті міндеттері туралы түсінбеушілікке жол бермеу болып табылады. Мысалы, үшінші тарап қаржылық есептілікті дайындауға көмектескен кезде, басшылыққа қаржылық есептілікті қолданылатын қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес дайындау оның жауапкершілігі болып қалатынын еске салу пайдалы болуы мүмкін.

Аудиторлық Келісімдер Шарттарымен Келісу

Аудиторлық Келісім Шарттары туралы Келісін Жүру (Сілт: Тарм. 9)

- A22. Ұйымүшін аудиторлық келісім шарттары туралы келісулер бойынша басшылық пен өкілеттік берілген адамдардың рөлдері ұйымның басқару құрылымына және байланысты заңнамаға немесе нормативті актілерге тәуелді болып отыр.

*Аудиторлық Келісім Хат немесе Жазба Келісім Басқа Нысаны*¹⁶ (Сілт: Тарм. 10-11)

A23. Аудитке қатысты қате түсінулерді болдырмауға көмектесу үшін аудит басталуына дейін аудитор аудиторлық келісім хатты жіберуі тиіс екені ұйыммен аудитор мүдделері болып есептіледі. Кейбір елдерде, дегенмен, аудит мақсаты мен ауқымы және басшылық пен аудитор жауапкершіліктері заңнамамен лайықты түрде орнатылуы мүмкін; олар 10 тармаққа баяндалған мәселелерді анықтайды. Сондай жағдайларда 11 аудиторға байланыста заңнама немесе нормативті актілер қолданылуына және 6(b) көрсетілгендей басшылық жауапкершілігі туралы білуіне қатысты дерекке тек сілтемені келісім хатқа енгізуге рұқсат берсе де, аудитор 10 та баяндалған мәселелерді келісім хатқа басшылық ақпараты үшін енгізу лайықтылығын қарастыра алады.

Аудиторлық Келісім Хат Нысаны мен Мазмұны

A24. Аудиторлық келісім хат нысаны мен мазмұны әрбір ұйым үшін ерекшелене алады. Аудитордың жауапкершіліктері бойынша аудиторлық келісім хаттарға енгізілген ақпарат ХАС стандартына 200 негізделуі мүмкін.¹⁷ Бұл ХАС 6(b) және 12 тармақтары басшылықтың жауапкершіліктерін сипаттауға қатысы бар. 10 тармақпен талап етілген мәселелерге қосылып, аудиторлық келісім хат сілтеме мындарға жасауы мүмкін:

- Аудиттің ауқымын өндеу, қолданыстағы заңнамаға, нормативті актілерге, ХАС стандарттарына және аудитор қатысы бар болуы кәсіби ұйымдар әдептану және басқа мәлімдемелерін қоса алғанда.
- Аудиторлық келісім нәтижелері туралы басқа хабарлау нысаны.
- 701 ХАС сәйкес аудитордың аудиторлық есепте аудитордың негізгі мәселелерін хабарлауы туралы талабы.¹⁸
- Аудит лайықты түрде жоспарланған және ХАС стандарттарына сәйкес орындалған болса да, ішкі бақылау бөлінбес шектеулері қосылып, аудиттің бөлінбес шектеулері болғандықтан, елеулі бұрмалау анықтай алмау сөзсіз тәуекелдігі болуы мүмкіндігі туралы дерек.
- Аудитті жоспарлау мен орындауға қатысы бар келісімдер, аудиттің жасағы құрамын қоса алғанда.

¹⁶ Келесі тармақтарда аудиторлық келісім хатына кез келген сілтеме аудиторлық келісім хатына немесе жазбаша келісімнің басқа қолайлы формасына сілтеме ретінде қабылдануы керек.

¹⁷ ХАС 200, 3-9 тармақтар

¹⁸ ХАС 701, Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Аудиттің Негізгі Мәселелеріне Хабарлау

- Ұйымбасшылығының жазбаша ұсыныстарды беруіне қауіптер (А13 тармағын қараңыз).
 - Басшылық қаржылық есептілікті дайындауға қатысты барлық ақпаратқа, оның ішінде басшылықтың ашуға қатысты ақпаратқа қол жетімділікті қамтамасыз ететініне қол жеткізуді қамтамасыз етеді.
 - Қаржылық есептіліктің жобасын, оның ішінде оларды дайындауға қатысты барлық ақпаратты, оның ішінде және одан тыс жалпы немесе қосалқы кітаптан алынған (ашуды дайындауға байланысты барлық ақпаратты) аудиторға ұсынуға басшылықтың келісімі және бар болған жағдайда аудитор ұсынылған кестеге сәйкес аудиторлық тексеруді аяқтауға мүмкіндік беру үшін басқа ақпарат.¹⁹
 - Қаржылық есептілікке әсер етуі мүмкін фактілер туралы аудиторды ақпараттандыру туралы басшылықтың аудиторлық есеп күнінен бастап қаржылық есептілік шығарылған күнге дейінгі кезең ішінде басшылыққа мәлім болатын келісімі.
 - Сыйақы есептелетін негіз және кез-келген есеп айырысу келісімі.
 - Басшылықтың аудиторлық келісім хатының алынғанын растау және онда көрсетілген келісім шарттарымен келісу туралы сұранысы.
- A25. Егер аудитордан аудиттің негізгі мәселелері туралы хабарласу талап етілмесе, аудиторға аудиторлық келісім шарттарында аудитордың есебінде және кейбір заңдылықтарда аудитордың негізгі мәселелерін байланыстыру мүмкіндігі туралы сілтеме жасау пайдалы болуы мүмкін. аудиторға мүмкіндігінің сақталуы үшін осындай мүмкіндіктің сілтемесін қосу қажет.
- A26. Керек болғанда, келесі тармақтар аудиторлық келісім хатта жасалуы мүмкін:
- Аудиттің кейбір аспектілерінде өзге аудиторларды және сарапшыларды тарату бойынша келісімдер.
 - Ішкі аудиторлар мен ұйымның басқа қызметкерлері шақырылуына қатысты келісім.
 - Егер сондай болса, бастапқы аудит жағдайында, алдағы аудитор жасауы тиісті келісімдер.
 - Ұйымның шегінен тыс тиісті органға анықталған немесе заңнама мен нормативтік актілердің сәйкес келмеуі туралы есеп беруді қарастыратын заңнама, ережелер немесе тиісті әдеп талаптары бойынша аудитордың міндеттеріне сілтеме және сипаттама.

¹⁹ ХАС 720 (Қайта қарастырылған) *Аудитордың Басқа Ақпаратқа Қатысты Міндеттері*

- Сондай мүмкіндік бар болса, кез-келген аудитордың міндетін шектеу.
- Аудитор мен ұйым арасындағы кез-келген кейінгі сілтеме.
- Басқа тараптарға аудиторлық жұмыс құжаттарын беру бойынша кез-келген міндеттер.

Аудиторлық келісім хатқа мысалы 1 қосымшада көрсетілген

Құрамдас Бөлімдерінің Аудиті

A27. Бас компанияның аудитору тағы басқамен құрамдас бөлім аудитор болғанда, құрамдас бөлімге жеке аудиторлық келісім хатты жіберу қажеттілігін шешуге әсер тигізетін факторларды қамтиды:

- Кім компонентті аудиторды тағайындаған;
- Жеке аудитордың есебі құрамдас бөлім бойынша шығарылуы тиіс болды ма;
- Аудитке тағайындарға қатысы бар заңды талаптар;
- Бас компанияның меншігі деңгейі; және
- Бас компаниядан компонентті басшылықтың тәуелсіздігі деңгейі.

Заңнамамен немесе Нормативті Актілермен Көзделген Басшылықтың Жауапкерліктері (Сілт: Тарм. 11-12)

A28. Егер аудитор A22 және A27 тармақтарда көрсетілген жағдайларда да аудиторлық келісім хатқа аудиторлық келісім белгілі бір шарттарын құжаттауы қажет емес екені бойынша шешім қабылдаса, аудитор 11 тармаққа сәйкес 6(b) тармақта көрсетілген жауапкершіліктері бар болуын біледі және растайды деп басшылықтан жазбаша келісім алуы тиіс. Бірақ 12 тармаққа сәйкес сондай жазбаша келісім заң немесе реттеуші акті тұжырымы бар болуы мүмкін, егер заңнама немесе реттеуші актілер басшылық үшін 6(b) тармақта баяндалған жауапкершілікке қарсы баламалы жауапкершілікті енгізеді. Бухгалтерлік кәсіп, аудиттің стандарттарын орнатушы, немесе юрисдикцияда аудиторлық реттеуші заңнамадағы немесе реттеуші актілердегі сипаттамы эквивалентті болуына немесе болмауына берілген нұсқаулық бар.

Қоғамдық сектордағы ұйымдарды арнайы қарастыру

A29. Қоғамдық сектордағы аудиттер қызметтерін реттейтін заңнама немесе нормативті актілер жалпы алғанда қоғамдық сектордағы аудитор таңайындалуына рұқсат береді және қоғамдық сектордағы аудитордың жауапкершіліктерін және әдетте құзыреттерін, ұйымның жазуларына мен басқа ақпаратына кіруді рұқсат етілуіне қатысы бар құзыреті қосылып, белгілейді. Заңнама немесе нормативті актілер аудиторлық келісім шарттарын егжей-тегжейлеп анықтап қалса, қоғамдық сектордағы

аудитор 11 тармаққа сай аудиторлық келісім-хат шығарылуы артықшылығы бар болуын қарастыра алады.

Тізбектік Аудиттер (Сілт:Тарм. 13)

A30. Аудитор әр кезеңге жаңа келісім-хат жібермеуі шешімін қабылдайды. Бірақ мына факторлар жаңа хат құруға негіз бола алады:

- Клиент аудиттің мақсаты мен масштабын дұрыс түсінбеудің кез келген нышаны.
- Аудиторлық келісімнің кез келген қайта қарастырылған немесе арнайы шарттары.
- Ұйымның жоғарғы басшылығының құрамындағы ағымдағы өзгерістер.
- Меншік құқығындағы маңызды өзгерістер.
- Ұйымжұмысының сипатындағы немесе масштабындағы елеулі өзгерістер.
- Заң талаптар және нормативтік - құқықтық актілер.
- Қаржылық есептілікті дайындаудағы өзгерістер.
- Басқа есеп беру талаптарындағы өзгерістер.

Аудит бойынша Келісімдердегі Өзгерістерді Қабылдау

Аудиторлық Келісім Шарттарындағы өзгерістерді Қабылдау (Сілт: Тарм. 14)

A31. Клиенттің аудиторға келісімді өзгерту туралы өтініші қызмет көрсетуге қажеттілігіне ықпал ететін жағдайлардың өзгерісінен, бастапқы сұралған аудит сипатын немесе ілеспе қызмет сипатын дұрыс түсінбеуден немесе келісім ауқымының ұйымбасшылығы қойған, болмаса жағдайларға байланысты болған шектелуінен туындауы мүмкін. 14 тармақпен талап етілгендей аудитор өтінішке берілген себепті, оның ішінде келісім ауқымының шектелуінің жүзеге асырылуын мұқият қарастырады.

A32. Ұйымталабына немесе бастапқыда сұралған қызмет сипатын дұрыс түсінбегенге ықпал ететін жағдайлардың өзгерісі әдетте келісімдегі шартты өзгерту өтінішінің дұрыс себептері ретінде қарастырды.

A33. Және керісінше, өзгерту дұрыс деп қарастырылмайды, егер ол анық емес немесе қанағаттанарлық емес ақпаратқа қатысы болса. Оған мысал, аудитор дебиторлық қарызға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмайды, ал клиент аудит бойынша келісім шартын өзгертуді сұрайды және ережесі бар аудиторлық пікірді немесе пікір айтудан бастартуды болдырмас үшін оны шолу жүргізумен ауыстыруды өтінеді.

Шолуға немесе Ілеспе Қызметке Өзгеріске Өтініш (Сілт: Тарм. 15)

- A34. Аудит бойынша келісімді ілеспе қызметке және шолуға өзгерту келісіміне дейін ХАС-на сәйкес аудитті жүргізуге шақырылған аудиторға, А31-А33 тармақтардағы мәселелерге қоса алғанда, мұндай өзгертудің кез келген заңды немесе келісімді нәтижелерін қосымша қарастыруы керек.
- A35. Егер аудитор аудиторлық келісім шолуға немесе ілеспе қызметке өзгертілуі тиіс деген қорытындыға келсе, өзгерістер күнінде орындалған аудиттің жұмысы қайта құрылған келісімге сай болады; бірақ, орындалуы тиісті жұмыс және шығарылуы тиісті есеп қайта құрылған келісімге сай келетін болады. Есеп беруді түсіну үшін, оған мыналарға сілтеме қосылмайды:
- (a) бастапқы аудиторлық келісімге; немесе
 - (b) бастапқы келісім кезінде орындалатын кез келген шаралар, қоспағанда, орындалған шараларды орындау бойынша келісімге өзгертулерді және орын орындалған шараларға сілтеме есеп берудің қарапайым элементі болып табылады.

Келісімді Қабылдау бойынша Қосымша Қарастырулар

Заңнамамен немесе Нормативті-Құқықтық Талаптармен Анықталған Қаржылық Есептілік Стандарттары (Сілт: Тарм. 18)

- A36. Кейбір жағдайларда, заңнама немесе нормативті-құқықтық талаптар қаржылық есеп беру стандарттарын мойындалған немесе анықталған стандартты орнатушы ұйым арқылы қаржылық есептілікте дайындауға қатысы бар қосымша талаптармен толықтыра алады. Анау юрисдикцияларда, қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесі ХАС –ын қолдану мақсатында анықталған қаржылық есеп беру жүйесін және сондай қосымша талаптарды қамтиды, егер олар анықталған қаржылық есеп беру жүйесімен қақтығысқа келмесе. Мысалға, заңнама немесе нормативті-құқықтық актілер, қаржылық есептілік стандарттармен талап етілгендерге қосылып, ашылымдарды белгілей отыратын жағдайда да, немесе қаржылық есеп беру стандарттары ішінде жасалуы мүмкін қолданыстағы таңдаулары қатарын тарылтайтын жағдайда да, бұл болуы мүмкін.²⁰

Заңнама немесе Нормативті-Құқықтық Талаптар Анықтаған Қаржылық Есеп Жүйесі—Басқа Ықпал Тигізетін Мәселелерді Қарастыру (Сілт: Тарм. 19)

- A37. Заңнама немесе нормативті-құқықтық актілер бойынша аудитордың пікірінің тұжырымы «барлық елеулі қатынастарда, әділ түрде ұсыну» немесе «әділ және адал көріністі беру» деген сөздер қолдануы тиіс, егер заңнамамен немесе нормативті-құқықтық актілермен белгіленген қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесі өзге түрде сәйкес емес

²⁰ ХАС 700 (Қайта қарастырылған), 15 тармақ, қаржылық есептілік лайықты түрде қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесін сипаттайды немесе суреттейді деген талапты қосады.

болатын екен деген аудитор қорытындыға келсе. Мына жағдайда да, белгіленген тұжырымы шарттары ХАС талаптарынан елеулі түрде ерекшеленеді (21 тармақты қараңыз).

Заңнамамен немесе Нормативті-Құқықтық Талаптармен Анықталған Аудитордың Есебі (Сілт: Тарм. 21)

А38. Аудитор аудитке қатысы бар ХАС барлығына сәйкес келгенше, аудитор ХАС –ына сәйкестікті ауыстырмайды деген ХАС талап етеді.²¹ Егер заңнама немесе нормативті-құқықтық актілер ХАС талаптарынан елеулі түрде ерекшеленетін насанындағы немесе жағдайларындағы аудитордың есебі тұжырымын немесе құрылымын белгілей отырса және аудитор аудитордың есебіндегі қосымша түсіндіру ықтимал дұрыс түсінбеуді жеңілдету мүмкін емес деген қорытындыларға келсе, аудитор аудит ХАС –ына сәйкес емес орындалатын екені бойынша мәлімдемені аудитордың есебінде енгізуді қарастыруы тиіс. Аудитор ХАС –ына сәйкес орындалатын аудитті сипаттауға рұқсат етілмесе де, аудитор ХАС –ын, сонымен қатар аудитордың есебін реттейтін ХАС-ын, тиісті деңгейге дейін қолдануға мадақталады.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарға Тән Ой-пікірлер

А39. Қоғамдық секторда арнайы талаптар аудиттің мандатын реттейтін заңнама ішінде бар болуы мүмкін; мысалға, аудитор тікелей түрде министрге, заң шығарушы өкіметке, немесе, егер ұйымаудиттің көлемін шектеуге тырысса, клиенттерге хабарлауы тиіс.

²¹ ХАС 200, 20 тармағы

1 Қосымша

(Сілт: Тарм. А24-А26)

Аудит бойынша Келісім-хат Мысалы

Келесі Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына сәйкес дайындалған жалпы сипаттағы қаржылық есептілік аудиті үшін аудит бойынша келісім-хатқа мысалы. Бұл хат ХАС-да көрсетілген қарастыруларға сай нұсқау ретінде пайдалануды және жеке талаптар мен жағдайларға сәйкес өзгереді. Бұл жеке талаптарға және жағдайларға сәйкес өзгереді. Бұл Қаржылық есеп беру кезіндегі қаржылық есептілік аудитін сипаттауға құрылған және, егер тізбектік аудиттерге қолданылуы күтілсе, жетілдірулерін талап етеді (бұл ХАС 13 тармақтарын қараңыз). Кез-келген келісім-хат лайықты екен деген заңды кеңесті іздеуі тиісті болуы мүмкін.

ABC компанияның директорлар кеңесіне немесе ұйымның жоғарғы басшылығының тиісті өкіліне:¹

[Аудиттің мақсаты мен масштабы]

Сіз² бізге аудит 20X1 жылғы 31 желтоқсанындағы ABC компанияның бухгалтерлік баланс жүргізуге және де оған байланысты табыстар мен шығындар жөнінде, көрсетілген күнде аяқталатын есеп беру жылындағы ақша қозғалысы туралы есеп беруді және маңызды бухгалтерлік саясаттар мен басқа түсіндірмелі ақпарат туралы есеп беруді жүргізуге өтініш жасадыңыз. Біз бұл келісімді қабылдап, түсінгенімізді растауға қуаныштымыз. Аудитті қаржылық есеп беру бойынша пікір білдіру мақсатында жүргіземіз.

Біздің аудитіміздің мақсаты қаржылық есептіліктің алаяқтық немесе қателікке байланысты маңызды бұрмаланулардың жоқтығы туралы негізделген сенімділікке ие болу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есепті шығару болып табылады. Негізделген сенімділік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ Халықаралық аудит стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргізілген аудит әрдайым маңызды бұрмалануларды анықтайтындығына кепілдік емес. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктен туындауы мүмкін, егер жеке немесе жиынтықта олар осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етуі мүмкін деп күтілсе, маңызды болып саналады.

¹ Байланысты юрисдикцияны қоса алғанда, келісім жағдайларына тән болуы мүмкін хаттағы сілтемелер және хат алушылар. Байланысты адамдарға сілтеме маңызды болып табылады – А22 тармақты қараңыз.

² Бұл хатта «өкілеттік берілген тұлғалар», «сіз», «біз», және «аудитор» деген сілтемелер жағдайларға тән болғандықтай қолданылатын немесе өзгертілетін болады.

[Аудитордың жауапкершіліктері]

Біз аудитті ХАС сәйкес жүргіземіз. Бұл стандарттар біздің этикалық талаптарды сақтауымызды талап етеді. ХАС сәйкес аудиттің бөлігі ретінде біз кәсіби тұрғыдан пайымдаймыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз сонымен қатар:

- Алаяқтық немесе қателік салдарынан қаржылық есептіліктің бұрмалануы тәуекелдерін анықтау және бағалау, сол тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық шараларды жасау, біздің пікірімізге негіз болатын жеткілікті және лайықты аудиторлық дәлелдерді алу. Алаяқтықтан туындайтын маңызды бұрмалаушылықтарды анықтамау қаупі қателіктің салдарынан туындайтын қателіктерге қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз байласу, қолдан жасау, қасақана жіберіп алулар, бұрмалаушылықтар немесе ішкі бақылауды жоққа шығаруы мүмкін.
- Ұйымның ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру үшін емес, жағдайларға сәйкес келетін аудиторлық шараларды жасау үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік алу.³ Аудит барысында анықталған қаржылық есептілік аудитіне қатысты ішкі бақылаудағы кез келген маңызды кемшіліктер туралы жазу.
- Пайдаланылған есеп саясатының дұрыстығын және басшылық жасаған бухгалтерлік бағалаулар мен тиісті ашулардың негізділігін бағалау.
- Менеджменттің бухгалтерлік есеп жүргізу негіздерін және алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, оқиғалардың немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік Қоғамның болашақтағы қызметін жалғастыра беру қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін бе, жоқ па деген қорытындыға келу. Егер біз елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға келсек, біз аудиторлық есепте қаржылық есептіліктегі тиісті ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ашулар жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің тұжырымдарымыз аудитордың есеп беру күніне дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның тоқтаусыз қызмет етуді тоқтатуына себеп болуы мүмкін.
- Қаржылық есептіліктің жалпы ұсынылуын, құрылымын және мазмұнын, оның ішінде ашып көрсетулерді, сондай-ақ қаржылық есептіліктің негізгі операциялар мен оқиғаларды әділ ұсынуға қол жеткізетіндігін көрсететіндігін бағалау.

Аудиттің ішкі шектеулерімен бірге, ішкі бақылаудың бөлінбейтін шектеулеріне байланысты, аудиттің ХАС сәйкес жоспарланған және орындалғанына

³ Бұл үкім тиісті жағдайларда аудитордың қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды беруге міндеттілігі болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

қарамастан, кейбір маңызды бұрмалаушылықтардың анықталмауы мүмкін болатын қауіп бар.

[Басшылықтың жауапкершіліктері мен қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесінің анықталуы (мынау мысалдың мақсаттары үшін, заңнама мен нормативті-құқықтық актілер тиісті жағдайларға тән жауапкершіліктерді белгілеп отырмайды деп аудитор анықтаған жоқ; бұл ХАС 6(b) тармақтарындағы сипаттама қолданылады).]

Біз аудитте бұл жауапкершілікті қабылдап, түсінгенін растау негізінде [басшылық, немесе керек болғанда өкілеттік берілген тұлғалар]⁴ жүргіземіз:

- (a) Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына Сәйкес қаржылық есептілік әділ түрде ұсынылсын және дайындалсын;⁵
- (b) Сондай ішкі бақылау [басшылық] сияқты алаяқтық немесе қате себебімен елеулі ауытқулар көзге түспей қалған қаржылық есептілікті даярлауды қамтамасыз ету қажеттілігін шешім қабылдайды; және
- (c) Бізге келесіні беруіңіз керек:⁶
 - (i) Басшылық түсініп, жазуларды, құжаттаманы және басқа мәліметтерді қоса алғанда, қаржылық есептілікті даярлауға тән барлық ақпаратқа кіруді рұқсат етілсін;
 - (ii) Аудит мақсатында басшылыққа өтінішімізді жібереміз деген қосымша ақпарат; және
 - (iii) Біз аудиторлық дәлелдерді аулымыз қажеттілігін шешім қабылдап отырмыз деп ұйымның ішіндегі тұлғаларға шектеулі емес түрде кіруді рұқсат етілсін.

Біз аудиторлық үдерістің бір бөлігі ретінде ұйымбасшылығынан және керек болғанда, өкілеттік тұлғалардан аудитке қатысты ұсынулар бойынша жазбаша түрде растауды сұраймыз.

Біз аудит барысында сіздердің қызметкерлеріңізбен тығыз ынтымақтастыққа қуаныштымыз.

[Басқа тән ақпарат]

[Басқа ақпаратты, гонорарлар бойынша келісімдерді, есеп-шоттарды шығару бойынша келісімдерді және керек болғанда, басқа тән шарттарды енгізіп қосыңыз.]

⁴ Жағдайларға тән терминологияны қолдану.

⁵ Немесе, керек болғанда, «Халықаралық Қаржы Есептілігінің Стандарттарына сәйкес әділ және адал көріністі беретін қаржылық есептілікті даярлау».

⁶ Қосылуы мүмкін басшылықтың міндеттеріне қатысты басқа мәселелердің мысалдары үшін А24 тармағын қараңыз.

[Есеп беру]

[Аудитордың есебінің күтілген нысанына және мазмұнына тән сілтемені енгізіңіз]

Біздің есебіміз нысаны және мазмұны біздің аудиторлық ақпарат мәнмәтінде қайта қарастырылуын қажет етуі мүмкін.

Берілген хаттың көшірмесін біз жүргізген қаржы есебінің аудитінің шартына қатысты түсінгеніңізге сай растауыңыз ретінде қол қойып, қайтаруыңызды өтінеміз.

XYZ & Co

ABC компаниясының атынан расталды

(қолы)

.....

Аты – жөні, лауазымы

Күні

2 Қосымша

(Сілт: Тарм. А10)

Жалпыға арналған негіздің қолданылуының анықтамасы

Заңнамамен немесе Нормативті-Құқықтық Актілермен Белгіленген Қаржылық Есеп Беру Жүйелері жоқ немесе Стандарттау бойынша Мойындалған және Расталған Ұйымы жоқ Жалпы Сипаттағы Жүйелердің Заңды Құзырлы Аймақтардың Қолданысын Шешу

1. Бұл ХАС А10 тармағында белгіленгендей, ұйымстандарттау бойынша мойындалған немесе расталған ұйымы жоқ юрисдикцияда жазылып қойылатын болса немесе қызмет етсе, немесе қаржылық есеп беру жүйесі қолданысы заңнамада немесе нормативті-құқықтық актілерде көрсетілген жоқ болса, басшылық қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесін анықтайды. Әдетте, сондай юрисдикциялардағы тәжірибесі бұл ХАС А8 тармақтарында сипатталған ұйымдардың біреуімен белгіленген қаржылық есеп беру стандарттарын қолдану.
2. Керісінше, анау юрисдикцияда қызмет ететін белгілі бір ұйымдар дайындаған жалпы сипаттағы қаржылық есептілік үшін қаржылық есептілік беру жүйесі ретінде әдеттегідей мойындалған белгілі бір юрисдикциядағы бухгалтерлік келісім-шарттар жасалуы тиіс. Сондай қаржылық есеп беру жүйесі қолданылғанда, бұл ХАС 6(b) тармағына сәйкес аудитор бухгалтерлік келісім-шарттар коллективтік түрде жалпы сипаттағы қаржылық есептілік үшін қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесін құруы мүмкін екені қажеттілігін шешімін қабылдауы тиіс. Бухгалтерлік келісім-шарттар кеңінен белгілі бір юрисдикцияда қолданылатын болғанда, анау юрисдикциядағы бухгалтерлік кәсіп аудиторлардың атынан қаржылық есеп беру жүйелері қолданысын қарастыруы мүмкін. Керісінше, аудитор бухгалтерлік келісім-шарттар әдеттегідей қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйелері көрсететін нышадары бар-жоғын қарастыру (3 тармақты қараңыз) арқылы немесе бухгалтерлік келісім-шарттарды қолданылатын болып есептілетін (төмен 4 тармақты қараңыз) ағымдағы қаржылық есеп беру жүйесінің талаптарымен салыстыру арқылы шешім қабылдай алады.
3. Кәдімгідей, қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйелері болжамды қолданушылар үшін пайдалы қаржылық есептіліктегі ақпаратқа ықпал тигізетін келесі нышандарды көрсетіп жатыр:
 - (a) Әдетте бұл қажеттіліктер қаржылық лауызымды, қаржылық қызметті және бизнес ұйымның ақша қозғалысын ұсыну арқылы қанағаттандырылады. Қаржылық есептіліктегі ақпарат ұйымның сипатына және қаржылық есептіліктердің мақсатына тән деген сәйкестік. Мысалға, жалпы сипаттағы қаржылық

есептіліктерді дайындайтын бизнес ұйымжағдайларында, сәйкестік экономикалық шешімдер қабылдау кезінде жалпы қаржылық ақпаратқа қолданушылардың көбі қажеттіліктерін қанағаттандыруы қажет ақпарат ретінде бағаланады.

- (b) Көзге түсіп қалған қаржылық есептіліктерге негізделетін қорытындыларға ықпал тигізіп алуы мүмкін болатын транзакциялар және жағдайлар, бастапқы сальдолар және ашылымдар толықтығы.
 - (c) Қаржылық есептіліктегі ақпарат сенімділігі:
 - (i) Керек болғанда, олардың заңды нысанын емес, жағдайлар мен транзакциялар экономикалық мағынасын сипаттап отыр; және
 - (ii) Сол сияқты жағдайларда қолданылғанда, дұрыс түрде тоқтаусыз бағалау, өлшеу, ұсыну және ашу деген нәтижелері.
 - (d) Жалған қаржылық есептіліктегі ақпаратқа үлес қосу деген бейтараптылық.
 - (e) Қаржылық есептіліктегі ақпарат анық және жан-жақты және елеулі түрде бөлек түсіндірілуі жоқ деген түсініктілік.
4. Аудитор қолданыстағы болып есептелетін ағымдағы қаржылық есеп беру жүйесінің талаптарын бухгалтерлік келісім-шарттармен салыстыруды шешім қабылдай алады. Мысалға, аудитор бухгалтерлік келісім-шарттарды ХҚЕС-ымен салыстыруы мүмкін. Шағын ұйымның аудиті болса, аудитор бухгалтерлік келісім-шарттарды стандарттау бойынша мойындалған немесе расталған ұйыммен сондай ұйымдар үшін дамытылған қаржылық есеп беру жүйесімен салыстыруын шешім қабылдай алады. Аудитор сондай салыстырғанда және айырмашылықтар анықтағанда, қаржылық есептілікті даярлау кезінде енгізілген бухгалтерлік келісім-шарттар қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесі бола ма деген шешім айырмашылықтар себептерін қарастыруды қамтиды, және бухгалтерлік келісім-шарттар қолданысы немесе қаржылық есептіліктегі қаржылық есеп беру жүйесінің сипаттамасы жасанды қаржылық есептілікке ықпал етуі мүмкін болды ма деген шешім бар.
5. Жеке артық көрулерге сәйкес келу үшін дамытылған бухгалтерлік келісім-шарттар жинағы жалпы сипаттағы қаржылық есептіліктерге арналған қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйелері емес. Бұл толығымен белгілі бір заңды құзырлы аймақтарда дайындаушылар және қолданушылар назарына салғанша, сол сияқты сәйкестік жүйесі қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесі болмайды.

220 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТІНІҢ САПАСЫН БАҚЫЛАУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Сапаны Бақылау Жүйесі және Келісім Топтарының Рөлі	2–4
Күшіне Ену Күні	5
Мақсаты	6
Анықтамалар	7
Талаптар	
Аудиттің Сапасы үшін Басшылықтың Жауапкершілігі	8
Тиісті Әдеп Талаптары	9–11
Клиентпен Қарым-қатынасты Қабылдау мен Жалғастыру және Аудит Келісімдері	12–13
Келісім Топтарын Тағайындау	14
Келісім Тиімділігі	15–22
Мониторинг	23
Құжаттама	24–25
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Сапаны Бақылау Жүйесі және Келісім Топтарының Рөлі	A1–A2
Аудиттің Сапасы үшін Басшылықтың Жауапкершілігі	A3
Тиісті Әдеп Талаптары	A4–A7
Клиентпен Қарым-қатынасты Қабылдау мен Жалғастыру және Аудит Келісімдері	A8–A10
Келісім Топтарын Тағайындау	A11–A13
Келісім Тиімділігі	A14–A33

Мониторинг.....	A34–A36
Құжаттама	A37

Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау 220 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС Ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) қаржылық есептілік аудитінің сапасын бақылау шараларына қатысы бар аудитордың жауапкершіліктері туралы мәлімдейді. Бұл сондай-ақ керек болғанда келісім сапаны бақылау тексерушісінің жауапкершілігін анықтайды. Бұл ХАС тиісті әдеп талаптарымен бірге оқылуы тиіс.

Сапаны Бақылау Жүйесі және Келісім Топтарының Рөлі

2. Сапаны бақылау жүйелері, саясаттар және шаралар аудит фирмасының жауапкершілігі болып есептеледі. 1 СБХС-ына сәйкес фирма бұл негізделген сенімділік беру үшін сапаны бақылау жүйесін қолдауға және орнатуға міндетті:
 - (a) Фирма қызметкерлері кәсіби стандарттарға және қолданыстағы заң мен реттеуші талаптарға сәйкес келуі тиіс; және
 - (b) Фирмамен немесе келісім бойынша серіктестермен шығарылған есептер жағдайларға тән.¹

Бұл ХАС фирманың 1 СБХС-ына немесе кем дегенде талап ететін ұлттық талаптарға сәйкес келуіне негізделетін. (Сілт: Тарм. А1)

3. Фирманың сапасын бақылау жүйесі мәнмәтіні ішінде, келісім бойыншатоптар аудиторлық келісімге қолданылатын сапаны бақылау шараларды енгізуге және тәуелсіздікке қатысы бар фирманың сапасын бақылау жүйесінің бір бөлігі қызмет етуін қамтамасыз ету үшін фирманы өзіне тән ақпаратпен қамтамасыз етуге жауапты.
4. Фирма немесе басқа тараптар берген ақпарат өзге жүйені қамтамасыз еткенше, келісім бойынша топтар фирманың сапасын бақылау жүйесіне сүйенуге құқығы бар. (Сілт: Тарм. А2)

Күшіне Ену Күні

5. Бұл ХАС 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

6. Аудитордың мақсаты – аудиторға негізделген сенімділік беретін келісім деңгейінде сапаны бақылау шараларын ендіру:

¹ 1 СБХС, *Қаржылық ақпараттың аудиттері мен шолуын, ақпараттың дұрыстығын растау және ілеспелі қызметтер көрсету бойынша Келісімдер*, 11 тармақ

- (a) Аудитор кәсіби стандарттарға және қолданыстағы заңды және реттеуші талаптарға сәйкес келеді; және
- (b) Шығарылған аудитордың есебі жағдайларға тән.

Анықтамалар

7. ХАС-ы мақсаттарында, келесі шарттардың төмендегі мағынасы бар:
- (a) Келісім серіктесі² – келісім және оны орындау, сонымен қатар фирманың атынан шығарылған есеп бойынша жауапкершілікке, керектік туған кезде кәсіби, заң шығарушы немесе реттеуші органмен берілген лауазымға ие серіктес немесе фирманың басқа мүшелері.
 - (b) Келісімді орындау сапасын бақылауын шолу – келісім бойынша жұмыс істейтін топтың жасаған елеулі шешімдерін және олардың есептілікті құрастырғанда қол жеткізген қорытындыларын, есептілікті басып шығарғанға дейін, шыншыл бағалауды қамтамасыз етуге арналған жұмыс. Келісімді орындау сапасын бақылауын шолу үдерісі тек қана бағаланатын ұйымдар қаржылық есептілігі аудиттеріне және сондай болса, фирма анықтаған аудиторлық келісімдерге арналған.
 - (c) Келісімді орындау сапасын бақылауын тексеруші – есепті құру кезінде әріптес, фирмадан тыс адам; сәйкес біліктілікке ие сыртқы мамандар немесе сол адамдардан құрылған сәйкес тәжірибесі мен лауазымы бар топ.
 - (d) Келісім тобы – фирмамен жобада жұмыс істеу үшін шақырылған сарапшылар және жобаны орындаушы барлық қызметкерлер немесе келісім бойынша аудиторлық шараларды орындаушы желілік фирма.³ Бұл фирмамен немесе желілік фирмамен шақырылған аудитордың сыртқы сарапшысын шығарып алып тастайды ХАС 610 (2013 жылы қайта қарастырылған).⁴
 - (e) Фирма – Жеке тәжірибеленетін бухгалтер, кәсіпқой бухгалтерлердің бірлестігі немесе акционерлік қоғамы немесе басқа кәсіпорындары.

² «Келісім серіктесі», «әріптес» және «фирма», керек болғанда, қоғамдық сектордағы эквиваленттерді сипаттау үшін оқылуы тиіс.

³ 620 ХАС, *Аудиторлық Сарапшының Қызметін Пайдалану*, 6 (a) тармақ, «аудитордың сарапшысы» терминін анықтайды.

⁴ 610 ХАС (2013 жылы қайта қарастырылған), *Ішкі аудиторлардың жұмысын қолдану*, тікелей қатысуға шектеулер орнатады. Заң немесе нормативті акт бойынша сыртқы аудиторға ішкі аудиторлардың тікелей қатысуын қолдануға тиым салынуы мүмкін. Осылайша, тікелей қатысуды қолдануға рұқсат берілуі мүмкін, бірақ шектеулері бар.

- (f) Инспекциялау – аяқталған аудиторлық келісімдерге қатысы бар, фирманың сапасын бақылау саясаттарымен және шараларымен бірге, келісім бойынша топ сәйкестік бойынша дәлелдерді беруіне арналған шаралар.
- (g) Бағаланатын ұйым – үлестік немесе қарыздық құнды қағаздары танылған қор биржасында бағаланса немесе олар бойынша сауда танылған қор биржасының немесе басқа сәйкес органның ережелері бойынша жасалатын ұйым.
- (h) Мониторинг – сапаны бақылау бойынша фирманың жүйесін әрдайым бағалай отырып, оның сапаны бақылау жүйесінің дұрыстығы жөнінде сенімді болу үшін таңдаулы аяқталған келісімдерді ұдайы түрде бақылауға қатысты үдеріс.
- (i) Желілік фирма - желіге бағынатын фирма немесе кәсіпорын.
- (j) Желі - Үлкен құрылым:
 - (i) Бірлесіп қызмет етуге мақсаты қойған үлкен құрылым, және
 - (ii) Пайда немесе шығынды бөлісуге нақты мақсат қойған немесе ортақ иелікті, бақылауды немесе басшылықты, ортақ сапаны бақылау саясатын және процедураларын, ортақ бизнес стратегиясын, ортақ брэнд-атаудың қолданысы, немесе кәсіби ресурстардың үлкен бөлігін бөлісетін үлкен құрылым.
- (k) Серіктес – Кәсіптік қызмет көрсету кезінде фирманың атынан іс жүргізе алатын адам.
- (l) Қызметкерлер – Серіктестер мен жұмысшылар.
- (m) Кәсіптік стандарттар – Аудиттің Халықаралық Стандарттары (ХАС-ы) және байланысты Әдепталары.
- (n) Тиісті Әдеп талаптары – Әдетте Бухгалтерлер Халықаралық Стандарттары *Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі А және В* бөлемдерін қамтитын, келісім бойынша топ және келісім сапасын бақылау шолушы бағанатын әдеп талаптары. *Бухгалтерлер (БХӘСК Кодексі)* – шамалы қатал ұлттық стандарттар қосылып, қаржылық есептілік аудитіне қатысы бар.
- (o) Қызметкерлер – Серіктестерден басқа кәсіпқойлар, фирмамен шақырылған сарапшыларды қоса алғанда.
- (p) Тиісті біліктілікті меңгеруге сәйкес шақырылған адам – келісім бойынша серіктес ретінде қызмет атқара алатын қабілеттілік пен құзырлыққа ие арнайы шақырылған адам, мысалға, серіктес

немесе басқа фирма не мүшелері тарихи қаржылық ақпаратты шолу жасауға немесе аудит жүргізуге құқығы бар (тиісті тәжірибесі бар) бухгалтерлердің кәсіптік мекемесінің қызметкері.

Талаптары

Аудиттің Сапасы үшін Басшылықтың Жауапкершілігі

8. Келісім бойынша әріптес орындауға тағайындалған әрбір аудиторлық келісім ортақ иелікті сапасына жауапты болады. (Сілт: Тарм. А3)

Тиісті Әдеп Талаптары

9. Аудиторлық келісімді орындау барысында, келісім бойыншасеріктес пен келісім бойыншабасқа мүшелерге қатысты мәселелер бойынша бақылаулар мен сауалнамалар жүргізу қажеттілігі пайда болуы мүмкін. (Сілт: Тарм. А4-А5)
10. Егер келісім бойыншаәріптестің назарын фирманың жүйелері бойынша немесе басқа жолдармен анықталған фактілер өзіне тартса және бұл жайлар келісім бойыншаөптің мүшелері әдептану талаптарды орындамайтынын көрсетсе, фирманың басқа өкілетті адамдарымен кеңесіп алған әріптес, қолға алуға тиіс әрекеттерді анықтайды. (Сілт: Тарм. А5)

Тәуелсіздік

11. Келісім бойыншаәріптес, аудиторлық келісімге қатысты қолданылатын тәуелсіздік талаптарына сәйкестік бойынша қорытынды жасауы қажет. Келісім бойыншаәріптестің міндеті: (Сілт: Тарм. А5)
 - (a) Фирмадан тиісті ақпаратты алып және фирмалар жүйесінен қажет болғанда тәуелсіздікке қатер тудыратын қатынастар мен жағдайларды бағалауы қажет;
 - (b) Егер бар болатын болса, бұзушылықтар туралы ақпаратты бағалап, олардың аудиторлық келісімге тәуелсіздік қатерін тудыруын анықтау үшін тәуелсіздік бойынша фирманың саясаты мен рәсімдерін белгілеуі тиіс; және
 - (c) Бұл қателерді жою үшін тиісті әрекеттерді немесе олардың мүмкін болатын қателерді жоюы немесе ең төменгі деңгейге дейін түсіру үшін қорғаныс шараларын қолдануы қажет. Келісім бойыншасеріктес одан әргі тиісті әрекеттерді анықтау мақсатымен мәселені шеше алмаса, шұғыл түрде фирма алдында есеп беруі керек. (Сілт: Тарм. А6-А7)

Клиентпен Қарым-қатынасты Қабылдау мен Жалғастыру және Аудит Келісімдері

12. Келісім бойынша әріптес, клиентпен және өзіне тән аудиторлық келісіммен қарым- қатынасты қабылдау және жалғастыруға қатысты шаралардың орындалып жатқанын және олар бойынша қол жеткен қорытындылар пайда болған жағдайларға сәйкес келетініне көз жеткізуі қажет. (Сілт: Тарм. А8-А10)
13. Егер келісім бойынша әріптес, фирманың аудиторлық келісімінен ауытқуына әсер етуі мүмкін ақпаратты алғанда, егер бұл ақпаратқа ертеректе қол жетімді болса, келісім бойыншасеріктес бұл ақпарат туралы шұғыл түрде фирмаға хабарлап, келісім бойынша фирма мен әріптестің тиісті шаралар қолдануына алғышарт жасауы керек. (Сілт: Тарм. А10)

Келісім Топтарын Тағайындау

14. Тұтас алғанда, келісім бойыншатоп және келісім бойыншатоптың бөлігі емес аудитордың сарапшылары тиісті қабілеттілігі мен құзырлылығы бар:
 - (a) Кәсіби стандарттарға және қолданыстағы реттеуші талаптарына сәйкес аудиторлық келісімді орындау; және
 - (b) Шығарылуы тиісті жағдайларға тән аудитордың есебін қамтамасыз ету. (Сілт: Тарм. А11-А13)

Келісім Тиімділігі

Бақылау, Қадағалау және Орындау

15. Келісім бойыншасеріктес төмендегі жайлар бойынша бағыттайды:
 - (a) Кәсіптік стандарттар, реттеуші және заңдық талаптарға сәйкес аудиторлық келісімдерді бақылау, қадағалау және орындау; және (Сілт: Тарм. А14-А16, А21)
 - (b) Аудитор есебінің жағдайларға сәйкес келуі.

Шолулар

16. Келісім бойынша әріптес фирманың шолу саясаты мен шарасына сәйкес орындалып жеткен шолуларға жауапты. (Сілт: Тарм. А17-А18, А21)
17. Аудиторлық есепті шығаруға дейін келісім бойынша әріптес, қол жетерлік қорытындыларды растау үшін аудиторлық дәлелдер тиісті әрі жеткілікті ме дегенге көз жеткізіп алуы қажет және келісім бойыншатоппен аудиторлық құжатты шолу жолымен есепті шығару. (Сілт: Тарм. А19-А21)

Keңестер

18. Келісім бойынша әріптестің міндеті:
- (a) Қиын және даулы мәселелерге қатысты келісім бойынша топқа тиісті кеңестер бергендігі үшін жауапкершілік шегуі керек;
 - (b) Фирманың ішкі немесе сыртқы аясы шегіндегі тиісті деңгейде келісімді орындау барысында, топ шегінде және келісім бойынша топ арасында келісім бойынша топтың мүшелері келісімді орындау барысында тиісті кеңестер алғанына көз жеткізу қажет;
 - (c) Берілген кеңестердің сипаты мен мөлшері, сондай-ақ осындай кеңестердің негізінде жасалған қорытындылар, кеңес беруші тарап жағынан келістірілетініне көз жеткізу керек; және
 - (d) Кеңестер негізінде жасалған қорытындылардың жүзеге асыруының тексеруі қажет. (Сілт: Тарм. А22-А23)

Келісімді Орындау Сапасын Бақылау Тексеру

19. Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілік аудитіне және сондай болса, фирма келісімді орындау сапасын бақылау талап етілгенін шешіп қалған өзге аудиторлық келісімдерге қатысты келісім бойыншасеріктес төмендегі жайларды жүзеге асыруы қажет:
- (a) Келісімді орындау сапасын бақылауды тексеретін адамның тағайындалғанын анықтауы қажет;
 - (b) Келісімді орындау сапасын бақылауды тексерушімен бірге, келісімді орындау сапасын бақылауды тексеру барысында анықталған мәселелерді қоса алғанда, аудиторлық келісім барысында туындаған маңызды мәселелерді талқылау; және
 - (c) Келісімді орындау сапасын бақылауды тексеру аяқталғанға дейін, аудиторлық есепті жарияламай қоя тұру. (Сілт: Тарм. А24-А26)
20. Келісімді орындау сапасын бақылауды тексеруші төмендегі объективті бағаны және аудитордың есебін түйіндеу кезінде қол жеткізілген қорытындыларды біріктіруі тиіс:
- (a) Келісім бойынша командамен бірге жасаған маңызды мәселелерді талқылау;
 - (b) Қаржылық есептілікті және ұсынылған аудитордың есебін тексеру;

- (с) Келісім бойыншатоп жасаған тиісті пікірлерге және қол жеткізілген қорытындыларға қатысты таңдалған аудиторлық құжаттаманы тексеру; және
 - (д) Аудитордың есебін түйіндеу кезінде қол жеткізілген қорытындыларды бағалау мен ұсынылған аудитордың есебі сәйкес келетінін қарастыру. (Сілт: Тарм. А27-А29, А31-А33)
21. Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілік аудитіне қатысты келісімді орындау сапасын бақылауын тексеруші келісімді орындау сапасын бақылауын тексеру барысында төмендегі жайларды жүзеге асыруы қажет:
- (а) Өзіне тән аудиторлық келісімге қатысты фирманың тәуелсіздігін келісім бойыншакоманданың бағалауы;
 - (б) Пікірлер бойынша алауыздық туындайтын немесе басқа қиын да даулы мәселелер бойынша, сондай-ақ осы кеңес берулерге негізделген мәселелер бойынша тиісті кеңестер алынды ма деген мәселе; және
 - (с) Тексеру үшін таңдалған аудиторлық құжаттар, маңызды талқыларға қатысты орындалған жұмыстарды қамтиды ма және олар қол жеткізілген қорытындыларды қуаттай ма. (Сілт: Тарм. А30-А33)

Пікірдегі айырмашылық

22. Егер келісім бойыншатопта кеңесшімен, келісім бойыншаәріптеспен және келісім сапасын тексерушімен арада пікірлер бойынша алауыздық пайда болса, келісім бойыншатоп пікірлердегі алауыздықты жою үшін фирманың саясатын ұстанып, рәсімдерді орындауы тиіс.

Мониторинг

23. Тиімді сапаны бақылау жүйесі фирмалар сапаны бақылау жүйесіне қатысты саясат пен рәсімдер сәйкес келетін, барабар, тиімді және әрекет етуші тәжірибеге сәйкес келетін, негізделгенсенімділік беруге арналған саясат пен рәсімдерді жасап шығуды қамтиды. Келісім бойыншаәріптес, фирманың соңғы ақпаратында және қажет болғанда басқа фирмалар жүйесі тарқататын, қуатталатын мониторинг үдерісінің нәтижесін қарастырады. (Сілт: Тарм. А34-А36)

Құжаттама

24. Аудитор аудиторлық құжаттарға төмендегіні енгізуі тиіс:⁵

⁵ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы*, 8-11 және А6 тармақтар.

- (a) Байланысты Әдеп талаптарына сәйкестікке қатысты анықталған мәселелер және олар қалай да шешілді.
 - (b) Аудиторлық келісімге қолданылатын тәуелсіздік талаптарына сәйкестікке негізділген қорытындылар және бұл қорытындыларды қуаттайтын фирмамен тиісті талқылар.
 - (c) Клиентпен және өзіне тән аудиторлық келісіммен қарым-қатынасты қабылдау және жалғастыру дегеніне қатысты қол жеткізілген қорытындылар.
 - (d) Берілген кеңестердің сипаты мен мөлшері, сондай-ақ осындай кеңестердің негізінде жасалған қорытындылар, кеңес беруші тарап жағынан келістірілетініне көз жеткізу керек. (Сілт: Тарм. А37)
25. Келісімді орындау сапасын бақылауын тексеруші тексеріліп жүретін аудиторлық келісімге қатысы бар құжаттауы тиіс:
- (a) Фирманың саясатына сәйкес келісімді орындау сапасын бақылауды тексеру бойынша шаралар орындалды ма;
 - (b) Келісімді сапасын бақылауды тексеру аудиторлық есепті шығарғанда немесе шығарғанға дейін аяқталды ма; және
 - (c) Тексеруші қол жеткізілген қорытындылар және келісім бойынша топпен жасаған үлкен талқылар тексеруші сенетініне ықпал етуі мүмкін кез келген шешілмеген мәселелерді білмей-ақ қояды.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Сапаны Бақылау Жүйесі және Келісім бойынша Жұмыс Істейтін Топтар Рөлдері (Сілт: Тарм. 2)

- A1. СБХС 1, немесе шамалы қатаң болып табылатын ұлттық талаптар аудиторлық келісімдерге қатысы бар сапасын бақылау жүйесін қолдау және енгізу бойынша фирманың жауапкершіліктерін қарастырады. Сапаны бақылау жүйесі келесі элементтерді реттейтін саясатты мен шараны қамтиды:
- Фирманың шегіндегі сапағы қатысты басқарушылық бойынша жауапкершіліктер;
 - Байланысты Әдеп талаптар;
 - Клиентпен және өзіне тән аудиторлық келісімдермен қарым-қатынасты қабылдау және жалғастыру;

- Адами ресурстар;
- Келісімді орындау; және
- Мониторинг.

Аудиторлық келісімдерге қатысы бар сапасын бақылау жүйесін қолдау және енгізу бойынша фирманың жауапкершіліктеріне қатысы бар ұлттық талаптар кем дегенде 1 СБХС сияқты қатаң болып есептеледі, олар бұл тармақта сипатталып отыратын барлық элементтерді реттей отырып, 1 СБХС-ында баяндалған талаптардың мақсаттарына жетіп жататын міндеттерді фирмаға салғанда.

Фирманың Сапаны Бақылау Жүйесіне Негіздеу (Сілт: Тарм. 4)

A2. Фирма немесе басқа тараптар берген ақпарат басқаша болмасаа, келісім бойынша топ если есть синоним, можно ли заменить? фирманың сапаны бақылау жүйесіне негіздеу қажет. Мәселен:

- Оларды жұмысқа қабылдау және ресми тренинг арқылы қызметкерлер құзыреттері.
- Тәуелсіздік бойынша байланысты ақпаратты жинақтау мен хабарлау арқылы тәуелсіздік.
- Қабылдау және жалғастыру жүйелері арқылы клиентпен келісімдермен қарым-қатынасты қолдау.
- Мониторинг үдерісі арқылы қолданыстағы заңды шығарушы және реттеуші талаптарға сәйкес келу.

Аудиттің Сапасы үшін Басшылықтың Жауапкершілігі (Сілт: Тарм. 8)

A3. Әрбір аудиторлық келісім ортақ сапасына қатысты жауапкершіліктерді қабылдау барысында, келісім бойыншасеріктес әрекеттері мен келісім бойыншатоп мүшелерін хабарландырулардың назары мынаған аударылады:

- (a) Аудит сапасының маңыздылығы:
 - (i) Кәсіптік стандарттарға, реттеуші мен заңдық талаптарға сәйкес келетін жұмыстарды атқару;
 - (ii) Фирманың сапаны бақылау бойынша шаралары мен саясатына сәйкестік;
 - (iii) Қалыптасқан жағдайға сәйкес келетін аудиторлық есепті шығару; және
 - (iv) Айыптаудан қорқпай қауіптенулерді көрсету келісім бойыншатоптың қабілеттілігі; және
- (b) Аудиторлық келісімді орындау кезінде, сапа негізсалушы фактор

болып есептеледі.

Тиісті Әдеп Талаптары

Тиісті Әдеп Талаптарына Сәйкестік (Сілт: Тарм. 9)

- А4. БХӘСК Кодексі төмендегі жайлар кіретін кәсіптік әдептің тұғырлы принциптерін бекітеді:
- (a) Тұтастық;
 - (b) Объективтілік;
 - (c) Кәсіптік күзіреттілік және алдын алушылық;
 - (d) Құпияны жарияламаушылық; және
 - (e) Кәсіптік мінез-құлық.

«Фирма», «Желі» және «Желілік фирма» терминдері (Сілт: Тарм. 9-11)

- А5. Тиісті Әдеп талаптардағы «Фирма», «Желі» және «Желілік фирма» терминдері ХАС –ымен анықталғандардан ерекшеленуі мүмкін. Мәселен, БХӘСК Кодексі «фирма» терминін төмендегідей анықтай береді:
- (a) Жеке тәжірибеленетін бухгалтер, кәсіпқой бухгалтерлердің бірлестігі немесе акционерлік қоғамы;
 - (b) Осындай тараптарды иелік құқығы, басшылық немесе басқа жолдар арқылы бақылайтын кәсіпорын; және
 - (c) Осындай тараптармен иелік құқығы, басшылық немесе басқа жолдар арқылы бақыланатын кәсіпорын.

Тағы басқамен, БХӘСК Кодексі «желі» және «желілік фирма» терминдеріне қатысы бар нұсқаулық береді.

9-11 тармақтар талаптарына сәйкес келу барысында, байланысты Әдеп талаптарындағы қолданылатын анықтамалар Әдеп талаптарын түсіндіру мақсатында қолданылады.

Тәуелсіздік Қатерін Тудыруы (Сілт: Тарм. 11(c))

- А6. Келісім бойынша әріптес, аудиторлық келісімге қатысты, сақтандыру шараларын қолдану жолымен жою немесе оны ең төменгі деңгейге дейін түсіру мүмкін емес тәуелсіздік қатерін анықтауы мүмкін. Мұндай жағдайда, 11(b) тармаққа сәйкес, келісім бойынша әріптес, қызмет немесе мүддеге төнген қатерді біріктіруі мүмкін сәйкес әрекетті немесе аудиторлық келісімнен бас тартуға байланысты тиісті әрекетті анықтау үшін фирмамен кеңеседі.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарға Арнайы Қарастырулар

А7. Занды сақтандыру шаралары қоғамдық сектордағы аудиторлар тәуелсіздікке қатысты сақтандыру шаралары беруі мүмкін. Бірақ, заңды аудитор атынан мемлеке сектор адиттерін орындап жататын қоғамдық сектордағы аудиторлар немесе аудиторлық фирмалар белгілі бір юрисликциядағы мандат шарттарына тәуелді болып, 11 тармақ мән мәтіндегі сәйкестікті алға жылжыту үшін олардың тәсілін қолдауы қажет. Қоғамдық сектор аудиторының мандаты келісімнен ауытқуды рұқсат еткен жоқ болғанда да, егер олар жеке секторда болмаса, аудиторға ауытқуына әкелуі мүмкін болып, туындаған жағдайлар бойынша бұқаралық есеп арқылы ашылымды қамтуі мүмкін.

Клиентпен Қарым-қатынасты Қабылдау мен Жалғастыру және Аудит Келісімдері (Сілт: Тарм. 12)

А8. 1 СБХС бойынша фирма, жаңа клиентпен келісімді қабылдауға дейін, ағымдағы келісімді жалғастыру қажеттілігін шешім қабылдау кезінде, және ағымдағы клиентпен қол қойылған жаңы келісімді қарастыру барысында, қажетті болып табылатын ақпаратты алуы тиіс.⁶ Сол сияқты ақпарат келісім бойынша әріптеске клиентпен және өзіне тән аудиторлық келісіммен қарым-қатынасты қабылдау және жалғастыруға қатысты қол жеткізілген қорытындылар сәйкес келетін екенін шешім қабылдауға көмектеседі:

- Негізгі меншік иелерінің, негізгі басқарушылардың және ұйымды басқаруға өкілетті адамдардың тұтастығы;
- Аудиторлық келісімді орындау үшін келісім бойынша команда құзырлы ма және ол қажетті ресурс пен уақытқа ие ме;
- Келісім бойынша команда мен фирма әдептану талаптарын орындай ма екен; және
- Ағымдағы немесе алдағы аудиторлық келісімдер барысында туындайтын маңызды зор мәселелер және қарым-қатынастарды жалғастыру үшін олардың мәні.

А9. Заңдар, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары аудитордан келісімді қабылдағанға дейін, алдыңғы аудитордан, алдыңғы аудитордың пікірінше аудитор келісімді қабылдау-қабылдамау туралы шешім қабылдаған кезде хабардар болуы керек кез-келген фактілер мен жағдайларға қатысты белгілі ақпаратты ұсынуды талап етуі мүмкін.⁷ Кейбір жағдайларда, бұрынғы мұрағатшы ұсынылған құқық мирасқор

⁶ 1 СБХС, 27(а) тармақ

⁷ Мысалы, БХӘСК Кодексінің 210.14 бөлімін қараңыз.

аудитордың талабы бойынша, ұсынылған мұрагер-аудитордан анықталған немесе күдікті сәйкессіздіктерге қатысты заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес емес ақпарат туралы ақпарат сұрауы мүмкін. Мысалы, алдыңғы аудитор анықталған немесе күдікті заңдар мен ережелерді сақтамау салдарынан келісімнен бас тартқан жағдайда, БХӘСК Кодексі алдыңғы мұрагерден ұсынылған мұрагер-аудитордың талабы бойынша барлық осындай фактілерді және басқа жағдайларды қамтамасыз етуді талап етеді. ұсынылған құқық мирасқоры аудитордың тағайындауды қабылдау туралы шешім қабылдағанға дейін білуі қажет болатын сәйкессіздік туралы ақпарат.⁸

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Арнайы Қарастыру (Сілт: Тарм. 12-13)

A10. Қоғамдық секторда, аудиторлар заңды талаптарға сәйкес тағайындалуы мүмкін. Осыған сәйкес, 12, 13, А8 және А9 тармақтарда баялғандай, клиентпен және өзіне тән аудиторлық келісіммен қарым-қатынасты қабылдау және жалғастыруға талаптар және талқылардың біреулері сәйкес келмеуі мүмкін. Алайды, жиналған ақпарат нәтижелері қоғамдық сектор аудиторлары үшін бағалау және есеп беру міндеттерін орындауға көмектесе алады.

Келісім Топтарын Тағайындау (Сілт: Тарм. 14)

A11. Келісім бойынша топ, есеп-қисап немесе аудиттің мамандырылған саласындағы біліктілікті пайдаланып, қажет болған жағдай да, фирма шақырса немесе тағайындаса, келісім бойынша аудиторлық шараларды орындайтын тұлғаны ескеруі тиіс. Бірақ, сол сияқты біліктілікке ие тұлға келісім бойыншатоптың мүшесі емес, егер анау тұлғаның шақырылуы тек кеңестерді қамтыса. Кеңестер 18, А22 және А23 тармақтарда қаралады.

A12. Жалпы келісім бойынша топтан күтілетін тиісті күзiреттiлiктер мен мүмкiндiктердi қарастырған кезде, келiсiм бойынша серiктес топтың мәселелерiн ескеруi мүмкiн:

- Тренинг пен оған қатысу арқылы ұқсас сипат пен күрделiлiкке толы аудиторлық келiсiмге қатысты бiлiм мен iс жүзiндегi тәжiрибе.
- Кәсiптiк стандарттарды, реттеушi мен заңдық талаптарды бiлу.
- Тиiстi ақпараттық технология бiлiмiн қоса алғанда, сәйкес келетiн техникалық бiлiм.
- Клиент жұмыс iстейтiн тиiстi саланы жақсы бiлу.
- Кәсiптiк талқыны қолдануға қабiлеттiлiк.

⁸ Мысалы, БХӘСК Кодексiнiң 225.31 бөлiмiн қараңыз.

- Сапаны бақылау бойынша фирманың саясаты мен рәсімін білу.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Арнайы Қарастырулар

A13. Қоғамдық секторда, қосымша тиісті құзырет белгілі бір юрисдикцияда аудиттің мандаты шарттарын бөлісіп таратуға қажетті болып табылатын біліктіліктерді қамтуы мүмкін. Сондай құзырет қолданыстағы есеп беру бойынша келісімдерді білуді, заң шығарушы немесе реттеуші орындар алдында немесе қоғамдық мүдде мақсатында есеп беруді қоса алғанда, қамтуы тиіс. Қоғамдық сектор аудиті кең масштабы, мәселен, аудитті орындау кейбір аспектілерін немесе заң, нормативті-құқықтық актілер немесе басқа орынға сәйкестікті күрделі бағалауды, алаяқтық пен жемқорлық фактілерін анықтап, алдын алуды қамтуы мүмкін.

Келісім Тиімділігі

Бақылау, Қадағалау және Орындау (Сілт: Тарм. 15(a))

A14. Келісім бойынша әріптес, аудиторлық келісімді келісім бойыншакоманданы құлақтандыра отырып төмендегі жайлар бойынша бағыттайды:

- Олардың жауапкершілігі, байланысты Әдепталарына сәйкес келу, кәсіптік скептицизм қолданып ХАС 200⁹ талап ететіндей аудитті жоспарлау да орындау қажеттіліктерін қоса алғанда.
- Аудиторлық келісімді жүргізуге бірнеше серіктестер қатысатын кездегі тиісті серіктестердің жауапкершіліктері.
- Орындалуы тиісті жұмыстың мақсаттары.
- Ұйым іскерлігінің сипаты.
- Тәуекелді қажет ететін мәселелер.
- Туындауы мүмкін мәселелер.
- Келісімді орындау бойынша ұсақ бөлшектерді жүзеге асыру.

Келісім бойынша команданың мүшелері топтың барынша тәжірибелі адамдарымен мәселені талқылай алады. Келісім бойынша топтың аясында ақпараттандыруға тиісті процес болуы тиіс.

A15. Тиісті топтық жұмыс пен тренинг, келісім бойынша топтың орындалатын жұмыстың мақсатын айқын түсіну үшін барынша тәжірибелі мүшелермен өзара бірге әрекеттесіп, жұмыс істеуі керек.

A16. Қадағалауға төмендегі жайлар кіреді:

⁹ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу*, 15 тармақ

- Аудиторлық келісімді орындауды бақылап отыру.
- Келісім бойыншатоптың жекелеген мүшелері өз жұмыстарын орындау үшін уақыттарының жетімділігін, сондай-ақ құзырлылығы мен қабілеттерін тексеру, аудиторлық келісімді орындау барысында жоспарланған әрекеттерге сәйкес, олардың нұсқаумен қаншалықты таныс екендіктерін тексеру.
- Жоспарланған әрекеттердің тиісті жетілдірілуі мен олардың маңыздылығын есепке ала отырып, аудиторлық келісім барысында пайда болатын маңызды мәселелерді қарастыру.
- Кеңес беруді қажет ететін мәселелерді анықтау немесе келісімді орындау барысында оларды келісім бойыншатоптың барынша тәжірибелі мүшесі қарастыруы қажет.

Шолулар

Шолуға Жауапкерлілігі (Сілт: Тарм. 16)

A17. 1 СБХС бойынша, фирманың шолу бойынша жауапкерлішігіне қатысты саясаты мен шаралары келісім бойыншакоманданың барынша тәжірибесі бар мүшелері, команданың тәжірибесі аз мүшелері орындаған жұмысты тексеруге негізделеді.¹⁰

A18. Шолу қарастыратын мәселелер:

- Атқарылған жұмыстардың кәсіптік стандарттар, реттеуші және заңдық талаптарға сәйкес орындалды ма;
- Одан әрі қарастыру үшін маңызды мәселелер анықталды ма;
- Тиісті кеңестер алынды ма және қол жеткізілген қорытындылар құжаттандырылып жүзеге асырылды ма;
- Орындалған жұмыстың көлемі, мерзімі мен сипатын қарастыру қажеттілігі бар ма;
- Орындалған жұмыс қол жеткізілген қорытындыларды қуаттай ма және ол тиісті жолдармен құжаттандырылды ма;
- Алынған дәлелдер аудиторлық есепті растау үшін жеткілікті және тиісті болып табыла ма; және
- Келісім бойынша рәсімдер мақсатына қол жеткізілді ме.

Келісім Бойынша Әріптестің Орындалған Жұмысты Шолуы (Сілт: Тарм. 17)

¹⁰ СБХС 1, 33 тармақ

A19. Аудиторлық есепті шығарғанға дейін келісім бойыншасеріктес келісімді орындаудың тиісті кезеңдері барысында дәл өз уақытында шолулар жасап отырып, маңызды мәселелерді шешуі тиіс:

- Талқылардың маңызды салалары, олардың ішінде келісімді орындау барысында анықталған даулы да қиын мәселелер;
- Елеулі тәуекелдіктер; және
- Келісім бойыншаәріптес маңызды болып есептейтін басқа салалар.

Келісім бойынша әріптес барлық аудиторлық құжаттарды шолуы қажет емес пе, шолуы мүмкін бе. Дегенмен, ХАС 230 талап ететін, келісім бойыншаәріптес шолулар деңгейін және мерзімдерін құжаттауы тиіс.¹¹

A20. Келісімді орындау барысында, аудитті қабылдайтын келісім бойыншасеріктес A18 тармаққа сәйкес, келісім бойыншаәріптестің жауапкершіліктерін қабылдау үшін әріптестің ауысу датасындағы орындалған жұмысқа шолу жасауы тиіс.

Есеп немесе Аудиттің Мамандандырылған Саласында Тәжірибесі бар Келісім бойынша Топ Мүшесінің Пайдаланылған жеріне Қатысты Қарастырулар (Сілт: Тарм. 15-17)

A21. Бухгалтерлік немесе аудиттің арнаулы саласындағы тәжірибесі бар келісім бойыншатоптың мүшесі қолданылған кезде, келісім бойыншатоп мүшесі жұмысын бақылау, қадағалау мен шолу төмендегі жайлардан тұрады:

- Мүше жұмысының сипаты, масштабы мен мақсаттары туралы келісулері; және мүшесі мен келісім бойыншатоптың басқа мүшелері арада ақпараттандыру ауқымы, мерзімдері мен сипатын және өзіне тән рөлдерін талқылау.
- Мүше жұмысының сәйкестігін бағалау, сондай-ақ анау мүшесінің мәлеметтері немесе қорытындылары дұрыстығы және тиімділігі және олардың аудиторлық дәлелдеріне сәйкестігін талқылау.

Кеңестер (Сілт: Тарм. 18)

A22. Фирманың аясы ішінде немесе сыртындағы тиімді кеңес берулері, техникалық және басқа мәселелер қол жеткізілуі мүмкін:

- Ақтарауаттық кеңес беру үшін кеңесшіге барлық тиісті қажет фактілердің бәрі де берілді; және
- Тиісті білімді меңгерген және жеткілікті біліктілік пен тәжірибеге ие тұлға.

¹¹ 230 ХАС, 9(с) тармақ

- A23. Мәселен, фирма ішінде тиісті ішкі мүмкіндіктер жеткіліксіз болғанда, келісім бойыншатоптың фирмадан тыс жерде кеңес алуына қажеттілік тууы мүмкін. Олар басқа фирмалар, кәсіптік және реттеуші органдар немесе сапаны бақылау бойынша тиісті қызмет көрсететін коммерциялық ұйымдардың консалтингтік қызметтерін пайдалана алады.

Келісімді Сапасын Бақылауға Шолу

Аудиторлық Есепті Шығарғанға Дейін Келісімді Орындау Сапасын Бақылауды Тексеруді Аяқтау (Сілт: Тарм. 19(с))

- A24. ХАС 700 (Қайта қарастырылған) бойынша аудиторлық есеп, аудитор тиісті лайықты дәлелдерді алғанына қаржылық есептілікке қатысты аудиторлық пікір негізделуі тиіс күнінен бұрын, шығарылуы тиіс.¹² Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілік аудиті кейбір жағдайларында немесе келісімді орындау сапасын бақылауға қатысы бар критерийлерге сәйкес келгенде, сол сияқты шолу аудиторға тиісті дәлелдер алынғандарды шешуге көмектеседі.
- A25. Келісімнің орындалу сапасын бақылауды тексеру аудиторлық есепті шығарған күніне дейін немесе күнінде келісімді орындау барысында тиісті кезеңдері дәл өз уақытында елеулі мәселелерді тексеруші қанағаттандыру үшін шұғыл түрде шешуді қамтамасыз етеді.
- A26. Келісімнің орындалу сапасын бақылауды тексерудің аяқталуы келісімнің орындалу сапасын бақылауды тексеруші 20-21 тармақтардағы талаптарды аяқтауы және қажет болған жағдайда 22 тармаққа сәйкестік болып табылады. Шолуды құжаттау түпкілікті аудиторлық файл жинағы бөлігі ретінде аудиторлық есепті шығарғаннан кейін аяқталуы мүмкін. ХАС 230 талаптар және осыған сәйкес нұсқаулықты анықтап отыр.¹³

Келісімді Орындау Сапасын Бақылауды Тексеру Сипаты, Деңгейі Және Мерзімдері (Сілт: Тарм. 20)

- A27. Егер келісімді орындаудың бастапқы кезеңінде, келісімді орындау сапасын бақылауды тексеру қажет сияқты болып көрінбесе, келісім бойыншасеріктес осындай тексеруді қажет ететін жағдайлардағы өзгерістердің барысын мұқият қадағалап отыруы тиіс.
- A28. Егер ұйым бағаланатын ұйым болса, тексеру көлемі аудиторлық келісімнің күрделілігі мен туындаған жағдайлар бойынша аудиторлық

¹² 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 49 тармақ

¹³ 230 ХАС, 14-16 тармақтар

есептің сәйкес келмеушілік тәуекеліне тәуелді болады. Тексеру келісім бойынша әріптестің тартуы тиіс жауапкершілігін кемітпейді.

A29. 701 ХАС¹⁴ қолданылған кезде, келісім бойынша топ аудиторлық есепті қалыптастыру кезінде қол жеткізген қорытындылар мыналарды анықтайды:

- Аудитордың есебіне енгізілетін негізгі аудит мәселелері;
- Егер бар болса, 701 ХАС 14 тармағына сәйкес аудитордың есебінде хабарланбайтын негізгі аудит мәселелері; және
- Егер қолдануға болатын болса, ұйым мен аудиттің деректері мен жағдайларына қарай аудитор есебінде хабарлайтындай маңызды аудиторлық мәселелер жоқ.

Сонымен қатар, 20 (b) тармағына сәйкес ұсынылған аудитордың есебін қайта қарау негізгі аудит мәселелері бойынша бөлімге енгізілетін ұсынылған тұжырымдаманы қарастыруды қамтиды.

Бағаланатын Ұйымдардың Келісім Сапасын Бақылауды Шолу (Сілт: Тарм. 21)

A30. Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілік аудиті бойынша, келісімді орындау сапасын бақылауды тексеру төмендегі жайларды зерттеуді біріктіреді:

- ХАС 315 (Қайта қарастырылған)¹⁵ сәйкес келісімді орындау барысында анықталған елеулі тәуекелдер және ХАС 330¹⁶ сәйкес, бағаланған тәуекелдерге қатысты аудиторлық рәсімдер, ХАС 240¹⁷ сәйкес алаяқтық тәуекеліне келісім бойынша топтың қолға алған әрекеттері мен бағалауы қоса алғанда.
- Атап айтқанда, тәуекелдердің елеулілігі мен маңыздылығына қатысты жасалған талқылар.
- Аудит барысында анықталған түзелген және түзелмеген шептердің біркелкі болмауы және маңыздылығы.
- Басшылықты және басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар етудің қажеттілігін қарастыратын мәселелер туралы және, қажет болған, реттеуші органдар сияқты басқа тараптардың болуы.

¹⁴ 701 ХАС, Аудитор Есебінде Негізгі Аудиторлық Мәселелер Туралы Хабарлау

¹⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Фирма Мен Оның Саласын Түсіну Және Маңызды Бұрмалаулар Тәуекелділігін Бағалау*

¹⁶ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

¹⁷ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*

Бұл мәселелер, жағдайларға тәуелді болып, басқа субъекттер қаржылық есептілік аудитіне қатысы бар келісімді орындау сапасын бақылауды шолуға қолданылуы мүмкін.

Шағын Ұйымдарға Арнайы Қарастырулар (Сілт: Тарм. 20-21)

A31. Бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілік аудитіне қосымша, келісімді орындау сапасын бақылауды шолу, келісімді орындау сапасын бақылауды тексеру келісімді орындау сапасын бақылауды шолуға бағындыратын фирмамен анықталған критерийлерге, сәйкес келетін аудиторлық келісімдерге арналған. Кейбір жағдайларда, фирманың еш аудиторлық келісімі сол сияқты шолуға жататын болар көрсеткіштерге сәйкес келуі мүмкін.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарға Арнайы Қарастырулар (Сілт: Тарм. 20-21)

A32. Қоғамдық секторда, заңмен тағайындалған аудитор (мәселен, Бас Аудитор, немесе Бас Аудитор атынан тағайындалған басқа тиісті біліктілікке ие тұлға) қоғамдық сектор аудиттері бойынша жалпы сипаттағы жауапкершілігі бар келісім бойынша әріптес сияқты баламалы рөлді атқаруы мүмкін. Сондай жағдайларда, қажет болса, келісімді орындау сапасын бақылауды шолушы таңдалуы тәуелсіздікке аудиттелген ұйымның қажеттілігін қарастыру мен шыншыл бағалауды қамтамасыз етуге тексерушінің қабілеттілігін қамтиды.

A33. 21 және A30 тармақтарда баяндалғандай бағаланатын ұйымдар қоғамдық секторда барабар емес. Атап айтқанда, мөлшер, күрделілік, немесе қоғамдық мүдделер, сонымен қатар акционерлер көбіне қарай маңызы бар басқа қоғамдық сектор субъекттері бар болуы мүмкін. Мысалдар қоғамдық бірлестіктер және қалалық өндіріс орындарын қамтиды. Қоғамдық сектор ішіндегі тоқтаусыз жетілдірулер маңызды субъекттер жаңа түрлері пайда болуына ықпал етуі мүмкін. Маңыздылық анықталуы негізделетін тұрақты адал критерийлер жоқ. Әйтсе де, қоғамдық сектор аудиторлары, келісімді орындау сапасын бақылау тексеру қызмет ететіндігін қамтамасыз ету үшін, қандай субъекттер елеулі маңыздылығы бар болуы мүмкіндігін бағалайды.

Мониторинг (Сілт: Тарм. 23)

A34. СБХС 1, фирмалар сапаны бақылау жүйесіне қатысты саясат пен рәсімдер сәйкес келетін, барабар, тиімді және әрекет етуші тәжірибеге сәйкес келетін, негізделген сенімділік беруге арналған мониторинг үдерісін жасап шығуды қарастырады.¹⁸

¹⁸ СБХС 1, 48 тармақ

- A35. Аудиторлық келісімде ықпал етуі мүмкін фирманың жүйесіндегі кемшіліктерді қарастыру барысында, келісім бойынша әріптес, әріптестің пікірі бойынша аудит мәнмәтінде жетімді болатын жағдайды түзету үшін фирманың қолға алынған әрекеттеріне қатысы бар болуы мүмкін.
- A36. Фирманың сапасын бақылау жүйесіндегі кемшіліктер, белгілі бір аудиторлық келісімдер, кәсіптік стандарттар, реттеуші және заңдық талаптарға сәйкес орындалмағанын немесе аудиторлық есептің сәйкес келмеушілігін көрсетпейді.

Құжаттама

Keңестерге қатысты құжаттар (Сілт: Тарм. 24(d))

- A37. Тиісті түрде толық және жан-жақты болып табылатын даулы да қиын мәселелерді қамтитын басқа мамандардан кеңес алғанына қатысты құжаттар төмендегі түсіністікке үлес қоса береді:
- Кеңес негізделетін мәселе; және
 - Кеңестер нәтижелері, қабылданған кез келген шешімдер, анау шешімдер негізі және олар қалай орындалғанын қоса алғанда.

230 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ АУДИТ ҚҰЖАТТАМАСЫ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанында немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Аудиторлық Құжаттардың Сипаты мен Мақсаты	2–3
Күшіне Ену Күні	4
Мақсаты	5
Анықтамалар	6
Талаптары	
Аудит Құжаттамасын Уақытында Даярлау	7
Орындалған Аудиторлық Рәсімдер мен Алынған Аудит Дәлелдемесі бойынша Құжаттар	8–13
Соңғы Аудит Құжатының Жинағы	14–16
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Аудит Құжаттамасын Уақытында Даярлау	A1
Орындалған Аудиторлық Рәсімдер мен Алынған Аудит Дәлелдемесі бойынша Құжаттар	A2–A20
Соңғы Аудит Құжатының Жинағы	A21–A24
Қосымша: Өзге ХАС-тағы Аудит Құжаттамасына Қойылатын Ерекше Талаптар	

Аудит Құжаттамасы 230 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) қаржылық есептілік аудиті үшін аудит құжаттамасын даярлауға қатысты аудитордың жауапкершілігіне мәлімдейді. Қосымшада зерттеудің белгілі бір тақырыбы үшін ерекше болып келетін құжаттарға қатысты талаптар мен нұсқаулықтары бар өзге ХАС-тар тізімделген. Өзге ХАС-ның ерекше құжаттарға қатысы бар талаптары бұл ХАС қолданысын кемітпейді. Заңдар мен нормативтік актілерде құжаттарға қатысты қосымша талаптар белгіленуі мүмкін.

Аудиторлық Құжаттардың Сипаты мен Мақсаты

2. Бұл ХАС талаптар және өзге байланысты ерекше талаптарына сәйкес келетін аудиторлық құжаттар:
 - (a) аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жету бойынша тұжырымдаманың аудиторлық негіздемесі туралы дәлелдеме;¹ және
 - (b) Аудит ХАС-қа және бекітілген заңдық және құқықтық, реттеуші талаптарға сәйкес жүргізілген деген дәлелдемелер.
3. Осы мақсаттарға толықтыру ретінде аудиторлық құжаттар құрамына төмендегілер кіретін кейбір өзге мақсаттарға қол жеткізудің құралы болып табылады:
 - Аудиторлық команданың аудитті жоспарлауы мен орындауына ықпалын тигізу;
 - Қадағалау үшін жауапты болып табылатын аудиторлық команданың мүшелеріне аудиторлық жұмыстарды бағыттап отыру мен бақылап отыруға, сондай-ақ олардың шолу бойынша жауапкершілігін 220 ХАС² сәйкес орындауына ықпал ету;
 - Келісім тобының өз жұмысына деген жауапкершілігін қамтамасыз ету;
 - Келешектегі аудиттер үшін өзінің мағыналығын сақтайтын мәселелер жөніндегі жазбаларды сақтап қою;

¹ ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай аудитті жүргізу*, 11 тармақ

² ХАС 220, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, 15-17 тармақтар

- 1 СБХС-ы³ және кем дегенде қатаң болып келетін ұлттық талаптарға сәйкес сапаны бақылауға шолу мен тексеру жүргізілуін қамтамасыз ету;⁴ және
- Заңдық, құқықтық, реттеуші және өзге талаптарға сәйкес сыртқы инспекциялауды жүргізуін қамтамасыз ету.

Күшіне Ену Күні

4. Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанында немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді.

Мақсаты

5. Аудитор аудиторлық құжаттарды дер кезінде әзірлеп қоюға тиіс, оларда төмендегідей ақпарат ұсынылады:
 - (a) Аудиторлық есепке негіздеме беру үшін жеткілікті және соған сәйкес болатындай жазбалар; және
 - (b) Аудит ХАС-қа және бекітілген заңдық және құқықтық, реттеуші талаптарға сәйкес жүргізілген деген дәлелдемелер.

Анықтамалар

6. Осы ХАС-та:
 - (a) «Аудиторлық құжаттар» – жүргізілген аудиторлық рәсімдердің, аудитордың қол жетерлік аудиторлық дәлелдемелерінің, қорытындылардың жазбалары (кейде жұмыстық құжаттар термині қолданылады).
 - (b) Аудиторлық файл — Құжатты және электронды түрде аудиторлық жазбалардың папкалары немесе басқа ақпараттық сақтаушылары.
 - (c) «Тәжірибелі аудитор» төмендегі мәселелерді жеткілікті дәрежеде түсініп білетін тұлға:
 - (i) аудит процесін;
 - (ii) ХАС пен қолданылатын заңнамалық талаптар;
 - (iii) бизнес-ортаны; және

³ СБХС 1, *Қаржылық ақпараттың аудиттері мен шолуын, ақпараттың дұрыстығын растау және ілеспелі қызметтер көрсету бойынша өзге де келісімдерді орындайтын фирмалардың сапасын бақылау*, 32-33, 35-38 және 48 тармақтар.

⁴ 220 ХАС, 2 тармақ

- (iv) субъектінің саласымен қатысты аудиторлық және қаржылық есеп мәселелерін.

Талаптары

Аудит Құжаттамасын Уақытында Даярлау

7. Аудитор аудит құжаттамасын уақытында даярлайды. (Сілт: Тарм. А1)

Орындалған Аудиторлық Рәсімдер мен Алынған Аудит Дәлелдемесі бойынша Құжаттар

Аудиторлық құжаттардың нысаны, мазмұны

8. Аудитор аудиторлық құжаттарды тәжірибелі аудитор бұрында аудитпен қатысы болмағанның өзінде оларды түсіне алатындай етіп әзірлеуі тиіс: (Сілт: Тарм. А2-А5, А16-А17)
- (a) ХАС-қа, бекітілген заңдық және құқықтық, реттеуші талаптарға сәйкес түрде орындалған аудиторлық рәсімдердің сипаты, мерзімі мен ауқымы; (Сілт: Тарм. А6-А7)
 - (b) Аудиторлық рәсімдердің нәтижелері және алынған аудиторлық дәлелдемелер; және
 - (c) аудит барысында туындайтын елеулі мәселелер, және соларға негізделумен жасалған қорытындылар. (Сілт: Тарм. А8-А11)
9. Аудиторлық құжаттардың нысаны, мазмұны мен ауқымы төмендегі факторларға байланысты болып келеді:
- (a) өздерін орындау қажет болатын аудиторлық рәсімдердің сипаты; (Сілт: Тарм. А12)
 - (b) аудитті кім орындады және сондай жұмыс аяқталған күні; және
 - (c) аудитке қатысы бар орындалған жұмысты және сондай шолу күні мен деңгейін кім тексерген. (Сілт: Тарм. А13)
10. Аудитор басшылық және қажет болған жағдайда, өкілеттік берілген тұлғалармен елеулі мәселелер талқыларды құжаттауы тиіс, талқыланған елеулі мәселелер сипаты және қашан да және кім де талқалағанын қоса алғанда. (Сілт: Тарм. А14)
11. Егер аудитор елеулі мәселеге қатысты аудитордың соңғы қорытындысына сәйкес келмейтін ақпаратты анықтаған болса, аудитор қалай да сәйкессіздіктерді реттейтін екенін құжаттауы тиіс. (Сілт: Тарм. А15)

Тиісті Талаптан Ауытқу

12. Сирек кездесетін жағдайларда, аудитор ХАС-тағы байланысты талаптан ауытқу қажеттілігін шешім қабылдаса, аудитор баламалы аудиторлық

рәсімдер анау талаптың мақсатына қалай жеткені және ауытқу себептерін құжаттауы тиіс. (Сілт: Тарм. А18-А19)

Аудиторлық Есеп Шығарған Күнінен бастап Тудыратын Мәселелер

13. Аудитордың жаңа немесе қосымша шараларды орындауын ескеретін немесе жаңаша қорытындыларды тудырған, аудиторлық есеп беру күнінен кейін туындайтын айрықша жағдайларда төмендегілерді құжаттауы тиіс: (Сілт: Тарм. А20)
- (a) туындаған жағдайлар;
 - (b) жаңа немесе қосымша орындалған аудиторлық шаралар, алынған аудиторлық дәлелдемелер және жасалған қорытындылар және соларға негізделумен аудиторлық есепке тигізетін әсері; және
 - (c) қашан және кім аудиторлық құжаттамаға нәтижелетін өзгерістер жүргізген, және қажет болса, қашан және кім тексерген.

Соңғы Аудит Құжатының Жинағы

14. Аудиторлық есеп беру күнінен кейінгі соңғы аудиторлық файлды жинақтау ісін аяқтау өзіне жаңа аудиторлық шараларды орындау немесе жаңадан қорытынды шығару ісі жатпайтын әкімшіліктік процесс болып келеді. (Сілт: Тарм. А21-А22)
15. Соңғы аудиторлық файлды жинақтау жұмысын аяқтағаннан кейін аудитор сақтау мерзімі аяқталғанша аудиторлық құжаттаманы жоймауы немесе алып қоймауы тиіс. (Сілт: Тарм. А23)
16. 13 тармақта баяндалғаннан бөлек жағдайларда, егер аудитор соңғы аудиторлық файлды жинақтағаннан кейін қолданыстағы аудиторлық құжаттаманы түрлендіріп немесе жаңа аудиторлық құжаттаманы қосуды қажет деп санаса, аудитор түрлендірулердің немесе толықтырулардың сипатына байланыссыз төмендегі мәліметтерді құжаттап қоюы тиіс: (Сілт: Тарм. А24)
- (a) оларды жүзеге асырудың ерекше ұстанымдары; және
 - (b) қашан және кім жүргізген, және қажет болса, қашан және кім тексерген.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Аудит Құжаттамасын Уақытында Даярлау (Сілт: Тарм. 7)

- A1. Аудиторлық есеп шығарғанға дейін, тиісті аудиторлық құжаттама дер кезінде даярлап отыру аудиттің сапасын жақсарту және алынған аудиторлық дәлелдемені және қол жеткізген тиімді түрде шолу және бағалауға көмектеседі. Аудит жұмысы орындап жатқаннан кейін дайындалған құжаттар сол сияқты жұмыс орындаған уақытындағы дайындалған құжаттамадан шамалы дәл болуы мүмкін.

Орындалған Аудиторлық Рәсімдер мен Алынған Аудит Дәлелдемесі бойынша Құжаттар

Аудит Құжаттамасының Нысаны, Мазмұны Мен Ауқымы (Сілт: Тарм. 8)

- A2. Аудиторлық құжаттардың нысаны, мазмұны мен ауқымы төмендегі факторларға байланысты болып келеді:

- Субъектінің мөлшері мен күрделілігі.
- Өздерін орындау қажет болатын аудиторлық рәсімдердің сипаты.
- Елеулі дәрежедегі бұрмаланулардың анықталған тәуекелдері.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелердің елеулілігі.
- Анықталған айрықшалардың сипаты мен ауқымы.
- Өзін орындалған жұмыс құжаттамасының немесе алынған аудиторлық дәлелдемелердің негізінде әлі құрастыру мүмкін болмайтын қорытындыны немесе қорытындыға арналған негізді құжат түрінде рәсімдеудің қажеттігі.
- Қолданылатын аудиторлық әдіснама мен әдістер.

- A3. Аудиторлық құжаттар қағаз, электронды немесе өзге түрдегі тасымалдауыштарда берілген деректер түрінде ұсынылуы мүмкін. Мәселен:

- Аудиторлық бағдарламалар.
- Талдаулар.
- Мәселелердің меморандумдары.
- Елеулі мәселелерге қатысты шолулар.
- Растау құжаттары мен ұсынымдар.
- Бақылау парақтары.
- Елеулі мәселелер бойынша корреспонденция (е-mail қоса алғанда).

Аудитор аудиторлық құжаттама бөлігі ретінде субъектінің жазулардың

көшірмесін (мәселен, елеулі және айрықша келісімдер мен келісім-хаттарды қоса алғанда) қамтуы мүмкін. Алайда, аудиторлық құжаттама субъектінің бухгалтерлік жазуларды негіздемесін бола алмайды.

- A4. Аудитор, әдетте, аудиторлық құжаттардан өзінде қате немесе алалаушылық пікірлер көрсетілген жұмыстық құжаттар мен қаржылық есептің, ескертулердің алмастырылған жобаларын, типографиялық немесе өткен қателер түзетілген құжаттардың бұрынғы көшірмелерін, сондай-ақ құжаттардың дубликаттарын алып тастайды.
- A5. Аудитордың ауызша түсініктемелері өздерін жеке алғанда аудитор орындаған жұмыстардың немесе аудитор жасаған қорытындылардың тиісті негіздемесі бола алмайды, сөйтсе де олар аудиторлық құжаттамада берілген ақпаратты түсіндіру немесе соған түсініктеме беруге арнап пайдаланылуы мүмкін.

ХАС-на Сәйкестік бойынша Құжаттама (Сілт: Тарм. 8(a))

- A6. Негізінде, бұл ХАС талаптарына сәйкестік жағдайларға өзіне тән және тиісті болып табылатын аудиторлық құжаттамаға негізделуі мүмкін. Өзге ХАС-тары анау ХАС айрықша жағдайларындағы бұл ХАС қолданысын айқындауды көздейтін құжаттамаға қатысты айрықша талаптарды қамтиды. Бұл ХАС қолданысы құжаттамаға қатысты айрықша талаптармен шектелмейді. Сонымен қатар, кез келген белгілі бір ХАС-тағы құжаттамаға қатысты талаптардың жоқ болуы бұл ХАС сәйкес келу негізінде дайындалған сол сияқты құжаттама жоқ болуын алып қоймайды.
- A7. Аудиторлық құжаттама аудит ХАС сәйкес келетін бойынша дәлелдемелерді береді. Алайда, аудитор аудиттегі әрбір талқыланған мәселе немесе тартылған кәсіптік ой-пікірлерді құжаттау немесе қолданудың қажеттілігі жоқ. Осыған сәйкес аудитор жеке алғанда (мәселен, бақылау жөніндегі құжаттама сияқты) сәйкестік аудиторлық файлдағы құжаттармен көрсетілген мәселелерді құжаттауы керек емес. Мәселен:
- Тиісті түрде құжатталған аудит жоспарының бар болуы аудитор аудитті жоспарлағанды көрсетеді.
 - Аудиторлық файлдағы қол қойылған келісім-хат бар болуы аудитор басшылық және қажет болғанда өкілеттікке ие тұлғалармен аудиторлық келісім шарттары бойынша келісулерін көрсетеді.
 - Қаржылық есептілік бойынша тиісті түрде білікті пікірді қамтитын аудиторлық есеп аудитор ХАС-мен белгіленген жағдайларда білікті пікірді білдіру үшін талапқа сәйкес келетінді көрсетеді.

- Аудит барысында жалпы алғанда қолданылатын талаптар бар болғанда, аудиторлық файл аясы шегінде сәйкестігі көрсетілуі мүмкін бірқатар әдістер бар болуы мүмкін:
 - Мысалға, аудитордың кәсіптік скептицизм құжаттаған ешбір тәсіл жоқ. Сөйтсе де, аудиторлық құжаттар ХАС сәйкес аудитор кәсіптік скептицизм көрсетуі бойынша дәлелдемелерді қамтамасыз етуі мүмкін. Сол сияқты дәлелдер аудитордың өтініштеріне қайтарған жауаптарды растауға арнап орындалған шараларды қамтуы мүмкін.
 - Similarly Ұқсас, келісім бойынша әріптес ХАС сәйкес аудитті орындау, қадағалау мен бақылауға қатысты жауапкершілікке ие болатындығы аудиторлық құжаттама аясы шегіндегі бірқатар тәсілдер арқылы көрсетілуі мүмкін. Бұл келісім бойынша әріптестің аудит аспектілеріне уақытша қатысуы, сонымен қатар ХАС 315 (қайта қаралған) бойынша талап етілетін топтың талқыларын қамтуы мүмкін.⁵

Елеулі Мәселелер және Байланысты Елеулі Кәсіптік Талқылауларға Қатысты Құжаттама (Сілт: Тарм. 8(с))

А8. Фактілер мен жағдайларға тура талдау жүргізуді қажет ететін мәселенің елеулігін анықтау кезінде. Елеулі мәселелерге басқаларымен қатар келесі мәселелер жатады:

- Шын мәніндегі дәреженің тәуекелдерін тудыратын мәселелер (ХАС 315 (Қайта қарастырылған) сәйкес).⁶
- Қаржылық ақпарат бұрмаланған болуы мүмкін екендігін (а), аудитордың елеулі бұрмаланулардың тәуекелдеріне (b) бұрын берген бағасын және аудитордың сол тәуекелдерге қатысты жасаған әрекетін қайта қараудың қажеттігін көрсететін аудиторлық рәсімдердің нәтижелері.
- Аудитордың қажетті аудиторлық рәсімдерді орындауы кезінде шын мәніндегі дәреженің қиындықтарын тудыруы мүмкін жағдайлар.
- Аудиторлық есеп немесе Түсіндірмелік тармақтардың өзгеруіне әкелуі мүмкін қорытындылар.

⁵ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*, 10 тармақ.

⁶ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), 4(е) тармақ.

- A9. Елеулі мәселелер бойынша аудиторлық құжаттаманың нысаны, мазмұны мен ауқымын анықтау кезіндегі маңызды фактор жұмысты орындау мен нәтижелерге баға беру барысында орындалып жататын кәсіптік пікірдің ауқымы болып табылады. Қажет болғанда, кәсіптік талқылауларға қатысты құжаттама аудитордың қорытындыларын түсіндіру мен талқылаулар сапасын күшейтуге арнап қызмет көрсетеді. Сол сияқты мәселелер аудиторлық құжаттамаға шолу бойынша жауапты тұлғалар белгілі бір қоғамдық мүддесі бар, тоқтайсыз елеулікке қатысты мәселелерді қарастыру кезінде кейінгі аудиттерді орындайтын тұлғаларды (мәселен, бухгалтерлік бағаларға ретроспективті түрінде шолуды орындау кезінде) қоса алғанда.
- A10. 8 тармаққа сәйкес кәсіптік пікірді пайдалануға қатысты аудиторлық құжаттама дайындау лайықтылығы бар жағдайлардың кей мысалдары мәселелер мен пікірлер шын мәніндегі болатын төмендегілерден тұрады:
- Талап аудитор факторлар немесе белгілі бір ақпаратты «қарастырады» және қарастыру белгілі бір келісім мәнмәтінде елеулі болуын берген жағдайда, аудитордың қорытынды негіздемесі.
 - Өзіне тән талқылаулар бойынша салалар сәйкестігі бойынша аудитордың қорытынды негіздемесі (мысалға, елеулі бухгалтерлік бағалар сәйкестігі).
 - Кейінгі тексеру (сарапшы тиісті түрде немесе растауғы қатысты шаралар қолданылуы сияқты) аудитор құжат анық болуына сендіруіне әсерін тигізетін аудит барысында анықталған жағдайларға жауаптарға қолға алынғанда, құжаттың нақтылығы бойынша аудитордың қорытынды негіздемесі.
 - 701 ХАС⁷ қолданылған кезде, аудитордың аудиттің негізгі мәселелерін немесе аудиторға хабарлауы қажет мәселелердің болмауы туралы шешімі.
- A11. Аудитор аудит барысында аудиторлық құжаттардың (аяқталу меморандумы сияқты белгілі) бір бөлігі ретінде – анықталған мәнді мәселелерді және олардың қалайша шешілгендігін сипаттайтын немесе өзінде дәл сондай ақпарат берілген басқа байланысқан растаушы аудиторлық құжаттамаға қатысты айқаспалы сілтемелері бар шолуды әзірлеп, сақтап қоюды жөн деп көруі мүмкін. Бұл шолулар аудиторлық құжаттарды тексеру мен инспекциялау жұмысының, көбінесе үлкен және күрделі аудиттердің тиімді жүргізілуін қамтамасыз етуі мүмкін. Мұндай шолуды әзірлеген аудиторға осындай елеулі мәселелерді зерттеп шығуға

⁷ ХАС 701, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

көмектесуі мүмкін. Сондай-ақ, бұл аудиторға орындалған аудиторлық шаралар мен жасалған қорытындылардың шеңберінде аудитор жете алмайтын ХАС кез-келген жеке сәйкесті мақсаты бар ма, жоқ па деп қарастыруға көмектеседі, яғни бұл аудиторға аудитордың жалпы сипаттағы мақсаттарына жетуге кедергі жасайды.

Тестілеуге жататын ерекше сипаттағы баптар немесе мәселелерді және дайындаушы мен шолушының баптары немесе мәселелерін анықтау (Сілт: Тарм. 9)

A12. Белгілеуші сипаттамаларды құжат түрінде ресімдеу ісі бірнеше мақсаттарға арналған. Мысалы, ол аудиторлық командаға өз жұмысына жауапкершілікте болып және айрықшалар мен сәйкессіздіктерді қарастырып шығуға мүмкіндік береді. Белгілеуші сипаттамалар аудиторлық шара мен тестіленетін баптың немесе мәселенің сипатына қарай өзгеріп отырады. Мысалы:

- Субъекті шығарған сатып алуға тапсырысты егжей-тегжейлі тестілеу кезінде аудитор сатып алуға тапсырыстардың күні мен бірегей нөмірлері бойынша тестілеуге арнап құжаттарды таңдап алуы тиіс.
- Белгілі бір сомадан асатын, таңдап алуды немесе барлық баптарға шолу жүргізуді қажет ететін рәсімдерді орындаған кезде осы тұжырымдамалықтан аудитор рәсімнің ауқымын құжат түрінде ресімдеп, жиынтығын (мысалы, тізілімдегі белгілі бір сомадан асатын барлық журналдық жазбаларды) анықтауы мүмкін.
- Құжаттардың жиынтығының арасынан жүйелі түрде таңдап алуды қажет ететін шараларды орындау кезінде аудитор таңдалып алынған құжаттардың дереккөзі, басталған күні мен іріктелу аралығына қарай бөліп қоюы мүмкін (мысалы, 11 сәуір мен 30 қыркүйек мерзімі аралығындағы тиеу құжаттарының жинағынан тиеу есептерін 12345 нөміріндегі есептен бастап әрбір 125-ші есепті таңдап алумен жүйелі түрде іріктеп алу).
- Ерекше сипаттағы субъект қызметкерлерінің арасында сауалнама жүргізуді қажет ететін шараларды орындау кезінде аудитор сауалнамалардың күнін, субъект қызметкерлерінің есімдері мен лауазымдарын құжат түрінде ресімдеп қоюы мүмкін.
- Бақылау жөнінде шараларды орындау кезінде аудитор бақыланатын процесті немесе зерттеу затын, тиісті тұлғаларды, оларды жауапкершіліктерін, бақылаудың қайда және қашан жүргізілгенін құжат түрінде ресімдеп қоюы мүмкін.

A13. Аудитор 220 ХАС бойынша аудиторлық құжаттама арқылы орындалған аудит жұмысын атқаруы тиіс.⁸ Кім орындалған аудит жұмысына шолғанын құжаттауы тиіс екені бойынша талап шолудың дәлелдемесін қамтитын әрбір арнайы кез келген құжаттың қажеттілігін есептемейді. Талап қандай аудит жұмысы орындалды, кім сол сияқты жұмысқа шолуды жүргізген, және қашан ол жұмыс шығарып алынғанға қатысты құжаттауды қамтиды.

Аудитор елеулі мәселелерді басшылармен, өкілеттік берілген және өзге тұлғалармен талқылауларды құжаттап отыруы тиіс. (Сілт: Тарм. 10)

A14. Құжаттама аудитор дайындаған жазбалармен шектелмейді, яғни бұл құжаттамаға басқа тиісті жазулардан тұрады, мысалы, субъект қызметкерлері дайындаған мен аудитормен келісілген отырыстардың протоколдары. Аудитор елеулі мәселелерді талқылай алатын басқа тұлғаларға субъектінің басқа қызметкерлері және сыртқы тараптар, мысалы, субъектіне кәсіптік кеңес беретін тұлғалар жатады.

Қарама-қайшылықтарды немесе келіспеушілікті қалайша жойғандығы туралы құжаттауы (Сілт: Тарм. 11)

A15. Аудитордың қарама-қайшылықтарды немесе келіспеушілікті қалайша жойғандығы туралы құжаттамада қате немесе алмастырылған құжаттардың сақталуы бойынша талап.

Шағын Ұйымдарға Арнайы Қарастырулар (Сілт. Тарм. 8)

A16. Шағын кәсіпорынның аудиті бойынша аудиторлық құжаттама, әдетте, ірі кәсіпорынның аудитімен салыстырғанда шамалы ауқымды болады. Атап айтқанда, келісім бойынша әріптес барлық аудиторлық жұмысты орындайтын аудит жағдайында, құжаттама келісім бойынша топтың мүшелерін хабардар ету немесе оларға нұсқау беру мақсатымен емес, немесе топтың басқа мүшелерінің шолуы бойынша дәлелдер беру мақсатымен емес құжатталуы мүмкін мәселелерді анықтамайды (мысалы, топтың талқылауларына немесе қадағалауына қатысты мәселелер болмайды). Дегенмен, тәжірибелі аудитор түсіне алатын аудиторлық құжаттама дайындау үшін келісім бойынша әріптес 8 тармақ жөнінде елемеуге талапқа сәйкес келеді, себебі аудиторлық құжаттама реттеуші немесе басқа мақсаттар үшін сыртқы тараптардың шолуына жатуы ықтимал.

A17. Аудиторлық құжаттама дайындалғанда, Шағын субъектінің аудитору, қажет болған жағдайда, қосымша жұмыс құжаттарына айқын сілтемелері

⁸ 220 ХАС, 17 тармақ.

бар аудиттің әр түрлі аспектілерін жекелеген құжатқа жазып алу пайдалы мен тиімді болып есептеледі. Шағын субъектінің аудиті қосылып құжатталуы мүмкін мәселелердің мысалдары субъектінің және оның ішкі бақылауын білу, жалпы сипаттағы аудиторлық стратегия мен аудиторлық жоспар, ХАС 320⁹ сәйкес анықталған елеулілік, бағаланған тәуекелдіктер, аудит барысында елеулі мәселелер, мен қол жеткізген қорытындыларды қамтиды.

Тиісті Талаптардан Ауытқаулар (Сілт: Тарм. 12)

- A18. ХАС-тағы негізгі ұстанымдар аудиторға аудиттің жалпы мақсаттарына және ХАС-тағы мақсаттарға қол жеткізуге ықпал етуге арнап әзірленген. Соған сәйкес, аудитор айрықша жағдайларды есепке алмағанда, ХАС-ары аудиттің жағдайларына қатысты қажетті әрбір ұстанымды орындауы тиіс.
- A19. Құжаттама талабы тек қана жағдайларға өзіне тән талаптарға қолданылады. Талап тек төмендегі жағдайларға ғана сәйкес емес¹⁰:
- (a) Бүкіл ХАС сәйкес емес (мысалға, егер субъекті ішкі аудиттің қызметі жоқ болса, ештеңе ХАС 610 (2013 жылы қайта қаралған)¹¹ сәйкес келмейді); немесе
 - (b) Талап шартты болып табылады, бірақ шарт жоқ (мысалға, сәйкес тиісті аудиторлық дәлелдемені алуға қабілетсіздігі бар болғанда, аудитордың пікірін жетілдіруге қатысты талап, сәйкес тиісті аудиторлық дәлелдеме, және сол сияқты қабілетсіздік жоқ қой).

Аудиторлық Есеп шығарған күнінен бастап туындайтын Мәселелер (Сілт: Тарм. 13)

- A20. Айрықша жағдайларға мысалдар, аудитор аудиторлық есеп шығарған күнінен бастап білген дереккөздер, сол күнінде белгілі болатын және сол күнінде белгілі болса, қаржылық есептілік өзгергені немесе аудитор аудиторлық есепте пікірін өгертуге ықпал ететін деректерді қосып алады.¹² Аудиторлық құжаттамаға нәтижелі өзгерістер 220 ХАС¹³ сай шолу жөніндегі талаптарға сәйкес текесеріледі.

⁹ 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*.

¹⁰ 200 ХАС, 22 тармақ

¹¹ ХАС 610 (2013 жылы қайта қаралған), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану*.

¹² 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар*, 14 тармақ

¹³ 220 ХАС, 16 тармақ

Соңғы Аудит Құжатының Жинағы (Сілт: Тарм. 14-16)

- A21. 1 СБХС-те (немесе, кем дегенде, қатаң болып табылатын талаптар) фирмалардың аудиторлық файлды жинақтау жұмысын дер кезінде жинақтауына арналған саясат пен шараларды әзірлеуі ескерілген.¹⁴ Әдетте аудиторлық есеп беру күнінен кейін 60 күн мерзім ескерілген, сол уақыт ішінде соңғы аудиторлық файлды жинақтау ісін аяқтау қажет.¹⁵
- A22. Аудиторлық есеп беру күнінен кейінгі соңғы аудиторлық файлды жинақтау ісін аяқтау өзіне жаңа аудиторлық шараларды орындау немесе жаңадан қорытынды шығару ісі жатпайтын әкімшіліктік процесс болып келеді. Аудиторлық құжаттамаға файлды соңғы жинақтау барысында әкімшілік сипатқа ие болатын өзгертулер енгізілуі мүмкін. Мұндай өзгертулердің мысалдарына төмендегілер жатады:
- Алмастырылған құжаттаманың алынып қойылуы немесе жойылуы.
 - Жұмыстық құжаттарға қатысты қиылысқан сілтемелерді сұрыптау, іріктеу және құрастыру.
 - Файлды жинақтау процесіне жататын аяқтау жөніндегі бақылау парағына қол қою.
 - Аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін алған, аудиторлық команданың тиісті мүшелерімен келісілген аудиторлық дәлелдемелерді құжаттау.
- A23. 1 СБХС-та (немесе, кем дегенде, қатаң болып табылатын талаптар) фирмалардың келісімнің құжаттамасын сақтау жөніндегі саясат пен шараларды әзірлеуі ескерілген.¹⁶ Аудиторлық келісімдер бойынша сақтау мерзімі аудиторлық есеп берудің күнінен, немесе күні кешірек белгіленсе топтың аудиторлық есеп беру күнінен бастап кем дегенде бес жылды құрайды.¹⁷
- A24. Соңғы аудиторлық файлды жинақтау ісін аяқтағаннан кейін, аудитор жаңа аудиторлық құжаттама қосылу немесе ағымдағы аудиторлық құжаттаманы жетілдіру қажет болып санатын жағдайға мысалы ішкі немесе сыртқы тараптармен орындалған мониторинг инспекциялауы барысында алынған ескертпелерден туындайтын аудиторлық құжаттаманы түсіндіруі қажет.

¹⁴ 1 СБХС, А54 тармақ

¹⁵ 1 СБХС, А54 тармақ

¹⁶ 1 СБХС, 47 тармақ

¹⁷ 1 СБХС, А61 тармақ

Қосымша

(Сілт: Тарм. 1)

Өзге ХАС-тағы Аудит Құжаттамасына Қойылатын Ерекше Талаптар

Бұл қосымша құжаттаманың нақты талаптарын қамтитын басқа ХАС тармақтарын анықтайды. Бұл тізім ХАС-тағы талаптарды және соған сәйкес өтінімді және басқа түсіндірме материалдарды қарастырудың орнын баспайды.

- ХАС 210, *Аудит келісімінің шарттарымен келісу* – 10-12 тармақтар;
- ХАС 220, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау* –24- 25 тармақтар;
- ХАС 240, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі* –44-47 тармақтар;
- ХАС 250 (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру* – 29 тармақ;
- ХАС 260 (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас* – 23 тармақ;
- ХАС 300, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау* – 12 тармақ;
- ХАС 315 (Қайта қарастырылған), *Субъектіні Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау* –32 тармақ;
- ХАС 320, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық* –14 тармақ;
- ХАС 330, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар* – 28-30 тармақ;
- ХАС 450, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау* –15 тармақ;
- ХАС 540, *Әділ құнның бухгалтерлік бағалауын қоса, бухгалтерлік бағалаудың аудиті және ілеспелі ақпаратты ашып көрсету* –23 тармақ;
- ХАС 550, *Байланысты тараптар* –28 тармақ;
- ХАС 600, *Ерекше пікір - қаржылық есептілік тобының аудиттері (Бірлескен аудиторлар жұмысын қоса)*–50 тармақ.
- ХАС 610 (2013 жылы қайта қарастырылған), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану»* –36-37 тармақ.
- ХАС 720 (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері* – 25 тармақ.

240 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІҢ АУДИТІН ЖҮРГІЗУ
КЕЗІНДЕГІ АЛАЯҚТЫҚҚА ҚАТЫСТЫ АУДИТОРДЫҢ
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Алаяқтықтың Сипаттамасы	2–3
Алаяқтықтың Алдын Алу Және Анықтау Үшін Жауапкершілік	4–9
Күшіне Ену Күні	10
Мақсаттары	11
Анықтамалары	12
Талаптары	
Кәсіби Скептицизм	13–15
Келісім Тобы арасындағы Талқылаулар	16
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер	17–25
Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелін Анықтау мен Оларға Баға Беру	26–28
Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап	29–34
Аудит Дәлелдемелеріне Баға Беру	35–38
Аудитордың Келісім бойынша Жұмысын Жалғастыра Алмауы	39
Жазбаша Ұсынымдар	40
Басшылықпен және Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	41–43
Алаяқтық туралы Ұйымнан Тыс Тиісті Құзырлы Органға Хабарлау ...	44
Құжаттама	45–48

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал

Алаяқтықтың Сипаттамасы	A1–A5
Алаяқтықтың Алдын Алу Және Анықтау Үшін Жауапкершілік	A6–A7
Кәсіби Скептицизм	A8–A10
Келісім Тобы арасындағы Талқылаулар	A11–A12
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер	A13–A28
Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелін Анықтау мен Оларға Баға Беру	A29–A33
Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап	A34–A49
Аудит Дәлелдемелеріне Баға Беру	A50–A54
Аудитордың Келісім бойынша Жұмысын Жалғастыра Алмауы	A55–A58
Жазбаша Ұсынымдар	A59–A60
Басшылықпен және Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	A61–A66
Алаяқтық туралы Ұйымнан Тыс Тиісті Құзырлы Органға Хабарлау ...	A67–A69
1-қосымша: Алаяқтық Тәуекелі Факторларының Мысалдары	
2-қосымша. Алаяқтықтың Салдарынан Туындаған Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдерін Жою үшін Мүмкін Аудиторлық Рәсімдердің Мысалдары	
3-қосымша. Алаяқтықтың Орын Алу Ықтималдығын Көрсететін Жағдайлардың Мысалдары	

Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі 240 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) мақсаты – қаржылық есептіліктің аудитін жүргізу кезіндегі аудитордың алаяқтыққа қатысты жауапкершілігі жөніндегі және 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹ мен 330 ХАС², елеулі бұрмаланулар тәуекелдеріне қатысы аудиторлық шараларда көрсетілген стандарттар мен нұсқаулықтарды қолдану стандарттарын белгілеу мен нұсқаулықты ұсыну.

Алаяқтықтың Сипаттамасы

2. Қаржылық есептіліктегі бұрмаланулар алаяқтықтың немесе қателіктің орын алуы себептерінен туындауы мүмкін. Алаяқтықты қателіктен айырудың факторы - қаржылық есептіліктегі бұрмалануларды тудыратын алдын-ала ойластырылған немесе алдын-ала ойластырылмаған әрекет.
3. Алаяқтық ауқымды заңдық анықтама болғанымен, осы ХАС-ның мақсатында аудитор қаржылық есептілікте елеулі бұрмалануларды тудыратын алаяқтықты қарастырады. Алдын-ала ойластырылған бұрмаланудың екі түрі аудиторға қатысты салыстырмалы болып табылады: бұрмаланған қаржылық есептіліктен туындайтын бұрмаланулар және активтерді заңсыз пайдаланудан туындайтын бұрмаланулар. Аудиторлар алаяқтықтың іс-жүзінде пайда болуына заңдық анықтама бермейді немесе айрықша жағдайларда береді. (Сілт: Тарм. А1-А7)

Алаяқтықтың Алдын Алу Және Анықтау Үшін Жауапкершілік

4. Алдын алу мен анықтау жөніндегі негізгі жауапкершілік басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға да, басшылыққа да жүктеледі. Басшылықтың басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қадағалауымен алаяқтықтың алдын-алуға қатысты анық көзқарас болғаны маңызды, бұл алаяқтықтың орын алу мүмкіндігін азайтуы мүмкін және ол алаяқтық үшін жазалауға қатысты да анық көзқарасты ұстануы тиіс, бұл тұлғаларды артынша алаяқтықтың анықталуы мен жазалануының ықтималдығы себептерінен оны жасамауға көндіруі мүмкін. Бұған адалдық пен мінез-құлық мәдениеті жатады. Негізгі құндылықтарға негізделген мұндай мәдениетті басшылық пен басқару өкілеттігіне ие тұлғалар көрсетуі тиіс. Басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды қадағалау жөніндегі міндеттемелерін орындау кезінде қаржылық есептілік үдерісін бақылауларды елемей немесе аналитиктердің ұйым табыстылығы туралы білімдеріне әсер ету мақсатымен табыстарды айлашарғылау талпыныстары деген тәрізді

¹ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), *Ұйым Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*.

² ХАС 330, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*.

қаржылық есептіліктің ұсынылуы процесіне өзге түрде баламасыз әсер ету жөніндегі потенциалды мүмкіндіктерін зерттейді.

Аудитордың міндеттері

5. Аудитті ХАС-қа сәйкес жүргізіп отырған аудитор қаржылық есептілікте тұтастай алғанда алаяқтықпен немесе қатемен туындалған елеулі бұрмаланулар жоқ деген саналы түрдегі сенімділікке ие болуы тиіс. Аудиттің бөлінбес шектеулері себебімен, қаржылық есептіліктегі елеулі бұрмаланулар анықтай алмау тәуекелдігі бар, аудит ХАС сәйкес тиісті түрде орындалды, жоспарланды³
6. 200 ХАС-да⁴ белгіленгендей бөлінбес шектеулер ықтимал әсері алаяқтықпен туындайтын бұрмаланулар жағдайында елеулі ретте маңызы бар. Алаяқтықпен туындайтын бұрмалануларды анықтай алмау тәуекелі қателікпен туындайтын бұрмалануларды анықтай алмау тәуекелдігінен маңызы зор. Оның себебі, оларды, сонымен қатар бұрмаланулар, транзакцияларды жазып қоюға қасақана қабілетсіздігі, немесе аудиторға беретін ойластырылған дұрыс емес қайта ұсынуларды жасыруға арналған алаяқтық бұрмаланған мен әбден ойланған жоспарларды қамтуы мүмкін. Сөз байласу кезінде жасырушылыққа қатысты сол сияқты күштерін анықтай алу жеңіл емес. Сөз байласу, аудиторды, шындықта жалған болғанда, аудиторлық дәлелдеме шын болуына сендіруі мүмкін. Алаяқтықты анықтай алмауға қатысы бар аудитордың қабілеттілігі факторлар, мысалға бұзушының тәжірибелілігі, манипуляция жиілігі мен деңгейі, тарататылған тұлғалардың еңбек тәжіребесі, жекелеген айла-шарғы сомалары өзіне тән мөлшеріне тәуелді болып отыр. Аудитор алаяқтыққа қатысты ықтимал мүмкіндіктерін анықтай алуға қабелетті болған кезінде, аудиторға талқыланатын салалардағы бұрмаланулар, мәселен, бухгалтерлік бағалар алаяқтықпен немесе қатемен туындайтын болды ма деген қажеттілігін анықтау қиын болады.
7. Осыған сәйкес, басшылық бұрмалануларынан туындайтын елеулі бұрмалануларды анықтай алмауға қатысты аудитордың тәуекелі қызметкерінің тәуекелдігінен артығырақ, себебі басшылық әдетте тікелей немесе жанама түрде бухгалтерлік жазуларға әсерін тигізу, алаяқтықпен туындаған қаржылық есептілікті көрсету, немесе басқа қызметкерлермен жасаған іспетті алаяқтықтар жойылуға арналған бақылау шараларын елемеге ие болып отыр.
8. Ақылға қонымды сенімділікті бергенде, аудитор аудит барысында, басшылық бақылауларды елемеге мүмкіндікті қарастырып және қате анықтай алуға жарамды болып табылатын аудиторлық шаралар

³ ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу*, А53-А54 тармақтар

⁴ ХАС 200, А53 тармақ

алаяқтықты анықтау кезінде сәйкесті емес болуы мүмкін дереккөзін қуаттай, кәсіби салқынқандықты сақтап қоюға жауапты болады. Бұл ХАС-дағы талаптары аудиторға алаяқтықпен туындайтын елеулі бұрмалануларды анықтау мен оларға баға беру барысында мен сол сияқты бұрмалану анықтай алу үшін шараларды әзірлеу барысында көмектесуге арналған.

9. Аудитор заңмен, нормативтік актілермен немесе тиісті әдеп талаптарымен, ұйымның заңдармен және нормативтік актілермен, соның ішінде алаяқтықпен қоса, осы және басқа ХАС-тан өзгеше болуы мүмкін немесе одан тыс болуы мүмкін қосымша жауапкершіліктерге ие болуы мүмкін, мысалы: (Сілт: Тарм. А6)
- (a) Заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке жауап, соның ішінде басшылықпен және басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен нақты қарым-қатынасқа қатысты талаптарға жауап беру, олардың сәйкессіздіктерге жауаптарының дұрыстығын бағалау және әрі қарайғы әрекеттердің қажеттілігін анықтау;
 - (b) Заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікті басқа аудиторларға хабарлау (мысалы, топтық қаржылық есептілік аудиті кезінде); және
 - (c) Заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке қатысты құжаттамаға талаптары.

Қосымша міндеттемелерді орындау осы және басқа ХАС сәйкес аудитордың жұмысына қатысты қосымша ақпаратты ұсынуы мүмкін (мысалы, басшылықтың немесе қажет болған жағдайда басқару өкілеттігіне ие тұлғалар тұтастығы туралы).

Күшіне ену Күні

10. Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты бұл ХАС 2009 жылдың 15 желтоқсанда немесе сол күнінен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді.*

Мақсаттары

11. Аудитордың мақсаттары мынадай:
- (a) Алаяқтық себебімен қаржылық есептілік елеулі бұрмаланулар тәуекелдіктеріне баға беру мен анықтау;
 - (b) Тиісті қолға алынған жауаптарды әзірлеу мен енгізу арқылы елеулі бұрмалау тәуекелдіктері туралы тиісті аудиторлық дәлелдеме алу; және

- (с) Аудит барысында анықталған алаяқтыққа немесе белгіленген алаяқтыққа сәйкесті түрде жауаптар қайтару.

Анықтамалары

12. ХАС Мақсаттары үшін төмендегі терминдер келесідей мағыналарға ие:
- (а) Алаяқтық – Басшылық арасындағы бір немесе бірнеше лауазымды адамдардың, қызметкерлердің немесе үшінші жақтардың заңсыз артықшылық алу үшін әдейі жасаған әрекеттері.
- (б) Алаяқтық тәуекелдік факторы – Алаяқтықты жасауға мүмкіндік беретін немесе алаяқтықты жасауға қысым немесе ынталандырманы белгілейтін жағдайлар немесе оқиғалар.

Талаптары

Кәсіби скептицизм

13. 200⁵ ХАС-қа сәйкес аудитор бүкіл аудит бойы өзінің ұйымның басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың адалдығына қатысты өткендегі тәжірибесіне қарамастан алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланудың орын алу мүмкіндігін мойындай отырып, кәсіби салқынқандықты сақтауы тиіс. (Сілт: Тарм. А8- А98)
14. Егер аудитордың басқаша ойлайтындай себептері болмаса, ол әдетте жазбалар мен құжаттарды түпнұсқа ретінде қабылдайды. Алайда егер аудит барысында анықталған жағдайлар аудиторды құжат шынайы болмауы мүмкін немесе құжаттағы шарттар өзгертілген деген ойға итермелесе, аудитор оларды барынша егжей-тегжейлі түрде зерттеп шығуы тиіс (Сілт: Тарм. А10)
15. Басшылықтың немес басқаруға өкілеттік берілген тұлғалардың өтініштеріне қайтарылған жауаптар сәйкессіз болса, аудитор ол сәкессіздіктерді егжей-тегжейлі түрде зерттеп шығуы тиіс.

Келісім Тобы арасындағы Талқылаулар

16. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) келісім бойынша серіктес талқылауға қатыспаған келісім бойынша топ мүшелерін хабардар ету қажет болатын мәселелерді қарастырып шығуы тиіс.⁶ Талқылау барысында ұйымның қаржылық есеп алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне түскендігіне көбірек тоқталу керек. Талқылау ұйым қаржылық есептіліктің алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне қалайша және қай жерінде түсуі мүмкін екендігі туралы өз пікірімен бөлісуге мүмкіндік береді. Талқылау топ мүшелерінің басшылықтың және

⁵ ХАС 200, 15 тармақ

⁶ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), 10 тармақ

басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың адалдығы мен әдептілігі туралы пікірін ескермей скептицизммен жүргізілуі тиіс. (Сілт: Тарм. А11-А12)

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер

17. 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷ сәйкес ұйым және оның ішкі бақылауын қоса алғандағы оның ортасы туралы ақпарат алу үшін аудитор 17-24 тармақтарға сәйкес тәуекелге баға беру жөніндегі шараларды орындауы тиіс. Бұл ретте аудитор алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелін анықтауға арнап қолданылатын ақпаратты алуға арналған келесі шараларды орындауы тиіс.

Ұйым Ішіндегі Басшылық және Басқалар

18. Аудитор басшылықтан келесілерге қатысты сұрастырулар жүргізуі қажет:
- (a) Басшылықтың қаржылық есептілік алаяқтықтың орын алуы себебімен елеулі түрде бұрмалануы мүмкін деген тәуекеліне баға беруі, сондай баға берулер сипаты, ауқымы мен жиілігін қоса алғанда; (Сілт: Тарм. А13-А14)
 - (b) Басшылықтың ұйымдағы алаяқтықтың тәуекелін, соның ішінде басшылық анықтаған алаяқтықтың барлық ерекше тәуекелін, немесе өздеріне қатысты алаяқтықтық тәуекелінің туындау ықтималдығы орын алып отырған сальдо-шоттар, әрекеттер тобын қоса алғанда анықтау мен оған әрекет ету процесі; (Сілт: Тарм. А15)
 - (c) Басшылықты ұйымдағы алаяқтықтың тәуекелін анықтау мен оған үн қату процесі туралы хабардар ету, егер оны басқару өкілеттігіне ие тұлғалар жүргізсе; және
 - (d) Басшылықтың қызметкерлерді бизнес-тәжірибе мен әдептілік мінез-құлқы туралы хабардар ету, егер ол жүргізілсе.
19. Аудитор басшылықты, ішкі аудитті немесе ұйым шеңберіндегі өзге тұлғаларды олардың ұйымға әсерін тигізетін нақты немесе күдік тудыратын алаяқтықтар туралы білетін-білмейтіндігін анықтау үшін солардан сауалнама алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А16-А18)
20. Аудитор басшылықты, ішкі аудитті немесе ұйым шеңберіндегі өзге тұлғаларды олардың ұйымға әсерін тигізетін нақты немесе күдік тудыратын алаяқтықтар туралы біледі ме, жоқ па деп анықтау және алаяқтыққа қатысы бар тәуекелдіктер жөніндегі көзқарастарды алу үшін солардан сауалнама алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А19)

7 ХАС 315 (Қайта қарастырылған), 5-24 тармақтар

Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалар

21. Аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың басшылықтың ұйымдағы⁸ алаяқтық тәуекелдеріне қалай әсер етіп және әрекет ететіндігінен қалай қадағалайтындығы туралы және басқарманың сол тәуекелдерді жұмсартуға арнап белгілеген ішкі бақылауы туралы ақпарат алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А20-А22)
22. Егер басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың барлығы ұйымды басқаруға қатыспаса, аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды ұйымға ұйымға әсер ететін кез-келген нақты, күдікті немесе болжалды алаяқтық туралы қандай ақпаратқа ие екендіктерін анықтау үшін сұрастырады. Бұл сұраулар басшылықтың сұраныстарына жауаптарды растау үшін ішінара жасалды.

Анықталған Әдеттен тыс немесе Күтпеген Қатынастар

23. Өкілетті тұлғалар мен ұйым басшылығының міндеттері кәсіпорынды басқаруға қатысып отырғанша, аудитор күдікті алаяқтық өкілетті тұлғалардың жұмысына ықпал етеді деп ақпарат алуғы сұраныс жібереді.

Басқа ақпарат

24. Аудитор алынған өзге ақпараттың алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелін көрсететін-көрсетпейтіндігін қарастырып шығуы тиіс. (Сілт: Тарм. А23)

Алаяқтық Тәуекел Факторларына Баға беру

25. Аудитор басқа тәуекелдікке баға беру жөніндегі ақпарат бір немесе одан да көп алаяқтық тәуекелдікке қатысты факторы бар болуына көрсететін-көрсететіндігіне баға береді. Алаяқтық тәуекелдікке қатысты факторы әдейі алаяқтық бар болуын көрсетпеуі мүмкін болса, олар әдетте алаяқтықтар пайда болған жағдайларда жетімді болды және алаяқтықпен туындайтын елеулі түрдегі тәуекелдіктерін көрсетуі мүмкін. (Сілт: Тарм. А24-А28)

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелін Анықтау мен Оларға Баға Беру

26. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес елеулі бұрмаланулар тәуекелін қаржылық есептілік деңгейінде және әрекеттер тобы, шоттардың сальдосы мен ашуға арнап анықтау мен оларға баға беру кезінде аудитор алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелін анықтап, баға беруі тиіс.⁹

⁸ ХАС 260 (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 13 тармақ

⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 25 тармақ

27. Алаяқтық себептерімен жіберілген елеулі түрдегі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдер анықтау мен бағалау орын алуы кезінде, аудитор кірісті анықтап отырудағы алаяқтыққа тәуекелдіктері бар жорамалға негізделіп, кірістің қандай түрлері, кірістер әрекеттері немесе растаулар сол сияқты тәуекелдіктерге ықпал тигізетін-тигізбейтіндігіне баға береді. 48 тармақ болжам келісім жағдайына қолданылмайтын және осыған сәйкес алаяқтықпен туындаған елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелдігі ретінде кірісті растауды анықтаған еместігін талап етілген құжаттаманы анықтап қояды. (Сілт: Тарм. А29-А31)
28. Аудитор алаяқтық себебімен елеулі түрдегі тәуекелдіктер ретінде және соған сәйкес болып қалған деңгейіндегі елеулі түрдегі бұрмалануларға қатысты тәуекелдіктерді жойып; аудитор ұйымның байланысты бақылауларды біледі, сондай тәуекелдіктерге өзіне тән бақылау қызметтерін қоса алғандығы. (Сілт: Тарм. А32-А33)

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап

Жалпы Сипаттағы Шаралар

29. ХАС 330 сәйкес, аудитор қаржылық есептілік деңгейіндегі алаяқтықпен туындалған елеулі түрдегі бұрмаланулар бағаланған тәуекелдеріне қолға алынған жалпы сипаттағы шараларды анықтауы тиіс.¹⁰ (Сілт: Тарм. А34)
30. Алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелдеріне қатысты қаржылық есептілік деңгейіндегі жалпы көзқарасты белгілеу кезінде аудитор төмендегі әрекеттерді орындауы тиіс:
- (a) Өздеріне келісімдер бойынша елеулі жауапкершілік жүктелген тұлғалардың білімі, дағдылары мен қабілеті, аудитордың осы келісім бойынша алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекеліне ескере отырып, қызметкерлерді тағайындау мен қадағалау (Сілт: Тарм. А35-А36)
 - (b) Аудитор басшылықтың есептік саясатты, әсіресе субъективті баға берумен және күрделі әрекеттермен байланысты болып келетін баптарын таңдап алуы мен қолдануын қарастырып шығуы тиіс; және
 - (c) Аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімі мен ауқымын таңдап алу кезінде болжамсыздық элементін енгізуі. (Сілт: Тарм. А37)

Растау Деңгейінде Алаяқтықпен Туындаған Маңызды Бұрмалаушылықтардың Тәуекелдеріне Жауап Беретін Аудиторлық Рәсімдер

31. 330 ХАС сәйкес тұжырымдар деңгейіндегі алаяқтықпен туындалған

¹⁰ ХАС 330, 5 тармақ

елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекеліне қатысты аудиторлық әдіске аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімі мен ауқымын өзгертулер жатуы мүмкін.¹¹ (Сілт: Тарм. А38-А41)

Басқаруды Бақылауды Алмастырумен Байланысты Тәуекелдерге Жауап Беретін Аудиторлық Рәсімдер

32. Басшылық алаяқтық жасауға ыңғайлы болатын жағдайда болады, себебі басшылықтың есептік жазбаларды тікелей немесе жанама түрде айлашарғылау немесе басқа жағдайларда тиімді әрекет ететін бақылауларды елемеу жолымен бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну қабілеті бар. Басшылықтың бақылауларды елемеу тәуекелінің деңгейі ұйымға байланысты болғанымен, соған қарамастан тәуекел барлық ұйымдарда орын алады. Сол сияқты елемеу пайда болуы мүмкін алдын ала болжалған жол себебімен, бұл алаяқтықпен туындайтын елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелі, соған сәйкес елеулі түрдегі тәуекелі.
33. Басқару элементтерін ауыстыру тәуекелдерін аудиторлық бағалауға қарамастан, аудитор аудиторлық шараларды әзірлейді және орындайды:
- (a) Басты кітапта көрсетілген журналдық жазбалардың, және қаржылық есептілікті әзірлеу кезінде жасалған өзге түрдегі түзетпелердің сәйкестігін тестілеу. Аудитор төменде көрсетілген түрдегідей әзірлеп, орындауы тиіс:
 - (i) Қаржылық есептілікті ұсыну процесіне қатысатын тұлғалардан журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелерді өңдеумен байланысты болып келетін сәйкес емес немесе әдеттен тыс әрекеттер туралы сауалнама алуы тиіс;
 - (ii) Есеп беру кезеңі соңында енгізілген журналдық жазбалар мен өзге түрдегі түзетпелерді іріктеп алуы тиіс; және
 - (iii) Есеп беру кезеңі барысында журналдық жазбалар мен өзге түрдегі түзетпелер қажеттілігін қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А42-А45)
 - (b) Бұрмалануларды тудыруы мүмкін алдын-ала қалыптасу жөнінде тексеруі тиіс. Аудитор төменде көрсетілген түрдегідей әзірлеп, орындауы тиіс:
 - (i) Бухгалтерлік баға берулер жеке түрдегі сенімді болса да, қаржылық есептілікке енгізілген бухгалтерлік баға беру кезінде басқару өкілеттігіне ие тұлғалар қабылдаған пікірлер мен көретулер ұйымның басшылығы бөлігі ретінде алаяқтықпен туындаған елеулі бұрмалану тәуекелін көрсетуі мүмкін ықтимал әділетсіздікті анықтай ма деп бағалау. Егер

¹¹ ХАС 330, 6 тармақ

аудитор басшылық тарапынан бухгалтерлік баға берулерге қатысты мүмкін болар алалаушылығын анықтаса, аудитор алалаушылыққа себеп болып табылған жағдайлардың алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулары тәуекелдерін тудыра ма, соған баға беруі тиіс; және

- (ii) Былтырғы жылдың қаржылық есептілігінде көрсетілген елеулі бухгалтерлік баға берулерімен байланысты болып келетін басшылықтың ой-пікірі мен алалаушылықтардың ретроспективтік шолуын жасауы тиіс. (Сілт: Тарм. А46-А48)
 - (c) Кәсіпорынның әдеттегі шаруашылығынан тыс немесе кәсіпорынды білу мен оның ортасы және аудит барысында алынған басқа ақпараттан тыс шын мәніндегі әрекеттер бойынша аудитор олардың алаяқтықпен туындаған қаржылық есептілікті немесе активтерді зансыз ұрлауды жасыру туралы әрекеттер жөніндегі бизнес-тұжырымдама бағалау қажет. (Сілт: Тарм. А49)
34. Аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың бақылауларды айналып кетулеріне қатысты анықталған тәуекелдіктерге жауап әрекет қайтару үшін айрықша түрдегі жоғарыда сипатталған аудиторлық шараларды толтыру ретінде өзге аудиторлық шараларды орындауы қажет деп шешім қабылдауы тиіс (соған сай 33 тармақтағы талаптарға сай келуге арнап дамытылған шаралар бөлігі ретінде қамтылған жоқ басшылықтың бақылауларды айналып кетуінің айрықша қосымша тәуекелдіктері бола алады).

Аудит Дәлелдемелеріне Баға Беру (Сілт: Тарм. А50)

35. Аудитор аудиттің соңына қарсы немесе сол датаға жақын уақытта жүргізілген аналитикалық шаралардың бүкіл қаржылық есептіліктің аудитордың бизнес туралы білімімен сәйкес келетіндігі туралы жалпы қорытындыны қалыптастыру кезінде алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланудың қуатталмаған тәуекелін көрсетіп отыр ма, соны қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А51)
36. Аудитор аудиттің соңына қарсы немесе сол датаға жақын уақытта жүргізілген аналитикалық шаралардың бүкіл қаржылық есептіліктің аудитордың бизнес туралы білімімен сәйкес келетіндігі туралы жалпы қорытындыны қалыптастыру кезінде алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланудың қуатталмаған тәуекелін көрсетіп отыр ма, соны қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А52)
37. Егер аудитор не елеулі не елеулі емес болып келетін ауытқуларды тауып алса, және аудитор ауытқулар алаяқтық нәтижесінде пайда болуы мүмкін және ашылық қатысқан болса деп сенуге себебі бар болса, аудитор алаяқтықпен туындаған елеулі бұрмаланулар тәуекелдеріне және бағаланған тәуекелдіктерге орындалуы тиіс әрекеттерге қатысты

аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі мен деңгейіне тигізген әсеріне қайталап баға беруі тиіс. Аудитор тағы басқамен жағдайлар немесе жағдайлардан бұрын алынған дәлелдеме сенімділігіне қайта қарау кезінде қызметкерлер, басқарау өкілеттігіне ие тұлғалар немесе үшінші жақтарды қатыстырып отыратын сөз байлам ықтималдығын көрсетсе деп қарастырып шығуы тиіс. (Сілт: Тарм. А53)

38. Егер аудитор қаржылық есептілік алаяқтық себебімен елеулі түрде бұрмаланса деп санаса немесе қорытынды жасауға қабілетті болмаса, аудитор аудиттің салдарына баға беруі тиіс. (Сілт: Тарм. А54)

Аудитордың Келісім бойынша Жұмысын Жалғастыра Алмауы

39. Егер алаяқтық немесе күдікті алаяқтық себебінен туындаған бұрмаланудың нәтижесінде аудитор аудитті жүргізу қабілетіне күмән келтіретін айрықша жағдайларға кез болса, аудитор төмендегі әрекеттерді орындауы тиіс:

- (a) Аудиторға сол аудиторды тағайындаған тұлғаға немесе тұлғаларға немесе кейбір жағдайда реттеуші органға есеп беруді ұсыну талабының орын алуын анықтауды қоса алғанда осы жағдайларда қолданылатын кәсіби және заңдық жауапкершілікті қарастырып шығуы тиіс;
- (b) Қызметтерді көрсетуді тоқтату мүмкіндігін қарастыруы тиіс; және
- (c) Егер де аудитор қызмет көрсетуін тоқтатса:
 - (i) Басшылықтың тиісті деңгейімен және басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен аудитордың қызмет көрсетуді тоқтатқаны мен оның себептерін талқылауы тиіс; және
 - (ii) Аудиторды тағайындаған тұлғаға немесе тұлғаларға немесе кейбір жағдайларда реттеуші органға аудитордың қызмет көрсетуді тоқтатуы мен оның себептері туралы есеп беруді ұсыну бойынша кәсіби немесе заңдық талаптың бар-жоғын қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А55-А58)

Жазбаша Ұсынымдар

40. Аудитор басшылық және, қажет болған жағдайда, басқару өкілеттігіне ие тұлғалардан төмендегі жайлар туралы жазбаша түрдегі есеп беруді ұсынуды қарастырып шығуы қажет:
- (a) Олар алаяқтықты болдырмау мен анықтау үшін ішкі бақылауды әзірлеу, енгізу және қолдауға қатысты жауапкершілігін қуаттай береді;
 - (b) Олар аудиторды, алаяқтық нәтижесінде қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмалануы мүмкін екені туралы басшылықтың

тәуекелге баға беруі нәтижелері туралы хабардар еткен;

- (с) Олар кәсіпорынға әсерін тигізетін күдік алаяқтық немесе алаяқтық туралы хабардар еткен:
 - (i) Басшылық;
 - (ii) Ішкі бақылауда елеулі жайғасымдарға ие болатын қызметкерлер; немесе
 - (iii) Егер алаяқтық қаржылық есептілікке елеусіз әсерін тигізетін болса, өзге тұлғалардың; және
- (d) Олар қызметкерлер, алдағы қызметкерлер, талдаушылар, реттеушілер немесе өзге тұлғалар хабар берген ұйымның қаржылық есептілігіне әсерін тигізетін алаяқтық немесе күдікті алаяқтық туралы аудиторды хабардар етуі қажет. (Сілт: Тарм. А59-А60)

Басшылықпен және Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

- 41. Егер аудитор алаяқтықты анықтаған болса немесе алаяқтықтың болуы мүмкін екендігі туралы ақпаратты алған болса, аудитор бұл мәселелер туралы, егер заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаса, міндеттеріне қатысты мәселелерде алаяқтықты алдын-алу және анықтау бойынша жауапкершілігі бар тұлғаларды ақпараттандыру үшін тиісті басшылыққа уақытында хабарлауы тиіс. (Сілт: Тарм. А61-А62)
- 42. Егер аудитор алаяқтықты төмендегілердің қатысуымен анықтаса:
 - (a) басшылықтың;
 - (b) ішкі бақылауда елеулі жайғасымдарға ие болатын қызметкерлердің; немесе
 - (c) егер алаяқтық қаржылық есептілікке елеусіз әсерін тигізетін болса, өзге тұлғалардың,

аудитор бұл мәселелерді басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға уақтылы хабарлауы керек. Егер аудитор басшылыққа қатысты алаяқтыққа күмәнданса, аудитор бұл күдіктерді басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға баяндайды және олармен аудитті аяқтауға қажетті аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімдері мен көлемін талқылайды. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен мұндай байланыс, егер байланысқа заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаған болса, қажет болып табылады. (Сілт: Тарм. А61, А63-А65)

- 43. Егер заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаса, аудитор алаяқтықпен байланысты кез келген басқа мәселелерді басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға, аудитордың пікірінше олардың

жауапкершілігіне қатысы бар, хабаралуы тиіс. (Сілт: Тарм. А61, А66)

Алаяқтық туралы Ұйымнан Тыс Тиісті Құзырлы Органға Хабарлау

44. Егер аудитор алаяқтықты анықтаған болса немесе күдіктенсе, аудитор заңның, нормативтік актілердің немесе тиісті әдеп талаптарының сәйкестігін анықтауы керек: (Сілт: Тарм. А67-А69)
- (a) Аудитордан ұйымнан тыс тиісті органға есеп беруін талап ету.
 - (b) Жағдайларға сәйкес ұйымнан тыс тиісті органға есеп беру мүмкін болатын жауапкершілікті белгілеу.

Құжаттама

45. Аудитордың ұйым мен оның ортасы туралы білімі мен аудитордың елеулі бұрмаланулар тәуекеліне баға беруі туралы құжаттамаға¹² 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹³ сәйкес төмендегілер енгізілуі тиіс
- (a) Келісім бойынша топ мүшелерінің арасында ұйымның қаржылық есеп алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне түсуіне қатысты қабылданған елеулі шешімдері; және
 - (b) Қаржылық есептілік деңгейі мен тұжырымдар деңгейіндегі алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың анықталған және бағаланған тәуекелдері.
46. Елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне қатысты аудиторлық тұрғының құжаттамасына 330 ХАС¹⁴ сәйкес төмендегілер енгізілуі тиіс
- (a) Қаржылық есептілік деңгейіндегі алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне қатысты жалпы тұрғы және аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі мен ауқымы, сондай-ақ осы шаралардың тұжырымдар деңгейіндегі, алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдерімен байланыстары; және
 - (b) Басшылықтың бақылауларды елемей тәуекелдеріне қатысты әзірленген шараларды қоса алғанда, аудиторлық шаралардың нәтижелері.
47. Аудитор басшылықты, басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды, реттеуші органдар мен өзге тұлғаларды алаяқтық туралы хабарда еткендігін құжаттауы тиіс.
48. Егер аудитор табысты растаумен қатысты алаяқтықпен туындалған елеулі

¹² ХАС 230, *Аудит Құжаттамасы*, 8-11 тармақтар және А6 тармағы

¹³ ХАС 315 (Қайта қаралған), 32 тармақ

¹⁴ ХАС 330, 28 тармақ

бұрмаланулардың тәуекелі орын алуда деген болжам келісімнің бұл жағдайларына қатысты қолдануға келмейді деген қорытындыға келсе, аудитор мұндай қорытындының негіздемесін құжаттауы тиіс.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Алаяқтықтың сипаттамасы (Сілт: Тарм. 3)

- A1. Алаяқтық, бұрмаланған қаржылық есептілік немесе активтерді заңсыз пайдалануда ынталандыру немесе қысым жасау, оны және әрекеттерді тиімді ету мүмкіндігі, негіздеу ескерілген. Мысалы:
- Қаржылық есептілік бұрмалануына ынталандыру немесе қысым орын алуы мүмкін, егер басшылық күтілген кірістерге немесе қаржылық нәтижеге (мүмкіндігінше іске аспайтын) жету үшін ұйымның сыртындағы немесе ішіндегі көздерінің әсеріне түскен болса – атап айтқанда, басшылықтың қаржылық мақсаттарға жету қабілетімен туындайтын салдары елеулі болуы мүмкін. Осыған сәйкес, тұлғалар активтерді заңсыз пайдалануға ынталандырылуы мүмкін, мәселен, себебі тұлғалардың қаражаты асып тұр.
 - Мысалға, тұлға ішкі бақылаудағы айрықша жетіспеушіліктер туралы білімі бар немесе сенімділік жайғасымға ие болғанымен, әрекеттерді тиімді ету мүмкіндігі орын алуы мүмкін, егер тұлға ішкі бақылауды елемеге сенсе.
 - Тұлғалар алаяқтық әрекетті жасауды негіздеуі мүмкін. Кейбір тұлғалар әділетсіз әрекетті қасақана түрде жасауға мүмкіндік беретін мінез-құлақ, жайғасымдар, немесе әдептік бағалықтар жиынтығы бар. Бірақ, өзге жолдар арқылы әділ тұлғалар, оларға тиісті түрде әсерін тигізетін ортасындағы алаяқтық әрекетін жасауы мүмкін.
- A2. Қаржылық есеп беру жалған қаржылық есептілікті қолданушыларды алдау үшін қаржылық есептіліктегі сомалардан немесе ашып көрсетулерден құралған әдейі бұрмалануларды қамтиды. Бұл басшылықтың қаржылық есептілікті пайдаланушыларды алдау үшін олардың ұйымның қызметі мен кірістілігі туралы түсініктеріне әсер ету арқылы табысты басқаруға бағытталған күш-жігерінен туындауы мүмкін. Мұндай кірістерді басқару ұсақ іс-әрекеттерден немесе басшылықтың жорамалдар мен пікірлердегі өзгертулерді орынсыз түзетуден басталуы мүмкін. Қысымдар мен ынталандыру бұл әрекеттерді қаржылық есептіліктің жалған болуына әкеп соқтыратын деңгейге дейін арттыруы мүмкін. Мұндай жағдай нарықтық күтулерді қанағаттандыру қысымына немесе тиімділікке негізделген өтемақыны ұлғайтуға деген ұмтылысқа

байланысты басшылық қаржылық есептілікті елеулі бұрмалау арқылы жалған қаржылық есептілікке әкелетін позицияларды қасақана қабылдаған кезде орын алуы мүмкін. Кейбір ұйымдарда басшылық салықты азайту үшін кірісті айтарлықтай мөлшерде азайтуға немесе банктік қаржыландыруды қамтамасыз ету үшін кірісті көбейтуге түрткі болуы мүмкін.

- A3. Бұрмаланған қаржылық есеп беру төмендегі арқылы аяқталуы мүмкін:
- Манипуляция, бұрмалау (оның ішінде боямалық), немесе есептік жазулар немесе қаржылық есептілік дайындалған қосымша құжаттарды өзгеріп жіберу.
 - Жағдайлар, әрекеттер немесе басқа елеулі ақпарат бойынша қаржылық есептілікті дұрыс емес ұсыну, немесе қасақана түрдегі жетімсіздігі.
 - Ұсыну немесе ашу сомалары, топтастыруы, сипатына қатысты есептік тұғырларды қасақана түрде дұрыс емес қолдану.
- A4. Бұрмаланған қаржылық есеп беру әдетте өзгеше түрде тиімді қызмет көрсететінде орын алуы мүмкін басшылықтың бақылаулар елемеуін қамтиды. Алаяқтық басшылықпен осындай әдістерді қолдана отырып басқару элементтерін ауыстыру арқылы жасалуы мүмкін:
- Қызметтік нәтижелерді айла-шарғылау немесе мақсаттарға жету үшін есептік, кезең соғына жақын жазбаларды қоса алғанда, жалған журналдық жазуларды жазып қою.
 - Тиісті емес түрде түзетпелер сальдоларға баға беру үшін қолданылатын пікірлеріне өзгерту.
 - Есептік кезеңде пайда болған әрекеттер мен жағдайлар бойынша қаржылық есептілікте растауды кешіктіру, алға жылжыту, одан да айрылып қалу.
 - Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі талап ететін жарияламау, жасыру немесе бұрмалау, немесе әділ ұсынуға қол жеткізу үшін қажет.
 - Қаржылық есептілікте көрсетілген сомаларға әсер етуі мүмкін фактілерді жасыру.
 - Қаржылық жайғасымды дұрыс емес қайта ұсыну үшін құрылған күрделі әрекеттер немесе ұйым қаржылық қызметке қатысу.
 - Елеулі мен әдетте тыс әрекеттерге қатысты жазулар мен шарттарды өзгеріп жату.
- A5. Активтерді заңсыз пайдалануға кәсіпорынның активтерін ұрлау кіреді және әдетте Шағын мен елеусіз сомаларға қатысты қызметкерлер арқылы

бұрмаланады. Алайда басшылық сонымен қатар өздерінің заңсыз қолданылуын, оларды анықтау қиын болатындай түрде бұрмалап көрсету немесе жасырып қалу мүмкіндігі көбірек болып келетін активтерді заңсыз пайдалануға қатысуы мүмкін. Активтерді дұрыс пайдаланбау әртүрлі сипатқа ие болуы мүмкін, мысалы:

- Ысырап қылу (мысалы, дебиторлық берешекті заңсыз түрде жинақтау немесе жабық шоттардағы түсімдерді жеке банкілік шоттарға аудару);
- Жеке активтерді немесе зерделік меншікті ұрлау (мысалы, қорларды жеке пайдалануға немесе сатуға арнап ұрлау, метал қалдықтарын қайта сатуға арнап ұрлау, бәсекелеспен төлем үшін технологиялық деректерді ашу туралы сөз байласу);
- Кәсіпорынға алынбаған тауарлар мен қызметтерге ақы төлеуге мәжбүр ету (мысалы, жалған жеткізушілерге төлемдер, сатушылар ұйымның сатып алушы агенттеріне бағаны көтеру, жалған қызметкерлерге төлемдер үшін төлеген қайтарымдары).
- Ұйымның активтерін жеке пайдалануға арнап пайдалану (мысалы, ұйымның активтерін жеке қарыз немесе байланысты тарапқа қарыз беру үшін кепіл ретінде пайдалану).

Активтердің заңсыз қолданылуына көбінесе активтердің жоғалу немесе олардың тиісті бекітусіз өтелім ретінде қолданылу фактісін жасырып қалу мақсатымен қате немесе жалған түрдегі жазбалар немесе құжаттар ілеспеленіп жүреді.

Алаяқтықтың Алдын Алу Және Анықтау Үшін Жауапкершілік

Аудитордың Жауапкершіліктері (Сілт: Тарм. 9)

- А6. Заң, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары аудитордан қосымша рәсімдерді орындауды және одан әрі әрекеттерді талап етуі мүмкін. Мысалы, Бухгалтерлердің Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесі шығарған *Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі* (БХӘСК Кодексі) аудитордан заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке қатысты шаралар қабылдауды және одан әрі әрекет ету қажеттілігін анықтайды. Мұндай қадамдар заң және нормативтік актілерге анықталған және күдік тудыратын сәйкессіздікті топ ішіндегі басқа аудиторларға, топтық келісім серіктесін, құрамдас аудиторды немесе топтың құрамында топ қаржылық есебіне аудит жүргізуден басқа мақсатта жұмыс жасайтын басқа да аудиторларды қоса алғанда, хабарлауды қамтиды.¹⁵

¹⁵ Мысалы, БХӘСК Кодексінің 225.21-225.22 бөлімдерін қараңыз.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарына Арнайы Қарастырулар

А7. Қоғамдық сектор аудиторының алаяқтыққа қатысты міндеттері заңнама, нормативтік акт немесе қоғамдық сектор ұйымдарына қолданылатын басқа да өкілеттіліктерінің салдары болуы мүмкін немесе аудитордың мандатында бөлек қарастырылады. Сәйкесінше, қоғамдық сектордың аудиторының жауапкершілігі қаржылық есептіліктің бұрмалануы тәуекелдерін қарастырумен шектеліп қалмай, сонымен бірге алаяқтық тәуекелдерін қарастыруға кең жауапкершілікті қамтуы мүмкін.

Кәсіби Скептицизм (Сілт: Тарм. 13-15)

А8. Кәсіби скептицизм алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмаланулардың бар-жоқтығына қатысты алынған ақпарат пен аудиторлық дәлелдемелерді ұдайы зерттеуді ескереді. Өзірлеуге қатысты бақылауларды және қажет болса олардың орындалуын қарастыруды қоса алғанда аудиторлық дәлелдеме ретінде қолданылатын ақпараттың сенімділігін қарастыруы тиіс. Алаяқтықтың сипатының салдарынан аудитордың кәсіби скептицизмді сақтауы алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелін қарастыру кезінде өте маңызды болып табылады.

А9. Алайда аудитор ұйымның басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың адалдығына қатысты өткендегі тәжірибесін толығымен елеусіз қалдыра алмағанымен, кәсіби скептицизмді сақтаған өте маңызды болып табылады, себебі жағдайлар өзгеруі мүмкін.

А10. ХАС-қа сәйкес жүргізілген аудитте егер аудитор оқытылмаған болса немесе дұрыстығын растау жөніндегі сарапшы болып табылмаса құжаттардың түпнұсқалығын растау жағдайда ескерілген.¹⁶ Алайда егер аудит барысында анықталған жағдайлар аудиторды құжат шынайы болмауы мүмкін немесе құжаттағы шарттар өзгертілген деген ойға итермелесе, аудитор оларды барынша егжей-тегжейлі түрде зерттеп шығуы тиіс:

- Аудитор тікелей үшінші жақтан алынған растауы тиіс.
- Аудитор құжаттардың түпнұсқалығын анықтау үшін сарапшылардың жұмысын пайдалануы тиіс.

Келісім Тобы арасындағы Талқылаулар (Сілт: Тарм. 16)

А11. Келісім бойынша топ мүшелері ұйымның қаржылық есеп алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне түскендегін талқылауы тиіс:

¹⁶ ХАС 200, А49 тармақ

- Талқылау топтың одан да тәжірибелі мүшелеріне қаржылық есептіліктің алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне қалайша және қай жерінде түсуі мүмкін екендігі туралы өз пікірімен бөлісуге мүмкінді береді.
- Ол аудиторға сол сияқты әсеріне түсуге қатысты әрекеттерді белгілеп және топ мүшелерінің қайсысы белгілі түрдегі аудиторлық шараларды орындайтындығын белгілеуге мүмкіндік береді.
- Ол аудиторға аудиторлық шаралар нәтижелерінің келісім бойынша топ мүшелерінің арасында қалай бөлістірілетінін және аудитордың көңілін аулауы мүмкін алаяқтық туралы көретулерге қалай әрекет ету керек екендігін белгілеуге мүмкіндік береді.

A12. Талқылауға әдетте төмендегілер кіреді:

- Келісім бойынша топ мүшелерінің арасында ұйымның қаржылық есептілігі (жеке мәлімдемелер мен ақпаратты ашып көрсетуді қоса) алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне қалайша және қай жерінде түсуі мүмкін екендігі туралы, басшылықтың қаржылық есептілікті қалайша бұрмалауы және соны қалайша жасыруы мүмкін екендігі туралы және ұйымның активтері қалайша заңсыз түрде иемделуі мүмкін екендігі туралы пікір алмасу;
- Бұрмаланған қаржылық есептіліктің бұрмалануына әкеп соқтыруы мүмкін табыстардың айлашарғылануын және басшылықтың табыстарды айлашарғылауға арнап ұстануы мүмкін тәжірибесін көрсететін жағдайларды қарастыру;
- Басшылық ашылатын мәселелерді дұрыс түсінуге кедергі келтіретін түрдегі ақпаратты ашуға тырысуы мүмкін қауіп-қатерді қарастыру (мысалы, тым көп емес ақпарат қосу немесе түсініксіз немесе анық емес тіл қолдану арқылы).
- Ұйымға әсерін тигізетін және алаяқтық жасау, алаяқтық жасауға мүмкіндік беру мақсатымен басшылыққа немесе өзге тұлғаларға арнап стимул тудыратын немесе соларға қысым көрсететін, сондай-ақ басшылық пен өзге тұлғаларға алаяқтықтың жасалуын оңтандыруға мүмкіндік беретін сыртқы және ішкі факторларды қарастыру;
- Басшылықтың заңсыз пайдалануға түскен қолма-қол ақша мен өзге түрдегі активтерге қолы жететін қызметкерлерді қадағалау ісіне қатысуын қарастыру;
- Басшылықтың немесе қызметкерлердің мінез-құлқы немесе өмір сүру мәнеріндегі келісім бойынша топтың көңілін аулаған әдеттен тыс немесе түсініксіз өзгерістерді қарастыру;

- Бүкіл аудит барысында алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмалану мүмкіндігіне қатысты тиісті көңіл-күйді сақтап отырудың маңыздылығын басып айту;
 - Өздері туындаған жағдайда алаяқтықтың орын алу мүмкіндігін көрсетуі мүмкін жағдайлардың түрлерін қарастыру;
 - Болжамсыздық элементінің өздерін орындау қажет болатын аудиторлық шаралардың сипатына, мерзімі мен ауқымына қалай енгізілуі мүмкін екендігін қарастыру;
 - Ұйымның қаржылық есеп алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың әсеріне түсу мәселесін шешу үшін және басқасына қарағанда барынша тиімдірек шараларды анықтау үшін таңдалып алынуы мүмкін аудиторлық шараларды қарастыру;
 - Аудитордың көңілін өзіне аударған алаяқтық туралы көрсетулердің барлығын қарастыру;
- Басшылықтың бақылауды елеусіз қалдыру тәуекелін қарастыру.

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер

Басшылық сұраныстары

Басшылықтың Алаяқтықпен Туындаған Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелін Бағалауы (Сілт: Тарм. 18 (а))

A13. Басшылық ұйымның ішкі бақылауына және ұйымның қаржылық есептілігін дайындауға жауапкершілік алады. Тиісінше, аудитор басшылықтың алаяқтық тәуекелі мен оны болдырмау және анықтау үшін қолданылатын бақылауды жеке бағалауы туралы басшылыққа сұрақ қоюы орынды. Мұндай басшылықтың осындай тәуекел мен бақылауды бағалау сипаты, дәрежесі мен жиілігі әр түрлі болады. Кейбір ұйымдарда басшылық жыл сайын немесе тұрақты мониторингтің бөлігі ретінде егжей-тегжейлі бағалау жүргізе алады. Басқа ұйымдарда басшылықтың бағалауы аз құрылымдалған және сирек болуы мүмкін. Менеджментті бағалау сипаты, көлемі мен жиілігі аудитордың ұйымның бақылау ортасын түсінуіне байланысты. Мысалы, басшылықтың алаяқтық тәуекелін бағалаған жоқ екендігі кейбір жағдайларда басшылықтың ішкі бақылауда маңызды рөл атқармайтындығын көрсетуі мүмкін.

Шағын ұйымдарды арнайы қарастырулар

A14. Кейбір ұйымдарда, көбінесе Шағын ұйымдарда, басшылықтың баға беруі қызметкердің немесе активтерді заңсыз пайдалану тәуекелдерін басып отыр.

Басшылықтың ұйымдағы алаяқтық тәуекелдерін қалай анықтап және қалай әрекет ететіндігі туралы үдеріс (Сілт: Тарм. 18(ә))

- A15. Бөлімшелері әр түрлі жерлерде орналасқан компанияларға қатысты аудитор өндірістік бөлімшелердің немесе бизнес-сегменттердің мониторингісінің әр түрлі деңгейлерін қамти алады. Басшылық алаяқтық тәуекелінің орын алу ықтималдығы көбірек болып келетін өндірістік бөлімшелер немесе бизнес-сегменттер бойынша сұрату жасауы тиіс.

Басшылықты, ұйым шеңберіндегі өзге тұлғаларды сұрату (Сілт: Тарм. 19)

- A16. Аудитор қызметкерлердің алаяқтығынан туындаған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларының тәуекеліне қатысты пайдалы ақпаратты беруі мүмкін. Мұндай сауалнамалар басшылықтың алаяқтығынан туындап отырған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулары тәуекеліне қатысты пайдалы ақпарат бере алмайды. Мұндай сауалнама аудиторға өзін басқаша түрде хабарлау мүмкін болмайтын ақпаратты хабарлау мүмкіндік беруі мүмкін.

- A17. Өздеріне аудиторлар алаяқтықтың орын алуы немесе соған қатысты күдік туралы сұратулар жібере алатын ұйым шеңберіндегі өзге тұлғаларға төмендегілер жатады:

- Қаржылық есептілікті ұсыну процесіне тікелей қатыспайтын өндіріс қызметкерлері;
- Уәкілеттік деңгейі әртүрлі болып келетін қызметкер;
- Ауыр немесе әдеттен тыс әрекеттерді орындауға, өңдеуден өткізу мен көрсетуге қатысатын қызметкерлер, сондай-ақ осындай қызметкерлерді қадағалайтын немесе солардың мониторингін жүргізетін тұлғалар;
- Ішкі заңды қызметкер;
- Әдептану жөніндегі аға қызметкер немесе соған баламалы жайғасымды алып отырған тұлға;
- Алаяқтық туралы көрсетулермен байланысты мәселелерді шешуге қатысатын тұлға немесе тұлғалар.

- A18. Басшылық әдетте алаяқтықты болдырмау мен анықтау жөніндегі ең жақсысы жайғасымға ие болып келеді. Басшылардың сұратуларға арналған жауаптарына баға беру кезінде аудитор басшылықтың алаяқтық жасау үшін тиімді жайғасымға ие болатындығын мойындаумен кәсіби салқынқандықты сақтауы тиіс.

Ішкі Бақылауы Туралы Ақпарат Алу (Сілт: Тарм. 20)

- A19. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) мен 610 ХАС (2013 жылы Қайта қарастырылған) талаптарды бекітіп, ішкі аудит қызметі бар болып келетін

анау ұйымдардың аудиторлары бойынша нұсқалықты қамтамасыз етіп отырады.¹⁷ Алаяқтыққа қатысты ХАС талаптарын орындау кезінде аудитор төмендегіні енгізіп айрықша ішкі аудит шараларын талап етуі мүмкін. Мысалы:

- Ішкі аудиторлардың жыл бойы алаяқтықты анықтау жөніндегі орындаған шараларды.
- Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар анау шаралар салдарынан кез-келген сұратуларға қанағат етерліктей жауап берген бе.

Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалардың Қалай Қадағалайтындығы Туралы Ақпарат Алу (Сілт: Тарм. 21)

- A20. Ұйымның басқару өкілеттігіне ие тұлғалары тәуекелдердің мониторинг жүйелерін, қаржылық бақылау мен заңдарға сәйкес болуына қатысты қадағалау үшін жауапкершілікте болады. Көптеген елдерде корпоративтік басқару тәжірибесі жеткілікті дәрежеде жақсы әзірленген және басқару өкілеттігіне ие тұлғалар ұйымның алаяқтық тәуекелдері мен ішкі бақылауға баға беруін қадағалауда белсенді роль атқарады. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мен басқарманың жауапкершілігі елге және ұйымға байланысты өзгеріп отыратындықтан, аудитордың тиісті қызметкерлер жүргізетін қадағалау туралы ақпарат алу үшін олардың жауапкершілігін білгені өте маңызды.¹⁸
- A21. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қадағалайтыны туралы білгені ұйым басшылығы алаяқтығы тәуекелінің әсеріне түскендігі, ішкі бақылаудың сәйкестігі, басқарманың құзырлығы мен адалдығы туралы ақпаратты беруі мүмкін. Аудитор бұл ақпаратты кездесулерге қатысу тәрізді шараларды орындау арқылы алуы мүмкін, аталмыш кездесулерде талқылаулар жүргізіліп, кездесулердің хаттамалары қарастырылады немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардан жауап алынады.

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

- A22. Басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға көбінесе субъектіні басқаруға қатысты болып табылады. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар ол дәл сондай қызметтерді орындап, басқарма рөлін атқарған жағдайда, бұл көбінесе шағын компанияларға қатысты болып табылады. Бұл жағдайларда, басқармадан тыс қадағалау жоқ болғандықтан, әдеттегідей аудитор ешқандай әрекет жасамайды.

¹⁷ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), 6(а) және 23 тармақ, және 610 ХАС (2013 жылы қайта қарастырылған), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану*.

¹⁸ ХАС 260 (Қайта қарастырылған), А1-А8 тармақтар, ұйымның басқару құрылымы дұрыс анықталмаған кезде аудитордың кіммен сөйлесетінін талқылау.

Басқа Ақпаратты Қарастыру (Сілт: Тарм. 24)

A23. Аналитикалық шараларды қолданумен алынған ақпаратқа толықтыру ретінде аудитор ұйым мен оның ортасы туралы өзге алынған ақпаратты қарастырып шығуы тиіс, ол алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелін анықтау кезінде пайдалы болуы мүмкін. Келісім бойынша мүшелердің арасындағы талқылау осындай тәуекелдерді анықтау кезінде көмегін тигізетін ақпаратты ұсынуы мүмкін. Сонымен қатар, клиентпен қатынастарды қабылдау мен оларды ұзарту жөніндегі аудиторлық шаралардан және ұйымға арнап орындалған өзге келісімдерден алынған тәжірибеден алынған ақпарат, мысалы, аралық қаржылық ақпаратқа шолу жасау жөніндегі келісімдер алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелін анықтау кезінде көмегін тидіруі мүмкін.

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекеліне Баға Беру (Сілт: Тарм. 25)

A24. Алаяқтық жасырылған деген факті әдетте оны анықтауды қиындатады. Алайда аудитор алаяқтық жасау немесе алаяқтық жасау мүмкіндігін ұсыну мақсатындағы стимулдың немесе қысым көрсетудің орын алғандығын көрсететін жағдайларды (нашар істеу әрекеттерінің қауіп факторлары) белгілеуі мүмкін. Мысалы:

- Қосымша капиталдық қаржыландыруға ие болу үшін үшінші жақтардың талаптарын орындау қажеттігі алаяқтық жасау мақсатындағы қысымды тудыруы мүмкін;
- Мүмкін емес табысқа қол жеткізу кезіндегі елеулі бонустарды ұсыну алаяқтық жасау мақсатындағы стимулды тудыруы мүмкін; және
- Бақыланатын орта тиімсіздігі алаяқтық тудыруы мүмкін.

A25. Тәуекелдер факторлары міндетті түрде алаяқтықтың орын алып отырғандығын көрсетпегінімен, олар алаяқтық жасалған жағдайларда жиі түрде орын алып жатады. Алаяқтық тәуекелі факторларының маңыздылығы өзгеріп отыруы мүмкін. Соған сәйкес, аудитор алаяқтық тәуекелі факторларының орын алғандығын және ол алаяқтықпен туындалған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулар тәуекеліне баға беру кезінде ескерілуі тиіс пе соны анықтау кезінде кәсіби скептицизмді сақтайды.

A26. Бұрмаланған қаржылық есептілік пен активтерді заңсыз пайдалануға жататын алаяқтық тәуекелі факторларының мысалдары осы 1-Қосымшасында келтірілген. Тәуекелдер факторларының бұл мысалдары әдетте алаяқтықтың орын алуы кезінде орын алатын үш жағдайдың негізінде жіктеленеді:

- Алаяқтық жасау мақсатымен стимул жасау немесе қысым көрсету;

- Алаяқтық әрекетті оңтайландыру мүмкіндігі; және
- Алаяқтық әрекетті негіздеу бойынша қабілеті.

Алаяқтық әрекеттің оңтайландырылу мүмкіндігін көрсететін факторлар аудитордың бақылауына түспеуі де мүмкін. Алайда аудитор мұндай ақпараттың орын алғандығы туралы білуі мүмкін. 1-Қосымшада сипатталған алаяқтық тәуекелінің факторлары аудитордың алдында кездесетін жағдайлардың көптеген нұсқаулары қамтылған, олар тек мысал болып қана табылады және өзге де тәуекел факторлары болуы мүмкін.

A27. Ұйым меншігінің көлемі, күрделілігі мен сипаттамалары алаяқтық тәуекелінің факторларын қарастыруға әртүрлі әсер етеді. Мысалы, объект ірі болған жағдайда аудитор әдетте басшылықтың сәйкес емес түрдегі мінез-құлқы факторлары болуы мүмкін:

- Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар тиімділігін.
- Ішкі аудиттің тиімділігін.
- Ресми мінез-құлқы кодексінің орын алуы мен орындалуы.

Оның үстіне, бизнес-сегмент деңгейіндегі алаяқтық тәуекелдігіне қатысты факторлар бүкіл кәсіпорынның деңгейіндегі орынды өзгеше ақпаратты ұсынуы мүмкін.

Шағын Ұйымдарға Арнайы Қарастырулар

A28. Кәсіпорын шағын болып табылатын жағдайда осы факторлардың кейбірі немесе барлығы тиімсіз немесе маңыздылығы төмен болуы мүмкін. Мысалы, шағын кәсіпорында мінез-құлқы кодексінің жазбаша нұсқасы болмауы да мүмкін, алайда ауызша нысандағы хабарлаулар мен басшылық көрсеткен үлгі арқылы адалдық пен әдептік мінез-құлқының маңыздылығын көрсететін мәдениет орнатылуы мүмкін. Бір адамнан құралатын басшылық шағын ұйымда әдетте басшылықтың ішкі бақылауға немесе қаржылық есептіліктің ұсынылу процесіне өздігінен әсер ете алмайтындығы дегенді білдірмейді. Кейбір кәсіпорындарда басшылықтың бекіту қажеттігі әлсіз бақылаулардың орнын толтырып қызметкерлердің алаяқтық жасау тәуекелін азайтады. Алайда жалғыз адамнан құралатын басшылық потенциалды әлсіз тарап болып табылуы мүмкін, себебі басшылық бақылауларды айналып өтуі мүмкін.

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелін Анықтау мен Оларға Баға Беру

Табыстарды Растаудағы Алаяқтықтың Тәуекелдері (Сілт: Тарм. 276)

A29. Бұрмаланған қаржылық есептіліктің ұсынылуымен туындалған елеулі түрдегі бұрмаланулар көбінесе табысты дер кезінде қуаттамау немесе жалған табыстарды көрсетудің немесе табыстарды азайтудың салдарынан.

Бұл, мысалы, кірістерді кейінгі кезеңге дұрыс емес ауыстыру арқылы түсімдерді азайтудан туындауы мүмкін.

- A30. Табыстарды растаудағы алаяқтық тәуекелдіктері әртүрлі ұйымдарда кез болуы мүмкін. Листинг кәсіпорындары жағдайында тиіссіз табастарды растау арқылы қысым немесе стимул көрсетілуі мүмкін, мысалы, жылдағы табыстар өседі немесе пайда ретінде өлшенеді. Осыған сәйкес, мәселен, қолма қолға сатулар арқылы табыстардың елеулі бөлігін құрып отыратын ұйымдар табыстарды растаудағы алаяқтық тәуекелдіктері зорлау болуы мүмкін.
- A31. Табыстарды растаудағы алаяқтық тәуекелдіктері бар болжамын айналып отыру мүмкін. Мысалы, аудитор, қарапайым табыстар әрекеті, мысалға, жекелеген жалдама мүліктен алынған лизинг табыстары болған жағдайы болып келетін табыстарды растаудағы алаяқтық тәуекелдіктері орын алуы деп санайды.

Алаяқтық пен кәсіпорынның байланысқан бақылауын түсіну себебімен елеулі бұрмалаулардың тәуекелін анықтау мен бағалау (Сілт: Тарм. 28)

- A32. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар орындалуына таңдап алынған бақылаулар сипаты, ауқымы, сонымен қатар қолға алуға арнап таңдалған тәуекелдіктерінің сипаты мен ауқымы туралы пікірін жасауы мүмкін.¹⁹ Алаяқтықты болдырмау мен анықтау кезінде ұйым басшылығы алаяқтықпен туындаған қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланғанына қатысты тәуекелдіктерді қарыстырып шығуы тиіс. Бұл қарастыру бөлігі ретінде, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар алаяқтықпен туындалған елеулі түрдегі тәуекелдерін азайтуға қатысты белгілі бір бақылауды енгізіп қолдау үнемді болмауын шешім қабылдауы мүмкін.
- A33. Оның үстіне, аудитор алаяқтықты болдырмау мен анықтау үшін басқарма әзірленіп қолдаған бақылаулары туралы білуі тиіс екендігі маңызды болып табылады. Аудитор сол арқылы білуі мүмкін, мысалы, басқарма саналы түрде жауапкершіліктер жинақтауы тапшылығымен қатысты тәуекелдіктер қабылдайды. Бұл білімнен алынған ақпарат қаржылық есептілік алаяқтықпен туындалған елеулі түрдегі бұрмаланулары бар болуы мүмкін аудитордың тәуекелдіктерге баға беруіне әсерін тигізуі мүмкін алаяқтық тәуекелі факторларын анықтауда пайдалы болуы мүмкін.

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап

Жалпы Көзқарастар (Сілт: Тарм. 29)

- A34. Алаяқтықтың салдарынан туындаған маңызды бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдерін жоюға жалпы жауаптарды анықтау, әдетте,

¹⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), А55 тармақ

аудиттің жалпы деңгейі жоғары кәсіби скептицизмді қалай көрсететінін қарастыруды қамтиды, мысалы:

- Елеулі түрдегі әрекеттерді растау үшін өзін тексеру қажет болатын құжаттаманың сипаты мен ауқымын таңдап алу кезіндегі аса жоғары сезімталдық.
- Елеулі мәселелерге қатысты түсініктемелерді немесе ұсынымдарды басшылықтың аса жоғары дәрежедегі растау қажеттігі.

Өзгеше жоспарланған айрықша шаралардан бөлек жалпы көретулерді қамтиді; бұл көретулер 30 тармақта тізімделіп, төменде талқыланған мәселелерді қамтиды.

Қызметкерлерді Тағайындау мен Қадағалау (Сілт: Тарм. 30(а))

- A35. Аудитор құқық бұзушылықтарды тергеу сарапшылары мен ақпараттық технологиялар бойынша сарапшылардың ерекше дағдылары мен білімі бар қосымша тұлғаларды тағайындаумен немесе одан да тәжірибелі қызметкерлерді тағайындаумен туындалған елеулі бұрмаланулардың анықталған тәуекелдеріне әрекет етуі тиіс.
- A36. Қадағалаудың ауқымы аудитордың алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелдеріне қатысты берген бағасын және жұмысты жүргізіп жатқан келісім бойынша топ мүшелерінің біліктілігін көрсетеді.

Аудиторлық Шараларды Таңдауда Болжамсыздық (Сілт: Тарм. 30(б))

- A37. Әдетте келісімдер бойынша орындалатын аудиторлық шараларды білетін ұйым шеңберіндегі тұлғаларда бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсынуды жасырып қалуға мүмкіндіктері көбірек болады. Осылайша, аудитор қажетті аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімі мен ауқымын таңдап алуға болжамсыздық элементін енгізуі тиіс. Осыған мысалы:
- Өздерінің елеулі болуы немесе тәуекелдігі себептерінен басқаша түрде тестіленген таңдалып алынған сальдо шоттар мен тұжырымдар жөніндегі әдістерін пайдалану.
 - Болжамдармен салыстырғандағы аудиторлық шаралардың мерзімдерін түзетпелеу.
 - Таңдап алу мен орындаудың түрлі әдістерін пайдалану.
 - Алдын ала ескертпей-ақ орналастырудың түрлі жерлерінде немесе орналастырудың түрлі жерлерінде аудиторлық шараларын орындау.

Растау Деңгейінде Алаяқтықпен Туындаған Маңызды Бұрмалаушылықтардың Тәуекелдеріне Жауап Беретін Аудиторлық Процедуралар (Сілт: Тарм. 31)

- A38. Тұжырымдар деңгейіндегі алаяқтықпен туындалған елеулі

бұрмаланулардың бағаланған тәуекеліне қатысты аудиторлық әдіске аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімі мен ауқымын келесі түрдегі өзгертулер жатуы мүмкін:

- Орындалатын аудиторлық шаралардың сипаты неғұрлым сенімді және орынды аудиторлық дәлелдерді алу үшін немесе қосымша растама ақпарат алу үшін өзгертілуі керек. Бұл орындалатын аудиторлық шаралардың түріне де, олардың үйлесіміне де әсер етуі мүмкін. Мысалға:
 - Белгілі түрдегі активтерді жеке қадағалау немесе инспекциялау аса маңызды болуы мүмкін немесе аудитор елеулі есептерде немесе электрондық әрекеттер файлдарында көрсетілген деректердің дәлелдемелерін жинақтауларды пайдалануды таңдауы мүмкін.
 - Аудитор қосымша растаушы ақпаратты алуға арналған шараларды әзірлеуі мүмкін. Мысалы, егер аудитор басшылықтың табыстар бойынша болжамдарға ие болу мақсатында қысым көріп отырғандығын, басшылықтың сатуларды өздерінде табысты растау ескерілмеген шарттар көрсетілген келісімдерге қол қою немесе шоттарды жеткізуге дейін ұсыну арқылы асырып көрсеткендігін анықтаса. Мұндай жағдайда аудитор мысалы, сыртқы растауларды берешектердің сомаларын растау үшін ғана емес, сондай-ақ қайтару датасын, құқығын және жеткізу мерзімін қоса алғанда келісімдердің шарттарын растау үшін де әзірлеуі мүмкін. Сонымен қатар, аудитор осы сыртқы растауларды ұйымның қаржылық емес қызметкерінен сату жөніндегі келісімдер мен жеткізу шарттарындағы өзгертулерге қатысты сауалнама алумен толықтыруды тиімді деп көруі мүмкін
- Шын мәніндегі шаралардың мерзімін түрлендіру қажет болуы мүмкін. Аудитор шын мәніндегі тестілеу кезеңнің соңына немесе сол күнге жақын уақытта жүргізу алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне қатысты барынша тиімді болады деген қорытындыға келуі мүмкін. Аудитор қасақана бұрмалаулар немесе айлашарғылаудың осы тәуекелдері кезінде аудиторлық қорытындылардың күшін сақтау мерзімінің аралық датадан кезеңнің соңына дейін ұзартуға арналған аудиторлық шаралар тиімсіз болуы мүмкін деген қорытынды жасауы мүмкін. Және керісінше, қасақана бұрмалау, мысалы, табысты тиісті түрде қуаттамау себебінен болған бұрмалау аудиторлық кезеңде жасалуы мүмкін және аудитор бұдан бұрын аралық немесе бүкіл есептік кезең барысында туындаған әрекеттерге қатысты шын мәніндегі шараларды қолдануды таңдап алуы мүмкін.

- Қолданылған шаралардың ауқымы алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелдерінің бағасын көрсетеді. Мысалы, іріктеп алудың ауқымын арттыру немесе одан да толық болып келетін аналитикалық шараларды орындау қажет болуы мүмкін. Сонымен қатар электрондық әрекеттер мен шоттар файлдарының одан да кең түрдегі тестілеуін жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл тәсілдер негізгі электрондық файлдардың арасынан әрекеттерді таңдап алуға, ерекше сипаттамаларға ие болатын әрекеттерді сұрыптауға немесе іріктеп алудың орнына бүкіл жиынтығын тестілеуге арнап қолданылуы мүмкін.
- A39. Егер аудитор қор санына әсерін тигізетін алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелін анықтаса, қор жөніндегі есептік жазбаларды тексеру, өздеріне түгендеуді жүргізу барысында немесе содан кейін ерекше көңіл бөлу керек болатын орналасу немесе баптарды анықтау кезінде көмегін тигізуі мүмкін. Мұндай тексеру орналастырудың белгілі бір жерлерінде немесе алдын ала ескертпей-ақ түгендеуді бақылауға алу немесе орналастырудың барлық жерлерінде бір датаға қатысты түгендеуді жүргізу туралы шешімге әкелуі мүмкін.
- A40. Аудитор кейбір шоттар мен тұжырымдарға, соның ішінде активтің бағалануын, ерекше сипаттағы әрекеттермен (бизнес сегментін сатып алу, қайта құрылымдау немесе сату деген тәрізді) және өзге түрдегі елеулі есептелген міндеттемелермен (зейнетақылық және еңбек қызметі аяқталғаннан кейінгі өзге түрдегі сыйақылар немесе қоршаған ортаны қалпына келтіру туралы міндеттемелерге) байланысты болып келетін баға берулерді қоса алғанда кейбір шоттар мен тұжырымдарға әсерін тигізетін бұрмаланумен туындалған елеулі бұрмаланудың тәуекелін анықтауы мүмкін. Тәуекел қайталанған баға берулерге қатысты көретулерді елеулі түрдегі өзгерістермен байланысты. Ұйым мен оның ортасы туралы деректер алу кезінде жинақталған ақпарат аудиторға басшылықтың осындай баға берулерінің ақылға қонымдылығына баға беру мен ой-пікірлер мен қателерді қабылдау кезінде көмегін тигізуі мүмкін. Өткен кезеңдерде қолданылған басшылықтың соған ұқсас ой-пікірі мен қателердің ретроспективті шолуы да басшылықтың берген бағасын қуаттайтын ой-пікірлер мен қателердің ақылға қонымды екендігі туралы деректер беруі мүмкін.
- A41. Алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне қатысты орын алуы мүмкін аудиторлық шаралардың мысалдары осы 2- Қосымшасында, оның болжамсыздық элементін егізіп, келтірілген. Қосымшаға бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну, табыстарды қуаттаудан туындайтын бұрмаланған қаржылық есептілік мен активтерді заңсыз пайдаланудан туындайтын елеулі бұрмаланулар тәуекелдеріне аудиторлық баға беруге қатысты тәсілдердің мысалдары енгізілген.

*Басшылықтың Бақылауды Елемеуімен Байланысты Тәуекелдерге Жауап Беретін
Аудиторлық Рәсімдер*

Журналдық жазбалар мен өзге түрдегі түзетпелер (Сілт: Тарм. 33(а))

- A42. Алаяқтықпен туындалған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулары көбінесе қаржылық есептілікті ұсыну барысында жыл барысында немесе жыл соңында сәйкес емес немесе бекітілмеген журналдық жазбаларды ұсыну немесе қаржылық есептілікті көрсетіліген және ресми журналдық жазбаларда көрсетілмеген сомаларды түзетпелеу, мысалы, біріктіруші түзетпелер енгізу мен қайта жіктемелеу жолымен айлашарғылаудың себептерінен туындап жатады.
- A43. Автоматтандырылған үдерістер мен бақылаулар ойластырылмаған қате тәуекелін азайтуы мүмкін, бірақ жеке тұлғалар сондай автоматтандырылған үдерістерді тиісті емес түрде елемеуі мүмкін. Оның үстіне, журналдық жазбаларда көрсетілмеген бақылауларды түзетпелеуге аудитордың елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелдіктерін қарастырып шығуы маңызды болып табылады, мысалы, басты кітапқа немесе қаржылық есептілік жүйесіне автоматты түрде енгізіліп келетін сомаларды өзгертулер арқылы. Осылайша, АТ ақпаратты автоматты түрде беру үшін қолданылса, ақпараттық жүйелерге сол сияқты араласудың көрінетін дәлелдеме аз немесе жоқ болуы мүмкін.
- A44. Тесттерге арнап журналдық жазбалар мен өзге түзетпелерді белгілеу, таңдап алу, сондай-ақ таңдалған баптар бойынша растауды тексерудің тиісті әдісін белгілеу мақсатымен аудитор төмендегілерді қарастырып шығуы тиіс:
- *Алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекеліне баға беру* – аудитордың алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекеліне баға беру кезінде алынған алаяқтық тәуекелі факторлары мен өзге түрдегі ақпараттың орын алуы аудиторға тестілеуге арнап журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелердің ерекше топтарын белгілеуге көмегін тигізуі мүмкін.
 - *Журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелерге қатысты енгізілген бақылаулар* – журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелердің әзірленуі мен көрсетілуіне қатысты бақылаудың тиімді жүргізілуі аудитор бақылаулардың тиімді жүргізілуін тестілеген деген шартпен шын мәніндегі тесттердің ауқымын азайтуы мүмкін.
 - *Ұйымның қаржылық есептілігін ұсыну процесі мен алынуы мүмкін дәлелдемелердің сипаты* – көптеген ұйымдар үшін әрекеттерді әдеттегі өндеуден өткізу ісі қолмен орындалатын және автоматтық шаралардың үйлесімін ескеруі мүмкін.

- *Бұрмаланған журналдық жазбалардың немесе өзге де түзетпелердің сипаттамалары* – сәйкес келмейтін журналдық жазбалар немесе өзге түзетпелер көбінесе бірегей белгілеуші сипаттамаларға ие болады. Мұндай сипаттамаларға (а) байланыспаған, әдеттен тыс немесе сирек қолданылатын шоттар бойынша жазбалар, (ә) әдетте журналдық жазбаларды орындаумен айналыспайтын тұлғалар жасаған жазбалар, (б) кезеңнің соңында көрсетілген немесе өздерін түсіндіру немесе сипаттап беру мүмкін болмайтын жазбалар, (в) қаржылық есептілікті әзірлегенге дейін немесе соны барысында жүзеге асырылған жазбалар енуі мүмкін.
- *Шоттардың сипаты мен күрделілігі* – сәйкес келмейтін журналдық жазбалар немесе түзетпелер өздерінде (а) күрделі немесе сипаты бойынша әдеттен тыс болып келетін әрекеттері бар, (ә) кезеңнің соңына қатысты елеулі баға берулер мен түзетпелері бар, (б) бұрында бұрмалануларға түскен, (в) дер кезінде салыстырылмаған немесе салыстырылмаған айырмалары бар, (г) фирма ішіндегі әрекеттері бар, (ғ) алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланудың анықталған тәуекелімен өзгеше түрде байланысқан шоттарға қатысты қолданылуы мүмкін. Бөлімшелері әртүрлі жерлерде орналасқан немесе бірнеше сегменті бар ұйымдардың аудиті кезінде осы бөлімшелерден немесе құраушылардан журналдық жазбаларды тандап алу қажеттігін қарастыру қажет.
- *Әдеттегі іс-әрекеттен тыс жүргізілген журналдық жазбалар немесе өзге де түзетпелер* – стандарттан тыс журналдық жазбалар, мысалы, ай сайынғы сатулар, сатып алу және қолма-қол ақша төлеу тәрізді қайталанып тұратын журналдық жазбалармен салыстырғанда ішкі бақылаумен қамтылмауы да мүмкін.

A45. Аудитор журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелерді тесттердің сипатын, мерзімі мен ауқымын белгілеу кезінде кәсіби ой-пікірді қолдануы тиіс. Бұрмаланған журналдық жазбалар мен өзге түзетпелер көбінесе есептік кезеңнің соңында жүргізілетін болғандықтан, аудитор 33(а)(ii) тармаққа сәйкес әдетте, сол кезеңде жүргізілген журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелерді тандап алады. Алайда алаяқтықпен туындалған қаржылық есептіліктің елеулі түрдегі бұрмаланулары бүкіл кезең бойы туындауы мүмкін болғандықтан және алаяқтықты жасырып қалуға арналған елеулі әрекеттер жасалуы мүмкін болатындықтан, аудитор 33(а)(iii) тармаққа сәйкес журналдық жазбалар мен өзге де түзетпелерді тестілеудің қажеттігін қарастырып шығуы тиіс.

Бухгалтерлік Баға Берулер (Сілт: Тарм. 33(ә))

A46. Қаржылық есептілікті әзірлеуде ұйым басшылығы елеулі бухгалтерлік бағалауға әсер ететін ой-пікірлер немесе қателер үшін, және осындай бағалаудың орындылуына қатысты тұрақты мониторинг орындау үшін

жауапкершілікте болады. Есеп берудің кезеңдерінің екі немесе одан да көбі бойынша табыстарды түзетуге немесе кәсіпорынның шаруашылығы мен пайдалылығына қатысты қолданушылардың пайымдауына ықпал ету арқылы қаржылық есептілікті қолданушыларды алдау үшін белгіленген табыстардың деңгейіне жету үшін соны, мысалы, ұқсас жолдармен жеткізуге болады.

- A47. Былтырғы жылдың қаржылық есептілігінде көрсетілген елеулі бухгалтерлік баға берулерімен байланысты болып келетін аудитордың кәсіптік ой-пікірі мен алалаушылықтардың ретроспективтік шолуын жасауы тиіс. Бұл ретроспективті шолудың мақсаты кейбір басшылық мүшелерінің мүмкін болар алалаушылығын көрсететін белгілерді анықтауға негізделген және аудиторлардың былтырғы жылдың сол кезде қол жеткілікті болған ақпаратқа негізделген кәсіби ой-пікіріне күмән келтірмейді.
- A48. 540 ХАС²⁰ ретроспективті шолуды белгіледі. Мұндай шолу өткен кезеңгі баға беру үдерісі тиімділігіне қатысты ақпаратты алу үшін тәуекелдікке баға беру шаралары, табыстар бойынша аудиторлық дәлелдеме, немесе, қажет болғанда, ағымдағы кезеңгі бухгалтерлік баға беруге қатысты өткен есептік баға берулерге кейінгі қайта баға беру, және баға беру болжамсыздығы сияқты қаржылық есептілікте ашылуы тиіс мәселелерге қатысы бар аудиторлық дәлелдеме ретінде жүргізілуі мүмкін. Тәжірибесі бар аудитор бұл ХАС сәйкес басшылықтың ой-пікірлері мен алаяқтықпен туындайтын елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелін көрсетуі мүмкін жалған сенімдер бойынша көретулеріне шолуға баға беруді 540 ХАС-пен талап етілетін шолумен бірге орындалуы мүмкін.

Елеулі Әрекеттерді Бизнес Негіздемелеу (Сілт: Тар. 33(б))

- A49. Ұйымның әдеттегі іс-әрекетінен тыс жатқан елеулі әрекеттерді, немесе басқаша қарағанда әдеттен тыс болып келетін әрекеттерді бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну немесе активтерді заңсыз пайдалануды көрсету үшін әрекеттерді орындау мүмкіндігі ескерілген бе соны қарастыру:
- Мұндай әрекеттің түрі тым күрделі болып табыла ма (мысалы, біріктірілген топтың немесе байланыспаған үшінші жақтардың шеңберінде бірнеше ұйымдардың қатысуымен орындалатын әрекеттер).
 - Басшылық мұндай әрекеттердің сипаты мен есебін ұйымның басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен талқыланды ма және мұндай талқылау тиісті түрде ресімделген бе.

²⁰ ХАС 540, Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Ілеспелі Ақпаратты Ашып Көрсету, 9 тармақ

- Басшылық әрекеттің есебіне мұндай әрекетті экономикалық негіздемеуге қарағанда көбірек көңіл бөле ме.
- Ерекше арналымдағы ұйымдарді қоса алғанда, біріктірілмеген байланысқан тараптардың қатысуымен жүргізілген әрекеттерді ұйымның басқару өкілеттігіне ие тұлғалары тиісті түрде тексеріп және бекіткен бе.
- Әрекетте бұрын анықталған байланысқан тараптар немесе өздерінде мұндай әрекеттерді аудиттен өтіп жатқан ұйым тарапынан көмексіз жүргізетіндей қаржылық ресурстары жоқ тараптар қатысқан ба.

Аудит Дәлелдемелеріне Баға Беру (Сілт: Тарм. 35-38)

A50. 330 ХАС-қа сәйкес аудитор, жүргізілген аудиторлық шаралар мен алынған аудиторлық дәлелдемелерге сүйене отырып, тұжырымдар деңгейіндегі елеулі бұрмаланулардың тәуекеліне берілген бағаның сәкестігін бағалауы тиіс.²¹ Бұл бағалау негізінде аудиторлық пікірінше сандық сипатқа ие болып келеді. Мұндай баға беру алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелі туралы және қосымша немесе өзге түрдегі аудиторлық шараларды орындаудың қажеттігі туралы қосымша ақпаратты беруі мүмкін. 3-қосымша алаяқтық көрсетілуі мүмкін жағдайларға қатысты мысалдар бар.

Жалпы Қорытынды Жасау Кезінде Аудит Аяқталғанға Дейін Орындалатын Талдамалық Рәсімдер (Сілт: Тарм. 35)

A51. Қандай беталыстар мен қатынастардың алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелін көрсетуі мүмкін екендігі туралы анықтамада кәсіби ой-пікірді қолдану ескерілген. Жылдың соңына қатысты табыстар мен пайданың әдеттен тыс өзара байланыстары әсіресе маңызды болып табылады. Оларға мысалы есептік кезеңнің соңғы бірнеше аптасына қатысты көрсетілген әдеттен тыс мөлшерде ірі болып келетін табыс сомалары немесе әдеттен тыс әрекеттер; немесе әрекеттерден түскен ақша ағымдарымен сәйкес келмейтін пайда кіруі мүмкін.

Анықталған Бұрмалануларды Қарастыруы (Сілт: Тарм. 36-38)

- A52. Әрекетті негіздемеу немесе осындай жасау мүмкіндігі, алаяқтық туған кезі жекелеген оқиға болмауы мүмкін. Алаяқтық бұрмалануға қысым жасау немесе стимул көрсетуі мүмкін бе, соны қарастыруы тиіс.
- A53. Анықталған бұрмаланулар салдары жағдайларға тәуелді болады. Мысала, жоғарғы буындағы басшылықтың қатысуымен жасалған алаяқтықтың орын алуын көрсетуі мүмкін бе, басқаша түрдегі елеулі болып келетін

²¹ ХАС 330, 25 тармақ

алаяқтық елеулі болуы мүмкін. Аудитор сонымен қатар бұрында алынған дәлелдемелердің сенімділігін де қайта қарастырып шығуы тиіс, себебі жасалған ұсынымдардың толықтығы мен шүбәсіздігі, есептік жазбалар мен құжаттаманың түпнұсқалығына қатысты күмәнданулар туындауы мүмкін. Қайта қарастыру кезінде қызметкерлердің, басшылықтың немесе үшінші жақтардың қатысуымен сөз байламның орын алу мүмкіндігін қарастыруы тиіс.

- A54. 450 ХАС²² және 700 ХАС²³ (Қайта қарастырылған) бұрмаланулар және аудиторлық есеп беруге тигізетін әсеріне баға беру мен олардың біркелкі болуға баға беру бойынша нұсқаулықты ұсынады.

Аудитордың Келісім бойынша Жұмысын Жалғастыра Алмауы (Сілт: Тарм.39)

- A55. Аудитордың аудитті жүргізу қабілетіне күмән келтіретін айрықша жағдайларға кез болса, аудитор төмендегі әрекеттерді орындауы тиіс:

- Ұйым аудитор тіпті алаяқтық қаржылық есептілікке қатысты елеусіз болып табылғанның өзінде, осы жағдайларда өздерін орындау қажет деп санаған алаяқтыққа қатысты тиісті әрекеттерді қабылдаса;
- Аудитордың алаяқтықпен туындаған елеулі бұрмалануларды қарастыруы мен аудиторлық тестілердің нәтижелері елеулі алаяқтықтың елеулі тәуекелдігі көрсетілген болса; немесе
- Аудитордың басшылықтың немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың біліктілігі мен адалдығына қатысты елеулі түрдегі күмәнданулары болса.

- A56. Туындап жатуы мүмкін жағдайлардың сан-алуандығының себептерінен қызмет көрсетуді қашан тоқтату керектігін анық сипаттау мүмкін болмайды. Аудитордың тұжырымына әсерін тигізетін факторларға басшылықтың немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мүшелерінің қатысу зардаптары (бұлар басшылықтың ұсынымдарының сенімділігіне әсерін тигізуі мүмкін) және аудиторға оның ұйыммен бірге үнемі түрде әсер етеді.

- A57. Мұндай жағдайда аудитордың кәсіби және заңдық жауапкершілігі туындайды және бұл жауапкершілік елге байланысты өзгеріп отырады. Кей елдерде, мысалы, аудитор аудиторды тағайындаған тұлғаға немесе тұлғаларға, немесе кейбір жағдайда реттеуші орынның алдында есеп беру немесе өтініш ұсынуға құққа ие болу немесе соны ұсынуға міндетті

²² ХАС 450, *Аудит Барысында Анықталған Бұрмалаушылықтарды Бағалау*

²³ ХАС 700 (Қайта қарастырылған), *Пікір Қалыптастыру Және Қаржылық Есептілік Туралы Есеп беру*

болуы мүмкін. Жағдайлардың айрықша сипаты мен заңдық талаптарды қарастыру қажеттігін ескерумен аудитор қызмет көрсетуді тоқтату туралы шешім қабылдаған кезде және акционерлерге, реттеуші және құқық қорғау органдары мен өзге тұлғаларға есеп беруді ұсыну ықтималдығын қоса алғанда, тиісті әрекеттерді белгілеу кезінде заңдық кеңес алуы тиіс.²⁴

Қоғамдық Сектор Ұйымдарына Арнайы Қарастырулар

А58. Көптеген жағдайларда мемлекет секторында қызмет көрсетуді тоқтату мүмкіндігі жауапкершіліктің сипатына немесе мемлекет мүддесінің мәселелері сипатының себептеріне байланыс тиімсіз болуы мүмкін.

Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 40)

А59. 580 ХАС²⁵ Басшылықтың ұсынымдары аудит кезінде басшылықтан тиісті ұсынымдарды алу жөнінде нұсқаулықты ұсынады. Аса маңыздысы, басшылық ұйымның көлеміне байланыссыз өзінің қаржылық есептілікке қатысты жауапкершілігін растау ретінде алаяқтықтың алдын-алу мен анықтауға арнап әзірленіп, енгізілген ішкі бақылауға қатысты өз жауапкершілігін растауы тиіс.

А60. Аудитор алаяқтықпен туындалған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларын анықтау кезінде оның алдында кездесетін алаяқтықтың сипаты мен қиындықтардың себебіне байланысты аудитордың басшылықтан соңғысының аудиторға нәтижесін ашқандығын қуаттайтын жазбаша ұсынымдар туралы білім алғаны маңызды:

- (a) Алаяқтықпен туындалған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулар тәуекеліне баға берудің нәтижесі; және
- (b) Кәсіпорынға әсер ететін күдікті немесе жарияланған алаяқтықтарды білу.

²⁴ БХӘСК Кодексі бар аудиторды алмастыратын аудитормен байланыс туралы нұсқаулық береді.

²⁵ ХАС 580, *Жазбаша Ұсынымдар*

Басшылықпен және Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 41–43)

А61. Кейбір заңнамаларда заң немесе ережелер нормативтік актілер кейбір мәселелер бойынша аудитордың басшылықпен және өкілеттік берілген адамдармен байланысын шектеуі мүмкін. Заң немесе ережелер тиісті органның нақты немесе күдікті, заңсыз әрекетке қатысты тергеуге нұқсан келтіретін, мысалы, аудитордан алаяқтық туралы хабарлауды талап еткен кезде хабарлауға немесе басқа әрекетке нақты тыйым салуы мүмкін. Заңсыз жолмен алынған кірістерді жылыстатуға қарсы заңнамаға сәйкес тиісті орган. Мұндай жағдайда аудитор қарастыратын мәселелер күрделі болуы мүмкін және аудитор заңгерлік кеңес алуды орынды деп санайды.

Басшылықпен Қарым-қатынас (Сілт: Тарм. 41)

А62. Аудитор алаяқтықтың орын алуы немесе мүмкін болар орын алуы туралы дәлелдемелерді алған кезде, тіпті ол мәселе елеусіз деп танылғанның өзінде (мысалы, ұйымдық құрылымның төменгі деңгейіне жататын қызметкердің елеусіз мөлшердегі ысырабы), бұл жөнінде басшылықтың мүмкіндігінше тиісті деңгейін хабардар еткен аса маңызды болады. Басшылықтың қай деңгейін хабардар ету керектігін анықтау кәсіби ой-пікір мәселесі болып табылады және сөз байламның ықтималдығы, күдікті алаяқтықтың сипаты мен көлемі тәрізді факторларға байланысты болады. Әдетте басшылықтың тиісті деңгейі ретінде алаяқтықтың жасалғандығына күдікті болып табылатын тұлғаның деңгейінен бір деңгей жоғары тұрған басшылық есептеледі.

Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 42)

А63. Аудитордың басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды ауызша немесе жазбаша түрде хабардар етуі мүмкін. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) бойынша аудитке қатысты мәселелер туралы басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар ету аудитор жазбаша немесе ауызша түрде қарастыруға тиіс болатын факторларды белгілейді.²⁶ Аға басшылықтың қатысуымен жасалған алаяқтықтың немесе қаржылық есептілікте елеулі түрдегі бұрмалануларды тудыратын алаяқтықтың сипатының және сезілу себебіне орай аудитор мұндай мәселелер жөнінде мүмкіндігінше есеп беріп, есеп беруді жазбаша түрде ұсынудың қажеттігін қарастырып шығуы тиіс.

А64. Кейбір жағдайларда, аудиттің бастапқы кезеңінде аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен өзінің аудит барысында білген және елеулі бұрмалануларды тудырмайтын, басшылықтан басқа қызметкерлердің қатысуымен жасалған алаяқтық туралы хабардар етудің сипаты мен мерзімдеріне қатысты өзара түсіністікке қол жеткізуі тиіс. Егер аудитор басшылық қатысқан алаяқтыққа күдіктенсе, аудитор бұл күдіктер туралы

²⁶ ХАС 260 (Қайта қарастырылған), А38 тармақ

басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар етілкісі келеді. Аудиттің бастапқы кезеңінде аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен сол туралы хабардар етудің сипаты мен мерзімдеріне қатысты өзара түсіністікке қол жеткізуі тиіс деген хабардар ету үджерісі көмек көрсетіледі.

А65. Айрықша жағдайларда, егер басшылықтың немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың адалдығы күмән тудырса, аудитор өзінің бұдан арғы әрекеттерін белгілеу үшін заңдық кеңес алуы тиіс.

Алаяқтыққа Қатысты Басқа Мәселелер (Сілт: Тарм. 43)

А66. Басқару өкілеттігіне ие тұлғаларымен талқылау қажет болатын алаяқтықпен байланысты өзге бұл мәселелерге төмендегілер жатуы мүмкін:

- Алаяқтықтың алдын-алу мен анықтауға арналған қолданыстағы бақылаулардың, сондай-ақ қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулар тәуекелінің сипаты, ауқымы және басшылықтың оларға баға беруінің жиілігі туралы мәселелер.
- Басшылықтың ішкі бақылаудың анықталған елеулі әлсіз жақтарына тиісті түрде әрекет етуге қабілетсіздігі.
- Аудитордың басшылықтың біліктілігі мен адалдығына қатысты мәселелерді қоса алғанда, ұйымның бақылау ортасына баға беруі.
- Басшылық жасаған әрекеттер бұрмаланған қаржылық есептіліктің ұсынылғандығын, мысалы, басшылықтың жалған есептік саясатын таңдап алу мен қолдануын көрсетуі мүмкін, бұл басшылықтың қаржылық есептіліктің пайдаланушыларын олардың ұйымның табыстылығы туралы біліміне әсер ету арқылы жаңылыстыру үшін табыстарды айлашарғылау әрекеттерін көрсетуі мүмкін.
- Ұйымның әдеттегі іс-әрекетінен тыс жатқан әрекеттердің бекітілуінің баламалығы мен толықтығы мәселелері.

Алаяқтық туралы Ұйымнан Тыс Тиісті Құзырлы Органға Хабарлау
(Сілт: Тарм.44)

А67. ХАС 250 (Қайта қарастырылған)²⁷ аудитордың есептіліктің ұйымның шегінен тыс жерде тиісті органға сәйкестендірілген немесе заңнамаға сәйкес келмейтіндігі туралы анықталғанына, аудитордың міндетін ескеруді қоса, талап етілетініне немесе сәйкес еместігі туралы анықтамалық нұсқаулық береді. құпиялылық.

²⁷ ХАС 250 (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру*, А28-А34 тармақтары

- А68. 44 тармақта талап етілетін анықтауға күрделі ойлар мен кәсіби пікірлер кіруі мүмкін. Тиісінше, аудитор ішкі (мысалы, фирманың немесе желілік фирманың ішінде) немесе реттеушімен немесе кәсіби органмен құпия негізде консультациялар жүргізуді қарастыруы мүмкін (заңмен немесе ережелермен тыйым салынбаған немесе құпиялылық міндетін бұзған жағдайларды қоспағанда). Аудитор сонымен қатар, аудитордың нұсқаларын және кез-келген нақты іс-әрекеттің кәсіби немесе заңды салдарын түсіну үшін заңгерлік кеңес алуды қарастыруы мүмкін.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Арнайы Қарастырулар

- А69. Мемлекеттік секторда аудиторлық тексеру барысында анықталған немесе анықталмаған алаяқтық туралы хабарлауға қойылатын талаптар аудиторлық мандаттың немесе тиісті заңның, реттеудің немесе басқа органның нақты ережелеріне бағынуы мүмкін.

1-қосымша

(Сілт: Тарм. А26)

Алаяқтық Тәуекелі Факторларының Мысалдары

Осы Қосымшада тізімделген алаяқтық тәуекелдерінің факторлары өздеріне аудитор әртүрлі жағдайларда кез болуы мүмкін факторлардың мысалдары болып табылады. Аудитордың тәжірибесінде кездестіретін екі түрдегі алаяқтыққа қатысты болып келетін мысалдар жеке түрде көрсетілген, атап айтқанда, бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну және активтерді заңсыз пайдалану. Алаяқтықтың осы екі түрінің әрқайсысы бойынша тәуекелдік факторлары әдетте алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмалану пайда болған кезде орын алатын үш шарттың негізінде жіктеленеді: (а) ынталандыру/қысым көрсету, (ә) мүмкіндіктер, (б) қатынасы/оңтайландыру. Тәуекел факторлары әртүрлі жағдайларға қатысты болғанымен, олар тек мысал ғана болып табылады және соған сәйкес аудитор тәуекелдің қосымша немесе өзге факторларын белгілей алады. Бұл мысалдардың барлығы бірдей барлық жағдайда қолдануға лайықты бола бермейді, кейбіреуінің елеулігі ұйымдардың көлемі мен меншіктің немесе жағдайлардың түрлі сипаттамаларына байланысты болады. Тәуекел факторларының мысалдарын келтірудің тәртібі олардың маңыздылығын немесе туындау жиілігін көрсетпейді.

Бұрмаланған Қаржылық Есептілікті Ұсыну Кезінде Туындайтын Бұрмалануларға Жататын Тәуекел Факторлары

Төменде бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну кезінде туындайтын бұрмалануларға жататын тәуекел факторларының мысалдары келтірілген.

Ынталандыру/Қысым көрсету

Қаржылық тұрақтылыққа немесе табыстылыққа экономикалық, салалық немесе өндірістік төменде келтірілген (немесе білдірілген) жағдайлар әсерін тигізеді:

- Табыстың азаюымен сүйемелденетін бәсекелестік пен нарықтың толыққандығының жоғары деңгейі.
- Жиі түрдегі өзгерістерге түсуі, мысалы, технологиядағы өзгерістер, өнімнің ескіруі, пайыздық ставкалар.
- Не салада, не тұтастай экономика бойынша сұраныстың азаюы және банкроттықтардың көбеюі.
- Банкроттық, сатып алу құқығынан айырылу немесе қастық жұтылу қауіпін тудыратын өндірістік залалдар.
- Табыстың артуы туралы бір мезгілде жариялаумен әрекеттік іс-әрекеттен туындалатын ақша ағынының тұрақты теріс ағыны.

- Дәл сол саланың басқа компанияларымен салыстырғандағы жылдам өсім немесе әдеттен тыс табыстылық.
- Жаңа бухгалтерлік, заңнамалық немесе реттеуші талаптар.

Үшінші жақтың талаптарын орындау үшін басшылыққа төмендегі себептермен қатты қысым жасалады:

- Табыстылықты немесе инвестициялық аналитиктердің үрдістері, институттық инвесторлардың, елеулі несиегерлердің және өзге сыртқы тараптардың, соның ішінде мысалы, басшылықтың тым оңтайлы пресс-релиздерінің немесе жыл сайынғы есептіліктері арқылы қалыптастырған күтулерін (көбінесе ақиқатқа сәйкес келмейтін немесе агрессивтік болып табылатын күтулерді) қоса алғандағы күтуі.
- Бәсекелестік қабілетін сақтап қалу үшін қосымша қарыздық немесе капиталдық қаржыландыруды алудың, соның ішінде негізгі ғылыми-зерттеу немесе капиталдық шығындарды қаржыландыруды қоса алғандағы қажеттігі.
- Биржаның листингілік талаптарына, қарызды өтеу немесе қарыздық келісімдердің өзге шарттарына сәйкес келудің шектеулі қабілеті.
- Жабылмаған әрекеттер бойынша қанағаттандырылғысыз қаржылық нәтижелерді ұсынудың болжамдалатын немесе іс-жүзіндегі жағымсыз әсері, мысалы, бизнестің бірігуі немесе келісімшартты сыйақылар.

Қол жеткілікті ақпарат басшылықтың немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қаржылық жағдайына келесі себептер бойынша ұйымның қаржылық нәтижелері қауіп тудыруы мүмкін екендігін көрсетеді:

- Ұйымға қатысты елеулі қаржылық қызығушылық.
- Олардың сыйақысының едәуір бөлігі (мысалы, бонустар, акцияларға қатысты опциондар және нәтижелер бойынша төлемдер) акциялардың бағасы бойынша агрессивтік мақсаттарға қол жеткізуіге, өндірістік нәтижелерге, қаржылық жағдайға немесе ақшалай ағындарға байланысты болып келеді.¹
- Ұйымның қарыздарына қатысты жеке кепілдіктер.

Өкілетті тұлғалар анықтаған қаржылық мақсаттарға, сонымен қоса сатуларға немесе пайдалылыққа қатысты стимул мақсаттарына көз жеткізу үшін ұйым басшылығына немесе операциялық қызметкерлерге тым қысым көрсетіледі.

¹ Басшылықтың ынталандыру жоспарлары, тіпті қатысты бухгалтерлік есептер мен қызметтер жалпы алғанда кәсіпорынға маңызды болмаса да, тек кәсіпорынның нақты бухгалтерлік есептеріне немесе таңдалған қызметтеріне қатысты мақсаттарға жетудің қажеттілігі пайда болуы мүмкін.

Мүмкіндіктер

Кәсіпорын саласы немесе өнідірісінің сипаты төмендегі себептермен бұрмаланған қаржылық ақпаратты ұсынуға мүмкіндік береді:

- Әдеттегі іс-әрекеттен тыс жататын байланысқан тараптармен немесе аудиттелмеген немесе өзге фирмамен бірге аудитті орындауға байланысты ұйымдармен елеулі әрекеттер.
- Күшті қаржылық жағдайы немесе саланың белгілі бір секторында басымдылыққа ие болу қабілеті, бұл ұйымға жеткізушілерге немесе тапсырыс берушілерге сәйкес келмейтін немесе делдалдардың қатысуымен шарттарды орындауға мәжбүрлеуге мүмкіндік береді.
- Субъективтік ой-пікірлерді немесе өздерін қуаттап беру қиынға түсетін белгісіздіктерді қолданумен елеулі баға берулерге негізделетін активтер, міндеттемелер, табыстар немесе шығындар.
- Елеулі, әдеттен тыс немесе күрделі әрекеттер, әсіресе кезеңнің соңына қарсы жүргізілген, «мазмұнының нысаннан асу» мәселелерін қозғайтын әрекеттер.
- Өздерінде түрлі бизнес орта мен мәдениет орын алатын юрисдикциялардағы шектесіп жатқан аймақтарда орналасатын немесе жүзеге асырылатын елеулі өндірістік қуаттылықтар.
- Іскерлік делдалдарды негізсіз пайдалану.
- Елеулі банкілік шоттар немесе өздері бойынша анық негіздеме жоқ салықтық аймақтардағы филиалдар мен еншілес компаниялар.

Басшылықтың келесі себептермен мониторингті тиімсіз түрде жүргізуі:

- Орнын толтырушы бақылауы жоқ бір адамнан немесе Шағын топтан құралған басшылық (ұйымның иеленушісі басқармайтын ұйымдарда).
- Басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қаржылық есептілікті ұсыну процесі мен ішкі бақылауды тиімсіз қадағалауы.

Басшылықтың келесі себептермен мониторингті тиімсіз түрде жүргізуі:

- Орнын толтырушы бақылауы жоқ бір адамнан немесе Шағын топтан құралған басшылық (ұйымның иеленушісі басқармайтын ұйымдарда).
- Әдеттен тыс ұйымдардың немесе әдеттен басқару функцияларының қатысуымен тым күрделі ұйымдық құрылым.
- Жоғары буындағы басшылықтың, заңгер кеңесшілерінің немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың тұрақтамауы.

Ішкі бақылаудың құраушылары келесі себептермен жеткіліксіз болады:

- Автоматтық бақылауларды және аралық қаржылық есептілікті ұсынуға (сыртқы пайдаланушылар үшін есептілік қажет болғанда) қатысты бақылауларды қоса алғанда, бақылаулардың сәйкес келмейтін мониторингісі.
- Үлкен дәрежедегі жылыстау немесе бухгалтерияға тиімсіз қызметкерлерді жалдау, ішкі аудит немесе ішкі технологиялар бөлімшесі.
- Нәтижесіз бухгалтерлік есеп және ақпараттық жүйелер, сонымен бірге ішкі бақылаудың елеулі әлсіздіктерімен бірге жүретін жағдайлар.

Қатынасы/Оңтайландыру

- Басшылықтың ұйымның әдептану құндылықтарын немесе стандарттарын тиімсіз хабардар ету, енгізу немесе нығайту немесе сәйкес келмейтін әдептану құндылықтары немесе стандарттар туралы хабардар ету.
- Қаржылық емес басшылықтың есептік саясатты таңдау мен елеулі бағалауларды белгілеуге шектен тыс артық мөлшерде қатысуы/абайсыздығы.
- Құнды қағаздар бойынша заңдарды немесе өзге де заңнамалық және нормативтік актілерді бұзудың, алаяқтық немесе заңнамалық және нормативтік актілердің бұзылғаны туралы көрсетумен ұйымға қарсы, оның жоғары басшылығы немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға қарсы ізденулердің тарихы.
- Басшылықтың акцияларға қатысты бағаларды немесе табыстардың белгілі бір деңгейін ұстап тұру немесе арттыруға шектен тыс қызығушылық білдіруі.
- Басшылықтың агрессивтік немесе мүмкін болмайтын болжамдарға қол жеткізу үшін аналитиктерді, несиелерлерді және өзге де үшінші жақты қатыстыру тәжірибесі.
- Басшылықтың ішкі бақылаудағы белгілі елеулі бұрмалануларды дер кезінде түзетуге деген қабілетсіздігі.
- Басшылықтың салықтық мақсатпен табысты азайту мақсатымен сәйкес емес әдістерді қолдануға мүдделі болуы.
- Жоғары басшылықтың тұрақсыз моральдік рухы.
- Басқарушы-иегер жеке және іскерлік әрекеттердің арасын бөлмейді.
- Акционерлердің және меншіктің жабық құрылымы ұйымдарінің арасындағы даулар.
- Елеулік негізінде мөлшерлі немесе тиіссіз есептілікті дәлелдеу үшін ұйым басшылығының күштерін қайталау.

- Басшылық пен ағымдағы немесе бұрынғы аудитордың арасындағы шиеленіскен қатынастар, мысалы:
 - Ағымдағы немесе бұрынғы аудитормен бухгалтерлік есеп, аудит немесе есептілік мәселелері бойынша жиі дауласулар.
 - Аудиторға қатысты қойылатын талаптар мысалы, аудитті аяқтау немесе аудиторлық есеп беруді шығаруға қатысты негізсіз уақыттық шектеулер.
 - Аудитордың тұлғаларына немесе ақпаратқа қол жеткізуін немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды тиімді хабардар ету қабілетін шектейтін, аудиторға қатысты ресми немесе бейресми шектеулер.
 - Басшылықтың аудиторлармен мәселелерді шешу кезіндегі басымдылық мінез-құлқы, әсіресе аудиторлық жұмыстың ауқымына немесе аудиттің келісімі бойынша тағайындалған немесе кеңес беретін қызметкерді таңдап алу немесе қайта тағайындау.

Активтерді Заңсыз Пайдалану Себебінен Туындайтын Бұрмаланулардың Себебінен Пайда Болатын Тәуекел Факторлары

Активтерді заңсыз пайдалану себебінен туындайтын бұрмалануларға қатысты болып келетін тәуекел факторлары да әдетте алаяқтық туындаған кезде орын алатын үш шарт бойынша жіктеленеді: стимулдар/қысым жасау, мүмкіндік, мінез-құлқы/оңтайландыру. Бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну кезінде туындаған бұрмалауларға қатысты болып келетін кейбір тәуекелдіктерге қатысты факторлар активтерді заңсыз пайдалану себебімен туындаған бұрмалауда орын алуы мүмкін. Мысалы, басшылық жүргізетін тиімсіз мониторинг, және ішкі бақылаудың әлсіз жақтары не бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну себебінен, не активтерді заңсыз пайдалану себебінен туындайтын бұрмаланулар орын алған кезде де орын алуы мүмкін. Төменіректе активтерді заңсыз пайдалану себебінен туындайтын бұрмалануларға қатысты тәуекел факторларының мысалдары келтірілген.

Инталандыру/Қысым

Жеке қаржылық міндеттемелер басшылыққа немесе қызметкерлерге активтерді заңсыз пайдалану мақсатымен тоналуға ақшалай қаражаттарға ұрланған немесе өзге түрдегі активтерге қол жеткізумен қысым көрсетуі мүмкін.

Кәсіпорын мен ұрлауға сезгіш ақшалай қаражатқа немесе басқа активтерге рұқсат берілген қызметкерлердің арасындағы теріс қатынастар бұл қызметкерлерді осы активтерді ұрлауға уәждеуі мүмкін. Мысалы, қолайсыз қатынастар төмендегілермен туындауы мүмкін:

- Қызметкерлердің белгілі немесе күтіліп отырған қысқаруы.
- Қызметкерлерге өтемақы немесе сыйақы беру жоспарларында соңғы немесе күтіліп отырған өзгерістер.

- Күткенге сәйкес келмейтін марапаттау, өтемақылау немесе басқа түрдегі сыйақылау.

Мүмкіндіктер

Белгілі түрдегі сипаттамалар немесе жағдайлар активтердің заңсыз пайдалануға ұрынған арттыруы мүмкін. Мысалы, активтерді заңсыз пайдалану мүмкіндігі төмендегі жағдайларда арта бастайды:

- Кассасындағы ақшалай қаражаттардың ірі сомаларының немесе қолда бар ақша қаражатымен амалдардың бар болуы.
- Қорлардағы материалдық құндылықтар өлшемі бойынша Шағын болып келеді, құны жоғары немесе жоғары сұранысқа ие.
- Жеңіл айырбасталатын активтер, мысалы, ұсынушыға арналған облигациялар, алмастар немесе компьютерлік чиптер.
- Көлемі Шағын, оңай өткерілетін немесе меншіктілігі анық сәйкестендірілмеген ұзақ мерзімдік активтердің бар болуы.

Активтерге қатысты сәйкес келмейтін ішкі бақылау сол активтерді заңсыз пайдалануға ұрынуын арттыруы мүмкін. Мысалы, активтерді заңсыз пайдалану келесі себептермен туындауы мүмкін:

- Міндеттемелердің сәйкес келмейтін түрде үлестірілуі немесе тәуелсіз тексерулер.
- Жоғары басшылықтың іссапарларға және басқа да шығындар сияқты шығыстарына жеткіліксіз бақылау.
- Басшылықтың активтерге қатысты жауапкершілікте болатын қызметкерлерді сәйкес емес түрде қадағалау, мысалы, қашықтағы бөлімшелерді сәйкес келмейтін қадағалау немесе мониторингілеу.
- Активтерге қол жеткізуі бар жайғасымдарға үміткерлерді сәйкес емес түрде тексеру.
- Активтерге қатысты жазбаларды сәйкес емес түрде сақтау.
- Әрекеттерді бекітудің сәйкес келмейтін жүйесі (мысалы, сатып алу кезінде).
- Қолма-қол ақшаға, инвестицияларға, қорлар немесе негізгі құралдарға қатысты сәйкес келмейтін физикалық қорғау шаралары.
- Активтерді толық және дер кезінде салыстырулардың жеткіліксіздігі.
- Әрекеттерді дер кезіндегі және сәйкес келетін түрде құжаттаудың жеткіліксіздігі, мысалы, сатылған тауарларды қайтаруды есепке алу.
- Басты бақылау қызметтерін орындайтын қызметкерлерге арналған міндетті еңбек демалысының жоқтығы.

- Басшылықтың ақпараттық технологияларды сәйкес емес түрде білуі, бұл ақпараттық технологиялар бөлімшелерінің қызметкерлеріне активтерді заңсыз пайдалануға мүмкіндік береді.
- Компьютерлік жүйедегі оқиғалар хаттамасын бақылауды/шолуды қоса алғанда, автоматтандырылған жазбаларға қол жеткізудің сәйкес емес түрдегі бақылаулары.

Қатынастар/Оңтайландыру

- Мониторингінің қажеттігі немесе активтерді заңсыз пайдаланумен байланысты болып келетін тәуекелдерді азайтуды қабылдамау.
- Әрекеттегі бақылауларды елемеумен активтерді заңсыз пайдалануға қатысты ішкі бақылауды қабылдамау немесе ішкі бақылаудың белгілі кемшіліктерін жоюдың мүмкін еместігі немесе сәтсіз әрекеті.
- Ұйымның қанағаттанбауын немесе оның қызметкерге көзқарасын көрсететін мінез-құлық.
- Активтерді заңсыз пайдалану көрсетуі мүмкін мінез-құлқындағы немесе өмір сүру мәнеріндегі өзгерістер.
- Елеусіз тонауларға жол берілуі.

2-қосымша

(Сілт: Тарм. А41)

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Қатысты Аудиторлық Шаралардың Мысалы

Төменде бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсыну мен активтерді заңсыз пайдалану себептерінен алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне қатысты мүмкін болары аудиторлық шаралардың мысалдары келтірілген. Бұл шаралар түрлі жағдайларды қозғағанымен, олар тек мысал болып қана табылады және соған сәйкес әрбір жағдайда тиімді немесе қажетті бола алмайды. Тәуекел факторларының мысалдарын ұсынудың тәртібі оларды маңыздылығын көрсетпейді.

Тұжырымдар Деңгейінде Қарастыру

Алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекеліне аудиторлық баға беруге қатысты ерекше тұрғы алаяқтық тәуекелі факторларының түрлері немесе үйлесімдеріне немесе көрсетілген жағдайларға, шоттардың сальдосына, олар әсер етуі мүмкін әрекеттердің топтарына және тұжырымдарға байланысты өзгеріп отырады.

Төменде тәсілдердің мысалдары келтірілген:

- Бөлімшелерді аралау немесе белгілі түрдегі кенеттік сипаттағы тестілерді орындау. Мысалы, бөлімшелерде аудитордың қатысуы алдынала хабарланбаған жағдайдағы түгендеуді бақылау немесе белгілі бір датаға қатысты ақшаны кенеттен түгендеу.
- Түгендеудің аяқталу датасы мен есептік кезеңнің соңының арасындағы кезеңде сальдоны айлашаңғылау тәуекелін азайту мақсатымен түгендеуді есептік кезеңнің соңына қарсы немесе кезеңнің соңына жақын уақытта жүргізу талабы.
- Ағымдағы жылы аудиторлық тәсілді өзгерту. Мысалы, жазбаша растауларды жөнiлтуге, ұйым шеңберіндегі белгілі бір тарапқа растауға сұратулар жіберуге толықтыру ретінде жеткізушілермен және тапсырыс берушілермен ауызша байланыс жасау немесе қосымша немесе өзге түрдегі ақпаратты іздестіру.
- Тоқсанның соңына немесе жылдың соңына қатысты түзетпелеу жазбаларына егжей-тегжейлі шолу жасау және сипаты немесе сомасы бойынша әдеттен тыс болып келетін барлық анықталған түзетпелерді зерттеу.

- Елеулі және әдеттен тыс әрекеттер бойынша, көбінесе жылдың соңына қатысты немесе соған жақын уақытта туындайтын әрекеттер бойынша байланысқан тараптардың мүмкіндіктері мен әрекеттің орындалуын қамтамасыз ететін қаржылық ресурстардың көзін зерттеу.
- Шын мәніндегі аналитикалық шараларды егжей-тегжейлі ақпаратты пайдалана отырып орындау. Мысалы, бөлімшелер бойынша, бизнестің бағыттары немесе айлары бойынша сатулар мен сатулардың өзіндік құнын аудиторлар күткен үміттермен салыстыру.
- Өздерінде алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелі анықталған тәлімдерде жұмыс істейтін қызметкерден олардың тәуекелдер мен тиісті бақылаулар бойынша пікіріне ие болу мақсатымен олардан интервью алу.
- Егер бір және одан көп еншілес компаниялардың, бөлімшелердің, филиалдардың қаржылық есептілігі басқа аудиторлармен аудиттелетін болса, сол аудиторлармен сол құраушылардың арасындағы әрекеттердің себептеріне байланысты, алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулар тәуекелдеріне қатысты орындау қажет болатын жұмыс ауқымын талқылау.
- Егер де сарапшылардың жұмысы өзі бойынша алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың жоғары тәуекелі орын алатын қаржылық есептіліктің белгілі бір бабына қатысты елеулі бола бастаса, қорытындылардың негізделгендігін анықтау және сол мақсаттарға арнап басқа сарапшыны тарту мақсатымен сарапшылардың бір немесе бірнеше жіберулеріне жататын қосымша шараларды, әдістерді немесе қорытындыларды орындау.
- Аудиттелген қаржылық есептіліктің алдындағы кезеңнің басына қатысты баланстың таңдалып алынған баптарына талдау жүргізуге арнап аудиторлық шараларды жүргізу, бухгалтерлік баға берулер мен ой-пікірлер жөніндегі кейбір мәселелердің, мысалы, тауарды қайтаруға қатысты резервтің қаншалықты қаралғаны мен ақталғаны.
- Шоттар бойынша шараларды орындау немесе аралық кезеңдерге қатысты орындалған салыстыруды қарастыру ісін қоса алғанда, ұйым әзірлеген өзге түрдегі салыстыру.
- Тұжырымдамалықтағы ауытқуларды тестілеуге арналған деректерді анықтау тәрізді компьютер көмегін қолданатын тәсілдерді орындау.
- Компьютермен жасалған есептердің және операциялардың дұрыстығын тестілеу.
- Аудиттелетін ұйымнан тыс көздерден қосымша аудиторлық дәлелдемелерді іздестіру.

Ерекше Тұрғы – Бұрмаланған Қаржылық Есептілікті Ұсынудан Туындайтын Бұрмалаулар

Бұрмаланған қаржылық есептілікті ұсынудан туындаған елеулі бұрмаланулар тәуекеліне аудиторлық бағалауға қатысты тұрғылардың мысалдары төменде келтірілген:

Табысты Растау

- Егжей-тегжейлі ақпаратты қолдана отырып, табысқа қатысты шын мәніндегі аналитикалық шараларды орындау мысалы, есептік кезең барысындағы айлар бойынша, өнім бойынша немесе бизнес сегменттер бойынша көрсетілген табысты өткен кезеңдердің салыстырмалы көрсеткіштерімен салыстыру. Компьютер көмегімен жасалатын аудит тәсілдерінің табыстардың немесе әрекеттердің арасындағы әдеттен тыс немесе күптеген байланыстарды анықтау кезінде пайдасы тиюі мүмкін.
- Жеткізушілердің келісімшарттың белгілі шарттарын растауы және қосымша келісімдердің болмауы, себебі есепке алуға мұндай шарттар немесе келісімдер әсерін тигізуі мүмкін, ал жеңілдіктерді немесе солар жататын кезеңді негіздемеу көбінесе тиісті түрде ресімделмей жатады. Мысалы, қабылдау өлшемдері, жеткізу мен төлеу шарттары, жеткізушілер бойынша келешек немесе тұрақты міндеттемелердің болмауы, өнімді қайтару құқығы, қайта сатудың кепілді бағасы, доғару мен қайтаруға қатысты резервтер көбінесе осындай міндеттемелерге жатады.
- Субъектінің қызметкерлерінен маркетинг пен сату немесе ішкі заң кеңесшісінен кезеңнің соңына жақын сату немесе тиеуге қатысты және олардың сол әрекеттермен байланысты барлық әдеттен тыс жағдайлар туралы білімдері бойынша сауалнама алу.
- Кезеңнің соңында бір немесе одан да көп бөлімшелерде тауарлардың тиелуі немесе тиелуге даярланып жатқан тауарларды (немесе өңделуін күтіп жатқан қайтарым) бақылау мақсатымен тікелей соларға барып қатысу және сатулар мен ТМҚ бойынша өзге алдын кесу шараларын орындау.
- Табыс жөніндегі әрекеттерге қатысты бастама көтеріліп, өңдеуден өткізіліп және электрондық түрде көрсетілетін жағдайда, бақылауларды табыстар бойынша көрсетілген әрекеттің пайда болуына және оның тиісті түрде көрсетілгендігіне қатысты сенімділіктің ұсынылуын анықтау мақсатымен тестілеу.

Түгендеу Саны

- Ұйымның босалқысы бойынша жазбаларын орналасуын немесе түгендеу кезінде немесе содан кейін арнайы көзқарасты қажет ететін баптарды анықтау мақсатымен тексеру.

- Белгілі түрдегі бөлімшелерде түгендеуді алдын-ала хабарлау берусіз бақылау немесе барлық бөлімшелерді түгендеуді бір датаға арнап жүргізу.
- Түгендеу мен есептік кезең соңының арасындағы кезең ішіндегі айлашарғылаудың тәуекелін азайту мақсатымен түгендеуді есептік кезеңнің соңында немесе соған жақын уақытта жүргізу.
- Түгендеуді бақылау барысында қосымша шараларды орындау, мысалы, қораптардағы баптарды одан да толық түрде тексеру, тауарларды топтастыру (мысалы, көз байлау түріндегі қоймаластыру) немесе таңбалау әдісі. Иіс майлар немесе химия дәрі-дәрмектері тәрізді сұйықтардың сапасы (мысалы, тазалығы, сорты немесе концентрациясы). Сарапшылардың жұмысы да қажет болуы мүмкін.
- Ағымдағы кезеңге қатысты санын ТМҚ-ның класы немесе категориясы бойынша, орналасуы немесе өзге критерийлер бойынша өткен кезеңдермен салыстыру, немесе түгендеуге қатысты санды ағымдағы жазбалармен салыстыру.
- Компьютер көмегімен жасалатын аудит тәсілдерді түгендеуді компиляциялауды тестілеу үшін пайдалану – мысалы, кодтардың бақылауларын тестілеу үшін кодтық таңба бойынша сұрыптау немесе баптардың жазылмай кету немесе қайталану мүмкіндігін тестілеу үшін баптардың сериялық нөмірлері бойынша сұрыптау.

Басшылықтың баға беруі

- Өзін басшылықтың берген бағасымен салыстыру үшін тәуелсіз баға беруге арнап сарапшыларды пайдалану.
- Басшылықтың баға беруге қатысты өз жоспарларын орындау қабілеті мен ниетін растау үшін басшылықтан тыс тұлғалар мен бухгалтериядан сауалнама алу ісін кеңейту.

Ерекше Тұрғы – Активтерді Заңсыз Пайдаланудан Туындаған Бұрмаланулар

Түрлі жағдайлар түрлі тәсілдерді қолдануға мәжбүр етеді. Әдетте, активтерді заңсыз пайдалану себебінен алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмалану тәуекеліне қатысты аудиторлық тәсіл шоттар мен әрекеттер тобының белгілі түрдегі сальдосын қозғайды. Жоғарыда екі санатта көрсетілген кейбір аудиторлық тәсілдер осы жағдайларда қолданылуы мүмкін болса да, жұмыстардың ауқымы заңсыз пайдаланудың анықталған тәуекелі туралы ерекше сипаттағы ақпаратқа байланысты болады.

Активтерді заңсыз пайдаланудан туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекеліне аудиторлық баға беруге қатысты тәсілдердің мысалдары төменде келтірілген:

- Ақшалай қаражаттарды немесе құнды қағаздарды жылдың соңында немесе сол күнге жақын арада түгендеу.
- Тікелей жеткізушілердің аудиттеліп отырған кезеңге қатысты шот бойынша ақпарат (соның ішінде несиелік меморандумдар және тауарлардың қайтарылуын, төленген күнін) растауы.
- Шығынға жазылған шоттардың қалпына келтірілуін талдау.
- Босалқыдағы жетіспеушіліктердің орнына немесе өнімнің түріне қарай талдау.
- Босалқы бойынша негізгі коэффициенттерді салалық нормалармен салыстыру.
- Қорларды үздіксіз есепке алу жүйесіндегі ТМҚ бойынша ағымдағы жазбаларды азайтуды растаушы құжаттамасына шолу жасау.
- Қызметкерлердің мекен-жайы немесе телефон нөмірінің сәйкес келуін анықтау мақсатымен компьютерге енгізілген жеткізушілердің тізімін қызметкерлердің тізімімен салыстыру.
- Қайталанатын мекен-жайларды, қызметкерлерді сәйкестендіру немесе салық органдарының нөмірлерін немесе банктік шоттарды анықтау үшін жалақы туралы жазбалардың компьютерлік іздеуін жүргізу.
- Іс-әрекеті бойынша дәлелдемелер қалмаған немесе аз қалған тұлғалардың жеке ісіне шолу жасау, мысалы, нәтижелерге жеткіліксіз баға беру.
- Әдеттен тыс шарттар немесе үрдістердің бар болуына қатысты және қайтару кезіндегі жеңілдіктерді талдау.
- Келісімшарттардың ерекше сипаттағы баптарын үшінші жақтардың растауы.
- Келісімшарттардың оларда көрсетілген шарттарға сәйкес орындалғандығы туралы дәлелдемелерді алу.
- Ірі және әдеттен тыс шығындардың дұрыстығына шолу жүргізу.

- Жоғары басшылық пен байланысқан тараптарға қарыздар бойынша сальдолардың бекітілуіне шолу жүргізу.
- Жоғары басшылық ұсынған шығындар бойынша есеп берулердің деңгейі мен дұрыстығына шолу жүргізу.

3-қосымша

(Сілт: Тарм. А50)

Алаяқтықтың Орын Алу Мүмкіндігін Көрсететін Жағдайлардың Мысалдары

Төменде алаяқтықтан туындайтын қаржылық есептіліктің елеулі түрде бұрмалану мүмкіндігін көрсетуі мүмкін жағдайлардың мысалдары келтірілген.

Төмендегілерді қоса алғанда, есептік жазбалардағы ауытқулар:

- Толық және дер кезінде көрсетілмеген немесе сомаға, есептік кезеңге, жіктелеу немесе ұйымның саясатына қатысты тиісті түрде көрсетілмеген әрекеттер.
- Қуатталмаған немесе бекітілмеген сальдо немесе әрекеттер.
- Қаржылық нәтижелерге елеулі әсерін тигізетін соңғы минутада жүргізілетін түзетпелер.
- Қызметкерлердің олардың өз міндеттемелерін орындау үшін қажет болатын жүйелер мен жазбаларға қол жеткізе алатындығын дәлелдеу.
- Аудитордың алған алаяқтықтың ықтимал жағдайлары ескертулер мен шағымдар.

Төмендегілерін қоса алғанда, жанжалдасушы немесе еленбей кеткен дәлелдемелер:

- Еленбей кеткен құжаттар.
- Өзгертілген құжаттар.
- Көшірме түрінде ұсынылған немесе электрондық түрде тапсырылған құжаттардың түпнұсқаларының, осы түпнұсқалардың орын алуы ойластырылған жағдайдағы қол жеткіліксіздігі.
- Салыстыру бойынша елеулі түсіндірмеленбеген баптар.
- Баланстағы, маңызды қаржылық коэффициенттердің беталыстарындағы немесе өзара байланыстардағы әдеттен тыс өзгерістер, мысалы, дебиторлық берешектің табысқа қарағанда жылдам өсуі.

- Сауалнама алу немесе аналитикалық шаралардың нәтижесіндегі басшылықтың немесе қызметкерлердің келісілмеген, көмескі немесе шындыққа сәйкес келмейтін жауаптары.
- Басшылықтың жазбалары мен растаудағы жауаптардың арасындағы әдеттен тыс ауытқулар.
- Несиелік жазбалардың немесе дебиторлық берешек шоттарының өзге де түзетпелерінің үлкен саны.
- Дебиторлық берешектің қосалқы шоттары мен бақылау шотының арасындағы немесе дебиторлардың растауы мен дебиторлық берешектің қосалқы шоттарының арасындағы түсіндірілмеген немесе жеткілікті дәрежеде түсіндірілмеген айырмашылықтар.
- Өтелген чектер ұйымға банкілік үзінді көшірмесімен бірге қайтарылуы тиіс болатын елеусіз қалған немесе мүлде жоқ чектер.
- Елеусіз қалған ТМҚ немесе елеулі сомаларға қатысты жеке активтер.
- Құжаттарды сақтау жөніндегі кәсіпорынның саясаты немесе шараларымен келіспейтін қол жеткіліксіз немесе елеусіз қалған электрондық дәлелдемелер.
- Күткен нәтижелермен салыстырғанда қуатауларға қатысты шектен тыс немесе жеткіліксіз шаралар.
- Бұрын ендірілген негізгі жүйелердің әзірленуі, өзгертулер бойынша бағдарламаларды және ағымдағы жылдағы жүйелерді өзгерту мен ендіру бойынша қызметті тестілеу туралы дәлелдемелерді ұсынуға қабілетсіздігі.

Төмендегілерін қоса алғанда, аудитордың және басшылықтың арасындағы мәселелік немесе әдеттен тыс қарым-қатынастар:

- Аудиторлық дәлелдемелерді алудың қажеттілігі бар белгілі бір қызметкерлерге, тапсырыс берушілерге, жеткізушілерге немесе өзге тұлғаларға жазбаларды, өндірістік қуаттылықтарды қол жеткізуді ұсынудан бас тарту.
- Басшылық тарапынан күрделі немесе даулы мәселелерді шешу мақсатымен мерзімі бойынша негізсіз болып келетін қысым жасау.
- Басшылық тарапынан аудитке қатысты шағымданулар немесе көбінесе аудиторлық дәлелдемелерге сандық аудиторлық баға беруге байланысты немесе басшылықпен потенциалды келіспеушіліктерді шешу кезінде келісім бойынша топ мүшелерін қорқыту.
- Қажет етілетін ақпаратты әдеттен тыс кешіктіріп беру.
- Аудиторға аудиттің автоматтандырылған тәсілінің көмегімен тестілеу үшін негізгі электрондық файлдарға қол жеткізуді қамтамасыз ету.

- Қауіпсіздікті, әрекет етуді қамтамасыз ету қызметкерлері мен жүйелік әзірлемелер жөніндегі қызметкерлерді қоса алғанда, қызметкерлерге негізгі ат пен құрал-жабдықты қол жеткізуді ұсынудан бас тарту.
- Барынша толықтығы мен түсініктілігіне қол жеткізу мақсатымен қаржылық есептілікке ашуларды қосуға немесе оларды қайта қарауға ниетінің болмауы.
- Ішкі бақылаудың әлсіз жақтары бойынша мәселелерді дер кезінде шешуге ниетінің болауы.

Басқа

- Басшылықтың аудиторға басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен көзбе-көз түрде кездесуге рұқсат беруге ниетінің болмауы.
- Салалық нормаларға сәйкес келмейтін есептік саясат.
- Жағдайлардың өзгеруімен негіздемеленбеген бухгалтерлік баға берулердегі жиі түрдегі өзгертулер.
- Ұйымның мінез-құлқы кодексінен ауытқуларының шыдауға болатын шегі.

**250 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)**

**ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТІ КЕЗІНДЕ ЗАҢДАР МЕН
НОРМАТИВТІК АКТІЛЕРДІ ҚАРАСТЫРУ**

(2017 жылдың 15 Желтоқсанынан немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептіліктер аудиттеріне қатысты күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Заңдар мен Нормативтік Актілердің Күші	2
Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестік бойынша Жауапкершілік	3–9
Күшіне Ену Күні	10
Мақсаттары	11
Анықтама	12
Талаптары	
Аудитордың Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестікті Қарастыруы	13–18
Сәйкессіздік Анықталған немесе Күдік Тудырған Кездегі Аудит Рәсімдері	19–22
Анықталған немесе Күдік Тудырған Сәйкессіздік туралы Есеп Беру және Хабарлау	23–29
Құжаттама	30
Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал	
Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестік бойынша Жауапкершілік	A1–A8
Анықтама	A9–A10
Аудитордың Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестікті Қарастыруы	A11–A16
Сәйкессіздік Анықталған немесе Күдік Тудырған Кездегі Аудит Рәсімдері	A17–A25

Анықталған немесе Күдік Тудырған Сәйкессіздік туралы Есеп Беру және Хабарлау	A26–A34
Құжаттама	A35-A36

«Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру» 250 (Қайта қарастырылған) Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) «Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу» 200 ХАС-мен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) қаржылық есептілік аудиті кезінде аудитордың заңдар және нормативтік актілерді қарастыру бойынша жауапкершілігіне қатысты болып табылады. Бұл ХАС аудитор арнайы заңдармен немесе ережелермен сәйкестік туралы жеке тексеруге және есеп беруге арнайы тартылған сенімділік орнату бойынша басқа келісімдерге қолданылмайды.

Заңдар мен Нормативтік Актілердің Күші

2. Заңдар мен нормативтік актілер қаржылық есептілікке әсер етуі бойынша елеулі ерекшеленеді. Ұйымға қолданылатын заңдар мен нормативтік актілер нормативтік-құқықтық базаны құрайды. Кейбір заңдардың немесе нормативтік актілердің ережелері қаржылық есептілікке тікелей әсер етеді, өйткені олар есептелген сомалар мен ұйымның қаржылық есептілігіндегі ашып көрсетулерді анықтайды. Басқа заңдар мен нормативтік актілерді басшылық орындауы керек немесе ұйымға өз ісін жүргізуге рұқсат етілген, бірақ ұйымның қаржылық есептілігіне тікелей әсер етпейтін ережелерді белгілеуі керек. Кейбір ұйымдар қатаң реттелетін салаларда жұмыс істейді (мысалы, банктер және химиялық компаниялар). Басқалары тек бизнестің жұмыс аспектілеріне қатысты көптеген заңдар мен нормативтік актілерге бағынады (мысалы, еңбек қауіпсіздігі мен денсаулықты сақтау, жұмысқа орналасудың бірдей мүмкіндігі). Заңдар мен нормативтік актілерді сақтамау айыппұлдарға, сот процестеріне немесе қаржылық есептілікке елеулі әсер етуі мүмкін басқа да зардаптарға әкелуі мүмкін.

Заң және Нормативтік Актілерге Сәйкестік бойынша Жауапкершілік (Сілт: Тарм. А1-А8)

3. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қадағалауымен ұйымның қызметін заңдар мен нормативтік актілердің ережелеріне сәйкес жүргізілуін, оның ішінде ұйымның қаржылық есептілігінде есептік сомалар мен ақпаратты ашуды анықтайтын заңдар мен нормативтік актілер ережелерінің сақталуын қамтамасыз ету міндеті жүктеледі.

Аудитордың Жауапкершілігі

4. Бұл ХАС талаптары аудиторға заңдар немесе нормативтік актілерге сай келуінен туындайтын елеулі бұрмалануларды анықтау кезінде көмектесуге аранап әзірленген. Алайда, аудитор сәйкессіздіктердің алдын алуға жауап бермейді және барлық заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес келмейтіндігін анықтай алмайды.

5. Аудитор қаржылық есептілікте алаяқтық немесе қателікке байланысты маңызды бұрмаланулардың болмауына негізделген сенімділікті алуға жауап береді.¹ Қаржылық есептілік аудитін жүргізу кезінде аудитор қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаны ескереді. Аудиттің өзіне тән шектеулеріне байланысты, аудит ХАС сәйкес жоспарланған және жүргізілген болса да, қаржылық есептіліктегі кейбір маңызды бұрмаланулар анықталмауы мүмкін.² Заңдар мен нормативтік актілер мәнінде туындайтын шектеулердің аудитордың маңызды бұрмалаушылықтарды анықтау қабілетіне тигізетін әсері келесідей себептерге байланысты үлкен:

- Ұйым қызметінің аспектілерімен байланысқан көптеген заң және нормативтік актілердің болуы, олар әдетте қаржылық есептілікке елеулі әсер етпейді және де бухгалтерлік есеп және ішкі бақылау жүйелерімен қамтылмайды.
- Сәйкессіздікке жасыруға бағытталған әрекет жатады, мысалы жасырын келісіп алу, құжаттарды қасақана дұрыс толтырмау, операцияларды тіркеуді қасақана жүргізбеу немесе аудиторға берілетін ақпаратты қасақана теріс көрсету.
- Әрекеттің сәйкессіздік болып табылуы немесе табылмауы, ол ең соңында, сот немесе басқа тиісті сот органымен шешілетін мәселе.

Әдетте, бұдан әрі жойылған сәйкессіздік қаржылық есептілікте көрінетін оқиғалар мен транзакциялардан туындайды, аудитордың бұл туралы хабардар болу немесе бұзушылықты мойындау мүмкіндігі аз болады.

6. Бұл ХАС екі санаттағы заңдар мен нормативтік актілердің сақталуына қатысты аудитордың міндеттерін келесідей ажыратады: (Сілт: Тарм. А6, А12–А13)

- (a) Жалпыға бірдей танылған осы заңдар мен нормативтік актілер ережелері салықтық және зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңдар мен нормативтік құжаттар сияқты қаржылық есептілікте маңызды сомаларды анықтауға және ашуға тікелей әсер етеді (14 тармақты қараңыз) (Сілт: Тарм. А12); және
- (b) Қаржылық есептіліктегі ашылымдар мен сомаларды анықтауға тікелей әсерін тигізбейтін басқа заңдар мен нормативтік актілер; бірақ соған сәйкестік ұйымның бизнес өзін жалғастыруға қабілеті, немесе елеулі айыппұлдарды айналып кету үшін бизнестік жұмыс аспектілеріне тұғырлы (мысалы, іскерлік

¹ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандартына Сай Аудитті Жүргізу*, 5 тармақ

² 200 ХАС, А53-А54 тармақтар

лицензия шарттарына сай келуі, реттеуші өтеу қабілеттілігі жөніндегі талаптарға сай келуі, немесе экологиялық нормативтік актілерге сәйкес келуі) болуы мүмкін; сол сияқты заңдар мен нормативтік актілерге сай келмеуі қаржылық есептілікке елеулі түрдегі әсерін тигізуі мүмкін (15 тармақты қараңыз) (Сілт: Тарм. А13).

7. Бұл ХАС-та ерекшеленетін талаптар заңдар мен нормативтік актілердің жоғарыдағы санаттарының әр қайсысы үшін бекітілген. 6(a) тармаққа сипатталған санат ескерілуімен аудитордың жауапкершілігі анау заңдар мен нормативтік актілер ережелеріне сай келуіне қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдемелерді алу болуы тиіс. 6(b) тармақта сипатталған санат ескерілуімен аудитордың жауапкершілігі қаржылық есептілікке елеулі түрдегі әсерін тигізуі мүмкін заңдар мен нормативтік актілерге сай келмеуін анықтауға көмектесуге арнап дамытылған белгілі бір аудиторлық әрекеттерді орындаумен шектелген.
8. Қаржылық есептілік бойынша пікірін құру мақсатымен қолданылатын басқа аудиторлық шаралар аудитордың сәйкессіздік кездерін назарына салуы мүмкін. Осылайша, аудитор ХАС сәйкес бұған байланысты мүмкіндікке күмән келтіруі тиіс. ХАС 200,³ бойынша аудитор аудит ұйым қызметі заң және нормативтік актілерге сәйкес еместігін шарттар мен жағдайларды анықтайтынын мойындай келе, аудитті кәсіби скептицизм тұрғысынан жоспарлап жүргізу тиіс.
9. Аудитор заңға, нормативтік актілерге немесе тиісті әдеп талаптарына сәйкес ұйымның осы ХАС-тан өзгеше немесе одан тыс болуы мүмкін заңдарға және нормативтік актілерге сәйкес келмеуі мүмкін, мысалы: (Сілт: Тарм. А8)
 - (a) Анықталған немесе күдік тудыратын заңдар мен нормативтік актілерге, соның ішінде басшылықпен және басқару өкілеттігіне ие адамдармен нақты қарым-қатынасқа қатысты талаптарға жауап беру, олардың сәйкессіздіктерге жауаптарының орындылығын бағалау және әрі қарайғы іс-әрекеттердің қажеттілігін анықтау;
 - (b) Анықталған немесе күдік тудыратын заңдар мен нормативтік актілерді басқа аудиторларға хабарлау (мысалы, топтық қаржылық есептілік аудитінде); және
 - (c) Анықталған немесе күдік тудыратын заңдар мен нормативтік актілердің сәйкес келмеуі туралы құжаттамаға қойылатын талаптар.

³ 200 ХАС, 15 тармақ

Қосымша міндеттемелерді орындау осы және басқа ХАС сәйкес аудитордың жұмысына қатысты қосымша ақпаратты ұсынуы мүмкін (мысалы, басқарудың тұтастығы туралы немесе қажет болған жағдайда басқару өкілеттігіне ие тұлғалар).

Күшіне Ену Күні

10. 2017 жылдың 15 Желтоқсанынан немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептіліктер аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

11. Аудитордың мақсаттарына төмендегілер кіреді:
 - (a) Қаржылық есептіліктегі ашылымдар мен сомаларды анықтауға тікелей әсерін тигізіп жалпы сипаттағы мойындалған заңдар мен нормативтік актілер ережелеріне сай келуіне қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдемелерді алу;
 - (b) Қаржылық есептілікке елеулі түрдегі әсерін тигізуі мүмкін заңдар мен нормативтік актілерге сай келмеуі кез болуын анықтауға көмектесуге арнап әзірленген айрықша аудиторлық шараларды орындау; және
 - (c) Аудит барысында анықталған заңнама мен нормативті-құқықтық актілерге сәйкес келмейтін немесе күмәнданған жағдайда тиісті түрде әрекет ету.

Анықтамалары

12. Осы ХАС мақсаттары үшін келесі термин төменде көрсетілген мағынаға ие:

Сәйкессіздік – ұйымның немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың, басшылықтың немесе ұйымның басшылығымен жұмыс істейтін немесе оның басшылығымен жұмыс істейтін басқа да тұлғалардың, қолданыстағы заңдарға немесе нормативтік актілерге қайшы келетін, қасақана немесе абайсызда жасалған әрекеттері Сәйкессіздік ұйымның іскери қызметіне қатысты жеке теріс қылықтарды қамтымайды. (Сілт: Тарм. А9–А10)

Талаптары

Аудитордың Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестікті Қарастыруы

13. 315 ХАС⁴ (Қайта қарастырылған) сай ұйымы мен оның ортасын түсінік алу бөлігі ретінде, аудиторға әдетте мыналар қажет:

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Субъектіні Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау мен Бағалау*, 11 тармақ

- (a) Ұйым және саланың бизнесіне қатысты заңды мен реттеуші жүйе немесе ұйым жұмыс істейтін сектор; және
 - (b) Ұйым осы жүйеге қалай сәйкес келеді. (Сілт: Тарм. А7)
14. Аудитор қаржылық есептіліктегі ашылымдар мен сомаларды анықтауға тікелей әсерін тигізіп жалпы сипаттағы мойындалған заңдар мен нормативтік актілер ережелеріне сай келуіне қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдемелерді алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А12)
15. Аудитор қаржылық есептілікке елеулі түрдегі әсерін тигізуі мүмкін заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес келмеуі кез болуын анықтауға көмектесуге арнап әзірленген айрықша аудиторлық шараларды орындауы тиіс: (Сілт: Тарм. А13-А14)
- (a) Ұйым сол сияқты заңдар мен нормативтік актілерге сай келе ме, осыған сәйкес басшылық және қажет болғанда басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды сұрату; және
 - (b) Қажет болғанда, лицензия беретін немесе реттеуші органмен құжаттама тексерісу.
16. Аудит кезінде аудитор өзге қолданылған аудиторлық шаралар өздері заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес еместік немесе күдікті сәйкес еместік туындауы мүмкіндігіне күмәні туғызуы тиіс. (Сілт: Тарм. А15)
17. Аудитор басшылық және қажет болғанда басқару өкілеттігіне ие тұлғалардан аудитор қаржылық есеп беруді дайындау кезінде әсер тигізулері тиісті заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес еместік немесе күдікті сәйкес еместікке қатысты белгілі жағдайларының барлығы туралы білгені жөніндегі жазбаша түрдегі ұсынымдарды берулерін сұрауы тиіс. (Сілт: Тарм. А16)
18. Анықталған немесе күдікті сәйкес еместік жоқ болғанда, аудитор ұйымның заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес келуіне қатысты емес, тек қана 13-17 тармақтарда көрсетілген аудиторлық шараларды орындауы қажет.

Сәйкессіздік Анықталған немесе Күдік Тудырған Кездегі Аудит Рәсімдері

19. Егер аудитор заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес еместік немесе күдікті сәйкес еместік жөніндегі кездерге қатысты ақпарат туралы білсе, аудитор төмендегілерді орындауы қажет: (Сілт: Тарм. А17-А18)
- (a) Әрекет сипаты мен әрекет орындалып жатқан жағдайлар туралы білім алуы тиіс; және
 - (b) Қаржылық есептілік түскен ықтимал әсеріне баға беруге қатысты егжей-тегжейлі ақпарат туралы білуі қажет. (Сілт: Тарм. А19)

20. Егер аудитор сәйкессіздік болуы мүмкін деп күдіктесе, аудитор, егер заңдармен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаса, тиісті басқару деңгейімен және қажет болған жағдайда басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен мәселені талқылайды. Егер басшылық немесе, қажет болған жағдайда, басқаруға өкілетті тұлғалар субъектінің заңдар мен нормативтік актілерге сәйкестігін растайтын жеткілікті ақпарат ұсынбаса және аудитордың пікірі бойынша сәйкес келмейтіндіктің салдары қаржылық есептілік үшін маңызды болып табылса, аудитор заңгерлік кеңес алу қажеттілігін қарастыру тиіс. (Сілт: Тарм. А20-А22)
21. Егер күдікті сәйкес еместік бойынша жеткілікті ақпарат алынбауы мүмкін болар, аудитор аудитордың пікірінше жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерге қол жеткізбеуі әсеріне баға беруі тиіс.
22. Аудитор аудитордың басқа аспектілерге қатысты анықталған немесе күмәнданған сәйкестіктің салдарын, оның ішінде аудитордың тәуекелдерін бағалауды және жазбаша ұсынымдардың дұрыстығын бағалайды және тиісті шаралар қолданады. (Сілт: Тарм. А23-А25)

Анықталған немесе Күдік Тудырған Сәйкессіздік туралы Есеп беру және Хабарлау

Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғаларға Анықталған және Күдік Тудырған Сәйкессіздік туралы Хабарлау

23. Егер басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың барлығы ұйымды басқаруға қатыспаса және сәйкесінше, аудитор хабарлаған сәйкестікке күмәнданатын мәселелер туралы білмесе,⁵ аудитор, егер заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаса, басқару барысында өкілеттік берілген адамдармен, аудит барысында аудитордың назарына келетін заңдар мен нормативтік актілерді сақтамауға қатысты мәселелермен, егер мәселелер анық болмайтын жағдайларды қоспағанда, хабарлауы тиіс.
24. Егер аудитор пікірінше 22 тармақта белгілеген сәйкес еместік қасақана және елеулі түрде болады деп санаса, аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды қысқаша мерзімдер ішінде сол туралы хабардар етеді.
25. Егер аудитор басшылық немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалар қатысканына күмән тудырса, аудитор қажет болған кезде ұйымдағы басқарманың келесі жоғары деңгейін, мысалы аудит жөніндегі комитет немесе қадағалаушы кеңесті осы мәселе туралы хабардар етуі тиіс. Жоғары басқарама жоқ болмаса, немесе, егер аудитор хабардар ету мүмкін емес бола алмайды деп немесе кімге есеп беруге күмән тудырса, аудитор заңды кеңесті алу қажетті болып санайды.

⁵ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас*, 13 тармақ

*Анықталған немесе Күдік Тудыратын Сәйкессіздіктің Аудитордың Есебіне
Біқтимал Салдары (Сілт: Тарм. А26-А27)*

26. Егер аудитор анықталған және күдік тудыратын сәйкессіздік қаржылық есептілікке елеулі ықпал етті және қаржылық есептілікте лайықты түрде көрсетілген жоқ деген қорытындыға келсе, аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) бойынша кәсіптік пікірін немесе қаржылық есептілікке қатысты теріс пікірін көрсетуі тиіс.⁶
27. Егер өкілетті тұлғалар қаржылық есептілікке елеулі әсер етуі мүмкін сәйкес еместік пайда болды ма, жоқ па деп бағалау туралы аудиторға лайықты аудиторлық дәлелді алуға жол бермесе, аудитор кәсіптік пікір айтуы тиіс немесе 705 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷ бойынша аудит ауқымын шектеу негізінде қаржылық есептілік туралы пікірді айтудан бас тартуы мүмкін.
28. Егер аудитор ұйым басшылығы немесе өкілетті тұлғалардан басқа жағдайлармен салынған шектеулер себебімен сәйкес еместіктің пайда болуына-болмауына анықтай алмаса, онда ол 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес аудиторлық пікірге әсер бағалауы қажет.

*Ұйымнан тыс Тиісті Органға Анықталған немесе Күдік Тудыратын
Сәйкессіздік Туралы Хабарлау*

29. Егер аудитор заңдар мен нормативтік актілерге сәйкессіздікті анықтаса немесе күдікті болса, аудитор заңдар, нормативтік актілердің немесе тиісті әдеп талаптарының бар-жоғын анықтауы керек: (Сілт: Тарм. А28-А34)
 - (a) Аудитордан ұйымнан тыс тиісті органға есеп беруін талап ету.
 - (b) Жағдайларға сәйкес ұйымнан тыс тиісті органға есеп беру мүмкін болатын жауапкершілікті белгілеу.

Құжаттама

30. Аудитор заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікті аудиторлық құжаттамаға⁸ қосуы тиіс және: (Сілт: Тарм. А35-А36)
 - (a) Орындалған аудиторлық рәсімдер, маңызды кәсіби пікірлер және олар бойынша жасалған қорытындылар; және
 - (b) Басшылықтың, басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың және басқалардың бұзушылықтарымен байланысты маңызды

⁶ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы кейбір Көзқарастарға жасалған Өзгертулер*, 7-8 тармақтар

⁷ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 7 және 9 тармақтар

⁸ 230 ХАС, *Аудиторлық құжаттама*, 8-11 тармақтар, және А6

мәселелерді талқылау, соның ішінде басшылық және тиісті жағдайларда басқаруға өкілетті адамдар бұл мәселеге қалай жауап бергені туралы.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестік бойынша Жауапкершілік (Сілт: Тарм. 3-9)

- A1. Басшылық басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға қадағалаумен ұйымның әрекеттері заңдар мен нормативтік актілерге сай жүргізіліп жатуына жауапкершілікте болады. Заңдар мен нормативтік актілер ұйымның қаржылық есептілігіне өзге жолдармен әсерін тигізуі мүмкін, мысалы: тікелей түрде олар қаржылық есептілікте ұйым талап ететін айрықша ашылымдарға әсер тигізуі мүмкін немесе қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесін белгілеуі мүмкін. Олар сонымен қатар ұйымға қатысты белгілі бір заңды құқықтар мен міндеттемелерді белгілеуі мүмкін. Бұл құқықтар мен міндеттемелер кейбіреулері ұйымның қаржылық есептілігінде рәсімделеді. Сонымен қатар, заңдар мен нормативтік актілер сәйкессіздік жағдайында айыппұл салуы мүмкін.
- A2. Төменде заңдар мен нормативтік актілердің бұзылуын болдырмауға және анықтауға көмектесу үшін ұйым қолдана алатын саясат пен рәсімдер түрлерінің мысалдары келтірілген:
- Заңды талаптарды мониторингтеу және жұмыс рәсімдері осы талаптарға сәйкес келетініне көз жеткізу.
 - Ішкі бақылаудың тиісті жүйелерін құру және пайдалану.
 - Орындау кодексін дамыту, жария ету мен оған сәйкес келу.
 - Қызметкерлер жеткілікті түрде оқытылған және орындау кодексін түсінгенін қамтамасыз ету.
 - Орындау кодексімен сәйкестікке қатысты мониторинг және сәйкес келмеуіне қабілетті емес қызметкерлерді жауапкершілікке тарту.
 - Заңды талаптарды мониторингілеуге көмектесу үшін заңды кеңес берушілерді шақыру.
 - Ұйым белгілі бір салада орындауға тиісті маңызды заңдар мен нормативтік актілердің тізілімін және шағымдар жазбасын жүргізу.

Ірі ұйымдарда бұл саясаттар мен шаралар төмендегілерді тиісті жауапкершіліктерге тарату арқылы толтырылуы мүмкін:

- Ішкі аудит қызметі арқылы.
- Аудит жөніндегі комитет арқылы.
- Сәйкестік қызметі.

Аудитордың Жауапкершілігі

- А3. Ұйым заңдар мен нормативтік актілерге сәйкессіздік қаржылық есептіліктің елеулі түрдегі бұрмалануларына әкеп соқтыруы мүмкін. Сәйкестіктің болмауы, маңыздылығына қарамастан, аудиттің басқа аспектілеріне әсер етуі мүмкін, мысалы, аудитор басшылықтың, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мен қызметкерлердің тұтастығын қарастырады.
- А4. Әрекеттің заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес келмейтіндігі сот немесе басқа тиісті төрелік орган анықтайтын мәселе, бұл әдетте аудитордың кәсіби құзыретіне кірмейді. Бірақ аудитордың тренингі, тәжірибесі мен ұйымды мен саласын немесе секторын жақсы түсінігі аудитордың назарына түскен кейбір әрекеттер заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес келмеуі мүмкіндігін растауға негіздемесін қамтамасыз етуі мүмкін.
- А5. Айрықша заңды талаптарға сәйкес аудитор қаржылық есептілік аудиті бөлігі ретінде ұйым заңдар мен нормативтік актілер белгілі бір талаптарына сәйкес келетін-келмейтіндігі бойынша есеп беруі тиіс. Бұл жағдайларда 700⁹ ХАС (Қайта қарастырылған) немесе 800¹⁰ ХАС (Қайта қарастырылған) мақсаты – аудит жөніндегі жауапкершіліктер аудитордың есебінде қалайша рәсімделеді. Осыған сәйкес, есеп беруге айрықша заңды талаптары бар; аудит жоспарына заңдар мен нормативтік актілер бұл ережелеріне сәйкестік бойынша тиісті тестілер кіруі тиіс.

Заңдар мен Нормативтік Актілер Санаттары (Сілт: Тарм. 6)

- А6. Ұйымның сипаты мен жағдайлары тиісті заңдар мен нормативтік актілердің 6 (а) немесе 6 (b) тармақтарында сипатталған заңдар мен нормативтік актілер санатына жататындығына әсер етуі мүмкін. 6-тармақта сипатталған санаттарға қосылуы мүмкін заңдар мен нормативтік актілердің мысалдары мыналарды қарастырады:
- Алаяқтық, жемқорлық және парақорлық.
 - Ақшаны жылыстату, терроризмді қаржыландыру және

⁹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 43 тармақ.

¹⁰ 800 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ерекше Пікір – Арнайы Мүдделі Құрылымға Сәйкес Тағайындалған Қаржылық Есептердің Аудиті*, 11 тармақ

қылмыстық жолмен алынған кірістер.

- Бағалы қағаздар нарығы және сауда.
- Банктік және басқа қаржылық өнімдер мен қызметтер.
- Деректерді қорғау.
- Салық және зейнетақы міндеттемелері мен төлемдері.
- Қоршаған ортаны қорғау.
- Қоғамдық денсаулық сақтау және қауіпсіздік.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарына Арнайы Қарастырулар

А7. Қоғамдық секторда қаржылық есептілік аудитіне қатысы бар болуы мүмкін немесе ұйымның әрекеттеріне қатысты аспектілерге дейін кеңейтуі мүмкін заңдар мен нормативтік актілерді қарастыруға қатысты аудит жөніндегі қосымша жауапкершіліктері бар.

Заңмен, Нормативтік Актілермен немесе Тиісті Әдеп Талаптарымен Белгіленген Қосымша Жауапкершіліктер (Сілт: Тарм. 9)

А8. Заң, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары аудитордан қосымша рәсімдерді орындауды және одан кейінгі әрекеттерді талап етуі мүмкін. Мысалы, Бухгалтерлердің Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесі ұсынған *Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі* (БХӘСК Кодексі) аудитордан заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке қатысты шаралар қабылдауды және одан кейінгі әрекеттер қажеттігін анықтауды талап етеді. Мұндай қадамдар топтың басқа аудиторларына, соның ішінде келісім тобының серіктесіне, құрамдас аудиторларға немесе топтық қаржылық есептілік аудитінен бөлек мақсаттағы топтық құрамдасы болып жұмыс істейтін басқа аудиторларына, анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздіктер туралы хабарлауды қамтуы мүмкін.¹¹

Анықтама (Сілт: Тарм. 12)

А9. Заңдар мен нормативтік актілерге сәйкессіздік әрекеттеріне ұйыммен немесе оның атынан немесе басқару өкілеттігі бар тұлғалармен, басшылықпен немесе ұйымда жұмыс істейтін немесе оның басшылығымен жұмыс жасайтын басқа тұлғалармен жасалған мәмілелер кіреді.

А10. Сәйкессіздік, сонымен қатар, ұйымның іскери қызметіне қатысты жеке заңсыздықты қамтиды, мысалы, негізгі басқару лауазымындағы адамның, жеке тұлға ретінде, ұйым жеткізушісінен пара алуы және

¹¹ Мысалы, БХӘСК Кодексінің 225.21-225.22 бөлімдерін қараңыз.

ұйымға қызмет немесе келісім-шарт ұсыну үшін жеткізушіні кепілдік бере отырып тағайындауы.

Аудитордың Заңдар және Нормативтік Актілерге Сәйкестікті Қарастыруы

Құқықтық және Реттеуші Жүйе туралы Түсінік Алу (Сілт: Тарм. 13)

A11. Заңды және нормативтік актілер туралы жалпы түсінік алу үшін, әдетте аудиторға төмендегілер қажеттілікті көрсетеді:

- Ұйым және саланың бизнесі, заң мен басқа сыртқы факторлары туралы аудитордың білімін пайдалану;
- Қаржылық есептілікте елеулі сомалар мен ашуларды анықтауға ықпалы бар деп білетін заң және нормативтік актілер туралы білім жаңарту;
- Басшылықтан ұйым қызметіне түбегейлі ықпал ететін заңдар немесе нормативтік актілер туралы сұрау жүргізу;
- Басшылықтан ұйымның қызметі заң және нормативтік актілерге сәйкестігіне қатысты саясат пен шаралар туралы сұрау жүргізу; және
- Басшылықпен сот шағымдары мен санкцияларын анықтау, бағалау және есепке алу үшін қабылданған саясатты немесе шараларды талқылау.

Қаржылық Есептілікте Елеулі Сомаларды Анықтауға және Ашуға Тікелей Әсер ететін Заңдар мен Нормативтік Актілер (Сілт: Тарм. 6 және 14)

A12. Мұндай заңдар мен нормативтік актілер ұйыміге және жалпы салаға белгілі болуы керек; олар қаржы есебін жария (6(а) тармақта белгіленген) етуде жиі қарастырылуы тиіс. Бұл мысалы:

- Қаржылық есептіліктің формасы мен мазмұнына;
- Ерекше салалық қаржылық есеп беруге қатысты мәселелер;
- Қоғамдық келісім-шарт бойынша операцияларды есепке алуға; немесе
- Кіріс салығын немесе зейнетпен қамтамасыз етуге жұмсалатын шығындарды санау немесе тану.

Бұл заңдар мен нормативтік актілердегі кейбір ережелер қаржылық есептілікте айрықша растауларға тікелей түрде қатысы бар (мысалы, кіріс салығы бойынша ережелер толықтығы) болуы мүмкін; басқа ережелер тұтастай алғанда қаржылық есептілікке (мысалы, қаржылық есептілік толық пакетін құрайтын қажетті болып келетін есептіліктер) тікелей түрде қатысты. 14 тармақтағы талаптың мақсаты – аудитор

заңдар мен нормативтік актілер тиісті түрдегі ережелеріне сәйкес қаржылық есептілікте ашылымдарды растауға қатысты тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелді алынуы тиіс.

Сондай-ақ заңдар мен нормативтік актілер басқа ережелері мен басқа заңдар мен ережелерге сәйкессіздік айыппұл, ұйымның сот шешімдері немесе қаржылық есептілік үшін қосымша қаражатты қажет ететін басқа салаға ықтимал ықпал етуі мүмкін. Бірақ 6(a) тармақта көрсетілгендей қаржылық есептілікке түбегейлі ықпалы жоқтығын қарастырылмауы қажет).

Сәйкессіздікті Анықтау Рәсімдері - Басқа Заңдар мен Нормативтік Актілер (Сілт: Тарм. 6 және 15)

A13. Ұйым әрекеттеріне түбегейлі ықпалы бар болғанымен заң мен нормативтік актілер аудитордың назарына түсетінін ескеруі керек (6(b) тармақта сәйкес). Осылайша қызметтің белгілі бір заңдарға және нормативтік актілерге сәйкес келмеуі ұйым қызметін тоқтатуы мүмкін немесе ұйым қызметінің үздіксіз қызметіне¹² күдік туғызуы мүмкін. Мысалы мұндай ықпал қызметтің ұйым лицензиясындағы немесе қызметті жүргізуге басқа рұқсатындағы талаптарға сәйкес еместігі кезінде мүмкін болады (мысалы, банк үшін-капитал немесе инвестициялар бойынша талаптарға сәйкессіздік). Ұйым қызмет ететін аспектілеріне ең бастысымен қатысы бар көптеген өзге заң мен нормативтік актілері бар. Бұл актілер мен заңдар әдетте қаржылық есептілікке ықпалы жоқ және қаржылық есептілікке қатысы бар ұйымның ақпараттық жүйелерімен қамтылған жоқ.

A14. Өзге заң мен нормативтік актілерге қатысы бар қаржылық есептілік салдарлары ұйымның әрекеттеріне тәуелді болып ерекшеленуі мүмкін болғандықтан, 15 тармақта көрсетілген аудиторлық шаралар қаржылық есептілікке елеулі түрдегі ықпалы бар болуы мүмкін заң мен нормативтік актілерге сәйкес еместік анықталғаны аудитордың назарына түсіруін ескеруі қажет.

Сәйкессіздіктің Басқа Аудит Рәсімдері арқылы Аудитордың Назарына Ілігуі (Сілт: Тарм. 16)

A15. Қаржылық есептілік бойынша пікір құруға қолданылатын аудиторлық шаралар заң мен нормативтік актілерге сәйкес еместік немесе күдікті сәйкес еместік туралы аудитордың назарына түсіруі мүмкін. Мысалға, сондай аудиторлық шаралар төмендегілерді қамтуы мүмкін:

- Хаттамаларды оқу;

¹² ХАС 570 (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет* қараңыз.

- Ұйым басшылығы мен ішкі немесе сыртқы заңды кеңес берушімен сот шешімдері, шағымдар мен баға берулерін талқылау; және
- Әрекеттер, сальдолар немесе ашылымдардың топтары егжей тегжейлі шын мәніндегі тестілеу.

Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 17)

A16. Заң мен нормативтік актілердің қаржылық есептілікке ықпалы болғанымен, жазбаша ұсынымдар ықпалдары қаржылық есептілікке тигізетін елеулі түрдегі ықпалы бар болуы мүмкін деген заң мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдікті сәйкес еместік туралы басшылықтың біліміне қатысты қажетті аудиторлық дәлелдемені қамтамасыз етеді. Атап айтқанда, жазбаша түрдегі ұсыным өздері тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдемені қамтамасыз етпей, сондай-ақ, аудитор алуы қажет басқа аудиторлық дәлелдеме сипаты мен ауқымына ықпалын тигізбейді.¹³

Сәйкессіздік Анықталған немесе Күдік Тудырған Кездегі Аудиторлық Рәсімдер

Заңдар мен Нормативтік Актілерге Сәйкессіздік Белгілері (Сілт: Тарм. 19)

A17. Аудитор заңдар мен нормативтік актілерге сәйкессіздік туралы ақпараттан 13-17-тармақтардағы рәсімдерді орындау нәтижесінен бөлек жағдайларда хабардар болуы мүмкін (мысалы, аудиторға хабарлаушының сәйкессіздігі туралы ескертілген кезде).

A18. Егер аудитор келесі мәселелердің бар екендігі туралы немесе ақпарат туралы хабардар болса, бұл заңдар мен нормативтік актілерге сәйкессіздіктің белгісі болуы мүмкін:

- Қоғамдық ведомствалар мен реттеуші ұйымдар жүргізетін тексеру, айыппұл немесе өсімақы төлеу.
- Көрсетілмеген қызмет үшін төлеу немесе кеңес берушілерге, байланысты жақтарға, жұмыскерлерге немесе қоғамдық қызметкерлерге заемдар беру.
- Делдалдарға сатқаны үшін комиссиялық сыйақы немесе гонорарлар, олар әдетте ұйым төлейтін берілген салада немесе берілген қызмет үшін сомалармен салыстырғанда өте көп.
- Өте жоғарғы бағамен немесе нарық бағасынан өте төмен бағамен сатып алулар.

¹³ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*, 4 тармақ

- Нақты ақшамен ерекше төлемдер, ұстаушы төленетін касса чектері түріндегі сатып алулар немесе нөмірлік банк шоттарына аударулар.
- Жеңілдік салық салу аймағында тіркелген комиссиялар мен ерекше опциялар.
- Тауар мен қызметтің шыққан елінен басқа елге тауарлар мен төлемдер жасау.
- Тиісті валюта айырбастау құжаттарынсыз төлемдер жасау.
- Адекватты аудиторлық ізді немесе жеткілікті дәлелді қасақана немесе кездейсоқ қамтамасыз етпейтін бухгалтерлік есептің болуы.
- Санкцияланбаған немесе дұрыс тіркелмеген опциялар.
- Бұқаралық ақпарат құралдарындағы түсініктемелер.

Аудитордың Баға беруіне Қатысты Мәселелер (Сілт: Тарм. 19(b))

A19. Қаржылық есептілікке мүмкін ықпалды бағалаған кезде, аудитор мынаны қарастырады:

- Анықталған немесе күдік тудыратын қаржылық есептілік туралы заңдар мен нормативтік актілерді сақтамаудың ықтимал қаржылық салдары, мысалы, айыппұлдар, өсімпұлдар, залалдар, активтерді экспроприациялау қаупі, операцияларды мәжбүрлі түрде тоқтату және сот процестері.
- Потенциал қаржы зардаптарын ашу қажеттілігін.
- Потенциал қаржы зардаптары қаржылық есептілікте көрсетілген дәл және тура ұсынысқа күдік туғызатындай тым қатты болуы мүмкін.

Аудит Рәсімдері және Анықталған немесе Күдік тудыратын Сәйкессіздіктер туралы Басшылыққа және Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғаларға хабарлау (Сілт: Тарм. 20)

A20. Аудитор күдік тудыратын сәйкессіздіктерді басшылықтың тиісті деңгейімен және, қажет болған жағдайда, басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен талқылауы тиіс, өйткені олар қосымша аудиторлық дәлелдемелер ұсына алуы мүмкін. Мысалы, аудитор басшылықтың және қажет болған жағдайда басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың заңдар мен нормативтік актілерге сәйкессіздігіне әкелген мәмілелер мен оқиғаларға қатысты фактілер мен жағдайларды бірдей түсінетіндігін растауы мүмкін.

A21. Алайда, кейбір заңнамаларда заң немесе нормативтік актілер кейбір мәселелер бойынша аудитордың басшылықпен және өкілеттік берілген

адамдармен байланысын шектеуі мүмкін. Заң немесе нормативтік актілер тиісті органның нақты немесе күдікті, заңсыз әрекетке, соның ішінде ұйымды ескертуге, тергеуге кедергі келтіретін хабарлауға немесе басқа әрекетке арнайы тыйым салуы мүмкін, мысалы, аудитордан заңсыз жолмен алынған кірістерді жылыстатуға қарсы заңнамаға сәйкес тиісті органға анықталған немесе сәйкес келмеуі туралы есеп беру қажет болған кезде. Мұндай жағдайда аудитор қарастыратын мәселелер күрделі болуы мүмкін және аудитор заңгерлік кеңес алуды орынды деп санайды.

- A22. Егер ұйым басшылығы және басқару өкілеттігіне ие тұлғаларымен аудиторға нақты түрде сәйкес келеуі жөнінде қанағаттанарлық жеткілікті ақпарат бермесе, аудитор берілген жағдайда заң және нормативтік актілерін қолдануға, сонымен қатар алаяқтық мүмкіндігі мен қаржылық есептілікке ықпал етуіне қатысты ұйым ішіндегі немесе сыртындағы заңгерлермен ақылдасуы тиіс. Егер ұйымның заң кеңесшісімен кеңесу орынды болмаса немесе аудитор заң кеңесшісінің пікірімен қанағаттанбаса, аудитор фирманың, желілік фирманың ішіндегі басқа қызметкерлерімен, кәсіпқоймен немесе заңға немесе нормативтік актілерге қайшы келетіндігі туралы, соның ішінде алаяқтық, мүмкін болатын құқықтық салдар және аудитор қандай шаралар қолданатындығы туралы аудитордың заңды кеңесшісімен құпия негізде кеңес алу орынды деп санауы мүмкін.

*Анықталған немесе Күдік Тудыратын Сәйкессіздіктің Салдарын Бағалау
(Сілт: Тарм. 22)*

- A23. 22 тармақта талап етілгендей, аудитор аудиттің басқа аспектілеріне, соның ішінде аудитордың тәуекелдерін бағалауға және жазбаша ұсынымдардың дұрыстығына қатысты анықталған немесе күдікті сәйкессіздіктердің салдарын бағалайды. Анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік салдары қылмыс пен жасырудың ара қатынасына байланысты болады, егер нақты бақылау іс-әрекеті үшін акт болса және басқару ұйымы жұмыс істесе немесе оның басшылығымен жұмыс істесе, жеке тұлға деңгейіне қатысты болады, әсіресе ұйым ішіндегі ең жоғарғы органның қатысуымен байланысты. 9 тармақта айтылғандай, аудитордың заңға, нормативтік актілерге немесе тиісті әдеп талаптарына сәйкестігі 22 тармаққа сәйкес аудитордың міндеттеріне қатысты қосымша ақпаратты ұсынуы мүмкін.
- A24. Аудитордың басшылықтан алынған жазбаша ұсынымдардың сенімділігі туралы анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздіктің салдарын бағалауы мүмкін жағдайлардың мысалдары және, мүмкін болған жағдайда, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мыналарды қамтиды:

- Аудитор кез келген анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке басшылықтың, қажет болған жағдайда, басқару өкілеттілігі бар тұлғалардың, қатысы немесе болжалды қатысуы туралы күдіктенеді немесе дәлелдемелерге ие.
- Аудитор басшылықтың және қолданылатын жағдайда, басқаруға өкілетті тұлғалардың мұндай сәйкессіздік туралы білетіндігін және заңды немесе реттеуші талаптарға қайшы келетіндігін, тиісті органға бұл туралы хабарламағанын немесе уәкілетті есеп бермегенін біледі.

A25. Белгілі бір жағдайларда, аудитор заңмен немесе нормативтік актілермен рұқсат етілген жағдайда келісімнен бас тарту туралы мәселені қарастыруы мүмкін, мысалы, басшылық немесе басқару өкілеттігіне ие адамдар жағдайларға сәйкес деп санайтын немесе сәйкестік анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік деп санайтын түзету шараларын қолданбаған кезде, қаржылық есептілік үшін маңызды емес болса да, басшылықтың немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың, тіпті егер сәйкес келмейтін болса да, тұтастығына қатысты сұрақтар туындайды. Аудитор келісімнен бас тартудың орындылығын анықтау үшін заңгерлік кеңес алуды орынды деп санауы мүмкін. Егер аудитор келісімнен бас тарту орынды болатындығын анықтаса, оны орындау заңмен, нормативтік актілермен немесе анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке қатысты әдеп талаптарына сәйкес басқа міндеттерді орындай алмайды. Сонымен қатар, 220 ХАС-тың А9 тармағында белгілі бір әдеп талаптары алдыңғы мұрағаттан ұсынылған мұрагердің талабы бойынша мұрагер аудиторға заңдар мен нормативтік актілердің сақталмағаны туралы ақпарат беруді талап етуі мүмкін.¹⁴

Анықталған немесе Күдікті Болған Сәйкессіздік туралы Есеп Беру ж2не Хабарлау

Анықталған немесе Күдік тудыратын Сәйкессіздіктің Аудитордың Есебіне ықтимал салдары (Сілт: Тарм. 26-28)

- A26. Заңдар және нормативтік актілермен анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік аудитор 26-28 тармақтарға сәйкес пікірін өзгерткен кезде аудиторлық есепте хабарланады. Басқа жағдайларда аудитор анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздіктерді аудиторлық есепті бере алады, мысалы:
- Егер аудитордың ХАС бойынша аудитордың міндеттеріне қосымша, басқа ХАС 700 (қайта қаралған) 43 тармағында қарастырылған басқа есеп беру міндеттемелері болса;

¹⁴ ХАС 220, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*

- Егер аудитор анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік аудиттің негізгі мәселесі деп тапса және осы ХАС 14 тармағы қолданылмаса, ХАС 701¹⁵ сәйкес мәселені хабарлайды; немесе
- Ерекше жағдайларда басшылық немесе басқару өкілеттігі бар тұлғалар аудитор қажет деп санайтын түзету шараларын қабылдамаған жағдайда және келісімнен бас тарту мүмкін болмаса (А25 тармағын қараңыз), аудитор 706 ХАС (қайта қарастырылған)¹⁶ Басқа Маңызды тармаққа сәйкес анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздіктерді сипаттауды қарастыруы мүмкін.

A27. Заңнама немесе нормативтік актілер басшылықтың да, басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың да немесе аудитордың белгілі бір мәселе туралы жария етуіне кедергі келтіруі мүмкін. Мысалы, заң немесе нормативтік актілер нақты немесе күдікті заңсыз іс-әрекетіне қатысты тиісті органның жүргізіп жатқан тексерісіне зиян келтіруі мүмкін хабарлама немесе басқа әрекетке, сонымен бірге ұйымға ескертуге, нақты тыйым салуы мүмкін. Егер аудитор А26 тармақта көрсетілген жағдайларда немесе басқа жолмен анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздіктерді аудитор есебінде көрсетуге ниет етсе, мұндай заң немесе нормативтік актілер аудитордың аудитор есебінде мәселені сипаттауға немесе кейбір жағдайларда аудиторлық есепті шығаруына әсер етуі мүмкін. Мұндай жағдайларда аудитор тиісті іс-қимыл бағытын анықтау үшін заңгерлік кеңес алу мүмкіндігін қарастыруы мүмкін.

Ұйым сыртындағы Сәйкес Құзырлы Органға Анықталған немесе Күдік Тудыратын Сәйкессіздік туралы хабарлау (Сілт: Тарм. 29)

A28. Ұйым сыртындағы сәйкес құзырлы органға заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдікті тудыратын сәйкессіздік туралы хабарлау келесі жағдайларда қажет немесе орынды болуы мүмкін, себебі:

- (a) Заңнама, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары аудитордан есеп беруді талап етеді (А29 тармағын қараңыз);
- (b) Аудитор тиісті әдеп талаптарына сәйкес есеп беру анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке жауап беру үшін тиісті әрекет деп анықтайды (А30 тармағын қараңыз); немесе
- (c) Заңнама, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары аудиторға осы құқықты береді (А31 тармағын қараңыз).

¹⁵ ХАС 701, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

¹⁶ ХАС 706 (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтар мен Басқа да Тармақтарға Баса Назар Аудару*

- A29. Кейбір заңнамаларда аудитордан заң, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары ұйым сыртындағы тиісті құзырлы органдарға заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікті хабарлауды талап етілуі мүмкін. Мысалы, кейбір заңнамаларда қаржы ұйымының аудиторының қадағалаушы органға заңдар мен нормативтік актілерге сәйкес келмеуі немесе туындауы туралы есеп беруі үшін заңнамалық талаптар бар. Сондай-ақ, бұрмалаулар заңдар мен ережелерді сақтамау салдарынан туындауы мүмкін және кейбір заңнамаларда басшылық немесе басқару өкілеттігіне ие тұлғалар түзету әрекеттерін орындамаған жағдайда аудитордан сәйкессіздіктер туралы тиісті органға хабарлау талап етілуі мүмкін.
- A30. Басқа жағдайларда, тиісті әдеп талаптары аудитордан заңдар және нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік туралы ұйымнан тыс құзырлы органға есеп беру жағдайдағы тиісті әрекет болып табылатындығын анықтауды талап етуі мүмкін. Мысалы, БХӘСК Кодексі аудитордан заңдар және нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке қатысты шаралар қабылдауды және ұйымнан тыс құзырлы органға есеп беруді қамтуы мүмкін кейінгі әрекеттердің қажеттілігін анықтайды.¹⁷ БХӘСК Кодексі мұндай есептілік БХӘСК Кодексіне сәйкес құпиялылықты бұзу ретінде қарастырылмайтынын түсіндіреді.¹⁸
- A31. Егер заңнама, нормативтік актілер немесе тиісті әдеп талаптары анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік туралы есеп беруді қарастыратын талаптарды қамтымаса да, олар аудиторға ұйымның шегінен тыс тиісті органға анықталған немесе сәйкес келмейтіндігі туралы есеп беру құқығын бере алады. Мысалы, қаржы институттарының қаржылық есебін тексеру кезінде аудитор заңдармен немесе нормативтік актілермен анықталған немесе заңнама мен нормативтік актілердің қадағалау органымен сәйкес келмеуі сияқты мәселелерді талқылауға құқылы.
- A32. Басқа жағдайларда, заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздік ұйымнан тыс ұйымға есеп беру, аудитордың заңға, ережеге немесе тиісті әдеп талаптарына сәйкес құпиялылықты сақтау міндетінен шығарылуы мүмкін.
- A33. 29 тармақта талап етілетін анықтауға күрделі ойлар мен кәсіби пікірлер кіруі мүмкін. Тиісінше, аудитор ішкі (мысалы, фирма немесе желілік фирма ішінде) немесе реттеуші немесе кәсіби органмен құпия негізде (егер заңмен немесе ережелермен тыйым салынбаса немесе құпиялылық міндетін бұзбаса) кеңес беруді қарастыра алады. Аудитор

¹⁷ Мысалы, БХӘСК Кодексінің 225.29 бөлімі мен 225.33-225.36 бөлімдерін қараңыз.

¹⁸ Мысалы, БХӘСК кодексінің 140.7 және 225.35 бөлімдерін қараңыз.

сонымен қатар, аудитордың нұсқаларын және кез-келген нақты іс-әрекеттің кәсіби немесе заңды салдарын түсіну үшін заңгерлік кеңес алуды қарастыруы мүмкін.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Арнайы Қарастырулар

A34. A public sector auditor may be obliged to report on identified or suspected non-compliance to the legislature or other governing body or to report them in the auditor's report.

Құжаттама (Сілт: Тарм. 30)

A35. Заң мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдікті сәйкес еместікке қатысты:

- Жазбалар немесе құжаттар көшірмелері.
- Басшылық, басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен талқылауға қатысты хаттамалар.

A36. Заңнама, нормативтік ережелер немесе тиісті әдеп талаптары заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздікке қатысты құжаттарға қосымша талаптарды белгілеуі мүмкін.¹⁹

¹⁹ Мысалы, БЪӨСК Кодексінің 225.37 бөлімін қараңыз.

260 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)

БАСҚАРУ ӨКІЛЕТТІЛІГІНЕ ИЕ ТҮЛҒАЛАРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–3
Қарым-қатынас Рөлі	4–7
Күшіне Ену Күні	8
Мақсаттары	9
Анықтамалары	10
Талаптары	
Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалар	11–13
Ақпарат Беру Қажет Ететін Мәселелер	14–17
Қарым-қатынас Үдерісі	18–22
Құжаттама	23
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалар	A1–A8
Ақпарат Беру Қажет Ететін Мәселелер	A9–A36
Қарым-қатынас Үдерісі	A37–A53
Құжаттама	A54

Қосымша 1: 1 СБХС-та Айрықша Талаптар мен Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынасқа қатысты өзге ХАС-тары

Қосымша 2: Бухгалтерлік Есеп Тәжірибелерінің Сапалық Аспекттері

Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) 260 (Қайта Қарастырылған), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС-мен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) мақсаты аудитор мен басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қаржылық есептілік аудиті мәселелері туралы ақпарат беруге қатысты аудитордың жауапкершілігін бекіту мен ұсыну. ХАС Ұйым басқару құрылымы немесе мөлшеріне қарамастан өкілетті тұлғалар барлығы субъектті басқаруға қатысқан жерлерінде және листинг субъектілеріне белгілі бір талқыларды қолданады. Басшылық өкілеттікке ие рөл бар болғанша бұл ХАС аудитор субъекттің басшылығына ақпарат беруіне қатысты талаптар бекітпейді.
2. Бұл ХАС қаржылық есептілік аудиті мәнмәтінде жазылған; бірақ өкілетті тұлғалар басқа тарихи қаржылық есептіліктің дайындалуына қадағалауға жауапты болғанда, басқа тарихи қаржылық есептілік аудиті кезінде қажетті болатындай қолданылып, икемдетуі мүмкін.
3. Қаржылық есептілік аудиті кезінде екі жақты тиімді ақпараттандыру маңыздылығын растаумен бұл ХАС аудитордың өкілетті тұлғаларға ақпарат беруіне қатысты ауқымды жүйені қамтамасыз етіп, оларды хабардар етуі қажет ететін кейбір айрықша мәселелерді анықтап отыр. Ақпарат берілуі тиіс қосымша мәселелер бұл ХАС-та анықталды (1 қосымша қараңыз). Толтыру ретінде 265¹ ХАС өкілетті тұлғаларды аудитор аудит кезінде анықтаған ішкі бақылаудағы шын мәніндегі жетіспеушіліктері туралы хабардар етуге қатысты айрықша талаптарды бекітіп отыр. Бұл ХАС талап ететін кейінгі мәселелер заң немесе нормативтік актілер, субъектімен қол қойылған келісім немесе келісімге қолданылатын қосымша талаптар мысалы, ұлттық кәсіптік бухгалтерлік орган арқылы хабардар етілуі қажет. Бұл ХАС аудиторға өкілетті тұлғаларға кез келген басқа мәселелер туралы хабардар етуге тыйым салмайды. (Сілг: Тарм. А33-А36)

Қарым-қатынас Рөлі

4. Бұл ХАС әдетте аудитор мен өкілетті тұлғалар арасындағы хабарлауды көздейді. Екі жақты хабардар ету төмендегі маңызы бар:
 - (а) Аудитор мен өкілетті тұлғалар аудитке қатысы бар мәселелер туралы білуі тиіс және конструктивтік жұмыс қарым-қатынастарын дамытуы тиіс. Бұл қарым-қатынастар аудитордың тәуелсіздігі мен адалдығын қолдау кезінде дамытылуы тиіс;

¹ 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттісі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабардар Ету*

- (b) Аудитор өкілетті тұлғалардан аудит бойынша ақпарат алуы қажет. Мысалы, өкілетті тұлғалар аудиторға субъекті мен ортасын түсіну, аудиторлық дәлелдер тиісті көздерін анықтау, айрықша әрекеттер немесе оқиғалар жөніндегі ақпаратты қамтамасыз ету көмектесуі мүмкін; және
 - (c) Қаржылық есеп беру үдерісіне шолуға жауапкершілікті орындау кезінде өкілеттік тұлғаларды хабардар етуі тиіс, соған сәйкес қаржылық есептілікті елеулі түрде бұрмалау тәуекелдігін азайтуы мүмкін.
5. Аудитор ХАС талабы бойынша мәселелер туралы ақпараттандыруға жауапкершілікте болса да, басшылық сондай-ақ өкілетті тұлғаларды басқару мүддесіне қатысты мәселелер туралы хабардар етуге жауапкершілікте бола алады. Аудитормен хабарласу Ұйым басшылығын бұл жауапкершіліктен босатпайды. Атап айтқанда, басшылық пен өкілетті тұлғалар арасындағы аудитор хабардар етуі тиіс мәселелер туралы ақпараттандыру аудиторды олармен хабарласуға жауапкершіліктен босатпайды. Басшылық аудитордың өкілетті тұлғалармен хабарласу мерзімі немесе нысанына әсер тигізуі мүмкін.
 6. ХАС сай хабардар етуі тиіс айрықша мәселелер туралы анық ақпарат беру әр қалай аудиттің интегралды бөлігі болып табылады. Бірақ, ХАС бойынша аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға ақпарат берілуі тиіс кез келген өзге мәселелерді айқындау үшін ерекше шараларды орындауы тиіс.
 7. Кейбір заңнамаларда заң немесе нормативтік актілер кейбір мәселелер бойынша аудитордың басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен байланысын шектеуі мүмкін. Заң немесе нормативтік актілер тиісті органның нақты немесе күдікті, заңсыз әрекетті тергеуге нұқсан келтіруі мүмкін байланысқа немесе басқа әрекетке, мысалы, аудитордан анықталған немесе күдіктенгені туралы есеп беруі қажет болған кезде ескертуге тыйым салуы мүмкін. заңсыз жолмен алынған кірістерді жылыстатуға қарсы заңнамаға сәйкес тиісті органның заңдар мен нормативтік актілерді орындамауы. Мұндай жағдайда аудитор қарастыратын мәселелер күрделі болуы мүмкін және аудитор заңгерлік кеңес алуды орынды деп санайды.

Күшіне Ену Күні

8. Бұл ХАС 2016 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күнінен кейінгі кезеңдегі қаржылық есепілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

9. Аудитордың мақсаттары мынадай:

- (a) Қаржы есептілігінің аудитіне қатысты аудитордың жауапкершіліктерін және жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзіміне шолу жасауды басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға нақты түсіндіру;
- (b) Аудитор аудитке қатысты ақпаратты өкілетті тұлғалардан алуы тиіс;
- (c) Аудитор өкілетті тұлғаларды аудиттен туындайтын мен қаржылық есеп беру үдерісіне шолуға жауапкершілігіне қатысты аралық қадағалаумен қамтамасыз етуі тиіс; және
- (d) Аудитор өзі мен өкілетті тұлғалар арасындағы тиімді түрдегі ақпараттандырумен қамтамасыз етуі тиіс.

Анықтамалары

10. ХАС мақсатында, төмендегі терминдер келесі мағыналары бар:

- (a) Өкілеттік берілген тұлғалар – Субъектінің стратегиялық бағдарына қадағалауға жауапкершілігі және Ұйым жауаптылығына міндеті бар тұлға(лар) немесе ұйым(дар) (мысалы, корпоративтік сенім берілген субъект). Соған қаржылық есеп беру үдерісіне қадағалау кіреді. Кейбір субъектілер үшін әр түрлі юрисдикцияларда, өкілеттік берілген тұлғалар басшылық қызметкерлері, мысалы, жеке немесе қоғамдық сектор басқарма кеңесінің атқарушы тұлғалары немесе басқарушы-иегерді қамтуы мүмкін. Басқарма құрылымдары әр түрлілігі үшін А1-А8 Тарм. қараңыз.
- (b) Ұйым басшылығы – кәсіпорынның іс-әрекеттерін орындауға атқарушы жауапкершілігі бар тұлға(лар). Кейбір кәсіпорындар үшін әр түрлі заңды құзырлы аймақтарда, Ұйым басшылығына басқару кей немесе барлық өкілеттігіне ие тұлғалар, мысалы, басқарма кеңесінің атқарушы тұлғалары, немесе басқарушы-иегер кіре алады.

Талаптары

Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалар

11. Аудитор басқару өкілеттігіне ие сәйкес тұлғаларды кімге хабарлау қажет екендігін анықтауы керек. (Сілт: Тарм. А1-А4)

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың шағын топтарға хабарлауы

12. Егер аудитор өкілетті тұлғалардың шағын топтары, мысалы, аудиторлық комитет немесе жеке тұлғаға хабарласа, аудитор басқару кеңесі қажет екендігін анықтауы керек. (Сілт: Тарм. А5-А7)

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың барлығы кәсіпорынды басқаруға қатысуына қатысты жағдай

13. Кейбір жағдайларда, басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың барлығы кәсіпорындарды басқаруға, мысалы, жекелеген иегер кәсіпорынды басқарса және ешкім басқа басшылық рөлі жоқ болса, Шағын фирма кәсіпорынды басқаруға қатысады. Сондай-ақ, егер басқаруға өкілеттігіне ие тұлғалар бұл ХАС-пен талап етілген мәселелер туралы ақпарат берсе және бұл тұлғалардың басқару өкілеттігіне ие болса, онда бұл мәселелердің бұл тұлғалармен қарым қатынасы қажет жоқ. Бұл мәселелер 16 (с) тармақта көрсетілген. Аудитор осыған қарамастан басшылық өкілеттігіне ие тұлғалармен хабарласу аудитор өзге жолдармен басқаруға ие тұлғалармен хабарлауы мүмкін тұлғалар барлығына адекватты түрде ақпарат беруіне риза болуы мүмкін. (Сілт: Тарм. А8)

Ақпарат Беру Қажет Ететін Мәселелер

Қаржылық Есептілік Аудитіне Қатысты Аудитордың Жауапкершіліктері

14. Аудитор қаржылық есеп нәтижесінде туындайтын аудит мәселелері туралы өкілетті тұлғаларға хабарлауы қажет. Әдетте ол келесі сұрақтар:
- (a) Аудитор басшылық өкілетті тұлғаларға қадағалауымен дайындалған қаржылық есептілік бойынша пікірін құрастыру мен білдіруге жауапты болады; және
 - (b) Қаржылық есептілік аудиті өкілетті тұлғалар мен басшылықты жауапкершіліктерінен босатпайды. (Сілт: Тарм. А9-А10)

Аудит бойынша Жоспарланған Ауқым мен Мерзім

15. Аудитор өкілетті тұлғалармен бірге аудиттің жоспарланған ауқымы мен мерзіміне қадағалау туралы хабарлауы тиіс, оған аудитор анықтаған маңызды тәуекелдер туралы хабарлау кіреді. (Сілт: Тарм. А11-А16)

Аудитке Қатысты Шын Мәніндегі Мәліметтер

16. Аудитор өкілетті тұлғалармен хабарлауы тиіс: (Сілт: Тарм. А17-А18)
- (a) Бухгалтерлік саясаты, бухгалтерлік баға берулер мен қаржылық есептілік ашылуларын қосып алғандығымен, субъектінің есептік тәжірибесі шын мәніндегі сандық аспектілері бойынша аудитордың көзқарасы. Қажет болғанда, аудитор неге қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесінде қолданылатын шын мәніндегі бухгалтерлік тәжірибе субъектінің белгілі бір жағдайларына өзіне тән емес деп санаса, аудитор өкілеттік берілген тұлғаларды түсіндіруі қажет; (Сілт: Тарм. А19-А20)

- (b) Осындай бар болса, аудит кезінде пайда болған шын мәніндегі күрделіліктер; (Сілт: Тарм. А21)
- (c) Өкілеттік берілген тұлғалар барлығы субъектті басқаруға қатысқанша:
 - (i) Осындай бар болса, аудит себебімен талқыланған немесе басшылық хабарлау қажетті болып келетін шын мәніндегі мәселелер; және (Сілт: Тарм. А22)
 - (ii) Аудит сұрайтын жазбаша ұсынымдар; және
- (d) Орын алған жағдайда аудиторлық есептің нысаны мен мазмұнына әсер ететін жағдайлар; және (Сілт: Тарм. А23-А25)
- (e) Аудит барысында туындайтын кез-келген басқа маңызды мәселелер, аудитордың кәсіби пікірі бойынша, қаржылық есеп беру процесін қадағалауға қатысы бар. (Сілт: Тарм. А26-А28)

Аудитордың Тәуелсіздігі

17. Листинг субъектілері үшін аудитор өкілетті тұлғалармен хабарлауы тиіс:

- (a) Жоба бойынша топ пен қажет болғанда фирманың басқалары, фирма мен қажет болғанда фирмалар желісі тәуелсіздікке қатысты байланысты әдептік талаптарға сәйкес келгені бойынша мәлімдеме; және
 - (i) Аудитордың кәсіптік пікірі бойынша фирма, фирмалар желісі мен субъекті арасындағы барлық қарым қатынастар мен басқа мәселелер тәуелсіздігі бар болуын тиісті түрде қарастыруы мүмкін. Соған қаржылық есептілік аудиті кезінде алынатын жалпы сипаттағы төлемақылар мен субъектіге фирмамен және фирмалар желісімен қамтамасыз ететін аудиторлық емес қызметтер мен Ұйым басқаратын құрамдас бөлімдер кіреді. Бұл төлемақылар аудитордың тәуелсіздігіне ететін қызметтердің әсеріне баға беруде өкілеттік берілген тұлғаларға көмектесуге өзіне тән болып табылатын санаттарға үйлестірілуі қажет; және
 - (ii) Тәуелсіздікке анықталған қауіптерді болдырмау немесе оларды қолайлы түрдегі деңгейге дейін азайтуға қолданылған сақтандыру шаралары. (Сілт: Тарм. А29-А32)

Қарым-қатынас Үдерісі

Хабарлау үдерісін анықтау

18. Аудитор өкілетті тұлғаларға хабарлау нысаны, мерзімі мен күтілген мазмұны хабарлау. (Сілт: Тарм. А37-А45)

Хабарлау Түрлері

19. Егер аудитордың кәсіптік пікірі бойынша шын мәніндегі мәселелерге қатысты аудитордың өкілетті тұлғаларға хабарлауы ауызша түрде мүмкін болмаса, аудитордың өкілетті тұлғаларға хабарлауы жазбаша түрде болуы мүмкін. Аудитордың жазбаша түрдегі хабарлауы аудит кезінде туындаған барлық мәселелерді қарастырмайды. (Сілт: Тарм. А46-А48)
20. Егер 17 Тарм талат етсе, аудитордың өкілетті тұлғаларға хабарлауы жазбаша түрде болуы тиіс.

Хабарлау Мерзімі

21. Аудитор өкілеттік берілген дер кезінде хабарлауы қажет. (Сілт: Тарм. А49-А50)

Хабарлау үдерісінің тиімділігі

22. Аудитор мен басшылық өкілеттігі арасындағы екі жақты хабарлау аудит мақсатына адекватты бола ма, адекватты болмай ма деп соған баға беруі тиіс. Егер адекватты болмаса, аудитор қажет болғанда аудитор елеулі бұрмаланулар тәуекелдіктеріне баға беруіне тигізетін әсері мен тиісті лайықты аудиторлық дәлелдеме алуға қабілетін баға беруі тиіс, сонымен қатар тиісті түрдегі әрекетті қолға алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А51-А53)

Құжаттама

23. Бұл ХАС сай хабарлау қажеттілігі бар мәселелер ауызша түрде хабардар етілгенде, аудитор хабарлау қажеттілігі бар мәселелерді аудиторлық құжаттамаға енгізуі тиіс және қашан да кімге хабарлау қажеттілігі бар мәселелерді қосуы тиіс. Мәселелер жазбаша түрде хабардар етілсе, аудитор хабарлауға қатысты көшірмені аудиторлық құжаттама бөлігі ретінде сақтап қоюы қажет.² (Сілт: Тарм. А54)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Өкілеттік Берілген Тұлғалар (Сілт: Тарм. 11)

- A1. Әр елдің басқару құрылымы әртүрлі және мәдени, құқықтық, мөлшері мен меншікке ие құқы ерекшеліктерін білдіреді. Мысалы:
 - Кей заңды құзырлы аймақтарда қаадағалаушы басқарма (толықтай немесе көпшілігімен орындаушы емес) орын алады, ол әдетте

² 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 8-11 Тармақтары және А6

атқарушы басқармадан (Ұйым басшылығы (екі деңгейдің басқармасы құрылымы). Басқа елдерде екі қызмет түрі де бір унитарлы (бірегей) кеңестің заңды жауапкершілігі болып табылады).

- Басқа субъекттерде өкілетті тұлғалар субъекттің құқықтық құзырлымы интегралды бөлігі болып табылатын лауызымға, мысалы, директорлар лауызымдарына иелер. Өзгелерде де, мәселен, кейбір қоғамдық ұйымдарда, субъекттің бөлігі емес ұйым өкілеттік беріледі.
- Кейбір жағдайларда, өкілетті тұлғалар кейбіреулері немесе барлығы субъекттің басшылығына шақырылған. Басқаларда, өкілеттік берілген тұлғалар мен басшылық әр түрлі тұлғаларды қамтиды.
- Кейбір жағдайларда, өкілетті тұлғалар субъекттің қаржылық есептілігін рәсімделуге³ жауапкершілікте болады (басқа жағдайларда басшылық жауапкершілігі бар).

A2. Көпшілік субъектілерде басқарма кеңесі, мысалы, директорлар кеңесі, қадағалау кеңесі, әріптестер, иегерлер, басшылық комитеті, басқарушылардың кеңесі, сенім білдірушілер, немесе баламалы тұлғалардың коллективтік жауапкершілігі болып табылады. Кейбір Шағын субъектілерде бірақ, мысалы, басқарушы-иегер басқа иегерлер немесе жеке сенім берілген тұлға жоқ болғанда, тек қана біреу өкілетті берілуі мүмкін. Басқару коллективтік жауапкершілігі бар болғанда, шағын топ мысалы аудиторлық комитет немесе жеке тұлға жауапкершіліктерге сай келуге басқармаға көмектесу үшін айрықша тапсырыстар берілуі мүмкін. Балама ретінде шағын топ немесе жеке тұлға басқарма жауапкершіліктерінен ерекшеленетін айрықша заң түрдегі анықталған жауапкершілігі бар болуы мүмкін.

A3. ХАС бойынша бұл айырмашылық тұлғаларды әмбебап анықтауға және аудит мәселелері жөнінде аудитордың хабарлау жасауды таңдауына қиындық келтіреді. Егер субъектінің заң құрылымы немесе өкілетті тұлғалар келісім шартқа немесе өкілетті тұлғалар келісім шартқа немесе заңға сәйкес нақты айқындалмауы мүмкін. Белгілі бір субъектілердің, басқарушы иелерінің, кейбір коммерциялық ұйымдар мен кейбір үкіметтік ұйымдардың мысаларды бар. Басқа жағдайларда, аудитор жоба бойынша әріптестермен кімге хабарлау қажеттілігі бойынша келісіуі

³ 700 ХАС «Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу» А40 Тармағында көрсетілгендей қол қоюға құқы бар мәнмәтіндегі тәсілдерді рәсімделуге жауапкершілігі бар, сәйкесті жазуларды қосып алғандығымен қаржылық есептілікті қамтитын есептіліктер барлығы дайындалған.

қажет. Кімге хабарлау қажеттілігін анықтауда 315 ХАС (қайта қаралған)⁴ сай алынған субъектінің басқару құрылымы мен үдерістері туралы аудитордың білімі тиісті. Хабарласуға тиесілі тұлға(лар) ақпарат берілуі қажет мәселелерге қатысты.

- A4. 600 ХАС топтық аудитор өкілетті тұлғаларды хабардар етуі қажеттілігі бар айрықша мәселелерді қамтиды.⁵ Ұйым топтың құрамдас бөлімі болғанда, компонентті аудитор хабарласатын тиісті тұлғалар келісімге қатысты жағдайлар мен хабарлау қажеттілігі бар мәселелерге тәуелді болады. Кейбір жағдайларда, құрамдас бөлімдер саны ішкі бақылау ұқсас жүйесі бар, сәйкес есептік тәжірибе пайдаланып, бизнестер атқарады. Құрамдас бөлімдер өкілетті тұлғалары (мысалы, бірегей директорлар кеңесі) ұқсас болса, қайталау бұл құрамдас бөлімдерді бір уақытта қолданып жойылуы мүмкін.

Басшылық өкілеттігіне ие Тұлғалар Шағын Топтарға Хабарлау (Сілт: Тарм. 12)

- A5. Басшылықпен бір топта жұмыс жасаға жағдай, аудитор келесі әрекеттерді орындау қажет:
- Шағын топ пен басқару органының сәйкесті жауапкершіліктері.
 - Хабарлау қажеттілігі бар мәселенің сипаты.
 - Сәйкесті заң немесе нормативтік-құқықтық талаптар.
 - Шағын топ хабарланған ақпаратқа қатысты әрекетті атқаруға құқы бар ма және аудитор қажет ететуі мүмкін түсіндірулер мен кейінгі мәліметтерді қамтамасыз етуі мүмкін ба.
- A6. Басқару органына толықтай немесе өгей түрде ақпаратты хабарлау қажеттілігі бар-жоқтығын анықтау кезінде, аудитордың шағын топ тиісті мен сәйкесті түрде қалай басқару орынымен сәйкесті ақпарат туралы хабардар етуіне баға беруінің әсеріне түсуі мүмкін. Осылайша, заң немесе нормативтік актілер рұқсат еткенше, аудитор басшылық өкілеттігіне ие тұлғаларды тікелей түрде хабардар етуге құқын сақтап қояды.
- A7. Аудиторлық комитеттер (немесе әр түрлі атылары бар ұқсас шағын топтар) көпшілігі юрисдикцияларда бар. Олардың ерекше сипаттағы құқықтары мен функциялары ерекшеленсе да, егер сондай орын алса, аудиторлық комитетпен хабарласу аудитордың басқару өкілеттігіне ие

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Субъектіні Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

⁵ 600 ХАС, *Ерекше пікір - қаржылық есептілік тобының аудиттері* (Бірлескен аудиторлар жұмысын қоса) 49 Тармлар.

тұлғалармен хабарласудың ең басты элементі болып шықты.

Жақсы басшылық қағидалары мынадай:

- Аудитор аудиторлық комитеттің отырыстарына дер кезінде қатысуға шақырылады.
- Аудиторлық комитеттің төрағасы мен, қажет болғанда, аудиторлық комитеттің басқа мүшелері үнемі аудитормен байланыста тұрып болады.
- Аудиторлық комитет кем дегенде жылда бір рет басшылық бар болуынсыз аудитормен кездеседі.

Өкілетті Тұлғалар Субъектті Басқаруға Қатысқанда (Сілт: Тарм. 13)

A8. Кейбір жағдайларда, басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар барлығы субъектті басқаруға қатысып, хабарлауға қатысты талаптардың қолданысы бұл жайғасымды айқындау үшін өзгертілді. Кей жағдайда, басқаруға жауапкершіліктеріне ие тұлғалармен хабарласу аудитор басқа жолдар арқылы олардың басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен хабарласуы мүмкін болар барлық тұлғалардың алдында адекватты түрде есеп бермеуі мүмкін. Мысалы, барлық директорлар субъектті басқаруға қатысқан субъектте, анау директорлар кейбіреулері (мәселен, маркетингке жауапкершілікте болатын директор) басқа директормен талқыланған шын мәніндегі мәселелерді (мысалы, қаржылық есептілікті даярлауға жауапты директормен) түсінуі мүмкін.

Ақпарат Беру Қажет Ететін мәселелер

Аудитордың Қаржылық Есептілік Аудитіне Жауапкершілік (Сілт: Тарм. 14)

A9. Аудитордың қаржылық есептілік аудитіне жауапкершілігіне әдетте келісім-хатқа немесе келісімге қатысты келісілген шарттарды жазып қойған жазбаша келісімнің басқа сәйкесті нысаны кіреді.⁶ Заң, реттеу немесе ұйымның басқару құрылымы басқару өкілеттігін алған тұлғалардан аудитормен келісім шарттарын келісуін талап етуі мүмкін. Егер мұндай жағдай болмаса, басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға келісім хатының немесе жазбаша келісімнің басқа нұсқасының көшірмесін беру келесі мәселелер бойынша олармен байланыс орнатудың қолайлы әдісі болуы мүмкін:

- ХАС сәйкес аудитті атқаруға аудитордың жауапкершілігі, бұл жауапкершілік қаржылық есептілік бойынша пікірін білдіруге қатысты. Осылайша, ХАС хабарлауды талап ететін мәселелерге қаржылық есептіліктің аудитін жүргізу кезінде туындайтын маңызды

⁶ ХАС 210, *Аудит Келісімдерінің Шарттарын Келісу*, 10 тармағын қараңыз.

мәселелер кіреді, олар қаржылық есеп беру процесін бақылауда басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға қатысты болады.

- ХАС сәйкес аудитор басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар хабарлау үшін қосымша іс-шараларды анықтауға арнап рәсімдерді әзірлемеуі тиіс деген даусыз дерек болып шықты.
- 701 ХАС⁷ қолданылған кезде, аудитордың есебінде аудитордың негізгі мәселелерін айқындау және хабарлау үшін аудитордың міндеттері болады.
- Қажет болғанда, аудитор заң немесе құқықтық актілермен, субъекттің келісулері немесе келісімге қолданылатын қосымша талаптармен, мысалы ұлттық кәсіптік бухгалтерлік орган стандарттарымен талап етілетін белгілі бір мәселелер туралы ақпарат беруіне жауапкершілігі.

A10. Заң немесе, субъектпен қол қойылған келісім немесе келісімге қолданылатын қосымша талаптар басшылық өкілеттігіне ие тұлғалармен кеңінен хабарласуын қамтамасыз етуі мүмкін. Мысалы, (а) Ұйым қол қойған келісім хабарлау қажеттілігі бар мәселелер туралы ақпарат беруі мүмкін, егер хабарлау қажеттілігі бар мәселелер қаржылық есептілік аудитімен салыстырғанда фирма немесе фирмалар желісі көрсететін қызметтерден туындауы мүмкін; немесе (б) қоғамдық сектордағы аудитордың жауапкершілігі жұмыс нәтижесінде аудитордың назарына түскен мәселелер, қызмет аудиті туралы мәліметтерді қамтамасыз етуі мүмкін.

Аудиттің Жоспарланған Ауқымы мен Мерзімдері (Сілт: Тарм. 15)

A11. Аудиттің жоспарланған ауқымы мен мерзімдеріне қатысты хабарлауға төмендегі жайлар кіруі мүмкін:

- (а) Басшылық өкілеттігіне ие тұлғаларға аудиторлық жұмыстың салдары жақсы түсінуге көмектесу; тәуекелдік пен елеулілікке қатысты концепциясын аудитормен талқылау; және басқару өкілеттігіне ие тұлғалар қосымша шараларды орындау туралы аудитордан сұрауы мүмкін кез-келген салаларды анықтау; және
- (б) Аудиторға субъектті мен ортасын жақсы түсінуге көмектесу.

A12. Аудитор анықтаған елеулі тәуекелдер туралы хабарлау басқару өкілеттігіне ие адамдарға осы мәселелерді түсінуге және олардың арнайы тексеруді талап ететіндігіне көмектеседі. Маңызды тәуекелдер туралы

⁷ ХАС 701, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

хабарлама басқару өкілеттігіне ие адамдарға қаржылық есеп беру процесін қадағалау бойынша өздерінің міндеттерін орындауға көмектесе алады.

A13. Хабарланған мәселелер мыналарды қамтуы мүмкін:

- Аудитор алаяқтық немесе қателікке байланысты маңызды бұрмалаулардың маңызды тәуекелдерін қалай шешуді жоспарлайды.
- Аудитор маңызды бұрмаланулардың жоғары бағаланған тәуекелдерін қарастыруды қалай жоспарлайды.
- Аудитке қатысты ішкі бақылауға аудитордың көзқарасы.
- Аудит мәнмәтініндегі маңыздылық түсінігін қолдану.⁸
- Жоспарланған аудиторлық рәсімдерді орындау немесе аудиторлық сарапшыны қолдану арқылы аудит нәтижелерін бағалау үшін қажет арнайы дағдылар мен білім сипаты мен деңгейі.⁹
- 701 ХАС қолданылған кезде, аудит барысында аудитордың назарын аудартатын мәселелер бойынша аудитордың алдын-ала пікірі мүмкін, ол өз кезегінде аудиттің негізгі мәселелері болуы мүмкін.
- Жеке есептілікке әсер етуді және қолданылатын қаржылық есептілік шеңберіндегі немесе ұйымның ортасында, қаржылық жағдайында немесе іс-әрекетіндегі кез келген елеулі өзгерістер туралы ақпаратты ашуда аудитордың жоспарлы тәсілі.

A14. Өкілетті тұлғалармен талқылауға сәйкесті болуы мүмкін басқа жоспарлауға қатысты мәселелер:

- Ұйым ішкі бақылау бар болса, аудитор ішкі аудиттің жұмысын пайдаланатын деңгейі және сыртқы мен ішкі аудиторлар қалайша конструктивтік пен толтыру ретіндегі түрде ең жақсы әрекеттеседі, және ішкі аудиторлар көмегі қарастырылған.¹⁰
- Өкілеттік берілген тұлғалардың көзқарастары келесілер туралы:
 - Кімге хабарлау қажеттілігі бар субъекттің басшылық құрылымындағы сәйкесті тұлға(лар).

⁸ ХАС 320, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*

⁹ ХАС 620, *Аудитор сарапшысының жұмысын пайдалану, қараңыз.*

¹⁰ ХАС 610 (2013 Қайта қарастырылған), *Ішкі аудиторлардың жұмысын пайдалану, 20 және 31 тармақтар*

- Өкілетті тұлғалар мен басшылық арасында жауапкершіліктерді біркелкі болуы.
- Субъекттің мақсаттары мен стратегиялары мен елеулі бұрмалануларға әкеп соқтыруы мүмкін байланысты әскерлік тәуекелдіктер.
- Өкілетті тұлғалар талқылатын мәселелер аудит кезінде өзіне тән назарын қамтамасыз етіп, өкілетті тұлғалар қосымша шараларды қолға алғанын сұраған кезіне қатысты кез-келген шаралар.
- Ұйым пен реттеушілер арасындағы маңызды байланыс.
- Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар қарастыратын өзге мәселелер қаржылық есептіліктің аудитіне әсер етуі мүмкін.
- Мінез-құлқы, түсінушілік пен, (а) өкілетті тұлғалар ішкі бақылау тиімділігі қалай қадағалайтынын қосып алғандығымен, субъекттің ішкі бақылауы мен субъекттің маңыздылығына, сонымен қатар (б) алаяқтық мүмкіндігі немесе анықталуына қатысты басшылық өкілеттігіне ие тұлғалардың әрекеттері мен.
- Бухгалтерлік есеп стандарттарындағы өзгерістерге, корпоративтік басқару практикасына, биржалық бағалау ережелеріне және онымен байланысты мәселелерге, мысалы, жалпы ұсынуға, қаржылық есептіліктің құрылымына және мазмұнына әсер ететін басқару өкілеттігінің іс-әрекеттері, қоса алғанда:
 - Қаржылық есептілікте ұсынылған ақпараттың өзектілігі, сенімділігі, салыстырмалылығы және түсініктілігі; және
 - Қаржылық есептіліктің маңызды емес немесе ашылған мәселелерді дұрыс түсінуіне кедергі келтіретін ақпараттың енгізілуімен бұзылғандығын қарастыру.
- Аудитормен алдағы хабарлауға қатысты өкілеттік берілген тұлғалардың әрекеттері.
- Басқа ақпаратты қамтитын құжаттар (720 ХАС (Қайта қарастырылған)) және осындай құжаттарды берудің жоспарланған тәсілі мен мерзімдері. Егер аудитор аудиторлық есеп күнінен кейін басқа ақпаратты алуды жоспарлаған болса, басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен талқылау, егер аудиторлық есеп күнінен кейін алынған басқа ақпараттың маңызды бұрмалануы басқа ақпаратта бар деп шешсе, сәйкес немесе қажет болатын әрекеттерді қамтуы мүмкін.

- A15. Өкілеттік берілген тұлғаларға хабарлау аудиторға аудиттің ауқымы мен мерзімін жоспарлауға көмектесуі мүмкін. Бірақ тиісті аудиторлық дәлелдерді алуы қажет ететін шаралардың сипаты, мерзімі мен деңгейін қосып есептегенде өкілеттік берілген тұлғаларға хабарлау жалпы сипаттағы аудиторлық стратегия мен аудит жоспарлауын анықтауға аудитордың жеке жауапкершілігін өзгертпейді.
- A16. Аудиттің тиімділігіне нұқсан келтірмеу үшін, әсіресе басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың барлығы немесе барлығы ұйым басқаруға қатысқан кезде, аудиттің жоспарланған көлемі мен мерзімдері туралы басшылық өкілетті адамдармен байланысқан кезде сақ болу керек. Мысалы, егжей-тегжейлі аудиторлық шаралардың сипаты мен мерзімдері туралы хабарлау бұл рәсімдердің алдын-ала болжам жасай отырып тиімділігін төмендетуі мүмкін.

Аудиттен Алынған Маңызды Мәліметтер (Сілт: Тарм. 16)

- A17. Аудиттің қорытындылары туралы ақпаратқа аудиторлық дәлелдерді толтыру үшін басқару өкілеттігін алған адамдардан қосымша ақпарат сұрату кіруі мүмкін. Мысалы, аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың нақты транзакцияларға немесе оқиғаларға қатысты фактілер мен жағдайларды бірдей түсінетіндігін растауы мүмкін.
- A18. 701 ХАС қолданылған кезде, 16 тармақта талап етілген басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен байланыс, сондай-ақ 15 тармақта талап етілген аудитор анықтаған маңызды тәуекелдер туралы хабарлама аудитордың назарын аудитордың назарын аудартуды және аудитордың назарын талап ететін мәселелерді анықтауға байланысты болады, сондықтан аудиттің негізгі мәселелері болуы мүмкін.¹¹

Бухгалтерлік Есеп Тәжірибесінің Маңызды Сапалық Аспекттері (Сілт: Тарм. 16 (а))

- A19. Қаржылық есептіліктің негіздері ұйымға бухгалтерлік бағалауды және есеп саясаты мен қаржылық есептілікті ашу туралы пайымдауларды жасауға мүмкіндік береді, мысалы, елеулі белгісіздік бар бухгалтерлік бағалауды жасауда негізгі ұйғарымдарды қолдануға қатысты. Сонымен қатар, заң, нормативтік актілер немесе қаржылық есептілік жүйесі маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын ашуды талап етуі мүмкін немесе пайдаланушыларға неғұрлым қиын екендігі туралы қосымша ақпарат беру үшін «маңызды есеп саясаты» немесе «есеп саясатының маңызды ережелері» немесе «маңызды есеп саясатына» сілтеме жасауы мүмкін. қаржылық есептілікті дайындау кезінде басшылық жасаған субъективті немесе күрделі пайымдаулар.

¹¹ ХАС 701, 9–10 тармақтар

A20. Нәтижесінде, қаржылық есептіліктің субъективті аспектілері туралы аудитордың пікірлері, әсіресе, қаржылық есеп беру процесін қадағалау жөніндегі міндеттерін орындау кезінде басқару өкілеттігіне ие адамдарға қатысты болуы мүмкін. Мысалы, А19 тармағында сипатталған мәселелерге қатысты, басқаруға өкілетті тұлғалар аудитордың елеулі тәуекелдерге әкелетін бухгалтерлік бағалауларға қатысты бағалаудың белгісіздігі туралы ақпараттың ашықтығын бағалауына қызығушылық танытуы мүмкін. Кәсіпорынның бухгалтерлік есеп тәжірибесінің маңызды сапалық аспектілері туралы ашық және сындарлы байланыс маңызды бухгалтерлік тәжірибенің қабылдануы және ашылу сапасы туралы түсініктерді қамтуы мүмкін, 2-қосымша осы хабарламаға қосылуы мүмкін мәселелерді анықтайды.

Аудит Барысында Кездесетін Маңызды Қиындықтар (Сілт: Тарм. 16(b))

A21. Аудит барысында кездесетін маңызды қиындықтар келесі мәселелерді қамтуы мүмкін:

- Басшылықтың елеулі кідірістері, қызметкерлер құрамының қол жетімді еместігі немесе басшылықтың аудиторға аудиторлық рәсімдерді орындау үшін қажетті ақпаратты ұсынбауы.
- Аудитті аяқтау үшін негізсіз қысқа уақыт.
- Тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдерді алуды қажет ететін күтілмеген ауқымды күштер.
- Күтілеген ақпараттың жоқ болуы.
- Басшылықпен аудиторға салынған шектеулер.
- Басшылық қажет болғанда Ұйым тоқтаусыз қызмет ретінде жалғастыру қабілетіне баға беруін кеңейту немесе атқаруға мүддесі жоқ.

Кейбір жағдайларда, сол сияқты қиындықтар аудитордың пікірін жетілдіруге әкеп соқтыратын ауқымды шектеу құруы мүмкін.¹²

Басшылық Талқылаған немесе Хабарлауы Тиісті Шын Мәніндегі Мәселелер (Сілт: Тарм. 16(c)(i))

A22. Басшылық талқылаған немесе хабарлауы тиісті шын мәніндегі мәселелер әр түрлі мүмкін болуы:

-

¹² ХАС 705 (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы кейбір Көзқарастарға жасалған Өзгертулер*

- Жыл ішінде болған маңызды оқиғалар немесе транзакциялар.
- Ұйымға әсер ететін іскерлік жағдайлар мен бизнес-жоспарлаулар мен елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелдігіне әсер етуі мүмкін стратегиялар.
- Басшылық бухгалтерлік немесе аудиторлық мәселелер туралы басқа бухгалтерлермен талқылауына қатысты қызметтер.
- Есептік тәжірибелер, аудиторлық стандарттардың қолданысы, не аудит не басқа қызметтер үшін төлемақыларға бойынша аудиторды қайтадан немесе алғашқы рет тағайындау туралы талқылаулар немесе хабарлау.
- Жетекшісімен келіспеушілік туындаған маңызды мәселелер, толық емес фактілер немесе алдын-ала ақпарат салдарынан бастапқы келіспеушіліктерді қоспағанда, аудитор қосымша тиісті фактілерді немесе ақпараттарды алғаннан кейін шешеді.

Аудитор Есебінің Нысаны Мен Мазмұнына Әсер Ететін Жағдайлар (Сілт: Тарм. 16(d))

A23. 210 ХАС аудитордан аудиторлық келісім шарттарын басшылықпен немесе өкілетті тұлғалармен келісілген жағдайда талап етеді.¹³ Аудиторлық келісімнің келісілген талаптары аудиторлық келісім хатында немесе жазбаша келісімнің басқа қолайлы формасында жазылуы керек және басқаларымен қатар аудиторлық есептің күтілетін нысаны мен мазмұнына сілтеме болуы қажет.¹⁴ А9 тармағында түсіндірілгендей, егер келісім шарттары басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен келісілмесе, аудитор басқару өкілеттігіне ие адамдарға аудитке қатысты мәселелер туралы хабарлау үшін келісім хатының көшірмесін ұсына алады. 16 (d) тармағында талап етілетін хабарлама басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға аудиторлық есеп күтілетін нысаны мен мазмұнынан өзгеше болуы мүмкін немесе орындалған аудит туралы қосымша ақпаратты қамтуы мүмкін жағдайлар туралы ақпараттандыруға арналған.

A24. Аудиторға ХАС-қа сәйкес аудитордың есебіне қосымша ақпаратты енгізу қажет немесе басқа жолмен қажет болатын жағдайларды және басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен байланыс қажет болатын жағдайларға мыналар кіреді:

- Аудитор ХАС 705 (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитордың есебіндегі пікірді өзгертеді деп күтеді.¹⁵

¹³ ХАС 210, 9 тармақ

¹⁴ ХАС 210, 10 тармақ

¹⁵ ХАС 705 (Қайта қарастырылған), 30 тармақ

- Үздіксіз қызметпен байланысты қатысты маңызды белгісіздік ХАС 570 сәйкес (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп береді.¹⁶
- Аудиттің негізгі мәселелері ХАС 701 сәйкес хабарланады.¹⁷
- Аудитор ХАС 706 (Қайта қарастырылған)¹⁸ сәйкес Маңыздылықты Ерекшелену тармағын немесе Басқа да Маңыздылық тармағын қосу қажет деп санайды немесе ондай әрекет басқа ХАС-пен талап етіледі.
- Аудитор ХАС 720 (Қайта қарастырылған) сәйкес басқа ақпараттың түзетілмеген маңызды бұрмалаулары бар деп тұжырымдайды.¹⁹

Мұндай жағдайларда аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға аудиторлық есепте осындай мәселелерді қалай қарастыруға болатындығын талқылау үшін аудиторлық есеп жобасын ұсынуды пайдалы деп санауы мүмкін.

- A25. ХАС 700 (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитор есебіне келісім серіктесінің атын қосуды қаламайтын сирек жағдайларда, аудитор осы ниетті басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен жеке қауіпсіздікке маңызды қауіптің ықтималдығы мен ауырлығы туралы аудиторлық бағалауды хабарлау үшін талқылауы қажет.²⁰ Сондай-ақ, аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен ХАС 700 (Қайта қарастырылған) рұқсат еткендей аудитор есебінің мәтініне аудитор міндеттерінің сипаттамасын енгізбеу туралы шешім қабылдаған жағдайда хабарласа алады.²¹

Қаржылық Есептілік Үдерісіне Қатысты Басқа Маңызды Мәселелер (Сілт: Тарм. 16(e))

- A26. ХАС 300²² күтпеген оқиғалардың, жағдайлардың өзгеруінің немесе аудиторлық шаралардың нәтижелерінен алынған аудиторлық дәлелдердің нәтижесінде аудиторға жалпы аудит стратегиясы мен аудит жоспарын, сол арқылы жоспарланған сипатын, мерзімдерін және өзгертулерін енгізу қажет болуы мүмкін екенін айтады, сәйкесінше өзгерістер бағаланған тәуекелдерді қайта қарау негізінде аудиторлық шаралардың одан әрі

¹⁶ ХАС 570 (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*, 25(d) тармақ

¹⁷ ХАС 701, 17 тармақ

¹⁸ ХАС 706 (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтар Мен Басқа Да Тармақтарға Баса Назар Аудару*, 12 тармақ

¹⁹ ХАС 720 (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері*, 18(a) тармақ

²⁰ ХАС 700 (Қайта қарастырылған), 46 және А63 тармақтары

²¹ ХАС 700 (Қайта қарастырылған), 41 тармақ

²² ХАС 300, *Қаржылық Есептілік Аудитін Жоспарлау*, А15 тармақ

жүргізілу деңгейін де қамтиды. Аудитор басшылық өкілеттігіне ие тұлғалармен, мысалы, жоспарланған аудит көлемі мен мерзімдері туралы алғашқы талқылауды жаңарту сияқты мәселелер бойынша байланыса алады.

- A27. Аудит барысында туындайтын, қаржылық есеп беру процесін бақылауға басшылық етілген адамдарға тікелей қатысты басқа маңызды мәселелер түзетілген басқа ақпараттың маңызды бұрмалаулары сияқты мәселелерді қамтуы мүмкін.
- A28. ХАС 220 сәйкес 16 (a)-(d) тармақтардағы және оған қатысты қолданбалы материалдардағы талаптармен қарастырылмаған көлемде аудитор келісімнің сапасын бақылауды тексеруші, егер ол тағайындалған болса, қарастырылған немесе қарастырған басқа мәселелер туралы хабарлауды қарастыруы мүмкін.²³

Аудитор Тәуелсіздігі (Сілт: Тарм. 17)

- A29. Аудитор тиісті әдептік талаптарға, олардың ішінде тәуелсіздік, қаржылық есептілік аудиті бойынша келісімдерге қатысы бар талаптарға сәйкес келуі тиіс.²⁴
- A30. Қарым-қатынастар және өзге мәселелер туралы ақпарат берудің қажеттілігі бар сақтандық шаралар келісім-шартқа қатысты болады. Бірақ әдетте төмендегіні рәсімделеді:
- (a) Тәуелсіздікке қауіптер мына санаттарға жіктелуі мүмкін: өзін-өзі қауіптер, өзін-өзі шолуға қауіптер, өзін-өзі қорғауға қауіптер, түсіністік қауіптері және қорқытап тастау қауіптері; және
 - (b) Кәсіптен туындаған сақтандыру шаралары, заң немесе нормативтік актілер, субъекттің ішіндегі сақтандыру шаралары және фирманың жүйелері мен шаралары өздері ішіндегі сақтандыру шаралары.
- A31. Тиісті әдеп талаптары немесе заң немесе нормативтік актілер тәуелсіздік талаптарының бұзылуы анықталған жағдайларда басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен нақты байланыстарды да қарастыруы мүмкін. Мысалы, Халықаралық Бухгалтерлердің Әдеп Стандарттары жөніндегі Кеңестің Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі (БХӘСК Кодексі) аудитордан басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен кез-келген бұзушылықтар туралы және фирма қабылдаған немесе жасауды ұсынған әрекеттер туралы жазбаша түрде хабарласуды талап етеді.²⁵

²³ ХАС 220, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, 19–22 және A24–A34 тармақтарын қараңыз

²⁴ ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай аудитті жүргізу*, 14 тармағы

²⁵ БХӘСК Кодексі, тәуелсіздіктің бұзылуын қарастыратын 290.39–49 бөлімдерін қараңыз.

A32. Бағаланатын ұйымдар жағдайында қолданылатын аудитордың тәуелсіздігіне қатысты байланыс талаптары кейбір басқа ұйымдарда, оның ішінде елеулі қоғамдық қызығушылық тудыруы мүмкін жағдайларда да орынды болуы мүмкін, мысалы, олардың мүдделі тараптардың көптігі және кең ауқымы болуы және бизнестің сипаты мен көлемін ескеруі. Мұндай ұйымдардың мысалына қаржылық институттар (банктер, сақтандыру компаниялары және зейнетақы қорлары сияқты) және қайырымдылық сияқты басқа да ұйымдар кіруі мүмкін. Екінші жағынан, тәуелсіздік туралы хабарламалар маңызды болмауы мүмкін, мысалы, басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың барлығы өздерінің басқару қызметі арқылы тиісті фактілер туралы хабардар болған кезде. Бұл, әсіресе, ұйым меншік иесі басқаратын жерде болуы мүмкін, ал аудиторлық фирма мен желілік фирмалар қаржылық есептілік аудитінен тыс ұйыммен аз араласады.

Қосымша Мәселелер (Сілт: Тарм 3)

A33. Басшылыққа өкілеттік берілген тұлғалар қадағалауына Ұйым қаржылық есеп беру сенімділігі, тиімділігі мен әрекеттерінің тиістілігі мен қолданыстағы зағ мен нормативтік актірелге сәйкестікке қатысты сәйкесті түрдегі ішкі бақылауды қамтамасыз етуі кіреді.

A34. Аудитор қажетті емес түрде қаржылық есеп беру үдерісіне қадағалауға қатысы жоқ, бірақ әйтсе де, өкілеттік берілген тұлғалардың субъекттің стратегиялық бағдары немесе жауаптылығына қатысты субъекттің жауапкершіліктеріне қадағалауға жауапкершілігі шын мәні жоқ болуы мүмкін басқа мәселелер туралы білімі алуы мүмкін. Сол сияқты мәселелер мысалы басшылық құрылымдары немесе үдерістері және шын мәніндегі шешімдер немесе тиісті бекіту құқығына келмейтін аға басшылық атқаратын әрекеттерге қатысты шын мәніндегі мәселелерді қамтиды.

A35. Басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды қосымша мәселелер туралы хабардар етудің қажеттілігі бар-жоқтығын шешім қабылдағанда, аудитор білетін сондай мәселелер туралы тиісті Ұйым басшылығымен талқылауы мүмкін.

A36. Егер қосымша мәселе хабарланса, аудитор төмендегі мәселелер туралы өкілеттік берілген тұлғаларды хабардар етуі тиіс:

- (a) Сондай мәселелер анықтау мен хабарлау аудиттің мақсатына өзіне тән емес. Аудиттің мақсаты қаржылық есептілік бойынша пікірін құрастыру;
- (b) Ешқандай шаралар қаржылық есептілік бойынша пікірін құрастыру қажет ететін кез келген мәселелермен салыстырғанда басқа мәселелерге арнап атқарылған жоқ; және

- (с) Ешқандай шаралар сондай мәселелер бар-жоқ болуын анықтау үшін атқарылмаған.

Қарым-қатынас Үдерісі

Қарым-қатынас Үдерісін Орнықтыру (Сілт: Тарм. 18)

- A37. Аудитордың жауапкершіліктері, аудиттің жоспарланған ауқымы мен мерзімдері мен хабарлау күтілген жалпы сипаттағы мазмұнын анық түрде хабарлау екі жақты сәйкесті хабарлау негіздемесін орнықтыруға көмектеседі.
- A38. Төмендегі мәселелер тағы басқамен екі жақты сәйкесті хабарлауға үлес қосуы мүмкін:
- Хабарлау мақсаты. Мақсаты анық болса, аудитор мен басшылық өкілеттік берілген тұлғалар тиісті мәселелер және хабарлау үдерісінен туындайтын күтілген әрекеттерге қатысты өзара түсіністігі орын алады.
 - Хабарлау нысаны.
 - Белгілі бір мәселелер туралы хабардар ететін аудит бойынша топ пен басшылық өкілеттік берілген тұлғалар арасындағы тұлға(лар).
 - Хабарлаудың екі жағы болып, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар аудитке қатысты мәселелер туралы аудитормен талқылайды. Мысалы, аудиторлық шаралар сипаты, мерзімі мен деңгейіне шын мәніндегі түрде әсер әкеп соқтыруын стратегиялық шешімдер, алаяқтықты анықтау немесе соған күдіктер және аға басшылық адалдығы мен құзыретіне қатысты рәсімдер.
 - Әрекет қолға алу мен аудитор хабарлаған мәселелер бойынша есеп беруге қатысты үдеріс.
 - Әрекет қолға алу мен басшылық өкілеттік берілген тұлғалар хабарлаған мәселелер бойынша есеп беруге қатысты үдеріс.
- A39. Хабарлау үдерісі, субъекттің басшылық құрылымы мен мөлшері, басшылық өкілеттік берілген тұлғалар қалайша әрекет ететін, және хабарлау қажеттілігі бар мәселелердің маңыздылығына қатысты аудитордың көзқарасын қосып алғандағымен, жағдайларға байланысты болады. Тиімді ек-жақты хабарлауды орнақтыруға қиындық аудитор мен басшылық өкілеттік берілген тұлғалар арасындағы хабарласу аудит мақсатымен өзіне тән емес. (A52 қараңыз).

Шағын кәсіпорындарды қарастыру

- A40. Шағын кәсіпорындар аудиттері жағдайында, аудитор листинг немесе ірі кәсіпорындармен салыстырғанда басшылық басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен шамалы құрылыстық түрде хабарласуы мүмкін.

Басшылықты хабардар ету

- A41. Бұл ХАС сәйкес басшылық өкілеттік берілген тұлғаларға хабарлау қажеттілігі бар мәселелерді қоса алғанда, көптеген мәселелер аудиттің әдеттегідей беталысында басшылықпен талқылануы мүмкін. Сол сияқты талқылаулар басшылықтың субъектінің қызметтерін орындауға атқарушы жауапкершілігі және атап айтқанда қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін қуаттай береді.
- A42. Басшылық өкілеттігіне мәселелерді хабарлауға дейін, талқылар тиісті емес еткенше, аудитор оларды басшылықпен талқылауы мүмкін. Мысалы, басшылықтың құзыреті немесе адалдығына қатысты сұрақтарды басшылықпен талқылау тиісті болмауы мүмкін. Басшылықтың атқарушы жауапкершілікті растауды толтыру ретінде, бұл бастапқы талқылар дерек қорлар мен мәселелерді айқындай алып, сонымен қатар басшылыққа кейінгі ақпарат пен түсіндірмелі мәліметтерді беруі мүмкін. Сол сияқты, егер ұйымда ішкі аудит функциясы болса, аудитор басқару өкілеттігіне ие адамдармен сөйлесу алдында ішкі аудитормен мәселелерді талқылауы мүмкін.

Үшінші Тараптармен Қарым-қатынас

- A43. Басқару өкілеттігіне ие адамдар заңдармен немесе ережелермен талап етілуі мүмкін немесе үшінші тұлғаларға, мысалы, банкирлерге немесе белгілі бір реттеуші органдарға аудитордан жазбаша хабарламаның көшірмелерін ұсынуды талап етуі мүмкін. Кейбір жағдайларда үшінші тұлғаларға жария ету заңсыз немесе басқа түрде орынсыз болуы мүмкін. Басқару өкілеттігіне ие адамдар үшін дайындалған жазбаша хабарлама үшінші тараптарға берілген кезде, үшінші тараптар хабарлама олармен бірге дайындалмағандығы туралы хабарланған жағдайда маңызды болуы мүмкін, мысалы, басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен жазбаша хабарламада көрсетілген:
- (a) Хабарлау басшылық өкілеттік берілген тұлғалардың және қажет болғанда басшылық тобы мен топтың аудитори жеке пайдалануы үшін дайындалып, үшінші жақтарға сенбеуі тиіс;
 - (b) Аудитор ешқандай жауапкершілік үшінші жақтар өз мойнына алмайды деп санайды; және

(с) Үшінші жақтарға ашу немесе біркелкі болуға қатысты кез келген шектеулер.

A44. Кейбір нормативтік актілерде аудитор төмендегі жайларды заң немесе құқықтық актілерге сәйкес орындауы қажет. Мысалы:

- Басшылық өкілеттік берілген тұлғалар хабарлаған белгілі бір мәселелер туралы реттеуші немесе атқарушы органдарға ақпарат беруі тиіс. Мысалы, кейбір елдерде, басшылық пен басшылық өкілеттік берілген тұлғалар түзету шараларын орынду қабілеті жоқ болса, аудитор өкіметтік органдарға бұл бұрмаланулар жайлы есеп беруге міндетті;
- Аудитор басшылық өкілеттік берілген тұлғалар үшін дайындалған белгілі бір есептер көшірмелерін реттеуші органдар немесе қаржыландыру ұйымдары немесе басқа ұйымдар, мысалы кейбір қоғамдық сектордағы субъекттер жағдайында орталық қоғамдық басқару орынына тапсыруы тиіс; немесе
- Аудитор басшылық өкілеттік берілген тұлғалар үшін дайындалған есептерді жетімді етуі тиіс.

A45. Заң немесе нормативтік актілерге сәйкес аудитор мен басшылық өкілеттік берілген тұлғалар арасындағы жазбаша хабарласу көшірмесін үшінші жаққа тапсыруы тиіс еткенше, аудитор көшірмесін тапсыруға дейін басшылықпен алдын-ала келісуі тиіс.

Қарым-қатынас түрлері (Сілт: Тарм. 19)

A46. Тиімді түрдегі хабарлау құрылыстық ұсынымдар мен жазбаша есептер, сонымен қатар шамалы құрылыстық хабарлау, талқылауларды қамтуы мүмкін. Аудитор 19-20 тармақтарда көрсетілгендерден басқа мәселелерді ауызша немесе жазбаша түрде хабарлауы мүмкін. Жазбаша хабарламада басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға ұсынылатын келісім-хат болуы мүмкін.

A47. Белгілі бір мәселе шын мәнін толтыру ретінде аудитордың жазбаша немесе ауызша түрді таңдауына нақты факторлар әсер етеді (мысалы, ауызша немесе жазбаша түрде хабарлау қажет бола ма, хабарлау егжей-тегжейі немесе қорытындысының деңгейі, мен құрылыстық немесе құрылыстық емес түрде хабарлау қажеті бар ма):

- Мәселені талқылау аудитордың есебіне енгізілу-енгізілмеуі. Мысалы, аудиторлық есепте аудиттің негізгі мәселелері хабарланған кезде, аудитор аудиттің негізгі мәселелері болып табылатын мәселелер туралы жазбаша түрде хабарлауды қажет деп санауы мүмкін.
- Мәселе қанағаттанарлық ретінде шешілді ме.

- Басшылық бұрын мәселе хабарлаған ба.
- Ұйымның мөлшері, әрекеттегі құрылымы, бақылау ортасы мен заңды құрылымы.
- Айрықша сипаттағы қаржылық есептілік аудитін ескерумен аудитор тағы басқамен ұйымның жалпы сипаттағы қаржылық есептілігі бойынша аудит жүргізе ме.
- Заң талаптары. Кейбір нормативтік актілерде өкілетті тұлғаларға жазбаша түрде хабарлау жергілікті заңға сәйкес бекітілген түрі бар.
- Дер кезіндегі отырыстар үшін іс-шаралар немесе аудиторға хабарлауды қосып алғандығымен басшылық өкілеттік берілген күтулері.
- Аудитор басшылық өкілеттігіне берілген басшылықпен тоқтаусыз байланыс пен сұхбат саны.
- Басқару орыны мүшелерінің құрамы шын мәніндегі түрде өзгертілді ме.

A48. Шын мәніндегі мәселе басшылық өкілеттігі берілген тұлғалардың жеке мүшесі, мысалы аудиторлық комитеттің төрағасымен талқыланғанда, аудитор, басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар барлығы толық пен үйлестірілген ақпаратты қол жеткізетіні мақсатымен, соңғы хабарлауынан алынған мәселелерге қатысты қорытынды жасауы мүмкін.

Қарым-қатынас Мерзімдері (Сілт: Тарм. 21)

A49. Аудиттің барысымен уақытылы байланыс басқару өкілеттігі бар адамдар мен аудитор арасындағы сенімді екі жақты диалогқа қол жеткізуге ықпал етеді. Дегенмен, хабарлаудың тиісті мерзімдері келісім жағдайларына байланысты өзгереді. Тиісті жағдайлар бұл мәселенің мәні мен сипатын және басқару өкілеттігіне ие адамдар қабылдауы күтілетін әрекеттерді қамтиды. Мысалға:

- Жоспарлау мәселелеріне қатысты хабарлау әдетте аудиторлық келісімде алдын-ала пайда болуы мүмкін. Бастапқы келісім үшін келісім шарттары туралы келісу бөлігі ретінде пайда болуы мүмкін.
- Егер басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар аудиторға кедергіден өтуге көмектесуге қабілеті бар болса, немесе, егер жетілдірілген пікіріне әкеп соқтыра алса, аудитор аудит барысында кез болған кедергі туралы хабардар етуі тиіс. Атап айтқанда, аудитор қысқаша

мерзімдер ішінде ХАС 265²⁶ сай жазбаша түрде хабарлауға дейін аудитор айқындаған ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшіліктер туралы ауызша түрде басшылық өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар етуі тиіс.

- ХАС 701 қолданылған кезде, аудитор жоспарланған аудиттің мерзімдері мен мерзімдерін талқылау кезінде негізгі аудиторлық мәселелер туралы алдын-ала пікірлерімен бөлісе алады (А13 тармағын қараңыз), сонымен қатар аудитор маңызды аудит туралы хабарлағанда мұндай мәселелерді одан әрі талқылау үшін жиі кездеседі.
- Шын мәніндегі ой-пікірлер тәуелсіздікке қатысты қауіптер мен сәйкесті сақтандыру шаралары бойынша жасаған кезде, мысалы, аудиторлық қызметтер көрсету үшін келісімді қабылдау кезінде немесе қорытындылаушы талқылау барысында, тәуелсіздікке қатысты хабарлауы өзіне тән болуы мүмкін.
- Аудит нәтижелері, соның ішінде ұйымның бухгалтерлік есеп тәжірибесінің сапалық аспектілері туралы аудитордың пікірлері туралы ақпарат, қорытынды талқылау аясында жасалуы мүмкін.
- Жалпы мақсаттағы және арнайы мақсаттағы қаржылық есептілік аудиті кезінде байланыс мерзімдерін келісу қажет болуы мүмкін.
- А50. Хабарлау мерзімдеріне өзіне тән басқа факторлар мынадай:
 - Көлемі, операциялық құрылымы, бақылау ортасы, аудиттелген субъектінің құқықтық құрылымы.
 - Белгіленген мерзім ішінде белгілі бір мәселелерді хабарлауға кез-келген міндеті.
 - Дер кезіндегі отырыстаға қатысты әрекеттер немесе аудитормен хабарласуларды қоса алғанда, басшылық өкілеттігіне ие тұлғалардың күтулері.
 - Аудитор белгілі бір мәселелерді анықтайтын мерзімдер, мысалы, аудитор сақтандыру шарасын қолға алу үшін (мысалы, заңға сәйкес еместік) белгілі бір мәселені анықтамауы мүмкін, бірақ мәселені хабарлау түзету шарасын қолдануға рұқсат береді.

Хабарлау Үдерісінің Тиімділігі (Сілт: Тарм. 22)

А51. Аудитор мен басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар арасындағы екі жақты хабарлауды қолдауға арналған айрықша шараларды әзірлеу қажеті жоқ; осыған сәйкес, баға беру өзге мақсаттармен орындалған аудиторлық

²⁶ ХАС 265, 9 және А14 тармақтары

шаралардан туындайтын қадағалауларға негізделуі мүмкін. Сол сияқты қадағалаулар төмендегі жайларды қамтуы мүмкін:

- Аудитор тұғызатын мәселелерге қатысты басшылық өкілеттігі берілген тұлғалар орындаған әрекеттер тиістілігі мен мерзімдері. Бұрын хабарлаулардан туындаған шын мәніндегі мәселелер тиісті түрде талқыланған болмаса, аудитор тиісті түрегі әрекет қолға алынған еместігі туралы сұраныс жіберіп, мәселені туындап отыратын мәселені тағы бір рет қарастырып шығуы тиіс. Аудитор тиісті түрде шешілгеніне немесе бұдан артық шын мәні жоқтығына риза болатындағына ететін әсер туындауы тәуекелдігі жойылуы мүмкін.
- Аудитормен хабарласу кезінде басқару өкілеттігіне ие тұлғалар анық және ашық болады.
- Басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар басшылық бар болуынсыз аудитормен кездесуге қабілетті және дайын.
- Басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар аудитордан туындаған мәселелерді толық түрде қарастырып шығуға анық қабілеті, мысалы, басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар мәселелерді зерттеген деңгейі мен бұл мәселелер бойынша жасалған сұраулы ұсыныстар.
- Басшылық өкілеттігіне ие тұлғалармен хабарлау күтілген жалпы сипаттағы мазмұны, сипаты мен мерзімдеріне қатысты өзара түсіністікті анықтауға кедергі.
- Басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар барлығы немесе кейбіреулері субъектті басқаруға қатысқан кезде, мәселелер аудитормен қалай талқыланатындығы туралы олардың анық түсіністігі олардың кеңінен басқаруға жауапкершіліктерге, сонымен қатар олардың басшылық жауапкершіліктеріне әсер етеді.
- Аудитор мен басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар арасындағы екі жақты хабарлау қолданыстағы заң мен нормативтік талаптарға сәйкес келе ме.

A52. 4 Тармда белгіленгендей тиімді түрдегі екі жақты хабарлау аудитор мен басшылық өкілеттігіне ие тұлғаларға көмектеседі. Осыған сәйкес, қажет болғанда субъекттің бақылау ортасының элементі ретінде ішкі аудитпен өзара әрекеттесуді ескерумен 315 ХАС (қайта қаралған) басшылық өкілеттігіне ие тұлғалардың қатысуы белгілеп отыр.²⁷ Тиімді емес түрдегі

²⁷ ХАС 315 (Қайта қарастырылған), А78 тармағы

екі жақты хабарлау қанағаттанарлық емес бақылау ортасын анықтай алып, аудитор елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелдігіне баға беруіне әсер етуі мүмкін. Атап айтқанда, аудитор қаржылық есептілік бойынша пікірін құрастыру үшін тиісті түрдегі аудиторлық дәлелдерді анықтай алмауға мүмкіндігіне қатысты тәуекелдік болып шығуы мүмкін.

A53. Егер аудитор мен басшылық өкілеттігіне ие тұлғалар арасындағы екі жақты түрдегі хабарлау тиісті болмаса және мәселе шешіле алмаса, аудитор төмендегі әрекеттерді орындауы қажет:

- Аудит көлемін шектеу негізінде аудитордың модифицирленген пікірі.
- Әрекеттің әр түрлі бағдарлары салдарларына қатысты заң кеңесін алу.
- Үшінші жақтар (мысалы, реттеуші орын), немесе субъектінің аясы сыртындағы басшылық құрылымындағы жоғары орган, мысалы, бизнес-иегер (мысалы, жалпы отырыстағы акционерлер) немесе жауапты мемлекеттік министр немесе қоғамдық сектордағы Тармаментке хабарлау.
- Қолданыстағы заң немесе нормативтік актілерге сәйкес мүмкін болар, келісімнен ауытқу.

Құжаттама (Сілт: Тарм. 23)

A54. Хаттамалар хабарлауға қатысты тиісті жазулар болып саналса, ауызша хабарлаудың құжаттамасына аудиторлық құжаттаманың бір бөлігі ретінде сақталған кәсіпорынмен дайындалған хаттамалардың көшірмесі кіреді.

1 Қосымша

(Сілт: Тарм. 3)

1 СБХМ-та Айрықша Талаптар мен Өкілеттік Берілген Тұлғаларға Ақпарат Беруге Қатысты өзге ХАС-тары

Бұл қосымша 1 СБХС¹ және басқа ХАС тармақтарын анықтайды, олар басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен нақты мәселелер туралы хабарлауды талап етеді. Бұл тізім ХАС-тағы талаптарды және соған сәйкес өтінімді және басқа түсіндірме материалдарды қарастырудың орнын баспайды.

- 1 СБХС, *Қаржылық ақпараттың аудиттері мен шолуын, ақпараттың дұрыстығын растау және ілеспелі қызметтер көрсету бойынша өзге де келісімдерді* – 30(а) тармағы
- 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі* – 22, 39(d)(i) және 41-43 тармақтары
- 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру* – 15, 20 және 23-25 тармақтары
- 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттігі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабардар Ету* – 9 тармағы
- 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау* – 12–13 тармақтары
- 505 ХАС, *Сыртқы Растаулар* – 9 тармағы
- 510 ХАС, *Бастапқы Аудиторлық Келісімдер- Алғашқы Сальдолар* – 7 тармағы
- 550 ХАС, *Байланысқан Жақтар* – 27 тармағы
- 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар* – paragraphs 7(b)-(d), 10(a), 13(b), 14(a) және 17 тармақтары
- 570 ХАС, *Үздіксіз Қызмет* – 25 тармағы
- 600 ХАС, *Ерекше пікір - қаржылық есептілік тобының аудиттері (Бірлескен аудиторлар жұмысын қоса)* – 49 тармағы

¹ 1 СБХС, *Қаржылық Есеп Берулерді Тексеруді Және Шолуларды, Басқа Ақпараттың Дұрыстығын Растау Және Ілеспе Қызметтер Туралы Келісімдерді Жүзеге Асыратын Фирмалар Үшін Сапаны Бақылау*

- ХАС 610 (2013 Қайта қарастырылған), *Ішкі аудитордардың жұмыстарын қолдану* – 20 және 31 тармақтары
- 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Туралы Пікір Мен Есептілікті Қалыптастыру* – 46 тармағы
- 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Байланыстыру* - 17 тармағы
- 705 ХАС, *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы кейбір Көзқарастарға жасалған Өзгертулер* – 12, 14, 23 және 30 тармақтары
- 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы Түсініктеме Тармлары* – 12 тармағы
- 710 ХАС, *Салыстырмалы Ақпарат - Салыстырмалы Қаржылық Есептер мен Сәйкес Көрсеткіштер* –18 тармағы
- 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Аудит Қаржы Есебі Қамтылған Құжаттардағы Басқа Да Ақпараттарға Қатысты Аудитордың Міндеттері* –17-19 тармақтары

2 Қосымша

(Сілт: Тарм. 16(a), A19-A20)

Бухгалтерлік Есеп Тәжірибесінің Сапалық Аспекттері

16 (a) тармағында талап етілетін және A19– A20 тармағында талқыланған хабарламада келесі мәселелер болуы мүмкін:

Бухгалтерлік есеп Саясаттары

- Субъектінің қаржылық есептілігін қолданушылар ықтимал пайдасы бар ақпаратты беру шығынды теңдестіру қажеттілігіне қатысы бар, субъектінің кез келген жағдайларына қатысты бухгалтерлік саясаттар тиімділігі. Қолданылуы мүмкін баламалы бухгалтерлік саясаты жоқ болса, хабарлау шын мәніндегі бухгалтерлік саясатын таңдау, сонымен қатар ұқсас субъекттер пайдаланатын бухгалтерлік саясатына қатысты ақпарат әсер ететін қаржылық есептілік баптарын анықтауды қамтуы мүмкін.
- Шын мәніндегі бухгалтерлік саясатын бастапқы түрде таңдау мен өзгертулер, жаңа бухгалтерлік мәлідемелер қолданысын қоса алғанда. Хабарлау келесі жайларды кіргізуі мүмкін: субъектінің соңғы мен болашақтағы табыстары бойынша бухгалтерлік саясатын өзгерістерді қабылдау тәсілі мен мерзімдердің әсері; және күтілген жаңа бухгалтерлік мәлідемеге қатысты бухгалтерлік саясатын өзгертулердің мерзімдері.
- Даулы да қиын мәселелерге қатысты шын мәніндегі бухгалтерлік саясатының әсері (немесе салаға бірегей, атап айтқанда, билік басқаруы немесе консенсусы жетіспеуі бар болғанда).
- Олар жазылып қойған кезеңіне қатысты әрекет мерзімдердің әсері.

Бухгалтерлік Баға Берулер

- Баға берулері шын мәні бар баптарға 540 ХАС-та,¹ талқыланған мәселелер төмендегі сияқты болуы мүмкін, мысалы:
 - Басшылық бухгалтерлік бағалауды қаржылық есептілікте тану немесе ашу қажеттілігін туғызуы мүмкін осы операцияларды, оқиғалар мен жағдайларды қалай анықтайды.
 - Жаңа жағдай туғызуы мүмкін жағдайлардың өзгеруі немесе қолданыстағы бухгалтерлік бағалауды қайта қарау қажеттілігі.

¹ ХАС 540, *Әділ құнның бухгалтерлік бағалауын қоса, бухгалтерлік бағалаудың аудиті және ілеспелі ақТарматты ашып көрсету*

- Басшылықтың қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік бағалауды тану немесе мойындамау туралы шешімі қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкес келетіндігі.
- Алдыңғы кезеңнен бухгалтерлік бағалауды жасау әдістерінде өзгеріс болды ма немесе өзгерді ме, жоқ па, неге болса, сонымен қатар алдыңғы кезеңдердегі бухгалтерлік бағалау нәтижелері.
- Бухгалтерлік есеп жүргізу үшін басшылықтың (мысалы, басшылық үлгіні қолданған кезде), соның ішінде бухгалтерлік бағалау үшін таңдалған өлшем негізі қолданылатын қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келетін-келмейтіндігі.
- Бухгалтерлік есепті жасау кезінде басшылық қолданған маңызды болжамдардың орындылығы.
- Егер басшылық пайдаланатын маңызды болжамдардың орындылығына немесе қаржылық есептіліктің тиісті жүйесін қолдануға қатысты болса, басшылық нақты іс-шаралар курсына өткізуге ниет білдіреді және оны жасай алады.
- Елеулі бұрмалаудың қауіптері.
- Мүмкін болатын басқарушылық бейтараптық көрсеткіштері.
- Басшылық балама жорамалдар мен нәтижелерді қалай қарастырды және нәтижелер оларды қабылдамады немесе басшылық бухгалтерлік есепті жасау кезінде бағалаудағы белгісіздікке қалай жауап берді.
- Қаржылық есептілікте бағалаудың белгісіздігі туралы ақпараттың ашықтығы.

Қаржылық Есептілік Ашып Көрсету

- Ерекше түрде сезгіш қаржылық есептілікті құрастыруға қатысты мәселелер мен сол бойынша жасалған байланысты ой пікірлер (мысалы, табыстарды растау, төлемақы, тоқтаусыз қызмет, кейінгі оқиғалар мен ықтималдық мәселелеріне қатысты ашула).
- Қаржылық есептіліктегі ашулардың жалпы сипаттағы бейтараптығы, дәйектілігі мен ашық болуы.

Байланысты Мәселелер

- Елеулі түрдегі тәуекелдіктерге қатысты қаржылық есептілік, сезгіштік пен белгісіздігі, мысалы қаржылық есептілікте ашылған сот процесстеріне қатысы бар мүмкін әсер.
- Қаржылық есептілікке ұйым үшін әдеттегі іс-әрекеттің шеңберінен тыс немесе әдеттен тыс болып көрінетін маңызды транзакциялар әсер етеді. Бұл байланыс мыналарды бөлуі мүмкін:

- Кезең ішінде танылған қайталанбайтын сомалар.
 - Қаржылық есептілікте мұндай операциялардың жеке ашып көрсетілу дәрежесі.
 - Мұндай мәмілелер белгілі бір есепке алу немесе салық режиміне немесе белгілі бір заңды немесе реттеуші мақсатқа қол жеткізу үшін жасалған ба.
 - Мұндай мәмілелер нысаны тым күрделі болып көрінетіндігіне немесе мәмілені құрылымдау бойынша кеңестер алынған жерлерде қарамастан.
 - Мұндағы басшылық мәміленің негізгі экономикалық жағдайына қарағанда нақты есепке алу тәсілінің қажеттілігіне көбірек көңіл бөледі.
- Ұйым материалды және материалды емес активтерге арналған пайдалы инвентарды айқындауға негіздемесін қосып алғандығымен, құны бар активтер мен пассивтерге әсер ететін факторлар. Құндарына әсер ететін факторлар қалайша таңдалған мен баламалы таңдаулар қаржылық есептілікке қалайша әсер етуі мүмкін деп хабарлау ақпарат беруі мүмкін.
 - Азая беретін есепке алынған кірістер әсері жоқ елеулі түрдегі бұрмаланулар жоқтығын ескерумен артатын есепке алынған кірістер әсері бар бұрмалануларды түзетуды қосып алғандығымен, бұрмаланулар сұрыпталған түзетулер.

265 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
ІШКІ БАҚЫЛАУДАҒЫ КЕМШІЛІКТЕР ТУРАЛЫ
БАСҚАРУ ӨКІЛЕТТІГІ МЕН БАСҚАРУҒА ҚАТЫСТЫ
ТҰЛҒАЛАРҒА ХАБАР БЕРУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–3
Күшіне Ену Күні	4
Мақсаты	5
Анықтамалары	6
Талаптары	7–11
Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал	
Ішкі Бақылаудың Кемшіліктерін Анықтау	A1–A4
Ішкі Бақылаудың Шын Мәніндегі Кемшіліктері	A5–A11
Ішкі Бақылаудың Кемшіліктері Туралы Ақпарат Беру	A12–A30

Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттігі мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабардар Ету 265 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай аудитті жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Аудиттің халықаралық стандартының (ХАС) мақсаты аудитор қаржылық есептілік аудиті барысында анықтаған ішкі бақылаудағы кемшіліктер туралы ақпарат беруге қатысты жауапкершілігін бекіту мен ұсыну. Бұл ХАС аудиторға ішкі бақылау туралы білім алу мен 315 ХАС¹ (қайта қаралған) пен 330 ХАС² талаптарынан тыс бақылаулар үшін тестілерді әзірлеу мен орындауға қатысты қосымша жауапкершіліктерді салмайды. 260 ХАС³ мақсаты кейінгі талаптарды орнатып, аудитордың аудит мақсатымен басшылық басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар етуге қатысты жауапкершілігі бойынша ұсыну.
2. Елеулі түрдегі бұрмалану тәуекелдігіне баға беру мен оны анықтау барысында, аудитор аудитке қатысы бар ішкі бақылау туралы білімі алуы тиіс.⁴ Тәуекелдікке баға беру барысында аудитор ішкі бақылаудың тиімділігі бойынша пікірін білдіру мақсатымен емес, жағдайларға өзіне тән болып келетін аудиторлық шараларды әзірлеу үшін ішкі бақылауды қарастырып шығуы тиіс. Аудитор тәуекелдікті бағалау барысында тек қана емес, сонымен қатар аудит кез келген сатыдағы ішкі бақылаудағы кемшіліктерді анықтауы мүмкін. Бұл ХАС аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды қандай да бір анықталған кемшіліктер туралы хабардар етудің қажеттілігін анықтайды.
3. Бұл ХАС аудитор басшылық басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мен ұйым басшылығына аудит барысында анықталған өзге ішкі бақылау мәселелері туралы хабарлауын айналып кетпейді.

Күшіне Ену Күні

4. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді

Мақсаты

5. Аудитордың мақсаты – басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мен ұйым басшылығына аудитор аудит барысында анықтап отырған және аудитордың кәсіптік пікірі бойынша олардың сәйкесті назарларына

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*, 4 және 12 тармақтар

² 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

³ 260 ХАС, *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас*

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 12 тармақ. А67-А72 тармақтар аудитке қатысты бақылаулар бойынша нұсқаулықты ұсынады.

жоғары баға беру үшін жеткілікті түрдегі мәні бар ішкі бақылаудағы кемшіліктер туралы хабарлау.

Анықтамалары

6. Бұл ХАС тар мақсатымен келесі терминдер төмендегі мағынасы бар:
- (a) Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктер – мынадай болуы мүмкін:
 - (i) Бақылау дер кезінде қаржылық есептіліктегі бұрмалауларды болдырмау, немесе анықтау мен түзетуге қабілеті жоқ жолымен әзірленген, енгізілген немесе орыдалып кеткен; немесе
 - (ii) Қаржылық есептіліктегі бұрмалауларды дер кезінде болдырмау, немесе анықтау мен түзетуі қажет ететін бақылау жоқ болуы.
 - (b) Ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшіліктер – Аудитордың кәсіптік пікірі бойынша басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың назарына жоғары түрде баға берудің шын мәні бар кемшілік немесе кемшіліктер комбинациясы. (Сілт: Тарм.А5)

Талаптары

- 7. Аудитор орындалған аудит жұмысын негізінде бір немесе одан да көп ішкі бақылаудағы кемшіліктерді табылды ма, жоқ па деп аудитор қорытындыға келеді. (Сілт: Тарм.А1-А4)
- 8. Егер аудитор ішкі бақылаудағы бір немесе одан да көп кемшіліктерді тапқан болса, орындалған аудит жұмысы негізінде кемшіліктер жеке түрде немесе тұтастай алғанда шын мәніндегі кемшіліктер болып табыла ма деп аудитор соған шешім қабылдауы тиіс. (Сілт: Тарм.А5-А11)
- 9. Аудитор дер кезінде жазбаша түрде басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшіліктер туралы хабардар етуі қажет. (Сілт: Тарм.А12-А18, А27)
- 10. Аудитор тағы басқамен дер кезінде жауапкершілігі қолайлы деңгейіндегі басшылыққа хабарлауы тиіс: (Сілт: Тарм.А19, А27)
 - (a) Жағдайларға сәйкес ұйым басшылығын тікелей түрде хабардар етуге тиссіз болмаса, жазбаша түрде, аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар еткен немесе хабардар етуі тиіс ішкі бақылаудың шын мәніндегі кемшіліктері; және (Сілт: Тарм.А14, А20-А21)
 - (b) Басқа тараптар ұйым басшылығын хабардар еткен жоқ және аудитордың кәсіптік пікірі бойынша ұйым басшылығының назарына жоғары баға беру шын мәніндегі аудит барысында

анықталған өзге ішкі бақылаудың кемшіліктері. (Сілт: Тарм.А22-А26)

11. Аудитор ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшіліктер туралы жазбаша түрде хабардар етуі қажет:
- (a) Кемшіліктер сипаттамасы мен мүмкін әсерлерін түсіндіру; және (Сілт: Тарм.А28)
 - (b) Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар мен ұйым басшылығын хабардар етудің контекстін түсінуі мүмкін жеткілікті ақпарат: (Сілт: Тарм.А29-А30)
 - (i) Аудиттің мақсаты – аудитор қаржылық есептілік бойынша пікірін білдіруі;
 - (ii) Аудит ішкі бақылау тиімділігі бойынша пікірін білдіру мақсатымен емес, жағдайларға өзіне тән аудиторлық шараларды әзірлеу үшін қаржылық есептілікті дайындауға қатысты ішкі бақылауды қарастырады; және
 - (iii) Аудитор аудит барысында хабардар етілген мәселелерді анықтаған, және аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды хабардар етуге болудың шын мәні бойынша қорытындыға келген кемшіліктермен қамтылған.

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материалдар

Ішкі Бақылаудың Кемшіліктерін Анықтау (Сілт: Тарм.7)

- A1. Аудитор ішкі бақылаудағы бір немесе одан да көп кемшіліктерді анықтаған-анықтамағандығын шешім қабылдау барысында, аудитор басшылықтың тиісті түрдегі деңгейімен аудитордың мәліметтеріне байланысты факторлар мен жағдайларды талқылауы мүмкін. Басшылықпен талқылау аудиторға дер кезінде ұйым басшылығы бұрын білген жоқ кемшіліктер орын алуы туралы ұйым басшылығын ескертуіне мүмкіндік береді. Мәліметтерді талқылауы тиісті ұйым басшылығының деңгейі ішкі бақылаудың саласы туралы білетін және ішкі бақылаудағы анықталған кемшіліктерге қатысты сақтандыру әрекетті қолға алуға құқы бар басшылық. Кейбір жағдайларда, мысалы, егер мәліметтер басшылықтың адалдығы немесе құзыретіне күмән тудырыса, аудитор ұйым басшылығымен анықталған мәліметтерін талқылауы қажеті жоқ. (А20 тармақты қараңыз).

- A2. Басшылықпен аудитордың мәліметтеріне қатысты факторлар мен жағдайларды талқылау барысында аудитор егжей-тегжейлі түрде қарастыру үшін басқа сәйкесті ақпарат алуы мүмкін. Мысалы:
- Басшылықтың кемшіліктерін нағыз немесе күдікті салдарын түсінуі.
 - Басшылықтың назары түскен кемшіліктерден туындайтын күтулері, мысалы, сәйкесті ақпараттық технологиялар (АТ) бақылаулары арқылы жойылмаған бұрмаланулар.
 - Басшылықтың мәліметтерге жауаптарын алдын-ала көрсетуі.

Шағын Ұйымдарға Өзіне Тән Талқылар

- A3. Шағын ұйымдардағы бақылауға қатысты қызметке негізделетін концепциялар ірі ұйымдардағы бақылауға қатысты қызметке негізделетін концепцияларға ұқсас болар мүмкін, олар жұмыс істейтін формальдік ерекшеленуі мүмкін. Сонымен қатар, Шағын ұйымдар бақылаулар қызметі белгілі бір түрлері басшылық қолданатын бақылаулар себебімен қажетті еместігі бойынша қорытындыға келуі мүмкін. Мысалы, ұйым басшылығының клиенттерін несиелендіру мен шын мәніндегі сатып алуларды растауға қатысты жеке түрдегі өкілеттігі егжей-тегжейлі бақылау қызметтері қажеттілігін азайтып жойып.
- A4. Сонымен қатар, Шағын кәсіпорындар әдетте міндеттемелер сегрегациясы тиісті болуының деңгейіне шек қоюы мүмкін аздаған қызметкерлері бар. Бірақ Шағын иегер басқаратын ұйымда иегер-басқарушы ірі ұйыммен салыстырғанда барынша тиісті түрдегі қадағалауды орындауы мүмкін. Ұйым басшылығының қадағалауы жоғары деңгейі басшылықтың бақылауларды елемейтін үшін үлкен мүмкіндікпен салыстырғанда теңдестірілуі мүмкін.

Ішкі Бақылаудың Шын Мәніндегі Кемшіліктері (Сілт: Тарм.б (b), 8)

- A5. Ішкі бақылаудағы кемшілік немесе кемшіліктер комбинациясының шын мәні бұрмалану пайда болды ма, пайда болмады ма деген тәуелді болады, сонымен қатар бұрмалану пайда болар мүмкіндігі мен бұрмалану ықтимал жиілігі тәуелді болуы мүмкін. Аудитор аудит барысында бұрмалануларды анықтамаса да, шын мәніндегі кемшіліктер орын алуы мүмкін.
- A6. Аудитор ішкі бақылаудағы кемшілік немесе кемшіліктер комбинациясы шын мәніндегі кемшіліктер құрыстыратын-құрастырмайтындығын қарастырып шығуы мүмкін мәселелерге мысалдар:
- Болашақта қаржылық есептіліктегі елеулі түрдегі бұрмалауларға әкеп соқтыратын кемшіліктер мүмкіндігі.
 - Байланысты актив немесе пассивті жоғалту немесе олардың алаяқтығына сезгіштік у.

- Баға берілген сомалар, мысалы, әділ құнды бухгалтерлік баға берулердің шыншылдығы мен күрдел.
- Кемшіліктерге жататын қаржылық есептілік сомалары.
- Кемшілік немесе кемшіліктерге жататын әрекеттер бухгалтерлік балансы немесе тобы пайда болған немесе пайда болуы мүмкін қызметтің мөлшері.
- Қаржылық есеп беру үдерісін бақылаулардың маңыздылығы; мысалы:
 - Мониторингке қатысты жалпы қолданыстағы бақылаулар (мысалы, ұйым басшылығына қадағалау).
 - Алаяқтықты болдырмау мен анықтауды бақылаулар.
 - Шын мәніндегі бухгалтерлік саясаттарды сұрыптау мен қолдануды бақылаулар.
 - Мүдделі топтармен шын мәніндегі әрекеттерді бақылаулар .
 - Фирмалық бизнес әдеттегі бағдарынан тыс шын мәніндегі әрекеттерді бақылаулар.
 - Кезең соңына қатысты қаржылық есеп беру үдерісіні бақылаулар (мысалы, қайталанбайтын журналдық жазуларды бақылаулар).
- Бақылаулардың кемшіліктері нәтижесінде анықталған ескертпелердің себебі мен жиілігі.
- Кемшіліктің ішкі бақылаудағы өзге кемшіліктермен өзара әрекеттесуі.

A7. Ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшіліктер көрсеткіштері келесідей болуы мүмкін:

- Бақылау ортасы тиісті емес аспектілеріне қатысты дәлелдеме, мысалы:
 - Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар субъект басшылығының қаржылық мүддесі орын алуы мүмкін шын мәніндегі әрекеттерді зерттемейтіндігінің көрсеткіштері.
 - Ұйым ішкі бақылауы жойып кеткен жоқ, елеулі немесе елеулі емес болып табылатын басышылықтың алаяқтығы көрсеткіштері.

- Басшылықтың бұрын хабарланған шын мәніндегі кемшіліктерге қатысты тиісті түрдегі сақтандыру шараларын қолға алуға қабілетсіздігі.
 - Сол сияқты үдеріс әдетте орнатылған болар ұйым аясы ішінде тәуекелдікке баға беруге қатысты үдерістің жоқ болуы.
 - Ұйымдардың тиісті емес түрдегі тәуекелдікке баға беруге қатысты үдерісі бойынша дәлелдеме, мысалы, аудитор ұйымдардың тәуекелдікке баға беруге қатысты үдерісі орнатылғанын күте тұрар деп басшылықтың елеулі түрдегі бұрмаланулар тәуекелдігін анықтауға қабілетсіздігі.
 - Анықталған шын мәніндегі тәуекелдіктерген тиісті емес түрдегі аудитордың шаралары бойынша дәлелдеме (мысалы, сол сияқты тәуекелдікті бақылаулардың жоқ болуы).
 - Аудитордың шараларынан себебімен ұйымдардың ішкі бақылауымен жойылмаған, немесе анықталмаған және түзетілмеген бұрмаланулар.
 - Алаяқтық немесе қателік себебімен елеулі түрдегі бұрмалануларды көрсету үшін бұрын шығарылған қаржылық есептілікті қайтадан мәлдімдеу.
 - Ұйым басшылығының қаржылық есептілікті дайындауға қабілетсіздігі бойынша дәлелдеме.
- A8. Бақылаулар бұрмалануларды тиісті түрде болдырмау немесе анықтау мен түзету үшін жеке түрде немесе тұтастай алғанда қызмет көрсетуге арнап әзірленген.⁵ Мысалы, дебиторлық шоттарды бақылаулар шоттық баланстағы бұрмалануларды болдырмау, немесе анықтау мен түзетуге арнап әзірленген автоматтандырылған және қолмен бақылаулардан тұра алады. Ішкі бақылаудағы кемшілік өзі шын мәніндегі кемшілікті құруға шын мәні жоқ болуы мүмкін. Сөйтсе де, шоттық баланс немесе ашуларды әкеп соқтыратын кемшіліктер біріктірілуі сәйкесті түрдегі растау, немесе ішкі бақылау құрамдас бөлімі шын мәніндегі кемшілікті арттырудың деңгейіне бұрмаланулар тәуекелдігін арттыра береді.
- A9. Кейбір юрисдикцияда заң немесе нормативтік актілер аудитор басшылық өкілеттігі берілген тұлғалар немесе сәйкесті тараптарға (мысалы, реттеуші орындар) аудитор аудит барысында анықтаған ішкі бақылаудағы кемшіліктің бір немесе одан да көп белгілі бір түрлері туралы хабарлауы бойынша талапты (әсіресе, листинг ұйымдарі аудиттері үшін) енгізуі

⁵ 315 ХАС, А74 тармақ

- мүмкін. Егер заң немесе нормативтік актілер бұл кемшіліктің түрлері үшін белгілі терминдер мен анықтамаларды белгілесе, аудитор соған сәйкес хабарлау мақсатымен бұл терминдер мен анықтамаларды қолдануы тиіс. Заң немесе нормативтік талапқа сәйкес хабарлау кезінде сол сияқты терминдер мен анықтамалар қолдануы ти.
- A10. Юрисдикция ішкі бақылаудағы кемшіліктің түрлері үшін белгілі шарттар белгілен, бірақ сол сияқты шарттарды айқындаған болмаса аудитор заң немесе нормативтік талапқа әр қарай хабарлауы тиістігі бар мәселелерді шешу үшін пікірін қолдануы қажет болуы мүмкін. Сонымен қатар, аудитор бұл ХАС бойынша нұсқаулық пен талаптарға қатысы бар тиістікті қарастырып шағуы мүмкін. Мысалы, егер басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың назарына заң немесе нормативтік актілер мақсатымен өкілетті тұлғалар білуі тиісті белгілі бір ішкі бақылау мәселелері түсуі мүмкін болар, осындай мәселелер басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға хабарлау үшін бұл ХАС сай жалпы алғандығымен шын мәніндегі кемшіліктерге балама болуы ретінде қарастырылуы тиіс.
- A11. Бұл ХАС талаптары заң немесе нормативтік актілер бойынша аудитор белгілі бір терминдер немесе анықтамаларды қолдануы тиіс екеніне қарамастан қолданыстағы болады.

Ішкі Бақылаудың Кемшіліктері Туралы Ақпарат Беру

Басқару өкілеттігіне ие Тұлғаларға Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктер Туралы Ақпарат Беру (Сілт: Тарм.9)

- A12. Жазбаша түрде өкілетті тұлғаларға шын мәніндегі кемшіліктер туралы хабарлау бұл мәселелер маңыздылығын көрсетіп, басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға қадағалауға қатысты жауапкершілікті атқаруға көмектеседі. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар барлығы ұйымды басқаруға қатысқан кезде, 260 ХАС басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға хабарлауға қатысы бар тиісті түрдегі талқыларды бекітіп жатыр.⁶
- A13. Жазбаша түрдегі хабарлау қашан да шығаруды шешу кезінде аудитор сол сияқты хабарлауды алу өкілетті тұлғалар қадағалауға жауапкершіліктерін біркелкі түрде таратуға көмектесу кезінде маңызды фактор болып табыла ма деп қарастыруы қажет. Толтыру ретінде, белгілі бір нормативтік актілердегі листинг ұйымдарі мақсатымен, өкілетті тұлғалар реттеуші немесе басқа мақсаттармен ішкі бақылауға қатысты белгілі жауапкершіліктерін біркелкі түрде тарату үшін қаржылық есептілік шығарылған күніне дейін аудитордың жазбаша түрдегі хабарлаусын алуы қажет. Басқа ұйымдар үшін, аудитор кейінгі күнінде жазбаша түрдегі хабарлау шығаруы мүмкін. Сонымен сол, соңғы жағдайда, аудитордың шын мәніндегі кемшіліктер туралы жазбаша түрдегі хабарлауы жинақтаушы аудиторлық файлдың бөлігі болғанымен, жазбаша түрдегі хабарлау аудитор дер кезінде соңғы аудиторлық файлды жинақтауды аяқтауына жауапкершілігіне талаптары⁷ айналып кетуіне жатады. 230 ХАС сай соңғы аудиторлық файл жинақтауды аяқтау қажетті болып келетін тиісті түрдегі уақыт мерзімі әдетте аудитордың есебі шығарылған күнінен бастап 60 күннен артық болуы тиіс.⁸
- A14. Шын мәніндегі жазбаша түрдегі хабарлау мерзіміне қарамастан, аудитор басшылық пен қажет болғанда өкілетті тұлғалардың бірінші сатысына елеулі түрдегі бұрмалау тәуекелдіктерін азайту үшін дер кезіндегі сақтандық шарасын қолға алуға көмектесу үшін ауызша түрде хабарлауы мүмкін. Алайда мұндай әрекет аудиторды елеулі кемшіліктерді жазбаша түрде хабарлау жауапкершілігінен босатпайды, өйткені ол осы ХАС-пен талап етіледі.
- A15. Шын мәніндегі кемшіліктер туралы хабарлаудың егжей-тегжей деңгейі аудитордың жағдайлардағы кәсіптік ой-пікірі мәселесі болып шығады. Аудитор хабарлау үшін егжей-тегжей тиісті түрдегі деңгейін шешуді қарастыруы мүмкін факторлар мынадай:

⁶ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 13 тармақ

⁷ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы*, 14 тармақ

⁸ 230 ХАС, А21 тармақ

- Ұйымдардың сипаты. Мысалы, қоғамдық мүдделі ұйымдар үшін талап етілетін хабарлау қоғамдық мүдделі ұйымдарға хабарлаумен салыстырғанда әр түрлі болуы мүмкін.
 - Ұйымдардың мөлшері мен күрделілігі. Мысалы, күрделі ұйымдар үшін талап етілетін хабарлау қарапайым бизнесті басқаратын ұйымдардың хабарлаумен салыстырғанда әр түрлі болуы мүмкін.
 - Аудитор анықтаған шын мәніндегі кемшіліктердің сипаты.
 - Ұйым басшылығының құралымы. Мысалы, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар ұйымдардың саласындағы немесе сезгіш салалардағы шын мәніндегі тәжірибесі жоқ мүшелелерден тұрса, егжей-тегжейлі ақпарат қажет болуы мүмкін.
 - Ішкі бақылаудағы кемшіліктің белгілі бір түрлері туралы хабарлауға қатысты заң немесе нормативтік талаптар.
- A16. Ұйым басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғалар аудитор аудит барысында анықтаған шын мәніндегі кемшіліктер туралы білуі мүмкін; және шығындар немесе өзге талқылар себебімен аудитор аудит барысында анықтаған шын мәніндегі кемшіліктерді жойып кетуді таңдауы мүмкін болар. Ұйым басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғалар сақтандық шараны қолға алуға қатысты шығындар мен пайдаларға баға беруге жауапкершілікте болады. Атап айтқанда, ұйым басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғалар сол сияқты кемшіліктерді жою қажеті бар ма, жоқ па деген шешім қабылдауға өзіне тән екенін қарастыруы мүмкін деп шығындар немесе басқа көретулерге қарамастан 9 тармақта көрсетілген талап қолданылады.
- A17. Сақтандық шара қолға алынбаған болса, аудитор соңғы аудит кезінде ұйым басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғаларды шын мәніндегі кемшіліктер туралы хабардар еткеніне қатысты факті қайталап хабардар етудің қажеттілігін кемітпейді. Егер бұрын хабарланған шын мәніндегі кемшілік қалса, ағымдағы жылдың хабарлауы соңғы хабарлаудың сипаттамасын қайталауы мүмкін, және қарапайым түрде бұрын хабарлауға сілтеме беруі мүмкін. Аудитор шын мәніндегі кемшіліктер не себептен жойылмағандығы туралы басшылық пен өкілетті тұлғалардан сұрауы мүмкін. Тиімді түрдегі түсіндіру жоқ болуы кезінде әрекет етуге қабілетсіздігі өзі шын мәніндегі кемшіліктерді көрсетуі мүмкін.

Шағын кәсіпорындарды қарастыру

- A18. Шағын кәсіпорындар аудиті мақсатымен аудитор ірі ұйымдармен салыстырғанда ұйым басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға шамалы құрылыстық мәнерінде хабарлауы мүмкін.

Ұйым Басшылығын Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктер Туралы Хабардар Ету
(Сілт: Тарм.10)

- A19. Әдетте, басшылықтың қолайлы ішкі бақылаудағы кемшіліктерге баға беру мен қажетті сақтандық шараны қолға алуға жауапкершілігі мен құқы бар тек қана өзі. Шын мәніндегі кемшіліктерді қоса алғандығымен, бұл мәселелер өкілетті тұлғаларға хабарлауы қажеттілігі болғанымен, қолайлы деңгейі бас атқарушы тұлға немесе бас қаржылық тұлға (немесе оның баламасы) болуы мүмкін. Ішкі бақылаудағы басқа кемшіліктер мақсатымен қолайлы деңгейі бақылау сезгіш салаларына тікелей түрдегі қатысуы мен тиісті түрдегі сенімді сақтандық шараларды қолға алуға құқы бар операциялық басшылық болуы мүмкін.

Ұйым Басшылығын Ішкі Бақылаудағы Шын Мәніндегі Кемшіліктер Туралы Хабардар Ету (Сілт: Тарм.10(a))

- A20. Ішкі бақылауда анықталған белгілі бір шын мәніндегі кемшіліктер басшылықтың адалдығы немесе құзыретіне күмән келтіруі мүмкін. Мысалы, ұйым басшылығы заң мен нормативтік актілерге қасақана түрде сәйкес келмеуі немесе алаяқтығы жөнінде дәлелдеме орын оралуы мүмкін; немесе басшылық басшылықтың құзыретіне күдік әкеп соқтыруы мүмкін тиісті түрдегі қаржылық есептілікті дайындауға қадағалауға қабілетсіздігін көрсетуі мүмкін. Атап айтқанда, ұйым басшылығына сол сияқты кемшіліктер туралы тікелей түрде хабарлау қолайсыз болуы мүмкін.

- A21. 250 ХАС, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар өздері сол сияқты сәйкес еместікке қатысқандығын ескерумен, заң мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдікті сәйкес еместік бойынша нұсқаулық пен талаптарды ұсынады.⁹ Аудитор ұйым басшылығы қатысуымен алаяқ немесе күдікті алаяқты анықтаған кезде, 240 ХАС өкілетті тұлғаларға хабарлауға қатысты нұсқаулық пен талаптарды ұсынады.¹⁰

Ұйым Басшылығын Ішкі Бақылаудағы Басқа Кемшіліктер Туралы Хабардар Ету (Сілт: Тарм.10(b))

- A22. Аудит барысында, аудитор шын мәніндегі кемшіліктер емес, басшылықтың назарына баға берудің шын мәні бар болуы мүмкін ішкі бақылаудағы басқа кемшіліктерді анықтай алады. Анау кемшіліктер нәтижесінде қаржылық есептілікте пайда болуы мүмкін бұрмалаулар ықтимал магнитудасы мен ықтималдығын ескере отырып, қандай ішкі бақылаудағы басқа кемшіліктер басшылықтың назарына түсуі қажеттілігін шешу осындай жағдайларда кәсіптік пікірдің мәселесі болып шығуы керек.

⁹ 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар мен Нормативтік Актілерді Қарастыру*, 23-29 тармақтар

¹⁰ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, 42 тармақ

- A23. Ұйым басшылығының назарына түсуі мүмкін ішкі бақылаудағы басқа кемшіліктер туралы хабарлау жазбаша түрде емес, ауызша түрде болуы мүмкін. Аудитор басшылықпен аудиторлық дәлелдерге қатысты фактілері мен жағдайларын талқылағанда, аудитор, ұйым басшылығының талқылауы кезінде басқа кемшіліктер туралы ауызша түрде хабарлағандығын шешуі мүмкін. Атап айтқанда, басқа кемшіліктер соңғы кездерде ақпараттандырылмауы қажет жоқ.
- A24. Егер аудитор бұрын кезеңде ұйым басшылығына шын мәніндегі кемшіліктерден тыс ішкі бақылаудағы кемшіліктер туралы хабарлаған болса және басшылық хабарланған кемшіліктерді шығын немесе басқа себептермен жойып кеткенін шешкен болса, аудитор соңғы кезеңде қайтадан хабарлауы қажет жоқ. Сонымен қатар, егер үшінші жақтар, мысалы, ішкі аудиторлар немесе реттеуші орындар, ұйым басшылығына бұрын кездерде кемшіліктер бойынша ақпарат берген болса, аудитор сол ақпарат қайтадан бермеуі қажет жоқ. Егер ұйым басшылығы өзгерсе немесе аудитор мен басшылықтың кемшіліктерге қатысты бұрынғы білімін өзгертетін жаңаша ақпарат аудитордың назарына түскен болса, дегенмен аудитор бұл кемшіліктер туралы қайтадан хабарлауы тиістік екені қолайлы болуы мүмкін. Бірақ, ұйым басшылығының бұрынғы кездерде ақпарат берілген ішкі бақылаудағы басқа кемшіліктерді жойып кетуге қабілетсіздігі өкілетті тұлғаларға хабарлауды қажет ететін шын мәніндегі кемшілік болуы мүмкін. Бұл орын алатын-алмайтын деп жағдайларда аудитордың ой-пікірлеріне тәуелді болады.
- A25. Кейбір жағдайларда басқару өкілеттігіне ие тұлғалар аудитор ұйым басшылығына ақпарат берген ішкі бақылаудағы басқа кемшіліктер егжей-тегжейлері туралы білгісі келеді немесе басқа кемшіліктердің сипаты туралы қосымша ақпарат алғысы келеді. Балама ертінде, аудитор басқару өкілеттігіне ие тұлғалар ұйым басшылығына басқа кемшіліктер туралы хабарлау бойынша ақпарат беруі қажеттілігін қарастыруы мүмкін. Әйтпесе де, аудитор өкілетті тұлғаларға қажет болғанда ауызша немесе жазбаша түрде есеп беруі мүмкін.
- A26. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар барлығы ұйымды басқаруға қатысқан болса, 260 ХАС (Қайта қарастырылған) өкілетті тұлғаларға хабарлау бойынша сәйкесті көретулерді ұсынады ту.¹¹

Қоғамдық Сектордағы Кәсіпорындарды Қарастыру (Сілт: Тарм.9-10)

- A27. Қоғамдық сектордағы аудиторлар бұл ХАС-та көрсетілмеген тараптарға мен егжей-тегжей деңгейіндегі жолдармен аудитор аудит барысында анықтаған ішкі бақылаудағы кемшіліктер туралы ақпарат беру жөніндегі қосымша жауапкершіліктерінде болуы мүмкін. Мысалы, шын мәніндегі

¹¹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 13 тармақ

кемшіліктер заң немесе басқа басқарушы орынға ақпарат берілуі тиіс деп мүмкіндігі бар. Заң, нормативтік актілер немесе басқа орган сай қоғамдық сектордағы аудитор, басқа кемшіліктер мүмкін әсерлерінің мәніне қарамастан, ішкі бақылаудағы кемшіліктер туралы есеп беруге қосымша жауапкершілікте болуы мүмкін. Осыған орай, заң актілерге сай қоғамдық сектордағы аудиторлар бұл ХАС бойынша хабарлау қажеттілігі бар ішкі бақылаудағы кемшіліктер, мысалы, заңды, реттеуші орындарға немесе келісім ережелері немесе грант бойынша келісімдерге сәйкестікке қатысты бақылаулардан бөлек, кеңінен бақылауға қатысты мәселелер туралы есеп беруі тиіс.

Ішкі бақылаудың кемшіліктері туралы жазбаша түрде хабарлауға қатысты мазмұны (Сілт: Тарм.11)

- A28. Шын мәніндегі кемшіліктер мүмкін әсерлерін түсіндіру кезінде аудитор әсерлерін санауы қажет жоқ. Шын мәніндегі кемшіліктер керектік туған кезде есеп беру мақсаттарымен жіктелуі мүмкін. Сонымен қатар, аудитор, кемшіліктер бойынша сақтандыру шараларына қатысты ұсыныстар, басшылықтың нағыз немесе ұсынылған жауаптары мен аудитор басшылықтың жауаптары қайтарылған-қайтарылмағандығын терксеруге арналған кез келген әрекеттерді қолына алған-алмағандығы бойынша мәлімдемені қамтуы мүмкін.
- A29. Аудитор хабарлауға арналған қосымша мәнмәтіні ретінде келесі ақпарат енгізілуі қажеттілігін қарастыруы мүмкін:
- Егер аудитор ішкі бақылауға қатысты аса кеңейтілген аудиторлық шараларды орындалған болса, аудитор есеп берілуі тиісті кемшіліктерді анықтауы мүмкін немесе есепке алынған кемшіліктері кейбіреулері іс жүзінде есепке алынғаны қажеттілігі жоқ болмауы бойынша қорытындыға келуі мүмкін деп көрсеткіш.
 - Сол сияқты хабарлау өкілетті тұлғалар мақсаттары үшін қамтамасыз етілген, және осындай хабарлау басқа мақсаттарға үшін тиісті болмауы мүмкін деп көрсеткіш.
- A30. Заң немесе нормативтік актілерге сәйкес аудитор немесе басшылық сәйкесті реттеуші орындарға аудитордың шын мәніндегі кемшіліктерге қатысты жазбаша түрде хабарлау көшірмесін беруі тиіс. Қажет болғанда, аудитордың жазбаша түрдегі хабарлауы сол сияқты реттеуші орындарды анықтауы мүмкін.

300 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІҢ АУДИТІН ЖОСПАРЛАУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Жоспарлау Рөлі мен Мерзімі	2
Күшіне Ену Күні	3
Мақсаты	4
Талаптары	
Жоба бойынша Топтың Шешуші Мүшелерінің Қатысуы	5
Келісім бойынша Алдын-ала Жұмыстары	6
Қызметті Жоспарлау	7–11
Құжаттама	12
Бастапқы Аудиторлық Келісімдер бойынша Қосымша Қарастыру	13
Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал	
Жоспарлау Рөлі мен Мерзімі	A1–A3
Жоба бойынша Топтың Шешуші Мүшелерінің Қатысуы	A4
Келісім бойынша Алдын-ала Жұмыстары	A5–A7
Қызметті Жоспарлау	A8–A17
Құжаттама	A18–A21
Бастапқы Аудиторлық Келісімдер бойынша Қосымша Қарастыру	A22
Қосымша: Аудиттің жалпы стратегиясын жасауда аудитормен қарастырылған сұрақтардың мысалдары	

Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау 300 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Аталмыш Халықаралық Аудит Стандарттарының (ХАС) мақсаты – аудитордың қаржылық есептілік аудитін жоспарлауға жауапкершілігін орнату және нұсқау беру. Бұл ХАС қайталама аудиттер мәнмәтінінде құрылған. Сондай-ақ аудиттің бастапқы келесімінде аудитор қарастыратын мәселелер жеке түрде енгізілді.

Жоспарлау Рөлі мен Мерзімі

2. Аудитті жоспарлау келісім бойынша жалпы стратегия жасау мен аудиттің жоспарын дамытудан құрылған. Адекватты жоспарлау сондай-ақ: (Сілт: Тарм.А1-А3)
 - Аудитордың назары аудиттің маңызды салаларына түсіруге көмектеседі.
 - Аудиторға дер кезінде ықтимал мәселелер анықтау мен шешуге көмектеседі.
 - Аудиторға тиісті мен сәйкесті түрде орындалуы үшін аудиттің келісімді лайықты түрде жұмылдыру мен басқаруға көмектеседі.
 - Күтілген тәуекелдіктерге амал шараларды орындау үшін құзыреті мен қабілеті тиісті түрдегі деңгейлері бар жоба бойынша топтың мүшелерін тағайындауға, жоба бойынша топтың мүшелерінің жұмысын үйлестіруге көмектеседі.
 - Жоба бойынша топтың мүшелерін бағыттау және қадағалауға, олардың жұмыстарын шолу жасауға көмектеседі.
 - Жарамды жерінде, құрамдас бөліктердің аудиторлары мен сарапшылардың жасаған жұмыстарын сәйкестендіруге көмектеседі.

Күшіне Ену Күні

3. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

4. Аудитордың мақсаты – аудит тиісті түрде жүргізу бойынша аудитті жоспарлау.

Талаптары

Жоба бойынша Топтың Шешуші Мүшелерінің Қатысуы

5. Жоба бойынша әріптес және басқа шешуші мүшелері аудитті

жоспарлауға, оның ішінде жоба бойынша топтың мүшелерінің талқылауына қатысу мен соған қатысуға шақырылады. (Сілт: Тарм.А4)

Келісім бойынша Алдын-ала Жұмыстары

6. Аудитор ағымдағы аудит келісімінің басында келесі жұмыстарды орындауы керек:
 - (a) 220 ХАС клиенттері мен аудиттің мамандандырылған келісімі бойынша байланысты жалғастыру;¹
 - (b) 220 ХАС сай тәуелсіздік және әдептік талаптарға сәйкестігіне баға беру;² және
 - (c) 210 ХАС сай келісім шарттары туралы білу.³ (Сілт: Тарм.А5-А7)

Қызметті Жоспарлау

7. Аудиттің жалпы стратегиясы аудиттің ауқымын, бағытын және мерзімін белгілейді, сондай-ақ аудиттің маңызды жоспарларын дайындауды реттейді.
8. Аудитор аудиттің жалпы стратегиясын жасауы керек:
 - (a) Келісімнің ауқымын белгілейтін келісім сипатын анықтау;
 - (b) Аудит мерзімі мен мәліметтердің сипатын жоспарлауға арналған келісімдердің есеп берудің мақсатын анықтау;
 - (c) Аудитордың пікірі бойынша жоба бойынша команда мүшелерінің іс-әрекетін анықтайтын маңызды факторларды қарастыру;
 - (d) Келісім бойынша алдын алу жұмыстарының нәтижелерін және жарамды жерінде, кәсіпорын үшін орындалған басқа келісімдерден алынған тәжірибесін қарастыруы керек; және
 - (e) Келісімді орындауға қажетті ресурстардың сипатын, мерзімі мен көлемін анықтау. (Сілт: Тарм.А8-А11)

¹ 220 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау* 12-13 тармақтар

² 220 ХАС, 9-11 тармақтар

³ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, 9-13 тармақтар

9. Аудитор аудит жоспарын дайындауды қолға алуы керек:
 - (a) 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес тәуекелдікке баға беруге қатысты жоспарланған аудиторлық шаралардың сипатынан, мерзімдері мен көлемінен тұрады.⁴
 - (b) 330 ХАС сәйкес растау деңгейінде жоспарланған аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі мен ауқымы.⁵
 - (c) ХАС мақсаттарына сәйкес орындауы қажет басқа аудиторлық шаралар. (Сілт: Тарм.А12)
10. Аудитор қажет болғанда аудит барысында аудиттің жалпы стратегиясы мен аудиттің жоспарын жетілдіруі тиіс. (Сілт: Тарм.А15)
11. Аудитор жоба бойынша топтың мүшелерін бағыттау мен қадағалау, сонымен қатар олардың жұмысын шолу деңгейінің сипатын, мерзімін, көлемін жоспарлауы тиіс. (Сілт: Тарм.А16-А17)

Құжаттама

12. Аудитор төмендегі жайларды құжаттауы тиіс:⁶
 - (a) Аудиттің жалпы стратегиясы;
 - (b) Аудит жоспары; және
 - (c) Аудит келісімін орындау барысында аудиттің жалпы стратегиясын немесе аудит жоспары жасалған барлық маңызды өзгерістер, сол сияқты өзгерістер себептері. (Сілт: Тарм.А18-А21)

Бастапқы Аудиторлық Келісімдер бойынша Қосымша Қарастыру

13. Аудит басталғанға дейін аудитор келесі жұмыстарды орындауы керек:
 - (a) Клиентті және аудиттің арнайы келісімін қабылдауға қатысты шараларды орындау 220 ХАС-н қараңыз;⁷ және
 - (b) Аудитор алмастырылған жағдайда әдептік талаптарға сай алдыңғы аудиторға хабарлау. (Сілт: Тарм.А22)

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*.

⁵ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*.

⁶ 230 ХАС, *Аудиторлық құжаттама*, 8-11 тармақтар, және А6 тармақ

⁷ 220 ХАС, 12-13 тармақтар

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал

Жоспарлау Рөлі мен Мерзімі (Сілт: Тарм.2)

- A1. Жоспарлау бойынша жұмыстардың сипаты және ауқымы субъектінің бұрынғы тәжірибесіне, аудит келісімін орындау барысындағы өзгерістерге байланысты
- A2. Жоспарлау аудиттің дискретті кезеңі болып саналмайды, алайда ол алдыңғы аудит аяқталысымен бірден басталып, аудиттің ағымдағы келісімі аяқталғанға дейін жалғасатын тұрақты процесс болып табылады. Аудитті жоспарлауда аудитор басқа аудиторлық шаралардың орындалуы мерзіміне дейін аяқталатын белгілі бір жұмыстардың мерзімін белгілеуі қажет. Мысалы аудитті жоспарлау аудитордың белгілеуі мен елеулі түрдегі бұрмалау тәуекелдікке бұдан әрі аудиторлық шаралардың орындалуын жоспарлауы керек:
- Тәуекелділікті бағалау ретінде қолданылатын талдау шаралары.
 - Құқықтық және реттеуші тұжырымдамалық негізі туралы жалпы білу және субъектінің осы тұжырымдамалық негізіне сәйкес маңыздылығын анықтауы.
 - Елеулілікті анықтауы.
 - Сарапшылардың қатысуын жоспарлауы.
 - Тәуекелділікті бағалау ретінде қолданылатын талдау шараларды орындауы.
- A3. Аудитор кәсіпорынның басшылығымен аудит келісімін орындау мен атқару үшін аудитті жоспарлау элементтерін талқылауы мүмкін (мысалы, жоспарланған аудит шараларын кәсіпорын қызметкерлерінің жұмысына сәйкестендіруі). Әдетте, осындай талқылаулар орын алса да, аудит жалпы стратегиясы мен аудит жоспары аудитордың жауапкершілігінде болады. Аудит жалпы стратегиясы немесе аудит жоспарына енгізілген мәселелерді талқылау кезінде, аудитор аудиттің тиімділігін сақтауды қарастыруы тиіс. Мысалы, аудиторлық шараларды болжауға болса, басшылықпен егжей-тегжейлі аудиторлық шаралардың сипаты мен мерзімдерін талқылау аудиторлық шараларды аудиттің тиімділігі беделін түсіруге болады.

Жоба бойынша Топтың Шешуші Мүшелерінің Қатысуы (Сілт: Тарм.5)

- A4. Аудитті жоспарлауға жоба бойынша әріптес мен басқа шешуші мүшелерінің қатысуы тәжірибелері мен біліміне сүйенеді. Жоспарлау

үдерісінің сәйкестігі мен тиістігі арттыра береді.⁸

Келісім бойынша Алдын-ала Жұмыстары (Сілт: Тарм.6)

- A5. Ағымдағы аудит бойынша келісімнің басында 6 тармақта көрсетілген алдын-ала шараларды орындау аудиторға жоспарлауға және аудит бойынша келісімді орындауға аудитордың қабілетіне теріс әсер етуі мүмкін жағдайларды немесе оқиғаларды анықтауға және бағалауға көмектеседі.
- A6. Бұл келісім бойынша алдын-ала шараларды орындау аудиторға аудит бойынша келісімді жоспарлауға мүмкіншілік береді. Мысалы:
- Аудитор тәуелсіздікті сақтауы керек және келісімді орындай алатын мүмкіндіктері болуы керек.
 - Басшылық адалдығында күрделілік болмауы қажет.
 - Келісім шарттары бойынша клиентпен түсінбеушіліктің б.
- A7. Аудитордың клиентпен қарым- қатынас және талаптарды, оның ішінде тәуелсіздікті қарастыруы жаңа шарттар мен өзгерістердің пайда болуына қарай бүкіл аудит келісімі барысында қаралады. Ағымдағы аудиттің келісімі басында клиентпен қарым-қатынас және талаптар бойынша бастапқы шараларды орындау (тәуелсіздікке карағанда) аудиттің ағымдағы келісімі бойынша шын мәніндегі шаралар орындалғанға дейін аяқталатын болып табылады. Аудиттің келісімін жалғастыруымен сол сияқты бастарқы шаралар әдетте алдағы аудит аяқталғаннан кейін (немесе байланысты) қысқаша мерзімдер ішінде пайда болуы мүмкін.

Қызметті Жоспарлау

Аудиттің жалпы сипаттағы стратегиясы (Сілт: Тарм.7–8)

- A8. Аудиттің жалпы сипаттағы стратегиясы төмендегілерді нақты көрсетеді және аудитордың тәуекелдерді бағалау шараларының аяқталуына бағынышты болатын мәселелер:
- Аудиттің арнайы баптары бойынша ресурстар мен тәжірибелері бар топ мүшелерін қатыстыру немесе күрделі мәселелер бойынша сарапшыларды тарту;
 - Аудиттің арнайы баптары бойынша ресурстарды бөлуге, түгендеуге тағайындалатын топ мүшелерінің материалдарының

⁸ 315 ХАС (Қайта қарастырылған) 10 тармағы қаржылық есептіліктің маңызды бұрмалаулары жөнінде жоба бойынша топ мүшелерімен талқылауға нұсқауды береді. 240 ХАС 15 тармағы *Алаяқтық себептері бойынша Қаржылық Есептіліктің Маңызды Бұрмалауларға ұшырауы жөніндегі нұсқауды береді.*

орналасқан жері бойынша, басқа аудиторлар жұмысына тәуекелдік бойынша аймақтарды бөлу үшін сағаттарға қатысты аудиттің бюджеттеу;

- Ресурстарды аралықты аудит фазасы мен есеп беру мерзімдері орын алуы; және
- Ресурстарды басқару, бағыттау және бақылау жүргізіледі, мысалы брифинг немесе дебрифинг өткізу, жоба бойынша әріптес пен басшылықты шолу қалай өткізуі тиіс (мысалы, жұмыс орнында немесе жұмыс орнынан тыс) және сапа бақылау келісімді шолу аяқталуы керек пе, аяқталмауы керек пе.

A9. Бұл қосымшада аудиттің жалпы стратегиясын белгілеу бойынша көрсетулерге мысалдар тізімділген.

A10. Аудиттің жалпы стратегиясын жасау аяқталғаннан кейін аудитор аудиттің әртүрлі мәселелерін қарастыруға арналған маңызды жоспарын дайындауды қолға алуы керек, егер аудитордың ресурстарды тиісті түрде пайдалануы арқылы аудиттің мақсаттарына жету қажеттілігін ескеріп. Аудиторлық жалпы сипаттағы стратегиясы және егжей-тегжейлі түрде жоспарлау аудиторлық дискретті немесе кезекті кезең болып саналмайды, және бұл екі процесс бір бірімен міндетті түрде бөлеу немесе бір ізді процестер емес, бірақ өзара тығыз байланысты, себебі, біріне енгізілген өзгерістер басқасының кезекті өзгерістеріне әкелуі мүмкін.

Шағын кәсіпорындарды қарастыру

A11. Шағын кәсіпорындар аудитінде аудитті Шағын топ жүргізеді. Шағын кәсіпорындар аудитінде жоба бойынша серіктес (жеке тәжірибесі бар кәсіби бухгалтер) және бір жобаның мүшесі (немесе жоба бойынша топтың мүшелері бар болшуынсыз) қатысады. Шағын кәсіпорынның жасағы мүшелері бір-бірінің жұмысын үйлестіруге және хабарлауға көмек береді. Шағын кәсіпорын үшін аудиттің жалпы стратегиясын жасау онша қиын процесс емес; ол субъектінің көлемі мен аудиттің күрделілігіне байланысты. Мысалы, егер бұл меморандум 8 тармақтағы мәселерді көрсетсе, алдыңғы аудиттің аяқталуы бойынша және аяқталған аудит мәселелерінің атап көрсетілуімен жұмыс құжаттары негізінде дайындалған қысқа меморандум аудиттің ағымдағы келісімін жасауға негіз болады.

Аудит жоспары (Сілт: Тарм.9)

A12. Аудит жоспары аудиттің жалпы стратегиясына қарағанда жоба бойынша команда мүшелері орындайтын аудиторлық шаралардың сипатынан, мерзімдері мен ауқымынан тұрады. Келісім бойынша аудитті жоспары дамытылып отыратынымен, шаралар бойынша жоспарлау аудит барысында жүргізіледі. Мысалы, тәуекелділікті бағалау жөніндегі

аудиторлық шаралар аудиттің бастапқы кезеңінде жүзеге асады. Бірақ арнайы аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімдері мен ауқымын жоспарлау нәтижелерге байланысты болады. Сондай-ақ аудитор операциялардың кейбір кластары, сальдо шоттары мен аудиттің маңызды жоспарының аяқталуына дейін ашулар бойынша аудиторлық шаралардың орындалуын бастауы мүмкін.

- A13. Жоспарланған тәуекелдерді бағалау рәсімдерінің сипатын, мерзімдерін және көлемін, сондай-ақ олардың ашылуына қатысты аудиторлық шараларды анықтау ақпараттың кең спектрі мен сол ашып көрсетулерде қамтылуы мүмкін егжей-тегжейлі деңгей тұрғысынан маңызды. Бұдан басқа, кейбір ашып көрсетулер жалпы және қосалқы кітаптардың сыртынан алынған ақпараттан тұруы мүмкін, олар бағаланатын тәуекелдерге және оларды шешуге арналған аудиторлық шаралардың сипатына, мерзімі мен көлеміне де әсер етуі мүмкін.
- A14. Ашып көрсету аудиттің басында қарау аудиторға ақпаратты ашуға тиісті уақыт бөлуге және жоспарлау, транзакциялар, оқиғалар және шоттардағы қалдықтар сияқты қарастыруға көмектеседі. Мерзімінен бұрын қарау аудиторға аудиттің әсерін анықтауға көмектеседі:
- Субъектінің ортасының, қаржылық жағдайының немесе қызметіндегі өзгерістердің нәтижесінде талап етілетін маңызды жаңа немесе Қайта қарастырылған ақпарат (мысалы, бизнесті айтарлықтай біріктіру нәтижесінде пайда болған сегменттерді сәйкестендіру және сараланым туралы ақпаратты ұсыну);
 - Қаржылық есептіліктің қолданыстағы жүйесін өзгерту нәтижесінде туындайтын маңызды жаңа немесе Қайта қарастырылған ақпарат;
 - Нақты ашумен байланысты аудиторлық процедураларға көмектесу үшін аудиторлық сарапшыны тарту қажеттілігі (мысалы, зейнетақыға немесе басқа да зейнетақы төлемдеріне қатысты ашулар); және
 - Ашып көрсетуге қатысты мәселелер аудитор басқару өкілеттігіне ие адамдармен талқылауды қалауы мүмкін.⁹

Аудит барысында жоспарлауға өзгерістер енгізу (Сілт: Тарм.10)

- A15. Аудитор делелдемелерінде күтпеген өзгерістер мен жағдайлар, аудиторға аудиттің жалпы стратегиясы мен жоспарын және соған сәйкес аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімдері мен ауқымын модификациялаудың қажеттілігін білдіреді. Аудитор жоспарлау кезіндегі ақпараттан ерекшеленетін ақпаратқа назарын аударуы керек. Мысалы, бақылау тиімділігін тестілеу арқылы аудиторлық дәлелдерге қарама-қайшылықты аудиторлық дәлелдер алуы мүмкін.

⁹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Байланыс*, А13 тармақ

Бағыттау, бақылау және шолу (Сілт: Тарм.11)

A16. Жоба бойынша топтың мүшелерінің сипаты, мерзімі мен ауқымы мен олардың жұмысын шолу көптеген факторларға байланысты. Мысалы:

- Ол субъектінің күрделілігі мен көлеміне.
- Аудит баптарына.
- Маңызды бұрмалаулар тәуекелділігіне (мысалы, аудиттің баптарына қарай маңызды бұрмалаулар тәуекелдігін арттыру әдетте бақыттау ауқымы мен мерзімдерін арттыру мен топтың мүшелерін бақылау мен олардың жұмысының егжей-тегжейлі түрде қарастырады).
- Аудиторлық жұмыс орындайтын персоналдың біліктілігіне.

220 ХАС аудиторлық жұмысты бағыттау, бақылау және шолу бойынша нұсқаулықтан тұрады.¹⁰

Шағын кәсіпорындарды қарастыру

A17. Егер аудитті толығымен жоба бойынша әріптес жүргізсе, жоба бойынша топтың мүшелеріне қадағалауға мен шолуға, сонымен қоса олардың жұмысына шолуға қатысты сұрақтар туындамайды. Осыған сай, жұмыстың барлық аспектілерін жекеше түрде орындап жатқан жоба бойынша әріптес барлық елеулі мәселелерді біледі. Ұқсас тұлға жалпы аудит тағы орындаған жағдайда, аудит барысында жасалған қорытындылардың тиістілігі бойынша шыншыл көзқарасты қалыптастыру практикалық мәселелерді көрсетеді. Егер әсіресе күрделі немесе әдеттен тыс мәселелер қарастырылса, және аудит бір кәсіби тұлғамен жүргізілсе, басқа тиісті түрде тәжірибелі аудиторлар немесе аудитордың кәсіптік орынының кеңесі алынған жөн.

Құжаттама (Сілт: Тарм.12)

A18. Аудиттің жалпы стратегиясын құжаттауда команда мүшелерін ақпараттауға қажетті барлық шешімдер қамтылуы керек. Мысалы аудитор аудиттің жүргізудің жалпы ауқымына, уақытына және жасалуына қатысты маңызды шешімдерді болатын, меморандум нұсқасында аудиттің жалпы стратегиясын жалпылауы мүмкін.

A19. Аудит жоспарын құжаттау аудиторлық шаралар мен тәуекелділікті анықтау шараларының жоспарланған сипатын, мерзімдері мен ауқымын көрсетуге жеткілікті болып саналады. Аудит жоспарын құжаттау олардың орыдалуына дейін бекітілей мен шолу алатын аудиторлық шараларды

¹⁰ 220 ХАС, 15-17 тармақтар

жоспарлауды құжаттауға көмектеседі. Аудитор аудиттің стандарттық бағдарламаларын немесе тексеру тізімдерін пайдалана алады.

- A20. Аудиттің бастапқы жоспарланған жалпы стратегиясы және аудиттің жоспарындағы маңызды өзгерістерді құжаттау, аудиторлық шаралар жоспарланған сипаты, уақыты мен ауқымындағы өзгерістері кезіндегі аудитор әрекеті мен жалпы стратегия мен аудиттің жоспарын аудитке сәйкестендіру аудиторлық шараларды түсіндіруден тұрады. Бұл аудит барысында пайда болатын шын мәніндегі өзгерістерге тиісті түрдегі аудитор жауаптарын көрсетеді.

Шағын кәсіпорындарды қарастыру

- A21. A11 тармақта көрсетілгендей, тиісті қысқа меморандум шағын мекеменің аудит стратегиясының құжаттық рәсімдеуіне қызмет етуі мүмкін. Аудит жоспарын жасау кезінде, азғана тиісті бақылау шаралары туралы ескертпелерден шығатын, стандартты аудиторлық бағдарламалар немесе бақылау тізімі (A19 тармағын қараңыз) қолданылуы мүмкін, өз кезегінде шағын мекемелерде ондай болуы да мүмкін, егер мұндай бағдарламалар немесе тізімдер аудитордың қаупін қоса алғандағы, аудиторлық тапсырманың нақты жағдайларымен қолданылатын болса.

Бастапқы Аудиторлық Келісімдер бойынша Қосымша Қарастыру (Сілт: Тарм.13)

- A22. Аудитті жоспарлау мақсаты бастапқы аудит үшін және жалғаспалы аудит үшін біреу ғана. Бірақ бастапқы аудитте аудитор, аудитордың әдетте қайта пайда болатын келісімдерді жоспарлау кезінде қарастырылатын кәсіпорынмен тәжірибеге ие болмауынан, жоспарлау жұмысының көлемін ұлғайтады. Алдыңғы аудиттің келісімі бойынша аудитор аудиттің жалпы стратегиясы мен жоспарын жасауда мынадай қосымша сұрақтарды қарайды:

- Егер заң және нормативтік актілер қарсы болмаса, алдыңғы аудитормен әрекеттесу, мысалы жұмыс құжаттарын шолу.
- Басшылықпен талқыланған барлық негізгі мәселелер (бухгалтерлік принциптер немесе стандарттарды қолдану) және осы мәселелер туралы басқару өкілеттігіне ие тұлғалар және осы мәселелерге қатысты аудиторлық жалпы сипаттағы стратегия мен аудиторлық жоспарға әсер.
- Алғашқы сальдоға қатысты жеткілікті және сәйкес аудиторлық дәлелдер алуға қажет жоспарланған аудиторлық шаралар.¹¹

¹¹ 510 ХАС, *Бастапқы Аудиторлық Келісімдер- Алғашқы Теңгерім*.

- Бастапқы аудиттің келісімдері бойынша фирманың сапаны бақылау жүйесімен басқа шаралар (мысалы, фирманың сапаны бақылау жүйесі бойынша басқа әріптес немесе аға қызметкер шын мәніндегі аудиторлық шараларды орындау бастауына дейін аудиттің жалпы стратегиясын шолу немесе есептер шығарылуына дейін есептерді шолуға қатысады).

Қосымша

(Сілт: Тарм.7–8, А8–А11)

Аудиттің Жалпы Стратегиясын Жасауда Аудитормен Қарастырылатын Сұрақтардың Мысалдары

Бұл қосымша аудиттің жалпы стратегиясын жасауда қолданылатын сұрақтардан тұрады. Мұндай сұрақтардың көпшілігі аудитор жасаған аудиттің бөлшекті жоспарлауына әсер етеді. Берілген сұрақтар көптеген келісімдерге қолданылатын әртүрлі мәселелерді қамтиды. Алайда төменде берілген сұрақтардың кейбіреуі басқа ХАС-да қаралуы мүмкін, сұрақтардың барлығы аудиттің барлық келісім шартына қатысты қолданылмайды, және бұл сұрақтар белгілі бір тәртіппен қолданылады.

Аудиторлық Келісімнің Ауқымы

- Аудитке жататын қаржылық ақпарат дайындалған қаржылық есептіліктің тұжырымдама негізі, басқа қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкестендіру кез келген қажеттілігін қоса алғанда.
- Есеп берудің салалық талаптары, мысалы, салалық реттеуші органдардың есептері.
- Субъект компоненттерінің саны мен орнын қосып алғанда аудитті қамту.
- Топтың жинақталуын айқындайтын негізгі компания мен оның компоненттері арасындағы бақылау қатынастарының сипаты.
- Басқа аудиторлар орындайтын аудит компоненттерінің ауқымы.
- Арнайы біліктілікті ескере отырып аудитке жататын бизнес сегменттерінің сипаты.
- Аудитке жататын қаржылық ақпаратты ауыстыру қажеттілігінің есеп беру валютасы.
- Топтасу мақсатындағы аудитке қосымша ретінде жекелеген қаржылық есептіліктің міндетті аудитінің қажеттілігі.
- Ішкі аудиторлардың қызметіне қол жеткізуі және олардың жұмысына сенім білдіруінің ауқымы.
- Қызмет көрсететін ұйымдарды қолдану және олар қолданатын бақылаулардың дайындалуы мен қызмет көрсетуіне байланысты аудиторлық дәлелдер.

- Алдыңғы аудиттен алынған аудиторлық дәлелдер күтілген қолданылуы, мысалы, тәуекелдікке баға берулер мен бақылауларды тестілеуге қатысты аудиторлық дәлелдер.
- АКТ қолдануы мен мәліметтерге қол жеткізу арқылы аудиторлық шаралардың ақпаратты технологиясына әсер ету.
- Аудиторлық жұмыстың жоспарланған ауқымы мен мерзімін аралықты қаржылық ақпаратқа шолумен және осындай шолу барысында алынған ақпарат аудитіне әсермен салыстыру.
- Персонал құрамы мен клиент ақпаратына қол жеткізу.

Ақпараттық Үдеріс Пен Аудиторлық Мерзімдер, Есеп Берудің Мақсаты

- Есеп беру кестесі, аралықты және соңғы кезең.
- Аудиторлық жұмыстың сипатын, мерзімдері мен ауқымын талқылау үшін басшылықпен және басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен кездесулер ұйымдастыру.
- Басшылықпен және басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен және шығарылатын есептердің күтілетін типтері мен мерзімдерін және басқа хабарларды, жазбаша және ауызша, аудитордың есебімен, басшылық хаттарымен, басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға хабарлауларды қоса, талқылау.
- Келісім кезіндегі аудит жұмысы күйі бойынша күтілетін хабарлауларды басшылықпен талқылау.
- Аудиторлар компоненттерін есеп берудің типтері мен мерзімдері және аудит компоненттеріне байланысты басқа мәліметтермен таныстыру.
- Команда кездесулерінің сипаты мен кестесін есепке алғандағы жоба бойынша топ мүшелерінің арасында ақпараттаудың сипаты мен мерзімдер.
- Аудитке байланысты туындаған заңдық және келісімшарттық міндеттерді есептегендегі үшінші жақтарға мәліметтерді болуын тексеру.

Маңызды Факторлар, Алдын-Ала Келісу Жұмыстары Және Басқа Келісімдер Бойынша Алған Білім

- 320 ХАС¹ сәйкес маңыздылықты белгілеу және қажет болғанда:
 - 600 ХАС² бойынша компоненттердің маңыздылық деңгейін анықтау және аудиторларға хабарлау.

¹ 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*

² 600 ХАС, *Ерекше пікір - қаржылық есептілік тобының аудиттері (Бірлескен аудиторлар жұмысын қоса) 21-23 және 40(с) тармақтар*

- Маңызды құрамдас бөлімдер мен әрекеттер бойынша маңызды топтарды алдын-ала айқындау.
- Маңызды бұрмалаулардың тәуекелділігінің жоғарғы деңгейіндегі аудиттің баптарын алдын ала айқындау.
- Қаржылық есептілік деңгейіндегі маңызды бұрмалаулардың бағаланған тәуекелділігінің бағытқа, қадағалауға және шолуға әсері.
- Жобаға скептицизммен қарау және топ мүшелеріне таныстыру әдісі және аудиторлық дәлелдерді жинау мен бағалаудың кәсіби талқылауын қолдану.
- Анықталған кемшіліктер сипаты мен әрекетін есептегендегі ішкі бақылау қызметінің тиімділігін бағалау бойынша өткен аудиттердің қорытындылары.
- Фирма субъектісінің басқа қызметтерін көрсететіне жауапты қызметкерлерді қоса, аудитке әсерін тигізуі мүмкін мәселелерді талқылау.
- Басшылықтың жарамды ішкі бақылау жоспарына және жүзеге асырылуын сақтауына дәлелдері, сонымен бірге, осындай ішкі бақылаудың тиісті құжаттамаларының дәлелдері.
- Қаржылық есептіліктің қолданыстағы шеңберіндегі өзгерістер, мысалы, жаңа немесе Қайта қарастырылған ашулар болуы мүмкін бухгалтерлік есеп стандарттарындағы өзгерістер.
- Аудитор ішкі бақылауға сенуді айқындайтын операциялар мөлшері.
- Бизнестің табысты қызметінде субъект шеңберіндегі ішкі бақылаудың маңызы.
- Процесс (рәсімдер) басшылығы жалпы және қосалқы кітаптардың сыртынан алынған ақпаратты қамтитын ашуды қоса алғанда, қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесі талап ететін ақпаратты ашуға және дайындауға қолданылады.
- Субъектіге әсер ететін маңызды бизнес дайындаулары, ақпараттық технология мен бизнес процестеріндегі, негізгі басшылықтағы өзгерістер және сатып алулар, ұйымдардың қосылуы мен инвестициялар мен активтерді алу.
- Маңызды салалық дайындаулар, салалық нормативтік актілердегі өзгерістер, есеп берудегі жаңа талаптар.
- Кәсіпорынға әсер ететін заңдық ортаның өзгерістері сияқты, басқа да маңызды дамытулар.

Ресурстардың Сипаты, Мерзімдері мен Деңгейі

- Елеулі түрдегі бұрмалаулардың жоғары тәуекелдігі болуы мүмкін баптары бойынша жоба бойынша топты таңдау (қажет болғанда, келісім сапасын

бақылауды шолушы) және мүшелері аудиттің жұмысына тағайындау, сонымен қатар тиісті түрде тәжірибелі топтың мүшелерін тағайындау.

- Маңызды бұрмалаулар деңгейі жоғары тәуекелділіктің барлық баптары бойынша уақыт бюджетін қарастыру арқылы келісім бюджеті.

**315 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)**

**ҰЙЫМ ЖӘНЕ ОНЫҢ ОРТАСЫН БІЛУ НЕГІЗІНДЕ ЕЛЕУЛІ
БҰРМАЛАНУЛАР ТӘУЕКЕЛДЕРІН
АНЫҚТАУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ**

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2013 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

Тармақ

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы	1
Күшіне Ену Күні	2
Мақсаты	3
Анықтамалары	4

Талаптары

Тәуекелдікті Бағалау бойынша Шаралар және Тиісті Қызметтер.....	5–10
Ұйым Және Оның Сыртқы Ортасы Туралы Қажетті Түсінік, Ұйымның Ішкі Бақылауы.....	11–24
Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдерін Анықтау және Бағалау.....	25–31
Құжаттама.....	32

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал

Тәуекелділікті Бағалау бойынша Шаралар және Тиісті Қызметтер.....	A1–A24
Ұйым Және Оның Сыртқы Ортасы Туралы Қажетті Түсінік, Ұйымның Ішкі Бақылауы.....	A25–A121
Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдерін Анықтау және Бағалау.....	A122–A152
Құжаттама.....	A153–A156

1 - қосымша: Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері

2 - қосымша: Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Көрсететін Шарттар Мен Жағдайлар

Ұйым және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдіктерін Анықтау және Бағалау 315 (Қайта қарастырылған) Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) ұйым мен оның ортасын, оның ішінде ішкі бақылауды түсіну арқылы қаржылық есептілікте елеулі бұрмаланулардың тәуекелдерін анықтауға және бағалауға арналған аудитордың жауапкершілігін қарастырады.

Күшіне Ену Күні

2. 2013 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

3. Аудитордың міндеті - алаяқтық немесе қателіктің салдарынан қаржылық есептілік пен растау деңгейлерінде, ұйым және оның ортасын, оның ішінде ішкі бақылауды түсіну арқылы елеулі бұрмаланулардың тәуекелдерін, компанияның ішкі бақылауын қоса алғанда, анықтау және бағалау, сол арқылы елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне жауаптарды әзірлеу және енгізуге негіз қалайды.

Анықтамалары

4. Бұл ХАС мақсатымен төмендегі мағыналары бар терминдерді басшылыққа алу:
 - (a) Бекітулер – Қаржылық есептілікте анық немесе өзге түрдегі басшылықтың ұсынуы, аудитор орын алуы мүмкін бұрмаланулардың әр түрлі түрлерін қарастыру үшін пайдаланады.
 - (b) Іскерлік тәуекелдік – Ұйымның мақсатқа жету және стратегияларын орындауға қабілетіне кері әсер етуі мүмкін шын мәніндегі жағдайлар, оқиғалар, әрекеттер немесе әрекетсіздер немесе сәйкес емес түрде мақсаттар мен стратегияларды белгілеуден туындайтын тәуекелдік.
 - (c) Ішкі бақылау – Қаржылық есептіліктің сенімділігіне, әрекеттердің тиімділігі мен тиістілігіне, сонымен қоса қолданыстағы заңнама мен нормативтік актілерге сәйкестікке қатысты ұйымның мақсаттарына жету бойынша ақпараттың дұрыстығын растау үшін басқару өкілеттігіне ие тұлғалар, басшылық пен басқа персонал қуаттайтын ішкі бақылау. «Бақылау» термині ішкі бақылаудың құрамдас бөлімдерінің бірі немесе одан да көп кез келген аспектілері сипаттауға қолданылады.

- (d) Тәуекелділікті бағалау бойынша рәсімдер – Ұйым пен оның сыртқы ортасын түсіну үшін жасалған рәсімдер, оған қаржылық есептілік пен бекіту деңгейінде елеулі бұрмаланушылық тәуекелдігін бағалау үшін ішкі бақылау кіреді.
- (e) Елеулі тәуекелдік – Аудитті өткізу кезінде аса көп назар аударуды керек ететін тәуекелдік.

Талаптары

Тәуекелдікті Бағалау бойынша Шаралар және Тиісті Қызметтер

- 5. Аудитор қаржылық есептілікте және бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдіктерін анықтау мен бағалау негізін қамтамасыз ету үшін тәуекелдікті бағалау шараларын орындауы тиіс. Тәуекелдікті бағалау шаралары өздері аудитор пікірі негіздемесін беретін жеткілікті және лайықты аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз етпейді. (Сілт: Тарм. А1-А5)
- 6. Тәуекелдікті бағалау шаралары мынадай болуы мүмкін:
 - (a) Басқару сұратуы, жеке тұлғаларға байланысты ішкі аудиторлық міндетті (егер ол бар болған жағдайда), және басқа да кәсіпорындарда материалдары тәуекелділікті табуға көмектесе алатын мәлімдемелер табу. (Сілт: Тарм. А6–А13)
 - (b) Талдамалық шаралар. (Сілт: Тарм. А14-А17)
 - (c) Байқау және тексеру. (Сілт: Тарм. А18)
- 7. Аудитор клиентінен қабылдауы немесе жалғастыруына қатысты үдерістен алынған ақпарат елеулі елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін анықтауға сәйкес болуын тексеруі қажет.
- 8. Келісім серіктесі ұйым үшін басқа келісімдерді орындағанда, әріптес алынған ақпарат негізінде елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін анықтауға көмектесетін басқа да шараларды қарастырады.
- 9. Егер аудитор ұйыммен алдыңғы аудитте орындалған аудиторлық ақпараттармен аудитордың алдыңғы тәжірибесінен алған ақпаратты қолданғысы келсе, онда аудитор ағымдағы кезеңге әсер етуі мүмкін алдыңғы аудиттен бері пайда өзгерістер болғандығын тексеруі қажет. (Сілт: Тарм. А19-А20)
- 10. Келісім серіктесі пен басқа шешуші мүшелері ұйымның қаржылық есептілігі елеулі бұрмалауға сезгіштігі мен ұйымның деректері мен жағдайларына қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесінің қолданылуын талқылауы қажет. Келісім серіктесі талқылауға шақырылмаған келісім бойынша топтың мүшелерінен қандай мәселелер туралы ақпарат алатынын шешуі тиіс. (Сілт: Тарм. А21-А24)

Ұйым Және Оның Сыртқы Ортасы Туралы Қажетті Түсінік, Ұйымның Ішкі Бақылауы

Ұйым және Оның Сыртқы Ортасы

11. Аудитордың фирмасы мен оның ортасын білуі келесі аспектілерді білуден тұрады:

(a) Қаржылық есептіліктің тұжырымдамасы негізінің сыртқы факторлары мен нормативтік акті салалары; (Сілт: Тарм. А25-А30)

(b) Фирма сипаты, оның ішінде:

i. әрекеттері;

ii. меншігі мен басқару құрылымдары;

iii. фирма жасайтын және жоспарлап отыратын инвестициялар типтері мен арнаулы ұйымдардегі инвестициялары; және

iv. ұйым құрылымдалатын жол және оның қаржыландырылуы

фирма қалай ұйымдастырылғаны мен аудиторға қаржылық есептілікте күтілген әрекеттердің сыныптары, шоттық сальдолар мен ашуларды түсіну үшін несиелендірілуі туралы білім (Сілт: Тарм. А31-А35)

(c) Ұйымның бухгалтерлік саясаттарды таңдауы мен қолдануы, сондағы өзгерістер себептері. Аудитор фирмасының бухгалтерлік саясаттары қызметін қолданыстағы қаржылық есеп беру жүйесімен қатысты салада қолданылатын бухгалтерлік саясаттарға сәйкес келуін тексеруі қажет. (Сілт: Тарм. А36)

(d) Мақсаттар мен стратегиялар, олармен байланысты қаржылық есептілікте елеулі бұрмаланулар тудыратын бизнес тәуекелділіктері. (Сілт: Тарм. А37-А43)

(e) Ұйымның қаржы қорытындыларын бағалау мен шолу. (Сілт: Тарм. А44-А49)

Ұйымның Ішкі Бақылауы

12. Аудитор аудитке қатысты ішкі бақылау туралы білім алуы тиіс. Алайда аудитке қатысты көптеген бақылаулар қаржылық есептілікке қатысы бар болуы мүмкін. Қаржылық есептілікпен байланысты барлық бақылау емес аудитке қатысы жоқ. Аудитор бақылау жеке немесе тұтастай алғанда аудитке қатысы бар болуы туралы кәсіптік білім алуы қажет. (Сілт: Тарм. А50-А73))

Ішкі Бақылауларды Түсінудің Сипаты мен Ауқымы

13. Аудитке қатысы бар, басқару әдістерінің түсінігін алғанда, аудитор басқару әдістерінің әрлендірмесін бағалап, олар қосымша рәсімдерге қосылғандығын бақылайды. (Сілт: Тарм. А74–А76)

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері

Бақыланатын орта

14. Аудитор бақыланатын орта туралы білім алуы қажет. Бұл білім алудың бір бөлігі ретінде ол мыналарды бағалауы қажет:
- (a) Басшылық басқару өкілеттігіне ие тұлғалар қадағалауымен адалдық пен мінез-құлқы бойынша мәдениетті құраған мен қолдаған; және
 - (b) Бақылау ортасы элементтеріндегі күштер ұжымдық түрде ішкі бақылау басқа құрамдастарына қатысты тиісті негіздеме қамтамасыз етеді. Сонымен қатар басқа құрамдас бөлімдер бақылау ортасындағы кемшіліктер бұл басқа құрамдас бөлімдерді шегеріп тиісті негіздеме қамтамасыз етеді. (Сілт: Тарм. А77-А87)

Ұйымның тәуекелдікті бағалау үдерісі

15. Аудитор ұйымның келесілер үшін процесстерә бар-жоғынтүсінуі керек:
- (a) Қаржылық есеп беру мақсаттары өздеріне тән бизнес-тәуекелдіктерді айқындауы қажет;
 - (b) Тәуекелдіктер маңыздылығын бағалауы қажет;
 - (c) Олардың пайда болуының мүмкіндігін бағалау; және
 - (d) Бұл тәуекелдіктерді жою үшін мәселелерді шешуі қажет. (Сілт: Тарм. А88)
16. Егер ұйым сол сияқты үдерісті енгізген болса («ұйымның тәуекелдікті бағалау үдерісі» термині), аудитор сол туралы ақпарат пен нәтижелері туралы білуі тиіс. Егер аудитор басшылық анықтауға қабілетті болмаған елеулі бұрмалау тәуекелдіктерін айқындаса, аудитор осыған ұқсас негізгі тәуекелдік болуын бағалауы қажет. Сол сияқты тәуекелдік болса, аудитор үдеріс тәуекелдікті айқындауға қабілеті болмау себебін түсінуі керек, ұйым тәуекелдікті бағалау үдерісіне карағанда ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшіліктер болуын анықтауы керек, үдеріс жағдайлар өздеріне сәйкес келуін бағалауы қажет.
17. Егер ұйым сол сияқты үдеріс айқандай алмаса немесе арнаулы үдерісі жоқ болса, аудитор қаржылық есеп беру мақсаттарына қатысты бизнес-

тәуекелдіктің айқындалғандығы және олар қалай жойылғандығын талқылауы қажет. Аудитор құжатталған тәуекелдікті бағалау үдерісі болмауы жағдайларға байланысты бағалауы тиіс, немесе ішкі бақылаудағы шын мәніндегі кемшілікті көрсететін-көрсетпейтіндігін айқындауы қажет. (Сілт: Тарм. А89)

Қаржылық есеп берудің жүйесі және хабарлауға қатысты ақпараттық жүйе мен байланысты бизнес-үдерістер

18. Аудитор қаржылық есеп беру жүйесі мен хабарлауға қатысты ақпараттық жүйе мен байланысты бизнес-үдерістер, төмендегі аймақтарды қоса, келесілер туралы білуі тиіс: (Сілт: Тарм. А90-А92 және А95-А96)

- (a) Ұйымның қаржылық есептілік үшін шын мәні бар операцияларындағы әрекеттердің сыныптары;
- (b) Әрекеттер басталған, құжатталған, өңдеуден өткізілген, қажетті түзетілген, бас бухгалтерлік кітапқа енгізілген және қаржылық есептілік есебіне алынған ақпараттық технологиялар мен қол жүйелері шеңберіндегі үдерістер;
- (c) Сәйкес бухгалтерлік жазулар, көмекші ақпарат пен әрекеттерді бастау, құжаттау, өңдеуден өткізу мен есепке алуға қолданылатын қаржылық есептіліктегі арнаулы шоттар; бұл жөнсіз ақпаратты түзету және ақпараттың бас бухгалтерлік кітапқа енгізілу тәсілін қамтиды. Жазулардың қол немесе электрондық нысаны бар болуы мүмкін;
- (d) Ақпараттық қаржылық есептілік үшін шын мәні бар әрекеттерге қарамастан жүйе жағдайларды қалай қамтуы қажет;
- (e) Ұйымның қаржылық есептілігін, бухгалтерлік баға берулер мен ашулар дайындауға қолданылатын қаржылық есеп беру үдерісі; және
- (f) Журналдық жазуларды бақылаулары, қайталанбайтын, әдеттен тыс әрекеттер немесе өзгертулерді құжаттауға қолданылатын стандарттық емес журналдық жазулар. (Сілт: Тарм. А93-А94)

Қаржылық есептілікке қатысты ақпараттық жүйені түсіну жалпы және қосалқы кітаптардың ішінен немесе одан алынған қаржылық есептілікте ашылған ақпаратқа қатысты осы жүйенің тиісті аспектілерін қамтуы керек.

19. Аудитор ұйым қалай қаржылық есеп беру рөлдері, жауапкершіліктері мен қаржылық есеп беруге қатысты шын мәніндегі мәселелер туралы ақпарат беруінің жолдары туралы білуі тиіс: (Сілт: Тарм. А97-А98)

- (a) Басшылық пен басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың байланысуы;

және

- (b) Сыртқы хабарлау, мысалы реттеуші орындарға хабарлау.

Аудитке қатысты бақылау қызметтері

20. Аудитор аудитордың пікірі бойынша бекіту деңгейінде елеулі бұрмалау тәуекелдігін бағалау мен бағаланған тәуекелдіктер бойынша бұдан әрі аудиторлық шараларды дамытуды түсінуін қажет ететін аудит болып саналатын аудитке қатысты бақылау қызметтері туралы білуі қажет. Аудит мақсатымен аудитор әрекеттердің әр бір шын мәніндегі сыныбы, шоттық баланс пен қаржылық есептіліктегі немесе өздеріне қатысы әрбір бекітудегі ашып көрсетулерге барлық бақылау қызметтері туралы білуі қажет емес. (Сілт: Тарм. А99-А106)
21. Аудитор ұйымның АТ барысында туындайтын тәуекелділіктерді қалай қабылдайтынын білуі керек. (Сілт: Тарм. А107-А109)

Бақылау мониторингі

22. Аудитор қаржылық есептіліктің ішкі бақылауының мониторингі үшін ұйым пайдаланатын барлық негізгі қызмет түрін, сонымен бірге, аудитке байланысты бақылау қызметтеріне қатыстылары және кәсіпорын өз бақылау қызметтеріне түзету әрекеттерін қалай бастайтындығын қоса алғанда, білуі керек. (Сілт: Тарм. А110-А112)
23. Егер ұйымның ішкі бақылау бар болса,¹аудитор ішкі бақылаудың аудитке қатыстылары бар-жоқтығы туралы білім алуы қажет, ішкі бақылауға жауапкершілігі сипаты және ішкі бақылау өнеркәсіптің ұйымдастыру құрылымына қалай жарайтыны және орындалған немесе орындалуы тиіс қызметтер. (Сілт: Тарм. А113-А120)
24. Аудитор ұйымның мониторингі барысында қолданылатын ақпарат көздері және мұндай мониторингі негізінде ақпарат мақсаты үшін тиісті түрде лайықты болатынын басшылық қарастыратыны туралы білуі қажет. (Сілт: Тарм. А121)

Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдерін Анықтау және Бағалау

25. Аудитор маңызды бұрмалау тәуекелдігін төмендегі жағдайларға сәйкес анықтау мен бағалауы тиіс:
- (a) қаржылық есептілік деңгейі; және (Сілт: Тарм. А122-А125)
- (b) әрекеттер сыныптары, шоттық баланстар мен ашуларға арналған бекіту деңгейі; (Сілт: Тарм. А126-А131)

бұдан әрі аудиторлық шараларды дайындап атқаруға негіз салады.

¹ 610 ХАС (Қайта қарастырылған 2013), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану*,14(а) тармақ, “ішкі аудит функциялары” ХАС мақсатында терминін анықтайды.

26. Бұл мақсатпен аудитор:

- (a) Ұйым мен оның ортасы туралы білуге қатысты бүкіл үдеріс барысында тәуекелдіктер, тәуекелдіктерге қатысты бақылауларға, және әрекеттердің сыныптары, шоттық баланстар қаржылық есептіліктегі ашуларды (мұндай ашудың сандық немесе сапалық аспектілерін қоса) қарастыру арқылы анықтауы тиіс; (Сілт: Тарм. А132–А136)
- (b) Анықталған тәуекелдіктерді бағалау. Олар тұтастай алғанда қаржылық есептілікке анық қатысы бар-жоқтығы мен көптеген бекітулерге ықтимал әсері ететін-етпейтініне баға беру;
- (c) Аудитор тестілерді жүргізісі келетін сәйкес бақылауларды ескере отырып, бекіту деңгейінде басқаша болатынына қатысты анықталған тәуекелдіктерді анықтау; (Сілт: Тарм. А137-А139)
- (d) Бұрмалаудың ықтималдығын қарастыру, көпшілікті бұрмалаулардың ықтималдығын қоса алғандағы, және ықтимал бұрмалаудың елеулі бұрмалауды туындауы мүмкін болар жиілік мәні бар-жоғын қарастыру. (Сілт: Тарм. А140)

Ерекше Сипаттағы Аудит Қарастыруларын Қажет Ететін Тәуекелдіктер

27. 25 тармақта көрсетілген тәуекелдікті бағалау бөлігі ретінде анықталған тәуекелдіктер біреуі аудитордың пікірі бойынша шын мәніндегі тәуекелдік болып саналатындығын аудитор шешуі тиіс. Пікірін көрсету кезінде аудитор тәуекелдікке қатысты анықталған бақылаулардың әсерлерін алып тастауы тиіс.

28. Тәуекелдіктер шын мәніндегі тәуекелдіктер болып саналатын-саналмайтындығы бойынша пікірін көрсету кезінде, аудитор кем дегенде төмендегі жайларды қарастыруы қажет:

- (a) Тәуекелдік алаяқтық тәуекелдігі бола ма;
- (b) Тәуекелдік соңғы шын мәніндегі бухгалтерлік және өзге дамытуларға байланысы бар ма және соған сәйкес арнаулы назар аудару қажет пе;
- (c) Әрекеттердік күрделілігі;
- (d) Тәуекелдік байланысқан тараптармен шын мәніндегі әрекеттерді қамти ма;
- (e) Тәуекелдікке қатысты қаржылық есептілікті өлшеудегі шыншылдығының деңгейі, атап айтқанда белгісіздікті өлшеу көптеген ауқымын қамтитын өлшеулер; және
- (f) Тәуекелдік ұйым үшін бизнес әдеттен тыс бағдары сыртындағы шын мәніндегі әрекеттерді немесе әдеттен тыс болуы мүмкіндігін

қамти ма. (Сілт: Тарм. А141-А145)

29. Егер аудитор шын мәніндегі тәуекелдігі бар болуын айқындаса, аудитор тәуекелдікке қатысты ұйымның бақылаулары, бақылау қызметтерін білуі қажет. (Сілт: Тарм. А146-А148)

Шын Мәніндегі Шаралар Жеке Өздері Жеткілікті Мен Тиісті Аудиторлық Дәлелдемені Қамсыздандырмайтын Тәуекелдіктер

30. Кейбір тәуекелдіктер жағдайында, аудитор тек қана елеулі шаралардан жеткілікті мен тиісті аудиторлық дәлелдемені алу мүмкін емес немесе ыңғайлы еместігі туралы пікірі жасауы мүмкін. Кейбір тәуекелдіктер сипаттамалары әдетте адами аз қатысуымен немесе қатысуынсыз жоғары автоматтандырылған өндеуді қамтамасыз ететін әрекеттер немесе шоттық баланстар кәдімгі мен шын мәніндегі сыныптарын жөнсіз немесе толық емес түрде құжаттауға қатысы бар. Мұндай жағдайларда, ұйымның тәуекелдіктерді бақылаулары аудитке қатысы бар. Сонымен қатар, аудитор білуі тиіс. (Сілт: Тарм. А149-А151)

Тәуекелдіктерді Бағалауды Тексеру

31. Бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаулардың тәуекелдіктеріне аудиторлық баға беру аудит барысында өзгеруі мүмкін, себебі қосымша аудиторлық дәлелдер алынады. Аудитор бұдан әрі аудиторлық шараларды орындаудан аудиторлық дәлелдеме алған жағдайда, немесе егер жаңа ақпарат алынған болса, бұл ақпарат аудитормен әдетте бағалауға негізделетін аудиторлық дәлелдерге сәйкес емес болса, аудитор бағалауға қайта қарауы мен соған сәйкес бұдан әрі аудиторлық шараларды жетілдіруі тиіс. (Сілт: Тарм. А152)

Құжаттама

32. Аудитор құжаттауы қажет:²
- (a) 10 тармаққа сәйкес келісім бойынша топпен талқылауын, сондай-ақ қол жеткен елеулі шешімдерді;
 - (b) 11 тармақта сипатталған мекеменің әрбір жақтарын түсінудің маңызды құрауыштары және оның айналасы, және 14-24 тармақта көрсетілген оның ішкі бақылау жүйесінің әрбір құрауыштары; мұндай түсінік алынған ақпарат көзі; және де тәуекелділік бағалау шараларын орындау;
 - (c) 25 тармаққа сәйкес қаржылық есептілік деңгейіндегі және бекітулер деңгейіндегі анықталған және бағаланған елеулі бұрмаланулар тәуекелділігі; және

² 230 ХАС, *Аудиторлық құжаттама*, 8-11 тармақтар және А6 тармақ

- (d) 27-30 тармақтарға сәйкес бағаланған, анықталған тәуекелділіктер мен байланысқан бақылауларды. (Сілт: Тарм. А153-А156)

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал

Тәуекелділікті Бағалау бойынша Шаралар және Тиісті Қызметтер (Сілт: Тарм. 5)

- A1. Ұйым пен оның ортасы, ішкі бақылауы туралы білім аудит барысындағы ақпаратты жинау, жаңарту және талдаудың тұрақты және динамикалық процесі («ұйымды білу» деген термин сияқты сипатталады) болып табылады. Бұл білім кепілдемелер құрылымын белгілейді, оның шеңберінде аудитор аудитті жоспарлайды және аудит барысында кәсіби көзқарасын білдіреді, мысалы:
- Қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының тәуекелдігін бағалау;
 - 320 ХАС сәйкес маңыздылықты белгілеу;³
 - Есептік саясатты таңдау мен қолдану сәйкестілігін, сондай-ақ қаржылық есептілік ашуларының бара-барлығын қарастыру;
 - Аудиттің арнайы қаралуы қажет болуы мүмкін қаржылық есептіліктегі сомалар мен ашып көрсетулерге қатысты бағыттарды анықтау, мысалы: байланысты тараптармен жасалатын операциялар немесе басшылықтың ұйымның қызметін әрі қарай жалғастыру қабілетін бағалауы; немесе мәмілелердің іскерлік мақсатын қарастыру кезінде;
 - Талдамалық шараларды орындауға қажет жобаларды әзірлеу;
 - Елеулі бұрмалау бағаланған тәуекелдігіне жауап қайтару, сонымен қатар жеткілікті мен тиісті аудиторлық дәлелдер алуға қажет болатын бұдан әрі аудиторлық шараларды әзірлеу мен атқару;
 - Болжамдардың және басшылықтың ауызша немесе жазбаша ұсынымдарының орындылығы сияқты, алынған аудиторлық дәлелдердің жеткіліктілігі мен сәйкестілігін анықтау.
- A2. Себебі мұндай шараларды орындау барысында алынған ақпаратты аудитор елеулі бұрмалау тәуекелдігін бағалауды қолдау үшін аудиторлық дәлел ретінде пайдаланады. Сондай-ақ сол сияқты шаралар елеулі шаралар немесе бақылау тестілеу сияқты жоспарланған жоқ

³ 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*

болса да, аудитор операциялар сыныбы, қалдық шоттары және ашулар және байланысты растаулар бақылау операциялық тиімділігіне байланысты аудиторлық дәлелдер алады. Аудитор мәні бойынша шаралар немесе бақылау тестерінің орындалуын тәуекелділікті бағалау шараларымен бір мезгілде орындауды таңдайды, себебі бұлардың бірлесуі тиімді болып келеді.

- A3. Аудитор ұйым пен оның ортасын, ішкі бақылауы туралы білуге қажет ауқымды анықтау үшін кәсіби көзқарасты қолданады. Ұйым пен оның саласы туралы білу ХАС-на сәйкес аудиттің орындалуының маңызды аспектісі болып табылады. Аудиторға қажетті жалпы түсіну тереңдігі басшылықтың кәсіпорынды басқаруда иеленіп отырғанынан аз болады.
- A4. Баға берілуі қажет болатын тәуекелдіктер қателер немесе алаяқтықпен туындайтын тәуекелдіктер қамтиды. Тәуекелдіктер екеуі бұл ХАС-та көрсетілген. Мысалы, алаяқтық тудырған елеулі бұрмаланулар тәуекелдігін анықтауға қажет болатын ақпаратты алу үшін тәуекелдікті бағалау шаралары мен байланысты қызметтерге қатысты талаптар мен нұсқау 240 ХАС-та берілген деп алаяқтық шын мәні болып шығады.⁴
- A5. Аталған бөлімде аудитор ұйым туралы білу барысында (11-24 тармақтарды қараңыз) ұйым пен оның саласының аспектілерін, сондай-ақ бта көрсетілген елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін анықтауға қажетті шараларын зерттейді. Сондай-ақ аудитор алынған ақпарат негізінде елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін анықтауға көмектесетін басқа да шараларды қарастырады. Мысалы:
- Аудитор сыртқы көздерден алынған ақпарат, мысалы аналитиктер, банктер мен рейтингілік агенттіктер есебі, сауда және экономикалық журналдар, заң және қаржылық баспасөз материалдары ұйым туралы ақпарат алуы қажет.
 - Аудитор ұйымның сыртқы заң кеңесшісінің сұрау жүргізуі немесе ұйымға қызмет көрсетуді сараптау мүмкіндігін қарайды.

Менеджмент, ішкі аудит қызметі және ұйым ішіндегі басқа да сұрақтар
(Сілт: Тарм. 6(a))

- A6. Аудиторлық сұраумен алынған мәліметтің көбісі қаржы есеп-қисап басқармасының жауапты тұлғаларынан алынған. Егер кәсіпорында басқа міндеттердің бар болуы, сонымен қатар мәлімет іші аудиторлық сұраныс арқылы алынады.
- A7. Алайда сұрау арқылы аудиторға қажет ақпараттың көпшілігі қаржылық есептілікке жауапты басшылықтан алынады. Ұйымның басқа қызметкерлерінен: өндірістік және ішкі аудит мамандарынан,

⁴ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, 13-25 тармақтар

жауапкершілік деңгейі әртүрлі мамандардан алынатын сұраулар елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін анықтауда пайдалы болады. Мысалы:

- Басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға бағытталған сұраулар, қаржылық есептілік дайындалған ортаны білуге. ХАС 260⁵ (Қайта қарастырылған) ішкі аудит мамандарына бағытталған сұраулар, олар жыл бойына ішкі бақылау тиімділігі мен үлгі жобасына қатысты аудиторлық шаралармен басшылық шаралардан алынған мәліметтерге қандай қызмет көрсеткенін анықтауда.
- Жалпы сипаттағы және ерекше сипаттағы операцияларды есепке алу, өңдеуге қатысқан қызметкерлерге сұрау жүргізу, олар аудиторға есеп саясатының белгілі бір баптарын қолдану мен таңдау сәйкестілігін анықтауда.
- Ішкі заң кеңесшісіне бағытталған сұраулар сот дауларына, заңнама мен нормативтік актілерге сәйкестікке, ұйымға әсерететін алаяқтық немесе күдікті алаяқтыққа, кепілдіктерге, сатылған облигацияларға, әріптестер мен келісімдерге және келісімшарттарына қатысты мәселелер туралы ақпарат береді.
- Маркетинг бөлімінің мамандарына бағытталған сұраулар ұйымның маркетингтік стратегиясындағы, сатулар бағыттарындағы, немесе клиенттермен келісім-шарттардағы өзгерістерді білуге көмек береді.
- Тәуекелділік басқармасына жіберілген сұраныс (немесе сондай рөл атқарушы), операциялық және реттеу тәуекелділік мәліметті ұсына алады, олар қаржы есеп-қисапқа әсер етеді.
- Ақпараттық жүйе қызметкерлеріне жіберілген сұраныс, жүйені өзгерістер туралы мәлімет бере алады, немесе ақпараттық жүйе тәуекелділікті басқара алмауын дәлелдейді.

A8. Ұйым ортасымен түсінігін алу тоқтаусыз, серіпті үдеріс болғандықтан, аудиторлық сұраныстар аудиторлық тапсырма бойынша болады.

Ішкі Аудит Міндеті Бойынша Сұраныс

A9. Егер ұйымның ішкі аудит міндеті болса, сәйкесінше тұлғалардың сұранысын функция шегінде, ақпаратты бере алады, ол аудиторға мәннің түсінігі мен ортасын қабылдауға, сонымен қатар анықтау мен бағалау тәуекелге мәнді бұрмалау қаржылық есептеме деңгейінде және бекіту деңгейінде пайдалы. Өз жұмыстарын атқара отырып, ішкі аудит міндеті, ұйым қызметін көрсетуді және бизнес тәуекелді алған сияқты,

⁵ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас*, 4(b) тармақ

сонымен қатар оның жұмысына қарай тұжырым жасай алады, олар бақылау мен тәуекелдің жетіспеушілік тұжырымы сияқты, аудитордың кәсіпорынмен түсініміне, аудитордың тәуекел есебіне немесе басқада аудитор аспектісіне үлкен салым сала алады. Аудиторлық сауалдар ішкі аудит міндетінің түрі, мерзімін немесе дәрежесін төмендетуі үшін қолдану неме қолданбауы үшін жасалған, аудиторлық процедура орындалуы тиіс.⁶ Ерекше тапсырмасы бар сауалдар сұрақтар жайында ішкі аудит міндеті басқаруға мүмкіндігі бар және өзінің тәуекел міндетінің есептеу процесінің қорытындысы болуы мүмкін.

- A10. Аудиторлық сұрауларына жауап негізделген болса, онда ол ұйымның қаржылық есептілікті және аудиторлық үшін маңызды болуы мүмкін нәтижелері көрінеді, аудитор ішкі аудит қызметінің есептерін байланысты оқып, ол тиісті қарастыра алады. Тиісті болуы мүмкін ішкі аудит қызметінің есептерінің мысалдары, басқару немесе ішкі аудиттің атқаратын қызметінің емтихандарының нәтижелерін сипаттайтын, басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға дайындалды, сол функцияның стратегиясы және жоспарлау құжаттары мен есептерді қамтиды.
- A11. Сонымен қатар, ХАС 240⁷ сәйкес, ішкі аудит функциясы кез келген нақты, немесе күдікті алаяқтық туралы аудиторға ақпаратты қамтамасыз етеді, аудитор алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекеліне аудиторлық сәйкестендіру назарға қабылдайды.
- A12. Анықтамалар жасалған ішкі аудит функциясы тұлғалармен мұндай бас ішкі аудит атқарушы ретінде, аудитордың пікірі бойынша, тиісті білім, тәжірибелері мен билік жүргізу міндеті тапсырылғандарға немесе жағдайларға байланысты, функциясы шегінде басқа да мамандар көмектесе алады. Сонымен қатар, аудитор ол тиісті аталған тұлғалар мерзімді кездесулер бар болуы мүмкін деп санайды.

Қоғамдық сектор ұйымдарін ерекше түрде қарастыру (Сілт: Тарм. 6(a))

- A13. Қоғамдық сектор ұйымдарінің аудиторлар жиі қолданылатын заңдар мен ережелерге сәйкес ішкі бақылау және сақталуын ескере отырып, қосымша міндеттері болады. Ішкі аудит қызметі тиісті адамдардың анықтамалар қолданыстағы заңдарға және ережелерге қаржылық есептілігін ішкі бақылаудағы кемшіліктерінің қаупті болуы материалдық сақтамаған қаупін анықтау аудиторларда көмек болады.

Талдамалық үдеріс (Сілт: Тарм. 6(b))

⁶ Тиісті талаптар 610 ХАС (2013 жылы қайта қарастырылған) жүргізіледі.

⁷ 240 ХАС, 20 тармақ

- A14. Тәуекелдерді бағалау рәсімдері ретінде орындалған талдамалы шаралардан аудитор бейхабар болады және бағаланған тәуекелдерге жауаптарды әзірлеу, енгізу үшін негізгі қамтамасыз ету мақсатында туындалған елеулі бұрмаланулардың тәуекелін бағалау көмек алатын ұйымның аспектілерін анықтауы мүмкін. Тәуекелдерді бағалау рәсімдері ретінде орындалған талдамалы шаралар, мысалы, сату және сатылған тауарларды кеңістік немесе көлемін сату шаршы көлемі арасындағы қарым-қатынастарды, екі қаржылық және қаржылық емес ақпаратты қамтуы мүмкін.
- A15. Талдамалық рәсімдер аудит салаларындағы мәселелерді көрсететін ерекше операциялар мен оқиғалардың болуы, сомаларды, коэффициенттер мен трендтерді тануда көмек алады. Ерекше немесе күтпеген қатынастарда алаяқтық туындағанда, елеулі бұрмаланулардың тәуекелін анықтау маңызды болады, бұрмалаулар әсіресе тәуекелдерді аудитор көмектесуі мүмкін.
- A16. Алайда, мұндай талдамалық рәсімдер (тәуекелдерді бағалау рәсімдерін негізінде орындалған талдамалы шаралар жағдайы болуы мүмкін) жоғары деңгейде біріктірілген деректерді пайдаланады. Осы талдамалық шаралардың нәтижелері ғана тәуекелді болуы туралы кең бастапқы көрсетуді қамтамасыз етеді. Тиісінше, мұндай жағдайларда, талдамалық рәсімдердің нәтижелерімен бірге елеулі тәуекелді анықтау кезінде жиналған өзге де ақпаратты қарап түсіну үшін аудиторды көмек талдамалық рәсімдердің нәтижелерін бағалау мүмкін.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

- A17. Кейбір Шағын кәсіпорындар талдамалы шаралары мақсаттарымен қолданыла алатын аралықты немесе айлық қаржылық ақпарат болмауы мүмкін. Мұндай жағдайларда, аудитті жоспарлау немесе сұрау арқылы біраз ақпаратты алу мақсаттарымен аудитор шектеулі талдау шараларын атқара алса да, аудитор ұйым қаржылық есептілігі бойынша ерте жобаға қол жеткізуі кезінде елеулі бұрмалау тәуекелдіктерін анықтау мен бағалауға қажет болатын талдау шараларын орындауды жоспарлауы қажеттілігі пайда болуы мүмкін.

Байқау Мен Тексеру (Сілт: Тарм. 6(c))

- A18. Байқау және тексеру басшылық пен қызметкерлер сұрауларын толықтырады, сондай-ақ ұйым пен оның саласы туралы ақпаратты береді. Бұл аудиторлық шараларға мыналар кіреді:
- Фирма қызметін және жұмыстарын бақылау.
 - Құжаттарды зерттеу (бизнес-жоспарлар мен стратегиялар) ішкі бақылау туралы жазбалар мен нұсқаулар.
 - Басшылықтың дайындаған (тоқсандық есеп берулер,

аралықты қаржылық есеп берулер) және басқаруға өкілетті тұлғалардың (директорлар кеңесінің жиналастарының хаттамасы сияқты) есеп берулерді зерттеу;

- Кәсіпорынның ғимараттарына және зауыт ғимараттарына бару.

Өткен Кезеңдерден Алынған Ақпарат (Сілт: Тарм. 9)

A19. Аудитордың ұйыммен және алдыңғы аудиттер кезінде орындалған аудиторлық шараларға қатысты алдыңғы тәжірибесі сол сияқты мәселелер туралы ақпарат беруі мүмкін. Мысалы:

- Өткен аудит барысындағы бұрмалаулар, олардың уақытында түзетілуі.
- Ұйым пен оның ортасы сипаты, сондай-ақ ұйымның ішкі бақылауы (ішкі бақылаудағы кемшіліктер).
- Алдыңғы кезеңнен бастап ұйым пен оның саласындағы шын мәніндегі өзгерістер; сондай-ақ мұндай өзгерістер аудиторға елеулі бұрмалау тәуекелдігін анықтау мен бағалау үшін ұйым туралы жеткілікті білім алуына көмектесе алады.
- Аудитор қажетті аудиторлық шараларды орындауда қиындықтарға тап болған кезде, мысалы, олардың күрделілігіне байланысты транзакциялар мен басқа оқиғалардың немесе шоттардағы қалдықтардың (және онымен байланысты ақпаратты ашу) нақты түрлері.

A20. Егер аудитор ағымдағы аудит мақсаттарымен ақпаратты қолданғысы келсе, аудитор алдыңғы кезеңдерде алынған ақпарат сәйкестігін тексеруі қажет. Оның себебі бақылау ортасындағы өзгерістер, мысалы, алдыңғы жылда алынған ақпарат сәйкестігіне әсер етуі мүмкін. Сондай ақпараттың сәйкестігіне әсер етуі мүмкін өзгерістер пайда болғанын анықтау үшін аудитор сұраулар жүргізуі мүмкін, сондай-ақ басқа тиісті аудиторлық шаралар, мысалы, сәйкесті жүйелерді жіті зерттеуді орындай алады.

Келісім тобы арасындағы талқылау (Сілт: Тарм. 10)

A21. Келісім бойынша топ мүшелері ұйымның қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларға қатыстылығын талқылауы қажет. Оның мақсаты:

- Талқылау келісім бойынша топтың тәжірибелі мүшелерінің ұйым туралы білімдерімен бөлісуіне мүмкіндік береді.
- Топ мүшелеріне ұйымға қатысты бизнес тәуекелділігі туралы ақпаратпен пікір алмасуға жәрдемдеседі топ мүшелеріне ұйымға қатысты бизнес тәуекелділігі туралы ақпаратпен пікір алмасуға жәрдемдеседі, ұйымның қаржылық есебінің алаяқтық тудыратын

елеулі бұрмалануларға қатыстылығына ерекше назар аударылады.

- Келісім бойынша топтың мүшелеріне оларды тағайындауға ерекше салалардағы қаржылық есептілік елеулі бұрмалануларының мүмкіндігі туралы жақсы білуге, сондай-ақ мүшелері орындайтын аудиторлық шаралар нәтижесі аудиттің басқа аспектілеріне, кейінгі аудиторлық шараларының сипаты, мерзімі мен деңгейіне қалай әсер ететуі мүмкіндігі туралы білуге жәрдемдеседі.
- Топ мүшелері ұйымға елеулі бұрмалау тәуекелдігін бағалауға немесе бұл тәуекелдіктерді жою үшін орындалған аудиторлық шараларға әсер етуі мүмкін аудит барысында жаңа ақпаратпен пікір алмасуының негізін қамтамасыз етеді.

240 ХАС топ мүшелері алаяқтық тәуекелі туралы талқылауы бойынша бұдан әрі талаптар мен нұсқау ұсынады.⁸

A22. 10 тармақта талап етілген келісім бойынша топтың талқылауының бөлігі ретінде, қаржылық есептіліктің қолданыстағы құрылымын ашып көрсетуге қойылатын талаптарды қарастыру, ашуға қатысты маңызды бұрмаланулардың қаупі болуы мүмкін аудиттің басында анықтауға көмектеседі. Келісім бойынша топ талқылауы мүмкін мысалдарға мыналар кіреді:

- Елеулі жаңа немесе қайта қаралған ашуларға әкелуі мүмкін қаржылық есептіліктің талаптары;
- Ұйым ортасындағы, қаржылық жай-күйіндегі немесе елеулі жаңа немесе қайта қаралған ашуларға әкелуі мүмкін қызмет, мысалы, тексерілетін кезеңдегі бизнесті айтарлықтай біріктіру;
- Бұрын жеткілікті аудиторлық дәлелдерді алу қиын болған болуы мүмкін ақпаратты ашу; және
- Күрделі мәселелер туралы, оның ішінде қандай ақпаратты ашуға қатысты басшылықтың маңызды пікірімен байланысты ақпаратты ашу.

A23. Талқылауға барлық мүшелерді бір пікірталасқа қосу әрдайым қажет емес немесе практикалық емес (мысалы, бірнеше орынға арналған аудитте) және келісім бойынша топ мүшелерінің барлығынан хабардар болуы қажет емес. талқылауда қабылданған шешімдер туралы. Келісім бойынша серіктес мәселелерді келісім бойынша топтың негізгі мүшелерімен, соның ішінде қажет болған жағдайда, белгілі бір дағдылары немесе білімі бар адамдармен және компоненттерді

⁸ 240 ХАС, 16 тармақ

тексеруге жауапты адамдармен, талқылауды басқа адамдармен бірге өткізу кезінде, қажет деп санаған кезде, талқылауы мүмкін. келісім бойынша командада. Келісім бойынша серіктес келіскен байланыс жоспары пайдалы болуы мүмкін.

Шағын Ұйымдарды Ерекше Түрде Қарастыру

A24. Көпшілікті шағын аудитор тек қана келісім бойынша әріптеспен жүргізеді (жеке тәжірибеленетін бухгалтер). Сондай жағдайларда, аудитті жоспарлаған Келісім серіктесі өзі ұйымның қаржылық есептілігі алаяқтық немесе қателер себебі елеулі бұрмалауға қатыстылығын қарастыруға жауапты болады.

Ұйым Және Оның Сыртқы Ортасы Туралы Қажетті Түсінік, Ұйымның Ішкі Бақылауы

Ұйым және Оның Сыртқы Ортасы

Салалық, Заңды Және Басқа Сыртқы Факторлар (Сілт. Тарм. 11(a))

Салалық Факторлар

A25. Бұл факторлар салалық жағдайларға бәсекелестік орта, тапсырушылармен жеткізушілер арасындағы қатынас, технологиялық жаңалықтарға байланысты. Аудитор білуі керек мысалдар:

- Нарық пен бәсекелестік орта, сондай-ақ сұраныс, құзырет пен баға бәсекелестігі.
- Циклді немесе мерзімді белсенділік.
- Ұйымның өнімдеріне қатысты өнімдер технологиялары.
- Қуат жеткізу мен шығын.

A26. Ұйымның қызмет ету саласы бизнестің сипаты мен реттеу дәрежесінен туындайтын елеулі бұрмаланулар тәуекелділігіне әкелуі мүмкін. Мысалы ұзақ мерзімді келісім-шарттар елеулі бұрмалануларға әкелетін табыстар мен шығындарды елеулі бағалауды көрсетеді. Мұндай жағдайда аудитор топ құрамында білікті тәжірибелі мамандардың болуын қарастырады.⁹

Заңды Факторлар

A27. Заңдық факторлар құқықтық негізді анықтайды. Ол көп жағдайларда қаржылық есептіліктің тұжырымдамалық негізі болып саналатын ұйым тіркелген юрисдикцияның тұжырымдамалық негізі болып табылады. Аудитор қарастыратын мәселелердің мысалдары мыналарды қамтуы мүмкін:

⁹ 220 ХАС, Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау, 14 тармақ

- Бухгалтерлік принциптер мен салалық ерекше тәжірибелер.
- Реттелетін салаға арналған құқықтық тұжырымдама.
- Ұйымның жұмыстарына әсер ететін заң мен нормативтік актілер, сонымен қатар тікелей қадағалаушы жұмыстар.
- Салықтар (корпоративтік және басқа салықтар).
- Ұйымның бизнесті орындауына қазіргі әсер ететін қоғамдық саясаттар, мәнеттік саясат сияқты, сондай-ақ валюта айыр бастауды бақылаулар, қазынагерлік, қаржылық стимулдар (мысалы, қоғамдық көмекші бағдарламалар) және тарифтер немесе сауда шектеулер бойынша саясаттар.
- Сала мен ұйымның бизнесіне әсер ететін экологиялық талаптар.

A28. 250 ХАС (Қайта қарастырылған) ұйым пен ұйым жұмыс атқаратын салаға қолданылатын заңды мен нормативтік тұжырымдамаға қатысы бар ерекше талаптардың кейбіреуін қамтиды.¹⁰

Қоғамдық сектор нысандарын қарастыру

A29. Қоғамдық сектор ұйымдарінің аудитіне қарағанда, заң, нормативтік актілер немесе басқа орын ұйымның жұмыстары әсер етуі мүмкін. Сол сияқты элементтер ұйым мен оның ортасы туралы білуге пайдалы болып келеді.

Өзге Сыртқы Факторлар

A30. Аудитор қарастыруы мүмкін, ұйымға әсер ететін басқа сыртқы факторлар мысалдарына жалпы экономикалық жағдайлар, процент мөлшерлемесі мен несиелендіру қол жеткізілуі мен инфляция немесе валюта бағасын арттырып жіберу кіреді.

Ұйымның Сипаты (Сілт: Тарм. 11(b))

A31. Аудитор ұйым сипатын білуі керек. Мысалы:

- Ұйым әртүрлі географиялық нүктелерде орналасқан еншілес компаниялары және компоненттері бар күрделі құрылым болса қиындықтар туындуы туралы білуі керек. Осындай жағдайлардағы шоғырландырудың қиындықтарына қоса, елеулі бұрмалаудың тәуекелдерге әкелуі мүмкін күрделі құрылымды басқа мәселелерге жатады: гудвил, қауымдас кәсіпорын, инвестициялар, арнайы кәсіпорындар тиісті түрде есепке алына ма сұрақтары және қаржылық есептілікте осындай мәселелердің тиісті түрде ашылғандығы.

¹⁰ 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар мен Нормативтік Актілерді Қарастыру*, 12 тармақ

- Меншіліктікке байланысты басқарушы-иелерімен басқа тұлғалар, ұйымдар арасындағы қарым-қатынасқа байланысты жақтармен операциялардың дұрыс анықталуында маңызды орын алады. 550ХАС¹¹ аудитордың байланысқан тараптарға қатысты көретулер туралы талаптар мен нұсқау ұсынады.
- A32. Ұйым табиғатын түсіну кезінде аудитор қарастыратын мәселелердің мысалдарына мыналар кіреді:
- Бизнес-операциялар:
 - Табыстар сипаты, өнімдер немесе қызметтер, сондай-ақ электрондық коммерция Интернет сатулары мен маркетинг жұмыстары сияқты.
 - Қауымдастықтар, қауымдас кәсіпорындар мен аутсорсинг операциялары.
 - Альянстар, бірлескен кәсіпорындар және аутсорсинг қызметі.
 - Географиялық таратылу мен салалық сегментация.
 - Өнімдер объектері, қоймалары мен офистері және түгіндеме орналасуы мен саны.
 - Негізгі клиенттер мен маңызды өнім мен қызмет жеткізушілер, қызметкерлер жалдау бойынша келісімдер (сондай-ақ одақтың кедісімдері бар болуы, зейнетақы мен басқа еңбек қызметі атқарылғаннан кейінгі жеңілдіктер, жарна қағаздарды сатып алу бойынша опциондар немесе көтермелеу сыйлығы бойынша келісімдер, және жұмысқа қабылдау мәселелеріне қатысты қоғамдық нормативтік-құқықтық актілер).
 - Зерттеу мен дамыту бойынша атқаратын жұмыстар, сондай-ақ шығындар.
 - Байланысқан тараптармен әрекеттер.
 - Инвестициялар және инвестициялық қызмет, мысалы:
 - Жоспарланған немесе соңғы кезеңдегі атқарылған сатулар немесе инвестицияларды алу.
 - Инвестициялар мен жарна қағаз мен қарыздар таратылуы.
 - Капиталдық инвестицияларға қатысты жұмыстар мен операциялар.

¹¹ 550 ХАС, *Байланысты Тараптар*

- Біріктірілмеген субъектілерде, сондай-ақ қауыс кәсіпорын, серіктестіктер мен айрықша кәсіпорындардағы инвестициялар.
- Қаржыландыру мен қаржыландыруға қатысты жұмыстар мен операциялар:
 - Негізгі филиалдар мен еншілес компаниялар, сондай-ақ біріктірілмеген мен біріктірілген құрылымдар.
 - Қарыздық құрылым мен соған қатысты шарттар, сондай-ақ баланстан тыс қаржыландыру мен лизинг бойынша келісімдер.
 - Нағыз иеленуші (жергілікті, шетелдік, бизнес-абырой мен тәжірибе) және байланысқан тараптар.
 - Туынды қаржылық тәсілдерді пайдалану.
- Қаржылық есеп беру:
 - Бухгалтерлік принциптер мен салалық айрықша тәжірибелер, сондай-ақ салаға ерекше қатысты мен шын мәніндегі санаттар (мысалы, қарыздар мен банктерге арналған инвестициялар, немесе дәрі-дәрмектер үшін зерттеу мен дамыту).
 - Табыстарды растау бойынша тәжірибелер.
 - Әділ құндар үшін есеп жүргізу.
 - Валюта активтері, міндеттер мен әрекеттер.
 - Сондай-ақ даулы мен туындайтын аймақтардағы әрекеттерді ескерумен, әдеттен тыс немесе күрделі әрекеттер бойынша есеп беру (мысалы, акцияларға негізделетін өтемақы бойынша есеп беру).

A33. Алдыңғы кезеңдерден туындап ұйымдағы шын мәніндегі өзгерістер елеулі бұрмалау тәуекелдігіне әкеледі немесе оларды өзгертеді.

Ерекше сипаттағы ұйымның сипаты

A34. Ерекше ұйым (кейбір жағдайда ерекше сипаттағы механизм деп сипатталады) жалпы алғанда тар көлемді мен жақсы белгіленген мақсаттарға арналған ұйым; бұл ұйымның мақсаты – қаржылық активтерді лизингке беру немесе шарттың орындалуын қамтамасыз ету немесе зерттеу мен дамытуға қатысты жұмыстарды атқару. Бұл ұйымның нысаны бірлестік, сенім, серіктестік немесе корпоративтік емес ұйым болуы мүмкін. Ерекше ұйым құраған ұйым әдетте активтерді ерекше ұйымға аударады (мәселен, қаржылық активтер

қатысуымен растауды тоқтату бойынша әрекеттің бөлігі ретінде). Басқа тараптар ерекше ұйымын қаржыландырғанда, ерекше ұйымның активтерін пайдалану немесе ерекше ұйымның жұмыстарын атқаруға құқын алады. 550 ХАС сәйкес кейбір жағдайларда ерекше сипаттағы ұйыммен байланысқан тарап бола алады.¹²

- A35. Қаржылық есеп беру жүйелері әдетте бақылауға мүмкін қатысы бар бөлікті талаптар немесе ерекше ұйымды біріктіру қарастырған жағдайларды белгілейді. Мұндай жүйелердің талаптарын түсіндіру әдетте ерекше ұйымды тарататын байланысты келісімдер бойынша егжей-тегжейлі білуді талап етеді.

Ұйымның Есен Саясатын Таңдап Қолдану (Сілт: Тарм. 11(с))

- A36. Ұйымның бухгалтерлік саясатты таңдау мен қолдану туралы білу мынадан тұруы қажет:

- Ұйым шын мәніндегі мен әдеттен тыс әрекеттерді есепке алуға арналға тәсілі.
- Басшылықтың нұсқауы немесе келісуі аз болатын даулы немесе туындайтын аймақтарта шын мәніндегі бухгалтерлік саясаттар әсері.
- Ұйымның бухгалтерлік саясаттардағы өзгерістер.
- Ұйым үшін жаңа болып саналатын қаржылық есеп беру стандарттары мен заң мен құқықтық актілері, сондай-ақ ұйым мұндай талаптарды қашан да қалай енгізеді.

Мақсаттар, Стратегиялар, Байланысты Бизнес Тәуекелділіктер (Сілт: Тарм. 11(d))

- A37. Ұйым өз бизнесін салалық, заңдық және басқа ішкі, сыртқы факторлар негізінде жүргізеді. Осы факторларды есепке алу үшін басшылық немесе өкілетті тұлғалар ұйымның жалпы жоспарлар болып табылатын мақсаттарды анықтайды. Стратегия осы мақсаттарға жету әдістерін белгілейді. Стратегиялары мен мақсаттары уақыт өте келе өзгеріп отырады.

- A38. Бизнес тәуекелділіктері елеулі бұрмаланулар тәуекелділігіне қарағанда көлемді болып келеді. Бизнес тәуекелділігі өзгерістерге және күрделіліктерге байланысты орын алады. Өзгерістер сұранысқа ие болмаған жаңа тәуекелдіктерді туындайды. Бизнес тәуекелділігі төмендегі жағдайларды тудырады:

- Сұранысқа ие болмаған жаңа өнімдерді немесе қызметтерді жасауда;

¹² 550 ХАС, А7 тармақ

- Нарық ойдағыдай дамытылған, нарық өнім немесе қызметті қолдауға қабілеті жоқ; немесе
- Өнім немесе қызметтегі ақаулықтар міндеттері мен абыройлы тәуекелдікке әкеледі.

A39. Ұйым кез болатын бизнес-тәуекелдігі туралы білу елеулі бұрмалау тәуекелдігі мүмкіндігін арттырады. Алайда аудитор барлық бизнес-тәуекелдіктерді анықтау немесе бағалауға жауапкершілікте болмайды, себебі бизнес тәуекелділігінің көпшілігі емес қаржылық есептілікке әсер ететін қаржылық зардаптарға алып келеді.

A40. Ұйымның мақсаттары, стратегиялары мен байланысты бизнес-тәуекелдіктер туралы білім алу барысындағы мәселелер мысалдары:

- Салалық дамытулар (ықтимал байланысты бизнес-тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, ұйым салдағы өзгерістермен қалай қатынасуға қатысты қызметкерлері немесе тәжірибесі болмауы).
- Жаңа өнімдер мен қызметтер (ықтимал байланысты бизнес-тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, арттырылған өнімдер жеткізу бойынша міндеттемеге қатысты тәуекелдік).
- Бизнес экспансиясы (мүмкін байланысты бизнес-тәуекелдік болуы, мысалы, сұраныс дұрыс емес есептелмегеніне қатысты тәуекелдік).
- Жаңа бухгалтерлік талаптар (ықтимал байланысты бизнес-тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, аяқталмаған немесе барабар емес іске асырылуы немесе өскен шығындар).
- Құқықтық талаптар (ықтимал байланысты бизнес тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, жоғарылаған құқық пен заңдарға тәуелділік).
- Ағымдағы мен болшақтағы қаржылық талаптар (ықтимал байланысты бизнес-тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, қаржыландыруды жоғалту, оның себебі ұйымның талаптарға сәйкес келуге қабілетсіздігі).
- АТ (IT) пайдалану (ықтимал байланысты бизнес-тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, жүйелер мен үдерістер сәйкес емес себебімен).
- Стратегияны орындаудың әсерлері, атап айтқанда жаңа бухгалтерлік талаптар әкеп соқтыратын кез келген әсерлер (ықтимал байланысты бизнес-тәуекелдік болуы мүмкіндігі, мысалы, аяқталмаған немесе барабар емес орындалуы себебі болуы мүмкін).

A41. Бизнес тәуекелділігі операциялар сыныбы, сальдо

шоттары мен бекітулер деңгейінде немесе қаржылық есептілік деңгейінде ашулар бойынша елеулі бұрмаланулар түрінде болатын бір сәттік зардаптарға әкелуі мүмкін. Мысалы клиенттік базадағы мәліметтердің өзгеруі дебиторлық қарыздарды бағалаудың елеулі бұрмалануларының тәуекелділігін тудырады. Дегенмен, аудитор бағалауда жалғаспалы мәселелер болжамдарының сәйкестігін бағалағанда қарастыратын сондай тәуекелдің, нақты айтқанда, қысқарып отырған экономикамен бірігіп, ұзақ мерзімді салдары болуы мүмкін. Аудитордың бизнес тәуекелі нәтижесінде маңызды бұрмалау болу-болмауын қарастыруы сондықтан, кәсіпорынның жағдайларын ескеріп жасалады. Елеулі бұрмалаулардың тәуекелдерін көрсетуі мүмкін жағдайлардың және оқиғалардың мысалдары 2 қосымшада берілген.

- A42. Әдетте басшылық бизнес тәуекелділіктерін анықтап, осы мәселелерді шешу әдістерін қарастырады. Мұндай үдеріс 15 және A88-A89 тармақтарға сәйкес ішкі бақылаудың бір бөлігі болып табылады.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

- A43. Қоғамдық сектордың ұйымдар «басшылық мақсаттары» қоғамдық ұйымдар жалғаспалы мәселелер болжамдарының әсерлеріне түседі және заң, нормативтік актілерде көздері бар мақсаттардан тұра алады.

Ұйымның Қаржылық Қорытындыларын Бағалау Мен Шолу (Сілт: Тарм.11(е))

- A44. Оларды бағалау мен шолу аудиторға ұйым нәтижелерінің маңызды аспектісіне жол ашады. Ішкі және сыртқы нәтижелерді бағалау ұйымға қысым жасайды, ол өз кезегінде басшылықты нәтижелерді арттыруға итермелейді. Кәсіпорынның жұмыс шараларын түсінуге қол жеткізу аудиторға осындай қысымдар басшылықтың елеулі бұрмалау тәуекелдерін көбейтуі мүмкін әрекеттеріне әкелуі әкелмеуін қарастыруға көмектеседі. Алаяқтық тәуекелдігіне қатысты талаптар мен нұсқау туралы ақпарат алу үшін 240 ХАС қараңыз.

- A45. Қаржы тиімділіктің өлшемі мен шолуы басқарудың бақылау тәсілі (көрсетілген ішкі аудит компоненті A110-A121 тармағында көрсетілген) алайда оның мақсаттары қапталынуы қажет:

- Қорытындыларды бағалау мен шолу нәтижелер бойынша мақсаттарға сәйкестігін қарастырады (немесе үшінші жақтар).
- Бақылау мониторингі ішкі бақылаулар жөніндегі ақпаратты қарастыру жолымен олардың тиімділігін арттырады.

Кейбір жағдайларда бұл көрсеткіштер ішкі бақылаудың кемшіліктерін анықтайтын ақпаратты береді.

- A46. Басшылық бақылау мен шолу үшін қолданатын ішкі ақпарат

мысалдары:

- Маңызды көрсеткіштері (қаржылық пен қаржылық емес көрсеткіштер) және негізгі нәтижелері, беталыстары мен операциялық статистика.
- Аралықты қаржылық нәтижелерді талдау.
- Бюджеттер, болжамдар, бюджеттен ауытқуларын талдау, сегменттік ақпарат және бөлімше, департамент немесе басқа деңгей бойынша нәтижелер бойынша есептер.
- Қызметкерлер жұмысының нәтижелерін өлшеу мен ынталандырылған өтемақы бойынша саясат.
- Бәсекелестер нәтижелерімен салыстырулар.

A47. Сыртқы факторларда ұйымның қаржылық нәтижелеріне талдау жүргізуі мүмкін. Мысалы талдаушылардың, рейтинглік агенттіктердің есебі аудиторға өте пайдалы. Осындай есептер әдетте аудиттеленетін есептен алуы мүмкін.

A48. Ішкі бағалаулар басшылық пен басқа тұлғаларға сұрау жүргізуді қажет ететін жобаланбаған нәтижелер мен көзқарастарды анықтауы мүмкін (сондай-ақ, кейбір жағдайларда, дер кезінде бұрмалауды анықтау мен түзету). Мысалы, нәтижелерді талдау шаралары аудиторға байланысты қаржылық есептілік бұрмалау тәуекелдігі болуын көрсетеді. Мысалы, сол сияқты саладағы басқа ұйымдардың нәтижелерімен салыстырғанда нәтижелерді бағалау ұйым әдеттен тыс тез өседі немесе пайдасы бар. Егер мұндай ақпарат басқа факторлармен жұмыстың нәтижелеріне негізделетін бонустар немесе ынталандырылған өтемақы сияқты біріксе, бұл ақпарат қаржылық есептілікті дайындауда басшылықтың жалған пікірлерінің ықтимал тәуекелдікті анықтайды.

Шағын Ұйымды Қарастыру

A49. Шағын кәсіпорындар әдетте ұйымның қаржылық нәтижелерін бағалау мен шолудың формалды процесін қарастырмайды. Алайда басшылық белгілі маңызды көрсеткіштерге сүйенеді. Егер сұраулары нәтижелерін бағалау мен шолу болмауы анықталса, елеулі бұрмалау анықталмағаны мен түзетілмегеніне қатысты тәуекелдік пайда болады.

Ішкі бақылау (Сілт: Тарм. 12)

A50. Аудитор ішкі бақылау туралы ақпаратты әлеуетті бұрмалаулар типін мен елеулі бұрмалау тәуекелдігіне әсер ететін факторларды анықтауға, сонымен қатар болашақтағы аудиторлық шаралардың сипатын, уақыты мен ауқымын әзірлеуге пайдаланады.

A51. Ішкі бақылауға арналған келесі материалдар төрт бөлімде ұсынылған:

- Ішкі Бақылау Жалпы Сипаты мен Сипаттамалары.
- Аудитке Қатысты Бақылаулар.
- Байланысты Бақылаулар Туралы Білудің Сипаты мен Ауқымы.
- Ішкі Бақылау Құрамдас Бөлімдері.

Ішкі Бақылау Жалпы Сипаты мен Сипаттамалары

Ішкі Бақылаулардың Мақсаты

A52. Ол тиімді қызмет етуіне байланысты мақсаттарға жетуді көрсетеді. Ішкі бақылау бизнес тәуекелділігін анықтау мақсатымен әзірленеді:

- Қаржылық есептің сенімділігі;
- Өз қызметтердің тиімділігі мен сәйкестілігі; және
- Заңдық және нормативтік актілерге сәйкес тиімді қызмет ету.

Ішкі бақылауды әзірлеу мен енгізу әдісі ұйымның көлемі мен күрделілігіне байланысты.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

A53. Шағын кәсіпорындар мақсатқа жетудің қарапайым әдістері мен шараларын қолданады.

Ішкі Бақылауды Шектеу

A54. Ішкі бақылау фирмаға тек қана қаржылық есеп мақсаттарына қатысты ақылға қонымы сенімділікті қамтамасыз етеді. Ішкі бақылауды шектеулер мақсаттарының жетуіне әсер етуі мүмкін. Тұлға пікірлер дұрыс емес болуы мүмкін. Ішкі бақылаудың сәтсіздігі адами қателер себебімен пайда бола алады. Мысалы, ол бақылауды дамыту немесе өзгерту барысында қателер пайда бола алады. Соған сәйкес, бақылауды атқару тиімді емес болып келеді, мысалы ішкі бақылау мақсатымен (мысалы, ескертпе-есеп) дайындалған ақпарат тиісті емес түрде пайдаланады, оның себебі жеке жауапты тұлға өз мақсатты түсінбейді немесе сәйкес іс-шараларды қолға алуға ие болмайды.

A55. Сондай-ақ, бақылау екеу немесе одан да көп адам сөз байласуымен немесе басшылықтың ішкі бақылауды сәйкесті емес түрде елемейді арқылы айналып өте алады. Мысалы, басшылық клиенттермен табысты сәйкесті емес түрде растауды әкеп соқтыруы мүмкін ұйымның стандарттық сауда келісімдерінің шарттарын өзгертетін жақты келісе қол қоя алады. Басшылық белгілі несие шектеулерден аса беретін әрекеттерді анықтау мен есепке мақсатымен дамытылған бағдарламалық компьютердік бағдарламалардағы дұрыстау тексерулерін айналып кетеді немесе оларға тыйым салады.

A56. Осыған орай, бақылау дамыту мен енгізу кезінде басшылық өз таңдауынша бақылаулар сипаты мен ауқымы, сондай-ақ тәуекелдіктер сипаты мен ауқымы туралы қорытындыға келеді.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

A57. Шағын ұйымдар әдетте аз қызметкерлерден құралады, сондықтан бұл жауапкершіліктер сегрегациясы қажет болатын деңгейді шектейді. Алайда Шағын фирма иеленушісімен басқаратын ұйым, иегер-басқарушы ірі ұйымға қарағанда тиімдірек қадағалауды атқара алады. Бұл қадағалау жауапкершілі.

A58. Екінші жағынан иегер-басқарушы бақылауларды айналып кетуіне қабілеті бар, соның себебі ішкі бақылау жүйесі шамалы құрылыстық. Аудитор алаяқтықпен туындаған елеулі бұрмалау тәуекелдіктерін анықтау барысындағы мәліметтерді ескеріп отырады.

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдеріне Бөлу

A59. Аталмыш ХАС мақсатымен ішкі бақылауды осындай бес компонентке бөлу ұйымның ішкі бақылау аспектілерінің аудитке әсерін қарастырудың негізін ұсынады:

- (a) Бақылау ортасы;
- (b) Ұйым тәуекелділігін бағалау процесі.
- (c) Ақпараттық жүйе, қаржылық есепке және коммуникацияға жататын байланысты бизнес процестер.
- (d) Бақылаулар.
- (e) Бақылау мониторингі.

Мұндай бөлу ұйымның ішкі бақылауды дайындауы мен енгізуін немесе жіктелуін көрсетпейді. Аудиторлар ішкі басқаруды ішкі бақылаудың әртүрлі аспектілеріне мен аудитке әсерін көрсету үшін әртүрлі терминологияны қолдана алады және олардың ішінде ХАС компоненттері көрсетілген.

A60. Қаржылық есептілік аудитіне жататын ішкі бақылаудың бес компоненттері бойынша көмекші мәліметтер A77-A121 тармақтарда берілген. I қосымша ішкі бақылау компоненттерін нақты қарастырудан тұрады.

Аудитордың тәуекелдерін бағалауға қатысты ішкі бақылаудың қолмен және автоматтандырылған элементтерінің сипаттамалары

A61. Ұйымның ішкі бақылау жүйесіндегі қолдық, автоматтандырылған элементтердің мінездемесі аудитордың тәуекелділікті бағалауымен

және оған негізделген аудиторлық шаралардан көрінеді.

A62. Ішкі бақылаудың қарапайым және автоматтандырылған элементтерін қолдану операциялардың инициация, көрсету, өңдеу тәсіліне қолданады:

- Қарапайым жүйедегі бақылаулар: қызмет түріне шолу мен бекіту, салыстырылған баптар бойынша кейінгі жағдайлар. Бақылаулар автоматтандырылған бақылаулар мен ішкі бақылаулардың бірігуінен тұрады. Сондай-ақ электронды форматтағы жазулар құжаттарды қарастырмайды.
- АТ жүйесіндегі бақылаулар автоматтандырылған бақылаулар мен ішкі бақылаулардың бірігуінен тұрады (мысалы, компьютердік бағдарламаларға енгізілген бақылаулар). Осыған орай, қолдық бақылаулар АТ-ға тәуелді, АТ-дан туындайтын ақпарат қолданады, немесе АТ мен автоматтандырылған бақылаулардың сәйкесті тұратындығын мониторингілеу арқылы шек қойылады. Егер АТ әрекеттерді немесе қаржылық есептілікке енгізуге басқа ақпаратты инициациялау, құжаттау, өңдеу немесе есепке алу үшін қолданылса, жүйелер мен бағдарламалар маңызды шоттар үшін сәйкесті растауларға қатысты бақылауларды қамтиды немесе АТ-ға тәуелді болатын қолдық бақылаулардың тиімді қызмет етуіне пайдалы бола алады.

Ұйым ішкі бақылаудың қарапайым мен автоматтандырылған элементтерінің үйлестіруі ұйым АТ пайдалануы сипаты мен күрделілігіне қатысты болады.

A63. Әдетте АТ ұйымның ішкі бақылауының тиімділігінің әлеуетті мүдделерін көрсетеді:

- Бизнесті жүргізудің берілген ережелерін бір ізбен қолдану және операциялар мен мәліметтердің көп мөлшердегі көлемін өңдеуге қажет күрделі есептер;
- Ақпараттың дер кезінде берілуін, нақтылығын қамтамасыз ету;
- Ақпаратты қосымша талдауды қамтамасыз ету;
- Мониторинг және саясат пен шараларды қолдану мүмкіндігін қамтамасыз ету;
- Бақылауларды елеулі тәуекелділігін төмендету;
- Қауіпсіздік бақылауын енгізу арқылы қосымшаларда, мәліметтер жинағында, операциялар жүйесінде міндеттерді тиімді бөлуді қамтамасыз ету.

A64. АТ ұйымның ішкі бақылауына қатысты белгілі тәуекелділіктер тән:

- Мәліметтерді дұрыс өндемейтін бағдарламаларға немесе жүйеге сенімділік, немесе екеуі де.
- Мәліметтердің жоғалуына әкелетін немесе мәліметтердегі қате өзгерістер, рұқсат берілмеген немесе мүлдем болмаған операциялардың көрініс беруіне әкелетін рұқсат берілмеген мәліметтер. Көпшілікті қолданушылар далпы мәліметтер жинағына рұқсат берілетіні белгілі тәуекелділіктерді тудыруы қажет.
- Міндеттемелерді бөлу арқылы олардың тағайындалған міндеттемелерін орындауға қажетті болатын көз жеткізуге рұқсаттардан басқа көз жеткізуге рұқсат етілген АТ қызметкерлердің ықтималдығы.
- Берілген файлдың мәліметтеріндегі рұқсат берілмеген өзгерістер.
- Жүйелердегі немесе бағдарламалардағы рұқсат берілмеген өзгерістер.
- Жүйелерге немесе бағдарламаларға қажетті өзгерістер енгізудің мүмкінсіздігі.
- Сәйкессіз қолдық араласу.
- Мәліметтердің ықтимал жоғалуы немесе мәліметтерге қол жеткізу қажет деңгейде мүмкін болмауы.

A65. Келесі жағдайларға қатысты көзқарас білдіру кезінде қолмен басқару элементтері мүмкін болады:

- Ірі, ерекше, қайталанбайтын операциялар.
- Анықтауы қиын, қателерді болжау мүмкін емес жағдайлар;
- Автоматтандырылған бақылау ауқымынан тыс бақылаудың жүргізілуін талап ететін жағдайлар.
- Автоматтандырылған бақылау тиімділігінің мониторингі.

A66. Қарапайым бақылауларды адамдар орындайды, сол себепті олар ұйымның ішкі бақылауына қатысты белгілі бір тәуекелділіктерге ұрынуы мүмкін. Қарапайым бақылаулардың автоматтандырылған бақылауларға қарағанда сенімділігі төмен. Қарапайым жүйелердің мүмкіндігі аздау:

- Үлкен көлемдегі немесе қайталанатын операциялар немесе жобалауға жататын қателердің жойылуы немесе автоматтандырылған бақылаулар арқылы анықталуы.

- Бақылаудың орындалуын қажетті түрде дайындайтын немесе автоматтайтын бақылаулар.
- A67. Ішкі бақылауға қатысты тәуекелділік сипаты мен ауқымы ұйымның сипаты мен мінездемесіне байланысты. Яғни ішкі бақылау зерттеуде аудитор АТ немесе қолмен басқару жүйесін қолданудан туындайтын тәуекелділікті қарастырады.

Аудитке Туісті Бақылаулар

- A68. Ұйымның мақсаттары мен ол енгізетін бақылаулар арасында тікелей байланыс болады. Ұйымның мақсаты, яғни бақылау құралдарыда оның қаржылық есептілігіне, қызметіне және заңдар мен нормативті актілерді сақтауына қатысты, бірақ барлық мақсаттар мен құралдар аудитормен тәуекелділікті бағалауда маңызды болып табылмайды.
- A69. Жеке өзі немесе басқалармен бірге қаралуы кәсіби көзқарастың факторлары кәсіби көзқарасты білдіруде аудитор келесі жағдайларды, бекітілген компоненттер мен факторларды ескереді:
- Аудитордың маңыздылық туралы пікірі.
 - Тәуекелдік маңыздылығы;
 - Ұйым мөлшері;
 - Ұйымдастырушылық пен меншіліктілік сипатындағы ұйым бизнесінің сипаты;
 - Ұйым қызметінің күрделілігі мен диверсификациясы;
 - Бекітілген құқықтық және заңдық талаптар;
 - Ішкі бақылаудың жағдайлары қолданыстағы компоненті;
 - Ұйымның ішкі бақылауының бөлігі болып табылатын жүйенің сипаты мен күрделілігі;
 - Бақылау жеке өзі немесе басқалармен бірге елеулі бұрмалауды анықтауы мен болдырмауы.
- A70. Егер аудитор ақпаратты шараларды орындау мен дайындауға қолданаса, ұйымнан алынған ақпараттың нақтылығы мен толықтығына бақылау жасау да аудитке жатады. Қызметке және мақсаттардың сәйкестілігіне байланысты бақылаулар егер олар аудиторлық шараларды қолдануда бағаланатын мәліметтерге қатысты болса аудитке жатады.
- A71. Активтердің сақталуындағы ішкі бақылау қаржылық есепке және қызмет мақсатына байланысты бақылауды көрсетеді. Аудитордың сақтауға жататын бақылауларды зерттеуі қаржылық есептіліктің сенімділігіне қатысты бақылаулармен шектеледі.

A72. Ұйым әдетте мақсатқа қатысты бақылаулары бар. Бұл бақылаулар аудитке қатысы жоқ, осыған орай қарастырылуы қажет. Мысалы, ұйым сәйкесті мен тиісті операцияларды беру үшін автоматтандырылған жүйесіне сүйенеді (ұшу уақытын реттеу үшін әуе автоматтандырылған жүйелер); алайды бұл бақылаулар әдетте аудитке қатысы жоқ. Сонымен қатар, ішкі бақылау бүкіл ұйымға немесе өз қызмет етуші бөлімдерлер немесе бизнес-үдерістерге қолданылса да, ішкі бақылау туралы білім аудитке қатысты болмауы мүмкін.

Қоғамдық Сектордың Ұйымдарын Қарастыру

A73. Қоғамдық сектора аудиторлары әдетте ішкі бақылауға қатысты қосымша жауапкершіліктері бар, мысалы, олар бекітілген тәжірибе кодексіне, сондай-ақ заң, құқықтық актілерге сәйкестік туралы есеп беруге жауапкершілікте болады. Бұл жауапкершілігі нәтижесінде өздері ішкі бақылауға шолу терең мен бөлікті болады.

Ішкі Бақылау Туралы Білім Сипаты Мен Ауқымы (Сілт: Тарм. 13)

A74. Ол бақылаудың жеке өзі немесе басқа бақылаулармен жинақты түрде елеулі бұрмалануларды тиімді түрде анықтау, оларды болдырмау, түзету шараларын жүргізетінін зерттейді. Бақылауды енгізу оның бар екендігін және оны ұйымның қолданатынын көрсетеді. Тиімді емес бақылауды енгізуді бағалау емес, бақылауды жоспарлау қарастырылуы қажет. Қажетті деңгейде дайындалмаған бақылау ұйымның ішкі бақылауының әлсіз жағын көрсетеді.

A75. Сәйкес бақылауларды енгізу мен әзірлеу жөніндегі аудиторлық дәлелдерге қажет тәуекелділікті бағалау шаралары мынадан тұрады:

- Ұйымның персоналына сұрау жүргізуден.
- Белгілі бір бақылауларды қолдану процесін байқаудан.
- Қаржылық есепке жататын құжаттарды.
- Ақпараттық жүйедегі операцияларды.

Алайда сұраулар өздері сондай мақсаттарға жеткілікті емес.

A76. Егер бақылауларды келісімді түрде қолдануды қамтамасыз ететін автоматтандырылған үдеріс болмаса, ұйымның бақылаулар туралы білімі бақылаулар тиімділігін анықтау бойынша тестілеу жүргізуге жеткіліксіз. Мысалы белгілі бір күн бойынша аудиторлық дәлел алудың қарапайым әдісі басқа күндері жарамсыз болып қалады. Алайда АТ (ақпараттық технологиялар) (А63 тармағын қараңыз) ұйымға ақпараттың көп мөлшерін өңдеуге мүмкіндік береді және мониторинг өткізуді жақсартады. Яғни қауіпсіздік бақылауын, операциялық

жүйелерді енгізу арқылы міндеттерді тиімді бөлуге қол жеткізіледі. Бақылаулардың тиімділігін тестілеу 330 ХАС-та сұреттелген.¹³

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері – Бақыланатын Орта (Сілт: Тарм. 14)

- A77. Бақылау ортасы өкілетті тұлғалардың басқару қызметі, білімі мен әрекеттерін білдіреді, сондай-ақ ұйымның ішкі бақылауы бойынша нұсқау береді. Бақылау ортасы ішкі қызметкерлердің қалыптасуына әсер ететін ұйымның жалпы ахуалын белгілейді.
- A78. Ұйымның бақылау ортасын бағалауда аудитор келесі элементтерді, олардың ұйым процесіне енгізілуін қарастырады:
- (a) *Адалдық пен әдептану құндылықтарының ақпаратталуы мен енгізілуі* - бақылаулар жасау, әкімшіліктендіру, мониторингке әсер ететін негізгі элементтер.
 - (b) *Компетенттік бойынша міндеттемелер* – белгілі бір лауазымдар үшін компетенттік дәрежесін анықтау, оған қажет біліктілік пен дағды.
 - (c) *Өкілетті басшылықтың қатысуы*—өкілетті тұлғалардың басқару қызметі, білімі мен әрекеттерін білдіреді. Мысалы:
 - Басшылықтан тәуелсіздігі.
 - Олардың тәжірибесінен, мәртебесі.
 - Олардың қатысу мен алынған ақпарат ауқымы, сондай-ақ олардың қызметіне бақылау жасау.
 - Күрделі мәселелерді басшылықтың анықтауы мен қарастыруы, олардың ішкі және сыртқы аудиторлармен байланысы.
 - (d) *Басшылықтың философиясы мен стилі*— сипаттамалары:
 - Бизнес тәуекелділікті басқару мен анықтауға басшылықтың тәсілі.
 - Қаржылық есепке басшылықтың қатынасы.
 - Ақпаратты өңдеуге, бухгалтерлік қызметке және қызметкерлерге басшылықтың қатынасы.
 - (e) *Ұйымдастырушылық құрылым* - ұйым қызметі жоспарланатын, орындалатын, бақылауға алынатын және тексерілетін тұжырымдама негізі.

¹³ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

- (f) *Өкілеттіктер мен міндеттемелерді қарастыру* - қызмет түрі бойынша міндеттемелерді және өкілеттіктерді, өкілеттік иерархиясы мен есеп беруге қатысты қатынастарын қарастыру әдісі.
- (g) *Қызметкерлер ресурстарына қатысты саясат пен тәжірибе* - рекрутинг, бейімдеу, тренинг, бағалау, кеңес беру, қызмет бабын көтеру, өтемақылар мен сауықтыру шаралары.

Бақыланатын Орта Элементтері Бойынша Аудиторлық Дәлелдер

- A79. Әдетте аудитор тәуекелділікті бағалау бойынша сұраулар мен басқа тәуекелдікті бағалау шараларын біріктіру арқылы аудиторлық дәлелдерді алады. Мысалы құжаттарды тексеру арқылы сұрауларды растау. Сондай-ақ басшылық пен мамандарға сұрау жүргізу арқылы аудитор басшылықтың іскери тәжірибені жүргізуі мен әдептік тәртібі туралы хабар алады. Аудитор басшылық тәртібінің формалды кодексін дайындағаны немесе дайындамағаны туралы біледі.
- A80. Сонымен қатар, аудитор ішкі бақылау функциясының аудиторға қатысты анықталған кемшіліктерге қатысты қорытындылары мен ұсыныстарына басшылықтың қалай жауап бергенін, оның ішінде осындай жауаптардың қалай іске асырылғанын және қалай жасалғанын және олардың ішкі бағалауы нәтижесінде қарастырылғанын қарастыруы мүмкін.

Басқару Ортасының Елеулі Бұрмалаушылық Тәуекелдерін Бағалауға Әсері

- A81. Ұйымның бақылау ортасының кейбір элементтері оның елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін бағалауға күшті әсер ететіндігінен көрінеді. Мысалы өкілетті тұлғалар ұйымның бақылау туралы білімге әсер етеді, себебі өкілетті тұлғалардың қызметінің бірі қаржылық есептілікке қатысты басшылық қысымын теңдестіру. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың қатысуымен бақылау ортасын жобалаудың тиімділігіне келесі мәселелер әсер етеді:
- Директорлардың тәуелсіздігі және олардың басшылық қызметіне баға беруге қабілеттілігін қарастырады.
 - Ұйымның бизнес-әрекеттерін түсіну.
 - Олардың қаржылық есептіліктің қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес дайындалған-жасалмағандығын, оның ішінде қаржылық есептілікте тиісті түрдегі ашып көрсетулердің бар-жоқтығын бағалау деңгейі.
- A82. Директорлардың тәуелсіз кеңесі ірі ұйымдардегі басшылық философиясы мен стиліне әсер етуі мүмкін. Алайда басқа элементтер өз әсерінде шек қойылады. Адамдық ресурстарға қатысты саясат пен

тәжірибе қаржылық, бухгалтерлік және АТ қызметкерлерін жұмысқа қабылдау арқылы берілсе, ол жоғары басшылықтың табысты көтеру әрекетінің тәуекелділігін жеңілдете алмайды.

- A83. Қанағаттанарлық бақылау ортасының болуы аудитордың елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін бағалаудағы негізгі факторлардың бірі болып табылады. Сондай-ақ ол аудиторлық шаралардың сипатына, мерзіміне және ауқымына да әсер етеді. Яғни алаяқтық тәуекелділігін де төмендетуге көмектеседі. Керісінше, ішкі бақылаудың кемшіліктері әсіресе алаяқтық жағдайында бақылаулардың тиімділігі азая алады. Мысалы, басшылықтың АТ қауіпсіздігі тәуекелдігін жою үшін жеткілікті ресурстарды қолға алуға қабәлетсіздігі компьютерлік бағдарламалар немесе мәліметтердегі дұрыс емес өзгерістер немесе өңдеуден өтуі қажет болатын рұқсат етілмеген әрекеттер арқылы ішкі бақылауға теріс әсер етеді. 330 ХАС-та көрсетілген сияқты бақылау ортасы аудитордың бұдан әрі шараларына сипатына, мерзімі мен ауқымына әсер етеді.¹⁴
- A84. Өз бақылау ортасы маңызды бұрмалауды болдырмайды, анықтамайды, немесе түзетпейді. Алайла, бұл аудитордың басқа бақылаулардың тиімділігін бағалауына (мысалы, бақылаулар мониторингі мен ерекше бақылау қызметтерінің қызмет етуі) және соған сәйкес аудитордың елеулі бұрмалау тәуекелдігін бағалауына әсер етеді.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

- A85. Шағын кәсіпорындардың бақылау ортасы ірі кәсіпорындардан ерекшеленеді. Мысалы, өкілетті тұрғалар тәуелсіз немесе сыртқы мүшелерден тұрады, сондай-ақ басқа иегерлер жоқ болса, басқару өкілеттіге ие тұрғалардың рөлі тікелей түрде иегер-басқарушыға салынады. Бақылау ортасының сипаты басқа бақылаулардың маңыздылығына немесе олардың жоқ екендігіне әсер етеді. Мәселен, иегер-басқарушының белсенді қатысуы Шағын ұйымдардегі жауапкершіліктерді бөлу жоқтығынан туындайтын белгілі тәуекелдіктерді жеңілдетеді. Алайда бұл басқа тәуекелдіктерді, мысалы, бақылауларды елемеу тәуекелдігін арттырады.
- A86. Сонымен қатар, кішігірім ұйымдардағы басқару ортасының элементтеріне арналған аудиторлық дәлелдемелер құжаттық нысанда болмауы мүмкін, әсіресе басшылық пен басқа қызметкерлер арасындағы байланыс бейресми, бірақ тиімді болуы мүмкін. Мысалы, кішігірім ұйымдарде жазбаша мінез-құлық кодексі болмауы мүмкін, керісінше ауызша сөйлесу арқылы және басшылық мысалында адалдық пен этикалық мінез-құлықтың маңыздылығын көрсететін мәдениетті дамыту қажет.

¹⁴ 330 ХАС, А2–А3 тармақтар

A87. Сәйкесінше, басшылықтың немесе меншік иесінің-менеджердің қатынасы, хабардарлығы мен іс-әрекеті аудитордың кішігірім ұйымдың басқару ортасын түсінуі үшін ерекше маңызды.

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері — Ұйымның Тәуекелділігін Бағалау Үдерісі (Сілт: Тарм. 15)

A88. Ұйымның тәуекелдерді бағалау процесі басқарудың басқарылатын тәуекелдерді қалай анықтайтындығы үшін негіз болып табылады. Егер бұл процесс жағдайға, оның ішінде ұйымның сипатына, өлшеміне және күрделілігіне сәйкес болса, ол аудиторға маңызды бұрмалаулардың тәуекелдерін анықтауға көмектеседі. Ұйымның тәуекелдерді бағалау процесі жағдайларға сәйкес келе ме, жоқ па - бұл шешім мәселесі.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру (Сілт: Тарм. 17)

A89. Шағын кәсіпорында тәуекелдікті бағалау бойынша бекітілген үдеріс орын алмайды. Сол жағдайда, ұйым басшылығы бизнеске тікелей жеке әсер ету арқылы тәуекелдікті бағалауы мүмкін. Жағдайларға қарамастан, алайда, анықталған тәуекелдіктер туралы және ұйым басшылығы оны қалай қарастыратындығы тәсілі туралы сұраудың қажеттілігі бар.

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері — Қаржылық Есепке Және Басқа Ақпаратқа Жататын Бизнес Үдерістерді Ақпараттық Жүйелеу

Қаржылық Есепке Және Басқа Ақпаратқа Жататын Бизнес Үдерістерді Ақпараттық Жүйелеу (Сілт: Тарм. 18)

A90. Қаржылық есеп мақсаттары және бухгалтерлік жүйеге жататын бизнес үдерістерді ақпараттық жүйелеуін ескере отырып аудитор ақпараттық жүйе туралы білуі қажет:

- Операциялар инициаланатын, көрсетілетін, өңделетін және байланысты активтерді, пассивтерді және жеке меншікті капитал сенімділігін қолдау;
- Әрекеттер дұрыс емес өңделуін шешу, мысалы, файлдардың автоматтық тоқтатылуы;
- Жүйелердің бақылауларды елемей, өңделуі мен есепке алынуы;
- Ақпаратты әрекеттерді өңдеу жүйесінен бас бухгалтерлік кітапқа аудару;
- Олар операциялардан ерекшеленетін жағдайлар мен шарттар, активтердің тозуы және дебиторлық қарыздың өтелуіндегі өзгерістер; және
- Ұйымның қаржылық есептілікке дайындығы тұжырымдамалық

негізде көрініс беретін қаржылық есептіліктегі ақпаратты жинау, көрсету, өңдеу және қабылдауды қамтамасыз ету шаралары арқылы көрінеді.

A91. Қаржылық есептілікте жалпы және қосалқы кітаптардың сыртынан алынған ақпарат болуы мүмкін. Мұндай ақпараттың мысалдары мыналарды қамтуы мүмкін:

- Жалдау туралы келісімдерден алынған ақпарат, мысалы, жаңарту опциондары немесе болашақ жалдау төлемдері сияқты қаржылық есептілікте.
- Ұйымның тәуекелдерді басқару жүйесі жасаған қаржылық есептілікте ашылған ақпарат.
- Басшылық сарапшылары дайындаған және қаржылық есептілікте ашылған әділ құн туралы ақпарат.
- Қаржылық есептілікте модельдерден немесе қаржылық есептілікте танылған немесе ашылған бағалауларды әзірлеу үшін пайдаланылған басқа есептеулерден алынған ақпарат, оның ішінде осы модельдерде пайдаланылған базалық мәліметтер мен болжамдарға қатысты ақпарат, мысалы:
 - Активтің пайдалы қызмет ету мерзіміне әсер етуі мүмкін ішкі жоспарлар; немесе
 - Ұйымның бақылауынан тыс факторлар әсер ететін пайыздық мөлшерлемелер сияқты деректер.
- Қаржылық есептілікте қаржылық модельдер негізінде алынған сезімталдықты талдау туралы ақпарат, басшылықтың балама жорамалдар қарастырылғандығын көрсетеді.
- Кәсіпорынның салық декларациялары мен жазбаларынан алынған қаржылық есептілікте танылған немесе ашылған ақпарат.
- Қаржылық есептілікте басшылықтың маңызды күдік тудыруы мүмкін оқиғалармен немесе жағдайларға байланысты ашып көрсету сияқты, егер бар болса, ұйымның үздіксіз қызмет ету қабілеттілігін бағалауды қолдау үшін дайындалған талдаулардан алынған ақпарат, ұйымның тұрақты қызмет ретінде жалғастыру мүмкіндігі.¹⁵

A92. Бұл ХАС-тың 18 тармағында талап етілетін қаржылық есептілікке қатысты ақпараттық жүйені түсіну (жалпы және қосалқы бухгалтерлердің ішінен немесе сыртында алынған қаржылық есептілікте ашылған ақпаратқа қатысты осы жүйенің тиісті аспектілерін түсіну) аудитордың кәсіби пікірі туралы мәселе. Мысалы, ұйымның қаржылық

¹⁵ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*, 19-20 тармақтарын қараңыз

есептілігіндегі белгілі бір сомалар немесе ашып көрсетулер (мысалы, несиелік тәуекел, өтімділік тәуекелі және нарықтық тәуекел туралы ашып көрсету) ұйымның тәуекелдерді басқару жүйесінен алынған ақпаратқа негізделуі мүмкін. Алайда, аудитордан тәуекелдерді басқару жүйесінің барлық аспектілерін түсіну талап етілмейді және қажетті түсінуді анықтауда кәсіби пайымдауды қолданады.

Журналдық жазбалар (Сілт.: Тарм. 18 (f))

- A93. Кәсіпорынның ақпараттық жүйесі, әдетте, транзакцияларды жазу үшін қайталанатын негізде талап етілетін стандартты журнал жазбаларын қолдануды қамтиды. Мысал ретінде жалпы бухгалтерлік кітапта сату, сатып алу және ақшалай қаражаттың төленуін есепке алу немесе басшылықтың мерзімді түрде жүргізіп отыратын дебиторлық берешекті бағалаудағы өзгерістер сияқты бухгалтерлік есеп жазбаларын жазуға болады.
- A94. Қаржылық есептілікті дайындаудың процесі тұрақсыз, ерекше сипаттағы операциялар мен түзетулерді көрсететін стандарттық емес журналдардан да тұрады. Мұның мысалдары бизнестің бірігуі жөніндегі реттеулер немесе активтердің құнсыздануының тұрақсыз бағалаулары. Құжаттарға негізделген қолмен басқару жүйесінде стандарттық емес журналдарды, бас кітаптарды, журналдарды және растаушы құжаттаманы тексеру арқылы анықтауға болады. Ал автоматтандырылған шараларды қолдануда олар тек электронды түрде болады да, оларды аудиторлық компьютерлік есептеу техникасы арқылы ғана анықтауға болады.

Байланысты Бизнес Үдерістер (Сілт.: Тарм. 18)

A95. Олар ұйымның бизнес процесі барысында операциялардың туындауын көрсетеді:

- Ұйымның бизнес процесі ұйымның өнімі мен қызмет түрлерін әзірлеу, сатып алу, өндіру, сатуға бағытталу;
- Заңдар мен нормативтік актілерге сәйкестікті қамтамасыз етуші қызмет түрі; және
- Бухгалтерлік пен қаржылық ақпаратты құжаттау.

Ұйымның бизнес процесі ақпараттық жүйелеуін әзірлейтін, өңдейтін, есепке алатын әрекеттерге әкеп соқтырады. Әрекеттер қалай туындайтын тәсілді қамтитын ұйымның бизнес-үдерістері туралы білім алу аудиторға қаржылық есеп беруге қатысты ұйымның ақпараттық жүйелері туралы ұйымның жағдайларына тиісті мәнерінде білім алуға көмектеседі.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру (Сілт.: Тарм. 18)

А96. Шағын кәсіпорындардағы қаржылық есептілікке қатысты ақпараттық жүйе және оған қатысты бизнес-процестер, оның ішінде жалпы және қосалқы кассирлерден алынған немесе сырттан алынған қаржылық есептілікте ашылған ақпаратқа қатысты осы жүйенің тиісті аспектілері онша күрделі емес шығар ірі кәсіпорындарға қарағанда, бірақ оның рөлі де айтарлықтай. Басқарудың белсенді қатысуы бар кішігірім ұйымдарға бухгалтерлік есеп процедураларының кеңейтілген сипаттамалары, күрделі есеп жазбалары немесе жазбаша саясат қажет болмауы мүмкін. Қаржылық есептілікке қатысты ұйымның ақпараттық жүйелерін түсіну кішігірім ұйымдарді тексеру кезінде жеңілірек болуы мүмкін және құжаттаманы қарауға қарағанда анықтамаға көбірек тәуелді болуы мүмкін. Алайда түсіну қажеттілігі маңызды болып қала береді.

Хабарлау (Сілт.: Тарм. 19)

А97. Ұйымның қаржылық есептілік дайындығының жауапкершілігі, сондай-ақ оған қатысты маңызды мәселелер туралы хабарлаусы қаржылық есептіліктің ішкі бақылауына қатысы бар жеке рөлдер мен жауапкершіліктерді зерттеуден тұрады. Қаржылық есептілікке қатысы бар ақпараттау процесі қызметкерлері коммуникацияларды, сондай-ақ ұйым шеңберіндегі тиісті жоғары деңгейге ішкі ақпараттау әдістерін білуді көрсетеді. Ақпараттау процесі саясат пен қаржылық есептілік жөніндегі нұсқау түрінде болуы мүмкін. Ақпараттау процесінің ашық каналдарындағы ерекшелігі бар ескертпе есепке алынғанын қамтамасыз етеді.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

А98. Ақпарат шамалы құрылыстық болып, жауапкершіліктер көпшілікті емес деңгейлері немесе басшылыққа қадағалау немесе басшылыққа қол жеткізу себебімен шағын кәсіпорындар үшін мүмкін болады.

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері - Бақылаулар (Сілт.: Тарм. 20)

А99. Бақылаулар басшылық өкімдерін орындауға көмектесетін саясат пен шараларды білдіреді. Ақпараттық және қолмен басқару жүйесіндегі бақылаулар әртүрлі мақсаттарды білдіреді және түрлі ұйымдастырушылық, қызметтік деңгейде қолданылады. Арнайы бақылау мысалдары:

- Авторизация.
- Шолуды орындау.

- Ақпаратты өңдеу.
- Физикалық бақылау.
- Міндеттерді бөлу.

A100. Аудитке жататын бақылаулар:

- Бақылау іс-әрекеті ретінде қарастырылуға тиісті елеулі тәуекелдерге және тәуекелдерге қатысты тәуекелдерге қатысты, олар үшін тиісті процедуралар тиісінше 29 және 30 тармақтарда талап етілгендей тиісті аудиторлық дәлелдемелерді ұсынбайды; немесе
- Аудитордың пікірінше маңызды деп саналатындар.

A101. Бақылау іс-әрекетінің аудитке қатысы бар-жоқтығы туралы аудитордың пікіріне маңызды бұрмалауларға әкелуі мүмкін аудитор анықтаған тәуекел және аудитор бақылаудың тиімділігін тексеру маңызды тестілеу көлемін анықтау кезінде орынды деп санайтындығы әсер етеді.

A102. Аудитор көзқарасы бойынша елеулі бұрмаланулар пайда болу ықтималдылығы бар салалардағы бақылауларға ерекше назар аударылады. Бір ғана мақсатты білдіретін бірнеше бақылау болған жағдайда әр бақылау туралы білу қажет.

A103. Аудитке қатысты бақылау іс-шараларына қаржылық есеп беру жүйесіне сәйкес дайындалмаған ашумен байланысты маңызды бұрмаланулардың тәуекелдерін шешуге басшылық белгілеген басқару элементтері, сондай-ақ шоттардағы қалдықтар мен операциялармен байланысты тәуекелдерге қатысты бақылау кіреді. Мұндай бақылау іс-әрекеттері жалпы және қосалқы кітаптардан тыс алынған қаржылық есептілікке енгізілген ақпаратқа қатысты болуы мүмкін.

A104. Аудитордың ішкі бақылаудың басқа компоненттерін түсіну нәтижесінде алынған бақылау іс-әрекеттерінің болуы немесе болмауы туралы білуі аудиторға бақылау іс-әрекеттерін түсінуге қосымша көңіл бөлу қажеттілігін анықтауға көмектеседі.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

A105. Шағын ұйымдардегі бақылауларға негізделетін көретулер ірі ұйымдардегі көретулерге ұқсас, бірақ олар жұмыс істейтін формальдылық ерекшеленеді. Осыған орай, Шағын ұйымдар басшылық қолданатын бақылаулар себебімен белгілі бақылауларға сәйкес еместігін қарастырады. Мысалы, клиенттерді несиелендіру және шын мәніндегі сатып алуларды растау бойынша басшылықтың жеке өкілеттілігі бөлікті бақылаулар қажеттілігін азайтып немесе жойып маңызды шоттық баланстар мен әрекеттерді елеулі түрде

бақылайды.

A106. Шағын ұйымның аудитке жататын бақылауларының негізгі әрекеттер циклдары, табыстары, сатып алулар мен жұмысқа қабылдауға қатысты шығындарға қатысы бар болуы мүмкін.

АТ Барысында Туындайтын Тәуекелділіктер (Сілт: Тарм. 21)

A107. Ақпараттық технологияларды пайдалану бақылау іс-шараларын жүзеге асыру тәсіліне әсер етеді. Аудитордың көзқарасы бойынша АТ жүйелерін басқару ақпараттың тұтастығын және осындай жүйелер процесінің деректерінің қауіпсіздігін сақтаған кезде тиімді болып табылады, сонымен қатар тиімді жалпы басқару және қолданбалы басқару элементтерін қамтиды.

A108. Жалпы АТ бақылаулар көптеген қосымшаларға байланысты саясат пен шараларды көрсетеді. Олар ақпараттық жүйенің қажетті жұмысын қамтамасыз ету жолымен қосымшаларға бақылаудың тиімді қызметін ұсынады. Ақпараттың тұтастығы мен мәліметтердің қауіпсіздігін білдіретін жалпы АТ бақылаулар:

- Ақпараттық орталықтар мен желілер.
- Жүйелі бағдарламалық қамтамасыз етуді сатып алу, өзгерту және қызмет ету.
- Бағдарламаға өзгерістер.
- Ақпаратқа қол жеткізу қауіпсіздігі.
- Қолданбалы жүйелерді сатып алу, дайындау мен қызмет ету.

Әдетте олар А64 тармағында көрсетілген тәуекелділіктерге қатысты мәселелерді шешуде қолданылады.

A109. Қосымшаларға бақылау жасау бизнес процестер деңгейінде қолданылатын қолмен басқару және автоматты шараларды білдіреді. Қосымшаларға бақылау сипаты бойынша ескертуші және анықтаушы болып келеді және олар бухгалтерлік жазбалардың тұтастығын қамтамасыз ету үшін жасалады. Яғни, қосымшаларды бақылау операцияларды иницициалау, көрсету, өңдеу және дайындауды қолдану шараларына жатады. Бұл бақылаулар туындаған операцияға рұқсат берілгендігін және толықтай өңделгені мен көрінгенін білдіреді. Мысалдар бастапқы мәліметтерді дұрыстап тексеруден, ескеруші есептерді қолмен басқарумен немесе мәліметтерді енгізу уақыты бойынша түзетумен сандық жүйелі тексерулерден тұрады.

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері— Бақылау Мониторингі (Сілт: Тарм. 22)

A110. Бақылаулар мониторингі - уақыт ағымымен жүргізілетін ішкі бақылаудың тиімділігін бағалау процесі. Ол бақылауларды

дайындау мен қызмет етуінің дер кезіндегі бағалауын және шарттардың өзгеруіне қажетті түрлендірілген түзету шараларын көрсетеді. Басшылық бақылаулар мониторингін жеке бағалаулар немесе бірлескен бағалаулар негізіндегі тұрақты шара ретінде жетілдіреді. Тұрақты шара ұйымның қайталанып отырылатын қызметтерінің ажырамас бөлігі болып табылады.

- A111. Басшылық жүргізетін мониторинг қызметі сыртқы жақтардан алынған ақпаратты пайдалануы да мүмкін. Мысалы, тапсырыс берушілердің шағымдары, мәселелердің барлығын көрсететін тұрақты баяндаулар немесе жетілдіруді қажет ететін облыстар.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

- A112. Басшылық әдетте бақылаулар мониторингіне қатысады. Олардың қатысуы бақылаудағы сауықтыру әрекетіне әкелетін қаржылық мәліметтердегі күтулер мен ақаулықтардан шын мәніндегі ауытқуларды көрсетеді.

Ұйымның Ішкі Аудит Қызметі (Сілт: Тарм. 23)

- A113. Егер ұйымда ішкі аудит функциясы болса, онда бұл функция туралы түсінік алу аудитордың ұйым пен оның ортасын, оның ішінде ішкі бақылауды, атап айтқанда функцияның ұйымдың қаржылық есеп беруді ішкі бақылау мониторингісінде атқаратын рөлін түсінуіне ықпал етеді. Бұл түсінік осы ХАС 6(а) тармағындағы аудиторлық сұраулардан алынған ақпаратпен бірге аудиторды сәйкестендіруге және маңызды бұрмалаушылықтардың тәуекелдерін бағалауға тікелей қатысты ақпаратты ұсынуы мүмкін.

- A114. Ішкі аудит мақсаттары және соған сәйкес ұйымның жауапкершіліктері мен өз мәртебесі сипаты кеңінен таратылады және ұйымның мөлшеріне мен құрылымы, сондай-ақ басшылықтың және қажет болғанда, өкілетті тұлғалардың талаптарына тәуелді болады. Бұл мәселелер ішкі аудиттің жарғысында немесе техникалық тапсырмада белгіленуі мүмкін.

- A115. Ішкі аудит функциясының міндеттері басшылыққа және басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға тәуекелдерді басқару, ішкі бақылау және басқару процедураларын әзірлеу мен тиімділігіне сенімділікті қамтамасыз ету үшін рәсімдерді орындау және нәтижелерді бағалау кіруі мүмкін. Олай болса, ішкі аудит функциясы ұйымдың қаржылық есеп беруді ішкі бақылауында маңызды рөл атқаруы мүмкін. Алайда, ішкі аудит функциясының міндеттері экономиканы, қызметтің тиімділігі мен тиімділігін бағалауға бағытталуы мүмкін, егер болса, функция жұмысы ұйымның қаржылық есептілігіне тікелей қатысы жоқ болуы мүмкін.

- A116. Егер ұйым ішкі аудит міндеті бар болған жағдайда, сонымен қатар қаржы есеп-кисап ішкі аудит түсінігі басқару бөлімі бала алады. Ол түсінік мәліметпен бірге ХАС 6(а) тармағында көрсетілген, материалды сұраныс тәуекелділігін сәйкестендіруге жатады. Егер аудитор ұйымның қаржы есеп – кисап міндеттерін орындаса, аудитор кейінгі орындаған немесе орындайтын операциялар түсінігін ала алады, ішкі аудит кезіндегі мәліметтерді қарап оны тиісті жеке тұлғалармен талқылайды.
- A117. Егер ішкі аудит функциясының міндеттері мен ақпараттың дұрыстығын растау жөніндегі қызмет ұйымдың қаржылық есептілігімен байланысты болса, аудитор ішкі аудит функциясының жұмысын аудиторлық процедуралардың сипатын немесе мерзімдерін өзгерту немесе көлемін өзгерту үшін қолдана алады. аудиторлық дәлелдерді алу кезінде тікелей аудитормен жүзеге асырылады. Аудиторлар ұйымның ішкі аудит функциясының жұмысын, мысалы, алдыңғы тексерулердің тәжірибесіне немесе аудитордың тәуекелдерді бағалау рәсімдеріне сүйене отырып, ұйымдың ішкі аудит функциясы бар болған жағдайда қолдана алады. ұйымның көлеміне және оның қызметінің сипатына сәйкес тиісті ресурстармен қамтамасыз етілген және басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға тікелей есеп беру қатынасы бар.
- A118. Егер ішкі аудит бойынша жауапкершіліктер ұйымның қаржылық есеп беруге қатысы болса, және аудитор орындалуы тиісті аудиторлық шаралар сипатын немесе мерзімдерін жетілдіру немесе деңгейін азайту үшін ішкі аудиторлардың жұмысын пайдаланса, ішкі аудит аудитке жатады. Аудитордың көзқарасы бойынша ішкі аудит аудитке қатысты болса, 610 ХАС (2013 қайта қарастырылған) қолданылады.
- A119. Әрі қарай талқыланған ХАС 610 (2013 жылы қайта қарлған), ішкі аудит міндеттерінен басқа басқару құралдарынан өзгеше, олар басқару есебінің мәліметіне шолуы және ұйымның дұрыс емес сұраныстарын болдырмау мен байқауларына болысады.
- A120. Ұйымның ішкі аудит функциясы аясында тиісті адамдармен байланыс орнатуға және келісімнің барлық кезеңінде осындай ақпаратқа қол жеткізуге мүмкіндік береді. Ол аудитордың назарына аудитордың жұмысына әсер етуі мүмкін кезде назар аудара алатын маңызды мәселелер туралы хабарлауға болатын жағдай жасайды. 200 ХАС аудитті жоспарлау мен аудитті кәсіби скептицизммен жүргізудің маңыздылығын, оның ішінде құжаттардың дұрыстығына күмән келтіретін ақпаратқа және аудиторлық дәлелдер ретінде пайдаланылатын сұрауларға жауаптарды қарастырады. Тиісінше, ішкі аудит функциясымен келісім барлық ішкі аудиторларға аудитордың назарын аудартуға мүмкіндік береді. Одан кейін аудитор мұндай ақпаратты аудиторды сәйкестендіру және елеулі бұрмаланулардың тәуекелдерін бағалау кезінде ескере алады.

Ақпарат Көздері (Сілт: Тарм. 24)

A121. Мониторинг барысында қолданылатын көпшілікті ақпарат ұйымның ақпараттық жүйесінен туындайды. Егер басшылық бойынша мониторинг үшін қолданылған ақпарат сол сияқты көретулер бойынша негізсіз жұмыс екендігін анықтаса, ақпаратта бар болуы мүмкін қателер басшылықты өз мониторингінен жасалған жөнсіз қорытындыларға әкеп соқтырады. Атап айтқанда олар:

- Ұйымның мониторингіне жататын ақпарат көздері; және
- Бұл үшін басшылық ақпаратты жеткілікті сенімді деп санайтын негіз ішкі бақылау компоненті ретінде ұйымдың бақылау қызметін аудитордың түсінуінің бөлігі ретінде қажет.

Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдерін Анықтау және Бағалау

Қаржылық Есеп Деңгейіндегі Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Бағалау
(Сілт: Тарм. 25(a))

A122. Қаржылық есептілік деңгейіндегі маңызды бұрмалау тәуекелдіктері тұтастай алғанда және көпшілікті бекітулерге әсер етуі мүмкін. Аудитор анықталған елеулі бұрмаланулар тәуекелділігінің операциялар сыныбымен, сальдо шоттарымен немесе ашулармен және бекітулермен байланыстылығын немесе олардың қаржылық қатыстылығын тексереді. Олар бекіту деңгейінде маңызды бұрмалау тәуекелдігін тудыратын жағдайларды, соның ішінде басшылық ішкі бақылауды айналып кетуін көрсетеді. Қаржылық есеп деңгейіндегі аудитор алаяқтықпен туындайтын маңызды бұрмалау тәуекелдігін қарастыруға жатады.

A123. Қаржылық есептілік деңгейіндегі тәуекелдер, атап айтқанда, бақылаудың жеткіліксіз ортасынан туындауы мүмкін (дегенмен бұл қауіптер басқа факторларға, мысалы, экономикалық жағдайдың төмендеуіне байланысты болуы мүмкін). Мысалы, басқарушылық күзіреттіліктің болмауы немесе қаржылық есептілікті дайындауды қадағалаудың болмауы сияқты кемшіліктер қаржылық есептілікке неғұрлым кең әсер етуі мүмкін және аудитордан толық жауап талап етуі мүмкін.

A124. Аудитордың ішкі бақылауы туралы білімі ұйымның аудиттелетін қаржылық есебіне күмән келтіреді. Мысалы:

- Ұйым басшылығының тұтастығына қатысты алаңдаушылық аудитордың қаржылық есептілікте басшылықтың бұрмалануы қауіпін аудитті жүргізу мүмкін емес деген қорытындыға келуіне себеп болуы мүмкін.
- Ұйым жазбаларының жай-күйі мен дұрыстығына қатысты

алаңдаушылық аудитор қаржылық есептілік туралы нақтыланбаған пікірді растау үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдердің болуы екіталай деген қорытындыға келуі мүмкін.

- A125. 705 ХАС¹⁶ (Қайта қарастырылған) аудитор кәсіптік пікір білдіруі немесе пікір білдіруден ауытқуы немесе, кей жағдайда, қолданыстағы заң немесе нормативтік актілерге сәйкес бас тарту мүмкін болса келісімді тоқтатуы бойынша нұсқау ұсынады.

Бекіту Деңгейіндегі Елеулі Бұрмалау Тәуекелдігі (Сілт: Тарм. 25(b))

- A126. Аудитор елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін операциялар сыныбындағы, сальдо шоттарындағы немесе ашулардағы бекітулер деңгейінде білуі керек, себебі сондай білу жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді алуды қажет ететін бекіту деңгейіндегі бұдан әрі аудиторлық шаралар сипатын, мерзімі мен ауқымын шешуге көмектеседі. Аудитор бекіту деңгейінде маңызды бақылауларды анықтау мен дайындаудағы бағалау кезінде анықталған тәуекелдік тұтастай алғанда немесе қасақана көпшілікті бекітулерге қатысы бар екенін анықтайды.

Бекітулерді Пайдалану

- A127. Қаржылық есептіліктің қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкестігін көрсете отырып, басшылық транзакциялар мен оқиғалардың, шоттардағы қалдықтар мен ақпаратты ашу, өлшеу және тану, өлшеу және ұсыну туралы нақты немесе анық мәлімдемелер жасайды.

- A128. Аудитор төменде А129 (a)-(b) тармақтарында сипатталған тұжырымдарды қолдана алады немесе төменде сипатталған барлық аспектілер қамтылған жағдайда оларды басқаша білдіруі мүмкін. Мысалы, аудитор транзакциялар мен оқиғалар сыныптары туралы растаманы және тиісті ашуларды шоттағы қалдықтар туралы растамалармен және байланысты ашулармен біріктіруді таңдауы мүмкін.

Транзакциялар Кластары, Шоттардағы Қалдықтар Және Онымен Байланысты Ақпаратты Ашып Көрсетулер Туралы Бекітулер

- A129. Болуы мүмкін бұрмаланулардың әр түрлі түрлерін қарастыруда аудитор пайдаланған бекітулер келесі категорияларға бөлінуі мүмкін:

- (a) Аудиттелетін кезеңдегі транзакциялар кластары мен оқиғалар туралы бекітулер және олар бойынша ақпаратты ашып көрсету:

¹⁶ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

- (i) Пайда болу— тіркелген немесе ашылған, орын алған және ұйымға қатысты осындай операциялар мен оқиғалар..
 - (ii) Толықтық— есепке алынуға тиісті барлық транзакциялар мен оқиғалар жазылды және қаржылық есептілікке қосылуы керек барлық байланысты ақпарат ашылды.
 - (iii) Дәлме-дәлдік— тіркелген транзакциялар мен оқиғаларға қатысты сомалар мен басқа да мәліметтер тиісті түрде жазылды және тиісті ашулар сәйкесінше өлшенді және сипатталды.
 - (iv) Есеп кезеңінің соңы— транзакциялар мен оқиғалар дұрыс есептік кезеңде тіркелді.
 - (v) Жіктеу—транзакциялар мен оқиғалар тиісті шоттарда жазылды.
 - (vi) Ұсыну—транзакциялар мен оқиғалар сәйкесінше жинақталған немесе бөлінбеген және нақты сипатталған, және тиісті ашып көрсетулер қолданылатын қаржылық есептілік жүйесінің талаптары тұрғысынан маңызды және түсінікті.
- (b) Кезең соңындағы шоттың қалдығы және онымен байланысты ақпаратты ашып көрсету туралы бекітулер::
- (i) Бар болу—активтер, пассивтер мен акционерлік капитал үлесі бар болуы.
 - (ii) Құқықтар мен міндеттемелер—ұйым активтерге құқығы бар немесе құқығын басқарады, және пассивтер ұйымның міндеттемелері болып табылады.
 - (iii) Толықтық—есепке алынуға тиісті барлық активтер, міндеттемелер және үлестік қатысу үлестері есепке алынды және қаржылық есептілікке қосылуы керек барлық қатысты ақпарат ашылды
 - (iv) Дәлме-дәлдік, бағалау және бөлу—активтер, міндеттемелер және меншікті капитал қаржы есептілігіне тиісті мөлшерде енгізілді және бағалау немесе бөлу кезіндегі түзетулер тиісті түрде тіркелді, және тиісті ашулар сәйкесінше өлшенді және сипатталды.
 - (v) Жіктеу - активтер, міндеттемелер және меншікті капитал тиісті шоттарда жазылды.
 - (vi) Ұсыну - активтер, міндеттемелер және меншікті капитал сәйкесінше жинақталған немесе бөлінбеген және

нақты сипатталған, және тиісті ашып көрсетулер қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесінің талаптары тұрғысынан маңызды және түсінікті.

Басқа ақпаратты ашып көрсету туралы бекітулер

A130. Жоғарыда 129 (а)-(b) тармақтарында сипатталған бекітулер аудитор тиісті жағдайларда бейімделген, сондай-ақ тіркелген операциялардың, оқиғалардың, транзакциялар сыныптарына немесе шоттағы қалдықтарға тікелей қатысы жоқ ашулар кезінде орын алуы мүмкін ықтимал бұрмаланулардың әр түрлі түрлерін қарастыруда қолдана алады. Осындай ашып көрсетудің мысалы ретінде, ұйымнан қаржы құралдарымен байланысты тәуекелдерге, оның ішінде тәуекелдер қалай пайда болатындығын сипаттау талап етілуі мүмкін; мақсаттарды, саясатты және тәуекелдерді басқару процестерін; және тәуекелдерді өлшеу үшін қолданылатын әдістер.

Қоғамдық сектордағы ұйымдарды қарастыру

A131. Қоғамдық сектор ұйымдарінің қаржылық есептілігі туралы растау жасаған кезде, A129 (а) - (b) -тармағында көрсетілген бекітулер басқа, басшылық көбінесе мәмілелер мен оқиғалар заңға, ережеге немесе басқа ережелерге сәйкес жүзеге асырылған деп сендіруі мүмкін. билік. Мұндай растамалар қаржылық есептілік аудитіне кіруі мүмкін.

Маңызды Бұрмалау Тәуекелдігін Анықтау бойынша Үдеріс(Сілт: Тарм. 26(а))

A132. Тәуекелдерді бағалау процедураларын орындау кезінде жиналған ақпарат, оның ішінде басқару элементтерін жобалауды бағалау кезінде алынған аудиторлық дәлелдемелер және олардың іске асырылғандығын анықтау тәуекелдерді бағалауды қолдау үшін аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылады. Тәуекелдерді бағалау бұдан әрі жүргізілетін аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімдері мен көлемін анықтайды. Қаржылық есептегі маңызды бұрмаланулардың тәуекелін анықтау кезінде аудитор 200 ХАС¹⁷ сәйкес кәсіби скептицизмді қолданады.

A133. 2 қосымшада ашуға қатысты маңызды бұрмалаушылық тәуекелдерін қоса алғанда, елеулі бұрмалану тәуекелдерінің болуы мүмкін жағдайлар мен оқиғалардың мысалдары келтірілген.

A134. 320 ХАС-да¹⁸ түсіндірілгендей, маңыздылығы мен аудиторлық тәуекелдер транзакциялар, шоттардағы қалдықтар мен ашулар сыныптарындағы маңызды бұрмаланулардың тәуекелдерін анықтау және бағалау кезінде ескеріледі. Аудитордың маңыздылығын айқындау

¹⁷ ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу*, 15 тармақ

¹⁸ ХАС 320, A1 тармақ

кәсіби пікірге жатады және аудитордың қаржылық есептілікті пайдаланушылардың қаржылық есептілік қажеттіліктерін қабылдауы әсер етеді.¹⁹

A135. Қаржылық есептіліктегі ашып көрсетулерді аудитордың қарастыруы қателіктерді анықтау кезінде сандық және сапалық ашып көрсетулерді қамтиды, олардың бұрмалануы маңызды болуы мүмкін (мысалы, егер бұрмаланулар пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етуі мүмкін деп күтілсе, олар маңызды болып саналады). тұтастай алғанда қаржылық есептілік негізінде алынған). Ұйымның жағдайына және келісімге сәйкес сапалы аспектілері болатын және маңызды бұрмаланулардың тәуекелін бағалау кезінде маңызды болуы мүмкін ашуларға мысалдар мыналарды қамтиды:

- Қаржылық күйзеліс жағдайындағы ұйымның өтімділік және борыштық шарттары.
- Құнсызданудан болған залалды тануға әкелген оқиғалар немесе жағдайлар.
- Болашақ туралы болжамдарды қоса алғанда, бағалаудың белгісіздігінің негізгі көздері.
- Есеп саясатының өзгеру сипаты және қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде талап етілетін басқа да ашып көрсетулер, мысалы, қаржылық есептіліктің жаңа талаптары ұйымның қаржылық жағдайы мен қаржылық нәтижелеріне айтарлықтай әсер етеді деп күтілуде.
- Акцияларға негізделген төлем келісімдері, соның ішінде қалай жүзеге асырылатындығы туралы ақпарат кез-келген танылған сомалар анықталды және басқа да тиісті ақпарат ашылды.
- Байланысты тараптар және байланысты тараптармен жасалатын операциялар.
- Сезімталдықты талдау, оның ішінде ұйымның бағалау әдістерінде қолданылатын болжамдардағы өзгерістердің әсері, пайдаланушыларға тіркелген немесе ашылған соманың өлшеу белгісіздігін түсінуге мүмкіндік береді.

Шағын ұйымдарды қарастыру

A136. Кішігірім ұйымдардың қаржылық есептіліктеріндегі ақпараттар аз немесе егжей-тегжейлі болмауы мүмкін (мысалы, кейбір қаржылық есептілік жүйесі кішігірім ұйымдарға қаржылық есептілікте аз ашылымдар ұсынуға мүмкіндік береді). Алайда, бұл аудитор ұйым мен

¹⁹ ХАС 320, 4 тармақ

оның сыртқы ортасы, оның ішінде ішкі бақылау туралы түсінік алуға, ашуға қатысты жауапкершіліктен босатпайды.

Бекітулерге Байланысты Бақылаулар (Сілт: Тарм. 26(d))

- A137. Тәуекелділікті бағалауды жүргізу барысында аудитор белгілі бір бекітулердегі елеулі бұрмалануларды тоқтату, анықтау және түзетуді жасай алатын бақылауларды анықтайды. Жалпы алғанымен бақылаулар туралы білім алу мен процестер мәнмәтіндегі бекітулерді қарастыру мен жүйелер туралы білу пайдалы болып келеді, себебі ішкі бақылаулар әдетте тәуекелдікті кетіреді. Кейде бірнеше бақылау ішкі бақылаудың кейбір элементтерімен бірге тәуекелділікті төмендетуге жеткілікті болып табылады.
- A138. Керісінше кейбір бақылаулар операциялар мен сальдо шоттарының белгілі бір класына тән жекелеген бекітулерге әсер ете алады. Мысалы қызметкерлері қор түгендеуін дұрыс жүргізуге арналған ұйым бекіткен бақылаулар қор қалдығы шоттарының толықтығы мен қолданыстағы бекітулерімен тікелей байланысты.
- A139. Бақылаулар бекітулерге жанама немесе тікелей әсер етеді. Бақылаудың жанама қасиеті артық болса, бұрмалауларды тоқтату, анықтау, түзету кезіндегі бақылаудың тиімділігі төмендейді. Мысалы, сауда басқарушысы сауды қызметі бойынша тұжырымдамаға шолуы әдетте тек қана қасақана түрде сауда табыстары бойынша толықтық бекітулеріне қатысты. Атап айтқанда, бақылаулар тікелей түрде бекітулер, төлемдік құжаттармен бірге сәйкесті жүк тиеу құжаттары сияқты бұрмалауларды тоқтату, анықтау, түзету кезіндегі бақылаудың тиімділігі төмендейді.

Елеулі Бұрмаланулар

- A139. Жеке мәлімдемелер мен ашып көрсетулердегі ықтимал бұрмаланулар көлеміне, сипатына немесе жағдайына байланысты маңызды деп бағаланады. (Сілт: Тарм. 26 (d))

Маңызды тәуекелділіктер

Маңызды Тәуекелділіктерді Анықтау (Сілт: Тарм. 28)

- A140. Маңызды тәуекелділіктер әдетте маңызды стандарттық емес әрекеттер немесе субъективтік мәселелерге қатысты. Стандартсыз әрекеттер мөлшері немесе сипаты себебімен әдеттен тыс әрекеттер, осыған орай жиі емес түрде пайда болады. Субъективтік мәселелер бухгалтерлік баға берулері дамытулардан тұрады. Бұл бухгалтерлік баға берулер шын мәніндегі өлшеу белгісіздігі бар. Жүйелік өңдеуге жататын стандарттық, күрделі емес әрекеттер шын мәніндегі тәуекелділіктерді төмендетеді.

A141. Елеулі бұрмаланулардың пайда болу мүмкіндігі елеулі стандартсыз операцияларға қарағанда жоғары болады, себебі:

- Басшылықтың бухгалтерлік баяндауларға араласуы.
- Мәліметтерді жинауға және өңдеуге қол сұғу.
- Күрделі есептер мен бухгалтерлік принциптер.
- Мұндай тәуекелділіктерге тиімді бақылаулар жасауға кедергі жасайтын стандартсыз операциялардың сипаты.

A142. Елеулі бұрмаланулар тәуекелділігінің пайда болу мүмкіндігі елеулі мәселелерге қатысты тәуекелділіктерге қарағанда жоғары болып келеді. Себебі:

- Бухгалтерлік бағалауларға қатысты бухгалтерлік принциптер немесе табыс түрлерін мойындау әртүрлі сипатта берілуі мүмкін.
- Қажетті көзқарастар субъективті, күрделі болуы мүмкін немесе болашақтағы жағдайлардың әсеріне қатысты кемшіліктер.

A143. 330 ХАС тәуекелдікті анықтау бойынша аудиторлық шаралар зардаптары елеулі түрі сияқты сипаттайды.²⁰

Алаяқтықпен Туындалған Елеулі Бұрмалау Тәуекелдігіне Қатысты Маңызды Бар Тәуекелдіктер

A144. 240 ХАС алаяқтықпен туындаған маңызды бұрмалау тәуекелдігін анықтау мен бағалау бойынша бұдан әрі талаптар мен нұсқауда ұсынады.²¹

Маңызды Тәуекелдіктерге Қатысты Бақылаулар Туралы Білу
(Сілт: Тарм. 29)

A145. Күнделікті жоспардан тыс немесе сот шешімдеріне қатысты қауіп-қатерлер көбінесе жоспарлы бақылауға ұшырамайды, бірақ басшылық мұндай тәуекелдермен күресуге арналған басқа да реакцияларға ие болуы мүмкін. Тиісінше, аудитор ұйымның әдеттегі емес немесе шешім шығаратын мәселелерден туындайтын маңызды тәуекелдерге арналған басқару құралын ойластырғанын және іске асырғанын басшылықтың тәуекелдерге басшылық жасауы мен қалай әрекет ететінін түсінеді. Мұндай жауаптар мыналарды қамтуы мүмкін:

- Аға басшылық пен сарапшылардың көзқарасына шолу сияқты бақылаулар.
- Бағалаулар бойынша құжатталған үдерістер.

²⁰ 330 ХАС, 15 және 21 тармақтар

²¹ 240 ХАС, 26-28 тармақтар

- Басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың бекітуі.
- A146. Мысалы, маңызды сот процесі туралы ескертпені алу сияқты бір сәттік жағдайларда, ұйым алған шараларды қарастыру мынадан тұрады: сәйкесті сарапшыларға (ішкі немесе сыртқы заңгері) қатысы бар ма, бағалау мүмкін әсеріне негізделе ме, және қаржылық есептілікті ашып көрсету бойынша қандай тәсіл қолданылады.
- A147. Кейбір жағдайларда басшылық маңызды тәуекелдіктерді бақылауларды енгізу арқылы маңызды бұрмалау тәуекелдіктеріне сәйкесті шараларды қолға алмайды. Басшылықтың сондай бақылауларды енгізу қабілетсіздігі ішкі бақылаудың маңызды кемшіліктерді көрсетеді.²²

Жеткілікті Және Тиісті Аудиторлық Дәлелдерді Бере Алмайтын Шаралардың Тәуекелділігі (Сілт: Тарм. 30)

- A148. Аудиторға әдеттегі операциялар сыныбымен, сальдо шоттарымен байланысты елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін анықтауға және сенімді қаржылық есептілікті дайындауға мүмкіндік береді. Бұл тәуекелділіктер жеткіліксіз және жартылай өңдеуді білдіреді. Мұндай тәуекелділіктерге маңызды операциялар: табыстар, сатып алулар, түсімдер мен қаржыны төлеу жатады.
- A149. Күнделікті әдеттегі бизнес операциялардың сипатын өңдеудің жоғары автоматтығын қажет етеді. Мұндай жағдайларда тәуекелділіктерге қатысты шараларды орындау мүмкін емес. Мысалы, ақпараттың көп мөлшерінің бастамашылығы, өңделуінің есеп берулері электронды түрде берілсе, аудитор жеткілікті және сәйкес аудиторлық дәлелдер беретін шараларды дайындау мүмкін еместігін анықтайды. Жеткілікті және сәйкес аудиторлық шараларды беретін мәнді тиімді шараларды жасай алмау жағдайына мысалдар:

- Мұндай жағдайларда аудиторлық дәлелдерге тек электронды түрде қол жеткізуге болады. Өз жеткіліктігі мен сәйкестігі әдетте өз дұрыстығы мен толықтығын бақылаулардың тиімділігіне тәуелді болады.
 - Егер тиісті басқару элементтері тиімді жұмыс істемесе, ақпараттың дұрыс енгізілмеуі немесе өзгеруі ықтимал және анықталмауы мүмкін.
- A150. Осындай тәуекелдерді сәйкестендірудің аудиторлық шараларының салдары 330 ХАС-да сипатталған.²³

Тәуекелділіктерді Бағалауды Тексеру (Сілт: Тарм. 31)

²² 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттігі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабар беру*, А7 тармақ

²³ 330 ХАС, 8 тармақ

A151. Бекітулер деңгейіндегі елеулі бұрмалануларды аудиторлық бағалау аудиторлық шараларға негізделеді және аудиттің барысында қосымша аудиторлық шаралардың алынуына байланысты өзгереді. Мысалы, тәуекелдікті бағалау белгілі бір бақылаулар тұрақты ретінде жұмыс істейтіні туралы көзқарасқа негізделуі мүмкін. Аудиторлық шараларды алуға қажет бақылау тестерін орындауда аудитор олардың тиімсіздігі туралы аудиторлық дәлелдер алады. Сондай-ақ мәні бойынша шараларды орындауда сомалардағы бұрмалауларды анықтауы мүмкін. Аудитор аудит барысында аудиторлық дәлелдерге қарама-қайшы дәлелдер алса, аудитор бағалауды қайта қарастырады және жоспарланған аудиторлық шараларды түрлендіреді. 330 ХАС-ты қараңыз.

Құжаттама (Сілт: Тарм. 32)

A152. 32 тармақ талаптарын құжаттау әдісі кәсіби көзқарас мәселесі болып табылады. Мысалы, Шағын ұйымдар аудиті барысында құжаттама аудитордың жалпы стратегия мен аудиттің жоспары бойынша құжаттамасына енгізілуі мүмкін.²⁴ Жеке берілетін қарапайым әдістер баяндаулардан, сұрақтардан, бақылау қағаздарынан тұрады.²⁵ Құжаттаманың түрі мен мазмұнына ұйым мен оның ішкі бақылауының сипаты, көлемі мен күрделілігі, ұйым ақпаратының оңтайлығы, аудиторлық әдістеме мен аудит барысында қолданылған технология әсер етеді.

A153. Кәсіптері күрделі емес және қаржылық есептілікке қатысты процестер бар ұйымдар үшін құжаттама қарапайым және қысқа болуы мүмкін. Аудитордың ұйым туралы және онымен байланысты мәселелер туралы түсінігін толық құжаттау қажет емес. Аудитормен құжатталған түсінудің негізгі элементтеріне маңызды бұрмаланулардың тәуекелдерін бағалауды негіздеген аудитор кіреді.

A154. Сондай-ақ құжаттаманың көлемі аудиторлық жоба бойынша топ мүшелерінің тәжірибесі мен мүмкіндіктерін көрсетуі мүмкін. 230 ХАС талаптары әрдайым орындалған жағдайда, тәжірибесі аз адамдардан тұратын жоба бойынша топпен жүргізілген аудит тәжірибесі бар адамдардан гөрі ұйым туралы дұрыс түсінік алуға көмектесу үшін егжей-тегжейлі құжаттаманы талап етуі мүмкін.

A155. Қайталанатын аудит мақсатымен белгілі бір құжаттар ұйымның бизнесі немесе үдерістерін өзгертулері көрсетуді қажет ететін орындаулары мен жетілдірімдері.

²⁴ 300 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау*, 7 және 9 тармақтары

²⁵ 330 ХАС, 28 тармақ

1 Қосымша

(Сілт: Тарм. 4(с), 14-24, А77-А121)

Ішкі Бақылаудың Құрамдас Бөлімдері

1. Аталмыш қосымша 4(с), 14-24 және А77–А121 тармақтарында көрсетілгендей ішкі бақылау құрамдас бөлімдері бойынша нұсқау ұсынады, себебі олар қаржылық есептілік аудитіне қатысы бар.

Бақыланатын Орта

2. Бақылау ортасы келесі элементтерден тұрады:
 - (a) *Ақпараттау және адалдық пен әдептану құндылықтарды енгізу.* Бақылаулардың тиімділігі оны жасайтын, басқаратын және мониторинг жүргізетін адамдардың адалдық пен әдептану құндылықтарына байланысты. Адалдық пен әдептану құндылықтары ұйымның және мінез-құлқы стандарттары болып саналады. Адалдық пен құндылықтарды енгізу мысалы қызметкерлерді адал емес, заңсыз немесе әдептік емес шараларға қатыстыратын стимулдарды жою немесе төмендетуден тұрады. Ұйымның адалдық пен әдептік құндылықтар бойынша саясаты туралы ақпарат беру қызметкерлерге саясат мәлімдемелері мен әдептану кодексі арқылы мінез-құлық стандарттары туралы ақпарат беруден тұрады.
 - (b) *Компетенттігі бойынша міндеттемелер.* Компетенттік – маман жұмысын құрастыратын міндеттерді орындауға қажетті білімдер мен дағдылар.
 - (c) *Өкілетті тұлғалардың қатысуы.* Ұйымның бақылау санасының қалыптасуына өкілетті тұлғалар әсер етеді. Басшылыққа қарағандағы өкілетті тұлғалардың жауапкершіліктері маңыздылығы тәжірибе кодексі және басқа заң мен нормативтік актілер немесе өкілетті тұлғалар мүддесі үшін нұсқауға енгізілді. Басқа жауапкершіліктері келісім мен шаралардың тиімді орындалуы мен ұйымның ішкі бақылауы тиімділігіне шолу бойынша үдерісті қадағалауды қамтиды.
 - (d) *Басшылық философиясы мен стилі.* Басшылықтың философиясы мен стилі әртүрлі сипаттарды қамтиды. Мысалы, қаржылық есеп бойынша басшылық қадамдары мен іс-шаралары баламалы бухгалтерлік принциптерді консервативті немесе агрессивті таңдауы арқылы немесе бухгалтерлік баға берулері дамытылған консерватизм арқылы көрінеді.

- (e) *Ұйымдастырушы құрылым.* Сәйкесті ұйымдастырушы құрылымда өкілеттік пен жауапкершілік пен тиісті есеп бағдарларының негізгі салаларын қарастырады. Сәйкес жұмыстары мен операциялары өз мөлшері мен сипатына тәуелді болады.
- (f) *Өкілеттіктер мен міндеттемелерді тағайындау.* Бұл сәйкесті бизнес-тәжірибелер, біліктілік пен негізгі персонал тәжірибесі мен жауапкершіліктерге қажет ететін ресурстар бойынша саясатынан тұрады. Толтыру ретінде, барлық персонал ұйымның мақсаттары, олардың жекелеген шаралары қандай өзара байланысы бар және мақсаттарға қандай үлес қосатыны туралы білетін және қандай немесе қай мақсатпен олар жауапкершілікте болатынын қамтамасыз ету кезіндегі саясат пен хабарлауды қамтиды.
- (g) *Адами ресурстар саясаттары және тәжірибелері.* Олар әдетте ұйымның бақылау санасына қатысты негізгі мәселелерді көрсетеді. Мысалы, ең жақсы кәсіби дәрежелі мамандарды–білімі, бұрынғы жұмыс тәжірибесі, бұрынғы жетістіктері және шынайылық пен әдептануға сай мінез-қылығының дәлелдеріне назар аударып отырып– жұмысқа алу стандарттары кәсіпорынның білікті және сенім артуға лайық жандарға сүйенетінін көрсетеді. Болашақ рөлдер мен жауапкершіліктерді жеткізетін және оқыту бөлімдері және семинарлар сияқты тәжірибелерден тұратын оқыту саясаттары жұмыс істеудің және жұмыстағы мінез- қылықтың күтілетін деңгейлерін көрсетеді. Жұмысын жиі мақтаулардан туындаған қызметкердің лауазымын көтеру кәсіпорынның білікті мамандарды жауапкершіліктің жоғарырақ деңгейлеріне жылжыту саясатын ұстанатындығын көрсетеді.

Ұйымның Тәуекелдерін Бағалау Процесі

3. Қаржылық есеп мақсаттарымен ұйым тәуекелдігін бағалау процесі басшылық қаржылық есептілікті ұйымның қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындауға қатысты бизнес-тәуекелдіктерді қалай анықтайтынын қамтиды, олардың маңыздылығына баға береді, олардың пайда болуының мүмкіндігін бағалайды, және оларды және соған сәйкес нәтижелеріне жауап қайтару мен басқаруды шешеді. Сонымен қатар, ұйым тәуекелдігін бағалау процесі ұйым құжатталмаған әрекеттер мүмкіндігін қалай қарастыратын немесе анықтайтын немесе қаржылық есептілікте құжатталған маңызды баға берулерді қалай талдайтынын қарастырады.
4. Қаржылық есептілікке қатысты тәуекелділіктер сыртқы және ішкі міндеттемелерге қатысты, олар ұйымның инициациялау, көрсету, өңдеу және қаржылық мәліметтер бойынша есеп беруіне кері әсерін тигізуі

мүмкін. Басшылық жоспарлар, бағардамалар немесе іс-шаралар инициациялауда немесе шығын немесе басқа көзқараспен тәуекелдікті мойындауда шешім қабылдайды. Тәуекелдіктер төмендегі жағдайлардан пайда болады немесе өзгереді:

- *Операциялық ортадағы өзгерістер.* Бәсекелестік қысымдар мен шын мәніндегі әр түрлі тәуекелдіктердегі өзгерістерге әкелуі мүмкін және заң немесе әрекеттегі ортаны өзгертеді.
- *Жаңа қызметкерлер.* Жаңа қызметкерлердің ішкі бақылауға қатысты өз көзқарасы болады.
- *Жаңа және жетілдірілген ақпараттық жүйелер.* Ақпараттық жүйелердегі өзгерістердің жылдамдығы ішкі бақылауға қатысты тәуекелділіктерге әсер етеді.
- *Жылдам өсу.* Қызмет түрін ұлғайту бақылаудағы қателерді көбейтуі мүмкін.
- *Жаңа технологиялар.* Өндірістік процеске және ақпараттық жүйелерге жаңа технологияларды енгізу ішкі бақылауға қатысты тәуекелділікке әсер етеді.
- *Бизнестің, өнімнің және қызмет түрінің жаңа үлгілері.* Субъект аз тәжірибесі бар бизнес пен операцияларға жаңалықтар енгізу ішкі бақылауға қатысты тәуекелділікке әсер етеді.
- *Бірлескен қайта құрулар.* Қайта құрулар ішкі бақылаумен байланысты тәуекелді өзгертуі мүмкін қызметкерлерді қысқартумен және басқарудың және міндеттердің бөлінуінің өзгеруімен бірге жүруі мүмкін.
- *Шетелдік операциялардың көптігі.* Шетелдік компанияларды көбейту мен сатып алу ішкі бақылауға әсер ететін жаңа және жиі тәуекелділіктерге әкеледі, мысалы шетелдік валютаны аударуға байланысты қосымша және өзгертілген тәуекелділіктер.
- *Бухгалтерлік есеп бойынша жаңа мәлімдемелер.* Бухгалтерлік есептің жаңа қағидаттарын қолдану немесе есептің қағидаттарын өзгерту қаржылық есептіліктерді дайындау кезінде тәуекелдерге әсер етуі мүмкін.

Бизнес Процестерге, Қаржылық Есептілікке Және Ақпараттау Процесіне Байланысты Ақпараттық Жүйелер

5. Ақпараттық жүйелер инфрақұрылымнан (физикалық компоненттер мен ақпараттық қамтамасыз ету компоненттерінен), бағдарламалық қамтамасыз етуден, адамдардан, мәліметтерден, шаралардан тұрады. Көптеген ақпараттық жүйелер ақпараттық технологияларды (АТ) кеңінен қолданады).

6. Ақпараттық жүйе келесі әдістен тұрады:
- Барлық операцияларды көрсетеді және анықтайды.
 - Қаржылық есептілік мақсатындағы операцияларды жіктеуге арналған барлық операцияларды жеткілікті түрде баяндайды;
 - Қаржылық есептіліктегі ақша көрінісін жасау үшін операциялар сомасын анықтайды;
 - Есептілікке алынған кезеңдегі операцияны көрсету үшін операция мерзімін анықтайды;
 - Қаржылық есептіліктегі операцияларымен байланысты ашуларды қажетті деңгейде береді.
7. Жүйелі ақпарат сапасы басшылықтың ұйымның қызметтерін басқаруды тиісті шешімдер қабылдауға және сенімді қаржылық есептерді дайындауға қабілетіне әсер етеді.
8. Қаржылық есепті ішкі бақылауға қатысты жеке рөлдер мен жауапкершіліктері туралы түсіністікті қарастыратын ақпараттау саясат бойынша нұсқаулар, бухгалтерлік пен қаржылық есеп бойынша нұсқаулар мен меморандумлардан тұрады. Мәліметтер электрондық немесе ауызша түрде немесе басшылықтың шаралары арқылы беріледі.

Бақылау Қызметі

9. Әдетте аудитке жататын бақылаулар саясат пен шаралар санаттарына бөлінеді:
- *Өнімділікке шолу.* Бюджетті, жобаларды орындау туралы алдыңғы кезіндегі қорытындыларды салыстыру; әр түрлі мәліметтермен қарым қатынасты талдау; сыртқы мәліметтерді ішкі мәліметтермен салыстыру; функционалды немесе қызмет орындалуына шолудан тұрады.
 - *Ақпаратты өңдеу.* Ақпараттық жүйелерді бақылаудың екі кең санаттары жекелеген қосымшаларды өңдеуге байланысты қолданылатын қосымша бақылаулар және көпшілікті қосымшаларға қатысты саясаттар мен шараларға жататын және ақпараттық жүйелерге тиісті және тоқтаусыз жұмыс істейтінін қамтамасыз етуге көмекшімен қосымшаны бақылаулар тиісті қызмет етуін қолдайтын жалпы АТ-бақылаулар болып саналады. Қосымшаға бақылауларға мыналар жатады: жазулардың арифметикалық нақтылығын тексеру, шоттарға қолдау мен шолу және шоттар, айналым баланстары, автоматтандырылған бақылауларды бақылау мен шолу, мысалы мәліметтер мен жүйелі тексерулер бақылау редакциялары және ескертпе есептері бойынша нұсқаулардан тұрады. Жалпы АТ-

бақылаулар мысалдары бағдарламадағы өзгерістерді бақылаулар, бағдарламалар немесе мәліметтерге қол жеткізу кемітетінің бақылаулары, бағдарламалық қамтамасыз етулер жаңа жариялымдарын енгізуді бақылаулар, қаржылық ақпарат немесе жазулар аудит журналын беруінсіз жүйелік құрылғылар пайдалануға қол жеткізуді кеміту немесе мониторингі бойынша бағдарламалық қамтамасыз ету жүйесін бақылау болып табылады.

- *Физикалық бақылау.* Бұл бақылаулар:
 - Қауіпсіздік шаралары, яғни активтердің физикалық қауіпсіздігін қамтиды, мысалы сенімді құрылғылар.
 - Компьютерлік бағдарламаларға және файлдарға қол жеткізуге рұқсатымен қамтамасыз етуі.
 - Кезеңді санау мен бақылау жазуларында көрсетілген сомалармен салыстыру (мысалы, қолма-қол ақша нәтижелерін, қауіпсіздік пен түгендеу шоттарды бухгалтерлік жазулармен салыстыру).

Физикалық бақылаулар активтерді ұрлауды алдын-алуға арналған ауқымы қаржылық есепті дайындаудың сенімділігі, сондай-ақ аудитке қатысты болады және мынадай жағдайларға тәуелді болады: активтер активтерді заңсыз иеленуге сезгіш болады.

- *Міндеттерді бөлу.* Операцияларды санкциялау, көрсету бойынша әртүрлі адамдарға түрлі жауапкершілікті тағайындау. Міндеттерді бөлу тұлғалардың жауапкершіліктері әдеттегі кезінде қателерді немесе алаяқтықты анықтау мен жасырып қою кез-келген тұлғаға рұқсат төмендету мүмкіндіктерін кемітуге арналған.

10. Бақылаудың белгілі бір қызметі басшылық немесе басқару өкілеттігі белгілеген жоғары деңгейдегі тиісті саясаттың болуына байланысты болуы мүмкін. Мысалы, авторизациялауды басқару басқару өкілеттігіне ие адамдар белгілеген инвестициялық өлшемдер сияқты белгіленген басшылыққа сәйкес берілуі мүмкін; Сонымен қатар, ірі сатып алу немесе алып тастау сияқты күнделікті емес мәмілелер жоғары деңгейдегі нақты мақұлдауды, оның ішінде кейбір жағдайларда акционерлер де, талап етуі мүмкін.

Бақылаулар Мониторингі

11. Басшылықтың маңызды міндеттерінің бірі тұрақты ішкі аудит қалыптастыру. Басшылық мониторингі – жүйенің тиімділігін зерттеу және өзгерістер енгізу. Сондай-ақ басшылық шолуы, банк

жүйесінің жұмыс орындалуы, ішкі аудиторлардың сауда қызметкерлерін бағалауы, ұйымның келісім-шарттары саясатыны мен заңнамасына сәйкестігі, немесе бизнес-тәжірибелер саясатына сәйкестікті қадағалауынан тұрады. Мониторинг мақсаты – аудиттың уақытылы болуы. Мысалы, егер мерзім банкілік салыстырулар мониторингіне жатпаса, персонал оларды дайындауды аяқтайды. Көптеген ұйымдарде ішкі аудит жұмысына ұқсас қызметтерді атқаратын тұлғалар мониторингіне өз үлестерін қосады. Олар ішкі бақылаудың қызметі туралы ақпаратты үнемі беріп отырады. Олар ішкі бақылаудың күшін немесе әлсіз жақтарын жетілдіру туралы кепілдемелерін хабарлайды.

12. Мониторинг сондай-ақ сыртқы жақтардан алынған ақпаратты қолдану мен жетілдіруді қажет етеді. Мысалы, тапсырыс берушілердің шағымдары орын алған жағдайларда, мәселені талдайтын тұрақты баяндамалар орын алады. Тапсырыс берушілер инвойстарды төлеу арқылы ақпаратты толықтай растайды. Қосымшаға ішкі бақылауға әсер ететін мәселелерді қарастырады, мысалы банкілік басқарушы агенттіктер, тексерулер туралы хабарлайды. Сондай-ақ, басшылық ішкі бақылауға қатысты сыртқы аудиторлардан алынған мәліметтерді де ескереді.
13. Мониторинг қызметі проблемаларды көрсетуі немесе жетілдіруді қажет ететін бағыттарды көрсетуі мүмкін сыртқы тараптардың хабарламаларын пайдалануды қамтуы мүмкін. Клиенттер шот-фактураларды төлеу немесе олардың төлемдеріне шағымдану арқылы төлем деректерін нақты растайды. Сонымен қатар, реттеушілер ұйыммен ішкі бақылаудың жұмысына, мысалы банктік реттеуші органдардың тексерулеріне қатысты мәселелер бойынша байланыса алады. Сондай-ақ, басшылық бақылау қызметін жүзеге асыру кезінде сыртқы аудиторлардың ішкі бақылауға қатысты хабарламаларын қарастыруы мүмкін.

2-ҚОСЫМША

(Сілт: Тарм. А41,А133)

Елеулі бұрмаланулар Тәуекелділігіне Қатысты Шарттар мен Жағдайлар

Елеулі бұрмаланулар тәуекелділігін көрсететін шарттар мен жағдайлар төменде берілген. Мысалдары жағдайлардың көпшілігін қамтиды; алайда, жағдайлар барлығы емес, әр бір аудиттің келісіміне қатысты. Мысалдар тізімі толықтырылмаған.

- Экономикалық жағынан тұрақсыз аудандарда жұмыс істеу, мысалы валюта құнсыздануы ерекше және инфляциясы жоғары ел;
- Тұрақсыз нарық әсеріне ұшыраған қызмет, мысалы фьючерстерді сату;
- Күрделі заңнамаға ұшыраған қызмет;
- Кәсіпорын қызметінің принципі мен өтімділігі, сондай-ақ маңызды клиенттерді жоғалту;
- Капитал мен займға шектеу;
- Ұйым саласындағы өзгерістер;
- Жеткізулер тізбегіндегі өзгерістер;
- Жаңа өнімдер мен қызмет түрлерін дайындау мен ұсыну, бизнестің жаңа бағыттарын енгізу;
- Географиялық ұлғаю;
- Ұйымдағы өзгерістер, ірі сатып алулар, ұйымның таратылуы немесе басқа ерекше жағдайлар;
- Сатылуы ықтимал кәсіпорындар немесе бизнес бөлімдері.
- Күрделі ұйымдар мен бірлескен кәсіпорындар;
- Арнайы мақсаттағы ұйымдарді және қаржыландырудың басқа күрделі әдістерін, баланстан тыс қаржы пайдалану;
- Байланысты жақтармен болған ерекше операциялар;
- Бухгалтерлік және қаржылық есептілікке дағдысы бар қызметкерлердің жетіспеушілігі;
- Негізгі қызметкерлер құрамындағы өзгерістер, соның ішінде орындаушы директорлардың өзгеруі;
- Ішкі бақылаудың әлсіз жақтары, әсіресе басшылық басқармаған әлсіз жақтар;

- Басшылық пен қызметкерлердің жалған қаржылық есептілікпен айналысуға ынталары.
- Ұйымның АТ стратегиясы мен оның бизнес стратегиялары арасындағы келісімсіздік;
- АТ ортасындағы өзгерістер;
- Қаржылық есептілікке байланысты жаңа ерекше АТ жүйелерді орналастыру;
- Ұйымның қызметін немесе оның қоғамдық немесе реттеушінің қаржылық қорытындыларын зерттеу;
- Алдыңғы қателіктер, қателіктер тарихы, соңғы кезеңгі түзетулер сомасы;
- Жүйесіз және стандартсыз операциялардың ерекше сомалары, ішкі фирмалық операциялар мен жоғары табысты операциялар;
- Басшылықтың ниетіне, мысалы, қарызды қайта қаржыландыруды өтеуге, сатылатын активтерге және нарықтық бағалы қағаздарға негізделіп тіркелген операциялар;
- Жаңа бухгалтерлік ережелерді қолдану;
- Күрделі процестер, бухгалтерлік бағалаулар;
- Бухгалтерлік бағалауларға қатысты белгісіз операциялар мен жағдайлар;
- Ашып көрсетулер кезіндегі маңызды ақпаратты жіберіп алу немесе жасыру.
- Соттық жанжалдар, мысалы сатулар жөніндегі кепілдіктері, қаржылық кепілдіктер.

320 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

АУДИТТИ ОРЫНДАУ ЖӘНЕ ЖОСПАРЛАУДАҒЫ

МАҢЫЗДЫЛЫҚ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Аудит Мән-жағдайындағы Маңыздылық	2–6
Күшіне Ену Күні	7
Мақсаттары	8
Анықтамалары	9
Талаптары	
Аудитті Жоспарлау Кезінде Маңыздылықты Шешу мен Орындаудағы Маңыздылық	10–11
Аудиторлық Өзгерістерге Шолу	12–13
Құжаттама.....	14
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Маңыздылық пен Аудиттің Тәуекелдігі	A1
Аудит мән-жағдайындағы Маңыздылық	A2
Аудитті Жоспарлау Кезінде Маңыздылықты Шешу мен Орындаудағы Маңыздылық.....	A3–A13
Аудиторлық Өзгерістерге Шолу	A14

Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық 320 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) мақсаты аудитордың қаржылық есептілік аудитін орындау мен жоспарлаудағы маңыздылық бойынша концепцияны қолдануға жауапкершіліктері бойынша нұсқау беру. 450 ХАС¹ маңыздылық аудитке анықталған бұрмалаулар немесе қажет болса қаржылық есептілікке түзілмеген.

Аудит Мән-жағдайындағы Маңыздылық

2. Қаржылық есеп жүйесі әдетте қаржылық есептілік дайындау мен ұсыну мән-жағдайында маңыздылықты қарастырады. Қаржылық есеп жүйелері маңыздылықты әр түрлі жақтарынан қарастырса, олар әдетте:
 - Бұрмалаулар, жіберілген қателер маңызды болады, егер олар жеке немесе барлықтарды бірлесіп қолданушылардың экономикалық шешімдеріне қаржылық есептілік негізінде әсер етеді ме, жоқ па;
 - Маңыздылық бойынша көзқарастар қоршаған жағдайларға байланысты, және бұрмалау мөлшері немесе сипатына әсер етеді; және
 - Қаржылық есептілікті қолданушыларға маңызды болатын мәселелер бойынша көзқарастар қолданушылар топ сияқты жалпы қаржылық ақпарат қажеттіліктерін қарастыруға негізделеді.² Қолданушылардың қажеттіліктері әр түрлі болуы мүмкін. Бұрмалаулардың белгілі бір жекелеген қолданушыларға ықтимал әсерлері қарастырылмаған.
3. Егер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі қарастырыса, сондай талқылау аудиторға аудиттің маңыздылығын қарастыруға жәрдемдеседі. Керісінше 2 тармақта көрсетілген сипаттамалар аудиторға мұндай сілтеу желісін қамтамасыз етеді.
4. Аудитор маңыздылықты шешім қабылдауы кәсіптік көзқарас мәселесі болып табылады. Аудитор қаржылық есептілікті қолданушылардың қаржылық ақпаратқа қажеттіліктерін қарастыруы аудитор маңыздылықты шешім қабылдауына әсер етеді. Осыған орай, аудитор:

¹ 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*.

² Мысалы, 2001 жылғы сәуір айында Халықаралық Бухгалтерлік Стандарттары Басқармасы бекіткен *Қаржылық Есептілікті Дайындау мен Ұсыну Жүйесі* пайда мүддесіне не ұйым мақсатымен, инвесторлар кәсіпорынға тәуекелдік капиталын жеткізушілер болғанымен, қаржылық есептілікті қамтамасыз ету қаржылық есептілік қанағаттандыратын басқа қолданушылардың қажеттіліктерінің көпшілігіне сәйкес келеді.

- (a) Бизнес пен экономикалық қызметтер және есеп-қисап туралы білуі қажет пен қаржылық есептілік туралы ақпаратты ынтамен зерттеуі қажет;
 - (b) Маңыздылық деңгейлері дайындалған, көрсетілген және аудиттелген қаржылық есептілік туралы білім алуы қажет;
 - (b) Баға берулер, көзқарас пен келешектегі жағдайларды қарастыру негізіндегі сомаларды санауға бөлінбес белгісіздікті мойындауы қажет; және
 - (d) Қаржылық есептіліктегі ақпарат негізінде жасалған тиісті экономикалық шешімдер қабылдауы қажет.
5. Аудитор маңыздылық туралы көзқарасты аудитті жоспарлау мен орындауда, аудитке анықталған бұрмалаулар және қажет болса қаржылық есептілікке түзітілмеген бұрмалаулардың әсерлерін бағалау, аудитордың есебіндегі пікір құрастыруда қолданады. (Сілт: Тарм. А1)
6. Аудитті жоспарлау кезінде аудитор елеулі болып саналатын бұрмалаулар мөлшері бойынша қорытындыға келеді. Бұл қорытындылар төмендегі негізді қамтамасыз етеді:
- (a) Тәуекелдікті бағалау шараларының сипатын, мерзімі мен деңгейін анықтайды;
 - (b) Маңызды бұрмалау тәуекелдіктерін анықтайды және бағалайды; және
 - (c) Бұдан әрі аудиторлық шаралар сипатын, мерзімі мен ауқымын қарастырады.

Аудитті жоспарлауда айқындалған маңыздылық сомаларды анықтауда қажеті жоқ. Бұл сомаларды аспайтын түзітілмеген бұрмалаулар жеке немесе басқалармен бірлесіп үнемі маңызды емес бұрмалаулар болып саналады. Кейбір бұрмалауларға қатысты жағдайларға сәйкес аудитор оларды маңызды болып қарастырады, егер олар маңыздылықтан төмен болса. Тек өз сипаты себебімен бұрмалауларды анықтауға арналған аудиторлық шаралар пайдасыз болса да, аудитор қаржылық есептілікке өз әсерін бағалау барысында түзітілген бұрмалау тек қана мөлшерін емес, сонымен қатар сипаты, өз пайда болуы белгілі бір жағдайларын қарастырады.³ Сонымен қатар, барлық түзітілмеген бұрмаланулардың қаржылық есептілігіне әсерін бағалау кезінде аудитор тек мөлшерін ғана емес,

³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Бұрмаланулардың Қауіп-Қатерін Анықтау Және Бағалау* қараңыз

түзетілмеген бұрмалаулардың сипатын және олардың туындау жағдайларын да ескереді.⁴ (Сілт: Тарм. А2)

Күшіне Ену Күні

7. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілікке қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

8. Аудитордың мақсаты аудитті жоспарлау мен орындауда тұжырымдамасын қолдану.

Анықтамалары

9. Аталмыш ХАС мақсаттарымен, орындау маңыздылығы аудитор қаржылық есептілік маңыздылығы тұтастай алғанда қолайлы төмен деңгейге дейін сәйкесті түрде түзітілмегені немесе анықталмаған бұрмалау барлығы қаржылық есептілікті тұтастай алғанда маңыздылығынан асатын ықтималдықты бекіткен сома немесе сомаларды қарастырады. Қажет болса, орындау маңыздылығы сондай-ақ аудитор маңыздылық деңгейінде немесе әрекеттер белгілі бір сыныптары, шоттық баланстар немесе ашулар деңгейінде бекітетін сома немесе сомалардан тұрады.

Талаптары

Аудитті Жоспарлау Кезінде Маңыздылықты Шешу мен Орындаудағы Маңыздылық

10. Аудиттің жалпы стратегиясын анықтау барысында, аудитор тұтастай алғанымен қаржылық есептіліктер маңыздылығын қарастыруы қажет. Егер ұйым белгілі бір жағдайларда бір немесе одан да көп әрекеттер сыныптары, шоттық баланстар немесе тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығынан аз сомалар бұрмаланулары экономикалық шешімдерге әсер етуі ықтимал ашулар болса, аудитор соған сәйкес маңыздылық деңгейін қарастырады. (Сілт: Тарм. А3-А12)
11. Аудитор маңызды бұрмалау тәуекелдігін бағалау мақсатымен орындау маңыздылығын, бұдан әрі аудиторлық шаралар сипатын, мерзімін, ауқымын қарастырады. (Сілт: Тарм. А13)

Аудиторлық Өзгерістерге Шолу

12. Аудиттің бастапқы кезінде өзге сома қарастыруына әсер етуі мүмкін ақпарат туралы білетін аудитор тұтастай алғанда қаржылық есептіліктер

⁴ 450 ХАС, А21 тармақ

маңыздылықтарын қайта қарайды (керектік туған кезде, маңыздылық деңгейі немесе әрекеттер белгілі бір сыныптары, шоттық баланстар немесе ашулар маңыздылығы). (Сілт: Тарм. А14)

13. Егер бастыпқы кезіндегі маңыздылығымен салыстырғанда тұтастай алғанда қаржылық есептіліктер төмен бұрмалауға сәйкесті болады деп қорытындыға келсе, аудитор орындау маңыздылығын қайта қарастыруы қажет бар-жоқтығын, бұдан әрі аудиторлық шаралар сипаты, мерізімі мен ауқымына сәйкесті қалатын-қалмайтынын қарастыруы қажет.

Құжаттама

14. Аудитор аудиторлық құжаттарға келесі сомаларды және факторларды қарастыруы қажет:⁵
- (a) Тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығын қарастырады (Сілт: Тарм. 10);
 - (b) Қажет болса, бұрмалау деңгейі немесе әрекеттер сыныптары, шоттық баланстар немесе ашулар маңыздылығын қарастырады (10 қараңыз);
 - (c) Орындау маңыздылығы (11 ты қараңыз); және
 - (d) Аудитті жетілдірумен (a)-(d) кез келген қарастыру (Сілт: Тарм.12-13).

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал

Аудиторлық Өзгерістерге Шолу (Сілт: Тарм. 5)

- A1. Қаржылық есептілік аудитін жүргізу барысында, аудитордың жалпы стратегияларының мақсаты – ақпараттың дұрыстығын растау; жалпы қолданыста қаржылық есептілік алаяқтық пен қателер себебімен елеулі бұрмалаулардан бос, сондай-ақ, аудитор қаржылық есептілік, барлық елеулі қатынастарда, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін қарастырады; аудитор қаржылық есептілік туралы есеп береді және аудиторлық мәліметтер туралы сәйкес ақпарат беруі қажет.⁶ Аудитор қолайлы төмен деңгейге дейін жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді алу арқылы

⁵ 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 8-11 және А6 тармақтар

⁶ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу*, 11 тармақ

ақылға қонымды сенімділік алуы қажет.⁷ Аудиторлық тәуекелдік қаржылық есептілік елеулі бұрмаланғанда аудитор сәйкессіз аудиторлық пікір білдіретін тәуекелдік болып табылады. Аудиторлық тәуекелдік елеулі бұрмалау тәуекелдігі немесе анықтай алмау тәуекелдік қызметі болып табылады.⁸ Елеулік пен аудиторлық тәуекелдік аудит барысында қарастырылады:

- (a) Маңызды бұрмалау тәуекелдігін анықтау мен болдырмау;⁹
- (b) Аудиторлық шаралар сипатын, мерзімі мен ауқымын анықтау;¹⁰ және
- (c) Қажет болса, түзетілмеген бұрмалаулардың қаржылық есептілікке¹¹ әсері мен аудитордың есебінде пікір құрастыру.¹²

Аудит Мән-жағдайындағы Маңыздылық (Сілт: Тарм. б)

A2. Маңызды бұрмаланулардың¹³ тәуекелін анықтау және бағалау, бұрмалаулары маңызды болуы мүмкін сапалы ашуларды қоса алғанда, транзакциялар, шоттардағы қалдықтар мен ашып көрсетулерді анықтау үшін кәсіби пайымдауларды қолдануды талап етеді (мысалы, егер бұрмаланулар маңызды болса, маңызды болып саналады). тұтастай алғанда қаржылық есептілік негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етуі мүмкін). Сапалық ашып көрсетулердегі бұрмаланулардың маңызды болуы мүмкін-келмейтіндігін қарастыру кезінде аудитор келесідей факторларды анықтауы мүмкін:

- Ұйымның кезеңдегі жағдайлары (мысалы, ұйым кезең ішінде бизнесті елеулі түрде біріктіруді жүзеге асырған болуы мүмкін).
- Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі, ондағы өзгерістерді қоса (мысалы, қаржылық есептіліктің жаңа стандарты ұйым үшін маңызды жаңа сапалы ақпаратты ашуды талап етуі мүмкін).

⁷ 200 ХАС, 17 тармақ

⁸ 200 ХАС, 13(с) тармақ

⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған)

¹⁰ 330 ХАС, *Бағаланған Тәуекелдерге Аудитордың Жауаптары*

¹¹ 450 ХАС

¹² 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Туралы Пікір Және Есеп Қалыптастыру*

¹³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 25 тармақта аудитордан қаржылық есептілік пен растау деңгейінде маңызды бұрмаланулардың тәуекелін анықтау және бағалау талап етіледі.

- Қаржылық есептілікті пайдаланушылар үшін маңызды болып табылатын сапалы сипаттамалар, мысалы, ұйымның сипатына байланысты (мысалы, өтімділік тәуекелі туралы ақпарат қаржы ұйымы үшін қаржылық есептілікті пайдаланушылар үшін маңызды болуы мүмкін).

Аудитті Жоспарлау Кезінде Маңыздылықты Шешу мен Орындаудағы Маңыздылық

Қоғамдық сектордағы кәсіпорындарды қарастыру (Сілт: Тарм. 10)

- A3. Заң шығарушылар мен реттеушілер әдетте қаржылық есептілікті бастауыш қолданушылары болып табылады. Сонымен қатар, қаржылық есептіліктер экономикалық шешімдерге қарамастан шешімдерді қабылдауға қолданылады. Тұтастай алғанда қаржылық есептіліктер маңыздылығын шешу (және қажет болса, маңыздылық деңгейі немесе әрекеттері белгілі бір сыныптары, шоттық баланстар немесе ашулар деңгейлері) қоғамдық сектор субъектінің қаржылық есептілік аудиті барысында заң, нормативтік орын, қоғамдық сектор бағдарламалары бойынша заң шығарушылар мен қоғам қаржылық есептілікке қажеттіліктерінің әсеріне түседі.

Жалпы қолданыстағы қаржылық есептіліктің маңыздылығын анықтау белгілерін пайдалану (Сілт: Тарм. 10)

- A4. Маңыздылықты шешу кәсіптік пікір қарастырады. Процент кәдімгі таңдалған белгіге шыққан жері ретінде қолданылады. Белгі анықтауға әсер етуі ықтимал факторлар:
- Қаржылық есептілік элементтері (мысалы, активтер, міндеттер, меншікті капитал, табыстар, шығындар);
 - Белгілі субъектінің қаржылық есептілігін қолданушылардың назары аударылған баптар бар ма (мысалы, қаржылық қызметті бағалаумен қолданушылардың назары пайдаға, табыстарға немесе таза активтер);
 - Ұйым сипаты және сала және субъек жұмыс істейтін орта;
 - Ұйым иеленуші құрылымы мен ұйым қаржыландырудың тәсілі (мысалы, егер ұйым меншікті капитал арқылы емес, қарыз арқылы қаржыландырылса, қолданушылар активтерге, активтер бойынша шағымдар, субъектінің табыстарына назарын аударады); және
 - Белгінің байланысты құбылмалығы.
- A5. Ұйымның жағдайларына қарағанда, сәйкесті болуы мүмкін белгілер мысалдары келесі санаттарға бөлінеді: салықты төлеуге дейінгі пайда, жалпы табыстар, жалпы пайда және жалпы шығындар, жалпы меншікті

капитал немесе таза актив құны. Тоқтаусыз операциялардан туындайтын салықты төлеуге дейінгі пайда әдетте пайда-мақсаттағы субъектілерге арналған. Тоқтаусыз операциялардан туындайтын салықты төлеуге дейінгі пайда өзгермелі болса, басқа белгілер, мысалы, жалпы пайда немесе шығындар тиісті болуы мүмкін.

- A6. Таңдалған белгі мақсатымен, сәйкесті қаржылық күн әдетте алдыңғы кезеңдердің қаржылық нәтижелерінен және қаржылық ахуалы, кезеңнен бастап қазіргі күнге дейінгі қаржылық нәтижелерінің қаржылық ахуалы, бюджеттер немесе ағымдағы кезең бойынша болжамдардан тұрады. Болжамдар субъектінің жағдайларындағы маңызды өзгерістер (мысалы, елеулі бизнес-сатып алу) және сала немесе ұйым жұмыс істейтін экономикалық ортадағы өзгерістерге арналған. Осыған сәйкес, шыққан жері ретінде, тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығы тоқтаусыз операциялардан туындайтын салықты төлеуге дейінгі пайдаға, сондай-ақ сондай пайданы арттыратын немесе төмендейтін жағдайларға негізделеді. Мұндай жағдайларға сәйкес аудитор тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығы соңғы нәтижелер негізіндегі тоқтаусыз операциялардан туындайтын салықты төлеуге дейінгі пайданы пайдалану арқылы сәйкесті түрде шешілгені туралы қорытындыға келеді.
- A7. Маңыздылығы аудитор есеп беретін қаржылық есептілікке қатысты. Егер қаржылық есептілік он екі айдан аз немесе көп қаржылық есеп беру кезеңі бойынша дайындалса, мысалы, жаңа кәсіпорын немесе қаржылық есеп беру кезеңіндегі өзгерістер жағдайларында, маңыздылығы бұл қаржылық есеп беру кезеңі бойынша дайындалған қаржылық есептілікке қатысты.
- A8. Таңдалған белгі бойынша қолданылатын процент кәсіптік көзқарасты қарастырады. Процентпен таңдалған белгі арасындағы қатынастары бар, мұндай тоқтаусыз операциялардан туындайтын салықты төлеуге дейінгі пайда бойынша процент әдетте жалпы табыстарға қолданылатын проценттен астам болады. Мысалы, аудитор пікірі бойынша тоқтаусыз операциялардан туындайтын пайданың бес пайызы өндірістік саладағы пайда-мақсаттағы субъектіге тән болады ол салықты төлеуге дейінгі пайда болады. Аудитор жалпы табыстар немесе жалпы шығындардың бір пайызы коммерциялақы емес субъектіге тән. Алайда жоғары немесе төмен пайыздар орын алған операцияларға сәйкес келеді.

Шағын кәсіпорындарды қарастыру

- A9. Толассыз әрекеттерден алынған салықты төлеуге дейінгі кәсіпорынның пайдасы үнемі номиналды болып, мысалы, иеленуші салықты төлеуге дейінгі пайда көпшілігін сыйақы ретінде алған жағдайда, иеленушімен басқарылатын бизнес; сыйақыға дейінгі пайда секілді көрсеткіш және салыққа сәйкесті болуы мүмкін.

Қоғамдық сектордағы кәсіпорындарды қарастыру

- A10. Қоғамдық сектор субъектілерінің аудиті жағдайында, жалпы немесе таза шығын (табыстардан аз шығындар) бағдарламалық қызметтерге сәйкес келеді. Егер қоғамдық сектор субъекті қоғамдық активтерді қамқорлыққа алады, активтер тиісті белгі болады.

Маңыздылық Деңгейі немесе Әрекеттердің Белгілі Бір Сыныптары, Алғашқы Сальдо немесе Ашылымдардың Деңгейі (Сілт: Тарм. 10)

- A11. Тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығымен салыстырғанда аз сомалар маңыздылығы қаржылық есептілік негізінде қабылдаған қолданушылардың экономикалық шешімдеріне әсер ететін әрекеттер белгілі бір сыныптарын, шоттық баланстың немесе ашулардың бір немесе одан да көп айқындайтын факторлар мысалдары:

- Заң, нормативтік актілер немесе қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі қолданушылардың белгілі бір баптарды бағалау немесе ашуларға қатысты күтулеріне әсер ете ма (мысалы, байланысты тарап әрекеттері және басшылық пен өкілетті тұлғалардың сыйақысы).
- Ұйым жұмыс істейтін саладағы негізгі ашулар (мысалы, фармацевтикалық ұйым үшін зерттеу мен дамыту шығыны).
- Қаржылық есептілікте жекелеген түрде ашылған фирманың бизнесі назарына түсті ме, жоқ па (мысалы, жаңаша сатып алынған бизнес).

- A12. Ұйым айрықша жағдайларында сол сияқты әрекеттер сыныптары, шоттық баланстан немесе ашулар бар екендігін зерттеу барысында, аудитор басшылық пен өкілетті тұлғалардың көзқарастары немесе күтулері туралы ақпарат алуы қажетті болып саналады.

Орындаудағы Маңыздылық (Сілт: Тарм. 11)

- A13. Тек жеке елеулі бұрмалауларды анықтау мақсатымен аудитті жоспарлау келесі фактісін елемейді: жеке түрде елеулі емес бұрмалаулар барлығы қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмалануына әкеп соқтырады және ықтимал анықталмаған бұрмалауларға шек қоймайды. Орындау маңыздылығы (көрсетілгендей бір немесе одан да көп сомалар) мақсаты – қаржылық есептіліктегі түзітілмеген, анықталмаған бұрмалаулар тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығынан асатыны ықтималдығын қолайлы төмен деңгейге дейін төмендету. Атап айтқанда, әрекеттер белгілі бір сыныптарына, шоттық баланстарға немесе ашуларға қатысты маңыздылық деңгейіне қатысты орындау маңыздылығы мақсаты – әрекеттер белгілі бір сыныптарындағы, шоттық баланстар немесе ашулардағы түзітілмеген, анықталмаған бұрмалаулар тұтастай алғанда

қаржылық есептілік маңыздылығынан асатыны ықтималдығын қолайлы төмен деңгейге дейін төмендету. Орындау маңыздылығын шешу қарапайым механикалық тәсіл емес, кәсіптік көзқарасты қамтиды. Орындау маңыздылығы аудитордың ұйым туралы білімі арқылы әсер етіліп, тәуекелдікті бағалау шараларын орындау кезінде жетілдірілеп, соңғы аудитте анықталған бұрмалаулар сипаты, ауқымы арқылы, сондай-ақ аудитордың ағымдағы кезеңгі бұрмалауларға қатысты көрсетулері арқылы әсер етіледі.

Аудиторлық Өзгерістерге Шолу (Сілт: Тарм. 12)

- A14. Тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығы (қажет болса, маңыздылық деңгейі немесе әрекеттер белгілі бір сыныптары, шоттық баланстар немесе ашулар деңгейлері) аудитте (мысалы, субъектінің бизнесі ең көбін пайдалануды шешім қабылдау) пайда болған жағдайлардағы өзгерістер, жаңа ақпарат немесе аудитордың ұйым туралы біліміндегі өзгерістер және өз операциялар нәтижесінде бұдан әрі аудиторлық шаралар себебімен қайта қарастырылмайды. Мысалы, егер аудит барысында нағыз қаржылық нәтижелер болжамдағы кезең мен тұтастай алғанда қаржылық есептілік маңыздылығын бұзу мақсатымен бастапқы кезеңде қолданылған қаржылық нәтижелерден елеулі түрде ерекшеленсе, аудитор бұл маңыздылыққа қайта қарауы қажет.

330 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ БАҒАЛАНҒАН ТӘУЕКЕЛДІКТЕРГЕ АУДИТОР ЖАУАПТАРЫ

(Қаржылық есептілік аудитіне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсаннан бастап немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Күшіне Ену Күні	2
Мақсаты	3
Анықтамалар	4
Талаптар	
Жалпылама Жауаптар	5
Бекіту Деңгейіндегі Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдіктеріне Жауап ретіндегі Аудиторлық Рәсімдер	6–23
Қаржылық Есептілікті Ұсынудың Дұрыстығы	24
Аудит Дәлелдемелерінің Жеткіліктілігі Мен Сәйкестігін Бағалау	25–27
Құжаттама	28–30
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материалдар	
Жалпылама Жауаптар	A1–A3
Бекіту Деңгейіндегі Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдіктеріне Жауап ретіндегі Аудиторлық Рәсімдер	A4–A58
Қаржылық Есептілікті Ұсынудың Дұрыстығы	A59
Аудит Дәлелдемелерінің Жеткіліктілігі Мен Сәйкестігін Бағалау	A60–A62
Құжаттама	A63

Бағаланған Тәуекелдіктерге Аудитор Жауаптары, 330 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері және Халықаралық Аудит Стандарттарға сай Жжүргізу 200 ХАС қосылып ы қажет.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) қаржылық есептілік аудиті барысында 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹ сәйкес аудитормен анықталып, бағаланған елеулі бұрмаланулар тәуекелдіктеріне жауаптарды әзірлеу және орындауға аудитордың жауапкершілігін қарастырады.

Күшіне Ену Күні

2. Бұл ХАС қаржылық есеп жөніндегі аудитке қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан бастап немесе одан кейінгі мерзімде өз күшіне енеді.

Мақсаты

3. Аудитордың мақсаты – тәуекелдігіне қатысты сәйкесті шаралар орындау және іске асыру арқасында жеткілікті, тиісті аудиторлық дәлелдер алу.

Анықтамалар

4. ХАС мақсатымен, келесі терминдердің қолданыстағы мағынасы:
 - (a) Елеулі шара – Бекіту деңгейінде елеулі бұрмалауларды анықтауға арнап дамытылған аудиторлық шара. Елеулі шаралар мысалдары:
 - (i) Бөлшектерді тестілеу (мысалы, әрекеттер сыныптары, шоттық баланстар, ашулар);
 - (ii) Елеулі талдау шаралары.
 - (b) Бақылауларды Тестілеу – Бекіту деңгейінде елеулі бұрмалауларды болдырмау, анықтау немесе түзету барысындағы бақылаулардың жұмыс тиімділігін бағалауға арнап дамытылған аудиторлық шаралар.

Талаптар

Жалпылама Жауаптар

5. Аудитор қаржылық есептілік деңгейінде елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдерін жоюға арналған жалпы жауаптарды әзірлейді және іске асырады. (Сілт: Тарм. А1-А3)

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелділігін Анықтау мен Бағалау*

Бекіту Деңгейіндегі Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдіктеріне Жауап ретіндегі Аудиторлық Рәсімдер

6. Аудитор сапасы, мерзімі, көлемі жауапты деп саналатын бекіту деңгейіндегі тәуекелдің қатысымен аудиторлық шараларды өңдеу және орындау керек. (Сілт: Тарм. А4-А8)
7. Аудиторлық шараларды өңдеу барысында аудитор мынандай мәселелерді қарастырады:
 - (a) Аудиторлық шараларды анықтау барысында әр операциялық топты, шоттардың сальдосын бекіту және ашу деңгейіндегі маңызды кемшіліктерінің тәуекелінің бағалануын жүргізуде аудитор оның себеп-салдарымен танысады, мысалы:
 - (i) Бұл оған қоса ірі операция топтарының, шот сальдосының және ашылымның, (яғни ішкі тәуекелдер) белгілі бір сапасымен де танысуын да қажет; және
 - (ii) Бақылаудың (бақылау тәуекелдігі) жүрмегендігінен пайда болғанын анықтаса, онда аудитор маңызды аналитикалық шараларға сай жеткілікті және сәйкес келетін аудиторлық дәлелдерді көрсете алады ма жоқ па. (аудитор елеулі шаралар сипатын, мерзімін, ауқымын шешу кезінде бақылаудың жүргендігіне сүйенеді); және (Сілт: Тарм. А9-А18)
 - (b) Дәлелді аудиторлық мағлұмат алу үшін жоғарыда аудиторлық тәуекел бағалануы көрсетілген. (Сілт: Тарм. А19)

Бақылаудың Тесттері

8. Тиісті аудиторлық басқару тәсілдерінің операциялық тиімділігін алу үшін, аудитор нұсқалау және басқару тестын орындау қажет:
 - (a) Аудитор бекіту деңгейінде елеулі бұрмалау тәуекелдігін бағалауы бақылауларды тиімді түрде жүретіндігін қарастырады (мысалы, аудитор елеулі шаралар сипатын, мерзімін, ауқымын шешу кезінде бақылаудың жүргендігіне сүйенеді); немесе
 - (b) Өз маңызды шаралар бекіту деңгейінде жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз ете алмайды. (Сілт: Тарм. А20-А24)
9. Бақылау тестілерін жобалау мен орындау кезінде аудитор бақылаудың тиімділігіне аудитордан көбірек сенім артатын аудиторлық дәлелдерді алуы керек. (Сілт: Тарм. А25)

Басқарудың Сипаты Мен Ауқымы

10. Бақылау тесттерін жобалау мен орындау үшін, аудитор келесі әрекеттерді орындау қажет:
- (a) Аудитор бақылаудың нәтижелілігіне сәйкес келетін сауалдар мен тестілейтін басқа да аудиторлық шараларды орындауы керек. мысалы:
 - (i) Бақылау аудит барысындағы тиісті кезеңдер бойынша қалай қолданылады;
 - (ii) Олар қолданылатын жүйелілік, және;
 - (iii) Кіммен немесе немен олар қолданылатын. (Сілт: Тарм. A26-A29)
 - (b) Тестілеуі қажетті бақылаулар басқа бақылаулар (жанама бақылаулар) тәуелді болуын, сондай жағдай болса, жанама бақылаулар тиімді жүретіндігін қолдайтын аудиторлық дәлелдерді алуға қажет па, қажет емес па деп аудитор шешуі тиіс. (Сілт: Тарм. A30-A31)

Бақылаудың Тесттерінің Мерзімдері

11. Аудитор белгілі бір кезең бойынша бақылаудың тесттерін жүргізуі тиіс, сол себептен 12 және 15 тармақтары бойынша аудитор бұл бақылауға негіздеуді көздейді, оның мақсаты - аудитормен көзделген негіздеуге тиісті негіз салады. (Сілт: Тарм. A32)

Аралықты кезеңдерде алынған аудиторлық дәлелдерді пайдалану

12. Егер аудитор аралықты кезеңде бақылау операциялық жүргендігі бойынша аудиторлық дәлелдер алса, аудитор келесі түрде қарастыруы қажет:
- (a) Аралықты кезеңге қатысты бақылаулардағы Маңызды өзгерістер бойынша аудиторлық дәлелдерді жинақтауы қажет; және
 - (b) Қалған кезең арасында алуы тиісті, қосымша аудиторлық дәлелдерді шешуі тиіс. (Сілт: Тарм. A33-A34)

Алдыңғы кезеңдерде алынған аудиторлық дәлелдерді пайдалану

13. Алдыңғы аудиттерден алынған бақылау операциялық жүргендігі бойынша аудиторлық дәлелдерді жинау пайдалы болып келуін, қажет болса, бақылауды қайта тестілеуге дейін аяқталуы өтіп жататын уақыт кезінің ұзақтығын шешу кезінде, аудитор келесі түрде қарастыруы қажет:

- (a) Ішкі бақылау басқа элементтерінің тиімділігі, сондай-ақ бақылау ортасы, ұйым бақылау мониторингі, ұйым тәуекелдікті бағалау үдерісі;
 - (b) Бақылау сипаттамаларына туындайтын тәуекелдіктер, бақылау автоматты түрде немесе қолмен басқару қоса алғандығы;
 - (c) Жалпы АТ бақылау тиімділігі;
 - (d) Бақылау, ұйым өз қолданысы тиімділігі, сонымен қатар алдыңғы аудитте көріп қалған бақылау қолданылуындағы ауытқулар сипаты мен ауқымы, бақылау қолданылуына Маңызды түрде әсер ететін персоналдағы өзгерістер бар-жоқтығы;
 - (e) Белгілі бір бақылаудағы өзгерістер жетіспеушілігі өзгеріп тұратын жағдайлар себебімен тәуекелдікті келтіреді ме, жоқ па; және
 - (f) Елеулі бұрмалау тәуекелдігі бақылауға сүйеніштің ауқымы. (Сілт: Тарм. А35)
14. Егер аудитор белгілі бір бақылау операциялық тиімділігі бойынша алдыңғы аудиттен алынған аудиторлық шараларды қолдануды жоспарлауса, аудитор Маңызды бақылау алдыңғы аудиттен кейін пайда болған-пайда болмағандығы бойынша аудиторлық дәлелдерді жинау арқылы анау дәлелдер үздіксіз тиістілігін енгізуі қажет. Аудитор шолу немесе тексерумен сұрау жүргізу арқылы бұл дәлелдерді жинауы тиіс, және:
- (a) Алдыңғы аудиттен алынған аудиторлық дәлелдер үздіксіз сәйкестігіне әсер ететін өзгерістер болса, аудитор бақылауды ағымдағы аудит кезінде тестілеуі тиіс. (Сілт: Тарм. А36)
 - (b) Егер мұндай өзгерістер пайда болса, аудитор кем дегенде әр бір үшінші аудит кезінде тестілеуді жүргізеді және аудитор, жеке аудит кезінде кейінгі екі аудит кездеріндегі бақылау тестілерінсіз сүйенуді көздейтін бақылау тестілеу мүмкіндігін алдын алу үшін, әр бір аудитте кейбір бақылауды тестілеуі қажет. (Сілт: Тарм. А37-А39)

Маңызды тәуекелдіктерді бақылау

15. Егер аудитор аудитордың пікірі бойынша Маңызды түрін шешілетін тәуекелдікті бақылауға сүйенуді жоспарласа, аудитор ағымдағы кезеңде анау бақылауды тестілеуді жүргізеді.

Бақылаудың Операциялық Тиімділігін Бағалау

16. Сәйкесті бақылау операциялық тиімділігін бағалау барысында, елеулі шаралар арқылы анықталған бұрмалаулар бақылау тиісті түрде жұмыс істейтінін анықтайды ма, жоқ па деген аудитор баға беруі тиіс. Елеулі

шаралар арқылы анықталған бұрмалау жоқтығы, алайда, бекітуге қатысты тесттерге жататын бақылауы тиімді болуы бойынша аудиторлық шаралармен қамтамасыз етпейді. (Сілт: Тарм. А40)

17. Егер аудитор сүйенуді көздейтін бақылаудан ауытқулар анықталса, аудитор бұл мәселелер мен өз ықтимал зардаптарын түсіну үшін белгілі бір сұраулар жүргізеді, сонымен қатар келесі түрде шешуі тиіс: (Сілт: Тарм. А41)
 - (a) Орындалған бақылау тестілеуге сәйкесті негіз береді;
 - (b) Бақылау қосымша тестілері қажетті болып саналады; немесе
 - (c) Бұрмалау ықтимал тәуекелі елеулі шаралар арқылы жойылуы қажет.

Елеулі Шаралар

18. Елеулі бұрмалау бағаланған тәуекелдігіне қарамастан, аудитор әрекеттер әр бір маңызды сыныбы, шот сальдосы, ашулар бойынша Маңызды шараларды дамытып орындауы тиіс. (Сілт: Тарм. А42-А47)
19. Аудитор сыртқы растауға қатысты шаралар Маңызды аудиторлық шаралар ретінде орындалуы тиіс екендігін қарастыруы қажет. (Сілт: Тарм. А48-А51)

Қаржылық Есептіліктің Жабылған Кезеңіне Қатысты Маңызды Шаралар

20. Аудитордың негізді рәсімдері қаржылық есептілікті жабу процесіне байланысты келесі аудиторлық шараларды қамтуы керек:
 - (a) Қаржылық есептіліктегі ақпаратты негізгі бухгалтерлік жазбалармен келісу немесе салыстыру, оның ішінде ақпараттың жалпы және еншілес тіркеме кітаптардың ішінен немесе сыртындаолардан тыс алынғанына қарамастан, ашып көрсетудегі ақпаратты келісу немесе салыстыру; және
 - (b) Қаржылық есептілікті дайындау кезінде енгізілген елеулі журналдық жазуларды және өзге түзетулерді зерртеу. (Сілт: Тарм. А52)

Маңызды Тәуекелдерге Жауап Беретін Мазмұнды Рәсімдер

21. Егер аудитор бекіту деңгейде бағаланған тәуекел маңызды тәуекелдік болып табылатынын шешім қабылдаса, аудитор тәуекелдікке айрықша қатысы бар елеулі шараларды орындауы қажет. Маңызды тәуекелдікке қатысты тәсіл тек қана елеулі шаралардан тұрған жағдайда, бұл шаралар бөлшектер тестілеуді қарастырады. (Сілт: Тарм. А53)

Елеулі Шаралардың Мерзімі

22. Егер елеулі шаралар аралықты күнінде орындалса, аудитор қалған кезең аралағында төменде көрсетілген шараларды орындау қажет:
- (a) келе жатқан бақылау бойынша тестілеумен бірге тіркесетін елеулі шаралар; немесе
 - (b) егер аудитор оларды жеткілікті деп есептесе, бұдан әрі тек қана елеулі шаралар процедуралары,
- аралықты күннен бастап кезең соңына дейін аудиторлық қорытындыларды ұлғаю негізін қамтамасыз етеді. (Сілт: Тарм. А54-А57)
23. Егер аудитор елеулі бұрмалау тәуекелдігін бағалауда күткен жоқ бұрмалаулар аралықты кезең ішінде анықталса, аудитор қалған кезеңге қатысты тәуекелдікті бағалау, жоспарланған сипаты, мерзімі, немесе елеулі шаралар ауқымы өзгертілуі қажеттілігі бар ма, жоқ па деп қарастыруы қажет. (Сілт: Тарм. А58)

Қаржылық Есептілікті Ұсынудың Дұрыстығы

24. Аудитор қаржылық есептіліктің жалпы ұсынылуының қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкестігін бағалау үшін аудиторлық шараларды орындауы керек. Осы бағалауды жүргізген кезде аудитор қаржылық есептіліктің сәйкес келетінін көрсететінін қарастыруы керек:
- Қаржылық ақпарат пен негізгі операцияларды, оқиғалар мен шарттарды жіктеу және сипаттау; және
 - Қаржылық есептіліктің ұсынылуы, құрылымы және мазмұны.
- (Сілт: Тарм. А59)

Аудит Дәлелдемелерінің Жеткіліктілігі Мен Сәйкестігін Бағалау

25. Орындалған аудиторлық шараларға негіздеп және алынған аудиторлық дәлелдердің негізінде аудитор бекіту деңгейіндегі маңызды кемшіліктердің тәуекелін бағалаудың қолайлылығын анықтайды. (Сілт: Тарм. А60-А61)
26. Аудитор жеткілікті және тиісті аудиторлық шаралар алынғандығын қарастырады. Пікірді қарастыруда, ол қаржылық есептіліктегі бекітулерден қайшы сөйлеу мақсатына қарамастан аудитор барлық аудиторлық дәлелдерді қарастырады. (Сілт: Тарм. А62)
27. Егер аудитор маңызды қаржылық есептілікті растауға қатысты жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді жинамаса, аудитор бұдан әрі аудиторлық дәлелдерді жинауға тырысады. Егер аудитор жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға қабілеті жоқ болмаса, аудитор кәсіптік пікірін білдіруі қажет немесе қаржылық есептілік бойынша пікірінен бас тартуы керек.

Құжаттама

28. Аудитор аудиторлық құжаттамаға төмендегі жайларды кіргізуі керек:²
- (a) Қаржылық есептілік деңгейіндегі маңызды бұрмалау бағаланған тәуекелдігіне қатысты жалпы тәсілдер және бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі, ауқымы;
 - (b) Бекіту деңгейіндегі бағаланған тәуекелдіктермен бұл шаралар қатынастары; және
 - (c) Аудиторлық шаралар нәтижелері, сонымен қатар олар өзге жолдармен анық еместігі бойынша қорытындылар. (Сілт: Тарм. А63)
29. Егер аудитор алдыңғы аудит кезеңінен алынған бақылау операциялық тиімділігіне қатысты аудиторлық дәлелдерді пайдалануды көздесе, аудитор алдыңғы аудит кезінде тестіленетін сол сияқты бақылауға сүйену бойынша жасалған қорытындыларды аудиторлық құжаттамада көрсетуі тиіс.
30. Аудиторлық құжаттамада қаржылық есептіліктегі ақпарат негізгі бухгалтерлік жазбалармен келісілетіндігін немесе салыстырылатындығын, оның ішінде жалпы және еншілес кітаптардың ішінен немесе тысынан алынған ақпаратты келісу немесе салыстырып тексеруді көрсетуі керек.

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материалдар

Жалпылама Жауаптар (Сілт: Тарм. 5)

- A1. Елеулі бұрмалау бағаланған тәуекелдігін жоюға қатысты жалпы тәсілдер мынадай болады:
- Ондай тәсіл аудиторлық топқа кәсіби скептицизмді ұстану.
 - Арнайы дағдыларды меңгерген тәжірибелі мамандарды тағайындау немесе эксперттерді пайдаланғанда.
 - Тыңғылықты қадағалау.
 - Болжаудың мүмкін емес қосымша бөлшектерін енгізу.
 - Сонымен қоса, аудитор жалпы тәсіл шеңберінде аудиторлық шаралардың сипатына, мерзіміне және көлеміне жалпы өзгерістер енгізе алады, мысалы, шараларды маңыздылығына

² 230 ХАС, *Аудиторлық құжаттама*, 8-11 және А6 тармақтар

қарай кезеңнің соңына таман, бірақ өтіп кеткен мерзімде емес, орындалуын енгізеді.

- A2. Қаржылық есеп деңгейіндегі маңызды кемшіліктердің тәуекелінің бағалануына бақыланатын орта жайлы аудитордың мағлұматтары әсер етеді. Тиімді бақылайтын орта ішкі бақылау кезінде аудиторға көп сенімділікте болуға және ұйым ішінде берік аудиторлық дәлелдер жинауда мүмкіншілік береді, мысалы аудитор белгілі бір аудиторлық шаралардың қысқа мерзім ішінде, бірақ мерзім соңында емес, анықтауына да мүмкіншілік береді. Егерде бақыланатын ортаның нашар жақтары бар болса, онда аудитор:
- Жайшылықта аз уақыт ішінде емес, керісінше мерзімнің соңына дейін аудиторлық шаралар жүргізеді.
 - Жан-жақты маңызды аудиторлық дәлелдер жинайды.
 - Аудит көлеміне енгізу үшін орналасу санын ұлғайтады.
- A3. Бұл аспектілер аудитордың аудит жүргізуіндегі жалпы тәсіліне маңызды әсер етеді, мысалы, маңызды шараларға үлкен екіпін түсіру үшін (маңыздылығына қарай тәсіл) немесе бақылаудың тестерін, маңызды шараларды қолданатын тәсіл, яғни құрастырылған тәсілді қолдану.

Бекіту Деңгейіндегі Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдіктеріне Жауап ретіндегі Аудиторлық Рәсімдер

Аудиторлық Шаралардың Сапасы, Мерзімі, Көлемі (Сілт: Тарм. 6)

- A4. Аудитор сапасы, мерзімі, көлемі жауапты деп саналатын бекіту деңгейіндегі тәуекелдің қатысымен аудиторлық шараларды өңдеу мен орындауы керек. Аудиторлық шараларды өңдеу барысында аудитор мынандай мәселелерді қарастырады:
- (a) Аудитор тек бақылау тестісін орындау арқылы ғана нәтижелі шешімге келе алады;
 - (b) Аудитор тек маңызды мәселені ғана орындай алады, сондықтан да аудитор белгілі бір тәуекелдің бағалануының әсерінен бақылауды шығарып тастайды. Мұның былай болуы тәуекелді бағалау бойынша шараға қатысты аудитор осы тұжырымда нәтижелі бақылауды таппаған жағдайда немесе нәтижелі бақылауды тестілеу мақсатқа сәйкес болмаған жағдайда көрінеді; немесе
 - (c) Біріктірілген тәсіл, яғни басқару тәсіл мен тәуелсіз шара тиімді болып табылады.

Алайда сәйкес таңдап алынған тәсілдің көмегінсіз аудитор әр топтың маңызды операцияларының маңызды шараларын анықтайды және

өңдейді, шоттардың сальдосын және ашылуларды анықтайды және 18 тармаққа сәйкес оларды қарастырады.

- A5. Аудиторлық шаралардың сапасы оның мақсатына (бақылау тақырыптары немесе маңыздылығына қарай шаралар) негізделеді, (яғни тексеріс, бақылау, сауалнама, растау, қайта санау, қайта орындау немесе талдау шаралары). Кейбір аудиторлық шаралар белгілі бір тұжырымдарға көп сәйкес келеді.
- A6. Аудиторлық шаралардың қашан орындалуын немесе өтетін уақытын, соған орай аудиторлық шаралардың өтуін мерзім анықтайды.
- A7. Көлемде орындалуы қажет белгілі аудиторлық шаралардың сандары қаралады, мысалы бақыланатын сұрыпталу көлемі немесе қадағалау саны.
- A8. Тұжырымдама деңгейінде елеулі кемшіліктер бағаланған тәуекеліне негізделетін немесе қатысы бар бұдан әрі аудиторлық шараларды әзірлеу мен орындау аудитордың бұдан әрі шаралары мен тәуекелді бағалау арасында анық қатынастарды орнатады.

Бекіту Деңгейіндегі Бағаланған Тәуекелдіктері бойынша Аудиторлық Шаралар (Сілт: Тарм. 7(a))

Сипаты

- A9. Тәуекел қанша мықты болса, аудитордың маңызды шаралардан алғалы отырған сәйкес аудиторлық дәлелдері сенімдірек болады. Бұл аудиторлық шаралардың қиыстырудағы түрлеріне де әсер етеді. Мысалы, аудитор құжатты тексеру барысында контракттегі талаптардың үш жақтылығын толық негіздей алады. Кейбір аудиторлық шаралар белгілі бір тұжырымдарға көп сәйкес келеді. Мысалы, кіріс жағдайында бақылау тестерін толық тұжырымдағы маңызды кемшіліктердің тәуекелін бағалауда анағұрлым қолайлы. Олай болса, маңызды кемшіліктердің тәуекелінің бағалануына қатысты пайда болғанын тұжырымдайтын маңызды шаралар аса тиімді болады.
- A10. Мысалы, егер аудитор тәуекелдің төменгі деңгейін, яғни операциялық топтардағы маңызды кемшіліктердің белгілі бір сапасы соған орай бақылаудың жүрмегендігінен пайда болғанын анықтаса, онда аудитор маңызды аналитикалық шараларға сай жеткілікті және сәйкес келетін аудиторлық дәлелдерді көрсете алады. Екінші жағынан, 8(a) тармаққа сәйкес егер аудитор тәуекелдің төменгі деңгейін күтіп отырса, онда ол маңызды кемшіліктердің нәтижелі бақылаудың арқасында шыққандығын табады немесе осы бақылаулардың нәтижелілігіне негіздеп, маңызды шаралар ойлап табады. Мысалы, ұйымның ақпарат жүйесімен тұрақты өңделіп және тексеріліп тұратын біржақты және күрделі емес сапасы бар операциялық топтарды байқап көруге болады.

Мерзімдері

- A11. Аудитор бақылау тестерін немесе шараларды алдын ала немесе уақыттың соңына таман жүргізеді. Тәуекел деңгейі неғұрлым жоғары болса, маңызды шараларды берілген уақыттың соңына таман немесе соңында жүргізу немесе болжанбаған, хабарланылмаған аудиторлық шаралар жүргізу нәтижелі екенін аудитор өзі шешуі әбден мүмкін (мысалы, белгілі бөліктерде хабарланылмаған негізде аудиторлық шаралар жүргізу). Бұл алаяқтықпен туындайтын тәуекелдікке шарасын қарастыруда өте тиімді болады. Мысалы, аудитор ойластырылған бұрмалау немесе айлашарғы тәуекелдіктерін анықтаса, онда аудиторлық шара қысқаша уақытынан бастап уақыттың соңына дейінгі аудиторлық қорытындылардың ұлғаю үшін тиімді болмайды.
- A12. Ал екінші жағынан аудиторлық шараларды соңына жетпей орындаудың аудиторға көп көмегі тиеді, және осы мәселені шешу барысындағы басшылықтың көмегі және соған орай нәтижелі аудиторлық шараларды жүргізу өте тиімді болады.
- A13. Қосымша ретінде, кейбір аудиторлық шаралар тек қана уақыттың соңына таман немесе уақыттың соңында жүргізіледі:
- Қаржылық есептіліктегі ақпаратты негізгі бухгалтерлік жазбалармен келісу немесе салыстыру, оның ішінде жалпы және еншілес кітаптардың ішінен немесе одан алынған ақпарат келісу немесе салыстыру;
 - Қаржылық есепті даярлаудағы түзетулерді тексеру; және
 - Компания сатуға тиімсіз келісім жасаса немесе операцияны кезеңнің соңында бітіре алмаса аудитор осы тәуекелдің маңызды шараларын жасайды.
- A14. Аудиторлық шаралардың өту мерзімі жайлы мәселені қарағанда, аудитор мынадай мәселелерге көңіл бөлуі керек:
- Бақыланатын орта.
 - Қажетті ақпараттың қол жетерлігі (мысалы, электронды файлдар жаңа деректермен толықтырылуы мүмкін немесе тексеру жүргізу керек шаралар тек белгілі бір уақытта ғана жүргізілуі керек болады).
 - Тәуекел сапасы (мысалы инфляция негізінде көтерілген кірістер тәуекелі бар болса, онда сату кезіндегі жалған келісімдердің пайда болуы негізінде кіріспен сәйкес келуі үшін аудитор келісім-шарттарды аудиторлық дәлелдерге жататын кезеңдер немесе уақыт).
 - Аудит оқиғасы қатысты болатын мерзімі немесе күні.

- Әсіресе, қаржылық есептілікті дайындау мерзімдері қаржылық жағдай туралы есепте, жиынтық кіріс туралы есепте, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есепте немесе ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есепте жазылған сомалар туралы қосымша түсіндірмелер беретін ашулар үшін.

Көлемі

A15. Аудиторлық шаралардың көлемі аудитор қарастыру үшін жоспарлап отырған сенімділіктің дәрежесін және тәуекелдің бағалануының маңыздылығын қарастырғаннан кейін аудитордың пікірінің негізінде анықталады. Егер жеке мақсат шараларға сәйкес келсе, әр бір шараның көлемі жекеше қарастарылады. Көбінесе маңызды кемшіліктердің тәуекелі ұлғайғанда аудитор аудиторлық шаралардың да көлемін ұлғайтады. Мысалы, алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалау бағаланған тәуекелдігі бойынш шара орындау кезінде, үлгі сандарды ұлғайту немесе Маңызды талдамалы шарларды анағұрлым бөлшекті деңгейде орындау қолайлы болуы мүмкін. Алайда, аудиторлық шара өзінің белгілі бір тәуекелдікке қатысы бар болса, аудиторлық шараның ауқымын ұлғайту тиімді болады.

A16. Компьютерлік аудиторлық тәсілдерді (КАТ) қолдану есептеулерінің файлдарын және электрондық операцияларды кең көлемді тестілеуде қолдануға мүмкіндік береді. Бұл әдістер негізгі электрондық файлдарды таңдау операциялары үшін белгілі бір сипатына қарай немесе іріктелген тестілеудің орнына жалпылама тестілеудегі операцияларды сорттауда қолданылуы мүмкін.

Қоғамдық сектордың ұйымдарын қарастыру

A17. Аудит жауапкершілігі мен басқа белгілі бір аудиттің талаптары аудитор бұдан әрі аудиторлық шаралар сипатын, мерзімін, көлемін қарастыруына әсер етеді.

Шағын ұйымдарды қарастыру

A18. Шағын ұйымдар аудитор анықтайтын бақылауды жүргізбеуі мүмкін, немесе олар орын алу көлемі немесе ұйым құжаттаған әрекеттер шектеулі болуы мүмкін. Сондай жағдайда, аудитор бастапқы елеулі шараларды жүргізеді. Сирек кездесетін жағдайларда, бақылау жоқтығы немесе басқа құрамдас бөлімдердің жоқтығы жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға мүмкіншілік береді.

Тәуекелдіктің Жоғары Бағалануы (Сілт: Тарм. (b))

A19. Тәуекелдікті жоғары бағалау себебімен анағұрлым сенімді аудиторлық дәлелдерді жинақтағанда аудитор дәлелдер санын ұлғайтады немесе сәйкесті немесе сенімді болатын дәлелдерді алады, мысалы, аудитор

үшінші жақ дәлелдерін алуға екпін түсіреді немесе тәуелсіз көздер санынан алынған дәлелдерді өңдейді.

Бақылаудың Тесттері

Бақылауды Тестілеуді Дамыту Мен Орындау (Сілт: Тарм. 8)

- A20. Бақылаудың нәтижелілік тестері бекітілген маңызды кемшіліктердің алдын алу үшін, оларды табу үшін және де жөндеу үшін аудитор анықтап тиісті түрде ойластырылған жағдайда ғана жүргізіледі. Егер аудит кезеңінің әр уақытында әр түрлі бақылаулар жүрсе, аудитор олардың әрқайсысын жеке-жеке қарастырады.
- A21. Бақылаудың нәтижелілігін тестілеу осы бақылауларды енгізудегі аудиторлық дәлелдерден өзгеше болады. Алайда, аудиторлық шаралар ұқсас түрлері қолданылады. Осыған орай, аудитор олардың жобасын бағалау мен олар енгізілгенін шешумен бірдей уақытта бақылау нәтижелілігін тестілеу тиімді болуын шеше алады.
- A22. Атап айтқанда, бақылауды тестілеумен салыстырғанда, кейбір тәуекелдікті бағалау шаралары айрықша түрде дамытылған жоқ, бірақ олар бақылау нәтижелілігі бойынша аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз етеді, сондай-ақ бақылауды тестілеу ретінде жұмыс істейді. Мысалы, аудитордың тәуекелдікті мынадай болады:

Басшылық бюджеттерді пайдалануы туралы сұрау.

- Басшылық айлық бюджеттелген мен нағыз шығындарды салыстаруын қадағалау.
- Бюджеттік ақша айырмашылығын тексеруге қатысты есептерді қолдану жайлы сауал қою.

Бұл аудиторлық шаралар ұйымның бюджеттеу саясатын жүргізу жайлы, ол енгізілді ме жоқ па сол жайлы мағлұмат береді, сонымен қоса, шығыстың классификациялануындағы маңызды кемшіліктерді анықтағанда немесе олардың алдын алғанда бюджеттік саясаттың нәтижелілігін көрсете алатын аудиторлық дәлелдер бере алады.

- A23. Толтыру ретінде, аудитор бірдей әрекеттер бойынша бөлшектерді тестілеумен бір уақытта орындалатын бақылауды тестілеуді әзірлейді. Бақылауды тестілеу мақсаты бөлшектерді тестілеу мақсатынан өзгеше болса да, бірдей әрекет бойынша бөлшектерді тестілеу мен бақылауды тестілеуді екеуін орындау арқылы алып жүреді. Бұл комбинациясы екінші аты – қос мақсатқа ие тестілеу. Мысалы, аудитор тестілеу нәтижелерін дамытады, бағалайды. Оның себебі инвойс расталған ба, жоқ па деп инвойсты тексеру, сондай-ақ әрекет бойынша маңызды аудиторлық дәлелдерді жинау. Қос мақсатқа ие тестілудің әр бір мақсатын жеке-жеке қарастыру арқылы дамытылған.

A24. Белгілі бір жағдайда аудитор бекіту деңгейінде жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдермен қамтамасыз ететін тиімді мен маңызды шараларды әзірлеу мүмкін емес.³ Ұйым АТ пайдаланып өз бизнесті жүргізгенде және АТ жүйесі арқылы ақпараттан бөлек еш әрекеттер құжаттамасы құрылмаған немесе жүргізілмеген жағдайда бұл пайда болады. Кейбір жағдайда, 8(с) тармаққа сәйкес аудитор байланысты бақылауды тестілеуді өткізуі қажет.

Аудиторлық дәлелдер мен оларға негіздеу (Сілт: Тарм. 9)

A25. Бастапқы түрде тек маңызды шаралардан ғана жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді алу мүмкін болмаса, бекітілген тәсіл бақылауды тестілеуден тұрса, сенімділік жоғары деңгейі бақылау нәтижелілігінде ізделеді.

Бақылаудың Тесттерінің Сипаты Мен Көлемі

Сауалнамамен бірге орындалатын басқа аудиторлық шаралар (Сілт: Тарм. 10(a))

A26. Өз сауалнама бақылауды нәтижелілігін тестілеу жеткілікті емес. Сондай-ақ, басқа аудиторлық шаралар сауалдардан тұрады. Осыған сәйкес, тексеру немесе қайта орындаудан тұратын сауалдар мен қадағалауға қарағанда анағұрлым сенімді болады, себебі қадағалау тек іске асырылған уақытқа ғана қатысты.

A27. Белгілі бір бақылау сапасы бақылау нәтижелі болды ма, жоқтығы туралы аудиторлық дәлелдерді алуға қажетті ететін шараның түріне әсер етеді. Кейбір бақылаулардың нәтижелілігі құжаттармен расталады. Ондай жағдайда аудитор құжаттардың нәтижелілігін растайтын аудиторлық дәлелдерді қарастыруды өзі шешеді. Мұндай құжаттардың басқа бақылауларға қатысы болмауы да мүмкін, немесе ол бұл құжаттарға сәйкес келмеуі де мүмкін. Мысалы кейбір бақыланатын ортаның факторларының қатысымен өкілеттілікке делегат жіберу және жауапкершілік немесе компьютермен іске асатын бақылаулардың кейбір түрлерінде құжаттар болмауы да мүмкін. Ондайда бақылаудың нәтижелілігінің аудиторлық дәлелдері байқау немесе КАТ-ты қолдану, сауалнама сияқты басқа да аудиторлық шаралар арқылы алынады.

Бақылаудың тесттерінің көлемі

A28. Аудитор сәйкес кезең барысындағы бақылаудың нәтижелілігінің жеткілікті және соған сәйкес аудиторлық дәлелдерін алу үшін бақылау тестерін өңдеу керек. Бақылау тестінің көлемін анықтауда аудитор мынадай мәселелерді қарастырады:

- Кезең барысында ұйымның бақылау жүргізу жиілігін.

³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 30 тармақ

- Аудитор бақылау нәтижелілігіне сүйенгендегі аудит барысындағы кезеңнің ұзақтығы.
- Бақылаудан ауытқулардың болуы.
- Бақылаулардың бекіту деңгейіндегі маңызды аудиторлық дәлелдердің сәйкестігі және сенімділігі қажет.
- Бекітумен байланысты кейбір бақылаулардың тестерінен алынатын аудиторлық дәлелдердің көлемі.

530 ХАС⁴ тестілеу көлемі бойынша нұсқаудан тұрады.

A29. Ішкі АТ жасауының кезектесіп келуінің салдарынан аудиторға автоматты бақылау тестінің көлемін ұлғайту қажет емес. Автоматты бақылау, егер бағдарлама (бағдарламада қолданылатын таблицалар, файлдар, кейбір мерзімдер) өзгеріп кетпесе, кезектесіп қызмет етеді. Автоматты бақылаудың тұрақты қызмет етіп тұрғанын аудитор анықтағаннан кейін (бұл бақылау тестерін алғаш енгізгенде немесе басқа мерзімге қарағанда), аудитор бақылаудың нәтижелі қызмет етіп жатқанын анықтайтын тестерді қарастырып шығуы қажет. Мұндай тестер:

- Бағдарламаның өзін өзгертетін сәйкес бақылаулардың тестілерін енгізбесе өзгертілмейтінін анықтайды;
- Бұл операцияны қайта өңдеу үшін бағдарламаның жалпы бақылаудың автоматты түрін қолдану керек; және
- Басқа сәйкес келетін бақылау тиімді болуын анықтайды.

Мұндай тестер бағдарламада еш өзгерістердің болмағанын анықтайды, сондай-ақ ұйымның жетілдіру бойынша бағдарлама қосымшасында қолданылады. Мысалы, аудитор АТ қауіпсіздігін басқару бойынша жазбаларын тексергенде рұқсат етілмеген қол жеткізушіліктің жоқтығына аудиторлық дәлелдер іздейді.

Жанама бақылаудың тесттері (Сілт: Тарм. 10(b))

A30. Кейбір жағдайларда жанама бақылау нәтижелілігін қолдайтын аудиторлық дәлелдер алуға қажет етеді. Мысалы, аудитор рұқсат етілмеген шектеулермен қоса, сатуларды егжей-тегжейлеп, қолданушылар шығарып тастау есептерін шолуының тиімділігін тестілеуді шешім қабылдағанда, қолданушы шолуы мен байланысты шаралар аудиторға тікелей қатысты бақылау болып табылады. Есептердегі ақпарат дұрыстығын бақылау (мысалы, жалпы АТ-бақылау) «жанама» бақылау ретінде көрсетілген.

⁴ 530 ХАС, *Аудиторлық Таңдама*

A31. АТ өңдеуінің ішкі сәйкестігі салдарынан автоматты қосымшаны бақылау енгізу бойынша аудиторлық дәлелдер ұйымның жалпы бақылауы нәтижелілігіне қатысты аудиторлық дәлелдер қатысымен (атап айтқанда, өзгерістерді бақылау) өз нәтижелілігі бойынша маңызды аудиторлық дәлелдерді береді.

Бақылау Тесттерінің Мерзімі

Дәлелдерге негіздеудің нысаны кезеңі (Сілт: Тарм. 11)

A32. Уақыттың белгілі бір уақытына қатысты аудиторлық дәлелдер аудитордың мақсаты үшін жеткілікті болуы мүмкін, мысалы, ұйымның материалдық-техникалық қорларын есептеуді бақылау кезеңін тексеру кезінде. Егер екінші жағынан, егер аудитор кезеңді бақылауға сенім артуға ниет білдірсе, онда бақылау кезеңнің тиімді кезеңінде тиімді жұмыс істейтіндігі туралы аудиторлық дәлелдерді ұсынуға қабілетті тестілер орынды болады. Мұндай сынақтарға ұйымның бақылауды бақылау сынағы кіруі мүмкін.

Кезең бойынша алынған аудиторлық дәлелдерді пайдалану (Сілт: Тарм. 12(b))

A33. Аудитор кезең арасындағы бақылаудың нәтижелілігінің аудиторлық дәлелдерін аларда, аудитор қалған кезеңде қосымша қандай дәлелдер алу керектігін анықтайды. Осыны анықтай отырып:

- Аудитор бекіту деңгейіндегі маңызды кемшіліктердің тәуекелін бағалаудың маңыздылығын қарастырады.
- Белгілі бір кезеңде жүргізілген арнайы бақылау, маңызды өзгерістер, сонымен қоса аралық кезеңнен кейінгі пайда болған ақпараттық жүйедегі өзгерістер, жұмысшылар жайлы аудиторлық дәлелдерді алуы керек.
- Бұл бақылаулардың нәтижелілігінің аудиторлық дәлелдерінің көлемі.
- Қалған кезеңнің қанша уақытқа созылатындығын қарастырады.
- Бақылаудың сенімділігіне негіздей отырып, маңызына қарай шаралардың азаю көлемін де қарастырады.
- Бақыланатын ортаны қарастырады.

A34. Қосымша аудиторлық дәлелдер де алынуы мүмкін, мысалы, қалған кезең аралығында жүргізілген бақылауды тестілеуді ұлғайту немесе ұйымның бақылау мониторингін тестілеу.

Алдыңғы аудиттерде алынған бақылау нәтижелілігінің аудиторлық дәлелдерін қолданысы (Сілт: Тарм. 13)

A35. Кейбір жағдайларда, алдыңғы аудиттерден алынған аудиторлық дәлелдер аудитор өз толассыз қатынасты орнақтыру үшін аудиторлық шараларды орындайтын аудиторлық мағлұматты жеткізеді. Мысал, өткен аудитті жүргізгенде аудитор автоматты түрдегі бақылаудың дұрыс жүргізілгендігін анықтай алады. Аудитор автоматтандырылған бақылау кезінде оның тұрақты нәтижелілігіне әсер ететін өзгерістер болды ма, соны анықтау үшін аудиторлық дәлелдер алады. Мысалы, өзгерістер болған тұстардағы анықталған бақылаулар жайлы сол бөліктердің басшылығынан сауалнама алу. Мұндай өзгерістерді қарастырудың аудиторлық дәлелдері осы кезеңде жоспарланып отырған бақылау нәтижелілігінің аудиторлық дәлелдерінің ұлғаюын немесе азаюын негіздейді.

Соңғы аудиттен бері өзгертілген бақылау (Сілт: Тарм. 14(a))

A36. Өткен кезеңде алынған аудиторлық дәлелдердің сәйкес келуіне өзгерістер көп әсер етеді, сондықтанда келешекте оларға сенім артуға болмайды. Мысалы, ұйымға жаңа жүйелі есеп алуға әсер ететін жүйедегі өзгерістер мүмкін келесі кезеңдегі аудиторлық дәлелдердің сәйкестігіне әсер етпеуі; бірақ басқа жағынан шоғырланған деректердегі кемшіліктер оның сәйкестігіне әсер етеді.

Соңғы аудиттен бері еш өзгеріссіз қалған бақылаулар (Сілт: Тарм. 14(b))

A37. Бақылаудың өткен аудиттерінен алынған аудиторлық дәлелдерге негіздеуді аудитордың шешімі:

(a) аудитор соңғы рет тестіленгеннен кейін еш өзгеріссіз қалған бақылауларға негіздейді; және

(b) бақылау әдіс емес, елеулі тәуекелді төмендетеді,

сонымен қоса, осындай бақылауларды тестілеудің қайталануының кезеңдерінің созылуы да кәсіби пайымдаудың мәселесі болап табылады, 14 (b) сәйкес бірақ үш жылдан аспауы кере.

A38. Жалпы алғанда, бұрмаланулардың қаупі неғұрлым жоғары болса немесе басқару құралдарына сенім артуы мүмкін болса, уақыт кезеңі неғұрлым қысқа болады. Бақылауды қайта қабылдау мерзімін қысқарта алатын немесе алдыңғы тексерулерде алынған аудиторлық дәлелдерге мүлдем сенбейтін нәтижелерге әкелетін факторлар мыналарды қамтиды:

- Бақыланатын әлсіз орта.
- Бақылаудың әлсіз мониторингі.
- Сәйкес бақылаудың маңызды бөлшегі.

- Бақылауды қолдануға маңызды әсер ететін адамның ауыстырылуы
- Бақылаулардағы жағдайлардың өзгеруі.
- Әлсіз жалпы АТ бақылаулары.

A39. Алдыңғы аудитте алынған аудиторлық дәлелдерді қолданудың мүмкіндігін анықтаған кейбір бақылауларға сүйене отырып, аудитор ондай бақылаулардың нәтижелілігін әр аудитте тестілеп отыруы қажет. Осы аудитте алдыңғы аудитте алынған аудиторлық дәлелдерге сүйенуге болатындығын шешуге өз ойын қосады.

Бақылаудың Нәтижелілігін Бағалау (Сілт: Тарм. 16-17)

- A40. Аудиторлық шаралар кезінде анықталған маңызды бұрмалаулар, ішкі тексеріс жүйесінде айтарлықтай кемшіліктер бар екенін аңғартады.
- A41. Бақылау нәтижелілігі тұжырымдамасы бақылау ұйыммен қолданылатын пайда болар еді деп кейбір ауытқуларды мойындайды. Белгіленген бақылаудың ауытқуларына негізгі персоналдағы өзгерістер, әрекеттердегі және адамдық ықпалдағы маңызды мерзімді ауытқулар әсері етеді. Ауытқулардың анықталған мөлшері күтілген мөлшеріне қарағанда аудитормен бекіту деңгейінде тәуекелін бағаланған тәуекелге дейін төмендету үшін бақылау сенімсіз болуын анықтайды.

Маңызды Шаралар (Сілт: Тарм. 18)

- A42. 18 тармаққа сәйкес маңызды кемшіліктердің тәуекелінің бағдарлануына қарамастан аудитор әр операциялық топқа, шот сальдосына, ашылымдарға байланысты маңызды шараларды өңдеп, орындауы керек. Бұл талап: (а) Етуден аудитордың тәуекелді бағалауының өз көзқарасы ғана екені байқалады да маңызды кемшіліктердің барлық тәуекелін табу үшін жеткіліксіз болады; және (б) Тіпті басшылықтың ескермеуінің салдарынан ішкі бақылаудың ішкі шектеулері де болады.

Маңызды Шаралардың Сипаты Мен Көлемі

- A43. Маңызына қарай аналитикалық шараларды жүргізуде аудитор мынадай мәселелерді қарастырады:
- Аудитор маңызды аналитикалық шаралардың маңызды кемшіліктердің тәуекелін қолайлы деңгейге дейін төмендетуде жеткілікті екенін анықтай алады. Аудитор нәтижелі бақылаудың тестін орындағанда алынған аудиторлық дәлелдердің негізінде анықтауға болатынын растайды.
 - Аудитор тест бөлшектерінің бағалауда қолайлы екенін анықтайды.

- Аудитор тест бөлшектерінің жеткілікті екендігін және де тест бөлшектерінің аналитикалық шараларға сәйкес тәуекелді бағалауда қолайлы екенін анықтайды.
- A44. Маңызды аналитикалық шаралар әсіресе үлкен көлемді операциялар жүргізгенде өте қолайлы. 520 ХАС⁵ аудит барысында аналитикалық шаралар қолданысы бойынша нұсқау ұсынады
- A45. Тәуекелдік сипаты мен бекіту бөлшектердің тестеріне қатысты. Маңыздылығына қарай қолданылуын немесе пайда болуын бекітуге жататын шараларды өңдеуде аудитор қаржылық есеп сомасы бар бөлімдерді және сәйкес келетін аудиторлық дәлелдерді алады. Екінші жағынан жеткілікті тұжырымдарға жататын аудиторлық шараларды өңдеуде аудитор қаржылық есептің сәйкес келетін сомасының қосылуына бағытталған аудиторлық дәлелдерді таңдауы керек және де осы бөлім расында қосылғаны жайлы құжаттарды қарастыру.
- A46. Маңызды кемшіліктер ішкі бақылауды ескергендіктен шаралардың көлемі нәтижелілік бақылауының тестерінің нәтижесінің дұрыс болмауынан ұлғаюы мүмкін. Бірақ аудиторлық шаралардың көлемінің ұлғаюы аудиторлық шаралардың белгілі бір тәуекелге арналғанында өте қолайлы болады.
- A47. Тест бөлшектерін анықтауда тест көлемі таңдаудың көлемімен анықталады, оған маңызды кемшіліктердің тәуекелі әсер етеді. Бірақ аудитор таңдамалы тестілеу әдісін қолдануды нәтижелі деп санап, басқа да мәселелерді, басқа үлкен немесе болмашы салаларды қарастырады. 500 ХАС⁶ қараңыз.
- Сыртқы Растау Шаралары Орындалуы Қажеттілігін Қарастыру (Сілт: Тарм. 19)
- A48. Сыртқы растау шаралары көбінесе растаулар шот сольдосын және өз элементтерін ескергендіктен қолайлы болады, бірақ бұл баптар арқылы шектелуі қажеті жоқ. Мысалы, аудитор келісім-шарты, контракттар немесе ұйым оның тарабымен арасындағы әрекеттер бойынша сыртқы растауды сұрауы мүмкін. Сондай-ақ сыртқы растау шаралары белгілі бір жағдайлар жоқтығы бойынша аудиторлық дәлелдерді жинау үшін орындалады. Сыртқы растау шаралары белгілі бір жағдайлар жоқтығы бойынша аудиторлық дәлелдерді жинауды қарастырады. Мысалы, сұраныс ұйым табысты есепке алу тұжырымдамасына қатысты болуы ықтимал еш «жақты келісім» болмауын растауды қарастырады. Сыртқы растау шаралары елеулі кемшіліктер тәуекелі бойынша аудиторлық дәлелдер қамтамасыз ететін басқа жағдайлар:
- Банк балансы және банк қатынастарымен байланысты ақпарат.

⁵ 520 ХАС, *Талдамалы Рәсімдер*

⁶ 500 ХАС, *Аудиторлық дәлелдемелер*, 10 тармақ

- Дебиторлық қарыз балансы және шарты.
 - Үшінші жақтар өңдеу немесе консигнация шарты бойынша кеден қоймаларында түгендеуі.
 - Қауіпсіз сақтап қоюға немесе қауіпсіздік ретінде заңгер немесе қаржыгер сақтайтын мүлік иеленуге қатысты құжаттар.
 - Үшінші жақтар сақтап қоюына арнап сақталатын немесе биржа брокерінен сатып алатын, бірақ баланс есебін ұсыну күнінде берілмейтін инвестициялар.
 - Қарызға берушілер салдарынан алынған сомалар, сонымен қатар қарызды өтеу мен шектеу келісімінің байланысты шарты.
 - Кредиторлық бересі балансы мен шарты.
- A49. Сыртқы растаулар белгілі бір растауларға қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз етсе де, қандай сыртқы растаулар азды көпті байланысты аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз ететін екендігін растаулар бар. Мысалы, сыртқы растаулар олар өз пайда болуынан істегенімен салыстырғанда дебиторлық қарыз балансын өтеу дәрежесіне қатысты аз байланысты аудиторлық дәлелдерді анықтайды.
- A50. Аудитор бір мақсаты үшін орындалған сыртқы растау шаралары басқа мәселелер бойынша аудиторлық дәлелдерді жинауға мүмкіншілікті шешеді. Мысалы, банк балансын растауға өтініш әдетте басқа қаржылық есептілікті растауға қатысты ақпаратқа өтінішті қамтиды. Сондай растаулар аудитордың сыртқы растау шараларын орындау керектігін шешуіне көңіл бөледі.
- A51. Аудиторға сыртқы растау шаралары маңызды аудиторлық шаралар ретінде орындалуы керектігін қарастыруға көмектесетін факторлар мынадай болады:
- Растайтын тарап зерттеу пәні туралы білуі – расталып тұрған ақпарат туралы тәжірибесі бар растайтын тараптағы тұлға берсе, шаралар сенімді болады.
 - Мүдделі растайтын тарап жауап қайтаруға қабілеті немесе қалауы – мысалы, растайтын тарап:
 - Растауға өтінішке жауап қайтаруға жауапкершілікті қабылдамауы мүмкін;
 - Өтінішке жауап қайтару тым шығынды және ұзақ болуын есептеуі мүмкін;
 - Жауап қайтару нәтижесіндегі мүмкін заң міндетіне күмән келтіруі мүмкін;
 - Әр түрлі валютадағы әрекеттерді есепке алады; немесе

- Растауға өтініш әр сайынғы әрекеттермаңызды аспектілері емес ортада жұмыс істеуі мүмкін.

Мұндай жағдайда, растайтын тараптар жауап қайтармай отырып, шалағай мәнерінде жауа қайтарады немесе жауапқа екпін соғатын сенімділікті шектеуге тырысады.

- Мүдделі растайтын тараптың шыншылдығы – егер растайтын ұйым байланысты тарабына қатысты болса, растауға өтінішке жауаптар азырақ сенімді болады.

Қаржылық Есептіліктің Жабылған Үдерісіне Қатысты Елеулі Шаралар (Сілт: Тарм. 20(b))

A52. Аудитор журналдық жазуларды және басқа да түзетулерді зерттеуінің сипаты, сондай-ақ көлемі ұйымның қаржылық есеп процесінің сипаты, күрделілігіне мен елеулі бұрмалау байланысты тәуекеліне тәуекелді болады.

Маңызды Тәуекелдіктер Бойынша Елеулі Шаралар (Сілт: Тарм. 21)

A53. Бұл ХАС 21 тармағына сәйкес аудитор ол Маңызды тәуекел ретінде қарастыратын тәуекелге айрықша қатысы бар елеулі шараларды атқарады. Сәйкесті растайтын тараптардан аудитормен тікелей түрде алынатын сыртқы растаулар нысанындағы аудиторлық дәлелдер аудиторға ол алаяқтық немесе қателерден туындайтын елеулі бұрмалау Маңызды тәуекеліне жауап қайтаруына қатысты сенімділіктің жоғары деңгейі бар аудиторлық дәлелдерді алуға жәрдемдеседі. Мысалы, егер аудитор басшылыққа табыстар күтулеріне сәйкес келуіне қысым көрсететінін анықтаса, басшылық табыстарды растауды айналып кететін шартынан тұратын сауда келісіміне қатысты табыстарды жөнсіз түрде растау арқылы сауда есепшотын ұсыну арқылы сатуларды көтеріп жіберетініне қатысты тәуекел болуы мүмкін. Мұндай жағдайда да, аудитор сыртқы растау шараларын тек өтелмеген сомаларды растау үшін ғана емес, бірақ суда келісімінің бөлшектерін, сонымен қатар күні, тауарларды қайтару мен жеткізуге құқықтарын растау үшін дамытады. Қосымша ретінде, аудитор мұндай сыртқы растау шараларын сауда келісіміндегі, жеткізу күндеріндегі өзгерістер туралы мәлімет алуға ұйымның қаржылық емес персонал өтініштерімен толтырады.

Маңызына Қарай Шаралардың Мерзімі (Сілт: Тарм. 22-23)

A54. Өткен аудиттің Маңызды шараларынан алынған аудиторлық дәлелдер ағымдағы кезең бойынша аз аудиторлық дәлелдер береді немесе бермейді. Алдыңғы кезеңде алынған маңызды шаралардың орындалуының мысалы ретінде күзет жүйесімен байланысты юристік пікірлерді аудиторлық дәлелдер ретінде қазіргі уақытта қарастыруға

болады. Мұндай жағдайда да, егер дәлелдер мен байланысты зерттеу пәні өзгермесе, және аудиторлық шаралар өз толассыз сәйкестікті орнату үшін қазіргі уақыттың ішінде орындалса, аудитор алдыңғы аудиттің Маңызды шаралардан алынған аудиторлық дәлелдерді жинайды.

Қысқа мерзім ішінде аудиторлық дәлелдерді пайдалану (Сілт: Тарм. 22)

A55. Кейбір жағдайларда маңызды шаралар қысқа мерзім ішінде қаралуы мен қысқаша мерзімдегі салыстырмалы ақпараттармен кезең соңындағы балансқа қатысты мәліметтерді салыстыруы мүмкін:

- (a) Әдеттен тыс сомаларды анықтау;
- (b) Кез келген сол сияқты сомаларды зерттеу; және
- (c) Маңызды аналитикалық шараларды орындау немесе келе жатқан уақытты тестілеу үшін бөлшектерді тестілеу.

A56. Қосымша аудиторлық шараларды кеш күнінде орындаусыз қысқаша күніндегі маңызына бұдан әрі шараларды орындап отыру, бұл мерзім соңындағы кездесетін, аудитор аңғармаған кемшіліктер тәуекелінің ұлғаюына әкеп соғуы мүмкін. Бұл тәуекел қалған мерзімі ұлғайған сайын көбейе түседі. Қысқа мерзім ішінде маңызды шараларды қарастыру мүмкін болу үшін аудитор мынадай факторларды қарастырады:

- Бақыланатын ортаны және басқа да сәйкес бақылаулар;
- Ақпараттарға аудиторлық дәлелдерге қажет уақыттан басқа да кеш уақыттарда қол жеткізілуі;
- Маңызды шаралардың мақсаты;
- Маңызды шаралардың тәуекелінің бағалануы;
- Операциялық топтың сипаты немесе шоттар сальдосы және соған байланысты растаулар;
- Мерзім соңындағы анықталмаған кемшіліктерді табудың тәуекелін төмендетуге сәйкес келетін маңызды шараларды орындаудағы аудитордың іскерлігі немесе бақылау тестеріне сәйкес келетін аналитикалық шаралар.

A57. Аудиторлық қорытынды қалған мерзімді және сол мерзімнің соңына дейінгі кезеңді жабу керектігіне әсер ететін факторлар қаралады:

- Әрекеттердің белгілі бір топтарының кезең соңындағы баланстары немесе шот сальдосын сомаға, байланысты маңызы мен құралымына қарай болжауға бола ма, жоқ па.

- Әрекеттердің топтары немесе қысқаша мерзімдегі шот сальдосын талдау мен түзету, сонымен қоса дұрыс бухгалтерлік кезең соңын белгілеуге арналған ұйым шаралары сәйкесті ма, жоқ па.
- Қаржылық есепке қатысты ақпараттық жүйе кезең соңындағы баланстарға және қалған мерзімдегі әрекеттерге қатысты, зерттеуге қол жеткізуге жеткілікті болатын ақпарат туралы хабарлай ма, жоқ па:
 - (a) Маңызды және әдеттен тыс әрекеттер немесе жазулар (сондай-ақ кезең соңында немесе соңына таман);
 - (b) Маңызды ауытқулар басқа зардаптары немесе пайда болмаған күтілген ауытқулар; және
 - (c) Әрекеттердің топтарындағы немесе шот сальдосының құрылымындағы өзгерістер.

Қысқаша мерзімде анықталған кемшіліктер (Сілт: Тарм. 23)

A58. Қалған мерзімдегі елеулі шаралардың жоспарланған сипаты, мерзімі немесе ауқымы қысқаша күнінде анықталған күтілмеген кемшіліктер салдарынан өзгертілуі қажет болса, онда сондай өзгертілуі қысқаша мерзімдегі немесе мерзім соңындағы шараларды ұлғайту немесе қайта атқаруды қарастырады.

Қаржылық Есептілікті Ұсынудың Дұрыстығы (Сілт: Тарм. 24)

A59. Қаржылық есептің тиісті ұсынылуын, ұйымдастырылуын және мазмұнын бағалау, мысалы, қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесі талап ететін терминологияны, егжей-тегжейлердің деңгейін, жинақталған және бөлінбеген сомаларды және көрсетілген сомалардың негіздерін қарастыруды қамтиды.

Аудит Дәлелдемелерінің Жеткіліктілігі Мен Сәйкестігін Бағалау (Сілт: Тарм. 25-27)

A60. Қаржылық есептің аудиті кумулятивті және итеративті процес болып табылады. Жоспарланған аудиторлық шараларды орындауда алынған аудиторлық дәлелдер жоспарланған аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімін және көлемін модификациялайды. Кемшіліктің тәуекелінің бағасына негізделген ақпараттар аудитордың назарын басқа ақпараттарға аударады. Мысалы:

- Маңызды шараларды орындауда аудитор тапқан кемшіліктердің көлемі кемшіліктер тәуекелі жайлы пікірді өзгертуі мүмкін және ішкі бақылау кезіндегі нашар жақтарын байқатуы мүмкін.
- Аудитор бухгалтерлік жазулардағы ауытқулар немесе қайшы келетін немесе ескерілмеген дәлелдер туралы білуі мүмкін.

- Сонымен қоса аудиттің жалпы шолуында орындалған аналитикалық шаралар маңызды кемшіліктердің бұрынғы ескерілмеген тәуекелін көрсетуі мүмкін.

Мұндай жағдайларда аудиторға қайта қарастырылған тәуекелді бағалау негізінде операциялық топтардағы, шот сальдосындағы, соған байланысты ашылымдар мен тұжырымдардың жоспарланған аудиторлық шараларын қайта бағалау қажет болады. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордың тәуекелді бағалауды қайта қарастыруын басшылыққа алады.

А61. Аудитор алаяқтылық пен қателерді жеке жағдай деп қарамайды, сондықтан да бұл кемшіліктер маңызды кемшіліктердің тәуекелін бағалауға қалай әсер ететіндігін қарастырады.

А62. Аудитордың пайымдауынша жеткілікті және сәйкес келетін аудиторлық дәлелдерге мына факторлар әсер етеді:

- Бекітудегі мүмкін болатын кемшіліктердің маңыздылығы және олардың маңызды-ау деген әсерінің қаржылық есептегі басқа да мүмкін болатын кемшіліктермен жекеше немесе жалпылама болуы;
- Тәуекелге байланысты бақылаудың және басшылық іс-әрекеттің нәтижелілігі;
- Сәйкес келуі мүмкін болатын кемшіліктердің қатысымен өткен аудиттен алынған тәжірибе;
- Жүргізілген аудиторлық шаралардың нәтижесі, сонымен бірге алаяқтық немесе қателер сияқты мағыналы жағдайлардың аудиторлық дәлелдері;
- Қол жетерлік ақпараттардың сенімділігі және ақпарат алу көздері;
- Аудиторлық дәлелдердің сенімділігі;
- Ішкі бақылауға қоса ұйым және оның ортасы жайлы мағлұмат болу.

Құжаттама (Сілт: Тарм. 28)

А63. Аудиторлық құжаттаманың нысаны мен көлемі кәсіби пікірге жатады және ұйымның сипаты, мөлшері мен күрделілігі және оның ішкі бақылауы, ұйымнан ақпараттың қол жетімділігі және аудитте қолданылатын аудит әдістемесі мен технологиясы әсер етеді.

⁷ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

402 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУШІ ҰЙЫМДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІН
ПАЙДАЛАНАТЫН ҰЙЫМДАРҒА ҚАТЫСТЫ
АУДИТ ҚАРАСТЫРУЛАРЫ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы.....	1–5
Күшіне ену күні.....	6
Мақсаты	7
Анықтамалары	8
Талаптары	
Ішкі Бақылауды Қоса Алғандағы Қызмет Көрсетуші Ұйымдар Көрсететін Қызметтер Түсінігін Алу.....	9–14
Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап Беру	15–17
Қосалқы мердігер қызметтерін қоспайтын 1 үлгідегі және 2 үлгідегі есептер	18
Қызмет Көрсетуші Ұйым Қызметтеріне Қатысты Алаяқтық, Заңдар Мен Нормативтік Актілерге Сәйкессіздік Және Түзетілмеген Бұрмаланулар	19
Пайдаланушы Аудитордың Есеп Беруі	20–22
Қолданбалы және басқа түсіндірме материал	
Ішкі Бақылауды Қоса Алғандағы Қызмет Көрсетуші Ұйымдар Көрсететін Қызметтер Түсінігін Алу	A1–A23
Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап Беру	A24–A39
Қосалқы мердігер қызметтерін қоспайтын 1 үлгідегі және 2 үлгідегі есептер	A40
Қызмет Көрсетуші Ұйым Қызметтеріне Қатысты Алаяқтық, Заңдар Мен Нормативтік Актілерге Сәйкессіздік Және Түзетілмеген Бұрмаланулар	A41
Пайдаланушы Аудитордың Есеп Беруі	A42–A44

Қызмет Көрсетуші Ұйымдардың Қызметін Пайдаланатын Ұйымдарға Қатысты Аудит Қарастырулары, 402 Халықаралық Аудиттің Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) пайдаланушы ұйым бір немесе бірнеше қызмет көрсетуші ұйымдардың қызметтерін пайдаланған кезде пайдаланушы аудитордың жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алуы бойынша жауапкершілігін қамтиды. Атап айтқанда, ол пайдаланушы аудитор пайдаланушы ұйым туралы, оның ішінде аудитке қатысты ішкі бақылау туралы, елеулі бұрмаланулардың тәуекелдерін анықтауға және бағалауға, сондай-ақ осы тәуекелдерге жауап беретін келесі аудиторлық шараларды жобалауға және орындауға жеткілікті түсінік алуда 315 ХАС¹ (Қайта қарастырылған) және 330 ХАС² қолдану тәсілдерін кеңейтеді
2. Көптеген ұйымдар, ұйымның басшылығымен белгілі бір тапсырманы орындаудан бастап, ұйымның барлық құрылымдық бөлімшелерін немесе функцияларын ауыстыруға дейінгі, мысалы, салықты сақтау функциясы сияқты қызметтерді ұсынатын ұйымдарға, бизнесінің сыртқы аспектілерін ұсынады. Мұндай ұйымдар ұсынатын көптеген қызметтер ұйымның іскери операцияларының құрамдас бөлігі болып табылады; дегенмен, бұл қызметтердің барлығы аудитке қатысты бола бермейді.
3. Бұл қызметтер және оларды бақылау қолданушы мекемелермен байланысты процестерінің, қаржылық есептілікпен байланысты бизнес-процестің бөлігі болғанда, қызмет көрсетуші ұйымдармен көрсетілетін қызметтер қолданушы мекемелердің қаржылық есеп аудитіне қатысты. Қызмет көрсетуші ұйымдағы көпшілікті бақылау қаржылық есептілікке қатысы болуы ықтимал. Соған қарамастан аудитке қатысты басқа бақылау болуы ықтимал. Мысалы, активтерді сақтап қоюдың қауіпсіздігі бақылануы ықтимал. Қызмет көрсетуші ұйымның қызметі қолданушы мекемелердің ақпараттық жүйесінің, сонымен қоса қаржылық есеппен байланысқан бизнес-процестердің бөлігі болып келеді. Бұл қызметтер төмендегілерге әсер етеді:
 - (a) Қолданушы мекемелердің қаржылық есептілігіне маңызды Қолданушының операцияларындағы әрекеттер топтары;
 - (b) Ақпараттық технологиялар (АТ) мен қолмен басқарылатын жүйелердегі шаралар; бұл шаралар арқылы ұйымның әрекеттері инициациялады өтеді, құжатталады, қажетті болатын ретінде

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

² 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

түзетіледі, бас кітапқа енгізіледі және қаржылық есептілікте көрсетіледі;

- (с) Бухгалтерлік есептің тиісті мәліметтері электронды түрде де, қағаз түрінде де қолданылған, қолданушы мекеменің қаржылық есептемесіндегі дәлелдейтін ақпарат және нақты шоттар, ықпал етуге, есепке, қолданушы мекеменің есебінде операцияларды өңдеу және көрсетуге қолданылатын; және де бұған қате мәліметтерді түзету және ақпаратты негізгі тізімге ауыстыру реті де жатады;
 - (d) Қолданушының ұйымы ақпараттық жүйесі қаржылық есептілікке маңызы бар әрекеттерден басқа да талай жағдайлары мен оқиғаларын қарастырады;
 - (e) Қолданушының қаржылық есептілігін, сондай-ақ шын мәніндегі бухгалтерлік баға берулер мен ашуларды дайындауға қолданылған қаржылық есеп процесі; және
 - (f) Журналдық жазуларды бақылау, сонымен қоса, қайталанбайтын, әдеттен тыс әрекеттер немесе стандартсыз журналдық жазулар немесе түзетулер.
4. Қызметке байланысты қолданушы ұйым аудиторымен орындалуы керек, жұмыстың сипаты мен ауқымы объектінің техникалық көрсеткіштерінің сипаты мен ұйымдастыруына байланысты.
5. Қаржылық институттағы ұйымның шоты, ұйыммен ерекше түрде рұқсат етілген әрекеттер, сонымен қоса банк шотты тексеру әрекеттерін өңдеуі немесе брокер жарна қағаздары әрекеттерін өңдеуі салдарынан, бұл ХАС өңдеумен шектелмеген қаржылық институт көрсететін қызметтерге қолданылмайды. Айтылғанға қосымша, егер жеке мүдделер үлес қосушы алдында есеп берілсе, бұл ХАС басқа ұйымдарда, мысалы серіктестіктерде, бірлестіктерде және қауым ұйымдардағы жеке қаржылық мүдделерден туындайтын әрекеттер аудитіне қолданылмайды.

Күшіне ену күні

6. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудитіне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

7. Қолданушы ұйымы қызмет көрсетуші ұйымның қызметін пайдаланған кездегі қолданушы-аудитордың мақсаттары:
- (a) Қызмет көрсету бойынша ұйыммен көрсетілетін қызметтердің сипаты мен елеулігі және аудитке қатысты Қолданушы

ұйымының ішкі бақылауына олардың әсері туралы білім алу; яғни бұл білім елеулі бұрмалау тәуекелдігін анықтау мен бағалауға жеткілікті болуы керек; және

- (b) Тәуекелге қатысты аудиторлық шараларды әзірлеуі мен орындауы қажет.

Анықтамалар

8. ХАС мақсатымен, келесі терминдердің төмендегі мағынасы бар:

- (a) Қолданушы нысанының қосымша бақылауы – Өз қызметін ұйымдастыруда қызмет көрсетуші ұйым орындайтын бақылауды заңды қолданушы тұлға енгізеді және бақылау мақсаттарына жету қажет болса, ол өз жүйе сипаттамасында анықталған.
- (b) Қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылауды дамыту мен сипаттау туралы есеп беру (бұл ХАС -та 1 есеп түрі ретінде) – Мазмұнына төмендегілер кіретін есеп:
 - (i) Қызмет көрсетуші ұйымның басшылығы дайындаған, белгілі бір уақытқа сәйкес әзірленген және орындалған қызмет көрсетуші ұйымның жүйесі, бақылау мақсаттары және осылармен байланысты басқару элементтерінің сипаттамасы; және
 - (ii) Қызмет көрсетуді ұйымдастыру жүйесі, бақылау мақсаттары, байланысты бақылау, белгілі бір бақылау мақсаттарына жетуді бақылаудың әзірлеу сәйкестігінің сипаттамасы бойынша қызмет көрсетуші аудитордың пікіріне қарайтын барабар кепілдемені қамтамасыз ету мақсаты бар сервис аудиторының есебі.
- (c) Қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылаудың операциялық тиімділігі, сипаттамасы, дамытылуы бойынша есеп (бұл ХАС -та 2 есеп түрі ретінде) – Мазмұнына төмендегілер кіретін есеп:
 - (i) Қызмет көрсетуші ұйымның басшылығы дайындаған қызмет көрсетуші ұйымның жүйесі, бақылау мақсаттары және осылармен байланысты басқару элементтерінің сипаттамасы, белгілі бір күнінде немесе белгілі бір уақыт барысында оларды әзірлеу мен енгізу және кейбір жағдайда белгілі бір уақыт барысындағы олардың операциялық нәтижелілігі; және
 - (ii) Саналы түрде көрсетілген сенімділік қамтамасыз ету мақсатымен жасалған сервис-аудиторының есебі өз құрамына қосады:

- a. Қызмет көрсетуші ұйым жүйесінің сипаттамасы, бақылау мақсаттары мен байланысты бақылау, арнайы мақсатты басқаруға жету бойынша басқару кезінде топтау кезіндегі жарамдылығы және бақылаудың операциялық тиімділігі бойынша сервис-аудитордың пікірі; және
 - b. Қызмет көрсетуші аудиторының бақылауды тестілеу сипаттамасы және олардың нәтижелері.
- (d) Қызмет көрсетуші аудитор – Қызмет көрсетуші ұйымның сұрауы бойынша қызмет көрсетуші ұйымның бақылауы туралы тұжырымдама есебін беретін аудитор.
 - (e) Қызмет көрсетуші ұйым – қаржылық есепке қатысты бұл ұйымы лердің қаржылық жүйелерінің бөлігі болатын заңды қолданушы тұлғаларға қызмет көрсететін үшінші жақтың ұйымы (немесе үшінші жақтың ұйым сегменті).
 - (f) Қызмет көрсетуші ұйымның жүйесі – аудитордың есебінде көрсетілген заңды қолданушы тұлғаға қызмет көрсету мақсаты бар қызмет көрсетуші ұйым енгізген және қолдайтын саясаты мен шаралары.
 - (f) Шағын қызмет көрсетуші ұйым – қаржылық есептілікке қатысты заңды қолданушы тұлғаның ақпараттық жүйесінің бөлігі болатын Қолданушы ұйымына кейбір қызмет көрсету үшін басқа қызмет көрсетуші ұйымды пайдаланатын қызмет көрсетуші ұйым.
 - (g) Қолданушы аудиторы – заңды қолданушы тұлғаның қаржылық есептілігі бойынша аудит жүргізетін және есеп беретін аудитор.
 - (h) Заңды қолданушы тұлға – Қызмет көрсетуші ұйымның қызметін пайдаланатын және қаржылық есептілік аудитті жүргізетін ұйым.

Талаптары

Ішкі Бақылауды Қоса Алғандағы Қызмет Көрсетуші Ұйымдар Көрсететін Қызметтер Түсінігін Алу

- 9. 315 ХАС -ке³ (Қайта қарастырылған) сай заңды қолданушы тұлға ұйымы туралы білім алуда, заңды қолданушы тұлға аудиторы заңды қолданушы тұлға ұйымының қызмет көрсетуі бойынша ұйымның операцияларын жүргізуде қызмет көрсетуші ұйымның қызметін қалай пайдаланатыны туралы біледі, сонымен қоса: (Сілт: Тарм. А1-А2)

³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 11 тармақ

- (a) Қызмет көрсетуші ұйым көрсететін қызметтер сипаты мен заңды қолданушы тұлға ұйымына көрсетілетін қызметтер маңызы, сондай-ақ заңды қолданушы тұлға ұйымының ішкі бақылауына әсері; (Сілт: Тарм. А3-А5)
 - (b) Өңделген әрекеттер немесе шоттар немесе қызмет көрсетуші ұйым әсер ететін қаржылық есеп процестерінің сипаты мен маңызы; (Сілт: Тарм. А6)
 - (c) Қызмет көрсетуші ұйым мен заңды қолданушы тұлға ұйымының жұмыстары өзара әрекеттестігінің деңгейі; және (Сілт: Тарм. А7)
 - (d) Заңды қолданушы тұлға ұйымымен қызмет көрсетуші ұйым қатынастарының сипаты, сонымен қоса қызмет көрсетуші атқаратын жұмыстар мен операцияларға қатысты келісімшарты. (Сілт: Тарм. А8-А11)
10. 315 ХАС -ке⁴ (Қайта қарастырылған) сай аудит ішкі бақылау туралы білім алуға заңды қолданушы тұлға аудиторы қызмет көрсетуші көрсететін қызметтерге қатысты заңды қолданушы тұлға ұйымындағы байланысты бақылауды, сонымен қатар қызмет көрсетуші ұйым өндейтін әрекеттерге қолданылатын бақылауды әзірлеу мен енгізуді қарастырады. (Сілт: Тарм. А12-А14)
11. Заңды қолданушы тұлға аудиторы, қызмет көрсетуші ұйым көрсететін қызметтердің сипаты мен маңызы туралы жеткілікті білім және заңды қолданушы тұлға ұйымы аудитке қатысты ішкі бақылауына әсері туралы білім елеулі кемшіліктер тәуекелін анықтау мен бағалау негізін қамтамасыз етуге жеткілікті болғанын қарастырады.
12. Егер заңды қолданушы тұлға аудиторы Қолданушы ұйымынан жеткілікті білім алуға қабілеті болмаса, заңды қолданушы тұлға аудиторы келесі шаралардың бірін немесе бірнешеуінен білім алады:
- (a) Егер қолжетімді болса, 1 немесе 2 үлгі есебін алу;
 - (b) Заңды қолданушы тұлға ұйымы арқылы айрықша ақпарат алу үшін қызмет көрсетуші ұйыммен байланысу;
 - (c) Қызмет көрсетуші ұйымға келіп кету және қызмет көрсетуші ұйымдағы байланысты бақылау бойынша жеткілікті мәліметтерді жеткізетін шараларды орындау; немесе
 - (d) Қызмет көрсетуші ұйымдағы байланысты бақылау бойынша жеткілікті мәліметтерді жеткізетін шараларды орындау үшін басқа аудиторды қолдану.(Сілт: Тарм. А15-А20)

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 12 тармақ

*Қызмет Көрсету Ұйымының Қолданушы Аудиторының Түсінігін Қолдау
Мақсатында Есеп Берудің 1 Немесе 2 Үлгісін Қолдану*

13. Есептің 1 немесе 2 үлгілері беретін аудиторлық дәлелдердің жеткіліктілігі мен сәйкестігін айқындауда заңды қолданушы тұлға аудиторы келесі ақпарат алуы тиіс:
 - (a) Қызмет көрсетуші ұйым аудиторының кәсіптік құзыреті мен қызмет көрсетуші ұйымнан тәуелсіздігі; және
 - (b) Есептің 1 немесе 2 үлгілері шығарған стандарттардың барабарлығы. (Сілт: Тарм. А 21)
14. Егер Қолданушы аудиторы Қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылауды әзірлеу мен енгізу туралы білуін қолдауға арналған аудиторлық дәлелдер ретінде есептің 1 немесе 2 үлгісін пайдалануды жоспарласа, Қолданушы аудиторы келесі шараларды өткізеді:
 - (a) Қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылаудың сипатталуы мен жоспарлануы заңды қолданушы тұлға аудиторының мақсатына тиісті күнде немесе уақытта болатынын қарастырады;
 - (b) Заңды қолданушы тұлға ұйымы аудит ішкі бақылауы туралы білу үшін есеп беретін дәлелдер жеткіліктілігі мен сәйкестігін бағалайды; және
 - (c) Қызмет көрсетуші ұйыммен анықталған заңды қолданушы тұлға ұйымының қосымша бақылауы Қолданушы ұйымына қатысы бар ма, жоқ па деп қарастырады. Қажет болса, Қолданушы ұйымы мұндай бақылауды әзірледі ме, жоқ па деп білуі қажет. (Сілт: Тарм. А22-А23)

Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап Беру

15. 330 ХАС -ке сәйкес елеулі кемшіліктер бағаланған тәуекеліне қатысты шараларды орындауда, заңды қолданушы тұлға аудиторы:
 - (a) Қаржылық есептілік тұжырымдамасына қатысты жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдер заңды қолданушы тұлға ұйымындағы жазуларға кол жетерлік па, кол жетерлік емес па; соған байланысты шешім қабылдайды; және, қажет болма,
 - (b) Жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға арналған бұдан әрі аудиторлық шараларды орындайды немесе Қолданушы аудиторы атынан қызмет көрсетуші ұйымда бұл шараларды орындау мақсатымен басқа аудиторды қолдануы тиіс. (Сілт: Тарм. А24-А28)

Бақылау Тесттері

16. Қолданушы аудиторына тәуекелге баға беру кезінде бақылау қызмет көрсетуші ұйымда тиісті түрде жұмыс істейтіні жөніндегі күтуді қосады, қолданушы аудитор келесі шаралардың бірінен немесе бірнешеуінен бақылау нәтижелілігі туралы аудиторлық дәлелдерді жинайды:
- (a) Егер қолжетімді болса 2 үлгі есебін алу;
 - (b) Қызмет көрсетуші ұйымда тиісті бақылау тестерін жүргізу; немесе
 - (c) Қолданушы аудиторы атынан қызмет көрсетуші ұйымда бақылау тестерін жүргізу мақсатымен басқа аудиторды қолдану. (Сілт: Тарм. А29-А30)

Қызмет Көрсету Бойынша Ұйымның Бақылауының Нәтижелілігі Туралы
Аудиторлық Дәлелдер Ретінде Есеп Берудің 2 Үлгісін Пайдалану

17. Егер 16 (a) тармаққа сәйкес қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылау тиісті түрде өткізілетін аудиторлық дәлелдер ретінде есеп берудің 2 үлгісін пайдалануды жоспарласа, қызмет көрсетуші ұйымның аудиторы қолданушы аудиторы тәуекелге баға беруін қолдау мақсатымен бақылау нәтижелілігі бойынша жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз ете ме, жоқ па деп қолданушы аудиторы шешеді:
- (a) Аудитор қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылау нәтижелілігі, сипаттамасы, жоспарлануы қолданушы аудиторы мақсатымен жеткілікті күнге немесе кезеңге қатысты ма, жоқ па деп шешеді;
 - (b) Қызмет көрсетуші ұйым анықтаған қолданушы ұйымның қосымша бақылауы қолданушы ұйымына қатысы бар ма, жоқ па деп шешеді. Қажет болса, қолданушы ұйымы мұндай бақылау енгізген, орындаған ба, жоқ па деп білуі қажет және керек болса олардың нәтижелілігін тестілейді;
 - (c) Бақылауды тестілеу уақыт кезеңі мен бақылау орындалуынан бері өтіп кеткен мерзімнің дұрыстығын бағалауы керек; және
 - (d) Қызмет көрсетуші ұйымның аудиторы орындаған бақылауды тестілеу және қызмет көрсетуші ұйымның аудиторының есебінде баяндалғандай бақылауды тестілеу нәтижелері қолданушы ұйымының қаржылық есептілігіндегі тұжырымдамаларға сәйкес келеді және қолданушы аудиторы тәуекелін бағалауын қолдау мақсатымен жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдер береді ма, жоқ па деп оны қарастыруы керек. (Сілт: Тарм. А31-А39)

Қосалқы мердігер қызметтерін қоспайтын 1 үлгідегі және 2 үлгідегі есептер

18. Егер қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйымның қызметін, сонымен қоса ұйымының қаржылық есеп аудитіне қатысты қызметін шығарып тастайтын есеп берудің 1 және 2 үлгісін пайдаланғысы келсе, қолданушы аудиторы шағын қызмет көрсетуші ұйымның қызметін қарастыру мақсатымен бұл ХАС талаптарын қолданады. (Сілт: Тарм. А40)

Қызмет Көрсетуші Ұйым Қызметтеріне Қатысты Алаяқтық, Зандар Мен Нормативтік Актілерге Сәйкессіздік Және Түзетілмеген Бұрмаланулар

19. Қызмет көрсетуші ұйым қолданушы ұйымы басшылық алдында есеп берген жоқ немесе қолданушы ұйымы өзге жолдар арқылы алаяқтықты, заң мен нормативтік актілерге сәйкес еместік, немесе қолданушы ұйымының қаржылық есептілігіне әсер ететін түзетілмеген кемшіліктерді білетін-білмейтіндігі туралы сұрайды. Қолданушы аудиторы сондай мәселелер қолданушы аудиторының бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипатына, мерзіміне, көлеміне қалай әсер ететінін, сондай-ақ қолданушы аудиторының қорытындысына және аудитордың есебінің әсеріне баға береді. (Сілт: Тарм. А41)

Пайдаланушы Аудитордың Есеп Беруі

20. Егер қолданушы аудиторы қолданушы ұйымының қаржылық есептілігі аудитіне қатысты қызмет көрсетуші ұйымның қызметі бойынша жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді жинауға қабілеті болмаса, онда ол 705⁵ ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес Қолданушы ұйымы аудиторының есебіндегі пікірді түрлендіреді. (Сілт: Тарм. А42)
21. Тек заң немесе нормативтік актілерге сәйкес ғана қолданушы аудиторы оның түрлендірілмеген пікірін қамтитын есебіндегі қызмет көрсетуші аудиторының жұмысын қарастырады. Қажет болса, қолданушы аудиторының есебін ескерту қолданушы аудиторының аудит пікіріне жауапкершілігін кемітпейді. (Сілт: Тарм. А43)
22. Егер қызмет көрсетуші ұйым аудиторы жұмысының сілтемесі қолданушы аудитор пікірінің модификациясын түсінуге қатысты болса, қолданушы аудиторының есебі мұндай сілтемелер қолданушы аудиторға бұл пікірге деген жауапкершілігін кемітпейтіндігін көрсетуі тиіс. (Сілт: Тарм. А44)

⁵ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы Кейбір Көзқарастарға Жасалған Өзгертулер*, 6 тармақ

Қолданбалы және басқа түсіндірме материал

Ішкі Бақылауды Қоса Алғандағы Қызмет Көрсетуші Ұйымдар Көрсететін Қызметтер Түсінігін Алу

Ақпарат Көздері (Сілт: Тарм. 9)

- A1. Қызмет көрсетуші ұйыммен көрсетілген қызметінің сипаты туралы ақпаратты мынадай әр түрлі көздерден алуға болады:
- Қолданушы үшін нұсқау.
 - Жүйелік шолу.
 - Техникалық нұсқау.
 - Қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйым арасындағы контракт немесе қызметі деңгейінің келісімі.
 - Қызмет көрсетуші ұйым, ішкі аудиторлар немесе реттеуші орындар қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылау туралы есеп беруі.
 - Қажет болса басшылық хаттарымен қоса қызмет көрсетуші ұйым аудиторының есеп беруі.
- A2. Қолданушы аудиторының қызмет көрсетуші ұйыммен алынған тәжірибесі арқылы алынған мәліметтер, мысалы басқа аудиттің келісімен тәжірибесі арқылы, қызмет көрсетуші ұйыммен көрсетілетін қызметтер сипаты туралы білім алуға пайдалы болып келеді. Егер қызметтер мен қызмет көрсетуші ұйым бұл қызметтерді бақылауы жоғары түрде стандартталса, бұл әсіресе пайдалы болуы ықтимал.

Қызмет Көрсету Бойынша Ұйым Қызметінің Сипаты (Сілт: Тарм. 9(a))

- A3. Қолданушы ұйымы әрекеттерді өндейтін қызмет көрсетуші ұйым сияқты мұндай ұйымды пайдалануы мүмкін және байланысты есеп береді немесе әрекеттерді құжаттайды және қатысты мәліметтерді өндейді. Қызмет көрсететін қызмет көрсетуші ұйымдар мысалы инвестициялайтын, қызметкерлерге жеңілдіктермен қамтамасыз ету жоспары бойынша активтерге қызмет ететін банк сенім білдіретін әрекеттері департаментінен, ипотекамен қамтамасыз ететін банкирлер; қолданушыларға қаржылық және операциялық әрекеттерді өндеуге мүмкіншілік беретін бағдарламалық қосымша мен технологиялар ортасын қамтамасыз ететін қосымшаларды жеткізушілерден тұрады.
- A4. Аудитке қатысты қызмет көрсетуші ұйымның қызметіне мысалдар:
- Қолданушы ұйымының бухгалтерлік жазуларын құжаттау.
 - Активтерді басқару.

- Қолданушы ұйым агенті ретінде әрекеттерді бастамалау, құжаттау немесе өңдеу.

Шағын Ұйымдарды Қарастыру

A5. Шағын ұйымдар кейбір әрекеттерді өңдеуден (мысалы, жалақы салығын өтеу), олардың бухгалтерлік жазуларды құжаттаудан бастап қаржылық есептілікті дайындауға түрленетін сыртқы бухгалтерлік қызметтерін пайдаланады. Өз қаржылық есептілікті⁶ дайындау мақсатымен мұндай қызмет көрсету бойынша ұйым қолданысы Шағын ұйымның басшылығы және қажет болса өкілетті тұлғалардан қаржылық есептілікке жауапкершіліктен алып тастамайды.

Қызмет Көрсетуі Бойынша Ұйым Өңдейтін Әрекеттер Сипаты Мен Маңызы (Сілт: Тарм. 9(b))

A6. Қызмет көрсетуші ұйым қолданушы ұйымының ішкі бақылау жүйелеріне ықпал ететін саясаты мен шараларын орнатып, орындай алады. Бұл саясат пен шаралар кем дегенде жарым-жартылай физикалық, операциялық түрде қолданушы ұйымынан бөлек. Қызмет көрсетуші ұйым бақылауының маңызы мынау ұйым көрсететін қызметтер сипатына, сондай-ақ ол Қолданушы ұйымы үшін өңдейтін әрекеттер сипаты мен маңызына тәуелді. Кейбір жағдайда өңделген әрекеттер мен қызмет көрсетуші ұйым ықпал ететін шоттар қолданушы ұйымының қаржылық есептілігіне мүмкін елеулі емес болар еді. Алайда өңделген әрекеттер сипаты елеулі болуы ықпал және қолданушы аудитормы бұл бақылауды білу жағдайларға қажетті болатынын анықтайды.

Қызмет Көрсету Бойынша Ұйым Мен Қолданушы Ұйымының Жұмыстары Мен Операцияларының Өзара Әрекеттестігінің Деңгейі (Сілт: Тарм. 9(c))

A7. Сондай-ақ қызмет көрсетуші бақылауының маңызы қолданушы ұйымының бақылауына қарай қызмет көрсетуші ұйым мен қолданушы ұйымының жұмыстары мен операциялары өзара әрекетінің деңгейіне тәуелді. Өзара әрекеті Қолданушы ұйымы қызмет көрсетуші ұйым орындайтын өңдеуді бақылауды тиімді түрде іске асыруға қабілеті бар және оны таңдайтын деңгейіне қатысты болып келеді. Сонымен қатар, қолданушы ұйым әрекеттерді мақұлдаса және қызмет көрсетуші ұйым бұл әрекеттерді өңдеп, олар бойынша есепті жүргізген жағдайда, өзара әрекетінің жоғары деңгейі қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйымының жұмыстары мен операциялары арасында болып келеді. Мұндай жағдайларда қолданушы ұйым ол әрекеттерді тиімді бақылауды іске асыруы үшін бұл тәжірибелік болуы мүмкін. Екінші

⁶ 200 ХАС, Тәуелсіз Аудитор Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандартына Сай Аудитті Жүргізу, 4 және А2-А3 тармақтар

жағынан, қызмет көрсетуші ұйым бастамаласа немесе алдымен мәліметтерді, үдерістерді жинақтаса және қолданушы ұйымының әрекеттері бойынша есепті жүргізсе, онда екі ұйым арасындағы өзара әрекет деңгейі төмен болады. Бұл жағдайларда қолданушы ұйымы өз ұйымындағы әрекеттеріне тиімді бақылау жүргізуге қабілеті жоқ немесе оны қаламауы мүмкін және қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылауға сүйенуі мүмкін.

*Қолданушы Ұйымы Және Қызмет Көрсету Бойынша Ұйым Қатынастарының
Сипаты* (Сілт: Тарм. 9(d))

A8. Қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші арасындағы қызмет деңгейінің келісімі немесе контракт төмендегі мәселелерді қарастырады:

- Қолданушы ұйымы беретін ақпарат пен қызмет көрсетуші ұйым атқаратын жұмыстарға қатысты әрекеттерді өндеуге жауапкершілікті қарастырады;
- Құжатталуды қажетті ететін жазулар нысаны бойынша реттеуші орындауға қатысты талаптардың қолданысы немесе оларға қол жеткізу;
- Қажет болса, орындауға қабілеті болмаған жағдайда қолданушы ұйымына берілетін өтемақы;
- Қызмет көрсетуші өз бақылауы туралы есеп бере ме, жоқ па; керек болса, мұндай есеп есеп берудің 1 немесе 2 үлгісіне жата ма, жоқ па;
- Қолданушы ұйымының аудиторы қызмет көрсетуші ұйым қолдайтын қолданушы ұйымының бухгалтерлік жазуларына қол жеткізуге құқығы бар ма, жоқ па, аудитті жіргізуге қажетті болатын басқа ақпаратқа қол жеткізуге бола ма, жоқ па деп аудитор анықтайды; және
- Келісім қолданушы ұйымының аудиторы мен қызмет көрсетуші ұйымның аудиторы арасындағы тікелей қатынастарға мүмкіншілік береді ме, жоқ па.

A9. Қызмет көрсетуші ұйым мен қолданушы ұйымы және қызмет көрсетуші ұйым мен қызмет көрсетуші ұйымның аудитор арасындағы тікелей қатынастары бар. Бұл қатынастар әсіресе қолданушы ұйымының аудиторы мен қызмет көрсетуші аудиторы арасындағы тікелей қатынастарын қажет себебімен орнатпайды. Қолданушы аудитор мен қызмет көрсетуші аудитор арасындағы тікелей қатынастар болмаса, онда олар арасындағы қатынастар әдетте қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйым арқылы орнатылады. Сонымен қоса,

байланысты әдептану мен құпиялылық ой-пікірлерді есептегенімен, тікелей қатынастар қолданушы аудиторы мен қызмет көрсетуші арасында орнатылады. Қолданушы аудиторы өз атынан шараларды іске асыру үшін қызмет көрсетуші аудиторды пайдаланады. Мысалы:

- (а) Қызмет көрсетуші ұйымда бақылауды тестілеу; немесе
- (б) Қолданушы ұйымының қаржылық есептілік әрекеттері мен қызмет көрсетуші ұйым жүргізетін баланстарға қатысты елеулі шаралар.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Қарастыру

A10. Жалпы алғанда қоғамдық сектор аудиторларының орнатылған заңнамаға сай рұқсат етуге кең құқықтары бар. Алайда, рұқсат етуге кең құқықтар жетімді болмаған жағдай болуы мүмкін, мысалы, қызмет көрсетуші ұйым әр түрлі күзіретте орналасқан жағдайы кездесе алады. Мұндай жағдайларда, қоғамдық сектор аудиторы рұқсат етуге сәйкесті құқықтарды иеленуге болатын-болмайтынын анықтау үшін өзге күзіретте әрекет еткен заңнама жөнінде түсінік алуы тиіс болуы мүмкін. Сондай-ақ, қоғамдық сектор аудиторы қолданушы ұйымына қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйым арасындағы кез-келген контракттылы келісімдерге кіруге рұқсат алуға құқықтарды біріктіруге өтініш жібереді.

A11. Қоғамдық сектор аудиторы бақылауды тестілеуді жүргізу немесе заң, құқықтық актілер немесе басқа өкілетті орынға сәйкес келуге қатысты маңызды шаралар орындау мақсатымен басқа аудиторды қолдана алады.

Қызмет Көрсету Ұйымында Көрсетілетін Қызметтерді Бақылауды Түсіну (Сілт: Тарм. 10)

A12. Қолданушы ұйымы қолданушы ұйымының аудиторы тестілеуі мүмкін, және қолданушы бақылауы кейбір немесе барлық байланысты тұжырымдама үшін қызмет көрсету бойынша ұйымның бақылауына қарамастан, тиімді түрде жұмыс істегені бойынша қорытындыға мүмкіншілік беретін қызмет көрсету бойынша ұйымның қызметін бақылауды енгізеді. Егер қолданушы ұйымы өз жалақы әрекеттерін өңдеу мақсатымен қызмет көрсетуші ұйымды шақырса, қолданушы ұйымы елеулі кемшіліктерді болдырмау немесе анықтауы мүмкін болар жалақы туралы ақпаратты тапсыру мен алуды бақылауды енгізеді. Бұл бақылау келесі мәселелерден тұрады:

- Мәліметтер өңделгеннен кейін, қызмет көрсетуші ұйым тапсырған мәліметтер қызмет көрсетуші ұйымнан алынған ақпарат туралы есептермен салыстыру.

- Кеңсе дәлдігі үшін жалақының сомаларының үлгісін қайта санау және дұрыстығы үшін жалақының жалпы сомасын қайта шолу.
- A13. Осыған орай қолданушы аудиторы аудитор жалақы әрекеттеріне қатысты тұжырымдама жасау үшін қолданушының бақылауы тиімді түрде жұмыс істейтіні туралы қорытындыға келуге негізін беретін жалақыны өңдеуді қолданушы бақылауын тестілеуді жүргізеді.
- A14. 315 ХАС -ке⁷ сай (Қайта қарастырылған), кейбір тәуекелге қатысын қоса алғанымен, қолданушы аудиторы тек елеулі шаралардан ғана жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді жинау қолайлы емес екендігі туралы пікірін білдіреді. Мұндай тәуекелдіктер әрекеттердің регламенттік және маңызды топтары сипаттамалары әдетте аз немесе қолданушымен араласумен жоғары автоматты өңделуді қамтамасыз ететін шот сальдосы туралы дұрыс емес немесе толық емес құжаттау. Бұл автоматты өңдеу сипаттамалары әсіресе қолданушы ұйымы қызмет көрсетуші ұйымының қызметін пайдаланған жағдайға қатысты болып келеді. Осыған орай, қолданушы ұйымы тәуекелді бақылауы аудитке қатысты, және қолданушы аудиторы бұл ХАС -тың 9 және 10 тармақтарына сәйкес сондай бақылауды білуі және бағалауы қажет.

Қолданушы Ұйымы Жеткілікті Ақпаратпен Қамтамасыз Ете Алмайтын Жағдайындағы Кейінгі шаралар (Сілт: Тарм. 12)

- A15. Қолданушы мекеменің аудиторының шешімін пайдалануына қатысты елеулі кемшіліктер тәуекелін айқындау мен бағалауға негіз салуды қажет ететін ақпарат алу мақсатымен 12 тармаққа сәйкес жеке немесе бірлескенде қандай шараларды іске асыру бойынша пікірі келесі мәселелердің бқыпалына түседі:
- Қолданушы мен қызмет көрсетуші ұйымның көлемі;
 - Қолданушы ұйымындағы әрекеттердің күрделілігі, қызмет көрсетуші ұйым қызметінің күрделілігі;
 - Қызмет көрсетуші ұйымның орналасуы (мысалы, егер қызмет көрсетуші ұйым алыс жерде орналасқан болса, қолданушы аудиторы өз атынан қызмет көрсетуші ұйымында шараларды өткізу үшін басқа аудиторды қолдану шешімін қабылдауы мүмкін);
 - Қолданушы аудиторына жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға шара(лар) мүмкіншілік береді ма, жоқ па; және
 - Қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйымы арасындағы қатынастар сипаты.

⁷ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 30 тармақ

- A16. Қызмет көрсетуші ұйым өз бақылау сипаттамасы мен әзірленуі (есеп берудің 1-ші үлгісі) немесе өз бақылау мен олардың нәтижелілігі (есеп берудің 2-ші үлгісі) туралы есеп берумен айналыса алады. Есеп берудің 1-ші немесе 2-ші үлгісі Ақпараттың дұрыстығын растау тапсырмалары бойынша халықаралық стандарты (ККХС) 3402⁸ немесе рұқсат етілген немесе мойындалған стандартты орнататын ұйым бекіткен стандарттарға сәйкес шығарылады (оларды А түрі немесе В түрі есептері ретінде айқындауы мүмкін).
- A17. Есеп берудің 1-ші немесе 2-ші үлгілері қол жетімділігі әдетте қызмет көрсетуші мен қолданушы ұйымы арасындағы контракт мұндай қызмет көрсетушінің есеп беруін қамтиды ма, жоқ па деп соған тәуелді болады. Сонымен қатар, қызмет көрсетуші ұйым тәжірибелік себебімен қолданушы ұйымына жетімді есептің 1-ші немесе 2-ші үлгісін таңдауы ықтимал. Алайда, кейбір жағдайларда, есептің 1-ші немесе 2-ші үлгісі қолданушы ұйымына қолжетімді болмауы да мүмкін.
- A18. Кейбір жағдайларда қолданушы ұйымы бір немесе одан да көп шын мәніндегі бизнес бөлімшелерін немесе функцияларын, мысалы, өзінің жалпы салығын жоспарлау мен сәйкестік функцияларын немесе қаржы мен есеп-қисап немесе басқару жауапкершілігіне бір немесе одан да көп өзге ұйымдарды қолданады. Қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылау туралы есеп беру бұл жағдайға жетімді болмағанымен, қызмет көрсетуші ұйымға келіп-кету қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылауды танып-білуіне қатысты өте тиімді шара болуы мүмкін, себебі қызмет көрсетуші ұйымның басшылығы мен қолданушы ұйымының өзара әрекеті болуы мүмкін.
- A19. Басқа аудитор қызмет көрсетуші ұйымына байланысты бақылауы туралы қажет болатын ақпаратты беретін шараларды орындауға шақырылады. Егер есеп берудің 1-ші немесе 2-ші үлгісі шығарылса, қолданушы аудиторы бұл шараларды атқару үшін қызмет көрсетуші аудиторды таратады, себебі қызмет көрсетуші аудитордың қызмет көрсетуші ұйыммен қатынастары бар. Қолданушы аудиторы басқа аудитордың жұмысын пайдаланып 600 ХАС -тағы⁹ нұсқауды пайдалы деп санауы мүмкін, өйткені бұл нұсқау басқа аудиторды білуге (әсіресе аудитордың тәуелсіздігі және кәсіптік құзыреті), мұндай жұмыс сипатын, мерзімін, ауқымын жоспарлаудағы және алынған аудиторлық

⁸ ККХС 3402, *Қызмет Көрсетуші Ұйымындағы Бақылау Ақпаратының Дұрыстығын Растау Бойынша Есеп*

⁹ 600 ХАС , *Ерекше Пікір - Қаржылық Есептілік Тобының Аудитортері (Бірлескен Аудиторлар Жұмысын Қоса)*, 2 тармағында: «Аудитор жағдайларға қажетті болатын стандарт ретінде бұл бейімделген, аудитор топтық қаржылық есептілік болмайтын қаржылық есептілік аудитіне басқа аудиторларды шақырған жағдайда пайдалы болып келетін ХАС -ты пайдаланады...» 600 ХАС -тың 19 тармағын да қараңыз.

ақпарат жеткіліктілігі мен сәйкестігін бағалаудағы басқа аудитордың жұмысына қатысы бар.

- A20. Қолданушы ұйымы қаржылық есептілікке қатысты қолданушы ұйымының қаржылық ақпараттық жүйесінің бөлігі болатын, қолданушы ұйымына көрсетілетін кейбір қызмет көрсету үшін шағын қызмет көрсетуші ұйымның жұмысын пайдаланатын қызмет көрсетуші ұйымды таратады. Шағын қызмет көрсетуші ұйым қызмет көрсетуші ұйымнан жеке ұйым болуы мүмкін немесе қызмет көрсетуші ұйымға қатысты болуы мүмкін. Қолданушы аудитору шағын қызмет көрсетуші ұйымның бақылауын қарастыруы қажет. Бір немесе бірнеше шағын қызмет көрсетуші ұйым пайдаланылған жағдайда, қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйымның жұмыстары мен операцияларының өзара әрекеті қолданушы ұйымы, қызмет көрсетуші ұйым, сондай-ақ шағын қызмет көрсетуші ұйымның өзара әрекетін қамту мақсатымен кеңейтіледі. Бұл өзара әрекеттің деңгейі, сонымен қоса қызмет көрсетуші ұйым мен шағын қызмет көрсетуші ұйыммен өңделетін әрекеттер сипаты мен маңызы қолданушы аудиторуна қолданушы ұйымына қатысты қызмет көрсетуші ұйым мен шағын қызмет көрсетуші ұйымның маңызын айқындауды қарастыру үшін ең маңызды факторлары болып табылады.

*Қолданушы Ұйым Аудиторының Қызмет Көрсетуші Ұйымды Білуін Қолдау
Үшін Есеп Берудің 1-Ші Немесе 2-Ші Үлгілері (Сілт: Тарм. 13-14)*

- A21. Қолданушы аудитору қызмет көрсетуші аудитор кәсіптік ұйымына қызмет көрсетуші немесе басқа кәсіби мамандар туралы сұраныс жібереді және қызмет көрсетуші аудитор реттеуші қадағалауға жатады ма, жоқ па деп сол туралы сұрайды. Қызмет көрсетуші аудитор әр түрлі стандарттар қызмет көрсетуші ұйымның бақылауы туралы есеп беруіне қатысты қолданылған құзыретте дағдыланады және қолданушы аудитору стандарттау жөніндегі ұйымнан қызмет көрсетуші аудитор пайдаланатын стандарт туралы ақпарат алады.
- A22. Есеп берудің 1 немесе 2 үлгісі қолданушы ұйым туралы ақпаратты қоса қолданушы аудиторуна сол туралы білуге жәрдемдеседі:
- (a) Қолданушы әрекеттерін өңдеуіне, сонымен қоса шағын қызмет көрсетуші ұйымның қолданылуына ықпал етуі мүмкін қызмет көрсетуші ұйымның бақылауының аспектілері;
 - (b) Қолданушы ұйымының қаржылық есептілігінде кемшіліктер пайда болуы ықтимал әрекеттің пункттерінің шешу мақсатымен қызмет көрсетуші ұйым арқылы елеулі әрекеттер ағымы;
 - (c) Қызмет көрсетуші ұйымның қолданушы ұйымы қаржылық есептілік тұжырымдамасына қатысты бақылау мақсаттары; және

- (d) Қызмет көрсетуші ұйымның бақылауы тиісті түрде әзірленді ма, жоқ па; қолданушы ұйымының қаржылық есептілігіндегі елеулі кемшіліктерге ықпал ететін өңдеу қателерін болдырмау немесе анықтау мақсатымен орындалды ма, жоқ па.

Есеп берудің 1 немесе 2 үлгісі қолданушы аудиторына елеулі кемшіліктер тәуекелін анықтау мен бағалау үшін жеткілікті білім алуға жәрдемдеседі. Алайда есеп берудің 1-ші үлгісіне байланысты бақылау нәтижелілігі туралы ешқандай дәлелдермен қамтамасыз етпейді.

A23. Егер есеп өзге ақпарат көздерінен қосымша ағымдағы ақпаратпен толтырылса, қолданушы ұйымының есеп кезеңінен тыс күніндегі немесе кезеңге қатысты есеп берудің 1 немесе 2 үлгісі қолданушы аудиторына қызмет көрсетуші ұйымда жүргізілген бақылау туралы алдын-ала білім алуға көмек береді. Егер қызмет көрсетуші ұйым бақылауды сипаттауы аудиторлық кезең соңының алдында келетін күніне немесе кезеңіне қатысты болса, қолданушы аудиторы есеп берудің 1 немесе 2 үлгісіндегі ақпаратты жанарту үшін шараларды орындайды, мысалы:

- Өзгерістер туралы білу өкілетіне ие болатын қолданушы ұйымының персоналымен қызмет көрсетуші ұйымдағы өзгерістерді талқылайды;
- Қызмет көрсетуші ұйым шығарған соңғы құжаттар мен корреспонденцияға шолу өткізеді; немесе
- Қызмет көрсетуші ұйымның персоналымен өзгерістерді талқылайды.

Елеулі Бұрмаланулардың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауап Беру (Сілт: Тарм. 15)

A24. Қызмет көрсетуші ұйымды пайдалану қолданушы ұйымның елеулі кемшілік тәуекелін ұлғайтады ма, жоқ па деп бұл көрсетілген қызмет сипатына, сонымен қоса бұл қызметті бақылауға тәуелді болады; кейбір жағдайда, қызмет көрсетуші ұйымды пайдалану қолданушы ұйымының елеулі кемшілік тәуекелін төмендетеді, әсіресе, қолданушы ұйымы өзі белгілі бір операцияларды, мысалы операцияларды жалпылау, ықпал ету және өңдеу, немесе қажетті ресурстармен қамтамасыз етілмеген (мысалы, АТ жүйесімен).

A25. Қызмет көрсетуші ұйым, қолданушы бухгалтерлік жазуларының елеулі элементтерін қолдаса, бұл жазуларға тікелей кіруге рұқсат қолданушы аудиторы бұл жазуларды бақылау операцияларына қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдерді жинауы немесе бұл жазулардағы әрекеттері мен баланстарды растау мақсатымен қажетті болады. Бұл жазуларға тікелей кіруге қызмет көрсетуші ұйымдағы жазуларды физикалық

түрде тексеру немесе қолданушы ұйымынан немесе басқа ұйымнан, немесе екеуінен электрондық түрде сақталатын жазулар туралы ақпарат сұратады, қарастырады. Егер жазуларға тікелей кіруге электрондық рұқсат алынса, онда қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйым жауапты болатын қолданушы ұйымының мәліметтерінің толықтығы мен тұтастығын бақылау барабарлығы бойынша дәлелдерді жинайды.

A26. Қолданушы ұйымының атынан қызмет көрсетуші ұйым атқаратын әрекеттер немесе бар активтерді ұсынатын баланстарға қатысты, алынуы қажет аудиторлық дәлелдер сипаты мен көлемін анықтауда қолданушы аудиторы келесі шараларды қарастырады:

(a) қолданушы мекемеде болатын таспа мен құжаттарды тексеру: бұл дәлелдеме көзінің сенімділігі қолданушы мекемеде сақталатын, бухгалтерлік есеп мәліметтерінің және құжаттар дәлелдемесі мінезімен және көлемімен анықталады. Кейбір жағдайларда, қолданушы мекеме нақты операцияларға қатысты оның атынан жүргізілген, тәуелсіз толыққанды есеп немесе құжаттама жүргізуі мүмкін.

(b) Қызмет көрсетуші ұйым ұстайтын жазуларды және құжаттарды зерттеу: қолданушы аудитор қызмет көрсетуші ұйымның жазуларына кіруіне рұқсат қолданушы ұйымы мен қызмет көрсетуші ұйым арасындағы келісімшарттардың бөлігі ретінде саналады. Сонымен қоса, қолданушы мекеменің аудиторы қызмет көрсетуші ұйым ұстайтын қолданушының жазуларына кіруге рұқсат алу үшін басқа аудиторды қолдана алады.

(c) Қызмет көрсетуші ұйымнан баланстар мен әрекеттер туралы тұжырымдама алу: қолданушы ұйымы баланс пен әрекеттерге қатысты тәуелсіз жазуларды ұстаған жағдайда, қолданушы ұйымының жазуларын қуаттайтын қызмет көрсетуші ұйымнан алынған тұжырымдама қарастырылған әрекет пен активтер бар болуына қатысты сенімді аудиторлық дәлелдерді құрастырады. Мысалы, көп қызмет көрсетуші ұйымдар пайдаланылса, инвестициялар жөніндегі директор және кастодиан және мұндай ұйымдар тәуелсіз жазуларды ұстаса, қолданушы аудиторы бұл ақпаратты қолданушы ұйымының тәуелсіз жазуларымен салыстыру үшін баланстарды қуаттайды.

Қолданушы ұйымы тәуелсіз жазуларды ұстамаған жағдайда, қызмет көрсетуші ұйымнан алынған, тұжырымдамалардан алынған ақпарат қызмет көрсетуші ұйым ұстайтын жазуларды көрсететін тек мәлімдеме ғана болады. Сонымен қатар, сол сияқты тұжырымдамалар жеке алынған болса сенімді аудиторлық дәлелдерді құрастырмайды. Соған сәйкес

қолданушы аудиторы тәуелсіз дәлелдеменің баламалы көзінің анықталу мүмкіншілігінің бар-жоқтығын қарастырады.

- (d) Қолданушы ұйымы ұстайтын жазулар туралы есептер немесе қызмет көрсетуші ұйымнан алынған есептерге қатысты аналитикалық шараларды орындау: аналитикалық шаралар тиімділігі тұжырымдамаға тәуелді болуға аз мүмкіншілігі бар және олар қол жетерлік ақпарат деңгейі мен егжей-тегжейінің ықпалына түседі.

A27. Қолданушы мекеменің аудиторларының қызығуына маңыздылық бойынша тексеру шаралары басқа аудитормен жүргізілуі мүмкін. Мұндай тапсырма басқа аудитормен бір жағынан, қолданушы мекеме мен оның аудиторы, басқа жағынан қызмет көрсететін мекеме мен оның аудиторы арасында келісілген процедуралары жүргізуді қосуы мүмкін. Басқа аудитор орындаған шаралардан туындайтын мәліметтер олар жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді құрастыратын не құрастырмайтын екені аудитордың назарына аударады. Сонымен қоса, қоғамдық өкілетті орындармен немесе қызмет көрсетуші аудитор сипатындағы маңызы бар белгілінген шараларды орындайтын шартты келісімдермен жүктелетін талаптары бар. Қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйым өңдейтін баланс пен әрекеттерге талап етілетін шараларды қолданылуының нәтижелерін аудиторлық пікір айтуы қажет ететін дәлелдер бөлігі ретінде қолданылады. Мұндай жағдайларда бұл шараларды өткізуге дейін аудиторлық құжаттама немесе қолданушы аудиторға жеткізетін аудиторлық құжаттарға кіруге рұқсат алу туралы келісу қолданушы аудиторы мен қызмет көрсетуші аудиторына пайдалы болуы мүмкін.

A28. Белгілі бір жағдайларда, әсіресе қолданушы ұйымы өз қаржы функциясының кейбірін немесе барлығын қызмет көрсетуші ұйымға жүктеген жағдайда, қолданушы аудиторы аудиторлық дәлелдердің маңызды бөлігі қызмет көрсетуші ұйымда қалатын жағдаймен кез болады. Қолданушы аудиторы немесе басқа аудиторы өз атынан елеулі шараларды қызмет көрсетуші ұйымда орындауы мүмкін. Қызмет көрсетуші аудитор 2-үлгідегі есепті береді және қосымша ретінде қолданушы аудиторы атынан маңызды шараларды орындайды. Басқа аудитордың қатысуы қолданушы аудиторының пікірін қолдауға дұрыс негізін қамтамасыз ету үшін жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдер алуға қолданушы аудиторының жауапкершілігін өзгертпейді. Сонымен қоса, жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдер алынды ма, жоқ па, және қолданушы аудиторы бұдан әрі маңызды шараларды орындауы қажет пе, жоқ па деп қолданушы аудитордың қарастыруы қолданушы аудиторының басқа аудитор орындаған маңызды шараларды басқару, қадағалау, орындауға қатысуы немесе сол бойынша алынған дәлелдерінен тұрады.

Бақылауды Тестілеу (Сілт: Тарм. 16)

- A29. 330 ХАС -ке¹⁰ сай қолданушы аудиторы кейбір жағдаймен байланысты бақылаудың нәтижелілігі бойынша жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді жинау мақсатымен бақылауды тестілеуді әзірлеу мен өткізуі тиіс. Қызмет көрсетуші ұйымның жағдайында бұл талап келесі жағдайларда қолданылады:
- (a) Қолданушы аудиторы елеулі кемшіліктер тәуекелін бағалауы қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылауды тиісті түрде атқаруға қатысты күтулерді қарастырады (елеулі шаралардың сипатын, мерзімін, көлемін анықтауда, қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылауға сүйенуді көздейді); немесе
 - (b) Жеке немесе қолданушы ұйымындағы бақылау нәтижелілігін тестілеумен бірге алғанда елеулі шаралар бекіту деңгейінде жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді қамтамасыз етпейді.
- A30. Егер есеп берудің 2 үлгісі қол жетерлік болмаса, қолданушы аудиторы қолданушы ұйымы арқылы қызмет көрсетуші аудиторға байланысты бақылау нәтижелілігін тестілеуді қарастыратын есеп берудің 2 үлгісін беруге шақырылуы туралы ақпарат сұрату үшін қызмет көрсетуші ұйыммен байланысады немесе қолданушы ұйымының аудиторы бақылау нәтижелілігін тестілейтін қызмет көрсетуші ұйымдағы шараларды өткізуге басқа аудиторды таратады. Сонымен қоса, қызмет көрсетуші ұйым келіссе, қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйымға бара алады және байланысты бақылау тесттерін өткізе алады. Қолданушы аудиторының тәуекелді бағалауы басқа аудитордың жұмысы мен қолданушы аудиторының өз шараларымен біріктірілген дәлелдерге негізделеді.

Қызмет Көрсету Бойынша Ұйымның Нәтижелілігі Туралы Аудиторлық Дәлелдеме Ретінде Есеп Берудің 2 Үлгісін Пайдалану (Сілт: Тарм. 17)

- A31. Есеп берудің 2 үлгісі бірнеше әр түрлі қолданушы аудиторының қажеттілігін қанағаттандыруды көздейді; сол себептен, қызмет көрсетуші аудитордың есебінде көрсетілген бақылау тесттері мен нәтижелері қолданушы ұйымның қаржылық есептілігіне маңызды болатын тұжырымдамаларға сай келмейді. Бақылауға сәйкесті тесттері мен нәтижелері қолданушы аудиторының тәуекелді бағалауын қолдау үшін қызмет көрсетуші аудитордың есебі жеткілікті немесе тиісті дәлелдеме береді ма, жоқ па деп бағалайды. Осыған сәйкес қолданушы аудиторы келесі факторларды қарастырады:

¹⁰ 330 ХАС , 8 тармақ

- (a) Бақылау тесттеріне қатысты уақыт кезеңі және бақылау тесттерін орындаудан кейін өтіп кеткен кезең;
- (b) Қызмет көрсетуші аудитордың көлемі және қызметтер мен орындалатын процесстер, сондай-ақ тестілеуден өтетін бақылау, орындалған бақылау, және тестілеуден өтетін бақылау қолданушы ұйымының бақылауына қатысты тәсіл; және
- (c) Бақылаудың тесттерінің нәтижелері және бақылау нәтижелілігі бойынша аудитордың пікірі.
- A32. Кейбір алғышарттарға қатысты нақты тестпен қамтылған кезең неғұрлым қысқа болса, және оны өткізуден кейін көп уақыт өткен болса, онда бұл тест соншама аз аудиторлық дәлелдеме береді. 2-типті есеппен қамтылған кезеңмен қолданушы мекеменің қаржылық есептеме кезеңін салыстырғанда, қолданушы мекеме аудиторы осы 2-типті есеп аз аудиторлық дәлелдеме береді деген шешімге келуі мүмкін, егер 2-типті есеппен қамтылған кезеңнің, және осы есепке қолданушы мекеме аудиторы жобалап отырған кезеңнің көп емес қиылысуы бар болатын болса. Мұндай жағдайда қосымша аудиторлық дәлелдемелер алдыңғы немесе кейінгі кезеңді қамтитын, 2-типті есепте келтірілуі мүмкін. Басқа жағдайларда, қолданушы мекеме аудиторы қызмет көрсететін мекеменің тексеру құралдарының тестін өткізу қажеттігін анықтауы мүмкін, немесе бұл тексеру құралдарының операциянды тиімділігінің жеткілікті аудиторлық дәлелдемелерін жинау мақсатында, мұндай тесттерді жүргізу үшін басқа аудиторды қолдануы мүмкін.
- A33. Қолданушы аудиторы есеп берудің 2 үлгісіне қатысты кезеңнен тыс қызмет көрсетуші ұйымдағы қосымша бақылаудағы шын мәніндегі өзгерістермен байланысты қосымша аудиторлық дәлелдерді жинауы керек немесе орындауға қажет болатын қосымша аудиторлық шараларды шешуі қажет. Қызмет көрсетуші ұйымның есебінде қарастырылатын кезеңнен тыс жұмыс істейтін қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылау туралы мәлімет туралы қандай аудиторлық дәлелдерді жинау керектігін анықтауға байланысты факторларының мысалдары:
- Бекіту деңгейіндегі елеулі кемшіліктер бағаланған тәуекел маңызы;
 - Аралықты кезең барысында тестіленетін белгілі бір бақылау және оларды тестілеуден бері олардағы шын мәніндегі өзгерістер, сондай-ақ ақпараттық жүйедегі, үдерістегі, персоналдағы өзгерістер;
 - Бақылау нәтижелілігі туралы аудиторлық ақпарат алынған деңгейі;

- Қалған кезең ұзақтығы;
 - Қолданушы аудиторы бақылауға сүйенішке негізделетін бұдан әрі шын мәніндегі шараларды орындауды көздейтін деңгейі; және
 - Бақыланатын ортаның тиімділігі мен қолданушы ұйымындағы бақылаудың мониторингі.
- A34. Қосымша аудиторлық дәлелдер, мысалы, қалған кезең аралығында бақылау тесттері арқылы немесе қолданушы ұйымының бақылау мониторингін тестілеу арқылы алынады.
- A35. Егер қызмет көрсетуші аудитордың тестілеу кезеңі толығымен қолданушы ұйымының қаржылық есеп кезеңінен тыс болса, қолданушы аудиторының сондай тестілерге сүйену қабілетіне ие болмайды, себебі қолданушы ұйымының бақылауы нәтижелі болуына қорытындыға келуге қабілеті болмайды, өйткені олар басқа шаралар орындалғанша бақылау нәтижелілігі бойынша қазіргі аудиторлық кезең дәлелдерін қамтамасыз етпейді.
- A36. Кейбір жағдайда қызмет көрсетуші ұйым көрсеткен қызмет белгілі бір бақылау қолданушы ұйымымен орындалады деген жорамалмен әзірленеді. Мысалы, қызмет көрсетуші ұйымға өңдеуге жібергенге дейін қолданушы ұйымы әрекеттерді санкциялау орнына бақылауды өткізетін жорамалы бар қызмет әзірленеді. Мұндай жағдайға қатысты қызмет көрсетуші ұйымның бақылауды сипаттауы қолданушы ұйымы бақылайтын қосымша бақылауды сипаттауын қамтиды. Қолданушы ұйымының қосымша бақылауы қолданушы ұйымына көрсетілетін қызметке сәйкес келетіндігін немесе сәйкес келмейтіндігін қолданушы ұйымының аудиторы қарастырады.
- A37. Егер қолданушы мекеменің аудиторы қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының есебі жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдермен қамтамасыз ете алмайды деп санаса, мысалы, егер қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының есебі онымен жүргізілген тексеру құралдарының тестін және оның нәтижелерінің сипаттамасы болмайтын болса, қолданушы мекеме аудиторы қызмет көрсетуші мекемемен қолданушы ұйымдастырушылық арқылы қызмет көрсетуші мекемемен хабарласуға, және қызмет көрсетуші мекеменің аудиторымен, осы қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының жұмыс көлемі және нәтижесі жөнінде талқылауға мүмкіндік алуға ұсыныс жасау арқылы, қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының шаралары және қорытындылары жөнінде өз түсінігін кеңейтуіне болады. Сондай-ақ, егер қолданушы мекеме аудиторы қажет деп табатын болса, онда ол қызмет көрсетуші мекемемен ұйымдастырушылық қолданушы арқылы хабарласуына болады, және қызмет көрсетуші мекеменің

аудиторымен қызмет көрсетуші мекемеде шараларды жүргізуге ұсыныс жасауына болады. Ұқсас ретінде мұндай шаралар қолданушы мекеме аудиторларымен немесе қолданушы мекеме аудиторының ұсынысымен басқа аудитормен жүргізуіне болады.

- A38. Қызмет көрсетуші мекеме аудиторының 2-типті есебі тест нәтижелерін, айырмашылықтарды қоса алғанда, және қолданушы мекеме аудиторының қорытындысына әсер етуі мүмкін басқа да ақпаратты қамтиды. Қызмет көрсетуші мекеме аудиторымен белгіленген айырмашылық немесе 2-типті есептегі қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының есебі қызмет көрсетуші мекеме аудиторының мұндай 2-типті есебі бірден, айтарлықтай бұрмалау тәуекелділігін бағалау жоспарында қолданушы мекеменің қаржылық есебінің аудиті үшін бірден пайдалы емес деп айтпайды. Алайда, қызмет көрсетуші мекеме аудиторының 2-типті есебінде модифицирленген пікір айтуға алып келген бұл ескертпелер және сұрақтар қызмет көрсетуші мекеме аудиторымен жүргізілген, тексеру құралдарының тестін бағалау кезінде қолданушы мекеме аудиторымен ескеріледі. Модифицирленген пікірге алып келген, мұндай бұрмалаулар және сұрақтарын зерттеу кезінде, қолданушы мекеме аудиторы мұндай сұрақтарды қызмет көрсетуші мекеме аудиторымен саралай алады. Мұндай ақпараттық қарым қатынас оның қолданушы мекеменің қатысуына байланысты, ол өз кезегінде қызмет көрсетуші мекемемен хабарласып және аудиторлардың қарым қатынасын ақпараттық ұйымдастыруға рұқсат алуы қажет.

Аудит барысында анықталған ішкі бақылаудың бұрмалаушылықтары туралы ақпарат беру

- A39. Қолданушы аудиторы дер кезінде басшылыққа және, керек болса, өкілетті тұлғаларға аудит барысында анықталған елеулі кемшіліктер туралы жазбаша ақпарат береді.¹¹ Сондай-ақ, қолданушы аудиторы дер кезінде жауапкершілігінің қолайлы деңгейіндегі басшылыққа аудит барысында анықталған, қолданушы аудиторының кәсіби пікірі бойынша басшылықтың назарына баға беруге қарай елеулі маңыздылығы бар ішкі бақылаудың басқа кемшіліктері туралы ақпарат береді.¹² Қолданушы ұйымының аудиторы аудит барысында анықтай отырып, қолданушы ұйымының басшылығы мен өкілетті тұлғаларына сол туралы ақпарат беруі мүмкін мәселелер мынадай болады:

¹¹ 265 ХАС , *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктер Туралы Басқару Өкілеттігі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабардар Ету*, 9-10 тармақтар

¹² 265 ХАС , 10 тармақ

- Қолданушы ұйымы орындауы мүмкін бақылаудың кез-келген мониторингі, сонымен қоса есеп берудің 1 немесе 2 үлгісін алу нәтижесінде анықталған бақылау;
- Қолданушы ұйымының қосымша бақылауы есеп берудің 1 немесе 2 үлгісін енгізілген және қолданушы ұйымында орындалған жағдайы; және
- Қызмет көрсетуші ұйымда қажетті болатын, бірақ орындалмаған немесе есеп берудің 2 түрінде ерекше көрсетілмеген бақылау.

Қосалқы мердігер қызметтерін қоспайтын 1 үлгідегі және 2 үлгідегі есептер (Сілт: Тарм. 18)

A40. Егер қызмет көрсетуші мекеме қосалқы мердігердің қызметімен пайдаланса, қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының аудиторлық қорытындысы қызмет көрсетуші мекеменің қосалқы мердігерінің тиісті мақсатын және тексеру құралдарынан, және қызмет көрсетуші мекеменің жүйесін сипаттау және қызмет көрсетуші мекеменің аудиторының тапсырма көлемінен тұруы мүмкін. Бұл екі есеп дайындаудың тәсілі «қосу тәсілі» және «шығару тәсілі» ретінде белгілі. Егер 1-ші немесе 2-типтің есебі қызмет көрсететін мекеменің қосалқы мердігерлерімен қолданылатын, бақылау құралын қоспайды, ал қызмет көрсететін мекеменің қосалқы мердігерімен ұсынылатын қызметтер қолданушы мекеменің қаржылық есептемесінің аудиті үшін қолданылады, және қолданушы мекеме аудиторы осы ХАС талаптарын қызмет көрсететін мекеменің қосалқы мердігеріне қолдануы қажет. Қызмет көрсетуші мекеменің қосалқы мердігерімен ұсынылатын қызметке қатысты, қолданушы мекеме аудиторымен орындалуы керек жұмыстың мінезі мен көлемі, қолданушы мекемеге мұндай қызметтің мінезі мен маңыздылығына, және де аудит үшін бұл қызметтердің қолданылуына тәуелді. 9 тармақта айтылған талаптарды қолдану, қолданушы мекеме аудиторына қызмет көрсетуші мекеменің қосалқы мердігерінің ықпалын, және де орындау қажет мінезі және көлемін анықтау кезінде көмектеседі.

Қызмет Көрсетуші Ұйым Қызметтеріне Қатысты Алаяқтық, Зандар Мен Нормативтік Актілерге Сәйкессіздік Және Түзетілмеген Бұрмаланулар (Сілт: Тарм. 19)

A41. Қолданушы ұйымымен қол қойылған келісімнің шартына сәйкес шағын қызмет көрсетуші ұйым ықпал етілген қолданушы ұйымына кез келген алаяқтықты, заңдар мен нормативтік актілерді сақтамауды немесе шағын қызмет көрсетуші ұйымның басшылығы немесе қызметкерлеріне жатқызатын түзетілмеген кемшіліктерді ашады. 19 тармаққа сәйкес қолданушы аудиторы қолданушы ұйымынан шағын қызмет көрсетуші ұйым кез келген сол түрдегі мәселелер туралы есеп

берген-есеп бермегені туралы сұрайды және қызмет көрсетуші ұйым есеп берген кез келген мәселелер қолданушы аудиторының бұдан әрі аудиторлық шараларының сипатына, мерзімі мен көлеміне әсер етеді. Белгілі бір жағдайда қолданушы аудиторы бұл баға беруді орындау үшін қосымша ақпарат сұратады және қолданушы ұйымынан қажетті ақпарат алу үшін оның қызмет көрсетуші ұйыммен хабарласуын талап етеді.

Пайдаланушы Аудитордың Есеп Беруі (Сілт: Тарм. 20)

А42. Қолданушы аудиторы қолданушы ұйымының қаржылық есептілігі аудитіне қатысты қызмет көрсетуші ұйым көрсеткен қызметке қатысты жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді жинауға қабілеті болмаса, аудиттің көлемін шектеуге болады. Бұл мынадай кездерде болады:

- Қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші ұйым көрсететін қызмет туралы жеткілікті білім алуға қабілеті жоқ және елеулі кемшіліктер тәуекелін анықтау мен бағалауға негізі жоқ;
- Қолданушы аудиторының тәуекелді бағалауы қызмет көрсетуші ұйымдағы бақылау нәтижелі және қолданушы аудиторы бұл бақылау нәтижелілігі туралы жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдер жинауға қабілеті жоқтығын қамтиды; немесе
- Жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдер тек қызмет көрсетуші ұйымның жазуларынан ғана қол жетерлік болады, және қолданушы аудиторы бұл жазуларға кіруге тікелей рұқсат алуға қабілеті жоқ.

Қолданушы мекеме аудиторы кәсіптік пікірін білдереді ме, жоқ па; немесе пікірінен бас тартады ма, жоқ па деп бұл қаржылық есептілікке ықтимал әсер маңызды немесе елеулі болатыны туралы аудитордың қорытындысына тәуелді болады.

Қызмет Көрсетуші Аудитор Жұмысына Сілтеме (Сілт: Тарм. 21-22)

- А43. Кейбір жағдайда заң немесе нормативтік актілерге сай қызмет көрсетуші аудитордың жұмысын, мысалы, қоғамдық сектордағы ашықтық мақсаттарын қолданушы аудиторының есебінде ескеруі қажет. Осындай жағдайларда, мұндай сілтемелерді жасамас бұрын қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші аудиторына келісім білдіруі қажет.
- А44. Қолданушы ұйымы қызмет көрсетуші ұйымды пайдаланатыны жөніндегі факт ХАС -ке сәйкес қолданушы аудиторының пікірін қолдауға, дұрыс негіздеуге қатысты жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдер жинауға қолданушы аудиторының

жауапкершілігін өзгертпейді. Сонымен қоса, қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші аудитордың есебінде қолданушы ұйымының жетілдірілген қаржылық есептілігі туралы қолданушы аудиторының пікіріне сілтеме отырмайды. Алайда, қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші аудитордың есебіндегі жетілдірілген пікір салдарынан жетілдірілген пікірін білдіргенде, егер солай ескере отыру қолданушы аудиторының жетілдірілген пікірінің себебін түсіндіруге жәрдемдесе қолданушы аудиторына қызмет көрсетуші аудитордың есебін ескере отыруына кедергі жасалмайды. Мұндай жағдайда, ескере отыруға дейін қолданушы аудиторы қызмет көрсетуші аудиторына келісім білдіруі қажет.

450 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
АУДИТОРЛЫҚ ТЕКСЕРІС БАРЫСЫНДА АНЫҚТАЛҒАН
БҰРМАЛАНУЛАРДЫ БАҒАЛАУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Күшіне ену күні	2
Мақсаты	3
Анықтамалары	4
Талаптары	
Анықталған Бұрмалануларды Жинақтау	5
Аудит барысында Анықталған Бұрмалануларды Қарастыру	6–7
Бұрмалануларды Хабарлау және Түзету	8–9
Түзетілмеген Бұрмаланулардың Әсерін Бағалау	10–13
Жазбаша Ұсынымдар	14
Құжаттама	15
Қолданбалы және басқа түсіндірме материал	
Бұрмалаудың Анықтамасы	A1
Анықталған Бұрмалануларды Жинақтау	A2–A6
Аудит барысында Анықталған Бұрмалануларды Қарастыру	A7–A9
Бұрмалануларды Хабарлау және Түзету	A10–A13
Түзетілмеген Бұрмаланулардың Әсерін Бағалау	A14–A28
Жазбаша Ұсынымдар	A29
Құжаттама	A30

Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау 450 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартының мәнмәтінінде оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудитордың жауапкершілігімен аудитке, егер бар болса, қаржылық есептілікке анықталған кемшіліктердің әсерін бағалау үшін аудиторға нұсқау берумен айналысады. Қаржылық есептілік бойынша пікір құрастыруда, 700 ХАС қаржылық есептілік тұтас алғанда елеулі кемшіліктерден бос болатын-болмайтындығы туралы негізделген сенімділік берілген-берілмегендігі туралы қорытындыға келуге аудитордың жауапкершілігін қарастырады. Бұл ХАС-ке сай 700 ХАС (Қайта қарастырылған) туындайтын аудитордың қорытындысы, қажет болса, қаржылық есептілікке түзетілмеген кемшіліктердің әсерін бағалауын ескереді.¹ 320 ХАС² қаржылық есептілік аудитін жоспарлау және жүргізу кезінде елеулілік түсінігін тиісті түрде қолдану жауапкершілігін аудитормен қарастырады.

Күшіне ену күні

2. Бұл ХАС 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудитіне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

3. Аудитордың мақсаты төмендегіні бағалау:
 - (a) Аудит бойынша анықталған кемшіліктердің әсері; және
 - (b) Егер бар болса, қаржылық есептілікке түзетілмеген кемшіліктердің әсері.

Анықтамалары

4. Бұл ХАС мақсаттарына арналған келесі терминдердің мағынасы төменде түсіндірілген:
 - (a) Кемшілік – Сома, топтарстыру, ұсыным немесе есепке алынған қаржылық есептілік бабын ашу және сома, топтарстыру, ұсыным немесе қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келетін керекті бап үшін ашу арасындағы айырмашылығы. Кемшіліктер алаяқтықтың немесе қателіктің нәтижесінде туындауы мүмкін. (Сілт: Тарм. А1)

¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру Және Есеп Жүргізу*, 10-11 тармақтар

² 320 ХАС, *Жоспарлаудағы Маңыздылық Және Аудитті Орындау*

Егер аудитор қаржылық есептілікті барлық елеулі аспектілерде әділ түрде ұсынылды ма, жоқ па немесе әділ және шыншыл көрініс беретіндігі туралы аудитор пікірін білдірсе, онда кемшіліктер бұл сомаларды түзетулерден, ұсынымдардан немесе аудитордың пікірі бойынша қаржылық есептілік шыншыл түрде барлық елеулі қатынастарда ұсынылуы немесе әділ және шыншыл көріністі беретінін қажетті ететін ашылымдардан тұрады.

- (b) Түзетілмеген кемшіліктер – аудит барысында аудитордың жинақтаған және түзетілмеген кемшіліктері.

Талаптары

Анықталған Бұрмалануларды Жинақтау

- 5. Аудитор ашық түрде дәрекілеу кемшіліктерден тыс аудит барысында анықталған кемшіліктерді жинақтайды. (Сілт: Тарм. А2-А6)

Аудит барысында Анықталған Бұрмалануларды Қарастыру

- 6. Аудиттің жалпы стратегиясы мен аудиттің жоспары қайта қаралуы қажет-қажет еместігін аудитор қарастырады, егер:
 - (a) Анықталған кемшіліктер сипаты мен олардың пайда болуының жағдайлары басқа кемшіліктер аудит барысында жинақталған кемшіліктермен біріктіріліп бар болуын анықтайды; немесе (Сілт: Тарм. А7)
 - (b) Аудит барысында жинақталған кемшіліктердің агрегаты 320 ХАС-ке сай белгіленген елеулілікті қолданады. (Сілт: Тарм. А8)
- 7. Егер аудиторың сұрауы бойынша басшылық әрекеттердің топтарын, шот сальдосын немесе ашылымдарды және анықталған түзетілген кемшіліктерді зерттеген болса, аудитор кемшіліктердің қалғандарын айқындау үшін қосымша аудиторлық шараларды орындайды. (Сілт: Тарм. А9)

Бұрмалануларды Хабарлау және Түзету

- 8. Егер заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаған болса, аудитор аудит барысында жиналған барлық бұрмаланулар туралы тиісті менеджмент деңгейімен уақтылы хабардар етеді.³ Аудитор басшылықтан осы бұрмалаушылықтарды түзетуді сұрауы қажет. (Сілт: Тарм. А10-А12)

³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Әкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас*, 7 тармақ

9. Егер басшылық аудитор ақпарат берген кемшіліктердің кейбірін немесе барлығын түзетуден бас тартса аудитор басшылықтың бас тартуы себептерін біледі және қаржылық есептілікті бағалауда, жалпы алғанда, елеулі кемшіліктердің жоқтығын ескере отырады. (Сілт: Тарм. А13)

Түзетілмеген Бұрмаланулардың Әсерін Бағалау

10. Түзетілмеген кемшіліктердің әсерін бағалауға дейін аудитор елеулілік субъектінің шын қаржылық нәтижелерінің мәнмәтінінде қалатынын растау үшін 320 ХАС-ке сай шешілген елеулілікке қайта қарайды. (Сілт: Тарм. А14-А15)
11. Аудитор түзетілмеген кемшіліктер елеулігі жеке немесе агрегат түрінде алынғандығын анықтауы тиіс. Мұны анықтау үшін аудитор келесі мәселелерді қарастыруы тиіс:
- (a) Әрекеттердің белгілі бір топтарына қатысты кемшіліктердің сипаты мен көлемін, шот сальдосын немесе ашылымдары және жалпы қолданыстағы қаржылық есептілік және олардың пайда болуына қатысты жағдайлар; және (Сілт: Тарм. А16-А22, А24-А25)
 - (b) Әрекеттердің байланысты топтары, шот сальдосы немесе ашылымдар, сонымен қоса тұтас алғанда қаржылық есептілік бойынша алдыңғы кезеңдерге қатысты түзетілмеген кемшіліктердің әсері. (Сілт: Тарм. А23)

Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

12. Аудитор өкілетті тұлғалармен түзетілген кемшіліктер және заң немесе құқықтық актілерге сай олар жекеше немесе агрегат түрінде алынған аудитордың есебіндегі пікіріне әсер ететіні туралы байланысады.⁴ Аудитордың байланысуы жекеше елеулі, түзетілмеген кемшіліктерді анықтайды. Аудитор түзетілмеген кемшіліктердің түзетілуі туралы сұрайды. (Сілт: Тарм. А26-А28)
13. Сонымен қоса, аудитор өкілетті тұлғалармен әрекеттердің байланысты топтары, шот сальдосы немесе ашылымдар, сондай-ақ тұтас алғанда қаржылық есептілікке қатысты алдыңғы кезеңдерге қатысты түзетілмеген кемшіліктердің әсері туралы байланысады.

Жазбаша Ұсынымдар

14. Егер басшылық және керек болса өкілетті тұлғалар түзетілмеген кемшіліктер жеке немесе агрегат түрінде алынғанда тұтас алғанда қаржылық есептілікке елеулі емес болуына сенсе, аудитор сол туралы

⁴ 3 сілтемені қараңыз.

олардың жазбаша ұсынымына сұранысын жібереді. Сондай баптардың нәтижесі жазбаша ұсынымдарға қосылады. (Сілт: Тарм. А29)

Құжаттама

15. Аудитор аудиторлық құжаттамаға келесі мәселелерді енгізеді:⁵ (Сілт: Тарм. А30)
- (a) Кемшіліктер ашық түрде дәрекілеу болып саналатын сома (5 тармақ);
 - (b) Аудит барысында жинақталған барлық кемшіліктер және олар түзетілген-түзетілмеген мәселесі (5, 8 және 12 тармақтар); және
 - (c) Түзетілмеген кемшіліктер жеке немесе агрегат түрінде елеулі болатын-болмайтыны және бұл қорытынды негізіне қатысты аудитордың қорытындысы (11 тармақ).

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Бұрмалаудың Анықтамасы (Сілт: Тарм. 4(a))

- A1. Бұрмаланулар келесілердің нәтижесінде туындауы мүмкін:
- (a) Қаржылық есептілік дайындалған мәліметтерді жинау немесе өндеудегі дәлсіздіктер;
 - (b) Жеткіліксіз немесе толық емес ашып көрсетулерді қоса алғанда, мөлшерді немесе ашуды, сондай-ақ белгілі бір қаржылық есептілік шеңберіндегі ақпаратты ашу мақсаттарын қанағаттандыру үшін қажетті ақпаратты жіберіп алу;⁶
 - (c) Декреттерді елемей немесе анық бұрмалаудан туындайтын қате бухгалтерлік баға;
 - (d) Аудитор бухгалтерлік баға берулердің жөнсіз болуын қарастыратын және аудитор сәйкессіз деп санайтын бухгалтерлік баға берулер және бухгалтерлік саясаттың таңдалуы мен қолданылуы туралы басшылықтың пікірі.

⁵ 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 8-11 тармақтар, және А6 тармақ

⁶ Мысалы, Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарты 7 (ХҚЕС), *Қаржы Құралдары: Ақпаратты Ашып Көрсету*, 42Е тармағында «сұйым ашып көрсету мақсатын орындау үшін қажет деп санайтын кез-келген қосымша ақпаратты ашып көрсетуі керек ...» делінген.

- (е) Ақпараттың сәйкес емес жіктелуі, жинақталуы немесе бөлінбеуі; және
- (ф) Әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалған қаржылық есептілік үшін, нақты негізде талап етілетін ашып көрсетулерден тыс, қаржылық есептіліктің әділ түрде ұсынылуына қол жеткізу үшін қажет ақпаратты ашуды талап етеді.⁷

Алаяқтықтан туындайтын бұрмаланулардың мысалдары 240 ХАС-та көрсетілген.⁸

Анықталған Бұрмалануларды Жинақтау (Сілт: Тарм. 5)

«Анық Мардымсыз»

A2. Осы ХАС 5 тармағы аудитордан анық емес қателіктерден басқа аудиторлық тексеру барысында анықталған бұрмаланулардың жиналуын талап етеді. «Анық мардымсыз» бұл «елеулі емес» сөз тіркесінің басқа мағынасы емес. Анық мардымсыз бұрмаланулар шамаланған мөлшерден мүлде өзгеше (кішігірім) тәртіпте немесе елеулі болып анықталғандарға қарағанда мүлде басқа сипатта болады және жеке-жеке немесе жиынтықта алынғанына және өлшемі, сипаты немесе жағдайларының кез келген өлшемшарты бойынша критерий бойынша бағаланатынына қарамастан айқын емес бұрмаланулар болады. Егер бір немесе бірнеше тармақтар анық мардымсыз екендігіне қатысты белгісіздік туындаса, бұрмаланулар анық мардымсыз емес деп саналады.

Жеке Мәлімдемелердегі Бұрмаланулар

A3. Аудитор төменде жеке есептіліктегі сомалардың бұрмалануы анық болмайтын мөлшерді тағайындауы мүмкін, сондықтан жинақталудың қажеті болмайды, өйткені аудитор мұндай сомалардың жиналуы қаржылық есептілікке айтарлықтай әсер етпейді деп күтеді. Алайда, белгіленген сомадан асатын сомалардың бұрмалануы осы ХАС 5 тармағына сәйкес жинақталады. Сонымен қатар, мөлшерге қатысты бұрмалаулар табиғаттың немесе жағдайдың өлшемдері бойынша шешілген кезде айқын болмауы мүмкін, ал егер жоқ болса, осы ХАС 5 тармағында талап етілгендей жинақталады.

⁷ Мысалы, ХҚЕС қолданушыға белгілі бір операциялардың, басқа оқиғалар мен жағдайлардың ұйымның қаржылық жағдайына және қаржылық көрсеткіштеріне әсерін түсіну үшін ХҚЕС-тегі нақты талаптардың сақталуы жеткіліксіз болған жағдайда қосымша ақпаратты ұсынуды талап етеді (Халықаралық Бухгалтерлік Есеп Стандарты 1, *Қаржылық есептілікті ұсыну*, 17 (с) тармақ).

⁸ 240 ХАС, *Қаржылық есептіліктің аудитін жүргізу кезіндегі алаяқтыққа қатысты аудитордың жауапкершілігі*, А1-А7 тармақтар

Ашып Көрсетулердегі Бұрмаланулар

А4. Ашып көрсету кезіндегі бұрмаланушылықтар жеке-жеке немесе жиынтық түрде қабылданғанына қарамастан, өлшемге, сипатқа немесе жағдайға байланысты қандай да бір өлшем бойынша бағаланатыны анық болмауы мүмкін. Анық мардымсыз емес ашып көрсетулердегі бұрмаланулар аудиторға осындай бұрмалаулардың тиісті ашып көрсетулерге және тұтастай қаржылық есептілікке әсерін бағалауға көмектеседі. Осы ХАС-ның А17 тармағында сапалы ашып көрсетулердегі бұрмаланулар елеулі болуы мүмкін мысалдары келтірілген.

Бұрмалануларды Жинақтау

А5. А3 – А4 тармақтарда сипатталғандай жинақталған табиғаты немесе жағдайлары бойынша бұрмаланулар соманы бұрмаланған жағдайда мүмкін болған жағдайда бірге қосыла алмайды. Осыған қарамастан, аудитор осы бұрмалаушылықтарды жеке-жеке және жиынтық түрде (яғни басқа бұрмалаулармен бірге) олардың маңызды екендігін анықтау үшін бағалауы қажет.

А6. Аудиторға аудит барысында жинақталған кемшіліктердің әсерін бағалау басшылық пен өкілетті тұлғаларға кемшіліктер туралы ақпарат беруге жәрдемдесу мақсатымен анық болған кемшіліктерді, субъективті шындықты бұрмалануларді және жоспарлауы шындықты бұрмалануларды қарап ажырату керек.

- Анық болған бұрмалау күмәнсіз болатын кемшіліктер болып табылады.
- Пайымдау бойынша бұрмаланулары - бұл аудитор негізсіз немесе орынсыз деп санайтын қаржылық есептілікте (есеп саясатын таңдау немесе қолдану) тану, өлшеу, ұсыну және жариялауға қатысты басшылықтың пайымдауларынан туындайтын айырмашылықтар.
- Жоспарлау шындықты бұрмаланулар аудитордың тұжырымдамалықтағы кемшіліктерді ең жақсы бағалауы, сонымен қоса түгел тұжырымдамалыққа қатысты аудит баптарында анықталған кемшіліктерді жоспарлау. Жоспарлаудың шындығын бұрмалауды шешу мен нәтижелерін бағалау бойынша нұсқау 530 ХАС-та айтылған.⁹

⁹ 530 ХАС, *Аудиторлық Таңдама*, 14-15 тармақтар

Аудит барысында Анықталған Бұрмалануларды Қарастыру

(Сілт: Тарм. 6-7)

- A7. Кемшілік жеке оқиға болмайды. Басқа кемшіліктер бар болуына қатысты дәлелдер, мысалы аудитордың кемшілік ішкі бақылаудың кемдігінен немесе сәйкессіз жорамал немесе ұйым кеңінен қолданған баға беру тәсілінен туындағанын анықтайтын жағдайдан тұрады.
- A8. Егер аудит барысында жинақталған кемшіліктердің агрегаты 320 ХАС-ке сәйкес белгіленген елеулілікке қатысты болса, аудит барысында жинақталған ықтимал анықталмаған кемшіліктер, кемшіліктер агрегаты түрінде алынғанда, елеулілік шегінен тыс кететін тәуекелдің қолайлы төмен деңгейінен үлкенірек тәуекелді болады. Анықталмаған кемшіліктер таңдама тәуекелдігі және таңдама емес тәуекелдігінің бар болуы себебімен бар болады.¹⁰
- A9. Башылық аудитор анықтаған кемшілік зардаптарын түсініп, әрекеттердің топтарындағы, шот сальдосы немесе ашулардағы анық болған кемшіліктердің сомасын белілеу мақсатымен шараларды орындауы және қаржылық есептілікті тиісті түзетулерді енгізуі үшін аудитор басшылықтан әрекеттердің тобын, шот сальдосын немесе ашылымды зерттеуін сұрайды. Мұндай сұраныс, мысалы, аудитордың түгел тұжырымдамалықтан жасалған аудиттің таңдамасында анықталған кемшіліктерді жоспарлауына негізделеді.

Бұрмалануларды Хабарлау және Түзету (Сілт: Тарм. 8-9)

- A10. Қателіктер туралы басшылықтың тиісті деңгейіне уақтылы хабарлау өте маңызды, өйткені ол басшылыққа транзакциялар, шоттардағы қалдықтар мен ашып көрсетулердің бұрмаланғанын бағалауға, келіспеген жағдайда аудиторды хабардар етуге және қажет болған жағдайда шаралар қабылдауға мүмкіндік береді. Әдетте, басқарудың тиісті деңгейі бұрмалаушылықтарды бағалау және қажетті шаралар қабылдау үшін жауапкершілік пен өкілеттікке ие болады.
- A11. Кейбір заңнамаларда заң немесе нормативтік актілер аудитордың басшылыққа немесе ұйымдағы басқа тұлғаларға кейбір бұрмаланулар туралы хабарлауын шектеуі мүмкін. Заң немесе нормативтік актілер тиісті органның нақты немесе күдікті, заңсыз әрекетке, соның ішінде ұйымды ескертуге, тергеуге кедергі келтіретін хабарлауға немесе басқа әрекетке арнайы тыйым салуы мүмкін, мысалы, аудитордан ақша жылыстатуға қарсы заңнамаға сәйкес тиісті органға анықталған немесе заңнамаға сәйкес келмейтіндігі туралы күмәнданғаны туралы хабарлау қажет болған

¹⁰ 530 ХАС, 5 (с)-(d) тармақ

кезде. Мұндай жағдайда аудитор қарастыратын мәселелер күрделі болуы мүмкін және аудитор заңгерлік кеңес алуды орынды деп санайды.

- A12. Аудитор ақпарат берген кемшіліктерді қоса, басшылық барлық кемшіліктерді түзетуі басшылыққа дәлме-дәл бухгалтерлік кітап пен жазуларды сақтап қоюға мүмкіншілік береді, сондай-ақ алдыңғы кезеңдерге қатысты елеулі емес, түзетілмеген кемшіліктердің кумулятивті әсері салдарынан болашақтағы қаржылық есептіліктің елеулі кемшіліктердің тәуекелін төмендетеді.
- A13. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитор қаржылық есептілік қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына сәйкес барлық елеулі қатынастарда дайындалғаны мен ұсынылғанын бағалауы қажет. Бұл бағалау субъект бухгалтерлік тәжірибелерінің сандық аспектілерінен, сонымен қоса басшылық түзетулерді енгізбеудің себептеріне әсер ететін басшылықтың пікірлеріндегі¹¹ ықтимал жалған жорамалдар көрсетуінен тұрады.

Түзетілмеген Бұрмаланулардың Әсерін Бағалау (Сілт: Тарм. 10-11)

- A14. Аудитордың 320 ХАС-ке сәйкес елеулілікті бағалауы әдетте субъектінің қаржылық нәтижелеріне негізделеді, өйткені шын қаржылық нәтижелері белгілі болмауы ықтимал. Сөйтсе де, аудитордың түзетілмеген кемшіліктердің әсерін бағалауына дейін аудитор 320 ХАС-ке сәйкес расталған, шын қаржылық нәтижелеріне негізделетін елеулілікті қайта қарастырады.
- A15. 320 ХАС-ке сәйкес аудит ілгерілеген сайын, аудиторға аудит барысында бастапқы кезеңде әр түрлі сома не сомалар анықтауға түрткі болатын ақпарат туралы білуі жағдайы болса, қаржылық есептілікке тұтас алғанда (керек болса, әрекеттердің белгілі топтары, шот сальдосы немесе ашуларға қатысты елеулілік деңгейі немесе деңгейлері) қарай маңызы қайта қаралады.¹² Осылайша, кез келген елеулі қайталап қарау аудитор түзетілмеген кемшіліктердің әсерін бағалауға дейін жасалуы мүмкін. Алайда, егер аудитор 320 ХАС-ке (бұл ХАС-тың 10 тармағын қараңыз) сәйкес белгіленген елеулілікті қайта бағалауы төмен соманы (не сомаларды) туғызады, содан кейін орындау елеулілігі мен бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі, көлемі аудитордың пікіріне негізін қамтамасыз ету мақсатымен жеткілікті немесе тиісті аудиторлық дәлелдерді жинау үшін қайта қаралады.

¹¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 12 тармақ

¹² 320 ХАС, 12 тармақ

- A16. Әр бір жеке кемшілік әрекеттердің байланысты топтарына, шот сальдосына, ашуларға, сондай-ақ оларға қарай маңызының деңгейі керек болса шамадан тыс шеккеніне өз әсерін бағалау үшін қаралады.
- A17. Сонымен қатар, сапалы ашып көрсетудің әрбір жеке бұрмалануы оның тиісті ашып көрсетуге (лерге) әсерін, сондай-ақ тұтастай алғанда оның қаржылық есептілікке әсерін бағалау үшін қарастырылады. Сапалы ашып көрсетудегі бұрмаланудың (-лардың) маңызды қаржылық есептілік жүйесі мен ұйымның нақты жағдайлары тұрғысынан маңызды екендігін анықтау кәсіби пікірлерді қолдануды қажет ететін мәселе болып табылады. Мұндай бұрмалаулар маңызды болуы мүмкін мысалдарға мыналар кіреді:
- Сақтандыру және банктік қызмет ұйымдары үшін капиталды басқару мақсаттары, саясаты және процестері туралы ақпараттың дәл емес немесе толық емес сипаттамасы.
 - Құнын жоғалтуға әкеп соқтырған оқиғалар немесе жағдайлар туралы ақпараттың жіберілмеуі (мысалы, тау-кен жұмыстарын жүргізетін ұйымда металлға немесе тауарға деген сұраныстың ұзақ мерзімді төмендеуі).
 - Қаржылық жағдай туралы есепте, жиынтық кіріс туралы есепте, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есепте немесе ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есепте маңызды тармаққа қатысты есеп саясатының қате сипаттамасы.
 - Халықаралық сауда қызметін жүзеге асыратын ұйымдағы айырбастау бағамының сезімталдығының жеткіліксіз сипаттамасы.
- A18. Түзетілмеген бұрмаланулардың табиғаты бойынша маңыздылығы бар-жоғын анықтау кезінде, ХАС 11-тармағында талап етілгендей, аудитор түзетілмеген бұрмалаулар сомалар мен ашып көрсетулерде қарастырады. Мұндай бұрмалаулар жеке немесе басқа бұрмалаулармен бірге қабылданған кезде маңызды болып саналуы мүмкін. Мысалы, ақпаратты ашуда анықталған бұрмалауларға байланысты аудитор:
- (a) Анықталған қателер тұрақты немесе кең таралған; немесе
 - (b) Анықталған бұрмалаулардың қатары сол мәселе үшін маңызды және жиынтық түрде қаралуы пайдаланушылардың бұл мәселені түсінуіне әсер етуі мүмкін.

Жинақталған бұрмалануларды қарастыру қаржылық есептілікті бағалау кезінде пайдалы, бұл 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 13 (d) тармағына сәйкес, аудитордан қаржылық есептіліктің толық ұсынылуына байланысты ақпаратты енгізумен бұзылған-бұзылмаған деген мәселені қарастыруды талап етеді. маңызды емес немесе ашылған мәселелерді дұрыс түсінуге кедергі келтіреді.

- A19. Егер жеке кемшілік елеулі болып табылса, басқа кемшіліктер есебіне жатқызылмайды. Мысалы, егер табыстың маңызы елеулі түрде бағаланса, табыстарға кемшіліктердің әсері толығымен шығындардың баламалы маңызы асыра бағалануының есебіне жатқызылса да, қаржылық есептілік тұтас алғанда елеулі бұрмаланады. Ұқсас шот сальдосы немесе әрекеттердің топтарының шеңберінде кемшіліктерді дұрыстау мақсатқа сәйкес болады; алайда, елеулі кемшіліктерді дұрыстау қолайлы болуы туралы қорытындыға келуге дейін бұдан әрі кемшіліктер болатын тәуекел қарастырылады.¹³
- A20. Топтастыру кемшілігі елеулі болатынын анықтау сандық көретулерді бағалаудан, сонымен қоса, қарыз немесе басқа шартты келісімдерге топтаптастыру әсерін, жеке баптар немесе аралық нәтижелерге әсерін немесе негізгі көрсеткіштерге әсер бағалаудан тұрады. Бұл басқа кемшіліктерді бағалауда қолданылатын маңызды деңгейін немесе деңгейлерінен тыс болса да, топтастыру кемшілігі тұтас алғанда қаржылық есептілігі мәнмәтінінде елеулі емес екені туралы қорытындыға келетін жағдай болуы мүмкін. Мысалы, жөнсіз топтастыру сомасына байланысты баланс баптарының көлеміне қатысты төмен және жөнсіз топтастыру тұжырымдамасы немесе кез келген негізгі көрсеткіштерге ықпал етпегенде, баланс баптарын жөнсіз топтастыру тұтас алғанда қаржылық есептілік мәнмәтінінде елеулі табыстар болып табылмайды.
- A21. Кейбір жағдайларға қатысты кемшіліктер жағдайында, жеке түрде немесе тұтас алғанда қаржылық есептілікке маңызынан төмен болса да, аудит барысында жиналған өзге кемшіліктермен бірге, аудитор оларды елеулі кемшіліктер ретінде бағалайды. Бағалауға ықпал ететін жағдайлар кемшіліктерге қандай дәрежеде ықпал ететінін қарастырады:
- Реттеуші талаптарға сәйкестікке ықпал етеді;
 - Дебиторлық қарыз немесе басқа шартты талаптарға сәйкестікке ықпал етеді;
 - Қазіргі кезеңнің қаржылық есептілігіне елеулі емес ықпал ететін, сонымен қатар келешектегі кезеңнің қаржылық есептілігіне ықпалы болар-болмас ететін бухгалтерлік саясаттың дұрыс емес таңдалуы немесе қолданылуына қатысты;

¹³ Бухгалтерлік баланс немесе әрекеттердің топтары шеңберіндегі елеулі емес кемшіліктердің санын анықтау себебімен аудитордың бірдей шот сальдосы немесе әрекет тобы үшін елеулі кемшілік тәуекелін қайта бағалау қажеттігі туындауы мүмкін.

- Табыс немесе өзге беталыстардағы өзгерістер, әсіресе жалпы экономикалық және салалық жағдайлардың мәнмәтінідегі өзгерістерді бүркемелейді;
- Субъектінің қаржылық ұстанымдары, операциялар немесе қолма-қол ақша ағымының нәтижелері баға беруіне қолданылатын көрсеткіштерге ықпал етеді;
- Қаржылық есептілікте көрсетілген сегментті ақпаратқа ықпал етеді (мысалы, субъектінің операциялары немесе пайдалылығында маңызды рөлді атқаратындар сияқты шын мәніндегі анықталған субъект бизнесінің басқа бөлігі немесе сегментіне қатысты);
- Басшылықтың өтемақысын арттыру әсері бар, мысалы, бонустар немесе басқа жеңілдіктерді беру талаптары қанағаттандырылатынын қамтамасыз ету;
- Аудиторды қолданушыларға, мысалы, келешектегі табыстарға қатысты белгілі алдыңғы ақпарат берулерді білуіне қатысты елеулілігі;
- Белгілі бір тараптарды тарататын баптарға қатысты (мысалы, әрекеттер бойынша сыртқы тараптар субъектінің басшылығы мүшелеріне қатысы бар);
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесімен айрықша түрде талап етілетін, бірақ аудитордың пікірі бойынша қолданушының қаржылық ұстанымын, қаржылық іс әрекет немесе ұйымның қолма-қол ақша ағымын білуіне маңызды ақпаратта жіберілген қателер; немесе
- Аудиттелінген қаржылық есептіліктен (мысалы, «Басшылықтың талқылауы мен талдауы» немесе «Операциялау мен қаржылық шолу» деген құжаттарға енгізілуі тиіс ақпарат) тұратын құжаттарда көрсетілетін, қаржылық есептілік қолданушылардың экономикалық шешімдеріне ықпал етуін туғызатын өзге ақпаратқа ықпал етеді. 720 ХАС¹⁴ басқа ақпаратқа қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады.

Мұндай жағдайлар тек мысалдар ғана; барлық аудиттерде кездесе бермейді не тізімі толық емес болады. Мұндай кез келген жағдайлардың бар болуы кемшіліктің елеулі болып саналу қорытындысына келуге міндетті емес.

¹⁴ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері*

A22. 240 ХАС¹⁵ бұрмалану мөлшері қаржылық есептілік үшін елеулі болмаса да аудиттің басқа аспектілеріне қатысты алаяқтық немесе оның нәтижесі болуы мүмкін бұрмаланулар салдарын қалай қарастыру керек екенін түсіндіреді. Жағдайларға байланысты, ақпаратты ашып көрсетудегі бұрмаланулар алаяқтықтың белгісі болуы мүмкін және, мысалы келесілерден туындауы мүмкін:

- Басшылықтың пайымдауларындағы теріс түсінік нәтижесінде қателесуге алып келетін ашып көрсетулер; немесе
- Қаржылық есептіліктегі мәселелерді дұрыс түсінуге мүмкіндік бермейтін кеңейтілген немесе қайталанбайтын ақпарат.

Транзакциялар, шоттардағы қалдықтар мен ақпаратты ашып көрсету кезіндегі бұрмаланулардың салдарын қарастырған кезде, аудитор ХАС 200¹⁶ сәйкес кәсіби скептицизмді қолданады.

A23. Алдыңғы кезеңге қатысты, елеулі емес, түзетілмеген кемшіліктердің кумулятивті әсері ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептілікке елеулі ықпал тигізеді. Аудитордың ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептілікке тигізетін сондай түзетілмеген кемшіліктер әсерін бағалаудың әр түрлі қолайлы тәсілдері бар. Ұқсас бағалаудың тәсілін пайдалану кезең өткен сайын реттілікпен қамтамасыз етіледі.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Қарастыру

A24. Қоғамдық сектор субъектінің аудиті жағдайында, кемшілік елеулі болатынын бағалау заңы, нормативтік актілер немесе басқа өкілетті орындарға сәйкес белгілі бір мәселелер туралы, мысалы алаяқтық туралы есеп беруге аудитордың жауапкершілігінің әсеріне түседі.

A25. Сонымен қатар, қоғамдық мүдде, міндеттер, адалдық пен әсіресе тиімді заңды қадағалауды қамтамасыз ету мәселелері өз сипаты бойынша елеулі болуын бағалауға ықпал етеді. Бұл әсіресе заң, нормативтік актілер немесе өзге реттеуші орындарға сәйкес келетін баптарға арналған.

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 12)

A26. Егер басшылық пен өкілетті тұлғаға (тұлғаларға) түзетілмеген кемшіліктерді хабарласа, олардың өкілеттік рөлін атқаратын ұқсас тұлғаға (тұлғаларға) олар қайтадан хабарланбауы керек. Аудитор басшылықтың жауапкершіліктеріне ие тұлғаларға хабарлау аудитор өзге жолдармен

¹⁵ 240 ХАС, 36 тармақ

¹⁶ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеттері Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу*, 15 тармақ

олардың өкілеттігіне ие болатын тұлғаларға хабарлайтын тұлғалардың барлығына ақпарат береді.¹⁷

- A27. Жеке елеулі емес, түзетілмеген кемшіліктердің саны көп болғанда, аудитор әрбір жеке түзетілмеген кемшіліктердің бөлшектерін айтқанша түзетілмеген кемшіліктердің саны мен жалпы ақшалай әсері туралы ақпарат бере алады.
- A28. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитор сұрайтын жазбаша ұсынымдар туралы аудитордың өкілетті тұлғалармен быйланысуын талап етеді (осы ХАС-тың 14 тармағын қараңыз).¹⁸ Белгілі бір жағдайлардағы көлемі мен сипаты, сондай-ақ келешектегі қаржылық есептілікке қатысты ықтимал зардаптарды ескере отырып, аудитор өкілетті тұлғалармен кемшіліктерді түзетуге қабілетсіздігінің себептерін және зардаптарын талқылай алады.

Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 14)

- A29. Қаржылық есептіліктің дайындалуы басшылық пен, керек болса, өкілетті тұлғаларға елеулі кемшіліктерді түзету мақсатымен қаржылық есептіліктегі өзгерістерді енгізуін талап етсе, аудитор олардан түзетілмеген кемшіліктер туралы жазбаша ұсынымдарды беруін талап етеді. Кейбір жағдайда, басшылық пен, керек болса, өкілетті тұлғалар белгілі бір түзетілмеген кемшіліктердің кемшілік болып табылуына күмән келтіруі мүмкін. Осыған орай, олар жазбаша ұсынымдарды «Біз келесі себептен (себептер сипаттамасы) және баптар кемшіліктерге ие екенімен келіспейміз» деген сөзбен толтырғысы келеді. Бұл ұсынымды алуда түзетілмеген кемшіліктердің әсері туралы қорытындысын жасау кезінде аудитордың жауапкершілігін төмендетпейді.

Құжаттама (Сілт: Тарм. 15)

- A30. Түзетілмеген кемшіліктер жөніндегі аудитордың құжаттамасы ескеруі мүмкін:
- (a) Түзетілмеген кемшіліктердің агрегатты әсерін қарастыруды;
 - (b) Әрекеттердің белгілі бір топтары, шот сальдосы немесе, керек болса, ашулар бойынша елеулілік деңгейі немесе трансакциялардың нақты деңгейін бағалауды; және
 - (c) Түзетілмеген бұрмалаушылықтардың әсерін негізгі коэффициенттермен салыстыру, сондай-ақ заңды, реттеуші, шартты талаптарға сәйкестікті (мысалы, борышқорлық міндеттемелер).

¹⁷ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 13 тармақ

¹⁸ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 16(c)(ii) тармақ

500 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

АУДИТТІК ДӘЛЕЛДЕМЕ

(2009 жылдың 15 желтоқсанынан бастап немесе одан кейінгі мерзімдердегі қаржылық есептілік аудиттеріне қолдану құзыретіне ие)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
ХАС ауқымы	1–2
Күшіне енген күні	3
Міндеті	4
Анықтамалар	5
Талаптары	
Жеткілікті Тиісті Аудиттік Дәлелдеме	6
Аудиттік Дәлелдеме Ретінде Қолданылуға Тиісті Ақпарат	7–9
Аудиттік Дәлелдемелерді Алуға үшін Тестілеуге арналған Тармақтарды Таңдау	10
Аудиттік Дәлелдемелер Сенімділігінің Күмәні Немесе Сәйкессіздігі..	11
Қолдану Және Басқа Да Түсіндірме Материал	
Жеткілікті Тиісті Аудиттік Дәлелдеме	A1–A25
Аудиттік Дәлелдеме Ретінде Қолданылуға Тиісті Ақпарат.....	A26–A52
Аудиттік Дәлелдемелерді Алуға Үшін Тестілеуге Арналған Тармақтарды Таңдау.....	A53–A57
Аудиттік Дәлелдемелер Сенімділігінің Күмәні Немесе Сәйкессіздігі..	A58

Аудиттік Дәлелдеме 500 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпылама Міндеттері Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудит Жүргізу 200 ХАС стандарттарымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) қаржылық есептілік аудитінде аудиттік дәлелдемелердің алатын орнын түсіндіреді және аудитор пікірі негізделетін ақылға қонымды қорытындылар жасауға м.мкіндік беретін жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдемелер алу үшін аудиторлық рәсімдерді әзірлеу және орындауға аудитор жауапкершілігін қарастырады.
2. Бұл ХАС аудит барысында алынатын барлық аудиторлық дәлелдерге қолданылады. Басқа ХАС-тар аудиттің ерекше аспектілерін (мысалы, 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹), белгілі бір тақырыпқа қатысты алынған аудиторлық дәлелдер (мысалы, 570 ХАС²), аудиторлық дәлелдер алуға арналған ерекше шаралар (мысалы, 520 ХАС³), сонымен қоса жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алынған екенін бағалауды (200 ХАС⁴ және 330ХАС⁵) қарастырады.

Күшіне ену күні

3. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.*

Міндеті

4. Аудитордың мақсаты – аудиторға аудиторлық қорытындыларға негізделетін ақылға қонымды қорытындыларды қалыптастыру үшін жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдемелерді алу арқылы аудиторлық жұмысты топтау және орындау.

Анықтамалар

5. Бұл ХАС мақсаттарына арналған келесі терминдердің мағынасы төменде түсіндірілген:
 - (а) Бухгалтерлік жазбалары – бастапқы жазбалар мен растаушы жазбалардың жазбалары, мысалы чектер мен қорларды электронды ауыстыру жазбалары; инвойстар; келісімшарттар; жалпы және көмекші кітаптар, қаржылық есептіліктегі журналдық жазуларда көрсетілмеген қаржылық есептіліктегі басқа өзгерістер;

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

² 570 ХАС, *Үздіксіз Қызмет*

³ 520 ХАС, *Талдамалы Рәсімдер*

⁴ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәй Аудитті Жүргізу*

⁵ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

- (b) Тиістілігі (аудиторлық дәлелдерге қатысты) – Аудиторлық дәлелдердің сапасын өлшеу; аудитордың пікіріне негізделген қорытындыларды қалыптастырудағы қатыстылық пен сенімділік.
- (c) Аудиттік дәлелдемелер – аудиторлық нәтижеге негізделетін қорытындыларды тұжырымдау барысында аудитор алатын ақпарат. Аудиттік дәлелдемелерге қаржылық есептілікке жататын және басқа да көздерден ақпарат кіреді.
- (d) Басшылықтың сарапшысы – Есеп-қисап пен аудит саласынан басқа салалық біліктілігіне ие болатын жеке тұлға немесе ұйым, басқа саладағы жұмыс субъектіне қаржылық есептілікті дайындауға жәрдемдесу мақсатымен қолданылады.
- (e) Жеткіліктілігі (аудиторлық дәлелдерге қатысты) – аудиторлық дәлелдердің санын өлшеу. Қажетті аудиторлық дәлелдердің саны аудитордың елеулі кемшіліктер тәуекелін бағалауына, сондай-ақ осындай аудиторлық дәлелдердің сапасына байланысты.

Талаптары

Жеткілікті Тиісті Аудиторлық Дәлел

- 6. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу мақсатымен жағдайларға тән шараларды әзірлеуі мен орындауы керек. (Сілт: Тарм. А1-А25)

Аудиттік Дәлелдеме Ретінде Қолданылуға Тиісті Ақпарат

- 7. Аудиторлық шараларды әзірлеу мен орындауда, аудитор аудиторлық дәлелдер ретінде қолданылуы тиісті ақпараттың релеванттілігі мен сенімділігін қарастырады. (Сілт: Тарм. А26-А34)
- 8. Егер аудиторлық дәлелдер ретінде қолданылатын ақпарат басшылықтың сарапшы жұмысын пайдаланып дайындалған болса, аудитор қажетті деңгейі бойынша аудитордың мақсатымен сарапшысының жұмысы маңызына қарай келесі шараларды өткізуі керек: (Сілт: Тарм. А35-А37)
 - (a) Бұл сарапшының құзыретін, біліктілігі мен шыншылдығын бағалайды; (Сілт: Тарм. А38-А44)
 - (b) Бұл сарапшының жұмысымен танысу; және (Сілт: Тарм. А45-А48)
 - (c) Тиісті растау үшін аудиторлық дәлел ретінде сарапшының жұмысының орындылығын бағалау. (Сілт: Тарм. А49)

9. Ұйым өндіретін ақпаратты пайдалануда, жағдайларда қажетті болатын ақпаратты қоса, аудитор аудитордың мақсатымен ақпарат жеткілікті түрде сенімді болуын бағалайды:
- (a) Ақпараттың дәлме-дәлдігі мен толықтығы туралы аудиторлық дәлел алу; және (Сілт: Тарм. А50-А51)
 - (b) Ақпарат аудитордың мақсаты үшін жеткілікті түрде дәлме-дәл және бөлшекті болуын бағалайды. (Сілт: Тарм. А52)

Аудиттік Дәлелдемелерді Алуға үшін Тестілеуге арналған Тармақтарды Таңдау

10. Бақылауды тестілеу мен бөлшектерді тестілеуді әзірлеуде аудитор аудиторлық шара мақсатына сәйкес келуде тиімді болатын тестілеуге арналған баптарды таңдау тәсілін анықтайды. (Сілт: Тарм. А53-А57)

Аудиттік Дәлелдемелер Сенімділігінің Күмәні Немесе Сәйкессіздігі

11. Егер:
- (a) Бір көзден алынған аудиторлық дәлелдер басқа көзден алынған дәлелге сәйкес келмесе; немесе
 - (b) Аудитор аудиторлық дәлелдер ретінде қолданылуы тиісті ақпараттың сенімділігіне күмән келтірсе,
- аудитор аудиторлық дәлелдерді жетілдірулер немесе толықтырулар мәселесін шешу немесе қажетті болуын анықтайды және керек болса аудиттің басқа мәселелеріне мәселенің әсерін қарастырады. (Сілт: Тарм. А58)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Жеткілікті Тиісті Аудиттік Дәлелдеме (Сілт: Тарм. 6)

- A1. Аудиторлық дәлелдер аудитордың пікірі мен есебін қолдауы қажет болады. Бұл сипат бойынша кумулятивті және бастапқы кезінде аудит барысында орындалған аудиторлық шаралардан алынған ақпарат болып саналады. Алайда, аудиторлық дәлелдерге алдыңғы аудиттен, өзге көздерден алынған ақпарат (аудитор өзгерістер ағымдағы аудитке өз релеванттілік жатқызуы мүмкін болатын алдыңғы аудиттен бері пайда болғанын анықтайды⁶) немесе Қолданушы қабылдауы мен ұзақтығына

⁶ 315 ХАС (қайта қаралған), 9 тармақ

қатысты фирманың сапасын бақылау кіреді. Кәсіпорын аясының ішіндегі, сыртындағы басқа көздерді толтыру ретінде, кәсіпорынның бухгалтерлік жазулары аудиторлық дәлелдердің маңызды көзі болып табылады. Сонымен қоса, аудиторлық дәлелдер ретінде қолданылуы мүмкін ақпарат басшылықтың сарапшысының жұмысын пайдалану арқылы дайындалған. Аудиторлық дәлелдерге басшылықтың тұжырымдамаларын қуаттайтын ақпарат, сондай-ақ бұл тұжырымдамаларға қайшы келетін кез келген ақпараттан тұрады. Қосымшаға кейбір жағдайларда аудитор ақпараттың болмауын (мысалы, басшылық сұратылатын ұсынымдарды қамтамасыз етуден бас тартуы), сонымен қоса аудиторлық дәлелдерді қалыптастырады.

- A2. Аудиторлық пікір құрастырудағы аудитордың көпшілікті жұмысы аудиторлық дәлелдер алу мен бағалаудан тұрады. Аудиторлық дәлел алуға арналған аудиторлық шараларға инспекциялау, байқау, растау, қайта санау, қайта орындау, әдетте сұрауды толтыру ретінде комбинациялы болатын аналитикалық шаралар кіреді. Сұрау маңызды аудиторлық дәлел қамтамасыз етсе де, кемшілік туралы дәлел берсе деп жеке алынған сұрау әдетте бекіту деңгейіндегі елеулі кемшілік туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелді де, бақылау нәтижелілігін де бере алмайды.
- A3. 200 ХАС-ке⁷ сәйкес, аудитор аудиторлық тәуекелді қолайлы төмен деңгейге дейін (қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланғанда, аудитор сәйкессіз пікірін білдіретін тәуекел) төмендету мақсатымен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алған жағдайда ақылға қонымды сенімділік алынады.
- A4. Аудиторлық дәлел жеткіліктілігі мен тиістілігі өзара байланысты. Жеткіліктілік - бұл аудиттік дәлелдемелердің сандық шамасы. Қажетті аудиттік дәлелдемелер санына аудитордың бұрмалаулар тәуекелділігін бағалау (тәуекелділік жоғары болса, аудиттік дәлелдемелер де көп мөлшерде қажет) және аудиттік дәлелдемелер сапасы (сапа жоғары болса, дәлелдер азырақ) әсер етеді. Бірақ көбірек аудиттік дәлелдемелерді алу, олардың жетіспейтін санының орнын толтыра алмайды.
- A5. Сәйкестілік болса бұл - аудиторлық дәлелділіктің, олардың нақты бір пайымдауға қатысты релеванттылығының және де олар сенімділіктің сапалық шамасы. Аудиттік дәлелдемелердің сенімділігіне оның қайнар көздері мен сипатына, сондай-ақ аудиторлық қорытынды алынған жекелеген жағдайларға да байланысты болады.
- A6. 330 ХАС-ке сәйкес аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алынғандығы бойынша қорытынды қалыптастырады.⁸ Аудиторлық

⁷ 200 ХАС, 5 тармақ

⁸ 330 ХАС, 26 тармақ

тәуекелді қолайлы төмен деңгейге дейін төмендету мақсатымен, сонымен қоса аудиторға аудитордың пікірін негіздейтін жөн қорытындыларды жалпылауға мүмкіндік беру мақсатымен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алынды ма, жоқ па деп кәсіптік мәселе болып табылады. 200 ХАС-ына сондай мәселелерді талқылау кіреді, мысалы, аудиторлық шаралар сипаты, қаржылық есеп мерзімдері, табыс пен шығыс балансы. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алынғандығы бойынша кәсіптік пікірін білдірген жағдайда, бұл релевантты факторлар болып табылады.

Аудиттік Дәлелдемелердің Көздері

- A7. Кейбір аудиторлық дәлелдер бухгалтерлік жазулардың тестерін жүргізу арқылы, мысалы, қаржылық есеп үдерісіндегі шараларды талдау, шолу, қайта атқару, сонымен қоса бірдей ақпараттың байланысты типтері мен қолданыстарын салыстыру арқылы алынады. Аудитор сондай аудиторлық дәлел атқаруда бухгалтерлік жазулар ішкі жағынан сәйкесті болады және қаржылық есептілікпен ризаласатынын анықтайды.
- A8. Аудиттік дәлелдемелердің сенімділігіне, оның қайнар көздері мен сипатына, сондай-ақ аудиторлық қорытынды алынған жекелеген жағдайларға да байланысты болады. Мысалы, тәуелсіз ішкі ақпарат көзінен алынған дәлелді өңдеу ішкі жағынан алынатын дәлел, мысалы бухгалтерлік жазулардағы, кездесулер хаттамасы, немесе басшылық ұсынуындағы аудиторлық мәліметтен сенімділігін көтереді.
- A9. Тәуелсіз ішкі ақпарат көзінен алынған дәлелге үшінші жақтардың растаулары; аналитиктар есебі; бәсекелестер бойынша салыстыру мәліметтері жатады (салыстырмалы мәлімет).

Аудиттік Дәлелдеме Алуға Арналған Аудиторлық Шаралар

- A10. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) пен 330 ХАС-ке сай пайымды қорытындылары жалпылауға қатысты аудиторлық дәлел келесі шаралар атқаруда орындалады:
 - (a) Тәуекелді бағалау шаралары; және
 - (b) Төмендегі жайларды қамтитын бұдан әрі аудиторлық шаралар:
 - (i) ХАС-тар талап еткенде немесе аудитор таңдауы болған жағдайда бақылау тестері; және
 - (ii) Елеулі шаралар, сонымен қоса бөлшектерді тестілеу мен шын мәніндегі аналитикалық шаралар.
- A11. Аудитор оларды орындаған жағдайларға байланысты А14-А25 төмендегі а көрсетілген аудиторлық шаралар тәуекелді бағалау шаралары, бақылауды тестілеу немесе шын мәніндегі шаралар ретінде қолданылады. 330 ХАС-ке сай алдыңғы аудиттен алынған аудиторлық дәлел, белгілі бір

- жағдайда, аудитор өз тоқтаусыз релеванттілігін орнату мақсатымен аудиторлық шаралар өткізетін тиісті аудиторлық дәлел қамтамасыз етеді.⁹
- A12. Аудиторлық дәлел сипаты мен мерзіміне бухгалтерлік мәліметтердің кейбірі және басқа ақпарат тек қана электронды түрде немесе белгілі бір уақыт кезеңінде қол жетерлі болатын факті әсер етеді. Құжат көздері, мысалы сатып алу тапсырыстары, инвойстар электронды түрде болуы мүмкін. Мысалы, Ұйым электронды сауда немесе мәліметтерді өңдеу жүйесін қолдануы мүмкін.
- A13. Белгілі бір электрондық ақпарат белгілі бір уақыт кезеңі өткеннен кейін алынуға мүмкін емес, мысалы, егер файлдар өзгертілсе және егер файлдың резервті көшірмесі болмаса. Атап айтқанда, аудитор Ұйымның мәліметтерді сақтап қою саясаты нәтижесінде аудитордың шолуы немесе ақпарат қол жетерлік болған кезеңдегі аудиторлық шараларды орындау мақсатымен кейбір ақпарат сақтап қоюды сұрату керектігін қарастырады.

Инспекциялау

- A14. Инспекциялауға қағаз немесе электронды түрде сыртқы және ішкі жазулар және басқа мәлімет немесе актив физикалық тексерілуі жатады. Жазбалар мен құжаттарды инспекциялау ішкі жазбалар мен құжаттардың, сондай-ақ ішкі жазбалар мен құжаттарға қатысты олардың жүргізілу барысына ішкі бақылау тиімділігіне байланысты сенімділіктің түрлі дәрежесіндегі аудиттік дәлелдемелерін қамтамасыз етеді. Мысалы, пайымдауды дәлелдеу үшін жазбалар мен құжаттарды инспекциялауды – бақылау тестілері ретінде қолданылатын инспекциялау.
- A15. Кейбір құжаттар активтің болуының тікелей аудиторлық дәлелін береді. Мысалы қаржылық құрал болып табылатын акция немесе облигация. Мұндай құжаттарды инспекциялау олардың құны бойынша аудиторлық дәлелді бермейді. Сондай-ақ орындалған келісім-шартты инспекциялау Ұйымның есеп саясатын қолдануы, мысалы, табыстарды растау бойынша аудиторлық дәлелді беруі мүмкін.
- A16. Материалдық активтерді инспекциялау активтер бар екенін растайтын, бірақ Ұйымның міндеттерін және олардың құқығын, немесе активтердің құқығын сенімді емес аудиттік дәлелдемелерді қамтамасыз ете алады. Қордың жеке баптарын инспекциялау әдетте тауар-материалдық құндылықтарды санауды қадағалаумен бірге жүргізіледі.

Қадағалау

- A17. Маңызды басқалар орындайтын процесті немесе шараларды бақылауда. Мысалы, аудитор Ұйым қызметкерлері тауарлы-материалдық қорларды

⁹ 330 ХАС, А35 тармақ

санауын немесе аудиторлық іздер қалдырмайтын тексеру шараларының орындалуын бақылайды. Бақылау процестің немесе шаралардың орындалуының аудиторлық дәлелін білдіреді. Бірақ қадағалау орын алған уақыт кезеңі немесе қадағалаудағы іздер үдерістердің орындалуына әсер ететін факті шек қоймайды. 501 ХАС қараңыз¹⁰, тауар – материалдық құндылықтарды санау жөніндегі бақылау нұсқаулығы берілген.

Сыртқы Растау

- A18. Сыртқы растау - аудитор үшінші жақтың (қуаттайтын тарап) аудиторуна тікелей жазбаша жауап қайтару ретінде қағаз немесе электронды түрде немесе басқа құралдар арқылы ақпарат алу процесі. Растаулар сальдо шоттарына және олардың компоненттеріне қатысты қолданылады, бұл баптармен шектелмейді. Мысалы аудитор үшінші жақтармен келісім шарттарды немесе операцияларды растауды талап етуі мүмкін. Растауды сұрау үлгісі келісімге өзгерістер енгізілуін білу түрінде жасалған. Сыртқы растау рәсімдері белгілі бір жағдайлардың жоқтығы туралы аудиторлық дәлелдерді алу үшін де қолданылады, мысалы, кірісті тануға әсер етуі мүмкін «қосымша келісімнің» болмауы. Ұсынымдар бойынша нұсқаулық берілген 505 ХАС қараңыз.¹¹

Қайта Санау

- A19. Санау құжаттар мен есеп жазбаларының арифметикалық дәлдігін тексереді. Санау электронды немесе электронды түрде қолданылады.

Қайта Орындау

- A20. Есеп беру аудитордың бастапқыда ұйымның ішкі бақылауының бөлігі ретінде орындалған рәсімдерді немесе басқару элементтерін тәуелсіз орындауын қамтиды.

Талдамалық Рәсімдер

- A21. Қаржылық немесе қаржылық емес ақпарат арасындағы өзара байланысты зерттеу жолымен қаржылық ақпаратты бағалаудан тұрады. Талдау шаралары сондай-ақ басқа келісілмеген байланысты ақпаратпен немесе жобалау сомаларынан ерекшеленетін өзгерістер және өзара байланыстарды білдіреді. Талдау шаралары бойынша нұсқаулық келтірілген 520 ХАС-тегі Талдау шараларын қараңыз.

¹⁰ 501 ХАС, *Аудиттік Дәлелдеме – Таңдалған Элементтерге Арналған Арнайы Түсінік*

¹¹ 505 ХАС, *Сыртқы Растаулар*

Сұраныс

- A22. Сұраныс - бұл хабары бар адамдардан Ұйым аралығында немесе одан тыс қаржылық немесе қаржылық емес ақпарат іздестіру. Сұраныс аудит барысында кеңінен қолданылатын аудиторлық шара және басқа аудиторлық шараларға қосымша болып табылады. Олар ресми жазбаша немесе ресми емес ауызша сұраулар болып бөлінеді. Сұраулардың жауаптарын бағалау сұрау процесінің ажырамас бөлігі болып табылады.
- A23. Сұрауларға жауаптар алу аудиторда бұрын болмаған немесе аудиттік дәлелдемелерді растайтын ақпарат бере алады. Жауаптар балама ретінде аудитор алған басқа ақпараттан ерекшеленетін ақпаратты бере алады. Мысалы, басшылықтың бақылауларды елемей мүмкіндігі. Кейбір жағдайларда сауалдарға жауаптар түрлендіру немесе аудитордың қосымша аудиторлық шараларды орындауы үшін негіздеме беріледі.
- A24. Сұраулар жолымен дәлелдерді растау маңызды болғанымен басшылық пікірін растайтын ақпаратқа қатысты шектеулер болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда басшылықтың активтер немесе міндеттемелер бойынша ниеттердің орындалуына, басшылықтың осы әрекеттерді таңдау себептеріне және басшылықтың осы әрекеттерді орындай алатынына қатысты тарихты білуі басшылықтың ниеттері туралы тиісті ақпаратты бере алады.
- A25. Кейбір сұрақтарға қатысты аудитор басшылықтан жазбаша ұсыныстарды алу қажет деп санауы мүмкін және, керек болса, басшылықтар өкілеттігін бергендерден ауызша сұраулардың жауаптарын растай алады. Келесі сілтемелерді алу үшін 580 ХАС- ты қараңыз.¹²

Аудиттік Дәлелдеме Ретінде Қолданылуға Тиісті Ақпарат

Дұрыстығы Мен Сенімділігі (Сілт: Тарм. 7)

- A26. А1 баяндалғандай аудиторлық дәлел бастапқыда аудит барысында орындалған аудиторлық шаралардан алынған сайын, аудиторлық дәлелге сондай-ақ басқа көздерден ақпарат, мысалы, кейбір жағдайда алдыңғы аудиттің мәліметтерінен, және Қолданушы қабылдауы мен жалғастыруы бойынша фирманың сапаны бақылау шараларынан алынған ақпарат жатады. Барлық аудиторлық дәлелдің сапасына дәлел бойынша негіздеме берілетін ақпараттың дұрыстығы мен сенімділігі әсер етеді.

Дұрыстығы

- A27. Релеванттылық аудиттің мақсаты және қажет болса қараудағы бекітуге логикалық байланысын қарастырады. Ақпараттың релеванттылығына

¹² 580 ХАС, *Жазбаша ұсынымдар*

тестілеу байқауы әсер етеді. Мысалы, егер аудиторлық шараның мақсаты кредиторлық бересін болуы немесе бағалаудың бағасын көтеріп жіберуді тестілеу болса, құжатталған кредиторлық бересін тестілеуге сәйкес аудиторлық шара болуы мүмкін. Екінші жағынан, кредиторлық бересінің болуындағы немесе кредиторлық бересін төмендетуді тестілеу жүргізгенде, құжатталған кредиторлық бересін тестілеу сәйкессіз аудиторлық шара болады, бірақ сондай ақпаратты, сонымен қоса төленбеген инвойстар, кейінгі ығын-шығын, жеткізушілердің есеп айырсу бойынша хаттары, сәйкессіз кіріс құжаттарын тестілеу релевантты болуы мүмкін.

- A28. Аталған аудиторлық шаралар басқаға емес, нақты бекітулерге қатысты аудиттік дәлелдемелерді беруі мүмкін. Мысалы, кезенді аяқтағаннан кейін дебиторлық берешекті өтеуге қатынасы бар жазбалар мен құжаттамаларды тексеру, тіпті жабу кезеңдері ақырғыларының сәйкестігі міндетті емес болып табылғанына қарамай-ақ, тіршілік ету мен бағалау жөніндегі аудиторлық дәлелдемені қамтамасыз етуі мүмкін. Екінші жағынан, аудитор әдетте аудиторлық дәлелдемені осындай бекітуге қатынастары бар болатын әртүрлі көздерден алады. Басқа жағынан, әр түрлі қайнар көздерден алынған аудиторлық дәлелдер немесе басқа сипаты бар аудиторлық дәлелдер әдетте ұқсас тұжырымдамаға сәйкес келуі мүмкін.
- A29. Бақылауды тестілеу елеулі кемшіліктерді бекіту деңгейінде алдын алу немесе анықтау және түзету үшін бақылаудың операциялық тиімділігін бақылауға арналған. Бақылау тестілерін жобалау тиісті аудиторлық дәлел алу шарттарының (сипаттамалары немесе анықтауыштары) барабар өнімділіктен шығатын ауытқушылықты көрсететін шарттардың ауытқуы мен бақылаудың өнімділігі көрсететін анықтамасын құрамына кіргізеді.
- A30. Шын мәніндегі шаралар бекіту деңгейіндегі елеулі кемшіліктерді анықтауға арналған. Олар бөлшектерді тестілеу мен шын мәніндегі талдама шараларын қамтиды. Шын мәніндегі шараларды дамытуға байланысты бекітудегі кемшілік қалыптастыратын тестер мақсатына қатысты жағдайларды анықтаудан тұрады.

Сенімділік

- A31. Аудиттік дәлелдемелердің сенімділігіне оның қайнар көздері мен сипатына, сондай-ақ аудиторлық қорытынды алынған жекелеген жағдайларға, сонымен қоса керек болса оның дайындалуын бақылауға да байланысты болады. Әртүрлі аудиторлық қорытындыларды жалпылауға болады, алайда мұндай жалпылау бойынша қарама - қайшылықтар бар. Аудиторлық дәлел сыртқы ақпарат көздерінен болғанда да алынған ақпараттың сенімділігіне әсер ететін жағдайлар бар. Мысалы, тәуелсіз сыртқы ақпарат көзінен алынған дәлел егер ол белгілі болмаса немесе басшылықтың сарапшысы шыншылдығы бойынша жетімсіз дағдысына ие болса, сенімсіз болуы мүмкін. Сенімсіздікті

болдырмау үшін аудиттік дәлелдемелердің төмендегідей жалпы қорытындылаулар пайдалы:

- Ұйымнан тыс ақпарат көзінен алынған аудиттік дәлелдемелер сенімдірек.
 - Ішкі ақпарат көзінен алынған аудиторлық дәлел Ұйым енгізген және байланысқан бақылаулардың тиімділігі жағдайында сенімді болып келеді.
 - Тікелей аудитор алған аудиттік дәлелдемелер жанама түрде алынған дәлелмен салыстыруда (мысалы бақылаудың орындалуын байқау) сенімді (мысалы, бақылаудың қолданысы туралы сұрау).
 - Аудиттік дәлелдемелер құжаттық түрде болса (қағаздық, электрондық немесе, мысалы өзге де тасығыштарда, кездесуді бір уақытта жазу талқыланған мәселелерді артынша ауызша ұсырудан көрі сенімдірек болады) сенімді болады.
 - Түпнұсқа құжаттармен ұсынылған аудиторлық дәлелдер фотокошірмелерде немесе факсимилаларда ұсынылған аудиторлық дәлелдерге немесе түсірілген, цифрландырылған немесе электронды түрге өзгертілген құжаттарға қарағанда сенімдірек, олардың сенімділігі олардың дайындалуы мен жүргізілуін бақылауға байланысты болуы мүмкін.
- A32. 520 ХАС шын мәніндегі шаралар ретінде аналитикалық шараларды дамыту мақсатымен қолданылатын мәлімет сенімділігі бойынша нұсқаулардан тұрады.¹³
- A33. 240 ХАС аудитор құжаттың жалған болуы немесе аудиторға айтылмай өзгертілгеніне күмән келтіруіне негіз болған жағдайларда қарастырылады.¹⁴
- A34. 250 ХАС¹⁵ (Қайта қарастырылған) ХАС-ына сәйкес аудитордың жұмысына қатысты қосымша ақпаратты ұсынуы мүмкін ұйымның заңдар мен нормативтік актілерге анықталған немесе күдік тудыратын сәйкессіздігіне қатысты заңға, нормативтік актілерге немесе тиісті әдеп талаптарына сәйкес қосымша міндеттемелерді орындайтын және мұндай сәйкестіктің аудиттің басқа аспектілеріне қатысты салдарын бағалайтын аудиторға қатысты әрі қарайғы нұсқаулықты қамтамасыз етеді.

¹³ 520 ХАС, 5(а) тармақ

¹⁴ 240 ХАС, *Қаржылық есептіліктің аудитін жүргізу кезіндегі алаяқтыққа қатысты аудитордың жауапкершілігі*, 14 тармақ

¹⁵ 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру*, 9 тармақ

Басшылықтың Сарапшысы Алған Ақпараттың Сенімділігі (Сілт: Тарм. 8)

- A35. Ұйым қаржылық есептілігін дайындау есеп пен аудит саласынан басқа мысалы, актуарды есеп айрысулары, бағалау немесе инжиниринг сараптамасын талап етеді. Ұйым қаржылық есептілікті дайындауға қажетті дағды алу үшін бұл салаға сарапшыларды шақырады. Сараптама қажетті болса осы жасауға қабілетсіздігі елеулі кемшілік тәуекелін артырады.
- A36. Ақпарат басшылықтың сарапшысының жұмысын пайдалану арқылы дайындалғанда, бұл ХАС-тың 8 тармағындағы талап қолданылады. Мысалы, жеке тұлға немесе ұйым көрнекті нарық болмайтын құнды қағаздардың әділ құнын санауға арналған модельдер қолданысы сараптамасы бар болуы мүмкін. Егер жеке тұлға немесе ұйым баға беруде Ұйым оның қаржылық есептілікті дайындауда қолданылатын сараптама қолданыса, жеке тұлға немесе ұйым басшылықтың сарапшысы болып табылады және 8 қолданылады. Егер екінші жағынан анау жеке тұлға немесе ұйым Ұйым өзінің баға берулер тәсілінде қолданатын субъектіне өзгеше қол жетерлік емес болатын дербес әрекетке қатысты құн мәліметтерін тіпті қамтамасыз етсе, мұндай мәлімет егер аудиторлық дәлел ретінде қолданылатын болса бұл ХАС-тың 7 тармағына бағынышты, бірақ Ұйым басшылықтың сарапшысын қолданылуын қарастырмайды.
- A37. ХАС-тың 8 тармағындағы талапқа қатысты аудиторлық шаралар сипатына, мерзіміне, деңгейіне мынадай мәселелер әсер етеді:
- Басшылықтың сарапшысына қатысты мәселенің сипаты мен күрделілігі.
 - Елеулі кемшілік тәуекелі.
 - Аудиторлық дәлелдің баламалы қайнар көзіне деген қол жетерлілігі.
 - Сарапшы жұмысының сипаты, ауқымы, мақсаты.
 - Сарапшысын Ұйым шақырды ма, жоқ па, немесе байланысты қызмет көрсету мақсатымен таратылған тарап болып табылса.
 - Басшылық бақылауды орындайтын немесе басшылықтың сарапшысы жұмысына әсер ететін деңгей.
 - Сарапшы техникалық орындау стандарттарына немесе өзге кәсіптік немесе салалық талаптарға бағынышты болды ма, жоқ па.
 - Ұйым шеңберіндегі басшылықтың сарапшысы жұмысы кез-келген бақылану сипаты, деңгейі.
 - Аудитор басшылықтың сарапшысы сараптаманы білуі.
 - Аудитор сарапшысының жұмысы бойынша алдыңғы сараптамасы.

Ұйым Басшылығы Сарапшысының Құзыреті, Мүмкіндігі, Объективтілігі
(Сілт: Тарм. 8(a))

- A38. Құзырет басшылық сарапшысының сараптамасының сипатына байланысты. Мүмкіндік басшылық сарапшысы бұл құзыретін қолдану қабілетіне байланысты. Мүмкіндікке ықпал ететін факторларға географиялық орналасуы, уақыт пен ресурстардың қол жетерлілігі жатады. Шыншылдық жалған сенім, мүдде дау-жанжалы кәсіптік немесе басшылық сарапшысының бизнес пікіріне тигізетін ықпалдарға қатысты. Басшылық сарапшысының құзыреті, мүмкіндіктері, шыншылдығы сарапшының жұмысын Ұйым шеңберіндегі кез келген бақылау басшылықтың сарапшысы алған кез келген ақпараттың сенімділігіне қатысты маңызды факторлар болып табылады.
- A39. Ұйым басшылығының сарапшысының құзыреті, мүмкіндіктері, шыншылдығына қатысты ақпарат қайнар көздерінен алынады, оның ішінде:
- Осы сарапшының алдыңғы жұмысына ие персоналдық тәжірибе.
 - Осы сарапшымен талқылау.
 - Осы сарапшына жұмысын білетін басқалармен талқылау.
 - Сарапшының біліктілігі, кәсіптік орынның қатысуы немесе салалық бірлестік, тәжірибелену лицензиясы немесе сыртқы растаудың өзге нысандары.
 - Осы сарапшы шығарған құжаттар немесе кітаптар.
 - Аудиторға басшылық сарапшысы өндеген ақпаратқа қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға көмек беретін, керек болса, аудитордың сарапшысы.
- A40. Ұйым басшылығының сарапшы құзыретін, мүмкіндіктерін, шыншылдығына қатысты мәселелер сарапшының жұмысы техникалық орындау стандарттарына, немесе басқа кәсіптік немесе салалық талаптарына, мысалы, стандарттар мен кәсіптік орын немесе салалық бірлестікке қатысты басқа қатысу талаптары, лицензия орынының аккредитация стандарттары немесе заң немесе нормативтік актілермен салынатын талаптарға бағынышты болатынын қарастырады.
- A41. Байланысты болуы мүмкін басқа мәселелер:
- Сарапшының жұмысы пайдаланатын мәселе бойынша басшылық сарапшысының дұрыстығы, сонымен қоса сарапшының саласы аясындағы кез келген мәселелерге дұрыстығы. Мысалы, белгілі бір актуарий мүлікті мен жазатайым оқиғаны қамсыздандыру бойынша мамандануы мүмкін, бірақ зейнет есеп айырысу сараптамасын тежейді.

- Байланысты есеп талаптарына сәйкес басшылық сарапшысының құзыреті, сондай-ақ, болжам мен әдістерді білу, керек болса, қолданыстағы есеп жүйесіне сай келетін моделге қатысты құзыреті.
- Күтілмеген жағдайлар, жағдайлардағы өзгерістер, немесе аудиторлық шаралардың нәтижелерінен алынған аудиторлық дәлел аудиті ілгерілеген сайын басшылық сарапшысының құзыретін, мүмкіндіктерін, шыншылдығын бастапқы бағалауды қайта қарастыру керектігін анықтайды ма, жоқ па.

A42. Жағдайлардың көпшілігі шыншылдықты қорқытады. Мысалы оған жеке мүдде қауіптері, қорғау қауіпі, таныс болып алу қауіпі, өзін-өзі шолу қауіпі, сондай-ақ қорқытып тастау қауіпі жағдайлары болуы мүмкін. Сақтандыру шарасы сондай қауіптерді кемітуі мүмкін, және сыртқы құрылымдар (мысалы, басшылық сарапшысының кәсібі, заң, нормативтік актілер) немесе басшылық сарапшысының жұмыс ортасы (мысалы, сапаны бақылау саясаты мен шарасы) арқылы жасалады.

A43. Сақтандыру шарасы барлық қауіптерді болдырмаса да, қорқытып тастау қауіпі Ұйым жұмысқа алған сарапшымен салыстырғанда, Ұйым шақырған сарапшыға төмен болады, ал сапаны бақылау саясаты мен шарасы сияқты сақтандыру шарасы нәтижелілігі сенімді болады. Ұйым қызметкері құраған шыншылдыққа қатысты қауіпі үнемі орын алатындықтан, Ұйым жұмысқа алған сарапшы әдетте Ұйымның басқа қызметкеріне қарай мақсаты ретінде қаралмайды.

A44. Ұйым таратқан шыншылдықты бағалауда басшылық пен сарапшысы кез келген мүдделерін және сарапшының шыншылдығына қауіп туғызатын қатынастарды, сонымен қоса кез келген қолданыстағы сақтандыру шаралары, сарапшыға қатысты кез келген кәсіптік талаптарды талқылап, сақтандыру шарасы барабар екенін бағалайды. Қауіптер туғызатын мүдделер мен қатынастар келесі болуы мүмкін:

- Қаржылық мүдде.
- Іскерлік пен жеке қатынастар.
- Өзге қызмет көрсету.

Ұйым Басшылығы Сарапшының Жұмысы Туралы Білім Алу (Сілт: Тарм. 8(b))

A45. Басшылық сарапшысының жұмысын білу сараптаманың сәйкесті саласын білуден тұрады. Сараптаманың сәйкесті саласын білу аудитор басшылық сарапшысының жұмысын бағалауға немесе сараптамасына ие болуы-болмауын немесе аудитор бұл мақсатпен аудитордың сарапшысын керек ететін-керек етпейтінін оның анықтауымен бірге алынуы мүмкін.¹⁶

¹⁶ 620 ХАС, *Аудиторлық Сарапшының Қызметін Пайдалану*, 7 тармақ

А46. Аудитордың білуіне қатысты басшылық сарапшысының саласымен байланысты аспектілерге төмендегі жайлар кіреді:

- Сарапшының саласы аудитке қатысты мамандыру саласы бар ма, жоқ па.
- Кез келген кәсіптік және басқа стандарттар мен реттеуші не заңды талаптар қолданыла ма, жоқ па.
- Болжау пікірлері мен әдістері басшылықтың сарапшысымен қолданыла ма, жоқ па, және олар әдетте сарапшының саласы аясында қабылдамады ма, жоқ па, сондай-ақ олар қаржылық есеп процесіне қатысты болады ма, жоқ па.
- Аудитор сарапшысы қолданатын ішкі және сыртқы мәліметтің сипаты.

А47. Басшылықтың сарапшысы субъектімен шақырылған жағдайында, әдетте Ұйым пен сарапшы арасындағы келесім-хат немесе басқа жазба құжаттар орын алады. Басшылық сарапшысының жұмысын білуде, бұл келісім бағалау аудиторға аудитордың мақсатын ескерумен келесі аспектілердің сәйкестігін анықтауға жәрдемдеседі:

- Сарапшы жұмысының сипаты, ауқымы, мақсаты;
- Басшылық пен сарапшыға лайықты рөлдері мен жауапкершіліктері; және
- Басшылық пен сарапшы арасындағы хабарлау сипаты, мерзімі, деңгейі, сарапшы беретін кез келген есептің нысаны.

А48. Басшылықтың сарапшысы субъектімен жұмысқа алынған жағдайында, мұндай түрдегі жазба келесім орын алмайды. Сарапшы мен басшылықтың басқа мүшелерінен сұрау аудиторға қажетті білім алуға тым қолайлы мүмкіндік туғызады.

Басшылық Сарапшысының Жұмысының Тиістілігін Бағалау (Сілт: Тарм. 8(с))

А49. Бұл мәселеге қатысты пікірілер мен қорытындылар мынадай болуы мүмкін:

- Сарапшының мәліметі немесе қорытындысының сәйкестігі мен барабарлығы, басқа аудиторлық дәлелге сәйкестігі, және олар қаржылық есептілікте тиісті түрде көрсетілді ме, жоқ па;
- Егер сарапшының жұмысы шын мәніндегі болжамдар мен әдістер, бұл болжам мен әдістердің сәйкестігі және барабарлығын қамтиды ма, жоқ па; және
- Егер сарапшының жұмысы қайнар көздерінің мәліметі маңызды қолданылуы, бұл қайнар көздерінің мәлімет сәйкестігі, толықтығы, дәлме дәлдігін қарастырады ма, жоқ па.

Ұйым және Аудиторлық Мақсатына Қатысты Ақпарат (Сілт: Тарм. 9(a)-(b))

- A50. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алғанымен, Ұйым өндеген және аудиторлық шараларды орындауға қолданылатын ақпарат жеткілікті түрде толық және дәлме дәл болуы керек. Мысалы, сату мөлшеріне қатысты жазулар стандартты баға қолдану арқылы аудиторлық табыс нәтижелілігіне баға ақпаратынан дәлдігі мен сату мөлшерінің мәліметінің дәлме дәлдігі ықпал етеді. Атап айтқанда, егер аудитор тұжырымдамалықты белгілі бір сипаты бойынша тестілеуді көздесе (мысалы, төлемдер), тесттердің нәтижелері сенімді болады, егер баптар тестілеу үшін таңдалған тұжырымдамалығы толық болмаса да шамалы сенімді болса.
- A51. Мұндай ақпараттың дәлме дәлдігі мен толықтығы бойынша аудиторлық дәлел сондай аудиторлық дәлел жинау аудиторлық шара өзінің ажырамас бөлігі болғанда ақпаратқа қатысты нағыз аудиторлық шаралармен бірге бір мезгілде алынады. Басқа жағдайда, аудитор ақпарат дайындау мен растауды бақылауды тестілеу аудиторлық дәлел алады. Алайда, кейбір жағдайда, аудитор қосымша аудиторлық шаралар керек екенін анықтайды.
- A52. Көбінесе, аудитор басқа аудит мақсаттары үшін Ұйым құрастырған ақпаратты қолдануды көздеуі мүмкін. Мысалы, аудитор аналитикалық шаралар мақсатымен Ұйым орындау шарасын қолдануы мүмкін немесе ішкі аудит функциясы есебі сияқты мониторинг шаралары үшін өңделген ақпаратты қолдануы мүмкін. Мұндай жағдайда, алынған аудиторлық дәлел тиістілігіне ақпарат сәйкесті түрде дәлме-дәл немесе егжей-тегжейлі болатыны ықпал етеді. Мысалы, басшылық пайдаланатын орындау шарасы елеулі кемшілікті анықтау үшін бөлшегі кем болуы мүмкін.

Аудиттік Дәлелдемелерді Алуға Үшін Тестілеуге Арналған Тармақтарды Таңдау (Сілт: Тарм. 10)

A53. Тиімді тесттер аудитордың мақсаты үшін жеткілікті болатын деңгейі бойынша жеткілікте аудиторлық дәлел береді. 7 тармаққа сәйкес аудитор аудиторлық дәлел ретінде қолданылатын ақпарат сәйкестігі мен сенімділігін анықтауы керек; нәтижелілік басқа аспектісі (сәйкестік) тестілеуге арналған баптарды таңдауда маңызды қарастыру болып саналады. Аудиторға қол жетімді құрал мынадай:

- (a) Барлық баптарды таңдау (100% зерттеу);
- (b) Белгілі бір баптарды таңдау; және
- (c) Аудит таңдамасы.

Осы құралардың кез келген бірі немесе біріктірілуін қолдану белгілі бір жағдайларға, мысалы, тестіленетін бекітуге қатысты елеулі кемшілік

тәуекелі және әр түрлі құралдардың мақсатына сәйкестік жағдайларға қарай тәуелді болады.

Барлық Баптарды Іріктеу

A54. Аудитор әрекет немесе шот сальдосын құрастыратын баптардың түгел жиынтығын зерттеу керектігін анықтауы мүмкін (немесе тұжырымдамалықтағы топтар). 100%-дық зерттеу бақылау тестілеуге сәйкессіз; алайда, бұл бөлшектерді тестілеу үшін жалпы. 100%-дық зерттеу келесі жағдайда қолайлы болады, мысалы:

- Тұжырымдамалық үлкен көрсеткіш баптарының аз санын құрастырады;
- Шын мәніндегі тәуекел орын алады және басқа құралдар жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел қамтамасыз етпейді; немесе
- Есептеу қайталанатын сипаты немесе ақпараттық жүйемен автоматты түрде орындалған басқа процесс 100-дық зерттеуді тиімді жүргіздіреді.

Белгілі Бір Баптарды Таңдау

A55. Аудитор тұжырымдамалықтан белгілі бір баптарды таңдауды анықтайды. Шешімді қабылдауда тиісті болуы мүмкін факторлар аудитордың субъектіні білуінен, елеулі кемшілік бағаланған тәуекелінен, тестіленетін тұжырымдамалықтың сипаттамаларынан тұрады. Белгілі бір баптардың мұндай таңдалуы таңдама емес тәуекеліне жатады. Таңдалған белгілі бір баптар мынадай:

- *Жоғары көрсеткіш немесе негізгі баптар.* Аудитор тұжырымдамалық аясында баптарды таңдауды шешеді, себебі олар жоғары көрсеткіші бар, немесе кейбір басқа сипаттамалары, мысалы күдікті, әдеттен тыс, әсіресе тәуекелге бейімді немесе кателердің тарихи көрсетілуі.
- *Белгілі бір соманың барлық баптары.* Аудитор құжатталған көрсеткіштердің әрекет тобы немесе шот сальдосының үлкен шамасын растау мақсатымен белгілі бір сомадан асатын баптарды зерттеуін шешеді.
- *Ақпарат алуға арналған баптар.* Аудитор Ұйым сипаты немесе әрекет сипаты сияқты мәселелер бойынша ақпарат алуға арналған баптарды зерттеуді шешеді.

A56. Әрекет тобы немесе шот сальдосынан белгілі бір баптардың таңдалуы зерттелуі әдетте аудиторлық дәлел тиімді құралы болып табылады, бұл аудит таңдамасы құрастырмайды. Осыған орай таңдалған баптарға қолданылатын аудиторлық шараның нәтижелері түгел жиынтық бойынша

жоспарлануы мүмкін емес; атап айтқанда, белгілі бір баптардың таңдаулы мен зерттелуі тұжырымдамалықтың қалғанына қатысты аудиторлық дәлел қамтамасыз етпейді.

Аудиттік Іріктеме

- A57. Аудит таңдамасы түгел тұжырымдамалық бойынша бұдан алынған үлгі тестілеу негізінде жасалған қорытындыларды жалпылау мүмкіншілігін береді. Аудит іріктемесі 530 ХАС–та талқыланған.¹⁷

Аудиттік Дәлелдемелер Сенімділігінің Күмәні Немесе Сәйкессіздігі
(Сілт: Тарм. 11)

- A58. Әр түрлі көздерден немесе әр түрлі сипаты бойынша аудиторлық дәлел алу аудиторлық дәлел жекелеген бабы сенімді болмайтынын анықтайды, сондай-ақ бір көзден алынған аудиторлық дәлел басқа көзден алынған аудиторлық дәлелге сәйкессіз болған жағдайдағы дәлелді анықтайды. Мысалы, басшылықтың сұрауына жауаптар, басқа сәйкессіз немесе өкілетті тұлғалардың сұрауына және басшылықтың сұрауына жауаптарды растау үшін жасалған жауаптар басшылықтың жауабына сәйкес емес болған жағдайда ғана орын алады. Егер аудитор шын мәніндегі мәселе бойынша аудитордың соңғы қорытындысына сәйкес емес ақпаратты анықтаса, 230 ХАС¹⁸ құжаттаманың белгілі бір талабынан тұрады.

¹⁷ 530 ХАС, *Аудит Іріктемесі*

¹⁸ 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 11 тармақ

501 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
АУДИТТІК ДӘЛЕЛДЕМЕ - ТАҢДАЛҒАН БАПТАРҒА
ҚАТЫСТЫ АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУЛАР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы.....	1
Күшіне ену күні	2
Мақсаты	3
Талаптары	
Тауарлық-Материалдық Қорларды Түгендеу (Инвентарлау)	4–8
Сот Істері Мен Шағымдары	9–12
Сегмент Бойынша Ақпарат	13
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Тауарлық-Материалдық Қорларды Түгендеу (Инвентарлау)	A1–A16
Сот Істері Мен Шағымдары	A17–A25
Сегмент Бойынша Ақпарат	A26–A27

Аудиттік Дәлелдеме – Таңдалған Баптарға Қатысты Арнайы Қарастырулар
501 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудит Жүргізу
200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС-тың) 330 ХАС¹, 500 ХАС² және басқа да байланысты ХАС-тарына сәйкес қаржылық есептілік аудиті кезіндегі тауарлық-материалдық қорларды түгендеудің айқын аспектілері, ұйымның қатысуымен сот істері мен шағымдары және сегмент бойынша ақпаратқа қатысты жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдемелер алу бойынша аудитордың арнайы қарастырулары қарастырылады.

Күшіне ену күні

2. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

3. Аудитордың мақсаты келесі мәселелерге қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел жинау:
 - (a) Тауарлық-материалдық қорларды түгендеудің бар болуы мен күйі;
 - (b) Ұйымды қатыстыратын сот істері мен шығындарының толықтығы; және
 - (c) Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес сегмент бойынша ақпарат ашу мен ұсыну.

Талаптары

Тауарлық-Материалдық Қорларды Түгендеу (Инвентарлау)

4. Егер тауарлық-материалдық қорлар қаржылық есептілікке елеулі болса, аудитор олардың бар екеніне және олардың күйіне қатысты жеткілікті, тиісті аудиторлық дәлел алуы тиіс:
 - (a) Мүмкін болса оларды инвентаризациялауға қатысады: (Сілт: Тарм. А1-А3)
 - (i) Аудитор тауарлық-материалдық қорларды инспекциялау нәтижелерін тексеру шараларының орындалуын бақылайды; (Сілт: Тарм. А4)
 - (ii) Аудитор ұйым басшылығы орнатқан санау нәтижелерін тексеру шараларының орындалуын бақылайды; (Сілт: Тарм. А5)
 - (iii) Аудитор тауарлық-материалдық қорларды инспекциялайды; және (Сілт: Тарм. А6)

¹ 330 ХАС, Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар

² 500 ХАС, Аудиттік Дәлелдемелер

- (iv) Санау нәтижелерін тексеру шараларын орындайды; және (Сілт: Тарм. А7-А8)
 - (b) Тауарлық-материалдық қорларды инспекциялауға және ұйым басшылығы орнатқан санау нәтижелерін көрсету және тексеру шараларының орындалуын бақылауға мүмкіндік береді.
5. Егер тауарлық-материалдық қорларды түгендеуді санау қаржылық есептілік күнінде емес, басқа бір күнде орындалса, 4 тармаққа сәйкес келетін шараларды толтыру ретінде, аудитор санау күні мен қаржылық есептілік күні арасындағы тауарлық-материалдық қорларды түгендеудегі өзгерістер дұрыс құжатталғанына қатысты аудиторлық дәлел алуға арналған аудиторлық шараларды өткізеді. (Сілт: Тарм. А9-А11)
 6. Егер күтпеген жағдайға байланысты тауарлық-материалдық қорларды жоспарланған күні түгендеуге қатысу мүмкін болмаса, аудитор санау шараларын орындау керек немесе басқа бір күні санаудың бөлек шараларын бақылайды.
 7. Егер аудитордың тауарлық-материалдық қорларды түгендеуге қатысуы мүмкін болмаса, аудитор балама шараларды орындау барысында, олардың бар болуына және күйіне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алуы тиіс. Бұл мүмкін болмаса, аудитор 705 ХАС-ке³ (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитордың есебінде пікірін өзгертеді. (Сілт: Тарм. А12-А14)
 8. Егер үшінші жақ сақтап қоятын, бақылап отыратын тауарлық- материалдық қорлар қаржылық есептілікке елеулі болса, аудитор әдетте олардың бар болуына және күйіне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алуы тиіс:
 - (a) Аудитор әдетте ұйым тапсырумен сақталып отырған тауарлық-материалдық қорларды санының күйіне қатысты растауды үшінші жақтан тікелей алады. (Сілт: Тарм. А15)
 - (b) Инспекциялау жүргізеді немесе жағдайларға тән өзге аудиторлық дәлел алады. (Сілт: Тарм. А16)

Сот Істері Мен Шағымдары

9. Аудитор елеулі кемшілік тәуекелін туғызуы мүмкін болатын, ұйымды қатыстыратын сот істерін мен шағымдарын анықтау мақсатымен аудиторлық шараларды орындайды. Олардың ішінде: (Сілт: Тарм. А17-А19)
 - (a) Ұйым басшылығына, керек болса ұйым шеңберіндегі тұлғаларға, ішкі заң кеңесшісіне тиісті сұрау жүргізу;

³ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Баяндамасындағы Кейбір Көзқарастарға Жасалған Өзгертулер*

- (b) Өкілетті тұлғалардың мәжілісінің хаттамасын және ұйым заңгерлерімен хат алмасуды қарау; және
 - (c) Сот шағымдарының шоттарын тексеру. (Сілт: Тарм. А20)
10. Егер сот істеріне қатысты негізгі бұрмалаулар тәуекелділігі немесе талаптар анықталса, немесе аудитор оларды бар деп санаса, басқа ХАС-тарға сәйкес келетін шараларды толтыруға ол қосымша ұйым заңгерімен тікелей байланысуы керек. Ұйым басшылығы даярлаған және аудитор арқылы жіберілетін хатта заңгер тікелей аудиторлармен байланыссын деген өтініш болады. Егер заңнама немесе сәйкесті заңды кәсіптік орын ішкі заңгерге аудитормен тікелей байланысуға рұқсат бермесе, аудитор баламалы аудиторлық шаралар орындайды. (Сілт: Тарм. А21-А25)
11. Егер:
- (a) басшылық аудиторға ұйым заңгерлерімен кездесуге рұқсат бермесе және ұйым заңгерлері ескертпесі бар пікір айтудан немесе тиісті тәртіппен жауап беруден бас тартуға әкеледі; және
 - (b) Аудитор балама шаралармен жеткілікті аудиторлық дәлел ала алмаса,
- аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ескертуі бар пікір қарастыруы керек.

Жазбаша ұсынымдар

12. Аудитор басшылықтан немесе, керек болса, өкілетті тұлғалардан жазбаша ұсынымдарды сұрайды, бұл жазбаша ұсынымдар қаржылық есептілік дайындау кезіндегі ықпалдар қаралатын барлық белгілі бір нағыз немесе ықтимал сот істері немесе шығындардың аудиторға ашылғандағын, есепке алынғандығы мен қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес ашылғанын қарастырады.

Сегмент бойынша ақпарат

13. Аудитор қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес сегмент бойынша ақпарат ұсынымы мен ашылуына қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел жинайды: (Сілт: Тарм. А26)
- (a) Сегмент бойынша ақпаратты анықтау кезінде басшысықтың қолданатын әдістерін түсіну, және (Сілт: Тарм. А27)
 - (i) Бұл әдістер қаржылық есептілікті ұсынудың тұжырымдамалық негізіне сай ашуға әкелетін-әкелмейтінін қарастырады; және
 - (ii) Керек болса, бұл әдістердің қолданылуын тексереді; және

- (b) Талдау шараларын немесе жағдайларға тән басқа аудиторлық шараларды орындайды.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Тауарлық-Материалдық Қорларды Түгендеу (Инвентарлау)

Тауарлық-Материалдық Қорларды Түгендеу Кезінде Қатысу (Сілт: Тарм. 4(a))

- A1. Әдетте ұйым басшылығы жылына бір рет тауарлық-материалдық қорларды түгендейтін шараларды орнатады, ол қаржылық есептілікті даярлауға негіз болады немесе тауарлық-материалдық қорларды үздіксіз есепке алу жүйесінің сенімділігін көрсетеді.
- A2. Тауарлық – материалды қорларды инвентаризациялау мыналарды қарастыруы керек:
- Олардың бар болуын және күйін тексеру, сонымен қоса тесттерді санау шараларын орындау;
 - Ұйым басшылығы орнатқан санау нәтижелерін көрсету және тексеру шараларының орындалуын бақылау; және
 - Санаудың бөлек шараларын бақылаудың сенімділігіне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу.

Мұндай шаралар аудитордың тәуекелін бағалауына, жоспарланған әдісіне, орындалып жатқан ерекше шараларға қарай бақылауды тестілеу немесе шын мәніндегі шаралар ретінде қызмет етуі мүмкін.

- A3. Түгендеу жүргізу кезінде жоспарлау бойынша қызметтік міндеттерді орындауда тиісті сұрақтар (немесе осы ХАС 4–8 тармақтарына сәйкес қор түгендеуін жүргізу немесе аудиторлық шараларды жасау және өткізу кезіндегі жоспарлаудың болуы) келесілерді құрайды, мысалы:
- Тауарлық-материалдық қорларға қатысты негізгі тәуекелділік бұрмалаулар.
 - Тауарлық-материалдық қорларды қатысты қолданылатын бухгалтерлік есеп пен ішкі бақылау жүйесінің сипаты.
 - Тауарлық-материалдық қорларды инвентаризациялау бойынша бара-бар шаралар шығарудың күтілімі.
 - Түгендеуді өткізу мерзімдері.
 - Мекеменің үздіксіз инвентарлық жүйені қолдайтын-қолдамайтындығы.

- Түгендеудің орналасуы, сонымен қоса түгендеудің елеулілігі мен әр түрлі орналасуындағы елеулі кемшілік тәуекелі, әсіресе қандай түгендеу орындарына қатысудың қажеттігі. 600 ХАС⁴ басқа аудиторларды қатыстырады және, атап айтқанда, егер сондай қатыстырудың алыстағы тауарлық-материалдық қорларды түгендеуге қатысы бар болса, сәйкесті болады.
- Сарапшылар көмегінің қажет-қажет еместігі. 620 ХАС⁵ аудиторға жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға көмектесуге аудитордың сарапшысын пайдалануды керек етеді.

Ұйым Басшылығының Нұсқауы Мен Шарасын Бағалау (Сілт: Тарм. 4(a) (i))

A4. Аудитор ұйым басшылығының нұсқауларын мыналарға қатысты қарастыруы тиіс:

- Бақылау шараларын қолдануға, мысалы, пайдаланған түгенделген құжаттарды жинауға, пайдаланылмаған, түгелденбеген құжаттарды есепке алуға, сонымен қатар қорларды санауға және қайта санау шараларына.
- Аяқталмаған өндірістің аяқталу сатысын, өтпейтін, ескірген немесе зақымдалған бұйымдарды, сондай-ақ үшінші жаққа тиесілі тауарлық-материалдық қорларды, мысалы консигнацияға тауарларды дәл анықтауға.
- Физикалық сандарды бағалауға арналған шаралар, керек болса, көмір үймегінің физикалық сандарына баға беру.
- Тауарлық-материалдық қорларды түгендеу бойынша қатысушы арасында қозғалысты дұрыс ұйымдастыруына, сонымен қатар бөлу мерзіміне дейін және кейін тауарлық-материалдық қорларды жөнелту және қабылдаудың дұрыс ұйымдастыруына қатысты.

Басшылықпен Жүргізілетін Санау Рәсімдерін Қадағалау (Сілт: Тарм. 4(a) (ii))

A5. Басшылық бөлу күніне дейін және кейін тауарлық-материалдық қорларды жөнелту және қабылдауға қатысты санау шараларын орындауын қадағалау аудиторға ұйым басшылығының нұсқауы мен санау шаралары тиісті әзірленгені мен енгізілгеніне қатысты аудиторлық дәлел алуға жәрдемдеседі. Қосымшаға сондай қозғалыстар туралы аудиторлық шаралардан кейінгі уақытта орындау мақсатымен аудитор бөлу ақпаратының көшірмесін, мысалы тауарлық-материалдық қорлар қозғалысының бөлшектеріне қатысты ақпарат алады.

⁴ 600 ХАС, *Ерекше Пікір - Қаржылық Есептілік Тобының Аудиторі (Бірлескен Аудиторлар Жұмысын Қоса)*

⁵ 620 ХАС, *Аудиторлық Сарапшының Қызметін Пайдалану*

Тауарлық-материалдық қорларды түгендеуді Инспекциялау (Сілт: Тарм. 4 (a) (iii))

А6. Тауарлық-материалдық қорларды түгендеуді инспекциялауға қатысу аудиторға олардың бар болуын растауға және өтпейтін, ескірген немесе зақымдалған бұйымдарды анықтауға жәрдемдеседі.

Есеп Жазбаларын Жүргізу (Сілт: Тарм. 4(a) (iv))

А7. Санақ жүргізгенде аудитор есеп жазбаларынан таңдап алынатын баптарын есеп жазбаларымен салыстыру арқылы есеп жазбаларының толықтығын және дәлдігін тесттен өткізеді.

А8. Аудитор келесі тестілеу және салыстыру үшін мұндай есеп жазбаларының толықтығын және дәлдігін тесттен өткізеді. Аудитор кейінгі аудиторлық шараларға арналған және салыстыру үшін мұндай есеп жазбаларының көшірмелерін қандай көлемде сақтау керек екенін анықтайды.

Тауарлы–Материалдық Қорларды Физикалық Санаудың Есеп Беру Кезеңінің Аяқталу Күні Болмайтын Күні Жүргізілетіндігі (Сілт: Тарм. 5)

А9. Тәжірибелік түсінікке байланысты тауарлы–материалдық қорларды физикалық санау есепті кезеңді күн немесе күндермен сәйкес келмейтін кезеңмен жүргізілуі мүмкін. Бұл басшылық тауарлық-материалдық қорлар сандарын жалпы физикалық түгендеу санағы арқылы немесе үздіксіз есепке алу жүйесі арқылы анықтайды. Әдетте егер ұйым тауарлық-материалдық құндылықтарға өзгерістер жасап, енгізген болса, бұл бақылау тәуекелділігінің деңгейі жоғарыдан төмен деп бағаланғанда аудит мақсатында жауап береді. 330 ХАС аралықты кезеңде орындалатын шын мәніндегі шаралар бойынша талаптары мен нұсқауды орнатады.⁶

А10. Толассыз түгендеудің жүйесі сақталғанда, ұйым басшылығы кәсіпорынның толассыз түгендеу бойынша жазуларға қосылған түгендеу сандары туралы ақпараттың дұрыстығын қолдау үшін физикалық санақтарды орындауы мүмкін. Кей жағдайда, ұйым басшылығы немесе аудитор толассыз түгендеу бойынша жазулар мен нағыз физикалық түгендеу сандарының айырмашылықтарын анықтауы мүмкін; бұл фактор түгендеуге өзгерістер арқылы бақылау нәтижелілігін анықтауы мүмкін.

А11. Санақ күні немесе күндер арасындағы түгендеудегі өзгерістер және соңғы тауарлық-материалдық қорларды түгендеу жазуларындағы өзгерістерге қатысты аудиторлық дәлел алуға қатысты аудиторлық шараларды қарастыруға байланысты мәселесі мынадай:

- Үздіксіз тауарлық-материалдық жазулар дұрыс өзгертіледі ме, жоқ па.

⁶ 330 ХАС, 22-23 тармақтар

- Ұйымның үздіксіз қорларды түгендеу жазуларының сенімділігі.
- Физикалық санақ пен үздіксіз қорларды түгендеу жазуларынан алынған ақпараттың шын мәніндегі айырмашылығының себептері.

Тауарлық-Материалдық Қорларды Түгендеу Кезіндегі Қатысудың Сәйкессіздігі (Сілт: Тарм. 7)

- A12. Кей жағдайда, физикалық түгендеуге барып көру тиіссіз болады, себебі бұл факторлардан, мысалы, түгендеудің сипатынан және орналасқан жерінен туындайды, мысалы, түгендеу аудитордың қауіпсіздігіне қауіп тудыратын жерде орналасады. Аудитор үшін жалпы сипаттағы қолайсыздығы бойынша мәселе, алайда, физикалық түгендеуге барып көрудің тиіссіздігін аудитордың шешімін қолдауға жеткіліксіз. Сонымен қатар, 200 ХАС-те⁷ түсіндірілгендей, қиындық, уақыт немесе шығын бойынша мәселе аудиторға баламасы жоқ аудиторлық шараны елемеуге немесе жеткіліксіз түрде сенімді болатын аудиторлық дәлелдерге риза болуға толықтай негіз болмайды.
- A13. Кейбір кезде қатысуға сәйкес болмаған жағдайда баламалы аудиторлық шаралар, физикалық түгендеуге дейін сатып алынған белгілі бұйымдардың кейінгі сатылуына қатысты құжаттаманы тексеру қорларды түгендеудің болуы мен күйі бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел береді.
- A14. Алайда, басқа жағдайларда қорларды түгендеудің болуы мен күйі бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу мүмкін болмайды. Осыған орай, 705 ХАС аудиторға ауқымды шектеу нәтижесінде пікірін өзгертуді талап етеді.⁸

Тауарлық-Материалдық Қорларды Үшінші Жақтың Сақтауы Мен Басқаруы

Растау (Сілт: Тарм. 8(a))

- A15. 505 ХАС⁹ сыртқы растау шаралары бойынша талаптар мен нұсқауларды орнатады.

Басқа Аудиторлық Шаралар (Сілт: Тарм. 8(b))

- A16. Жағдайларға байланысты, мысалы, ақпарат алынған жағдайында, ақпарат үшінші жақтың адалдығы мен шыншылдығына күмән келтіреді, сондай-ақ аудитор үшінші жақтың растауының орнына немесе қосымшаға басқа аудиторлық шараларды орындаудың қажеттігін туғызады. Басқа аудиторлық шаралар мысалдары:

- Үшінші жақтың физикалық түгендеуге аудиторды қатыстыру немесе қатысуы.

⁷ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу*, А50 тармақ

⁸ 705 ХАС, 13 тармақ

⁹ 505 ХАС, *Сыртқы Растаулар*

- Түгендеу дұрыс саналған және тиісті сақтап қойылғандығын қамтамасыз ету мақсатымен үшінші жақтың шыншылдығына қатысты басқа аудитордың есебін немесе қызмет көрсетуші аудитордың есебін алу.
- Шеттегі тұлғалардың сақтауында орналасқан, қорға қатысты құжаттарды зерттеу, мысалы қойма төлемі.
- Қосымша тауырлық материалдық қорларды түгендеуге қосымша ретінде белгілеп қойылған басқа тараптан растауды сұрау.

Сот Істері Мен Шағымдары

Сот Істері Мен Шығындарының Толықтығы (Сілт: Тарм. 9)

- A17. Субъектіге қатысты сот істері мен талаптар қаржылық есеп беруге елеулі ықпал етуі мүмкін, соған орай оларды ашу және немесе олар бойынша қаржылық есеп беруде қор құру қажет.
- A18. 9 тармақ көрсетілген шараларды толтыру ретінде, басқа байланысты шараларға аудиторға ұйымның қатыстыратын сот істері мен талаптарын білуге көмек беру мақсатымен алынған ақпараттың бір бөлігі болатын тәуекелді бағалау шараларын орындаудан алынған ақпаратты пайдалану жатады.
- A19. Сондай-ақ, елеулі кемшілік тәуекелін әкелетін сот істері мен шағымдарын анықтау мақсатымен алынған аудиторлық дәлел сот істері мен шағымдары бойынша байланысты пікірлерге, мысалы, бағалау немесе өлшеуге қатысты көрсетулер бойынша аудиторлық дәлел береді. 540 ХАС¹⁰ аудитордың есепке баға берулері немесе қаржылық есептіліктегі байланысты ашылымдарды қарастыруы бойынша нұсқауды орнатады.

Заңды Қызметтер Шығындары Туралы Есептерге Шолу Жасау (Сілт: Тарм. 9(с))

- A20. Жағдайларға қарай аудитор, мысалы, заң комиссиясы бойынша инвойстарды, аудитор соттық шағымдардың шоттарын шолуының бір бөлігі ретінде бастапқы құжаттарды тексерудің керектігін анықтайды.

Ұйымның Сыртқы Заңгерімен Қарым-қатынас (Сілт: Тарм. 10-11)

- A21. Мұндай талқылаулар елеулі потенциалды сот істері және талаптары белгілі ме, жоқ па, және ұйым басшылығы жасаған қаржы залалдарының бастапқы бағасы, оның ішінде шығындар сенімді ме, жоқ па, соған қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алуға көмектеседі.
- A22. Белгілі бір жағдайларда ұйым басшылығы даярлаған және аудитор

¹⁰ 540 ХАС, *Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Глеспелі Ақпаратты Ашып Көрсету*

арқылы жіберілетін жалпы сұраныс бойынша хатта заңгер тікелей аудиторлармен байланысына деген өтініш болады. Жіберілетін хатқа сәйкес ұйым сыртқы заңгері аудиторға кез келген сот істері мен шағымдары, сондай-ақ олардың бағалануы, қаржылық залалдарын бағалау, шығындар туралы ақпарат береді.

A23. Егер ұйым сыртқы заңгері жалпы сұраныс хат бойынша тиісті түрде жауап бере алмаса, мысалы, егер сыртқы заңгер байланысы бар кәсіптік орын сондай хатқа рұқсат бермесе, аудитор сыртқы заңгерімен ерекше сұраныс бойынша хат арқылы тікелей байланысады. Бұл мақсатпен ерекше сұраныс бойынша хат төмендегіні қамтиды:

- (a) Сот істері мен шағымдарының тізімі;
- (b) Керек болса, басшылық әрбір сот ісінің зардаптарын бағалау мен қаржылық залалдарды бағалау; және
- (c) Сыртқы заңгер басшылықтың бағалауының дұрыстығын растауына және егер тізімі ұйым сыртқы заңгерінің назарына түскен тізім толық емес немесе дұрыс емес болса, аудиторға бұдан әрі ақпарат беруіне өтініш.

A24. Белгілі бір жағдайда, аудитор сондай-ақ сыртқы заңгерімен сот істерінің залалдарын талқылау керектігін қарастырады. Мысалы:

- Аудитор шын мәніндегі тәуекел мәселесін қарастырады.
- Мәселенің күрделі болуы.
- Басшылық пен ұйымның сыртқы заңгері арасындағы келіспеушілік.

Әдетте, сондай кездесулер басшылықтың рұқсат етуін талап етеді немесе басшылықтың өкілдерімен жүргізіледі.

A25. 700 ХАС-ке¹¹ (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитор дәлелін аудитордың пікіріне негізін салатын, аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алған күнінен бұрын шығармауы тиіс, аудитордың есебін шығарған күніне қатысты сот істері мен шағымдарының күйі бойынша аудиторлық дәлел басшылықтың сұранысы арқылы байланысты мәселелерді қарастыруға жауапкершілікте болатын ішкі заңгері арқылы алынады. Кейбір жағдайда, аудитор ұйым сыртқы заңгерінен жаңартылған ақпарат алуы қажет.

Сегмент Бойынша Ақпарат (Сілт: Тарм. 13)

A26. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне қатысты ұйым қаржылық есептілікте сегмент бойынша ақпарат ашуы керек немесе соған рұқсат береді. Сегмент бойынша ақпарат ұсыну мен ашуға аудитордың

¹¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру Және Есеп Жүргізу*, 41 тармақ

жауапкершілігі тұтас алғанда қаржылық есептілікке қатысты. Атап айтқанда, аудитор жекелеген негізінде ұсынылған сегмент бойынша ақпарат туралы пікір айтудың қажеттілігін туғызбайтын аудиторлық шараларды орындауының керегі жоқ.

Басшылық Қолданатын Әдістерді Түсіну (Сілт: Тарм. 13(а))

A27. Жағдайларға қарай сегмент бойынша ақпарат анықтауда басшылық қолданатын әдістерді білуге қатысты мысалдары, бұл мәселелер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес ашуға әкелуі мүмкін:

- Сатулар, сегмент арасында аударымдар мен төлемдер, сегментаралық сомаларды жою.
- Бюджеттер мен басқа күтілген нәтижелерін саластыру, сатулардың пайызы ретінде операциялар пайдасын саластыру.
- Сегмент арасында активтердің және шығындардың біркелкі болуы.
- Алдыңғы кезеңнің сәйкестігіне де, сәйкес еместігіне де қатысы бар ашылымдардың дұрыстығы.

505 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ СЫРТҚЫ РАСТАУЛАР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Аудиттік Дәлелдеме Алу Үшін Сыртқы Растау Рәсімдері	2–3
Күшіне ену күні	4
Мақсаты	5
Анықтамалары	6
Талаптары	
Сыртқы Растау Рәсімдері	7
Басшылықтың Аудиторға Растау Туралы Сұрау Жіберуіне Рұқсат Беруден Бас Тартуы	8–9
Сыртқы Растау Рәсімдерінің Нәтижелері	10–14
Теріс Растаулар	15
Алынған Дәлелдемені Бағалау	16
Қолданбалы және басқа түсіндірме материал	
Сыртқы Растау Рәсімдері	A1–A7
Басшылықтың Аудиторға Растау Туралы Сұрау Жіберуіне Рұқсат Беруден Бас Тартуы	A8–A10
Сыртқы Растау Рәсімдерінің Нәтижелері	A11–A22
Теріс Растаулар	A23
<u>Алынған Дәлелдемені Бағалау</u>	<u>A24–A25</u>

Сыртқы Растаулар, 505 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Осы Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) 330 ХАС¹ пен 500 ХАС-ке² талаптарына сәйкес аудиттік дәлелдемелерді алу үшін аудитордың сыртқы растау рәсімдерін қолдануын қарастырады. Бұл стандарт 501 ХАС-пен³ қарастырылатын сот істері мен шағымдары туралы сұрауларды қарастырамайды.

Аудиттік Дәлелдеме Алу Үшін Сыртқы Растау Рәсімдері

2. 500 ХАС аудиттік дәлелдемелердің сенімділігі оның қайнар көзіне және табиғатына әсер ететіндігін және ол алынған жеке жағдайларға байланысты болатындығын көрсетеді.⁴ Бұл ХАС аудиттік дәлелдемелерге қатысты келесі жалпылама тұжырымдарды да қамтиды:⁵
 - Аудиторлық дәлелдемелер ұйымнантыс тәуелсіз дереккөздерден алынған жағдайда барынша сенімді болып табылады.
 - Аудитордың өзі тікелей алған аудиторлық дәлелдемелер жанама жолмен немесе ой тұжырымдаулар арқылы алынған аудиторлық дәлелдемелерге қарағанда барынша сенімді болып табылады.
 - Аудиторлық дәлелдемелер олар құжат түрінде орын алған жағдайда аса сенімді болып табылады.

Соған сәйкес, аудитордың аудиттелетін ұйымменбайланысқан үшінші жақтардан тікелей алған растауды сұратуына берілген жазбаша жауаптың түпнұсқасы түріндегі аудиторлық дәлелдемелер өздерін жекелеп немесе өзге аудиторлық шаралар барысында алынған аудиторлық дәлелдемелермен бірге қарастырған жағдайда барынша сенімді болып табылады. Бұл ХАС аудиторға сыртқы растау шараларын орындау мен әзірлеуде сәйкесті әрі сенімді аудиттік дәлелдеме алуға көмектеседі.

3. Басқа ХАС-тар сыртқы растау маңызын аудиттік дәлелдеме ретінде қарастырады:
 - 330 ХАС-та аудитордың бұдан арғы уақыттағы аудиторлық шараларды әзірлеу мен орындаудың ортақ көзқарасын белгілеуге қатысты жауапкершілігі қарастырылған, соңғыларының сипаты, мерзімі мен ауқымы қаржылық есептілік пен тұжырымдардың деңгейіндегі елеулі

¹ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

² 500 ХАС, *Аудиторлық Дәлелдеме*

³ 501 ХАС, *Аудиттік Дәлелдеме - Таңдалған Баптарға Қатысты Арнайы Қарастырулар*

⁴ 500 ХАС, А5 тармақ

⁵ 500 ХАС, А31 тармақ

бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне қатысты жауаптық сипатқа ие болып келеді.⁶ Атап айтқанда, 330 ХАС келесіні көрсетеді: аудитор елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекеліне байланыссыз түрде аудитор әрекеттердің әрбір елеулі класы, шоттардың сальдосы мен ашулар бойынша шараларды әзірлеп, орындайды. Бұл шараларға шын мәнінде белгілі бір тұжырымдар бойынша сыртқы растауларды қолдану ісі енуі мүмкін.⁷

- 330 ХАС-та тәуекелдің бағасы неғұрлым жоғары болған сайын, аудитордың шаралардан соғұрлым сенімді және тиісті аудиторлық дәлелдемелерді алуға тырысатындығы көрсетілген.⁸ Соған сәйкес, аудитор одан да сенімді және тиісті аудиторлық дәлелдемелерді алу үшін шараларды немесе тұжырымдар деңгейіндегі барынша көп аудиторлық дәлелдемелерді әзірлейді. Мысалы аудитор дәлелдемені үшінші жақтан тікелей алады немесе тәуелсіз көздермен дәлелді талқылайды. 330 ХАС-ке сәйкес сыртқы растау шаралары аудиторға аудитор алаяқтық немесе қателерден туындаған елеулі кемшілікті шын мәніндегі тәуекеліне қатысты шараларын орындауы керек болатын сенімділігі жоғары деңгейімен аудиттік дәлелдеме алуға көмек береді.⁹
- 240 ХАС аудитор алаяқтық немесе қателерден туындаған елеулі кемшіліктің шын мәніндегі тәуекеліне шара ретінде қосымша ақпарат алу мақсатымен растау сұраныстарын көрсетеді.¹⁰
- 500 ХАС-та ұйымның тәуелсіз көздері, мысалы, сыртқы растаулар аудитор есеп жазуларындағы немесе басшылық ұсынымдарынан алатын сенімділікті жоғарылатады.¹¹

Күшіне ену күні

4. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

5. Сыртқы растау шараларын орындау кезіндегі аудитордың мақсаты сәйкесті сенімді аудиттік дәлелдеме үшін сондай шараларды әзірлеу мен орындау.

⁶ 330 ХАС, 5-6 тармақтар

⁷ 330 ХАС, 18-19 тармақтар

⁸ 330 ХАС, 7(b) тармақ

⁹ 330 ХАС, А53 тармақтар

¹⁰ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, А38 тармақ

¹¹ 500 ХАС, А8-А9 тармақтар

Анықтамалары

6. Бұл ХАС мақсаты келесі терминдер мағыналарымен көрсетілген:
- (a) Сыртқы растау – Аудиторға үшінші жақтың тікелей жауап ретінде қағаз немесе электронды түрде алынған аудиттік дәлелдеме.
 - (b) Жағымды растауды сұратуға жауап – Растайтын тарап тікелей аудиторға беретін сұраныс; бұл сұраныста растайтын тарап сұраныстағы ақпаратқа келісетін-келіспейтіні немесе сұратылатын ақпаратты беретін-бермейтіні ескерілмеген.
 - (c) Теріс растауға өтініш – Егер растайтын тарап сұраныстағы ақпаратқа келіссе, растайтын тарап аудиторға тікелей қайтаратын жауап.
 - (d) Жауаптың болмауы – Растайтын тарап жағымды растау сұранысына жауап қайтаруға, немесе толығымен қайтаруға қабілеті немесе растау сұранысы жіберілмей қайтарылды.
 - (e) Айрықшалар – Растауға сұратылатын немесе ұйымның жазуларындағы ақпарат пен растайтын тарап беретін ақпарат айырмасы.

Талаптары

Сыртқы Растау Рәсімдері

7. Растау жөніндегі шараларды орындау кезінде аудитор сыртқы растауды сұратуды бақылайды:
- (a) Растауды сұратылатын ақпарат белгіленуін; (Сілт: Тарм. А1)
 - (b) Өздеріне сұрату жіберілетін тұлғаларды таңдап алу процесін; (Сілт: Тарм. А2)
 - (c) Растауды сұратулардың әзірленуі және сол сұратуларға берілетін жауаптарды бақылауға алуы тиіс; және (Сілт: Тарм. А3-А6)
 - (d) Растауды сұратулардың жөнелтілуін, сонымен қоса, керек болса қуаттайтын тарапқа қосымша сұратулар. (Сілт: Тарм. А7)

Басшылықтың Аудиторға Растау Туралы Сұрау Жіберуіне Рұқсат Беруден Бас Тартуы

8. Егер басшылық аудиторға растауды сұрату жіберуге рұқсат етпесе, аудитор төмендегіні орындайды:
- (a) Басшылықтың бас тартуының себептерін біледі және олардың шындығы мен дұрыстығы бойынша аудиттік дәлелдеме алады; (Сілт: Тарм. А8)

- (b) Елеулі кемшілікпен байланысты тәуекелге, сонымен қоса алаяқтық тәуекеліне, басқа аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі, деңгейіне тигізетін әсерін аудитордың бағасынан басшылықтың бас тарту салдарына баға беру; және (Сілт: Тарм. А9)
 - (c) Тиісті сенімді аудиттік дәлелдеме алуға арнайы әзірленген баламалы аудиторлық шараларды орындау. (Сілт: Тарм. А10)
9. Егер аудитордың жасалған қорытындысы бойынша басшылықтың аудиторға растауды сұрату жіберуге рұқсат етуден бас тартуы дұрыс болмаса, немесе аудитор баламалы аудиторлық шаралардан тиісті сенімді аудиттік дәлелдеме алуға қабілеті болмаса, аудитор 260 ХАС-ке¹² (Қайта қарастырылған) сәйкес өкілетті тұлғалармен байланысады. Аудитор сондай-ақ 705 ХАС-ке¹³ (Қайта қарастырылған) сай аудит пен аудитор пікірінің зардаптарын анықтайды.

Сыртқы Растау Рәсімдерінің Нәтижелері

Растауды Сұратуға Жауаптардың Сенімділігі

- 10. Егер аудитор күмән келтіретін факторларды анықтаса, ол жауаптың шүбәсіздігін қарастырып шығып, барлық күмәндарды сейілту үшін аудиторлық шараларды орындайды. (Сілт: Тарм. А11-А16)
- 11. Егер аудитор растауды сұратуға жауап сенімсіздігін қарастырып шықса, онда ол елеулі кемшілік тәуекеліне байланысты, алаяқтық тәуекеліне, басқа аудиторлық сипатына, мерзімі мен деңгейіне әсерін тексереді. (Сілт: Тарм. А17)

Жауаптың Болмауы

- 12. Әрбір жауаптың болмауы жағдайында, аудитор тиісті сенімді аудиттік дәлелдеме алу үшін баламалы аудиторлық шараларды орындауы тиіс. (Сілт: Тарм. А18-А19)

Сұратуға Жауап Ретінде Оң Қорытындыға Расталғанда Жауабы Жеткілікті Тиісті Аудиттік Дәлелдеме Алу Қажет

- 13. Егер аудитор жағымды растауды сұратуға жауабы жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме алуға қажетті болады деп санаса, баламалы аудиторлық шаралар аудитор талап ететін аудиттік дәлелдемеді қамтамасыз етпейді. Егер аудитор мұндай растауды алмаса, онда ол 705 ХАС-ке сәйкес аудит пен аудитордың пікіріне қатысты зардаптарды қарастырып шығады. (Сілт: Тарм. А20)

¹² 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 16 тармақ

¹³ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

Ерекшеліктер

14. Аудитор елеулі кемшілік көрсететін-көрсетпейтінін ерекшеліктерді анықтауды зерттеуі тиіс. (Сілт: Тарм. А21-А22)

Теріс Растау

15. Жағымсыз растау жағымды растауға қарай шамалы сенімді аудиттік дәлелдеме береді. Атап айтқанда, келесілер болса, аудитор бекіту деңгейіндегі бағаланған тәуекелді жоюға арнап дамытқан шын мәніндегі шаралар ретінде жағымсыз растауды сұратуға жауап қолданбайды: (Сілт: Тарм. А23)
- (а) Аудитор елеулі кемшілік тәуекелі төмен сияқты бағаланған және тұжырымдамаға қатысты бақылау нәтижелілігі бойынша жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме алған;
 - (б) Жағымсыз растауды сұратуларға жататын баптардың жиынтығы кіші, бірегей шот сальдосынан, әрекеттен немесе жағдайлардан тұрады;
 - (с) Тым төмен айрықша деңгейі күтіледі; және
 - (д) Аудитор жағымсыз растауды сұратулар кезінде сондай сұратуларды елеуге әкелетін жағдайларды білмейді.

Алынған Дәлелдемені Бағалау

16. Аудитор сыртқы растау шаралары сәйкестігі мен сенімді аудиттік дәлелдеме береді ме, жоқ па, немесе бұдан әрі аудиттік дәлелдеме керек болды ма, жоқ па, соны бағалайды. (Сілт: Тарм. А24-А25)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Сыртқы Растау Рәсімдері

Сұратылуға Тиесілі Ақпаратты Қарастырып Шығу (Сілт: Тарм. 7(а))

- А1. Сыртқы растау шаралары көбінесе шот сальдосына немесе олардың элементтеріне қатысты ақпарат растау немесе сұрату мақсатымен орындалған. Сондай-ақ, олар келісімшарттар, контракттар немесе ұйым пен басқа тараптар арасындағы әрекеттерді растау немесе белгілі бір жағдайларда олардың ішінде «басқа келісім» болмауын растауға қолданылады.

Тиесілі Растайтын Жақты Таңдап Алу (Сілт: Тарм. 7(б))

- А2. Растауды сұратулар аудитордың пікірі бойынша растауға жататын ақпарат білетін қуаттайтын тарапқа жібергенде, растауды сұратуларға жауаптар

барынша тиісті сенімді аудиттік дәлелдеме беруді сұратады. Мысалы, растауға жататын әрекеттер немесе келісімдер туралы білетін қаржылық институт тұлғасы ақпарат қуаттайтын қаржылық институттағы ең тиісті тұлғасы болып табылады.

Сыртқы Растаулардың Сұратуларын Әзірлеу (Сілт: Тарм. 7(с))

- A3. Сыртқы растаулардың сұратуларын әзірлеу растаулардың сұратуларына жауап деңгейіне, сонымен аудиттік дәлелдемедің сенімділігіне, сипатына әсер етеді.
- A4. Сыртқы растаулардың сұратуларын әзірлеуде қарастырылатын факторлар:
- Бекітулер.
 - Алаяқтық тәуекелін қоса, елеулі кемшіліктің белгілі бір анықталған тәуекелі.
 - Растаулардың сұратуларын ұйымдастыру мен ұсыну.
 - Аудитке немесе бірдей бір келісімге ие алдыңғы тәжірибе.
 - Ақпарат беру әдісі (мысалы, қағаз немесе электронды немесе басқа түрде).
 - Басшылықтың қуаттайтын тарапқа аудиторға жауап беруге рұқсат беруі. Қуаттайтын тарап басшылықтың рұқсаты бар болғанда жауап береді.
 - Сұратылатын ақпарат растауға немесе қамсыздандыруға көздейтін қуаттайтын тараптың қабілеті (мысалы, жалпы балансқа қарамай жекелеген шот-фактура сомасы).
- A5. Жағымды сыртқы растаулардың сұратулары себебімен растаулардың сұратуларына жауап беретін тарап аудиторға барлық жағдайларда тараптың аталмыш ақпаратқа келісуі арқылы немесе бұл тараптан ақпарат алу арқылы жауап береді. Жағымды растауды сұратуға жауап әдеттегі мақсаты сенімді аудиттік дәлелдеме ұсыну. Алайда, растауды сұратуға жауап беретін тарап бұл ақпараттың дұрыстығын қуаттамай жауап беруі мүмкін. Аудитор бұл тәуекелді растауды сұрату бойынша сома белгілемейтін жағымды растауды сұратуларды пайдалану арқылы төмендетеді, сонымен қоса сомаларды толтыру немесе басқа ақпаратты аяқтауды тараптан сұрайды. Екінші жағынан, «бос» растауды сұратулардың пайдалануы төменірек жауап деңгейлеріне әкеледі, себебі қуаттайтын тарап қосымша күштерін салады.
- A6. Олар жіберілгенге дейін сұратуларға тиісті түрдегі жауаптар қайтарылғанын қарастыруға кейбір немесе барлықтарының шындығын тестілеу жағады.

Растауды Сұратуларына Қатысты Шаралар (Сілт: Тарм. 7(d))

- A7. Аудитор алдыңғы сұратуға жауап барабар уақыт ішінде алынбаған жағдайда қосымша растаудың сұратуларын жібереді. Мысалы, аудитор бастапқы мекен-жайдың дұрыстығын қайта қарастырып шығу қосымша немесе бұдан әрі жауап қайтарады.

Басшылықтың Аудиторға Растау Туралы Сұрау Жіберуіне Рұқсат Беруден Бас Тартуы

Басшылықтың Бас Тартуының Негізділігі (Сілт: Тарм. 8(a))

- A8. Басшылық аудиторға растауды сұратуға жауап қайтаруға рұқсат етуден бас тартуы аудитор алғысы келетін аудиттік дәлелдемеді шектеу болып табылады. Аудитор сондай-ақ осы шектеудің себептерін білуі қажет. Кеңейтілген жалпы себеп заң таласының бар болуы немесе қуаттайтын тараппен тоқтаусыз келіссөздер, мерзімді емес растау әсер ететін шешімдер болып табылады. Аудитор себептердің шындығы мен дұрыстығы бойынша аудиттік дәлелдеме жинауы тиіс, өйткені басшылық аудитор алаяқтық немесе қате көрсетуі мүмкін аудиттік дәлелдемеге қол жеткізуін тоқтатуға тырысады деп тәуекел орын алады.

Елеулі Кемшіліктердің Тәуекелін Бағалаудың Зардаптары (Сілт: Тарм. 8(b))

- A9. Аудитор 8 (b) тармақтағы бағалаудан келесі қорытынды жасайды: бекіту деңгейіндегі елеулі кемшіліктің тәуекелін бағалауды қайта қарастыру мен 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған)¹⁴ сәйкес жоспарланған аудиторлық шаралар жетілдіруді қолайлы деп анықтайды. Мысалы, егер басшылық қуаттамауда сұратулары тиісті болмаса, осы 240 ХАС-ке¹⁵ сәйкес бағалауды талап ететін алаяқтық тәуекелінің факторын анықтайды.

Баламалы Аудиторлық Шаралар (Сілт: Тарм. 8(c))

- A10. Баламалы аудиторлық шаралар осы ХАС-тың A18-A19 баяндалғандай жауап болмауы бойынша тән шараларға ұқсас. Мұндай шаралар сондай-ақ бұл ХАС-тың 8(b) аудитор бағалауының нәтижелерін ескереді.

Сыртқы Растау Рәсімдерінің Нәтижелері

Алынған Жауаптардың Сенімділігі (Сілт: Тарм. 10)

- A11. 500 ХАС-ке сәйкес аудиттік дәлелдеме ұйым сыртындағы көздерден алған болса да, сенімділігіне әсер ететін жағдайлар бар болуы мүмкін.¹⁶ Барлық

¹⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдігін Анықтау Мен Бағалау*, 31 тармақ

¹⁵ 240 ХАС, 24 тармақ

¹⁶ 500 ХАС, A31 тармақ

жауаптардың қағып әкету, өзгерту немесе алаяқтық тәуекелі бар. Мұндай тәуекел жауап құжат немесе электронды түрінде немесе басқа құралдары арқылы алынады. Жауаптың сенімділігіне күмәнді анықтайтын факторлар келесі болады:

- Аудитор жанама түрде алады; немесе
 - Бастыпқыда көзделген қуаттайтын тараптан болып шықпаған.
- A12. Электронды түрде алынған жауаптар, мысалы, факсимилді немесе электронды пошта арқылы қайтарылған жауаптар сенімділік бойынша тәуекелді қарастырады, себебі респонденттің күйі мен өкілетін анықтау күрделі және өзгертулер анықтауға мүмкін емес. Аудитор мен респондент қолданатын, электронды түрде алынған жауаптарға қауіпсіз органы құрайтын процес бұл тәуекелдіктерді төмендетеді. Егер аудитор мұндай процес қауіпсіз және тиісті түрде бақыланатынына риза болса, байланысты жауаптардың сенімділігі жоғарытылады. Электронды растау процесіне мысалы ақпаратты кодылаудың пайдаланылуы, электронды сандық қолдар, сонымен қоса веб сайттың барабарлығын растау шараларын пайдалану арқылы ақпараттың жіберушісінің бірдейлігін электронды түрде растау жөніндегі әр түрлі әдістемесі жатады.
- A13. Егер қуаттайтын тарап растауды сұратуларға жауаптарды қайтару және үйлестіру мақсатымен үшінші жақты қолданса, аудитор бұл тәуекелді жою үшін шараларды орындайды:
- (a) Жауап тиісті дерекнамадан болмауы мүмкін;
 - (b) Респонденттің жауап қайтаруға өкілеті жоқ болуы мүмкін; және
 - (c) Тапсырыс берудің адалдығы қауіпке ұшыратылуы мүмкін.
- A14. 500 ХАС аудитор аудиттік дәлелдеме ретінде қолданылатын ақпараттың сенімділігіне күмәндарды жою үшін шараларды жетілдіру немесе толтыру керектігін анықтайды.¹⁷ Аудитор қуаттайтын тараппен байланысу арқасында растауды сұратуға жауаптардың көздерін, сипатын айқындайды. Мысалы, қуаттайтын тарап электронды пошта арқылы жауап қайтарғанда, аудитор қуаттайтын тараппен соңғы шынында жауап қайтарған-қайтармағанын растау мәселесі бойынша телефон арқылы хабарласады. Жауап аудиторға жанама қайтарылмаған (мысалы, қуаттайтын тарап аудиторға қарамастан кәсіпорынға жөнсіз жауап қайтарғандықтан), аудитор қуаттайтын тараптан соңғы аудиторға жазбаша түрде жауап қайтаруды сұратады.
- A15. Жекелеген жағдайда растауды сұратуға ауызша жауап сыртқы растау анықтамасына сай келмейді, оның себебі бұл аудиторға тікелей жазбаша

¹⁷ 500 ХАС, 11 тармақ

жауап емес. Алайда, растауды сұратуға ауызша жауап алуда, аудитор жағдайларға байланысты қуаттайтын тараптан аудиторға тікелей жазбаша түрде жауап қайтаруды сұрайды. Егер мұндай жауап алынбаған болса, 12 тармаққа сәйкес аудитор ауызша жауаптағы ақпарат растау үшін басқа аудиттік дәлелдеме жинайды.

- A16. Растауды сұратуға жауап оның қолданылуына қатысты шектеулі тіл қамтиды. Сондай шектеулер аудиттік дәлелдеме сияқты жауаптың сенімділігін заң күшінен айырмайды.

Сенімсіз Жауаптар (Сілт: Тарм. 11)

- A17. Аудитор жауап сенімсіз болуы бойынша қорытындыға келсе, онда ол бекіту деңгейіндегі елеулі кемшіліктің тәуекелін бағалауды, сонымен қоса 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған)¹⁸ сәйкес жоспарланған аудиторлық шараларды жетілдіруді қайта қарастырып шығуды керек етуі мүмкін. Мысалы, сенімсіз жауап 240 ХАС-ке¹⁹ сәйкес бағалауды талап ететін алаяқтық тәуекелінің факторын айқындайды.

Жауаптың Болмауы (Сілт: Тарм. 12)

- A18. Аудитор атқаратын баламалы аудиторлық шаралардың мысалдары:

- Дебиторлық берісі балансы жөніндегі шаралар – ерекше кейінгі қолма-қол түсімдер, тауарларды тиеуге қатысты құжаттама, кезеңнің соңына қатысты сатуларды зерттеу.
- Дебиторлық берісі балансы жөніндегі шаралар – кейінгі ақшалай шығындарды немесе үшінші жақтардан алынған хат-хабардарды, басқа жазуларды, мысалы кіріс жөнелтпе құжатын зерттеу.

- A19. Баламалы аудиторлық шаралардың сипаты мен деңгейіне талас шот пен тұжырымдама ықпал етеді. Растауды сұратуға жауаптың болмауы елеулі кемшіліктің алдыңғы анықталмаған тәуекелін белгілейді. Осыған орай, аудитор бекіту деңгейіндегі елеулі кемшіліктер бағаланған тәуекелін қайта қарастырып, 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған)²⁰ сәйкес жоспарланған аудиторлық шараларды жетілдіреді. Мысалы, растауды сұратуға аздаған жауаптар күтілген жауаптарға қарай немесе үлкен саны 240 ХАС-ке²¹ сәйкес бағалауды талап ететін алдыңғы анықталмаған алаяқтық тәуекелінің факторын анықтайды.

¹⁸ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

¹⁹ 240 ХАС, 25 тармақ

²⁰ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

²¹ 240 ХАС, 24 тармақ

Теріс Растауды Сұратуға Жауап Жеткілікті Туісті Аудиттік Дәлелдеме Алу Үшін Керектігі (Сілт: Тарм. 13)

- A20. Белгілі бір жағдайларда, аудитор жеткілікті расталған аудиторлық дәлелдерді алу үшін оң растау сұранысына жауап қажет болған растау деңгейінде маңызды бұрмаланулардың тәуекелін анықтай алады. Мұндай жағдайлар мыналарды қамтуы мүмкін:
- Басшылықтың тұжырымдамасын растауға қол жетімді ақпарат тек ұйым сыртында қол жетімді болады.
 - Ерекше алаяқтық тәуекелінің факторлары оның ішінде басшылықтың бақылауды ескермеуінің тәуекелі немесе сөз байланысудың тәуекелі, бұл тәуекел қызметкерлерді немесе басшылықты таратып, аудиторға ұйымнаналынған дәлелге сүйенуді болдырмайды.

Ерекшеліктер (Сілт: Тарм. 14)

- A21. Растауды сұратуға жауаптарда ескерілген айрықшалар кемшілік немесе қаржылық есептіліктегі ықтимал кемшілікті анықтайды. Кемшілік анықталса, аудитор 240 ХАС-ке сәйкес сондай кемшіліктер алаяқтықты көрсететінін бағалайды.²² Айрықшалар бірдей қуаттайтын тараптан немесе бірдей шоттардан алынған жауаптардың сапасы бойынша нұсқау ұсынады. Олар сондай-ақ кәсіпорынның қаржылық есеп беруді ішкі бақылаудың жетіспеушілік немесе жетіспеушіліктерді қарастырады.
- A22. Кейбір айрықшалар кемшіліктерді көрсетпейді. Мысалы, аудитор растауды сұратуға жауаптардағы ерекшеліктер сыртқы растау шараларының мерзімі, өлшеуі немесе кеңсе қателерінен туындайды деп санауы мүмкін.

Теріс Растаулар (Сілт: Тарм. 15)

- A23. Жағымсыз растауды сұратуға жауап алуға қабілет болмауы айқын түрде қуаттайтын тараптың растауды сұрату алуын немесе сұраныстағы ақпараттың дәлме-дәлдігін растауын анықтамайды. Атап айтқанда, қуаттайтын тараптың жағымсыз растауды сұратуға жауабы жағымды растауды сұратуға жауаппен салыстырғанда шамалы сенімді аудиттік дәлелдеме қамтамасыз етеді. Қуаттайтын тарап сондай-ақ сұратудағы ақпарат оларға арнап алғанда қуаттайтын сұратуға қатысты келіспеушілікті анықтай отырып жауап қайтарады; қуаттайтын тарап өзгеше жауап қайтара алмайды. Мысалы, егер олар олардың шоттағы баланс растауды сұратуда азайтып жібереді деп санаса банк депозиті шотын ұстаушылар жауап қайтарады, бірақ олар баланс көтеріп жіберіледі деп санағанда жауап қайтаруы мүмкін болмайды. Осыған байланысты, банк депозиті шотын ұстаушыға жағымсыз растауға сұраныс

²² 240 ХАС, 35 тармақ

жіберу сондай баланстар азайтып жіберілетінін қарастыруда пайдалы шара болып шығады, бірақ егер аудитор растауда сұратуды көтеріп жіберуге қатысты дәлел жинаса, тиімді болу мүмкін емес.

Алынған Дәлелдемені Бағалау (Сілт: Тарм. 16)

- A24. Жекелеген сыртқы растауды сұратулардың нәтижелерін бағалауда аудитор сондай нәтижелер келесі санаттарға бөледі:
- (a) Растауды сұратудағы ақпаратқа келісімін анықтайтын, тиісті қуаттайтын тараптың жауабы немесе айрықшасыз сұратылған ақпарат беру;
 - (b) Сенімсіз жауап ретінде қарастырылатын жауап;
 - (c) Жауаптың болмауы; немесе
 - (d) Айрықша анықтайтын жауап.
- A25. Аудитордың бағалауы, аудитор орындап жатқан басқа аудиторлық шараларды қоса алғанда, аудиторға жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме алынды ма, жоқ па, немесе 330 ХАС-ке²³ сәйкес бұдан әрі аудиттік дәлелдеме қажет бола ма, жоқ па, деген қорытындыға келуге көмек береді.

²³ 330 ХАС, 26-27 тармақтар

510 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ БАСТАПҚЫ АУДИТОРЛЫҚ КЕЛІСІМДЕР - БАСТАПҚЫ САЛЬДОЛАР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Күшіне ену күні	2
Мақсаты	3
Анықтамалары	4
Талаптары	
Аудиторлық Рәсімдер	5–9
Аудиторлық Қорытындылар Мен Есеп Беру	10–13
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Аудиторлық Рәсімдер	A1–A7
Аудиторлық Қорытындылар Мен Есеп Беру	A8–A9
Қосымша: Жетілдірілген Пікір Бар Аудитордың Есебінің Көрнекіліктері	

Бастапқы Аудиторлық Келісімдер - Бастапқы Сальдолар, 510 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) бастапқы аудиторлық келісімдегі бастапқы сальдоларға қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады. Қаржылық есептіліктің сомасынан басқа, ашылу сальдосына кезеңнің басында болған, мысалы, шартты міндеттемелер мен міндеттемелер сияқты ашып көрсетуді қажет ететін мәселелер кіреді. Қаржылық есептілікте салыстырмалы қаржылық ақпарат болған кезде, 710 ХАС¹ талаптар мен нұсқаулар қолданылады. талаптары мен нұсқауы сондай-ақ қолданылады. 300 ХАС² бастапқы аудит басталғанға дейін қызметке қатысты қосымша талаптар мен нұсқаулықтарды қамтиды.

Күшіне ену күні

2. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

3. Бастапқы аудиттің келісімін жүргізуде бастапқы сальдоларға қатысты аудитордың мақсаты келесі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алады:

- (a) Бастапқы сальдолар ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне елеулі ықпал ететін кемшіліктерді қамтиды; және
- (b) Бастапқы баланста көрсетілген сәйкесті есеп саясаты үнемі ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінде қолданылады, немесе соған енгізілген өзгерістер тиісті түрде есеп беріледі және қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес ұсынылған және ашылған.

Анықтамалары

4. Бұл ХАС мақсаты келесі терминдер мағыналарымен көрсетілген:

- (a) Бастапқы аудит келісімі – Келісім:
 - (i) Алдыңғы кезеңде қаржылық есептілік аудиті орындалмады; немесе
 - (ii) Алдыңғы кезеңнің қаржылық есептемесі аудитордың көмекшісімен тексерілді.

¹ 710 ХАС, *Салыстырмалы Ақпарат—Сәйкес Көрсеткіштер Және Салыстырмалы Қаржылық Есептілік*

² 300 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитін Жоспарлау*

- (b) Бастапқы сальдолар – Кезең басындағы шоттар бойынша қалдықтар. Бастапқы сальдолар өткен кезеңнің соңғы сальдоларына негізделеді де өткен кезеңде қолданылған өткен кезең мен есеп саясаты операцияларының ықпалын көрсетеді. Бастапқы кезеңдегі сальдо сондай-ақ кезеңнің басында болған және ашылу тиіс ақпараттардан тұрады, мысалы, шартты және нақты міндеттер.
- (c) Бастамашы аудитор – Кәсіпорынның алдыңғы кезеңдегі қаржылық есептілігіне аудит жүргізген және қазіргі аудиторды ауыстырған басқа аудиторлық фирманың аудитору.

Талаптары

Аудиторлық Рәсімдер

Бастапқы Сальдолар

5. Аудитор, керек болса, ең соңғы қаржылық есептілікті және соған байланысты есебін, керек болса, бастапқы сальдоға, оның ішінде ашылымдарға қатысты ақпарат бойынша ақпарат туралы есебін қарастырады.
6. Аудитор бастапқы сальдо ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне елеулі ықпал ететін кемшіліктер бар, жоқ екеніне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел жинайды: (Сілт: Тарм. А1–А2)
 - (a) Аудитор өткен кезеңнің бастапқы сальдо ағымдағы кезеңге дұрыс ауыстырған немесе керек болса қайталап расталған-расталмағанын шешеді;
 - (b) Аудитор бастапқы сальдо тиісті саясаттың қолданысын көрсетеді ме, жоқ па деп сануы керек; және
 - (c) Келесі шаралардың біреуін немесе одан да көбін орындау: (Сілт: Тарм. А3–А7)
 - (i) Өткен жылдағы қаржылық есептілік жөнінде аудит жүргізілген жағдайда, бастапқы балансқа қатысты дәлел алу мақсатымен алдыңғы аудитордың жұмыс құжаттарын шолу;
 - (ii) Соңғы кезеңде атқарылған аудиторлық шаралар бастапқы сальдоға қатысты дәлел береді ме, жоқ па деп баға беру; немесе
 - (iii) Бастапқы сальдоға қатысты дәлел жинау мақсатымен ерекше аудиторлық шаралар орындау.
7. Егер аудитор бастапқы сальдо соңғы кезеңдегі қаржылық есептілікке елеулі ықпал етуі мүмкін болар кемшіліктер қамтитынына қатысты

аудиторлық дәлел алса, онда ол соңғы кезеңдегі қаржылық есептілікке ықпалын шешуге жағдайларға тән шаралар ретінде сондай қосымша аудиторлық шаралар орындауы тиіс. Егер аудитор сондай кемшіліктер соңғы кезеңдегі қаржылық есептілікте орын алуына қатысты қорытындыға келсе, онда ол 450 ХАС-ке³ сәйкес басшылық пен өкілетті тұлғалардың сәйкесті деңгейіне кемшіліктер туралы хабардар етеді.

Есеп Саясат Сәйкестігі

8. Аудитор бастапқы сальдосында көрсетілген есеп саясаты сәйкесті түрде соңғы кезеңдегі қаржылық есептілікке қолданылады ма, жоқ па, және есеп саясатындағы өзгерістер тиісті түрде есепке алынды ма, жоқ па, сонымен қоса адекватты түрде ұсынылды ма, жоқ па қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес ашып көрсетілді ме, жоқ па деп қарастырып шығады.

Алдыңғы Аудитордың Есебіндегі Сәйкесті Ақпарат

9. Егер өткен кезеңдегі қаржылық есептіліктер бойынша алдыңғы аудитор аудит орындаса және пікірдегі өзгерістер орын алса, онда аудитор 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған)⁴ сай соңғы кезеңдегі қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануының тәуекеліне баға беруде жетілдірулерге әкеп соғатын мәселенің ықпалын бағалауы тиіс.

Аудиторлық Қорытындылар Мен Есеп Беру

Бастапқы Сальдолар

10. Егер аудитор бастапқы сальдоға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қабілеті болмаса, онда ол кәсіптік пікір айтады немесе, керек болса, 705 ХАС-ке⁵ (Қайта қарастырылған) сәйкес қаржылық есептілік бойынша пікір айтудан бас тартады. (Сілт: Тарм. А8)
11. Егер аудитор бастапқы сальдо соңғы кезеңдегі қаржылық есептілікке елеулі ықпал ететін кемшіліктерді қамтиды деп санаса, егер кемшіліктердің ықпалы тиісті түрде есепке алынса немесе адекватты түрде ұсынылса немесе ашылса, онда аудитор кәсіптік пікір айтады немесе, керек болса, 705 ХАС-ке⁵ сәйкес жағымсыз пікір айтады.

Есеп Саясатының Сәйкестігі

12. Егер аудитор келесідей қорытындыласа:

³ 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*, 8 және 12 тармақтар

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

⁵ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

- (a) соңғы кезеңдегі есеп саясаты сәйкессіз түрде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес бастапқы сальдоға қатысты қолданылса; немесе
 - (b) егер есеп саясатындағы өзгеріс қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес тиісті түрде есеп алынған немесе адекватты түрде ұсынылған немесе ашып көрсетілген болмаса,
- онда аудитор 705 ХАС-ке (Қайта қарастырылған) сәйкес кәсіптік немесе жағымсыз пікір айтады.

Алдыңғы Аудитордың Есебіндегі Пікірді Жетілдіру

13. Егер өткен кезеңдегі қаржылық есептілікке қатысы бар алдыңғы аудитордың пікірі соңғы кезеңдегі қаржылық есептілікке тән мен елеулі болып келетін модификациялауды қамтыса, аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) пен 710 ХАС-ке сәйкес соңғы кезеңдегі қаржылық есептілік туралы аудитордың пікірін модификациялайды. (Сілт: Тарм. А9)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Аудиторлық Рәсімдер

Қоғамдық сектор ұйымдарын қарастыру (Сілт: Тарм. 6)

- A1. Қоғамдық секторда соңғы аудитор алдыңғы аудитордан ала алатын ақпаратты заң немесе реттеуші шектеулер орын алады. Мысалы, егер заңнамаға сай тағайындалған аудитор (мысалы, Бас аудитор, немесе Бас аудитордың атынан тағайындалған басқа тиісті кәсіптік тұлға) өткен уақытта аудитор орындаған қоғамдық сектор кәсіпорыны жекешелендірілсе, заңнамаға сай тағайындалған аудитор жеке сектордағы, жаңадан тағайындалған аудиторға қамтамасыз бере алатын жұмыс құжаттарына немесе өзге ақпаратты қол жеткізудің көлемі құпиялық заңы немесе нормативтік актілерімен шектеліп отырады. Сондай хабарлау шектеліп отыратын жағдайда басқа жолдармен алынуы керек және қажет болса егер жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алына алмаса, аудитордың пікіріне әсерін қарастыру арқылы алынады.
- A2. Егер заңнамаға сәйкес тағайындалған аудитор жеке сектордағы аудиттің фирмасына қоғамдық сектор кәсіпорының аудитін басқаруына тапсырса, және заңнамаға сәйкес тағайындалған аудитор қоғамдық сектор кәсіпорының өткен кезеңдегі қаржылық есептілігі бойынша аудит орындаған фирмадан басқа аудиттің фирмасын

тағайындаса, бұл әдетте заңнамаға сәйкес тағайындалған аудиторға аудитордардағы өзгерістер сияқты қарастырылады. Аутсорсинг келісімінің сипатына байланысты алайда аудиттің келісімі олардың жауапкершіліктерін орындауға жауапкершілігі бар жеке сектор аудиторының келешегінің негізінде бастапқы аудиттің келісімі сияқты қарастырылады. Осыған сәйкес бұл ХАС қолданылады.

Бастапқы Сальдолар (Сілт: Тарм. 6 (с))

- A3. Аудиторлардың бас сальдоларға қатысты алуы тиіс аудиторлық дәлелдердің жеткіліктілігі мен тиістілігі бойынша аудитордың сипаты мен деңгейі мына аспектілерге байланысты:
- Ұйым ұстанатын есеп саясаты.
 - Ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің елеулі тәуелкелділігі, әрекеттердің топтары және шоттар сипаты.
 - Ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілікке қатысты бас сальдоларының елеулілігі.
 - Өткен кезеңде қаржылық есептілік аудиті жүргізілді ме, жүргізілмеді ме аудиторлық есеп беру модификацияланды ма.
- A4. Өткен кезеңнің қаржылық есеп аудитін басқа аудитор жүргізгенде, жұмыс істеп жатқан аудитор бұрынғы аудитордың жұмыс құжатына шолу жасау арқылы шоттардың бастапқы сальдоларына қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алады. Мұндай жағдайда қазіргі аудитор бұрынғы аудитордың кәсіби жете білушілігін және тәуелсіздігін қарастыруы тиіс.
- A5. Байланысты әдептану мен кәсіби талаптар соңғы аудитор алдыңғы аудиторға ақпарат беруі бойынша нұсқау ұсынады.
- A6. Ағымдағы активтер мен қысқа мерзімді міндеттемелерге қатысты кейбір аудиторлық дәлелдерді ағымдағы кезеңнің аудиторлық шараларының бір бөлігі ретінде алынуы мүмкін. Мысалы, ағымдағы кезең ішінде кезең басына дебиторлық берешекті (кредиторлық берешекті) өтеу (төлеу) олардың кезең басына бар екеніне, құқығы мен міндеттеріне, толықтылығы мен бағасына кейбір аудиторлық дәлелдер береді. Бірақ тауарлы–материалдық қорлар жағдайында аудиторға кезең басына тауарлы–материалдық қорлардың барын анықтау қиынырақ. Сондықтан әдетте қосымша шаралар қажет, мысалы:
- Тауарлық-материалдық қорларды ағымдық түгендеуді бақылау және кері шотпен тауарлы-материалдық қорлардың бастапқы санын тексеру.
 - Кезең басына тауарлық-материалдық қорлар бірлігінің бағасын тестілеу.

- Сонымен қатар жалпы пайданы және кезең бойынша бөлуді тестілеу.

А7. Ағымдғы активтерден және ұзақ мерзімді міндеттемелерден тыс ұзақ мерзімді активтер және міндеттер үшін, аудитор бастапқы сальдо негізіндегі есеп жазбаларын тексереді. Белгілі бір жағдайда аудитор бастапқы сальдоларды растау, мысалы, негізгі қорлар, инвестициялар және ұзақ мерзімді берешектерді растау мүмкіндігін үшінші жақтардан алады. Басқа жағдайда аудиторға қосымша аудиторлық шараларды орындау қажет болуы мүмкін.

Аудиторлық Қорытындылар Мен Есеп Бery

Бастапқы Сальдолар (Сілт: Тарм. 10)

А8. 705 ХАС-та (Қайта қарастырылған) қаржылық есептілік туралы аудитордың пікірін модификациялауға әкелуі мүмкін жағдайлар, жағдайға тән пікірдің түрі, сонымен қоса аудитордың пікірі модификацияланған жағдайда аудитор есебінің мазмұны бойынша нұсқау ұсынады. Жоғарыда аталған шараларды орындағаннан кейін, аудитор бастапқы сальдоға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмаса, аудиторлық есеп беруге мыналар кіруі керек:

- (a) Ескертпесі бар пікір айту немесе пікір айтудан бас тарту; немесе
- (b) Заңнама немесе нормативтік актілер рұқсат етпесе, әрекеттердің нәтижелері, керек болса, ақшалай ағымдары туралы пікір ескертпесі бар пікір немесе кәсіптік пікір немесе қаржылық ұстаным бойынша модификацияланбаған.

Осы Қосымшада аудитордың есептерінің көрнекіліктері көрсетілген.

Алдыңғы Аудитордың Есебіндегі Пікірді Жетілдіру (Сілт: Тарм. 13)

А9. Кейбір жағдайда алдыңғы аудитордың пікірін модификациялау ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігі туралы пікірге тән және елеулі болмауы мүмкін. Бұл мысалы өткен кезеңде ауқымды шектеу орын алған, бірақ ауқым шектеу келтіретін мәселе ағымдағы кезеңде шешілді деген жағдай орын алуы мүмкін.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А8)

Жетілдірілген Пікірі Бар Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

Ескертпе: Бұл көрнекілікті аудитор есептерінде Пікір бөлімі 700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес бірінші орынға қойылды, ал Пікір Негіздері бөлімі Пікір бөлімінен кейін орналастырылды. Сондай-ақ, қазіргі аудитордың міндеттері бөліміне енгізілген бірінші және соңғы сөйлемдер енді Пікірді Негіздері бөліміне енгізілді.

Көрнекілік 1:

Осы көрнекі аудиторлық есепті жасау үшін келесі жағдайлар болжанады::

- Әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып, бағаланатын ұйымдарды қоспағанда, ұйымның қаржылық есебінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит болып табылмайды (мысалы, 600 ХАС¹ қолданылмайды).
- Қаржылық есептілікті ұйым басшылығы Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес дайындайды (жалпы мақсаттар жүйесі).
- Аудиторлық келісімнің шарттары басшылықтың 210 ХАС²-дағы қаржылық есептілік үшін жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Аудитор ағымдағы кезеңнің басында материалдық қорлардың есебін бақылаған жоқ және тауарлы-материалдық қорлардың бастапқы сальдосына қатысты аудиторлық дәлелдерді ала алмады.
- Тауарлы-материалдық қорлардың бастапқы сальдосына қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдерді ала алмаудың ықтимал салдары маңызды болып саналады, бірақ ұйымның қаржылық нәтижелері мен ақша ағындарына әсер етпейді.³
- Жылдың аяғындағы қаржылық жағдайы әділетті түрде ұсынылған.

¹ 600 ХАС, *Арнайы Қарастырулар - Топтық Қаржылық Есептілігінің Аудиті (Құрамдас Аудиторлардың Жұмысын Қоса Алғанда)*

² 210 ХАС, *Аудит Келісімдерінің Шарттарымен Келісу*

³ Егер мүмкін болатын әсер, аудитордың пікірі бойынша, ұйымның қаржылық нәтижелері мен ақша ағындары үшін елеулі және кең таралған болып саналса, аудитор қаржылық нәтижелер мен ақша ағындары туралы пікірден бас тартады.

- Осы нақты заңнамаларда, заңдар мен нормативтік актілер аудиторға қаржылық көрсеткіштер мен ақша ағымдары туралы білікті және қаржылық жағдайға қатысты өзгертілмеген пікір беруге тыйым салады.
- Аудитке қатысты тиісті әдеп талаптары - бұл заңнама талаптары.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған)⁴ сәйкес ұйымның үздіксіз қызмет ету қабілетіне елеулі күмән тудыруы мүмкін оқиғалар мен жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС сәйкес хабарлауды талап етпейді және басқаша шешім қабылдамайды.⁵
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған және басқа ақпараттың маңызды бұрмалануын анықтаған жоқ.
- Тиісті сандар ұсынылған және алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі алдыңғы аудитормен тексерілген. Аудиторға заңдарда немесе нормативтік актілерде алдыңғы цифрдағы аудитордың тиісті цифрлар туралы есебіне сілтеме жасауға тыйым салынбаған және ол шешім қабылдаған.
- Қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты адамдардан бөлек болады.
- Қаржылық есептілік аудитінен басқа аудитордың жергілікті заңнамаға сәйкес талап етілетін басқа есеп беру міндеттемелері бар.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРДЫҢ ЕСЕБІ

ABC Компаниясы Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Мекен-жайға]

Қаржылық Есептілік Аудиты Бойынша Есеп⁶

Білікті Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есепті және жиынтық кіріс туралы есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есепті және аяқталған жылдың ақшалай қаражаттарының қозғалысы

⁴ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

⁵ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелеріне Хабарлау*

⁶ «Қаржылық Есептілік Аудиті Туралы Есеп» тақырыпшасы «Басқа Құқықтық Және Реттеуші Талаптар Туралы Есеп» екінші тақырыпшасында қолданылмайтын жағдайларда қажет емес.

туралы есепті және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғанда, қаржылық есептілікке ескертпелерді қамтитын ABC Компаниясының (Компанияның) қаржылық есебіне аудит жүргіздік

Біздің пікірімізше, біздің есептің *Білікті Пікір үшін Негіз* бөлімінде сипатталған мәселенің ықтимал әсерлерін қоспағанда, ілеспе қаржылық есептілік 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы Компанияның қаржылық жағдайын және (оның) Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жылдағы қаржылық нәтижелері мен ақша ағындарын барлық жағынан шынайы түрде көрсетеді (*немесе шынайы және әділ көзқарас береді*).

Білікті Пікір үшін Негіз

Біз компанияның аудитору ретінде 20X1 жылдың 30 маусымында тағайындалдық, осылайша жыл басында материалдық қорлардың есебін жүргізген жоқпыз. Біз 20X0 жылғы 31 желтоқсанда өткізілген тауарлық-материалдық құндылықтардың балама тәсілдерімен қанағаттандыра алмадық. Тауарлы-материалдық қорлардың ашылуы қаржылық нәтижелер мен ақша ағындарын анықтауға кіріскендіктен, біз жиынтық кіріс туралы есепте және операциялық қызметтен таза ақша қаражатының қозғалысы туралы есепте көрсетілген бір жыл ішіндегі пайдаға қатысты түзетулер қажет болуы мүмкін-қажет еместігін анықтай алмадық.

Біз аудитті Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАСы) сәйкес өткіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі біздің есебіміздің *Қаржылық Есептілік Аудиті үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компаниядан тәуелсізбіз және осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер білікті пікірімізді білдіру үшін жеткілікті және лайықты деп санаймыз.

Басқа Мәселе

20X0 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін Компанияның қаржылық есебіне 20X1 жылдың 31 наурызында осы есептіліктерге жетілдірілмеген пікір білдірген басқа аудитормен аудит жүргізілді.

Басқа Ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептіліктен Және Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат» сияқты басқа тақырып]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) көрсетілген есептіліктің талаптарына сәйкес есеп беру - 720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 Көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Бойынша Басшылықтың Және Басқаруға Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Міндеттері⁷

[700 ХАС (Қайта қарастырылған)⁸ сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілікті қараңыз]

Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Міндеттері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілікті қараңыз]

Басқа Заң Мен Нормативтік Талаптар Бойынша Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілікті қараңыз]

[Нақты заңнамаға сәйкес аудиторлық фирма атынан, аудитордың жеке аты немесе екеуінің де қол қоюы]

[Аудитордың Мекен-жайы]

[Күні]

⁷ Осы көрнекі аудиторлық есептерде терминдер мен басқаруға өкілеттік берілген тұлғаларды белгілі бір заңнамадағы заңды база тұрғысынан сәйкес келетін басқа терминмен ауыстыру қажет болуы мүмкін.

⁸ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп беру

Көрнекілік 2:

Осы көрнекі аудиторлық есепті жасау үшін келесі жағдайлар болжанады:

- Әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып, бағаланатын ұйымдарды қоспағанда, ұйымның қаржылық есебінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит болып табылмайды (мысалы, 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есептілікті ұйым басшылығы ХҚЕС сәйкес дайындайды (жалпы мақсаттар жүйесі).
- Аудиторлық келісімнің шарттары басшылықтың 210 ХАС-дағы қаржылық есептілік үшін жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Аудитор ағымдағы кезеңнің басында материалдық қорлардың есебін бақылаған жоқ және тауарлы-материалдық қорлардың бастапқы сальдосына қатысты аудиторлық дәлелдерді ала алмады.
- Тауарлы-материалдық қорлардың бастапқы сальдосына қатысты жеткілікті аудиторлық дәлелдерді ала алмаудың ықтимал салдары маңызды болып саналады, бірақ ұйымның қаржылық нәтижелері мен ақша ағындарына әсер етпейді.⁹
- Жылдың аяғындағы қаржылық жағдайы әділетті түрде ұсынылған.
- Қаржылық нәтижеге және ақша қаражатының қозғалысына қатысты және қаржылық жағдайға қатысты түзетілмеген пікір қалыптасқан жағдайда орынды деп саналады.
- Аудитке қатысты тиісті әдеп талаптары - бұл заңнама талаптары.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз қызмет ету қабілетіне елеулі күмән тудыруы мүмкін оқиғалар мен жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС сәйкес хабарлауды талап етпейді және басқаша шешім қабылдамайды.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған

⁹ Егер мүмкін болатын әсер, аудитордың пікірі бойынша, ұйымның қаржылық нәтижелері мен ақша ағындары үшін елеулі және кең таралған болып саналса, аудитор қаржылық нәтижелер мен ақша ағындары туралы пікірден бас тартады.

күнге дейін алған және басқа ақпараттың маңызды бұрмалануын анықтаған жоқ.

- Тиісті сандар ұсынылған және алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі алдыңғы аудитормен тексерілген. Аудиторға заңдарда немесе нормативтік актілерде алдыңғы цифрдағы аудитордың тиісті цифрлар туралы есебіне сілтеме жасауға тыйым салынбаған және ол шешім қабылдаған.
- Қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты адамдардан бөлек болады.
- Қаржылық есептілік аудитінен басқа аудитордың жергілікті заңнамаға сәйкес талап етілетін басқа есеп беру міндеттемелері бар.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРДЫҢ ЕСЕБІ

ABC Компаниясы Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Мекен-жайға]

Қаржылық Есептілік Аудиты Бойынша Есеп¹⁰

Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есепті және жиынтық кіріс туралы есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есепті және аяқталған жылдың ақшалай қаражаттарының қозғалысы туралы есепті және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғанда, қаржылық есептілікке ескертпелерді қамтитын ABC Компаниясының (Компанияның) қаржылық есебіне аудит жүргіздік

Қаржылық Нәтижелер Мен Ақша Ағындары Туралы Білікті Пікір

Біздің пікірімізше, біздің есебіміздің білікті пікір негіздері бөлімінде сипатталған мәселенің ықтимал әсерлерін қоспағанда, Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (ХКЕС) сәйкес 20X1 ж. 31 желтоқсанда аяқталған жыл үшін Компанияның қаржылық нәтижелері мен ақша ағындарын жиынтық кіріс туралы ілеспе есеп және ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есеп барлық маңызды жағынан әділетті ұсынады (немесе шынайы және әділ көзқарас береді).

Қаржылық Жағдай Туралы Пікір

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық жағдай туралы есеп ҚЕХС сәйкес 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша Компанияның қаржылық жағдайын барлық жағынан (немесе шынайы және әділ көзқараспен) ұсынады.

¹⁰ «Қаржылық Есептілік Аудиті Туралы Есеп» тақырыпшасы «Басқа Құқықтық Және Реттеуші Талаптар Туралы Есеп» екінші тақырыпшасында қолданылмайтын жағдайларда қажет емес.

Қаржылық Нәтижелер Мен Ақша Қаражаттарының Қозғалысы Туралы Білікті Пікір Негіздерін Қосқандағы Пікірлер Негізі

Біз компанияның аудитору ретінде 20X1 жылдың 30 маусымында тағайындалдық, осылайша жыл басында материалдық қорлардың есебін жүргізген жоқпыз. Біз 20X0 жылғы 31 желтоқсанда өткізілген тауарлық-материалдық құндылықтардың балама тәсілдерімен қанағаттандыра алмадық. Тауарлы-материалдық қорлардың ашылуы қаржылық нәтижелер мен ақша ағындарын анықтауға кіріскендіктен, біз жиынтық кіріс туралы есепте және операциялық қызметтен таза ақша қаражатының қозғалысы туралы есепте көрсетілген бір жыл ішіндегі пайдаға қатысты түзетулер қажет болуы мүмкін-қажет еместігін анықтай алмадық.

Біз аудитті Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАСы) сәйкес өткіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі біздің есебіміздің Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компаниядан тәуелсізбіз және осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер қаржылық жай-күй туралы және қаржылық нәтижелер мен ақша ағындары туралы білікті аудиторлық пікірімізді білдіру үшін жеткілікті және лайықты деп санаймыз.

Басқа Мәселе

20X0 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін Компанияның қаржылық есебіне 20X1 жылдың 31 наурызында осы есептіліктерге жетілдірілмеген пікір білдірген басқа аудитормен аудит жүргізілді.

Басқа Ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептіліктен Және Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат» сияқты басқа тақырып]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) көрсетілген есептіліктің талаптарына сәйкес есеп беру - 720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 Көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Бойынша Басшылықтың Және Басқаруға Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Міндеттері¹¹

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілікті қараңыз]

Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Міндеттері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілікті қараңыз]

¹¹ Немесе белгілі бір заңнамадағы құқықтық база тұрғысынан сәйкес келетін басқа да терминдер

Басқа Заң Мен Нормативтік Талаптар Бойынша Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілікті қараңыз]

[Нақты заңнамаға сәйкес аудиторлық фирма атынан, аудитордың жеке аты немесе екеуінің де қол қоюы]

[Аудитордың Мекен-жайы]

[Күні]

520 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

ТАЛДАМАЛЫ РӘСІМДЕР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Күшіне ену күні	2
Мақсаты	3
Анықтамалар	4
Талаптары	
Елеулі Талдамалы Рәсімдер	5
Жалпы Қорытынды Жасауға Көмек Беретін Талдамалы Рәсімдер	6
Талдамалы Рәсімдердің Нәтижелерін Зерттеу	7
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Талдамалы Рәсімдердің Анықтамасы	A1–A3
Елеулі Талдамалы Рәсімдер	A4–A16
Жалпы Қорытынды Жасауға Көмек Беретін Талдамалы Рәсімдер	A17–A19
Талдамалы Рәсімдердің Нәтижелерін Зерттеу	A20–A21

Талдамалы Рәсімдер, 520 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандартында (ХАС-та) аудитордың талдамалы рәсімдерді елеулі рәсімдер («елеулі талдамалы рәсімдер») ретінде қолдануын қарастырады. Сондай-ақ, осы стандартқа аудиттің соңына жақын аудиторға қаржылық есептілік бойынша қорытындыға келуге жәрдемдесетін талдамалы рәсімдерді орындауға аудитордың жауапкершілігі енгізілді. 315 ХАС-ында (Қайта қарастырылған)¹ тәуекелді бағалау рәсімдері ретінде талдамалы рәсімдерді пайдалану белгіленген. 330 ХАС-ында бағаланған тәуекелдіктерге қатысты аудиторлық рәсімдердің сипаты, мерзімі, деңгейі бойынша талаптар мен нұсқау орнатылды.²

Күшіне ену күні

2. 2009 жылғы 15 желтоқсанныан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

3. Аудитордың мақсаты:
 - (a) Елеулі талдамалы рәсімдерді пайдалану кезінде сәйкес сенімді аудиторлық дәлел жинау; және
 - (b) Қаржылық есептілік кәсіпорын туралы аудитордың біліміне сәйкес келеді ме, жоқ па, аудиттің соңына таман қаржылық есептілік ұйым туралы аудитордың біліміне сәйкес келу-келмеуі бойынша қорытындыға келуге көмектесетін талдамалы аудиторлық рәсімдер әзірлеп, орындау.

Анықтамалар

4. Осы ХАС мақсаттары үшін, «талдамалы рәсімдер» деген термин қаржылық мәлімет пен қаржылық емес мәлімет шындыққа ұқсайтын қатынастарын талдау арқылы қаржылық ақпаратқа баға берулер болып табылады. Талдамалы рәсімдерге, сондай-ақ, анықталған ауытқулар мен басқа сәйкесті ақпаратқа сәйкес келмейтін немесе елеулі сома арқылы күтілген көрсеткіштерден ерекшеленетін қатынастар себебімен қажетті болып табылатын зерттеу жатады. (Сілт: Тарм. А1-А3)

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйым Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*, 6 (b) тармақ

² 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*, 6 және 18 тармақ

Талаптары

Елеулі Талдамалы Рәсімдер

5. 330 ХАС-ке³ сәйкес, бөлек немесе бөлшектерді тестілеумен біріктірілсе, елеулі рәсімдер ретінде елеулі талдамалы рәсімдерді әзірлеу мен орындауда, аудитор төмендегіні орындайды: (Сілт: Тарм. А4-А5)
 - (a) Бұл тұжырымдамалар бойынша елеулі кемшіліктің бағаланған тәуекелін, керек болса, бөлшектерді тестілеуді қоса, дәл осы тұжырымдар бойынша белгілі бір елеулі талдамалы шараладың мақсатына сәйкестігін анықтау; (Сілт: Тарм. А6-А11)
 - (b) Қол жетерлік ақпараттың қайнар көзін, салыстырылатындығын, сипатын, дұрыстығын, сонымен қоса дайындалған бақылау, аудитордың тіркелген сомалар немесе коэффициенттерді күтулері дамытылатын мәліметтің сенімділігін бағалау; (Сілт: Тарм. А12-А14)
 - (c) Тіркелген сомалар немесе коэффициенттерді күтулерді дамыту және күтулер бөлек алынған немесе басқалармен біріктірілген, қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануына келтіретін кемшіліктерді анықтауға жеткілікті мен дәлме-дәл болуын бағалау; және (Сілт: Тарм. А15)
 - (d) Күтілген көрсеткіштерге қарамастан 7 тармаққа көрсетілгендей бұдан әрі зерттеусіз тіркелген сомалардың кез-келген айырмашылығын белгілеу. (Сілт: Тарм. А16)

Жалпы Қорытынды Жасауға Көмек Беретін Талдамалы Рәсімдер

6. Аудитор аудиттің кезеңіне таман аудиторға қаржылық есептілік аудитордың ұйым туралы біліміне сәйкес келуі бойынша қорытынды жасауға мүмкіншілік беретін талдамалы аудиторлық рәсімдерді әзірлеп, орындауы тиіс. (Сілт: Тарм. А17-А19)

Талдамалы Рәсімдердің Нәтижелерін Зерттеу

7. Егер бұл ХАС-ке сәйкес орындалған талдамалы аудиторлық рәсімдер ауытқуларды немесе өзге қатысты мәліметке сәйкес келмейтін немесе елеулі сома бойынша күтілген көрсеткіштерден ерекшеленетін қатынастарды анықтаса, аудитор бұл ерекшеліктерді зерттеуі тиіс:
 - (a) Аудитор басшылыққа сұрау жүргізуі, басшылықтың жауаптарына тиісті аудиторлық дәлел алуы тиіс; және

³ 330 ХАС, 18 тармақ

- (b) Жағдайлар үшін керек болатын рәсімдер ретінде басқа аудиторлық рәсімдерді орындау. (Сілт: Тарм. А20-А21)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Талдамалы Рәсімдердің Мағынасы (Сілт: Тарм. 4)

- A1. Талдамалы рәсімдерға ұйымдардың қаржылық ақпараттарын салыстыру кіреді, мысалы:
- Алдыңғы кезеңдегі ақпараттармен салыстыру.
 - Ұйым қызметінің күтілетін нәтижелерімен салыстыру, мысалы, сметалармен немесе болжаулармен, сондай-ақ аудитордың болжамдарымен, мысалы тозуды бағалау.
 - Ұқсас салалық ақпаратпен салыстыру, мысалы, ұйымдардың сатудан түскен табыстарын орташа салалық көрсеткішті дебиторлық берешектер сомасымен немесе осы саладағы көлемі ұқсас басқа кәсіпорындардың көрсеткіштерімен салыстыру.
- A2. Сонымен қатар, талдамалы рәсімдер төмендегідей өзара байланысты қарастырады:
- Ұйым тәжірибесіне негізделген болжам үлгісіне сәйкес келуі тиіс қаржылық ақпарат элементтері арасындағы байланыс (мысалы, жалпы табыстың пайыздық көрсеткіштері).
 - Қаржылық ақпарат пен қаржылық емес сипаттағы сәйкес ақпараттар арасындағы байланыс, мысалы еңбекақы төлемдері шығыстары мен қызметкерлер саны арасындағы байланыс.
- A3. Жоғарыда айтылған рәсімдерді жүзеге асыру үшін қарапайым салыстырулардан бастап күрделі статистикалық әдістер қолданылатын кешенді талдауға дейінгі әр түрлі әдістер қолданылады. Талдамалы рәсімдер жинақтық қаржылық есептілікке; құрамдас бөліктердің (мысалы, еншілес компаниялар, бөлімшелер немесе сегменттер) есептілігіне, және қаржылық ақпараттың жекелеген элементтеріне қолданылады.

Елеулі Талдамалы Рәсімдер (Сілт: Тарм. 5)

- A4. Бекіту деңгейіндегі аудитордың елеулі шараларына бөлшектерді тестілеу, елеулі талдамалы рәсімдер, немесе екеуін бір уақытта пайдалану кіреді. Қандай да бір аудиторлық рәсімдерді қолдану, қандай да бір маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер шешім қабылдау бекіту деңгейіндегі аудиторлық тәуекелді қолайлы төмен деңгейге дейін төмендетуге арнап әзірленген қол жетерлік талдамалы

рәсімдердің күтілген нәтижелілігі мен тиімділігіне қатысты аудитордың пікіріне негізделеді.

- A5. Аудитор басшылықтан маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді қолдануды қажет ететін ақпаратқа қол жеткізу мен оның сенімділігі, сонымен қоса ұйымдардың кез-келген талдамалы рәсімдердің нәтижелері туралы сұраныс жібереді. Аудитор мұндай мәлімет тиісті түрде дайындалғанына риза болса, басшылық дайындаған талдамалы мәлімет пайдалану тиімді болып табылады.

Берілген Тұжырымдар Үшін Арнайы Талдамалық Рәсімдердің Жарамдылығы
(Сілт: Тарм. 5(a))

- A6. Маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер әдетте біраздан кейін болжауға болатын әрекеттердің үлкен санына қолданылады. Маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді қолдану деректер арасындағы өзара байланысты күтуге негізделеді және керісінше жағдайларға байланысты көрсететін белгілі бір шарттар болмаған кезде жалғасын табады. Алайда, маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдердің нәтижелеріне сенімділік аудиторлық рәсімдер маңызды бұрмалауларды мүмкін болатын тәуекелдер ретінде өзара байланысты анықтайтын талдамалы рәсімдерді аудиторлық бағалауға байланысты.
- A7. Кейбір жағдайда, тіпті қарапайым болжамдалатын модель талдама шара ретінде тиімді болуы мүмкін. Мысалы, кәсіпорын белгілі бір кезең ішінде белгіленген жалақы ставкасы бойынша қызметкерлердің белгілі саны бар болған кезде, бұл аудиторға дәлме-дәлдіктің жоғары деңгейінде кезеңге қатысты жалпы жалақы шығындарына баға беру үшін осы мәліметті пайдалануға мүмкіншілік береді, сонымен сол аудитор қаржылық есептіліктегі елеулі бапқа қатысты аудиторлық дәлел ала алады, ал жалақы бойынша бөлшектерді тестілеуді жүргізудің керектігін төмендетеді. Тегіс мойындалған сату коэффициенттерін (мысалы, бөлшектеп сату ұйымдары әр түрлі типтері бойынша пайда мөлшері) пайдалану көбінесе белгіленген сомалардың дұрыстығын қолдау мақсатымен дәлел қамтамасыз ету үшін елеулі талдамалы рәсімдерға тиімді түрде қолданылады.
- A8. Талдамалы рәсімдердің әр түрлі типтері растаудың әр түрлі деңгейлерін қамтамасыз етеді. Мысалы, пәтерлерге бөлінген ғимарат жөніндегі жалпы жалдау табысын болжау, жалдау ставкаларын, пәтерлердің санын есепке алатын талдамалы рәсімдер сенімді дәлел ұсына алатын элементтері тиісті бақыланса, бөлшектерді тестілеу арқылы бұдан әрі бақылау қажеттілігін жоя алады. Керісінше, жалпы пайда пайызы есеп айырысулар мен салыстырулар табыс санын растау құралы ретінде шамалы сенімді дәлел бере алады, бірақ басқа аудиторлық шаралармен бірге қолданылса, мықты растауды қамтамасыз етеді.

- A9. Белгілі бір маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдердің мақсатына сәйкестігін айқындауға бекітудің сипаты мен аудитордың елеулі кемшіліктердің тәуекелін бағалауына ықпал етеді. Мысалы, егер Қолданушының тапсырысын бақылау кем болса, онда аудитор дебиторлық берісінің тұжырымдамасы мен маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді емес, бөлшектерді тестілеуге сүйенеді.
- A10. Белгілі бір маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер сондай-ақ, бөлшектерді тестілеу бірдей тұжырымдама бойынша орындалса, елеулі болып табылады. Мысалы, дебиторлық қарыз балансы шоттарын бекітуді бағалауға қатысты аудиторлық дәлел алу кезінде, аудитор дебиторлық қарыз өтелімі мүмкіндігін анықтау үшін кейінгі ақшалай түсімдер жөнінде бөлшектерді тестілеуге қосымшаға Қолданушы шотын төлем мерзімі бойынша бөлуге қатысты талдамалы рәсімдерді қолданады.

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Қарастыру

- A11. Кәдімгі іскерлік ұйымдар аудитінде қарастырылатын жекелеген қаржылық есептілік баптары өзара байланысы үнемі емес мемлекеттің аудитіне немесе басқа бизнес емес қоғамдық ұйымдарға тән келмейді; мысалы, көпшілікті қоғамдық сектор ұйымдарының табысы мен шығыны арасында тікелей байланысы төмен болады. Толтыру ретінде, активтерді сатып алу жөніндегі шығындарды капиталдың есебіне жатқызуға болғандықтан, тауырлық материалдық қорларды түгендеу, негізгі қорлар, қаржылық есептілікте ашылған сома жөніндегі шығындар өзара байланысы болмауы мүмкін. Сонымен қоса, салалық мәлімет немесе салыстырмалы мақсаттарға қатысты статистика қоғамдық секторда қол жетерлік болмауы ықтимал. Алайда, басқа өзара байланыстар өзіне тән болуы ықтимал, мысалы, жол құрылысының бір шақырымына қатысты шығындар немесе тозған көлік түрлерімен салыстырылатын сатып алынған көлік түрлері санындағы ауытқулар.

Деректердің Сенімділігі ((Сілт: Тарм. 5(b))

- A12. Деректердің сенімділігіне олардың қайнар көздері мен сипаты әсер етеді, сондай-ақ олар дерек алынған кездегі жағдайға байланысты болады. Маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді жасау мақсатында деректер сенімділігін анықтауда аудитор келесі мәселелерді қарастырады:
- (a) Қолжетімді ақпарат көзі. Мысалы, егер ақпарат ұйымдардан басқа тәуелсіз ақпарат көзінен алынатын болса, ол сенімдірек болуы мүмкін;⁴

⁴ 500 ХАС, *Аудит Дәлелдемесі*, А31 тармақ

- (b) Қол жетімді ақпараттың салыстырылатындығы. Мысалы, салалық деректер арнайы өнім өндіретін және оны сататын ұйымдардың деректерімен салыстыру үшін толықтырылуды қажет етуі мүмкін;
 - (c) Қол жетімді ақпараттың сипаты мен қолайлылығы. Мысалы, қол жеткізу міндетті болып саналатын мақсатқа қарағанда бюджет күтілетін нәтижеден артық жасалған ба; және
 - (d) Ақпараттың толықтығын, дәлдігін және шындығын қамтамасыз етуге арналған ақпаратты дайындауды бақылау. Мысалы, бюджетті дайындау, шолу және орындауды бақылау.
- A13. Аудитор маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді қолдану кезінде, ұйымдардың ақпаратты дайындау барысында, егер бар болса, бақылау құралдарын тестілеуді қарастырады. Мұндай бақылау құралдарының тиімділігі үшін аудитор ақпараттың сенімділігі мен маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдердің нәтижесіне назар аударады. Қаржылық емес ақпаратты бақылауды басқа да бақылау тесттерімен бірге жүргізуге болады. Мысалы, есеп шоттарға бақылауды орнату кезінде мекеме өнімді данамен сату көрсеткішін бақылауды енгізе алады. Мұндай жағдайда аудитор даналап сату көрсеткіштерін бақылау қызметінің тиімділігін тестілеуді көрсетілген есеп шотты өндеуді бақылау қызметінің тиімділігін тестілеумен бірге жүргізеді. Балама ретінде аудитор ақпарат тестілеуге жататынын-жатпайтындығын қарастырады. 500 ХАС маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер үшін қолданылуы тиіс ақпарат жөнінде орындалуы тиіс аудиторлық рәсімдерді анықтау бойынша талаптар мен нұсқауды ұсынады.⁵
- A14. A12(a)-A12(d) тармақтардағы мәселелер аудитор ұйымдардың кезең соңындағы қаржылық есептілігіне қатысты маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер немесе аралықты мерзімдегі рәсімдерді орындау, немесе қалған кезеңге таман маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді көздеуіне қарамастан орындалады. ХАС 330 аралықты мерзімде атқарылатын маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер бойынша талаптар мен нұсқауды ұсынады.⁶

Күтудің Жеткілікті Дәл Болғандығын Бағалау (Сілт: Тарм. 5(c))

- A15. Сенімділіктің қалаған деңгейінде маңызды бұрмалауды анықтау үшін нақты болжам жасау мүмкіндігін бағалау барысында аудитор келесі факторларды қарастырады:

⁵ 500 ХАС, 10 тармақ

⁶ 330 ХАС, 22-23 тармақтар

- Маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдердан күтілетін нәтижелердің дұрыстығы. Мысалы, аудитор әдетте зерттеу немесе жарнама секілді дискрециялық шығыстарды салыстыруға қарағанда жалпы табыстың бір кезеңін екінші кезеңімен салыстыруда үлкен келісімділікті талап етеді.
- Ақпаратты нақтылау мүмкіндігінің деңгейі. Мысалы, маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдер ұйымдардың жалпы қаржылық есептілігіне қолдануға қарағанда қаржылық ақпараттың жекелеген қызмет бөлімшелері немесе ұйымдардың диверсификатталған компоненттерінің қаржылық есептілігін қолдану кезінде тиімді болады.
- Қаржылық және қаржылық емес ақпараттың қол жетімділігі. Мысалы, аудитор маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді өңдеу үшін бюджет және болжам секілді қаржылық ақпараттарға қол жетімді ме, сондай-ақ өндірілген және сатылған өнімнің саны сияқты қаржылық емес ақпараттың қол жетімділігін қарастырады. Егер ақпарат қол жетімді болса, аудитор ақпараттың сенімділігін А12-А13 тармақтарына сәйкес қарастырады.

Қабылданатын Күтілетін Шамалардан Есептелген Сомалардың Айырмашылығы (Сілт: Тарм. 5(d))

А16. Маңыздылығы бойынша талдамалы рәсімдерді өңдеу мен орындау барысында аудитор қосымша зерттеусіз қабылдауға болатын болжамнан ауытқу сомасын қарастырады. Бұл қарастыруларға негізінен сенімділіктің қалаған деңгейіндегі маңыздылығы⁷ мен сенімділігі әсер етеді. 330 ХАС-ке сәйкес, аудитордың тәуекелді бағалауы анағұрлым жоғары болса, аудитор соғұрлым сенімді дәлел жинауы тиіс.⁸ Аудитор маңызды бұрмалаулар тәуекелінің артуы себебінен сенімділіктің қажетті деңгейін арттырып, сенімді дәлелдің қалаған деңгейіне жету үшін қосымша зерттеусіз қабылдауға болатын болжамнан ауытқу сомасын төмендетеді.⁹

Жалпы Қорытынды Жасауға Көмек Беретін Талдамалы Рәсімдер (Сілт: Тарм. 6)

А17. 6 тармаққа сәйкес әзірленген, орындалған талдамалы рәсімдердің нәтижелерінен жасалған қорытындылардың мақсаты жеке құрамдас

⁷ 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*, А13 тармақ

⁸ 330 ХАС, 7(b) тармақ

⁹ 330 ХАС, А19 тармақ

бөлімдердің қаржылық есептіліктің элементтерінің аудиті барысында қалыптастырылған қорытындыларды жалпылау. Бұл аудиторға аудитордың пікірі негізделетін дұрыс қорытындыларды жасауға мүмкіндік береді.

- A18. Мұндай талдамалы аудиторлық рәсімдердің нәтижелері елеулі бұрмалаудың алдыңғы кезеңде расталмаған тәуекелін анықтайды. Сондай жағдайларға сәйкес 315 ХАС (Қайта қарастырылған) бойынша аудитор елеулі бұрмалаудың тәуекелін бағалау, атап айтқанда, бұдан әрі жоспарланған аудиторлық рәсімдерді модификациялауды қарастырады.¹⁰
- A19. 6 тармаққа сәйкес орындалған талдамалы рәсімдер тәуекелді бағалау шараларына ұқсас болады.

Талдамалы Рәсімдердің Нәтижелерін Зерттеу (Сілт: Тарм. 7)

- A20. Басшылықтың шараларына қатысты аудиторлық дәлел, аудитордың ұйым пен оның ортасын білуін қоса, рәсімдерді бағалау арқылы, сондай-ақ аудиттің барысында алынған басқа аудиторлық дәлелмен бірге алынуы мүмкін.
- A21. Бұдан әрі аудиторлық дәлел орындау керектігі келесі жағдайда пайда болады: басшылық түсіндіре алмаса, немесе басшылықтың шараларына қатысты алынған аудиторлық дәлелмен бірге дұрыс болмаса.

¹⁰ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

530 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

АУДИТОРЛЫҚ ІРІКТЕУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–2
Күшіне ену күні	3
Мақсаты	4
Анықтамалары	5
Талаптары	
Іріктеу Құрылымы, Мөлшері Мен Тестілеу Үшін Баптарды Іріктеу ...	6–8
Аудиторлық Рәсімдерді Орындау	9–11
Ауытқулар Мен Бұрмалаулардың Сипаты Мен Себебі	12–13
Бұрмалауларды Жобалау	14
Аудит Іріктемесінің Нәтижелерін Бағалау	15
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Анықтамалары	A1–A3
Іріктеу Құрылымы, Мөлшері Мен Тестілеу Үшін Баптарды Іріктеу ...	A4–A13
Аудиторлық Рәсімдерді Орындау	A14–A16
Ауытқулар Мен Бұрмалаулардың Сипаты Мен Себебі	A17
Бұрмалауларды Жобалау	A18–A20
Аудит Іріктемесінің Нәтижелерін Бағалау	A21–A23
1 Қосымша: Стратификация Және Өлшем Бойынша Іріктеу	
2 Қосымша: Бақылау Тесттерін Жүргізу Үшін Іріктеу Өлшеміне Ықпал Ететін Факторларға Мысалдар	
3 Қосымша: Бөлшектер Тесттерін Жүргізу Үшін Іріктеу Өлшеміне Арналған Факторларға Мысалдар	
4 Қосымша: Сынамаларды Іріктеу Әдістері	

Аудиторлық Іріктеу, 530 Халықаралық Аудит стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудитор аудиторлық рәсімдерді орындау кезінде аудиторлық сынағаларды пайдалануды шешкен кезде қолданылады. Бұл аудитордың үлгіні жобалау және іріктеу кезінде, бақылау және егжей-тегжейлі тестілеу жүргізген кезде және алынған нәтижелер бойынша бағалау кезінде аудитордың статистикалық және статистикалық емес іріктемелерді қолданумен байланысты.
2. Бұл ХАС аудитор аудитордың пікірі негізделген ақылға қонымды қорытындылар жасауға мүмкіншілік беретін аудиторлық шараларды әзірлеу мен орындауға жауапкершіліктер болатын 500 ХАС-ын ¹ толтырады. 500 ХАС аудиторға тестілеу үшін іріктеу бағтарын іріктеуге қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Күшіне ену күні

3. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

4. Аудиттің таңдамасын пайдалану кезінде аудитордың мақсаты таңдама бабы алынған тұжырымдама бойынша қорытынды жасауға сенімді негізін салу.

Анықтамалары

5. Бұл ХАС мақсаты келесі терминдер мағыналарымен көрсетілген:
 - (a) Аудиторлық іріктеу (іріктеу) – таңдаудың барлық бірліктерін іріктеу процесіне қатыса алатындай шоттар сальдосы немесе операциялар сыныптары аралығында 100%-дан аспайтын қатынаста аудиторлық шараларды қолданудан тұрады.
 - (b) Бас тұжырымдамалық – аудитор қорытынды шығару үшін іріктеу жүргізетін мәліметтердің толық жиынтығы.
 - (c) Іріктеу тәуекелділігі – аудитордың таңдауға негізделген қорытындысын сондай-ақ аудиторлық шараларды таңдаудың барлық жиынтығына қолданғанда жасалған қорытындысынан айыру мүмкіншілігіне орай туындайды. Іріктеу тәуекелділігінің екі түрі бар:

¹ 500 ХАС, *Аудиттік Дәлелдеме*

- (i) Аудитордың бақылау тәуекелділігі нақты тәуекелділіктен төмен екеніне бақылау тесті жағдайында немесе іс жүзінде болса да маңызына қарай тест жағдайында елеулі қатенің болмауы туралы қорытынды жасау тәуекелділігі. Бұл тәуекелділік аудит тиімділігіне ықпал етіп, тиісті емес аудиторлық қорытынды құру ықтималдылығын арттырады; және
 - (ii) Аудиторлық бақылау тәуекелділігі нақты тәуекелділіктен жоғары болуы (бақылау тесті жағдайында) немесе іс жүзінде болмаса да (маңызына қарай тест жағдайында) елеулі қатенің болуы туралы қорытынды жасау тәуекелділігі. Бұл тәуекелділік аудит ұтымдылығына ықпал етіп, бастапқы қорытындылардың дұрыс еместігінің орнату үшін, қосымша жұмыстың қажеттілігіне әкеледі.
- (d) Іріктеуді қолданудан тыс тәуелділік – іріктеу өлшеміне байланыспаған қандай да бір себеп бойынша аудитордың қате қорытынды құрылуына әкелетін факторлардан туындайды. (Сілт: Тарм. А1)
- (e) Аномальды қате – кейбір сәйкестендірілетін жағдайларды қоспағанда қайталанбайтын оғаш жағдайдан туындайтын қатені білдіреді, яғни осы бас тұжырымдамалықтың қайта ұсынылатын қатесі болып табылады.
- (f) Іріктеу бірлігі – жинақты құрайтын бөлек баптар. (Сілт: Тарм. А2)
- (g) Статистикалық іріктеу – төмендегідей сипаттамалары бар іріктеу жүргізуге кез келген амалды білдіреді:
- (i) Іріктеу үшін баптарды кездейсоқ іріктеу; және
 - (ii) Іріктеу нәтижелерін бағалау үшін, оның ішінде іріктеу тәуекелділігін өлшеу үшін ықтималдылық теориясын қолдану.
- және (ii) сипаттамалары жоқ таңдауды жүргізуге статистикалық емес амал іріктеу ретінде қарастырылады.
- (h) Стратификация – бас тұжырымдамалықты кіші тұжырымдамалықтарға бөлу процесі, олардың әрқайсысы ұқсас сипаттамалары бар (жиі ақшалай құны) іріктеу бірліктерінің тобы.
- (i) Жол берілетін қате – аудитор ол белгілеген ақшалай құнын тұжырымдамалықтағы іс жүзіндегі сенімділік аспайтын

сенімділіктің қолайлы деңгейін алуға тырысатын ақшалай құн.
(Сілт: Тарм. А3)

- (j) Ауытқу жол берілетін деңгейі – Аудитор белгілеген ақшалай құнын тұжырымдамалықтағы іс жүзіндегі ауытқу жол берілетін деңгейі аспайтын сенімділіктің қолайлы деңгейін алуға тырысатын ауытқу жолы берілетін деңгей.

Талаптары

Іріктеу Құрылымы, Мөлшері Мен Тестілеу Үшін Баптарды Іріктеу

6. Аудиторлық таңдауды әзірлеуде, аудитор аудиторлық шаралардың мақсатын мен тұжырымдамалық атрибуттарын қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А4-А9)
7. Демек, аудитор іріктеу тәуекелін қолайлы төмен деңгейге дейін төмендету үшін іріктеу құрылымын қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А10-А11)
8. Аудитор тұжырымдамалықтағы әр қайсы іріктеу бірлігі іріктеуге мүмкіншілік бар іріктеу үшін бірліктерді іріктеу қажет. (Сілт: Тарм. А12-А13)

Аудиторлық Рәсімдерді Орындау

9. Аудитор мақсатқа тән болатын, таңдалған әр қайсы бап бойынша аудиторлық шараларды орындауы тиіс.
10. Егер аудиторлық шара таңдалған бапқа қолданылмаса, аудитор алмастырылатын бап бойынша аудиторлық шара орындауы қажет. (Сілт: Тарм. А14)
11. Егер аудитор таңдалған бап бойынша әзірленген аудиторлық шараларды орындай алмаса, немесе тиісті баламалы шараларды орындай алмаса, онда ол, бақылау тестілеу жағдайы болса, белгіленген бақылаудан ауытқу ретінде немесе, бөлшектерді тестілеу жағдайы болса, кемшілік ретінде қарастырады. (Сілт: Тарм. А15-А16)

Ауытқулар Мен Бұрмалаулардың Сипаты Мен Себебі

12. Аудитор анықталған кез-келген ауытқулар немесе кемшіліктердің сипатын және себебін қарастырып шығып, аудиторлық шараның мақсатына немесе аудиттің басқа салаларына ықтимал әсерін бағалайды. (Сілт: Тарм. А17)
13. Тым сирек кездесетін жағдайда, аудитор іріктеу жүзінде ашылған кемшілік немесе ауытқу аномальды болады деп санаған жағдайда, онда ол кемшілік немесе ауытқу тұжырымдамалықта көрсетілмегеніне қатысты белгісіздіктің жоғары деңгейін алуы керек. Аудитор кемшілік

немесе ауытқу тұжырымдамалықтың қалдығына әсер етпейтін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу үшін қосымша аудиторлық шараларды орындау арқылы белгісіздіктің осы деңгейін ала алады.

Бұрмалауларды Жобалау

14. Бөлшектерді тестілеу үшін аудитор тұжырымдамалық таңдауында табылған кемшіліктерді болжауы тиіс. (Сілт: Тарм. А18-А20)

Аудит Іріктемесінің Нәтижелерін Бағалау

15. Аудитор келесіні бағалау қажет:
- (a) Іріктеудің нәтижелерін бағалау қажет; және (Сілт: Тарм. А21-А22)
 - (b) Аудиттің іріктеуі тестілеуден өткен тұжырымдамалық бойынша сенімді негізін салғанын бағалауы қажет. (Сілт: Тарм. А23)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Анықтамалары

Іріктеме Емес Тәуекелділігі (Сілт: Тарм. 5(d))

- A1. Іріктеме емес тәуекелдігі тиіссіз аудиторлық шараларды пайдалануды немесе аудиторлық дәлел қате түсіндіру мен кемшілік немесе ауытқуларды мойындауға қабілетсіздігін қарастырады.

Іріктеу Бірлігі (Сілт: Тарм. 5(e))

- A2. Мысалы, депозит бланкысына аударылған чектер, банк көшірмесінен несиелік кредиттік жазбалар, сату бойынша шот-фактуралар, дебиторлық берешек сальдосы немесе ақша бірліктері.

Жол Берілетін Қате (Сілт: Тарм. 5(f))

- A3. Таңдауды әзірлеуде аудитор жекелеген елеулі емес кемшіліктердің агрегаты қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануына әкеліп, ықтимал анықталмаған кемшіліктер үшін шек қоятын тәуекелді жою үшін жол берілетін кемшілікті анықтайды. Жол жіберілетін қате 320 ХАС² көрсететіндей белгілі бір іріктеу шарасына орындау маңыздылығының қолданысы болып саналады. Жол жіберілетін қате ұқсас сома немесе орындау маңыздылығынан төмен болатын сомалар болуы мүмкін.

² 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*, 9 тармақ

Іріктеу Құрылымы, Мөлшері Мен Тестілеу Үшін Баптарды Іріктеу

Іріктеу дизайны (Сілт: Тарм. 6)

- A4. Аудиттің таңдамасы аудиторға таңдама баптары алынған тұжырымдамалыққа қатысты қорытынды жасауға немесе жасауға көмектесуге таңдалған баптардың кейбір сипаты бойынша аудиторлық дәлел алуға және бағалауға мүмкіншілік береді. Аудиттің таңдамасы статистикалық емес, статистикалық дискретизация арқылы қолданылады.
- A5. Аудиттің таңдамасын әзірлеуде аудитор қол жеткізілуі тиіс мақсат пен аудиторлық шараларды қисандастыруды қарастырады. Аудиторлық дәлел мен ықтимал ауытқу немесе аудитке қатысты бұрмалауды туғызатын жағдайлардың сипатын қарастыру аудиторға ауытқу немесе кемшілікті не құрастыру мен іріктеу үшін қандай тұжырымдамалықты қолдануға жәрдемдеседі. 500 ХАС 10 тармағының талаптарына сәйкес келу үшін аудиторлық таңдауда, аудитор аудиторлық таңдауға негізделетін тұжырымдамалық толық болуына қатысты дәлел алу үшін аудиторлық шараларды орындауы тиіс.
- A6. Аудитордың аудиторлық шараның мақсатын қарастыруы 6 тармаққа сәйкес анық білім қамтиды: аудиторлық шараның мақсатына тән болатын барлық және тек қана жағдайлар ауытқулар немесе кемшіліктерді болжауға енгізілген ауытқу немесе кемшіліктің мағынасы туралы білім қамтылған. Мысалы, дебиторлық қарыздың бар болуына қатысты бөлшектерді тестілеуде, сол сияқты растау секілді, растау күніне дейін енгізілген, бірақ күнінен кейін қолданушы алған оның төлемдері кемшілік болып саналмайды. Сондай-ақ, қолданушы шоттары арасындағы қате таратылым жалпы дебиторлық шоттар балансына әсер етеді. Осыған сәйкес, бұл аудиттің басқа салаларына, мысалы күдікті қарыздар резервтерінің барлығы немесе алаяқтық тәуекеліне әсерін етсе де, бұл осы белгілі бір аудиторлық шараның іріктеу нәтижелерін бағалауда кемшілік секілді қарастырудың қажеті жоқ.
- A7. Тұжырымдамалықтың сипаттамаларын қарастыруда, бөлшектерді тестілеу үшін аудитор аудитордың сәйкесті бақылау туралы білімі немесе тұжырымдамалықтан алынған баптардың аз санын зерттеуі негізінде ауытқу күтілген деңгейін бағалауы тиіс. Бұл бағалаудың мақсаты аудиторлық таңдауды әзірлеу мен іріктеу мөлшерін анықтау. Мысалы, егер ауытқу күтілген деңгейі тым жоғары болса, аудитор әдетте бақылау тестемеуды шешім қабылдайды. Атап айтқанда, бөлшектерді тестілеу үшін, аудитор тұжырымдамалықта күтілген кемшілікті бақалайды. Егер күтілген кемшілік жоғары болса, үлкен іріктеу мөлшерін 100% зерттеу немесе пайдалану бөлшектерді тестілеуде қолайлы болады.

- A8. Іріктеу баптары жасалған тұжырымдамалықтың сипаттамаларын қарастыруда аудитор стратификация немесе құн өлшелген керек екенін анықтайды. 1 қосымша стратификация мен құн өлшелген іріктеуді бұдан әрі талқылайды.
- A9. Статистикалық немесе статистикалық емес амал пайдалануды шешімі аудитордың пікір мәселесі болып табылады; іріктеу өлшемі статистикалық пен статистикалық емес амалдарын ажырату үшін нағыз критерий болып саналмайды.

Іріктеу Өлшемі (Сілт: Тарм. 7)

- A10. Іріктеу өлшеміне аудитор қабылдауға келісетін іріктеу тәуекелділігінің деңгейі әсер етеді. Аудитор қабылдағысы келетін тәуекелділік деңгейі неғұрлым төмен болса, іріктеу өлшемі соғұрлым үлкен болуы керек.
- A11. Іріктеу өлшемі статистикалық мәліметтерге негізделген нысандарды қолдану арқылы анықталады немесе жағдайларға объективті түрде қолданылатын кәсіби пікірді пайдалану жолымен анықталады. 1 және 2 Қосымшаларда іріктеу көлемін анықтауға және демек іріктеу әдісін қолданумен байланысты тәуекелдік деңгейіне әсер ететін түрлі факторлар келтірілген. Жағдайлар ұқсас болса, 2 және 3 Қосымшаларда анықталған факторлар таңда өлшеміне әсері статистикалық немесе статистикалық емес әдістер таңдалғанға қарамастан ұқсас болады.

Тестілеу Үшін Баптарды Іріктеу (Сілт: Тарм. 8)

- A12. Статистикалық таңдауды қолдану барысында іріктеу өлшемі ықтималдылық теориясы негізінде анықталады. Статистикалық емес таңдауды қолдану барысында іріктеу өлшемі кәсіби пікір негізінде анықталады. Іріктеу мақсаты іріктеу баптары таңдап алынған тұжырымдамалық бойынша қорытынды жасауға дұрыс негізін салу болғанымен аудитор жиынытыққа әдеттегідей сипаттамалары бар іріктеу баптарын іріктеу арқылы алынған қате пікір алдын алу үшін көрсетілім іріктеу бабын іріктеуі қажет.
- A13. Іріктеу баптарын іріктеу негізгі әдістеріне кездейсоқ іріктеуді пайдалану, жүйелі іріктеу мен ойланылмаған іріктеу жатады. Бұл әдістердің әр қайсысы 4 Қосымшада көрсетілген.

Аудиторлық Рәсімдерді Орындау (Сілт: Тарм. 10-11)

- A14. Егер таңдап алынған бап аудиторлық шараны қолдануға тура келмесе, бұл шара әдетте салыстырмалы бапқа қатысты орындалады. Мысалы төлемдерді санкциялауға қатысты дәлелдерді тексеру кезінде жойылған чек таңдап алынады. Егер аудитор чек бұрын жойылғанына әрі ол қате емес екеніне көзі жетсе, тиісті таңдап алынған алмастыратын чек тексеріледі.

- A15. Бірақ кейде, аудитор таңдап алынған бапқа қатысты жоспарланған аудиторлық шараларды қолдана алмайды, мысалы берілетін бап бойынша құжаттардың жоғалуына орай.
- A16. Егер осы элемент бойынша жарамды баламалық аудиторлық шараларды орындау мүмкін болмаса, онда бұл элементті аудитор әдетте қате ретінде қарастырады. Оң растау туралы өтінішке ешбір жауап алынбаған жағдайдағы кейінгі түсімдерді тексеру баламалық жарамды аудиторлық шаралардың мысалы бола алады.

Ауытқулар Мен Бұрмалаулардың Сипаты Мен Себебі (Сілт: Тарм. 12)

- A17. Анықталған қателерді талдағанда, аудитор олардың көпшілігінің ортақ ерекшеліктері бар екенін байқауы мүмкін, мысалы, операциялар түрі, өнімнің ассортименты, немесе уақыт кезеңі. Мұндай жағдайларда аудитор ортақ ерекшеліктері бар барлық баптар жиынтығын сәйкестендіруге шешім қабылданды. Сонымен қатар мұндай қателер қасақана қателер болуы мүмкін және алаяқтықты көрсетеді.

Бұрмалауларды Жобалау (Сілт: Тарм. 14)

- A18. Аудитор тұжырымдамалық үшін жалпы қатені болжайды, мақсаты – қате шамасы туралы терең түсінік алу және бұл шаманы мүмкін қатемен салыстыру.
- A19. Егер қате аномальды болады деп анықталса, онда іріктеу қатесін тұжырымдамалыққа болжағанда, ол алынып тастауы мүмкін. Кез келген мұндай қатенің әрекетін, егер ол түзетілмеген болса, аномальды емес қателерді болжауды қосымша қарастыру керек.
- A20. Бақылау тесттеріне қатысты қателерді дәл болжау талап етілмейді, себебі таңдауда қателердің пайда болу коэффициенті жалпы тұжырымдамалықтағы қателердің болжамданатын коэффициенті болып табылады. 330³ ХАС аудитор сүйенетін бақылаудың қатесі анықталған жағдай бойынша нұсқау ұсынады.

Аудит Іріктемесінің Нәтижелерін Бағалау (Сілт: Тарм. 15)

- A21. Бақылау тесттерімен жағдайларда, егер бастапқы бағалауды растайтын қосымша дәлел алынбаса, таңдаудағы дәлелдің өте жоғары коэффициенті бақылау тәуекелділігінің бағаланған деңгейінің артуына әкелуі мүмкін. Бөлшектерді тесттілеу жағдайларында, таңдаудағы қатенің тым жоғары сомасы аудиторға мынандай қорытынды жасауға алып келеді: егер елеулі қателердің болмауына қандай да бір қосымша дәлелдер болмаса, шоттар сальдосы немесе операциялар сыныптары елеулі ауытқыған.

³ 330 ХАС, Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар, 17 тармақ

- A22. Егжей-тегжейлерді тексеру кезінде болжамды бұрмалаулар және аномалды бұрмалаулар, егер бар болса, аудитордың популяциядағы бұрмалауларды ең жақсы бағалауы болып табылады. Егер болжанатын бұрмалаулар мен аномалды бұрмалаулар, егер бар болса, жол берілмейтін бұрмаланулардан асып кетсе, үлгі сынақтан өткен популяция туралы тұжырым жасау үшін орынды негіз бермейді. Болжалды бұрмаланулар мен аномалды бұрмалауларға жол берілмейтін бұрмаланулар неғұрлым жақын болса, популяциядағы нақты бұрмаланулар жол берілмейтін бұрмаланулардан асып кету ықтималдығы жоғары. Егер болжамды бұрмалаулар аудиторлық үлгіні анықтау үшін пайдаланылған бұрмалауларға қатысты күткеннен үлкен болса, аудитор популяциядағы нақты бұрмалаулардың жол берілмейтін бұрмаланулардан асып кетуі мүмкін іріктеме алу қаупі бар деген қорытындыға келуі мүмкін. Басқа аудиторлық шаралардың нәтижелерін қарастыру аудиторға популяциядағы нақты бұрмаланулардың жол берілмейтін бұрмаланулардан асып кету қаупін бағалауға көмектеседі және қосымша аудиторлық дәлелдер алынған жағдайда тәуекел азайтылуы мүмкін.
- A23. Егер іріктеу нәтижелерін бағалау тұжырымдамалықтың тиісті өзіне тән ерекшеліктерінің бастапқы бағасы қайта қарастырылуы керек болса, аудитор мыналарды істей алады:
- Ұйым басшылығын орнатылған қателерді және келесі қателердің болу мүмкіншілігін зерттеуді сұрау алады және қажетті түзетулер жасайды; немесе
 - Бұдан әрі аудиторлық шаралар сипаты, мерзімі, деңгейіндегі өзгерістер енгізеді. Мысалы, бақылау тесттерімен жағдайда, аудитор іріктеу өлшемін арттырып, балама бақылауды тесттей алады немесе оған байланысты маңызына қарай шараларды түрлендіреді.

1 қосымша

(Сілт: Тарм. А8)

Стратификация Және Өлшем Бойынша Іріктеу

Іріктеу үшін тұжырымдамалықтың сипаттамаларын қарастыруда аудитор стратификация немесе құн анықталған іріктеу керектігін анықтауы мүмкін. Бұл қосымшада аудиторға стратификация мен құн анықталған іріктеу әдістемесін пайдалану бойынша нұсқау ұсынады.

Стратификация

1. Аудитор сәйкестендірілетін сипаттамалары бар үзілмелі кіші мүшеліктерге бөлу жолымен бас тұжырымдамалықты стратификациялауды жүргізсе, аудиттің ұтымдылығын арттыруға болады. Стратификацияның мақсаты - әрбір бөлек страта ішінде баптардың ауытқуын кеміту, және осылайша іріктеу өлшемін ол бойынша тәуекелділікті пропорционал арттырусыз кемітуге мүмкіншілік беру.
2. Бөлшектерді тестілеу шараларын орындағанда, тұжырымдамалық жиі ақшалай құнымен стратификацияланады. Бұл аудиторлық күшті көтеруге байланысты болған ең жоғары әлеует ақша қатесі бар ең жоғары құнды бапты қарастыруға бағыттауға мүмкіндік береді. Осылайша тұжырымдамалық қателердің ең жоғарғы тәуекелділігін көрсететін белгілі бір ерекшеліктерге сай стратификациялануы мүмкін, мысалы, дебиторлық берешектің бағасын тесттегенде, шоттар сальдосы өтеу мерзімі бойынша стратификациялануы мүмкін.
3. Бір қабат аумағында іріктеу баптары қолданылатын шаралар нәтижелері тек берілген қабатты құрайтын баптарға ғана жатқызылады. Бүкіл тұжырымдама бойынша қорытынды құру үшін, аудитор берілген тұжырымдамалықты құрайтын кез келген басқа қабатқа қатысты тәуекелділікті ескеруі тиіс. Мысалы, баптар жиынтығының 20%-ын шоттар сальдосы құнының 90%-ын құруы мүмкін. Аудитор осы баптар бойынша таңдауды тексеруге шешім қабылдай алады. Аудитор берілген іріктеу нәтижелерін бағалайды және қалған 10%-ынан бөлек құнның 90%-ы бойынша қорытынды жасайды (бұл – 10 %-ке қатысты қосымша іріктеу пайдаланылады немесе дәлелдерді жинаудың басқа құралдары да қолданылады немесе бұл 10% елеулі емес ретінде қарастырылады).
4. Егер әрекеттердің тобы немесе шот сальдосы стратаға бөлінсе, онда кемшілік әр страта бойынша жеке болжамдалады. Әр страта бойынша болжамдалатын кемшіліктер содан кейін әрекеттердің жалпы тобына немесе шот сальдосына кемшіліктердің ықтимал әсерін бағалауда біріктіріледі.

Өлшем бойынша Іріктеу

5. Бөлшектерді тестілеуді орындаған кезде, тұжырымдамалықты құрайтын іріктеу бірліктерін ақшалай бірліктері ретінде анықтау тиімді болады. Іріктеп болған соң, нақты ақша бірліктерінің жиынтығынан (мысалы, дебиторлық берешек бойынша сальдо) аудитор нақты элементтерді тексеруге кіріседі, мысалы, бөлек шоттар сальдосы, оларға берілетін ақша бірліктері кіреді. Іріктеу элементтерін анықтау үшін мұндай амал аудиторлық күш құны жоғарырақ элементтерді қарастыруға бағытталады, себебі мұндай бірліктердің іріктеліп алынуға мүмкіншілігі көп, бұл іріктеу өлшемінің кемуіне әкелуі мүмкін. Бұл амал таңдаудағы элементтерді іріктеудің жүйелі тәсілімен бірлесе қолданылады (4-қосымшада көрсетілген) және таңдауды орындау үшін мәліметтерді іріктеу үшін пайдаланылатын жағдайда өте тиімді.

2 қосымша

(Сілт: Тарм. А11)

Бақылау Тесттерін Жүргізу Үшін Іріктеу Өлшеміне Ықпал Ететін Факторларға Мысалдар

Төменде аудитор бақылау тесттерін жүргізу үшін іріктеу өлшемін анықтаған кезде қарастыратын факторлар келтірілген. Бірге қарастырылуы тиісті осы факторлар аудитордың ішкі бақылау құралдарының тестілердің сипатын немесе мерзімдерін өзгертпеуі немесе өзгеше жолмен бағаланған тәуекелдердің ықпалымен негізіделген шараларға қатысты амалды түрлендірмеуі тиіс екенін көздейді.

ФАКТОР	ІРІКТЕУ ӨЛШЕМІНЕ ЫҚПАЛ ЕТУ	
1. Аудитордың тәуекелдерді бағалауына байланысты бақылаудың тиісті элементтерін қарастыратын деңгейінің артуы	Көбірек Арттыру	аудитор, бақылаулардың жұмыс тиімділігі төмен болған сайын, аудитордың бұрмалану қаупін бағалау неғұрлым төмен болады және іріктеменің өлшемі неғұрлым үлкен болуы керек. Егер аудитордың растау деңгейінде маңызды бұрмаланулардың қаупін бағалауы бақылаудың жұмыс тиімділігін күтуді қамтыса, аудитор бақылау тесттерін жүргізуге міндетті. Қалған нәрселер тең болған сайын, аудитор тәуекелдерді бағалауда бақылаудың тиімділігіне неғұрлым көбірек тәуелді болса, аудитордың бақылауды тексерудің дәрежесі соғұрлым жоғары болады (сәйкесінше іріктеудің мөлшері ұлғайтылады).
2. Ауытқудың жол берілетін дәрежесінің жоғарылауы	Кему	ауытқудың мүмкін болатын дәрежесі іріктелген өлшемнің үлкен болуы

ФАКТОР	ІРІКТЕУ ӨЛШЕМІНЕ ЫҚПАЛ ЕТУ	
		керек.жоғары болуы керек.
<p>3. Тестіленетін қауымдалыстың күтілген ауытқу дәрежесінің артуы</p>	<p>Арту</p>	<p>аудитор күтіп отырған ауытқу коэффициенті неғұрлым жоғары болса, іріктеу өлшемі соғұрлым үлкен болуы керек, бұл аудиторға ауытқудың нақты коэффициенттерін ақылға қонымды бағалауға мүмкіндік береді. Аудитордың күтілетін қате коэффициенттерін қарастыруға қатысы бар қолданушы бизнесін түсіну (атап айтқанда, ішкі бақылау жүйелерін түсіну үшін орындалатын шаралар), қызметкерлері құрамындағы немесе ішкі бақылау жүйелеріндегі өзгерістер, бұрынғы кезеңдерде қолданылған аудиторлық шаралар нәтижелері; және басқа да аудиторлық шаралар нәтижелерінің факторлары. Күтілетін қателердің жоғары коэффициенті болса, ол бақылау тәуекелділігінің аз ғана кемуіне кепілдік береді.</p>
<p>4. Тұжырымдамалықтағы ауытқудың нағыз деңгейі ауытқуда жол берілетін деңгейінен аспайтын, аудитор жеткісі келетін сенімділік деңгейінің артуы</p>	<p>Арту</p>	<p>аудитордың іріктеу нәтижелері іс жүзінде тұжырымдамалыққа қателерді таратудың нақты саласының көрсеткіштері болып табылуына қатысты сенімділік дәрежесі жоғары болса, іріктеу өлшемі</p>

ФАКТОР	ІРІКТЕУ ӨЛШЕМІНЕ ЫҚПАЛ ЕТУ	
		соғұрлым жоғары болуы керек.
5. Тұжырымдамалықтағы іріктеу элементтер санының артуы	Елеулі емес әсер	Ірі тұжырымдамалықтарға келсек, олардың нақты өлшемі іріктеу өлшеміне шамалы ғана ықпал етеді. Бірақ кішігірім тұжырымдамалықтарға қатысты аудиторлық іріктеу жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алудың баламалы тәсілдерімен салыстырғанда онша тиімді тәсіл емес.

Бөлшектер Тесттерін Жүргізу Үшін Іріктеу Өлшеміне Арналған Факторларға Мысалдар

Төменде аудитор бөлшектерді тесттерін жүргізу үшін іріктеу өлшемін анықтаған кезде қарастыратын факторлар келтірілген. Бірге қарастырылуы тиісті осы факторлар аудитордың бақылау құралдарының тестілердің сипатын немесе мерзімдерін өзгертпеуі немесе өзгеше жолмен бағаланған тәуекелдердің ықпалымен негізінен шараларға қатысты амалды түрлендірмеуі тиіс екенін көздейді.

ФАКТОР	ІРІКТЕУ ӨЛШЕМІНЕ ЫҚПАЛ ЕТУІ	
<p>1. Маңызды бұрмалаудың тәуекелінде аудиторлық бағалаудың артуы</p>	<p>Арту</p>	<p>Маңызды бұрмалау тәуекелін аудиторлық бағалау неғұрлым жоғары болса, іріктеу өлшемі соғұрлым үлкен болуы керек. Маңызды бұрмалау тәуекелін аудиторлық бағалауға бақылаудың ажырамас тәуекелі мен құралдарының тәуекелі әсер етеді. Мысалы, егер аудитор бақылау тесттерін жүргізбесе, тәуекелді аудиторлық бағалау ішкі бақылаудың операциялық тиімділігі үшін белгілі бір бекітуге қатысы бар төмендетуге болмайды. Демек, аудиторлық тәуекелділікті мүмкін болатын төмен деңгейге кеміту үшін, аудитор анықталмаудың төмен тәуекелділігі алу керек және маңызына қарай тесттерге неғұрлым көп жүгінуі қажет. Аудитор бөлшектерді тесттерінен неғұрлым көп</p>

ФАКТОР	ІРІКТЕУ ӨЛШЕМІНЕ ЫҚПАЛ ЕТУІ	
2. Белгілі бір пайымды растауға бағытталған маңызына қарай басқа аудиторлық шараларды пайдалануды арттыру	Кему	Аудитор белгілі бір тұжырымдамалыққа қатысты анықталмау тәуекелділігін мүмкін деңгейге дейін кеміту үшін маңызына қарай басқа шараларға неғұрлым көп жүгінсе (түбегейлі тесттер немесе талдау шаралары), соғұрлым таңдаудың аз сенімділік талап етіледі және тиісінше іріктеу өлшемі аз болады.
3. Тұжырымдамалықтағы ауытқудың нағыз деңгейі ауытқу жол берілетін деңгейін аспайтын, аудитор жеткісі келетін сенімділіктің деңгейінің артуы	Арту	Аудитордың іріктеу нәтижелері іс жүзінде тұжырымдамалыққа қателерді таратудың нақты саласының көрсеткіштері болып табылуына қатысты сенімділік дәрежесі жоғары болса, іріктеу өлшемі соғұрлым жоғары болуы керек.
4. Бас тұжырымдамалықта іріктеу элементтерінің саны	Кему	Аудитор қабылдауғы келісетін жалпы қате неғұрлым төмен болса, іріктеу өлшемі соғұрлым үлкен болуы керек.
5. Аудитор бас тұжырымдамалықта анықтағысы келетін қатесінің сомасы	Арту	Аудитор тұжырымдамалықта анықтаймын деген қателер сомасы неғұрлым көп болса, іріктеу өлшемі соғұрлым үлкен болуы керек, бұл бас тұжырымдамалықта қателердің нақты сомасына қатысты ақылға сыйар баға беруге мүмкіндік береді. Аудитордың қателірінің күтілетін сомасын қарастыруға қатысты

ФАКТОР	ІРІКТЕУ ӨЛШЕМІНЕ ЫҚПАЛ ЕТУІ	
<p>6. Керек болса, тұжырымдамалықтың стратификациясы</p>	<p>Кему</p>	<p>Стратификация бас тұжырымдамалықтағы элементтердің ақшалай өлшемінде кең диапазон болған кезде қолданылатын тұжырымдамалықты страттарға топтастыру пайдалы болуы мүмкін. Тұжырымдамалық тиісті стратификацияланған жағдайда, страта ішінен іріктеу өлшемінің жалпы шамасы бүкіл тұжырымдамалықтан таңдаудың бір элементі алынған кездегі таңдаудың өлшемінен аз болады.</p>
<p>7. Тұжырымдамалықта іріктеу элементтерінің саны</p>	<p>Елеулі емес әсер</p>	<p>Ірі тұжырымдамалықтарға келетін болсақ, олардың нақты өлшемі іріктеу өлшеміне айтарлықтай ықпал етпейді: демек, кіші тұжырымдамалықтарға қатысты аудиторлық іріктеу жетерлік тиісті аудиторлық дәлелдер алудың балама тәсілдерін салыстырғанда аса тиімді емес. (Бірақ ақша элементтерін таңдауды пайдаланғанда, егер бақылау елеуліліктің пропорционал артуымен өтелмесе бас тұжырымдамалықтың ақшалай құндығы артуы іріктеу өлшемін арттырады)</p>

4 қосымша

(Сілт: Тарм. А13)

Сынамаларды Іріктеу Әдістері

Үлгілерді таңдаудың көптеген әдістері бар. Негізгі әдістер келесілер:

- (a) Кездойсоқ сандарды (немесе кездейсоқ сандар кестесінің компьютерленген генераторын пайдалану арқылы) пайдалану.
- (b) Жүйелі іріктеу, бұл кезде тұжырымдамалықтағы іріктеу бірліктерінің саны іріктеу өлшеміне бөлінеді, нәтижеде іріктеу интервалы анықталады, мысалы 50 элемент. Осылайша, алғашқы 50 ішіндегі санақты бастау нүктесін анықтағаннан кейін, әрбір 50-ші іріктеу өлшемі содан кейін таңдалынады. Санақ нүктесі еркін таңдалғанмен, іріктеу кездейсоқ болады, егер кездейсоқ сандардың компьютерленген генераторы немесе кездейсоқ сандар кестесі пайдаланылады. Жүйелі іріктеуді пайдаланған кезде, аудитор іріктеу бірліктері тұжырымдамалықта іріктеу интервалы тұжырымдамалықтың белгілі бір сұлбасымен беттесетіндей етіп құрылымдалынбаған екенін анықтауы тиіс.
- (c) Ақшалай элементтерді іріктеу оның іріктеу өлшемі, таңдауы мен бағалау нәтижелері ақшалай элементтерге қатысты қорытындыларды жалпылауға әкелетін құн негізінде анықталған таңдаудың түрі (1 Қосымшада көрсетілген секілді) болып саналады.
- (d) Еркін іріктеуде аудитор құрылымдық тәсілдерге сүйенбей-ақ таңдауды іріктейді. Соған қарамастан, ешбір құралымдық амалдар пайдаланбаса да, аудитор әділетсіз қараудан немесе болжаудан аулақ болуы керек (мысалы, орнын анықтауы қиын баптардан аулақ болу) немесе беттегі бірінші немесе соңғы жазбаларды әрқашан іріктеу немесе әрқашан аулақ болу; осылайша іріктеу тұжырымдамалықтарының барлық бірліктері іріктелінетіндей болуы керек. Статистикалық іріктеу жасағанда жүйесіз іріктеу қолданылмайды.
- (e) Топтап іріктеу бас тұжырымдамалықтан іргелес элементтер топтарын іріктеумен байланысты. Топтап іріктеу әдетте аудиторлық таңдауға пайдаланыла алмайды, өйткені тұжырымдамалықтың көбі былайша құрастырылған – кезекпен орналасқан баптарда бір-біріне қатысты ұқсас ерекшеліктері болады, бірақ тұжырымдамалықтың басқа жерінде орналасқан баптарға қатысты басқа ерекшеліктері болуы керек. Кейбір жағдайларда элементтер тобын тексеру тиісті аудиторлық шара болуы мүмкін, бірақ аудитор таңдауға сүйене отырып, бас тұжырымдамалыққа қатысты сенімді қорытынды жасағысы келсе, бұл әдіс сирек жағдайда

іріктелген тұжырымдамалықты қалыптастырудың дұрыс әдісі болып табылады.

540 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
ӘДІЛ ҚҰННЫҢ БУХГАЛТЕРЛІК БАҒАЛАУЫН ҚОСА,
БУХГАЛТЕРЛІК БАҒАЛАУДЫҢ АУДИТІ ЖӘНЕ
ІЛЕСПЕЛІ АҚПАРАТТЫ АШЫП КӨРСЕТУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты	2–4
Күшіне ену күні	5
Мақсаты	6
Анықтамалары	7
Талаптары	
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер	8–9
Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау	10–11
Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Қатысты Рәсімдер ...	12–14
Елеулі Тәуекелдердің Алдын Алу Үшін Бұдан Әрі Жасалатын Қосымша Рәсімдер	15–17
Бухгалтерлік Есептің Негізділігіне Баға Беру Және Қателіктерді Анықтау	18
Бухгалтерлік Бағалауға Қатысты Ашып Көрсетулер	19–20
Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері	21
Жазбаша Ұсынымдар	22
Құжаттама	23
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты	A1–A11
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер	A12–A44
Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау	A45–A51

Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Қатысты Рәсімдер ...	A52–A101
Елеулі Тәуекелдердің Алдын Алу Үшін Бұдан Әрі Жасалатын Қосымша Рәсімдер.....	A102–A115
Бухгалтерлік Есептің Негізділігіне Баға Беру Және Қателіктерді Анықтау	A116–A119
Бухгалтерлік Бағалауға Қатысты Ашып Көрсетулер	A120–A123
Басшылықтың Біқтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері	A124–A125
Жазбаша Ұсынымдар	A126–A127
Құжаттама	A128
Қосымша: Әділ Құнды Бағалау Және Қаржылық Есептіліктің Өртүрлі Жүйелеріндегі Ашып Көрсетулер	

Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Ілеспелі Ақпаратты Ашып Көрсету, 540 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) бухгалтерлік бағалауларға, оның ішінде әділ құнды есепке алу бағалауларына және қаржылық есептілік аудитіндегі тиісті ашылуларға қатысты аудитор жауапкершілігін қарастырады. Әсіресе бұл стандарт 315ХАС (Қайта қарастырылған)¹ және 330 ХАС² және өзге ХАС-тарын бухгалтерлік бағалауға қалай қолдану тәсіліне таратылады. Сондай-ақ, осы стандарт жеке бухгалтерлік бағалаудың бұрмалануы мен басшылықтың ықтимал жалған сенімдерінің көрсеткіштері бойынша нұсқау ұсынады.

Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты

2. Кейбір қаржылық есептілік баптарын анық өлшеуге болмайды, бірақ тек қана баға беруге болады. Бұл ХАС мақсаты болғанымен, сондай қаржылық есептілік баптары бухгалтерлік бағалау секілді қаралады. Басшылыққа қол жетерлік ақпараттың сипаты мен сенімділігі бухгалтерлік бағалауды қолдау үшін кеңінен ерекшеленеді; бұл факті бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздік бағалаудың деңгейіне әсер етеді. Белгісіздік бағалаудың деңгейі өз кезегінше бухгалтерлік бағалаудың елеулі бұрмаланудың тәуекеліне, ойластырылған немесе ойластырылмаған басшылықтың жалған сенімдеріне олардың ұшыратылуына ықпал етеді. (Сілт: Тарм. А1-А11)
3. Бухгалтерлік бағалауды өлшеу мақсаты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі мен есеп берілетін қаржылық бапқа тәуелді болады. Кейбір бухгалтерлік бағалаулар үшін өлшеу мақсаты әрекеттердің бірі немесе одан да көбінің нәтижесін, бухгалтерлік бағалаудың керектігін туғызатын жағдайларды болжау. Басқа бухгалтерлік бағалаулар үшін, көпшілікті әділ құн негізінде анықталған бағалауды қоса, өлшеу мақсаты әр түрлі болып, ағымдағы әрекет немесе өлшеу күнінде кең таратылған жағдайлар негізінде қаржылық есептіліктің құны шеңберінде білдірілген, мысалы, актив немесе міндеттің белгілі бір түрі бойынша бағаланған нарықтық баға. Мысалы, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі білімі бар, белгілі өткен немесе келешектегі күніндегі әрекетті өңдеумен салыстырғанда, тәуелсіз тараптар қол қойған келісімге мүддесі бар тараптар арасындағы жорамал ағымдағы әрекетіне негізделетін әділ құнды бағалауды талап етеді (кейбір жағдайда «нарыққа қатысушылар» немесе оның баламасы).³

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

² 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

³ Әділ құнның әр түрлі мағынасы қаржылық есептілік жүйелері арасында орын алуы мүмкін.

4. Бухгалтерлік бағалаудың нәтижесі мен қаржылық есептілікте бастапқыда мойындалған немесе ашып көрсетілген сома айырмасы қаржылық есептіліктің бұрмалануын көрсету керек емес. Бұл әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау жағдайына қатысты, себебі кезкелген бақыланатын нәтижеге өлшеу қаржылық есептілік мақсаты үшін бағаланған күнінен кейінгі жағдайлар ықпал етеді.

Күшіне ену күні

5. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиторіне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

6. Аудитордың мақсаты келесілер бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу:
 - (a) Бухгалтерлік бағалау, сонымен қоса қаржылық есептілік бойынша, әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау бойынша мойындалған немесе ашып көрсетілген дәлел алу қажет; және
 - (b) Қаржылық есептіліктің лайықты ашып көрсетулері бойынша қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі шеңберінде дәлел алу қажет.

Анықтамалары

7. Бұл ХАС мақсаты болғанымен, келесі терминдер қолданылады:
 - (a) Бухгалтерлік бағалау – Өлшеу дәлме дәл құралдарының жоқтығы жағдайында ақшалай соманың жуық нәтижесі. Белгісіздікті бағалау орын алса, осы термин әділ құн негізінде өлшелген сомаға, сонымен қатар бағалауды талап ететін өзге сомаларға қолданылады. Бұл ХАС тек бухгалтерлік бағалауды, сондай-ақ, әділ құн негізіндегі өлшеуді анықтаса, «әділ құн негізінде анықталған бағалау» деген термин пайдаланылады.
 - (b) Аудитордың нүктелі бағалауы немесе аудитордың диапазоны – Басшылықтың нүктелі бағалауына баға беруге қолдану үшін аудиторлық дәлелден алынған сома немесе сомалардың диапазоны.
 - (c) Белгісіздікті бағалау – Бухгалтерлік бағалау мен байланысты ашылардың өз өлшеуіндегі дәлме-дәлдігі бөлінбес жетіспеушілігіне ұшыратылуы.
 - (d) Басшылықтың жалған сенімі – Ақпаратты дайындауда басшылықтың бейтараптылығының жетіспеушілігі.
 - (e) Басшылықтың нүктелі бағалау – Басшылық бухгалтерлік бағалау секілді қаржылық есептілікте мойындау немесе ашып көрсету үшін таңдалған сома.

- (f) Бухгалтерлік бағалаудың нәтижесі – Бастапқы әрекет, жағдайды реттеуден нәтижеленетін нағыз ақшалай сома.

Талаптары

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер

8. 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған)⁴ сәйкес ұйым пен оның ортасын, сонымен қоса ұйымның ішкі бақылауын білу үшін тәуекелді бағалау шаралары мен байланысты іс-шараларын орындау кезінде аудитор бухгалтерлік бағалау үшін елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау мен бағалауға негізін орнату үшін төмендегі мәселелер бойынша білім жинауы тиіс: (Сілт: Тарм. А12)
- (a) Бухгалтерлік бағалауға, сонымен қоса байланысты іс-шараларға қатысты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптары. (Сілт: Тарм. А13-А15)
 - (b) Басшылық қаржылық есептілікте мойындалған немесе ашып көрсетілген бухгалтерлік бағалау керектігін туғызуы мүмкін осы әрекеттерді, жағдайларды қалай анықтайды. Осы білім алу кезінде аудитор басшылыққа жаңа бухгалтерлік бағалауды туғызатын немесе ағымдағы бухгалтерлік қайта қарастыратын жағдайлардағы өзгерістер туралы сұрау жүргізеді. (Сілт: Тарм. А16-А21)
 - (c) Басшылық бухгалтерлік бағалауды және олар негізделетін мәліметтерді қалай жинайды: (Сілт: Тарм. А22-А23)
 - (i) Егер моделге қолданылса, бухгалтерлік бағалауға қолданылатын әдіс; (Сілт: Тарм. А24-А26)
 - (ii) Байланысты бақылау; (Сілт: Тарм. А27-А28)
 - (iii) Басшылық сарапшыны пайдаланды ма, жоқ па; (Сілт: Тарм. А29-А30)
 - (iv) Бухгалтерлік бағалау негізінде жататын пікірлер; (Сілт: Тарм. А31-А36)
 - (v) Өткен кезеңнен бастап бухгалтерлік бағалаудың әдісіндегі өзгерістер енгізілді ме, жоқ па, және егер енгізілсе, олардың енгізілу себебі; және (Сілт: Тарм. А37)
 - (vi) Егер жағдай болса, және басшылық белгісіздікті бағалаудың әсерін қалай бағалайды. (Сілт: Тарм. А38)
9. Аудитор өткен кезеңнің қаржылық есептілігіне енгізілген бухгалтерлік бағалаудың нәтижелерін немесе, керек болса, ағымдағы кезең мақсаты

⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 5-6 және 11-12 тармақтар

үшін олардың кейінгі қайта қарастырылуына шолу жүргізеді. Аудиторлық шолуы сипаты мен ауқымына бухгалтерлік бағалау сипаты жатады, сондай-ақ, шолу нәтижесінде алынған ақпарат ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне енгізілген бухгалтерлік бағалау елеулі бұрмалануының тәуекелін анықтауға және бағалауға тән екені ескеріледі. Алайда, шолудың мақсаты уақытта қол жетерлік ақпаратқа негізделетін өткен кезеңдерде жасалған қорытындыларға күмән келтіру мақсаты емес. (Сілт: Тарм. А39-А44)

Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау

10. Елеулі кемшіліктің тәуекелін анықтау мен бағалау кезінде, 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁵ бойынша аудитор бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалаудың деңгейін бағалайды. (Сілт: Тарм. А45-А46)
11. Аудитор аудитордың пікірі бойынша белгісіздікке жоғары баға беру ретінде анықталған кейбір бухгалтерлік бағалау елеулі тәуекелдерді туғызады ма, жоқ па деп анықтайды. (Сілт: Тарм. А47-А51)

Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Қатысты Рәсімдер

12. Елеулі бұрмалау тәуекелі негізінде, аудитор келесіні орындауы қажет: (Сілт: Тарм. А52)
 - (a) Басшылық бухгалтерлік бағалауға қатысты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарын тиісті түрде қолданды ма, жоқ па деп санау керек; және (Сілт: Тарм. А53-А56)
 - (b) Бухгалтерлік бағалау әдістері қолайлы ма, емес пе, және сәйкесті түрде қолданылды ма, жоқ па, және керек болса, өткен кезеңнен бастап енгізілген бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістер немесе олардың әдісіндегі өзгерістер жағдайға байланысты ма, жоқ па деп санау керек. (Сілт: Тарм. А57-А58)
13. Елеулі бұрмалау бағаланған тәуекеліне тиіс шараларды қолдану кезінде аудитор 330ХАС⁶ сәйкес бухгалтерлік бағалаудың сипатын ескергенімен төмендегілердің бірін немесе одан да көбін орындау қажет: (Сілт: Тарм. А59-А61)
 - (a) Аудитор аудитордың есебі күнінде пайда болатын жағдайлар бухгалтерлік бағалауға қатысты аудиторлық дәлел қамтамасыз етуіне шешім қабылдау керек. (Сілт: Тарм. А62-А67)

⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 25 тармақ

⁶ 330 ХАС, 5 тармақ

- (b) Аудитор басшылық бухгалтерлік баға қалай береді және мәліметтерді қалай алады деп тесттер жүргізеді. Аудитор келесіні бағалауы қажет: (Сілт: Тарм. А68-А70)
 - (i) Қолданылған өлшеу әдісі жағдайларына қатысты; және (Сілт: Тарм. А71-А76)
 - (ii) Басшылық қолданған қорытындылар қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін өлшеу мақсатына сәйкес келеді. (Сілт: Тарм. А77-А83)
 - (c) Тиісті маңыздылығы бар шараларды қоса, басшылық бухгалтерлік бағалар қалай беретінін бақылау операциялық нәтижелілігін тестілеу керек. (Сілт: Тарм. А84-А86)
 - (d) Басшылықтың нүктелі бағалауын анықтау мен нүктелі бағалауды дамыту. Осы мақсатқа: (Сілт: Тарм. А87-А91)
 - (i) Егер аудитор басшылықтың қорытындыларынан немесе әдістерінен ерекшеленетін қорытындыларды немесе әдістерді қолданса, онда ол, аудитордың нүктелі бағасы немесе диапазонына байланысты ауыспалы мөлшерлерін қосса, соны белгілеу және кез келген елеулі айрықшаларды бағалау үшін басшылықтың жеткілікті қорытындыларын немесе әдістерін білуі қажет. (Сілт: Тарм. А92)
 - (ii) Егер аудитор диапазонын қолдану тиімді екеніне қатысты қорытындыларға келсе, аудитор жетімді аудиторлық дәлел негізінде, диапазон шеңберіндегі барлық нәтижелер сенімді болғанша, диапазонды кемітеді. (Сілт: Тарм. А93-А95)
14. 12 тармақта анықталған мәселелерді анықтау кезінде немесе 13 тармақта сәйкес елеулі бұрмалауға бағаланған тәуекеліне шараларды қолдану кезінде аудитор бухгалтерлік бағалаудың біріне немесе көбіне қатысты мамандандырылған біліктіліктер жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға талап етілгенін анықтайды. (Сілт: Тарм. А96-А101)

Елеулі Тәуекелдердің Алдын Алу Үшін Бұдан Әрі Жасалатын Қосымша Рәсімдер

Бағалау Белгісіздігі

15. Елеулі тәуекелдікке әкелетін бухгалтерлік бағалау мақсаты үшін 330 ХАС⁷ талаптарына сәйкес орындалған басқа елеулі шараларға қосымша, аудитор төмендегіні бағалауы тиіс: (Сілт: Тарм. А102)

⁷ 330 ХАС, 18 тармақ

- (a) Басшылық баламалы қорытындыларды немесе нәтижелерді қалай анықтайды, және олардан қай себептен бас тартты немесе басшылық бухгалтерлік бағалауда белгісіздікке қалай өзгеше баға береді. (Сілт: Тарм. А103-А106)
 - (b) Басшылық қолданатын елеулі қорытындылар дұрыс па, жоқ па. (Сілт: Тарм. А107-А109)
 - (c) Басшылық қолданатын елеулі қорытындылар немесе қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің тиісті қолданылуының дұрыстығы бар болса, басшылықтың мақсаты белгілі бір іс-әрекетті орындау. (Сілт: Тарм. А110)
16. Егер аудитордың пікірі бойынша басшылық елеулі тәуекелдікті туғызатын бухгалтерлік бағалау бойынша белгісіздікті бағалаудың зардаптарын тиіссіз анықтаса, онда аудитор, жағдай болса, бухгалтерлік бағалаудың дұрыстығын бағалаудың шеңберін дамытады. (Сілт: Тарм. А111-А112)

Мойындау Мен Өлшеу Өлшемшарттары

17. Елеулі тәуекелдікті туғызатын бухгалтерлік бағалау мақсаты үшін аудитор төмендегі жайлар бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуы тиіс:
- (a) Басшылық қаржылық есептілікте бухгалтерлік бағалауды мойындау, немесе мойындамауға шешім қабылдау; және (Сілт: Тарм. А113-А114)
 - (b) Бухгалтерлік бағалауға таңдалған өлшеу негізі, (Сілт: Тарм. А115) қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына сәйкес келеді.

Бухгалтерлік Есептің Негізділігіне Баға Беру Және Қателіктерді Анықтау

18. Аудитор аудиторлық дәлел негізінде қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік бағалау қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келе ме, жоқ па, немесе бұрмаланды ма, жоқ па деп санауы қажет. (Сілт: Тарм. А116-А119)

Бухгалтерлік Бағалауға Қатысты Ашып Көрсетулер

19. Аудитор бухгалтерлік бағалауға қатысты қаржылық есептіліктегі ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына сәйкес келеді ме, жоқ па деген жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуы қажет. (Сілт: Тарм. А120-А121)
20. Елеулі тәуекелге әкелетін бухгалтерлік бағалау мақсатымен, аудитор сондай-ақ қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің шеңберінде қаржылық есептіліктегі белгісіздікті бағалауды ашудың барабарлығын қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А122-А123)

Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері

21. Аудитор ықтимал басшылықтың жалған сенімдерінің көрсеткіштерінің бар-жоқтығын анықтау үшін бухгалтерлік бағалау кезінде басшылық айтқан пікірлер мен шешімдерді қарастыруы тиіс. Басшылықтың ықтимал жалған сенімдерінің көрсеткіштері өздері жекелеген бухгалтерлік бағалаудың дұрыстығы бойынша қорытынды жасау мақсатымен кемшіліктерді ескере отырмайды. (Сілт: Тарм. А124-А125)

Жазбаша Ұсынымдар

22. Аудитор басшылық пен керек болса өкілетті тұлғалардан бухгалтерлік бағалау бойынша жасалған елеулі қорытындыларға сәйкес келуіне сенетін және сәйкес екеніне қатысты жазбаша ұсыныстарды сұрайды. (Сілт: Тарм. А126-А127)

Құжаттама

23. Аудитор төмендегілерді аудиторлық құжаттамаға енгізуі тиіс:⁸
- (a) Бухгалтерлік бағалаудың дұрыстығы бойынша аудиторлық қорытындыларға негізін және елеулі тәуекелдіктерге әкелетін олардың ашылуы енгізеді; және
 - (b) Керек болса, басшылықтың ықтимал жалған сенімдерінің көрсеткіштері. (Сілт: Тарм. А128)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты (Сілт: Тарм. 2)

- A1. Искерлік қызметтердегі белгісіздік болғандықтан кейбір қаржылық баптар тек қана бағалана алады. Атап айтқанда, активтің белгілі бір сипаттамалары, міндет немесе меншікті капиталдың құрамдас бөлімі немесе қаржылық есеп жүйесімен белгіленген өлшеу әдісі қаржылық бапты бағалау керектігін тудырады. Басқа қаржылық есеп жүйелері шамалы белгілі болғанымен, кейбір қаржылық есеп жүйесі өлшеу белгілі бір әдістері мен қаржылық есептілікке енгізілуін талап ететін ашуларды қарастырады. Бұл ХАС қосымшасында әр түрлі қаржылық есеп жүйесі бойынша әділ құнды өлшеу мен ашуларды анықтайды.

⁸ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы*, 8-11 және А6 тармақтар

- A2. Атап айтқанда, кейбір бухгалтерлік бағалау белгісіздікті төмен деңгейде бағалауды анықтай отырып, елеулі бұрмалау төмен тәуекелін тудырады. Мысалы:
- Кәсіпорындарда пайда болатын, күрделі емес іскерлік қызметтерге қатыстыратын бухгалтерлік бағалау.
 - Жиі берілген және кәдімгі әрекеттерге қатысы бар болғанымен жанартылған бухгалтерлік бағалау.
 - Шығарылған пайыз ставкасы күні немесе биржалық бағалы қағаздардың бағамы секілді қол жетерлік мәліметтерден алынған бухгалтерлік бағалау. Әділ құн негізінде бухгалтерлік бағалау шеңберінде «елеулі» ретінде сипатталатын сондай мәлімет.
 - Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесімен белгіленген өлшеу әдісі орын алса, әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау қарапайым және әділ құн негізінде өлшеуді талап ететін актив немесе міндетке қолданылады.
 - Бухгалтерлік бағалауды өлшеуге қолданылатын модел белгі немесе кеңінен мойындалған жағдайда әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау, егер моделге қатысты қорытындылар немесе мәліметтер бақыланатын болса.
- A3. Алайда, кейбір бухгалтерлік бағалау үшін, әсіресе олар елеулі қорытындыларға негізделетін жағдайда, белгісіздік жоғары деңгейде өлшенеді. Мысалы:
- Сот процесінің нәтижесіне қатысты бухгалтерлік бағалау.
 - Биржада сатылмайтын туынды қаржылық құралдарға қатысты әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау.
 - Жоғары мамандандырылған ұйым әзірлеген немесе нарықта байқалмайтын болжам немесе бастапқы деректер қолданылатын әділ құнды есепке алу бағалары.
- A4. Белгісіздікті бағалаудың деңгейі бухгалтерлік бағалаудың сипаты, кеңінен мойындалған модел қолданылған деңгейі, бухгалтерлік бағалауға қолданылатын қорытындылардың шыншылдығы бойынша ерекшеленеді. Көбінесе, бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалау қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіндегі мойындау критерийлеріне сәйкес емес және бухгалтерлік баға беріле алмайтынына соғұрлым жоғары болады.
- A5. Қаржылық баптар барлығы емес белгісіздікті бағалауды қарастырады. Мысалы, нағыз валюта айырбастауда пайда болатын бағалар туралы қол жетерлік пен сенімді ақпарат беретін ашық пен белсенді нарыққа қатысты кейбір қаржылық баптары орын алады. Осыған сәйкес, шығарылған баға

белгілеудің бар болуы әдетте әділ құнның ең жақсысы аудиторлық дәлел болып саналады. Алайда, бағалау әдісі мен мәлімет жақсы анықталса, белгісіздікті бағалау орын алады. Мысалы, биржа курсы бойынша ашық пен белсенді нарықта баға белгіленген бағалы қағаздарға баға беру түзетілуін талап етуі мүмкін, егер холдингтің нарыққа қатысы бар болса және бәсекелесуге қабілетін шектеуге бағынышты болса. Қосымшаға, уақытта басым болатын жалпы экономикалық жағдайлар мысалы белгілі бір нарықтағы өтемпаздылығы белгісіздікті бағалауға ықпал етуі мүмкін.

А6. Әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалаудан басқа бухгалтерлік бағалау талап етілсе, қосымша мысалдар:

- Күмәнді қарыз бойынша резервтер.
- Тауарлы-материалдық қорларды түгендеудің тозуы.
- Кепілдемеге қатысты міндеттемелер.
- Амортизация әдісі немесе актив пайдалылығы мерзімі.
- Борышты өтеуге қатысты белгісіздікті бағалау орын алғанда, инвестициялар есеп құнын қамтамасыз ету.
- Ұзақ мерзімді келісімдер нәтижесі.
- Сот процесстерінен және үкімдерінен туындайтын шығындар.

А7. Әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалаудан басқа бухгалтерлік бағалау талап етілсе, қосымша мысалдар:

- Ашық пен белсенді нарықта сатылмайтын күрделі қаржылық құралдар.
- Бағалы қағаздар негізіндегі төлемдер.
- Қолдануға арналған мүлік.
- Бизнес комбинациясында сатып алынған белгілі бір активтер немесе міндеттемелер, сонымен қоса гудвил мен материалдық емес активтер.
- Актив немесе міндеттеме тәуелсіз тараптар арасында ақшалай қарастыруынсыз айырбастауды қамтитын әрекеттер, мысалы, бизнес әр түрлі бағаттарындағы өнеркәсіптік құрылыстар ақшалай емес айырбастау.

А8. Қаржылық есептілік дайындалса, қол жетерлік ақпаратқа негізделген қорытындылар бағалауға жатады. Көпшілікті бухгалтерлік бағалау үшін, бұл бағалау уақытында белгілі емес қорытындыларды жасауды анықтайды. Аудитор, аудиттің кезінде белгілі болса, басшылықтың іс әрекетін туғызуы мүмкін келешектегі жағдайларды, әрекеттерді болжауға жауапкершілікте болмайды.

Басшылықтың Жалған Сенімдері

- А9. Қаржылық есеп жүйесі әдетте бейтараптылық, жалған сенімдерден бостандықты талап етеді. Бухгалтерлік бағалау алайда дәлме-дәл емес, басшылық пікірі оған ықпал етуі мүмкін. Сол сияқты пікір басшылықтың қасақана немесе қасақана емес жалған сенімдерін қарастырады (мысалы, аяулы нәтижеге жету үшін нәтижесінде). Бухгалтерлік бағалау басшылықтың жалған сенімдеріне ұшыратылуы субъективтік арттырылған сайын арттырылады. Басшылықтың ойластырылмаған жалған сенімі және басшылықтың ойластырылған жалған сенімі ықтималдығы бухгалтерлік бағалауға әдетте талап етілетін субъективтік шешімдерге тән. Толассыз аудиті үшін, алдыңғы кезең аудиті барысында анықталған басшылықтың ықтимал жалған сенімі көрсеткіштері ағымдағы кезең бойынша аудитордың жоспарлауына, тәуекелді анықтауына, бағалауына ықпал етеді.
- А10. Басшылықтың жалған сенімдері есеп берудің деңгейінде анықтауға қиын болады. Бухгалтерлік бағалаудың кейбір топтарымен немесе барлық бухгалтерлік бағалаулармен біріктірілген жағдайда қарастырылса немесе бухгалтерлік есеп кезеңінің соны бойынша бақыланса, олар анықтай алады. Басшылықтың жалған сенімдері кейбір нысаны субъективтік шешімдерге тән болса да, басшылық қаржылық есептілікті қолданушыларды алдау мақсаты болмауы мүмкін. Алайда алдап кету мақсаты орын алса, басшылықтың жалған сенімі өз сипаты бойынша алаяқ болады.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Қарастыру

- А11. Қоғамдық сектор ұйымдарының профильді активтер елеулі қорлары бар болады, бұл қорлар бойынша әділ құн негізінде немесе басқа құндар негізінде немесе екеуің негізінде өлшеу мақсатымен ақпараттың қол жетерлік пен сенімді көздері жоқ. Әдетте профильді активтер ақшалай қозғалыс тудырмай, белсенді нарығы жоқ екен. Сондай-ақ, әділ құн негізінде анықталған өлшеу әдетте бағалауды талап етіп, күрделі болуы мүмкін, және кейбір сирек кез болатын жағдайда жалпы алғанда ықтимал болмауы мүмкін.

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер (Сілт: Тарм. 8)

- А12. Бұл ХАС-тың 8 тармағына сәйкес тәуекелді бағалау шаралары мен байланысты іс-шаралар аудиторға ұйымның бухгалтерлік бағалаудың сипаты мен түрін күтулерді дамытуға жәрдемдеседі. Аудитор бастапқыда келесі қарастырады: алынған мәлімет бухгалтерлік бағалауға қатысты елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау мен бағалауға, сонымен қоса бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімін, деңгейін жоспарлауға жеткілікті болады ма, жоқ па деп санау қажет.

*Қаржылық Есеп Берудің Қолданылатын Негіздерінің Талаптары Туралы
Түсінік Алу (Сілт: Тарм. 8(а))*

А13. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптары туралы білім алу аудиторға келесілерді анықтауға көмек береді:

- Бухгалтерлік бағалауды мойындауға⁹ қатысты белгілі бір жағдайларды немесе өлшеу әдістерін белгілеуі қажет.
- Әділ құн негізінде өлшеуді белгілейтін белгілі бір жағдайларды қарастырады, мысалы, басшылықтың актив немесе міндеттемеге қатысты әрекеттің белгілі бір бағыттарын орындау мақсатына қатысу арқылы.
- Талап етілетін немесе рұқсат етілген ашуларды белгілейді.

Сондай-ақ, білім алу аудиторға басшылықпен басшылық бухгалтерлік бағалауға қатысты талаптарды қалай қолданатынын талқылауға негізін қамтамасыз етіп, аудитордың мәлімет тиісті түрде қолданылғанын қарастыруын қамтиды.

А14. Қаржылық есеп жүйесі, басшылыққа балама бар болса, нүктелі бағалауды анықтау бойынша нұсқау ұсынады. Кейбір қаржылық есеп жүйесі мысалы таңдалған нүктелі бағалаудың анағұрлым ықтимал нәтиже бойынша басшылықтың пікірін көрсететін балама болуын талап етеді.¹⁰ Басқалар мысалы дисконтталған ықтималдық негізінде анықталған, күтілген құнын пайдалануды талап етеді. Кейбір жағдайда, басшылық нүктелі бағалай алады. Басқа жағдайда, басшылық тек қана баламалы қорытындыларды немесе нәтижелерді қарастырып шығып сенімді әрі нүктелі бағалай алады.

А15. Қаржылық есеп жүйесі бухгалтерлік бағалау әсіресе сезгіш болатын елеулі қорытындылар туралы ақпаратты ашып көрсетуді талап етуі ықтимал. Соған байланысты белгісіздікті бағалау жоғары деңгейі бар болса, кейбір қаржылық есеп жүйелері қаржылық есептіліктегі мойындау қажет бухгалтерлік бағалауға рұқсат етпейді, бірақ белгілі бір ашып көрсетулер қаржылық есептілікке енгізілген жазуларды талап етеді.

⁹ Қаржылық есептіліктің көптеген құрылымдары олардың тану өлшемдеріне сәйкес келетін баптарды баланста немесе кірістер мен шығыстар туралы есепте көрсетуді талап етеді. Есеп саясатын ашып көрсету немесе қаржылық есептілікке ескертпелер қосу мұндай баптарды, соның ішінде бухгалтерлік бағалауды тануды жоймайды.

¹⁰ Әр түрлі қаржылық есеп жүйелері нүктелі бағалау сипаттау үшін әр түрлі терминология пайдалануы мүмкін.

*Басшылықтың Бухгалтерлік Бағалау Қажеттілігін Қалай Анықтайтыны
Туралы Түсінік Алуы (Сілт: Тарм. 8(b))*

- A16. Қаржылық есептілікті дайындау басшылықтан әрекет, жағдай бухгалтерлік бағалау керектігін тудыратынын анықтайды, барлық керекті бухгалтерлік бағалау мойындалған, өлшенген мен қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікте ашылғанын қарастыруды талап етеді.
- A17. Басшылықтың бухгалтерлік бағалаудың керектігін тудыратын әрекеттерді, жағдайды анықтауы төмендегілерге негізделеді:
- Басшылық ұйым бизнесі мен ұйым жұмыс істейтін саланы білуі.
 - Басшылық ағымдағы кезеңнің бизнес стратегиялар енгізуді білуі.
 - Қажет болса, басшылық алдыңғы кезең бойынша ұйымның қаржылық есептілігін дайындауға кумулятивті тәжірибесіне ие болады.

Мұндай жағдайда, аудитор ең бастысы басшылыққа сұрау жүргізу арқылы бухгалтерлік бағалаудың керектігін қалай анықтайтыны туралы білім алуы мүмкін. Басқа жағдайларға сәйкес, басшылықтың процесі анағұрлым құрылыстық болатын жағдайда, мысалы, басшылықтың формальды тәуекел басшылық функциясы бар болса, аудитор дамыл-дамыл бухгалтерлік бағалауды тудыратын жағдайларды шолу мен керекті секілді бухгалтерлік бағалауды қайта қарастыру мақсатымен басшылық пайдаланған әдіс пен тәжірибе негізінде бағытталған тәуекелді бағалау шараларын орындауы тиіс. Бухгалтерлік бағалау толықтығы әдетте аудитордың маңызды қарастыруы болып табылады, әсіресе, міндеттемеге қатысты бухгалтерлік бағалауды қарастыру болып саналады.

- A18. Тәуекелді бағалау шараларын орындау кезінде аудитордың ұйым пен оның ортасы туралы білімі, аудит барысында алынған басқа аудиторлық дәлелді қоса, аудиторға бухгалтерлік бағалау керектігін тудыратын жағдайларды, немесе жағдайлардағы өзгерістерді анықтауға көмектеседі.
- A19. Жағдайлардағы өзгерістер туралы басшылыққа сұрау жүргізу келесі болуы мүмкін:
- Ұйым бухгалтерлік бағалауды тудыратын әрекеттің жаңа түрлерін қарастырады.
 - Бухгалтерлік бағалауды тудыратын әрекеттердің шарты өзгерді.
 - Бухгалтерлік бағалауға қатысты есеп саясаты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптарындағы өзгерістер нәтижесінде өзгереді.

- Реттеуші немесе басшылықтың бақылауы сыртында басқа өзгерістер пайда болды; осыған сәйкес басшылық бухгалтерлік бағалауды қайта қарастырады немесе жаңартады.
- Жаңа немесе қайта қарастырылған бухгалтерлік бағалауды тудыратын жаңа жағдайлар пайда болады.

A20. Аудит барысында аудитор басшылық анықтауға қабілетті болмаған бухгалтерлік бағалау керектігін тудыратын әрекеттерді, жағдайларды анықтайды. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес басшылық анықтауға қабілетті болмаған елеулі бұрмалау тәуекелін анықтаған жағдайларда, сонымен қоса ұйым тәуекелді бағалау процесіне қатысты ішкі бақылаудың елеулі кемшіліктерін анықтауға негізгі жағдайларды қарастырады.¹¹

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

A21. Шағын кәсіпорындар үшін бұл білім алу әдетте шамалы күрделі, себебі олардың іскерлік қызметі әдетте шектелген мен әрекеттері шамалы қиын. Атап айтқанда, әдетте жеке тұлға, мысалы иегер-басқарушы, бухгалтерлік бағалау керектігін анықтайды, ал аудитор сұрау жүргізуді қарастырады.

Басшылық Қалай Бухгалтерлік Баға Беретіні Туралы Білім Алады (Сілт: Тарм. 8(с))

A22. Қаржылық есептілікті дайындау бойынша сондай-ақ басшылық бухгалтерлік бағалау үшін, сонымен қоса барабар ішкі бақылау үшін қаржылық есеп процесін анықтауы тиіс. Сол сияқты процестер келесі енгізуі тиіс:

- Тиісті есеп саясатын тандап алу, сонымен қоса бағалау процесін белгілеу, тиісті бағалау немесе тиісті баға беру әдісі, керек болса модел пайдалану.
- Толассыз бухгалтерлік бағалауға әкелетін сәйкесті мәлімет пен қорытындыларды дамыту немесе анықтау.
- Бухгалтерлік бағалауды тудыратын жағдайларды дамыл-дамыл шолу, сондай-ақ керекті болу ретінде бухгалтерлік бағалауды қайта қарастыру.

A23. Аудитор қарастыруы мүмкін, басшылық қалайша бухгалтерлік баға беретіні туралы білімге қатысты мәселелер мынадай болуы мүмкін:

- Бухгалтерлік бағалауға қатысы бар шоттар немесе әрекеттер түрлері (мысалы, бухгалтерлік бағалау кәдімгі және қайталанатын

¹¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 16 тармақ

әрекеттерді құжаттаудан пайда болды ма, жоқ па, немесе олар қайталанбайтын немесе әдеттен тыс әрекеттерден пайда болды ма, жоқ па).

- Керек болса басшылық белгілі бір бухгалтерлік бағалау үшін мойындалған өлшеу әдістемесін пайдаланды ма, жоқ па.
- Бухгалтерлік бағалау аралықты уақыттағы қол жетерлік мәліметтерге негізделеді ме, жоқ па, сондай жағдай болса, басшылық анау кезең мен кезеңнің соңы арасында пайда болатын жағдай, әрекеттер мен өзгерістерді есепке алынды ма, жоқ па.

Өлшеу Әдісі, Сонымен Қоса Моделді Пайдалану (Сілт: Тарм. 8(с)(i))

A24. Кейбір жағдайда, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі бухгалтерлік бағалау үшін өлшеу әдісін, мысалы, әділ құн негізінде анықталған бағалауды өлшеуге қолданылатын белгілі бір моделді пайдаланады. Көпшілік жағдайда, алайда, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің өлшеу әдісін белгілемей, өлшеу баламалы әдістерін белгілей алады.

A25. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі жағдайларға қолданылуы тиіс белгілі бір әдісті белгілемесе, аудитор бұл әдіс туралы білім алуды қарастыратын мәселелер немесе керек болса бухгалтерлік бағалауға қолданылуы тиіс модел туралы білім алуды қарастыратын мәселе төмендегілерді қамтуы мүмкін:

- Белгілі бір әдісті таңдауда асшылық баға берілетін актив немесе міндеттемесі сипатымен қалай қарастырады.
- Ұйым белгілі бір бизнесте, салада немесе бухгалтерлік баға белгілі бір түрін қолданылған ортада жұмыс істей ме, жоқ па.

A26. Басшылық ұйымның ішінде бухгалтерлік бағалауға қолданылған моделді дамытса, немесе белгілі бір сала немесе ортада қолданылған әдістен бас тартса, елеулі кемшілік тәуекелі соғұрлым жоғары болады.

Байланысты Бақылаулар (Сілт: Тарм. 8(с)(ii))

A27. Аудитор байланысты бақылау туралы білімі алу кезінде, бухгалтерлік баға беретін тұлғалардың тәжірибесін мен құзыретін, сонымен қоса төмендегі жайларға қатысты бақылау туралы білім алу кезінде қарастыруы мүмкін мәселелер:

- Басшылық бухгалтерлік баға беруге қолданылатын толықтық, сәйкестік пен дәлме дәлдігін қалай анықтайды.
- Бухгалтерлік баға берулерді шолу мен растау, сонымен қоса басшылық пен керек болса өкілетті тұлғалардың тиісті деңгейі олардың дамытылуына қолданған қорытындылар мен мәлімет.

- Бастапқы әрекеттерге жататын ұйым мен бухгалтерлік бағалауға жауапты тұлғалар арасында жауапкершіліктерін бөлу, сондай-ақ жауапкершілікті тағайындау ұйым пен оның өнімдері немесе қызметін тиісті түрде есепке алған (мысалы, үлкен қаржылық институт жағдайында, жауапкершіліктерді тиісті түрде бөлу ұйым меншікті қаржылық өнімдері бойынша баға құрылуын бағалауға жауапты тәуелсіз қызмет анықтайды; бұл ұйымның қызметкерлері сондай өнімдерге байланыстары жоқ).

A28. Басқа бақылау жағдайларға сәйкес бухгалтерлік баға беруге тән болуы мүмкін. Мысалы, егер ұйым бухгалтерлік баға беруге қатысты белгілі бір модел қолданса, басшылық сондай модел бойынша белгілі бір саясат пен шаралар орнатады. Байланысты бақылаулардың мысалдары:

- Белгілі бір мақсаты үшін белгілі бір моделді әзірлеу мен дамыту.
- Моделді пайдалану.
- Моделдің тұтастығын периодты түрде бағалау мен қолдау.

Басшылықтың Сарапшыны Пайдалануы (Сілт: Тарм. 8(с)(iii))

A29. Басшылықтың бар болуы мүмкін, немесе ұйым талап етілген нүктелі баға беруге қажетті тәжірибесі немесе құзыретіне ие тұлғаларды шақыруы мүмкін. Кейбір жағдайда, алайда, басшылық оларға баға беруге немесе оларға баға беруге көмектесу үшін сарапшы шақырады:

- Бағалауды талап ететін мәселе ерекше сипаты, мысалы, тау-кен өндірісіндегі минералды немесе көмірсүтек қорларды өлшеу.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің сәйкесті талаптарына сәйкес келуі тиіс моделдің техникалық сипаты, мысалы, әділ құн негізінде белгілі бір өлшеу жағдайы орын алады.
- Бухгалтерлік бағалауды талап ететін жағдай, әрекет әдеттен тыс немесе жиі емес сипаты.

Шағын Ұйымдарды Аранайы Қарастыру

A30. Шағын ұйымдар үшін бухгалтерлік бағалауды талап ететін жағдайлар әдетте мынадай болады: иегер-басқарушы талап етілген нүктелі баға беруге қабілеті бар. Кейбір жағдайда, алайда сарапшы пайдалану керек еді. Аудиттің процесі басында иегер-басқарушымен кез келген бухгалтерлік бағалау сипатын, талап етілген бухгалтерлік бағалаудың толықтығын, бағалау процесін барабарлығын талқылау иегер-басқарушыға сарапшы пайдалану керектігін анықтауға көмек береді.

Қорытындылар (Сілт: Тарм. 8(c)(iv))

A31. Қорытындылар бухгалтерлік бағалаудың ажырамас құрамдас бөлімі болып табылады. Аудитор бухгалтерлік бағалау негізіне жататын қорытындылар туралы білім алу кезінде қарастыратын мәселелер мынадай болады:

- Қорытындылар, сондай-ақ елеулі болжамдар сипаты.
- Басшылық болжамдарға сәйкес келуі мен толық болуын қалай бағалайды (барлық тиісті айнымалы шама ескерілуі).
- Керек болса, басшылық жасалған болжамдар ішкі шеңберіне сәйкес келуін анықтайды.
- Қорытындылар басшылықтың бақылауы шеңберіндегі мәселелерге қатысы бар ма, жоқ па (мысалы, актив пайдалылығы мерзімін бағалауға ықпал ететін қолдау бағдарламасы бойынша жасалған қорытындылар), сондай-ақ олар ұйымның іскерлік жоспарларын мен сыртқы ортасына, өз бақылау сыртындағы мәселелерге сәйкес келуін анықтау (мысалы, пайыз ставкасы, өлім пайызы, ықтимал заңы немесе реттеуші іс-шаралар, келешектегі ақшалай қозғалысының өзгертілуі мен мерзімі бойынша қорытындылар).
- Керек болса, қолдауды қамтамасыз ететін қорытындылар, құжаттама сипаты мен ауқымы.

Бухгалтерлік бағалау үшін сарапшы қорытындыларды анықтайды. Сондай қорытындылар, басшылық қолданса, басшылықтың қорытындылар ретінде қарастырылады.

A32. Кей жағдайда, көрсетулер қосымша мәліметтерге қосылуы мүмкін, мысалы, ұйым басшылығы бухгалтерлік бағалауға арналған моделді қолданғанда, қосымша мәліметтердің термині сонымен қоса ерекше сипаттағы көретулер қолданылатын негіз жататын мәліметтерге қолданылады.

A33. Басшылық ішкі мен сыртқы қайнар көздерінен негізінен алынған ақпараттың әр түрлері қорытындыларды қолдайды. Олардың сәйкестігі мен сенімділігі ерекшеленеді. Кейбір жағдайда қорытынды сыртқы (мысалы, шығарылған пайыз ставкасы немесе өзге статистикалық мәлімет) не ішкі (мысалы, тарихи ақпарат немесе ұйым тәжірибелінген алдығы жағдайлар) қайнар көзінен алынған қолданыстағы ақпаратқа негізделеді. Басқа жағдайда, қорытынды анағұрлым субъективтік болуы мүмкін. Мысалы, ұйым тәжірибесі жоқ немесе сыртқы қайнар көздері жоқ.

A34. Әділ құн негізінде анықталған бағалау жағдайы болса, қорытындылар мынаны көрсетеді немесе соған сәйкес келеді: тәуелсіз тараптар арасындағы

келісімге (көбінесе «нарық қызметіне қатысушылар» немесе балама) мүддесі көрсететін, біліктілігіне ие актив айырбастау немесе міндеттеме орындау кезінде бухгалтерлік бағалауды анықтайды. Кейбір қорытындылар сондай-ақ баға берілетін актив немесе міндеттеме сипатына қарай ерекшеленеді, бағалау әдісі қолданылады (мысалы, нарықтық әдіс немесе табыс амалы).

A35. Әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау үшін қорытындылар немесе қосымша мәліметтер олардың көздеріне қарай ерекшеленеді:

- (a) Қандай нарықтық қатысушылар есеп беретін субъектіден тәуелсіз болатын қайнар көздерінен алынған нарықтық мәліметтерге негізінде дамытылған актив немесе міндеттеме бағасы құрылуына пайдаланады деп қорытындылар (кейбір жағдайда «бақыланатын қосымша мәліметтер» немесе балама секілді сипатталады).
- (b) Нарықтық қатысушылар жағдайларға қол жетерлік ең жақсысы ақпарат негізінде дамытылған актив немесе міндеттеме бағасы құрылуына қандай қорытындыларды қолданатын ұйымның өз пікірлерін көрсететін қорытындылар (кейбір жағдайда «бақыланбайтын қосымша мәліметтер» немесе балама секілді сипатталады).

Алайда, тәжірибеде, (a) және (b) айырмасы үнемі ықтимал болмайды. Атап айтқанда, басшылық әр түрлі нарықтық қатысушылар қолданатын әр түрлі қорытындылар санын таңдауы тиіс.

A36. Қорытынды немесе қосымша мәліметтер бақылануы бойынша субъективтік деңгейі белгісіздікті бағалау деңгейіне, соған сәйкес аудитордың белгілі бір бухгалтерлік бағалау бойынша елеулі кемшілік тәуекеліне баға беруіне ықпал етеді.

Бухгалтерлік Бағалау Үшін Әдістердегі Өзгерістер (Сілт: Тарм. 8(с)(v))

A37. Басшылық бухгалтерлік бағалауды қалай жүргізетінін белгілеу кезінде, аудитор алдыңғы кезеңнен бастап әдістердегі өзгерістер енгізілгені немесе енгізілуі керектігін анықтауы тиіс. Белгілі бір бағалау әдісі ұйым немесе қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына ықпал ететін ортасындағы немесе жағдайлардағы өзгерістер себебімен өзгертілуі керек болуы мүмкін. Егер басшылық бухгалтерлік бағалау үшін әдісін өзгертсе, басшылық жаңа әдісі тиісті болуын көрсетуі керек немесе шараларды орындауы қажет. Мысалы, егер басшылық моделді пайдалануға нарық бойынша баға құрылуы негізінде бухгалтерлік бағалаудың негізін өзгертсе, аудитор басшылық нарық бойынша жасаған қорытындылар экономикалық жағдайларға сәйкес келетінін анықтауы тиіс.

Белгісіздікті Бағалау (Сілт: Тарм. 8(c)(v))

A38. Аудитор басшылық белгісіздікті бағалаудың әсерін бағалағанын қарастыруы тиіс мәселелер мынадай болуы қажет:

- Басшылық баламалы қорытындылар немесе нәтижелерді қарастырды ма, және осындай жағдай орын алса, қалай баламалы қорытындыларды қарастырды. Мысалы бухгалтерлік бағалуға қорытындылардағы өзгерістер әсерін анықтау үшін сезгіштікті талдау қажет.
- Талдау нәтижелер сценарийлері санын көрсеткен жағдайда, басшылық бухгалтерлік баға қалай береді.
- Басшылық алдыңғы кезеңде берілген бухгалтерлік бағаның нәтижелері бойынша мониторинг орындайды ма, жоқ па, немесе басшылық анау мониторинг шарасының нәтижесіне тиісті шараларды орындады ма, жоқ па.

Алдыңғы Кезеңнің Бухгалтерлік Бағалауын Шолу (Сілт: Тарм. 9)

A39. Бухгалтерлік бағалаудың нәтижесі әдетте алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінде мойындалған бухгалтерлік бағалауға қарай ерекшеленеді. Сол сияқты айырма себептерін анықтау мен түсіну үшін тәуекелді бағалау шараларын орындау арқылы аудитор келесі білім алуы мүмкін:

- Басшылықтың алдыңғы кезеңнің бағалау процесі нәтижелілігіне қатысты ақпарат; аудитор бұл ақпарат негізінде басшылықтың ағымдағы процесі ықтимал нәтижелілігін анықтауы мүмкін.
- Қайта қарауға қатысты, ағымдағы кезең бойынша өткен кезеңнің бухгалтерлік бағалауы бойынша аудиторлық дәлел.
- Белгісіздікті бағалау секілді мәселелер бойынша аудиторлық дәлел, бұл дәлел қаржылық есептілікте ашылуын талап етуі мүмкін.

A40. Алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігіне шолу сондай-ақ ағымдағы кезең бойынша ықтимал басшылық жалған сенімдеріне бухгалтерлік бағалаудың сезгіштігін арттыратын немесе ықтимал басшылықтың жалған сенімдерінің бар екенін көрсететін жағдайларды анықтауға көмек береді. Аудитордың кәсіптік скептицизмі сондай жағдайларды анықтауға және бұдан әрі аудиторлық дәлел сипатын, мерзімі мен деңгейін анықтауға жәрдемдеседі.

A41. 240 ХАС-ке¹² сәйкес елеулі бухгалтерлік бағалауға қатысты басшылықтың пікірлері мен қорытындыларына ретроспективті шолу жүргізілуі тиіс.

¹² 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, 32(b)(ii) тармақ

Шолу талаптың бір бөлігі ретінді жүргізіледі. Мұндай талапқа сәйкес аудитор басшылықтың бақылауды елемеу тәуекелін жою үшін алаяқтықтан туындайтын елеулі бұрмалау тәуекелін көрсететін жалған сенімдерге бухгалтерлік баға беруге шолу үшін шараларды әзірлеп, орындауы тиіс. Практикалық мәселе болса, аудитор алдыңғы кезеңнің бухгалтерлік бағалауға шолу тәуекелді бағалау шарасы ретінде бұл ХАС сәйкес 240 ХАС-ке сай талап етілетін шолумен біріктірілгенде орындауы мүмкін.

- A42. Аудитор анағұрлым шолу анау бухгалтерлік бағалауға қажет екенін санауы қажет. Алдыңғы аудиттің анықталған бухгалтерлік бағалау белгісіздікті жоғары деңгейде бағалау секілді немесе алдыңғыкезеңнен бастап елеулі түрде өзгертілген бухгалтерлік бағалауға шолу керектігін жүргізеді. Екінші жағынан, әр күн сайын және қайталанатын әрекеттерді құжаттаудан туындаған бухгалтерлік бағалау үшін, аудитор тәуекелді бағалау шарасы секілді талдамалы шаралардың қолданысы шолудың мақсатына жеткілікті болуына санауы қажет.
- A43. Өлшеу күніндегі ағымдағы жағдайлар негізделген әділ күн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау мен басқа бухгалтерлік бағалау үшін алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінде мойындалған әділ күн сомасы мен ағымдағы кезең үшін қайталап бағаланған нәтиже мен сома айырмасы орын алады. Соның себебі бухгалтерлік бағалаудың өлшеу мақсаты уақыттың бір кезіндегі күн бойынша көріністерді анықтайды. Ұйым жұмыс істейтін орта өзгерген сайын, мұндай көріністер өзгереді. Сонымен қатар, аудитор елеулі бұрмалау тәуекелін анықтауға, бағалауға тән ықтимал болуы мүмкін ақпарат алуды қадағалауға көңіл бөледі. Мысалы, кейбір жағдайда әділ күн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалаудың нәтижесіне ықпал ететін нарықтық қатысушылар қорытындысындағы өзгерістер туралы білім алу аудиттің мақсаты үшін тиісті ақпарат беруді қамтамасызете алмайды. Керек болса, аудитордың өткен кезеңнің әділ күн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалаудың нәтижесін қарастыруы басшылықтың өткен бағалау процесі нәтижелілігі, аудитор басшылықтың ағымдағы процесі нәтижелілігін бағалай алатын басшылықтың соңғы кезеңдер жазулары туралы білімге бағытталады.
- A44. Бухгалтерлік бағалау нәтижесі мен өткен кезеңнің қаржы есеп айырмасы өткен кезеңнің қаржылық есептілігі бұрмалануын көрсету керектігі жоқ. Алайда, өткен кезеңнің қаржылық есептілігі жабылған жағдайда, айырмасы басшылыққа қол жетерлік ақпараттан туындаған болса, немесе осы қаржылық есептілікті дайындау кезінде алынатын немесе есепке алынуы мүмкін ақпараттан туындасса, осындай жағдай пайда болады. Көпшілікті қаржылық есеп жүйелері бұрмалауды құрастыратын бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістерді және бұрмалауларды құрастырмайтын өзгерістері мен орындалуы тиіс бухгалтерлік өңдеуді айырып тану бойынша нұсқау береді.

Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау

Белгісіздікті Бағалау (Сілт: Тарм. 10)

A45. Бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалаудың деңгейіне келесі факторлар ықпал етеді. Мысалы:

- Бухгалтерлік бағалау пікірге тәуелді болатын деңгейі.
- Қорытындылардағы өзгерістерге бухгалтерлік бағалауды ұшырату.
- Белгісіздікті бағалауды төмендете алатын және мойындалған өлшеу әдістемесі бар екені (кіріспе мәлімет секілді қолданылатын қорытындылар субъективтігі белгісіздікті бағалауға әкелсе де).
- Болжау кезеңінің ұзақтығы, сонымен қоса келешектегі жағдайларды болжау үшін өткен кезеңнен алынған мәліметтер сәйкестігі.
- Сыртқы ақпарат көздерінен алынған сенімді мәлімет қол жетерлігі.
- Бухгалтерлік бағалау бақыланатын немесе бақыланбайтын кіріспе мәліметтерге негізделетін деңгейі.

Бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалау деңгейі бағалаудың жалған сенімге ұшыратылуына ықпал етуі мүмкін.

A46. Аудитор елеулі бұрмалау тәуекелін бағалауда қарастыратын мәселелер төмендегілерді қамтиды:

- Бухгалтерлік бағалау нағыз немесе күткен жиілігі.
- Аудитор күткен сомаға қатысты бухгалтерлік бағалаудың құжатталған сомасы (мысалы, басшылықтың нүктелі бағасы).
- Басшылық бухгалтерлік бағалауды сарапшыны пайдаланды ма, жоқ па.
- Өткен кезеңнің бухгалтерлік бағалауына шолу нәтижесі.

Белгісіздіктің Жоғары Бағалануы Мен Елеулі Тәуекелдіктер (Сілт: Тарм. 11)

A47. Жоғары белгісіздік бағалануы бар болуы ықтимал бухгалтерлік бағалаудың мысалдары мынадай болуы мүмкін:

- Пікірін жоғары дәрежеде тәуелді болатын бухгалтерлік бағалау, мысалы, шағымды қарау бойынша сот процесі немесе келешектегі көпшілікті жылдар белгілі емес жағдайларға тәуелді болатын болашақтағы ақшалай қозғалыс сомасы мен мерзімі бойынша пікірлер.

- Мойындалған өлшеу әдістемесі пайдаланып есептемейтін бухгалтерлік бағалау.
 - Бухгалтерлік бағалу. Олардың нәтижесінде өткен кезеңнің қаржылық есептілігі негізінде жасалған ұқсас бухгалтерлік бағалауға аудитордың шолуы нәтижелері түпнұсқалық бухгалтерлік бағалау мен нағыз нәтижесі елеулі айрмасын анықтайды.
 - Жоғары мамандандырылған ұйым моделді дамытқан әділ құн негізінде бухгалтерлік бағалау қолданылады немесе сондай бухгалтерлік бағалаудың бақыланатын кіріспе мәліметтері жоқ екен.
- A48. Мүмкін елеулі емес бухгалтерлік бағалау бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалау себебімен елеулі бұрмалауға әкелетін ықтималдығы болуы мүмкін; мысалы, қаржылық есептілікте мойындалған немесе ашылған соманың мөлшері өз белгісіздікті бағалауды көрсетпейді.
- A49. Кейбір жағдайда, дұрыс бухгалтерлік баға беріле алмағандықтан, белгісіздікті бағалау жоғары болады. Сондай-ақ, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі қаржылық есептілікте бапты немесе әділ құн негізінде өлшеуге кедергі жасамай отыр. Сондай бухгалтерлік бағалау мойындалуы керектігі немесе әдел құн негізінде өлшенуі керектігіне қатысына қарамастан елеулі бұрмалау осы ашулардың барабарлығына қатысы бар. Мұндай бухгалтерлік бағалауға сәйкес қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі бухгалтерлік бағалаудың ашылуын, сонымен қоса олармен байланыста жоғары белгісіздіктің жоғары бағалануын талап етуі ықтимал. (A120-A123 тармақтарды қараңыз).
- A50. Егер аудитор бухгалтерлік бағалау елеулі тәуекелге әкелетінін санаса, онда ол ұйым бақылауы, сонымен қоса бақылау қызметі туралы білім жинауы тиіс.¹³
- A51. Кейбір жағдайда, бухгалтерлік бағалаудың белгісіздігін бағалау тоқтаусыз қызмет ретінде ұйым бухгалтерлік бағалауға қабілетіне елеулі күмән келтіруі ықтимал. 570 ХАС¹⁴ (Қайта қарастырылған) мұндай жағдайлар бойынша нұсқау мен талаптарды орнатады.

Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Қатысты Рәсімдер (Сілт: Тарм. 12)

- A52. 330 ХАС-ке сәйкес аудитор қаржылық есептілік пен бекіту деңгейіндегі бухгалтерлік бағалауға қатысты елеулі бұрмалау бағаланған тәуекеліне

¹³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 29 тармақ

¹⁴ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

тән сипаты, мерзімі, денгейі аудиторлық шараларды әзірлеп, орындауы тиіс.¹⁵ А53-А115 тармақтар бекіту денгейіндегі шараларға ерекше көңіл аудырады.

Қолданыстағы Қаржылық Есеп Жүйесі Талаптарын Пайдалану (Сілт: Тарм. 12(a))

- A53. Көпшілікті қаржылық есеп жүйесі бухгалтерлік бағалауды мойындау үшін белгілі бір жағдайларды белгілейді, бухгалтерлік бағалау әдістері мен талап етілген ашуларды белгілейді. Мұндай талаптар күрделі болуы ықтимал, және пікір қолданысын талап етеді. Тәуекелді бағалау шараларын орындау туралы білім алу негізінде заңсыз пайдалануға немесе ерекшеленетін түсіндірулерге ұшыратылуы ықтимал қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптарына аудитор көңілін бөледі.
- A54. Басшылық қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптарын тиісті түрде қолданғанын анықтау жарым-жартылай аудитордың ұйым пен оның ортасын білуіне негізделеді. Мысалы, кейбір баптардың әділ құнын өлшеуге, бизнес-комбинацияда сатып алынған материалдық емес активтерді өлшеу секілді ұйым пен оның операциялар сипатына әсер етеді.
- A55. Кейбір жағдайда қосымша аудиторлық шаралар мысалы аудитор активтің ағымдағы физикалық күйін тексеруіне қатысты шара, басшылық қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптарын тиісті түрде қолданғанын анықтауға қажетті болады.
- A56. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптарының қолданысына сәйкес басшылық ұйымға ықпал ететін ортасындағы, жағдайларындағы өзгерістерді қарастыруы қажет. Мысалы, актив немесе міндеттеме белгілі бір тобы бойынша белсенді нарық енгізілуі мұндай актив немесе міндеттеме әділ құнын есептеу үшін дисконтталған ақшалай қозғалыс қолданысы тиісті болмайтынын анықтауы мүмкін.

Әдістер Мен Өзгерістер Негізіне Сәйкестік (Сілт: Тарм. 12(b))

- A57. Аудитордың бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістерді қарастыру немесе алдыңғы кезеңнен жасалған бухгалтерлік баға беру әдісіндегі өзгерістер маңызды болады, себебі жағдайлардағы өзгеріс немесе жаңа ақпаратқа негізделетін өзгеріс ерікті болып саналады. Бухгалтерлік бағалаудағы ерікті өзгерістер аздан кейін сәйкессіз қаржылық есептілікке әкелеп, қаржылық есептілік бұрмалануын тудырып, басшылықтың ықтимал жалған сенімін көрсетеді.

¹⁵ 330 ХАС, 5-6 тармақтар

А58. Басшылық жағдайларға өзгерістер негізінде әдетте бухгалтерлік бағалауға немесе бухгалтерлік бағалау әдісіне бір кезеңнен басқа кезеңге өзгерістер енгізу жақсы себебін көрсетеді. Жақсы себебін және бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістер немесе әдісіндегі өзгерістерге кепіл болатыны бойынша басшылықтың көзқарасын қолдау дұрыстығын құрастырып не болатын пікір мәселесіне жатады.

Елеулі Бұрмалау Бағаланған Тәуекеліне Қатысты Шаралар (Сілт: Тарм. 13)

А59. Жекеше немесе басқалармен біріктірілсе, 13 тармақтағы қандай бір шараларды елеулі бұрмалау тәуекеліне қолданылуы керек екеніне қатысты аудитордың шешіміне келесі мәселелер ықпал етеді:

- Бухгалтерлік бағалаудың сипаты, сонымен қоса бұл әддетегі немесе әдеттен тыс әрекеттермен туындайды ма, жоқ па деп қарастыру қажет.
- Шара аудиторға жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел қамтамасыз ете ме, жоқ па.
- Елеулі бұрмалау бағаланған тәуекелі, сонымен қоса бағаланған тәуекел елеулі тәуекел болып саналатынын қарастыруы қажет.

А60. Мысалы, күдікті қарыздар бойынша резервтер дұрыстығын бағалау кезінде аудитор үшін тиімді шара басқа шаралармен біріктірілгенде кейінгі ақшалай төлеуге әкелуді шолу шарасы болып табылады. Бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалау анағұрлым жоғары болса, мысалы, бақыланбайтын кіріспе мәліметтері бар меншікті моделге негізделген бухгалтерлік бағалау жоғары болса, 13 тармақтағы бағаланған тәуекелдерге қолданылатын шаралар біріктірілуі жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу үшін қажетті болатын жағдай орын алады.

А61. Әрбір шара тиімді болуы ықтимал жағдайлар бойынша түсіндіретін қосымша нұсқау А62-А95 тармақтарда ұсынылған.

Аудитордың Есебі Шығарылған Күнінде Пайда Болатын Жағдайлар (Сілт: Тарм. 13(a))

А62. Аудитордың есебі шығарылған күнінде пайда болатын жағдайлар бухгалтерлік бағалауға қатысты аудиторлық дәлел беретінін анықтау төмендегі жағдайларға сәйкес тиісті болуы ықтимал. Мысалы:

- Пайда болады; және
- Бухгалтерлік бағалауды қуаттайтын немесе бағалауға қайшы келетін аудиторлық дәлел береді.

А63. Көбінесе, аудитордың есебі шығарылған күнінде пайда болатын жағдайлар бухгалтерлік бағалауға қатысты жеткілікті аудиторлық дәлел береді. Мысалы, қымбатталған өнім толық құрал-жабдығын сату кезеңнің

соңынан бірден оның жалпы сатылатын құнын бағалауға қатысты аудиторлық дәлел беруі мүмкін. Осыған сәйкес, егер жеткілікті тиісті дәлел алынса, бухгалтерлік бағалау бойынша қосымша аудиторлық шаралар орындалуы керек емес.

- А64. Кейбір бухгалтерлік бағалау үшін аудитордың есебі шығарылған күнінде пайда болатын жағдайлар, бухгалтерлік бағалау бухгалтерлік бағалауға қатысты аудиторлық дәлел қамтамасыз етпеуі ықтимал болуы мүмкін. Мысалы, белгілі бір бухгалтерлік бағалауды қатысты жағдайлар тек ұзақ мерзім ішінде ғана дамытылады. Сондай-ақ, әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалауді өлшеу мақсаты себебімен, кезең соңынан кейін алынған ақпарат баланс күнінде бар болатын жағдайларды көрсетпеуі ықтима, соған сәйкес әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалауды өлшеуге тән болмауы ықтимал. 13 тармақ аудитор орындауы мүмкін елеулі бұрмалау тәуекеліне қатысты басқа шараларды анықтайды.
- А65. Кейбір жағдайда, бухгалтерлік бағалауға қайшы келетін оқиғалар басшылықтың бухгалтерлік бағалауға арналған тиімді шаралары жоқ екенін немесе басшылықтың жалған сенімдерін анықтауы мүмкін.
- А66. Аудитор белгілі бір бухгалтерлік бағалауға қатысты бұл амалды орындамау шешімін қабылдаса, аудитор 560 ХАС-ке сәйкес келуі қажет.¹⁶ Аудитор қаржылық есептілік күні мен қаржылық есептілікте түзетілуін немесе ашылуын талап ететін аудитордың есебі шығарылған күні аралығында пайда болатын барлық жағдайлар анықталған¹⁷ және тиісті түрде қаржылық есептілікте көрсетілгені туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға арналған аудиторлық шараларды орындауы тиіс.¹⁸ Көпшілікті бухгалтерлік бағалауды өлшеу, әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалаудан тыс, әдетте келешектегі жағдайлар нәтижесіне, әрекеттер немесе жағдайларға тәуелді болғанымен, 560 ХАС сәйкес атқарылатын аудитордың жұмысы әсіресе тиісті болады.

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

- А67. Баланс күні мен аудитордың есебі шығарылған күні аралығындағы ұзақ мерзімі орын алса, аудитордың осы кезеңдегі жағдайларды шолуы әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалаудан тыс тиімді шара болуы мүмкін. Кейбір Шағын иегермен басқарылатын ұйымдарға арналған жағдайы орын алады, әсіресе басшылық бухгалтерлік бағалауды бақылау шараларын орындамаған жағдайда.

¹⁶ 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар*

¹⁷ 560 ХАС, 6 тармақ

¹⁸ 560 ХАС, 8 тармақ

Басшылықтың Бухгалтерлік Бағалауды Қалай Жүргізетінін Тестілеу (Сілт:
Тарм. 13(b))

- А68. Басшылық бухгалтерлік бағалауды қалай жүргізетін тестілеу және сол тестілеу негізделетін мәлімет тиімді болуы мүмкін, бухгалтерлік бағалау бақыланатын және бақыланбайтын кіріспе мәліметтерді пайдаланатын модел негізінде дамытылған әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау болған жағдайда. Мысалы:
- Бухгалтерлік бағалау ұйым есеп жүйесі мәліметтерді өңдеуінен алынады.
 - Өткен кезеңнің қаржылық есептілігіндегі аудитор ұқсас бухгалтерлік бағалауға шолуы басшылықтың ағымдағы кезеңнің процесі тиімді болуы ықтимал деп шамалады.
 - Бухгалтерлік бағалау жекелеп елеулі емес болмайтын бірдей сипаты бар баптар үлкен жиынтығына негізделеді.
- А69. Басшылық бухгалтерлік бағалауды қалай жүргізетін тестілеу мынадай болады:
- Бухгалтерлік бағалау негізделетін мәліметтер деңгейін тестілеу дәлме-дәл, толық пен сәйкес, сондай-ақ бухгалтерлік бағалау мұндай мәліметтер мен басшылық қорытындыларын пайдаланып тиісті түрде анықталды ма, жоқ па.
 - Сыртқы мәліметтер немесе ақпарат көзін, сәйкестігін, сенімділігін қарастыру, сондай-ақ басшылық бухгалтерлік бағалауға шақырған сыртқы сарапшылардан ақпарат көзін, сәйкестігін қарастыру.
 - Бухгалтерлік бағалауды қайта санау, және ішкі сәйкестігі бойынша бухгалтерлік бағалау туралы ақпарат қайта қарастыру.
 - Басшылықтың шолу мен растау процестерін қарастыру.

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

- А70. Шағын ұйымдарда бухгалтерлік бағалау процесі ірі субъектілерімен салыстырғанда шамалы құрылыстық болуы мүмкін. Басшылықтың белсенді қатысуымен Шағын ұйымдар есеп саясатын, күрделі есеп жазуларын немесе жазбаша саясаттарына жіті қарамайды. Ұйымның ресми орнатылған процесі бар болса да, бұл басшылық аудитор бухгалтерлік бағалауды тесттей алатын негізін қамтамасыз етуге қабілеті жоқ екенін білдірмейді.

Өлшеу әдісін бағалау (Сілт: Тарм. 13(b)(i))

- A71. Егер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі өлшеу әдісін анықтамаса, қолданылған әдісі, сондай-ақ қолданыстағы модел жағдайларға сәйкес келетінін бағалау кәсіпті пікір мәселесі болып табылады.
- A72. Бұл мақсат үшін аудитор қарастыруы мүмкін мәселелер төменде мысалдар келтірілген:
- Таңдап алынған әдіс бойынша басшылықтың негіздемесі дұрыс болады.
 - Басшылық, керек болса, таңдап алынған әдістерін қолдау үшін қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіндегі критерийлерін тиісті түрде бағалай отырып, сәйкес қолданады.
 - Егер бағаланап отыратын актив немесе міндеттеме және қолданыстағы қаржылық есептілік талаптары сипаты бухгалтерлік бағалауға тән болса, әдісі жағдайларға сәйкес келеді.
 - Әдісі ұйым жұмыс істейтін бизнеске, сала мен ортаға сәйкес келеді.
- A73. Кейбір жағдайда, басшылық әр түрлі әдістер елеулі түрде ерекшеленетін бағалаудың көпшілігіне әкелетінін анықтаған болуы мүмкін. Басқа жағдайда, ұйым бұр айрмалар себептерін қалай анықтағаны туралы білім алу аудиторға таңдап алынған әдіс сәйкестігін бағалауға көмектесуі мүмкін.

Моделдер қолданысын бағалау

- A74. Белгілі бір жағдайда әсіресе мына жағдайда: әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау кезінде басшылық модел пайдалануы мүмкін. Қолданылатын модел жағдайларға сәйкестігі көпшілікті факторларға қатысты, мысалы, ұйым пен оның ортасы сипаты, сондай-ақ ол жұмыс істейтін сала, мен өлшеніп жүретін белгілі бір актив немесе міндеттемеге қатысты болады.
- A75. Келесі көрсетулерге сәйкес болатын деңгейі жағдайларға байланыста, мысалы, модел белгілі бір секторда немесе салада сатуға қол жетерлік модел немесе меншікті модел. Көп жағдайда ұйым моделді дамыту мен тестілеуге сарапшыны тартады.
- A76. Жағдайларға сәйкес аудитор моделді тестілеу кезінде қарастыратын мәселелердің мысалдары:
- Қолданылуына дейін, мақсатты қолданылуына әлі тиістілігіне көзі жету үшін периодты шолу атқарып, модельді үйлестіру қажет. Ұйым моделді үйлестіру процесі төмендегілерді қамтуы мүмкін:
 - Моделдің теоретикалық дұрыстығы мен арифметикалық тұтастығы, сондай-ақ модел көрсеткіштерінің сәйкестігі.

- Моделге қатысты кіріспе мәліметтер нарықтық тәжірибелерге сәйкес келуі мен толықтығы.
- Нағыз әрекеттермен салыстырғандағы моделдің шығаруы.
- Тиісті өзгерістерді бақылау саясаты мен шаралары орын алады.
- Модел периодты түрде калибрленеді және пәрменділігі бойынша тесттеленеді, әсіресе кіріспе мәліметтер субъективтік болған жағдайда.
- Түзетулер моделге қатысты шығардағы мәліметтерге енгізіледі, әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау жағдайын қоса, мұндай түзетулер нарықтық қатысушылар ұқсас жағдайларда қолданатын қорытындыларды көрсетеді ма, жоқ па.
- Модель барабар түрде құжатталады, моделдің мақсатты қосымшалары мен шектеулерін мен оның негізгі параметрлерін, талап етілген кіріспе мәліметтерін, орындалған пәрменділігін талдау нәтижелерін қоса.

Басшылықпен қолданылатын жорамалдар (Сілт: Тарм. 13(b)(ii))

- A77. Аудитор басшылық қолданатын қорытындыларды бағалауы тек аудиттің уақытында аудиторға қол жетерлік ақпаратқа негізделеді. Аудиторлық шаралар ұйымның қаржылық есептілігі шеңберінде және қорытындылар бойынша пікірлерін айту мақсаты үшін емес орындалады.
- A78. Аудитор басшылық қолданатын қорытындылар барбарлығын бағалау кезінде қарастыруы мүмкін мәселелерге мысалдар:
- Жеке қорытындылар тиісті болады ма, жоқ па.
 - Қорытындылар тәуелсіз және іштей сәйкес келеді ма, жоқ па.
 - Ұжым қарастырылатын немесе басқа қорытындылармен біріктірілгенде қорытындылар бухгалтерлік бағалау немесе басқа бухгалтерлік бағалау бойынша тиісті болады ма, жоқ па.
 - Әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау жағдайында қорытындылар бақыланатын нарыққа қатысты қорытындылар тиісті түрде көрсетеді ме, жоқ па.
- A79. Бухгалтерлік бағалау негізделетін қорытындылар басшылық пікірі бойынша белгілі бір мақсаттары мен стратегияларының нәтижесін көрсетеді. Осыған орай, аудитор қорытындыларға сәйкес келуін қарастыру арқылы мұндай қорытындылар дұрыстығын бағалау үшін аудиторлық шараларды орындауы ықтимал. Мысалы:
- Жалпы экономикалық орта және ұйымның экономикалық жағдайлары.

- Ұйымның жоспарлауы.
- Керек болса, өткен кезеңдерде жасалған қорытындылар.
- Бұл тарихи ақпарат келешектегі жағдайларды көрсетуі мүмкін деңгейі бойынша ұйым тәжірибесі немесе ұйым тәжірибеленетін алдыңғы жағдайлар.
- Қаржылық есептілікке қатысты, басшылық қолданатын басқа қорытындылар.

А80. Жасалған қорытындылар дұрыстығы басшылықтың ниетіне және іс-әрекет белгілі бір бағытын орындауға қабілетіне тәуелді болады. Басшылық әдетте белгілі бір активтер немесе міндеттемелерге қатысты жоспарлар мен ниеттерін құжаттауы тиіс, сонымен қоса қаржылық есеп жүйесі құжаттауды талап етуі мүмкін. Басшылықтың ниеті мен қабілеті бойынша алынған аудиторлық дәлел деңгейі кәсіптік пікір мәселесі болып табылса да, аудитордың шаралары мынадай болуы ықтимал:

- Өз белгіленген ниеттерін орындай жөніндегі басшылықтың тарихын шолу.
- Жазбаша жоспарлар мен басқа құжаттамаға қадағалау, керек болса, ресми түрде қуатталған бюджеттер, санкциялау немесе отырыс хаттамаларына шолу.
- Іс-әрекет белгілі бір бағыты өз себебі туралы басшылыққа сұрау жүргізу.
- Қаржылық есептілік шығарылған күні мен аудитордың есебі шығарылған күнінен кейін пайда болатын жағдайларға қадағалау.
- Ұйымның экономикалық күйін, өз орын алатын міндеттері зардаптарын қоса, ұйым іс-әрекет бағытын орындауға қабілетін бағалау.

Белгілі бір қаржылық есеп жүйелері, алайда, басшылыққа бухгалтерлік бағалау кезінде ниеттерін немесе жоспарларын есепке алуға рұқсат етпеуі ықтимал. Бұл әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау жағдайында болуы мүмкін. Себебі олардың өлшеу мақсаты қорытындылар нарық қатысушылары қолданған анауларды көрсетуін талап етеді.

А81. Аудитор басшылық қолданатын қорытындылар дұрыстығын бағалау кезінде қарастыратын, әділ құн негізінде анықталатын бухгалтерлік бағалау негізіне жататын мәселелер, керек болса, жоғарыда талқыланған мәселелерге қосымшаға, төмендегі жайларды қарастырады. Мысалы:

- Сәйкес болса, басшылық нарыққа өзіне тән кіріспе мәліметтерді қорытындыларды дамытуға қалай енгізді және, керек болса, енгізді ме, жоқ па.
- Қорытындылар нарық бақыланатын жағдайларына және әділ құн негізінде өлшенетін актив немесе міндеттеме сипаттамаларына сәйкес келеді ме, жоқ па.
- Нарық қатысушысының қорытындылары ақпарат көздері сәйкес және сенімді болса ма, жоқ па, және басшылық, әр түрлі нарық қатысушылар қорытындылары саны орын алса, пайдалануға қорытындылар қалай пайдаланды.
- Керек болса, басшылық қолданылған қорытындылар немесе салыстырылатын әрекеттер, активтер немесе міндеттемелер туралы ақпарат қалай қарастырады және осындай болса қарастырды ма, жоқ па.

А82. Атап айтқанда, әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау бақыланбайтын кіріспе мәліметпен бірге бақыланатын кіріспе мәліметтерді анықтайды. Әділ құн негізінде анықталған бухгалтерлік бағалау бақыланбайтын кіріспе мәліметтерге негізделсе, аудитор қарастыруы мүмкін мәселелерге мысалдар:

- Бухгалтерлік бағалауға қатысты нарық қатысушылары сипаттамаларын анықтау.
- Қорытындыларға өз енгізілген жетілдірулер қорытындылардың өз көзқарасын көрсету үшін.
- Ұйым жағдайларға қол жетерлік ең жақсысы ақпаратты енгізілді ме, жоқ па.
- Керек болса, оның қорытындылары салыстырылатын әрекеттер, активтер немесе міндеттемелерді қалай белгілейді.

Бақыланбайтын кіріспе мәліметтер орын алса, аудитордың қорытындыларды қарастыруы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу үшін 13 тармақтағы бағаланған тәуекелге қатысты басқа қорытындылармен біріктірілуі қажет. Осыған сәйкес аудитор басқы аудиторлық шараларды орындауы керек болуы мүмкін, мысалы басшылық пен, керек болса, өкілетті тұлғалардың тиісті деңгейінің қолдауымен бухгалтерлік бағалауға шолу мен оны растауды қамтитын құжаттама тексеруге қатысты шара өткізеді.

А83. Бухгалтерлік бағалауға көмек беретін қорытындылар дұрыстығын бағалау кезінде аудитор маңызына қарай қорытындылардың бірін немесе көбін анықтауы мүмкін. Керек болса, келесі анықталуы мүмкін: бухгалтерлік бағалаудың жоғары белгісіздігі бар және соған сәйкес елеулі тәуекелге

әкелуі мүмкін. Елеулі тәуекелдерге қатысты қосымша шаралар А102-А115 тармақтарда көрсетілген.

Бақылаудың Операциялақ Тиімділігін Тестілеу (Сілт: Тарм. 13(с))

А84. Бақылаудың операциялақ тиімділігін тестілеу тиісті шара болып саналады, егер басшылықтың процесі жақсылап әзірленіп, енгізіліп, көмек берілген болса. Мысалы:

- Бақылау мақсаты басшылық пен, керек болса, өкілетті тұлғалар тиісті деңгейлерінің қолдауымен бухгалтерлік бағалауға шолу мен оны растау.
- Бухгалтерлік бағалау ұйым есеп жүйесі мәліметтерді кәдімгі өңдеуінен алынды.

А85. Бақылау операциялық тиімділігін тестілеу мына жағдайларда талап етіледі:

- (а) Аудитор елеулі бұрмалау тәуекелін бекіту деңгейінде бағалау процесін бақылауы тиісті түрде жұмыс атқаратын екенін күтулерін қарастырады; немесе
- (б) Маңызына қарай шаралар өздері бекіту деңгейінде жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел қамтамасыз ете алмайды.¹⁹

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

А86. Процесті бақылау Шағын ұйымдарда орын алуы мүмкін, бірақ олар жұмыс атқаратын рәсімделуі ерекшеленеді. Атап айтқанда Шағын ұйымдар бақылау белгілі бір түрлері қажетті еместігін анықтауы мүмкін, себебі басшылық қаржылық есептілік үдерісіне белсенді қатысады. Шағын ұйымдар үшін, алайда, аудитор анықтай алатын бақылаулар көпшілікті емес. Осыған сәйкес, бағаланған тәуекелге қатысты аудиторлық шаралар сипаты бойынша маңызы бар болуы мүмкін, аудитор бір мезгілде 13 тармақтағы бір немесе одан да көп шараларды өткізеді.

Нүктелі Бағалау Мен Диапазонды Дамыту (Сілт: Тарм. 13(е))

А87. Басшылықтың нүктелі бағалауын өлшеу үшін, нүктелі бағалау мен диапазонды дамыту шарасы тиісті болады. Мысалы:

- Бухгалтерлік бағалау есеп жүйесі қолдауымен мәліметтерді кәдімгі өңдеуден алынған..

¹⁹ 330 ХАС, 8 тармақ

- Өткен кезеңнің қаржылық есептілігіне енгізілген жағдайда аудитор бірдей бухгалтерлік бағалауға шолуы басшылықтың ағымдағы кезеңнің үдерісі тиімді болмауы мүмкіндігін белгілейді.
 - Бухгалтерлік бағалауды анықтау үшін басшылықтың процестері мен олардың шеңберінде ұйым бақылауы жақсылап әзірленбеді немесе тиіссіз енгізілді.
 - Кезең соңымен аудитордың есебі шығарылған аралығындағы жағдайлар немесе әрекеттер басшылықтың нүктелі бағалауына қайшы келеді.
 - Аудитор көз жетуі мүмкін сәйкесті мәліметтер баламалы қайнар көзі, бұл көздері нүктелі бағалауда немесе диапазонында қолданылуы мүмкін.
- A88. Ұйым бақылауы жақсылап әзірленсе және тиісті түрде енгізілсе де, нүктелі бағалауды не диапазонды дамыту бағаланған тәуекелдіктерге тиімді немесе тиісті шара болып саналады. Басқа жағдайларда, аудитор бұдан әрі шаралар қажеттілігін және керек болса олардың сипаты мен деңгейін анықтау бір бөлігі ретінде бұл амалды қарастырады.
- A89. Аудитор нүктелі бағалау немесе диапазонды дамыту кезінде қолданған амал жағдайларға тым тиімді болатынына қатысты. Мысалы, аудитор бастапқыда алдын-ала нүктелі бағалауды дамытып, содан кейін басшылықтың нүктелі бағалауын қарастыруға арналған диапазонда рәсімдеу үшін қорытындылардағы өзгерістерге өз ұшыратылуын бағалайды. Балама ретінде аудитор керек болса нүктелі бағалауды анықтау мақсаты үшін диапазонды дамыта бастауы ықтимал.
- A90. Аудитордың нүктелі бағалауға қабілеті диапазонға қарамастан бірнеше факторларға, мысалы қолданылатын моделге, қол жетерлік ақпарат сипаты мен деңгейіне, сонымен қоса бухгалтерлік бағалауға таратылған белгісіздікті бағалауға тәуелді болады. Атап айтқанда, нүктелі бағалау немесе диапазонды дамыту шешімінің қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі ықпал етуі мүмкін. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі баламалы нәтижелер мен қорытындыларды қарастырып шығудан кейін қолданылуы тиіс нүктелі бағалауды белгілейді немесе белгілі бір өлшеу әдісін белгілейді (мысалы, дисконтталған ықтималдық негізінде күткен шама).
- A91. Аудитор нүктелі бағалау немесе диапазонды бірнеше жол арқылы дамытуы мүмкін. Мысалы:
- Моделді пайдалану, мысалы, белгілі бір секторда немесе салада сатуға арналған модел немесе меншікті немесе аудитор дамытқан модел пайдалану.

- Басшылық баламалы қорытындыларды немесе нәтижелерді қарастыруын бұдан әрі дамыту, мысалы қорытындылар әр түрлі қатарын енгізу арқылы.
- Модел дамыту немесе жүзеге асыру немесе сәйкесті қорытындылар жасау үшін мамандырылған сараптамасына ие тұлғаны жұмысқа қабылдау.
- Басқа салыстырылатын жағдайларға, әрекеттерге немесе жағдайларға қажет болса, салыстырылатын активтер немесе міндеттемелер бойынша нарыққа сілтеу.

Басшылықтың Қорытындыларын Немесе Әдісін Түсіну (Сілт: Тарм. 13(d)(i))

А92. Аудитор нүктелі бағалауды немесе диапазонды іске асырса және басшылық қолданған басқалардан ерекшеленетін қорытындыларды немесе әдісті қолданса, 13(d)(i) тармаққа сәйкес аудитор бухгалтерлік бағалауға басшылық қолданатын қорытындылар немесе әдіс туралы жеткілікті білім алады. Бұл ақпарат аудиторға аудитордың тиісті нүктелі баға беруге немесе диапазонға сәйкес келуі мүмкін мәліметтерді қамтамасыз етеді. Атап айтқанда, бұл аудиторға басшылықтың нүктелі бағалауынан кез келген елеулі айрмасын түсінуге, бағалауға жәрдемдеседі. Мысалы, айырма туындауы мүмкін, егер аудитор басшылық қолданатын қорытындыларымен салыстырғанда әр түрлі, бірақ маңызы бірдей қорытындыларды пайдаланса. Бұл бухгалтерлік бағалау белгілі бір қорытындыларға жоғары дәрежеде сезгіштігін және соған сәйкес белгісіздікті жоғары бағалауға жататынын көрсетіп, бухгалтерлік бағалау елеулі тәуекелдік болуы мүмкін. Балама ретінде айырма басшылық жіберілген нағыз қате нәтижесінде туындауы мүмкін. Жағдайларға байланысты аудитор басшылығымен қорытындылары мен олардың пәрменділігіне негізін және керек болса бухгалтерлік бағалауға қолданылатын амалдағы айрмысан талқылау бойынша қорытындылар жасау бойынша пайдалы болып санауы ықтимал.

Диапазонды Қысқарту (Сілт: Тарм. 13(d)(ii))

А93. Аудитор басшылықтың нүктелі бағалауын (аудитордың диапазоны) барабарлығын бағалау үшін диапазон пайдалану тиістілігін санаса, онда 13(d)(ii) бұл диапазон барлық ықтимал нәтижелерге қарамастан барлық «тиісті нәтижелерді» біріктіруін талап етеді. Диапазонға, бұл пайдалы болса, барлық ықтимал нәтижелерді қамтитын диапазон емес, себебі диапазон аудиттің мақсаты үшін тиімді болу үшін тым кең болады. Аудитордың диапазоны пайдалы және тиісті болады, егер бұл аудиторға бухгалтерлік бағалау елеулі бұрмалануы бойынша қорытынды жалпылауға жеткілікті түрде қысқа болса.

- A94. Әдетте, орындау маңызына тең болу немесе орындау маңызынан аз болу үшін қысқартылған диапазон басшылықтың нүктелі бағалауы барабарлығын белгілеуге тиісті емес. Алайда, әсіресе белгілі емес салаларда бұл мұндай сомдан төмен болатын диапазонды қысқартпауы ықтимал. Бұл бухгалтерлік бағалауды мойындау да айналып кетпеуіне қажеті жоқ. Бұл алайда бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалау немесе елеулі тәуекелді тудыратынының анықтайды. Елеулі тәуекелге қатысты қосымша шаралар A102-A115 тармақтарда көрсетілген.
- A95. Диапазон шеңберіндегі барлық нәтижелер барабар болып табылатын ұстанымға диапазонды қысқартуға келесі жолдармен көз жетуі мүмкін:
- (a) Диапазоннан аудитордың пікірі бойынша пайда болмауы мүмкін диапазонның шегіндегі анау нәтижелерді болдырмау; және
 - (b) Қол жетерлік аудиторлық дәлел негізінде диапазонды қысқартуды жалғастыру, аудитор диапазон шеңберіндегі барлық нәтижелерге тиісті болып санағанша. Сирек кез болатын жағдайда аудитор диапазонды қысқарта алады, аудиторлық дәлел нүктелі бағалауды анықтағанша.

Мамандандырылған Біліктілік Керектігін Қарастыру (Сілт: Тарм. 14)

- A96. Аудитті жоспарлау кезінде аудитор аудиттің келісімін орындауға қажетті болатын ресурстар сипатын, мерзімі, деңгейін растауы тиіс.²⁰ Бұл қажеттілік ретінде мамандандырылған біліктілігіне ие болатын тұлғалардың қатысуын анықтайды. Қосымшаға 220 ХАС сәйкес жоба бойынша немесе әріптес жоба бойынша топ пен топтың бөлігі болмайтын аудитордың сыртқы сарапшылары аудиттің келісімін орындауға коллективті түрде тиісті құзыретіне немесе қабілетіне ие болатынын қарастыруы қажет.²¹ Бухгалтерлік бағалау аудиті барысында аудитор аудитордың тәжірибесі мен келісім жағдайлары шеңберінде бухгалтерлік бағалау бір немесе көпшілікті аспектілерде қолданылуы тиіс тәжірибелі біліктілік немесе дағды қажеттілігін анықтауы мүмкін.
- A97. Аудитор тәжірибелі біліктілік немесе дағды керектігін қарастыруына ықпал ететін мәселелерге мысалдар:
- Белгілі бір бизнес немесе сала негізіне жататын актив, міндеттеме немесе меншікті капиталдың құрамдас бөлімдерінің сипаты (мысалы, минералды кен орны, ауылшаруышылық активтері, күрделі қаржылық құралдар).

²⁰ 300 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитін Жоспарлау*, 8(е) тармақ

²¹ 220 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, 14 тармақ

- Белгісіздікті бағалаудың жоғары деңгейі.
- Күрделі есеп айырысулар немесе ерекше модел қолданылғанда, мысалы әділ құн есептеу кезінде, бақыланатын нарық жоқ.
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптары мен күрделілігі, сонымен қоса ерекшеленетініне түсіндіруге жататын салалар орын алса, немесе тәжірибеге сәйкес болмаса немесе дамытып отыратын болса.
- Аудитордың бағаланған тәуекелге қатысты шараларды орындауы мақсатты болатын шаралар.

A98. Бухгалтерлік бағалау көпшілігі болғанымен, белгісіздікті бағалау жағдайы болса да, тәжірибелі біліктілік немесе дағды талап етілуі болмуы ықтимал. Мысалы, аудиторға күдікті қарыздар бойынша резервтерді бағалауға керек болар еді-ау тәжірибелі біліктілік немесе дағды талап етіліп отырған ықтимал.

A99. Алайда, қарастырылып шығатын мәселе есеп пен аудиттен тыс салада болған жағдайда, аудитор тәжірибелі біліктілігіне ие болмауы мүмкін және бұл аудитордың сарапшысынан алуы қажет. 620 ХАС²² аудитордың сарапшысын шақыру мен аудитордың сарапшысы жұмысын пайдалану кезіндегі керектігін анықтау бойынша нұсқау ұсынады.

A100. Бұдан әрі кейбір жағдайда аудиторлық есеп немесе аудит белгілі бір салаларына сәйкес келетін тәжірибелі біліктілік немесе дағдысын алу керектігін қарастыруы мүмкін. Мұндай біліктілікке ие тұлғалар аудитордың фирмасымен таратылады немесе аудитордың фирмасынан тыс сыртқы ұйыммен шақырылады. Мұндай тұлғалар келісім бойынша аудиторлық шаралар орындаған жағдайда, олар жоба бойынша топтың бір бөлігі болып, 220 ХАС талаптарына бағынышты.

A101. Аудитор сарапшысымен немесе басқа тұлғалармен тәжірибесіне қарай аудитор олардың жұмысы аудиттің мақсатына сәйкес келуін белгілеуге шақырылған тұлғалармен қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талаптары секілді мәселелерді талқылау керектігін анықтауы ықтимал.

Елеулі Тәуекелдердің Алдын Алу Үшін Бұдан Әрі Жасалатын Қосымша Рәсімдер (Сілт: Тарм. 15)

A102. Елеулі тәуекелге әкелетін бухгалтерлік бағалау аудит барысында аудитордың бұдан әрі маңызына қарай шараларын бағалауға шоғырланды:

²² 620 ХАС, *Аудитор Сарапшысының Еңбегін Қолдану*

- (a) Басшылық бухгалтерлік бағалау бойынша белгісіздікті бағалау ықпалын қалай бағалайды және қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік бағалауды мойындау сәйкестігіне ықпалын қалай бағалайды; және
- (b) Байланысты ашып көрсетулер барабарлығы.

Белгісіздікті Бағалау

Басшылықпен Белгісіздіктің Бағалауын Қарастыру (Сілт: Тарм. 15(a))

- A103. Басшылық жағдайларға қарай әдістер саны арқылы бухгалтерлік бағалау баламалы қорытындыларын немесе нәтижелерін бағалауы мүмкін. Бір ықтимал әдіс мақсаты сезгіштікті талдау. Бухгалтерлік бағалаудың ақшалай сомасы әр түрлі қорытындыларға қалай қатысы бар екені қарастырылады. Әділ құн негізінде өлшенген бухгалтерлік бағалау үшін түрлендірме орын алады, себебі әр түрлі нарық қатысушылары әр түрлі қорытындыларды пайдаланады. Сезгіштікті талдау көбінесе басшылық нәтижелер диапазоны секілді сипаттайтын нәтижелер сценарийлері санын, мысалы, «пессимистік» және «оптимистік» сценарийлерді дамытуға әкеле алады.
- A104. Сезгіштікті талдау бухгалтерлік бағалау белгілі бір қорытындылардағы өзгерістерге сезгіш болмайтынын көрсетеді. Балама ретінде, бұл бухгалтерлік содан кейін аудитордың назарына түскен қорытындылар бірін немесе одан да көбіне сезгіштігін көрсетуі мүмкін.
- A105. Бұл бағалау белгісіздігін шешудің белгілі бір әдісі (мысалы, сезімталдықты талдау) басқасына қарағанда анағұрлым қолайлы немесе басшылықтың балама жорамалдар мен нәтижелерді қарастыруы кең құжаттамамен расталған егжей-тегжейлі процедуралар арқылы жүргізілуі керек дегенді білдірмейді. Бұл басшылық бағалаудың белгісіздігі бухгалтерлік бағалауға қалай әсер ететінін анықтады ма, оны жасаудың нақты тәсілін емес. Тиісінше, егер басшылық балама жорамалдар мен нәтижелерді қарастырмаған болса, аудитор басшылықпен талқылап, есептік бағалауға белгісіздік әсерін қалай шешкенін қолдауды сұрауы мүмкін.

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

- A106. Ұсақ кәсіпорындар белгісіздікті бағалау үшін қарапайым құралдарды пайдалануы ықтимал. Аудитор қол жетерлік құжаттамаға қадағалауын толтыру ретінде аудитор басшылыққа сауал жүргізу арқылы сол туралы қосымша аудиторлық дәлел жинауы мүмкін. Қосымшаға басшылықтың баламалы нәтижелерді қарастыруға қатысты немесе өзгеше бухгалтерлік бағалаудың белгісіздігін бағалауға қатысты сараптамасы болмауы мүмкін. Мұндай жағдайда, аудитор басшылыққа үдерісті немесе әр түрлі әдістер немесе сол бойынша құжаттама туралы ақпарат береді. Алайда, бұл

қаржылық есептілікті дайындауға басшылық жауапкершілігін өзгертпейді.

Елеулі Қорытындылар (Сілт: Тарм. 15(b))

A107. Бухгалтерлік бағалауға қолданылатын қорытынды елеулі болады, егер қорытынды тиісті өзгерту бухгалтерлік бағалауды өлшеуге елеулі ықпал етсе болар еді.

A108. Басшылық біліктілігінен алынған елеулі қорытындыларды қолдау стратегиялық талдау мен тәуекелді басқаруға қатысты басшылықтың ұзаққа созылған процесінен алынуы ықтимал. Тіпті ресми орнатылған үдеріс болса да, мысалы Шағын ұйымдар үшін аудитор сауал арқылы және басшылықпен талқылау арқылы басқа аудиторлық шаралармен бірге жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу үшін қорытындыларды бағалай алады.

A109. Басшылық жасаған қорытындыларды бағалау кезіндегі аудитордың қарастыруы A77–A83 тармақтарында көрсетілген.

Басшылық Ниеті Мен Қабілеті (Сілт: Тарм. 15(c))

A110. Басшылық жасаған қорытындыларға қатысты аудитордың қарастыруы және басшылықтың ниеті мен қабілеті A13 және A80 тармақтарында көрсетілген.

Ауқымды Дамыту (Сілт: Тарм. 16)

A111. Қаржылық есептілікті дайындау кезінде басшылық ол елеулі тәуекелдіктерді тудыратын бухгалтерлік бағалауға белгісіздікті бағалаудың ықпалын адекватты қарастыруына риза болуы мүмкін. Кейбір жағдайда алайда аудитор басшылықтың күштерін адекватты емес күштер ретінде анықтауы ықтимал. Бұл мына жағдайда орын алады:

- Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел аудитор басшылық белгісіздікті бағалау ықпалын қалай анықтайтыны екенін бағалауы арқылы алдына алмайды.
- Бұдан қарай бухгалтерлік бағалаумен байланысты белгісіздікті бағалаудың деңгейін қарастыруға қажет, мысалы, аудитор бірдей жағдайларда бірдей бухгалтерлік бағалау нәтижелеріндегі кең вариациясын білетін жағдайы орын алады.
- Басқа аудиторлық дәлел алына алмайды, мысалы аудитордың есебі шығарылған күнінде пайда болатын жағдайларға шолу арқылы.
- Бухгалтерлік бағалау кезінде басшылықтың жалған сенімдерінің көрсетілуі.

A112. Бұл мақсат үшін диапазонды анықтаудағы аудитордың қарастыруы A87- A95 тармақта баяндалған.

Мойындау Мен Өлшеу Өлшемиарттары

Қаржылық Есептіліктегі Бухгалтерлік Бағалауды Мойындау (Сілт: Тарм. 17(а))

- A113. Басшылық қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік бағалауды мойындаса, аудитордың бағалану ортасы бухгалтерлік бағалауды өлшеу қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі мойындау критерийлеріне сәйкес келуіне қатысты.
- A114. Танылмаған бухгалтерлік бағалауларға қатысты аудиторлық бағалаудың мәні қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесін тану критерийлерінің шынымен орындалғанына байланысты болады. Тіпті бухгалтерлік бағалау мойындалмаған және аудитор бұл тәсіл орынды деп тұжырымдайтын болса да, қаржылық есептіліктің ескертпелеріндегі жағдайларды ашып көрсету қажеттілігі туындауы мүмкін. Қажет болған жағдайда, аудитор сонымен қатар жоғары бағалау белгісіздігі ретінде анықталған бухгалтерлік бағалау 701 ХАС²³ сәйкес аудиторлық есепте хабарлануы тиіс негізгі аудиторлық мәселе болып табылатындығын немесе баса назар аударуды қажет деп санауы мүмкін. Аудитордың есебіндегі маңызды тармақтың (қараңыз: 706 ХАС (Қайта қарастырылған))²⁴. Егер мәселе аудиттің негізгі мәселесі болып табылса, 706 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордың есебіне «Материяға баса назар» тармағын енгізуге тыйым салады. 706 ХАС сондай тармақтар жөнінде талаптар мен нұсқаулар ұсынады.²⁵

Бухгалтерлік Бағалау Бойынша Басшылықтың Жалған Сенімдері
(Сілт: Тарм.17(b))

- A115. Әділ құн негізінде анықталған бағалауға қатысты кейбір қаржылық есеп жүйелерінде әділ құн өлшеу мен ашуды талап етуге немесе рұқсат етуге алдын ала жағдай ретінде сенімді өлшенеді. Кейбір жағдайда, бұл кедергі өтеуге болады, мысалы өлшеу бойынша тиісті әдіс немесе негізі болмаған жағдайда. Кейбір жағдайда аудитордың қарастыру ортасы басшылық қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі бойынша әділ құн пайдалануға қатысты кедергіні өтеуге басшылықтың негізі тиісті болуына бөлінеді.

²³ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелеріне Хабарлау*

²⁴ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтар Мен Басқа Да Тармақтарға Баса Назар Аудару*

²⁵ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), 8(b) тармақ

Бухгалтерлік Есептің Негізділігіне Баға Беру Және Қателіктерді Анықтау
(Сілт: Тарм. 18)

A116. Алынған аудиторлық дәлел негізінде аудитор басшылықтың дәлел нүктелі бағалауынан ерекшелентіні бағалауды көрсететінін білдіреді. Аудиторлық дәлел нүктелі бағалауды көрсетсе, аудитордың нүктелі бағалауы мен басшылықтың нүктелі бағалауының айырмасы кемшілікті құрастырады. Аудитор аудитордың диапазонын пайдалану жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел қамтамасыз етуге қатысты қорытынды жасаса, аудитордың диапазонынан тыс болатын басшылық нүктелі бағалауын аудиторлық дәлел қуатталатын еді. Осыған сәйкес кемшілігі кем дегенде басшылықтың нүктелі бағалауы мен аудитордың диапазоны ең жақын нүктесінің айырмасы болып саналады.

A117. Басшылық жағдайлардағы өзгерістері бар болатын субъективтік бағалауға негізінде өткен кезең бойынша бухгалтерлік бағалауға немесе соған сәйкес келетін әдіске өзгерістер енгізіген болса, онда аудитор бухгалтерлік бағалау басшылықтың еркін өзгерістер нәтижесінде бұрмалануы бойынша аудиторлық дәлел негізіндегі қорытындыларды жалпылауы қажет немесе басшылықтың ықтимал жалған сенімдері көрсетілу ретінде қарастыруы мүмкін (A124-A125 тармақтарды қараңыз).

A118. 450 ХАС²⁶ аудитор қаржылық етептіліктің елеулі бұрмалану ықпалын бағалау мақсатымен бұрмалауды ажыратып тану бойынша нұсқау береді. Бухгалтерлік бағалауға сәйкес алаяқтық немесе қателерден туындаған кемшілік мына жағдайларда туындайды:

- Күдікті емес кемшіліктер (нағыз кемшіліктер).
- Аудитордың пікірі бойынша жөнсіз болатын бухгалтерлік бағалауға қатысты басшылықтың пікірлерінен туындайтын айрымалар немесе аудитордың пікірі бойынша тиіссіз болатын есеп саясатының таңдалуы немесе қолданысы (пікірлерге тәуелді болатын кемшіліктер).
- Талдамалы баптар алынған бүкіл тұжырымдамалық бойынша аудиттің талдамалы баптарында анықталған бұрмалаудың болжауын қоса, басшылықтың тұжырымдамалықтағы бұрмалауға ең жақсы баға беруі (болжанған бұрмалау).

Бухгалтерлік бағалауға байланысты кейбір жағдайларда бұрмалау жекелеген анықтауды күрделі немесе мүмкін емес істеткізіп бұл жағдайлар біріктірілуі нәтижесінде туындай алады.

²⁶ 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*

A119. Бухгалтерлік бағалау дұрыстығын бағалау және қаржылық есептіліктегі жазуларға енгізілген байланысты ашуларды бағалау, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі талап етсе немесе еркін ашылса, қаржылық есептілікте мойындалған бухгалтерлік бағалауды аудиттеу кезінде қолданылған көрсетулердің бірдей түрлерін қарастырады.

Бухгалтерлік Бағалауға Қатысты Ашып Көрсетулер

Қолданыстағы Қаржылық Есеп Жүйесіне Сәйкес Келетін Ашып Көрсетулер
(Сілт: Тарм. 19)

A120. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келетін қаржылық есептілікті көрсету елеулі мәселелерді адекватты түрде ашуды анықтайды. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі бухгалтерлік бағалауға қатысты ашыламдарға кіруге рұқсат етеді немесе белгілейді, сонымен қоса кейбір кәсіпорындар қаржылық есептілік жазуларындағы қосымша ақпарат еркін ашады. Бұл ашылымдардың мысалдары:

- Қолданылған жорамалдар.
- Қолданылатын бағалау әдісі, кез-келген қолданыстағы үлгі.
- Бағалау әдісін таңдауға негіз.
- Өткен кезеңдегі бағалау әдісіндегі кез-келген өзгерістердің ықпалы.
- Белгісіздікті бағалау қайнар көздері мен зардаптары.

Мұндай ашып көрсетулер қаржылық есептілікте мойындалған немесе ашылған бухгалтерлік бағалауды біліп қою кезінде қолданушыларға тән болады, және жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ашылымдар қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келуі бойынша алынуы қажет.

A121. Кейбір жағдайда, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі белгісіздіктер жөнінде белгілі бір ашылымдарды талап етуі мүмкін. Мысал кейбір қаржылық есеп жүйесі келесіні белгілейді:

- Негізгі көретулер және активтер және міндеттеме сомасына елеулі түзетулерді әкелетін белгісіздікті бағалау жөніндегі басқа қайнар көздерін ашу. Кейбір талаптар «Белгісіздікті Бағалаудың Негізгі Қайнар Көздері» немесе «Сыншыл Бухгалтерлік Бағалау» секілді терминдерді пайдалану арқылы сипатталуы мүмкін.
- Бқтимал нәтижелер диапазонын ашып көрсету және диапазонды анықтауда қолданылатын қорытындыларды ашып көрсету.
- Ұйымның қаржылық ұстанымы мен қызметі үшін әділ құн негізіндегі бухгалтерлік бағалау маңызына қарай ақпаратты ашып көрсету.

- Сандық ашылымдар, мысалы, тәуекелге шалдыққыштығы және олардың туындауының себебі, тәуекелді басқару және тәуекелді өлшеуге арнап қолданылатын әдісі бойынша ұйымның мақсаты, саясаты мен шаралары, бұл сандық тұжырымдаманың өткен кезеңінен бастап енгізілген кез-келген өзгерістер.
- Сандық ашылымдар, мысалы, ұйымның негізгі басшылығы қызметкерлеріне іштей беретін ақпарат негізінде ұйым тәуекелге тап болған деңгейі, сонымен қоса кредит тәуекелі, төлемпаздық тәуекелі мен нарық тәуекелі.

Елеулі Тәуекелді Тудыратын Бухгалтерлік Бағалау Үшін Белгісіздік Бағалаудың Ашылу Тәуекелі (Сілт: Тарм. 20)

A122. Елеулі тәуекелді тудыратын бухгалтерлік бағалаумен байланысты, ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келетін жағдайда, аудитор бухгалтерлік бағалау үшін белгісіздікті бағалаудың ашылуы қарастырылатын жағдайлар мен фактілерге тән болмауы туралы қорытындыға келеді. Бухгалтерлік бағалаудың ықтимал нәтижелер диапазонының маңызына қарай арттырылған сайын, аудитор соншама белгісіздікті бағалаудың ашылуы барабарлығын бағалауы маңызын артырады (A94 тармақтағы ақпаратқа қараңыз).

A123. Кейбір жағдайларда аудитор қаржылық есептіліктің ескертпелерінде бағалаудың белгісіздігіне қатысты жағдайларды сипаттауға басшылықты ынталандыруды орынды деп санай алады. 705 ХАС²⁷ (Қайта қарастырылған) аудитор басшылықтың қаржылық есептіліктегі бағалаудың белгісіздігі туралы ақпаратты ашуы жеткіліксіз немесе жаңылыстырады деп санайтын кезде, аудитордың пікіріне ықпал етуі туралы нұсқаулық береді.

Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері (Сілт: Тарм. 21)

A124. Аудит барысында аудитор басшылықтың ықтимал жалған сенімдері көрсетуіне әкелуі мүмкін пікірлер мен шешімдер туралы ақпарат алуы мүмкін. Мұндай көрсеткіштер аудитордың тәуекелді бағалауы мен байланысты шаралардың тиісті қалғаны бойынша аудитор қорытындысына ықпал етуі мүмкін, және аудитор аудиттің қалдық зардаптарын қарастыруы керек. Атап айтқанда, олар аудитор тұтас алғанда қаржылық есептілік 700 ХАС²⁸ (Қайта қарастырылған) баяндағандай елеулі бұрмалаудан бос болуын анықтауына ықпал етеді.

²⁷ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірді Жетілдіру*

²⁸ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру Және Есеп Беру*

А125. Бухгалтерлік бағалауға басшылықтың ықтимал жалған сенімдерінің көрсеткіштеріне мысалдар:

- Бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістер немесе әдістер, басшылық жағдайлардағы өзгерістер енгізілгені бойынша субъективтік пікір айтса.
- Олар бақыланатын нарық көретулеріне сәйкес келмесе, әділ құн негізіндегі бухгалтерлік бағалау бойынша ұйымның өз көрсетулерін пайдалану.
- Басшылықтың мақсатына қолайлы болатын нүктелі бағалауды беретін маңызына қарай көретулерді таңдау немесе жалпылау.
- Нүктелі бағалауды таңдау оптимизм немесе пессимизм бабын көрсетуі мүмкін.

Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 22)

А126. 580 ХАС²⁹ жазбаша ұсынымдар қолданылуы көрсетілген. Белгісіздікті бағалау сипатына, маңызына, деңгейіне қарай, қаржылық есептілікте мойындалған немесе ашылған бухгалтерлік бағалауға қатысты жазбаша ұсыныстар келесі ұсынымдарды қамтуы мүмкін:

- Өлшеу процесі тиістілігіне қарай ұсынымдар, сонымен қоса басшылық бухгалтерлік бағалауда қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі аясына байланысты көретулер мен моделдер, және процестер қолданысына сәйкестігі.
- Көретулер басшылықтың ұйымның атынан бухгалтерлік, бағалау мен ашып көрсетулер орын алса, басшылықтың белгілі бір іс-әрекет қолға алуға ниеті мен қабілетін тиісті түрде көрсету екеніне қатысты ұсынымдар.
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес толық пен тиіс болады.
- Кейінгі жағдайлар бухгалтерлік бағалауды және қаржылық есептіліктегі ашуларды түзетуді талап етеді.

А127. Қаржылық есептілікте мойындалмаған немесе ашылмаған бухгалтерлік бағалау үшін ұсынымдардың сондай-ақ келесі мысалдары бар:

- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі критерийлерін мойындауға немесе ашуға сәйкес келеді деп шешуіне басшылық қолданған негізінің тиістілігі (А114 қараңыз).

²⁹ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*

- Әділ құн негізінде мойындалмаған немесе ашылмаған бухгалтерлік бағалау үшін ұйымның қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінде баяндалған әділ құнды пайдалануға қатысты жорамалдан жеңіл шығу үшін басшылық қолданатын негізгі тиістілігі (А115 қараңыз).

Құжаттама (Сілт: Тарм. 23)

А128. Аудит барысында анықталған басшылықтың ықтимал жалған сенімдері көрсеткіштері жөніндегі құжаттама аудиторға аудитордың тәуекелді бағалау мен байланысты шаралары тиісті қалғанын қарастыруға, тұтас алғанда қаржылық есептілік елеулі бұрмалаудан бос боуын анықтауға жәрдемдеседі. Басшылықтың ықтимал жалған сенімдері көрсеткіштері туралы ақпарат алу үшін А125 қараңыз.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А1)

Әділ Құнды Бағалау Және Қаржылық Есептіліктің Әртүрлі Жүйелеріндегі Ашып Көрсетулер

Бұл қосымша мақсаты тек қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес әділ құн өлшеу мен ашып көрсетулер бойынша жалпы талқылауда қамтамасыз ету ғана.

1. Әр түрлі қаржылық есеп жүйелері қаржылық есептілік жөнінде әділ құн өлшеулер мен ашулардың көпшілігін талап етеді немесе олардың қолданылуына рұқсат етеді. Олар сондай-ақ активтерді және міндеттемелерді өлшеу немесе байланысты ашып көрсетулер негізінде олар қамтамасыз ететін нұсқау деңгейі бойынша ерекшеленеді. Кейбір қаржылық есеп жүйелері нормативті нұсқау ұсынады, басқалар жалпы нұсқау ұсынады, ал кейбіреулердің нұсқауы мүлде жоқ. Қосымша ретінде, әділ құн бойынша белгілі бір салалық өлшеу және ашып көрсетулер тәжірибесі орын алады.
2. Әділ құн анықтамалары қаржылық есеп жүйелері арасында ерекшеленуі мүмкін, немесе белгілі бір жүйе аясына қарай әр түрлі активтер, міндеттемелер немесе ашып көрсетулер бойынша ерекшеленеді. Мысалы, Қаржы Есеп Халықаралық Стандарты (ҚЕХС) 39¹ «актив өзгере алса болар сома, немесе біліктілігі бар, мүддесін көрсететін тараптар арасында тәуелсіз тараптар қол қойған келісім бойынша бөленген міндеттеме» ретінде әділ құнды белгілейді. Әділ құн тұжырымдамасында әдетте өткен немесе келешектегі күндеріне қарамастан ағымдағы әрекет қарастырылады. Атап айтқанда, әділ құнды өлшеу процесінің мақсаты әрекет пайда болар еді-ау өлшенген бағасын табу. Атап айтқанда, әр түрлі қаржылық есеп жүйелері «ұйымға тән құн», «пайдаланудағы құн» терминдері немесе бірдей терминдерді пайдаланады, бірақ бұл ХАС-андағы әділ құн тұжырымдамасына жатады.
3. Қаржылық есеп жүйелері біраздан кейін өзгеше пайда болатын әділ құн өлшеудегі өзгерістерді анықтайды. Мысалы, белгілі бір қаржылық есеп жүйесіне сәйкес белгілі бір активтер немесе міндеттемелер әділ құнын өлшеудегі өзгерістердің тікелей ұйымда көрсетілуі тиіс, себебі мұндай өзгерістер басқа жүйесі сәйкес табыста көрсетіледі. Кейбір жағдайда әділ құны есептеу қажеттігін анықтау немесе оның қолданылуы тәсілін анықтауға белгілі бір активтер немесе міндеттемелер жөнінде іс-әрекет беталысын орындауға басшылықтың ниеті ықпал етеді.

¹ 39 ҚЕХС, *Қаржылық Құралдар: Мойындау Мен Өлшеу*

4. Әр түрлі қаржылық есеп жүйелері белгілі бір әділ құнды өлшеулер мен ашуларды талап етуі мүмкін және оларды басқа-басқа деңгейлерде белгілеуі немесе оларға көз жеткізуге рұқсат етуі мүмкін. Қаржылық есеп жүйелердің мысалдары:
 - Өлшеуді белгілеу, қаржылық есептілікке енгізілген белгілі бір ақпаратты көрсету мен ашу талаптары немесе қосымша ақпарат ретінде ақпаратты көрсету талабы;
 - Ұйымның қалауынша немесе, белгілі бір критерийлер сәйкестіндірілсе, әділ құнды пайдалану арқылы белгілі бір өлшеулерге кіруге рұқсат еткізу;
 - Әділ құнды анықтау жөніндегі белгілі бір әдісті белгілеу, мысалы, тәуелсіз бағалау арқылы немесе дисконтталған ақшалай қозғалысын пайдаланудың белгілі бір жолдары арқылы;
 - Кейбір баламалы әдістер арасындағы әділ құнды анықтау әдісті таңдауға рұқсат ету (таңдама критерийлерін қаржылық есеп жүйесі қамтамасыз ете алады немесе ете алмайды); немесе
 - Дәстүр немесе тәжіреби, мысалы салалық тәжіреби арқылы анық болатындарға қарамастан әділ құнды өлшеу немесе әділ құнды ашып көрсету бойынша нұсқаудың болмауы.
5. Кейбір қаржылық есеп жүйелерінде әділ құнды өлшеулер немесе ашуларды талап етуге немесе рұқсат етуге алдын-ала шарт секілді активтер немесе міндеттемелер негізінде сенімді түрде өлшене алатынын анықтайды. Кейбір жағдайда, актив немесе міндеттеменің белсенді нарықта белгіленген нарық бағасы болмаса және сол туралы басқа әдістер анық түрде сәйкессіз немесе істен шыққан болса, бұл көрсетуді айналып кетуге болады. Кейбір қаржылық есеп жүйелері белгіленген бағалар мен белсенді нарықтарға негізделген анық түрдегі «бақыланатын кіріспе мәліметтер» және нарық қатысушылары пайдаланатына қатысты көретулер бойынша ұйымның өз қорытындысын анықтайтын «бақыланбайтын кіріспе мәліметтерді» қарастыратын әділ құндардан бастап әділ құнды бағалауға қолданылуы үшін кіріспе мәліметтерді анықтайтын әділ құн иерархиясын белгілеуі мүмкін.
6. Кейбір қаржылық есеп жүйелері бағалау жөніндегі ақпаратқа немесе белгілі бір актив немесе міндеттемеге бірегей болатын басқа көрсетулерге белгілі бір түзетулерді енгізуді талап етеді. Мысалы, инвестициялар меншігін есептеу бойынша бағаланған нарық бағасына түзетулер енгізілуі керек, мысалы сату бойынша бағаланған және жабылған шығындарға түзетулер, меншік күйі мен орналасуына және басқа мәселелерге қатысты түзетулер. Егер белгілі бір актив жөніндегі нарық белсенді нарық болып табылса, шығарылған баға кесулер әділ құнды анағұрлым тиісті өлшеуге келу үшін түзетілуі немесе өзгертілуі

ықтимал. Мысалы, нарықтық белгіленген бағалар әділ құнды көрсетпеуі мүмкін, егер нарықтың жиі емес белсенділігі болмаса, нарық дұрыстап әзірленбесе, немесе баптар аз сандары сатуға арналған баптар жалпы санына қарай сатылса. Атап айтқанда, мұндай нарық бағасы сондай түзетулер немесе өзгертулерді енгізу үшін қажетті болып саналады. Нарықтық ақпарат баламалы қайнар көздері түзетулер немесе өзгертулерді енгізу үшін қажетті болуы мүмкін. Соған сәйкес, кейбір жағдайларда, қол қойылған қосымша келісім (мысалы, қосымша келісім қарыз инвестицияларына арналған) әділ құн немесе актив немесе міндеттеме ықтимал бұрмалануын анықтауға қажетті болуы мүмкін.

7. Көпшілікті қаржылық есеп жүйелерінде әділ құнды өлшеу тұжырымдамасы ұйым тоқтаусыз өз қызметін оның әрекеттері шкаласын елеулі жасыру, болдырмауға немесе теріс шарттар бойынша әрекет қолға алуға ниеті немесе керектігінсіз жалғастырады деп көрсету бар болады. Осыған орай, мұндай жағдайда, әділ құн ұйым мәжбүр әрекет, мәжбүр жойдыру немесе аса төмен бағаларда сатуға қатысты алатын немесе төлетін болар сома болып саналмайды. Екінші жағынан, жалпы экономикалық жағдайлар немесе белгілі бір салдарға тән экономикалық жағдайлар нарық төлемпаздығы болмауына әкелуі мүмкін, ықтимал елеулі түрде төмендетілген бағалар жөнінде болжануы тиіс әділ құнды талап етеді. Ұйым алайда өз активтер мен міндеттемелерінің әділ құнын анықтау кезінде өз ағымдағы экономикалық немесе операциялық жағдайларды қарастыруы керек болуы мүмкін, егер аз қаржылық есеп жүйесі белгілесе, және мұндай жүйе олардың қолданылуы тәсілін белгілемеуі мүмкін. Мысалы, басшылықтың өзіне тән бизнес-мақсатқа сәйкес келу үшін қарқынды негізінде активтер басқару жөніндегі жоспарлауы актив әділ құнын анықтауға тән болуы мүмкін.

Әділ Құнды Өлшеу Басымдылығы

8. Әділ құн негізіндегі өлшеулер мен ашып көрсетулер қаржылық есептілікте басым бола бастайды. Әділ құн пайда болады немесе бірнеше жолдар арқылы қаржылық есептілікті анықтауға, сонымен қоса әділ құн негізіндегі өлшеуге ықпал етеді. Мысалы:
 - Белгілі бір активтер немесе міндеттемелер, мысалы нарықта сатып алынатын бағалы қағаздар немесе қаржылық құралға сәйкес міндетін қарастыру жөніндегі кезеңін «нарыққа байлаулы».
 - Меншікті капитал белгілі бір құрамдас бөлімдері, мысалы, иеленуші шығарушының қарапайым бағалы қағаздарына конверсиялайтын құнды қағаз секілді белгілі бір қаржылық құралдарды мойындау, растау, ашуды есептеу жағдайында.
 - Бизнес-комбинацияда сатып алынған белгілі бір активтер немесе міндеттемелер. Мысалы, бизнес-комбинация түріндегі ұйым сатып

алынуынан туындайтын гудвил бастапқы анықталуы әдетте сатып алынған материалдық емес активтер мен міндеттемерерді әділ құн негізінде өлшеуге негізделеді.

- Бір мезгіл негізі бойынша әділ құнға бейімдендірілген белгілі бір активтер немесе міндеттемелер. Кейбір қаржылық есеп жүйелері актив бұрмалануын анықтау бір бөлігі ретінде актив немесе актив тобына бейімдендірілуді санау үшін әділ құнды өлшеуді талап етеді. Мысалы, белгіленген жұмыс істейтін ұйым немесе есеп беруші бөлімшенің әділ құны негізіндегі бизнес-комбинацияда сатып алынған гудвилды бұрмалау тесттері орын алады. Олардың құны құжатталған гудвилды салыстыру үшін гудвилды алу мақсатымен ұйым немесе бөлімшенің активтер мен міндеттемелер топтары арасында біркелкі түрде таратылады.
- Активтер мен міндеттемелердің біріктірілуі. Кейбір жағдайда актив немесе міндеттеме класын немесе тобын өлшеу сол сияқты класы немесе тобы бойынша жекелеген активтер немесе міндеттемелердің кейбіреулерінің әділ құнын біріктіруді талап етеді. Мысалы, ұйымның қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес диверсификацияланған қарыз жиынтығын өлшеу тұжырымдамалықты құрастыратын қарыз кейбір жиынтығы әділ құнын анықтау негізінде анықталады.
- Қаржылық есептілік жазуларындағы ашып көрсетілген ақпарат немесе қосымша ақпарат көрсетілген, бірақ қаржылық есептілікте мойындалмаған ақпарат.

550 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

БАЙЛАНЫСТЫ ТАРАПТАР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Байланысқан Тарап Қатынастары Мен Әрекеттерінің Сипаты	2
Аудитор Жауапкершілігі.....	3–7
Күшіне ену күні	8
Мақсаты	9
Анықтамалары	10
Талаптары	
Тәуекелдерді Бағалау Рәсімдері Және Олармен Байланысты Іс-Шаралар	11–17
Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау	18–19
Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекеліне Қатысты Шаралар.....	20–24
Анықталған Байланысты Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерін Есепке Алу Мен Ашып Көрсетуді Бағалау	25
Жазбаша Ұсынымдар	26
Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	27
Құжаттама	28
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Аудитор Жауапкершілігі	A1–A3
Байланысты Тарап Анықтамасы	A4–A7
Тәуекелдерді Бағалау Рәсімдері Және Олармен Байланысты Іс-Шаралар	A8–A28
Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау	A29–A30

Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекеліне Қатысты Шаралар	A31–A45
Анықталған Байланысты Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерін Есепке Алу Мен Ашып Көрсетуді Бағалау	A46–A47
Жазбаша Ұсынымдар	A48–A49
Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	A50

Байланысты Тараптар, 550 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандартының (ХАС) мақсаты қаржы есеп аудиті жөніндегі байланысқан тараптың қатынастары мен әрекеті бойынша аудитордың жауапкершілігін қарастыру. Атап айтқанда, бұл стандарт 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹, 330 ХАС² және 240 ХАС³ байланысқан тарап қатынастары мен әрекетімен байланысты елеулі бұрмалау тәуекеліне қатысты қолданылуына кеңейтеді.

Байланысқан Тарап Қатынастары Мен Әрекеттерінің Сипаты

2. Байланысты тараптармен жасалатын көптеген мәмілелер қалыпты жұмыс барысында орындалады. Мұндай жағдайларда олар байланысты емес тараптармен жасалған осындай операцияларға қарағанда қаржылық есептіліктің бұрмалануының жоғары қаупіне ие болмайды. Алайда, байланысты тараптармен қатынастар мен мәмілелердің сипаты, кейбір жағдайларда, өзара байланысты емес тараптармен жүргізілген операцияларға қарағанда, қаржылық есептіліктің бұрмалануының жоғары қаупін тудыруы мүмкін. Мысалы:
 - Байланысты тараптар қатынастар мен құрылымдардың ауқымды және күрделі шеңбері арқылы, байланысты тараптармен жасалатын операциялардың күрделілігін сәйкесінше арттыра отырып жұмыс жасай алады.
 - Ақпараттық жүйелер ұйым мен оның байланысты тараптары арасындағы операциялар мен өтелмеген қалдықтарды сәйкестендіру немесе жинақтау кезінде тиімсіз болуы мүмкін.
 - Байланысқан тарап әрекеті әдеттегі нарық шарт пен жағдайына сәйкес жүргізілмеуі мүмкін; мысалға, кейбір байланысқан тарап әрекеті пікір алмастырусыз жүргізілуі мүмкін.

Аудитордың Жауапкершілігі

3. Байланысқан тарапта бір-біріне тәуелсіз болмағандықтан, көпшілікті қаржылық есеп жүйелері қаржылық есептілікті қолданушыларға олардың сипатын, қаржылық есептілікке нағыз немесе ықтимал ықпалдарын түсінуге жәрдемдесу үшін байланысқан қатынастары, әрекеттері мен

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

² 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

³ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*

- баланстары үшін белгілі бір ашулар мен көрсетулер жөніндегі талаптарды белгілейді. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі мұндай талаптарды анықтаса, ұйым аудитордың жүйе талаптарына сәйкес байланысқан тарап қатынастарын, әрекеттерін немесе баланстарын тиісті түрде ашып көрсетуге қабілетсіздігінен туындайтын елеулі бұрмалау тәуекелін анықтап бағалау мен соған шараларды қолға алу үшін аудиторлық шараларды орындауға жауапкершілігі бар.
4. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінде ең кем немесе байланысқан талаптары көрсетілсе де, аудитор осыған қарамай оларға әрекеттер мен қатынастар қаржылық есептілікке ықпал ететін бойынша қорытындыларды жасай алу үшін ұйымның байланысқан тарабы қатынастары мен әрекетін білуі қажет: (Сілт: Тарм. А1)
- (a) Әділ ашып көрсетуге жету (әділ көрсетілім жүйелеріне арналған); немесе (Сілт: Тарм. А2)
- (b) Жалған емес (сәйкестік жүйесіне арналған). (Сілт: Тарм. А3)
5. Қосымшаға ұйымның байланысқан тарабы қатынастары мен әрекетін білу 240 ХАС-ке⁴ сәйкес аудитордың бір немесе одан көп алаяқтық тәуекеліне қатысты факторлар бар болуын бағалауына өзіне тән, өйткені алаяқтық байланысқан тараптармен жеңіл іске асырылады.
6. Аудиттің бөлінбес шектеулеріне қарай, қаржы есептіліктің кейбір елеулі бұрмалануларын анықтай алуға қатысты болмай қалмайтын тәуекел орын алады, аудит ХАС сәйкес тиісті түрде жоспарланса және орындалмаса.⁵ Байланысқан тараптар аясында елеулі бұрмалау анықтауға аудитордың қабілетіне бөлінбес шектеулерінің ықтимал ықпалдары сондай себептер үшін сонша жоғары болады:
- Басшылық барлық байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттерінің бар болуын білуі мүмкін, әсіресе егер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі байланысқан тарап талаптарын белгілемесе.
 - Байланысқан тарап қатынастары сөз байласу, жасырушылық немесе басшылық қолының қимылы үшін жоғары мүмкіншілікті көрсетуі мүмкін.
7. 200 ХАС-ке⁶ сәйкес кәсіптік күмәншылдықпен аудитті жоспарлап орындау елеулі маңызы бар, егер ашылмаған байланысқан тарап қатынастары мен әрекеті жөніндегі ықтималдық орын алса. Бұл ХАС талаптары аудиторға

⁴ 240 ХАС, 25 тармақ

⁵ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу*, А53–А54 тармақтар

⁶ 200 ХАС, 15 тармақ

байланысқан тарап қатынастары мен әрекетімен байланысқан елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау мен бағалауға, бағаланған тәуекелдіктерге аудиторлық шараларды әзірлеуге жәрдемдесуге әзірленді.

Күшіне ену күні

8. 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есепке қатысты күшіне енеді.*

Мақсаты

9. Аудитордың мақсаты:
 - (a) Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі байланысқан тарап талаптарын белгілеуіне қарамастан байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттерін алу. Мысалы:
 - (i) Алаяқтық тәуекелі факторларын мойындау, керек болса, алаяқтықтан туындайтын елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау мен бағалауға тән болатын байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттерінен туындайтын алаяқтық тәуекел факторларын мойындау; және
 - (ii) Алынған аудиторлық дәлел негізінде қаржылық есептілікке қатынастар мен әрекеттер ықпалы бойынша қорытындылар жалпылау:
 - а. Әділ ашып көрсетуге жету (әділ көрсетілім жүйелеріне арналған); немесе
 - ә. Жалған емес (сәйкестік жүйесіне арналған).
 - (b) Толтыру ретінде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі байланысқан тарап талаптарын анықтаса, байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттері тиісті түрде анықталған, жүйеге сәйкес қаржылық есептілікте есепке алынғаны мен ашылғаны туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу.

Анықтамалары

10. Бұл ХАС мақсаты келесі терминдер мағыналарымен көрсетілген:
 - (a) Тәуелсіз тараптар арасындағы келісім – байланыспағаны мен бір-бірінен тәуелсіздік ретінде жұмыс істейтін және өз мүдделерін көздейтін мүддесі көрсететін сатушы мен мүддесі көрсететін сатып алушы арасында сондай шарт пен жағдай бойынша жүргізілетін әрекет.
 - (b) Байланысқан тарап – тарап: (Сілт: Тарм. А4-А7)

- (i) Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі көрсеткендей байланысқан тарап; немесе
- (ii) Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі ең кем немесе байланыспаған тарап талаптарын анықтаса:
 - а. Тікелей немесе жанама түрде бір немесе одан да көп дәнекер арқылы есеп беруші ұйымын бақылауды орындайтын немесе елеулі ықпал ететін тұлға немесе басқа ұйым;
 - ә. Тікелей немесе жанама түрде бір немесе одан да көп дәнекер арқылы есеп беруші ұйымды бақылайтын немесе елеулі ықпал ететін басқа ұйым; немесе
 - б. Есеп беруші ұйымның жалпы бақылауында болатын басқа ұйым:
 - i. Жалпы бақылау меншігі;
 - ii. Жақын отбасы мүшелері болып саналатын иегерлер; немесе
 - iii. Жалпы негізгі басшылық.

Алайда, мемлекет жалпы бақылауында ұйымдар (ұлттық, аймақтық немесе жергілікті мемлекет) олар, елеулі әрекеттерді қолға алғанша немесе бір-бірімен елеулі деңгейі бойынша ресурстарды бөлгенше, байланысқан секілді болып саналмайды.

Талаптары

Тәуекелдерді Бағалау Рәсімдері Және Олармен Байланысты Іс-Шаралар

11. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) пен 240 ХАС-ке сәйкес тәуекелді бағалау шаралары мен байланысты операциялардың бір бөлігі ретінде,⁷ аудитор байланысқан тарап қатынастары мен әрекетімен байланысқан елеулі тәуекелін анықтауға тән болатын ақпарат алу үшін 12-17 тармақтарда көрсетілген аудиторлық шаралар мен байланысты операцияларды қолға алуы тиіс. (Сілт: Тарм. А8)

Ұйымның Байланысқан Тарап Қатынастары Мен Әрекеттерін Түсіну

12. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) және 240 ХАС келісім бойынша топтың талқылауы⁸ алаяқтық немесе қате себебімен ұйымның байланысқан

⁷ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 5 тармақ; 240 ХАС, 17 тармақ

⁸ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 10 тармақ; 240 ХАС, 16 тармақ

қатынастары мен әрекеттерінен туындауы мүмкін елеулі бұрмалауға қаржылық есептіліктің сезгіштігін ерекше қарастыруды анықтайды. (Сілт: Тарм. А9-А10)

13. Аудиторға төмендегілер бойынша басшылыққа сұрау жүргізуі тиіс:
 - (a) Ұйымның байланысқан тараптарын, өткен кезеңнен бастап енгізілген өзгерістерді белгілеу; (Сілт: Тарм. А11-А14)
 - (b) Ұйым пен бұл байланысқан тараптар арасындағы қатынастардың сипаты; және
 - (c) Ұйым кезең ішінде байланысқан тараптармен кез-келген әрекеттерге кірді ме, жоқ па, және, керек болса, әрекеттердің түрі мен мақсаты.

14. Аудитор басшылыққа және ұйымның ішіндегі басқаларға сұрау жүргізеді, сондай-ақ, керек болса, басшылық орнатқан бақылау туралы білім алуға тиісті болып саналатын тәуекелді бағалау басқа аудиторлық шараларын орындауы тиіс: (Сілт: Тарм. А15-А20)
 - (a) Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерін анықтау, есепке алу, ашып көрсету;
 - (b) Байланысқан тараптар қол қойған келісімдер мен елеулі әрекеттерді санкциялау мен растау; және (Сілт: Тарм. А21)
 - (c) Бизнес әдеттегі курсы сыртындағы елеулі әрекеттер мен келісімдерді санкциялау мен растау.

Құжаттама Немесе Жазуларды Шолу Кезінде Байланысқан Тараптардың Ақпаратына Қатысты Қырағылық Көрсету

15. Аудит барысында аудитор жазуларды немесе құжаттарды тексеру кезінде басшылық өткен уақытта анықтамаған немесе аудиторға көрсетпеген және байланысқан тараптардың қатынастары немесе әрекеттерінің бар болуын анықтауы мүмкін келісімдер мен басқа ақпаратқа қырағылық көрсетеді. (Сілт: Тарм. А22-А23)

Атап айтқанда, аудитор басшылық өткен уақытта анықтамаған немесе аудиторға көрсетпей байланысқан тараптардың қатынастары немесе әрекеттерінің бар болуының көрсеткіштеріне қарай келесі құжаттарды зерттеп шығуына міндеттенеді:

- (a) Аудитордың шаралары бір бөлігі ретінде алынған банк пен заң растаулары;
- (b) Акционерлер және өкілетті тұлғалар отырыстарының хаттамасы; және

- (с) Аудитордың пікірі бойынша қажетті ұйымның жағдайларына тән болатын сол сияқты жазулар немесе құжаттар.
16. Егер аудитор 15қа сәйкес аудиторлық шараларды орындау кезінде немесе басқа аудиторлық шаралар арқылы ұйым бизнесі әдеттегі курсынан тыс маңызына қарай әрекеттерді анықтаса, аудитор төмендегілер туралы басшылыққа сұрау жүргізуі тиіс: (Сілт: Тарм. А24-А25)
- (а) Бұл әрекеттердің сипаты; және (Сілт: Тарм. А26)
- (б) Байланысқан тараптарға қатысты ма, жоқ па. (Сілт: Тарм. А27)

Келісім бойынша Топпен Байланысқан Тараптардың Ақпаратын Бөлісу

17. Аудитор келісім бойынша топтың басқа мүшелерімен ұйымның байланысқан тараптары туралы алынған тиісті ақпаратпен бөліседі. (Сілт: Тарм. А28)

Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау

18. Елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау мен бағалау жөніндегі 315 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарына сәйкес келу кезінде⁹ аудитор байланысқан тараптар қатынастары және әрекеттерімен байланысты елеулі бұрмалау тәуекелін анықтауы, бағалауы тиіс, сондай-ақ, бұл тәуекелдер елеулі тәуекелдер болуын анықтауы тиіс. Анықтау кезінде аудитор ұйым бизнесі әдеттегі курсынан сыртында анықталған маңызына қарай байланысқан тараптардың әрекеттерін елеулі тәуекелдерді тудыратын әрекеттер секілді қарастыруы тиіс.
19. Егер аудитор тәуекелді бағалау шараларын және байланысқан тараптарға қатысты байланысты операцияларды орындау кезінде (сонымен қоса басыңқы ықпалы бар байланысқан тараптың бар болуына қатысты жағдайлар) алаяқтық тәуекел факторларын анықтаса, аудитор 240 ХАС сәйкес алаяқтық себебімен елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау, бағалау кезінде сондай ақпаратты қарастыруы тиіс. (Сілт: Тарм. А6 және А29-А30)

Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекеліне Қатысты Шаралар

20. 330 ХАС талаптары бір бөлігі ретінде, бұл талаптар бойынша аудитор бағаланған тәуекелге қатысты шараларды орындайды.¹⁰ Аудитор байланысқан тараптар қатынастары және әрекеттерімен байланысты елеулі бұрмалау бағаланған тәуекеліне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу үшін бұдан әрі аудиторлық шараларды әзірлеп

⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 25 тармақ

¹⁰ 330 ХАС, 5-6 тармақтар

орындайды. Бұл аудиторлық шаралар 21-24 тармақтарға сәйкес талаптарды анықтауы тиіс. (Сілт: Тарм. А31-А34)

Алдыңғы Кезеңде Анықталмаған Немесе Ашып Көрсетілмеген Байланысқан Тараптар Немесе Елеулі Байланысқан Тараптың Әрекеттерінің Анықталуы

21. Егер аудитор басшылық алдыңғы кезеңде анықтамаған немесе аудиторға көрсетпеген байланысқан тараптар қатынастары немесе әрекеттері бар болуын болжайтын келісімдерді немесе ақпаратты анықтаса, онда ол негізге алынатын жағдайлар, әрекеттер немесе қатыныстар бар болуын растауын анықтауы тиіс.
22. Егер аудитор байланысқан тараптарды немесе басшылық еткен кезеңде анықтамаған немесе аудиторға көрсетпеген елеулі байланысқан тараптардың әрекеттерін анықтаса, аудитор мыналарды орындауы тиіс:
 - (a) Келісім бойынша топтың басқа мүшелеріне сәйкесті ақпаратты дереу хабарлау; (Сілт: Тарм. А35)
 - (b) Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіндегі байланыс тараптардың талаптарын белгілейді:
 - (i) Аудитордың бұдан әрі бағалауы үшін жаңадан анықталған байланысқан тараптармен барлық әрекеттерді анықтау үшін басшылыққа сұрау жүргізу; және
 - (ii) Ұйым байланысқан тараптардың қатынастары мен әрекеттерін бақылау, байланысқан тараптардың қатынастары немесе әрекеттерін анықтауға немесе ашып көрсетуге мүмкіншілік бере алуы себебі туралы сұрау;
 - (c) Мұндай анықталған байланысқан тараптар немесе елеулі байланысқан тараптардың әрекеттеріне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық шараларды орындау; (Сілт: Тарм. А36)
 - (d) Басқа байланысқан тараптар немесе елеулі байланысқан тараптар әрекеттерінің орын алуы тәуекеліне қайта қарау және қажетті болып саналатын қосымша аудиторлық шараларды орындау; және
 - (e) Егер басшылықтың ашпауы ойластырылған болып табылса (және соған сәйкес алаяқтық себебімен елеулі бұрмалау тәуекелінің көрсетілуі), аудиттің зардаптарын бағалау. (Сілт: Тарм. А37)

Ұйым Бизнесі Әдеттегі Бағыты Сыртында Анықталған Елеулі Байланысқан Тараптардың Әрекеттері

23. Ұйым бизнесі әдеттегі бағыты сыртында анықталған елеулі байланысқан тараптардың әрекеттері үшін аудитор төмендегілерді орындауы тиіс:
 - (a) Негіз болатын келісімдерді зерттеу және, керек болса,

төмендегілерді бағалауы қажет:

- (i) Әрекеттер жөніндегі іскерлік тұжырымдама бойынша олар алаяқтық қаржылық есеп беру немесе активтерді заңсыз пайдалану және жасыру мақсатымен енгізілген;¹¹ (Сілт: Тарм. А38-А39)
 - (ii) Әрекеттер шарты басшылықтың түсіндіруіне сәйкес келеді; және
 - (iii) Әрекеттер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сай тиісті түрде есеп берілген немесе ашылған; және
- (b) Әрекеттер тиісті санкциялануы мен қуатталуы бойынша аудиторлық дәлел алу. (Сілт: Тарм. А40-А41)

Байланысқан Тараптар Әрекеттері Тәуелсіз Тараптар Қол Қойған Келісімде Басым Болатын Шартқа Тең Болып Орындалады Деп Расталған

24. Егер басшылық қаржылық есептілікте байланысқан тараптар әрекеттері тәуелсіз тараптар қол қойған келісімде басым болатын шартқа тең болып орындалады деп ықпалын қуаттай берсе, аудитор растау бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуы қажет. (Сілт: Тарм. А42-А45)

Анықталған Байланысты Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерін Есепке Алу Мен Ашып Көрсетуді Бағалау

25. 700 ХАС-ке¹² (Қайта қарастырылған) сәйкес қаржылық есептілік туралы пікір құрастыру кезінде аудитор бағалау қажет: (Сілт: Тарм. А46)
- (a) Анықталған байланысқан тараптар қатынастарының әрекеттері қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес тиісті түрде есеп берілді, ашылды ма, жоқ па; және (Сілт: Тарм. А47)
 - (b) Байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерінің ықпалдары:
 - (i) Әділ көрсетуге жету үшін, қаржылық есептілікті болдырмау (әділ көрсету жүйесі); немесе
 - (ii) Қаржылық есептілік алаяқтығын тудыру (сәйкестік жүйесі).

Жазбаша Ұсынымдар

26. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі байланысқан жақ талаптарын анықтаса, онда аудитор басшылықтан, керек болса, өкілетті тұлғалардан жазбаша ұсынымдарды алуы тиіс, мысалы: (Сілт: Тарм. А48-А49)

¹¹ 240 ХАС, 32(с) тармақ

¹² 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру Және Есеп Жүргізу*, 10-15 тармақтар

- (a) Олар аудиторға ұйымның байланысқан тараптарын және барлық байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттері туралы ақпарат береді; және
- (b) Олар жүйесі талаптарына сәйкес мұндай қатынастар және әрекеттер туралы тиісті түрде есеп береді, ашады.

Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

27. Бұл өкілетті тұлғалар барлығы ұйымды басқаруға таратылғанша,¹³ аудитор ұйымның байланысқан тараптарына сәйкес аудит барысында туындайтын мәселелерді өкілетті тұлғаларға хабардар етуі тиіс. (Сілт: Тарм. А50)

Құжаттама

28. Аудитор аудиторлық құжаттамаға анықталған байланысты тараптардың аттарын және байланысқан тараптар қатынастарының сипатын енгізуі тиіс.¹⁴

Қолданбалы және басқа түсіндірме материал

Аудитор Жауапкершілігі

Ең Кем Байланысқан Тараптар Талаптарын Белгілейтін Қаржылық Есеп Жүйесі (Сілт: Тарм. 4)

- A1. Ең кем байланысқан тараптар талаптарын белгілейтін қаржылық есеп жүйесі байланысқан тараптың мағынасын анықтайды, бірақ анықтаманың бұл ХАС 10 (b)(ii) анықтамамен салыстырғанда елеулі тар көлемі бар; сондай талап елеулі аз байланысқан тараптар қатынастары және әрекеттеріне қолданылатын болар еді.

Әділ Ұсыну Жүйелері (Сілт: Тарм. 4(a))

- A2. Әділ көрсету жүйелері шеңберінде,¹⁵ қаржылық есептіліктің байланысқан тараптар және әрекеттер әділ көрсету мақсатына жетуге қабілетті болмауы, егер сондай қатынастар мен әрекеттер экономикалық шындығы қаржылық есептілікте тиісті түрде көрсетілмесе. Мысалға, әділ ұсыну қамтамасыз етілмеуі мүмкін, егер мекеменің мүлік нысанын басқарушы акционерге әділ нарықтық құнынан, мекемеде пайда немесе шығын пайда

¹³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 13 тармақ

¹⁴ 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 8-11 және А6 тармақтар

¹⁵ 200 ХАС, 13(a) тармақ, әділ көрсету мен сәйкестік жүйесінің мағынасын белгілейді.

болуын қарастыратын, төмен немесе жоғары бағада сату, ал ол өз кезегінде капиталдың жарнасы немесе қайтару, не болмаса дивиденд төлемі ретінде қарастырылады.

Сәйкестік Жүйесі (Сілт: Тарм. 4(b))

- A3. Сәйкестік жүйесі шеңберінде, байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттері 700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес келісім жағдайы бойынша қаржылық есептілік алаяқтығын тудыруы мүмкін. Мысалы, егер байланысқан тараптардың қатынастары ашылмауы жүйесіне және қолданыстағы заң немесе нормативтік актілерге сәйкес келсе де, қаржылық есептілік алаяқтығы туындайды, егер ұйым байланысқан тараптармен әрекеттерден өз табыстарының ең елеулі шамасын алса, және факт ашылмаса. Алайда, келесі жағдай аса сирек кез болады: егер 210 ХАС-ке¹⁶ сай аудитор жүйесінің қолайлылығын анықтаса, алаяқтық болатын сәйкестік жүйесіне сәйкес дайындалған және ашылған қаржылық есептілікті сирек қарастырады.¹⁷

Байланысты Тарап Анықтамасы (Сілт: Тарм. 10 (b))

- A4. Көпшілікті қаржылық есеп жүйелерінде бақылау тұжырымдамасы және шын мәніндегі ықпал ашып көрсетілген. Олар бұл тұжырымдамаларды қарастыруы мүмкін болса да, олар жалпы алғанда келесі түсіндіруі қажет:
- (a) Бақылау өз қызметтен пайдаларды алу үшін ұйымның қаржылық пен операциялық саясатын басқару күші болып табылады; және
 - (b) Шын мәніндегі ықпал (бағалы қағаздарға құқығы, жарғы немесе келісім) ұйым қаржылық пен операциялық саясатына шешімдер қабылдауға қатысу күші, бірақ анау саясатты бақыламайды.
- A5. Келесі қатынастар бар болуы бақылау немесе шын мәніндегі ықпал көрсетуі мүмкін:
- (a) Ұйымның тікелей немесе жанама бағалы қағаздарға иелену немесе басқа қаржылық пайыздар.
 - (b) Ұйымның тікелей немесе жанама мүлік иеленуі немесе басқа ұйымның басқа қаржылық мүддесі.
 - (c) Өкілетті тұлғалар немесе негізгі басшылықтың бір бөлігі (мысалы, ұйымның қызметін жоспарлауға, басқаруға, бақылауға құқы мен жауапкершілігі бар басшылықтың басқа мүшелері).
 - (d) (c) субтармақта сипатталған кез келген тұлғаның жақын отбасының

¹⁶ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, 6(a) тармақ

¹⁷ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), A17 тармақ

мүшесі бар болуы.

- (е) (с) субтармақта сипатталған кез келген тұлғамен елеулі іскерлік қатынастарының орын алуы.

Басыңқы Ықпалы Бар Байланысқан Тараптар

- А6. Байланысқан тараптар, бақылау немесе шын мәніндегі ықпал етуге қабілеті бойынша ұйым немесе оның басшылығына басыңқы ықпал етуге ұстанымда болуы мүмкін. Сондай мінез құлқын қарастыру алаяқтықтан туындайтын елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау, бағалау кезінде А29-А30 әр қарай түсіндірілгендей тән болады.

Ерекше Сипаттағы Ұйымдарды Байланысқан Тараптар Ретінде Қарастыру

- А7. Кейбір жағдайда ерекше сипаттағы ұйым¹⁸ байланысқан тарап ретінде анықталуы мүмкін, себебі ұйым бақылауды жүргізуі мүмкін, ұйым ерекше сипаттағы ұйымныңтің меншікті капиталы аз немесе еш болса да.

Тәуекелдерді Бағалау Рәсімдері Және Олармен Байланысты Іс-Шаралар

Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Тәуекелдері (Сілт: Тарм. 11)

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Қарастыру

- А8. Байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттеріне қатысты қоғамдық сектор аудитору жауапкершілігіне аудиттің мандаты құзыреті ықпал етуі мүмкін, немесе заң, реттеуші актілер немесе басқа құқықтық нормалардан туындайтын қоғамдық сектор ұйымдар жөніндегі міндеттер ықпал етеді. Атап айтқанда, қоғамдық сектор аудитору жауапкершіліктері байланысқан тараптар қатынастары және әрекеттерімен байланысты елеулі бұрмалау тәуекелін жоюмен шектелмеген, бірақ байланысқан тараптармен бизнесті жүргізу жөніндегі ерекше талаптарды анықтайтын қоғамдық кәсіпорындарды басқаратын заң, реттеуші актілерге сәйкес еместік тәуекелін анықтау, болдырмауға кең жауапкершілікті анықтайды. Осыған сәйкес, қоғамдық сектор аудитору жеке сектордағы талаптардан ерекшеленуі мүмкін байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттері үшін қоғамдық сектор қаржылық есеп беруді қарастыруы қажет болуы мүмкін.

Ұйымның Байланысқан Тараптар Қатынастары Мен Әрекеттерін Түсіну

¹⁸ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), А33-А34 тармақтар, арнайы мақсаттағы ұйымның сипатына қатысты анықтамалықпен қамтамасыз етеді.

Келісім бойынша топ арасындағы талқылау (Сілт: Тарм. 12)

A9. Келісім бойынша топ арасындағы талқылауда қарастырылатын мәселелер мынадай:

- Байланысқан тараптармен ұйымның қатынастары мен әрекеттері сипаты мен деңгейі (мысалға, аудитор әр бір аудит орындалуынан кейін жаңартылған, анықталған байланыс тараптарды құжаттауы).
- Байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерімен байланысты елеулі бұрмалау ықтималдығына қатысты аудит барысында кәсіптік күдікшілдікті көрсетудің маңызына екіпін қою.
- Басшылық анықтамаған немесе аудиторға көрсетпеген байланысқан тараптар қатынастары немесе әрекеттерінің орын алуын көрсетудегі ықтимал жағдайлар (мысалы, күрделі ұйымдастырушы құрылым, баланстан тыс әрекеттер үшін ерекше сипаттағы ұйымдарды пайдалану немесе тиіссіз ақпараттық жүйе).
- Байланысқан тараптар қатынастары немесе әрекеттерінің бар болуын көрсетуі мүмкін жазулар немесе құжаттар.
- Басшылық пен өкілетті тұлғаларды анықтауға байланысқанына қарай маңызы (егер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі байланысқан тараптар талаптарын белгілесе), және басшылыққа байланысты бақылауды елемеуге қатысты тәуекел.

A10. Қосымша, алаяқтық шеңберіндегі қарастыру байланысқан тараптар алаяқтыққа қалай қатысты деп ерекше қарастырады. Мысалы:

- Басшылық бақылайтын ерекше сипаттағы ұйымдар табыстарды басқаруға мүмкіндік туғызуға қалай қолданыла алады.
- Ұйым және басшылықтың негізгі мүшесінің белгілі бизнес әрептесі арасындағы әрекеттер ұйымның активтерін заңсыз иеленуге қалай ұйымдастырылды.

Ұйымның Байланысқан Тараптарын Анықтау (Сілт: Тарм. 13(a))

A11. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі байланысқан тараптар талаптарын анықтамаса, ұйымның байланысқан тараптарын анықтауға қатысты ақпарат басшылыққа қол жетерлік болуы мүмкін, себебі ұйым ақпарат жүйелері ұйым жүйесінің бухгалтерлікпен ашылым талаптарына сәйкес келе алу үшін байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерін құжаттауы, өңдеуі, жалпылауы керек. Осыған орай басшылықтың өткен кезеңнен енгізілген байланысқан және өзгерістердің көлемді тізімі болуы мүмкін. Қайталанатын келісімдер үшін сұрау жүргізу басшылық аудитордың басшылық берген ақпаратты алдыңғы аудиттерде байқалған байланысқан тараптар жөнінде аудитордың жазуларымен салыстыруға негіз болады.

A12. Алайда, жүйе байланысқан тараптар талаптарын белгілемес, себебі ұйымның сондай ақпараттық жүйелер болмауы мүмкін. Сондай жүйелерге сәйкес басшылық барлық байланысқан тараптары бар болуын білмеген болса. Бірақ 13 та анықталған сұрау жүргізу талаптары әлі қолданылып жатыр, себебі бұл ХАС қарастыратын байланысқан тарап мағынасына сәйкес келетін тараптарды біле алады. Осыған сәйкес, алайда, ұйым байланысқан тараптарын анықтау жөнінде аудитордың сұрауы аудитордың тәуекелді бағалау шаралары мен төмендегі туралы ақпарат алу үшін 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес орындалған байланыс тараптардың бір бөлігін құрастыруы ықтимал:

- Ұйымның меншік құқығы мен басқарушы құрылымдары;
- Ұйым жоспарлаған және іске асыратын инвестициялар түрлері; және
- Ұйым құрылған тәсіл және ұйым қалай қаржыландырылады.

Жалпы қолданыстағы бақылау қатынастарының ерекше жағдайында ұйым басшылығы сондай қатынастарды білгендіктен, егер олар ұйымға қарай экономикалық мәні бар болса, аудитордың сауалнамасы анағұрлым тиімді болады, егер олар ұйым шын мәніндегі әрекеттерге қатысатын немесе шын мәніндегі деңгейі бойынша ресурстарды бөлісетін тараптар байланысқан тараптар болып саналатынын қарастырса.

A13. Топтық аудит жағдайында 600 ХАС сәйкес топтық келісім бойынша топ әр бір компонентті аудиторға топтық басшылық және кез-келген басқа топтық келісім білетін басқа байланысты тараптар дайындаған байланысқан тараптар тізімін беруі тиіс.¹⁹ Ұйым топтың бір құрамдас бөлімі болса, бұл ақпарат ұйымның байланысқан тараптарын анықтау жөнінде аудитор басшылыққа сұрауына пайдалы негіз болады.

A14. Сонымен қоса, аудитор келісімді жалғастыру немесе ұзақтыққа созылғандық процесі барысында басшылыққа сұрау арқылы ұйымның байланысқан тараптарын анықтауға кейбір ақпараттар алуы мүмкін.

Ұйым Байланысқан Тараптар Қатынастарын Және Әрекеттерін Бақылауы (Сілт: Тарм. 14)

A15. Ұйымның ішіндегі басқалар ұйымның байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттері, сонымен қоса ұйым мұндай қатынастарды мен әрекеттерді бақылауы туралы білімге ие тұлғалар болып саналуы мүмкін. Олар басшылықтың бір бөлігі болмайтын деңгей бойынша төмендегілерді қамтуы керек:

¹⁹ 600 ХАС, *Арнайы Қарастыру -Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса Алғанда)*, 40(e) тармақ

- Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар;
 - Маңызы бар болатын және ұйымның бизнесі әдеттегі бағытының сыртындағы әрекеттерді инициациялауға, өңдеуге немесе құжаттауға лауызымға ие қызметкерлер, сондай-ақ, мұндай қызметкерлерге қадағалауды атқаратын немесе мониторинг жүргізетін басқа тұлғалар;
 - Ішкі аудиторлар;
 - Ішкі заң кеңесшісі; және
 - Әдептану бойынша бас маман немесе баламалы тұлға.
- A16. Аудит басшылық пен өкілетті тұлғалар қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікті дайындауға жауапкершілігін білетін және қуаттайтын шарты негізінде орындалады. Сонымен қоса, керек болса, олардың әділ көрсетуі және басшылық пен өкілетті тұлғалар секілді сондай ішкі бақылау үшін алаяқтық немесе қателерден туындайтын елеулі бұрмалаудан бос болатын қаржылық есептілікті дайындауға мүмкіндік туғызуы қажет.²⁰ Тиісінше, жүйесі байланысқан тараптар талаптырын анықтаса, қаржылық есептілік дайындалуы өкілетті тұлғалардың қадағалауымен байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерін адекватты түрде бақылауды әзірлеу, енгізу, растау үшін, басшылықтың қатысуын талап етеді. Олардың қадағалау рөлі үшін өкілетті тұлғалар басшылық мұндай бақылауға жауапкершілікті қалай бөліп береді. Кез-келген байланысқан тарап талаптарына қарамастан жүйесі орната алатын, өкілетті тұлғалар олардың қадағалауы рөлінде оларға ұйымның байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерінің сипаты мен бизнес-негіздемені түсінуге мүмкіншілік беру үшін басшылықтан ақпарат алады.
- A17. Бақыланатын ортаны білу үшін 315 ХАС (Қайта қарастырылған) талабына сәйкес келуде²¹ аудитор байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттеріне байланысты елеулі бұрмалау тәуекелін төмендетуге қатысты бақыланатын ортаның айқын сипаттарын қарастыруы мүмкін. Мысалы:
- Ұйымның қызметкерлеріне тиісті түрде хабарланған, мәжбүр болатын, ұйым байланысқан тарап әрекетіне кіруі ықтимал жағдайларды басқаратын ішкі әдептану кодексі.
 - Басшылық пен өкілетті тұлғалардың байланысқан тараптар әрекеттерінде бар болатын мүдделерін ашық және дер кезінде ашып көрсету жөніндегі саясат пен шаралар.

²⁰ 200 ХАС, А4 тармақ

²¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 14 тармақ

- Байланысқан тараптар әрекеттерін анықтау, құжаттау, жалпылау, ашып көрсету үшін, ұйымның ішінде жауапкершіліктерді тағайындау.
- Ұйымның бизнесі әдеттегі бағытының сыртындағы байланысқан тараптар елеулі әрекеттерін басшылық пен өкілетті тұлғалар арасында дер кезінде ашу мен талқылау; сонымен қоса өкілетті тұлғалар сондай әрекеттердің бизнес-негіздемесін тиісті түрде анықтады ма, жоқ па (мысалы, сыртқы кәсіптік кеңес берушілердің кеңесін алу).
- Байланысқан тараптар әрекеттерін растау жөніндегі анық саясаты, сондай-ақ, басшылықтан тәуелсіз болатын тұлғалар қамтитын өкілетті тұлғалардың шағын комитетінің растауы, мүдделер нағыз немесе анықталған даулары.
- Керек болса, ішкі аудиторлардың периодикалық шолулары.
- Байланысқан тарап ашу мәселесін шешу үшін, басшылық қол алатын көреген әрекет, сондай-ақ аудитор немесе сыртқы заң кеңесшісінің кеңесін алу.
- Сыбайлас жемқорлық фактісін ақпараттау жөніндегі саясат пен, керек болса, шаралар.

A18. Кейбір ұйымдар ішіндегі байланысқан тараптар қатынастар мен әрекеттерін бақылау жеткісіз немесе бірнеше себептер болғандықтан жоқ бола аламайды:

- Байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерін анықтау, ашып көрсету үшін басшылықтың төмен маңызы.
- Өкілетті тұлғалардың тиісті қадағалауының жетіспеушілігі.
- Мұнда бақылауды қасақана айналып кету, себебі байланысқан тараптар ашулары басшылықтың пікірі бойынша астыртын болып саналатын ақпарат, мысалы, ұйым басшылығы отбасы мүшелерін қатыстыратын әрекеттердің бар болуына қатысты ақпарат көрсете алады.
- Басшылықтың қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне қатысты байланысқан тараптар талаптары туралы жеткісіз білімі.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес ашылым талаптарының болмауы.

Егер мұндай тексеру құралдары жеткілікті тиімді немесе мүлде жоқ болса, онда аудитор байланысқан тараптар арасындағы қарым қатынас

және операциялар жөнінде жеткілікті аудиторлық дәлелдемелер ала алмайтын жағдайға түсіп қалуы мүмкін. Бұл жағдайда аудитор ХАС 705²² (Қайта қарастырылған) негізінде аудит үшін жоғарыда көрсетілген салдарды, және сонымен қоса аудиторлық қорытындыда айтылатын аудиторлық пікірді талдауы қажет.

A19. Қаржылық есептегі алаяқтық әдетте басшылықтың тиісті болуы мүмкін болатын бақылауды елемейін қамтиды.²³ Басшылықтың тиісті болуы мүмкін болатын бақылауды елемейін тәуекелі жоғары болады, егер басшылық ұйым бизнес атқаратын тараптарға шын мәніндегі ықпал етсе және олармен қатынастары бар болса, себебі мұндай қатынастар басшылыққа алаяқтықты істеуге зор стимул мен мүмкіншілік туғызады. Мысалы, басшылықтың белгілі бір байланысқан тараптарға қаржылық мүдделері басшылыққа (а) өз мүддесіне қарсы, бұл тараптардың пайдасын алу үшін, әрекеттерді іске асыру үшін, ұйымды басқару арқылы немесе (b) мұндай тараптармен сөз байласу немесе олардың іс-әрекеттерін басқару арқылы бақылауды айналып кетуге мүмкіндік туғызады. Ықтимал алаяқтық мысалдары:

- Байланысқан тараптармен бұл әрекеттердің бизнес-негіздемесін қате көрсетуге арнап әзірленген әрекеттердің жалған шартын құрастыру.
- Басшылықтан немесе басқалардан және басшылыққа немесе басқаларға нарық құнынан елеулі түрде төмен болатын немесе жоғары болатын сомалар бойынша активтерді аудару алаяқтық түрде ұйымдастыруы.
- Байланысқан тараптармен күрделі әрекеттерге кірісу, мысалы, ерекше сипаттағы ұйымдарілер, олар қаржылық ұстаным немесе ұйымның қаржылық шаруашылық қызметін қате көрсетуге арнап әзірленген, құрылған.

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

A20. Шағын ұйымдардың бақылау қызметтері шамалы ресми болып, Шағын ұйымдар байланысқан тараптар қатынастарын, әрекеттерімен байланысуға арнап әзірленген құжатталған процестері жоқ. Иегер-басқарушы байланысқан тараптары әрекеттерінен туындайтын кейбір тәуекелдіктерді төмендете алады, немесе әрекеттердің барлық негізгі аспектілеріне белсенді қатысу арқылы бұл тәуекелді арттыруы ықтимал. Мұндай ұйымдар үшін, аудитор басқа шаралармен біріктірілген басшылыққа сұрау жүргізу арқылы байланысқан тараптар қатынастары

²² 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

²³ 240 ХАС, 31 және А4 тармақтар

мен әрекеттері, орын ала алатын кез-келген бақылау туралы, мысалы басшылықтың қадағалауы мен шолуы қызметтерін қадағалау, қол жетерлік сәйкесті құжаттаманы тексеру туралы білім алуы мүмкін.

Маңызды транзакциялар мен келісімдерді авторизациялау және бекіту (Сілт: Тарм. 14(b))

A21. Санкциялауға сәйкесті құзыретіне (басшылық, өкілетті тұлғалар немесе ұйымның акционерлері) ие болатын тарап немесе тараптар субъективтік немесе субъективтік емес болатын, алдын-ала белгіленген критерийлерге сәйкес белгілі әрекеттерге кіруге рұқсат етуі анықталды. Растауда тараптардың ұйым санкциялауға рұқсат етуге қатысты қанағаттанарлық критерийлері бар әрекеттер секілді әрекеттерге кірген әрекеттерді қабылдауы қарастырылды. Байланысқан тараптармен шын мәніндегі әрекеттер мен келісімдерді және бизнестің әдеттегі бағытынан тыс болатын шын мәніндегі әрекеттер мен келісімдерді санкциялау және қуаттау үшін ұйым анықтаған бақылауға мысалдар:

- Авторизациялау мен растау үшін мұндай әрекеттерді, келісімдерді анықтау үшін бақылауды мониторингілеу.
- Басшылық, өкілетті тұлғалар немесе, керек болса, акционерлер әрекеттер мен келісімдер шартын, жағдайын қуаттайды.

Жазуларды Немесе Құжаттарды Алу Кезінде Байланысқан Тараптар Ақпаратына Күмән

Аудитор Тексере Алатын Жазулар Немесе Құжаттар (Сілт: Тарм. 15)

A22. Аудит барысында аудитор байланысқан тараптар қатынастары, әрекеттері жөніндегі ақпарат қамсыздандыра алатын жазуларды немесе құжаттарды тексеруі мүмкін. Мысалы:

- Аудитор алған үшінші жақ растауы (банк пен заңды растауларды толтыру ретінде).
- Ұйымның кіріс салық декларациясы.
- Ұйым реттеуші орындарға қамсыздандыратын ақпарат.
- Акционер ұйымның негізгі акционерлерін анықтау үшін тіркейді.
- Басшылық пен өкілетті тұлғалар жағынан мүдделері, шиеленісі, мәлімдемесі.
- Ұйымның инвестициялары және өз зейнетақы жоспарлауы жөніндегі жазулар.
- Негізгі басшылық немесе өкілетті тұлғалармен, шарттар және келісімдер.
- Шын мәніндегі шарттар мен келісімдер ұйымның әдеттегі бизнес-

курсанда болмауы.

- Ұйымның кәсіптік кеңесшілерінен алынатын ерекше инвойстар мен хат-хабар.
- Ұйым әзірлеген өмірді сақтандыру саясаты.
- Ұйым кезең ішінде қайта белгіленген шын мәніндегі шарттар.
- Ішкі аудит функциясының есептері.
- Ұйымның тіркеуші құжаттармен байланысты құжаттар, бағалы қағаздар нарығын қадағалау орыны (мысалы, анықтамалықтар).

Алдыңғы кезеңде анықталмаған немесе ашылмаған байланысқан тараптар әрекеттері немесе қатынастарын анықтауы ықтимал келісімдер. (Сілт: Тарм. 15)

A23. Келісім төменде көрсетілген мақсатымен ұйым пен басқа тараптардың бірі немесе одан да көбі арасындағы рәсімделген немесе рәсімделмеген келісімді қарастырады. Мысалы:

- Тиісті құралдар немесе құрылымдар арқылы бизнес-қатынастарды орнату.
- Белгілі бір шарттар немесе жағдайлар бойынша әрекеттердің белгілі бір түрлерін жүзеге асыру.
- Болжамды қызметтер немесе қаржы көмегін қамсыздандыру.

Басшылық алдыңғы кезеңде анықтамаған немесе аудиторға аспаған байланысқан тараптар қатынастары немесе әрекеттерінің бар болуын анықтауы мүмкін келісімдер мысалдары.

- Басқа тараптармен бірге бірлеспеген серектістікке қатысу.
- Ұйымның әдеттегі бизнес-курсынан тыс болатын шарттар мен жағдайлар бойынша белгілі бір тараптарға қызметті қамсыздандыруға қатысты келісімдер.
- Кепілдемелер мен кепілдеме берген тұлғамен қатынастар.

Әдеттегі бизнес-курстан тыс болатын шын мәніндегі әрекеттерді анықтау (Сілт: Тарм. 16)

A24. Ұйымның әдеттегі бизнес-курсынан тыс болатын шын мәніндегі бұдан әрі ақпарат алу аудиторға, керек болса, алаяқтық тәуекелі факторларының болуын бағалайды. Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі елеулі бұрмалау тәуекелін анықтау үшін байланысқан тараптар талаптарын белгілес, аудитор бағалауы тиіс.

A25. Әдеттегі бизнес-курстан тыс болатын шын мәніндегі әрекеттердің мысалдары:

- Күрделі әрекеттер, мысалы, корпоративтік қайта құрылыстыру немесе сатып алу.
- Әлсіз корпоративтік заңдары бар юрисдикциялардағы офшор ұйымдарымен әрекеттер.
- Егер көрету айырбасталмаса, ұйымдар басқа тарапқа үйлерді лизингке береді немесе басшылық қызметін жалға береді.
- Әдеттен тыс үлкен жеңілдіктер немесе ақшалай түсімдермен сату әрекеттері.
- Циклдық ұйыммен келісімдердің әрекеттері, мысалы алып сатуға міндетпен сату.
- Оның заң күші ақталып келгенге дейін шарты бар келісімдер бойынша жасалатын әрекеттер.

Әдеттегі Бизнес-Курсынан Тыс Болатын Шын Мәніндегі Әрекеттердің Сипатын Түсіну (Сілт: Тарм. 16(a))

A26. Әдеттегі қызметінің шегінен тыс маңызды операцияларды сипаттау анализі, экономикалық негіздеме және олардың жасалуының ережелері жөнінде ұсынуларды алуды қарастырады.

Байланысқан Тараптардың Қатысуын Айқындау (Сілт: Тарм. 16(b))

A27. Байланысқан тарап әрекеттің тарабы болуы арқылы әрекетке тікелей ықпал ету жолымен емес, сондай-ақ дәнекер арқылы жанама түрде ықпал ету жолымен әдеттегі бизнес-курсынан тыс болатын шын мәніндегі әрекеттерге қатысады. Сондай ықпал алаяқтық тәуекелі факторының бар болуын анықтайды.

Келісім бойынша Топпен Байланысқан Тарап Ақпаратты Бөлісу (Сілт: Тарм. 17)

A28. Келісім бойынша топтың мүшелері арасында сәйкесті байланысқан тарап ақпараты мынадай болады:

- Ұйымның байланысқан тараптарын анықтау.
- Байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттерінің сипаты.
- Шын мәніндегі немесе күрделі байланысқан тарап қатынастары немесе әрекеттері. Олар ерекше аудиттің қарастырылуына талап етуі мүмкін, ерекше әрекеттер бойынша басшылық немесе өкілетті тұлғалар қаржылық жаққа қатысқан жағдайында.

Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау

Басыңқы Ықпалы Бар Байланысқан Тараппен Байланысты Алаяқтық Тәуекелі Факторы (Сілт: Тарм. 19)

A29. Жеке тұлға немесе Шағын тобы басшылықта үстем болуы бақылау орнын толтырусыз алаяқтық тәуекелі факторы болып табылады.²⁴ Байланысқан тарап іске асыратын басыңқы ықпал индикаторлардың мысалдары:

- Байланысқан тарап басшылық немесе өкілетті тұлғалар қабылдаған шын мәніндегі бизнес-шешімдерге veto қойды.
- Шын мәніндегі әрекеттер соңғы растау үшін байланысқан тарапқа жеткізіледі.
- Басшылық пен өкілетті тұлғалар арасында байланысқан тарап инициациялаған бизнес-ұсынымдарға қатысты аз немесе еш пікір-талас орын алады.
- Байланысқан тарапты қызықтыратын әрекеттер (немесе байланысқан тараптың жақын отбасы мүшесі) сирек жағдайда тәуелсіз түрде қадағалауға және растауға жатады.

Сондай-ақ, басыңқы ықпал кейбір жағдайда орын алады, егер байланысқан тарап ұйымды ашуда жетекші рөл атқарса, және ұйымды басқаруда жетекші рөлді атқаруды жалғастыра берсе.

A30. Байланысқан тараптардың басқа тәуекелділік факторы болған жағдайда, шешуші әсері болып алаяқтық әрекет негізінде елеулі бұрмалаушылықтың аса маңызды тәуекелдерін көрсетеді. Мысалы:

- Аға басшылық немесе кәсіптік кеңесшілердің әдеттен тыс жоғары айналымы байланысқан тараптың мақсатына жететін әдептану емес немесе алаяқтық бизнес-тәжірибесін ұсынады.
- Анық бизнес-тұжырымдамасы жоқ шын мәніндегі әрекеттер бойынша бизнес-дәнекерлерді пайдалану келесіні ұсынады: байланысқан тарап алаяқтық үдерістері бойынша мұндай дәнекерлерді бақылау арқылы мұндай әрекеттерге мүддесі бар болар мүмкін.
- Байланысқан тараптың есеп саясатын таңдауға немесе шын мәніндегі бағалауға ауқымды қатысуы немесе шұғылдануы алаяқтық қаржылық есеп мүмкіндігін ұсынуы мүмкін.

²⁴ 240 ХАС, I Қосымша

Байланысқан Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерімен Байланысты Елеулі Бұрмалану Тәуекеліне Қатысты Шаралар (Сілт: Тарм. 20)

- A31. Аудитор байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттерімен байланысты елеулі бұрмалау бағаланған тәуекеліне шараларды қолдануы ықтимал бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі, деңгейі анау тәуекелдерге, ұйымның жағдайларына тәуелді болады.²⁵
- A32. Аудитор басшылық қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес байланысқан тараптың белгілі бір әрекеттерін тиісті түрде есепке алмаған немесе ашып көрсетпеген елеулі тәуекелді бағалауы кезінде аудитор орындауы мүмкін шын мәніндегі аудиторлық шараларға мысалдар төменде баяндалған:
- Заң, реттеуші немесе әдептану құқықтарына сәйкес келсе және рұқсат етпесе, банк, заң фирмалары, кепілдеме берген тұлғалар, немесе агенттер секілді дәнекермен әрекеттердің белгілі бір аспектілерін растау немесе талқылау.
 - Байланысқан тараптармен әрекеттердің мақсатын, белгілі бір шартын немесе сомасын растау (бұл аудиторлық шара шамалы тиімді болады, егер аудитордың пікірі бойынша ұйым аудиторға олардың жауабында байланысқан тараптарға ықпал етсе).
 - Керек болса, байланысқан тараптардың есеп жазуларындағы әрекеттерді есептеу дәлелдемесі үшін қаржылық есептілік немесе басқа сәйкесті қаржылық ақпаратты оқу.
- A33. Егер аудитор басыңқы ықпалы бар байланысқан тараптың бар болуы нәтижесінде алаяқтықтан туындайтын елеулі бұрмалау шын мәніндегі тәуекелін анықтаса, аудитор, 240 ХАС жалпы талаптарына қосамша, аудиторлық шараларды орындайды. Мысалы, аудитор мұндай тарап ұйыммен тікелей немесе жанама орнатқан бизнес-қатынастар туралы білім алады және бұдан әрі тиісті шын мәніндегі аудиторлық шаралардың орындалуы керектігін анықтайды:
- Басшылық пен өкілетті тұлғаларға сұрау жүргізу және олармен талқылау.
 - Байланысқан тараптың сұрауы.
 - Байланысқан тараппен шын мәніндегі келісімдерді зерттеу.
 - Тиісті алдын-ала зерттеу, мысалы, интернет немесе белгілі сыртқы

²⁵ 330 ХАС бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімін, деңгейін қарастыру бойынша бұдан әрі нұсқау береді. 240 ХАС алаяқтықтан туындайтын елеулі бұрмалау бағаланған тәуекеліне қатысты шаралар бойынша нұсқау талаптарын орнатады.

бизнес ақпараттық дерекқорлары арқылы.

- Қызметкер сыбайлас жемқорлық туралы есеп беруіне шолу, егер олар сақтап қойылған болса.

А34. Аудитордың тәуекелді бағалау шаралардың нәтижелеріне қарай, аудитор ұйымның байланысқан тараптардың қатынастары мен әрекеттерін бақылауын тестілеусіз аудиторлық дәлелдерді алу тиістілігін қарастыруы мүмкін. Кейбір жағдайда, алайда, байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттерімен байланысты елеулі бұрмалау тәуекеліне қатысты тек шын мәніндегі аудиторлық шараларды қана жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдеме алудың ықтималдығын болмауы мүмкін. Мысалы, ұйым пен оның құрамдас бөлімдері арасындағы топ ішіндегі әрекеттер сансыз болса, және бұл әрекеттерге қатысты ақпарат шын мәніндегі сомасы инициацияланса, құжатталса, немесе интегралдалған жүйеде электронды есепке алынса, онда аудитор мынаны белгілейді: аудитор бұл әрекеттермен байланысты елеулі бұрмалау тәуекелін әзірлеу, қолайлы төмен деңгейге төмендете алуы мүмкін болар тиімді шын мәніндегі аудиторлық шараларды әзірлеу мүмкін еместігін анықтайды. Осыған сәйкес, байланысты бақылау нәтижелілігі бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға 330 ХАС талабына сәйкес келуде²⁶ аудитор байланысқан тарап қатынастарын, әрекеттерін құжаттау толықтығын, дәлме-дәлдігін ұйымның бақылауын тестілеуі тиіс.

Алдыңғы Кезеңде Анықталмаған Немесе Ашылмаған Байланысқан Тараптар Немесе Маңызды Байланысқан Тарап Әрекеттерін Анықтау

Келісім Бойынша Топқа Жаңадан Анықталған Байланысқан Тараптың Ақпаратын Хабарлау (Сілт: Тарм. 22(a))

А35. Жаңадан анықталған байланысты тараптармен келісім бойынша топтың басқа мүшелеріне жедел түрде хабарлау оларға осы ақпараттың орындалған тәуекелдерді бағалау рәсімдерінің нәтижелері мен тұжырымдарына, оның ішінде елеулі бұрмаланулардың тәуекелдерін қайта бағалау қажеттілігіне әсер ететіндігін анықтауға көмектеседі.

Жаңадан Анықталған Байланысты Тараптармен Немесе Маңызды Байланысты Тараптармен Жасалатын Мәмілелерге Қатысты Маңызды Рәсімдер (Сілт: Тарм. 22(c))

А36. Аудитор жаңадан анықталған байланысқан тараптар немесе шын мәніндегі байланысқан тараптар әрекеттеріне қатысты шараларды орындауы мүмкін шын мәніндегі шараларға төменде мысалдар келтірілген:

²⁶ 330 ХАС, 8(b) тармақ

- Жаңадан анықталған байланысқан тараптармен ұйымдардың қатынастары бойынша сұрау жүргізу, сонымен қоса (заң, реттеуші немесе әдептану ережелері рұқсат етсе) ұйым пен оның бизнесі, заң кеңесшісі, негізгі агенттер, ірі өкілдер, кеңесшілер, кепіл беретін тұлғалар немесе басқа жақын бизнес-әріптестер жөніндегі маңызды білімі бар болып саналатын ұйымнан тыс болатын тараптарға сұрау жүргізу.
- Жаңадан анықталған тараптармен әрекеттер бойынша бухгалтерлік жазуларды талдау жүргізу. Сондай талдау СААТ арқылы жүргізіледі.
- Жаңадан анықталған байланысқан тараптың әрекеттерінің шартын, жағдайын растау, әрекеттер тиісті түрде есепке алынған, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес ашылғанын бағалау.

Басшылықтың әдейі жарияламауы (Сілт: Тарм. 22(е))

A37. Қаржылық есептілік аудитіндегі алаяқтыққа аудитордың жауапкершілігі жөнінде 240 ХАС талаптары мен нұсқауы тиісті болады, егер басшылық байланысқан тараптарды немесе шын мәніндегі тараптар әрекеттерін аудитор әдейі ашпаса. Сондай-ақ, аудитор аудитордың сұрауымен басшылықтың аудиторға ұсынымдарына қатысты басшылықтың шараларының сенімділігін қайта бағалау керектігін қарастырады.

Әдеттегі Ұйым Бизнес-Курсынан Тыс Болатын Анықталған Шын Мәніндегі Байланысқан Тараптар Әрекеттері

Шын Мәніндегі Байланысқан Тараптар Әрекеттерінің Бизнес-Тұжырымдамасын Бағалау (Сілт: Тарм. 23)

A38. Шын мәніндегі байланысқан тараптар әрекеттерінің бизнес-тұжырымдамасын бағалауда аудитор төмендегілерді қарастырады:

- Егер әрекет:
 - Күрделі ме, жоқ па (мысалы, бұл біріктірілген топ ішіндегі байланысқан тараптардың көп санын қарастырады).
 - Сауда әдеттен тыс шарты, мысалы әдеттен тыс бағалар, пайыздық ставкалар, кепілдемелер, өтеу шарты бар ма, жоқ па.
 - Оның пайда болуына айқын логикалық бизнес-қорытындының жетіспеуі.
 - Алдыңғы кезеңде анықталған байланысқан тараптарды қатастыра ма, жоқ па.
 - Әдеттен тыс мәнерінде өндейді ме, жоқ па.

- Басшылық өкілетті тұлғалармен мұндай әрекеттердің сипатын, есептелуін талқылады ма, жоқ па.
- Басшылық әрекеттің негізі болатын экономикасына көңіл бөлеуге қарамастан белгілі бір бухгалтерлік бағалауға назарын аударады ма, жоқ па.

Егер басшылықтың түсіндіруі байланысқан тараптың әрекетінің шартына елеулі түрде сәйкес келмесе. Аудитор 500 ХАС²⁷ сәйкес басшылықтың түсіндіруін басқа маңызына қарай мәселелер бойынша ұсынымдардың сенімділігін қарастыруы тиіс.

- A39. Сондай-ақ, аудитор байланысқан тараптың болашағынан мұндай әрекеттің бизнес-тұжырымдамасын білуге тырысады, себебі бұл аудиторға әрекеттің экономикалық шындығын, оның пайда болуы себебін жақсырақ түсінуге жәрдемдеседі. Өз бизнесінің сипатынан сәйкес келмейтін байланысқан тараптың болашағынан мұндай әрекеттің бизнес-тұжырымдамасы алаяқтық тәуекелі факторын анықтауы мүмкін.

Байланысты тараптар арасындағы маңызды мәмілелерді авторизациялау және бекіту (Сілт: Тарм. 23(с))

- A40. Басшылық, өкілетті тұлғалар, немесе, керек болса, әдеттегі ұйым бизнес-курсынан тыс болатын байланысқан тараптың шын мәніндегі әрекеттерінің акционерлері ұйым ішіндегі қолайлы деңгейлерде тиісті түрде қарастырылған, жағдайлар қаржылық есептілікте сәйкесті түрде көрсетілгені бойынша аудиторлық дәлел береді. Басшылық немесе өкілетті тұлғалармен талқылау негізінде тиімді тұжырымдаманың болмауы жағдайында, мұндай санкциялау мен растауға жатпайтын бұл сипаты бар әрекеттердің бар болуы алаяқтық немесе қателерден елеулі бұрмалау тәуекелін анықтауы мүмкін. Осыған сәйкес аудитор бірдей сипаты бар басқа әрекеттерге күмән келтіреуі керек. Тек растау мен санкциялау қана, алайда, мына жағдайда жеткіліксіз болады: алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалау тәуекелі болмайды, себебі растау мен санкциялау тиімді болмайды, егер байланысқан тараптар сөз байласса, немесе, егер ұйым байланысқан тараптың басыңқы ықпалына жатса.

Шағын Ұйымдарды Арнайы Қарастыру

- A41. Шағын ұйымның ірі ұйымдарда болмауы мүмкін санкциялау мен растаудың қолайлы деңгейлерінен туындайтын ұқсас бақылауы болмайды. Атап айтқанда, Шағын ұйымында аудит жүргізу кезінде аудитор әдеттегі ұйым бизнес-курсынан тыс болатын шын мәніндегі байланысқан тарап әрекеттерінің дұрыстығына қатысты аудиторлық дәлел бойынша

²⁷ 500 ХАС, *Аудиттік Дәлелдеме*, 11 тармақ

санкциялау мен растау аз бөлігіне сүйенеді. Оның орын толтыру ретінде аудитор басқа аудиторлық шараларды орындау, мысалы сәйкесті құжаттарды зерттеу, сәйкесті тараптармен әрекеттердің белгілі бір аспектілерін растау, немесе иегер-басқарушы әрекеттерге қатысуға қадағалауды қарастырады.

Тәуелсіз Тараптар Қол Қойған Келісімде Үстем Болатындарға Баламалы Шарт Бойынша Жүргізілетін Байланысқан Тарап Әрекетін Растау (Сілт: Тарм. 24)

- A42. Аудиторлық дәлелдер байланысқан тараптың тәуелсіз тараптар қол қойған келісім әрекетінің бірдей бағасымен қалай салыстырылатыны бойынша қол жетерлік болады. Әдетте аудитор әрекеттердің барлық аспектілері тәуелсіз тараптар қол қойған келісімге баламалы болатыны бойынша аудиторлық дәлел алуға қабілетін шектейтін тәжірибелік қиыншылықтар орын алады. Мысалы, аудитор байланысқан тарап әрекеті нарықтық баға бойынша жүргізілуін қуаттай алса да, әрекеттің басқа шарты, жағдайы тәуелсіз тараптар арасында әдетте ескертілетіндерге баламалы болуын растау тиіссіз болады. Атап айтқанда, байланысқан тарап әрекеті тәуелсіз тараптар қол қойған келісімде үстем болатындарға баламалы шарт бойынша жүргізілуін басшылықтың растауы жөніндегі тәуекелі елеулі түрде бұрмаланады.
- A43. Қаржылық есептіліктің дайындалуы тәуелсіз тараптар арасында әдетте ескертілетіндерге баламалы болуын растауды негіздеуі тиіс. Басшылықтың растауды қолдауы:
- Байланысқан тараптың бірі немесе көбімен бірдей немесе ұқсас әрекеттермен байланысқан тараптардың әрекет шартын салыстыру.
 - Нарық құнын белгілеу және нарық шартын және әрекет жағдайын растау үшін сыртқы сарапшыны шақырып алу.
 - Ашық нарық бойынша кеңінен бірдей әрекеттер үшін белгілі нарық шартымен әрекеттің шартын салыстыру.
- A44. Бұл растау үшін басшылықтың растауы мыналардың бірі немесе көбін қарастырады:
- Басшылықтың растауды қолдау процесінің сәйкестігін қарастыру.
 - Растауды қолдайтын, олардың дәлме-дәлдігін, толықтығын, сәйкестігін тестілеу іске асыратын ішкі немесе сыртқы мәліметтердің қайнар көзін растау.
 - Растау негізделетін кез-келген шын мәніндегі қорытындылардың дұрыстығын бағалау.
- A45. Кейбір қаржылық есеп жүйелерінде тәуелсіз тараптар қол қойған әрекеттерге баламалы шарт бойынша жүргізілмейтін байланысқан

тараптың әрекеті ашылмауы анықталды. Осыған сәйкес, егер басшылық қаржылық есептіліктегі байланысқан тарап әрекетін ашқан болмаса, әрекеттің тәуелсіз тараптар қол қойған әрекеттерге баламалы шарт бойынша жүргізілуі жанама түрде қуатталады.

Анықталған Байланысты Тараптар Қатынастары Және Әрекеттерін Есепке Алу Мен Ашып Көрсетуді Бағалау

Бұрмалауларды Бағалауды Маңызына Қарай Қарастыру (Сілт: Тарм. 25)

A46. 450 ХАС-ке сәйкес бұрмалау елеулілігін бағалау кезінде аудитор бұрмалаудың мөлшерін, сипатын, оның пайда болуының белгілі бір жағдайларын қарастырады.²⁸ Қаржылық есептілікті қолданушылар үшін әрекеттердің елеулілігі тек әрекеттің құжатталған сомасына ғана тәуелді емес, бірақ басқа ерекше сәйкесті факторларға, байланысқан тарап қатынастарына тәуелді болады.

Байланысқан Тарап Ашып көрсетулерін Бағалау (Сілт: Тарм. 25(a))

A47. Байланысты тараптар туралы ақпаратты ашып көрсетуді қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесінің талаптары контекстінде бағалау, ұйымның байланысты тараптармен қарым-қатынастары мен мәмілелері туралы фактілер мен жағдайлардың ашып көрсетілуін түсіну үшін тиісті түрде жинақталғанын және ұсынылғанын ескеруді білдіреді. Байланысты тараптармен жасалатын мәмілелер туралы ақпаратты түсіну мүмкін емес, егер:

- (a) Бизнес-тұжырымдама, қаржылық есептілікке әрекеттердің ықпалдары анық емес немесе бұрмаланды; немесе
- (b) Білім алу үшін қажетті болатын әрекеттердің басқа маңызды элементтерінің негізгі шарты, жағдайы тиіссіз түрде ашылды.

Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 26)

A48. Өкілетті тұлғалардан жазбаша ұсынымдарды алу тиістілігі болуы мүмкін жағдайларға мысалдар:

- Олар (a) қаржылық есептілікке елеулі ықпал ететін немесе (b) басшылықты қатыстыратын байланысқан тараптың белгілі бір әрекетін қуаттағаннан кейін.
- Олар аудиторға байланысқан тараптың белгілі бір әрекетінің бөлшектері бойынша ерекше ауызша ұсынымдар бергеннен кейін

²⁸ 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*, 11(a) тармақ, 450 ХАС A21 тармағы бұрмалауды бағалауға ықпал етуі ықтимал жағдайлар бойынша нұсқау ұсынылған.

- Олардың байланысқан тараптарға немесе байланысқан тараптардың әрекеттеріне қаржылық немесе өзге мүдделері бар болғанда.

A49. Сондай-ақ аудитор басшылық жасаған нақты растамаларға қатысты жазбаша ұсынымдарды, мысалы, байланысты тараптармен жасалатын белгілі бір операциялар жарияланбаған бүйір келісімдерді қамтымайтын ұсынысты алуға шешім қабылдауы мүмкін.

Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 27)

A50. Ұйымның байланысқан тараптарымен байланысты аудит кезінде²⁹ туындайтын шын мәніндегі мәселелер туралы ақпарат беру аудиторға өкілетті тұлғалармен бұл мәселелердің сипаты мен шешілуі туралы жалпы білім алуға көмек береді. Байланысқан тараптардың шын мәніндегі мәселелеріне мысалдар:

- Басшылық аудиторға байланысқан тараптарды, олар алдыңғы кезеңде білмеген болар байланысқан тараптардың шын мәніндегі қатынастары мен әрекеттеріне күмән келтіруі мүмкін байланысқан тараптардың шын мәніндегі тараптарын ашпауы (ойластырылған немесе ойластырылмаған түрде).
- Күдікті алаяқтықты келтіруі мүмкін тиісті түрде санкцияланбаған, қуатталмаған байланысқан тараптардың шын мәніндегі әрекеттерін анықтау.
- Басшылықпен қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес байланысқан тараптың шын мәніндегі әрекеттері есепке алынуы, ашылуындағы қайшылықтар.
- Байланысты тараптармен жасалатын мәмілелердің белгілі бір түрлеріне тыйым салатын немесе шектейтін қолданыстағы заңдар мен нормативтік актілерді бұзу.
- Ұйымды ақырында бақылайтын тарапты анықтаудағы қиыншылықтар.

²⁹ 230 ХАС А8 тармағы аудит барысында туындайтын маңызды мәселелер сипаты бойынша нұсқау ұсынады.

560 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

КЕЙІНГІ ЖАҒДАЙЛАР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Кейінгі Жағдайлар	2
Күшіне ену күні	3
Мақсаты	4
Анықтамалар	5
Талаптар	
Аудиторлық Есеп Беру Күні Мен Қаржылық Есептілік Жарияланған Күні Арасындағы Жағдайлар	6–9
Аудиторлық Есеп Беру Күнінен Кейін, Бірақ Қаржылық Есептілік Жарияланғанға Дейін Анықталған Фактілер	10–13
Қаржылық Есептілік Жарияланғаннан Кейін Анықталған Фактілер ..	14–17
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Бұл ХАС ауқымы	A1
Анықтамалар	A2–A5
Аудиторлық Есеп Беру Күні Мен Қаржылық Есептілік Жарияланған Күні Арасындағы Жағдайлар	A6–A10
Аудиторлық Есеп Беру Күнінен Кейін, Бірақ Қаржылық Есептілік Жарияланғанға Дейін Анықталған Фактілер	A11–A17
Қаржылық Есептілік Жарияланғаннан Кейін Анықталған Фактілер ..	A18–A20

Кейінгі Жағдайлар, 560 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) қаржылық есептілік аудитіндегі кейінгі жағдайларға қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады. Онда 720 ХАС (Қайта қарастырылған)¹ қарастырылған аудиторлық есеп күнінен кейін алынған басқа ақпарат үшін аудитордың міндеттеріне қатысты мәселелер қарастырылмайды. Алайда, мұндай басқа ақпарат осы ХАС шеңберіндегі келесі оқиғаны тудыруы мүмкін. (Сілт: Тарм. А1)

Кейінгі Жағдайлар

2. Қаржылық есептілікке қаржылық есептілік жарияланған күнінен кейін анықталған белгілі бір жағдайлар ықпал етеді. Көпшілікті қаржылық есеп жүйелері әсіресе мұндай жағдайларға ықпал етеді.² Сондай қаржылық есеп жүйесі әдетте жағдайлар екі түрін анықтайды:
 - (a) Қаржылық есептілікті шығару күнінде бар болған жағдайлардың бар болуын қамсыздандыратын жағдайлар; және
 - (b) Қаржылық есептілікті шығару күнінен кейін туындаған жағдайлар дәлелін қамтитын жағдайлар.

700 ХАС бойынша аудиторлық есепті шығару күні оқырманға аудитор ол білген және күніне таман пайда болған жағдайлар мен әрекеттерді қарастырғаны туралы ақпарат береді.³

Күшіне ену күні

3. Бұл ХАС 2009 жылғы 15 желтоқсаннан бастап немесе осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудитіне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

4. Аудитордың мақсаттары:
 - (a) Қаржылық есептілікте түзетілуін немесе ашылуын талап ететін қаржылық есепті шағыру күні мен аудиторлық есепті шығару күні аралағында пайда болған жағдайлар қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес тиісті түрде көрсетілген-

¹ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері

² Мысалы, Қаржылық есептің халықаралық стандарты (ҚЕХС) 10, *Есеп Беру Кезеңнен Кейінгі Жағдайлар* қаржылық есепті шығару күні («есеп беру кезеңі соңы» ретінде бұл ҚЕХС-та оқылады) және шығаруға рұқсат етілген қаржылық есеп күні аралағында жағымды мен жағымсыз жағдайлар бойынша қаржылық есептілік анықтайды.

³ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру Және Есеп Жүргізу*, А66 тармақ

көрсетілмегені туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу;
және

- (b) Аудиторлық есепті шығару күнінен кейін аудиторға хабарланған фактілерге тиісті түрдегі жауап қайтару; егер бұл фактілер сол күнінде хабарланған болса, олар аудиторды аудиторлық есепті түзетуге түрткі болды.

Анықтамалар

5. Бұл ХАС мақсаты келесі терминдер мағыналарымен көрсетілген:

- (a) Қаржылық есептілік күні – Қаржылық есептілік кезеңінің соңғы күні болып есептеледі.
- (b) Қаржылық есепті бекіту мерзімі – Лауазымды адамдар қаржылық есептіліктің толық пакеті мен сәйкес ескертулерді дайындағандарын және сол мағлұмат үшін жауапкершілік алатындарын жариялаған күн. (Сілт: Тарм. А2)
- (c) Аудиторлық есеп күні – Аудитормен қаржылық есептіліктің күнін көрсету үшін таңдалған күн. (Сілт: Тарм. А3)
- (d) Қаржылық есептілікті шығару күні – Аудиторлық есеп беру мен аудиттелген қаржылық есептілік үшінші жаққа жетімді болған күн. (Сілт: Тарм. А4-А5)
- (e) Кейінгі жағдайлар – Қаржылық есепті шығару күні мен аудиторлық есеп беру күні арасындағы жағдайлар және аудиторға аудитордың есебін шығару күнінен кейін белгілі болған жағдайлар.

Талаптар

Аудиторлық Есеп Беру Күні Мен Қаржылық Есептілік Жарияланған Күні Арасындағы Жағдайлар

- 6. Аудиторлық есеп беру күнінен кейін, бірақ қаржылық есептілік жариялағанға дейін аудиторға қаржылық есеп беруге елеулі ықпал ететін фактілер туралы белгілі болса, аудитор қаржылық есептілікке түзету енгізілу керектігін қарастыруы керек, және осыған сәйкес аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға арнап әзірленген аудиторлық шараларды орындауы тиіс. Алайда, аудитор алдыңғы кезеңде қолданылған аудиторлық шаралар қанағаттанарлық қорытындылар беретін мәселелер бойынша қосымша аудиторлық шараларды орындау керек. (Сілт: Тарм. А6)
- 7. Аудитор 6 тармаққа сәйкес шараларды орындауы тиіс, олардың мақсаты қаржылық есепті шығару күнінен бастап аудиторлық есебін шығару күніне дейінгі кезеңді қарастыру. Аудитор төмендегілерді

қарастыратын мұндай аудиторлық шаралардың сипатын, деңгейін анықтау кезінде аудитордың тәуекелін бағалауды есебіне алады: (Сілт: Тарм. А7-А8)

- (a) Басшылық кейінгі жағдайлар анықталғандарын қамсыздандыру үшін орнатылған кез келген шаралар туралы білім алу.
 - (b) Басшылыққа және, керек болса, өкілетті тұлғаларға қаржылық есептілікке ықпал етуі мүмкін кейінгі жағдайлар пайда болуы туралы сұрау жүргізу. (Сілт: Тарм. А9)
 - (c) Керек болса, ұйымның иегері, басшылықтың, өкілетті тұлғалардың отырыстары хаттамаларын оқу. Бұл отырыстар қаржылық есепті шығару күнінен кейін орын алды. Хаттамалар жетімді болмаған кез келген мұндай отырыстарда талқыланған мәселелер туралы сұрау жүргізу. (Сілт: Тарм. А10)
 - (d) Ұйымның соңғы кейінгі аралықты қаржылық есепті оқу.
8. Егер 6 және 7 тармақтарға сәйкес шаралардың орындалуы нәтижесінде аудитор қаржылық есепті түзету немесе ашып көрсетуді талап ететін жағдайларды анықтайды, аудитор әр бір сол сияқты жағдай қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есепте тиісті ашып көрсетуін қарастыруы тиіс.

Жазбаша Ұсынымдар

9. Аудитор басшылыққа және керек болса өкілетті тұлғаларға 580 ХАС⁴ сәйкес жазбаша ұсынымдар беру үшін сұрау жүргізеді. Бұл сұраудың мақсаты қаржылық есепті шығару күнінен кейінгі, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін түзету немесе ашуларды көрсететін барлық жағдайлар түзетілген немесе ашылған.

Аудиторлық Есеп Беру Күнінен Кейін, Бірақ Қаржылық Есептілік Жарияланғанға Дейін Анықталған Фактілер

10. Аудиторға есеп беру күнінен кейінгі қаржылық есептілікке қатысты шараларды орындауға немесе кез келген сұрауды жүргізуге ешқандай жауапкершілік жүктелмейді. Аудиторлық есеп беру күнінен кейін, бірақ қаржылық есептілік жариялағанға дейін аудиторға қаржылық есеп беруге елеулі ықпал ететін фактілер туралы белгілі болса, аудитор қаржылық есептілікке түзету енгізілу керектігін қарастыруы керек. (Сілт: Тарм. А11)
- (a) Басшылыққа және, керек болса, өкілетті тұлғалармен талқылау;
 - (b) Қаржылық есеп түзетуінің керектігін белгілеу,

⁴ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*

- (с) Басшылық қаржылық есеп мәселесін рәсімделуге қандай тәсіл қолданады.
11. Егер басшылық қаржы есептілігін түзететін болса, аудитор:
- (а) Түзету бойынша жағдайларға қажетті аудиторлық шараларды орындау.
- (б) 12 тармақтағы жағдайдардың қолданылуы:
- (і) 6 және 7 тармақтарда аудиторлық шараларды жаңа аудиторлық есеп шығару күніне дейін ұзарту; және
- (іі) Түзетілген қаржылық есеп туралы жаңа аудиторлық есеп қамсыздандыру. Жаңа аудиторлық есеп түзетілген қаржылық есепті растау күніне дейін шығарылуы тиіс.
12. Заң, реттеуші актілер немесе қаржылық есеп жүйесі анықтаса, қаржылық есептілік түзетілуін шектеуден бастап түзету туғызатын кейінгі жағдай немесе жағдайлардың ықпалдарына дейін басшылық және қаржылық есепті растауға жауаптылар олардың түзетуді растауын шектеуден рұқсат етілді, аудитор түзету бойынша 11(б)(і) қа сәйкес кейінгі жағдайлар жөніндегі аудиторлық шараларды шектеуген рұқсат етілді. Осыған сәйкес аудитор:
- (а) Бұл түзетумен шектелген қосымша күн енгізу үшін аудиторлық есепті түзету, сонымен қоса кейінгі жағдайлар бойынша аудиторлық шаралар тек қаржылық есептіліктің сәйкесті жазуларында баяндалған қаржылық есеп түзетілуімен ғана шектеледі; немесе (Сілт: Тарм. А13)
- (б) Маңызды Жағдайлар⁵ немесе Басқа Мәліметтер бөлімінде, қаржылық есептеменің тиісті қосымшасында сипатталған, аудиторлық шаралар есепті кезеңнен кейінгі оқиғалар тек қаржылық есептіліктің өзгерістерімен шектелетіні туралы мәлімдемеден тұратын, жаңа аудиторлық қорытынды немесе аудиторлық қорытындыға өзгерістер ұсыну.
13. Кейбір жағдайда басшылық заң, реттеуші актілерге немесе қаржылық есеп жүйесіне сәйкес түзетілген қаржылық есепті шығаруы тиіс болмауы мүмкін және аудитор түзетілген немесе жаңа аудиторлық есепті шығармауы керек. Алайда, егер басшылық аудитордың пікірі бойынша олардың түзетілуінің керектігін қарастыратын қаржылық есеп түзетпейді: (Сілт: Тарм. А14-А15)

⁵ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі*

- (a) Егер аудитордың есебі ұйымға әлі ұсынылмаған болса, аудитор 705 ХАС-ке⁶ (Қайта қарастырылған) талаптарына сәйкес пікірін өзгертеді, содан кейін аудитордың есебін ұсынады; немесе
- (b) Егер аудиторлық есеп ұйымға ұсынылған болса, аудитор басшылыққа хабарлайды, егер басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың бәрі де оны басқаруға қатыспаса, тиісті түзетулер енгізілмей, басқару өкілеттігі бар адамдар қаржылық есепті үшінші тараптарға қажет болғанға дейін бермеуі керек. Егер қаржылық есептілік кейіннен қажетті түзетулерсіз шығарылса, аудитор аудитордың есебіне сенудің алдын алу үшін тиісті шаралар қолданады. (Сілт: Тарм. А16-А17)

Қаржылық Есептілік Жарияланғаннан Кейін Анықталған Фактілер

- 14. Қаржылық есептілік жарияланған соң, аудитор мұндай қаржылық есептілікке қатысты кез келген мәселелерді жүзеге асыруға жауапты емес. Қаржылық есептілік жарияланған соң аудиторға аудиторлық есеп беру күніне болған факт туралы белгілі болса, және егер ол сол күнге белгілі болып, ол аудитордың:
 - (a) Ұйым басшылығымен мен өкілетті тұлғалармен мәселені талқылап;
 - (b) Аудитор қаржылық есептілік қайта қарастырылуы керек пе, соны қарастырып; және,
 - (c) Басшылық қаржылық есеп мәселесін қалай қарастырады деп сұрау жүргізуі керек. (Сілт: Тарм. А18)
- 15. Егер басшылық қаржылық есепті түзетуді көздесе, аудитор: (Сілт: Тарм. А19)
 - (a) Түзету бойынша жағдайларға қажетті болатын аудиторлық шараларды орындайды.
 - (b) Әр адам аудиторлық есеппен бірге алдыңғы кезеңде шығарылған қаржылық есепті алуда жағдайы жөнінде ақпарат алуын қамтамасыз ету үшін басшылықтың шараларын шолу.
 - (c) 12 тармақтағы жағдайлар қолданылғанша:
 - (i) Жаңа аудиторлық есеп күніне болатын 6 және 7 тармақтарда көрсетілген аудиторлық шараларды созу, сонымен қоса түзетілген қаржылық есепті растау күнінен бұрын емес жаңа аудиторлық есеп күніне болатын шараларды созу; және

⁶ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірді Жетілдіру*

- (ii) Түзетілген қаржылық есептілік жөнінде жаңа аудиторлық есеп беру.
 - (d) 12 тармақтағы жағдайлар қолданылса, аудиторлық есепті түзету, немесе 12 тармаққа сәйкес жаңа аудиторлық есеп беру.
16. Аудитор жаңа немесе өзгертілген аудиторлық есепте бұрын шығарылған қаржылық есептілікке енгізілген түзетулердің себептерін неғұрлым кеңірек талқылайтын қаржылық есептіліктегі ескертпеге сілтеме жасайтын Маңызды Мәселе тармағын немесе Басқа мәселе тармағын қамтуы керек.
17. Егер басшылық өткен кезеңде шығарылған қаржылық есепті алуға жауаптылар жағдай бойынша аудитордың пікірі бойынша олардың түзетілуі керектігін анықтайтын жағдайларда қаржылық есепті түзете бермесе, аудитор басшылықты және барлық өкілетті тұлғалар ұйымды басқаруға қатысқанша,⁷ өкілетті тұлғаларды хабардар етеді, аудитор аудиторлық есепке сүйенуді болдырмау тәсілін іздейді. Егер сондай хабардар етуге қарамастан басшылық немесе өкілетті тұлғалар осындай қажетті шараларды атқармаса, аудитор аудиторлық есепке сүйенуді болдырмау тәсілін іздеуге шараларды қолданады. (Сілт: Тарм. А20)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Бұл ХАС ауқымы (Сілт: Тарм. 1)

А1. Аудиттен өткен қаржылық есептілік қаржылық есептілікті шығарғаннан кейінгі басқа құжаттарға қосылған кезде (720 ХАС (Қайта қарастырылған) шеңберіндегі жылдық есептерден басқа), аудитор келесі оқиғаларға қатысты қосымша жауапкершіліктерге ие болуы мүмкін, мысалы, бағалы қағаздар ұсынылатын юрисдикцияларда көпшілікке бағалы қағаздарды ұсынуға қатысты заңдық немесе реттеуші талаптар. Мәселен, аудитордан соңғы ұсыну құжатына дейін қосымша аудиторлық шараларды орындау талап етілуі мүмкін. Бұл рәсімдерге 6 және 7 тармақтарда аталған рәсімдер соңғы ұсыну құжаты күшіне енген немесе осы күнге дейін жасалған, және ұсынылатын құжаттағы басқа ақпараттың аудитормен байланысты қаржылық ақпаратқа сәйкестігін бағалау үшін ұсынылған құжатты оқуды қосуы мүмкін.⁸

⁷ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас*, 13 тармақ

⁸ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудит Жүргізу*, 2 тармақ қараңыз

Анықтамалар*Қаржылық Есепті Бекіту Күні* (Сілт: Тарм. 5(b))

- A2. Кейбір заңдық құзырлы аймақтарда қаржылық есептіліктің толық пакетінің, байланысты жазуларды дайын болғандығын және оны бекіту үдерісіне жауап беретін адамдарды немесе органдарды (мысалы, Директор) заң немесе нормативті актілер анықтайды. Басқа заңдық құзырлы аймақтарда бекіту үдерісі заң немесе нормативті актімен көрсетілмеген және ұйым қаржылық есептілікті дайындау мен бекітуді өзінің басқару жүйесіне сәйкес жүзеге асырады. Кейбір заңдық құзырлы аймақтарда қаржылық есептілікті бұқаралық назарға шығарғанға дейін, акционерлермен қорытындыны бекіту міндетті болып келеді. Бұл заңдық құзырлы аймақтарда оның акционерлермен қорытынды бекітілуі толық аудиторлық дәлелдер алынғандығы туралы шешімге келу үшін аудиторларға қажеті жоқ. ХАС мақсаттарындағы қаржылық есептілікті бекіту күні болып лауазымды адамдар мен органдар қаржылық есептілік толығымен дайын деп хабарлаған күннен бұрынғы күн саналады.

Аудиторлық Есеп Күні (Сілт: Тарм. 5(c))

- A3. Аудиторлық есеп аудитор, жазуларды қоса, қаржылық есептіліктің толық пакетін қамтитын дайындалған мен мойындалған орын қаржылық есептілікке олардың жауапкершілігін бекіткен дәлелді қоса, қаржылық есептілік негізделетін толық та сәйкес аудиторлық дәлелдер алған күннен ерте күнге белгіленбейді. Толық та сәйкес дәлелдер болып қаржылық есептілік дайын болып, оны дайындаған лауазымды адамдар немесе органдар ол бойынша жауапкершілігі туралы жариялағандығы есептеледі.⁹ Сонымен қатар аудиторлық есеп күні 5(b) тар белгіленгендей қаржылық есепті растау күнінен ертерек бола алмайды. Уақыт кезеңі 5(c) тар белгіленгендей аудиторлық есепті шығару күні мен аудиторлық есепті шығару күні арасындағы әкімшілік мәселелер салдарынан өтіп кетуі мүмкін.

Қаржылық Есептілікті Шығару Күні (Сілт: Тарм. 5(d))

- A4. Қаржылық есептілік шығарылған күн жалпы алғанда ұйымның реттеуші ортасына тәуелді болады. Кейбір жағдайда қаржылық есептілікті шығару күні олар реттеуші орындармен құжатталған күні болуы мүмкін. Аудиттеленген қаржылық есептіліктер аудиторлық есепсіз шығарала алмағандықтан, аудиттеленген қаржылық есептілік шығарылған күн тек аудиторлық есепті шығару күнінде немесе күнінен

⁹ 700 ХАС, 41 тармақ. Кейбір жағдайда, заң немесе реттеуші актілер аудиттің аяқталу нүктесін анықтайды.

кешірек ғана емес, бірақ аудиторлық есепті ұйым беретін күнінде немесе күнінен кешірек болуы мүмкін.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Арнайы Қарастырулар

- A5. Қоғамдық сектор жағдайында қаржылық есептілікті шығару күні аудиттеленген қаржылық есептілікті шығару күні болуы мүмкін, және соған орай аудиторлық есеп заң шығарушы орынға немесе бұқаралық назарға ұсынылады.

Аудиторлық Есеп Беру Күні Мен Қаржылық Есептілік Жарияланған Күні Арасындағы Жағдайлар (Сілт: Тарм. 6-9)

- A6. Тәуекелдің аудиторлық бағалауына байланысты 6 тармақта талап етілген аудиторлық шаралар жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу, сонымен қоса қаржылық есептілікті шығару мен аудиторлық есепті шығару күні аралағындағы бухгалтерлік жазулар немесе әрекеттер тесттерін шолу үшін шараларды анықтайды. 6 және 7 тармақтарға сәйкес келетін аудиторлық шаралардың мақсаты аудитор басқа мақсаттар үшін орындауы мүмкін, кейінгі жағдайлар бойынша дәлелді қамтамасыз етуі мүмкін шараларды толтыру (мысалы, шот сальдосы, қаржылық есептілікті шығару күні, кезең соңына таман жүргізілетін шаралар, дебиторлық қарыздың кейінгі түсімдеріне қатысты шаралар).
- A7. 7 тармақта аудитор 6 тармаққа сәйкес орындалуы тиіс шеңберде белгілі бір аудиторлық шаралар белгіленген. Кейінгі жағдайлар алайда жетімді ақпаратқа тәуелді болып, бухгалтерлік жазулар қаржылық есептілікті шығару күнінен бері дайындалған деңгейге қатысты. Бухгалтерлік жазулар жаңартылмаған жағдайда, атап айтқанда еш аралықты қаржылық есептілік (сыртқы немесе ішкі мақсаттар үшін) дайындалмаған болса, немесе басшылық отырыстары хаттамалары дайындалмаған болса, сәйкесті аудиторлық шаралар, банк үзіндісін қоса, жетімді кітаптар мен жазуларды тексерілуі нысанын қабылдайды. A8 тармақта кейбір аудитор сұрау жүргізу кезінде қарастыратын қосымша мәселелер мысалдары келтірілген.
- A8. 7 тармақта талап етілген аудиторлық шараларды толтыру ретінде, аудитор бұның қажеттілігіне назарын аударады:
- Кәсіпорынның соңғы жетімді бюджетін оқып түсіну, ақшалай қозғалысты болжау, қаржылық есептілікті шығару күнінен кейінгі кезең бойынша басшылықтың басқа сәйкесті есептері;
 - Сот процестері мен шағымдарына қатысты кәсіпорынның заңды кеңесшісіне ауызша немесе жазбаша сұрау жүргізуді ұзарту немесе сұрау жүргізу; немесе
 - Белгілі бір кейінгі жағдайларды қарастыратын жазбаша ұсынымдар басқа аудиторлық дәлелді қолдау керектігін

қарастыру және осыған сәйкес жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу.

Сұрау Жүргізу (Сілт: Тарм. 7(b))

А9. Басшылыққа және керек болса өкілетті тұлғаларға сұрау жүргізу кезінде пайда болған кез келген шын мәніндегі жағдайлар қаржылық есептілікке ықпал ете болар мүмкіндігі бойынша сұрау жүргізу кезінде, аудитор алдыңғы немесе кіріспе мәліметтер негізінде есепке алынған баптар ағымдағы күйі бойынша сұрау жүргізеді, және келесі мәселелер бойынша ерекше сұрау жүргізеді:

- Жаңа потенциал міндеттемелер, қарыздар немесе кепілдемелер ескерілді ме, жоқ па?
- Активтерді сату болды ма немесе жоспарланды ма?
- Жаңа акцияларды немесе облигацияларды шығару болды ма, немесе жоспарланды ма біріктіру немесе жою туралы келісімдер жасалды ма немесе жасалмады ма, капитал өсті ме?
- Қандай да бір активтер мемлекет меншігіне өтті ме немесе мысалы, өрттен немесе су тасқынынан жойылды ма?
- Тәуекелділік облыстарына немесе шартты жағдайларға қатысты қандай да бір өзгерістер болды ма?
- Бухгалтерлік түзетулер енгізілді ме немесе енгізу жоспарда бар ма?
- Қаржылық есептілікте пайдаланылған есепке алу саясатының барабарлығын әлсірететін жағдайлар болды ма немесе болу ықтималдылығы бар ма, бұл жағдай мысалы, егер осындай оқиғалар ағымдағы болжамның заңды күшіне күмән туғызса, туындауы мүмкін.
- Бағалауды өлшеуге қатысты немесе қаржылық есептілікке сай келетін кез келген жағдайлар пайда болды ма, жоқ па.
- Активтерді қалпына келтіруге сәйкес келетін кез келген жағдайлар пайда болды ма, жоқ па?

Хаттамаларды Оқу (Сілт: Тарм. 7(c))

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Арнайы Қарастырулар

А10. Қоғамдық секторда аудитор заңнамаға сәйкес шараларындағы рәсімделген жазуларды оқи алады және рәсімделген жазулар жетімсіз болатын шаралар бойынша мәселелер бойынша сұрау жүргізеді.

Аудиторлық Есеп Беру Күнінен Кейін, Бірақ Қаржылық Есептілік Жарияланғанға Дейін Анықталған Фактілер

Аудиторлық Есеп Күнінен Кейін Алынған Басқа Ақпараттың Салдары (Сілт: Тарм. 10)

A11. Егер аудитор қаржылық есептілікке қатысты аудиторлық есеп күнінен кейін, бірақ қаржылық есептілік шығарылғанға дейін кез-келген аудиторлық шараларды орындау міндеттемесіне ие болмаса, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторлық есеп күнінен кейін алынған, бірақ қаржылық есептілік шығарылған күнге дейін алынған басқа да ақпаратты қамтуы мүмкін аудиторлық есеп күнінен кейін алынған басқа ақпаратқа қатысты талаптар мен нұсқаулықтарды қамтиды.

Аудиторға Басшылықтың Жауапкершілігі (Сілт: Тарм. 10)

A12. 210 ХАС–ында аудиторлық келісім аудитордың шарты басшылық аудиторлық есепті шығару күнінен бастап қаржылық есептілікті шығару күніне дейінгі кезең ішінде білген қаржылық есептілікке ықпал туралы хабардар ету үшін басшылықтың келісімі көрсетілген.¹⁰

Қос Мерзімдеу (Сілт: Тарм. 12(a))

A13. 12(a) та көрсетілген жағдайда аудитор бұл түзету бойынша шектелген қосымша дата енгізу үшін аудиторлық есепті түзеткенде, басшылық олардың кейінгі түзетуіне дейінгі қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепті шығару күні өзгерместен қалады, себебі бұл мерзім оқырманға қаржылық есептілік жөніндегі аудиторлық жұмыс аяқталған уақыты туралы ақпарат береді. Алайда, қосымша мерзімнен кейінгі аудиторлық шаралар қаржылық есептілік кейінгі түзетілуімен шектелді. Төменде сондай қосымша мерзім көрсетілген:

Аудиторлық есепті шығару күні, Y жазуды қоспағанда (Y жазуда белгіленген түзетумен шектелген аудиторлық шаралардың аяқталу күні).

Басшылықтың Қаржылық Есептілікті Түзетпеуі (Сілт: Тарм. 13)

A14. Кейбір заңдық құзырлы аймақтарда басшылық заң, реттеуші актілер, қаржылық есеп жүйесіне сай түзетілген қаржылық есептілікті шығаруы керек болмауы мүмкін. Келесі кезең бойынша қаржылық есептілік болмай қалмайтын әдеттегі жағдай орын алады, егер тиісті ашулар мұндай есептілікте жасалса.

¹⁰ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, А24 тармақ

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Арнайы Қарастырулар

- A15. Қоғамдық секторда басшылық қаржылық есептілікке түзетулерді енгізбей қалатын 13 тармаққа сай қолға алынған іс әрекеттер сондай-ақ заң шығарушы немесе есеп берушідегі иерархиядағы басқа сәйкес орынға жеке түрде қаржылық есептілік пен аудиторлық есеп үшін кейінгі жағдайдың зардаптары туралы есеп береді.

Аудиторлық Есепке Сүйенуді Болдырмау Үшін Қолға Алынған Аудиторлық Шара (Сілт: Тарм. 13(b))

- A16. Аудитор басшылықты қаржылық есепті шығармау туралы хабардар етсе де, басшылық сол сұрауымен келісе ме, аудитор қосымша заң зардаптарын орындауы қажет болмауы ықтимал.
- A17. Басшылық аудитордың қаржылық есептілікті үшінші жақтарға шығармауға қарамастан қаржылық есептілікті шығарса, қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепке сүйенуді болдырмау үшін аудиторлық шара аудитордың заң құқықтары мен міндеттеріне қатысты. Атап айтқанда, аудитор заң кеңесін іздеуі мүмкін.

Қаржылық Есепілік Жарияланғаннан Кейін Анықталған Фактілер

Қаржылық есеп шығарылғаннан кейін алынған басқа ақпараттың салдары (Сілт: Тарм. 14)

- A18. Аудитордың есеп беру күнінен кейін алынған басқа ақпаратқа қатысты аудитордың міндеттемелері 720 ХАС (Қайта қарастырылған) қарастырылған. Қаржылық есептілік шығарылғаннан кейін аудитордың қаржылық есептілікке қатысты кез-келген аудиторлық шараларды орындау міндеттемесі болмаса да, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторлық есеп күнінен кейін алынған басқа ақпаратқа қатысты талаптар мен нұсқаулықтарды қамтиды.

Басшылық Қаржылық Есептілікті Түзетпеуі (Сілт: Тарм. 15)

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Арнайы Қарастырулар

- A19. Кейбір заңдық құзырлы аймақтарда қоғамдық сектордағы кәсіпорындар заңға, реттеуші актілерге сай түзетілген қаржылық есептілікті шығаруға рұқсат етілмеуі мүмкін. Осыған орай аудитордың тиісті іс әрекетінің мақсаты тиісті заң орыны алдында есеп беру болуы мүмкін.

Аудиторлық Есепке Сүйенуді Болдырмау Үшін Аудиторлық Іс Шара (Сілт: Тарм. 17)

- A20. Аудитордың пікірі бойынша басшылық немесе өкілетті тұлғалар аудитор сондай сүйенуді болдырмауға арналған шараны қолға алады деп аудиторлық алдыңғы ескертуге қарамастан кәсіпорын алдыңғы

кезеңде шығарған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепке сүйенуді болдырмау үшін қажетті іс әрекеттер қолға алуға қабілеті болмаған жағдайда, аудиторлық шара аудитордың заң құқықтары мен міндеттеріне қатысты. Атап айтқанда, аудитор заң кеңесін іздеуі мүмкін.

570 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)

ҮЗДІКСІЗ ҚЫЗМЕТ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанына аяқталатын немесе сол күннен кейінгі кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Осы ХАС ауқымы	1
Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызмет Негізі	2
Ұйымның Үздіксіз Қызмет Жалғастыруға Қабілетін Бағалау Жауапкершілігі	3–7
Күшіне ену күні.....	8
Мақсаттары	9
Талаптары	
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер.....	10–11
Басшылық Бағалауына Баға Беру	12–14
Басшылық Бағалауымен Қамтылмайтын Кезең	15
Жағдайлар Мен Шарттарды Анықтаудағы Қосымша Аудиторлық Рәсімдер	16
Аудиторлық Қорытындылар.....	17–20
Аудитор Есебі Үшін Салдарлар	21–24
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	25
Қаржылық Есептілікті Бекіту Кезіндегі Елеулі Кідіріс.....	26
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Осы ХАС ауқымы	A1
Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызмет Негізі	A2
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер.....	A3–A7
Басшылық Бағалауына Баға Беру	A8–A13
Басшылық Бағалауымен Қамтылмайтын Кезең	A14–A15

Жағдайлар Мен Шарттарды Анықтаудағы Қосымша Аудиторлық Рәсімдер.....	A16–A20
Аудиторлық Қорытындылар.....	A21–A25
Аудитор Есебі Үшін Салдарлар	A26–A35
Қосымша: Үздіксіз Қызметке Қатысты Аудитор Есебінің Көрнекіліктері	

Үздіксіз Қызмет, 570 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) (Қайта қарастырылған) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықарылық Аудит Стандарты (ХАС) үздіксіз қызметке және аудитор есебі үшін салдарларға қатысты қаржылық есептілік аудитіндегі аудитор жауапкершілігін қарастырады. (Сілт: Тар. А1)

Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызмет Негізі

2. Бухгалтерлік есеп үздіксіз қызметі негізінде, қаржылық есептілік ұйым тұрақты қызмет етеді және өзінің қызметін жақын болашақта жалғастырады деген болжаммен дайындалады. Жалпы мақсаттағы қаржылық есептілік бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметін пайдалана отырып дайындалады, ұйым келешекте өз қызметін жалғастыратынына және оның сауданы тоқтатып қою ойы жоқ екені қарастырады. Ерекше сипаттағы қаржылық есептілік бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызмет негізі тиісті болатын қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындалуы немесе дайындалмауы мүмкін (мысалы, үздіксіз қызмет негізі белгілі бір құзырлы аймақтардағы салық негізінде дайындалған кейбір қаржылық есептіліктерге тән болмайды). Бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызмет принципі пайдалануға тән болса, активтер мен міндеттемелер мына негізде құжатталады: ұйым өз активтерді сата алады және әдеттегі бизнес бағытында өз міндеттерін атқарады. (Сілт: Тарм. А2)

Ұйымның Үздіксіз Қызмет Жалғастыруға Қабілетін Бағалау Жауапкершілігі

3. Кейбір қаржылық есеп жүйесі басшылық үшін ұйымның үздіксіз қызмет жалғастыруына ерекше баға беру жөніндегі анық талапты үздіксіз қызметпен байланысты ашуларға, қарастырылуы тиіс мәселелерге қатысты стандарттарды орнатады. Мысалы, Халықаралық Қаржы Есеп Стандартына (ХҚЕС) 1 сай басшылық үздіксіз қызмет ретінде ұйым қызметін жалғастыруға қабілетін бағалауы тиіс.¹ Үздіксіз қызмет ретінде ұйым қызметін жалғастыруға қабілетін және байланысты қаржылық есептілікті бағалауға қатысты талап заңнама немесе реттеуші актілермен белгіленуі мүмкін.
4. Басқа қаржылық есеп жүйелерінде басшылық үшін үздіксіз қызмет ретінде ұйымның қызметін жалғастыруға қабілетін ерекше түрде бағалауға анық талап жоқ екен. Бірақ 2 тармаққа сәйкес бухгалтерлік есеп негізіндегі үздіксіз қызмет туралы жорамал қаржылық есептілікті даярлауда түбегейлі қағида болатындықтан, ұйым басшылығы ұйым үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетін бағалауға, тіпті қаржылық

¹ 1 ХҚЕС, *Қаржылық Есептілікті Ұсыну*, 25-26 тармақтар

есептіліктің тұжырымдамалық негізінде айқын жауапкершілік болмаса да жауапты болады.

5. Ұйым басшылығының үздіксіз қызмет туралы бағалау түсініксіздікке тән жағдайлар мен шарттардың Қолданушытегі нәтижелеріне қатысты белгілі бір уақытқа пікір білдіруі кіреді. Әрі мына факторлар ескеріледі:
 - Өте алыстағы келешекке қатысы бар жағдайлар немесе шарттар нәтижесі туралы пікір шығарғанда, жағдай нәтижесіне байланысты түсініксіздік дәрежесі артады. Сол себептен ұйымның басшысынан бүкіл бар ақпаратты талап етілетін кезеңді көрсетеді.
 - Ұйымның өлшемі мен күрделілігі, оның бизнесінің сипаты мен жағдайы және оған сыртқы факторлардың ықпал ету дәрежесі осының бәрі жағдай нәтижелеріне қатысты ықпал етеді.
 - Келешек туралы кез келген пікір шығару сәтіндегі бар ақпаратқа сүйенеді. Кейінгі жағдайлар пікірге қайшы келуі мүмкін, ол пікір шығарылатын кезде, орынды болатын.

Аудитордың Жауапкершілігі

6. Аудитордың жауапкершілігі – қаржылық есептілікті даярлағанда ұйым басшылығының үздіксіз қызметі туралы жорамалды пайдалану дұрыстығының, оған қатыстығын және оған қорытындысын қарастыру, және де ұйымның қаржылық есептілікке ашып көрсетуі қажет үздіксіз қызметті жалғастыру мүмкіндігіне қатысты аудиттік дәлелдемені туындауына негізделген елеулі түсініксіздік бар, жоғын қарастыру. Аудитор қаржылық есептілікті дайындағанда пайдаланылған қаржылық есептілікті ұсынудың тұжырымдамалық негізіне ұйым басшылығына ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне нақты баға беруіне айқын талап болмаса да, ұйым басшылығының үздіксіз қызмет туралы жорамалды пайдалану барабарлығын қарастырады.
7. 200 ХАС-ке² сәйкес елеулі бұрмалауды анықтай алуға аудитор қабілетін бөлінбес шектеулері ықтимал ықпалдары салдарынан аудитор ұйым өз үздіксіз қызметін тоқтататын кей жағдайларды болжай алмайды. Тиісінше үздіксіз қызметке қатысты елеулі белгісіздікке қандай да бір сілтеменің болмауы аудиторлық қаржылық есептілікте ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне кепіл ретінде қарастырмайды.

² 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу*, А53-А54 тармақтар

Күшіне ену күні

8. 2016 жылдың 15 желтоқсанына аяқталатын немесе сол күннен кейінгі кезеңдерде күшіне енеді.

Мақсаттары

9. Аудитордың мақсаттары:
 - (a) Қаржылық есептілік даярлағанда басшылықтың бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызмет принципін пайдалануының тиістілігіне қатысты және оған қорытындыланатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу;
 - (b) Аудиторлық дәлел негіздерінде ұйым басшылығына ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайға, шартқа қатысты елеулі белгісіздік орын алуы жөніндегі қорытындыға келу; және
 - (c) Осы ХАС-ке сай есеп беру.

Талаптары

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер

10. 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған)³ сай талап етілетін тәуекелді бағалау шараларын орындау кезінде аудитор ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайлардың бар екенін қарастыруы тиіс. Осыған сәйкес аудитор басшылық ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыруға алдын ала баға бергенін анықтауы қажет, және: (Сілт: Тарм. А3-А6)
 - (a) Егер сондай баға берілсе, аудитор басшылықпен мынаны талқылайды және басшылық жеке немесе ұжым түрде ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайлардың бар екенін қарастыруы тиіс және оларды жою үшін басшылық жоспарлады ма, жоқ па; немесе
 - (b) Егер сондай баға берілсе, аудитор басшылықпен үздіксіз қызмет туралы жорамалды пайдалану негізін талқылайды және басшылық жеке немесе ұжым түрде ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайлардың бар екенін қарастыруы тиіс.
11. Аудитор ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайлар жөніндегі аудиторлық дәлел алу үшін аудит барысында қырағы қалады. (Сілт: Тарм. А7)

³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*, 5 тармақ

Басшылық Бағалауына Баға Беру

12. Аудитор басшылықтың ұйым үздіксіз қызметін жалғастыра алу қабілетін бағалауының ақылға қонымдылығын анықтауы тиіс. (Сілт: Тарм. А8-А10; А12-А13)
13. Аудитор ұйым басшылығы қаржылық есептіліктің тұжырымдамалық негізіне сай өз бағалауын орындағанда немесе заң немесе реттеуші актілерге сәйкес ұзақ мерзім анықталса, пайдаланған кезеңін қарастыруы тиіс. Егер 560ХАС⁴ сәйкес басшылықтың ұйым үздіксіз қызметін жалғастыра алу қабілетіне қатысты бағалауы баланс күнінен бастап он екі айдан кемуақытты қамтыса, аудитор ұйым басшылығынан бағалау кезеңінен баланс күнінен бастап он екі айға созуды сұрауы керек. (Сілт: Тарм. А11-А13)
14. Ұйым басшылығының бағалауының ақылға қонымдылығын анықтауда, аудитор бағалау кезінде аудитордың нәтижесінде белгілі болған бүкіл салыстырмалы ақпарат ескерілді ме, жоқ па соны қарастырады.

Басшылық Бағалауымен Қамтылмайтын Кезең

15. Аудит ұйым басшылығынан оның ұйым басшылығы бағалаудың пайдаланылған кезеңінен тыс жағдайды білуі туралы сұрауы керек, бұл жағдайлар ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыруға қатысты айтарлықтай күмән тұғызуы мүмкін. (Сілт: Тарм. А14-А15)

Жағдайлар Мен Шарттарды Анықтаудағы Қосымша Аудиторлық Рәсімдер

16. Егер ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыруға қатысты айтарлықтай күмән тұғызуы мүмкін жағдайлар анықталса, аудитор елеулі белгісіздік бар екенін анықтау үшін қосымша аудиторлық шаралар болашақта (сондай-ақ жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән тұғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға бұдан әрі «елеулі белгісіздік» деп аталатын) өткізу арқылы, тәуекелдерді төмендетуді қарастыру арқылы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуы тиіс. Бұл шаралар төмендегілерді қамтиды: (Сілт: Тарм. А16)
 - (a) Басшылық ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыруға бағалауды орындамаса, басшылыққа өз бағалауды жүргізу туралы сұрау жүргізсе.
 - (b) Ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру жөніндегі келешектегі іс әрекеттер бойынша басшылықтың жоспарына баға беру, осындай жоспарлар нәтижесі жағдайды жақсарта алады ма, жоқ па, және

⁴ 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар*, 5(а) тармақ

басшылықтың жоспары жағдайларға ықтимал ма, жоқ па. (Сілт: Тарм. А17)

- (с) Ұйым ақшалай қозғалыс болжамын дайындайды ма, жоқ па, және болжамды талдау келешектегі іс әрекеттер жөніндегі басшылықтың жоспарын бағалаудағы жағдайлардың келешектегі нәтижесін қарастырудағы маңызды фактор болып табылады: (Сілт: Тарм. А18-А19)
 - (i) Болжауға тудырған негіз болатын мәліметтердің сенімділігін бағалау; және
 - (ii) Болжам негізіне жататын қорытындыларды адекватты қолдауға шешу.
- (d) Кез келген қосымша фактілер немесе ақпарат басшылық бағалауы күнінен бері жетімді болуын анықтау.
- (e) Басшылықтан және өкілетті тұлғалардан келешектегі келешегі бойынша олардың жоспары мен бұл жоспарлардың жүзеге асырушылығы туралы жазбаша ұсынымдарын сұрайды. (Сілт: Тарм. А20)

Аудиторлық Қорытындылар

17. Аудитор қаржылық есептілікті дайындауда бухгалтерлік есе негіздері үздіксіз қызметін басшылықтың қолдануының орындылығы, оған қорынды жасауы және қатыстылығыға туындайтын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер бағалауы тиіс.
18. Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор өз ойы бойынша ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыра алу қабілетіне күмән туғызатын бөлек немесе жағдайлар жиынтығына байланысты түсініксіздік бар, жоғын анықтауы керек. Елеулі түсініксіздік болады, егер оның елеулі ықпал ету жиілігі аудитордың пікірі бойынша түсініксіздік сипаты, зардаптары ашуға тән болады: (Сілт: Тарм. А21-А22)
 - (a) Қаржылық есеп жүйесі мен қаржылық есептіліктің әділ ұсынылуы жағдайында, немесе
 - (b) Сәйкестік жүйесі, қаржылық есептілік алаяқтығын туғызуы мүмкін жағдайда.

Жағдайлар Мен Шарттардың Бар Екендігі Анықталғандағы Және Елеулі Белгісіздігінің Бар Болуындағы Ашып Көрсетулердің Жеткіліктілігі

19. Егер бухгалтерлік есеп негіздеріндегі үздіксіз қызмет туралы жорамалды пайдалануға болатын болса, бірақ елеулі бір түсініксіздік болатын болса, аудитор мына шараларды қарастырады: (Сілт: Тарм. А22-А23)

- (a) Ұйымның күмәнді қызметін жалғастыру қабілетіне қатысты елеулі күдік туғызатын негізгі жағдайларды, және осы жағдайларға қатысты басшылықтың жоспарларындағы жылдық есептілік барабарлықты ашып көрсетеді ме; және
- (b) Қаржылық есептілік ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне қатысты елеулі күдік туғызатын жағдайларға байланысты елеулі түсініксіздік бар екенін анық көрсетеді ме және де ол қарапайым қызмет кезінде өз активтерін өткізуге және өз міндеттерін өтеуге қабілетсіз болып қалуы мүмкін.

Оқиғалар Немесе Жағдайлар Анықталған, Бірақ Ешқандай Белгісіздік Болмаған Кезде Ақпаратты Ашудың Дұрыстығы

20. Егер үздіксіз қызметті жалғастыратын ұйымның қабілетіне едәуір күмән туғызуы мүмкін оқиғалар немесе шарттар анықталған болса, бірақ аудитор қортындыларынан алынған аудиттік дәлелдемелер бойынша ешқандай елеулі белгісіздік болмаса аудитор қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесінің талаптарын ескере отырып, осы қаржылық есеп оқиғаларға немесе жағдайларға қатысты барабар ақпаратты ашып көрсететіндігін бағалауы тиіс. (Сілт: Тарм. А24-А25)

Аудитор Есебі Үшін Салдарлар

Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызметі Негіздерін Пайдалану Сәйкес Келмеуі

21. Егер қаржылық есептілік бухгалтерлік есеп үздіксіз қызметі негіздерін қолдана отырып дайындалған болса, бірақ аудит пікірі бойынша басшылық қаржылық есеп дайындауда бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметін қолдануы орынсыз болса, аудитор теріс пікірін білдіруі тиіс. (Сілт: Тарм. А26-А27)

Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызметі Негіздерін Пайдалану Сәйкестігі, Бірақ Елеулі Белгісіздіктің Орын Алуы

Қаржылық Есептілікте Маңызды Белгісіздік Туралы Тиісті Түрде Ашып Көрсету

22. Егер қаржылық есептілікте жасалған елеулі белгісіздікті жеткілікті түрде ашып көрсетілген болса, аудитор өзгертілмеген пікір білдіруі тиіс және аудитор есебі "Үздіксіз қызметке қатысты елеулі белгісіздік" деген бөлек бөлімді қосуы керек: (Сілт: Тарм. А28-А31, А34)
- (a) 19 тармақта көрсетілген мәселелерді ашатын қаржылық есептіліктің қосымшасына көңіл аударыңыз; және
 - (b) Аталған оқиғалар мен шарттар елеулі белгісіздік бар деп көрсетілген мемлекеттер ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру

қабілетіне күмән келтіретін және аудитор пікірі осы сұраққа қатысты өзгермейді.

Қаржылық Есептілікте Елеулі Белгісіздік Жеткілікті Түрде Ашып Көрсетілмеген

23. Егер қаржылық есептілікте елеулі белгісіздік туралы жеткілікті ашып көрсету жасалмаған болмаса, аудитор келесілерді орындауы тиіс: (Сілт: Тарм. А32–А34)
- (a) ХАС 705 (қайта қарастырылған)⁵ сәйкес орынды болса білікті пікір немесе теріс пікір білдіруі тиіс; және
 - (b) Аудиторлық есептің Білікті (Жағымсыз) пікірі бөлімі үшін Негізде елеулі белгісіздіктің бар болуы ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне елеулі күмән келтіруі мүмкін және қаржылық есептіліктер бұл мәселені жеткілікті аша алмайды.

Ұйым Басшылығы Өз Бағалауын Жүргізгісі Немесе Созғысы Келмейді

24. Егер ұйым басшылығы аудитор өтініші бойынша өз бағалауын жүргізгісі келмесе немесе бағалауды созғысы келмесе, аудитор аудиторлық есеп үшін зардаптарды анықтауы керек. (Сілт: Тарм. А35)

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

25. Барлық өкілетті тұлғалар ұйымды басқаруға қатысқанша,⁶ аудитор барлық өкілетті тұлғаларды ұйымның қызметін жалғастыру қабілетіне қатысты елеулі күдік туғызатын, анықталған жағдайлар туралы хабардар етуі тиіс. Мұндай өкілетті тұлғалармен байланысу мыналарды қамтиды:
- (a) Жағдайлар немесе шарттар елеулі бір түсініксіздікті құрастырады ма, жоқ па;
 - (b) Бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметін жалғастыру қаржылық есептіліктің дайындалуына, көрсетуіне тән болады ма, жоқ па;
 - (c) Қаржылық есептіліктердегі қатысты ашып көрсетулердің жеткіліктілігі; және
 - (d) Қаржылық есептілікке байланысты ашулардың барлығы.

⁵ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

⁶ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 13 тармақ

Қаржылық Есептілікті Бекіту Кезіндегі Елеулі Кідіріс

26. Баланс күнінен кейін ұйым басшылығы қаржылық есептілікті қолдануды немесе оған қол қоюды кешіктірсе, аудитор оның себептерін қарастырады. Егер кешіктіру үздіксіз қызмет туралы жорамалға қатысты жағдайларға байланысты болса, аудитор 16 тармақта көрсетілген елеулі түсініксіздікке қатысты аудитордың қорытындысына ықпалы сияқты 18 тармақта көрсетілген қосымша аудиторлық шаралардың орындау қажеттілігін қарастырады.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Бұл ХАС ауқымы (Сілт: Тарм. 1)

- A1. ХАС 701⁷ аудиторлық есептегі негізгі аудит мәселелерін байланыстыру үшін аудитор жауапкершілігімен мәміле жасайды. ХАС 701 қолданған кезде үздіксіз қызметке қатысты мәселелер аудиттің негізгі мәселелері болып анықтала алатынын бұл ХАС растайды және ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілеті елеулі күмән келтіретін шарттар мен оқиғаларға қатысты елеулі белгісіздік табиғаты бойынша аудиттің негізі мәселесі⁸ деп түсіндіреді.

Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызметі (Сілт: Тарм.2)

Қоғамдық Сектор Ұйымдарын Қарастыру

- A2. Басшылықтың бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметі туралы жорамалы қоғамдық сектордағы ұйымдарға тән болады. Мысалы, Қоғамдық сектор үшін қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары (ҚСҚЕХС) 1 қоғамдық сектордағы ұйымның қызметін жалғастыру қабілеті мәселесін реттейді.⁹ Үздіксіз қызмет тәуекелдері туындауы мүмкін, бірақ қоғамдық сектор ұйымдары пайда алу негізінде жұмыс істейтін, қоғамдық қолдау төмендетілуі немесе жойылуы мүмкін немесе жекешелендіру жағдайларымен шектелмеген. Қоғамдық сектордағы ұйымның қызметін жалғастыру қабілетіне қатысты елеулі күдік туғызатын жағдайларда қоғамдық сектор ұйымы өз үздіксіз қызметі үшін қаражаты жетіспейтін немесе қоғамдық сектор ұйымы көрсететін қызметіне ықпал ететін саяси шешімдер қабылданған жағдайлар анықталады.

⁷ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитор Есебінде Негізгі Аудит Мәселелерін Хабарлау*

⁸ 701 ХАС 15 және 41 тармақтарын қараңыз.

⁹ 1 ҚСҚЕХС, *Қаржылық Есептілікті Ұсыну*, 38-41 тармақтар

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Қызметтер

*Ұйымның Үздіксіз Қызметті Жалғастыру Қабілетіне Елеулі Күмән Келтіруі Мүмкін Шарттар Мен Оқиғалар (Сілт: Тарм. **Error! Reference source not found.**)*

А3. Төменде жағдайлар мен шоттар келтірілген, олар бөлек немесе ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне ерекше күмән туғызуы мүмкін. Бұл тізім толық емес және бір немесе одан да көп ұқсас жағдайлардың болуы елеулі түсініксіздіктің бар екенін барлық кезде білдіре бермейді.

Қаржылық

- Таза міндеттемелердің немесе таза ағымдық міндеттемелердің күйі.
- Жедел қарыздық қаражат, оларды өтеу күнінің мерзімін ұзарту немесе өтеудің реалистік мүмкіншілігінсіз жақындауда, немесе ұзақ мерзімді активтерді қаржыландырудың қысқа мерзімді қарыздарға тәуелділігі.
- Кредиторлар тарапынан көрсетілетін қаржылық қолдаудан бас тарту ерекшеліктері.
- Бастапқы немесе перспективті қаржылық есептілікте көрсетілген теріс операциялық ақша қозғалыстары.
- Маңызды қаржылық кері пропорциялар.
- Операциялық қызметтен болатын елеулі зияндар немесе ақша ағымын генерациялау үшін пайдаланылатын актілер құнының елеулі кемуі.
- Төлемді тоқтату немесе дивидендтер төлеу бойынша қарыз.
- Кредиторлық берешекті мерзімінде төлей алмау.
- Несие келісімдерінің шарттарын орындай алмау.
- Қамтамасыз етушілермен несиеден факт бойынша төлемге есептесу шартындағы өзгерістер.
- Маңызды жаңа өнім жасауға немесе басқа қажетті инвестиция үшін қаржы ала алмау.

Операциялық

- Басшылықтың мақсаты ұйымның қызметін немесе әрекеттерін тоқтату.
- Алмасусыз басқару кілтінен айрылып қалу.

- Негізгі нарықтантан, негізгі клиенттен, франшизден, лицензиядан немесе негізгі қамтамасыз етушіден айрылу.
- Еңбек ресурстарымен болған күрделі жағдай.
- Маңызды материалдар мен ресурстар тапшылығы.
- Аса табысты бәсекелестің пайда болуы.

Басқасы

- Капиталға қатысты талаптарға немесе қаржылық институттар заң немесе қаржы институттары үшін төлем қабілеттілігі немесе өтімділік талаптар секілді нормативтік ережелер талаптарына және сәйкес келмеуі.
- Соттың немесе реттеу органдарының аудитке қарсы істі қарауы, сот шешімін қолайлы шығындарда қанағаттандыру ықтималдылығы аз болатын талаптарға әкелуі мүмкін.
- Үкімет заңында немесе саясатындағы өзгерістер, олар ұйым қызметіне теріс ықпал етеді.
- Олар пайда болған кезінде сақтандырылмаған апаттары.

Мұндай жағдайлардың маңыздылығы басқа факторлармен жұмсартылады. Мысалы, өтеу мерзімінің жақындауына қарай, ұйымның қарызды өтей алмау ықпалы ұйым басшылығының ақша ағымын альтернативті құралмен қолдау жоспарымен өтелуі мүмкін, мысалы, активтерді сату, несие бойынша төлеу мерзімдерін қайта қарау немесе қосымша капиталды пайдалану. Сол сияқты негізгі қамтамасыз етушіні жоғалту немесе қамтамасыз етудің ыңғайлы балаламалық көзімен жұмсартылуы мүмкін.

- A4. 10 тармаққа сәйкес тәуекелді бағалау аудиторға басшылықтың бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметі туралы жорамалды пайдалану маңыздылығын, аудиттің жоспарлауға өз ықпалын анықтауға көмек береді. Бұл шаралар нәтижесінде басшылықпен олардың жоспарларын және кез келген анықталған үздіксіз қызмет мәселелерін шешу туралы дер кезіндегі талқылаулар туындайды.

*Шағын Ұйымдарды Қарастыру (Сілт: Tap. **Error! Reference source not found.**)*

- A5. Ұйымның мөлшері теріс жағдайларға төзуге қабілетіне ықпал етуі мүмкін. Шағын ұйымдар мүмкіншіліктерді тез пайдалана алады, бірақ операцияларды жүзеге асыру үшін резервтер жетіспеушілігі болуы мүмкін.
- A6. Шағын ұйымдарға ерекше сипаттағы сәйкестік жағдайлары банктер және басқа несие берушілер ұйымды қолдауды тоқтатуы мүмкін тәуекелді, сонымен қоса негізгі қамтамасыз етушіні, ірі қолданушыны,

негізгі қызметкерді немесе лицензия, франшиза немесе басқа заңды келісімдер бойынша операциялауға құқығын жоғалту ықтималдығын анықтайды.

Жағдайлар Немесе Шарттар Жөніндегі Аудиторлық Дәлел Аудиті Барысында Қырағылықты Сақтау (Сілт: Тарм. 11)

- A7. 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитор аудиторлық тәуекелді бағалауға қарап, қосымша аудиторлық дәлел аудиторлық тәуекелді бағалауға ықпал ететін аудит барысында алынған бұдан әрі аудиторлық шараларды жетілдіруі тиіс.¹⁰ Егер ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне қатысты елеулі күдік туғызатын жағдайлар аудиторлық тәуекел бағаланғаннан кейін анықталса, 16 тағы шараларды толтыру ретінде, аудиторлық елеулі бұрмалау тәуекелін бағалау қайта қаралуы керек. Осындай жағдайлардың бар болуы, сондай-ақ бағаланған тәуекелге қатысты аудиторлық бұдан әрі шаралардың сипатына, мерзіміне, деңгейіне ықпал етеді. 330 ХАС¹¹ бұл мәселе жөніндегі нұсқау мен талаптарды ұсынады.

Басшылық Бағалауына Баға Беру

Басшылықтың Бағалауы, Жәрдемші Талдама Және Аудитордың Ақылға Қонымдылығын Анықтау (Сілт: Тарм. 12)

- A8. Басшылықтың ұйымның бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетін бағалауы, аудитор басшылықтың үздіксіз қызметі туралы жорамал пайдалануын қарастыруының негізгі бөлігі болып табылады.
- A9. Аудитор басшылықтың талдамасы жетіспеушілігін толықтыруға жауапкершілікте болмайды. Кейбір жағдайда, алайда, басшылықтың бөлшекті талдамасы жетіспеушілігі аудиторға басшылықтың бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметі туралы жорамал пайдалануы жағдайларға тән болатыны бойынша қорытындыға келуге кедергі жасамайды. Мысалы, пайдалы әрекеттердің тарихы болса және қаржылық қорларға рұқсат етілсе, басшылық бөлшекті талдамасы өз бағасын береді. Егер аудитордың басқа аудиторлық шаралары аудиторға басшылықтың үздіксіз қызмет туралы жорамал пайдалану жағдайларына сәйкес келуін анықтауға мүмкіншілік беруге жеткілікті болса, осыған сәйкес аудитор басшылықтың дұрыстығын бағалауын бөлшекті бағалау шараларынсыз орындалуы мүмкін.

¹⁰ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

¹¹ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

A10. Басқа жағдайларда басшылықты басшылықтың ұйымның бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызмет жалғастыру қабілетіне баға беруінің ақылға қонымдылығын анықтауда 12 тармақта көрсетілгендей басшылықтың процесін қарастыру, бағалауға негізделетін қорытындылар, басшылықтың келешек шарасының жоспары, басшылықтың жоспарлары жағдайларына тән болуы анықталды.

Басшылықтың Бағалау Кезеңі (Сілт: Тарм. 13)

A11. Басшылықтың бағалауын талап ететін көпшілікті қаржылық есеп жүйелері басшылық барлық жетімді ақпаратты есепке алуы тиіс кезеңді көрсетуді белгілейді.¹²

Шағын Ұйымдарды Қарастыру (Сілт: Тарм. 12-13)

A12. Көп жағдайда шағын ұйымдар басшылығы ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыруға жіті бағалауды дайындамауы мүмкін, бірақ бизнес пен күткен келешектегі болжамдар туралы терең білімге сүйенуі мүмкін. Дегенмен, бұл ХАС-ке сәйкес аудитор басшылықтың ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыруға қабілетін бағалауы керек. Шағын ұйымдар үшін, егер басшылықтың пікір-таластары жеткілікті құжатталған дәлел арқылы қуатталса, ұйым туралы аудиторлық білімге сәйкес келмесе, басшылық ұйымның орта мерзімді мен ұзақ мерзімді қаржыландырылуын талқылауы қажет. Атап айтқанда, басшылыққа өз бағалауын созуға сұрау аудитор үшін 13 тармақтағы талқылаумен шектелуі мүмкін, сауалнама мен көмекші құжаттарды зерттеу меншіктеледі, мысалы, келешектегі жеткізілім үшін алынған тапсырыстар.

A13. Иегер-басқарушылардың толассыз қолдауы әдетте шағын ұйымдардың үздіксіз қызметті жалғастыруға қабілетіне маңызды болады. Шағын ұйымды иегер-басқарушылар үлкен мөлшерде қаржылындырса, бұл қаражат бас тартылмауы мүмкін жағдай орын алады. Мысалы, жағдайдың қиындығында Шағын ұйымның үздіксіз қызметі банктер немесе басқа несие берушілер мүдделері үшін ұйымға несиені бағындыратын иегер-басқарушыға, немесе қосымша ретінде оның жеке активтерімен бірге кепілдеме қамсыздандыру арқылы ұйымға несиені қолдайтын иегер-басқарушыға тәуелді болады. Осыған сәйкес, аудитор иегер-басқарушының заемы немесе кепілдемесіне тәуелді болуы жөніндегі тиісті құжаттық дәлел алуы мүмкін. Ұйым иегер-басқарушының қосымша қолдауына тәуелді болса, аудитор иегер-басқарушының қолдауы және келісімі бойынша міндеттемеге сәйкес келу қабілетінің қонымдылығын анықтайды. Қосымшаға, аудитор

¹² Мысалы, 1 ХАС-ке сәйкес кезең кем дегенде есеп беру кезеңінен бастап он екі ай болуы тиіс, бірақ он екі ай кезеңімен шектелмейді.

қолдауға, иегер-басқарушының ниетіне, біліміне сәйкес келетін шарттарды, жағдайларды жазбаша түрде растауды сұрауы мүмкін.

Басшылық Бағалауымен Қамтылмайтын Кезең (Сілт: Тарм. 15))

A14. 11 тармаққа сәйкес, аудитор белгілі оқиғаларға, күн ілгері белгіленген оқиғаларға, немесе қаржылық есептілікті даярлағанда басшылықтың үздіксіз қызмет туралы жорамалды пайдалануының тиістілігіне күдікті күмән келтіруі мүмкін, басшылық қолданатын бағалаудан кейін пайда болатын жағдайлардың ықтимал болуының қырағы болып қалады. Жағдай немесе оқиға нәтижесімен байланысты түсіністіксіздіктің деңгейі келешекте жағдайларды немесе оқиғаларды қарастыру кезінде өсетіндіктен, аудитор бұдан әрі шараны қолға алғанына дейін үздіксіз қызмет туралы жорамал мәселесінің маңызы болуы керек. Егер мұндай жағдайлар немесе оқиғалар анықталса, аудитор ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыруға, қабілетін бағалаудың өзі жөніндегі жағдайын немесе оқиғаның елеулі маңызының қонымдылығын анықтау үшін басшылықты өтінуі керек болуы ықтимал. Осыған сәйкес 16 тармақта шаралары қолданылады.

A15. Басшылықтың өтінішіне қарамай аудитор 13 тармақта көрсетілгендей қаржылық есептілікті шығару күнінен бастап кем дегенде он екі ай болатын, басшылық бағалаған кезеңнен тыс ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайларды немесе оқиғаларды анықтау үшін басқа аудиторлық шараларды орындауға жауапты болмайды.

Жағдайлар Мен Шарттарды Анықтаудағы Қосымша Аудиторлық Рәсімдер (Сілт: Тарм. 16)

A16. 16 тармақтағы талапқа сай келетін аудиторлық шаралар мыналарды қамтиды:

- Ұйым басшылығымен ақша ағымы, пайда және басқа салыстырмалы мәселелерге қатысты болжамдарды талдау және талқылау.
- Кәсіпорынның соңғы, қол жетімді, аралық қаржылық есептіліктерін талдау және талқылау.
- Қарыз міндеттемелері мен несие келісімдерінің жағдайларына шолу жасау және олардың біреуінің бұзылуын анықтау..
- Акционерлер жиналысының, директорлар кеңесінің және маңызды комитет кеңесінің хаттамаларымен қаржы қиыншылықтарына сілтеме жасау үшін танысу.
- Ұйым заңгерлерінен сот талаптары және ұйым басшылығының олардың нәтижелеріне қатысты бағалауының ақылға

қонымдылығы туралы ақпарат алу және олардың қаржы зардаптарын бағалау.

- Байланысқан және үшінші жақтармен қаржылай қамтуды қолдау үшін келісімдердің бар екенін, олардың заңды екенін және жүзеге асыруға мәжбүрлі екенін растау, сонымен қатар ондай жақтардың қосымша қаражат беруіне қаржылық қабілетін бағалау.
- Қолданушылардың орындалмаған тапсырыстарына қатысты ұйым жоспарын қарастыру.
- Ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетін әлсірететін немесе бір жағдаймен ықпал ететін жағдайларды сәйкестендіру үшін кезеңі біткен соң жағдайға шолу жүргізу.
- Қарыздық мекемелер бар екенін және шартымен, барабарлығын растау.
- Реттеуші актілердің есептерін алу мен оларға шолу.
- Активтерді кез келген жоспарланған пайдаланылуына қолдаудың барабарлығын анықтау.

Келешек Шаралары Үшін Басшылықтың Жоспарларын Бағалау (Сілт: Тарм. 16(b))

A17. Келешек шаралары үшін басшылықтың жоспарларын бағалауға активтерді жойып тарату, ақша несиеге алу немесе қарызды құрылыстыру, шығындарды төмендету немесе капиталды арттыру кіреді.

Басшылықтың Бағалау Кезеңі (Сілт: Тарм. 16(c))

A18. 16 (c) тармаққа сәйкес шаралармен қосымшаларға аудитор:

- Жақындағы немесе бұрынғы кезең ішіндегі келешегі бар қаржылық ақпаратын өткен нәтижемен; және
- Ағымдағы кезең ішіндегі келешегі бар қаржылық ақпаратын сол кезде қол жеткізген нәтижелермен салыстыруы мүмкін.

A19. Басшылықтың жорамалдарына үшінші жақтардың толассыз қолдауы кіретін жағдайда, заемдарды бағындыру арқылы, қосымша ақшалай қамтуда қолдау үшін міндеттер, немесе кепілдемелер мен сол сияқты қолдау субъектінің үздіксіз қызметін жалғастыруға қабілетіне маңызды болса, аудитор үшінші жақтардан жазбаша ұсынымдарын сұрауда қарастыруы керек болуы мүмкін, сол сияқты қолдау қамсыздандыруға олардың қабілеті бойынша дәлел алуы керек болуы мүмкін.

Жазбаша ұсынымдар (Сілт: Тарм. 16(е))

A20. Аудитор үздіксіз қызмет бағалануына және осы жоспардың орындалуына қарай болашақ әрекеттер үшін басшылық жоспарына қатысты алынған аудит дәлелдемелеріне көмек ретінде 16 тармақта талап етілгендерден бөлек арнайы жазбаша ұсынымдар алуды орынды деп табуы мүмкін.

Аудиторлық Қорытындылар

Ұйымның Үздіксіз Қызметті Жалғастыру Қабілетіне Елеулі Күмән Келтіретін Шарттар Мен Оқиғаларға Қатысты Елеулі Белгісіздік (Сілт: Тарм.18–19)

A21. «Елеулі түсініксіздік» деген фраза қаржылық есептілікте ашып көрсетуі болуы мүмкін ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне ықпал етуі мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға қатысты түсініксіздікті талқылауда 1 ХАС-та қолданылады. Кей басқа қаржылық жүйелеріне сәйкес «елеулі түсініксіздік» бірдей жағдайларда қолданылады.

Шарттар Мен Оқиғалар Анықталған Және Елеулі Белгісіздік Бар Болған Кездегі Ашып Көрсетудің Дұрыстығы

A22. 18 тармақ оқиғаларға немесе жағдайлардың әлеуетті әсер магнитудасы және пайда болу ықтималдығы тиісті ашып көрсету сияқты әділ ұсынуға (әділ ұсыну жүйесі үшін) қол жеткізу үшін қажетті немесе қаржылық есептілік үшін жаңылыстырмайтын (көнгіштік шеңбері үшін) болған кезде елеулі белгісіздік болатындығын түсіндіреді. Аудитор 18 тармақ талап еткендей қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі елеулі белгісіздікті қалай анықтайтындығынына қарамастан елеулі белгісіздік бар деп қорытынды жасайды.

A23. 19 тармақтағы қаржы есептілігін ұсынуды осы тармақта баяндалған мәселелерді шешу екендігін анықтау үшін аудитор талап етеді. Бұл анықтау қолданыстағы қаржылық есептілікке сәйкес талап етілетін елеулі белгісіздік туралы ақпаратты ашып көрсету, барабар бар-жоғына аудитор қосымша болып табылады. 19 тармақтағы баяндалған мәселелерге қосымша кейбір қаржылық есептіліктің тұжырымдама талап етілетін ашып көрсетулер туралы ақпаратты ашып көрсету қамтуы мүмкін:

- Өз міндеттемелерін орындау үшін ұйымның қабілетіне қатысты оқиғалардың немесе жағдайлардың маңызын басшылықтың бағалауы; немесе
- Ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетін бағалаудың бір бөлігі ретіндегі басшылықтың жасаған маңызды пікірлері.

Кейбір қаржылық есеп беру жүйелері негізгі оқиғаларға немесе жағдайларға ықтимал әсер ету шамасы, және олардың пайда болу ықтималдығы мен уақыты туралы ақпаратты ашып басшылықтың қарауына қатысты қосымша нұсқау көрсете алады.

Шарттар Мен Оқиғалар Анықталған Бірақешқандай Елеулі Белгісіздік Болмаған Кездегі Ашып Көрсетудің Дұрыстығы (Сілт: Тарм. 20)

A24. Ешқандай елеулі белгісіздік болмаған кезде 20 тармақ аудитордың қолданбалы қаржылық есептілік жүйесінің талаптарына сай қаржылық есептілік ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне елеулі күмән келтіруі мүмкін шарттар мен оқиғалар туалы жеткілікті ашып көрсетуді қамтамасыз ететіндігін бағалауын талап етеді. Кейбір қаржылық есеп беру жүйелері келесідей ақпаратты ашып көрсетулерге жүгінуі мүмкін:

- Негізгі оқиғалар мен шарттар;
- өз міндеттемелерін орындау үшін ұйымның қабілетіне қатысты осы оқиғаларға немесе жағдайлардың маңызды басшылықтың бағалауы;
- Осы оқиғаларға немесе жағдайларға әсерін төмендетуге Басшылықтың жоспарлары; немесе
- ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетін бағалаудың бір бөлігі ретіндегі басшылықтың жасаған маңызды пікірлері.

A25. Қаржылық есептілікәділ ұсыну жүйесімен сәйкес дайындалған кезде қаржы есептілігі жалпы ұсынуды, құрылымы мен мазмұнын қоса алғандағы әділ ұсынуға қол жеткізуін және қаржылық есептіліктер, әділ ұсынуға жеткізеді тәртіппен негізінде жатқан операциялар мен оқиғаларды білдіретін тиісті ескертпелерді қоса алғанда аудитордың бағалауы.¹³ Фактілер мен жағдайларға байланысты, аудитор қосымша ашуды әділ ұсынылуына жету үшін қажетті екенін анықтай алады. Бұл жағдайда болуы мүмкін, мысалы, оқиғалар немесе жағдайлар алынған аудиторлық дәлелдер негізінде ұйымның болашақта өз қызметін жалғастыра қабілетін, бірақ, Мұндай жағдайларда қатысты қолданыстағы қаржылық есептілік бойынша қажетті елеулі күмән мүмкін екенін анықталған кезде, аудитор ешқандай елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға, және жоқ ашып көрсетулер анық болады.

¹³ ХАС 700 (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 14 тармақ

Аудитор Есебі Үшін Салдарлар

Бухгалтерлік Есеп Үздіксіз Қызмет Негізін Қолданудың Сәйкес келуі (Сілт: Тарм. 21)

- A26. Егер қаржылық есептілік бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметі негізінде дайындалса, бірақ аудитордың пікірінше, ұйым бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметін жалғастыра алмаса, аудитор теріс пікір айтуы керек. 21 тармаққа сәйкес аудитор ашылудың жасалған, жасалмағанына қарамай, қаржылық есептілікті дайындауда пайдаланылған бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметі туралы жорамал барабар емес екені туралы шешім шығарып, теріс пікір айтады.
- A27. Есепке алу толассыздығын негізге пайдалану жағдайларға лайықты болмаса, басқару, басқа негізде қаржылық есептілікті (мысалы, тарату негізі) дайындау үшін, қажет болуы мүмкін, немесе сайлауға құқылы. аудитор бухгалтерлік есептің басқа негізі мән-жайлар қолайлы екенін анықтайды көзделгеннен қаржылық есептілік аудитін орындауға қабілетті болуы мүмкін. аудитор қаржылық есептілік бойынша өзгертілмеген пікірін білдіруге қабілетті болуы мүмкін, онда қаржылық есептілік дайындалған онда есепке алу негізі туралы ондағы барабар ақпаратты ашып көрсету болып табылады, бірақ сәйкес тармақтың баса қамтитын, ол тиісті немесе қажетті қарастыра алады қамтамасыз ХАС 706 бар (Қайта қарастырылған)¹⁴есепке алу және оны пайдалану себептерін деп баламалы негізде пайдаланушының назарын аудару аудиторлық есепте.

Бухгалтерлік Есеп Толассыздығын Негізге Пайдалану Орынды Болып Табылады, Бірақ Елеулі Белгісіздік (Сілт: Тарм. 22–23)

- A28. Елеулі белгісіздік сәйкестендіру қаржы есептілігін пайдаланушылардың түсіну маңызды болып табылады мәселе болып табылады. алаңдаушылық бара байланысты елеулі белгісіздік осы мән туралы ескертулер пайдаланушылар бар екенін іс жүзінде сілтеме қамтитын тауар позициясына сәйкес жеке бөлімде пайдалану.
- A29. Осы ХАС-тың қосымшасында кезде қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есептің енгізілуі талап етіледі есептілігін (ХҚЕС) мысалдары берілген қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі болып табылады. Халықаралық қаржы есептілігінің стандарттарына басқа қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі пайдаланылған жағдайда, осы ХАС-

¹⁴ ХАС 706 (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі*

қосымшасында ұсынылған иллюстрациялық есептілігі жағдайдың өзге қаржылық есептіліктің тұжырымдама қолдануды көрсету үшін бейімделген қажет болуы мүмкін.

A30. 22 тармақта сипатталған жағдайларда әрбір аудиторлық есепте ұсынылуға тиіс ең төменгі ақпаратты белгілейді. аудитор түсіндіруге мысалы, қажетті есептілікті толықтыруға қосымша ақпаратты ұсынуға құқылы:

- Елеулі белгісіздік болуы қаржы есептілігін пайдаланушылардың түсіністігі үшін маңызды болып табылады;¹⁵ немесе
- Бұл мәселелер қалай аудитке жүгінілді. (Сілт: Тарм. А1)

Қаржылық Есептілікте Елеулі Белгісіздік Туралы Тиісті Түрде Ашып Көрсету (Сілт: Тарм. 22)

A31. Осы ХАС Қосымшасында келтірілген 1 Көрнекілікте аудитор бухгалтерлік есепте қолданылатын, қызметтің үздіксіз қағидасын басшылықпен қолдану заңдылығына қатысты тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдеме алатын жағдайда шығарылатын, бірақ елеулі белгісіздік орын алатынына қарамастан, қаржылық есептемеде ашылған ақпарат бірдей болып келеді. ХАС 700 (Қайта қарастырылған) Қосымшасында қызметтің үздіксіздігіне байланысты кез келген мекеме үшін аудиторлық қорытындыға кіруі қажет тұжырымдаманың мысалы, және қаржылық есептемеге жауап беретін тиісті тұлғалардың міндеттерін және қызметтің үздіксіздігіне қатысты аудитордың міндетінің сипаттамасы келтірілген.

Қаржылық Есептілікте Елеулі Белгісіздік Туралы Жеткілікті Түрде Ашып Көрсетілмеген (Сілт: Тарм. 23)

A32. Осы ХАС Қосымшасында келтірілген 2 және 3 көрнекіліктерде аудитор бухгалтерлік есепте қолданылатын, қызметтің үздіксіз қағидасын басшылықпен қолдану заңдылығына қатысты тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдеме алатын жағдайда шығарылатын, ескертпемен пікір және теріс пікір болатын аудиторлық қорытындының мысалдары көрсетілген, бірақ қаржылық есептемеде елеулі белгісіздіктің болуы туралы сәйкес ақпараттар ашылмайды.

A33. Тұтастай алғанда қаржылық есеп үшін елеулі болып табылатын бірнеше белгісіздік қатысуымен жағдайларда, аудитор ХАС 705 22-тармағында талап етілетін есептілігінің соның ішінде көзқарастан бас орнына білдіруге өте сирек жағдайларда, ол тиісті қарастыра алады (қайта қарастырылған) туралы нұсқау береді.¹⁶

¹⁵ ХАС 706 (Қайта қарастырылған), А2 тармақ

¹⁶ ХАС 705 (Қайта қарастырылған), 10 тармақ

Реттеушілермен Байланыс (Сілт: Тарм. 22–23)

А34. Реттелетін тұлғаның аудитор аудиторлық есепте алаңдаушылық мәселелерді бара сілтеме қамтуы қажет болуы мүмкін деп санаса, аудитор қолданыстағы нормативтік, қорғау немесе бақылаушы органдармен қарым-қатынас міндетті болуы мүмкін.

Ұйым Басшылығы Өз Бағалауын Жүргізгісі Немесе Созғысы Келмейді (Сілт: Тарм. 24)

А35. Кей жағдайда аудитор ұйым басшылығына өз бағалауын жүргізуі немесе созуы туралы сұрау жүргізудің керектігін анықтайды. Егер ұйым басшылығы оны істегісі келмесе, ұйым басшылығы тарапынан талдау кемшілігін түзетуге аудитор жауапты болмайды, ал түрлендірілген есеп беруді құру орынды болуы мүмкін, өйткені аудиторға қаржылық есептілікті даярлау кезінде бухгалтерлік есеп негіздері үздіксіз қызметі туралы жорамалды пайдалануға қатысты жетерлік тиісті дәлелдер алуы қиынға түседі.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А29, А31–А32)

Үздіксіз Қызметке Қатысты Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

- 1 көрнекілік: Аудитор елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға және қаржы есептілігінде ашып көрсету барабар болып өзгертілмеген пікірді қамтитын аудиторлық есеп.
- 2 көрнекілік: Аудитор елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға келді және қаржылық есептіліктің елеулі салдарынан жеткіліксіз жария бұрмаланғанда деп отыр білікті пікірді қамтитын аудиторлық есеп.
- 3 көрнекілік: Аудитор елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға және қаржы есептілігі елеулі белгісіздік қатысты талап етілетін ашып көрсетулер Түсіру жағымсыз пікірді қамтитын аудиторлық есеп.

1 Көрнекілік – Қаржылық Есептілікте Ақпаратты Ашып Көрсету Жеткілікті Және Елеулі Белгісізді Бар Болған Кездегі Өзгертілмеген Пікір

Осы көрнекілік аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- Әділ ұсыну жүйесі пайдалана отырып листинг ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит емес (яғни, 600¹ ХАС қолданылмайды).
- Қаржы есептілігі ХҚЕС-қа сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (жалпы мақсаттағы жүйе).
- Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.²
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген тиісті түрлендірілмеген (яғни, «таза») пікірін қорытындылайды.
- Аудит қолданылады тиісті этикалық талаптар заңды болып табылады.
- Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор елеулі белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді. Қаржы есептілігінде елеулі белгісіздік ашып көрсету жеткілікті деп саналады.
- Негізгі аудит мәселелері 701 ХАС сәйкес хабарланған болатын.
- Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ,.
- Қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты қаржы есептілігін дайындауға жауаптыданбөлек болады..
- Қаржылық есептілік аудитіне қосымша аудитордың жергілікті заңнамаға талаптарына сәйкес басқа да есеп беру міндеттері бар.

¹ ХАС 600, *Арнайы Қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса Алғанда)*

² ХАС 210, *Аудит Келісімдеріндегі Шарттарды Келісу*

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC компаниясының акционерлері Үшін [Басқа Да Сәйкес Мекен-жайларға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Есебі³

Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есеп қамтитын ABC Компаниясының (Компания) қаржылық есептілігіне және жиынтық табыс туралы есеп, капиталдағы өзгерістер туралы есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, ілеспе қаржылық есептілік 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы және оның қаржылық нәтижелері(нің) мен ақша қаражатының қозғалысын Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл бойынша Компанияның қаржылық жағдайының барлық елеулі аспектілерін көрсетеді (*немесе шынайы және әділ көзқарас береді*).

Пікірге үшін Негіз

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі біздің есебіміздің *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз қаржылық есептіліктің [заңнама] аудитіне қатысы бар этикалық талаптарға сәйкес тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да этикалық міндеттерді орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Үздіксіз Қызметке Қатысты Елеулі Белгісіздік

Біз қаржылық есептіліктегі ХХХ ескертпеге назар аударамыз, бұл Компания 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл ішінде ZZZ таза шығынға ұшырағанын және сол күнгі жағдай бойынша Компанияның ағымдағы міндеттемелері оның активтерінің жалпы сомасынан асып түсті. 6 Ескертпеде айтылғандай, бұл оқиғалар немесе шарттар, 6 Ескертпеде көрсетілген басқа мәселелермен қатар, Компанияның тұрақты жұмыс істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар екенін көрсетеді. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

³ Субтақырып “Қаржылық есептілік аудиті бойынша есеп беру” екінші субтақырып “Басқа да заңды және нормативтік талаптар бойынша есеп беру” қолданылмаған жағдайларда қажетті емес.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Негізгі аудит мәселелері біздің кәсіби пікіріміз бойынша, ағымдағы кезеңнің қаржы есептілігінде біздің аудитте ең маңызы мәселелер болып табылды. Бұл мәселелер тұтастай алғанда біздің қаржы есептілігінің аудитіміздің мәнмәтінде қарастырылды және бұл бойынша біздің пікіріміздің қалыптасуында және біз осы мәселелер бойынша жеке пікірмен қамтамасыз етпейміз. біздің пікір білдірмегені қалыптастыру қаралды, және біз осы мәселелер бойынша жеке пікірін қамтамасыз етпейді. *Үздіксіз Қызметке Қатысты Елеулі Белгісіздік* бөлімінде сипатталған мәселелерге қосымша біз төменде сипатталған мәселелерді біздің есебімізде хабарланған негізгі аудит мәселелері болады деп анықтадық.

[*Әрбір негізгі аудит мәселелесінің сипаттамасы 701 ХАС сәйкес*]

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса басқа та тақырып "Қаржылық Есептілік Және Жасалған Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат"]

[720 ХАС (*Қайта қарастырылған*) есептілігі талаптарына сай есеп беру –720 ХАС (*Қайта қарастырылған*) 2 қосымшасындағы 1 көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁴

[ХАС 700 (*Қайта қарастырылған*) сәйкес есеп беру –700 ХАС (*Қайта қарастырылған*)⁵ 1 көрнекілікті қараңыз]

Қаржылық Есептілік Аудиттері Үшін Аудитордың Жауапкершілігі

[700 ХАС (*Қайта қарастырылған*) сәйкес есеп беру –700 ХАС (*Қайта қарастырылған*)⁵ 1 көрнекілікті қараңыз.]

Басқа Заңды Және Нормативті Талаптар Бойынша Есеп Беру

[700 ХАС (*Қайта қарастырылған*) сәйкес есеп беру –700 ХАС (*Қайта қарастырылған*) 1 көрнекілікті қараңыз.]

Бұл тәуелсіз аудитор есебі нәтижесіндегі аудит бойынша келісім әріптесі [аты].

[*Аудит фирмасы атынан қолтаңба, аудитордың жеке атауы, немесе қандай да бір заңнамалық үшін жағдайға байланысты екеуі де*]

[*Аудитор мекен-жайы*]

[*Күні*]

⁴ Осы көрнекі аудиторлық есептерді бойы терминдер басқару және басқару өкілеттігіне ие тұлғалар, атап айтқанда, юрисдикциядағы құқықтық базаны контекстінде тиісті тағы бір мерзімге ауыстырылады қажет болуы мүмкін.

⁵ ХАС 700 (*Қайта қарастырылған*) 34 және 39 тармақтары алаңдаушылық жиналады қаржылық есептілікті және қатысты аудитор үшін жауапты адамдарды жауапкершіліктерін сипаттау алаңдаушылыққа қатысты барлық тұлғалар үшін аудиторлық есепте енгізілетін тұжырымын талап етеді.

2 Көрнекілік – Елеулі Белгісіздік Бар Болған Кездегі Және Қаржылық Есептіліктер Жеткіліксіз Ашып Көрсетулер Себебінен Бұрмаланған Кездегі Білікті Пікір

Осы көрнекілік аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- **Әділ ұсыну жүйесін пайдалана отырып листинг ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит емес (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).**
- **Қаржы есептілігі ХҚЕС сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (жалпы мақсаттағы жүйе).**
- **Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.**
- **Аудит қолданылады тиісті этикалық талаптар заңды болып табылады.**
- **Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор елеулі белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді. Қаржылық есептілік ескертпелері қаржыландыру механизмі шамаларын, жалпы қаржыландырудың механизмдері және жарамдылық мерзімін талқылайды; алайда қаржылық есептіліктер өзіне қайта қаржыландырудың болуын немесе әсерін талқылауды немес бұл жағдайды елеулі белгісіздік ретінде сипаттауды қоспайды.**
- **Қаржылық есептілік елеулі белгісіздікті жеткіліксіз ашып көрсету себебінен бұрмаланған болып табылады. Білікті пікір білдіріледі, себебі аудитор жеткіліксіз ақпаратты ашып көрсетудің қаржылық есептілікке әсері елеулі бірақ қаржылық есептілікке таратылмайды деген қорытындыға келеді.**
- **Негізгі аудит мәселелері 701 ХАС сәйкес хабарланған болатын.**
- **Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ.,**
- **Қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты қаржы есептілігін дайындауға жауаптыдан бөлек болады..**
- **Қаржылық есептілік аудитіне қосымша аудитордың жергілікті заңнамаға талаптарына сәйкес басқа да есеп беру міндеттері бар.**

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлері Үшін [Басқа Да Сәйкес Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Есебі⁶

Білікті Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есеп қамтитын ABC Компаниясының (Компания) қаржылық есептілігіне және жиынтық табыс туралы есеп, капиталдағы өзгерістер туралы есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, есебіміздің *Білікті пікірге негіз* бөліміндегі көрсетілген ақпаратты толық емес ашып көрсетуді қоспағанда, ілеспе қаржылық есептілік 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы және оның қаржылық нәтижелері(*нің*) мен ақша қаражатының қозғалысын Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл бойынша Компанияның қаржылық жағдайының барлық елеулі аспектілерін көрсетеді (*немесе шынайы және әділ көзқарас береді*).

Білікті Пікір Үшін Негіз

Ескертпеде талқыланғандай 20X219 наурызында Компанияның қаржылық механизмдері аяқталады және өтелмеген сома төленеді. Компания қайта келіссөздерді қорытындылауға немесе ауыстыру қаржыландыруын алуға қабілетсіз. Бұл жағдай елеулі белгісіздіктің бар болуы Компанияның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне елеулі күмән келтіретіндігін көрсетеді. Қаржылық есептілік бұл мәселені жеткілікті ашып көрсете алмайды.

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі біздің есебіміздің *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз қаржылық есептіліктің [*заңнама*] аудитіне қатысы бар этикалық талаптарға сәйкес тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да этикалық міндеттерді орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің білікті пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса басқа та тақырып "Қаржылық есептілік және жасалған аудиторлық есептен басқа Ақпарат"]

⁶ Субтақырып “Қаржылық есептілік аудиті бойынша есеп беру” екінші субтақырып “Басқа да заңды және нормативтік талаптар бойынша есеп беру” қолданылмаған жағдайларда қажетті емес.

[720 ХАС (Қайта Қарастырылған) Есептілігі Талаптарына Сай Есеп Беру –720 ХАС (Қайта Қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 6 Көрнекілікті Қараңыз.]
6 Көрнекіліктегі басқа ақпарат бөлімінің соңғы тармағы басқа ақпараттарға да әсер ететін білікті пікір туындалатын арнайы мәселені сипаттау үшін орнықтылады.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Негізгі аудит мәселелері біздің кәсіби пікіріміз бойынша, ағымдағы кезеңнің қаржы есептілігінде біздің аудитте ең маңызы мәселелер болып табылды. Бұл мәселелер тұтастай алғанда біздің қаржы есептілігінің аудитіміздің мәнмәтінде қарастырылды және бұл бойынша біздің пікіріміздің қалыптасуында және біз осы мәселелер бойынша жеке пікірмен қамтамасыз етпейміз. біздің пікір білдірмегені қалыптастыру қаралды, және біз осы мәселелер бойынша жеке пікірін қамтамасыз етпейді. *Білікті Пікірге Негіз* белгісіздік бөлімінде сипатталған мәселелерге қосымша біз төменде сипатталған мәселелерді біздің есебімізде хабарланған негізгі аудит мәселелері болады деп анықтадық.

[Әрбір негізгі аудит мәселелінің сипаттамасы 701 ХАС сәйкес]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁷

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған)⁸1 көрнекілікті қараңыз]

Қаржылық Есептілік Аудиттері Үшін Аудитордың Жауапкершілігі

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған)⁸1 көрнекілікті қараңыз]

Басқа заңды және нормативті талаптар бойынша есеп беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған)1 көрнекілікті қараңыз.]

Бұл тәуелсіз аудитор есебі нәтижесіндегі аудит бойынша келісім әріптесі [аты].

[Аудит фирмасы атынан қолтаңба, аудитордың жеке атауы, немесе қандай да бір заңнамалық үшін жағдайға байланысты екеуі де]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

⁷ Жекеше заңдылық заңды жүйесі мәнмәтінде тиісті басқа да шарттар

⁸ 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 34 және 39 тармақтары алаңдаушылық жиналады қаржылық есептілікті және қатысты аудитор үшін жауапты адамдарды жауапкершіліктерін сипаттау алаңдаушылыққа қатысты барлық тұлғалар үшін аудиторлық есепте енгізілетін тұжырымын талап етеді.

3 Көрнекілік – Елеулі Белгісіздік Бар Және Ол Қаржылық Есептілікте Ашылып Көрсетілмеген Кездегі Теріс Пікір

Осы көрнекілік аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- **Әділ ұсыну жүйесін пайдалана отырып бағаланатын ұйымдардан басқа ұйымдардың қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит емес (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).**
- **Қаржы есептілігі ХҚЕС сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (жалпы мақсаттағы жүйе).**
- **Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.**
- **Аудит қолданылады тиісті этикалық талаптар заңды болып табылады.**
- **Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор елеулі белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді. Қаржылық есептілік елеулі белгісіздікке қатысты талап етілген ақпаратты ашып көрсетулерді қоспайды. Теріс пікір білдіріледі, себебі аталған қалдырып кетулердің қаржылық есептілікке әсері елеулі және таратылғыш.**
- **Аудитор талап етілмейді және 701 ХАС сай негізгі аудит мәселелерін байланыстыру басқаша жағдайда шешілмейді.**
- **Қаржылық есептілік елеулі белгісіздікті жеткіліксіз ашып көрсету себебінен бұрмаланған болып табылады. Білікті/теріс пікір білдіріледі, себебі аудитор жеткіліксіз ақпаратты ашып көрсетудің қаржылық есептілікке әсері елеулі бірақ қаржылық есептілікке таратылмайды деген қорытындыға келеді.**
- **Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ,.**
- **Қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты қаржы есептілігін дайындауға жауаптыданбөлек болады.**

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

АВС Компаниясының Акционерлері Үшін [Басқа Да Сәйкес Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Есебі⁹

Теріс Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есеп қамтитын АВС компаниясының (компания) қаржылық есептілігіне және жиынтық табыс туралы есеп, капиталдағы өзгерістер туралы есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, есебіміздің *Теріс Пікірге Негіз* бөлімінде аталған ақпараттың қосылмауы себебінен ілеспе қаржылық есептілік Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдайын және оның Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттары (ХҚЕС) сәйкес аяқталатын жылға қаржылық көрсеткіштерін және ақша ағымдарын әділ түрде (немесе шынайы және әділ көзқарас бермейді) көрстепейді

Пікірдің Қалыптасуына Негіздеме

20X2 31 желтоқсанында Компанияның қаржылық механизмдері аяқталады және өтелмеген сома төленеді. Компания қайта келіссөздерді қорытындылауға немесе ауыстыру қаржыландыруын алуға қабілетсіз және банкроттық туралы мәселені қарастырады. Бұл жағдай елеулі белгісіздіктің бар болуы Компанияның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетіне елеулі күмән келтіретіндігін көрсетеді. Қаржылық есептілік бұл мәселені жеткілікті ашып көрсете алмайды.

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі біздің есебіміздің *Қаржылық есептілік аудиті үшін аудитордың жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз қаржылық есептіліктің [заңнама] аудитіне қатысы бар этикалық талаптарға сәйкес тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да этикалық міндеттерді орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің теріс пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса басқа та тақырып "Қаржылық Есептілік Және Жасалған Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат"]

⁹ Субтақырып “Қаржылық есептілік аудиті бойынша есеп беру” екінші субтақырып “Басқа да заңды және нормативтік талаптар бойынша есеп беру” қолданылмаған жағдайларда қажетті емес.

[ХАС 720 (Қайта қарастырылған) есептілігі талаптарына сай есеп беру – ХАС 720 (Қайта қарастырылған) 2 қосымшасындағы 7 көрнекілікті қараңыз.] 7 көрнекіліктегі басқа ақпарат бөлімінің соңғы тармағы басқа ақпараттарға да әсер ететін білікті пікір туындадатын арнайы мәселені сипаттау үшін орнықтылады.

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі¹⁰

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған)¹¹ I көрнекілікті қараңыз]

Қаржылық Есептілік Аудиттері Үшін Аудитордың Жауапкершілігі

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған). I көрнекілікті қараңыз]

Басқа Заңды Және Нормативті Талаптар Бойынша Есеп Беру

[700 ХАС (қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (қайта қарастырылған) I көрнекілікті қараңыз.]

[Аудит фирмасы атынан қолтаңба, аудитордың жеке атауы, немесе қандай да бір заңнамалық үшін жағдайға байланысты екеуі де]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

¹⁰ Жекеше заңдылық заңды жүйесі мәнмәтінде тиісті басқа да шарттар

¹¹ ХАС 700 (қайта қарастырылған) 34 және 39 тармақтары алаңдаушылық жиналады қаржылық есептілікті және қатысты аудитор үшін жауапты адамдарды жауапкершіліктерін сипаттау алаңдаушылыққа қатысты барлық тұлғалар үшін аудиторлық есепте енгізілетін тұжырымын талап етеді.

580 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

ЖАЗБАША ҰСЫНЫМДАР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–2
Аудит Дәлелдемесі Ретіндегі Жазбаша Ұсынымдар	3–4
Күшіне ену күні	5
Мақсаттары	6
Анықтамалары	7–8
Талаптары	
Жазбаша Ұсынымдар Сұратылған Басшылық	9
Басшылық Жауапкершілігі Туралы Жазбаша Ұсынымдар	10–12
Басқа Да Жазбаша Ұсынымдар	13
Жазбаша Ұсынымдарды Қамту Мерзімі Мен Кезеңі	14
Жазбаша Ұсынымдар Түрлері	15
Жазбаша Ұсынымдар Сенімділігіне Күмәнділік Және Талап Етілген Жазбаша Ұсынымдардың Қарастырылмауы	16–20
Қолданбалы және басқа түсіндірме материал	
Аудит Дәлелдемесі Ретіндегі Жазбаша Ұсынымдар	A1
Жазбаша Ұсынымдар Сұратылған Басшылық	A2–A6
Басшылық Жауапкершілігі Туралы Жазбаша Ұсынымдар	A7–A9
Басқа Да Жазбаша Ұсынымдар	A10–A13
Шектік Соманы Хабарлау	A14
Жазбаша Ұсынымдарды Қамту Мерзімі Мен Кезеңі	A15–A18
Жазбаша Ұсынымдар Түрлері	A19–A21
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	A22
Жазбаша Ұсынымдар Сенімділігіне Күмәнділік Және Талап Етілген Жазбаша	

Ұсынымдардың Қарастырылмауы А23–А27

1 Қосымша: Жазбаша Ұсынымдарға Қойылатын Талаптарды Қамтитын ХАС-Тар Тізімі

2 Қосымша: Көрнекілік Ұсыну Хаты

Жазбаша ұсынымдар, 580 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС-пен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудитордың басшылықтан және, керек болса, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардан тиісті жазбаша ұсынымдар алу жауапкершілігін қамтиды.
2. 1 Қосымшада жазбаша ұсынымдар жөніндегі, зерттеуі мен ерекше сипатындағы талаптары бар басқа ХАС-тар тізімділген. Жазбаша ұсынымдар жөніндегі ерекше сипаттағы талаптар бұл ХАС қолданысына шек қоймайды.

Аудит Дәлелдемесі Ретіндегі Жазбаша Ұсынымдар

3. Аудиттік дәлелдеме аудиторлық пікірі негізделетін қорытындыға келу кезінде аудитор қолданатын ақпарат болып табылады.¹ Жазбаша ұсынымдар аудитор ұйымның қаржылық есептілігі аудитімен бірге талап ететін қажетті ақпарат болып шығады. Атап айтқанда, сұрауға жауаптарға тең болып, жазбаша ұсынымдар аудиттік дәлелдеме болып табылады. (сілт: Тарм. А1)
4. Жазбаша ұсынымдар қажетті аудиттік дәлелдеме берсе де, олар өздері қарастырып шығатын қандай да бір мәселелер бойынша жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме бере алмайды. Одан басқа, басшылық сенімді жазбаша ұсынымдар берген факті аудиторға басшылықтың жауапкершілігі орындалуы немесе ерекше сипаттағы тұжырымдамалар туралы алатын басқа аудиттік дәлелдеме сипатына немесе деңгейіне ықпал етпейді.

Күшіне ену күні

5. 2009 жылы 15 желтоқсанында басталатын немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептілік аудитіне қатысты осы ХАС күшіне енеді.

Мақсаттары

6. Аудитордың мақсаттары мынадай:
 - (a) Олар қаржылық есептілікті даярлауға, аудитор берген ақпарат толықтығына олардың жауапкершілігін орындап жатқанына сенімі бар басшылықтан және, қажет болса, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардан жазбаша ұсынымдар алу;
 - (b) Аудитор немесе басқа ХАС қажетті деп санаса, жазбаша ұсынымдар арқыла қаржылық есептілікке немесе қаржылық

¹ 500 ХАС, *Аудиттік Дәлелдеме*, 5(с) тармақ

есептіліктегі ерекше сипаттағы тұжырымдамаларға тән басқа аудиттік дәлелдемеді қолдау; және

- (с) Басшылық және, қажет болса, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар берген немесе, егер басшылық немесе, қажет болса, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар аудитор сұраған жазбаша ұсынымдарды бермесе, жазбаша ұсынымдарға тиісті түрде жауап қайтару.

Анықтамалары

7. Бұл ХАС мақсатымен, келесі терминдер қолданылады:

Жазбаша ұсынымдар – Белгілі мәселелерді қолдау немесе басқа аудиттік дәлелдемеді қолдау үшін Басшылық аудиторға берген жазбаша мәлімдемесі. Бұл сөйлем құрамындағы жазбаша ұсынымдарға қаржылық есептілік, олардағы тұжырымдамалар, немесе көмекші кітаптар мен жазулар кірмейді.

8. Бұл ХАС мақсатымен, «басшылық» деген терминге сілтеме «басшылық және, қажет болса, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар» деген термин секілді оқылуы тиіс. Одан басқа, *әділ* ұсыну жүйесінің құрамында, басшылық қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есептіліктің дайындалуына және әділ түрде көрсетілуіне; немесе қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес *шынайы және әділ көзқарас беретін* қаржылық есептіліктің дайындалуына жауапты болады.

Талаптары

Жазбаша Ұсынымдар Сұратылған Басшылық

9. Аудитор қаржылық есептілікке, қаралатын мәселелер туралы білімге тиісті жауапкершілігі бар басшылықтан жазбаша ұсынымдар сұрауы тиіс. (сілт: Тарм. А2-А6)

Басшылық Жауапкершілігі Туралы Жазбаша Ұсынымдар

Қаржылық Есептіліктің Дайындалуы

10. Аудитор басшылықтан қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есептіліктің дайындалуына, сонымен қоса, керек болса, аудиторлық келісімде белгіленгендей олардың әділ көрсетуіне олардың жауапкершілігін орындап жатқаны туралы жазбаша ұсынымдарды беруін сұрауы тиіс.² (сілт: Тарм. А7-А9, А14, А22)

² 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, 6(b)(i) тармақ

Берілген Ақпарат Және Әрекеттердің Толықтығы

11. Аудитор басшылықтан жазбаша ұсынымдарды сұрауы тиіс:
 - (a) Басшылық аудиторға барлық тиісті ақпаратты берген және аудиторлық келісім шартында белгіленгендей рұқсат етеді,³ және
 - (b) Барлық әрекеттер құжаттын толтырылды және қаржылық есептілікте көрсетіледі. (сілт: Тарм. А7-А9, А14, А22)

Жазбаша Ұсынымдарда Басшылық Жауапкершілігін Сипаттау

12. Басшылық жауапкершіліктері - бұл жауапкершіліктер аудит бойынша келісім мәнмәтінде көрсетілген мәнерінде 10 және 11 тармен талап етілген жазбаша мәлімдемелер көрсетіледі.

Басқа Да Жазбаша Ұсынымдар

13. Басқа ХАС-тарға сәйкес аудитор жазбаша ұсынымдарды сұрауы тиіс. Егер, сондай сұратылатын ұсынымдарға қосымша ретінде, аудитор қаржылық есептілікке тән басқа аудиттік дәлелдеме қолдау немесе қаржылық есептіліктегі бір немесе одан да көп тұжырымдаманы қолдау керектігін анықтаса, онда ол басқа ұқсас жазбаша ұсынымдарды сұрауы тиіс. (сілт: Тарм. А10-А13, А14, А22)

Жазбаша Ұсынымдарды Қамту Мерзімі Мен Кезеңі

14. Жазбаша ұсынымдар датасы, мүмкін болса, қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепті шығару датасына таман, бірақ осы датасынан кейін емес болуы тиіс. Жазбаша ұсынымдар аудиторлық есепті желеуретілген барлық қаржылық есептілік пен кезеңге арнап әзірленеді. (сілт: Тарм. А15-А18)

Жазбаша Ұсынымдар Түрлері

15. Жазбаша ұсынымдар аудитордың мекенжайына жіберілетін ұсыну хатының нысаны бар. Егер заңға немесе реттеуші актілерге сәйкес басшылық өз жауапкершіліктері туралы жазбаша жария етілген мәлімдемелер жасаса, және аудитор 10 немесе 11 тармақтарға сәйкес сол сияқты мәлімдемелер ұсынымдардың барлығын немесе кейбірін береді деп санаса, сондай мәлімдемелермен қамтылған мәселелерде ұсыну хатына енгізілуі керек емес. (Сілт: Тарм. А19-А21)

Жазбаша Ұсынымдар Сенімділігіне Күмәнділік Және Талап Етілген Жазбаша Ұсынымдардың Қарастырылмауы

Жазбаша Ұсынымдардың Сенімділігіне Келтірілетін Күмән

³ 210 ХАС, 6(b)(iii) тармақ

16. Егер аудитор басшылық құзыретіне, адалдығына, құндылықтарына, немесе ынтасына немесе тізімділендерге қатысты оның міндеттеріне немесе тізімділендерді мәжбүр жүзеге асыруына қауіптеніп қараса, аудитор сондай қауіптер ұсынымдардың сенімділігіне (жазбаша немесе ауызша) және аудиттік дәлелдемеге жалпы алғанда ықпалын анықтауы қажет. (сілт: Тарм. А24-А25)
17. Әсіресе, егер жазбаша ұсынымдар басқа аудиттік дәлелдемеге сәйкес келмесе, аудитор мәселені шешуге тырысу үшін аудиторлық шараларды орындауы тиіс. Егер мәселе шешусіз қалса, аудитор басшылық құзыретіне, адалдығына, әдептік құндылықтарына, немесе ынтасына немесе тізімділендерге қатысты оның міндеттеріне немесе тізімділендерді мәжбүр жүзеге асыруға баға беруге қайта қарауы тиіс, және ұсынымдардың сенімділігіне (жазбаша немесе ауызша) және аудиттік дәлелдемеге жалпы алғанда ықпалын анықтауы тиіс. (сілт: Тарм. А23)
18. Егер аудитор жазбаша ұсынымдар сенімді болады деп санаса, онда ол тиісті іс әрекеттерді қолға алуы тиіс, сонымен қоса 705 ХАС⁴ (Қайта қарастырылған) сәйкес бұл ХАС 20 тармағына қарай аудиторлық есептегі пікірге ықтимал ықпалды анықтауы қажет.

Сұратылған Жазбаша Ұсынымдардың Берілмеуі

19. Егер басшылық сұратылатын жазбаша ұсынымдардың бірін немесе одан да көбін бермесе, аудитор мыналарды орындауы тиіс:
 - (a) Басшылықпен мәселені талқылауы қажет;
 - (b) Басшылықтың адалдығын қайта бағалау және ұсынымдардың сенімділігіне (жазбаша немесе ауызша) және аудиттік дәлелдемеге жалпы алғанда ықпалын анықтауы қажет; және
 - (c) Тиісті іс әрекеттерді қолға алуы тиіс, сонымен қоса 705 ХАС⁴ (Қайта қарастырылған) сәйкес бұл ХАС-тың 20 тармағына қарай аудиторлық есептегі пікірге ықпалды анықтауы қажет.

Басшылықтың Жауапкершілігі Туралы Жазбаша Ұсынымдар

20. Аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес тек төмендегі жағдайларды ғана қаржылық есептілік бойынша пікір айтудан бас тартады:
 - (a) Аудитор 10 және 11 тармақтарға сәйкес талап етілетін жазбаша ұсынымдар сенімсіз болуына, басшылықтың адалдығына жеткілікті күмән туындауы бойынша қорытындыға келеді; немесе

⁴ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Жетілдіру*

- (b) Басшылық 10 және 11 тармаққа сәйкес талап етілетін жазбаша ұсынымдарды бермейді. (Сілт: Тарм. А26-А27)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Аудит Дәлелдемесі Ретіндегі Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 3)

- A1. Жазбаша ұсынымдар аудиттік дәлелдемедеменің маңызды ақпарат көзі болып саналады. Егер басшылық жазбаша ұсынымдарды модификацияламаса немесе бермесе, бұл аудиторды бір немесе одан да көп мәселенің орын алуы ықтималдығы туралы ескертеді. Бұдан басқа, ауызша ұсынымдардан басқа, жазбаша ұсынымдарға сұраныс көпшілікті жағдайларда басшылыққа бұл мәселеге дәл аумақ қарауға итермеледі, осыған орай ұсыныстардың сапасы жақсылап өседі.

Жазбаша Ұсынымдар Сұратылған Басшылық (Сілт: Тарм. 9)

- A2. Жазбаша ұсынымдар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты тұлғалардан сұратылады. Бұл тұлғалар Ұйым басқару құрылымына, сәйкесті заңға немесе құқықтық актілерге қатысты ерекшеленеді; алайда, басшылық (басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардан басқа) әдетте жауапты тарап болады. Осыған орай жазбаша ұсынымдар ұйымның бас атқарушы директорынан және бас қаржы тұлғасынан немесе осындай лауазым аттары пайдаланбайтын ұйымдағы басқа баламалы тұлғалардан сұратылуы мүмкін. Кей жағдайларда, алайда, басқа тараптар, мысалы басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар да қаржылық есептілікті дайындауға жауапты болады.
- A3. Қаржылық есептілікті дайындауға жауапкершілігі, сонымен қоса Ұйым бизнесін іске асыруға жауапкершілігі салдарынан басшылық Ұйым қаржылық есептілікті дайындау, көрсету процесі мен жазбаша ұсынымдарға негіз қамсыздандыруға қатысты тұжырымдамалары туралы жеткілікті білімі бар екенін күтеді.
- A4. Кей жағдайда, алайда, басшылық қаржылық есептілікті дайындауға, көрсетуге, және тұжырымдамаларға қатысатын басқаларға, сонымен қоса жазбаша ұсынымдар сұратылатын мәселелермен байланысты арнаулы біліктілігі бар тұлғаларға сұрау жүргізеді. Бұл тұлғаларға мыналар кіреді:
- Актуариймен анықталған есеп шамаларына жауапты актуарий.
 - Қоршаған ортаға зиян үшін шамаға жауапкершілігі және арнаулы білімі бар басқару аппараты инженерлері.
 - Сот дауларына төленетін жарнауға сүбелі ақпарат беруі ықтимал ішкі заңгер.

- A5. Кей жағдайда басшылық жазбаша ұсынымдарға жазбаша ұсынымдар білімі мен сенімі бойынша жасалған ықпал айқындайтын ескертпе енгізеді. Егер аудитор ұсынымдарды тиісті жауапкершіліктері бар тұлғалар жасады деп анықтаса, аудитор сондай анықтама мен ұсынымдардағы мәселелер туралы білім қабылдайды.
- A6. Хабарландыратын ұсынымдар жасау керектігін ұлғайту үшін аудитор басшылықтан олар сондай сұрау жүргізгені бар жазбаша ұсынымдар тұжырымдамаларына енгізуін сұрауы мүмкін, өйткені бұл сұратылатын жазбаша ұсынымдарды жасай алу үшін лауазымға ие болу тиіс болады. Сондай сұраулар әдетте ұйымда орнатылған процестерден басқа рәсімделген ішкі процесс енгізеді.

Басшылық Жауапкершілігі Туралы Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 10-11)

- A7. Басшылық 10 және 11 тармақтарға сілтемесі бар жауапкершіліктерін орындап жатқан аудит барысында алынған аудиттік дәлелдеме жауапкершіліктерді орындап жатқанын анықтаған басшылықтан тұжырымдаманы алуы жеткіліксіз болады. Бұның себебі егер басшылық қаржылық есептілікті дайындаса көрсетсе және келісілген растау мен жауапкершіліктерді білу негізінде аудиторға ақпарат берсе, аудитор тек басқа аудиттік дәлелдемедемеге ғана баға бере алмайды. Мысалы, басшылық аудиторға аудиторлық келісім шарты бойынша келісілген барлық тиісті ақпарат бергені туралы қорытындыға келе алар еді.
- A8. 10 және 11 тармақтардан талап етілетін жазбаша ұсынымдар келісілген растау мен басқарудан олар орындап жатқан растау және сұрату арқылы жауапкершіліктерін білу негізінде алынады. Сондай-ақ, аудитор басшылықна жазбаша ұсынымдардағы бұл жауапкершіліктерді растау мен білуді қайта растау туралы сұраныс жібереді. Бұл кей заңды құзырлы аймақтарға жалпы болады, бірақ басқа жағдайда орын алса:
- Ұйым атынан аудиторлық келісім шартын қол қойған тұлғалардың тиісті жауапкершіліктері болмайды;
 - Аудиторлық келісім шарттары алдыңғы жылда дайындалды;
 - Басшылықтың бұл жауапкершіліктерді қате түсеністігінің белгісі; немесе
 - Менің тиістілігі үшін жағдайлардағы өзгерістер.

210 ХАС⁵ талабына сәйкес келіп, басшылық жауапкершіліктерін растауы мен білуінің мұндай қайта расталуы басшылықтың білімі мен

⁵ 210 ХАС, 6(b) тармақ

сеніміне негіз болу үшін жасалмады (бұл ХАС-тың А5 тармағына қараңыз).

Қоғамдық Сектордағы Ұйымдарды Қарастыру

А9. Қоғамдық сектордағы ұйымдардың қаржылық есептілігіне аудиторлық жауапкершіліктер басқа ұйымдардың жауапкершіліктерінен кең болуы мүмкін. Бұның нәтижесінде қоғамдық сектордағы Ұйым қаржылық есептілігі аудиті орындалатын басшылықтың жауапкершіліктеріне қатысты алғышарт қосымша жазбаша ұсынымдарды тудырады. Оларға әрекеттер мен жағдайлар заңға, нормативтік актілерге, басқа орынға сәйкес орындалатынын қуаттайтын жазбаша ұсынымдар кіреді.

Шектік Соманы Хабарлау (сілт: Тарм. 13)

Қаржылық Есептілік Жөніндегі Қосымша Жазбаша Ұсынымдар

А10. 10 тармақ талап етілетін жазбаша ұсынымдарды толтыру ретінде аудитор қаржылық есептілік жөніндегі басқа жазбаша ұсынымдар сұратылуының керектігін қажетті деп санауы мүмкін. Осындай жазбаша ұсынымдар 10 тармаққа сәйкес талап етілетін жазбаша ұсынымдарды толтыруы мүмкін, бірақ олардың бір бөлігін құрастырмайды. Оларға келесі жөніндегі ұсынымдар кіреді:

- Есеп саясатын таңдау мен қолдану орынды ма; және
- Сол сияқты мәселелер, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінде анықталса, мына жүйеге сәйкес мойындалды, өлшенді, ашып көрсетілді ме, жоқ па?:
 - Активтер және міндеттемелер жіктелуіне, құнға ықпал ететін жоспарлар немесе ниеттер;
 - Нақты және шартты міндеттер;
 - Активтерді камсыздандыруға құқылы, қосымша ретінде активтер кепілін бақылау немесе оларды иеленуге құқылы; және
 - Сәйкес еместіктігін қоса, қаржылық есептілікке ықпал етуі мүмкін заңдар, реттеуші актілер мен шартты келісімдердің аспектілері.

Аудиторға Берілген Ақпарат Жөніндегі Қосымша Жазбаша Ұсынымдар

А11. 11 тармаққа сәйкес талап етілетін жазбаша ұсынымдарға қосымшаға аудитор Басшылықтан олар аудиторға басшылық білген ішкі бақылаудың барлық кемшіліктері туралы ақпарат бергені жөніндегі жазбаша ұсынымдарды сұрау қажеттілігін қарастыруы мүмкін.

Ерекше Сипаттағы Бекітулер Жөніндегі Жазбаша Ұсынымдар

- A12. Пайымдау мен ниеттер туралы дәлел алу немесе оларды бағалау кезінде аудитор келесінің бірін немесе одан да көбін анықтауы мүмкін:
- Өз белгіленген ниеттерін орындауға қатысты ұйымның өткен тарихы.
 - Ұйым іс әрекеттің белгілі беталысын таңдау себебі.
 - Ұйымның іс әрекеттің белгілі беталысымен жүруге қабілеті.
 - Басшылықтың пікірлеріне немесе ниеттеріне сәйкес келмеуі мүмкін аудит барысында алынатын кез келген басқа ақпараттың бар екендігі немесе жетіспеушілігі.
- A13. Қосымшаға аудитор басшылықтан қаржылық есептіліктегі белгілі тұжырымдамалар жөніндегі жазбаша ұсынымдарды сұрау керектігін анықтайды; әсіресе, бұның мақсаты аудитор белгілі тұжырымдамаға қатысты немесе оның толықтығына қатысты басшылықтың пайымдауын біледі. Мысалы, егер басшылықтың пайымдауы инвестицияларға негіз болатын бағалауға маңызды болады, басшылықтан олардың пайымдауы жөніндегі жазбаша ұсынымдарсыз жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме алынбауы мүмкін. Сондай жазбаша ұсынымдар қажетті аудиттік дәлелдеме ұсынса да, олар өздері бұл тұжырымдама үшін жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме бермейді.

Шектік Соманы Хабарлау (Сілт: Тарм. 10-11, 13)

- A14. 450 ХАС бойынша аудитор дәрекілеу кемшіліктерден басқа аудит барысында анықталған кемшіліктерді жинақтайды.⁶ Аудитор шегін анықтауы мүмкін. Бұл шектен төменгі кемшіліктер дәрекілеу болып қарастырылатындар ретінде қарала алмайды. Осыған сәйкес аудитор Басшылықна сұратылатын жазбаша ұсынымдар мақсаты үшін хабарлайды.

Жазбаша Ұсынымдарды Қамту Мерзімі Мен Кезені (Сілт: Тарм. 14)

- A15. Жазбаша ұсынымдар қажетті аудиттік дәлелдеме болғандықтан, жазбаша ұсынымдарды шығару күніне дейін аудиторлық пікір айтыла алмайды, және аудиторлық есеп шығарыла алмайды. Бұдан басқа, аудитор қаржылық есептікте ашылуын немесе түзетілуін талап етуі мүмкін аудиторлық есепті шығару күніне таман пайда болатын жағдайларды қарастыратындықтан, жазбаша ұсынымдар, қажет болса, қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепті шығару күнінен емес, аудиторлық есепті шығару күніне таман шығарылады.

⁶ 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*, 5 тармақ

- A16. Кей жағдайда аудитор аудит барысында қаржылық есептіліктегі арнаулы тұжырымдама жөніндегі жазбаша ұсынымдарды алуына тиісті болады. Осындай жағдай орын алса, аудитор жаңартылған жазбаша ұсынымдарды сұратуы қажет.
- A17. Барлық кезеңдер бойынша жазбаша ұсынымдар аудиторлық есепте аталады, өйткені басшылық олар алдыңғы кезеңде жасаған жазбаша ұсынымдардың сәйкестігін қайта растауы қажет. Аудитор және басшылық мұндай ұсынымдардағы кез келген өзгерістер бар екенін және, мұндай өзгерістер орын алса, олардың мағынасын қарастыру арқылы өткен кезеңдерге қатысты жазбаша ұсынымдарды жаңартатын жазбаша ұсынымдардың нысаны туралы келіседі.
- A18. Ағымдағы басшылық аудиторлық есепте аталған барлық кезеңдерге қатыспағанда, жағдайлар туындауы мүмкін. Сондай тұлғалар кей немесе барлық жазбаша ұсынымдарды беруге, лауызымға болмауын айтып баға алуы ықтимал, себебі олар аудит кезеңі барысында қатыспады. Алайда, бұл факті тұтас алғанда қаржылық есептілікке осындай тұлғалардың жауапкершіліктерін кемітпейді. Атап айтқанда, аудитор үшін сәйкесті кезеңнің тұтастығын қамтитын олардан жазбаша ұсынымдарды сұрауға жауапкершілік қолданылады.

Жазбаша Ұсынымдар Түрлері (Сілт: Тарм. 15)

- A19. Жазбаша ұсынымдар аудитор мекен жайына жіберілген ұсыну хатына енгізілуі тиіс. Кей заңды құзырлы аймақтарда, алайда, басшылық заңға немесе реттеуші актілерге сәйкес оның жауапкершіліктері туралы жазбаша ұсыным беруі тиіс. Осындай ұсыным қаржылық есептілікті қоданушыларға немесе сәйкесті атқарушы орындарға көрсетілсе де, аудитор 10 немесе 11 тармаққа сәйкес талап етілетін кей немесе барлық ұсынымдарға қатысты бұл жазбаша ұсынымдардың тиісті нысаны болуын анықтайды. Бұл ұсынымда қамтылған барлық байланысты мәселелер ұсыну хатына енгізілуінің керегі жоқ. Аудитордың шешіміне әсер етуі мүмкін факторлар мыналардан тұрады:
- Мәлімдемеге 10 және 11 тармақтарда айтылған жауапкершіліктерді орындауды растау кіреді ме, жоқ па?
 - Аудитор сәйкесті жазбаша ұсынымдарды сұрайтын бұл тұлғалар мәлімдемені берді ме, жоқ па, қуаттады ма, жоқ па?
 - Мәлімдеменің үзіндісі аудиторға қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепті шығару күнінен емес, күніне таман берілді ме, жоқ па? (14 тармаққа қараңыз).
- A20. Заңдарға немесе нормативтік актілерге сәйкестік немесе қаржылық есептіліктің қуатталуы жөніндегі рәсімделген мәлімдеме аудиторға барлық қажетті ұсынымдар саналы түрде алынғанына риза болу үшін

жеткілікті ақпарат жоқ екен. Заң немесе нормативтік актілерге сәйкес басшылықтың жауапкершіліктерін білдіру және сұратылатын жазбаша ұсынымдардың орнын ала алмайды.

A21. 2 Қосымшада басшылықтың ұсыну хатына мысал келтірілген.

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 10-11, 13)

A22. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитор басшылықтан сұраған жазбаша ұсынымдар туралы басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды хабардар етуді талап етеді.⁷

Жазбаша Ұсынымдар Сенімділігіне Күмәнділік Және Талап Етілген Жазбаша Ұсынымдардың Қарастырылмауы

Жазбаша Ұсынымдардың Сенімділігіне Келтірілетін Күмән (Сілт: Тарм. 16-17)

A23. Жазбаша ұсынымдар мен басқа ақпарат көзінен алынған аудиттік дәлелдеме арасындағы анықталған сәйкес еместіктер жағдайында аудитор тәуекелді бағалау сәйкестігін қарастырып, осындай болмаса, тәуекелді бағалауға қайта қарап, бағаланған тәуекелге жауап қайтару үшін бұдан әрі аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімін, деңгейін анықтайды.

A24. Басшылық құзыретіне, адалдығына, әдептік құндылықтарына, немесе ынтасына немесе тізімділгендерге қатысты оның міндеттеріне немесе тізімділгендерді мәжбүр жүзеге асыруына қауіптеніп қараулар нәтижесінде аудитор қаржылық есептіліктегі басшылықтың қате түсіндіру тәуекелі аудиттің орындалмауын тудыра алады. Осыған сәйкес, аудитор, келісімді орындаудан бас тарту заң бойынша мүмкін болса, келісімді орындаудан бас тарту қажеттілігін қарастырады, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар сәйкесті түзету шараларын қолына алғанша, осындай шаралар, алайда, аудитор түтілмеген аудиторлық пікір айта алуына жеткілікті болмайды.

A25. 230 ХАС-ке сәйкес аудитор аудит барысында туындайтын шын мәніндегі мәселелерді, жасалған қорытындыларды, елеулі кәсіптік айтылған пікірлерді құжаттап толтыруы тиіс.⁸ Аудитор басшылық құзыретіне, адалдығына, әдептік құндылықтарына, немесе ынтасына немесе тізімділгендерге қатысты оның міндеттеріне немесе тізімділгендерді мәжбүр жүзеге асыруға қатысты елеулі мәселелер анықта алып, бірақ жазбаша ұсынымдардың сенімділігі бойынша

⁷ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 16(c)(ii) тармақ

⁸ 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 8(c) және 10 тармақтар

қорытындыға келеді. Осы елеулі мәселе 230 ХАС сәйкес құжатталып толтырады.

Басшылықтың Жауапкершілігі Туралы Жазбаша Ұсынымдар (сілт: Тарм. 20)

- A26. А7 тармаққа сәйкес аудитор басшылық 10 және 11 тармақтарда айтылған жауапкершіліктерді орындап жатқанына қатысты басқа аудиттік дәлелдеме бойынша қорытынды жасай алмайды. Егер аудитор 20(а) қа сәйкес мәселелер жөніндегі жазбаша ұсынымдар сенімсіз болады деп санаса, немесе, егер басшылық жазбаша ұсынымдарды бермесе, аудитор жеткілікті тиісті аудиттік дәлелдеме ала алмайды. Сондай қабілетсіздік бойынша қаржылық есептілікке ықтимал ықпалдар ерекше элементтермен, қаржылық есептілік шоттарымен немесе баптарымен шектелмей, сенімді болады. 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитор сондай жағдайда қаржылық есептілік бойынша пікір айтудан бас тартуы тиіс.⁹
- A27. Аудитормен сұратылған немесе модификацияланған жазбаша ұсынымдар басшылық жазбаша ұсынымдарды бермейтінінің мағынасы жоқ. Алайда, мұндай модификациялау үшін негіз болатын себеп аудиторлық есептегі пікірге ықпал етеді. Мысалы:
- Қаржылық есептілікті дайындауға басшылық жауапкершілігін орындау жөніндегі жазбаша ұсынымдарда басшылық қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің ерекше талабына елеулі сәйкес еместіктен басқа қаржылық есептілік жүйеге сәйкес дайындалғанына сенсе, қаржылық есептілік жүйеге дайындалады. 20 тармақтағы талап қолданылмайды, себебі аудитор басшылық сенімді жазбаша ұсынымдарды берді деп санайды. Алайда, аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес аудиторлық есептегі пікірге сәйкес еместіктің ықпалын анықтауы тиіс.
 - Аудиторлық келісім шарттары бойынша келісілген барлық сәйкесті ақпаратты аудиторға берген басшылықтың жауапкершіліктері жөніндегі жазбаша ұсынымдарға сәйкес басшылық отта қиратылған ақпараттан басқа олар аудиторға сондай ақпаратты берген деп санайды. 20 тармақтағы талап қолданылмайды, себебі аудитор басшылық сенімді жазбаша ұсынымдарды берді деп санайды. Алайда, аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес қаржылық есептілікке және аудиторлық есептегі пікірге орта қиратылған ақпараттың сенімділігінің ықпалдарын анықтауы тиіс.

⁹ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 9 тармақ

1 Қосымша

(Сілт: Тарм. 2)

Жазбаша Ұсынымдарға Қойылатын Талаптарды Қамтитын ХАС-тар Тізімі

Бұл қосымша басқа ХАС-тардағы тармақтарды анықтайды, олар тақырыпқа қатысты нақты жазбаша ұсынымдарды талап етеді. Бұл тізім ХАС-тағы талаптарды және соған сәйкес өтінімді және басқа түсіндірме материалдарды қарастырудың орнын баспайды.

- 240 ХАС, *Аудитордың Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Алаяқтыққа Қатысты Жауапкершілігі* – 40 тармақ
- 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру* – 17 тармақ
- 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау* –14 тармақ
- 501 ХАС, *Аудит Дәлелдемесі – Нақты Баптарға Қатысты Қосымша Сұрақтар* – 12 тармақ
- 540 ХАС, *Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Ілеспелі Ақпаратты Ашып Көрсету* – 22 тармақ
- 550 ХАС, *Байланысқан Тараптар* – 26 тармақ
- 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар* – 9 тармақ
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет* –16 (г) тармақ
- 710 ХАС, *Салыстырмалы ақпарат - салыстырмалы қаржылық есептер мен сәйкес көрсеткіштер* – 9 тармақ
- 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері* – 13(с) тармақ

2 Қосымша

(сілт: Тарм. А21)

Көрнекілік Ұсыну Хаты

Бұл басшылықтың ұсыну хатына мысалға 2009 жылдың 15 желтоқсанынан бастап немесе одан кейін басталатын кезеңдер бойынша қаржылық есептілік аудиті үшін бұл және басқа ХАС талап етілетін жазбаша ұсынымдар кіреді. Бұл мысалға сәйкес қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі Халықаралық қаржы есеп стандарттары болып келеді; жазбаша ұсынымдарды алу жөніндегі 570 ХАС¹ талабы сәйкессіз болып келеді; және сұратылатын жазбаша ұсынымдарға ескертпелер жоқ екен. Егер ескертпелері бар болса, ұсынымдар ескертпелерді көрсету үшін модификациялау қажет.

(Ұйымның фирмалық бланкісі)

(Аудиторға)

(Күні)

Бұл хат ABC Компаниясының 20XX² жылдың 31 желтоқсанында біткен 1 жыл ішінде қаржылық есептілігіне сіз жүргізіп отырған аудитіне байланысты беріліп отыр, мақсаты – Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына сәйкес қаржылық есептілік қаржылық жағдайын және қаржылық қызметінің нәтижелерін тура және дұрыс көрсете ме, жоқ па (немесе *шынайы және әділ көзқарасты береді*), соған қатысты пікірді білдіру.

Біз (өзімізді *дұрыс ақпараттандыру мақсатында қажет деп санайтын сұраулар жасағаннан кейін, біздің біліміміз бен сеніміміз бойынша*) мынаны растаймыз:

Қаржылық Есептілік

- Біз шығарылған аудиторлық келісім шартымен (енгізу күні) белгіленгендей Халықаралық Қаржы Есеп Жүйесіне сәйкес қаржылық есепті дайындауға жауапкершілігімізді орындап жатқанбыз; әсіресе қаржылық есептілік осыған сәйкес әділ көрсетілді (немесе *шынайы және әділ көзқарасты береді*).
- Бухгалтерлік бағалауда біз қолданған елеулі пікірлер, әділ күн негізінде өлшенгендерді қоса, сенімді болып шығады. (540 ХАС)

¹ 570 ХАС, *Үздіксіз қызмет*

² Егер аудитор бірнеше кезең туралы есеп берсе, онда аудитор хатты аудиторлық есепте камтылған барлық кезеңдерге қатысты болатын күнді өзгертеді.

- Байланысқан тараптардың қатынастары мен әрекеттері тиісті түрде ескерілді және Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттары талаптарына сәйкес көрсетілді. (550 ХАС)
- Қаржылық есептілікті шығару күнінен кейінгі барлық жағдайлар және Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына сәйкес түзетулер немесе ашулар енгізілетін жағдайлыр түзетіліп ашылды. (560 ХАС)
- Түзетілмеген кемшіліктер жеке немесе басқалармен алынғанда тұтас алғанда қаржылық есептілікке елеулі ықпал етпейді. Түзетілмеген кемшіліктердің тізімі ұсыну хатына қосылады. (450 ХАС)
- [Аудитордың пікірі бойынша тиісті болып шығатын кез келген басқа мәселелер (Бұл ХАС А10 тармағын қараңыз).]

Ақпараттың Берілуі

- Біз сізге мыналарды жібереміз:³
 - Жазулар, құжаттар, басқа мәселелерге, қаржылық есептілікті дайындалуына қатысты барлық ақпаратқа көз жеткізу;
 - Сіз бізден аудит мақсатымен сұрағын қосымша ақпарат; және
 - Пікіріңізше аудиттік дәлелдеме алуға қажетті болып шығатын ұйымдағы тұлғаларды шексіз көз жеткізу.
- Барлық әрекеттер есеп жазуларында құжатталып толтырып, қаржылық есептілікте көрсетілді.
- Біз сізге қаржылық есептілік алаяқтық нәтижесінде елеулі бұрмалануы мүмкін тәуекел бағалануыдың нәтижелерін көрсеткенбіз. (240 ХАС)
- Біз сізге біз білетін және ұйымға ықпал ететін алаяқтық немесе күдікті алаяқтаққа қатысты барлық ақпарат көрсеттік:
 - Басшылық;
 - Ішкі бақылауға елеулі рөлдері бар қызметкерлері; немесе
 - Алаяқтық қаржылық есептілікке елеулі ықпалы бар болған жағдайдағы басқалар. (240 ХАС)
- Біз сізге қызметкерлер, алдыңғы қызметкерлер, аналитиктер, реттеуші актілер, немесе басқалар хабарланған ұйымның қаржылық есептілігіне ықпал ететін ұйымның алаяқтық қауіптері, күдікті алаяқтыққа қатысты барлық ақпарат ашқанбыз. (240 ХАС)

³ Егер аудитор аудиторлық келісім хатында 210 ХАС *Аудит Келісімдерінің Шарттарын Келісу* келісіміне сәйкес басшылықтың міндеттеріне қатысты басқа мәселелерді қосса, басшылықтың немесе басқару өкілеттігіне не тұлғалардың жазбаша ұсынымдарына осы мәселелерді қосуды қарастыруға болады.

- Біз сізге қаржылық есептілікті дайындауда ықпалдары қарастырылуы мүмкін заңдарға сәйкес еместік немесе күдікті сәйкес еместіктің барлық белгілі оқиғаларын көрсеттік. (250 ХАС)
- Біз сізге ұйымның байланысқан тараптарын және барлық байланысқан тараптардың қатынастары мен әрекеттерін анықтауды көрсеттік. (550 ХАС)
- [Аудитордың пікірі бойынша қажетті болып келетін кез келген басқа мәселелер (бұл ХАС-тың А11 тармағына қараңыз).]

Басшылық

Басшылық

600 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУ - ТОПТЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ
ЕСЕПТІЛІК АУДИТІ

(ҚҰРАМДАС АУДИТОРЛАР ЖҰМЫСЫН ҚОСА АЛҒАНДА)

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–6
Күшіне ену күні	7
Мақсаттары	8
Анықтамалары	9–10
Талаптары	
Жауапкершілігі	11
Қабылдау Және Жалғастыру	12–14
Жалпылама Аудит Стратегиясы және Аудит Жоспары	15–16
Топты, Оның Құрамдастарын Және Олардың Орталарын Түсіну	17–18
Құрамдас Аудиторды Түсіну	19–20
Елеулігі	21–23
Бағаланған Тәуекелдіктерге Жауап Беру	24–31
Шоғырландыру Процесі	32–37
Кейінгі Жағдайлар	38–39
Құрамдас Аудитормен Қарым-Қатынас	40–41
Алынған Аудит Дәлелдемесінің Жеткіліктілігін Және Тиістілігін Бағалау	42–45
Топ Басшылығымен Және Топты Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	46–49
Құжаттама	50

Қолданыстағы Және Басқа Түсіндірме Материал

Заңнама, нормативтік актілер немесе басқа себептер бойынша аудит жүргізілуге тиісті құрамдастар	A1
Анықтамалары	A2–A7
Жауапкершілігі	A8–A9
Қабылдау Және Жалғастыру	A10–A21
Жалпылама Аудит Стратегиясы және Аудит Жоспары	A22
Топты, Оның Құрамдастарын Және Олардың Орталарын Түсіну	A23–A31
Құрамдас Аудиторды Түсіну	A32–A41
Елеулігі	A42–A46
Бағаланған Тәуекелдіктерге Жауап Беру	A47–A55
Шоғырландыру Процесі	A56
Құрамдас Аудитормен Қарым-Қатынас	A57–A60
Алынған Аудит Дәлелдемесінің Жеткіліктілігін Және Тиістілігін Бағалау	A61–A63
Топ Басшылығымен Және Топты Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас.....	A64–A66
1 Қосымша: Топтық Келісім Тобы Топтық Аудит Пікіріне Негізделетін Жеткілікті Тиісті Аудиттік Дәлелдемені Алуға Қабілетті Болмайтын Аудитор Есебінің Көрнекілігі	
2 Қосымша: Топтық Келісім Тобы Түсінік Алатын Мәселелер Мысалдары	
3 Қосымша: Топтың Қаржылық Есептілігінің Бұрмалану Қаупін Көрсететін Жағдайлар Мен Оқиғалардың Мысалдары	
4 Қосымша: Құрамдас Аудитордың Растау Мысалдары	
5 Қосымша: Топтық Келісім Тобының Нұсқаулық Хатына Енгізілетін Тиісті Және Қосымша Мәселелер	

Арнайы Қарастырулар – Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса Алғанда) 600 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандарттары (ХАС) топтық аудиттерге қолданылады. Бұл ХАС топтық аудитке қатысты, атап айтқанда, құрамдас аудиторларды қатыстыратын арнайы мәселелермен айналысады.
2. Аудитор жағдайларға қажетті болатын бұл ХАС пайдалы болып санады, аудитор топтық есептілік болмайтын қаржылық есептілік аудитіне басқа аудиторды қатастырады. Мысалы, аудитор тауарлы материалдық түгендеу санағын қадағалау немесе алыс орындағы физикалық негізгі қорларды зерттеу үшін басқа аудиторды шақырады.
3. Құрамдас аудитор жарғысы, реттеуші активтер немесе басқа себепке сәйкес құрамдас бөлімнің қаржылық есептілігі туралы аудиторлық пікір айтуы тиіс. Топтық топ топтық құрамдас бөлімнің қаржылық есептілігі туралы аудиторлық пікірі аудит үшін аудиторлық дәлел алу үшін негізделетін аудиторлық дәлел пайдалануға шешім қабылдауы тиіс, бірақ бұл ХАС талаптары қолданылады. (Сілт: Тарм. А1)
4. 220 ХАС-ке¹ сәйкес топтық топ серіктесі топтық аудиторлық келісімді орындайтын тұлғалар, құрамдас аудиторлар коллектив түрде тиісті құзыреті мен мүмкіндіктері бар болуына риза болуы тиіс. Келісім топтық топ серіктесі сондай-ақ топтық аудиторлық келісімді бақылау, қадағалауға, орындауға жауапты болады.
5. Келісім топ серіктесі топтық топ немесе құрамдас аудитор құрамдас бөлім қаржылық ақпараты бойынша жұмыс атқаратынынан қарамастан 220 ХАС талабын қолданады. Бұл ХАС топтық топ серіктесіне 220 ХАС талаптарына сәйкес келуге көмек береді, құрамдас аудиторлар құрамдас бөлімі қаржылық есептілігі бойынша жұмысын атқарған жағдайда.
6. Аудиторлық тәуекел қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы тәуекелінің функциялы және аудитор сондай бұрмалауды анықтай алмайтын тәуекел болып саналады.² Топтық аудитті жүргізу кезінде бұған құрамдас аудитор топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануынан туыдайтын құрамдас бөлімнің қаржылық есептілігіндегі елеулі бұрмалау тәуекелі мен топтық топ бұл бұрмалауды анықтай алмауы мүмкін тәуекел кіреді. Бұл ХАС та топтық топ тәуекелді бағалау шаралары мен құрамдас бөлімнің қаржылық ақпараты бойынша жұмыс атқарғанға қарай аудиторлық шараларға өз қатысуының сипатын, мерзімін, деңгейін анықтауда қарастыратын мәселелер түсіндірілген. Бұл қатысу мақсаты топтық қаржылық есептілік

¹ 220 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, 14 және 15 тармақтар

² 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудит Жүргізу*, А34 тармақ

бойынша аудиторлық пікір негізделуі үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу.

Күшіне ену күні

7. 2009 жылдың 15 желтоқсанында басталатын немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептілік аудитіне қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

8. Аудитордың мақсаттары мынадай:
 - (a) Топтық қаржылық есептілік аудиторы ретінде жұмыс істеуге шешім қабылдау; және
 - (b) Егер аудитор топтық қаржылық есептілік аудиторы ретінде жұмыс істеуге шешім қабылдаса:
 - (i) Құрамдас аудиторлармен құрамдас бөлімдерге және олардың мәліметтеріне қатысты қаржылық ақпарат жұмысынан ауқымы, мерзімі туралы анық түрде байланысады; және
 - (ii) Құрамдас бөлім қаржылық ақпараты және топтық қаржылық есептілік қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындалғаны туралы пікір айту үшін шоғырландыру процесіне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алады.

Анықтамалары

9. Бұл ХАС мақсаты үшін, келесі терминдер қолданылады:
 - (a) Құрамдас бөлім – Топтық немесе құрамдас ұйымбасшылығы топтық қаржылық есептілікке енгізілуі тиіс қаржылық ақпаратты қалай дайындайтын ұйымнемесе бизнес қызметі. (Сілт: Тарм. А2-А4)
 - (b) Құрамдас аудитор – Топтық топ бойынша топтық аудит үшін құрамдас бөлімге қатысты қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқаратын аудитор. (Сілт: Тарм. А7)
 - (c) Құрамдас басшылық – Құрамдас бөлім қаржылық ақпаратты дайындауға ұйымбасшылығы.
 - (d) Құрамдас елеулілік – Топтық топпен анықталған құрамдас бөлім елеулігі.
 - (e) Топ – Қаржылық ақпарат топтық қаржылық есептілікке енгізілген барлық құрамдас бөлімдер. Топтың үнемі құрамдас бөлімнің бірін немесе одан да көбі бар.
 - (f) Топтық аудит – Топтық қаржылық есептілік аудиті.

- (g) Топтық аудиторлық пікір – Топтық қаржылық есептілік бойынша аудиторлық пікір.
 - (h) Топтық келісім серіктесі – Топтық аудиторлық келісім және оның орындалуына, және фирманың атынан шығарылған топтық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепке жауапты болатын фирма серіктесі немесе басқа тұлғасы. Бірлескен аудиторлар топтық аудитті орындаған жағдайда, бірлескен келісім серіктестер мен олардың келісім жасағы коллектив түрде топтық келісім серіктес пен топтық келісім топты құрастырады. Бұл ХАС, алайда, бірлескен аудиторлар өзара қатынастары немесе бірлескен аудитор басқа аудитордың жұмысын орындайтын жұмысты анықтамайды.
 - (i) Топтық келісім тобы – Серіктестер, сонымен қоса топтық келісім серіктес, және жалпы топтық аудиттің стратегиясын орнатқан, құрамдас аудитормен байланысқан, шоғырландыру процесі бойынша жұмыс атқаратын, топтық қаржылық есептілік бойынша пікір құрастыру негізі ретінде аудиторлық дәлелдерден алынған қорытындыларға келетін персонал..
 - (j) Топтық қаржылық есептілік – Бір немесе одан да көп құрамдас бөлім қаржылық есептілігін қамтитын қаржылық есептілік. «Топтық қаржылық есептілік» деген термин сондай-ақ бас компаниясы жоқ, бірақ жалпы бақылауда болатын құрамдас бөлімдермен дайындалған қаржылық есептілікті шоғырландыратын біріктірілген қаржылық есептілікке қатысты.
 - (k) Топтық басшылық – Топтық қаржылық есептілікті дайындауға жауапты болатын ұйымбасшылығы.
 - (l) Топ бойынша кең қолданылатын бақылау – Топтық басшылық әзірлеген, енгізген, қолдау көрсеткен топтық қаржылық есептілікті бақылау.
 - (m) Маңызды құрамдас бөлім – (i) Топқа жеке қаржылық елеулі болатын, немесе (ii) ерекше сипаты немесе жағдайлары себебімен топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы маңызды тәуекелін қамтуы мүмкін А топтық келісім топпен анықталған құрамдас бөлім. (Сілт: Тарм. А5-А6)
10. «Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне» сілтеме топтық қаржылық есептілікке қолданылатын қаржылық есеп жүйесі мағынасы бар. «Шоғырландыру процесіне» сілтеме келесіні қамтиды:
- (a) Шоғырландыру, тепе-теңдек шоғырландыру, немесе меншікті капитал немесе есеп-қисап құндығы әдісі арқылы топтық қаржылық есептіліктегі қаржылық ақпараттың мойындалуы, өлшенуі, көрсетуі, ашылуы; және

- (b) Бас компаниясы жоқ, бірақ жалпы бақылауда болатын құрамдас бөлім үйлестірілген қаржылық ақпарат.

Талаптары

Жауапкершілігі

11. Топтық келісім топ серіктесі кәсіптік стандарттарға және қолданыстағы заңды және реттеуші талаптарға сәйкес топтық аудиторлық келісімді бақылауға, қадағалауға, орындауға, сонымен қоса шығарылған аудиторлық есеп жағдайларға тән болуына жауапты болады.³ Оның нәтижесінде, топтық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп құрамдас аудиторға қатысты болмайды, заң немесе құқықтық акті осы сілтеме енгізуді талап еткенше. Егер сондай сілтеме заңмен талап етілсе, аудиторлық есеп сілтеме топтық аудиторлық пікірге топтық келісім топ серіктесінің немесе топтық келісім серіктестің фирмасының жауапкершілігін кемітпейді. (Сілт: Тарм. А8-А9)

Қабылдау Және Жалғастыру

12. 220 ХАС қолдануда топтық келісім топ серіктесі жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел шоғырландыру процесіне және топтық аудиторлық пікір негізделуі үшін құрамдас бөлім қаржылық ақпаратын алуын анықтайды. Сол үшін топтық келісім топ, оның құрамдас бөлімдері, олардың ортасы туралы маңызды құрамдас бөлімдер болуы ықтимал құрамдас бөлімдерді анықтауға жеткілікті болатын білім алады. Құрамдас аудиторлар сондай құрамдас бөлім қаржылық ақпараты бойынша жұмыс атқаратын жағдайда, келісім топ серіктесі топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қажетті болатын деңгей бойынша топтық келісім топ бұл құрамдас аудиторлардың жұмысына қатысуын бағалайды. (Сілт: Тарм. А10-А12)
13. Егер топтық келісім топ серіктесі мына қорытындыға келсе:
- (a) топтық келісім топ топтық ұйымбасшылығымен салынған шектеулер себебімен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмайды; және
 - (b) бұл қабілетсіздік ықтимал әсері топтық қаржылық есептілік туралы пікір айтудан бас тартуға әкеледі,⁴
- топтық келісім топ серіктесі:

³ 220 ХАС, 15 тармақ

⁴ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз аудитор есебіндегі пікірді түрлендіру*

- (a) жаңа келісім жағдайында келісімді қабылдамайды, немесе, егер бас тарту қолданыстағы заңға сәйкес ықтимал болса келісімді жалғастырудан бас тартады; немесе
- (b) егер заңнама аудиторға келісімді қабылдаудан бас тартуға рұқсат етпесе, немесе, егер келісімді жалғастырудан бас тарту басқа жолмен мүмкін болмаса, ықтимал деңгей бойынша топтық қаржылық есептілік аудитін орындап жатқан, топтық қаржылық есептілік туралы пікір айтудан бас тартады. (Сілт: Тарм. А13-А19)

Келісімнің Шарттары

- 14. Топтық келісім топ серіктесі 210 ХАС-ке⁵ сәйкес топтық аудиторлық келісім шарттары туралы келіседі. (Сілт: Тарм. А20-А21)

Жалпылама Аудит Стратегиясы және Аудит Жоспары

- 15. Топтық келісім топ 300 ХАС-ке⁶ сәйкес аудиттің жалпы стратегиясын орнатады және топтық аудиттің жоспарын дамытады.
- 16. Топтық келісім топ серіктесі аудиттің жалпы стратегиясы және топтық аудиттің жоспарына шолу жүргізеді. (Сілт: Тарм. А22)

Топты, Оның Құрамдастарын Және Олардың Орталарын Түсіну

- 17. Аудитор ұйыммен оның ортасын білу арқылы елеулі бұрмалау тәуекелін анықтауы, бағалауы тиіс.⁷ Топтық келісім топ мыналарды орындауы қажет:
 - (a) Топты, өз құрамдас бөлімдерді және олардың орталарын білу, сондай-ақ, қабылдау немесе жалғастыру фазасында алынған топ бойынша кең қолданылатын бақылау сапасын көтереді; және
 - (b) шоғырландыру процесі туралы білім, құрамдас бөлімдер бойынша топтық ұйымбасшылығымен шығарылған нұсқау алады (Сілт: Тарм. А23-А29)
- 18. Топтық келісім топ мыналарға жеткілікті болатын білім алады:
 - (a) Шын мәні бар болуы мүмкін құрамдас бөлімдер бастапқы анықталуын растайды немесе шолады; және

⁵ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*

⁶ 300 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитін Жоспарлау*, 7-12 тармақтар

⁷ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

- (b) Алаяқтақ немесе қателерден туындаған топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы тәуекелін бағалау.⁸ (Сілт: Тарм. А30-А31)

Құрамдас Аудиторды Түсіну

19. Егер топтық келісім топ құрамдас бөлім қаржылық ақпараты бойынша жұмыс атқаруда аудитордан сұрауды жоспарланса, топтық келісім топ келесі туралы білім алады: (Сілт: Тарм. А32-А35)
- (a) Құрамдас аудитор топтық аудитке қатысты болатын әдептік талаптарға сәйкес келсе және оларды түсінеді ме, жоқ па және тәуелсіз бола ма, жоқ па? (Сілт: Тарм. А37)
- (b) Құрамдас аудитордың кәсіптік құзыреті. (Сілт: Тарм. А38)
- (c) Топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қажетті болатын деңгей бойынша құрамдас аудитордың жұмысына қатыса алды ма, жоқ па?
- (d) Құрамдас аудитор аудиторларды белсенді түрде бақылайтын заң ортасында жұмыс істейді ме, жоқ па? (Сілт: Тарм. А36)
20. Егер құрамдас аудитор топтық аудитке қатысты тәуелсіздік талаптарына сәйкес келмесе, немесе, топтық келісім топ 19(a)-(c) тізімділген басқа мәселелерге қауіптеніп қараса, топтық келісім топ құрамдас аудитордан құрамдас бөлім қаржылық ақпараты бойынша жұмыс атқаруды сұраусыз құрамдас бөлім қаржылық ақпаратына қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуы қажет. (Сілт: Тарм. А39- А41)

Елеулігі

21. Келісім топ келесіні анықтауы қажет: (Сілт: Тарм. А42)
- (a) Аудиттің жалпы стратегиясын анықтауда тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулігін анықтауы қажет.
- (b) Егер, топтың ерекше жағдайында, әрекеттердің белгілі топтары, алғашқы сальдо немесе топтық қаржылық есептілік ашылуы орын алса, және тізімділгендерге қатысты бұрмалау аз бөлігі тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулігіне қарамастан топтық қаржылық есептілік негізінде алынған қолданышулардың экономикалық шешімдеріне ықпал етсе, әрекеттердің белгілі топтарына, алғашқы сальдоға қолданылуы тиіс елеулілік деңгейі немесе деңгейлерін анықтау қажет.

⁸ 315 ХАС (Қайта қарастырылған)

- (c) Құрамдас аудитор топтық аудит мақсатымен шолу немесе аудит жүргізген жағдайда, бұл құрамдас бөлімдер құрамдас елеулілігін анықтауы қажет. Топтық қаржылық есептіліктегі түзетілмеген және анықталмаған бұрмалаулардың үйлестірілуі тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулілігінен асады, құрамдас елеулік тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулілігінен төмен болады деп осы ықтималдықты қолайлы төмен деңгейге дейін төмендетуі қажет. (Сілт: Тарм. А43-А44)
 - (d) Бұрмалаулар анық түрде дәрекілеу топтық қаржылық есептілікке қарала алмайтын шек. (Сілт: Тарм. А45)
22. Құрамдас аудиторлар топтық аудит мақсатымен аудитті орындаса, топтық келісім топ құрамдас деңгейде анықталған орындау елеулігін бағалауы керек. (Сілт: Тарм. А46)
23. Егер компонент жарғымен аудитке жатса, және топтық келісім топ топтық аудит мақсатымен аудиторлық дәлел беруге шешім қабылдаса, онда топ мыналарды анықтайды:
- (a) тұтас алғанымен құрамдас қаржылық есептілік елеулілігі; және
 - (b) компонент деңгейіндегі орындау елеулілігі
- бұл ХАС талаптарына сәйкес келеді.

Бағаланған Тәуекелдіктерге Жауап Беру

24. Аудитор қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы бағаланған тәуекелдіктерін жою үшін тиісті іс-шараларды дамытып енгізуі тиіс⁹. Топтық келісім топ топтық келісім топпен немесе компоненттер бойынша қаржылық ақпарат бойынша оның атынан құрамдас аудитормен орындалуы тиіс жұмыс түрін анықтайды (26-29 тармақтарды қараңыз). Топтық келісім топ сондай-ақ құрамдас аудиторлардың жұмысына қатысу сипатын, мерзімін, деңгейін анықтауы қажет. (30-31 тармақтарды қараңыз).
25. Егер шоғырландыру процесі немесе компоненттер бойынша қаржылық ақпарат бойынша орындалуы тиіс жұмыстың сипаты, мерзімі, деңгейі топ бойынша кең қолданылатын бақылау дұрыс жұмыс істейтінін күтулерге негізделсе, немесе, егер тек маңызына қарай шаралар ғана бекіту деңгейінде жеткілікті тиіс аудиторлық дәлел ала алмаса, топтық келісім топ бақылау нәтижелілігін тестілеу атқарады немесе тестілеуді құрамдас аудитордан сұрайды.

⁹ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

Құрамдас Бөлімдер Бойынша Қаржылық Ақпарат Бойынша Атқарылуы Тиіс Жұмыс Түрін Анықтау (Сілт: Тарм. А47)

Маңызды Құрамдас Бөлімдер

26. Оның топқа жеке қаржылық мәні себебімен маңызды болатын құрамдас бөлім үшін, топтық келісім топ немесе құрамдас аудитор оның атынан елеулік құрамдас бөлімін пайдаланып қаржылық есептілік аудитін орындайды.
27. Жағдайлардың ерекше сипаты себебімен топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмаланулар тәуекелін қамтуы ықтимал болғанымен маңызды болатын құрамдас бөлім үшін, топтық жоба бойынша топ немесе құрамдас аудитор оның атынан мыналардың бірін немесе көбін орындайды:
 - (a) Елеулілік құрамдас бөлімін пайдаланып компонент бойынша қаржылық ақпарат аудиті.
 - (b) Топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмаланулары маңызды тәуекелдеріне қатысты алғашқы сальдо, әрекеттердің топтары немесе ашулар аудиті. (Сілт: Тарм. А48)
 - (c) Топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмаланулары маңызды тәуекелдеріне қатысты ерекше сипаттағы аудиторлық шаралар. (Сілт: Тарм. А49)

Елеулі Болмайтын Құрамдас Бөлімдер Болмайтын Құрамдас Бөлімдер

28. Елеулі болмайтын құрамдас бөлімдер болмайтын құрамдас бөлімдер үшін, топтық келісім топ топ деңгейінде аналитикалық шараларды орындайды. (Сілт: Тарм. А50)
29. Егер топтық келісім топ аудиторлық пікірге негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алынбауын қарастырып шықпаса:
 - (a) Маңызды құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша орындалуы тиіс жұмыс;
 - (b) Топ бойынша кең қолданылатын бақылау және шоғырландыру бойынша орындалуы тиіс жұмыс; және
 - (c) Топ деңгейі бойынша орындалатын аналитикалық шаралар үшін, топтық келісім топ маңызды компоненттер болмайтын құрамдас бөлімдерді таңдауы тиіс және жекелеген құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша төмендегілерді орындайды немесе аудитордан оларды орындауды сұрайды: (Сілт: Тарм. А51-А53)
 - Елеулік құрамдас бөлімін пайдалану арқылы қаржылық ақпарат аудиті.

- Шот сальдосын, әрекеттер топтарын, ашулар аудиті.
- Елеулік құрамдас бөлімін пайдалану арқылы құрамда бөлім бойынша ақпаратты шолу.
- Маңызды шаралар.

Топтық келісім топ уақыт кезеңі бойынша құрамдас бөлімдердің таңдамасына қатысты.

Құрамдас Аудитор Орындайтын Жұмысқа Қатысу (Сілт: Тарм. А54-А55)

Маңызды Құрамдас Бөлімдер—Тәуекелді Бағалау

30. Егер құрамдас аудитор маңызды құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат аудитін орындаса, топтық келісім топ топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы маңызды тәуекелін анықтау үшін құрамдас аудиторлық тәуекелді бағалауға қатысады. Қатысу сипаты, мерзімі, деңгейіне топтық келісім топтың құрамдас аудиторды білуі ықпал етеді, бірақ кем дегенде мыналарды қамтиды:
- (a) Топқа маңызы бар құрамдас бизнес-белсенділік компонентін аудитормен немесе ұйымбасшылығымен талқылайды;
 - (b) Алаяқтық немесе қателерден туындайтын қаржылық ақпараттын елеулі бұрмалануына қарай құрамдас бөлімнің ұшыратылуын құрамдас аудитормен немесе ұйымбасшылығымен талқылайды; және
 - (c) Топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының анықталған маңызды тәуекелі жөніндегі құрамдас аудитордың құжаттарына шолу жүргізедү. Сондай құжаттар анықталған маңызды тәуекелге қатысты құрамдас аудитордың қорытындысын көрсететін меморандум нысанын қабыл алады.

Топтық Қаржылық Есептілік Елеулі Бұрмалануының Анықталған Маңызды Тәуекелі—Бұдан Әрі Аудиторлық Шаралар

31. Егер топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының анықталған маңызды тәуекелі құрамдас аудитор жұмысты атқаратын құрамдас бөлімде анықталса, топтық келісім топ топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының анықталған маңызды тәуекеліне жауап қайтару мақсатымен орындалуы тиіс бұдан әрі аудиторлық шаралардың тиістілігін бағалайды. Құрамдас аудиторды білу негізінде топтық келісім топ бұдан әрі аудиторлық шараларға қатысу қажеттілігін анықтайды.

Шоғырландыру Процесі

32. 17 тармаққа сәйкес, топтық келісім топ топ бойынша кең қолданылатын бақылау мен шоғырландыру процесі туралы білім алып, сонымен қоса

- құрамдас бөлімдер бойынша топтық ұйымбасшылығымен шығарылған нұсқаулар алады. Егер шоғырландыру процесі бойынша атқарылуы тиіс жұмыстың сипаты, мерзімі, деңгейі топтық бақылау нәтижелі түрде орындалауына негізделсе, немесе, егер маңызды шаралар бекіту деңгейінде жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел бере алмаса 25 тармаққа сәйкес, топтық келісім топ немесе құрамдас аудитор топтық келісім топтың сұрауынша топ бойынша кең қолданылатын бақылау нәтижелілігін тестілейді.
33. Топтық келісім топ шоғырландыру процесінен туындайтын топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы бағаланған тәуекелдіктеріне жауаптар беру мақсатымен шоғырландыру процесі бойынша бұдан әрі аудиторлық шаралар дамытып орындайды. Мына шараларға барлық құрамдас бөлімдер топтық қаржылық есептілікте енгізілуін бағалау кіреді.
34. Топтық келісім топ шоғырландыру түзетулері мен қайта топтастырудың тиістілігін, толықтығын, дәлме-дәлдігін бағалай отырып, ықтимал ұйымбасшылығының жалған сенімдерінің немесе кез-келген алаяқтық тәуекел факторларының көрсетілуін бағалайды. (Сілт: Тарм. А56)
35. Егер құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат топтық қаржылық есептілікке қолданылатын бірдей есеп саясатына сәйкес дайындалмаса, топтық келісім топ топтық қаржылық есептілікті дайындау мен көрсету мақсатымен құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат тиісті түрде түзетілгенін қарастырады.
36. Топтық келісім топ құрамдас аудитордың хабарлаусында анықталған қаржылық ақпарат (41 (с)) тармақ топтық қаржылық есептілікке енгізілген қаржылық ақпарат болып табылуын анықтайды.
37. Егер топтық қаржылық есептілікке құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат топтан ерекшеленетін қаржылық есеп кезең-соңымен бірге кірсе, топтық келісім топ тиісті түзетулер қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікке енгізілгенін бағалайды.

Кейінгі Жағдайлар

38. Топтық келісім топ немесе құрамдас аудиторлар құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша аудитті орындаса, топтық келісім топ немесе құрамдас аудиторлар құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпаратты шығару күні мен топтық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепті шығару күні аралығында пайда болатын, топтық қаржылық есептілікке түзетулерді немесе ашуларды енгізуді талап етуі мүмкін құрамдас бөлімдерге қатысты жағдайларды анықтауға арнап дамытылған шараларды орындайды.
39. Құрамдас аудиторлар құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат аудитінен басқа жұмысты атқарса, келісім топ құрамдас аудиторларға, егер

олар топтық қаржылық есептілікке түзетулерді немесе ашуларды енгізуді талап етуі мүмкін кейінгі жағдайлар туралы білсе, сол туралы хабарлауға өтініш жібереді.

Құрамдас Аудитормен Қарым-Қатынас

40. Топтық келісім топ дер кезінде құрамдас аудиторларды құрамдас бөлімнің талаптары туралы хабардар етеді. Бұл хабарлау орындалуы тиіс жұмысты, сол жұмысты пайдалануды, топтық келісім топпен құрамдас аудитор қатынастары нысаны, мазмұнын белгілейді. Мысалы: (Сілт: Тарм. А57, А58, А60)
- (a) Топтық келісім жасасақ құрамдас аудитордың жұмысын пайдаланатын шеңберін біле тұра құрамдас аудитор оның топтық келісім топпен байланысын растауға сұраныс. (Сілт: Тарм. А59)
 - (b) Топтық аудитке және, әсіресе, тәуелсіздік талаптарына қатысты әдептану талаптары.
 - (c) Құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат аудиті немесе шолу жағдайында, құрамдас бөлім елеулілігі (және, егер керек болса, әрекеттердің белгілі топтары, шот сальдосы, ашулары бойынша елеулілік деңгейі немесе деңгейлері) және бұрмалаулар топтық қаржылық есептілікке анық дәрекілеу ретінде қаралмайтын шек.
 - (d) Құрамдас аудитордың жұмысына қатысты, алаяқтық немесе қателерден туындайтын, топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы маңызды анықталған тәуекелдіктері. Келісім топ сұрауынша құрамдас аудитор дер кезінде құрамдас аудитордың жұмысына қатысты, алаяқтық немесе қателерден туындайтын, топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы маңызды анықталған тәуекелдіктері, және сондай тәуекелдіктерге құрамдас аудитордың жауаптары туралы ақпарат береді.
 - (e) Топтық келісім топпен дайындалған және байланысқан тараптар туралы тізімі және топтық келісім топ білетін кез-келген басқа байланысқан тараптар туралы тізімі. Топтық келісім топ сұрауынша құрамдас аудитор дер кезінде топтық ұйымбасшылығымен, немесе топтық келісім топпен анықталмаған байланысқан тараптар туралы ақпарат береді. Келісім топ басқа құрамдас аудиторларға қатысты сондай қосымша байланысқан тараптар туралы анықтау қажеттілігін шешеді.
41. Топтық келісім топ сұрауынша құрамдас аудитор топтық аудитке қатысты топтық келісім топтың қорытындыларымен байланысты мәселелерді хабарлайды. Сондай хабарлауға мыналар кіреді: (Сілт: Тарм. А60)
- (a) Құрамдас аудитор топтық аудитке, тәуелсіздікке және кәсіптік құзыретке қатысты әдептану талаптарына сәйкес келеді ме, жоқ па?

- (b) Құрамдас аудитор топтық келісім топтың талаптарына сәйкес келеді ме, жоқ па?
- (c) Құрамдас аудитор есеп беретін құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпаратты анықтау;
- (d) Заңнамаға сәйкес топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануына келтіретін сәйкес еместік жөніндегі оқиғалар бойынша ақпарат;
- (e) Құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпараттың түзетілмеген бұрмаланулары туралы тізім (тізімге топтық ұйымбасшылығымен хабарланған анық дәрекілеу кемшіліктер шегінен төмен болатын бұрмалауларды енгізуге керек емес (40(c)));
- (f) Ықтимал ұйымбасшылығының жалған сенімдерінің көрсетілуі;
- (g) Құрамдас бөлім деңгейі бойынша ішкі бақылау кемшіліктерін сипаттау;
- (h) Құрамдас ұйымбасшылығын қатыстыратын алаяқтық немесе күдікті алаяқтықты қоса, құрамдас бөлім деңгейінде маңызды рөлдері бар қызметкерлер, басқа маңызды мәселелер, алаяқтық құрамдас бөлім құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпараттың бұрмалануларына әкеп соғатын басқа мәселелер туралы құрамдас аудиторға немесе құрамдас бөлім өкілетті тұлғаларына ақпарат береді;
- (j) Топтық аудитке қатысты болуы мүмкін немесе аудитор топтық келісім топтың назарын аударғысы келетін кез-келген басқа мәселелер, сонымен қоса құрамдас аудитормен құрамдас ұйымбасшылығынан сұратылатын жазбаша жазуларда ескерілген ескертпелер; және
- (k) Құрамдас аудитордың жалпы мәліметтері, қорытындылары немесе пікірлері.

Алынған Аудит Дәлелдемесінің Жеткіліктілігін Және Тиістілігін Бағалау

Құрамдас Аудитордың Байланыстарын, Олардың Жұмысының Барабарлығын Бағалау

42. Топтық келісім топ құрамдас аудитордың байланыстарын бағалайды. (41 тармақты қараңыз). Топтық келісім топ:
- (a) Құрамдас аудитордың, құрамдас ұйымбасшылығының, немесе, керек болса, топтық ұйымбасшылығының байланыстарын бағалаудан туындайтын маңызды мәселелерді талқылауы; және

- (b) Құрамдас аудитордың аудиторлық құжаттары басқа байланысты бөлектеріне қарау керектігіне шешім қабылдауы тиіс. (Сілт: Тарм. А61)
43. Егер топтық келісім топ құрамдас аудитордың жұмысы жеткілікті болмауын анықтаса, топтық келісім топ қандай да бір қосымша аудиторлық шаралар орындау керектігін қарастырады, және оларды құрамдас аудитор немесе құрамдас ұйымбасшылығымен орындау керек па, жоқ па деп қарастырады.

Аудиторлық Дәлелдің Жеткіліктілігі, Тиістілігі

44. Аудитор аудиторлық тәуекелді қолайлы төмен деңгейге кеміту үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алады және сол арқылы аудиторға аудиторлық пікір негізделуі үшін дұрыс қорытындаларға келуге мүмкіншілік береді.¹⁰ Топтық келісім топ шоғырландыру процесі мен құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат бойынша топтық келісім топпен құрамдас аудиторлармен орындалған жұмыс жөнінде жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алында ма, жоқ па деп санауы қажет. (Сілт: Тарм. А62)
45. Топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға мүмкіндік болмаған кез-келген түзетілмеген бұрмалаулар (не топтық келісім топпен анықталды не құрамдас аудитормен хабарланды) және кез-келген оқиғалар туралы топтық аудиторлық пікіріге ықпалды бағалайды. (Сілт: Тарм. А63)

Топ Басшылығымен Және Топты Басқару Өкілеттілігіне Ие Қарым-Қатынас

Топтық Келісім Топпен Байланысу

46. Топтық келісім топ 265 ХАС-ке¹¹ сәйкес топтық келісім топқа және топтық өкілетті тұлғаларға ішкі бақылаудың қандай да бір анықталған кемшіліктерін хабарлау керектігін анықтайды. Осыған сәйкес, топтық келісім топ мыналарды қарастырады:
- (a) Топтық келісім топпен анықталған топ бойынша кең таратылған ішкі бақылаудың кемшіліктері;
- (b) Топтық келісім топпен анықталған құрамдас бөлім бойынша ішкі бақылаудың кемшіліктері; және

¹⁰ 200 ХАС, 17 тармақ

¹¹ 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттігі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабар Беру*

- (с) Құрамдас аудиторлар топтық келісім топтың назарына әкелген, ішкі бақылаудың кемшіліктері.
47. Егер алаяқтық топтық келісім топпен анықталса немесе құрамдас аудитормен (41(е)) назарына аударылса, немесе ақпарат алаяқтық бар болуын анықтаса, топтық келісім топ дер кезінде топтық келісім топтың қолайлы деңгейіне олардың жауапкершіліктеріне қатысты мәселелер алаяқтығын болдырмауға, анықтауға алғашқы жауапкершіліктері бар тұлғаларға ақпарат беру үшін хабарлайды. (Сілт: Тарм. А64)
48. Құрамдас аудитор жарғысы, реттеуші актілерге сәйкес немесе басқа себеппен құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат туралы аудиторлық пікір айтуы керек болуы мүмкін. Жағдайда топтық келісім топ сұрауынша топтық басшылық құрамдас бөлім бойынша қаржылық есептілікке шын мәні бар болуы мүмкін, бірақ құрамдас ұйымбасшылығы білмеуі мүмкін барлық мәселелер туралы құрамдас ұйымбасшылығын хабардар етеді. Егер топтық басшылық мәселе туралы құрамдас ұйымбасшылығын хабардар етуден бас тартса, топтық келісім топ топтың өкілетті тұлғалармен талқылайды. Егер мәселе шешусіз қалса, топтық келісім топ заңды мен кәсіптік құпиялы көретулер жағдайында құрамдас аудитор құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат туралы аудиторлық есепті шығару қажеттілігі туралы кеңес беруі тиіс пе, жоқ па деп мәселе шешілгенге дейін соны қарастырады. (Сілт: Тарм. А65)

Топтық басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен байланысу

49. Топтық келісім топ 260 ХАС¹² (Қайта қарастырылған) пен басқа ХАС-тарға сәйкес талап етілетін мәселелерді толтыру ретінде өкілетті тұлғаларды келесі мәселелер туралы хабардар етеді: (Сілт: Тарм. А66)
- (а) Құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат бойынша орындалуы тиіс жұмыстың түріне шолу.
- (б) Топтық келісім топтың елеулі құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат бойынша құрамдас аудитормен орындалуы тиіс жұмысқа жоспарланған қатысу сипатын қадағалау.
- (с) Топтық келісім топтың құрамдас аудитордың жұмысы аудиторлық жұмысқа қауіптеніп қарайтын оқиғалар.
- (d) Топтық аудитті кез-келген шектеулер, мысалы, топтық келісім топтың ақпаратты көз жеткізуі шектелетін жағдайда.
- (е) Топтық келісім топты, құрамдас ұйымбасшылығы, топтың кең бақылауына маңызды рөлі бар қызметкерлерді немесе алаяқтық топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануына нәтиже

¹² 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*

беретін басқаларды қатыстыратын алаяқтық немесе күдікті алаяқтық.

Құжаттама

50. Топтық келісім топ аудиторлық құжаттарға келесі мәселелерді енгізеді:¹³
- (a) Құрамдас бөлімдерді талдау, шын мәнідегі құрамдас бөлімдерді көрсетіп, құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша орындалуы тиіс жұмыстың түрі.
 - (b) Топтық келісім топтың елеулі құрамдас бөлімдер бойынша құрамдас аудитормен орындалған жұмысқа қатысуының сипаты, мерзімі, деңгейі, сонымен қоса, керек болса, топтық келісім топтың құрамдас аудиторлардың аудиторлық құжаттары мен қорытындыларының байланысты бөлектеріне шолуы.
 - (c) Топтық келісім топтың талаптары бойынша топтық келісім топ пен құрамдас аудиторлар арасындағы жазбаша ақпараттау.

Қолданыстағы Және Басқа Түсіндірме Материал

Заңнама, нормативтік актілер немесе басқа себептер бойынша аудит жүргізілуге тиісті құрамдастар (Сілт: Тарм. 3)

- A1. Топтық келісім топ жарғы, заңнамаға сәйкес немесе топтық аудит үшін аудиторлық дәлел беру басқа себебімен шешуіне ықпал етуі мүмкін факторларға мыналар кіреді:
- Құрамдас бөлім бойынша қаржылық есептілікті дайындауға қолданылатын және топтық қаржылық есептілікті дайындауға қолданылатын қаржылық есеп жүйелеріндегі айырмашылықтар.
 - Аудит пен құрамдас аудитормен қолданылатын басқа стандарттар мен топтық қаржылық есептілік аудитіне қолданылатын стандарттардағы айырмашылықтар.
 - Құрамдас бөлім бойынша қаржылық есептілік аудиті топтық есеп мерзімін жабу үшін аяқталады ма, жоқ па?

¹³ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы*, 8-11 және А6 тармақтар

Анықтамалары

Құрамдас бөлім (Сілт: Тарм. 9(а))

- A2. Топтың құрылымы құрамдас бөлімдер қалай анықталатынына ықпал етеді. Мысалы, топтық қаржылық есеп жүйесі бас компаниямен немесе оның филиалдарымен; еншілес ұйымдармен, немесе меншікті капиталмен немесе бухгалтерлік есеп құны әдісімен есепке алынған үлеске кірген компаниямен; бас офиспен және бөлімшелерімен дайындалуы тиіс қаржылық ақпарат беретін ұйымдастырушы құрылымға негізделуі мүмкін. Кей топтар, алайда, функция, процес, өнім немесе қызмет (немесе өнім немесе қызмет топтары) немесе географиялық орналасқан жері арқылы олардың қаржылық есеп жүйесін ұйымдастыруы мүмкін. Осыған орай, топтық немесе құрамдас ұйымбасшылығы топтық қаржылық есептілікке енгізілген қаржылық ақпаратты дайындайтын ұйымнемесе бизнесі белсенділік функцияны, процесті, өнімді немесе қызметті (немесе өнім немесе қызмет топтарын) немесе географиялық орналасқан жерлерін көрсетеді.
- A3. Құрамдас бөлімдер әр түрлі деңгейлері топтық қаржылық есеп жүйесі ішінде орын алады, осыған сәйкес жеке қарастырудан басқа үйлестіру белгілі бір деңгейлерінде құрамдас бөлімдер анықталуы мүмкін болады.
- A4. Белгілі бір деңгейде үйлестірілген құрамдас бөлімдер топтық аудит мақсатымен құрамдас бөлімді құрастыруы мүмкін; алайда, осындай құрамдас бөлім құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпаратты қамтитын топтық қаржылық есептілікті дайындайды. Бұл ХАС –ты әр түрлі топтық келісім серіктестерді және ірі топ ішіндегі шағын топтар үшін топ қолданады.

Маңызды Құрамдас Бөлім (Сілт: Тарм. 9(з))

- A5. Құрамдас бөлімнің жеке қаржылық елеулігі артқан сайын, топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмаланулары тәуекелдіктері әдетте арта бастайды. Топтық келісім топ жеке қаржылық елеулігі бар құрамдас бөлімдерді анықтауға көмек ретінде таңдап алынған көрсеткішке процентті арақатынастарды қолданады. Көтсеткішті анықтау мен оған қолданылуы тиіс процентті арақатынастарды белгілеуде кәсіптік пікір айтылады. Топтың сипатына, жағдайларына қатысты, тиісті көрсеткіштер топтың активтерін, міндеттерін, ақшалай қозғалысты, пайда, немесе сауда айналымын қамтиды. Мысалы, топтық келісім топтың қарауынша таңдап алынған көрсеткіші бойынша 15% пайыздан асатын құрамдас бөлімдер елеулі құрамдас бөлімдер болуы ықтимал. Жоғары немесе төмен процентті арақатынастар алайда жағдайларға тән болып саналуы ықтимал.

А6. Топтық келісім топ сондай-ақ құрамдас бөлімді оның ерекше сипаттағы жағдайлары бойынша топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулары елеулі тәуекелдіктерін анықтауы мүмкін құрамдас бөлімдер ретінде анықтайды (ерекше аудиторлық қарастыруды талап ететін тәуекелдіктер¹⁴). Мысалы, құрамдас бөлім валютамен сатып-алуға жауапты болып, елеулі бұрмалаулар маңызды тәуекеліне топты ұшыратады, құрамдас бөлім топ үшін жеке қаржылық елеулілігі болса да.

Құрамдас Аудитор (Сілт: Тарм. 9(b))

А7. Топтық келісім топтың мүшесі топтық келісім топтың сұрауынша топтық аудит мақсатымен құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқарады. Осындай орын алса, сол сияқты топтық келісім топтың мүшесі құрамдас аудитор болып табылады.

Жауапкершілігі (Сілт: Тарм. 11)

А8. Құрамдас аудиторлар топтық аудит мақсатымен құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқарып, сондайлар олардың жалпы мәліметтерге жауапты болып, топтық келісім топтың серіктесі немесе топтық келісім топтың серіктесі фирмасына топтық аудиторлық пікір айтуға жауапты болады.

А9. Топтық келісім топ құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпаратқа қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмағанымен топтық аудиторлық пікір жетілдірілсе, топтық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есептегі сондай сілтеме жағдайларды барабар түсіндіруге қажетті болғанша Модификациялауы үшін негізгі компоненті аудиторға сілтеусіз себептерді суреттейді.¹⁵

Қабылдау Және Жалғастыру

Қабылдау Немесе Жалғастыру Сатысында Түсінік Алу (Сілт: Тарм. 12)

А10. Жаңа келісім жағдайында топтық келісім топтың топ, оның құрамдас бөлімдер, олардың ортасы туралы білімі мынадан алынуы мүмкін:

- Топтық ұйымбасшылығымен берілген ақпарат;
- Топтық ұйымбасшылығымен байланысу; және
- Қажет болса, алдыңғы топтық келісім топпен байланысу, құрамдас ұйымбасшылығымен қатыныстар, немесе құрамдас аудиторлармен байланысу.

¹⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 27-29 тармақтар

¹⁵ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 20 тармақ

А11. Топтық келісім топтың біліміне мына мәселелер қарастырылды:

- Топтық құрылым, сонымен қоса заңды мен ұйымдыстарушы құрылымдар (топтық қаржылық есеп жүйесі ұйымдастырылды).
- Топқа елеулілігі бар құрамдас бөлімдердің бизнес-белсенділік, өнеркәсіптік пен реттеуші, экономикалық және саяси орта.
- Қызмет көрсетуші ұйымдарды пайдалану, коллективті қызмет көрсетуші орталық.
- Топтың бақылауын сипаттау.
- Шоғырландыру процесінің күрделілігі.
- Топтық келісім топ серіктесінің фирмасынан немесе жүйесінен тыс болатын құрамдас аудиторлар кез-келген құрамдас бөлімдер бойынша, қаржылық ақпарат бойынша және бір немесе одан да көп аудиторларды тағайындау ға топтықұйымбасшылығының тұжырымдамасы бойынша жұмыс атқарды ма, жоқ па?
- Топтық келісім тобы:
 - Құрамдас өкілетті тұлғалармен, құрамдас ұйымбасшылығымен, құрамдас ақпаратпен, мен құрамдас аудиторлармен байланысуға шексіз рұқсат етілді ме, жоқ па? (топтық келісім топпен ізделіп отырған байланысты аудиторлық құжаттар); және
 - Құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқара алады ма, жоқ па?

А12. Келісімді жалғастыру жағдайында, топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қабілетіне маңызына қарай өзгерістер ықпал етуі мүмкін, мысалы:

- Топтық құрылымындағы өзгерістер (мысалы, сатып алулар, негізгі қорларды пайдалану, қайта ұйымдастыру, немесе топтық қаржылық есеп жүйесі ұйымдастырылуындағы өзгерістер).
- Құрамдас бөлімдердің бизнес-белсенділігіндегі өзгерістер.
- Топтың өкілетті тұлғалар, топтық басшылық немесе елеулі құрамдас бөлімдердің негізгі ұйымбасшылығының құрамындағы өзгерістер.
- Топтық келісім топтың топ немесе топтық ұйымбасшылығының құзыретіне, адалдығына қауіптеніп қарауы.
- Топ бақылауындағы өзгерістер.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіндегі өзгерістер.

Жеткілікті Тиісті Аудиторлық Дәлел Ауды Күтулер (Сілт: Тарм. 13)

- A13. Топқа тек елеулі құрамдас бөлімдер болып саналмайтын құрамдас бөлімдер кіреді. Егер келісім топ төмендегілерді орындай алса, топтық келісім серіктесі жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алады:
- (a) Кей құрамдас бөлімдер бойынша, қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқару; және
 - (b) Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қажетті деңгей бойынша басқа құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат жөнінде құрамдас аудитормен орындалған жұмысқа қатысу.

Ақпаратты Қол Жеткізу (Сілт: Тарм. 13)

- A14. Келісім топ ақпаратты көз жеткізуі топтық ұйымбасшылығымен жоя алмайтын жағдайлармен шектеле алады, мысалы, құпиялылықты немесе құпия мәліметтеріне қатысты заңдар немесе топтық ұйымбасшылығымен ізделіп отыруына байланысты аудиторлық құжаттарға қарауға рұқсат еткізуден құрамдас бас тартуы. Сондай-ақ бұл топтық ұйымбасшылығымен шектеле алады.
- A15. Ақпаратты көз жеткізуге рұқсат етілмесе, топтық келісім топ әлі жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алады; алайда, бұл мүмкін болмайды, егер құрамдас бөлімнің елеулігі атса. Мысалы, топ меншікті капитал бойынша есеп әдісі бойынша есептелген құрамдас бөлімнің өкілетті тұлғалары, ұйымбасшылығы, аудиторымен байланысуға рұқсат етілмейді (топтық келісім топпен ізделіп отырған байланысты аудиторлық құжаттар). Егер құрамдас бөлім елеулі құрамдас бөлім болмаса, және келісім топ құрамдас бөлімнің қаржылық есептілігі толық пакеті бар болса, сонымен қоса аудиторлық есеп бар болса, және құрамдас бөлімге қатысты келісім топпен сақталып қоятын ақпаратқа кіруге рұқсат етілсе келісім топ пікірінше бұл ақпарат бұл құрамдас бөлімге қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел құрастырады. Егер құрамдас бөлім елеулі құрамдас бөлім болса, алайда, келісім топ топтық аудит жағдайларына қатысты бұл ХАС талаптарына сәйкес келе алмайды. Мысалы, келісім топ құрамдас аудитордың жұмысына қатысу үшін 30-31 тармақтардағы талаптарға сәйкес келе алмайды. Атап айтқанда келісім топ бұл құрамдас бөлімге қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмайды. Топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қабілетінің ықпалы 705 ХАС (Қайта қарастырылған) шеңберінде қарастырылады.
- A16. Топтық келісім топ жеткілікті тиісті дәлел ала алмайды, егер топтық басшылық елеулі құрамдас бөлімнің ақпаратын топтық келісім топтың немесе құрамдас аудитордың көз жеткізуіне шек қояды.

- A17. Топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алса да, егер сондай шектеулер елеулі құрамдас бөлім болып саналмайтын құрамдас бөлімге қатысты болса, шектеу себебі топтық аудиторлық пікірге ықпал етеді. Мысалы, бұл топтық келісім топтың сауалнамасына топтық ұйымбасшылығының жауаптары сенімділігіне, топтық келісім топқа топтық ұйымбасшылығының көрсетілімдерінің сенімділігіне ықпал етеді.
- A18. Заңнамаға сәйкес топтық келісім серіктесі келісімді қабылдаудан немесе орындаудан бас тартпауы тиіс. Мысалы, кей құзырлы аймақтарда аудитор уақыттың белгілі кезеңі үшін тағайындалып, бұл кезеңнің соңына дейін келісімді қабылдаудан бас тартпайды. Сонымен қоса, қоғамдық секторда, келісімді орындаудан бас тарту қол жетерлік болмайды, оның себебі жауапкершіліктің сипаты немесе қоғамдық мүдделер. Осыған сәйкес, бұл ХАС топтық аудитке қолданылады, және топтық келісім топтың жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қабілетінің ықпалы 705 ХАС (Қайта қарастырылған) аясында қарастырылады
- A19. 1 қосымшада меншікті капитал бойынша, есеп әдісі бойынша есептелген құрамдас бөлімге топтық келісім топтың жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қабілеті бойынша кәсіптік пікір қамтитын аудиторлық есепке мысал көрсетілді, бірақ топтық келісім топтың пікірінше, ықпалы елеулі болып, сенімді болмайды.

Келісім Шарттары (Сілт: Тарм. 14)

- A20. Келісім шарттары қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін анықтайды.¹⁶ Қосымша мәселелер топтық аудиторлық келісімге енгізіледі, мысалы:
- Топтық келісім топ пен құрамдас аудиторлар қатынастары заңнамаға сәйкес ықтимал болатын деңгей бойынша шектеледі;
 - Құрамдас аудитор, өкілетті тұлғалар, құрамдас ұйымбасшылығы қатынастары, сонымен қоса ішкі бақылаудың елеулі кемшіліктері туралы хабарлау топтық келісім топқа ақпарат берілуі керек;
 - Қаржылық есеп мәселесіне қатысты реттеуші орындар мен құрамдас бөлімдер маңызды қатынастары топтық келісім топқа хабарлануы тиіс; және
 - Топтық келісім топ пікірінше қажетті болатын деңгейі бойынша мыналарға рұқсат етіледі:
 - Құрамдас ақпаратты, құрамдас бөлімдерді басқаруға ие тұлғаларды, құрамдас аудиторларды көз жеткізу (топтық келісім топпен ізделіп отырған байланысты аудиторлық құжаттарды қоса); және

¹⁶ 210 ХАС, 8 тармақ

- Құрамдас бөлімдер жөніндегі қаржылық ақпарат бойынша жұмысты орындау немесе құрамдас аудитордан осы жұмысты орындауға сұрау.

A21. Төмендегілерге қатысты шектеулер:

- құрамдас ақпаратты, құрамдас бөлімдерді басқаруға ие тұлғаларды, құрамдас аудиторларды көз жеткізу (топтық келісім топпен ізделіп отыруына байланысты аудиторлық құжаттарды қоса); немесе
- топтық келісім серіктестің топты аудиторлық келісімді

қабылдауынан кейін құрамдас бөлімдер жөніндегі қаржылық ақпарат бойынша орындалуы тиіс жұмыс топтық аудиторлық пікірге ықпал етуі мүмкін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қабілеті құрастырады. Егер бас тарту заңнамаға сәйкес мүмкін болса, сирек кез болатын жағдайда бұл келісімді орындаудан бас тартуға әкеледі.

Жалпылама Аудит Стратегиясы және Аудит Жоспары (Сілт: Тарм. 16)

A22. Топтық келісім серіктесі аудиттің жалпы стратегиясын, аудиттің жоспарлауына шолуы топтық аудиторлық келісімді қадағалауға топтық келісім топтың жауапкершілігін орындаудың маңызды бір бөлігі болып табылады.

Топты, Оның Құрамдастарын Және Олардың Орталарын Түсіну

Топтық Келісім Тобы Түсінік Алатын Мәселелер (Сілт: Тарм. 17)

A23. 315 ХАС-ке (Қайта қарастырылған) сәйкес сала, реттеуші мен субъектке ықпал ететін басқа сыртқы факторлар қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі; субъекттің сипаты, мақсаттары мен стратегияларына мен байланысты іскерлік тәуекелдіктері; субъекттің қаржылық шаруашылық қызметінің өлшеу мен шолу процесі туралы мәселелер туралы нұсқау ұсынылды.¹⁷ Бұл ХАС 2 қосымшасында топқа, сонымен қоса шоғырландыру процесіне қатысты ерекше сипаттағы нұсқау ұсынылған.

Құрамдас Бөлімдер Бойынша Топтық Келісім Топпен Шығарылған Нұсқау (Сілт: Тарм. 17)

A24. Қаржылық ақпараттың тұтастығына, салыстырылатындығына жету үшін, топтық басшылық әдетте құрамдас бөлімдер бойынша нұсқау шығарады. Сондай нұсқауларларда топтық қаржылық есептілікке енгізілуі тиіс құрамдас бөлімдер жөніндегі қаржылық ақпарат туралы талаптар көрсетіліп, әдетте қаржылық есеп шаралары бойынша нұсқау мен есеп толық пакетін қамтиды. Есептің толық пакеті әдетте топтық қаржылық

¹⁷ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), A25-A49

есептілікпен үйлестіру үшін стандартты пішімдерден тұрады. Олар, алайда, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындалған, көрсетілген толық қаржылық есептіліктің нысанын қабыл алады.

A25. Нұсқауларға әдетте мыналар кіреді:

- Қолданылуы тиіс есеп саясаты;
- Топтық қаржылық есептілікке қолданылатын заңды мен басқа ашулым талаптары, сонымен қоса:
 - Сегменттерді анықтау мен олар туралы есеп беру;
 - Байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттері;
 - Топтың ішкі әрекеттері мен сатудан тыс пайда;
 - Топтың ішкі шот сальдосы; және
- Есеп беру мерзімі.

A26. Топтық келісім топтың нұсқаулар туралы біліміне манылар кіреді:

- Есеп беру пакетін жабу бойынша нұсқаулардың анықтығы мен қолайлығы.
- Нұсқаулар:
 - Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің сипаттамаларын адекватты түрде белгілейді ме, жоқ па;
 - Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына сәйкес келуге жеткілікті болатын ашуларды, мысалы, байланысқан тараптар қатынастары мен әрекеттерін ашуларды, және сегментті ақпаратты анықтайды ма, жоқ па;
 - Шоғырландыру түзетулерін, топтың ішкі әрекеттерін, сатудан тыс қалған пайдаларды, топтың ішкі шот сальдосын анықтайды ма, жоқ па; және
 - Құрамдас ұйымбасшылығымен қаржылық ақпаратты қуаттайды ма, жоқ па.

Алаяқтық (Сілт: Тарм. 17)

A27. Аудитор алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалау тәуекелін анықтап бағалауы тиіс, бағаланған тәуекелдіктерге тиісті жауаптарды дамытып енгізеді.¹⁸ Алаяқтықтан туындаған топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалау тәуекелін анықтауға қолданылған ақпарат мыналардан тұрады:

¹⁸ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*

- Топтық қаржылық есептілік алаяқтықтан елеулі түрде бұрмалануы мүмкін топтық ұйымбасшылығының тәуекелді бағалауы.
- Топтағы алаяқтық тәуекелін анықтауға, жауаптауға топтық ұйымбасшылығының процесі, сонымен қоса топтық ұйымбасшылығымен анықталған кез келген ерекше алаяқтық тәуекелі немесе шот сальдосы, әрекеттердің топтары, немесе алаяқтық тәуекелі орын алуы мүмкін ашулар.
- Алаяқтық тәуекелі орын алуы мүмкін ерекше құрамдас бөлімдер орын алады ма, жоқ па?
- Топты басқаруға өкілетті тұлғалар топтағы тәуекелдіктерді анықтауға топтық ұйымбасшылығының процестер мониторингін қалай жүргізеді, және топтық ұйымбасшылығымен орнатылған бұл тәуекелдіктерді төмендетуге арналған бақылау мониторингін қалай жүргізеді?
- Олар құрамдас бөлім немесе топқа ықпал ететін кез келген нағыз, күдікті алаяқтық туралы білім бар-жоқтығы туралы топтық келісім топтың сауалнамасына топты басқаруға өкілетті тұлғалар, топтық ұйымбасшылығы, ішкі аудиттің жауаптары (және егер тиісті болса, құрамдас ұйымбасшылығы, құрамдас аудиторлар, және басқалар).

Топтық Қаржылық Есептіліктің Елеулі Бұрмалану Тәуекелі Туралы Топтық Келісім Топтың Мүшелері Құрамдас Аудиторлармен Алаяқтық Тәуекелін Қоса Талқылау (Сілт: Тарм. 17)

A28. Топтық топтың негізгі мүшелері алаяқтықтан немесе қателерден туындаған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануына субъектінің ұшыратылуын, әсіресе, алаяқтықтан туындаған тәуекелге екпін соғып талқылауы қажет. Топтық аудит жағдайында, бұл талқылауларға құрамдас аудиторлар қатысады.¹⁹ Топтық келісім топтың талқылауға кімді шақыру шешімі, олар қалай және қашан пайда болғанын анықтауы, олардың деңгейін шешіміне топпен алдыңғы тәжірибе мысалы факторлар ықпал етеді.

A29. Мұндай талқылаулар төмендегі мүмкіншілік береді:

- Құрамдас бөлімдер мен олардың ортасы туралы біліммен бөлісу, сонымен қоса топтың бақылауы.
- Құрамдас бөлімдер немесе топ іскерлік тәуекелдіктері туралы ақпарат алмасу.

¹⁹ 240 ХАС, 16 тармақ; 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 10 тармақ

- Топтық қаржылық есептілік алаяқтық немесе қате нәтижесіндегі елеулі бұрмалауларға қалай және қашан ұшыратылады, топтық басшылық және құрамдас ұйымбасшылығы алаяқтық қаржылық есепті қалай тудырады, бүркемелейді, және құрамдас бөлімдердің активтері қалай бұрмаланады деп пікір алмасу.
- Алаяқтық қаржылық есепке әкелетін табыстарды алуды тудыратын топтық немесе құрамдас ұйымбасшылығымен орындалған тәжірибелерді анықтау, мысалы, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келмейтін табысты мойындау шаралары.
- Алаяқтық жасау үшін топтық ұйымбасшылығы, құрамдас ұйымбасшылығы немесе басқаларға стимул немесе қысым жасайтын топқа ықпал ететін сыртқы мен ішкі факторларды анықтау, алаяқтық жасауға мүмкіншілік беру, немесе топтық ұйымбасшылығы, құрамдас ұйымбасшылығы, немесе басқалар алаяқтық жасауды негіздей алатын мәдениет немесе ортаны анықтау.
- Топтық немесе құрамдас ұйымбасшылығы бақылауды елемеуінің тәуекелін қарастыру.
- Бірегей бухгалтерлік саясат топтық қаржылық есептілік үшін құрамдас бөлімдер жөніндегі қаржылық ақпаратты дайындауға қолданылды ма, жоқ па деп қарастыру керек, және, керек болмаса, бухгалтерлік саясаттағы айырмашылықтар қалай анықталады және түзетіледі (қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қажет болса)..
- Құрамдас бөлімдерде анықталған алаяқтықты, немесе құрамдас бөлімдегі алаяқтықтың бар болуын анықтайтын ақпаратты талқылау.
- Ұлттық заңдарға немесе ережелерге сәйкес келмейтіндігін көрсететін ақпараттармен бөлісіңіз, мысалы, пара төлеу және трансферттік бағалардың дұрыс қолданылмауы.

Тәуекелдік факторлары (Сілт: Тарм. 18)

A30. 3 Қосымшада жекелеген немесе бірге алғанда алаяқтық тәуекелін қоса топтық қаржы есептіліктің елеулі бұрмалануын анықтауы ықтимал жағдайларға мысалдар көрсетілді.

Тәуекелді Бағалу (Сілт: Тарм. 18)

A31. Топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы тәуекелінің топтық деңгейіндегі топтық келісім топтың бағалауы төмендегілер мысалы ақпаратқа негізделеді:

- Топ, оның құрамдас бөлімдер, олардың ортасы мен шоғырландыру процесі туралы білімнен алынған ақпарат, сонымен қоса топтың бақылауы мен шоғырландыруға қатысты бақылауды әзірлеп, енгізуді бағалауда алынған аудиторлық дәлел.
- Құрамдас аудиторлардан алынған ақпарат.

Құрамдас Аудиторды Түсіну (Сілт: Тарм. 19)

A32. Топтық келісім топ құрамдас аудитор туралы білімнен алады, ол құрамдас аудитордан топтық аудит үшін құрамдас бөлім жөніндегі қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқаруды сұрауды жоспарланған жағдайда. Мысалы, топтық келісім топ топтық деңгейде талдамалы шараларды орындауды жоспарлауы туралы білім алуға қажет.

Құрамдас Аудиторлар Мен Аудиторлық Дәлелдеме Қайнар Көздері Туралы Білім Алу Кезіндегі Топтық Келісім Топтың Шаралары (Сілт: Тарм. 19)

A33. Топтық келісім топтың құрамдас аудитор білім алуға қатысты шаралары сипатына, мерзіміне, деңгейіне құрамдас аудитормен тәжірибе немесе мәліметтер, және топтық келісім топ пен құрамдас аудитор жалпы саясатқа мен шараға жататын деңгей факторлары ықпал етеді, мысалы:

- Топтық келісім топ пен құрамдас аудитор:
 - Жұмысты атқару үшін жалпы саясат пен шара (мысалы, аудиторлық әдістеме);
 - Сапаны бақылау жалпы саясаты мен шаралары; немесе
 - Жалпы мониторинг саясаты мен шарасы.
- Бұның сәйкестігі немесе ұқсатығы:
 - Заңнама мен құқықтық актілер немесе заңды жүйе;
 - Кәсіптік қадағалау мен сыртқы сапаны растау;
 - Оқыту мен тренингтер;
 - Кәсіптік ұйымдар мен стандарттар; немесе
 - Тіл мен мәдениет.

A34. Бұл факторлар өзара бірін бірі жоққа шығармайтын. Мысалы, жалпы сапаны бақылаудың сониторинг саясаты мониторингін және жалпы аудиторлық әдістеме дәйекті түрде қолданбайтыны мен топтық келісім топ секілді жұмыс істейтін А құрамдас аудитор туралы білім алуға қатысты топтық келісім топтың шаралары деңгейі жалпы сапаны бақылау, мониторинг шараларын, жалпы аудиторлық әдістемені дәйекті түрде қолданбайтын және шетелдік заңды құзырлы аймақта жұмыс істейтін В құрамдас аудитор туралы білім алу кезіндегі топтық келісім топтың

шаралары деңгейінен төмен болады. А және В құрамдас аудиторларға қатысты орындалған шаралардың сипаты сондай-ақ әр түрлі болады.

А35. Топтық келісім топ бірнеше жолдар арқылы құрамдас аудитор туралы білім алады. Құрамдас аудиторды қатыстырудың бірінші жылы ішінде, топтық келісім топ мыналарды орындайды:

- Топтық келісім топ пен құрамдас аудитор жалпы мониторинг саясатына, шараларына сәйкес жұмыс істейтін және келетін фирма немесе жүйенің өкілдерін көрсеткен жағдайда, сапаны бақылау мониторингі жүйесінің нәтижелерін бағалау;²⁰
- 19 (а)-(с) тармақтағы мәселелерді талқылау үшін құрамдас аудиторларға барып келу;
- 19(а)-(с) тармақтағы мәселелерді жазбаша түрде растау үшін компонентті аудиторға сұраныс жіберу. 4 қосымша құрамдас аудитордың жазбаша растаулары мысалдарынан тұрады;
- 19(а)-(с) тармақтағы мәселелер туралы сауалнамаларды жабу үшін құрамдас аудиторға сұраныс жіберу
- Құрамдас аудиторды топтық келісім топтың серіктесі фирмасындағы қызметкерлерімен, немесе құрамдас аудитор туралы білімі бар жоғары абыройы бар үшінші жақпен талқылау; немесе
- Құрамдас аудитор жататын кәсіптік субъекттен, құрамдас аудитор лицензия алатын орындардан, немесе үшінші жақтардан растауларды алу.

Кейінгі жағдайларда құрамдас аудитор туралы білім топтық келісім топтың құрамдас аудитормен алдыңғы тәжірибеде негізделеді. Топтық келісім топ сұрауынша құрамдас аудитор 19 (а)-(с) тармақта тізімділген мәселелерге алдыңғы кезеңнен бастап өзгерістер енгізілді ме жоқ па деп қуаттайды.

А36. Тәуелсіз қадағалаушы орындар аудит кәсібін қадағалау мен аудиттің сапасын мониторингілеу үшін орнатылған, реттеуші ортаға ие біліктілігі топтық келісім басқа құрамдас аудитордың тәуелсіздігін және құзыретін анықтауға көмек береді. Реттеуші орта бойынша ақпарат құрамдас аудитор немесе тәуелсіз қадағалаушы орындар қамсыздандырған ақпараттан алынады.

²⁰ СБХС 1 талабына сай *Қаржылық Ақтарауаттың Аудиттері Мен Шолуын, Ақтарауаттың Дұрыстығын Растау Және Ілеспелі Қызметтер Көрсету Бойынша Өзге Де Келісімдерді Орындайтын Фирмалардың Сапасын Бақылау*, 54 тармақ, немесе кем дегенде қатаң болатын ұлттық талаптар.

Топтық Аудитке Қатысты Әдептік Талаптар (Сілт: Тарм. 19(a))

A37. Топтық аудит мақсатымен құрамдас бөлім жөніндегі қаржылық ақпарат бойынша жұмысты атқару кезінде, құрамдас аудитор топтық аудитке қатысты әдептану талаптарына жатады. Осындай талаптар ерекшеленеді немесе құрамдас аудиторға қолданылатындарды толтыру ретінде құрамдас аудитордың заңды құзырлы аймақтарында статусты аудитті орындағанда. Сондай-ақ топтық келісім топ құрамдас аудитордың білімін алады және топтық аудитке қатысты, топтық аудиттегі құрамдас аудитордың жауапкершіліктерін орындауға жеткілікті болатын талаптарына сәйкес келеді.

Құрамдас Аудитордың Кәсіптік Құзыреті (Сілт: Тарм. 19(b))

A38. Топтық келісім топтың құрамдас аудитордың кәсіптік құзыретін білуі мынадан тұрады:

- Аудит және құрамдас аудитордың жауапкершіліктерін орындауға жеткілікті болатын басқа стандарттар туралы білім өңдейді;
- Белгілі бір құрамдас бөлім бойынша, қаржылық ақпарат бойынша жұмыс атқаруға қажетті болатын ерекше дағдыларды өңдейді (мысалы, салалық ерекше дағды); және
- Қажет болса, құрамдас аудитордың жауапкершіліктерін орындауға жеткілікті болатын қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі туралы білім өңдейді (құрамдас бөлімдер бойынша шығарылған нұсқаулар әдетте қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің сипаттамаларын сипаттайды).

Топтық Келісім Топтың Құрамдас Аудитор Туралы Білімін Пайдалану (Сілт: Тарм. 20)

A39. Топтық келісім топ мына фактіні ескеруі қажет: құрамдас аудитор оның жұмысын атқаруға қатысу арқылы немесе қосымша тәуекелді бағалау арқылы немесе құрамдас бөлім жөніндегі қаржылық ақпаратқа қатысты бұдан әрі аудиторлық орындау арқылы тәуелді қалады.

A40. Алайда, топтық келісім топ құрамдас аудитордың кәсіптік құзыреті (мысалы, салалық ерекше біліктілік жетіспеушілігі), немесе құрамдас аудитор оның жұмысын атқаруға қатысу арқылы немесе қосымша тәуекелді бағалау арқылы немесе құрамдас бөлім жөніндегі қаржылық ақпаратқа қатысты бұдан әрі аудиторлық орындауға қатысу арқылы аудиторларды белсенді түрде қадағалайтын орта аясында жұмыс істейтін фактіде қауіптеніп қараудан өте алады.

A41. Құрамдас аудитордың аудиторлық құжаттарына заңнама рұқсат еткенде, топтық келісім топ сұрауынша құрамдас аудитор байланысты ақпаратты қамтитын меморандумды дайындау арқасында бұл кедергіден өтеді.

Елеулігі (Сілт: Тарм. 21-23)

А42. Аудитор мына шараларды орындауға міндетті:²¹

- (a) Аудиттің жалпы стратегиясын орнату кезінде, аудитор төмендегі анықтайды:
 - (i) Тұтас алғанымен қаржылық есептілікке қарай елеулік; және
 - (ii) Егер, субъекттің ерекше жағдайларында, тұтас алғанымен қаржылық есептілік елеулігінен басқа аз сомалардың кемшіліктері қаржылық есептілік негізінде экономикалық шешімдерге ықпал ететін әрекеттердің белгілі топтары, шот сальдосы немесе ашулар орын алса, әрекет ететін белгілі топтары, шот сальдосы немесе ашуларға қолданылуы тиіс елеулік деңгейі немесе деңгейлері; және
- (b) Орындау елеулігін анықтау.

Топтық аудит шеңберінде елеулік тұтас алғанымен қаржылық есептілік пен құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат үшін белгіленген. Тұтас алғанымен қаржылық есептілік елеулігі топтық аудиттің жалпы стратегиясын орнату кезінде қолданылады.

- А43. Топтық қаржылық есептіліктегі түзетілмеген және анықталмаған кемшіліктердің тіркестері топтық қаржылық есептілік елеулігінен асуы ықтималдығы қолайлы төмен деңгейге дейін төмендету үшін құрамдас елеулік тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулігінен төмен болады. Әр түрлі құрамдас елеулік әр түрлі құрамдас бөлімдер үшін енгізіледі. Құрамдас елеулік тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулігінің арифметикалық бір бөлігі болмауы қажет, және демек әр түрлі құрамдас бөлімдердің құрамдас елеулігінің тіркестері тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулігінен асады. Құрамдас елеулік топтық аудиттің жалпы стратегиясын орнату кезінде қолданылады.
- А44. Құрамдас елеулік қаржылық ақпараты бойынша 26, 27 (a) және 29 тармақтарға сәйкес топтық аудиттің бір бөлігі ретінде аудит немесе шолу орындалатын құрамдас бөлімдерге арналған. Құрамдас елеулік түзетілмеген, анықталған кемшіліктер жеке немесе тіркестерде алынғанда елеулі болуын белгілеу үшін құрамдас аудитормен қолданылады.
- А45. Кемшіліктер бойынша шек құрамдас елеулікті толтыруға анықталады. Кемшіліктер бойынша шектен асатын құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпаратта анықталған кемшіліктер топтық келісім топқа хабарланады.

²¹ 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*, 10-11 тармақтар

А46. Құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат аудиті жағдайында, құрамдас аудитор (немесе топтық келісім топ) құрамдас деңгейде орындауды анықтайды. Құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпараттың түзетілмеген, анықталмаған кемшіліктерінің тіркестері құрамдас елеулігінен асуы ықтималдығы қолайлы деңгейге дейін төмендетуі қажет. Іс жүзінде топтық келісім топ бұл төмен деңгейде құрамдас елеулікті енгізеді. Осындай орын алса, құрамдас аудитор құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат тәуекелін бағалау мен бағаланған тәуекелдіктерге бұдан әрі аудиторлық шараларды орындау, сондай-ақ, түзетілмеген анықталған кемшіліктер жеке немесе тіркестерде алынғанда елеулі болуын белгілеу мақсатымен құрамдас елеулікті қолданады.

Бағаланған Тәуекелдіктерге Жауап Беру

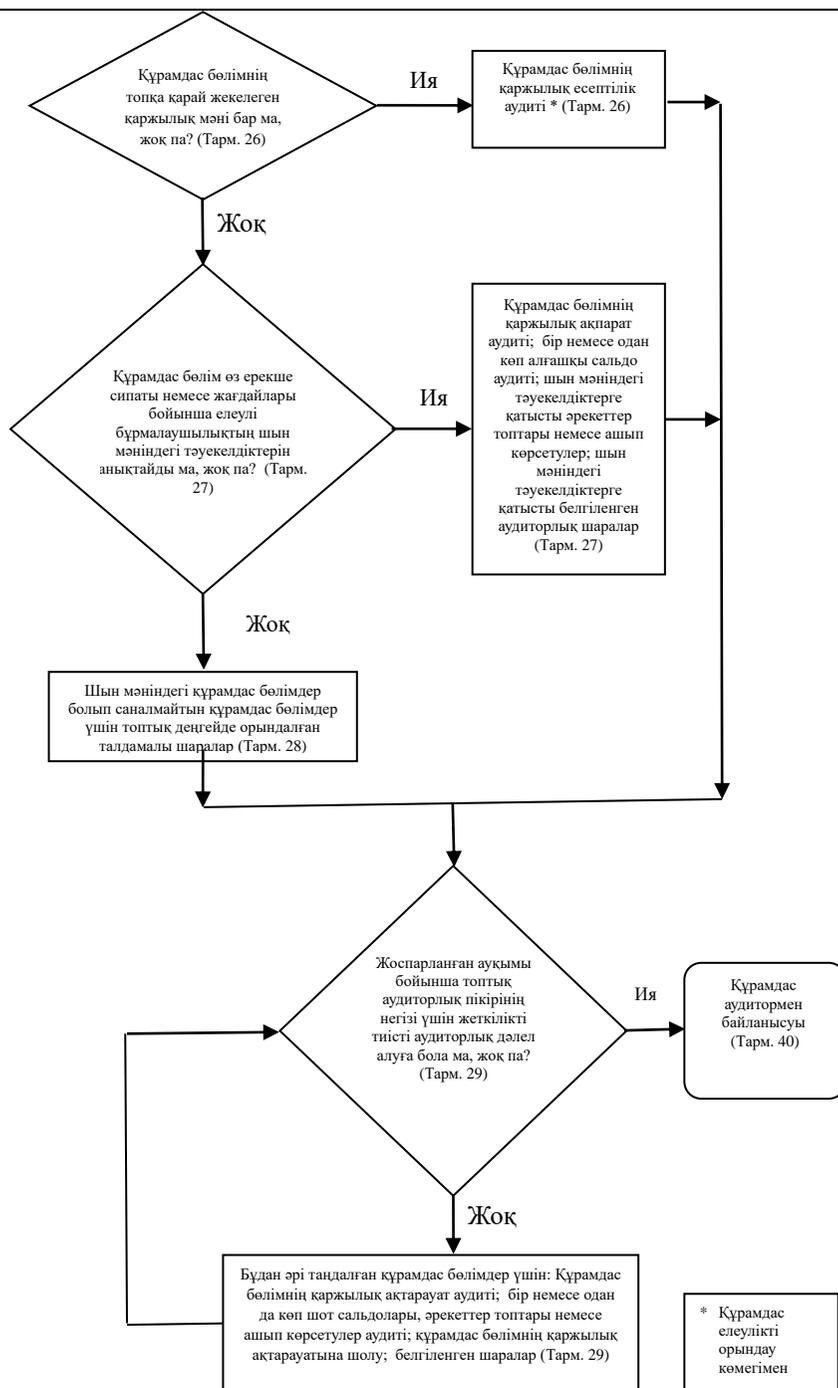
Құрамдас Бөлімдер Бойынша Қаржылық Ақпарат Бойынша Жұмыс Түрін Анықтау (Сілт: Тарм. 26-27)

А47. Топтық келісім топтың құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс түрін анықтауы және құрамдас аудитордың жұмысына өз қатысуына мыналар ықпал етеді:

- (a) Құрамдас бөлімнің елеулігі;
- (b) Топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануынан анықталған маңызды тәуекелі;
- (c) Топтық келісім топтың топтың бақылауының әзірленуін бағалауы мен олар енгізілген-енгізілмегенін анықтайды; және
- (d) Топтық келісім топтың құрамдас аудиторды білуі.

Төмендегі кесте құрамдас бөлімнің елеулігі құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс түрін анықтауына қалай ықпал ететінін көрсетеді.

АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУ - ТОПТЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТИ
(ҚҰРАМДАС АУДИТОРЛАР ЖҰМЫСЫН ҚОСА АЛҒАНДА)

Маңызды Құрамдас Бөлімдер (Сілт: Тарм. 27(b)-(c))

- A48. Топтық келісім топ құрамдас бөлімді маңызды құрамдас бөлім секілді анықтайды, өйткені бұл құрамдас бөлім өз ерекше сипаты немесе күйі салдарынан топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының маңызды тәуекелін қамтиды. Осындай орын алса, топтық келісім топ ықтимал маңызды тәуекелімен ықпал етілетін шот сальдосын, әрекеттер топтарын, немесе ашуларды анықтай алуы ықтимал. Осындай орын алса, топтық келісім топ шот сальдосы, әрекеттердің топтары, немесе ашулардың аудитін орындауға шешім қабылдай алады немесе құрамдас аудитордан бұл аудитті орныдауды сұрауға шешім қабылдайды. Мысалы, А6 та көрсетілген жағдайда, құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс бұл құрамдас бөлімді шетелдік валютамен сатып-алу ықпал ететін шот сальдосы, әрекеттердің топтары, немесе ашулардың аудитімен шектеледі. Топтық құрамдас аудитордан келісім топ шот сальдосы, әрекеттердің топтары, немесе ашулардың аудитін орныдауды сұрауға шешім қабылдаса, топтық келісім топтың хабарласуында (40 тармақты қараңыз) көпшілікті қаржылық есеп баптары үйлеседі.
- A49. Топтың келісім тобы қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануының ықтимал маңызды тәуекеліне жауап беретін аудиторлық шараларды әзірлейді. Мысалы, тауарлы-материалдық қорлардың ескіру қауіпі болған жағдайда, топтың келісім тобы орындай алады немесе құрамдас аудитордан орындауды талап ете алады, ықтимал ескірген босалқылардың үлкен көлемін құрайтын компонент бойынша тауарлық-материалдық құндылықтарды бағалау бойынша аудиторлық процедуралар, бірақ бұл маңызды емес.

Маңызды Құрамдас Бөлімдер Болмайтын Құрамдас Бөлімдер (Сілт: Тарм. 28-29)

- A50. Келісім жағдайларына қатысты, құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат талдамалы шаралар орындау мақсатымен әр қилы деңгейлерде үйлестіріледі. Талдамалы шаралар нәтижелерінде маңызды құрамдас бөлімдер болмайтын, құрамдас бөлімдер бойынша үйлестірілген қаржылық ақпараттың елеулі бұрмалануының жоқтығы туралы топтық келісім топтың қорытындылары баяндалған.
- A51. Топтық келісім топтың құрамдас бөлімдерді 29 тармаққа сәйкес таңдау тәсіліне, қандай құрамдас бөлімдерді таңдау, және жекелеген құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша орындалуы тиіс жұмыс түріне, шешіміне мына факторлар ықпал етеді:
- Маңызды құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат туралы алынатын аудиторлық дәлел деңгейі.
 - Құрамдас бөлім жаңадан құрастырылды ма, жоқ па?

- Құрамдас бөлімдегі маңызды өзгерістер орын алды ма, жоқ па?
- Ішкі аудит құрамдас бөлімдегі жұмысты орындады ма, жоқ па, және топтық аудитке бұл жұмыстың кез-келген ықпалы.
- Құрамдас бөлімдер жалпы әдеттегі жүйелерді және процестерді қолданады ма, жоқ па?
- Топтық бақылау нәтижелілігі.
- Топтық деңгейде орындалған талдамалы шаралармен анықталған аномальды ауытқулар.
- Бұл санат ішіндегі басқа құрамдас бөлімдермен салыстырғанда құрамдас бөлімнің жекелеген қаржылық елеулігі немесе тәуекелі.
- Құрамдас бөлім заңнама, реттеуші актілерге сәйкес немесе басқа себеппен талап етілетін аудитке жатады ма, жоқ па?

Бұл санатқа құрамдас бөлімдерді таңдау түсініксіздігі элементін қосу құрамдас бөлімдердің қаржылық ақпараты елеулі бұрмалануын анықтау ықтималдығын үлкейтеді. Құрамдас бөлімдерді таңдау әдетте циклді негізге ерекшеленеді.

- A52. Құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпаратқа шолу жағдайларға бейімдендірілген Шолу келісімдері бойынша халықаралық стандарттар (ШКХС) 2400²² (Қайта қарастырылған) немесе ШКХС 2410²³ сәйкес орындалуы мүмкін. Топтық келісім топ сондай-ақ бұл жұмысты толтыру үшін қосымша шараларды белгілейді.
- A53. A13 тармақта көрсетілгендей, топқа маңызды құрамдас бөлімдер болмайтын құрамдас бөлімдер кіреді. Топтық келісім топ 29 тармаққа сәйкес құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша жұмыс түрін анықтау арқылы топтық аудиторлық пікірге негіз салу үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алды. Бұл мүмкін болмайды: топтық келісім топ аудиторлық пікірге негіз салу үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алды, егер топтық келісім топ немесе құрамдас аудитор тек топтың бақылауын тестілеу жүргізсе және құрамдас бөлімдер бойынша қаржылық ақпарат бойынша талдамалы шаралар ғана орындаса.

Құрамдас Аудитордың Жұмысына Қатысу (Сілт: Тарм. 30-31)

- A54. Топтық келісім топтың құрамдас аудитордың жұмысына қатысуына ықпал етуі мүмкін факторларға мысалдар:

²² ШКХС 2400 (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілікті Шолу Бойынша Келісім*

²³ ШКХС 2410, *Кәсіпорынның Тәуелсіз Аудиторы Жүргізген Аралық Қаржылық Ақпараттың Шолуы*

- (a) Құрамдас бөлімнің елеулігі;
- (b) Топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануы анықталған елеулі тәуекелі; және
- (c) Топтық келісім топтың құрамдас аудиторды білуі.

Маңызды құрамдас бөлім немесе анықталған елеулі тәуекел жағдайында топтық келісім топ 30-31 тармақтарда көрсетілген шараларды орындайды. Маңызды құрамдас бөлімдер болмайтын құрамдас бөлім жағдайында, топтық келісім топтың құрамдас аудитордың жұмысына қатысуының сипаты, мерзімі, деңгейі топтық келісім топтың құрамдас аудиторды білуіне тәуелді болады. Маңызды құрамдас бөлімдер болмайтын құрамдас бөлім фактісі екінші болып келеді. Мысалы, құрамдас бөлім Маңызды құрамдас бөлім болып саналмаса да, топтық келісім топ құрамдас аудитордың бағалауына қатысуға шешім қабылдайды, себебі ол құрамдас аудитордың кәсіптік құзыретіне (мысалы, салалық ерекше сипаттағы білімі жоқ) қауіптеніп қарайды, немесе құрамдас аудитор аудиторларды белсенді түрде қадағалауды орындайтын ортада жұмыс істемейді.

A55. 30-31 және 42 тармақтардағы нысандардан басқа құрамдас аудитордың жұмысына қатысу нысандары топтық келісім топтың құрамдас аудиторды білуі негізінде мыналарды қамтиды:

- (a) Құрамдас бөлім мен ортасы туралы білім алу үшін құрамдас ұйымбасшылығымен немесе құрамдас аудиторлармен кездесу.
- (b) Құрамдас аудитордың аудиттің жалпы стратегиясы мен аудиттің жоспарына шолу.
- (c) Құрамдас деңгейдегі елеулі бұрмалау тәуекелін анықтап бағалау үшін тәуекелді бағалау шараларын орындау. Олар құрамдас аудиторлармен немесе топтық келісім топпен орындалады.
- (d) Бұдан әрі аудиторлық шараларды әзірлеп орындау. Олар құрамдас аудиторлармен немесе топтық келісім топпен орындалады.
- (e) Құрамдас аудиторлар мен құрамдас ұйымбасшылығы арасындағы қорытындылаушы мен басқа негізгі отырыстарға қатысу.
- (f) Құрамдас аудиторлардың аудиторлық құжаттамасы басқа байланысты бөлектеріне шолу.

Шоғырландыру Процесі

Шоғырландыру Түзетулері Мен Қайта Топтастыру (Сілт: Тарм. 34)

A56. Шоғырландыру процесіне сәйкес әдеттегі әрекеттерді өңдеу процесі жүйесінен өтпейтін, топтық қаржылық есептілікте есепке алынған сомалар түзетілуі керек және басқа қаржылық ақпарат жататын бірдей

ішкі бақылауға жатпайды. Топтық келісім топтың түзетулер тиістілігін, толықтығы мен дәлме-дәлдігін бағалауына мыналар кіреді:

- Маңызды түзетулер оларға негіз болатын жағдайлар мен әрекеттерді тиісті түрде көрсетеді деп бағалау;
- Маңызды түзетулер топтық ұйымбасшылығымен және, керек болса, құрамдас ұйымбасшылығымен дұрыс түрде саналған, өңделген, рұқсат етілгенін анықтау;
- Маңызды түзетулер тиісті қолдаумен қамтылған, жеткілікті түрде құжатталып отырғанын анықтау; және
- Топтың ішкі әрекеттері мен сатылмаған пайдаларды, топтың ішкі шот сальдосын салыстыру мен болдырмауды тексеру.

Құрамдас Аудитормен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 40-41)

- A57. Егер құрамдас аудиторлар мен топтық келісім топтың тиімді екі-жақты қатынастары орын алмаса, келесі тәуекел бар болады: топтық келісім топ аудиторлық пікірге негіз болу үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмайды. Топтық келісім топтың талаптары туралы ашық пен дер кезіндегі хабарлау құрамдас аудиторлар мен топтық келісім топтың тиімді екі-жақты қатынастарының негізін құрастырады.
- A58. Топтық келісім топтың талаптары әдетте нұсқау-хат ретінде баяндалады. 5 Қосымша мұндай нұсқау-хатқа енгізілуі мүмкін, талап етілетін және қосымша мәселелер бойынша нұсқау ұсынады. Құрамдас аудитордың топтық келісім топпен қатынастары әдетте меморандум немесе орындалған жұмыс туралы есеп нысанын қабыл алады. Құрамдас аудиторлар мен топтық келісім топтың қатынастары, алайда, жазбаша түрде болмауы мүмкін. Мысалы, топтық келісім топ елеулі тәуекелдіктерді талқылау немесе құрамдас аудитордың аудиторлық құжаттарына байланысты бөлектеріне шолу үшін құрамдас аудиторға барып келеді. Осы қиыншылық жағдайларға қарамастан, бұның құжаттар талаптары мен басқа ХАС қолданылады.
- A59. Топтық келісім топпен бірге қызмет істеуде, құрамдас аудитор, мысалы, топтық келісім топқа заңға сәйкес байланысты аудиторлық құжаттама береді.
- A60. Топтық келісім топтың мүшесі сондай-ақ құрамдас аудитор болып келсе, құрамдас аудитормен ашық түрде байланысуға қатысты топтық келісім топтың мақсатқа әдетте арнаулы жазбаша хабарлау арқылы жетуге болады. Мысалы:
- Аудиттің жалпы стратегиясына және аудиттің жоспарымен құрамдас аудитордың көз жеткізуі 40 тармағында баяндалған

топтық келісім топтың талаптары туралы ақпарат беруге жеткілікті болады; және

- Топтық келісім топтың құрамдас аудитордың аудиторлық құжаттамасына шолуы 41 тармағында баяндалған топтық келісім топтың қорытындылары туралы ақпарат беруге жеткілікті болады.

Алынған Аудит Дәлелдемесінің Жеткіліктілігін Және Тиістілігін Бағалау

Құрамдас Аудитордың Аудиторлық Құжаттамасына Шолуы (Сілт: Тарм. 42(b))

А61. Құрамдас аудитордың аудиторлық құжаттамасының қандай бөлшектері топтық аудитке қатысты болады деп бұл жағдайларға қатысады. Әдетте топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмалануына қатысты аудиторлық құжаттамаға екпін қосады. Шолудың деңгейіне құрамдас аудитордың аудиторлық құжаттамасы құрамдас аудитордың фирмасы шолу шараларына бағындыратын фактісі ықпал етеді.

Аудиторлық Дәлелдің Жеткіліктілігі, Тиістілігі (Сілт: Тарм. 44-45)

А62. Егер топтық келісім топ жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алынбағаны туралы қорытындыға келсе, онда топтық келісім топ сұрауынша құрамдас аудитор қосымша шараларды орындайды. Олай болмаса, топтық келісім топ құрамдас бөлім бойынша қаржылық ақпарат бойынша өз шараларын орындайды.

А63. Топтық келісім топтың кез келген кемшіліктердің біріккен ықпалын бағалауы (не топтық келісім топпен аяқталған не құрамдас аудитормен хабарланған) топтық келісім топтың серіктесіне тұтас алғанымен топтық қаржылық есептілік елеулі бұрмаланғанын анықтауға мүмкіндік береді.

Топ Басшылығымен Және Топты Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

Топтық Ұйым Басшылығымен Байланысу (Сілт: Тарм. 46-48)

А64. 240 ХАС ұйымбасшылығына алаяқтық туралы хабардар ету мен өкілетті тұлғаларды, егер ұйымбасшылығы алаяқтыққа қатысса, сол туралы хабардар ету бойынша нұсқаудан тұрады.²⁴

А65. Топтық басшылық белгілі бір маңызды жасмырын мәліметтері бар құжаттарды сақтап қоюы қажет. Құрамдас ұйымбасшылығы білмеуі мүмкін елеулі болуы ықтимал мәселелер мысалдарына мыналар кіреді:

²⁴ 240 ХАС, 41-43 тармақтар

- Ықтимал сот процестері.
- Материалдық ағымдағы активтерден бас тарту жоспарлары.
- Кейінгі жағдайлар.
- Маңызына қарай соттық келісімдер.

Топтық Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас (Сілт: Тарм. 49)

А66. Топты басқару тобы топты басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға хабарлайтын мәселелер құрамдас аудиторлар топтың келісім тобының назарын топтың басқару тобына жүктелген адамдардың жауапкершіліктері үшін топтың бағалауы туралы топтың назарын аударған мәселелерді қамтуы мүмкін. Топты басқаруға құқығы бар адамдармен байланыс топтық аудит кезінде әр уақытта жүзеге асады. Мысалы, 49 (a) - (b) -тармақта айтылған мәселелер топтық келісім тобы компоненттердің қаржылық апараты бойынша орындалатын жұмысты анықтағаннан кейін хабарлануы мүмкін. Екінші жағынан, 49 (c) -тармақта айтылған мәселе аудиттің соңында, ал 49 (d) - (e) -тармақта айтылған мәселелер туындаған кезде хабарлануы мүмкін.

1 қосымша

(Сілт: Тарм. А19)

Топтық Келісім Тобы Топтық Аудит Пікіріне Негізделетін Жеткілікті Тиісті Аудиттік Дәлелдемені Алуға Қабілетті Болмайтын Аудитор Есебінің Көрнекілігі

Есертпе: Осы көрнекілік аудитордың есебінде Пікір бөлімі 700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес бірінші орынға қойылды, ал Пікір Негіздері бөлімі Пікір бөлімінен кейін бірден орналастырылды. Сондай-ақ, қазіргі аудитордың міндеттері бөліміне енгізілген бірінші және соңғы сөйлемдер енді Ойды Негіздеу бөліміне енгізілді.

Көрнекілік 1:

Осы көрнекі аудиторлық есепті жасау үшін келесі жағдайлар болжанады:

- Әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып, бағаланатын ұйымнан басқа кәсіпорынның шоғырландырылған қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит. Аудит - бұл топтық тексеру (мысалы, 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржылық есептіліктегі ұйым басшылығы ХҚЕС сәйкес дайындайды (жалпы мақсаттар жүйесі).
- Аудиторлық келісімнің шарттары басшылықтың 210 ХАС-дағы шоғырландырылған қаржылық есептілік үшін жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Топтың келісім бойынша тобы үлестік қатысу әдісімен есепке алынған маңызды құрамдас бөлікке қатысты аудиторлық дәлелдерді ала алмайды (қаржылық жағдай туралы есепте 15 миллион АҚШ доллары деп танылған, жиынтық активтері 60 миллион АҚШ долларын құрайды), өйткені топтың келісім тобы құрамның аудиторлық жазбаларына, басшылығына немесе аудиторуна қол жеткізе алмады.
- Топтың жоба бойынша тобы 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша құрамдас бөліктің аудиттелген қаржылық есебін, оның ішінде аудитордың есебін оқыды және құрамдас бөлікке қатысты топ басшылығы сақтаған байланысты қаржылық ақпаратты қарады.
- Егер топ бойынша серіктес пікірі бойынша, жеткілікті қаржылық аудиторлық дәлелдерді алу мүмкін еместігі туралы қаржылық

есептілікке әсер етсе, ол елеулі, бірақ кең таралмайды.¹

- Бухгалтерлер Үшін Әдеп Стандарттары Кеңесінің Кәсіби Бухгалтерлер Үшін Әдеп Кодексі аудитке қолданылатын барлық тиісті әдеп талаптарын қамтиды.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған)² сәйкес ұйымның үздіксіз қызмет ету қабілетіне елеулі күмән тудыруы мүмкін оқиғалар мен жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС сәйкес хабарлауды талап етпейді және басқаша шешім қабылдамайды.³
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудитордың есебі жасалған күнге дейін алды және шоғырландырылған қаржылық есептілік туралы білікті пікір басқа ақпаратқа да әсер етеді.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты адамдардан бөлек болады.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікт аудитінен басқа аудитордың жергілікті заңнамаға сәйкес талап етілетін басқа есеп беру міндеттемелері бар.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРДЫҢ ЕСЕБІ

ABC Компаниясы Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Мекен-жайға]

Қаржылық Есептілік Аудиты Бойынша Есеп⁴

Білікті Пікір

Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша шоғырландырылған қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепті және жиынтық кіріс туралы шоғырландырылған есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы шоғырландырылған есепті және шоғырландырылған есепті қамтитын ABC Компаниясы мен оның еншілес ұйымдарының (Топтың) шоғырландырылған қаржылық есебіне аудит жүргіздік. аяқталған жылдағы ақша ағындары және

¹ Егер мүмкін болатын әсер, аудитордың пікірі бойынша, ұйымның қаржылық нәтижелері мен ақша ағындары үшін елеулі және кең таралған болып саналса, аудитор қаржылық нәтижелер мен ақша ағындары туралы пікірден бас тартады.

² 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

³ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелеріне Хабарлау*

⁴ «Қаржылық Есептілік Аудиті Туралы Есеп» тақырыпшасы «Басқа Құқықтық Және Реттеуші Талаптар Туралы Есеп» екінші тақырыпшасында қолданылмайтын жағдайларда қажет емес.

маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғанда, шоғырландырылған қаржылық есептілікке ескертпелер.

Біздің пікірімізше, біздің есептің «Квалификацияланған пікір негіздері» бөлімінде сипатталған мәселенің ықтимал әсерлерін қоспағанда, ілеспе шоғырландырылған қаржылық есептілік шоғырландырылған қаржылық тұрғыдан барлық маңызды жағынан әділетті түрде ұсынылады (немесе шынайы және әділ көзқарас береді) 20X1 ж. 31 желтоқсандағы жағдай бойынша Топтың жағдайы және олардың шоғырландырылған қаржылық нәтижелері және Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін шоғырландырылған ақша ағындары.

Білікті Пікір үшін Негіз

Бір жыл ішінде сатып алынған және үлестік қатысу әдісімен есепке алынатын шетелдік серіктес XYZ компаниясына ABC компаниясының инвестициялары 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепте 15 миллион АҚШ доллары мөлшерінде және XYZ-дің таза кірістегі ABC үлесі \$ 1 құрайды. миллион аяқталған жылға жиынтық кіріс туралы шоғырландырылған есепте көрсетіледі. Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша ABC-дің XYZ-ге салған инвестициясының баланстық құны мен ABC-дің XYZ-дің бір жылдағы таза кірісінің үлесі туралы жеткілікті аудиторлық дәлелдер ала алмадық, өйткені бізге қаржылық ақпаратқа, басқаруға және аудиторларға қол жетімділігі берілмеді. XYZ. Сәйкесінше, біз аталған сомаларға қандай-да бір түзетулер енгізу қажеттілігін анықтай алмадық.

Біз аудитті Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес өткіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі біздің есебіміздің *Шоғырландырылған қаржылық есептілік аудиті үшін аудитордың жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз Бухгалтерлер Үшін Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер Үшін Әдеп Кодексіне* (БХӘСК Кодексі) сәйкес біз Топтан тәуелсізбіз және біз басқа этикалық міндеттерімізді БХӘСК Кодексіне сәйкес орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер білікті аудиторлық пікірімізді білдіру үшін жеткілікті және лайықты деп санаймыз.

Басқа Ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептіліктен Және Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат» секілді басқа тақырып]

[720 ХАС⁵ (Қайта қарастырылған) көрсетілген есептіліктің талаптарына сәйкес есеп беру - 720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 6 Көрнекілікті қараңыз. 6 көрнекіліктегі басқа ақпарат бөлімінің соңғы абзацында басқа ақпаратқа әсер ететін білікті пікір туындайтын нақты мәселені сипаттауға бейімделген болар еді.]

⁵ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері*

Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктер Бойынша Басшылықтың Және Басқаруға Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Міндеттері⁶

[700 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷ сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілікті қараңыз]

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Міндеттері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілікті қараңыз. Бағаланатын ұйымдардың аудитіне ғана қолданылатын соңғы екі тармақ қосылмайды.]

Басқа Заң Мен Нормативтік Талаптар Бойынша Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілікті қараңыз]

[Нақты заңнамаға сәйкес аудиторлық фирма атынан, аудитордың жеке аты немесе екеуінің де қол қоюы]

[Аудитордың Мекен-жайы]

[Күні]

Егер топтық келісім серіктесінің пікірі бойынша, жеткілікті қаржылық аудиторлық дәлелдемелерді алу мүмкін еместігі туралы қаржылық есептілікке әсер ету елеулі және кең таралған болса, топтың келісім бойынша серіктесі 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес өзгертілген.

⁶ Осы көрнекі аудиторлық есептерде терминдер мен басқаруға өкілеттік берілген тұлғаларды белгілі бір заңнамадағы заңды база тұрғысынан сәйкес келетін басқа терминмен ауыстыру қажет болуы мүмкін.

⁷ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп беру*

2 қосымша

(Сілт: Тарм. А23)

Топтық Келісім Тобы Түсінік Алатын Мәселелер Мысалдары

Берілген мысалдар мәселелердің кең қатарын қамтиды; алайда, мәселелердің барлығы емес әр бір топтық аудиторлық келісімге қатысты және мысалдар тізімі толық емес.

Топтық Бақылау Құралдары

1. Топтың бақылауына мыналардың тіркестері кіреді
 - Бизнес-зерттемелерді талқылау мен шаруашылық қызметке шолу үшін топтық пен құрамдас ұйымбасшылықтарымен кездесу.
 - Құрамдас бөлімдердің операциялары мен олардың қаржылық нәтижелерін мониторингілеу, жүйелі түрдегі есеп берулер, олар топтық ұйымбасшылығына бюджеттер бойынша құрамдас бөлімдердің шаруашылығын мониторингілеуге және тиісті іс-шараны қолға алуға мүмкіндік береді.
 - Топтық ұйымбасшылығының тәуекелді бағалау процесі; бұл процес бизнес-тәуекелдіктерді, алаяқтық тәуекелін анықтайды, талдайды, басқарады.
 - Топтың ішкі әрекеттерін, сатылмаған пайдаларды, топтық деңгейдегі топтың ішкі шот сальдосын мониторингілеу, бақылау, саластыру, болдырмау.
 - Құрамдас бөлімдерден алынған қаржылық ақпараттың дәлме-дәлдігін, толықтығын бағалауға, мерзімдерді мониторингілеуге қатысты үдеріс.
 - Бірдей жалпы АТ бақылаумен топтың барлығын немесе бір бөлігін бақыланатын орталық АТ жүйесі.
 - Барлық немесе кей құрамдас бөлімдерге жалпы болатын АТ жүйесіндегі бақылау.
 - Бақылауды мониторингілеу, ішкі аудит пен өзін-өзі бағалау бағдарламалары.
 - Сәйкесті саясат пен шара, топтық қаржылық есеп шаралары туралы нұсқау.
 - Топтың бағдарламалары, мысалы мінез-құлқы кодексі, алаяқтықты болдырмау бағдарламалары.

- Құрамдас ұйымбасшылығына өкілеттікті, жауапкершілікті тағайындауға қатысты келісім.
2. Функциясы орталықтандырылған кезде ішкі аудит қызметі, мысалы, топ-кең басқаруының бөлігі ретінде қарастырылуы мүмкін. ISA 610 (2013 Қайта қарастырылған)⁸ ішкі аудит функция ұйымдық мәртебесі мен тиісті саясаттар мен рәсімдер барабар ішкі аудиторлар объективтілігін қолдайтынын тобы топты бағалаумен айналысады ішкі аудит қызметі құзыретіне деңгейі, сондай-ақ функциясы қолданылады ма топ аудит командасы атқаратын жұмысын пайдалануды ұйғарса жүйелі және тәртіпті көзқарас.

Шоғырландыру Процесі

3. Топтық келісім топтың шоғырландыру процесін білу келесі мәселелерді қамтиды:

Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне қатысты мәселелер:

- Құрамдас ұйымбасшылығы қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін білетін деңгей.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес құрамдас бөлімдерді анықтауға, есептеуге қатысты үдеріс.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес сегментті есеп беру үшін есеп сегменттерін анықтауға қатысты үдеріс.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес байланысқан тарап қатынастары, байланысқан тарап әрекеттерін анықтауға қатысты үдеріс.
- Топтық қаржылық есептілікке қолданылатын есеп саясаты, өткен қаржылық жылдан бастап енгізілген өзгерістер, және қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес жаңа немесе Қайта қарастырылған стандарттардан туындайтын өзгерістер.
- Топтық жыл соңына қарамай қаржылық жылы соңына қатысты құрамдас бөлімдерді қарастыруға қатысты шаралар.

Шоғырландыру Процесіне Қатысты Мәселелер:

- Топтық келісім топтың құрамдас бөлімдермен қолданылатын есеп саясатын білуі және, қажет болса, бірегей есеп саясаты топтық қаржылық есептілік бойынша құрамдас бөлімдер жөніндегі қаржылық ақпаратты дайындауға қолданылатынын камсыздандыру, сонымен қоса, қолданыстағы қаржылық есеп

⁸ 610 ХАС (Қайта қарастырылған 2013), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Қолдану*, 15 тармақ

жүйесіне сәйкес келсе, есеп саясатындағы айырмашылықтар анықталған, түзетілмегендігін қамсыздандыру. Бірегей есеп саясатының айрықша қағидалары; негіздері; келісімдері; ережелері; құрамдас бөлімдері бірдей әрекеттер туралы есеп беруге қолданатын, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі негізіндегі, топпен бейімделген тәжірибелер болып табылады. Бұл саясаттар әдетте қаржылық есеп шаралары бойынша нұсқауда, топтық ұйымбасшылығымен шығарылған есеп пакетінде баяндалған..

- Топтық ұйымбасшылығының шоғырландыру бойынша құрамдас бөлімдермен толық, дәлме-дәл, дер кезіндегі қаржылық есепті қамсыздандыруға қатысты процес.
- Шетелдік құрамдас бөлімдер жөніндегі қаржылық ақпаратты топтық қаржылық есептіліктің валютасына аударуға қатысты процес.
- АТ шоғырландыру үшін қалай ұйымдастырылды, үдерістер жөніндегі нұсқау мен автоматты фазасын қоса, шоғырландыру процесінің әр түрлі фазаларында орын алған нұсқау және бағдарламаланған бақылау.
- Топтық ұйымбасшылығының кейінгі жағдайлар туралы ақпарат алуға қатысты процесі.

Шоғырландыру Түзетулеріне Қатысты Мәселелер:

- Шоғырландыру түзетулерін құжаттап толтыруға қатысты үдерісіне, байланысты журналдық жазуларды дайындау, санкциялау, өндеуге қатысты үдерісті қоса шоғырландыруға жауапты персоналдың тәжірибесі.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес талап етілетін шоғырландыру түзетулері.
- Шоғырландыру түзетулерін тудыратын жағдайлар мен әрекеттердің бизнес-тұжырымдамасы.
- Құрамдас бөлімдер арасындағы әрекеттердің жиілігі, сипаты, мөлшері.
- Топтың ішкі әрекеттерін, сатылмаған пайдаларды, топтың ішкі шот сальдосын мониторингілеу, бақылау, салыстыру, болдырмауға қатысты үдерістер.
- Сатып алынған активтер мен міндеттемелердің әділ құнына келуге қолға алынған іс-шаралар, гудвилды шығарып тастауға қатысты шаралар (қажет болса), қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес гудвилдың арзандалуын тексеру.

- Құрамдас бөлім жасалған ысыраптарға қатысты мажоритарлық иеленуші немесе миноритарлық компаниялар бойынша келісімдер (мысалы, сондай ысыраптарды өтеуге қатысты миноритарлық компаниялар міндеті)

3 қосымша

(Сілт: Тарм. А30)

Топтың Қаржылық Есептілігінің Бұрмалану Қаупі Көрсететін Жағдайлар Мен Оқиғалардың Мысалдары

Берілген мысалдар мәселелердің кең қатарын қамтиды; алайда, мәселелердің барлығы емес әр бір топтық аудиторлық келісімге қатысты және мысалдар тізімі толық емес.

- Күрделі топтық құрылым, әсіресе жиі сатып алулар, негізгі қорларды жою немесе қайта ұйымдастыру жағдайында.
- Әлсіз корпоративтік басқарушы құрылымдары, ашық болмайтын шешім қабылдау процесі.
- Болмайтын немесе тиімсіз топтың бақылауы, құрамдас бөлімдердің операцияларын, олардың нәтижелерін мониторингілеу бойынша барабар емес топтық қаржылық ақпарат.
- Салаларға әдеттен тыс қоғамдық араласу, мысалы сауды, тыңшылық саясатқа араласу, валюта мен дивиденд қозғалыстарын шектеулер, валюта айырбастаудағы ауытқулар факторларына бағынышты болуы мүмкін шетелдік заңды құзырлы аймақтарда операциялайтын құрамдас бөлімдер..
- Жоғары тәуекелі бар құрамдас бөлімдер бойынша бизнес іскерлік, ұзақ мерзімді келісімдер немесе инновациялық немесе күрделі қаржылық құралдарды сатып алулар.
- Қандай құрамдас бөлімдердің қаржылық ақпараты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес топтық қаржылық есептілікке енгізілуін талап етеді, мысалы, кез келген ерекше сипаттағы субъекттер немесе саудалық емес субъекттер орын алады ма және енгізілуін талап етеді ме жоқ па деген түсініксіздік.
- Әдеттен тыс байланысқан тарап қатынастары мен әрекеттері.
- Шоғырландыру бойынша тепе теңдік болмайтын немесе салыстырыла алмайтын топтың ішкі шот сальдосы өткен кезде пайда болғаны.
- Бір немесе одан да көп құрамдас бөлімде есепке алынған күрделі әрекетердің бар болуы.
- Құрамдас бөлімдердің топтық қаржылық есептілікке қолданылатын есеп саясатынан тыс есеп саясатты қолдануы.
- Әр қилы қаржылық жыл соңы бар құрамдас бөлімдер, олар әрекеттердің мерзімін алдап-арбау үшін қолданылады.
- Рұқсат етілмеген немесе толық емес шоғырландыру түзетулерінің өткен кезде пайда болғандары.

АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУ - ТОПТЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТИ
(ҚҰРАМДАС АУДИТОРЛАР ЖҰМЫСЫН ҚОСА АЛҒАНДА)

- Топ ішіндегі агрессивті салық жоспарлау, немесе салық айлағындағы субъекттермен үлкен ақшалай әрекеттер.
- Құрамдас бөлімдердің қаржылық есептілігін аудитке шақырылған аудиторлардағы жиі өзгерістер.

Құрамдас Аудитордың Растау Мысалдары

Келесі стандартты хат болуды көздемеген. Растаулар бір құрамдас аудитордан бастап басқаға және бір кезеңнен бастап басқаға ерекшеленеді.

Растаулар әдетте құрамдас бөлім жөнідегі қаржылық ақпарат бойынша жұмыс басталғанға дейін жасалады.

[Құрамдас аудитордың бланкісі]

[Шығарылған күні]

[Топтық келісім топ серіктесінің мекен жайына]

Бұл хат [күні] аяқталған жыл бойынша [бас компанияның аты] топтық қаржылық есептілігі аудитіңізбен бірге берілді. Бұның мақсаты топтық қаржылық есептілік [күні] бойынша қаржылық шарушылығы және [қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін белгілеу] содан кейін жылдың аяқталғанына таман ақшалай қозғалыстар туралы топтың қаржылық ұстанымдарын әділ түрде көрсетеді ме, жоқ па деп пікір айту. Біз [күнінде] шығарылған Сіздің нұсқауыңызды қабылдауды қуаттаймыз.

Бұл нұсқауда Сіз бізден [күні] жылдың аяқталғанына таман [құрамдас бөлімнің аты] қаржылық ақпарат бойынша жұмысты атқаруымызды сұрадыңыз.

Біз келесіні растаймыз:

1. Біз нұсқауларға сәйкес келе аламыз. /Сізге кеңесіміз: біз келесі нұсқауларға [нұсқауларды анықтай беріңіз] келесі себеппен [себептерді анықтай беріңіз] сәйкес келе алмаймыз.
2. Нұсқаулар анық пен біз оларды түсінеміз. / Біз жоғары бағалаймыз, егер Сіз келесі нұсқауларды [нұсқауларды анықтай беріңіз] түсіндіріңіз.
3. Біз Сізбен жұмыс істейміз, және Сізге байланысты аудиторлық құжаттарға қарауға рұқсат етеміз.

Біз келесілерді мойындаймыз:

1. [Құрамдас бөлім аты] қаржылық ақпараты [бас компанияның аты] топтық қаржылық есептілігіне енгізіледі.
2. Сіз аяқталған жылы [мерзімі] бойынша [құрамдас бөлімнің аты] қаржылық ақпараты бойынша орындауымызға сұрағансыз деп Сіз жұмысқа таратылу қажеттілігін қарастырауыңыз мүмкін.

3. Сіз [бас компанияның] топтық қаржылық есептілік аудиті бойынша жұмысымызды бағалау керек болса, оны жасай аласыз.

[Бас компанияның аты] қаржылық ақпарат бойынша жұмысқа сәйкес, [бас компания атын көрсету] [құрамдас бөлімі, мысалы, жүз пайыз еншілес филиалы, филиалы, бірлескен кәсіпорыны, капитал немесе бухгалтерлік есеп әдісі бойынша есепке алынған инвестиция нысанын көрсету] арқылы, біз келесіні мойындаймыз:

1. Топтық қаржылық есептілік аудитіне жауапкершіліктерімізді орындауға жеткілікті болатын және сәйкес келетін [байланысты әдептану талаптары көрсету] туралы біліміз бар. Демек және [бас компания атын көрсету] және топтағы басқа құрамдас бөлімдерге қатысты, біз [байланысты әдептану талаптарын көрсету] мағынасынан тәуелсіз болып, [реттеуші орын атын көрсету] жарияланған [ережелер] қолданыстағы талаптарына сәйкес келеміз.
2. Біз топтық қаржылық есептілік аудитіне жауапкершіліктерімізді орындауға жеткілікті болатын Аудиттің Халықаралық Стандарты туралы білімі және [топтық қаржылық есептілік аудитіне қолданылатын басқа ұлттық стандартын анықтау] туралы білімі бар және [күні] жылдың аяқталғанына таман [құрамдас бөлімнің аты] қаржылық ақпарат бойынша жұмысты атқаруымызды атқарамыз.
3. Біздің белгілі біреқұрамдас бөлім жөніндегі қаржылық ақпарат бойынша жұмысты атқаруға қажетті болатын, ерекше дағдысы бар (мысалы, салалық ерекше білімі).
4. Біз топтық қаржылық есептілік аудитіне жауапкершіліктерімізді орындауға жеткілікті болатын [қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі немесе топтық қаржылық есеп шаралары туралы нұсқау көрсету] білеміз.

Біз Сізді [құрамдас бөлім аты] қаржылық ақпараты бойынша жұмысымыз барысындағы жоғарыдағы көрсетілімдердегі кезкелген өзгерістер туралы хабардар етеміз.

[Аудитордың қолы]

[Шығарылған күні]

[Аудитордың мекен-жайы]

5 қосымша

(Сілт: Тарм. А58)

Топтық Келісім Тобының Нұсқаулық Хатына Енгізілетін Тиісті Және Қосымша Мәселелер

Бұл ХАС-ке сай құрамдас аудиторды хабардар етілуі қажетті мәселелер курсивті мәтінде көрсетілген.

Құрамдас аудитордың жұмысын жоспарлауға қатысты мәселелер:

- *Топтық келісім топ құрамдас аудитордың жұмысын пайдаланатын шеңберін біле тұра құрамдас аудитор топтық келісім топпен жұмыс істейтінін растау туралы құрамдас аудиторға сұраныс жіберу.*
- Аудитті аяқтау кестесі.
- Топтық басшылық мен топтық келісім топтың жоспарланған күндері және құрамдас ұйымбасшылығы мен құрамдас аудитормен жоспарланған кездесулер күндері.
- Негізгі байланыстар тізімі.
- *Құрамдас аудитормен орындалуы тиіс жұмыс, бұл жұмысты пайдалану, және бастапқы кезеңде және аудит барысындағы күштерді жалғасып істеу туралы келісімдер, сонымен қоса топтық келісім топтың құрамдас аудитор жұмысына жоспарлауына қатысуы.*
- *Топтық аудитор тікелей көмек көрсетуге ішкі аудиторлардың пайдалануға заң немесе нормативтік актілер тыйым салынған жерлерде, мысалы, ол топтық аудитор үшін тиісті тобы аудитке қатысты және, атап айтқанда, мыналар болып табылады этикалық талаптарды, тәуелсіздік талаптары болып табылады егер солай болса тыйым салу, сондай-ақ құрамдас аудиторларға байланыс осы мекен, компонент аудиторларға ұзартады және ма қарастыру.¹*
- *Құрамдас бөлім қаржылық ақпарат аудиті немесе оған шолу жағдайында, құрамдас бөлім елеулігі (және, керек болса, әрекеттердің белгілі бір топтары, алғашқы сальдо, немесе ашулар бойынша елеулік деңгейі немесе деңгейлері), және кемшіліктер топтық қаржылық есептілік үшін анық түрде елеусіздер ретінде қаралмайтын шек.*
- *Топтық ұйымбасшылығымен дайындалған байланысқан тараптар тізімі, және топтық келісім топ біліп қоятын кез келген басқа байланысқан тараптар және құрамдас аудитор топтық ұйымбасшылығымен немесе*

¹ ISA 610 (Қайта қарастырылған 2013), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану*, А31 тармақ

топтық келісім топпен алдыңғы кезеңде анықталмаған байланысқан тараптар туралы хабардар ету туралы дер кезінде топтық келісім топты жіберетін сұраныс.

- Топтың ішкі әрекеттері мен сатылмаған пайдалар мен топтың ішкі алғашқы сальдосы бойынша атқарылуы тиіс жұмыс.
- Басқа заң күші бар есеп жауапкершіліктері бойынша нұсқау, мысалы, топтық келісім топтың ішкі бақылаудың нәтижелілігін қуаттатуы туралы есеп бойынша нұсқау.
- Құрамдас бөлім қаржылық ақпараты бойынша жұмысты аяқтау мен топтық қаржылық есептілік туралы топтық келісім топтың қорытындыларының уақыт аралығы мүмкін болса, кейінгі жағдайлар бойынша айрықша нұсқаулар келесі мәселелерге шолады.

Құрамдас аудитордың жұмысын орындауға қатысты мәселелер:

- Барлық немесе кей құрамдас бөлімдерге жалпы болатын өңдеу жүйесінің топтық келісім топ тесттерін бақылауы туралы мәліметтер мен құрамдас аудитормен орындалған бақылаудың тесттері.
- *Құрамдас аудиторға қатысы бар, алаяқтық немесе қате себебімен топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулары анықталған маңызды тәуекелі және құрамдас аудитор дер кезінде құрамдас бөлімде және құрамдас аудитордың сондай тәуекелдіктерге жауаптарда анықталған, алаяқтық немесе қате себебімен топтық қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулары кез келген маңызды тәуекелі туралы хабардар ететін сұраныс.*
- Құрамдас бөлім негізінде немесе оларға қатысты ішкі аудит туралы мәліметтер.
- Келісім топ бастапқыда топтық деңгейде орындалған тәуекелді бағалауын негіздеген аудиторлық дәлел қайшы келетін құрамдас бөлімдердің қаржылық ақпараты бойынша жұмыс орындағанынан кейін алынған аудиторлық дәлел туралы хабардар етуге сұраныс.
- Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне құрамдас ұйымбасшылығының сәйкестігі бойынша жазбаша ұсынымдарға сұраныс немесе құрамдас бөлім қаржылық ақпаратына қолданылған есеп саясаты және топтық қаржылық есептілікке қолданылған саясаттардың айырмашылықтары мәлімдемесі ашылады
- Құрамдас аудитормен құжатталып отыруы тиіс мәселелер.

Басқа ақпарат

- Келесілер дер кезінде топтық келісім топты хабардар етілуіне сұраныс:

БРЕКШЕ ПІКІР - ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК ТОБЫНЫҢ АУДИТТЕРІ

(БІРЛЕСКЕН АУДИТОРЛАР ЖҰМЫСЫН ҚОСА)

- Елеулі есеп қисап, қаржылық есеп беру мен аудиторлық мәселелер, сонымен қоса бухгалтерлік бағалау және байланысты пікірлер.
- Құрамдас бөлімнің үздіксіз қызмет мәртебесіне қатысты мәселелер.
- Сот процесстеріне және шағымдарға қатысты мәселелер.
- Құрамдас аудитор құрамдас бөлім қаржылық ақпараты бойынша жұмысты орындау кезінде анықтаған ішкі бақылаудың елеулі бұрмалаулары және алаяқтықтың орын алуын анықтайтын ақпарат.
- Топтық келісім топ өте қысқа мерзімде кез келген елеулі немесе әдеттен тыс жағдайлар туралы ақпарат алуына сұраныс.
- *41 тармақта тізімділген мәселелер құрамдас бөлімнің қаржылық ақпараты бойынша жұмысы аяқталғанда топтық келісім топты хабардар етілуіне сұраныс.*

610 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ (2013 ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)

ІШКІ АУДИТОРЛАРДЫҢ ЖҰМЫСЫН ПАЙДАЛАНУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2014 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

Тармақ

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы	1–5
315 ХАС (Қайта қарастырылған) және 610 ХАС (2013 Қайта қарастырылған) өзара байланысы	6–10
Сыртқы Аудитордың Аудит Үшін Жауапкершілігі	11
Күшіне ену күні.....	12
Мақсаттары	13
Анықтамалары	14

Талаптары

Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Қолдануға Болатындығын, Қай Салада Және Қандай Дәрежеде Қолдануға Болатындығын Анықтау.....	15–20
Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Пайдалану	21–25
Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдануға Болатындығын, Қай Салаларда Және Қандай Дәрежеде Қолдануға Болатындығын Анықтау	26–32
Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдану	33–35
Құжаттама	36–37

Қолданыстағы Және Басқа Түсіндірме Материалдар

Ішкі Аудит Қызметінің Анықтамасы	A1–A4
Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Қолдануға Болатындығын, Қай Салада Және Қандай Дәрежеде Қолдануға Болатындығын Анықтау	A5–A23
Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Пайдалану	A24–A30
Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдануға Болатындығын, Қай Салаларда Және Қандай Дәрежеде Қолдануға Болатындығын Анықтау	A31–A39

*Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Пайдалану, 610 (2013 Қайта қарастырылған)
Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті
Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС
стандартымен бірге оқылуы тиіс.*

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), ішкі аудиторлардың жұмысын пайдаланған кезде сыртқы аудитордың міндеттерін қарастырады. Ол (а) аудиттік дәлелдеме алу үшін ішкі аудит қызметін аудиторлық қолдануды және (б) ішкі аудиторларды сыртқы аудитордың басшылығымен, қадағалауымен және қарауымен тікелей көмек көрсету үшін қолдануды қамтиды.
2. Егер ұйымда ішкі аудит функциясы болмаса, бұл ХАС қолданылмайды. (Сілт: Тарм. А2)
3. Егер субъектіде ішкі аудит қызметі бар болса, бұл ХАС келесі жағдайларда орындалмайды:
 - (а) Әрекеттер мен жауапкершіліктердің аудитқа қатысы жоқ болса; немесе
 - (б) 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹ бойынша орындалған рәсімдерді нәтижесінде алынған функция туралы аудитордың алдын-ала түсінуіне сүйене отырып, сыртқы аудитор функцияның жұмысын аудиторлық дәлелдерді алу кезінде пайдаланбайды.

Бұл ХАС сыртқы аудитордан ішкі аудит қызметі жұмысын сыртқы аудитор тікелей жүзеге асыратын аудиторлық шаралардың сипатын немесе мерзімін өзгерту немесе мөлшерін өзгерту үшін пайдалануды талап етпейді; ол жалпы аудиторлық стратегияны құру туралы сыртқы аудитордың шешімі болып қала береді.

4. Сол себептен, ондай ережелер мен шектеулер бар болған кезде де аудитор ХАС ке сай жұмыс жасауы тиіс.
5. Кейбір заңнамада, ішкі аудитор кейбір жағдайларда ішкі немесе ішкі аудиторлардың жұмысын пайдалануына немесе қадағалауына тийым салынған. ХАС қаржы есептемелерді бақылайтын заңнан немесе нұсқамалардан бас тартпайды.² Сондықтан осындай нұсқамалар мен заң аудиторға ХАС қолдануға кедергі келтірмейді. (Сілт: Тарм. А31)

¹ ХАС 315 (Қайта қарастырылған) *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулардың Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

² ХАС 200, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудит Жүргізу*, А57 тармақ

315 ХАС (Қайта қарастырылған) және 610 ХАС (Қайта қарастырылған) арасындағы байланыс

6. Көптеген ұйымдар ішкі аудит қызметін ішкі бақылау және басқару құрылымдарының бөлігі ретінде қарастырады. Ішкі аудит қызметінің мақсаты мен ауқымы, организациялық беделі мен жауапкершілік сипаты, және қызметтің есептеулігі мен беделдігі субъектінің өлшемі мен басшылық талаптарына, сонымен қатар, өкілеттік берілген тұлғалар талаптарына байланысты аутқып тұрады.
7. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) ішкі аудит функциясы туралы білімі мен тәжірибесі сыртқы аудитордың ұйым және оның қоршаған ортасы туралы түсінігін және маңызды бұрмалаушылықтардың тәуекелдерін анықтау мен бағалауды ақпараттандыру тәсілдерін қарастырады. 315 ХАС (Қайта қарастырылған)³ ішкі және сыртқы аудиторлар арасындағы тиімді байланыс сыртқы аудитордың жұмысына әсер етуі мүмкін маңызды мәселелер туралы сыртқы аудиторға хабарланатын органы қалай қалыптастыратынын түсіндіреді.
8. Ішкі аудит қызметінің және қатысты ережелердің организациялық беделі мен рәсімдер аудитордың әділдік деңгейі, біліктілік деңгейі, және қызметтің жүйелі әдіске салынуыны жеткілікті болса, аудитор ішкі аудит қызметін құрылымды және қосымша түрде қолдануы мүмкін. Бұл аудиторлық халықаралық стандарт (ХАС), сыртқы аудитор 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес сыртқы аудитордың ішкі аудитты аудиторлық дәлел іздеу мақсатында қолдану кезіндегі жауапкершіліктерін сипаттайды. Сыртқы аудитор ішкі аудит қызметінің нәтижесін аудиторлық дәлел ретінде қолданады.⁴ Бұл әрекеттер тікелей сыртқы аудитордың жұмыс уақытын және әрекеттер деңгейін кемітеді.
9. Ұйымда ішкі аудитқа ұқсас жұмыс атқаратын тұлғалар бар болуы мүмкін. Алайда, егер де ол әрекет жүйелі әдіске салынатын болмаса, ол рәсімдер ішкі бақылау болып саналады. Сонымен қатар, бұл әрекеттер нәтижелігі негізінде дәлел жинау – 330 ХАС сәйкес аудитордың өлшенген тәуекелдерге жауабының бөлігі болып табылады.
10. Ұйымдағы тұлғалар ішкі аудит міндеттеріне ұқсас рәсімдерді орындайды. Алайда, объективті немесе құзыретті міндеттемелерді жүйелі тәрбиелі түрде орындайды, осындай әдістер ішкі бақылау болып саналады, осындай әрекеттер ХАС 330 сәйкес тәуекелдерді бағалау мақсатында аудит тиімділігің дәлелдемелерін алуға көмектеседі.⁵

³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), А120 тармақ

⁴ 15–25 тармақтарын қараңыз

⁵ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

Сыртқы Аудитордың Аудит Үшін Жауапкершілігі

11. Сыртқы аудитор көрсетілген аудиторлық пікір үшін жеке жауап береді және сыртқы аудитор ішкі аудиторлық функцияны немесе ішкі аудиторлардың келісімге тікелей көмек беру үшін жұмысын пайдаланған кезде жауапкершілік азаяды. Олар сыртқы аудитор жасаған аудиторлық процедураларға ұқсас аудиторлық процедураларды орындай алатындығына қарамастан, ішкі аудит қызметі де, ішкі аудиторлар да субъектіге тәуелсіз емес, өйткені 200 ХАС ⁶ сәйкес қаржылық есептілік аудитінде сыртқы аудитор талап етеді. демек, сыртқы аудитордың ішкі аудиторлардың жұмысын қолдана алуы үшін қажетті жағдайларды анықтайды. Сондай-ақ, ол ішкі аудит функциясының немесе тікелей көмек көрсететін ішкі аудиторлардың аудит мақсаттары үшін жеткілікті екендігі туралы жеткілікті дәлелдер алу үшін қажетті жұмыс күшін анықтайды. Талаптар ішкі аудиторлардың жұмысын осындай жұмыстарды артық немесе негізсіз пайдалануды болдырмау үшін пайдалануға қатысты сыртқы аудитордың пайымдауын қамтамасыз етуге арналған.

Күшіне ену күні

12. 2014 жылғы 15 желтоқсаннан басталатын немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептілікке қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

13. Ұйымда ішкі аудит функциясы бар және сыртқы аудитор қызметі жұмысты сыртқы аудитор тікелей орындайтын аудиторлық рәсімдердің сипатын немесе уақытын өзгерту немесе мөлшерін азайту үшін пайдалануды көздейтін сыртқы аудитордың мақсаттары немесе тікелей көмек көрсету үшін ішкі аудиторларды пайдалану:
- (a) Ішкі аудит қызметін жұмысы немесе ішкі аудиторлардың тікелей көмегі, мүмкін болса, қай салада және қандай көлемде қолданыла алатындығын анықтау,
сыртқы аудитордың мақсаттары мынадай;
 - (b) Ішкі аудитор қызметін пайдалану керектігі мен деңгейін анықтау; және
 - (c) Егер ішкі аудиторлар ерекше жұмысын пайдаланса, онда бұл жұмыс аудит үшін барабар болатын-болмайтынын шешу.

⁶ 200 ХАС, 14 тармақ

Анықтамалары

14. Бұл ХАС үшін, келесі терминдер қолданылады:
- (a) Ішкі аудит қызметі – субъектке қызмет көрсету үшін көзделген іскерлік бағалау. Оның ішінде ішкі бақылау тиімділігін және пайдалылығын тексеру, бағалау және бақылау қызметтері бар. (Сілт: Тарм. А1-А4)
 - (b) Тікелей көмек - тәуелсіз аудитор қарау астында бақылау рәсімдерді орындау үшін шаттық аудиторларлы пайдалану.

Талаптары

Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Қолдануға Болатындығын, Қай Салада Және Қандай Дәрежеде Қолдануға Болатындығын Анықтау

Ішкі Аудит Қызметін Бағалау

15. Сыртқы аудитор ішкі аудит қызметін қолдану керектігін келесілерді бағалау арқылы шешуі қажет:
- (a) Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдау деңгейі; (Сілт: Тарм. А5-А9)
 - (b) Ішкі аудит қызметінің біліктілік деңгейі; және . (Сілт: Тарм. А5-А9)
 - (c) Сапа бақылауын қоса, ішкі аудит қызметі жүйелік және тәртіпті бақылауға салынуын. (Сілт: Тарм. А10-А11)
16. Келесі жағдайларда сыртқы аудитор ішкі аудитор қызметінің жұмысын қолданбауы қажет:
- (a) Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдамаса;
 - (b) Қызметтің біліктілігі жетпесе; немесе
 - (c) Сапа бақылауын қоса, ішкі аудит қызметі жүйелік және тәртіпті бақылауға салынбаса. . (Сілт: Тарм. А12-А14)

Ішкі Аудит Қызметінің Мүмкін Қолданатын Жұмысының Сипаты Мен Деңгейін Анықтау

17. Бұл жағдайда, сыртқы аудитор орындалған немесе орындалатын жұмыстың ауқымы мен сипатын, ішкі аудит қызметі мен оның сыртқы аудиттің жалпы стратегиясымен оның жоспарлауын қарастыру арқылы анықтауы қажет. . (Сілт: Тарм. А15-А17)

18. Сыртқы аудитор маңызды пікірлердің барлығын аудит барысында жасауы қажет. Ал ішкі аудит қызмет жұмысының шамадан тыс қолдануын алдын алу үшін оның аз қолдану және өз бетімен тікелей жұмыс атқаруға тырысу қажет: (Сілт: Тарм. А15-А17)
- (a) Пікірлер көбінесе келесілерде көп қолданады:
 - (i) Қатысты аудит рәсімдерін жоспарлау мен орындау; және
 - (ii) Алынған аудит дәлелін бағалау ;(Сілт: Тарм. А18-А19)
 - (b) Бекіту деңгейіндегі елелуі бұрмалану тәуекелінің ірі өлшемі. Онымен бірге, маңызды тәуекелдерге арнайы талқылаулар бөлінуі; (Сілт: Тарм. А20-А22)
 - (c) Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдау деңгейінің төмендігі; және
 - (d) Ішкі аудит қызметінің біліктілік деңгейінің төмендігі.
19. Ішкі аудитор, алдын ала, ішкі аудит қызметін қолдану сыртқы аудитордың араласу деңгейін бағалауы қажет. Ол жағдайда, сыртқы аудитор айтылған пікір үшін толығымен жауапты болады. (Сілт: Тарм. А15-А22)
20. Сыртқы аудитор басқару өкілеттігіне ие адамдармен қарым-қатынас жасауда 260 ХАС⁷ (Қайта қарастырылған) сәйкес аудиттің жоспарланған көлемі мен мерзімдеріне шолу жасай отырып, сыртқы аудитордың ішкі аудит қызметін қалай пайдалануды жоспарлағанын хабарлайды. (Сілт: Тарм. А23)

Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Пайдалану

21. Сыртқы аудитор ішкі аудиторлардың ерекше жұмысын пайдаланғанымен, сыртқы аудитор сыртқы аудитордың мақсаттары үшін өз дұрыстығын анықтау үшін аудиторлық шараларды бағалайды және орындайды. (Сілт: Тарм. 24-26)
22. Сыртқы аудитор ішкі аудиторлық қызметін жұмысымен байланысты есептерді оқып шығуы керек, сыртқы аудитор өзі жүргізген аудиторлық шаралардың сипаты мен дәрежесі және соған қатысты нәтижелер туралы түсіну үшін пайдалануды жоспарлайды.
23. Сыртқы аудитор ішкі аудит қызметінің негізінде жұмыс жасап, өз жоспарлауларының аудитте орынды болуын талқылау барысында, келесілерді бағалау қажет:

⁷ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 15 тармақ

- (a) Қызметтің жұмысы дұрыс жоспарлаулануы, атқарылуы, қадағалануы, тексерілуі және құжатталуы;
 - (b) Орынды қорытындылар шығару үшін керекті дәлелдер алынуы; және
 - (c) Жасалған қорытындылар сол жағдайларда орындылығы және қызмет есеп берулері атқарылған жұмысқа сай келуі. (Сілт: Тарм. А27-А30)
24. Сыртқы аудитор рәсімдерінің сипаты мен деңгейі аудитордың келесілердің бағалануларына жауапты болуы қажет:
- (a) Пікір араласуы;
 - (b) Өлшенген елеулі бұрмалану тәуекелділігі;
 - (c) Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдауы; және
 - (d) Қызметтің біліктілік деңгейі⁸ (Сілт: Тарм. А27-А29)
- және кейбір жұмыстардың қайта атқарылуын қосуы қажет. (Сілт: Тарм. А30)
25. Сыртқы аудитор сонымен қатар осы ХАС 15-тармағында көрсетілген ішкі аудиторлық қызметке қатысты сыртқы аудитордың қорытындысының болуын бағалауы керек және осы ХАС-тың 18-19-тармақтарындағы қызметті тексеру мақсаттары үшін пайдалану сипатын және көлемін анықтау орынды болып қалады.

**Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдануға
Болатындығын, Қай Салаларда Және Қандай Дәрежеде Қолдануға
Болатындығын Анықтау**

Аудит Мақсатында Ішкі Аудиторлардың Тікелей Көмек Беруін Анықтау

26. Заңмен немесе нормативтік актілермен сыртқы аудиторға ішкі аудиторлардың тікелей көмегін алуға тыйым салынуы мүмкін. Ондай жағдайда 27-35 және 37 тармақтар қолданылмайды. (Сілт: Тарм. А31)
27. Егер ішкі аудиторларды тікелей көмек көрсету үшін пайдалануға заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаған болса, және сыртқы аудитор ішкі аудиторларды аудитке тікелей көмек көрсету үшін пайдалануды жоспарласа, сыртқы аудитор объективтілікке және қауіптілік деңгейіне қауіп-қатердің болуы мен маңыздылығын бағалайды. осындай көмек көрсететін ішкі аудиторлардың құзыреті. Сыртқы аудитордың ішкі аудитордың объективтілігіне қауіп-қатердің

⁸ 18 тармақты қараңыз.

болуы мен маңыздылығын бағалау ішкі аудиторлардың олардың объективтілігіне қауіп төндіруі мүмкін мүдделер мен қатынастарға қатысты сұрау салуды қамтуы керек. (Сілт: Тарм. А32–А34)

28. Көмекті қамтамасыз ету үшін, тәуелсіз аудитор ішкі аудиторды пайдаланбау керек:
- (a) Ішкі аудитордың бірталай қауып-қатер бар болуы; немесе
 - (b) Ішкі аудитор берілген жұмысты орындау үшін біліктілігінің жетіспеушілігі. (Сілт: Тарм. А32–А34)

Тікелей Көмек Көрсететін Ішкі Аудиторларға Тағайындалуы Мүмкін Жұмыстың Сипаты Мен Көлемін Анықтау

29. Жұмыстың масштабы мен ауқымын түсіну мақсатында ішкі аудиторға тапсырылуы мүмкін, тәуелсіз аудитор сәйкес жағдайда уақыт пен деңгейін түсіну үшін:
- (a) Пікір мөлшеріне кіреді:
 - (i) Тиісті бақылау мөлшері орындау мен жоспарлау; және
 - (ii) Бақылау дәлелдемелерін бағалау;
 - (b) Материалды дұрыс емес мәлімдеменің тәуекелділігін бағалау; және
 - (c) Ішкі аудиторлардың объективті тәуекелділік пен біліктіліктің деңгейін анықтау мен мәнін ашу ішкі аудиторлаға анықтау үшін тапысырылады. (Сілт: Тарм. А35–А39)
30. Тәуелсіз аудитор рәсімдерді орындау үшін ішкі аудиторлардың көмегін қолданбау керек:
- (a) Аудитке айтарлықтай пікірді жасаушы тұлғаны қатыстыру; (Сілт: Тарм. А19)
 - (b) Тиісті аудиторлық шараларды орындау немесе жиналған аудиторлық дәлелдерді бағалау кезінде талап етілетін пікірлер шектеулі болған жағдайда маңызды бұрмаланулардың жоғары бағаланған тәуекелдеріне қатысты; (Сілт: Тарм. А38)
 - (c) Ішкі аудиторлар тартылған және басшылыққа немесе ішкі аудит қызметі басқаруға уәкілеттік берілген адамдарға хабарланған немесе олармен жұмыс істеуге қатысты; немесе
 - (d) Сыртқы аудитор осы ХАС-қа сәйкес ішкі аудит қызметі мен оның жұмысын немесе тікелей көмекке қатысты қабылдаған шешімдеріне қатысты. (Сілт: Тарм. А35–А39)

31. Ішкі аудиторлардың аудитке тікелей көмек көрсету үшін қаншалықты пайдаланылуы мүмкін екендігін және тиісінше дұрыс бағаланғаннан кейін, сыртқы аудитор басқару өкілеттігіне ие адамдармен қарым-қатынаста 260 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹ сәйкес аудиттің жоспарланған көлемі мен мерзімдеріне шолу жасай алады, жоспарлау жағдайында мұндай пайдалану шамадан тыс емес екендігі туралы өзара түсіністікке жету үшін тікелей көмек көрсету үшін ішкі аудиторлардың жоспарланған қолданылу сипаты мен көлемін хабарлау. (Сілт: Тарм. А39)
32. Сыртқы аудитор жиынтықта жоспарланған көлемде тікелей көмек көрсету үшін ішкі аудиторларды қолдана отырып, ішкі аудит қызметінің жоспарлы қолданылуымен бірге сыртқы аудитордың аудиторлық пікір үшін жауап беретіндігін ескере отырып, аудитке жеткілікті түрде қатысуы мүмкін.

Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдану

33. Ішкі аудиторлардың көмегін пайдалануға дейін аудит мақсатында тікелей көмекпен қамтамасыз ету үшін тәуелсіз аудитор болу қажет:
- (a) Ұйымның құзырлы өкілінен ішкі аудиторлардың сыртқы аудитордың нұсқауларын орындауға рұқсаты бар екендігі туралы және ұйым ішкі аудитордың сыртқы аудитор үшін атқаратын қызметіне араласпайтындығы туралы жазбаша келісімін алу; және
 - (b) Ішкі аудиторлардың сыртқы аудитор нұсқауларына сәйкес нақты мәселелерді құпия ұстайтындығы және сыртқы аудиторға олардың объективтілігіне кез-келген қауіп туралы хабарлауы туралы жазбаша келісім алу.
34. 220 ХАС¹⁰ сәйкес тәуелсіз аудитор ішкі аудитордың жұмысын бағыттау, бақылау және қарау қажет. Сонымен қатар:
- (a) Бағыттылықтың, қадағалаудың және шолудың сипаты, мерзімі және ауқымы ішкі аудиторлардың субъектіден тәуелсіз еместігін және осы ХАС 29 тармағындағы факторларды бағалау нәтижелеріне жауап беретіндігін мойындайды; және
 - (b) Шолу рәсімдері сыртқы аудитор ішкі аудиторлар жасаған кейбір жұмыстар үшін негізгі аудиторлық дәлелдерді тексеруді қамтуы керек.

Сыртқы аудитордың ішкі аудиторлар жүргізген жұмыстарға бағыт-бағдары, қадағалауы мен шолуы ішкі аудиторлардың осы жұмысқа

⁹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 15 тармақ

¹⁰ 220 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*

негізделген қорытындыларды растау үшін жеткілікті аудиторлық дәлелдер алғанына қанағаттануы үшін жеткілікті болуы керек. (Сілт: Тарм. А40–А41)

35. Ішкі аудиторлар жүргізген жұмысты бағыттау, қадағалау және шолу кезінде сыртқы аудитор 27 тармағында сыртқы аудитордың бағалары бұдан әрі орынды еместігі туралы ескертулерді сақтауы керек.

Құжаттама

36. Сыртқы аудитор ішкі аудитордың ерекше жұмысын пайдаланса, сыртқы аудитор аудиторлық құжаттарға келесілерді қосуы қажет:

(a) Келесілерді бағалау:

- (i) Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдауын;
- (ii) Қызметтің біліктілік деңгейін; және
- (iii) Сапа бақылауын қоса, ішкі аудит қызметі жүйелік және тәртіпті бақылауға салынуын;

(b) Жасалынған жұмыстың сипаты мен деңгейі және қабылданған шешімнің негізін; және

(c) Жасалынған жұмысты бағалау үшін сыртқы аудитордың қолданған аудит рәсімдері.

37. Егер тәуелді аудитор ішкі аудиторлардың тікелей көмегін қолданса, тәуекел аудитор оны қорытынды құжаттарда көрсету тиіс:

(a) Ішкі аудиторлардың бар болуы мен мақсатының нақтылығын бағалау;

(b) Ішкі аудиторлар қабылдайтын шешімдерінің негізін анықтау;

(c) 230 ХАС сәйкес орындаған жұмысын, уақытын ауқымын кім қарастырады;¹¹

(d) Осы ХАС 33 тармағына сәйкес ұйым өкілі мен ішкі аудиторлардан алынған жазбаша келісім; және

(e) Бақылау міндеттемелерінде тікелей көмекпен қамтамасыз етілген ішкі аудиторлардың жұмыс құжаттары.

¹¹ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы*

Қолдану және Басқа Түсіндірме Материал

Ішкі Аудит Қызметінің Анықтамасы (Сілт: Тарм. 2, 14(a))

- A1. Аудит қызметінің ауқымы мен мақсаттарына, әдетте, субъектінің басқару үдерісі, тәуекелді басқару және ішкі бақылаудың нәтижелігін арттыратын әрекеттер де жатады. Олар:

Басқаруға Қатысты Әрекеттер

- Ішкі аудит қызметі субъектінің басқару үдерісіндегі әдеп және құндар, жұмыс басқару мен есептеулілік, байланыс тәуекел мен өкілеттік берілген тұлғалармен байланыс, ішкі және сыртқы аудиторлар және басшылар алдын қойған мақсаттарға жетуін бағалауда көмек етуі мүмкін.

Тәуекелді Басқаруға Қатысты Әрекеттер

- Ішкі аудит қызметі субъектінің маңызды тәуекелдергі шалдығушылығын анықтауға, және ішкі бақылау мен тәуекел басқаруын дамытуға көмек етеді (оның ішінде, қаржылық есеп бері үдерісінің нәтижелілігі).
- Ішкі аудит субъектідегі алаяқтықты анықтауға көмек етуі мүмкін.

Ішкі Бақылауға Қатысты Әрекеттер

- Ішкі бақылауды бағалау. Ішкі аудит қызметі бақылауларды тексеру, жұмысты дамыту және кеңес беруге қосымша жауапкершілікке ие болуы мүмкін. Осы әрекеттерді жасау арқылы ішкі аудит бақылаудың дұрыс жүріп жатқанына көз жетізеді. Мысалы, ішкі аудит қызметі басшылық пен өкілеттік берілген тұлғалар сенімді болу үшін, құрылым, қолдану және жұмыс атқару және ішкі бақылау нәтижелілігін сынайтын тестілер жүргізеді. Оның ішінде, аудитке қатысты бақылаулар да болады.
- Қаржылық және жұмыс ақпаратын тексеру. Ішкі аудит қызметі қаржылық және жұмыс ақпаратын анықтау, өлшеу, топқа бөлу және есеп беру үшін қолданған тәсілдерді тексеру үшін орындалуы мүмкін. Сонымен қатар, транзакцияларды, баланстарды және рәсімдерді тексеру сияқты арнайы жеке қисаптарды сұрауы мүмкін.
- Орындалып жатқан әрекеттерді тексеру. Ішкі аудит қызметі орындалып жатқан әрекеттердің, үнемділігін, экономиясын және нәтижелілігін тексеру үшін өткізілуі мүмкін. Оның ішінде, субъектінің қаржылық емес әрекеттері.

- Заңнама мен қаулылар сәйкестігіне шолу. Ішкі аудит міндеттерін заңға, сыртқы талаптарына, басқару саясатына және басқада ішкі талаптарына сәйкестендіруін қарастыру жұмыстарын орындауға болады.
- A2. Ішкі аудит қызметі атқарған жұмыс субъектіде бар басқа атаумен белгілі қызмет тарапымен де атқарылуы мүмкін. Ішкі аудит қызметінің барлық немесе бірнеше әрекеттері үшінші тараптағы қызмет көрсетушілерге берілуі де мүмкін. Жұмыстың атауы мен үшінші тараптағы қызметшілерді орындау мүмкіндігі – сыртқы аудитордың сол қызметтің жұмысын пайдалану не пайдаланбауын анықтауда шешуші рөл атқармайды. Шешуші факторлар – әрекеттердің сипаты; Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдауы; біліктілік; және , ішкі аудит қызметі жүйелік және тәртіпті бақылауға салынуы. Бұл ХАС-тағы ішкі аудит қызметінің жұмысына сілтемелер басқа қызметтердің осыған қатысты әрекеттері немесе осы сипаттарға үшінші тараптағы ұсынушыларды да қосады.
- A3. Оған қоса, басшылық және жұмыс міндеттері мен жауапкершіліктеріне ие болатын ішкі аудит қызметінен тыс тұлғалар, әдетте, объективтіліктеріне қатер болатын жағдайларды кездеседі. Сондықтан, бұл ХАС-та оларды ішкі аудит қызметінің бөлігі ретінде қарастырмайды. Алайда, олар ХАС Алайда, олар ХАС 330¹² сипаттайтын әрекеттер орындау мүмкін. Осы себептен, мүлік иеленуші басшы өткізген бақылаулар мониторингі ішкі бақылау қызметі болып саналмайды.
- A4. Ішкі және сыртқы аудит қызметтерінің мақсаттары әр түрлі болады. Ал басқа қызметтер қаржы есептілік аудитін жүргізген сыртқы аудиторлардың рәсімдерін орындауы мүмкін. Егер бұл жағдай туындаса, сыртқы аудитор сол қызметті келесі жолдарда қолдануы мүмкін:
- Қате немесе алаяқтыққа байланысты туындаған елеулі бұрмалану тәуекелін өлшеу үшін сыртқы аудитордың қолданған ақпараты. Бұл жағдайда, 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹³ сыртқы аудитордан ішкі аудит жауапкершілігінің сипаты, оның ұйымдағы беделі, және болатын немесе болып кеткен әрекеттерді түсінуде талап етеді. Сонымен қатар, сыртқы аудитор ішкі аудиттағы орынды тұлғалардан сауалдамалар жүргізуі қажет (егер ұйым ондай қызметке ие болса); немесе

¹² 10 тармақты қараңыз.

¹³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 6 (а) тармақ

- Тыйым салынған немесе белгілі деңгейде заң не реттеу үшін шектелгендігіне қарамастан, сыртқы аудитор орынды бағалау өткізіп болып, ішкі аудиторлардың атқарған жұмысын аудиторлық дәлел ретінде қолдануы мүмкін.¹⁴

Сонымен қатар, егер заңмен немесе нормативтік актілермен тыйым салынбаған немесе белгілі бір дәрежеде шектелмеген болса, сыртқы аудитор ішкі аудиторларды сыртқы аудитордың басшылығымен, қадағалауымен және шолуы бойынша аудиторлық шараларды орындау үшін қолдана алады. (осы ХАС-та «тікелей көмек» деп аталады).¹⁵

Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Қолдануға Болатындығын, Қай Салада Және Қандай Дәрежеде Қолдануға Болатындығын Анықтау

Ішкі Аудит Қызметін Бағалау

Объективтілік және Біліктілік (Сілт: Тарм. 15(a)–(b))

- A5. Сыртқы аудитор ішкі аудит қызметінің жұмысы аудит мақсатына қолдану мүмкіндігін ойластырғанда кәсіби пікірдің көмегіне жүгінеді. Сонымен қатар, пайда болған жағдайдағы ішкі аудит қызметін қолдану сипаты мен деңгейін де қоса қарастырады.
- A6. Ішкі аудит қызметінің ұйымдастырушылық мәртебесі және тиісті саясат пен рәсімдер ішкі аудиторлардың объективтілігін қолдайды және қызметтің күзіреттілік деңгейі, әсіресе, қажет болған жағдайда осы қызметтің жұмысын пайдалану сипаты мен көлемін анықтау үшін маңызды.
- A7. Объективтілік дегеніміз тапсырмаларды теріс ұғымдарға, мүдделер жанжалына, және кәсіби пікірге кері әсер тигізетін басқа да факторларға мән бермей жұмыс жасауды білдіреді. Сыртқы аудитордың бағалауларына әсер ететін факторларға келесілер жатуы мүмкін:
- Ішкі аудит қызметінің беделдігі мен есептелулігін қоса, ұжымдық беделі сол қызметті қате түсініктерден, мүдделер жанжалдарынан және басқа да кері әсер тигізетін факторлардан тәуелсіз болу қабілетінің бар не жоқ болуы. Мысалы, ішкі аудит қызметі ұйым басшылығына есеп беруі, немесе өкілеттік берілген иелерге есеп беру не бермеуі. Сонымен қатар, ол қызметтің өкілеттік берілген тұлғаларға тікелей байланыс бар не жоқ болуы.

¹⁴ 15–25 тармақтарды қараңыз.

¹⁵ 26–35 тармақтарын қараңыз.

- Ішкі аудит қызметі қарама қайшы болып келетін жауапкершіліктердің болу не болмауы. Мысалы, ішкі аудит қызметі ауқымынан тыс басшылық міндет не жауапкершіліктер.
- Өкілеттік берілген тұлғалар ішкі аудит қызметіне қатысты қызметкерлермен жұмыс жүргізу не жүргізбеуі. Мысалы, орынды сыйақы мүмдігін талқылау.
- Ішкі аудит қызметі жұмысына ұйым басшылығы немесе өкілеттік берілген тұлғалар барысынан шектеулер қойылу не қойылмауы. Мысалы, ішкі аудит қызметі тапқан ақпараттарды сыртқы аудиторға беру барысында туындайтын жағдай.
- Ішкі аудиторлардың кәсіби ұжымдарға қатыстылығы және сол ұжым мүшесі болуы, оларды кәсіби стандарттарға сай жұмыс атқаруы не атқармауы. Мысалы, ішкі аудит ережелері сол ұжымдардың мақсаттарына сәйкес келуі.

A8. Ішкі аудит қызметінің құзіреттілігі берілген тапсырмаларды ұқыпты және қолданыстағы кәсіби стандарттарға сәйкес орындау үшін талап етілетін деңгейде қызметтің білімі мен дағдыларын алуға және қолдауға жатады. Сыртқы аудитордың анықтамасына әсер етуі мүмкін факторларға мыналар жатады:

- Ішкі аудит қызметі ұйымның көлеміне және оның қызметінің сипатына қатысты жеткілікті түрде және тиісті түрде қамтамасыз етілгендігі.
- Ішкі аудит жүргізу үшін жұмысқа алу, дайындау және бақылау ережелер болу не болмауы.
- Ішкі аудиторлардың аудитке қатысты керекті техникалық дайындығы мен біліктілігінің болу не болмауы. Мысалы, ішкі аудитордың белгілі саладағы ерекше тәжірибиесі.
- Ішкі аудиторлардың ұйымның және қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелеріне қатысты керекті білімі болуы не болмауы. Сонымен қатар, субъектінің саласына сәйкес болатын ішкі аудитордың білімі болу не болмауы (мысалы, индустрияға сай ерекше білім).
- Ішкі аудиторлардың кәсіби ұжымдарға қатыстылығы және сол ұжым мүшесі болуы, оларды кәсіби стандарттарға сай жұмыс атқаруы не атқармауы. Мысалы, ішкі аудит ережелері сол ұжымдардың мақсаттарына сәйкес келуі.

A9. Объективтілік пен біліктілік ұйымы ретінде қарастырылуы мүмкін. Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдау деңгейі неғұрлым үлкен болса, сыртқы аудитор сол жұмысты барынша көп және

нәтижелі қолдануы мүмкін. Алайда, ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдауы, керекті біліктіліктің жетіспеушілігінің орнын баса алмайды. Тура солай, ішкі аудит қызметінің жоғары біліктілігі ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолданбайтын жағдайда орын баса алмайды.

Жүйелік Және Тәртіптік Тәсілдің Қолдануы (Сілт: Тарм. 15(с))

- A10. Өз қызметін жоспарлауға, орындауға, қадағалауға, шолуға және құжаттауға жүйелі және тәртіпті көзқарасты қолдану ішкі аудит қызметін ұйым ішінде жүзеге асырылуы мүмкін басқа да бақылау іс-әрекеттерінен ажыратады.
- A11. Сыртқы аудитордың ішкі аудит қызметі жүйелі және тәртіпті әдісті қолданатындығын анықтауға әсер етуі мүмкін факторларға мыналар кіреді:
- Құжатталған аудит рәсімдері немесе тәуекелді өлшеу сияқты ақыл-кеңестердің, есеп беру мен құжаттаманың бар болуы және дұрыстылығы. Олардың сипаты мен деңгейі субъектінің өлшеміне сәйкес өзгеріп отырады.
 - Ішкі аудит функциясында сапаны бақылаудың тиісті саясаты мен рәсімдері бар ма, мысалы, СБХС 1¹⁶ ішкі аудит функциясына қолданылатын саясат пен процедуралар (мысалы, көшбасшылыққа, адами ресурстарға және келісімді орындауға қатысты) немесе тиісті кәсіби органдар ішкі аудиторларға арналған стандарттардағы сапаны бақылау талаптары. Мұндай органдар сонымен қатар мерзімді сыртқы сапа сараптамаларын жүргізу сияқты басқа да талаптарды белгілей алады.

Ішкі Аудит Қызметін Қолдануға Болмайтын Жағдайлар (Сілт: Тарм. 16)

- A12. Ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдау не қолданбауы, ішкі аудит қызметінің біліктілік деңгейі, жүйелік және тәртіптік қолдану не қолданбауы, жұмыс сапасына тап болатын тәуекелдердің тым жоғары екендігін анықтаса, бұл қызмет жұмыстарын аудиттік дәлел ретінде қолдануға болмайтынын көрсетеді.
- A13. Осы ХАС-ның А7, А8 және А11 тармақтарында факторлардың талқылауларын бөлек және біртұтастай қарастыру өте маңызды болып

¹⁶ Сапаны Бақылау Халықаралық Стандарты (СБХС 1), *Қаржылық Есептілік Аудиттері Мен Шолуын, Және Басқа Ақпараттың Дұрыстығын Растауды Және Глеспе Қызметтер Бойынша Келісімдерді Іске Асыратын Фирмаларға Арналған Сапа Бақылау*

табылады. Оның себебі, жеке бір факторды қарастыру нәтижесінде ішкі аудит қызметін қолданбау шешімін қабылдаған кезде жеткіліксіз болып есептеледі. Мысалы, ішкі аудиттің ұйымдық статусы ішкі аудиторлар объективтік қатерлерді бағалау кезінде маңызды орын алады. Егер ішкі аудит қызметі басшылыққа есеп беруі бар болса, бұл объективтілікке қатер болып саналады. Алайда, басқа осы ХАС-нің А7 белгіленген факторлар жеткілікті қорғау берсе, бұл жағдай қатерсіз болып саналуы да мүмкін.

- A14. Сонымен қатар, БХӘСК Кодексі¹⁷ сыртқы аудитор аудиторлық клиентке ішкі аудит қызметін ұсыну туралы келісімді қабылдаған кезде өзін-өзі шолу қауіпі туындайтыны айтылған, және бұл қызмет нәтижелері аудитті жүргізуде қолданылады. Бұл келісім тобы ішкі аудит қызметінің нәтижелерін тиісті түрде бағаламай-ақ немесе ішкі аудит жұмысын фирманың мүшелері болып табылмайтын адамдар жасаған кездегі кәсіби скептицизм деңгейімен жүргізбестен пайдалана алады. БХӘСК Кодексі¹⁸ белгілі бір жағдайларда қолданылатын тыйымдарды және басқа жағдайларда қауіпті қолайлы деңгейге дейін төмендетуге қолданылатын қауіпсіздік шараларын қарастырады.

Қолдануға Болатын Ішкі Аудит Жұмысының Сипаты мен Деңгейін Анықтау

Қолдануға Болатын Ішкі Аудит Жұмысының Сипаты Мен Деңгейін Анықтау
Кезінде Әсер Ететін Факторлар (Сілт: Тарм. 17–19)

- A15. Сыртқы аудитор ішкі аудит функциясының жұмысын аудит мақсаттары үшін қолдануға болатындығын анықтағаннан кейін, біріншіден, ішкі аудит функциясының жоспарланған сипаты мен көлемінің, немесе орындалуы жоспарланған, жалпы аудиторлық стратегияға және 300 ХАС¹⁹ сәйкес сыртқы аудитор құрған аудит жоспарына сәйкес келеді.
- A16. Сыртқы аудитор қолдана алатын ішкі аудит қызметінің жұмыстары болып келесі мысалдары саналады:
- Бақылаулардың операциялық нәтижелілігін тестілеу.
 - Шектеулі талқылау араласатын маңызды рәсімдер.
 - Түгендеу есебі бойынша бақылау.
 - Қаржылық есептілікке қатысты ақпараттық жүйелер арқылы транзакциялар арқылы қадағалау.

¹⁷ Бухгалтерлер үшін Халықаралық Әдеп Стандарттарының Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Стандарттары*, (БХӘСК Кодексі), 290.194 бөлімі

¹⁸ БХӘСК Кодексі, 290.190-290.195 бөлімі

¹⁹ 300 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау*

- Реттеуші талаптармен сәйкестіктерді тестілеу.
- Кейбір жағдайларда топ үшін маңызды емес болып табылатын еншілес ұйымдардың қаржылық ақпаратын тексеру немесе шолу (егер бұл 600 ХАС талаптарына қайшы келмесе).²⁰

A17. Сыртқы аудитордың ішкі аудит қызмет жұмысының болжанған сипаты мен деңгейі - сыртқы аудитордың ішкі аудиттің организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдау деңгейі бағалауы және осы ХАС-нің 18 тармағына сәйкес ішкі аудит қызметінің біліктілік деңгейін бағалауы тарапынан әсер алады. Оған қоса, ондай жұмысты жобалау, орындау және бағалауға керек болатын талқылама мөлшері, және бекіту деңгейінде есептелген елеулі бұрмалану тәуекелі – сыртқы аудитордың шешіміне кіріктіріме болып табылады. Және де, осы 16 ХАС тармағы сипаттағандай, аудит жүргізу мақсатымен, сыртқы аудитор ішкі аудит қызметінің жұмысын қолдана алмайды.

Нәтижелерді Бағалау Және Аудит Рәсімдерін Жоспарлау Мен Орындау Барысындағы Ойластырулар (Сілт: Тарм. 18(a), 30(a))

- A18. Аудит рәсімдерін жоспарлау мен орындау және дәлелдерді бағалау үшін қажетті ойластырулар неғұрлым көп болса, сыртқы аудитор осы ХАС-нің 18 тармағына сәйкес тікелей рәсімдер жасауы керек болады. Себебі, ішкі аудит қызметін ғана қолдану сыртқы аудиторды жеткілікті аудиттік дәлелмен қамтамасыз ете алмайды.
- A19. Сыртқы аудитор көрсетілген аудиторлық пікір үшін жеке жауап беретіндіктен, сыртқы аудитор 18 тармаққа сәйкес аудиторлық келісімде маңызды пікірлер қабылдауы қажет. Маңызды пікірлер мыналарды қамтиды:
- Елеулі бұрмалану тәуекелін есептеу;
 - Өткізілген тестілердің жеткіліктігін бағалау;
 - Басшылықтың үздіксіз қызмет болжамын қолданудың орындылығын бағалау;
 - Маңызды есептілік жуық сандарын бағалау; және
 - Қаржылық есептіліктегі ашып көрсетулердің және басқа да әсер етуші факторлардың орындылығын бағалау.

²⁰ 600 ХАС, *Арнайы Қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса Алғанда)*

Елеулі бұрмалану тәуекелін өлшеу (Сілт: Тарм. 18(b))

- A20. Белгілі сальдо, транзакция түрі немесе ашып көрсету үшін, бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалану тәуекелі неғұрлым көп болса, аудит рәсімдерін жоспарлау мен орындау үшін соғұрлым көп ойластырулар қажет болады. Ондай жағдайларда, сыртқы аудитор осы ХАС-нің 18 тармағына сәйкес тікелей рәсімдер орындау керек болады. Сәйкесінше, ол дәлел іздеу барысында ішкі аудит қызметінің жұмысын аз қолданады. 200²¹ ХАС түсіндірілгендей, елеулі бұрмалану тәуекелі неғұрлым көп болса, сыртқы аудитор талап ететін аудиттік дәлелі соғұрлым сенерлік болуы қажет. Сол себептен, сыртқы аудитор өз бетімен жасайтын жұмысы артады.
- A21. 315 ХАС (Қайта қарастырылған)²² түсіндірілгендей, маңызды тәуекелдер арнайы аудиттік талқылауларды қажет етеді. Нәтижесінде, сыртқы аудитордың маңызды тәуелдерге қатысты ішкі аудит қызметінің жұмысын қолдану – шектеулі қарастырулар араласатын рәсімдерге шектеледі. Оған қоса, елеулі бұрмалану тәуекелі төмен болмаған жағдайларда, ішкі аудит қызметінің жұмысын ғана қолдану – тәуекелдің төмендетуіне әсер етуі екіталай. Және де сыртқы аудитордың тестілеу жүргізулер керектілігін жоқ қылу мүмкіндігі аз.
- A22. Рәсімдерді ХАС-на сәйкес жүргізу – сыртқы аудитордың есептеген елеулі бұрмалану тәуекелін қайта бағалауға әкелуі мүмкін. Сол себепті, бұл сыртқы аудитордың ішкі аудитор қызметінің жұмысын және ХАС-ын қолдану қажет немесе қажет еместігін ойластыруына кері әсерін тигізуі мүмкін.

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 20)

- A23. 260 ХАС²³ (Қайта қарастырылған) сәйкес, сыртқы аудитор өкілеттік берілген тұлғалармен байланысып, жоспарлауланған аудиттің ауқымы мен уақытын талқылауы қажет. Ішкі аудит қызметінің жұмысын жоспарлау бойынша қолдану – сыртқы аудитордың жалпы стратегиясы болып саналады. Сол себептен, ол өкілеттік берілген тұлғаларға түсінікті болуы қажет. Себебі бұл жоспарлау, аудитор ұсынған тәсілдің бір бөлігі.

²¹ 200 ХАС, А31 тармақ

²² 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 4(е) тармақ

²³ 260 ХАС, 15 тармақ

Ішкі Аудит Қызметінің Жұмысын Пайдалану

Ішкі Аудит Қызметімен Бірге Жұмыс Жасау Және Талқылау (Сілт: Тарм. 21)

- A24. Өз жұмысын жоспарланған түрдегі қызметті үйлестіру үшін негіз ретінде ішкі аудит функциясымен жоспарлауды талқылау кезінде келесілерді шешу пайдалы болуы мүмкін:
- Жұмыс уақытын.
 - Орындалған жұмыс сипатын.
 - Аудит ауқымының деңгейі.
 - Қаржылық құралдар байыптылығы (мүмкін болса, кейбір транзакциялар, сальдо және ашып көрсетулердің байыптылық деңгейлері) мен орындау байыптылығы.
 - Ұсынылатын баптарды таңдау әдістері және өлшемдер.
 - Орындылған жұмыстың құжатталуы.
 - Рәсімдер жайлы есеп беру және оларды тексеру.
- A25. Ішкі және сыртқы аудиторлар арасындағы байланыс келесі жағдайларда нәтижелі болады:
- Талқылаулар белгілі аралыққа белгіленген орынды уақытта өтеді.
 - Сыртқы аудитор ішкі аудитор қызметіне әсер ете алатын маңызды мәселелерді хабарлайды.
 - Сыртқы аудитор ішкі аудит қызметінің берген есептерімен танысуға рұқсаты бар және кез келген сыртқы аудитке әсер ете алатын маңызды мәселелері жайлы хабардар. Және де сол мәселелерді аудиттеу барысында ескереді.
- A26. 200 ХАС²⁴ сыртқы аудитордың аудиттеуді жоспарлауын және орындауын кәсіби скептицизмді қолдана отырып жүргізуін сипаттайды. Оның ішінде, құжаттардың сенімділігі және сұраныстарғы жауаптарға сұрақ келтіретін ақпараттарды ескеру де бар. Сәйкесінше, сыртқы және ішкі аудиторлардың өзара байланысы сыртқы аудитордың жұмысына кері әсер тигізетін мәселелерден хабардар болуынаалып келеді.²⁵ Содан кейін сыртқы аудитор мұндай ақпаратты сыртқы аудиторды сәйкестендіру және маңызды бұрмалаулардың тәуекелдерін бағалау кезінде ескере алады. Сонымен қатар, егер мұндай ақпарат қаржылық есептіліктің маңызды бұрмалануының

²⁴ 200 ХАС, 15 және 20 тармақтар

²⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), А120 тармақ

жоғары қауіпін көрсетсе немесе кез келген нақты, күдікті немесе болжалды алаяқтыққа қатысты болса, сыртқы аудитор мұны сыртқы аудитордың маңызды тәуекелділікті сәйкестендіру кезінде ескеруі мүмкін. 240 ХАС сәйкес алаяқтықпен байланысты бұрмалаулар.²⁶

Ішкі Аудит Қызметі Жұмысының Дұрыстылығын Анықтауда Қолданатын Рәсімдер (Сілт: Тарм. 23–24)

A27. Сыртқы аудитордың ішкі аудит қызметінің жұмысы негізінде жасайтын рәсімдері, ішкі аудит қызметінің жұмысының жалпы сапасын және орындалған жұмыстың объективтілігін бағалау келіп нысаналанады.

A28. Сыртқы аудит рәсімдері ішкі аудит қызметі жұмысының сапасын және атқарылған жұмыс арқылы келген қорытындыларын бағалайды. Оған қоса, 24 тармаққа сәйкес, келесілерде қосылады:

- Ішкі аудит қызметі аясында тиісті тұлғалардың сауалнамаларын жүргізу.
- Ішкі аудит қызметі орындаған рәсімдерді тексеру.
- Ішкі аудит қызметі қолданған жұмыс бағдарламасы мен қағаздарын қарау.

A29. Пайымдау неғұрлым көп қолданса, есептелген елеулі бұрмалану тәуекелі соғұрлым жоғары, ішкі аудиттың организациялық беделі мен қатысты ережелер мен рәсімдері ішкі аудиторлардың әділеттілігін қолдауы соғұрлым аз болады. Немесе аудит қызметінің біліктілік деңгейі неғұрлым төмен болса, аудиттік пікір қалыптастыру үшін сыртқы аудитор соғұрлым көп аудит рәсімдерді жүргізеді.

Қайта орындау (Сілт: Тарм. 24)

A30. Осы ХАС-нің мақсаттары үшін, қайта орындауға сыртқы аудитордың ішкі аудитор қызметінің жасаған қорытындыларын бағалау үшін, рәсімдерді тәуелсіз түрде қайта өткізуі жатқызылады. Бұл мақсат, ішкі аудиторлар қарастырған нысандарды қайта қарастыру арқылы орындалады. Ал ол мүмкін емес болған жағдайда, қойылған мақсатты ішкі аудит қызметі тексермеген басқа жеткілікті сұрақтарды тексеру арқылы іске асыруға болады. Қайта орындау A28 тармағында берілген рәсімдерден басқа, ішкі аудит қызметінің орындығы жайлы сенімді дәлел береді. Сыртқы аудитор қайта қарастыруды аудиттің әрбір саласында қолдану қажеті жоқ. Алайда, сыртқы аудитор A28

²⁶ 315 ХАС (Қайта қарастырылған) A11 тармақ, 240 ХАС-қа, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, қатысты

тармағына сәйкес, ішкі аудит қызметі жұмысы негізінде жасайтын рәсімдер қайта орындауды талап етеді. Сыртқы аудитор қайта орындауды ішкі аудит қызметінің аудит рәсімдерінің нәтижелерін жоспарлау, орындау және бағалау барысында пайымдауды жиі қолданған салаларда және елеулі бұрмалану тәуекелі жоғары салаларда қолдануы мүмкін.

**Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдануға
Болатындығын, Қай Салаларда Және Қандай Дәрежеде Қолдануға
Болатындығын Анықтау**

*Аудит Мақсатын Ішкі Аудиторлардың Тікелей Көмегін Қаншалықты
Қоладана Алатындығын Анықтау (Сілт: Тарм. 5, 26–28)*

A31. Сыртқы аудиторға заңмен немесе нормативтік актілермен ішкі аудиторларды тікелей көмек көрсету үшін пайдалануға тыйым салынған заңнамаларда, топтық аудиторларға тыйым салудың құрамдас аудиторларға қатысты болатын-жатпайтынын қарастыру және егер қажет болса, оны құрамдас аудиторлармен байланыста қарастыру маңызды.²⁷

A32. Осы ХАС А7 тармағында айтылғандай, объективтілік дегеніміз кәсіби пікірлерді жоққа шығаруға, мүдделер қақтығысына немесе басқалардың орынсыз ықпалына жол берместен ұсынылған жұмысты орындау мүмкіндігін білдіреді. Ішкі аудитордың объективтілігіне қауіптердің болуы мен маңыздылығын бағалау кезінде келесі факторлар маңызды болуы мүмкін:

- Ішкі аудит қызметінің ұйымдастырушылық мәртебесі және тиісті саясат пен рәсімдер ішкі аудиторлардың объективтілігін қолдайды.²⁸
- Жұмыс жұмыс істейтін немесе жұмыс істейтін адаммен жұмыс жасайтын тұлға үшін отбасылық және жеке қатынастар.
- Ұйым бөлімдерімен қарым қатынаста болу.
- Ұйымда келісімшарт негізінде келісілген сыйақыдан артық қаржы қызығушылық таныту.

Тиісті кәсіби мекемелермен ішкі аудиторларға қосымша шығарылған пайдалы басшылық.

A33. Сондай-ақ, ішкі аудитордың объективтілігіне қауіп-қатердің мәні оларды қолайлы деңгейге дейін төмендететін қауіпсіздік шаралары болмаған жағдайда болуы мүмкін. Мысалы, қауіпсіздік шараларының жеткіліктілігі

²⁷ 600 ХАС, 40(b) тармақ

²⁸ А7 тармақты қараңыз

аудит мәніндегі жұмыстың маңыздылығына байланысты болғандықтан, 30 (a) және (b) тармақтары ішкі аудиторлардың аудитте маңызды шешімдер қабылдаумен байланысты немесе маңызды бұрмалаулардың жоғары бағаланған тәуекелдеріне қатысты рәсімдерді орындауға тікелей көмек көрсету үшін пайдалануына тыйым салады, тиісті аудиторлық шараларды орындау кезінде немесе жиналған аудиторлық дәлелдерді бағалау кезінде талап етілетін пікірлер шектеулі болады. Бұл, егер жұмыста өзін-өзі тексеру қаупі туындайтын болса, ішкі аудиторларға 30 (c) және (d) - тармақтарда сипатталған жағдайларда рәсімдерді орындауға тыйым салынады.

- A34. Осы ХАС А8 тармағында ішкі аудиторлардың біліктілігін бағалау факторлары көрсетілген сомен қатар релеванттылығын басқа ішкі аудиторлар жұмысында көрініс табады.

Ішкі Аудиторларға Тапсырылатын Жұмыстың Ауқымы Мен Масштабын Анықтау (Сілт: Тарм. 29–31)

- A35. Осы ХАС А15–А22 тармақтарында ішкі аудиторларға тапсырылатын жұмыстың мағынасы мен ауқымын анықтайды.

- A36. Ішкі аудиторларға жүктелуі мүмкін жұмыстың сипатын анықтау кезінде сыртқы аудитор мұндай жұмысты тағайындау орынды болатын салалармен шектеуге тырысады. Тікелей көмек көрсету үшін ішкі аудиторларды қолдану орынды болмайтын әрекеттер мен міндеттердің мысалдары мыналарды қамтиды:

- Алаяқтық тәуекелділігін талқылау. Алайда, тәуелсіз аудиторлар ішкі аудиторлар туралы мәлімет және 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымдарда алаяқтық тәуекелділік туралы мәлімет жинай алмайды.²⁹
- 240 ХАС қарастырылған жоспардан тыс аудиторлық шараларды анықтау.

- A37. Осылайша, 505 ХАС³⁰ сәйкес сыртқы аудитордан растау сұраныстарын бақылау және сыртқы растау рәсімдерінің нәтижелерін бағалау талап етілетіндіктен, ішкі аудиторларға бұл міндеттерді жүктеу орынды болмайды. Алайда, ішкі аудиторлар растау жауаптарындағы ерекше жағдайларды шешу үшін сыртқы аудиторға қажетті ақпаратты жинауға көмектеседі.

- A38. Қарастырылған пікірлердің мөлшері мен бұрмалаушылықтардың туындау қаупі тікелей көмек көрсететін ішкі аудиторларға жүктелетін жұмысты анықтауда да маңызды. Мысалы, дебиторлық берешекті

²⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 6(a) тармақ

³⁰ 505 ХАС, *Сыртқы Растаулар*, 7 және 16 тармақтар

бағалау жоғары тәуекел аймағы ретінде бағаланған жағдайда, сыртқы аудитор тікелей көмек көрсететін ішкі аудиторға қартаюдың дұрыстығын тексеруді тағайындай алады. Алайда, қартаюға негізделген провизиялардың жеткіліктілігін бағалау шектеулі пікірлерден гөрі көп болғандықтан, бұл процедураны тікелей көмек көрсететін ішкі аудиторға тағайындау орынды болмас еді.

- A39. Бағытқа қарамастан, тәуелсіз аудитордың бақылауы, тікелей көмек алу мақсатында штаттағы аудиторды көп пайдалану сыртқы тәуелсіз аудитордың қажеттілігіне күдік тұғызады.

Тікелей Көмек Көрсету Үшін Ішкі Аудиторларды Қолдану (Сілт: Тарм. 34)

- A40. Ішкі аудит қызметіндегі жеке тұлғалар қаржылық есептілік, сыртқы аудитордың бағыты, ішкі аудиторлар жүргізген жұмысты қадағалау және шолу кезінде сыртқы аудитордан талап етілгендей ұйымнан тәуелсіз емес, тікелей көмек көрсету, әдетте, келісім бойынша топ мүшелері жұмысты орындағанға қарағанда басқаша сипатқа ие және кеңірек болады.
- A41. Ішкі аудиторларды бағыттау кезінде, мысалы, ішкі аудиторларға аудит барысында анықталған бухгалтерлік есеп пен аудит мәселелерін сыртқы аудитордың назарына жеткізуді ескертуге болады. Ішкі аудиторлар жүргізген жұмысты қарастыру кезінде сыртқы аудитордың пікірлері алынған дәлелдер жағдайларға сәйкес және жеткілікті және қол жеткізілген қорытындыларды растайды.

620 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

АУДИТОР САРАПШЫСЫНЫҢ ЕҢБЕГІН ҚОЛДАНУ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы.....	1–2
Аудиттік Пікірге Аудитордың Жауапкершілігі.....	3
Күшіне ену күні	4
Мақсаттары	5
Анықтамалары	6
Талаптары	
Аудитор Сарапшысының Қажеттілігін Анықтау	7
Аудиторлық Шаралардың Сипаты, Мерзімі, Деңгейі	8
Аудитор Сарапшысының Құзыреті, Мүмкіндіктері, Объективтігі.....	9
Аудитор Сарапшысының Сараптама Саласы Туралы Түсінік Алу	10
Аудитор Сарапшысымен Келісім	11
Аудитор Сарапшысының Жұмысының Сәйкестігін Бағалау	12–13
Аудитор Есебінде Аудитордың Сарапшысына Сілтеме	14–15
Қолданыстағы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Аудиторлық сарапшының мағынасы	A1–A3
Аудитор Сарапшысының Қажеттілігін Анықтау	A4–A9
Аудиторлық Шаралардың Сипаты, Мерзімі, Деңгейі	A10–A13
Аудитор Сарапшысының Құзыреті, Мүмкіндіктері, Объективтігі.....	A14–A20
Аудитор Сарапшысының Сараптама Саласы Туралы Түсінік Алу	A21–A22
Аудитор Сарапшысымен Келісім	A23–A31
Аудитор Сарапшысының Жұмысының Сәйкестігін Бағалау	A32–A40
Аудитор Есебінде Аудитордың Сарапшысына Сілтеме	A41–A42

Қосымша: Аудитор мен Аудитордың Сыртқы Сарапшысы Арасындағы
Келісімді Қарастыру

Аудитор Сарапшысының Еңбегін Қолдану, 620 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу, 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудиторға жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға көмектесу үшін пайдаланылған кезде, бухгалтерлік есеп немесе аудиттен басқа, сараптама саласындағы жеке тұлғаның немесе ұйымның жұмысына қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады.
2. Бұл ХАС-ке сәйкес қаралмайтын мәселелер:
 - (a) Жоба бойынша топтың мүшесі бар немесе ол топ 220¹ ХАС-ке сай есеп-қисап немесе аудит айрықша салаларындағы сараптамасы бар жеке тұлға немесе ұйыммен талқылағандағы жағдайлар, немесе
 - (b) Аудитормен бухгалтерлік есеп немесе аудиттен ерекшеленетін белгілі бір салада білімі мен тәжірибесі бар физикалық тұлғаның немесе мекеменің жұмысын қолдану, егер олардың жұмысы осы салада мекеменің қаржылық есептемесін дайындауға (басшылықтың сарапшысы) көмек көрсету үшін қолданылса; көрсетілген жағдайлар 500 ХАС-та² қарастырылады.

Аудиттік Пікірге Аудитордың Жауапкершілігі

3. Аудитордың айтылған пікірге ерекше жауапкершілігі бар, және бұл жауапкершілікті аудитордың аудиторлық сарапшының жұмысын пайдалануын кемітпейді. Алайда, егер аудиторлық сарапшының жұмысын пайдаланатын аудитор бұл ХАС қарастырып шығып сарапшының жұмысы аудитке тән болуы туралы қорытындыға келсе, онда ол аудиторлық дәлелге тән болатындар ретінде сарапшының саласындағы қорытындылар немесе сарапшының мәліметтерін қабыл алады.

Күшіне ену күні

4. 2009 жылдың 15 желтоқсаннан басталатын немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептілікке қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

5. Аудитордың мақсаттары мынадай:
 - (a) Аудиторлық сарапшының жұмысын пайдалану қажеттігін шешу; және
 - (b) Егер аудиторлық сарапшының жұмысы қолданылса, жұмыс аудитке

¹ 220 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, А11, А21-А23 тармақтар

² 500 ХАС, *Аудиттық дәлелдеме*, А35-А49 тармақтар

тән болуын шешу.

Анықтамалары

6. Бұл ХАС мақсаты үшін, келесі терминдер қолданылады:
- (a) Аудитор сарапшысы – Есеп-қисап немесе аудиттен тыс саланың сараптамасы бар жеке тұлға немесе ұйым. Бұл саладағы жұмыс аудиторға өзіне жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға мүмкіндік береді. Аудиторлық сарапшы аудитордың ішкі сарапшысы (аудиторлық фирма немесе фирмалар жүйесінің әріптесі³ немесе персоналы, сонымен қоса уақытша персоналы), немесе аудитордың сыртқы сарапшысы. (Сілт: Тарм. А1-А3)
 - (b) Сараптама – белгілі бір саладағы дағды, біліктілік пен тәжірибе.
 - (c) Басшылық сарапшысы – Есеп-қисап немесе аудиттен тыс саланың сараптамасы бар жеке тұлға немесе ұйым. Бұл саладағы жұмыс аудиторға өзіне қаржылық есепті дайындауға мүмкіндік береді.

Талаптары

Аудитор Сарапшысының Қажеттілігін Анықтау

7. Егер есеп-қисап немесе аудиттен тыс басқа саладағы сараптама жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қажетті болса, онда аудитор аудиторлық сарапшының жұмысын пайдалану керектігін анықтайды. (Сілт: Тарм. А4-А9)

Аудиторлық Шаралардың Сипаты, Мерзімі, Деңгейі

8. Осы ХАС 9-13 тармақтарындағы талаптарға қатысты аудиторлық рәсімдердің сипаты, мерзімі және көлемі жағдайларға байланысты өзгереді. Осы рәсімдердің сипатын, мерзімдері мен көлемін анықтау кезінде аудитор келесі мәселелерді қарастыруы керек: (Сілт: Тарм. А10)
- (a) Сарапшының жұмысына қатысы бар мәселенің сипаты;
 - (b) Сарапшының жұмысына қатысы бар мәселедегі елеулі бұрмалаулардың тәуекелі;
 - (c) Аудит аясындағы сарапшының жұмысына қарай елеулік;
 - (d) Аудитордың білімі мен сарапшы орындаған алдыңғы жұмыспен тәжірибесі; және

³ «Серіктес» және «фирма», керек болса, қоғамдық сектордағы баламаларға қатысты ретінде оқылуы тиіс.

- (e) Бұл сарапшы аудиторлық фирманың сапаны бақылау жөніндегі саясатына, шараларына бағынышты болады ма, жоқ па? (Сілт: Тарм. А11-А13)

Аудитор Сарапшысының Құзыреті, Мүмкіндіктері, Объективтігі

- 9. Аудитор аудиторлық сарапшының аудит үшін қажетті құзыретін, мүмкіндіктерін, объективтігін бар болуын анықтайды. Аудиторлық сыртқы сарапшы жағдайында, объективтікті анықтауға сарапшының объективтігіне қауіп тудыруы мүмкін мүдделер мен қатынастарға қатысты сауалнама жүргізу кіреді. (Сілт: Тарм. А14-А20)

Аудитор Сарапшысының Сараптама Саласы Туралы Түсінік Алу

- 10. Аудитор аудиторға төмендегі мүмкіншілік беру үшін аудиторлық сарапшының сараптамасы саласы туралы жеткілікті білім алады: (Сілт: Тарм. А21-А22)
 - (a) Аудиторлық мақсат үшін, сарапшының жұмыс сипатын, ауқымын, мақсаттарын анықтау мақсатымен; және
 - (b) Аудиторлық мақсат үшін, бұл жұмыстың барлығын бағалау үшін.

Аудитор Сарапшысымен Келісім

- 11. Аудитор, керек болса, жазбаша түрде келесі мәселелер туралы аудиторлық сарапшымен бірге келіседі: (Сілт: Тарм. А23-А26)
 - (a) Бұл жұмыстың сипаты, ауқымы, мақсаттары; (Сілт: Тарм. А27)
 - (b) Аудитор мен сарапшының байланысты рөлдері мен жауапкершіліктері; (Сілт: Тарм. А28-А29)
 - (c) Кез-келген есептің нысанын қоса аудитор мен сарапшының өзара байланысының сипатын, мерзімі, деңгейін сарапшы беруі керек; және (Сілт: Тарм. А30)
 - (d) Аудиторлық сарапшы құпиялылық талаптарын қарастыруы керектігі. (Сілт: Тарм. А31)

Аудитор Сарапшысының Жұмысының Сәйкестігін Бағалау

- 12. Аудитор, аудиторлық мақсат үшін, аудиторлық сарапшы жұмысының барабарлығын анықтайды: (Сілт: Тарм. А32)
 - (a) Сарапшының мәліметтері немесе қорытындыларының сәйкестігі мен дұрыстығы және олардың басқа аудиторлық дәлелге сәйкестігі; (Сілт: Тарм. А33-А34)

- (b) Егер сарапшының жұмысы елеулі болжамдар мен әдістерді қолдануды қажет етсе, осы болжамдар мен әдістердің мән-жайы мен негізділігі; және (Сілт: Тарм. А35-А37)
 - (c) Егер сарапшы жұмысында сарапшы жұмысына қарай елеулігі бар ақпарат көздері қолданылса, бұл ақпарат көздерінің сәйкестігі, толықтығы мен дәлме-дәлдігі. (Сілт: Тарм. А38-А39)
13. Егер аудитор аудиторлық мақсат үшін, аудиторлық сарапшы жұмысының барабар болмайтынын анықтаса, онда ол: (Сілт: Тарм. А40)
- (a) Сарапшы орындауы қажет бұдан әрі жұмыстың сипаты мен деңгейі туралы бұл сарапшымен талқылауы тиіс; немесе
 - (b) Жағдайларға тән қосымша аудиторлық шараларды орындауы қажет.

Аудитор Есебінде Аудитордың Сарапшысына Сілтеме

14. Аудитор жетілдірілмеген пікірі бар аудиторлық сарапшы жұмысына аудиторлық есепте сілтемейді, заңнама немесе нормативтік актілері белгілегенше. Егер мұндай сілтеме заңнамамен немесе нормативтік актілермен талап етілсе, аудитор аудиторлық есепте сілтеме аудиторлық пікір аудиторлық жауапкершілікті кемітпейді деп белгілейді. (Сілт: Тарм. А41)
15. Егер аудитордың аудиторлық сарапшы жұмысына аудиторлық есепте сілтемесі бар болса себебі мұндай сілтеме аудиторлық пікірді модификациялауға тән болады, аудиторлық сарапшы жұмысына аудиторлық есепте сілтеме жоқ. (Сілт: Тарм. А42)

Қолданыстағы Және Басқа Түсіндірме Материал

Аудиторлық сарапшының мағынасы (Сілт: Тарм. б(a))

- A1. Есеп-қисап немесе аудиттен тыс саланың сараптамасына сондай мәселелерге қатысты сараптама жатуы ықтимал:
- Күрделі қаржылық құралдарды, жер мен ғимараттар, жабдықтау, әшекейлер, өнер туындылары, сирек кездесетін заттар, материалдық емес қорлар, сатып алынған активтер мен ұйымдардың қосылуында қабылданған міндеттер мен бұзылуы мүмкін активтерді анықтау.
 - Сақтандыру шарттарымен немесе қызметкерлерге сыйақы жоспарымен байланысты міндеттемелердің актуарлық есебі.
 - Мұнай және газ қорларын бағалау.

- Экологиялық міндеттемелерді бағалау және аймақты тазарту бойынша шығындар.
 - Келісімдерді, заңдарды, нормативтік актілерді түсіндіру.
 - Күрделі немесе әдеттен тыс салық сәйкестігін талдау.
- A2. Көпшілікті жағдайларда, есеп-қисап, аудит, немесе басқа сала айырмасын ажыратып тану анық болады, есеп-қисап немесе аудит ерекше саласы таратылса да. Мысалы, пайда кейінгі қалдырылған салығы бойынша есеп-қисап әдістерін қолдану сараптамасы бар жеке тұлға әдетте салық заңында сарапшыдан жеңіл ажыратылады. Алдыңғы бұл ХАС үшін сарапшы болмайды, өйткені бұл есеп сараптамасын құрастырмайды; соңғы бұл ХАС үшін сарапшы болады, өйткені бұл есеп сараптамасын құрастырады. Ұқсас айырмалар сондай-ақ басқа салаларда жасалуы мүмкін, мысалы, қаржылық құралдар бойынша есеп әдістері сараптамасы мен қаржылық құралдарға баға беру үшін күрделі үлгілеу сараптамасы айырмасы бар бола алады. Кей жағдайда, алайда, есеп-қисап немесе аудит сараптамасы пайда болатын салада тарататын, есеп-қисап немесе аудит ерекше салалары мен басқа саладағы сараптама айырмашылықтарын тарататындар кәсіптік мәселеге қатысты. Қолданыстағы кәсіптік ережелер және оқыту стандарттары мен кәсіпкерлер мен аудиторлар үшін құзырет талаптары аудиторға пікір айтуға көмек береді.⁴
- A3. Егер бұл ХАС талаптарына аудиторлық сарапшы жеке тұлға немесе ұйым болуын фактісін қарастыруда пікір айтуға қажет. Мысалы, аудиторлық сарапшының құзыретін, мүмкіндіктерін, объективтігін қарастыруда мына факті орын алады: сарапшы аудитор алдыңғы кезеңде пайдалынған ұйым болады, бірақ аудитор белгілі бір келісім жөнінде ұйыммен тағайындалған жеке тұлға тәжірибесі болмайды; немесе бұл керіс болады, егер аудитор жеке сарапшының жұмысын білсе, бірақ сарапшыны шақырған ұйымды білмесе. Екі жағдайда жеке тұлғаның жеке ерекше белгілері мен ұйымның басқарушы ерекше белгілері (мысалы, ұйым орындап жататын сапаны бақылау жүйесі) аудитордың бағалауына тән болуы ықтимал.

Аудитор Сарапшысының Қажеттілігін Анықтау (Сілт: Тарм. 7)

- A4. Төменде көрсетілгендердің біреуінде немесе бірнешеуінде аудиторға көмектесу үшін аудитордың сарапшысы қажет болуы мүмкін:
- Ұйым және оның қоршаған ортасы, оның ішінде ішкі бақылау туралы түсінік алу.
 - Елеулі бұрмаланулардың қауіптерін анықтау және бағалау.

⁴ Мысалы, Білімнің халықаралық стандарты 8, *Аудиторлық мамандар үшін құзырет талаптары*, көмек көрсетуі мүмкін.

- Қаржылық есеп деңгейінде бағаланған тәуекелдіктерге жалпы жауаптарды белгілеуге, енгізуге.
 - Бекіту деңгейінде бағаланған тәуекелдіктерге бұдан әрі аудиторлық шараларды әзірлеуге, орындауға, бақылау тесттерін құруға, немесе маңызына қарай шараларды енгізуге.
 - Қаржылық есептілік туралы пікір білдіруге арнап алынған аудиторлық дәлелдің жеткіліктілігін, тиістілігін анықтауға.
- A5. Елеулі бұрмалау тәуекелі арта алады, егер есептен тыс басқа саладағы сараптама Ұйым басшылығы қаржылық есепті дайындауға қажет еді. Мысалы, себебі бұл кей дәрежедегі күрделілікті анықтай алады, немесе, себебі Ұйым басшылығының сараптама саласы туралы білімі болмайды. Егер қаржылық есепті дайындау кезінде Ұйым басшылығының қажетті сараптамасы болмаса, онда Ұйым басшылығының сарапшысы бұл тәуекелдіктерді жоюға шақырылады. Байланысты бақылау, әсіресе, Ұйым басшылығының сарапшысы жұмысына қатысы бар бақылау, қажет болса, сондай-ақ елеулі бұрмалау тәуекелін төмендете алады.
- A6. Егер қаржылық есепті дайындауға есептен тыс басқа саладағы сараптама пайдаланылса, онда есеп-қисап немесе аудитке тәжірибелі аудитордың бұл қаржылық есеп аудиті орындауға қажетті сараптамасы болмайды. Жоба бойынша топ әріптесі жоба бойынша топ пен жоба бойынша топтың мүшесі болмайтын кез-келген аудиторлық сарапшы коллективті түрде тиісті құзыреті бар болуына риза болуы қажет.⁵ Демек, аудитор келісімді орындауға қажетті болатын қорлардың сипатын, мерзімін, деңгейін мойындауы керек.⁶ Аудитордың аудиторлық сарапшының жұмысын пайдалану керектігін анықтауы, және, керек болса, уақыты мен деңгейін анықтауы, аудиторға осы талаптарға сәйкес келуге көмек көрсетеді. Аудит күшейе түсетін сайын, немесе жағдайлар өзгеріп қалатын сайын, аудитор аудиторлық сарапшының жұмысын пайдалануға шешімдерге қайта қарауы мүмкін.
- A7. Есеп немесе аудиттен тыс басқа саладағы сарапшы болмайтын аудитор аудитті аудиторлық сарапшысыз орындау үшін бұл сала туралы жеткілікті білім алады. Бұл білім мыналар орындаудан алына алады, мысалы:
- Қаржылық есепті дайындауға сондай сараптама пайдалануды талап ететін аудиторлық субъекттерге тәжірибе.
 - Белгілі бір саладағы оқыту немесе кәсіптік жетілдірулер. Соған формальды курстар немесе аудитордың бұл саладағы мәселені қарастыруға қабілетін арттыру үшін байланысты салаға

⁵ 220 ХАС, 14 тармақ

⁶ 300 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау*, 8(е) тармақ

сараптамасы бар тұлғалармен талқылау. Мұндай талқылаулар бұл сарапшы оған ерекше мәселе бойынша ақпараттық кеңесі беруге мүмкіндік беретін барлық тиісті фактілер туралы ақпарат алған келісімге қатысты жағдайлардың ерекше пакеті туралы аудиторлық сарапшымен талқылаудан ерекшеленеді.⁷

- Бірдей келісімдер орындаған аудиторлармен талқылау.

A8. Кей жағдайда, алайда, аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға мүмкіндік алу үшін аудиторлық сарапшы пайдалану керектігін анықтауы ықтимал. Осыған сәйкес көрсетулер:

- Ұйым басшылығы қаржылық есепті дайындау кезінде Ұйым басшылығының сарапшысын пайдаланды ма, жоқ па (A9 тармақты қараңыз).
- Мәселенің сипаты, елеулігі, мен күрделілігі.
- Мәселедегі елеулі бұрмалаудың тәуекелдері.
- Анықталған тәуекелдіктерге қатысты шаралардың күткен сипаты, сонымен қоса: аудитордың сондай мәселелерге қатысты сарапшылардың жұмысы туралы білімі мен тәжірибесі; және аудиторлық дәлелдің баламалы көздерінің қол жетерлілігі.

A9. Ұйым басшылығы қаржылық есепті дайындауға Ұйым басшылығының сарапшысын пайдалану керектігін анықтаса, келесі факторлар аудиторлық пікірге ықпал етеді:

- Ұйым басшылығының сарапшы жұмысының сипаты, ауқымы мен мақсаттары.
- Басшылықтың сарапшысын ұйым қолдайды ма, немесе ол тиісті қызметтерді ұсынуға қатысады ма.
- Ұйым басшылығы бақылауды орындай алатын немесе Ұйым басшылығының сарапшысы жұмысына ықпал ететін деңгей.
- Ұйым басшылығы сарапшысының құзыреті мен мүмкіншіліктері.
- Ұйым басшылығының сарапшысы техникалық орындау стандарттарына, немесе кәсіптік немесе салалық талаптарға бағынышты ма, жоқ па?
- Ұйым ішінде Ұйым басшылығының сарапшысы жұмысын кез келген бақылау.

⁷ 220 ХАС, A22 тармақ

500 ХАС⁸ Ұйым басшылығы сарапшысының құзыреті, мүмкіндіктері, объективтігінің аудиторлық дәлелдің сенімділігіне ықпалдары бойынша талаптар мен нұсқауды ұсынады.

Аудиторлық Шаралардың Сипаты, Мерзімі, Деңгейі (Сілт: Тарм. 8)

A10. Осы ХАС 9-13 тармақтарындағы талаптарға қатысты аудиторлық шаралардың сипаты, мерзімі, деңгейі жағдайларға қатысты болады. Мысалы, келесі факторлар әр түрлі немесе көпшілікті ауқымды шараларды пайдалану керектігін анықтайды. Мысалы:

- Аудиторлық сарапшының жұмысы субъективті мен күрделі пікірлерге қатысты маңызды мәселелерге қатысты.
- Аудит алдыңғы кезде аудиторлық сарапшы жұмысын пайдаланбады және сарапшының құзыреті, мүмкіндіктері мен объективтігі туралы алдыңғы білімі жоқ.
- Аудиторлық сарапшы жеке мәселе туралы кеңес алудан басқа аудиттен ажырамас болатын шараларды орындап жатады.
- Сарапшы аудитордың сыртқы сарапшысы болып, соған сәйкес фирманың сапаны бақылау саясаты мен шараларына бағынышты болмайды.

Аудиторлық Фирманың Сапаны Бақылау Саясаты Мен Шаралары (Сілт: Тарм. 8(e))

A11. Аудитордың ішкі сарапшысы аудиторлық фирманың әріптесі немесе қызметкерлері, уақытша персоналы бола алып, және соған қатысты 1 СБХС⁹ немесе кем дегенде қатаң болатын ұлттық талаптарға сай сапаны бақылау саясатына бағынышты болады¹⁰. Балама ретінде, аудитордың ішкі сарапшысы аудиторлық фирмамен жалпы сапаны бақылау саясаты мен шараларын бөлісе алатын жүйелі фирманың әріптесі немесе қызметкерлері, уақытша персоналы бола алады.

A12. Аудитордың сыртқы сарапшысы жоба бойынша топтың мүшесі болмай, 1 СБХС сай келетін сапаны бақылау саясатына бағынышты болмайды¹¹. Кей заңды құзырлы аймақтарда, алайда, заңнама немесе нормативтік актілерге сәйкес аудитордың сыртқы сарапшысы жоба бойынша топтың мүшесі

⁸ 500 ХАС, 8 тармақ

⁹ 1 СБХС, *Қаржылық Есептілік Аудиттері Мен Шолуын, Және Басқа Ақпараттың Дұрыстығын Растауды Және Елестіре Қызметтер Бойынша Келісімдерді Іске Асыратын Фирмаларға Арналған Сапа Бақылау*, 12(f) тармақ

¹⁰ 220 ХАС, 2 тармақ

¹¹ 1 СБХС, 12(f) тармақ

ретінде қарастырылады және әдептану талаптарына, тәуелсіздік талаптарына, басқа кәсіптік талаптарға бағынышты болады. Жоба бойынша топтар фирманың сапаны бақылау жүйесіне сүйене алуға құқы бар.

A13. Фирма немесе басқа тараптар берген ақпарат басқа мәліметтерді ұсынбаса, топтың қатысуы фирманы басқару сапасының жүйесіне сүйенуге құқығы бар¹². Бұл сүйеніштің деңгейі жағдайлар бойынша ерекшеленеді және осы мәселелерге қатысты аудиторлық шаралардың сипатына, мерзіміне, деңгейіне ықпал етуі мүмкін:

- Рекруттинг пен тренинг бағдарламалары арқылы құзыреті мен мүмкіндіктері.
- Объективтігі. Аудитордың ішкі сарапшылары байланысты әдептану талаптарына, тәуелсіздік талаптарына бағынышты болады.
- Аудитордың аудиторлық сарапшының жұмыс барабарлығын анықтау. Мысалы, фирмалық тренинг бағдарламалары аудитордың ішкі сарапшыларына аудиторлық сараптамасы бар олардың орын алуы туралы тиісті білім қамтамасыз етеді. Мұндай тренинг пен басқа фирмалық процестерге, олардың ішінде аудитордың ішкі сарапшыларының жұмысын жалпылауға арналған хаттамаларға сүйеніш аудиторлық сарапшы жұмысын бағалауға арналаған аудиторлық шаралардың сипатына, мерзіміне, деңгейіне ықпал етеді.
- Мониторинг үдерістері арқылы реттеуші мен заңды талаптарға сәйкестігі.
- Аудиторлық сарапшымен келісім.

Сондай сүйеніш бұл ХАС талаптарына сәйкес келуге аудиторлық жауапкершілікті кемітпейді.

Аудитор Сарапшысының Құзыреті, Мүмкіндіктері, Объективтігі (Сілт: Тарм. 9)

A14. Аудиторлық сарапшының құзыреті, мүмкіндіктері, объективтігі аудиторлық сарапшы жұмыс аудитордың мақсаттарына барабар болады ма, жоқ па деп елеулі факторларға жатады. Құзыреті аудиторлық сарапшының сараптамасы сипатына, дәрежесіне қатысты. Мүмкіндігі бұл құзыретті келісім орындауда атқару үшін аудиторлық сарапшының қабілетіне қатысты. Мүмкіндікке ықпал ететін факторларға географиялық орналасуы және уақыт пен ресурстардың қолданысы кіреді. Объективтігі

¹² 220 ХАС, 4 тармақ

- жалған сенім, мүдде дауы немесе басқалардың ықпалы кәсіптік немесе іскерлік пікіріне екпін соғатын ықтимал ықпалдарға қатысты.
- A15. Аудиторлық сарапшының құзыреті, мүмкіндіктері, объективтігіне қатысты ақпарат көздер кең қатарынан туындай алады:
- Бұл сарапшының алдыңғы жұмысына қатысты кәсіптік тәжірибе.
 - Бұл сарапшымен талқылау
 - Сарапшының жұмысын білетін басқалармен немесе басқа аудиторлармен талқылау.
 - Сарапшының біліктілігі, кәсіптік орын немесе салалық бірлескен ұйымның мүшелігі, тәжірибелену лицензиясы, немесе сыртқы мойындау әр түрлі нысандары.
 - Бұл сарапшы шығарған құжаттар немесе кітаптар.
 - Аудиторлық фирманың сапаны бақылау саясаты мен шаралары (Сілт: Тарм. А11-А13).
- A16. Аудиторлық сарапшының құзыретін, мүмкіндіктерін, объективтігін анықтауға қатысты мәселелерге сарапшының жұмысы техникалық орындау стандарттарына, немесе басқа кәсіптік немесе салалық талаптарға, әдептану стандарттарына мен кәсіптік орын немесе өнеркәсіптік бірлескен ұйымның басқа мүшелік стандарттары, лицензия жатқызатын орынның аккредитация стандарттарына немесе заңнамамен жүктелген талаптарға бағыныштылығын қарастыру жатады.
- A17. Мынадай басқа мәселелер тән болуы мүмкін:
- Аудиторлық сарапшының жұмысын пайдалынатын мәселені құзыретінің сәйкестігі, сонымен қоса сарапшының саласындағы мамандығындағы кез-келген беталыстар. Мысалы, ерекше актуарий мүлікті мен жауапкершілікті сақтандыруда тәжірибеленіп алып, бірақ зейнетақы есеп айырысуға қатысты шектелген сараптамасы бар.
 - Аудитордың байланысты есеп пен аудит талаптарға қатысты құзыреті, мысалы, қорытындылар мен әдістер туралы білім, керек болса, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келетін үлгілер.
 - Күтпеген жағдайлар, жағдайлардағы өзгерістер, немесе аудиторлық шаралар нәтижелерінен алынған аудиторлық дәлел аудиторлық сарапшының құзыретін, мүмкіндіктерін, объективтігін қайта қарастыру керектігін анықтайды.
- A18. Жағдайлардың кең қатары объективтікке қорқыта алады, мысалы таныстық қауіптері, таныстық қауіптері, өзіне-өзі шолу қауіпі, қорқытып

тастау қауіптері. Сақтандыру шаралары сондай қауіптерді болдыра алып, төмендете алады, және сыртқы құрылымдармен құрылады (мысалы, аудиторлық сарапшының кәсібімен, заңнамамен құрылады), немесе аудиторлық сарапшының жұмысы ортасымен құрылады (мысалы, сапаны бақылау саясаты мен шараларымен құрылады). Аудиторлық келісімге тән сақтандық шаралары орын ала алады.

A19. Объективтікке қауіптің елеулігі мен сақтандық шараларын пайдалану керектігін анықтау аудиторлық сарапшының рөліне және аудит шеңберіндегі сарапшының жұмысы елеулігіне тәуелді болып келеді. Сақтандыру шаралары қауіптерді қолайлы төмен деңгейге дейін төмендете алмайтын жағдайлар орын алады, мысалы, егер ұсынылған аудиторлық сарапшы аудиттеленетін ақпаратты дайындауға маңызды рөлін атқаратын жеке тұлға болса, егер аудиторлық сарапшы Ұйым басшылығы сарапшысы болып келсе.

A20. Аудитордың сыртқы сарапшысының объективтігін анықтауда, бұл мыналарға қатысты:

(a) Ұйым сарапшының объективтігіне ықпал етуі мүмкін аудитордың сыртқы сарапшысымен бар болатын кез келген мүдделер немесе қатынастар туралы сұрау жүргізу.

(b) Бұл сарапшымен кез-келген сақтандыру шараларын, сарапшыға қолданылатын кез-келген кәсіптік талаптарды талқылау; және сақтандыру шаралары қолайлы деңгейге дейін қауіптерді төмендетуге барабарлығын анықтау. Аудиторлық сарапшымен талқылауға тән болуы мүмкін мүдделер мен қатынастарға төмендегілер кіреді:

- Қаржылық мүдделер.
- Бизнес пен жеке қатынастар.
- Сарапшының басқа қызметтерді беруі, сонымен қоса ұйым болып шығатын сыртқы сарапшы жағдайындағы ұйымның қызметтерді беруі.

Кей жағдайларда, бұл субъектпен аудиторға бұл сарапшы білетін кез-келген мүдделер немесе әрекеттер туралы аудитордың сыртқы сарапшысынан жазбаша ұсынымдарды алуға мүмкіндік туғызады.

Аудитор Сарапшысының Сараптама Саласы Туралы Түсінік Алу (СІЛТ: Тарм. 10)

A21. Аудитор А7 тармағында сипатталған құралдар арқылы немесе сол сарапшымен талқылау арқылы аудитордың сараптама саласы туралы түсінік ала алады.

A22. Аудитордың біліміне қатысты аудиорлық сарапшының саласы аспектілері мынадай:

- Сарапшының саласы аудит тән болатын мамандыру жақтары болды ма, жоқ па (A17 тармақты қараңыз).
- Кез келген кәсіптік немесе басқа стандарттар және реттеуші немесе заңды талаптар қолданылады ма, жоқ па.
- Қорытындылар мен әдістер, керек болса, үлгі, аудиторлық сарапшымен қолданылады ма, жоқ па? Олар әдетте сарапшының саласы ішінде қолданылады ма, жоқ па, және қаржылық есеп мақсаттарына тән болады ма, жоқ па.
- Ішкі мен сыртқы мәліметтер немесе аудиторлық сарапшы қолданатын ақпараттың сипаты.

Аудитор Сарапшысымен Келісім (Сілт: Тарм. 11)

A23. Аудиторлық сарапшының сипаты, ауқымы, мақсаттары елеулі түрде жағдайлар, аудитордың байланысты рөлдері мен жауапкершіліктері мен аудиторлық сарапшы, аудитор мен аудиторлық сарапшы қатынастарының сипаты, мерзімі, деңгейі бойынша ерекшеленеді. Сарапшы аудитордың сыртқы сарапшысы немесе аудитордың ішкі сарапшысы болғанына қарамастан бұл мәселелер туралы келісуге тиіс.

A24. 8 тармағындағы мәселелер егжей-тегжей деңгейге және аудитор аудиторлық сарапшымен келісімнің рәсімделуіне, бұл келісім тиісті болу керектігіне ықпал етеді. Мысалы, келесі факторлар анағұрлым келісім немесе жазбаша түрде белгіленуі тиіс келісім керектігін анықтауы ықтимал:

- Аудиторлық сарапшы аса маңызды немесе құпиялы субъектінің ақпаратын көз жеткізеді.
- Аудитор мен аудиторлық сарапшының байланысты рөлдері немесе жауапкершіліктері әдеттегі күткендерден ерекшеленеді.
- Көпшілікті заңды аймақтарға қатысты заңды немесе реттеуші талаптар қолданылады.
- Аудиторлық сарапшының жұмысы жоғары дәрежедегі күрделі болатын мәселе.
- Аудитор сарапшы орындаған жұмысты алдыңғы кезде қолданбаған.
- Аудиторлық сарапшының жұмысы анағұрлым жоғары болса, және аудит аясындағы өз елеулігі.

A25. Аудитор мен аудитордың сыртқы сарапшысы арасындағы келісім көбінесе келісім хат түрінде болады. Қосымшада аудитор осындай келісім хатында

немесе аудитордың сыртқы сарапшысымен келісудің кез келген басқа түрінде енгізу үшін қарастыруы мүмкін мәселелер тізілген.

A26. Аудитор мен аудитордың сыртқы сарапшысы арасандағы жазбаша келіскендігі болмаса, келісімділік дәлелі мыналарға қосылады, мысалы:

- Қызметтік жазбаларды немесе аудиторлық бағдарлама ретінде байланысты жұмыс құжаттары.
- Аудиторлық шаралардың саясаты мен шаралары. Аудитордың ішкі сарапшысы бар болса, сарапшы бағынышты болатын саясат пен шаралар сарапшының жұмысына қатысты ерекше саясаттардан және шаралардан тұрады. Аудитордың жұмыс құжаттарындағы құжаттама деңгейі мұндай саясат пен шаралардың сипатына тәуекелді болады. Мысалы, егер аудиторлық фирма сондай сарапшының жұмысы қолданылатын жағдайларды қамтитын бөлшекті хаттамалары бар болса, еш құжаттама аудитордың жұмыс құжаттарында талап етілмеуі мүмкін.

Жұмыстың Сипаты, Ауқымы, Мақсаттары (Сілт: Тарм. 11(a))

A27. Кез-келген техникалық орындау стандарттары немесе басқа кәсіптік немесе салалық талаптарын талқылауды қосу үшін аудиторлық сарапшының жұмысының сипаты, ауқымын, мақсаттарын қарастыру әдетте тән болады.

Байланысты Рөлдері Мен Жауапкершіліктері (Сілт: Тарм. 11(b))

A28. Аудитор мен аудиторлық сарапшының байланысты рөлдері мен жауапкершіліктері туралы келіскендік мыналардан тұрады:

- Аудитор немесе аудиторлық сарапшы бастапқы мәліметтердің бөлшекті тесттерін орындайды.
- Ұйыммен және басқалармен аудиторлық сарапшының мәліметтері немесе қорытындыларын талқылау және, қажет болса, аудиторлық есептегі жетілдірілген пікір негізіндегі сарапшының мәліметтері немесе қорытындыларының егжей-тегжейін қосу үшін аудиторға ризашылық. (Сілт: Тарм. A42).
- Сарапшының жұмысын қарастыратын аудиторлық қорытындылары туралы ақпарат беруге қатысты келісім.

Жұмыс Құжаттары

A29. Аудитордың және аудиторлық сарапшының байланысты рөлдері мен жауапкершіліктері туралы келісім басқалардың жұмыс құжаттарын көз жеткізу мен сақтап қоюдан тұрады. Егер аудиторлық сарапшы жоба бойынша топтың мүшесі бар болса, бұл сарапшының жұмыс құжаттары аудиторлық құжаттардың бір бөлігін құрайды. Керісінше кез-келген

келісімге қатысты аудитордың сыртқы сарапшыларының жұмыс құжаттары аудиторлық құжаттардың бір бөлігін құрамайды.

Ақпараттау (Сілт: Тарм. 11(c))

A30. Тиімді екі жақты ақпараттау аудитор бойынша жұмысқа қатысты аудиторлық сарапшының шараларының сипатын, мерзімін, деңгейін жетілдіруге, аудит барысында аудиторлық сарапшының мақсаттарын тиісті түрде модификациялауға мүмкіндік береді. Мысалы, аудиторлық сарапшының жұмысы елеулі тәуекелге қатысты аудиторлық қорытындыларға қатысты, бұл сарапшының жұмысы қорытындылары рәсімделген жазбаша есеп пен жұмыс орындалғанымен ауызша есептер тиісті болады. Аудиторлық есеппен байланысы бар болатын ерекше әріптестерді немесе персоналды анықтау және сарапшы мен Ұйым арасындағы хабарлау шаралары дер кезіндегі мен тиісті, әсіресе, үлкен келісімдер бойынша ақпарат береді.

Құпиялылығы (Сілт: Тарм. 11(d))

A31. Аудитормен сақталатын әдеп талаптарына сәйкес келетін құпиялылық жайлы ереже сонымен қатар аудиттің мамандарымен орындалғаны маңызды. Заңдар мен нормативті актілермен қосымша талаптар орнатылуы мүмкін. Мекеме сонымен қатар, аудитордың құпиялылық жайлы арнайы ережені сыртқы мамандармен келісуді талап етуі мүмкін.

Аудитор Сарапшысының Жұмысының Сәйкестігін Бағалау (Сілт: Тарм. 12)

A32. Аудитордың аудиторлық сарапшының құзыретін, мүмкіндіктерін, объективтігін анықтауы, аудитордың аудиторлық сарапшының сараптама саласымен танысуы және аудиторлық сарапшы орындап жатқан жұмыстың сипаты аудитордың мақсаттары үшін бұл сарапшының жұмысын анықтау үшін аудиторлық шаралардың сипатына, мерзімі, деңгейіне ықпал етеді.

Аудиторлық Сарапшының Мәліметтері Мен Қорытындылары (Сілт: Тарм. 12(a))

A33. Аудитордың мақсаттары үшін аудиторлық сарапшының жұмысы барабарлығын анықтауға қатысты ерекше сипаттағы шараларға мысалдар:

- Аудитор сарапшысына сұрау жүргізу.
- Аудитор сарапшысының жұмыс құжаттары мен есептеріне шолу.
- Қолдаушы шаралар:
 - Аудиторлық сарапшының жұмысын қадағалау;

- Шығарылған мәліметтер, мәртебелі, абыройлы ақпарат көздерінен статистикалық есептерді зерттеу;
- Үшінші тараптармен байланысты мәселелермен растау;
- Егжей-тегжейлі талдамалы шараларды орындау; және
- Қайта есеп айырысу.
- Мысалы, аудиторлық сарапшының мәліметтері немесе қорытындылары басқа аудиторлық дәлелге сәйкес келмесе, байланысты сараптамасы бар басқа сарапшымен талқылау.
- Аудиторлық сарапшының есебін ұйым басшылығымен талқылау.

A34. Не есеп не басқа түрінде аудиторлық сарапшының мәліметтері немесе қорытындыларының сәйкестігі мен тиістілігін анықтаудағы байланысты факторларға төмендегілер кіреді:

- Аудиторлық сарапшының кәсібі немесе саласына қатысты кез-келген стандарттарға сәйкес келетін мәнерінде көрсетілді;
- Анық көрсетілген,, аудитормен келісілген мақсаттарға сілтемені қоса, орындалған жұмыс пен қолданылған стандарттардың ауқымы;
- Тиісті кезең негізінде және, керек болса, кейінгі жағдайларды есебіне алу;
- Пайдалануға кез-келген ескертулер, шектеулер немесе шектеулер болған жағдайда және егер бұл аудиторға әсер етсе; және
- Аудиторлық сарапшы кез болатын қателер немесе ауытқуларды тиісті түрде қарастыру негізделген.

Қорытындылар, Әдістер Мен Қайна Көздері

Қорытындылар мен әдістер (Сілт: Тарм. 12(b))

A35. Аудиторлық сарапшы жұмысының мақсаты бухгалтерлік бағалауды дамытуға Ұйым басшылығымен қолданылатын негіз болатын қорытындылар мен әдістер, қажет болса, үлгіні бағалау болса, аудиторлық шаралар бастапқы тапсырмасы аудиторлық сарапшының қорытындыларды, әдістерді тиісті түрде бағалау. Егер аудиторлық сарапшының мақсаты Ұйым басшылығының нүктелі бағалауымен салыстыру үшін аудитордың нүктелі бағалауы немесе аудитордың диапазонын дамытуға қатысты болса, аудитордың шаралары бастапқы мақсаты аудиторлық сарапшы қолданатын қорытындылар мен әдістер, қажет болса, үлгіні бағалау.

- A36. 540 ХАС¹³ бухгалтерлік бағалауға қолданылатын қорытындылар мен әдістер, кей жағдайда жоғары мамандандырылған, субъектпен дамытылған пайдалану туралы талқылау қамтамасыз етеді. Талқылау Ұйым басшылығының қорытындылары мен әдістеріне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алатын аудитор шеңберінде жазылған болса, бұл аудиторға аудиторлық сарапшының қорытындылары мен әдістерін анықтауға көмек береді.
- A37. Аудиторлық сарапшының жұмысында маңызды қорытындылар мен әдістерді пайдалану қарастырылса, аудитордың бұл қорытындыларды мен әдістерді анықтауына қатысты факторлар:
- Аудиторлық сарапшының саласында кеңінен қолданылады;
 - Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына сәйкес келеді;
 - Айрықша үлгіні пайдалануғы тәуелді болады; және
 - Ұйым басшылығының мыналарына келеді, және, сәйкес келмесе, онда соның айырмашылықтардың себебі мен ықпалдары.

Аудито Сарапшысы Қолданатын Бастапқы Көз Ақпараты (Сілт: Тарм. 12(с))

- A38. Аудиторлық сарапшының жұмысында сарапшының жұмысқа елеулі болатын көз ақпаратын пайдалану қарастырылса, келесі шаралар бұл ақпарат көзін тестілеуге қолданылады:
- Ақпарат көзінің тегін тексеру, сонымен қоса ақпараттың ішкі бақылануы мен, керек болса, сарапшының міндетіне мынаны жүктеу туралы білім алу мен, қажет болса, оларды тестілеу.
 - Толықтығы мен ішкі сәйкестігі бойынша ақпаратқа шолу.
- A39. Көпшілікті жағдайда, аудитор қайнар көздерін тестілей алады. Алайда, басқа жағдайда, аудиторлық сарапшы қолданған қайнар көздерінің сипаты сарапшының саласына қатысты анағұрлым жоғары техникалық болса, бұл сарапшы қайнар көздерін тесттерін жүргізеді. Егер аудиторлық сарапшы қайнар көздері тесттерін жүргізген болса, аудитордың бұл сарапшыға сұрау жүргізуі немесе қадағалауы немесе бұл сарапшының тесттеріне шолу аудиторға ақпараттың сәйкестігін, толықтығын, дәлме-дәлдігін анықтауға сәйкесті мүмкіншілік бере алады.

¹³ 540 ХАС, Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Леспелі Ақпаратты Ашып Көрсету, 8, 13 және 15 тармақ

Жеткіліксіз Жұмыс (Сілт: Тарм. 13)

- A40. Егер аудитордың пікірінше аудиторлық сарапшының жұмысы аудитордың мақсаты үшін барабар болмаса, және аудитор 13 тармаққа сәйкес қосымша аудиторлық шаралар шеше алмаса немесе басқа сарапшы тарата алмаса, 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес аудиторлық есепте жетілдірілген пікір білдіруге керек болады, себебі аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алмады¹⁴.

Аудитор Есебінде Аудитордың Сарапшысына Сілтеме (Сілт: Тарм. 14-15)

- A41. Кей жағдайда, заңнама немесе нормативтік актілерге сай аудитор сарапшысына аудиторлық есепте сілтеу қажеттілігі орын алады, мысалы, соның мақсаты мемлекеттік секторды анықтау.
- A42. Жетілдірілген пікір қамтитын аудитор сарапшысына аудиторлық есепте сілтеу қажеттілігі бар, соның мақсаты жетілдіру мақсатын түсіну. Осыған сәйкес, аудитор осындай сілтеуге дейін аудиторлық сарапшының рұқсатын алуы қажет.

¹⁴ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Жетілдіру*, 6(b) тармақ.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А25)

Аудитор мен Аудитордың Сыртқы Сарапшысы Арасындағы Келісімді Қарастыру

Бұл қосымшада аудитор аудитордың сыртқы сарапшысымен бірге келісімге қосуды қарастыра алатын мәселелер тізімделген. Келесі тізім көрнекі мен толық емес; оның мақсаты бұл ХАС-пен баяндалған қарастырулармен бірге қолданыла алатын нұсқау болу. Келісімге белгілі бір мәселені қосу қажеттілігі келісімнің жағдайларымен байланысты. Бұл тізім сондай-ақ аудитордың сыртқы сарапшысына келісімге мәселені қосу қарастыруға көмек береді.

Аудитордың Сарапшының Сипаты, Ауқымы, Мақсаттары

- Аудитордың сыртқы сарапшысымен орындалуы тиіс шаралардың сипаты мен ауқымы.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы қатысы бар мәселені қатысты елеулікті тәуекелді қарастырудағы аудиторлық сыртқы сарапшысы жұмысының мақсаттары, қажет болса, қолданыстағы қаржылық есеп жүйесі.
- Кез-келген байланысты техникалық орындау стандарттары немесе аудиторлық сыртқы сарапшысы орындауы тиіс басқа кәсіптік немесе салалық талаптар.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы және оның өкілетті тұлғалар қолдануы тиіс көрсетулер мен әдістер, сонымен қоса, керек болса, үлгілер.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы жұмысының зерттеу пәнінің заң күшіне ену күні немесе, керек болса, оның тесттері кезеңі, және кейінгі жағдайларға қатысты талаптар.

Аудитор Мен Аудитордың Сыртқы Сарапшының Байланысты Рөлдері Мен Жауапкершіліктері

- Аудит пен есептің сәйкесті стандарттары және сәйкесті реттеуші мен заңды талаптар.
- Аудитордың сыртқы сарапшысының аудитордың сарапшының есебін қолдануына, соған кез-келген сілтемесіне, немесе соның ашуына ризалылығы, мысалы, аудиторлық есептегі жетілдірілген пікір негізіндегі соған сілтемеге, керек болса, немесе Ұйым басшылығына немесе аудиторлық комитетке соны ашуға ризашылығы.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы жұмысына шолуының сипаты мен деңгейі.
- Аудитор немесе аудитордың сыртқы сарапшысы ақпарат көздерін тестілейді ме, жоқ па.

- Аудитордың сыртқы сарапшысы Ұйым жазуларын, файлдарын, персоналын, субъектпен шақырылған сарапшыларды көз жеткізуі.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы мен субъекттің хабарласуына қатысты шаралар.
- Аудитор мен аудитордың сыртқы сарапшысының әрбір басқалардың жұмыс құжаттарына көз жеткізуі.
- Келісімді орындау кезеңі барысында немесе кезеңінен кейінгі жұмыс құжаттарына иелену мен оларды бақылау, сонымен кез-келген файлдың сақталып қою талаптары.
- Аудитордың сыртқы сарапшысының сәйкесті дағды мен қолдаумен жұмысты орындауға жауапкершілігі.
- Аудитордың сыртқы сарапшысының жұмысты орындауға құзыреті мен мүмкіндіктері.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы аудитке қатысты сарапшының барлық білімін пайдаланады, керісінше, аудиторды сол туралы хабардар етеді.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы аудиторлық есеппен байланысын кез-келген шектеу.
- Аудитордың сыртқы сарапшысын жұмысына қатысты аудиторлық көрсетулер туралы хабардар ету жөніндегі кез-келген келісім.

Хабарлау және Есеп Беру

- Байланысудың әдістері мен жиілігі, мысалы:
 - Аудитордың сыртқы сарапшысының мәліметтері немесе қарастырулары қалай есепке алынды? (мысалы, ауызша есеп беру, жоба бойынша топқа толассыз қатысу).
 - Аудитордың сыртқы сарапшысымен байланысы бар болатын жоба бойынша топ ішіндегі ерекше тұлғаларды анықтау.
- Аудитордың сыртқы сарапшысы жұмысты қашан бітеді және аудитор алдында мәліметтерді немесе қорытындылар туралы қашан есеп береді.
- Аудитордың сыртқы сарапшысының жұмысты аяқтаудың кез-келген ықтимал кешіктірілуі туралы дер кезінде хабарлауға, сарапшының мәліметтері немесе қорытындыларын ықтимал сақтап қою немесе шектеуге жауапкершілігі.
- Аудитордың сыртқы сарапшысының Ұйым сарапшының жазуларын, файлдарын, персоналдарын немесе субъектпен шақырылған сарапшыларды көз жеткізудің оқиғалары дер кезінде хабарлауға жауапкершілігі.
- Аудитордың сыртқы сарапшысының аудиторға сарапшының пікірінше

аудитке тән бола алатын барлық ақпарат, сонымен қоса алдыңғы кезде хабарланған жағдайлардағы кез-келген өзгерістер туралы хабарлауға жауапкершілігі.

- Аудитордың сыртқы сарапшысының сарапшының объективтігіне қауіптері тудыратын жағдайлар мен сондай қауіптерді болдырмай алатын немесе оларды қолайлы төмен деңгейге төмендете алатын кез-келген сәйкесті сақтандық шаралар туралы хабарлауға жауапкершілігі.

Құпия Мәліметтер

- Аудитордың сыртқы сарапшысының құпия талаптарына шолудың керектігі:
 - Аудиторға қолданылатын сәйкесті әдептану талаптарына қатысты құпиялылық ережелері.
 - Керек болса, заңнама немесе реттеуші актілерімен жүктеле алатын қосымша талаптар.
 - Керек болса, субъектпен талап етілетін ерекше құпиялылық ережелер.

**700 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ПІКІР
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ЕСЕП ЖҮРГІЗУ**

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанына аяқталатын немесе сол күннен кейінгі кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–4
Күшіне Ену Күні	5
Мақсаттары	6
Анықтамалары	7–9
Талаптары	
Қаржылық Есеп Бойынша Пікір Қалыптастыру	10–15
Пікір Нысаны	16–19
Аудиторлық Есеп	20–52
Қаржылық Есептілікпен бірге Көрсетілген Қосымша Ақпарат	53–54
Қолданыстағы және Басқа Түсіндірме Материал	
Ұйымның Бухгалтерлік Есеп Тәжірибесінің Сапалық Аспекттері..	A1–A3
Қаржылық Есептілікте Сәйкесінше Ашылып Көрсетілген Есеп Саясаты	A4
Қаржылық Есептілікте Ұсынылған Ақпарат Тиісті, Сенімді, Салыстырмалы Және Түсінікті.....	A5
Қаржылық Есептілікте Берілетін Ақпаратқа Елеулі Операциялар Мен Оқиғалардың Әсерін Ашып Көрсету	A6
Қаржылық Есептілік Әділ Ұсынылуға Қол Жеткізгендігін Бағалау	A7–A9
Қолданбалы Қаржылық Есеп беру Жүйесін Сипаттау	A10–A15
Пікір Нысаны	A16–17
Аудиторлық Есеп	A18–77
Қаржылық Есептілікпен Көрсетілген Қосымша Ақпарат	A78–A84

Қосымша: Қаржылық Есептілік Туралы Тәуелсіз Аудитор Есебінің
Көрнекіліктері

Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп Жүргізу 700 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) (Қайта қарастырылған) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудит Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) қаржылық есептілік бойынша пікір айтуға аудиторлық жауапкершілікті анықтайды. Сондай-ақ бұл стандарт қаржылық есептілік аудиті нәтижесінде шығарылған аудиторлық есептің нысанын, мазмұнын қарастырады.
2. 701 ХАС¹ аудитор есебіндегі аудиттің негізгі мәселелерін хабарлау туралы аудитордың жауапкершілігін көрсетеді. Аудитор жетілдірілген пікір айтқанда, немесе Түсіндірмелі немесе Басқа Түсіндірмелі ты аудиторлық есепке енгізгенде, 705 ХАС² (Қайта қарастырылған) пен 706 ХАС³ (Қайта қарастырылған) аудиторлық есептің нысаны, мазмұны қалай ықпал етілетінін қарастырады. Басқа ХАС-тер аудитор есебін шығарған кезде қолданылатын есеп талаптарын құрайды.
3. Бұл ХАС жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктің толық жиынтығы аудитін қолданады және осы тұрғыда жазылған. Қаржылық есептілік ерекше сипаттағы жүйеге сәйкес дайындалғанда, 800 ХАС⁴ (Қайта қарастырылған) ерекше сипаттағы көрсетулерді анықтайды. 805 ХАС⁵ (Қайта қарастырылған) жекелеген қаржылық есептілік немесе ерекше элементтің аудитіне қатысты ерекше көрсетулерді, қаржылық есептіліктің шоты немесе бабын қарастыруларды анықтайды. Бұл сондай-ақ 800 ХАС (Қайта қарастырылған) және 805 ХАС (Қайта қарастырылған) қолданылатын аудиттерге де қолданылады.
4. Бұл ХАС-тің талаптары жаһандық деңгейде аудитор есеп беруінің үйлесімділігі және салыстырымлыдығын қамтамасыз ету қажеттілігінің арасындағы тиісті тепе-теңдікті шешуге бағытталған және аудитор есебіндегі ақпаратты пайдаланушылар үшін өзектірек ете отырып, аудиторлық есептіліктің құнын арттыру қажеттілігін мақсат етеді. Бұл ХАС аудиторлық есепке сәйкестікті алға жылжытады, бірақ жеке заңнамалықтың нақты жәйттерін орналастыру үшін икемділіктің қажеттілігін мойындайды. Аудиторлық есепке

¹ 701 ХАС, *Аудиторлық Қорытындыда Аудиттің Негізгі Мәселелері Бойынша Ақпараттандыру*

² 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Жетілдіру*

³ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі.*

⁴ 800 ХАС (Қайта қарастырылған), *Арнайы Қарастырулар—Арнайы Мақсатты Құрылымдарға Сәйкес Дайындалған Қаржылық Есеп Аудиті.*

⁵ 805 ХАС (Қайта қарастырылған), *Арнайы Қарастырулар—Жекелеген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің тармақтарының немесе Есептерінің, Арнайы Бөліктерінің Аудиті.*

сәйкестік, аудитор ХАС-тарға сәйкес орындалғанда, әлемге белгілі стандарттарға сәйкес орындалған аудитті анықтау арқылы әлемдегі нарықтың сенімділігін алға жылжытады. Бұл сонымен қоса қолданушының білімін алға жылжытуға, олар пайда болғанда, әдеттен тыс жағдайларды анықтауға мүмкіншілік береді.

Күшіне ену күні

5. Бұл ХАС 2016 жылдың 15 желтоқсанына аяқталатын немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептілікке қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

6. Аудитордың мақсаттары мынадай:
 - (a) Алынған аудиторлық дәлелден жасалған қорытындыларды бағалау негізіндегі қаржылық есептілік туралы пікір айту; және
 - (b) Жазбаша есеп арқылы пікір анық білдіру.

Анықтамалары

7. Бұл ХАС мақсаты үшін, келесі терминдер қолданылады:
 - (a) Жалпы мақсаттағы қаржылық есептілік - Жалпы мақсаттар шеңберіне сәйкес дайындалған қаржылық есептілік.
 - (b) Жалпы мақсаттағы жүйе – Жалпы мақсаттағы қаржылық ақпарат бойынша көпшілікті қолданушылардың керегіне сәйкес келуге арнап әзірленген қаржылық есеп жүйесі. Қаржылық есеп беру жүйесі әділ көрсету жүйесі немесе сәйкестік жүйесі болады.

«Әділ ұсыну жүйесі» термині қаржылық есептіліктің негізіне сілтеме жасау үшін қолданылады, ол құрылым талаптарына сәйкес келуді талап етеді және:

- Қаржылық есептіліктің әділ көрсетілуіне жету үшін жанама немесе қасақана түрде Ұйым басшылығы бұл жүйемен талап етілетіндерден басқа ашуларды қамтамасыз ету керектігін мойындайды; немесе
- Қаржылық есептіліктің әділ көрсетілуіне жету үшін Ұйым басшылығы жүйенің талаптарынан ауытқуы керектігін қасақана түрде мойындайды. Сондай ауытқулар тек сирек кез болатын жағдайларда керек болады.

«Сәйкестік жүйесі» термині жүйенің талаптарына сәйкестікті талап ететін қаржылық есеп жүйесін сипаттай отырып, жоғары айтылған (i) немесе (ii) тармақтарын анықтамайды.⁶

- (с) Түрлендірілмеген пікір – Аудитор қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне дайындалғанын қарастырғандағы аудитордың пікірі.⁷
8. Бұл ХАС-тағы «қаржылық есептілікке» сілтемесі «қаржылық есептіліктің жалпы мақсаттарының толық жиынтығын» білдіреді.⁸ Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарында қаржылық есептіліктің ұсынылуы, құрылымыжәне мазмұнын анықтайды, және қаржылық есептіліктің толық пакетін қалыптастыратынды анықтайды.
9. Бұл ХАС-тағы «Қаржылық Есеп Беру Стандарттарына» сілтеменің мағынасы Бухгалтерлік Халықаралық Стандарттар Комитеті шығарған Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттары (ХҚЕС), және «Халықаралық Қоғамдық Сектордағы Бухгалтерлік Стандарттарға» сілтеменің мағынасы Қоғамдық Сектордағы Есеп-қисаптың Халықаралық Стандарттар Комитеті шығарған «Халықаралық Қоғамдық Сектордағы Бухгалтерлік Стандарттар» (ХҚСБС).

Талаптары

Қаржылық Есептілік Бойынша Пікірді Қалыптастыру

10. Аудитор қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне дайындалғанын қарастырғандағы аудитордың пікірін қалыптастырады.^{9,10}
11. Бұл пікірді қалыптастыру үшін, аудитор жалпы қолданыстағы қаржылық есептіліктің алаяқтық немесе қателер нәтижесінде елеулі бұрмаланбауы туралы ақылға қонымды сенімділік беру үшін қорытындыларды жасайды. Бұл қорытынды мынаны ескереді:
- (а) 330 ХАС сәйкес жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алынғаны туралы аудиторлық қорытынды;¹¹

⁶ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу* 13(а) тармақ

⁷ 25–26 тармақтардағы сенімді ұсыну тұжырымдамасы мен сәйкес келу тұжырымдамасын қолдану кезіндегі пікірді айту үшін қолданылатын жинақтамалар қарастырылады.

⁸ 200 ХАС, 13(f) тармақ қаржылық есептеменің мазмұныны орнатады.

⁹ 200 ХАС, 11 тармақ

¹⁰ 25-26 тармақтарда әділ көрсету жүйесі немесе сәйкестік жүйесі жағдайларында қолданылатын фразаларды анықтайды.

¹¹ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*, 26 тармақ

- (b) 450 ХАС түзетілмеген бұрмалаулардың жеке немесе басқалармен бірге елеулі болатын-болмайтыны туралы аудиторлық қорытынды;¹² және
- (c) 12-15 тармақтар талап ететін бағалаулар.
12. Аудитор қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне дайындалғанын қарастырады. Бұл бағалауға Ұйымның есеп саясатының сандық аспектілері, сонымен қоса Ұйым басшылығының ықтимал жалған сенімдері көрсеткіштері жатады. (Сілт: Тарм. А1-А3)
13. Әсіресе, аудитор қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптары үшін мыналарды бағалайды:
- (a) Қаржылық есептілік сәйкес түрде шын мәніндегі таңдалған, қолданылған есеп саясатын ашып көрсетеді. Осы бағалауды жасай отырып, есеп саясатының субъекті үшін өзектілігін және олардың түсінікті түрде дайындалғандығын қарастырады; (Сілт: Тарм. А4)
- (b) Таңдалған, қолданылған есеп саясаты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес келіп, тән болады;
- (c) Ұйым басшылығының бухгалтерлік бағалауы тиісті болады;
- (d) Қаржылық есептілікте көрсетілген ақпарат сәйкес, сенімді, салыстырмалы, түсінікті. Бұл бағалауды жасауда аудитор келесілерді қарастыруы қажет
- Қосылуы тиіс ақпарат қосылған және бұл ақпарат тиісті түрде жіктелді ма, жиынтықталды ма немесе жиынтықталмады ма және сипатталды ма.
 - Қаржылық есептіліктің жалпылама ұсынымы ашып көрсетілген мәселелер тиісті түсініктілігін жасыратын немесе қатысы жоқ ақпаратты қосу арқылы бұзылғандығын. (Сілт: Тарм. А5)
- (e) Мақсатты қолданушыларға қаржылық есептілікпен бірге берілген ақпарат жөніндегі елеулі әрекеттер мен жағдайлардың ықпалын түсінуге мүмкіншілік беру үшін қаржылық есептілік сайма-сай ашылымдарды береді; және (Сілт: Тарм. А6)
- (f) Қаржылық есеп терминологиясы, сонымен қатар әр қаржылық есептің аты, тиісті болады.

¹² 450 ХАС, *Аудиторлық Тексеріс Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*, 11 тармақ

14. Қаржылық есептіліктер әділ көрсету жүйесіне сәкес дайындалса, 12-13 тармақтардағы бағалауға сондай-ақ қаржылық есептіліктің әділ көрсету мақсатына жеткені кіреді. Аудитордың қаржылық есептіліктің әділ көрсету мақсатына жеткенін бағалауы мыналардан тұрады: (Сілт: Тарм. А7-А9)
 - (a) Жалпы сипаттағы көрсетілім, қаржылық есептің құрылымы мен мазмұны; және
 - (b) Қаржылық есептілік негізгі операцияларды және әділ ұсынылымға қол жеткізген оқиғаларды көрсетеді ма.
15. Аудитор қаржылық есептілік қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің сайма-сай түрде анықталуын бағалайды. (Сілт: Тарм. А10- А15)

Пікір Нысаны

16. Аудитор қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне дайындалғаны туралы қорытындыларды білдіргенде, онда ол жетілдірілмеген пікір білдіреді.
17. Егер аудитор:
 - (a) Алынған аудиторлық негізінде жалпы қолданыстағы қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланбауы туралы қорытынды жасаса; немесе
 - (b) Жалпы қолданыстағы қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланбауы туралы қорытынды жасау үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмаса,онда аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес аудиторлық есепте пікірді түрлендіреді.
18. Егер әділ көрсету жүйесінің талаптарына сәйкес дайындалған қаржылық есептілікті әділ көрсету мақсатына жете алмаса, онда аудитор Ұйым басшылығымен мәселені талқылауы қажет және, мәселе шешілгеннен кейін, 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес келетін аудиторлық есептегі пікірді түрлендіру керектігін бағалауы қажет. (Сілт: Тарм. А16)
19. Қаржылық есептілік сәйкестік жүйесіне сәйкес дайындалса, аудитордың қаржылық есептіліктің әділ көрсету мақсатына жеткенін бағалауына тыйым салынады. Алайды, егер аса сирек жағдайда аудитор осы қаржылық есептілік қате болады деп санаса, онда ол аудитор Ұйым басшылығымен мәселені талқылауы қажет және, мәселе шешілгеннен кейін, аудиторлық есепке қосу керектігін және қашан қосуын бағалауы қажет. (Сілт: Тарм. А17)

Аудиторлық Есеп

20. Аудиторлық есеп жазбаша болады. (Сілт: Тарм. А18-А19)

Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Орындалған Аудит Үшін Аудиторлық Есеп

Тақырыбы

21. Аудиторлық есептің тәуелсіз аудитор есебі екенін растайтын тақырыбы болуы қажет. (Сілт: Тарм. А20)

Адресат

22. Аудиторлық есеп сәйкескелісім шарттарына негізделген адресатқа жіберілуі керек. (Сілт: Тарм. А21)

Аудитор Пікірі

23. Аудитор есебінің бірінші бөлімі аудитор пікірін қосу керек және «Пікір» деген атауға ие болуы тиіс.

24. Аудитордың Пікір бөлімі сондай-ақ өзіне қосу керек:

- (a) Қаржылық есеп аудиті жүргізілгендігі жөнінде баяндауы тиісті субъектіні анықтауы тиіс;
- (b) Қаржылық есеп аудиті жүргізілгендігі жөнінде баяндауы тиісті;
- (c) Қаржылық есептіліктің толық түріне кіретін әр қаржылық есептіліктің мазмұнын анықтауы тиіс;
- (d) Маңызды есеп саясаты мен басқа түсіндірмелі ақпаратқа сілтеу; және
- (e) Қаржылық есептілік мерзімі мен кезеңінен тұрады. (Сілт: Тарм. А22–А23)

25. Әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалған түрлендірілмеген пікірді білдірген кезде аудитор пікірі, заңмен немесе нормативтік ережелермен талап етілмеген жағдайда, баламасы ретінде қарастырылатын келесідей сөз тіркестерінің бірін қолданыңыз:

- (a) Біздің пікірімізше, ілеспе қаржылық есептілік әділ ұсынылған, [қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі] сай барлық елеулі аспектілерде [...]; немесе
- (b) Біздің пікірімізше, , ілеспе қаржылық есептілік [қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі] сай шынайы және әділ көзқарас береді. (Сілт: Тарм. А24–А31)

26. Сәйкестік жүйесіне сәйкес дайындалған түрлендірілмеген пікірді білдірген кезде аудитор пікірі, барлық елеулі аспектілерде, [қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі] сай дайындалған ілеспе қаржылық есептілік болуы керек. (Сілт: Тарм. А26–А31)
27. Егер аудитор пікіріндегі қолайлы қаржылық есеп жүйесіне сілтеме ХЕСК-мен шығарылған ХҚЕС-на немесе ҚСҚЕХСК-мен шығарылған ҚСҚЕХС-на жасалмаған болса, аудитор пікірі жүйенің шынайылығы заңдылығын анықтауы тиіс.

Пікірге Негіз

28. Аудитор есебі Пікір бөлімінен кейін «Пікірге негіз» деп аталатын бөлімді қосуы тиіс: (Сілт: Тарм. А32)
 - (a) Аудит Аудиттің халықаралық стандарттарына сай жасалғаны туралы мәлімдеулер; (Сілт: Тарм. А33)
 - (b) ХАС астындағы аудитор жауапкершілігін сипаттайтын аудитор есебінің бөліміне сілтеме;
 - (c) Аудитке қатысты тиісті әдеп талаптарға сәйкес аудитор субъектіден тәуелсіз деген мәлімдемелерді қосады және осы талаптарға сай аудитордың басқа да әдеп жауапкершілігін орындады. Мәлімдеме тиісті әдеп талаптар түпнұсқалығының заңнамалығын анықтауы тиіс немесе Бухгалтерлер үшін Халықаралық Әдеп Стандарттар Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексіне* (БХӘСК Кодексі) сілтеме жасауы тиіс; және (Сілт: Тарм. А34–А39)
 - (d) Аудитор алған аудит дәлелдемесі аудитор пікірін негізбен қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті деп аудитор сенетін мәлімдеулер.

Үздіксіз Қызмет

29. Қолданылатын жерінде, аудитор 570 (Қайта қарастырылған)¹³ ХАС-ке сәйкес есеп беруі тиіс.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

30. Тізілген субъектілердің жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығы аудиттері үшін аудитор 701 ХАС-ке сәйкес аудитор есебінде аудиттің негізгі мәселелерін хабарлауы тиіс.
31. Аудитор басқасы заңмен немесе нормативтік ережелермен талап етілмеген немесе аудиторлық есепте аудиттің негізгі мәселелерін

¹³ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*, 21–23 тармақтар

хабарлауды шешкен жағдайда аудитор 701 ХАС-ке сәйкес жасауы тиіс.
(Сілт: Тарм. А40–А42)

Басқа Ақпарат

32. Қолданылатын жерінде, аудитор 720 ХАС¹⁴ (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беруі тиіс.

Қаржылық Есептілік Үшін Жауапкершіліктер

33. Аудитор есебі «Басшылықтың қаржылық есептілік үшін жауапкершілігі» атауы бар бөлімін қосуы тиіс. Аудитор есебі ерекше заңнамадағы заңды жүйе мәнмәтінінде тиісті терминді қолдануы тиіс және арнайы «басшылыққа» сілтеме жасаудың қажеті жоқ. Кейбір заңнамаларда сәйкесінше сілтеме басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға жасалуы мүмкін. (Сілт: Тарм. А44)
34. Аудитор есебінің бұл бөлімі басшылықтың келесілерге жауапкершілігін сипаттайды: (Сілт: Тарм. А45–А48)
- (a) Қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес және алаяқтық немесе қате жіберу салдарынан болған елеулі бұрмаланулар жоқ қаржылық есептілікті дайындау мүмкіндігінің қажеттілігін басшылық анықтайтындай ішкі бақылау үшін қаржылық есептілікті дайындау; және
 - (b) Ұйымның үздіксіз қызметті¹⁵ жалғастыру қабілетін бағалау және бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін қолдану орынды, сонымен қатар, егер орынды болса үздіксіз қызметке қатысты мәселелерді ашып көрсету. Басшылықтың бағалау бойынша жауапкершілігін түсіндіру бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін қолдану қашан орынды болатынының сипаттамасын қосуы тиіс. (Сілт: Тарм. А48)
35. Аудитор есебінің бұл бөлімі сондай-ақ қаржылық есеп беру үдерісін қадағалайтын жауапты тұлғаларды да анықтауы тиіс, бұл қадағалауға жауапты ол тұлғалар жоғарыдағы 34 тармақта сипатталған жауапкершілікті орындайтын тұлғалардан бөлек болған кезде. Бұл жағдайда, бөлім атауы "Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғаларға" немесе ерекше заңнамадағы заңды жүйе мәнмәтініне сәйкес терминге сілтенуі тиіс. Сілт: Тарм. А49)
36. Қаржылық есептілік әділ көрсету жүйесіне сәйкес дайындалса, аудиторлық есептегі Ұйым басшылығының қаржылық есептілік бойынша жауапкершілігін анықтау «бұл қаржылық есептіліктің

¹⁴ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері*

¹⁵ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), 2 тармақ

дайындалуы мен әділ көрсетілуіне» немесе «әділ мен дұрыс көзқарас беретін қаржылық есептілікті дайындауға» қатысты.

Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитор Жауапкершілігі

37. Аудиторлық есеп «Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитор Жауапкершілігі» тақырыбы бар бөлімнен тұрады.
38. Аудитор есебінің бұл бөлімі келесілерді орындауы тиіс: (Сілт: Тарм. А50)
 - (a) Аудитордың міндеттері келесілер екендігін мәлімдейді:
 - (i) Қаржылық есептіліктің тұтастай алғанда алаяқтық немесе қате жіберу салдарынан болған елеулі бұрмаланулары жоқ екендігі туралы сенімді кепілдік алу; және
 - (ii) Аудитор пікірін қамтитын аудиторлық есеп жариялау. (Сілт: Тарм. А51)
 - (b) Ақылға қонымды сенімділік жоғары деңгейдегі сенімділік, бірақ ХАС-ке сай жүргізілген аудит елеулі бұрмаланушылық бар кезде оны әрдайым таба беретіндігіне кепілдік бере алмайтындығын мәлімдейді; және
 - (c) Бұрмаланулар алаяқтық пен қателік жасаудан туындайды және басқаша:
 - (i) Жеке немесе жиынтығында егер олар ақылға қонымды осы қаржылық есептіліктің негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне ықпал етуі мүмкін, оларға материалдық қарастырылады деп сипаттау¹⁶; немесе
 - (ii) Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес маңыздылық анықтамасын немесе сипаттаманы қамтамасыз етеді. (Сілт: Тарм. А53)
39. Аудитор есебіндегі Қаржылық есептілік бөлімінің аудитіне аудитор жауапкершілігі келесідей болуы тиіс:(Сілт: Тарм. А50)
 - (a) ХАС сәйкес аудит бөлігі ретінде, аудитор кәсіби пікірін жүзеге асырады және аудит барысында кәсіби скептицизм қолдайды деп мәлімдейді; және
 - (b) Аудитордың жауапкершіліктері келесілер екенін көрсете отырып, аудит сипаттаңыз:

¹⁶ 320 ХАС, *Аудитті Жоспарлау Мен Жүргізудегі Маңыздылық*, 2 тармақ

- (i) Алаяқтық немесе қателік жасау салдарынан болатын қаржылық есептіліктегі бұрмалануларды анықтау және бағалау үшін; сол тәуекелдерге жауапты аудиторлық шараларды әзірлеу және орындау үшін; және аудитордың пікірі үшін негіз қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдерді алу үшін. Алаяқтықтың нәтижесінде болатын елеулі бұрмаланушылықты анықтамау тәуекелі қателік жасаудың нәтижесінде болатыннан жоғары, өйткені алаяқтық сөз байласу, жалғандық жасау, қасақана олқылықтар, кемшіліктер, немесе ішкі бақылаудан озып кетуді қосады.
- (ii) Кейбір жағдайларда қолданылатын аудиторлық рәсімдерді әзірлеу мақсатында аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік алу үшін, бірақ ұйымның ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікір білдіру үшін емес. Кейбір жағдайларда, сондай-ақ аудитор қаржылық есептілік аудиті ұштастыра отырып, ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікір білдіру үшін жауапты болған кезде аудитор ішкі бақылау аудитордың қарастыру ұйымның ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес екендігі тіркесін түсіруі тиіс.
- (iii) Қолданылатын есеп саясатының орындылығы мен басшылық жасаған бухгалтерлік бағалаулардың және осыған байланысты ақпаратты ашып көрсетуді бағалау үшін.
- (iv) Бухгалтерлік есебінің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың қолдануынң сәйкестігін қорытындылау үшін және алынған аудиторлық дәлелдер негізінде материалдық белгісіздік болашақта үздіксіз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланыстылығы. Аудитор материалдық белгісіздік бар деген қорытындыға келсе, аудитор қаржылық есептілікте байланысты ашып аудиторлық есепте назарын аудару талап етіледі немесе Мұндай ақпаратты ашып көрсету пікірін өзгертуге жеткіліксіз болса. Аудитордың қорытындылар аудиторлық есептің күніне дейін алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделеді. Алайда, болашақ оқиғалардың немесе жағдайлар ұйым қызметтің толассыздығын қызметін жалғастыру тоқтатуға себеп болуы мүмкін.
- (v) Қаржылық есептілік әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалған кезде қаржылық есептіліктің тұтастай

ұсынуын, құрылымын және мазмұнын, ашып көрсетуерді қоса алғанда, бағалау үшін және қаржылық есептілік әділ ұсынуға қол жеткізетін негізгі операциялар мен оқиғаларды көрсетеді.

- (c) 600¹⁷ ХАСқолданылғанда, көрсете отырып бір топ аудиторлық келісімге аудитордың міндеттерін сипаттау:
- (i) Аудитор жауапкершіліктері топтық қаржылық есептіліктерге пікір білдіру үшін Ұйымның немесе топ ішіндегі бизнес әрекеттердің қаржылық ақпаратына қатысты сәйкес тиісті аудиторлық дәлелдеме алады;
 - (ii) Аудитор топтықтық аудиттің бағыты, қадағалануы және орындалуы үшін жауапты болып табылады; және
 - (iii) Аудитор аудитор пікірі үшін толық жауап береді.
40. Аудитор есебіндегі Қаржылық есептілік бөлімінің аудитіне аудитор жауапкершілігі сондай-ақ келесідей болуы тиіс:(Сілт: Тарм. А50)
- (a) Аудитор басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен, басқа да мәселелер арасында, аудиттің жоспарланған ауқымы мен уақыты және аудиттің елеулі нәтижелері, аудит кезінде аудитор анықтайтын ішкі бақылаудың елеулі кемшіліктерін қоса алғанда, қарым-қатынас орнатады;
 - (b) Тізілген субъектілер қаржылық есептілігінің аудиті үшін аудитор басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды тәуелсіздікке қатысты тиісті әдеп талаптарды орындағаны туралы мәлімдемемен қамтамасыз етеді және олармен барлық қатынастарда, аудитор тәуелсіздігіне әкеледі деп орынды ойлауға әкелетін басқа да мәселелер бойынша қарым-қатынас орнатады және орынды жерінде қатысты қорғаныстар; және
 - (c) Негізді аудит мәселелері 701 ХАС-ке сәйкес хабарланатын тізілген субъектілер және басқа да субъектілердің қаржылық аудиті үшін басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен хабарланатын мәселелерден аудитор қазіргі мерзім қаржылық есептілігінің аудитіндегі маңыздырақ болған мәселелерді анықтайды, сондықтан аудиттің негізгі мәселелері болып табылатындығын мәлімдейді. Заң немесе реттеу мәселе болғанда немесе шамамен жария жария кедергі болмаса, аудитор аудиторлық есепте осы мәселелерді сипаттайды, өте сирек жағдайларда, аудитор, осылайша теріс салдары негізді еді, өйткені мәселе аудиторлық есепте хабарлануы тиіс емес екенін анықтайды мұндай қарым-

¹⁷ 600 ХАС, *Арнайы қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда)*

қатынас қоғамдық пайыздық пайда салмақ деп күтілуде болады. (Сілт: Тарм. А53)

Қаржылық есептілік аудиті үшін аудитор жауапкершілігінің сипаттамасы және орналасуы

41. 39-40 тармақтармен талап етілетін қаржылық есептілік аудиті үшін аудитор жауапкершілігінің сипаттамасы қосуы тиіс: (Сілт: Тарм. А54)
 - (a) Аудитор есебінің бөлігінде;
 - (b) Аудитор есебінің қосымшасында, бұл жағдайда аудитор есебі қосымшаның орналасқан жеріне сілтемені қосуы тиіс; немесе (Сілт: Тарм. А55–А57)
 - (c) Аудитор есебінің ішінде осы сипаттаманың заң, нормативтік актілер немесе ұлттық аудит стандарттары аудиторға осыны жасауға рұқсат ететін сәйкес өкілеттілік вебсайтында орналасқан жеріне арнайы сітлеме арқылы. (Сілт: Тарм. А54, А56–А57)
42. Аудитор сәйкес өкілеттілік вебсайтындағы аудитор жауапкершілігінің сипаттамасына сілтеме жасаған кезде сипаттама орналасуларын анықтауы тиіс және осы ХАС-тің 39-40 тармақтарындағы талаптарға қайшы келмеуі тиіс. (Сілт: Тарм. А56)

Басқа Есеп Беру Жауапкершіліктері

43. Егер аудитордың ХАС сәйкес аудитор жауапкершілігіне қосымша болатын аудиторлық есептегі басқа беру жауапкершіліктері болса, бұл басқа есеп беру жауапкершіліктері «Басқа Занды мен Реттеуші Талаптар бойынша Есеп Беру» тақырыбы бар бөлімде немесе бұл бөлімнің шеңберіне тиісті болатын ретінде басқа жолдар арқылы реттеліп жатыр, осы және басқа да есеп беру міндеттері және өзге де есеп міндеттері ХАС стандарттары талаптарына байланысты есеп элементтері бірдей бөлімінде ұсынылуы мүмкін, бұл жағдайда сол сияқты тақырыптарды шешу ХАС стандарттары талап есеп міндеттері шеңберінде ұсыныла алады. (Сілт: Тарм. А58–А60)
44. Егер басқа да есеп беру жауапкершіліктері ХАС-пен талап етілетін байланысты есеп элементтері секілді бірдей бөлімде ұсынылса аудитор есебі ХАС-пен талап етілетін есеп беруден басқа есеп беру жауапкершіліктерін анық түрде дифференциялау керек. (Сілт: Тарм. А60)
45. Егер аудитор есебінде есеп беру жауапкершілігі бойынша басқаларын қарастыратын жеке бөлім бар болса осы ХАС-тің 21-40 тармақтары талаптары "Қаржылық есептілік аудиті есебі" деген атауға ие бөлімге

қосылуы тиіс. ""Басқа заңды және нормативті талаптар туралы есеп" "Қаржылық есептілік аудиті есебін" ұстануға тиіс".(Сілт: Тарм. А60)

Келісім Серіктесінің Атауы

46. Келісім серіктесі атауы тізілген субъекттер жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығының аудиті аудитор есебіне қосылуы тиіс, егер, сирек жағдайларда, мұндай ашып көрсетулер елеулі жеке қауіпсіздікке қауіп төндіреді деп күтіледі. Сирек жағдайларда аудитор жоба бойынша әріптестің атауын аудитор есебіне қоспауды ниет етеді, аудитор бұл ниетін басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен елеулі жеке қауіпсіздікке қауіпінің ықтималдығы мен ауырлығын аудитордың бағалауын хабарлап, талқылауы тиіс. (Сілт: Тарм. А61–А63)

Аудитордың Қол Қоюы

47. Аудиторлық есепке қол қойылуы қажет. (Сілт: Тарм. А64-А65)

Аудитордың Мекен-жайы

48. Қаржылық есептілікте аудитор тәжірибесі жүргізілген ел мен заңнамалардағы орналасқан орны көрсетілуі қажет.

Аудитордың Есеп Беру Күні

49. Аудитор қаржылық есептілікті пікір білдіруге қажетті жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдер алған күннен бұрын көрсетпеуі тиіс. Мысалы: (Сілт: Тарм. А66-69)
- (a) Қаржылық есептіліктің толық кешені, байланысты жазулар дайын болғандығы; және
 - (b) Қажетті өкілеттіктері бар тұлғалар оны өз жауапкершіліктерімен растағаны туралы дәлелдерді енгізуі керек.

Заңмен Немесе Нормативтік Актілермен Белгіленген Аудиторлық Есеп

50. Егер аудитор ерекше заңды құзырлы аймақтың заңнамаларына аудиторлық есептің белгілі тұжырымдамасын қолдануы тиіс, аудиторлық есеп Аудиттің Халықаралық Стандартына қатысты болады тек қана, егер аудиторлық есеп кем дегенде әр келесі элементті қосады: (Сілт: Тарм. А70-А71)
- (a) Аталымы;
 - (b) Келісім жағдайларына тән болатындай адресат;
 - (c) Қаржылық есептілік бойынша пікір білдіру және қаржы есептілігін дайындау үшін пайдаланылатын қолданыстағы қаржылық есептілік үшін сілтемені қамтитын пікірін бөлімі (Халықаралық қаржылық

есептілік стандарттары немесе қоғамдық сектордағы Халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттары болып табылмайтын қаржылық есеп шеңберінде шыққан юрисдикциясын анықтау, соның ішінде 27-тармақты қараңыз).

- (d) Аудиторлық тексеруден өткен ұйымның қаржылық есептілігін анықтау.
- (e) Аудитке қатысты тиісті әдеп талаптарға сәйкес аудитор субъекттен тәуелсіз және аудитордың басқа да әдеп жауапкершіліктерін осы талаптарға сай орындайды деген мәлімдеме. Бұл мәлімдеме тиісті әдеп талаптар түпнұсқалығының заңдылығын немесе БХӘСК Кодексіне сілтеме жасалғандығын анықтауы тиіс.
- (f) Қолданылатын жерде, қарастырылатын бөлім 570 ХАС-тің (Қайта қарастырылған) 22 тармағындағы есеп беру талаптарына қайшы келмейді.
- (g) Қолданылатын жерде, Білікті (немесе теріс) Пікір бөлімі үшін негіз қарастырылады және 570 ХАС-тің (Қайта қарастырылған) 23 тармағындағы есеп беру талаптарына қайшы келмейді.
- (h) Қолданылатын жерде, 701 ХАС-пен талап етілетін ақпаратты немесе заңмен немесе номативтік актілермен белгіленген аудит туралы қосымша ақпарат қосатын және қарастыратын бөлім ХАС¹⁸- дағы есеп беру талаптарына қайшы емес. (Сілт: Тарм. А72–А75)
- (i) Қолданылатын жерде 720 (Қайта қарастырылған) ХАС-тің 24 тармағында есеп беру талаптарын қарастыратын бөлім.
- (j) Қаржылық есептілікті дайындау бойынша басшылық жауапкершілігінің сипаттамасы және қаржылық есеп беру үдерісін қадағалауға жауаптыларды айқындау 33-36 тармақтарындағы талаптарға қайшы келмейді.
- (k) Аудиттің халықаралық стандарттарына және заңға немесе нормативтік актілерге сілтеме және қарастырылатын қаржылық есептілік аудитіне аудитор жауапкершілігінің сипаттамасы 37-40 тармақтарындағы талаптарға қайшы келмейді. (Сілт: Тарм. А50–А53)
- (l) Тізімделген субъектілердің жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиті үшін келісім серіктесі атауы егер, сирек жағдайларда, мұндай ашып көрсетулер елеулі жеке қауіпсіздікке қауіп төндіреді деп күтіледі.

¹⁸ 701 ХАС, 11–16 тармақтар

- (m) Аудитордың қол қоюы.
- (n) Аудитордың мекен-жайы.
- (o) Аудиторлық есепті шығару күні.

Ерекше Сипаттағы Заңды Құзырлы Аймақтың Аудиттің Стандарттары Мен Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Орындалған Аудиттер Туралы Аудиторлық Есеп

51. Аудитор ерекше сипаттағы заңды құзырлы аймақтың Аудиттің Стандарттарына сәйкес аудитті орындауы тиіс («ұлттық аудиттің стандарттары»), және аудитті орындауда ХАС-тарға қосымша сәйкес келуі мүмкін. Осындай болса, аудиторлық есеп ұлттық аудиттің стандарттарына қосымша Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сілтеме жасай алып, бірақ аудитор осыныда істейді, егер: (Сілт: Тарм. А76-А77)
- (a) Аудиттің ұлттық стандарттарындағы талаптар мен аудиторды (i) басқа пікір қалыптастыруға әкелетін талаптар арасында қайшылықтар жоқ немесе (ii) нақты жағдайларда ХАС талап ететін материя мен басқа параграфтың екпінін қоспау; және
 - (b) Аудиторлық есеп кем дегенде 50(a)-(o) та баяндалған әр элементтен тұрады, аудитор ұлттық аудиттің стандарттарымен белгіленген тұжырымдама қолданса. Алайда, 50 (k) тағы заңнама немесе реттеуші актілерге сілтеме ұлттық аудиттің стандарттарына сілтеме ретінде оқылады. Аудиторлық есеп сол туралы мұндай ұлттық аудиттің стандарттарын анықтайды.
52. Аудиторлық есеп аудиттің ұлттық стандарттары мен аудиттің халықаралық стандарттарына қатысы бар болса, онда ол аудиттің ұлттық стандарттарының тегінің заңды құзырлы аймағын анықтауы қажет.

Қаржылық Есептілікпен бірге Көрсетілген Қосымша Ақпарат (Сілт: Тарм. А78-А84)

53. Қосымша ақпарат аудиттелген қаржылық есептілікке сәйкес ұсынылған болса, қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі арқылы талап етілмейді аудитордың кәсіптік пікірі бойынша, бағалауы тиіс, қосымша ақпарат соған қарамастан оның сипатына байланысты қаржылық есептіліктің ажырамас бөлігі болып табылады және ол қалай ұсынылған. Ол қаржылық есептіліктің ажырамас бөлігі болып табылатын кезде, қосымша ақпарат аудитор пікірімен қамтылуы тиіс.
54. Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі арқылы талап етілмейді қосымша ақпарат аудиттелген қаржылық есептіліктің ажырамас бөлігі болып саналса, аудитор мұндай қосымша ақпарат жеткілікті және

анық аудиттелген қаржы есептілігін оны ерекшеленеді жолмен ұсынылған тексеруі қажет. Егер олай емес болса, онда аудитор аудиттелмеген қосымша ақпарат ұсынылған қалай өзгерту үшін басқару сұрауға құқылы. Басқару мұны бас тартқан жағдайда, аудитор аудиттелмеген қосымша ақпаратты анықтау және осындай қосымша ақпарат аудиттелген жоқ деп аудиторлық есепте түсіндіруі тиіс.

Қолданыстағы және Басқа Түсіндірме Мәліметтер

Ұйымның Бухгалтерлік Есеп Тәжірибесінің Сапалық Аспекттері (Сілт: Тарм. 12)

- A1. Ұйым басшылығы қаржылық есептіліктің сомалары мен ашулары бойынша пікірлердің қатарын жасауы тиіс.
- A2. 260 ХАС-та (Қайта қарастырылған) есеп тәжірибесінің сандық аспектілер талқыланады.¹⁹ Ұйымның есеп тәжірибесінің сандық аспектілерді қарастыру кезінде, аудитор Ұйым басшылығының пікірлерінің ықтимал жалған сенімдерін біледі. Аудитор пікірінше бейтараптылықтың жетіспеушілігінің кумулятивті ықпалы түзетілмеген бұрмалаулардың ықпалымен бірге жалпы қолданыстағы қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануын тудырады. бейтараптылықтың жетіспеушілігінің көрсеткіштері аудитордың жалпы қолданыстағы қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануын бағалауына ықпал ете алады:
- Аудит барысында Ұйым басшылығының көңіліне аударылған бұрмалаулардың селекциялық түзетілуі (мысалы, өсіп жататын есептелген табыстардың ықпалымен бұрмалауларды түзету, бірақ төмендеп бара жатқан есептелген табыстардың ықпалы бар бұрмалауларды түзету).
 - Бухгалтерлік бағалаудағы ықтимал Ұйым басшылығының жалған сенімдері.
- A3. 540 ХАС–та бухгалтерлік бағалауда ықтимал Ұйым басшылығының жалған сенімдері қарастырылады.²⁰ Ықтимал Ұйым басшылығының жалған сенімдерінің көрсеткіштері жекелеген бухгалтерлік бағалаудың дұрыстығы бойынша қорытынды жасау үшін бұрмалауларды анықтамайды. Олар, алайда, аудитордың жалпы қолданыстағы

¹⁹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас*, 2 Қосымша

²⁰ 540 ХАС, *Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Ілеспелі Ақпаратты Ашып Көрсету*, 21 тармақ

қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануын бағалауына ықпал ете алады

Қаржылық Есептілікте Сәйкесінше Ашылып Көрсетілген Есеп Саясаты (Сілт: Тарм. 13(a))

A4. Қаржылық есептілік таңдалған және қолданбалы есеп саясаттарын тиісті ашып көрсететін бағалауда аудитор қарастыруы келесідей мәселелерді қосады:

- Қолданбалы қаржылық есептілік жүйесі арқылы қосылуын талап ететін маңызды есеп саясаттарына қатысты барлық ашып көрсетулер орындалы ма;
- Ашып көрсетілген есеп саясаттары туралы ақпарат орынды және сондықтан қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде тану, бағалау және презентация критерийлері, атап айтқанда ұйым қызметінің мән-жайлар және оны қоршаған ортаны қаржы есептілігінде операциялардың сынып, сальдо шоттары мен ақпаратқа қалай қолданылғанын көрсетеді ма; және
- Маңызды есеп саясаттары ұсынылған анықтылық.

Қаржылық Есептілікте Ұсынылған Ақпарат Тиісті, Сенімді, Салыстырмалы Және Түсінікті (Сілт: Тарм. 13(d))

A5. Қаржылық есептіліктің түсініктілігін бағалалу келесідей мәселелерді қарастыруды қосады:

- Қаржы есептілігінде ақпарат анық және нақты түрде ұсынылған.
- Елеулі ашып көрсетулерді орналастыру оларға тиісті танымалдық береді (Мысалы, ол пайдаланушылар үшін субъект-арнайы ақпараттың қабылданған құны болған кезде), және қажет ақпаратты анықтауда пайдаланушылар үшін айтарлықтай қиындықтар тудырмайтын ақпаратты ашып көрсету тәртіппен тиісті кросс-сілтеме болып табылады ма.

Қаржылық Есептілікте Берілетін Ақпаратқа Елеулі Операциялар Мен Оқиғалардың Әсерін Ашып Көрсету (Сілт: Тарм. 13(e))

A6. Әдетте, Ұйымның қаржылық ұстанымын, қаржылық шаруашылық пен ақшалай қозғалысты көрсету үшін жалпы сипаттағы жүйеге сәйкес дайындалған қаржылық есептілік жағдайы орын алады. Қолданыстағы қаржылық есептілік ескере отырып, қаржылық есептілігі ұйымның қаржы жағдайы туралы материалдық операциялар мен оқиғалар әсерін түсіну үшін арналған пайдаланушылардың барабар ақпаратты ашып көрсетуін бағалау қаржылық көрсеткіштер және ақша қаражаттарының қозғалысы сияқты мәселелердің қаралуын қамтиды:

- Қаржылық есептіліктегі ақпарат орынды және Ұйымның жағдайларына арналу деңгейі; және
- Пайдаланушылар түсіну үшін ашып көрсетулер жеткілікті ма:
 - Тану критерийлеріне жауап бермейтін операциялар немесе оқиғалар нәтижесінде туындайтын ұйымның әлеуетті активтері мен міндеттемелерінің сипаты мен ауқымы (немесе тануды тоқтату үшін критерийлер) қолданыстағы қаржылық есептілік бекіткен.
 - Операциялар нәтижесінде туындайтын елеулі бұрмаланулар тәуекеліне мен оқиғалардың сипаты мен ауқымы.
 - Пайдаланылған әдістер мен жасалған жорамалдар мен пікірлер, олардағы өзгертулер мен бұл тиісті сезімталдық талдауын қоса алғанда, әсер ететін ұсынылған немесе басқаша ашып көрсетілген сомалар.

Қаржылық есептіліктің әділ ұсынуға қол жеткізуін бағалау (Сілт: Тарм. 14)

- A7. Кейбір қаржылық есеп беру жүйелері тікелей немесе жанама әділ тұсаукесер тұжырымдамасын мойындайды.²¹ Осы ХАС-тің 7(b) тармағында ескертілгеніндей, қаржылық есеп беру жүйесін әділ ұсыну²² жүйенің талаптарын орындауды ғана қажет етпейді, бірақ сонымен қатар тікелей немесе жанама дәлелдеу жүйемен арнайы талап етілгендерден басқа ашып көрсетулерді қамтамасыз ету үшін басшылыққа қажет болуы мүмкін.²³
- A8. Қаржылық есептілік әділ ұсынуға қол жеткізгендігін ұсыну мен ашып көрсетуді қатар ала отырып аудитордың бағалауы кәсіби саралау мәселелсі болып табылады. Бұл бағалау аудитордың субъектті түсінуіне және аудит кезінде алынған аудит дәлелдемелеріне негізделген өзгертулерді қоса алғандағы Ұйымның жағдайлары мен фактілері секілді мәселелерді есепке ала отырып бағалау. Бағалау сондай-ақ қарастыруды қосады, мысалы, елеулі болуы мүмкін мәселелер туындайтын әділ ұсынуға қол жеткізу үшін қажетті

²¹ Мысалы, Халықаралық Қаржы Есептемесінің Стандарттарымен (ХКЕС) сенімді ұсыну активтердің, міндеттемелердің, пайданың және шығынның анықтамаларымен және шарттарымен сәйкес, операциялардың сенімді ұсынуын, басқа оқиғаларды және ережелерді аңғартады деп көрсетілген.

²² ХАС 200, 13(a) тармағын қараңыз

²³ Мысалы, ХКЕС мекемеден жеке операциялардың, басқа оқиғалар мен ережелердің мекеме қызметінің қаржылық есептемесіне және нәтижесіне әсерін қолданушылардың түсінуі үшін қажет, жеке стандарттардың талаптарымен сәйкес қосымша ақпарат ашуды талап етуі мүмкін (Халықаралық Қаржы Есептемесінің Стандарттарымен 1, *Қаржылық Есептілікті Ұсыну*, 17(c)) тармағы.

ақпаратты ашып қараудымұндай қаржылық есептілік талаптарын дамып әсері немесе өзгермелі экономикалық ортасы ретінде қамтиды (яғни, жалпы, бұрмаланулар олар ақылға қонымды тұтастай алғанда қаржы есептілігі негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне ықпал етуі мүмкін бе материалдық болып саналады).

А9. Қаржылық есептілік әділ ұсынуға қол жеткізгенді бағалау мысалы басшылықпен және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен олардың ерекше ұсыну басқа баламаларды да қарастыруға болатын кезде неліктен таңдап алынғандығына көзқарасын талқылауды қоса алады. Талқылау қоса алады, мысалы:

- Қаржы есептілігіндегі сомалар дәрежесі топтастырылған немесе топтастырылмаған болып табылады ма және сомалар мен ашулар тұсаукесері ақпарат алдап пайдалы ақпаратты, немесе нәтижелерді жасырады ма.
- Тиісті салалық практикадағы, немесе кез келген ауытқулар ұйымның жағдайларға байланысты, сондықтан кепілдік беріледі.

Қаржылық Есептілік Әділ Ұсынылуға Қол Жеткізгендігін Бағалау (Сілт: Тарм. 15)

А10. 200 ХАС сәйкес, Ұйым басшылығының, керек болса, өкілетті тұлғалардың қаржылық есепті даярлауына сәйкес қаржылық есептіліктегі қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін сайма-сай түрде сипаттау қосылады.²⁴ Яғни сипаттамасы қаржы есептілігі негізделетін шеңберінде қаржылық есептілігін пайдаланушыларға кеңес береді.

А11. Қаржылық есептіліктің белгілі бір қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындығын сипаттау тиісті болады, егер қаржылық есептілік қаржылық есептілікпен қамтылған кезең барысында тиісті болатын барлық жүйелі талаптарға сәйкес келсе.

А12. Айқын кәсіби немесе шек қоятын тілі бар қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін сипаттау бұл жүйені сипаттауға сайма-сай болмайды, себебі бұл қаржылық есептілікті қолданушылар теріс кетіп адасуына әкеледі (мысалы, «қаржылық есептілік Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына елеулі сәйкестігі бар»).

Бір Немесе Одан Да Көп Қаржылық Есеп беру Жүйесіне Сілтеме

А13. Кей жағдайда, қаржылық есептілік олардың екі қаржылық есеп жүйелерге сәйкестігін көрсете алады (мысалы, ұлтық жүйе мен

²⁴ 200 ХАС, А4-А5 тармақтар.

ХҚЕС). Бұл мына жағдайда пайда бола алады, себебі Ұйым басшылығы екі жүйелерге сәйкес қаржылық есептілікті дайындауы тиіс немесе дайындауға шешеді. Бұл сипаттау тиісті болады, егер қаржылық есептілік жеке жүйелерге сәйкес келсе. Екі жүйелерге сәйкес дайындалу үшін қаржылық есептілік бір мезгілде және есептіліктерді салыстыру керегінен екі жүйелерге сәйкес келуі керек. Тәжірибеде бір мезгілдегі сәйкестік ықтимал болмайды, заңды құзырлы аймақ өз ұлттық жүйе ретінде басқа жүйе (мысалы, ХҚЕС) қолданғанша немесе сонына сәйкестікке қарай барлық келергілерді жойғанша.

- A14. Қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындалған және басқа жүйе бойынша көсететін нәтижелерді салыстыратын жазу немесе қосымша есепті қамтитын қаржылық есептілік бұл басқа жүйеге сәйкес дайындалмайды. Соның себебі қаржылық есептіліктер басқа жүйемен талап етілетін мәнеріндегі барлық ақпаратты енгізбейді.
- A15. Қаржылық есептілік, алайда, бір қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес дайындала алып, қосымшаға, қаржылық есептіліктің жазуларында қаржылық есептілік басқа жүйеге сәйкес келетін деңгейді баяндайды (мысалы, олар ХҚЕС сәйкес келетін деңгейді сипаттайтын ұлттық жүйеге сәйкес дайындалған қаржылық есептілік). Сондай сипаттау қосымша қаржылық ақпарат болып табылып, 54 тармағында баяндалғандай, ол анық қаржылық есептілігінен сараланған мүмкін болмаса және аудиторлық жабылған.

Пікір Нысаны

- A16. Қаржылық есептілік әділ ұсыну жүйесінің талаптарына сәйкес дайындалғанына қарамастан, әділ ұсынуға қол жеткізе алмайтын жағдайлар болуы мүмкін. Мұндай жағдайда басшылықтың қаржылық есептілікке тұжырымдамалық негізде талап етілгеннен тыс қосымша ашып көрсетулерді қосуы мүмкін немесе өте сирек жағдайларда, қаржылық есептілікті әділ ұсынуға қол жеткізу үшін шеңбердегі талаптардан бас тарту. (Сілт: Тарм. 18)
- A17. Сирек кездесетін жағдайда аудитордың пікірі бойынша сәйкестік жүйесіне сәйкестікке сай дайындалған қаржылық есептіліктің бұрмалануын қарастырады, егер 210 ХАС сай аудитор бұл жүйенің тиістілігін анықтайды.²⁵(Сілт: Тарм. 19)

Аудиторлық Есеп (Сілт: Тарм. 20)

- A18. Жазбаша есеп қағаз түрінде шығарылған және электронды тасымалдағышты пайдаланатын есептерді қамтиды.

²⁵ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, 6(а) тармақ

A19. Осы ХАС-на Қосымша 21-49 тармақтарында сипатталған элементтерді қосатын қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есептің көрнекіліктерін құрайды. Пікір және Пікірге негіз бөлімдерін қоспағанда, осы ХАС аудитор есебі элементтерінің орналасу ретіне талаптар орнатпайды. Алайда, осы ХАС аудиторлық есепті ХАС-на сәйкес өткізілген аудитке жатқызу үшін, аудиторлық есеп элементтері осы ХАС Қосымшасында келтірілген көрнекілікті аудитор есептері ндегі реттен өзгеше ретте көрсетілетін жағдайларда танымалырақ болу үшін арнайы тақырыптарды пайдалануды талап етеді.

Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Орындалған Аудит Үшін Аудиторлық Есеп

Атауы (Сілт: Тарм. 21)

A20. Осы есеп тәуелсіз аудитордың есебі екенін көрсететін тақырып, мысалы, "Тәуелсіз аудитор есебі", тәуелсіз аудитор есебін басқалармен шығарылған есептерден айрықшалайды.

Адресат (Сілт: Тарм. 22)

A21. Заң, нормативтік актілер немесе келісімнің шарттары аудитор есебінің нақты заңнамада кімге адресатталатынын көрсетеді. Аудитор есебі әдетте бұл есеп кімге дайындалса, соған адресатталады, көбінесе акционерлерге немесе қаржылық есептіліктеріне аудит жүргізілетін Ұйымның басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларына бағытталады.

Аудитор Пікірі (Сілт: Тарм. 24–26)

Аудит жүргізілген қаржылық есептіліктерге сілтеме

A22. Аудиторлық есеп, мысалы, аудитор [қолданбалы қаржылық есеп беру негіздемелігімен талап етілетін қаржылық есептіліктер толық жиынтығына кіретін әрбір қаржылық есептілік тақырыбын әрбір қаржылық есептілікпен қамтылған күн немесе кезеңді көрсете отырып, көрсетулерінен] тұратын Ұйымның қаржылық есептілігіне аудит жүргізгенін, сонымен қатар, маңызды есеп саясаттарының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілік ескертпелерін көрсетеді.

A23. Егер аудитор аудиттеленген қаржылық есептілік басқа ақпаратты қамтитын құжатқа қосылуын білсе, мысалы жылғы есеп, онда аудитордың пікірінше, егер көрсетудің нысаны аудиттеленген қаржылық есептілік көрсетілетін беттер нөмірлерін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл қолданушыларға аудиторлық есеп қатысты болатын қаржылық есептілікті анықтауға көмек береді.

«Барлық елеулі аспектілерде әділ ұсыну» немесе «шынайы және әділ көзқарас береді»

- A24. «Барлық елеулі аспектілерде ұсыну» және «шынайы және адал көрініс беретін» сөз тіркестерін баламасы ретінде қарастырылады. Нақты заңнамада қолданылатын «Барлық елеулі аспектілерде әділ ұсыну» немесе «шынайы және әділ көзқарас береді» сөз тіркестері сол заңнамадағы қаржылық есептілік аудитін реттейтін заңмен немесе нормативтік актілермен анықталады немесе сол заңнамадағы қабылданған тәжірибелермен анықталады. Заң немесе нормативтік актілер әртүрлі тұжырымдарды талап еткен кезде бұл осы ХАС-тің әділ ұсыну жүйесіне сай дайындалған қаржылық есептіліктің әділ ұсынылуын бағалау үшін аудиторға арналған 14 тармағындағы талаптарға әсер етпейді.
- A25. Аудитор түрлендірілмеген пікір білдірген кезде пікірге қатысты «жоғарыда келтірілген түсіндірмеден» немесе «шарты бойынша» секілді сөз тіркестерін қолдану сәйкес келмейді, өйткені олар шартты пікірді немесе әлсіз әлде түрлендірілген пікірді ұсынады.

Қаржылық есептілікті және олар ұсынатын мәселелер сипаттамасы

- A26. Аудиторлық пікір қолданыстағы қаржылық есеп жүйесімен баяндалғандай қаржылық есептіліктің толық пакетін қамтиды. Мысалы, көпшілікті жалпы қолданыстағы жүйелер жағдайында, қаржылық есептілік мыналарды анықтайды: қаржылық жағдай туралы есептілік, жиынтық табыс жөніндегі есептілік, меншікті капиталдағы өзгерістер бойынша есеп, ақшалай қозғалыс бойынша есеп, және шын мәніндегі есеп саясаты тұжырымдамасы мен басқа түсіндірмелі ақпарат. Кей заңды құзырлы аймақтарда қосымша ақпарат қаржылық есептіліктің ажырамас бөлігі ретінде қаралады.
- A27. Әділ ұсыну жүйесі сәйкес дайындалған қаржы есептілігін жағдайда, аудитордың пікірі барлық елеулі аспектілерде, қаржы есептілігі ұсыну екенін мәлімдейді, немесе қаржылық есептілік ұсынуға әзірленгенін мәселелер, бір әділ және дұрыс көрініс береді. Мысалы, ХҚЕС сәйкес дайындалған қаржылық есептіліктің жағдайда, осы мәселелер *кезеңнің соңындағы жағдай бойынша ұйымның қаржылық жағдайы болып табылады және кәсіпорынның кезең ішіндегі қаржылық нәтижелері мен ақша қаражатының қозғалысын аяқталды.* Демек, [...]осы ХАС-тың 25 тармақ және басқа жерлерінде, қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі ХҚЕС немесе, басқа да қолданыстағы қаржылық есептіліктің тұжырымдама жағдайда, мәселелерді сипаттау сөздермен ауыстырылады кезде алдыңғы сөйлемде курсивпен сөздер деген сандармен ауыстырылсын арналған жылы қаржы есептілігін үшін арналған.

Қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесінің сипаттамасы және ол қалай аудитордың пікірін әсер етуі мүмкін

A28. Аудитордың пікірінше қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесін сәйкестендіру аудиторлық қорытынды білдірді, онда тұрғыда аудиторлық есептің пайдаланушыларға кеңес беруге арналған; ол 14 тармақта талап етілетін бағалауға шектеу үшін арналмаған. Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі сияқты тұрғысынан анықталған:

“... "Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына" сәйкес немесе

“...X заңнамасында қабылданған есеп принциптеріне сәйкес...”

A29. Қолданбалы қаржылық есептік жүйесі қаржылық есептілік стандарттарын және заңды немесе нормативтік талаптарды қамтыған кезде жүйе мынадай шарттарда анықталады «... Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары және Корпорация заңының X заңнамасы». 210 ХАС қаржылық есептілік стандарттары мен заңнамалық немесе нормативтік талаптар арасындағы қақтығыстар болатын жағдайларды қарастырады.²⁶

A30. A13 тармақта көрсетілгендей қаржылық есептілік екеуі де қолданбалы қаржылық есептілік жүйесі болып табылатын екі қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес дайындалуы мүмкін. Тиісінше, әрбір база қаржылық есептілік бойынша аудиторлық қорытынды қалыптастыру кезінде бөлек қаралады, және төмендегідей 25-27 тармақтарында сәйкес аудиторлық қорытынды екеуі аясында жатады:

- (a) Егер қаржылық есептілік әрбір жүйемен жеке-жеке сәйкес келсе, екі пікір білдіріледі: яғни, қаржылық есептілік қолданбалы қаржылық есептілік жүйесінің бірімен сәйкес дайындалады (мысалы, ұлттық жүйе) және қаржылық есептілік басқа қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес дайындалғандығы туралы пікір (мысалы, ХҚЕСы). Бұл пікірлер жеке дара немесе бір сөйлемде білдірілуі мүмкін (мысалы, қаржылық есептіліктер X заңнамасында және ХҚЕС-да жалпылама қабылданған есеп принциптеріне сәйкес барлық елеулі аспектілерінде әділ ұсынылған[...]).
- (b) Егер қаржылық есептілік жүйелердің біріне сәйкес жасалған болса, бірақ басқа жүйемен жасалынбаса, түрлендірілмеген пікір қаржылық есептілік бір жүйеге сәйкес дайындалған деп беріле алады (мысалы, ұлттық жүйе) бірақ түрлендірілген пікір 705 (Қайта қарастырылған) ХАС-ке сәйкес басқа жүйеге қатысты беріледі. (мысалы, ХҚЕСы).

²⁶ 210 ХАС, 18 тармақ

A31. A15 тармағында көрсетілгендей, қаржылық есептілік қолданбалы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкестігін, көрсете алады, қосымша, басқа қаржылық есептілік жүйесіне сәйкестік деңгейін ашып көрсете алады. Мұндай қосымша ақпарат аудитор пікірімен қамтылады егер ол қаржылық есептіліктен анық ерекшелене алмайтын болса (53–54 тармағын қараңыз және A78–A84 тармақтарындағы қатысты мәліметтерді қараңыз). Сәйкесінше,

- (a) Егер басқа жүйені сақтауын ашып көрсету адастыруға соқтырса, түрлендірілген пікір 705 (Қайта қарастырылған) ХАС-ке сәйкес білдіріледі.
- (b) Егер ашып көрсету адастырмаса, бірақ аудитор пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуі үшін іргетасы ретінде маңызды деп бағаласа, Маңызды тармақты ерекшелеу ашып көрсетуге назар аудара отырып, 706 (Қайта қарастырылған) ХАС-ке сәйкес қосылады

Пікірге Негіз (Сілт: Тарм. 28)

A32. Пікірге Негіз бөлімі аудитордың пікірі туралы маңызды мәнмәтін қамтамасыз етеді. Тиісінше, осы ХАС тікелей аудиторлық есепте Пікір бөлімін ұстануға пікір бөлімінде негіз талап етеді.

A33. Пайдаланылатын стандарттарға сілтеме аудитор есебін пайдаланушыларға аудиттің бекітіліген стандарттар бойынша жүргізілгенін хабарлайды.

Тиісті Әдеп Талаптары (Сілт: Тарм. 28(c))

A34. Тиісті әдеп талаптарды шыққан юрисдикция сәйкестендіру, атап айтқанда, аудиторлық келісімге қатысты осы талаптар туралы ашықтығын арттырады. 200 ХАС лайықты әдептану талаптары бөліктері мен БХӘСК Кодексінің В бірге қаталырақ болатын ұлттық талаптарға сәйкес, қаржылық есептілік аудитіне қатысы қамтиды деп түсіндіреді.²⁷ Тиісті әдеп талаптар БХӘСК Кодексінің жатады кезде, сондай-ақ мәлімдемде БХӘСК Кодексінің сілтеме жасай алады. БХӘСК Кодексінің аудитке қатысты әдеп талаптарды барлық құрайтын болса, делінген тауардың шығу тегі туралы юрисдикциясын анықтау қажет емес.

A35. Кейбір заңдылықтарда, тиісті әдеп талаптар осындай әдеп кодексінің және заң және реттеу шеңберінде қосымша ережелер мен талаптарға, сондай бірнеше түрлі көздерден, өмір сүре алады. Тәуелсіздігі мен басқа да тиісті әдеп талаптар көздерін шектеулі саны қамтылған кезде, аудитор тиісті көзін атауға таңдай алады (мысалы, кодекстің, ереженің немесе заңнамадағы қолданбалы нормативтердің атаулары), немесе жалпылама

²⁷ 200 ХАС, А16 тармақ

түсінікті және сол көздерді қысқаша мазмұндайтын шартқа сілтеме жасай алады (мысалы, X заңнамадағы жекеменшік субъектілердің аудиттері үшін тәуелсіз талаптар).

A36. Заң немесе нормативтік актілер, ұлттық аудит стандарттары немесе аудит міндеттерінің шарттары аудитор аудитор есебін қатысты әдеп талаптардың көздері туралы арнайы ақпаратпен қамтамасыз етуді, қаржылық есептіліктің аудитіне қолданылатын тәуелсіздікке қатыстыларды қоса талап етуі мүмкін.

A37. Қаржылық есептілік аудитіне қатысты тиісті әдеп талаптарды бірнеше көздері болған кезде аудиторлық есепте қамтитын ақпараттың тиісті сомасын анықтау кезінде, маңызды фактор аудиторлық есепте басқа да пайдалы ақпаратты жасырып қауіпіне қарсы ашықтығын теңестіреді.

Топтық аудиттерді қарастыру

A38. Тәуелсіздік қатысты, соның ішінде тиісті әдеп талаптарға бірнеше көздері болған кезде топтық тексерулер жылы юрисдикциясына аудиторлық есепте анықтамалық әдетте істейтін топтың қолданылатын тиісті әдеп талаптарға қатысты. Өйткені бұл топтық аудит, компонент аудиторлар, сондай-ақ топтық аудитке қатысы бар әдеп талаптарға жатады.²⁸

A39. ХАС аудиторларға, құрамдас аудиторларды қоса, арнайы тәуелсіздік немесе әдеп талаптар орнатпайды, және қзартылмайды және басқаша бас тартылмайды, БХӘСК Кодексінің тәуелсіз талаптары немесе басқа әдеп талаптар оған топтық жоба бойынша команда нысанасы болып табылатын, сондай-ақ ХАС барлық жағдайларда компоненті аудитор істейтін топтың қолданылады сол нақты тәуелсіздік талаптарымен орындалуына талаптар жоқ. Нәтижесінде, бір топ аудит жағдайға тәуелсіздік қатысты, соның ішінде тиісті әдеп талаптар, күрделі болуы мүмкін. 600²⁹ ХАС құрамдас аудитор тобы аудитке қатысы бар тәуелсіздік талаптарына сәйкес келмейді, сол жағдайларда, соның ішінде топ аудитіне қаржылық ақпарат бойынша жұмысты орындау, аудиторларға нұсқаулар берілген.

Аудиттің Негізгі Мәселелері (Сілт: Тарм. 31)

A40. Заң немесе нормативтік актілер тізімделген субъектілерге қарағанда, мысалы, заң немесе нормативтік актілерде қоғамдық мүдде субъектілері ретінде сипатталатын субъектілер, аталған аудиттің негізгі мәселелерін тексеруге сурай алады.

²⁸ 600 ХАС, А37 тармақ

²⁹ 600 ХАС, 19–20 тармақ

A41. Аудитор сондай-ақ олар мүдделі тараптардың үлкен саны және кең ауқымды болуы және бизнес сипаты мен мөлшерін ескере өйткені, мысалы, маңызды қоғамдық мүдделер болуы мүмкін, соның ішінде басқа да тұлғалар үшін негізгі аудит мәселелерді хабарлауға шешім қабылдай алады. Мұндай тұлғалар мысалдары (мысалы, банктер, сақтандыру компаниялары, зейнетақы қорлары және ақ) қаржы институттары, сондай-ақ осындай қайырымдылық сияқты басқа субъектілерді қамтуы мүмкін.

A42. 210 ХАС тиісті жағдайларда, басқару және басқару өкілеттігіне ие тұлғалар аудиторлық келісім шарттарын келісуге аудитор талап етеді, сондай-ақ ұйымның үшін аудиторлық келісім шарттарын келісу барысында басшылығы мен басқару өкілеттігіне ие тұлғалардың рөлі тәуелді екенін түсіндіреді Ұйымның басқару уағдаластықтар және тиісті заң немесе реттеу.³⁰ 210 ХАС, сондай-ақ аудиторлық келісім хатты немесе аудиторға шығарған кез келген есептердің күтілетін нысаны мен мазмұнына сілтеме қамтиды жазбаша келісімнің басқа да қолайлы формада талап етеді.³¹ Аудитор негізгі аудит мәселелерді хабарлауға міндетті емес кезде, 210 ХАС³² аудитор аудиторлық есепте негізгі аудит байланыс мәселелерінің мүмкіндігі Аудиторлық келісім сілтемені жасау және белгілі бір жылы үшін пайдалы болуы мүмкін екенін түсіндіреді аудитор мұны қабілетін сақтау үшін осындай мүмкіндігі сілтеме қамтуы үшін юрисдикция, ол қажет болуы мүмкін.

Қоғамдық сектор ұйымдарын арнайы қарастыру

A43. Тізілген ұйымдар қоғамдық секторда ортақ емес. Алайда, қоғамдық сектордағы субъектілер мөлшер, күрделілік, немесе қоғамдық мүдделер аспектілері маңызды болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда, қоғамдық сектор субъектісінің аудитор заң немесе реттеу қажет болуы мүмкін немесе басқаша аудиторлық есепте негізгі аудит мәселелерді хабарлауға шешім қабылдай алады.

Қаржылық есептіліктер үшін жауапкершіліктер (Сілт: Тарм. 33–35)

A44. 200 ХАС басшылықтың жауапкершілігіне және қажет болған жағдайда ХАС сәйкес аудит жүргізілетін басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға қатысты жайларды түсіндіреді.³³ Менеджмент және, қажет болған жағдайда, басқару өкілеттігіне ие тұлғалар, олардың әділ ұсынылуын, онда тиісті, оның ішінде қолданылатын қаржылық есептілікке сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін жауапкершілікті қабылдайды.

³⁰ 210 ХАС, 9 және A21 тармақтар

³¹ 210 ХАС, 10 тармақ

³² 210 ХАС, A25 тармақ

³³ 200 ХАС, 13(g) тармақ

Басшылық сондай-ақ, ол айқындайды сияқты ішкі бақылау үшін жауапкершілікті қабылдайды алаяқтық немесе қате себебімен, елеулі ауытқулар жоқ қаржылық есептілікті дайындауды қамтамасыз ету қажет. ол аудиторлық жүргізіледі алғышарты онда пайдаланушыларға түсіндіруге көмектеседі аудиторлық есепте басшылықтың жауапкершілігін сипаттамасы, екі міндеттері сілтеме кіреді. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) осы тұлғаны бақылау үшін жауапкершілік бар тұлға (лар) немесе ұйымды (лар) сипаттау үшін басқару өкілеттігіне және заңдылықтарда арқылы және тұлғаның басқару құрылымдары әр түрлілігі туралы талқылау қамтамасыз термині қолданылған.

A45. Аудитор үшін 34-35 тармақтардағы басшылық пен басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар жауапкершіліктерінің сипаттамаларына ерекше заңнама немесе Ұйым табиғаты мәнмәтінінде қаржылық есептілікті дайындауға қатысты қосымша жауапкершіліктерді бейнелеу үшін қосу қосымша қосу қажет болатын жағдайлар болуы мүмкін.

A46. 210 ХАС аудитордың келісім хатындағы немесе басқа сәйкес формадағы жазбаша келісім бойынша басшылық жауапкершілігімен келісуін талап етеді.³⁴ 210 ХАС бұл сұрақтарда кейбір икемділікті қарастырады, егер заң немесе нормативтік актілер басшылықтың, орынды болса, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың қаржылық есептілікті дайындау жауапкершіліктерін орнатса, аудитор заң немесе нормативтік актілер аудитордың пікірінше мағынасы бойынша 210 ХАС айтылған міндеттерге бара-бар деп шешеді. Мұндай бара-бар міндеттер үшін аудитор тапсырманың шарттары туралы келісім хатта немесе басқа бір сәйкес үлгінің жазбаша келісінде олардың сипаттамалары үшін аталған заң немесе нормативтік актілер тұжырымдарын қолдана алады. Мұндай жағдайларда бұл тұжырым және де аудитор қорытындысында осы стандарттың 34 (а) тармағы талап еткендей басшылық жауапкершілігін сипаттау үшін қолданылады. Басқа жағдайларда, аудитордың тарсырманың шарттары туралы келісім-хатына енгізілген заң немесе нормативтік актілер формулировкасын қолданбауды шешкен жағдайында да, осы стандарттың 34 (а) тармағының формулировкасы қолданылады. Басшылық жауапкершілігі сипаттамасын аудитор қорытындысына қосуға қосымша ретінде 34 тармақ талап еткендей аудитор сондай-ақ осы жауапкершіліктің нақтырақ сипаттамасына осындай ақпарат алынуы мүмкін ақпарат көздеріне сілтемені қосу арқылы сілтеме жасай алады (мысалы, ұйымның жылдық есебі немесе сәйкес өкілетті орган сайты).

A47. Кейбір заңнамаларда басшылықтың міндеттерін реттейтін заң немесе нормативтік актбухгалтерлік тіркемелер, шоттар немесе бүтіндей есеп

³⁴ 210 ХАС, 6 (b)(i)–(ii) тармақ

жүйесінің сапасына жауапкершілікке нақты сілтемеден тұра алады. Өйткені бухгалтерлік тіркемелер, шоттар немесе жүйелер ішкі бақылаудың ажырамас бөлігі болып табылады (315 ХАС (Қайта қарастырылған)³⁵ анықтамасына сәйкес), 210 ХАС-тегі және 34 тармақ сипаттамалар оларға арнайы сілтеме жасамайды.

A48. Осы стандарттың Қосымшасында қаржылық есептілікті дайындауда қолданбалы тұжырымдама ХҚЕС табылғанда 34 (b) тармағының талаптары қалай қолданылатындығы туралы мысалдар келтірілген. Егер қаржылық есептілікті дайындаудың қолданбалы тұжырымдамасы ретінде ХҚЕС-нан өзгеше тұжырымдама қолданылса, осы стандарт Қосымшасында келтірілген қорытындылар мысалдары қаржылық есептілікті дайындаудың басқа тұжырымдамаларын осы жағдайларда қолдануды көрсету үшін адаптацияны талап етуі мүмкін.

Қаржылық Есептілікті Құруды Қадағалау (Сілт: Тарм. 35)

A49. Егер қаржылық есептілікті құруды қадағалауды орындауға қатысатын кейбір тұлғалар (бірақ барлығы емес) қаржылық есептілікті дайындауға қатысса, осы стандарттың 35 тармағы талап еткендей сипаттамасын Ұйымның нақты жағдайын тиісті түрде көрсету үшін өзгерту қажет болады. Қаржылық есептілікті құруды қадағалау және қаржылық есептілікті дайындау үшін бір тұлғалар жауап берсе, қадағалау бойынша жауапкершілікке сілтеме жасау талап етілмейді.

Қаржылық Есеп Аудиті Үшін Аудитор Жауапкершілігі (Сілт: Тарм. 37–40)

A50. Аудитор жауапкершілігінің сипаттамасы осы стандарттың 37-40 тармақтарының талаптарына сәйкес Ұйымның спецификасын көрсету үшін өзгертілуі мүмкін, мысалы, аудитор қорытындысы шоғырландырылған қаржылық есептілікке қатысты болса. Осы стандарттың 2 Қосымшасындағы көрнекілік оның қалай жасалатындығын көрсетеді.

Аудитор Мақсаттары (Сілт: Тарм. 38(a))

A51. Аудитор қорытындысында аудитор мақсаты – қаржылық есептілікте арам пиғылдағы әрекеттер немесе қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар жоқ екеніне ақылға қонымды сенімділік алу және аудитор пікірін қосатын аудитор қорытындысын алу екендігі түсіндіріледі.

³⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйым Және Оның Қоршаған Ортасын Зерттеу Арқылы Тәуекелдер Мен Елеулі Бұрмалануларды Анықтау Және Бағалау*, 4(с) тармақ

Маңыздылық Сипаттамасы(Сілт: Тарм. 38(с))

A52. Осы стандарт Қосымшасында 38 (с) тармағының қаржылық есептілікті дайындаудың қолданбалы тұжырымдамасы ХКЕС болған жағдайда маңыздылық сипаттамасын беру туралы талаптары қалай қолданылатындығы бойынша мысалдар келтірілген. Егер қаржылық есептілікті дайындаудың өолданбалы тұжырымдамасы ретінде ХКЕС-нан өзгеше тұжырымдама қолданылса, осы ХАС-тың Қосымшасында келтірілген қорытындылар мысалдары қаржылық есептілікті дайындаудың басқа тұжырымдамаларын сәйкес жағдайларда қолдануды көрсету үшін адаптацияны талап етуі мүмкін.

701 ХАС-на қатысты аудитор міндеттері (Сілт: Тарм. 40(с))

A53. Аудитор, сонымен қатар, 40 (с) тармағына сәйкес қажетті ақпаратқа қосымша аудитор жауапкершілігін сипаттағанда қосымша ақпарат беруді қажет деп табуы мүмкін. Мысалы, аудитор аудит жүргізу барысында аудитордың біраз назарын қажет еткен сұрақтарды анықтау үшін келесі факторларды есепке ала отырып, 701 ХАС-тің 9 тармағының талаптарына сілтеме беруі мүмкін: 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес жоғары бағаланған анықталған елеулі тәуекелдер мен елеулі бұрмаланулар тәуекелдер аймақтарын; басшылықтың маңызды пікірлерін қажет еткен, белгісіздіктің жоғары деңгейі анықталғандарға қатысты бағалау мәндерін қоса алғанда, қаржылық есептілік саласына қатысты аудитордың елеулі пікірлерін; кезең ішінде орын алған елеулі оқиғалар немесе операциялардың аудитке әсерін.

Қаржылық есептілік үшін аудитор жауапкершілігінің сипаттамасын бейнелейтін орын (Сілт: Тарм. 41, 50(j))

A54. Осы ХАС-тың 39-40 тармақтарында талап етілетін ақпаратты аудиторлық есепке қосымшаға қосу немесе, егер заңнама, нормативтік актілер немесе ұлттық аудит стандарттары тікелей рұқсат етсе, осындай ақпаратты қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасау аудиторлық есеп мазмұнын жетілдірудің пайдалы әдісі болуы мүмкін. Алайда, аудитордың міндеттерінің сипаттамасында ХАС сәйкес жүргізілген аудит туралы пайдаланушылардың үміттерін хабарлауға қажетті ақпарат болғандықтан, мұндай ақпаратқа қайда қол жеткізуге болатындығын көрсететін сілтеме аудитордың есебіне қосылуы қажет.

Қосымшадағы орны (Сілт: Тарм. 41(b), 50(j))

A55. 41 тармақ аудиторға 39-40 тармақтарға сәйкес және аудитордың қаржылық есептілік аудиті үшін жауапкершілігін сипаттайтын қажетті мәлімдемелерді аудиторлық қорытынды қосымшаларына қосуға рұқсат

етеді, егер аудиторлық қорытынды мәтінінде қосымшаның орналасқан жері туралы орынды сілтеме бар болса. Төменде мұндай сілтеме аудиторлық қорытынды да қалай көрсетілгендігі туралы мысал келтіріледі:

Аудитордың Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз қаржылық есептілікте алаяқтық әрекеттер салдарлары немесе қателіктер салдарларынан елеулі бұрмаланулар жоқ екендігіне және біздің пікірімізді құрайтын аудиторлық қорытынды шығарылымына ақылға қонымды сенімділік алу. Ақылға қонымды сенімділік сенімділіктің жоғары дәрежесін көрсетеді, бірақ Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілген аудит әрқашан бар елеулі бұрмалануларды анықтай алатындығына кепіл бола алмайды. Бұрмаланулар алаяқтық әрекеттер немесе қателіктер нәтижесі болуы мүмкін, егер жеткілікті негізбен олар жеке дара немесе жиынтығында пайдаланушылардың осы қаржылық есептілік негізінде қабылдайтын экономикалық шешімдеріне ықпал ете ала деп күтілсе.

Біздің қаржылық есептілік аудитіне жауапкершілігіміздің одан әрі сипаттамасы осы аудиторлық қорытындының X Қосымшасына қосылған. Бұл ұсынылған сипаттама [*бет нөмірін немесе сипаттаманың орналасқан жеріне басқа сілтеме көрсетіңіз*], біздің аудиторлық қорытындымыздың бөлігі болып табылады.

Сәйкес күзиретті орган сайтына сілтеме (Сілт: Тарм. 41(с), 42)

A56. 41 тармақта аудитор сәйкес күзиретті орган сайтында орналасқан аудитор жауапкершілігінің сипаттамасына сілтеме бере алады, егер заң, нормативтік акт немесе аудиттің ұлттық стандарттары анық формада осылай жасауға рұқсат етсе, деп түсіндіреді. Сайттағы осындай ақпаратты қайдан алуға болатын орнына нақты сілтемені көрсете отырып аудиторлық қорытындыға қосылған ақпарат аудитор жұмысын немесе Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес кең ауқымда аудитті сипаттай алады, бірақ ол осы стандарттың 39-40 тармақтарына сәйкес қажетті сипаттамаға қарама-қайшы болмауы тиіс. Бұл сайттағы аудитор жауапкершілігінің сипаттамасы тұжырымы нақтырақ болуы

мүмкін екенін немесе қаржылық есептілік аудитіне қатысты басқа сұрақтарды сипаттай алатындығын, мұндай формултрровкалар 39-40 тармақтарда сипатталған сұрақтарды көрсетеді және оларға қарама-қайшы емес шартында, білдіреді.

- A57. Сәйкес күзіретті орган болып аудиттің ұлттық стандарттарының әзірлеушісі, реттеуші орган немесе аудит жүргізуді қадағалау органы бола алады. Мұндай ұйымдар стандартталған ақпараттың қол жетімділігін, толықтығын және нақтылығын қамтамасыз ету үшін барлық мүмкіндікке ие. Аудитор мұндай сайтты қолдамауы тиіс. Төменде аудиторлық қрытындыда сайтқа сілтеме қандай түрде жасалатындығы көрсетілген:

Аудитордың Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз қаржылық есептілікте алаяқтық әрекеттер салдарлары немесе қателіктер салдарларынан елеулі бұрмаланулар жоқ екендігіне және біздің пікірімізді құрайтын аудиторлық қорытынды шығарылымына ақылға қонымды сенімділік алу. Ақылға қонымды сенімділік сенімділіктің жоғары дәрежесін көрсетеді, бірақ Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілген аудит әрқашан бар елеулі бұрмалануларды анықтай алатындығына кепіл бола алмайды. Бұрмаланулар алаяқтық әрекеттер немесе қателіктердің нәтижесі болуы мүмкін, егер негізді түрде олар жекенемесе жиынтық түрде осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған экономикалық шешімдерге ықпалын тигізе алады деп пайымдалса.

Біздің қаржылық есептілік аудиті үшін жауапкершілігіміздің одан әрі сипаттамасы сайтында көрсетілген [*Ұйым атауы*] вебсайты: [*сайтқа сілтеме*]. Бұл сипаттамалар біздің аудиторлық қорытындымыздың бөлігі болып табылады.

Басқа Есеп Беру Жауапкершіліктері (Сілт: Тарм. 43-45)

- A58. Кей жағдайларда, аудитордың ХАС сәйкес қаржылық есептілік туралы есеп беру үшін аудиторлық жауапкершілікке қосымша болатын басқа мәселелер бойынша есеп беру бойынша қосымша жауапкершілігі бар. Мысалы, аудитор белгілі бір мәселелер туралы есеп беруі қажет, егер

олар қаржылық есептілік аудиті барысында аудитордың көңіліне аударылады. Балама ретінде, аудитор қосымша ерекше сипаттағы шаралар туралы орындауы мен есеп беруі мүмкін, немесе бухгалтерлік кітаптар мен жазулардың дұрыстығы туралы, мысалы, ерекше сипаттағы мәселелер бойынша пікір айтуы мүмкін. Белгілі бір заңды құзырлы аймақтағы аудиттің стандарттары әдетте бұл заңды құзырлы аймақтағы ерекше қосымша есеп жауапкершіліктері туралы нұсқау ұсынады.

- A59. Кей жағдайда, байланысты заңнамаға сәйкес аудитор қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есеп ішіндегі бұл басқа туралы есеп береді. Басқа жағдайда, аудитор жеке есепте олар туралы есеп береді.
- A60. Осы ХАС 43-45-тармақтары басқа есеп беру міндеттемелері мен аудитордың ХАС шеңберіндегі міндеттерін бірдей тақырыптарды қарастырған кезде ғана ұсынуға мүмкіндік береді және аудиторлық есептің тұжырымдамасы басқа есеп беру міндеттемелерін ХАС -қа сәйкес айқын ажыратады. Мұндай біртекті шекаралау аудитор қорытындысына қорытынды беру бойынша және осы міндеттер Аудиттің халықаралық стандарттары қарастырған міндеттер шеңберінен шығатынын көрсету бойынша басқа міндеттерге сілтеме қосу қажеттігін шарттайды. Олай болмаған жағдайда қорытынды беру бойынша басқа міндеттер аудиторлық қорытындының жеке бөлімінде «Өзге Заңнамалық Және Номативтік Талаптарға Сәйкес Есеп» тақырыбымен немесе бөлім мазмұнына сәйкес келетін басқа атаумен қарастырылуы тиіс. Мұндай жағдайларда 44 тармақ аудитордың Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес қорытынды беру міндеттерінің сипаттамасын «Қаржылық Есептілік Аудитінің Нәтижелері Бойынша Есеп» деген атауы бар бөлімге қосуын талап етеді.

Келісім Бойынша Серіктесінің Атауы (Сілт: Тарм. 46)

- A61. 1 СБХС³⁶ сәйкес аудиторлық ұйым келісім кәсіби стандарттармен орындалып жатқаны және заңнамалық және нормативтік талаптармен қолданылатындығы туралы ақылға қонымды сенімділікті қамтамасыз ететін саясат пен рәсімдерін орнатуы тиіс. 1 СБХС-ның бұл талаптарына қарамастан келісім бойынша серіктес атауын аудиторлық қорытындыда көрсету пайдаланушыларды бағалы қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген ұйымның қаржылық есептілігінің толық кешені туралы аудиторлық қорытындының барынша ашықтығынөзіне мақсат етеді.

³⁶ 1 СБХС, *Аудит Және Қаржылық Есептіліктің Шолу Тексерулерін Жүргізетін, Және Де Сенімділікті Қамтамасыз Ететін Басқа Да Келісідер Және Ілеспе Қызметтер Көрсету Бойынша Келісімдер Орындайтын Аудиторлық Ұйымдардағы Сапа Бақылауы*, 32 тармақ

А62. Заң, нормативтік актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары аудиторлық қорытындыға бағалы қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктерінің толық кешенінің аудиті болып табылмайтын аудит жүргізуге жауапты келісім серіктесінің атының қосылуын талап етуі мүмкін. Заң, нормативтік актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары талаптарына сәйкес аудитордан аудиторлық қорытындыға келісім серіктесінің атын қосудан бөлек ол туралы қосымша ақпаратты, мысалы, келісім серіктесінің өз қызметін атқарудағы заңнама бойынша жарамды кәсіби лицензиясының нөмірін, талап етілуі мүмкін немесе ол өз бетімен шешім қабылдауы мүмкін.

А63. Сирек жағдайларда аудитор жеке қауіпсіздікке қауіптің бар болуы ықтималдығын нұсқайтын, егер келісім жсеріктесі туралы ақпарат жрия қылынса, келісім серіктесіне, аудиторлық топтың басқа мүшелеріне немесе солармен тығыз байланыстағы тұлғаларға физикалық зазал тиюі мүмкін, ақпарат табуы мүмкін немесе жәйттермен кездесуі мүмкін. Сонымен бірге, ондай қатерлер өзіне, мысалы, заңнамалық жауапқа тартылу немесе заңнамалық, реттеуіштік немесе кәсіби санкциялар салуқатерлерін қоспайды. Жеке қауіпсіздік қатері пайда болуының қиындылығы мен ықтималдығына қатысты қосымша ақпарат физикалық залалға әкелетін жағдайларды басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен талқылау барысында алынуы мүмкін. Заң, нормативтік актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары келісім серіктесінің аты туралы ақпаратты ашудан бас тарту мүмкіндігін анықтау үшін мәнге ие қосымша талаптар орнатуы мүмкін.

Аудитор Қолтаңбасы (Сілт: Тарм. 47)

А64. Аудитор аудиторлық фирма атынан, аудитордың жеке есебінің атынан қол қояды. Аудитордың қол қоюы, белгілі бір заңды құзырлы аймақтарда, аудитор аудиторлық есепте аудитордың есеп кәсібінің лауазымына тағайындауын немесе, керек болса, аудитор немесе фирма бұл заңды құзырлы аймақтағы тиісті лицензия беретін өкілетті орындармен мойындалғанын мәлімдеуі керек.

А65. Кейбір жағдайларда заң немесе нормативтік актілер аудитор есебінде электронды қолтаңбаны пайдалануды рұқсат етеді.

Аудиторлық есепті шығару күні (Сілт: Тарм. 49)

А66. Аудиторлық есепті шығару күні көмегімен аудиторлық есепті қолданушы мына ақпарат алады: аудитор білген және осы күні бойынша пайда болған жағдайлар мен әрекеттердің ықпалын қарастырады. Аудиторлық есепті

шығару күнінен кейінгі жағдайлар мен әрекеттер бойынша аудитордың жауапкершілігі 560 ХАС қарастырылады.³⁷

- A67. Аудиторлық есеп қаржылық есептілік туралы айтылып, қаржылық есептілік Ұйым басшылығының жауапкершілігіне кірсе, аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алғаны туралы қорытынды жасауға ие лауазымға болмайды, егер мұндай дәлел алынбаса: қаржылық есептілікті қамтитын барлық есептіліктер, байланысты жазулар, дайындалмаса, Ұйым басшылығы олар бойынша жауапкершілікті қабыл алмаса.
- A68. Кей заңды құзырлы аймақтарда, заңнама барлық есептіліктер мен байланысты жазулар дайындалғандығы туралы қорытынды жасауға жауапты болатын жеке тұлғаларды немесе орындарды анықтай отырып (мысалы, директорларды анықтай отырады) керекті растау процесін белгілейді. Сондай-ақ, қаржылық есептілік бойынша есепті шығару күніне дейін дәлелдер растау процесінен алынады. Басқа заңды құзырлы аймақтарда, алайда, растау процесі заңнамада анықталады. Осыған сәйкес, Ұйым өз Ұйым басшылығы мен басқарушы құрылымдар үшін қаржылық есептілікті дайындап аяқтауы қажет шараларды орындаудың мақсаты барлық есептіліктер мен байланысты жазулар дайындалғандығы туралы қорытынды жасауға өкілетті жеке тұлғалар немесе орынды анықтау. Кей жағдайда, заңнамаға сәйкес қаржылық есептілік туралы есеп беру процесіндегі нүкте орын алады, осында аудит толық болуы керек.
- A69. Кей заңды құзырлы аймақта, акционерлер қаржылық есептілікті шығару күніне дейін қаржылық есептілікті соңғы рет растауы тиіс. Бұл заңды құзырлы аймақтарда, акционерлердің соңғы растауы аудиторға жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алынуы туралы қорытынды жасауға керектігін жасауды анықтайды. Қаржылық есептілікті растау күні ХАС мақсаты үшін өкілетті тұлғалар қаржылық есептілікті анықтайтын барлық қаржылық есептілік, байланысты жазулар дайындалған ертерек күні болып, өкілетті тұлғалар олар бойынша жауапкершілікті қабыл алуын қуаттайды.

Заңмен Немесе Нормативтік Актілермен Қарастырылған Аудиторлы Қорытынды (Сілт: Тарм. 50)

- A70. 200 ХАС аудитордан ХАС³⁸ талаптарына қосымша заңнамалық немесе нормативтік актілер талаптарын орындауды талап етуі мүмкін екендігін түсіндіреді. Егер заңнамалық немесе нормативтік талаптар және Аудиттің халықаралық стандарттары талаптарының арасындағы айырмашылық аудиторлық қорытындыдағы тек жазылу реті мен тұжырымына ғана қатысты болса және 50 (а)-(о) тармақтарында көрсетілген элементтердің минимум әрбірі аудиторлық қорытындыға қосылған болса, ондай

³⁷ 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар* 10-17 тармақтар

³⁸ 200 ХАС, А57 тармақ

аудиторлық қорытынды Аудиттің халықаралық стандарттарына сілтемені құрай алады. Мұндай жағдайларда 50 (а)-(о) тармақтарына қосылмаған 21-49 тармақтарда жазылған талаптар қолдануға міндетті емес деп саналады, мысалы, «Пікір» және «Пікір білдіру үшін негіз» бөлімдерінің орналасу тәртібіне талаптар.

A71. Егер белгілі бір юрисдикциядағы нақты талаптар ХАС-на қайшы келмесе, онда осы ХАС 21-49 тармақтарында талап етілетін орналасу мен тұжырымдау аудиторлық есепті пайдаланушыларға аудиторлық есепті ХАС сәйкес жүргізілген аудит есебі ретінде қабылдауға көмектеседі.

ХАС Талаптарын Сәйкес Ақпарат (Сілт: Тарм. 50(h))

A72. Заң немесе нормативті акті аудитордан жүргізілген аудит туралы берілуі 701 ХАС мақсаттарына сәйкес келетін ақпаратты қоса алатын немесе осындай сұрақтар туралы хабарлаудың көлемі мен сипатын жаза алатын қосымша ақпарат беруін талап етуі мүмкін.

A73. Осы ХАС қаржылық есептілік аудитін реттейтін заң немесе нормативті акттер алдында артықшылыққа ие емес. 701 ХАС қолданылатын жағдайларда аудиторлық қорытындыда ХАС-на сілтеме егер заңды немесе нормативтік актіні қолданған кезде осы стандарттың 50 (h) тармағы қосылуын талап ететін бөлім 701 ХАС-да жазылған есептілік пен қорытындыны құрастыру талаптарына қайшы келмесе жасалына алады. Мұндай жағдайларда аудитордан 701 ХАС-на сәйкес қажет болатын аудиторлық қорытындыдағы аудиттің негізгі мәселелері туралы хабарлаудың кейбір аспектілерін өзгерту талап етілуі мүмкін, мысалы келсідей түрде:

- Егер заң немесе нормативті акт нақты атауды қолдануды жазса, «Аудиттің негізгі мәселелері» атауын өзгерту жолымен;
- Берілуі заңмен немесе нормативтік актімен қажет болатын ақпарат неліктен аудиторлық қорытындыда келтірілген екенін түсіндіру жолымен, мысалы, сәйкес заң мен нормативті актіге сілтеме жасау көмегімен және бұл ақпарат қалай аудиттің негізгі мәселелерімен байланысты екенін түсіндіру жолымен;
- Егер заң немесе нормативті акт сипаттаманың сипаты мен көлемін жазса, онда қосымша жазылған ақпаратты аудиттің әрбір негізгі мәселесінің 701 ХАС-ның 13 тармағының талаптарына сәйкес жалпы сипаттамасын алу үшін қосу жолымен.

A74. 210 ХАС-да сәйкес заңнаманың заң немесе нормативтік актісі аудиторлық қорытындысының жазылу реті мен тұжырымын Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес талап етілетіндерден елеулі ерекшеленетін терминдерінде белгілейтін жағдайлар, соның ішінде,

аудиторлық пікірге қарай, қарастырылады. Мұндай жағдайларда 210 ХАС аудитор келесілерді бағалауын тлап етеді:

- (a) Пайдаланушылар қаржылық есептілік аудиті нәтижесінде алынған сенімділікті дұрыс емес түсіндіруі мүмкін бе, егер солай болса, онда
- (b) Аудиторлық қорытындыда қосымша түсіндіру дұрыс емес түсінудің ықтималдығын азайта ала ма.

Егер аудитор аудиторлық қорытындыда қосымша түсіндіру дұрыс емес түсіндірудің ықтималдығын түсіре алмайды деген түйінге келсе, 210 ХАС сәйкес аудиторлық тапсырманы, бұны заң немесе нормативті акт талап еткен жағдайлардан басқа, қабылдамауы тиіс. 210 ХАС-на сәйкес сондай заңға немесе нормативті актіге сәйкес жүргізілген аудит ХАС талаптарына сәйкес келмейді. Сондықтан, аудитор өз қорытындысына аудит Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес жүргізілді деген сілтеме қоспайды.³⁹

Қоғамдық сектор ұйымдарын арнайы қарастыру

A75. Қоғамдық сектор ұйымдарының аудиторлары сондай-ақ заңға немесе нормативтік актіге сәйкес 701 ХАС мақсаттарына сай келетін ақпаратты қоса алатын қосымша есеп немесе қорытындыда немесе аудиторлық қорытынды шеңберінде кейбір мәселелер бойынша барлығына қолжетімді есептер мен қорытындылар беру мүмкіндігіне ие. Мұндай жағдайларда аудитордан 701 ХАС-на сәйкес қажет болатын аудиторлық қорытындыдағы аудиттің негізгі мәселелері туралы хабарлаудың кейбір аспектілерін өзгерту немесе аудиторлық қорытындыға қосымша есептің немесе қорытындының пәні болып табылатын мәселе сипаттамасын қосу талап етілуі мүмкін.

Ерекше Сипаттағы Заңды Құзырлы Аймақтағы Аудиторлық Стандарттар Мен Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Орындалатын Аудиттер Бойынша Аудиторлық Есеп (Сілт: Тарм. 51)

A76. Аудитор аудиторлық есепте аудиттің халықаралық стандарттарына, сонымен қоса аудиттің ұлттық стандарттарына сәйкес орындалатын аудиттерді қарастырады, байланысу аудиттің ұлттық талаптарына сәйкес келуді толтыру ретінде, аудитор аудитке қатысты әр ХАС сәйкес келгенде.⁴⁰

A77. Аудиттің халықаралық стандарттарына және аудиттің ұлттық стандарттарына тиіссіз болады, егер ХАС-тағы талаптар мен аудиттің ұлттық стандарттары арасындағы даулар орын алса, осы даулар нәтижесінде аудитор басқа пікірді қалыптастырады немесе басқа

³⁹ 210 ХАС, 21 тармақ

⁴⁰ 200 ХАС, А58 тармақ

Түсіндірмелі қосады. Мысалы, кейбір аудиттің ұлттық стандарттары тоқтаусыз қызмет мәселесін баяндау үшін аудиторға Түсіндірмелі қосуға рұқсат етпейді, бір мезгілде ХАС бойынша аудитор осындай жағдайлардағы Түсіндірмелі қосады. Осыған сәйкес, аудиторлық есеп тек аудиттің стандарттарына ғана қатысты болады (Халықаралық Аудит Стандарттары немесе ұлттық аудиттің стандарттары); оларға сәйкес аудиторлық есеп шығарылады.

Қаржылық Есептілікпен Көрсетілген Қосымша Ақпарат

(Сілт: Тарм. 53-54)

A78. Кей жағдайда, Ұйым заңнама, нормативтік актілерге немесе стандарттарға сай немесе өз пікірінше қолданыстағы қаржылық есептілікте талап етілмеген қаржылық есептіліктің қосымша ақпаратымен бірге ұсынылды. Мысалы, қосымша ақпараттың ұсынылуының мақсаты қолданушының қолданыстағы қаржылық есеп жүйесін білуін арту немесе айрықша қаржылық есеп баптары туралы бұдан әрі түсіндірме береді. Сондай ақпарат әдетте қосымша тізімдерде немесе көмекші жазулар ретінде көрсетіледі.

A79. Осы ХАС 53 тармағында аудиторлық пікір қосымша сипаты мен берілу формасына байланысты қаржылық есептіліктің ажырамас бөлігі болып табылатын ақпаратқа да таратылады деп түсіндіріледі. Бұл бағалау кәсіби пікір пәні болып табылады. Мысалы:

- Қаржылық есептілікке ескертпе мәтініне түсіндірме немесе қаржылық есептілік қаржылық есептілікті дайындаудың басқа тұжырымдамасына қаншалықты сәйкес келетіндігінің салыстырылымы қосылған болса, аудитор мұны қаржылық есептіліктен айырмашылығын нақты орнату мүмкін болмайтын қосымша ақпарат деп есептей алады. Аудиторлық пікір сондай-ақ қаржылық есептілікте тоғыспалы сілтеме берілген ескертпелер мен қосымаларға да таралады.
- Шығындардың нақты элементтері туралы ақпаратты ашатын табыстар мен шығындардың қосымша шоты қаржылық есептілікке қосымша ретінде тіркелген жеке мағынасын ашу ретінде ұсынылса, аудитор оны қаржылық есептіліктен айырмашылығын нақты орнатуға болатын қосымша қапарат деп санай алады.

A80. Аудиторлық пікірмен қамтылған қосымша ақпарат аудиторлық есептің кіріспе сілтеме жасамауы қажет жоқ, кіріспе қаржылық есептілікті қамтитын есептіліктерді сипаттаудағы жазуларға сілтеме жеткілікті болса.

A81. Заңнама немесе нормативтік актілерге сәйкес қосымша ақпараттың аудиті орындалуы тиіс, Ұйым басшылығы аудитордан қаржылық

есептілік аудитінің ауқымындағы қосымша ақпаратты қосуды сұрауға шешім қабылдай алады.

А82. Аудитор аудиттелмеген қосымша ақпарат аудиторлық пікірмен қамтылған ретіндегі мәнерінде көрсетілуін бағалайды, мысалы бұл ақпарат қаржылық есептілік пен кез келген қосымша ақпаратқа қатысты көрсетіледі және бұл «аудиттелмеген жазулар» белгісі бар.

А83. Ұйым басшылығы аудиторлық пікірмен қамтылған ақпарат ретінде қарала алатын аудиттелмеген қосымша ақпарат көрсетілуін өзгерте алады, мысалы:

- Кез келген айқын сілтемені қаржылық есептіліктен аудиттелмеген қосымша тізімдерге немесе аудиттелмеген жазуларға аудару; соның мақсаты аудиттелген мен аудиттелмеген ақпараттың шекара белгісі анық болсын.
- Аудиттелмеген қосымша ақпарат қаржылық есептіліктен тыс орналастыру немесе, егер осы жағдайларда мүмкін болса, кем дегенде аудиттелмеген жазуларды қаржылық есептіліктегі талап етілетін жазулардың соңында орналастыру мен оларды аудиттелмегендер ретінде белгілеу. Аудиттелген жазулармен аралас аудиттелмеген жазулар аудиттелгендер ретінде қата қарастырыла алады.

А84. Қосымша қапараттың аудиттелмегені дерегі аудиторды 720 (Қайта қарастырылған) ХАС-да жазылған міндеттерден босатпайды.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А19)

Қаржылық Есептілік Туралы Тәуелсіз Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

- 1 көрнекілік: Бағаланатын Ұйымдардың қаржылық есептіліктері бойынша аудитор қорытындылары әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалды
- 2 көрнекілік: Бағаланатын Ұйымдардың шоғырландырылған қаржылық есептіліктері бойынша аудитор қорытындылары әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалды
- 3 көрнекілік: Бағалануға жатпайтын ұйымдардың қаржылық есептіліктері бойынша аудитор қорытындылары әділ ұсыну жүйесіне сәйкес дайындалды (сәйкес өкзіретті орган сайтында орналасқан материалға сілтемені құрайды)
- 4 көрнекілік: Бағалануға жатпайтын ұйымдардың қаржылық есептіліктері бойынша аудитор қорытындылары жалпы мақсаттағы сәйкестік жүйесіне сәйкес дайындалды.

**1 көрнекілік - Бағаланатын Ұйымдардың Қаржылық Есептіліктері
Бойынша Аудитор Қорытындылары Әділ Ұсыну Жүйесіне Сәйкес
Дайындалды**

Осы көрнекі аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- Әділ ұсыну жүйесі пайдалана отырып бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит емес (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржы есептілігі ХҚЕС-қа сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (жалпы мақсаттағы жүйе).
- Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген тиісті түрлендірілмеген (яғни, «таза») пікірін қорытындылайды.
- Бұл аудитке қолданылатын сәйкес әдеп талаптар Бухгалтерлер үшін Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлерге Арналған Әдеп Кодексін* және де бұл заңнамадағы аудитке қатысты әдеп талаптарды құрайды және аудитор екеуіне де сілтеме жасайды.
- Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор материалдық белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді, 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес.
- Негізгі аудит мәселелері 701 ХАС сәйкес хабарланған болатын.
- Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ.
- Қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты қаржы есептілігін дайындауға жауаптыдан бөлек болады.
- Қаржылық есептілік аудитіне қосымша аудитордың жергілікті заңнамаға талаптарына сәйкес басқа да есеп беру міндеттері бар.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлері үшін [Басқа Да Сәйкес Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті бойынша Есеп¹

Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есеп қамтитын ABC компаниясының (Компания) қаржылық есептілігіне және жиынтық табыс туралы есеп, капиталдағы өзгерістер туралы есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, ілеспе қаржылық есептілік 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы және оның қаржы нәтижелері мен ақша қаражатының қозғалысын Қаржылық Есептіліктің Халықаралық Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл бойынша Компанияның қаржылық жағдайының шынайы, барлық елеулі аспектілерін көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*).

Пікірге Негіз

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз есебіміздің *Қаржылық Есептілік Аудиті бойынша Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз қаржылық есептіліктің [заңнама] аудитіне қатысы бар әдеп талаптармен бірге сәйкес Бухгалтерлер Үшін Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлерге Арналған Әдеп Кодексін (БХӘСК Кодексін)* тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да әдеп міндеттерді және БХӘСК Кодексін орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Аудиттің негізгі мәселелері - бұл біздің кәсіби пікіріміз бойынша, ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитінде маңызды болған мәселелер. Бұл мәселелер тұтастай қаржылық есептілік аудиті аясында және олар бойынша өз пікірімізді қалыптастыру барысында қаралды және біз бұл мәселелер бойынша жеке пікір білдірмейміз.

[Әрбір негізгі аудит мәселелесінің сипаттамасы 701 ХАС сәйкес]

¹ “Қаржылық Есептеме Аудиті бойынша Қорытынды” тақырыпшасы қажет емес, егер екінші “Басқа да Заңдар мен Нормативті Актілерге сәйкес Есеп” тақырыпша қолданылмаса.

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса "Қаржылық Есептілік Және Жасалған Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат" тақырыбы]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есептілігі талаптарына сай есеп беру –720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі²

Басшылық ХҚЕС³ сәйкес көрсетілген қаржылық есептіліктің дайындауына және әділ ұсынылуына және басшылық алаяқтық әрекеттер және қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар болмайтын қаржылық есептілікті дайындау үшін қажет деп санайтын ішкі бақылау жүйесіне жауапкершілік тартады.

Қаржылық есеп беруді дайындау кезінде басшылық Қоғамның үздіксіз қызмет ретінде, қабілеттілікке байланысты мәселелерді ашып көрсетуге және басшылық Компанияны таратуға немесе тоқтатуға ниет білдірмейінше, есеп жүргізудің үздіксіз негізін пайдалануға байланысты қабілетін бағалауға жауап береді. операциялар немесе оны жасаудан басқа нақты балама жоқ.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар Компанияның қаржылық есептілігін дайындауды қадағалау бойынша жауапкершілік көтереді.

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз қаржылық есептіліктің алаяқтық немесе қателікке байланысты маңызды бұрмаланулардың жоқтығы туралы ақылға қонымды сенімділікті алу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есепті шығару. Ақылға қонымды сенімділік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ ХАС сәйкес жүргізілген аудит, ол болған кезде маңызды бұрмалануларды әрдайым анықтайтындығына кепілдік емес. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктен туындауы мүмкін және егер жеке немесе жиынтықта олар осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған пайдаланушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етуі мүмкін деп күтілсе, маңызды болып саналады.

Осы стандарттың 41 (b) тармағы төменде келтірілген көлеңкеленген мәтін аудиторлық қорытындының қосымшасына орналасырылуы мүмкін екендігін түсіндіреді. 41 (c) тармағы заң, нормативті акті немесе аудиттің ұлттық стандарттары анық формасында осыны жасауға рұқсат еткен жағдайларда осы материалды аудиторлық қорытындыға қосқаннан гөрі ресми сайттағы сипаттама төменде келтірілген аудитор жауапкершілігі сипаттамасын көрсетеді және оған қайшы келмейді деген шартпен аудитор жауапкершілігі жазылған сәйкес құзіретті органның ресми сайтына сілтеме беруге болатындығын түсіндіреді.

² Осы аудиторлық қорытындылардың мысалында басшылық және корпоративті басқаруға жауап беретін тұлғалар сөздіктерін нақты құзырнаманың құқықтық реттеуіне сәйкес орынды болатын басқа сөздіктермен алмастыру қажет болуы мүмкін.

³ Егер басшылықтың міндеті шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындау болатын болса, ол келесідей құрылуы мүмкін: “Басшылық Қаржылық Есептіліктің Халықаралық Стандарттарына сәйкес шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындауға міндетті, және ...”

Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілетін аудит шеңберінде біз кәсіби пікірді қолданамыз және аудиттің бойы кәсіби күмәншілдікті сақтаймыз. Одан бөлек біз келесілерді орындаймыз:

- Алаяқтық әрекеттер немесе қателіктер салдарынан қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалану тәуекелін анықтаймы және бағалаймыз; осы тәуекелдерге жауап ретінде аудиторлық рәсімдерді әзірлейміз және өткіземіз; біздің пікірімізді білдіру үшін негіз болатын жеткілікті және тиісіз аудиторлық дәлелдемелер аламыз. Алаяқтық әрекеттер нәтижесінде елеулі бұрмалануларды таппау тәуекелі қателіктер нәтижесінде елеулі бұрмалануларды таппау тәуекелінен жоғары, өйткені алаяқтық әрекеттер ішкі бақылау жүйесін айналып өту үшін өзіне сөз байласу, жалғандық, қасақана өткізу, ақпаратты немесе әрекетті бұрмалап көрсетулерді қосуы мүмкін.
- Жағдайларға сәйкес келетін аудиторлық рәсімдерді әзірлеу мақсатында, бірақ Ұйымның ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікірді білдіру мақсатында емес, аудит үшін маңызы бар ішкі бақылау жүйесінің түсіністігін аламыз.⁴
- Қолданылатын есеп саясатының тиісті сипатын және бухгалтерлік бағалалулардың негізділігін және басшылықпен дайындалған ақпараттың сәйкес ашып көрсетілуін бағалаймыз.
- Басшылықпен үздіксіз қызмет жорамалын қолданудың заңдылығы туралы түйін жасаймыз, ал алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде Ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне нәтижесінде елеулі күмәндер туындауы мүмкін оқиғалар мен шарттарға байланысты елеулі белгісіздіктің бар екендігі туралы түйін жасаймыз. Егер біз елеулі белгісіздік бар деген түйінге келсек біз аудиторлық қорытындымызда қаржылық есептіліктегі ақпаратты сәйкес ашып көрсетуге назар аудартуымыз керек немесе егер ақпаратты мұндай ашып көрсету орынды болса, біздің пікірімізді түрлендіріміз керек. Біздің түйіндеріміз біздің аудиторлық қорытындымыздың күніне дейін алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе шарттар Ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетінің жоғалуына әкелуі мүмкін;
- Қаржылық ақпаратты бүтіндей ұсынуды, оның құрылымын және мазмұнын, ақпаратты ашып көрсетуді қоса, бағалауды жүргіземіз және де қаржылық есептілік негізінде жатқан операциялар мен оқиғаларды олардың шынайы ұсынылуын қамтамасыз ететіндігіне де бағалау жүргіземіз.

Біз басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен оларға басқаларынан бөлек аудиттің жоспарланған көлемі және уақыты туралы, сондай-ақ аудиттің нәтижелері

⁴ Аудитор қаржылық есептеменің аудитімен қоса, ішкі тексеру жүйесінің тиімділігі жөнінде пікір айтуы керек болған жағдайда да бұл сөйлем тиісті тұрғыда өзгеретін болады.

бойынша елеулі ескертулер туралы, оның ішінде біз аудит барысында анықтайтын ішкі бақылау жүйесінің елеулі кемшіліктерін, айтып білдіре отырып ақпараттық өзара әрекеттестік жасаймыз.

Біз, сонымен қатар, басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға тәуелсіздікке қатысты барлық сәйкес әдеп талаптарды орындағанымыз және барлық қарым-қатынастар туралы және аудитор тәуелсіздігіне ықпал етеді деп негізді түрде санайтын өзге мәселелер туралы, қажет жағдайларда сәйкес абайлаушылық шаралары туралы осы тұлғаларды құлақдар қылғанымыз туралы мәлімдеме береміз.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға айтып білдірілген сұрақтар арасынан біз ағымдағы кезең ішінде қаржылық есептілік үшін маңыздырақ болған және сәйкесінше аудиттің негізгі мәселері болып табылатын сұрақтарын анықтаймыз. Біз осы сұрақтарды аудиторлық қорытындымызда бұл сұрақтар туралы ақпаратты көпшілікке ашып көрсету заңмен немесе нормативтік актілермен тиым салынған немесе өте сирек жағдайларда біз қандай да бір сұрақ туралы ақпарат біздің қорытындымызда хабарланбауы тиіс деген түйінге келдік, өйткені мұндай ақпаратты хабарлаудың жағымсыз салдарлары оны хабарлаудан қоғамдық маңызды пайдасын арттырады деп негізді түрде жорамалдауға болады, жағдайлардан басқа жағдайларда сипаттаймыз.

Басқа Заңнамалық Және Нормативтік Талаптарға Сәйкес Есеп

[Аудиторлық есептің осы бөлімінің нысаны мен мазмұны аудитордың жергілікті заңдармен, ережелермен немесе ұлттық аудит стандарттарымен белгіленген басқа есеп беру міндеттемелерінің сипатына байланысты өзгеруі мүмкін. Басқа заңнама, ережелер немесе ұлттық аудит стандарттарымен («басқа есеп беру міндеттемелері» деп аталатын) қарастырылатын мәселелер, егер басқа есеп беру міндеттемелері ХАС бөлігі ретінде талап етілетін есеп беру міндеттеріне сәйкес тақырыптарды қозғамаса, осы бөлімде қарастырылады. Қаржылық есептілік аудиті туралы есеп. ХАС талап ететін тақырыптарды қарастыратын басқа есептілік міндеттемелерінің есебі біріктірілуі мүмкін (мысалы, аудиторлық есепте анық анықталған жағдайда, «Қаржылық есептіліктің аудиті туралы есепте тиісті субпозицияларға енгізілген») осындай айырмашылық болған кезде ХАС талап ететін есептіліктен басқа есеп беру міндеттемелері.

Келісім серіктесі нәтижелері бойынша тәуелсіз аудитордың осы аудиторлық қорытындысы шығарылды [аты].

[Нақты заңнаманың талаптарына қарай аудиторлық ұйым атынан қолтаңба, аудитор атынан немесе аудиторлық ұйым атынан және аудитор атынан қолтаңба]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

2 көрнекілік – Бағаланатын Ұйымдардың Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктері Бойынша Аудитор Қорытындылары Әділ Ұсыну Жүйесіне Сәйкес Дайындалды

Осы көрнекі аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- Әділ ұсыну жүйесі пайдалана отырып бағаланатын ұйымның шоғырландырылған қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит еншілес ұйымдары бар ұйымның топтық аудиті(яғни, 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржы есептілігі ХҚЕС-қа сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (жалпы мақсаттағы жүйе).
- Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген тиісті түрлендірілмеген (яғни, «таза») пікірін қорытындылайды.
- Бухгалтерлер Үшін Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлерге Арналған Әдеп Кодексі* аудитке қолданылатын барлық қатысты әдеп талаптарды қосады.
- Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор материалдық белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді, 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес.
- Негізгі аудит мәселелері 701 ХАС сәйкес хабарланған болатын.
- Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ.
- Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты шоғырландырылған қаржы есептілігін дайындауға жауаптыданбөлек болады.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілік аудитіне қосымша аудитордың жергілікті заңнамаға талаптарына сәйкес басқа да есеп беру міндеттері бар.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБИ

ABC Компаниясының Акционерлері үшін [Басқа Да Сәйкес Адресаттарға]

Шоғырландырылған Қаржылық Есеп Аудиті Бойынша Есеп⁵

Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепті қамтитын ABC компаниясының және оның еншілестерінің (Топ)шоғырландырылған қаржылық есептілігіне және жиынтық табыс туралы шоғырландырылған есеп, капиталдағы өзгерістер туралы шоғырландырылған есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы шоғырландырылған есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы шоғырландырылған қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, ілеспе шоғырландырылған қаржылық есептілік 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы және оның шоғырландырылған қаржы нәтижелері мен шоғырландырылған ақша қаражатының қозғалысын Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл бойынша Топтың шоғырландырылған қаржылық жағдайының барлық елеулі аспектілерін көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*).

Пікірге НЕГІЗ

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз есебіміздің Аудит жөніндегі аудитордың жауапкершіліктері сипатталған бөлімінде сипатталған. Біз Бухгалтерлер Үшін Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесінің *Кәсіби Бухгалтерлерге Арналған Әдеп Кодексіне* (БХӘСК Кодексіне) сәйкес тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да әдеп міндеттерді және БХӘСК Кодексін орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Аудиттің негізгі мәселелері

Негізгі аудит мәселелері біздің кәсіби пікіріміз бойынша, ағымдағы кезеңнің шоғырландырылған қаржы есептілігінде біздің аудитте ең маңызды мәселелер болып табылды. Бұл мәселелер тұтастай алғанда біздің шоғырландырылған қаржы есептілігінің аудитіміздің мәнмәтінде қарастырылды және бұл бойынша біздің пікіріміздің қалыптасуында және біз осы мәселелер бойынша жеке

⁵ “Шоғырландырылған Қаржылық Есептеме Аудиті бойынша Қорытынды” тақырыпшасы қажет емес, егер екінші “Басқа да Заңдар мен Нормативті Актілерге сәйкес Есеп” тақырыпшасы қолданылмаса.

пікірмен қамтамасыз етпейміз. біздің пікір білдірмегені қалыптастыру қаралды, және біз осы мәселелер бойынша жеке пікірін қамтамасыз етпейді.

[Әрбір негізгі аудит мәселелінің сипаттамасы 701 ХАС сәйкес]

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса басқа "Қаржылық Есептілік Және Жасалған Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат" тақырыбы]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есептілігі талаптарына сай есеп беру –720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 көрнекілікті қараңыз.]

Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁶

Басшылық ХҚЕС⁷ сәйкес көрсетілген шоғырландырылған қаржылық есептіліктің дайындауына және әділ ұсынылуына және басшылық алаяқтық әрекеттер және қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар болмайтын шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындау үшін қажет деп санайтын ішкі бақылау жүйесіне жауапкершілік тартады.

Шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауда басшылық Топтың үздіксіз қызметін жалғастыру қабілет бағалауға, сәйкес жағдайларда үздіксіз қызметке қатысты мәліметтерді ашып көрсетулер үшін, қызметтің үздіксіздігін жорамалдау негізінде, басшылық Топты жауып тастауды, оның қызметін тоқтатуды ниеттеніп отырған немес оның ликвидация немесе қызметті тоқтатудан басқа нақты балама нұсқасы болмаған жағдайларды алып тастағанда, есептілікті құруға жауапкершілік көтереді.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар Топтың қаржылық есептілігін дайындауды қадағалау бойынша жауапкершілік көтереді.

Шоғырландырылған қаржылық есептілік аудитіне аудитордың жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз шоғырландырылған қаржылық есептілік алаяқтық әрекеттер және қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар құрамайтындығына және біздің пікірімізді құрайтын аудиторлық қорытындыны шығаруға ақылға қонымды сенімділік алу. Ақылға қонымды сенімділік жоғары дәрежедегі сенімділікті білдіреді, бірақ Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілген аудит әрқашан бар болған кездегі елеулі бұрмалануларды табатындығына кепіл болып табылмайды.

⁶ Нақты құзырнаманы құқықтық реттеуге сәйкес орынды басқа кез келген сөздіктер

⁷ Егер басшылықтың міндеті шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындау болатын болса, ол келесідей құрылуы мүмкін: “Басшылық Қаржылық Есептіліктің Халықаралық Стандарттарына сәйкес шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындауға міндетті, және ...”

Бұрмаланулар алаяқтық әрекеттер және қателіктердің нәтижесі болуы мүмкін және маңызды болып саналады, егер негізді түрде олар жеке дара немесе жиынтық түрінде осы шоғырландырылған қаржылық есептілік негізінде қабылданатын экономикалық шешімдерге ықпал етуі жорамалданса.

Осы стандарттың 41 (b) тармағы төменде келтірілген көлеңкеленген мәтін аудиторлық қорытындының қосымшасына орналасады болуы мүмкін екендігін түсіндіреді. 41 (c) тармағы заң, нормативті акті немесе аудиттің ұлттық стандарттары анық формасында осыны жасауға рұқсат еткен жағдайларда осы материалды аудиторлық қорытындыға қосқаннан гөрі ресми сайттағы сипаттама төменде келтірілген аудитор жауапкершілігі сипаттамасын көрсетеді және оған қайшы келмейді деген шартпен аудитор жауапкершілігі жазылған сәйкес құзіретті органның ресми сайтына сілтеме беруге болатындығын түсіндіреді.

Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілетін аудит шеңберінде біз кәсіби пікірді қолданамыз және аудиттің бойы кәсіби күмәншілдікті сақтаймыз. Одан бөлек біз келесілерді орындаймыз:

- Алаяқтық әрекеттер немесе қателіктер салдарынан шоғырландырылған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалану тәуекелін анықтаймыз және бағалаймыз; осы тәуекелдерге жауап ретінде аудиторлық рәсімдерді әзірлейміз және өткіземіз; біздің пікірімізді білдіру үшін негіз болатын жеткілікті және тиісіз аудиторлық дәлелдемелер аламыз. Алаяқтық әрекеттер нәтижесінде елеулі бұрмалануларды таппау тәуекелі қателіктер нәтижесінде елеулі бұрмалануларды таппау тәуекелінен жоғары, өйткені алаяқтық әрекеттер ішкі бақылау жүйесін айналып өту үшін өзіне сөз байласу, жалғандық, қасақана өткізу, ақпаратты немесе әрекетті бұрмалап көрсетулерді қосуы мүмкін.
- Жағдайларға сәйкес келетін аудиторлық рәсімдерді әзірлеу мақсатында, бірақ Топтың ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікірді білдіру мақсатында емес, аудит үшін маңызы бар ішкі бақылау жүйесінің түсіністігін аламыз.⁸
- Қолданылатын есеп саясатының тиісті сипатын және бухгалтерлік бағалалулардың негізділігін және басшылықпен дайындалған ақпараттың сәйкес ашып көрсетілуін бағалаймыз.
- Басшылықпен үздіксіз қызмет жорамалын қолданудың заңдылығы туралы түйін жасаймыз, ал алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде Топтың үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне нәтижесінде елеулі күмәндер туындауы мүмкін оқиғалар мен шарттарға байланысты елеулі белгісіздіктің бар екендігі туралы түйін жасаймыз. Егер біз елеулі белгісіздік бар деген түйінге келсек біз аудиторлық қорытындымызда шоғырландырылған қаржылық есептіліктегі ақпаратты сәйкес ашып көрсетуге назар аударуымыз керек немесе егер ақпаратты мұндай ашып көрсету орынды болса, біздің пікірімізді түрлендіріміз керек. Біздің түйіндеріміз біздің аудиторлық қорытындымыздың күніне дейін алынған

⁸ Аудитор қаржылық есептеменің аудитімен қоса, ішкі тексеру жүйесінің тиімділігі жөнінде пікір айтуы керек болған жағдайда да бұл сөйлем тиісті тұрғыда өзгеретін болады.

аудиторлық дәлелдемелерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе шарттар Топтың үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетінің жоғалуына әкелуі мүмкін;

- Қаржылық ақпаратты бүтіндей ұсынуды, оның құрылымын және мазмұнын, ақпаратты ашып көрсетуді қоса, бағалауды жүргіземіз және де шоғырландырылған қаржылық есептілік негізінде жатқан операциялар мен оқиғаларды олардың шынайы ұсынылуын қамтамасыз ететіндігіне де бағалау жүргіземіз.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілік туралы пікірді білдіру үшін топ ішіндегі қызмет немесе ұйымның қаржылық ақпаратына қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер аламыз. Біз Топ аудитінің жүргізілуіне, бақылануына және жетекшілігіне жауап береміз. Біз аудиторлық пікіріміз үшін толықтай жауапты болып қаламыз.

Біз басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен оларға басқаларынан бөлек аудиттің жоспарланған көлемі және уақыты туралы, сондай-ақ аудиттің нәтижелері бойынша елеулі ескертулер туралы, оның ішінде біз аудит барысында анықтайтын ішкі бақылау жүйесінің елеулі кемшіліктерін, айтып білдіре отырып ақпараттық өзара әрекеттестік жасаймыз.

Біз, сонымен қатар, басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға тәуелсіздікке қатысты барлық сәйкес әдеп талаптарды орындағанымыз және барлық қарым-қатынастар туралы және аудитор тәуелсіздігіне ықпал етеді деп негізді түрде санайтын өзге мәселелер туралы, қажет жағдайларда сәйкес абайлаушылық шаралары туралы осы тұлғаларды құлақдар қылғанымыз туралы мәлімдеме береміз.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға айтып білдірілген сұрақтар арасынан біз ағымдағы кезең ішінде қаржылық есептілік үшін маңыздырақ болған және сәйкесінше аудиттің негізгі мәселелері болып табылатын сұрақтарын анықтаймыз. Біз осы сұрақтарды аудиторлық қорытындымызда бұл сұрақтар туралы ақпаратты көпшілікке ашып көрсету заңмен немесе нормативтік актілермен тиым салынған немесе өте сирек жағдайларда біз қандай да бір сұрақ туралы ақпарат біздің қорытындымызда хабарланбауы тиіс деген түйінге келдік, өйткені мұндай ақпаратты хабарлаудың жағымсыз салдарлары оны хабарлаудан қоғамдық маңызды пайдасын арттырады деп негізді түрде жорамалдауға болады, жағдайлардан басқа жағдайларда сипаттаймыз.

Басқа заңнамалық және нормативтік талаптарға сәйкес есеп

[Аудиторлық есептің осы бөлімінің нысаны мен мазмұны аудитордың жергілікті заңдармен, ережелермен немесе ұлттық аудит стандарттарымен белгіленген басқа есеп беру міндеттемелерінің сипатына байланысты өзгеруі мүмкін. Басқа заңнама, ережелер немесе ұлттық аудит стандарттарымен («басқа есеп беру міндеттемелері» деп аталатын) қарастырылатын мәселелер, егер басқа есеп беру міндеттемелері ХАС бөлігі ретінде талап етілетін есеп беру міндеттеріне сәйкес тақырыптарды қозғамаса, осы бөлімде қарастырылады.]

«Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудиті туралы есеп». ХАС талап ететін тақырыптарды қарастыратын басқа есептілік міндеттемелерінің есебі біріктірілуі мүмкін (мысалы, аудиторлық есепте тұжырымдама нақты көрсетілген жағдайда, шоғырландырылған қаржылық есептілік аудиті туралы есепте тиісті тақырыпшаларға енгізілген) басқа айырмашылықтар болған кезде ХАС талап ететін есептіліктен басқа міндеттерді ажыратады.]

Келісім серіктесінәтижелері бойынша тәуелсіз аудитордың осы аудиторлық қорытындысы шығарылды [аты].

[Нақты заңнаманың талаптарына қарай аудиторлық ұйым атынан қолтаңба, аудитор атынан немесе аудиторлық ұйым атынан және аудитор атынан қолтаңба]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

3 көрнекілік – Бағалануға Жатпайтын Ұйымдардың Қаржылық Есептіліктері Бойынша Аудитор Қорытындылары Әділ Ұсыну Жүйесіне Сәйкес Дайындалды (Сәйкес Күзиретті Орган Сайтында Орналасқан Материалға Сілтемені Құрайды)

Осы көрнекі аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- Әділ ұсыну жүйесі пайдалана отырып листинг Ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит емес (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржы есептілігі ХҚЕС-қа сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (жалпы мақсаттағы жүйе).
- Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген тиісті түрлендірілмеген (яғни, «таза») пікірін қорытындылайды.
- Аудит қолданылады тиісті әдеп талаптар заңды болып табылады.
- Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор материалдық белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді, 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес.
- Аудитор талап етілмейді және 701 ХАС сай негізгі аудит мәселелерін байланыстыру басқаша жағдайда шешілмейді.
- Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ.
- Қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты қаржы есептілігін дайындауға жауаптыданбөлек болады.
- Аудитор жергілікті заңнамалармен қарастырылған басқа есептерді құру бойынша міндеттемелерге ие емес.
- Аудитор сәйкес күзиретті орган сайтындағы аудитор жауапкершілігінің сипаттамасына сілтеме беру туралы шешім қабылдады.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлері үшін [Басқа Да Сәйкес Адресаттарға]

Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы

есеп қамтитын ABC компаниясының (Компания) қаржылық есептілігіне және жиынтық табыс туралы есеп, капиталдағы өзгерістер туралы есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, ілеспе қаржылық есептілік 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы және оның қаржы нәтижелері мен ақша қаражатының қозғалысын Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл бойынша Компанияның қаржылық жағдайының барлық елеулі аспектілерін көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*).

Пікірге Негіз

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз есебіміздің *Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитордың Жауапкершіліктері* сипатталған бөлімінде сипатталған. Біз қаржылық есептіліктің [заңнама] аудитіне қатысы бар әдеп талаптарға сәйкес тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да әдеп міндеттерді орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса басқа "Қаржылық Есептілік Және Жасалған Аудиторлық Есептен Басқа Ақпарат" тақырыбы]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есептілігі талаптарына сай есеп беру –720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁹

Басшылық ХҚЕС¹⁰ сәйкес көрсетілген қаржылық есептіліктің дайындауына және әділ ұсынылуына және басшылық алаяқтық әрекеттер және қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар болмайтын қаржылық есептілікті дайындау үшін қажет деп санайтын ішкі бақылау жүйесіне жауапкершілік тартады.

Қаржылық есептілікті дайындауда басшылық ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілет бағалауға, сәйкес жағдайларда үздіксіз қызметке қатысты мәліметтерді ашып көрсетулер үшін, қызметтің үздіксіздігін жорамалдау негізінде, басшылық ұйымды жауып тастауды, оның қызметін тоқтатуды

⁹ Нақты құзырнаманы құқықтық реттеуге сәйкес орынды басқа кез келген сөздіктер

¹⁰ Егер басшылықтың міндеті шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындау болатын болса, ол келесідей құрылуы мүмкін: “Басшылық Қаржылық Есептіліктің Халықаралық Стандарттарына сәйкес шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындауға міндетті, және ...”

ниеттеніп отырған немесе оның ликвидация немесе өызметті тоқтатудан басқа нақты балама нұсқасы болмаған жағдайларды алып тастағанда, есептілікті құруға жауапкершілік көтереді.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар Компанияның қаржылық есептілігін дайындауды қадағалау бойынша жауапкершілік көтереді.

Қаржылық Есептілік Аудиті бойынша Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз қаржылық есептілік алаяқтық әрекеттер және қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар құрамайтындығына және біздің пікірімізді құрайтын аудиторлық қорытындыны шығаруға ақылға қонымды сенімділік алу. Ақылға қонымды сенімділік жоғары дәрежедегі сенімділікті білдіреді, бірақ Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілген аудит әрқашан бар болған кездегі елеулі бұрмалануларды табатындығына кепіл болып табылмайды. Бұрмаланулар алаяқтық әрекеттер және қателіктердің нәтижесі болуы мүмкін және маңызды болып саналады, егер негізді түрде олар жеке дара немесе жиынтық түрінде осы қаржылық есептілік негізінде қабылданатын экономикалық шешімдерге ықпал етуі жорамалданса.

Аудитордың қаржылық есептілік аудиті үшін жауапкершілігінің әрі қарай сипаттамасы [Ұйымның] сайтында [*сайтқа сілтеме*] веб мекен-жайы бойынша көрсетілген. Бұл сипаттама біздің аудиторлық қорытындымыздың бөлігі болып табылады.

[*Нақты заңнаманың талаптарына қарай аудиторлық ұйым атынан қолтаңба, аудитор атынан немесе аудиторлық ұйым атынан және аудитор атынан қолтаңба*]

[*Аудитор мекен-жайы*]

[*Күні*]

**4 көрнекілік – Бағалануға Жатпайтын Қаржылық Есептіліктері
Бойынша Аудитор Қорытындылары Жалпы Мақсаттағы Сәйкестік
Жүйесіне Сәйкес Дайындалды**

Осы көрнекі аудиторлық есептің мақсаттары үшін, мына мән-жайлар қабылданады:

- Әділ ұсыну жүйесі пайдалана отырып листинг Ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығына аудит жүргізу. Аудит топтық аудит емес (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржы есептілік Х Құзыретнаманың Қаржылық Есептемені Дайындау Жүйесіне (XYZ Заңы) сәйкес ұйымның басшылығымен дайындалады (яғни, кең ортадағы қолданушылардың ортақ ақпараттық қажеттілік қанағаттандыру мақсатымен, заңдар немесе нормативті актілерден тұратын қаржылық есептеме дайындау жүйесімен).
- Аудиторлық келісім шарты 210 ХАС қаржылық есеп беру үшін басшылықтың жауапкершілік сипаттамасын көрсетеді.
- Алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген тиісті түрлендірілмеген (яғни, «таза») пікірін қорытындылайды.
- Аудит қолданылады тиісті әдеп талаптар заңды болып табылады.
- Алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, аудитор материалдық белгісіздік болашақта өз қызметін жалғастыруға ұйымның қабілетіне елеулі күмән туғызуы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты бар деген қорытындыға келді, 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес.
- Аудитор талап етілмейді және 701 ХАС сай негізгі аудит мәселелерін байланыстыру басқаша жағдайда шешілмейді.
- Аудитор аудиторлық есептің күніне дейін басқа да ақпараттың барлығын алды және әлі басқа да ақпарат туралы елеулі бұрмаланулар анықталған жоқ.
- Қаржылық есептіліктің қадағалау үшін жауапты қаржы есептілігін дайындауға жауаптыдан бөлек болады.
- Аудитор жергілікті заңнамалармен қарастырылған басқа есептерді құру бойынша міндеттемелерге ие емес.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті адресаттарға]

Пікір

Біз 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық жағдай туралы есеп қамтитын ABC компаниясының (компания) қаржылық есептілігіне және табыс туралы есеп, капиталдағы өзгерістер туралы есеп пен аяқталған жыл үшін ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп, маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілігіне ескертулеріне аудит жүргіздік.

Біздің пікірімізше, беріліп отырған Ұйым қаржылық есептілігі X заңнамасының XYZ заңдарына сәйкес барлық маңызды аспектілерде дайындалған.

Пікірге Негіз

Біз Аудиттің халықаралық стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз есебіміздің *Қаржылық Есептілік Аудит бойынша Аудитордың Жауапкершіліктері* сипатталған бөлімінде сипатталған. Біз қаржылық есептіліктің [заңнама] аудитіне қатысы бар әдеп талаптарға сәйкес тәуелсіз болып табыламыз және біз осы талаптарға сәйкес, біздің басқа да әдеп міндеттерді орындаймыз. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негізді қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа да ақпараттар [немесе егер сәйкес болса басқа "Қаржылық есептілік және жасалған аудиторлық есептен басқа ақпарат" тақырыбы]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есептілігі талаптарына сай есеп беру –720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі¹¹

Басшылық алаяқтық әрекеттер немесе қателіктер салдарынан елеулі бқрмаланулар құрамайтын көрсетілген қаржылық есептілігінің Х¹²заңнамасының XYZ заңдарына сәйкес дайындалуына және басшылық қаржылық есептілікті дайындау үшін қажет деп есептейтін ішкі бақылау жүйесі үшін жауаптылық көтереді.

Қаржылық есептілікті дайындауда басшылық Ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілет бағалауға, сәйкес жағдайларда үздіксіз қызметке қатысты мәліметтерді ашып көрсетулер үшін, қызметтің үздіксіздігін жорамалдау негізінде, басшылық Ұйымды жауып тастауды, оның қызметін тоқтатуды ниеттеніп отырған немес оның ликвидация немесе қызметті тоқтатудан басқа нақты балама нұсқасы болмаған жағдайларды алып тастағанда, есептілікті құруға жауапкершілік көтереді.

¹¹ Немесе нақты құзырнаманы құқықтық реттеуге сәйкес орынды басқа кез келген сөздіктер

¹² Егер басшылықтың міндеті шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындау болатын болса, ол келесідей құрылуы мүмкін: “Басшылық Қаржылық Есептіліктің Халықаралық Стандарттарына сәйкес шыншыл және сенімді көрініс беретін қаржылық есептеме дайындауға міндетті, және ...”

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар Ұйымның қаржылық есептілігін дайындауды қадағалау бойынша жауапкершілік көтереді.

Қаржылық Есептілік Аудитіне Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің мақсатымыз қаржылық есептілік алаяқтық әрекеттер және қателіктер салдарынан елеулі бұрмаланулар құрамайтындығына және біздің пікірімізді құрайтын аудиторлық қорытындыны шығаруға ақылға қонымды сенімділік алу. Ақылға қонымды сенімділік жоғары дәрежедегі сенімділікті білдіреді, бірақ Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілген аудит әрқашан бар болған кездегі елеулі бұрмалануларды табатындығына кепіл болып табылмайды. Бұрмаланулар алаяқтық әрекеттер және қателіктердің нәтижесі болуы мүмкін және маңызды болып саналады, егер негізді түрде олар жеке дара немесе жиынтық түрінде осы қаржылық есептілік негізінде қабылданатын экономикалық шешімдерге ықпал етуі жорамалданса.

Осы стандарттың 41 (b) тармағы төменде келтірілген көлеңкеленген мәтін аудиторлық қорытындының қосымшасына орналасырылуы мүмкін екендігін түсіндіреді. 41 (c) тармағы заң, нормативті акті немесе аудиттің ұлттық стандарттары анық формасында осыны жасауға рұқсат еткен жағдайларда осы материалды аудиторлық қорытындыға қосқаннан гөрі ресми сайттағы сипаттама төменде келтірілген аудитор жауапкершілігі сипаттамасын көрсетеді және оған қайшы келмейді деген шартпен аудитор жауапкершілігі жазылған сәйкес құзіретті органның ресми сайтына сілтеме беруге болатындығын түсіндіреді.

Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес жүргізілетін аудит шеңберінде біз кәсіби пікірді қолданамыз және аудиттің бойы кәсіби күмәншілдікті сақтаймыз. Одан бөлек біз келесілерді орындаймыз:

- Алаяқтық әрекеттер немесе қателіктер салдарынан қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалану тәуекелін анықтаймы және бағалаймыз; осы тәуекелдерге жауап ретінде аудиторлық рәсімдерді әзірлейміз және өткіземіз; біздің пікірімізді білдіру үшін негіз болатын жеткілікті және тиісіз аудиторлық дәлелдемелер аламыз. Алаяқтық әрекеттер нәтижесінде елеулі бұрмалануларды таппау тәуекелі қателіктер нәтижесінде елеулі бұрмалануларды таппау тәуекелінен жоғары, өйткені алаяқтық әрекеттер ішкі бақылау жүйесін айналып өту үшін өзіне сөз байласу, жалғандық, қасақана өткізу, ақпаратты немесе әрекетті бұрмалап көрсетулерді қосуы мүмкін.
- Жағдайларға сәйкес келетін аудиторлық рәсімдерді әзірлеу мақсатында, бірақ Ұйымның ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі туралы пікірді білдіру мақсатында емес, аудит үшін маңызы бар ішкі бақылау жүйесінің түсіністігін аламыз.¹³
- Қолданылатын есеп саясатының тиісті сипатын және бухгалтерлік бағалалулардың негізділігін және басшылықпен дайындалған ақпараттың сәйкес ашып көрсетілуін бағалаймыз.

¹³ Аудитор қаржылық есептеменің аудитімен қоса, ішкі тексеру жүйесінің тиімділігі жөнінде пікір айтуы керек болған жағдайда да бұл сөйлем тиісті тұрғыда өзгеретін болады

- Басшылықпен үздіксіз қызмет жорамалын қолданудың заңдылығы туралы түйін жасаймыз, ал алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде Ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне нәтижесінде елеулі күмәндер туындауы мүмкін оқиғалар мен шарттарға байланысты елеулі белгісіздіктің бар екендігі туралы түйін жасаймыз. Егер біз елеулі белгісіздік бар деген түйінге келсек біз аудиторлық қорытындымызда қаржылық есептіліктегі ақпаратты сәйкес ашып көрсетуге назар аудартуымыз керек немесе егер ақпаратты мұндай ашып көрсету орынды болса, біздің пікірімізді түрлендіріміз керек. Біздің түйіндеріміз біздің аудиторлық қорытындымыздың күніне дейін алынған аудиторлық дәлелдемелерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе шарттар Ұйымның үздіксіз қызметті жалғастыру қабілетінің жоғалуына әкелуі мүмкін.

Біз басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен оларға басқаларынан бөлек аудиттің жоспарланған көлемі және уақыты туралы, сондай-ақ аудиттің нәтижелері бойынша елеулі ескертулер туралы, оның ішінде біз аудит барысында анықтайтын ішкі бақылау жүйесінің елеулі кемшіліктерін, айтып білдіре отырып ақпараттық өзара әрекеттестік жасаймыз.

[Нақты заңнаманың талаптарына қарай аудиторлық ұйым атынан қолтаңба, аудитор атынан немесе аудиторлық ұйым атынан және аудитор атынан қолтаңба]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

701 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІНДЕ АУДИТТИҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІН ХАБАРЛАУ

(қаржылық есеп аудитіне қатысты күшіне енеді, 2016 жылдың 15 желтоқсаны немесе осы күннен кейін кезеңді қамтитын)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–5
Күшіне ену күні	6
Мақсаттары	7
Анықтамасы	8
Талаптары	
Аудиттің Негізгі Мәселелерін Анықтау	9–10
Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау	11–16
Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қарым-қатынас.....	17
Құжаттама	18
Қолданыстағы және Басқа Түсіндірме Материал	
Бұл ХАС ауқымы	A1–A8
Аудиттің Негізгі Мәселелерін Анықтау	A9–A30
Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау	A31–A59
Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қарым-қатынас.....	A60–A63
Құжаттама	A64

Тәуелсіз Аудитор Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау, 701 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Негізгі Мақсаттары Мен Халықаралық Аудит Стандарттарына Сәй Аудиттің Жүргізілуі, 200 ХАС бірге қарастырылуы керек.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудитор есебінде аудиттің негізгі мәселелерін хабарлау бойынша жауапкершілігін қарастырады. Бұл аудитордың аудиторлық қорытындыда не туралы ақпараттандыру керек, сонымен қатар, берілетін ақпараттың мазмұны мен нысаны туралы пікірді регламенттеу үшін арналған.
2. Аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандырудың мақсаты – айқын өткізілген аудит арқылы аудиторлық қорытындының ақпараттық құндылығын арттыру. Аудитордың кәсіби пікіріне сәйкес, аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыру ағымдағы кезең бойынша қаржылық есептегі негізгі сұрақтар бойынша қаржылық есепті болжалды пайдаланушыларына («болжалды пайдаланушылар») қосымша ақпарат алу мүмкіндігін береді. Аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыру басшылықтың негізгі пікірлері қолданылған ұйым және аудит өткізілген қаржылық есептің болжалды пайдаланушыларына пайдалы болады (Сілт.: Тарм. А1–А4).
3. Аудиторлық қорытындыда аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыру алдағы уақытта болжалды пайдаланушыларға ұйым басшылығы және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен ұйымға қатысты, аудит өткізілген қаржылық есеп немесе өткізілген аудитке қатысты белгілі сұрақтар бойынша қарым-қатынас негізін туғызады.
4. Аудиторлық қорытындыда аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыру, жалпы қаржылық есеп туралы аудиторлық пікірдің ұйымдасқан мәнмәтіні арқылы жүзеге асады. Аудиторлық қорытындыда аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыру алмастырмайды:
 - (a) Ақпарат, қаржылық есепте қолданылатын тұжырымдама талаптарына сай ашылатын немесе өзге де жағдайларда дұрыс ұсынуды қамтамасыз ету;
 - (b) 705 ХАС (Қайта қарастырылған)¹ сәйкес арнайы аудит келісімі жағдайларымен талап етілген кезде аудитордың түрлендірілген пікір білдіру үшін қосымшасы;
 - (c) 570 ХАС (Қайта қарастырылған)² сәйкес ақпарат беру, егер оқиғалар мен жағдайларға байланысты белгісіздіктер болып жатса, солардың салдарынан ұйымның ары қарай өз саласында жұмыс жасауға ауқымды күмән туғанда; сонымен қатар

¹ 705 ХАС (Қайта қарастырылған) *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*.

² 570 ХАС (Қайта қарастырылған) *Үздіксіз Қызмет*, 22-23 тармақтар.

- (d) Жеке пікір болып табылмайды, жеке алынған сұрақтармен көрсетілген. (Сілт.: Тарм. А5–А8)
5. Осы ХАС ұйым міндеттерінің жалпы қаржылық есеп жинағында, ұйымдастырылған сауда-саттыққа жіберілген құнды қағаздарында, аудитор аудиторлық қорытындыда аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыруды шешкен жағдайда қолданылады. Осы стандарт, сонымен қатар, аудиторлық қорытындыда өзекті мәселелер туралы ақпаратты сәйкес заңда немесе нормативтік актіге сай аудитор хабарлауға міндетті.³ Алайда, ХАС 705 (Қайта қарастырылған) егер аудитор қаржылық есептілік туралы пікірден бас тартқан жағдайда, егер мұндай есеп беру заңмен немесе ережемен талап етілмесе, аудиторға аудиттің негізгі мәселелерін шешуге тыйым салады.⁴

Күшіне ену күні

6. Бұл ХАС 2016 жылдың 15 желтоқсанына немесе одан кейін аяқталатын кезеңдердегі қаржылық есептіліктер аудиті үшін күшіне енеді.

Мақсаттары

7. Аудитордың мақсаты қаржылық есептемелік туралы пікір құрау, аудиттің негізгі мәселелерін анықтау, оларға аудиторлық қорытындыда сипаттама беру.

Анықтамасы

8. Анықтау мақсаттары үшін ХАС төмендегі терминдер келтірілген:
- Аудиттің негізгі мәселелері – Бұл, аудитордың кәсіби пайымдамасымен осы кезеңдегі негізгі мәселелер болып табылады. Аудиттің негізгі мәселелері басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға жеткен мәселелер ішінен іріктеледі.

Талаптары

Аудиттің Негізгі Мәселелерін Анықтау

9. Аудитор басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға сеніп тапсырылған мәселелердің арасынан ерекше көңіл бөлуді талап ететін мәселелерді анықтау керек. Анықтай отырып, онда аудитор мыналарды ескеруі тиіс: (Сілт.: Тарм. А9–А18)

³ 700 ХАС (Қайта қарастырылған) *Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 30-31 тармақтары

⁴ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 29 тармақ

- (a) Есептің елеулі бұрмалау жоғары бағаланған тәуекел немесе 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁵ сәйкес елеулі тәуекелдер. (Сілт.: Тарм. А19–А22)
 - (b) Аудитордың қаржылық есептілік салаларында қолдануды талап ететін мәнді пайымдаулар, мәнді пайымдаулары қатысты басшылықтың пікірлері мен жоғары деңгейі бар белгісіздік бағалауда бағалау мәндері анықталған. (Сілт.: Тарм. А23–А24)
 - (c) Елеулі оқиғалар немесе кезең ішінде орын алған операциялар аудитке әсері. (Сілт.: Тарм. А25–А26)
10. Аудитор 9 тармаққа сәйкес анықталған мәселелердің қайсысы ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудиті үшін маңызды болғандығын анықтайды, сондықтан аудиттің негізгі мәселелері болып табылады. (Сілт.: Тарм. А9–А11, А27–А30)

Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау

11. Аудиторлық қорытындының жеке бөлімінде 14 немесе 15 тармақтарында көрсетілген жағдайлар қолданылатын кезден басқа, «Аудиттің Негізгі Мәселелері» тақырып астында, тиісті тақырыпшаны пайдалана отырып, аудитор аудиттің әрбір маңызды сұрағын сипаттауы керек. Осы аудиторлық қорытындының бөліміндегі кірісті түйіндеме келесі келісімдерден тұруы мүмкін:
- (a) Аудиттің негізгі мәселелері – бұл аудитордың кәсіби пікіріне сәйкес қаржылық есептеменің аудиті үшін аса маңызды болып табылатын сұрақтар [ағымдағы кезеңге]; және
 - (b) Бұл мәселелер аудиттің қаржылық есебінің мәнмәтінінде және аудитордың пікірін құрауда қарастырылған, сонымен қатар аудитор бұл мәселелер туралы жеке пікір білдірмейді. (Сілт.: Тарм. А31–А33)

Аудиттің Негізгі Мәселелері Түрлендірілген Пікірді Алмастырмайды

12. Аудитор Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімінде 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес түрлендірілген пікір білдіруге міндетті кезде, ақпараттандыруға тыйым салынады (Сілт.: Тарм. А5).

Жекелеген Аудит Негізгі Мәселелерінің Сипаттамасы

13. Әрбір аудит негізгі мәселесі сипаттамасы аудиторлық қорытындының Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімінде қаржылық есепте ашылатын

⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған) *Ұйымды және Оның Ортасын Білу негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдігін Анықтау мен Бағалау*

ақпаратқа тиіс сілтеме болуын қамтамасыз етеді, егер мұндай болса, келесіге нұсқаса: (Сілт.: Тарм. А34–А41)

- (a) Неге сұрақ аудит үшін аса маңызды болып қарастырылды және, тиісінше, аудиттің маңызды сұрағы болып анықталды; және (Сілт.: Тарм. А42–А45)
- (b) Бұл мәселе аудитте қалай қарастырылды. (Сілт.: Тарм. А46–А51)

Аудиттің Негізгі Мәселесі Ретінде Анықталған Сұрақ Бойынша Ақпарат Кезіндегі Жағдайлар Аудиторлық Қорытындыда Хабарланбайды

- 14. Аудитор аудиторлық қорытындыда әрбір аудиттің негізгі мәселесіне сипатама беруі тиіс, тек мына жағдайлардан басқа: (Сілт.: Тарм. А53–А56)
 - (a) Көпшілікке сұрақты жария ету заң немесе нормативті актімен тиым салынған (Сілт.: Тарм. А52) немесе
 - (b) Өте сирек жағдайларда, аудитор бұл туралы аудитордың есебінде хабарланбауы керек деп шешеді, өйткені мұның жағымсыз салдары мұндай байланыстың қоғамдық мүдделерінен артық болады деп күтуге болады. Егер ұйым осы мәселе туралы ақпаратты көпшілікке жария еткен болса, бұл қолданылмайды.

Аудиттің Аудиторлық Қорытындыда Қамтитын Негізгі Мәселелері Мен Басқа Да Элементтердің Өзара Байланысы

- 15. 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес өзгертілген пікір немесе ұйымның 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес өз қызметін жалғастыру қабілетіне елеулі күмән тудыруы мүмкін оқиғалар мен жағдайларға байланысты маңызды белгісіздік; аудиторлық сипаттағы негізгі мәселелер. Алайда, мұндай жағдайларда бұл мәселелер аудиторлық есептің негізгі аудит сұрақтары бөлімінде сипатталмайды және 13-14 тармақтардағы талаптар қолданылмайды. Оның орнына аудитор:
 - (a) Белгілі қолданатын ХАС сәйкес мәселені немесе мәселелерді көрсету; және
 - (b) Аудиттің негізгі мәселелері бөлімінде Ескертумен берілген пікірлерге негіздеме (кері пікір) немесе Үздіксіз қызметке сәйкес елеулі түсініксіздік бөлімдеріне сілтеме жасау. (Сілт.: Тарм. А6–А7)

Басқа Жағдайларда Аудиттің Негізгі Мәселелері Бөлімінің Нысаны Мен Мазмұны

- 16. Егер аудитор ұйым мен аудиттің фактілері мен жағдайларына

байланысты анықтаса, хабарлау үшін аудиттің негізгі мәселелері жоқ немесе аудиттің негізгі мәселелері 15 тармақта қарастырылған мәселелер болып табылады, аудитор бұл туралы есепті аудиторлық есептің жеке бөлімінде «Аудиттің Негізгі Мәселелері» деген тақырыппен қамтуы керек. (Сілт.: Тарм. А57–А59)

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қарым-қатынас

17. Корпоративтік басқаруға жауапты тұлғаларды аудитор ақпараттандыру керек:

- (a) Аудиттің негізгі мәселелері деп шешкен мәселелермен, немесе
- (b) Мекеменің және аудиттің нақты деректер мен жағдайларына байланысты аудитормен анықталуға тиісті, аудиторлық қорытындыда хабарлауға тиіс аудиттің маңызды сұрақтары жөнінде ақпараты жоқ болып табылады. (А60–А63 тармақтарын қараңыз). (Сілт.: Тарм. А60–А63)

Құжаттама

18. Аудитор аудиттік құжаттамада көрсету керек:⁶ (Сілт.: Тарм. А64)

- (a) 9 тармаққа сәйкес оның елеулі назар талап ететін мәселелер немесе 10 тармаққа сәйкес аудиттің негізгі мәселелері негізгі мәселелер болып табылады ма;
- (b) Егер негізгі мәселелер жоқ болған жағдайда немесе аудиторлық қорытындыда жалғыз кездесетін ақпаратпен ақпараттандыру 15 тармаққа сәйкес келгенде; және
- (c) Мүмкіндігінше, аудитордың негізгі мәселесі ретінде анықталған мәселені аудитордың есебінде хабарламау туралы шешімін негіздеу.

Қолданыстағы және Басқа Түсіндірме Материал

Бұл ХАС ауқымы (Сілт.: Тарм. А2)

A1. Маңыздылықты контексте қарастырылған мәселенің салыстырмалы маңыздылығы ретінде сипаттауға болады. Мәселенің маңыздылығын аудитор қарастырылып жатқан контексте бағалайды. Маңыздылықты сандық және сапалық факторлар тұрғысынан қарастыруға болады, мысалы, салыстырмалы шамасы, сипаты мен зерттеу объектісіне әсері және болжалды пайдаланушылар мен алушылардың көрсетілген мүдделері. Бұл фактілер мен жағдайларға, оның ішінде басқару

⁶ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы, 8-11 және А6 тармақтары*

өкілеттігіне ие тұлғалармен қарым-қатынас сипаты мен көлеміне объективті талдауды қамтиды.

- A2. Қаржылық есептеменің қолданушыларымен аудитор корпоративті басқаруға жауап беретін тұлғалармен дәйекті талдау жүргізетін сұрақтарға, 260 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷сәйкес екіжақты ақпараттық қатынас шегінде дәйекті талдау жүргізу, және осы қатынасқа қатысты қосымша анықтылық қамтамасыз етуге өтініш ұсынылды. Осылай, жалпы қаржылық есептеме жөнінде пікір қалыптастыруда, қолданушылармен маңызды тұжырымдамалардың анықтамасына аса қызығушылық танылуда, себебі олар қаржылық есептеме дайындауда басшылықтың аса маңызды тұжырымдамасын қажет ететін салаға жиі қатысты.
- A3. Аудиторлық қорытындыда аудиторға негізгі аудит мәселелерімен ақпараттандыруға байланысты қойылатын талаптар, аудитор мен басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларарасындағы ауқымды ақпараттық өзара іс-әрекет дәрежесі артып, басшылықтың қаржылық есеп ақпараттарының ашық көрсетілуіне аса назар аударуын қамтамасыз етуі мүмкін.
- A4. ХАС 320⁸ аудитордың қаржылық есептілікті пайдаланушылар қабылдауы орынды деп түсіндіреді:
- (a) Шаруашылық және экономикалық қызмет саласындағы және бухгалтерлік есеп бойынша жеткілікті білімі және қаржылық есептілікте бар ақпаратты мұқият зерттеуі;
 - (b) Қаржылық есеп бар деңгейлерді ескере отырып аудиттендірілгендігін және жасалынып, ұсынылғандығын түсіндіреді;
 - (c) Бағалау пікірлер мен мағлұматтарының негізінде жеке көрсеткіштерді бағалауға сай белгісіздікті мойындайды; және
 - (d) Қаржылық есепте көрсетілген ақпараттар негізінде экономикалық шешімдер қабылдайды.

Аудиторлық қорытынды аудиттендірілген қаржылық есебімен бірге берілетіндіктен, аудит қорытындысының болжалды пайдаланушылары, қаржылық есептің болжалды пайдаланушылары болып табылады.

⁷ 260 ХАС, (Қайта қарастырылған) *Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас*

⁸ 320 ХАС, *Аудитті Орындау және Жоспарлаудағы Маңыздылық*, 4 тармақ

Аудиттің Негізгі Мәселелері, Аудитор Пікірі Және Басқа Да Удиторлық Қорытындының Элементтерінің Өзара Байланысы (Сілт.: Тарм. 4, 12, 15)

- A5. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) қаржылық есепке қатысты пікірдің құрастырылуына талаптар мен нұсқаулар береді.⁹ Аудиттің негізгі мәселелерімен ақпараттандыру, қолданбалы тұжырымдамаға сай аудитте көрсетілетін ақпаратты алмастырмайды. 705 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторға қаржылық есепте елеулі бұрмалаулар бар екендігін растайтын жағдайлар көрсетілген.¹⁰
- A6. Егер аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес білікті немесе қолайсыз пікір білдірсе, Білікті (жағымсыз) пікір негіздері бөлімінде өзгертілген пікір тудыратын мәселенің сипаттамасын ұсына отырып, болжалды пайдаланушыларды түсінуге және анықтауға көмектеседі мұндай жағдайлар пайда болған кезде. Осы мәселенің байланысын Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімінде сипатталған аудиттің басқа негізгі мәселелерінен бөлу, сондықтан аудитордың есебінде тиісті орынды болады (15 тармақты қараңыз). 705 ХАС-қа (Қайта қарастырылған) қосымша Аудиттің Негізгі Мәселелері бойынша кіріспе тілге аудитордың білікті немесе қолайсыз пікір білдірген кезде және аудитордың есебінде аудиттің басқа да негізгі мәселелері туралы әсер ететін көрнекі мысалдарды қамтиды. Осы ХАС-ның А58 тармағы аудитор аудиторлық есепте Білікті (Жағымсыз) Пікірді Негіздеу бөлімінде немесе аудиторлық есептің Үздіксіз Қызмет бөліміне қатысты Елеулі Белгісіздік жағдайларында қарастырылған мәселелерден басқа аудиторлық есепте хабарлауға жататын басқа маңызды мәселелер жоқ екенін анықтаған кезде Аудит Негізгі Мәселелері бөлімі қалай ұсынылатынын көрсетеді.
- A7. Егер аудитор білікті немесе қолайсыз пікір білдірсе, аудиттің басқа да негізгі мәселелерін хабарлау пайдаланушылардың аудит туралы түсінігін жақсарту үшін маңызды болады, сондықтан аудиттің негізгі мәселелерін анықтауға қойылатын талаптар қолданылады. Алайда, жағымсыз пікір аудитор жекелеген немесе жиынтықтағы бұрмалаушылықтар қаржылық есептілік үшін маңызды және кең таралған деп тұжырымдайтын жағдайларда көрінеді:¹¹
- (a) Теріс пікірін білдіруде мән-жайларда аудитор барлық басқа да мәселелер аудиттің негізгі мәселелері емес екенін шешім қабылдай алады. Мұндай жағдайларда 15 тармақта қарастырылған талаптар қолданылады (А58 тармақты қараңыз).

⁹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 10-15 және А1-А5 тармақтары

¹⁰ 705 ХАС (Қайта қарастырылған) А7 тармағын қараңыз

¹¹ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 8 тармақ

(b) Теріс пікір білдіруде негіз болған сұрақ немесе сұрақтардан басқа, бір немесе бірнеше сұрақтар аудиттің маңызды сұрағы болып анықталды, онда аудиттің негізгі мәселелері болып табылса, немесе негізі болса, онда осы сұрақтардың сипаттамасы қаржылық есепте сенімді екеніне көз жеткізеді (А47 тармақты қараңыз).

A8. 706 ХАС (Қайта қарастырылған)¹² сай, аудитор қаржылық есепте жұмыс механизмінде Маңызды Жағдайлар және Басқа да мағлұматтар бөлімдерін қолданады. Осындай жағдайларда, аудиторлық қорытындыда Аудиттің негізгі мәселелері бөлімінен бөлек жазылады. Бұл бөлімдер 13 тармағында¹³ Аудиттің Негізгі Мәселелерімен бөлімін алмастырмайтындығын көрсеткен. 706 ХАС (Қайта қарастырылған) осы ХАС-қа сәйкес негізгі аудиторлық мәселелер мен Маңызды тармақтарды Ерекшелеу арасындағы байланыс туралы қосымша нұсқаулық береді.¹⁴

Аудиттің Негізгі Мәселелерін Анықтау (Сілт.: Тарм. 9–10)

A9. Аудитордың пікірі негізінде, басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды назарына жеткізу мәселелері саны аз таңдау бағытталған негізгі аудит мәселелерін анықтауда аудитор шешім қабылдау ағымдағы кезеңде аудит тұрғысынан ең маңызды қандай мәселелер болып табылады.

A10. Ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептеменің аудиті шегінде аса маңызды сұрақтарын анықтау, тіпті салыстырмалы қаржылық есептеме ұсынылған жағдайда, аудитормен аудиттің маңызды сұрақтарын анықтау (яғни, тіпті егер аудитордың пікірі қаржылық есептеме ұсынылған әрбір кезеңге қатысты)¹⁵.

A11. Аудитор осы стандартты алдыңғы кезең үшін аудиторлық есепте ұсынылған аудиттің негізгі мәселелерін жаңарту үшін аудитор талап етпейді, өйткені, аудитор соған қарамастан онда қарастыру пайдалы болуы мүмкін, негізгі мәселелер ағымдағы кезең үшін қаржылық есептіліктің аудиті үшін аудиторлық анықтайтын болғанына қарамастан ағымдағы кезеңдегі қаржы есептілігінің аудиті негізгі мәселе болуы мүмкін.

Аудитордың Назарын Қажет Ететін Мәселелер (Сілт.: Тарм. 9)

¹² 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі*

¹³ 706 ХАС (Қайта қарастырылған) 8(b) және 10(b) тармақтарын қараңыз.

¹⁴ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), А1–А3 тармақтары

¹⁵ 710 ХАС *Салыстырмалы Ақпарат—Сәйкес Көрсеткіштер және Салыстырмалы Қаржылық есептілік*.

- A12. Аудитордың назарын аудару тұжырымдамасы аудиттің тәуекелге негізделгенін мойындайды және қаржылық есептіліктің маңызды бұрмалануы тәуекелдерін анықтауға және бағалауға бағытталған, осы тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық шараларды әзірлеу және орындау және аудитордың пікірі үшін негіз болатын жеткілікті және лайықты аудиторлық дәлелдерді алу болып табылады. Шоттың белгілі бір сальдосы, транзакциялар класы немесе ашылуы үшін, бекіту деңгейінде маңызды бұрмаланулардың бағаланған қаупі неғұрлым жоғары болса, аудиторлық процедураларды жоспарлау мен орындауға және оның нәтижелерін бағалауға байланысты пікірлер көбірек болады. Келесі аудиторлық шараларды әзірлеу кезінде аудитордан аудитордың тәуекел дәрежесін неғұрлым жоғары бағалайтын дәлірек аудиторлық дәлелдер алу қажет.¹⁶ Тәуекелдің жоғарылығына байланысты аудиторлық дәлелдерді алу кезінде, аудитор дәлелдердің санын көбейте алады немесе неғұрлым маңызды немесе сенімді дәлелдер ала алады, мысалы, үшінші тараптың дәлелдерін алуға немесе бірнеше тәуелсіз көздерден растайтын дәлелдер алуға көп көңіл бөлу арқылы.¹⁷
- A13. Тиісінше, аудиторға жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алуда қиындықтар туғызатын немесе қаржылық есептілік туралы пікір қалыптастыруда аудиторға қиындықтар туғызатын мәселелер аудитордың негізгі аудиторлық мәселелерін анықтауда маңызды болуы мүмкін.
- A14. Аудитордың елеулі назар талап ететін бағыттары, жиі қиындықтарға байланысты немесе оған басшылық қажет, сондықтан әдетте күрделі немесе көп аудитор пайымдауларды пайдалану қаржы есептіліктің ауданы болып табылады. Өз кезегінде, бұл аудиттің жалпы стратегиясын, ресурстарды бөлу және аудит аясында осындай мәселелерге қатысты орындалған жұмыс көлеміні аудиторға әсер етеді. Бұл, мысалы, аудиторлық тапсырманың немесе аудиторлық ұйым немесе осы салаларда өз жұмыстарында мүшелері болып табылатын бухгалтерлік есеп немесе аудит нақты саласында білімі мен тәжірибесі бар аудитор немесе сарапшы тұлғалар, көп тәжірибелі қызметкерлерінің қатысуымен деңгейіне әсер етуі мүмкін.
- A15. Әр түрлі ХАС басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың және аудитордың ерекше назарын талап ететін салаларына қатысты болуы мүмкін басқа да тараптармен белгілі ақпарат алмасуды талап етеді. Мысалы:
- 260 ХАС (Қайта қарастырылған) кез келген аудит барысында айтарлықтай қиындықтар туындайтын болса, басқару

¹⁶ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге жауап ретіндегі Аудиторлық Шаралар*, 7(b) тармақ

¹⁷ 330 ХАС, А19 тармақ

өкілеттілігіне ие тұлғаларды хабардар аудитордың талап етеді.¹⁸ Аудиттің халықаралық стандарты, мысалы, қатысты әлеуетті қиындықтар пайда болады, мысалы:

- Байланысты тараптармен¹⁹ мәмілелер, аудитордың байланысты тараптармен басқа да аспектілері (бағадан басқа) байланысты емес тараптар арасындағы балама мәмілелер аспектілеріне сәйкес келетіндігі жөнінде аудиттік дәлелдемелер алу мүмкіндігін шектеу.
- Топ аудитіне қатысты шектеулер, мысалы, жағдайларда ақпаратқа топтық аудитор командасы шектеулі болуы мүмкін болса.²⁰
- 220 ХАС қиын немесе даулы мәселелер²¹ бойынша тиісті консультациялар қатысты аудит басшысының қойылатын талаптарды белгілейді.²¹ Мысалы, аудитор бұл негізгі мәселе аудит екенін көрсетуі мүмкін арнайы мәселе, маңыздылығы бойынша аудиторлық ұйымның немесе одан тыс басқалармен ақылдаса алады. Аудит басшысы сондай-ақ маңызды мәселелер барысында туындаған басқа заттардың арасында талқылауы керек.²²

Аудитордың Маңызды Назарын Қажет Ететін Мәселелерді Анықтауды Қарастыру (Сілт.: Тарм. 9)

A16. Аудитор аудит барысында барлық ықтималдығы елеулі назар талап ететін ауданы, аудиттің негізгі мәселелері болуы мүмкін мәселелер бойынша алдын ала пікір қалыптастыру жоспарлау кезеңінде болады. Аудитор 260 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес жұмыс және аудит тұрғысынан жоспарланған ауқымы талқылауға, басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың назарына жеткізеді. Алайда, негізгі аудит мәселелері анықтамасы аудиторға немесе аудит барысында алынған аудиторлық дәлелдемелерді нәтижелеріне негізделген

A17. Аудитор, оның айтарлықтай назар аударуын талап етеді. Мәселелерді анықтау кезінде ескеруі тиіс белгілі бір факторлар 9 тармақта көрсетілген. Бұл мүмкіндіктер басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды назарына және жиі қаржы есептілігінде ашылатын мәселелерге қатысты мәселелер сипаты негізінен байланысты; Олар сондай-ақ

¹⁸ 260 ХАС, (Қайта қарастырылған), 16(b) және A21 тармақтары

¹⁹ 550 ХАС, *Байланысты Тараптар*, A42 тармақ

²⁰ 600 ХАС, *Арнайы қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда)*, 49(d) тармақ

²¹ 220 ХАС *„Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, 18 тармақ

²² 220 ХАС, 19 тармақ.

мақсатты аудиторияға ерекше қызығушылық болуы мүмкін қаржылық есептілігіне аудит көрсетуі керек. Бұл мүмкіндіктер ескерілуі тиіс фактісіне байланысты мәселелер әрқашан аудиттің негізгі мәселелері болып табылады дегенді білдірмейді; Керісінше, бұл мәселелер осындай арнайы ерекшеліктеріне байланысты екенін көрсетеді, олар 10 тармағына сәйкес аудит үшін ең маңызды ретінде анықталған жағдайда ғана аудит негізгі мәселелер болып табылады. Мысалы, ерекшеліктер тығыз байланыста болуы мүмкін, (9(b) - (c) тармақтарында көрсетілген жағдайларға қатысты, сондай-ақ, елеулі тәуекелдер ретінде анықталуы мүмкін), корпоративті басқаруға жауап беретін тұлғаларға жеткізілген белгілі бір сұрақтарға жатқызуға мүмкіндік, бір ерекшеліктен жоғары, аудитор бұл сұрақты аудиттің маңызды сұрағы қылып анықтайтын мүмкіншілігін арттырады. Қарастырулар өзара байланысты болғандықтан (мысалы, 9(b)-(c) тармақтарында сипатталған жағдайларға қатысты мәселелер сондай-ақ маңызды тәуекелдер ретінде анықталуы мүмкін), басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға хабарланатын белгілі бір мәселені қарастырулар қолданылымдығының біреуінен көп болуы аудитордың осы мәселелерді аудиттің негізгі мәселелері ретінде анықтау ықтималдығын арттыруы мүмкін.

- A18. 9-тармақтарында көрсетілген кейбір факторларға байланысты мәселелерді, басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды назарына алынды, және аудитор елеулі назар аударуды талап етеді, ол, сондықтан, 10 тармаққа сәйкес негізгі аудиторлық мәселелер ретінде анықтауға болады және басқа да мәселелер пайда болуы мүмкін. Мұндай мәселелердің құрылымы, мысалы, аудитке қатысы бар мәселелер жүзеге асырылады, бірақ міндетті қаржы есептілігінде ашып мүмкін емес, қамтуы мүмкін. Мысалы, кезең ішіндегі жаңа ақпараттық жүйесін (немесе бар ақпараттық жүйесінде елеулі өзгерістер) енгізу, мұндай өзгеріс аудитор қолданатын аудиттің жалпы стратегиясына елеулі әсерін тигізді, немесе елеулі тәуекел (мысалы, байланысты болды, әсіресе, егер аудитор айтарлықтай назар аударуды қажет ететін аймақ болуы мүмкін табыстың тануын әсер ететін жүйесіндегі өзгерістер).

315 ХАС сәйкес анықталған маңызды бұрмаланулардың немесе маңызды қауіптердің жоғары бағаланған салалары (Сілт: Тарм. 9 (a))

- A19. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға аудитормен анықталған маңызды тәуекелдер туралы хабарлауын талап етеді.²³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған) A13 тармағы аудитор сондай-ақ басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға елеулі

²³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 15 тармақ

бұрмалаулардың жоғары бағаланған тәуекелдер аумағын қарастыруды қалай жоспарлағаны туралы хабарлай алатындығын да түсіндіреді.

- A20. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордың пікіріне сәйкес, аудит шеңберінде арнайы қарастыруды талап етеді, елеулі бұрмалану айтарлықтай тәуекел сәйкестендірілген және бағаланған тәуекелдерін анықтайды. Демек, елеулі тәуекелдер әдетте аудитор үшін елеулі көңіл бөлуді талап салалар болып табылады.
- A21. Алайда, бұл барлық маңызды тәуекелдер үшін бірдей болмауы мүмкін. Мысалы, 240 ХАС кірісті мойындауда алаяқтық тәуекелі бар деп санайды және аудитор алаяқтықпен туындалған елеулі бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдерін елеулі тәуекелдер ретінде қарастыруды талап етеді.²⁴ Сонымен қатар, 240 ХАС алдын-ала болжанбаған жолмен байланысты. басшылық бақылауды елемей мүмкін, бұл алаяқтықпен туындайтын маңызды бұрмаланулардың қаупі, демек, елеулі тәуекел.²⁵ Өз сипатына қарай, бұл тәуекелдер аудитордың елеулі назарын талап етпеуі мүмкін, сондықтан 10 тармаққа сәйкес аудитордың негізгі мәселелерін анықтау кезінде ескерілмейді.
- A22. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторлық қосымша ретінде аудиторлық дәлелдемелерді барысында бекіту деңгейінде елеулі бұрмаланулар тәуекелдеріне аудитордың бағалау аудитордың Тәуекелдерді бағалау қарау және белгілі бір қаржылық есептілік қатысты жоспарланған аудиторлық рәсімдерді мүмкін екенін түсіндіреді.²⁶ Яғни, мысалы, аудит көзқарас елеулі өзгеріс, аудитордың тәуекелдерді бағалау, әсіресе саласындағы, басқару элементтері аудит кезең ішінде тиімді жұмыс істемейді деп аудиторлық дәлелдерді алуға бағытталған жедел белгілі бақылау тиімділігін, бірақ аудитор қамтамасыз етеді күту негізделген болса, материалдық бұрмаланудың жоғары есептелген тәуекел болған жағдайда, белгілі облыста аудиторға елеулі назар аударуды талап етеді.

Қаржылық Есептіліктегі Аудиторларға Қатысты Маңызды Шешімдер, Оның Ішінде Басқарудың Елеулі Белгісіздігі Ретінде Анықталған Бухгалтерлік Есеп Бағалаулары (Сілт: Тарм. 9 (b)).

- A23. ХАС 260 (Қайта қарастырылған) қаржы есеп саясатын, есептік бухгалтерлік бағалаулардағы және ақпаратты ашу, оның ішінде ұйымның бухгалтерлік есеп практикасын елеулі сапалық аспектілеріне қатысты, өз көзқарасын басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды хабардар

²⁴ 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, 27–28 тармақ

²⁵ 240 ХАС, 32 тармақ

²⁶ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

аудитордың талап етеді.²⁷ Көптеген жағдайларда, ол барлық ықтималдығы, аудитор елеулі назар аударуды талап етеді, сондай-ақ елеулі тәуекелдер ретінде анықталуы мүмкін бағыттары мыналар болады, бұл ең маңызды бағалаулар мен ақпараттың тиісті түрде ашылуын бірі болып табылады.

- A24. Алайда, қаржы есептілігін пайдаланушылар 540²⁸ ХАС сәйкес белгісіздік бағалаулар жоғары деңгейімен байланысты асырылуда және елеулі тәуекелдер ретінде анықталуы мүмкін емес, ол сондай-ақ анықталған бағалаудағы ерекше қызығушылық білдірді. Сонымен қатар, мұндай бағалау басшылықтың пікіріне өте тәуелді және көбінесе қаржылық есептің ең күрделі саласы болып табылады және басшылықтың да, аудитордың да сарапшысын тартуды талап етуі мүмкін. Пайдаланушылар сондай-ақ қаржылық есептілікке айтарлықтай әсер ететін есеп саясаты (және сол саясаттағы елеулі өзгерістер), әсіресе кәсіпорынның тәжірибесі өз саласындағы басқа тұлғалармен сәйкес келмейтін жағдайларда, қаржылық есептілікті түсіну үшін маңызды екенін атап өтті.

Кезең ішінде болған маңызды оқиғалар мен операциялардың аудитіне әсері (Сілт.: Тарм. 9(с))

- A25. Қаржы есептілігіне аудит немесе елеулі әсерін тигізетін оқиғаларды немесе операцияларды, аудитордың елеулі назар аударуды талап ететін салалар болуы мүмкін және маңызды тәуекелдер ретінде анықтауға болады. Мысалы, аудиттің түрлі кезеңдерінде аудитор басқару және ұйымдастыру немесе өзге де себептер бойынша қарапайым экономикалық қызмет шегінен тыс байланысты тараптар немесе елеулі операциялар елеулі операциялардың қаржылық есептілік туралы әсер басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен тегжейлі талқылау жүргізу мүмкін.²⁹ Менеджмент аудитордың жалпы стратегиясын елеулі әсер етуі мүмкін, ол мұндай операцияларды тануға, бағалауға, беруге немесе ашу бойынша күрделі немесе көп жақты үкім қолдана алады.

- A26. Басқару жорамалдар мен пікірлер әсер етті елеулі экономикадағы өзгерістер, бухгалтерлік, басқарушылық, өнеркәсіп, немесе басқа да салаларда, сондай-ақ, аудитордың аудит жалпы көзқарас әсер және аудитордың елеулі назар аударуды қажет етеді сұраққа, тудыруы мүмкін.

Ең Маңызды Мәселелер (Сілт.: Тарм. 10)

²⁷ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 16(а) тармақ

²⁸ 540 ХАС, Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын қоса Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті және Леспелі Ақпаратты Ашып Көрсету, 10–11 тармақтарын қараңыз.

²⁹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған) 16(а), 16(с) және А22 тармақтарын, 2 Қосымшаны қараңыз.

- A27. Аудитордың назарын аудиторлық бақылауды қажет ететін мәселелер басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен айтарлықтай өзара әрекеттесуге әкелуі мүмкін. Басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен осындай мәселелер туралы хабарлаудың сипаты мен дәрежесі аудитте не маңызды болып табылатындығын көрсетеді. Мысалы, аудитордың басшылықтың пікірі немесе маңызды аудитору болған маңызды есеп саясатын қолдану сияқты неғұрлым күрделі және күрделі мәселелер бойынша басқару өкілеттігіне ие тұлғалармен терең, жиі немесе сенімді өзара әрекеттесуі болуы мүмкін.
- A28. Маңызды мәселелер тұжырымдамасы субъект пен орындалған аудит аясында қолданылады. Осылайша, аудитордың аудиттің негізгі мәселелерін анықтауы мен байланысы аудитке қатысты мәселелерді анықтауға және аудиттің басқа мәселелеріне қатысты олардың маңыздылығы туралы шешім қабылдауға арналған.
- A29. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың хабардар болуы, салыстырмалы маңыздылығын анықтау үшін маңызды болуы мүмкін және бұл мәселе аудит негізгі мәселе екенін анықтау үшін төмендегілерді қамтиды:
- Атап айтқанда, оның мақсатты пайдаланушылар, қаржы есептілігіне оның маңыздылық тұтастай алғанда қаржы есептілігін түсіну үшін мәселенің маңыздылығы.
 - Мәселеге қатысты тиісті есепке алу саясатын немесе өнеркәсіптің басқа ұйымдармен салыстырғанда саясат бағытын таңдауда күрделілігі немесе субъективті деңгейін сипаты.
 - Сандық немесе сапалық мәнде сипаты мен мәніне, алаяқтық немесе қателіктер салдарынан жинақталған түзетілген және түзетілмеген бұрмаланулардың, кез келген жағдайда, мәселе байланысты.
 - Оның ішінде: мәселені зерттеу үшін қажетті аудит аясында, күш сипаты мен деңгейі:
 - Қажет болған жағдайда, осы рәсімдерді нәтижелерін зерттеу және бағалау мақсатында аудиторлық процедураларды жүзеге асыру үшін қажетті арнаулы білімі немесе дағдылардың деңгейі.
 - Тұлғалардың аудит тобына қатысты үшінші тараптар берген, осы мәселе бойынша кеңес.
 - Сипаты мен деңгейі күрделілігі аудиторлық рәсімдерді қолдану кезінде, осындай рәсімдердің нәтижелерін бағалау және аудиторлық пайымдаулар бұрынғыдан да субъективті айналды, әсіресе аудитордың пікірін, негізделетін тиісті және сенімді дәлелдемелер алу.

- Мәселеге байланысты анықталған бақылау әлсіз жақтары ауырлығын сезіне.
- Содан кейін, бұл мәселе аудит жекелеген, бірақ байланысты аспектілері бірқатар байланысты ма. Мысалы, ұзақ мерзімді келісім-шарттар байланысты түсімді тану, сот процестері басқа да күтпеген мән-жайлар бойынша аудитор елеулі назар талап етуі мүмкін және басқа да сметасын әсер етуі мүмкін.

A30. Ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитінде аудитордың назарын қажет ететін мәселелердің қайсысы және қаншаы маңызды болғандығын анықтау - кәсіби пайымдау. Аудиторлық есептің құрамына кіретін аудиттің негізгі мәселелерінің саны субъектінің мөлшері мен күрделілігіне, оның қызметі мен қоршаған ортасының сипатына, сондай-ақ аудиторлық келісім фактілері мен жағдайларына байланысты болуы мүмкін. Жалпы, аудиттің негізгі сұрақтары ретінде бастапқыда анықталған мәселелердің саны неғұрлым көп болса, аудитор осы мәселелердің әрқайсысы аудиттің негізгі мәселесінің анықтамасына сәйкес келе ме, жоқ па, соны қарастыруы керек. Аудиттің негізгі мәселелерінің ұзын тізімдері мұндай мәселелер аудитте маңызды болып табылатын ұғымға қайшы келуі мүмкін.

Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау

Аудитор Есебіндегі Жеке Аудиттің Негізгі Мәселелері Бөлімі (Сілт.: Тарм. 11)

- A31. Аудитордың пікіріне жақын бөлек жеке аудиторлық мәселелер бөлімін орналастыру мұндай ақпаратқа маңызды орын беріп, жоспарланған пайдаланушыларға келісімге қатысты ақпараттың қабылданған құндылығын мойындауы мүмкін.
- A32. Аудиттің негізгі мәселелері бөліміндегі жекелеген мәселелерді ұсыну тәртібі - бұл кәсіби шешім. Мысалы, мұндай ақпарат салыстырмалы маңыздылық бойынша, аудитордың пікіріне сүйене отырып ұйымдастырылуы немесе қаржылық есептілікте мәселелердің ашылу тәсіліне сәйкес келуі мүмкін. 11 тармақта тақырыпшаларды қосу талабы мәселелерді одан әрі саралауға арналған.
- A33. Салыстырмалы қаржылық ақпарат ұсынылған кезде, аудиттің негізгі мәселелері бөлімінің кіріспе тілі сипатталған негізгі аудиторлық мәселелердің тек ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитіне қатысты екендігіне назар аудару үшін бейімделген және оның құрамына сілтеме кіруі мүмкін осы қаржылық есептілікте қамтылған нақты кезең (мысалы, «20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін»).

Жеке Аудиттің Негізгі Мәселелерінің Сипаты (Сілт.: Тарм. 13)

- A34. Аудиттің негізгі мәселесін сипаттаудың сәйкестігі - бұл кәсіби пікір. Аудиторлық қызметтің негізгі сипаттамасы қысқаша және теңдестірілген түсініктеме беруді көздейді, бұл пайдаланушыларға бұл мәселе аудиторлық тексерісте не себепті маңызды болғанын және мәселе аудит барысында қалай шешілгенін түсінуге мүмкіндік береді. Аудиттің жоғары техникалық шарттарын қолдануды шектеу аудиторлық тексерулер туралы ақылға қонымды білімі жоқ пайдаланушыларға аудитордың аудит барысында белгілі бір мәселелерге назар аудару негіздерін түсінуіне мүмкіндік береді. Аудитор ұсынатын ақпараттың сипаты мен көлемі тиісті тараптардың міндеттері тұрғысынан теңгерімді болуға арналған (яғни, аудитор ұйым туралы түпнұсқа ақпаратты ұсынушы бола тұра, қысқа және түсінікті түрде пайдалы ақпарат ұсынуы үшін).
- A35. Бастапқы ақпарат - бұл ұйым туралы жалпыға қол жетімді болмағаны туралы кез-келген ақпарат (мысалы, қаржылық есептілікке немесе аудиторлық есеп беру күнінде қол жетімді басқа ақпаратқа енгізілмеген немесе басқа ауызша немесе жазбаша хабарламада, басшылықтың немесе басқару құзыретті тұлғалардың хабарламаларында, мысалы, қаржылық ақпаратты алдын-ала жариялау немесе инвесторлардың брифингтері). Мұндай ақпарат ұйымның басшылығына және басқаруға өкілетті тұлғаларға жүктеледі.
- A36. Аудиторға ұйым туралы бастапқы ақпаратты орынсыз ұсынатын маңызды аудиторлық сипаттаманы болдырмауға тырысу орынды. Аудиттің негізгі мәселесін сипаттау, әдетте, ұйым туралы бастапқы ақпарат болып табылмайды, өйткені ол мәселені аудиттің контекстінде сипаттайды. Алайда, аудитор мәселені аудиторлық тексерісте ең маңызды болып саналатындығын және сондықтан басты аудиторлық мәселе ретінде анықталғанын және аудиторлық тексеру барысында мәселе қалай шешілгенін түсіндіру үшін қосымша ақпарат енгізу қажет деп санауы мүмкін. мұндай ақпаратты жария етуге заңмен немесе ережелермен тыйым салынбаған. Мұндай ақпаратты аудитор қажет деп тапқан кезде, аудитор аудиторлық есепте түпнұсқа ақпаратты ұсынатын аудиторға емес, басшылыққа немесе басқаруға өкілетті тұлғаларға қосымша ақпаратты жария етуге шақыруы мүмкін.
- A37. Басшылық немесе басқару өкілеттігі бар тұлғалар аудиторлық есепте мәселе қаралатындығын ескере отырып, қаржылық есептілікке немесе жыл сайынғы есеп беруде аудиттің негізгі мәселесіне қатысты жаңа немесе жақсартылған ақпаратты ашуға шешім қабылдауы мүмкін. Мұндай жаңа немесе жетілдірілген ашып көрсетулер, мысалы, бухгалтерлік есепте қолданылған негізгі болжамдардың сезімталдығы немесе белгілі бір қаржылық тәжірибенің немесе саясаттың қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде қолайлы баламалар болған кезде ұйымның негіздемесі туралы неғұрлым сенімді ақпарат

беру үшін енгізілуі мүмкін.

A38. 720 ХАС (Қайта қарастырылған) жылдық есеп беру мерзімін анықтайды және басқару туралы есеп, басқару түсініктемесі немесе операциялық және қаржылық шолу сияқты құжаттар немесе басқаруға өкілетті тұлғалардың ұқсас есептері (мысалы, директорлардың есебі), Төрағаның мәлімдемесі, корпоративті басқару туралы мәлімдеме немесе ішкі бақылау және тәуекелді бағалау туралы есептер жылдық есептің бір бөлігі бола алады.³⁰ 720 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордың жылдық есепте қамтылған басқа ақпаратқа қатысты жауапкершіліктерін қарастырады. Қаржылық есептілікке қатысты аудитордың пікірі басқа ақпаратты қамтымаса да, аудитор бұл ақпаратты, сондай-ақ ұйымның немесе басқа сенімді дереккөздердің басқа жалпыға қол жетімді хабарламаларын, негізгі аудиторлық мәселенің сипаттамасын тұжырымдау кезінде қарастыруы мүмкін.

A39. Аудит барысында дайындалған аудиторлық құжаттама аудиторға аудиттің негізгі мәселесінің сипаттамасын жасау кезінде де пайдалы болуы мүмкін. Мысалы, жазбаша хабарламалар немесе аудиторлық ауызша хабарламалардың құжаттамасы басқаруға өкілетті тұлғалармен және басқа аудиторлық құжаттамамен аудитордың есеп беруінде аудиторлық коммуникация үшін пайдалы негіз болып табылады. Себебі 230 ХАС-на сәйкес аудиторлық құжаттама аудит барысында туындайтын маңызды мәселелерді, олар бойынша жасалған қорытындыларды шешуге арналған және осы тұжырымдарға жету кезінде жасалған маңызды кәсіби шешімдер және жүргізілген аудиторлық процедуралардың сипаты, мерзімі мен дәрежесі, сол процедуралардың нәтижелері және алынған аудиторлық дәлелдер туралы жазба ретінде қызмет етеді. Мұндай құжат аудиторға мәселенің маңыздылығын түсіндіретін негізгі аудиторлық мәселелердің сипаттамасын әзірлеуге және 18 тармақтағы талаптарды қолдануға көмектесе алады.

Қаржы Есептілігінде Мәселе Қай Жерде Ашылып Көрсетілетіндігіне Сілтеме (Сілт.: Тарм. 13)

A40. 13 (а) - (b) тармақтары неге аудитор аудит тұрғысынан ең маңыздының бірі болатын мәселені қарастырғанын және бұл мәселе аудит барысында қалай қарастырылғанын түсіндіру үшін аудиттің әрбір негізгі мәселесін сипаттауды талап етеді. Сәйкесінше, негізгі аудит мәселелері сипаттамасы қаржы есептілігінде ашылып көрсетілгендердің қайталауы болмайды. Алайда, кез келген тиісті ақпаратты ашып көрсетуге сілтеме мүмкін пайдаланушыларға

³⁰ 720 ХАС (Қайта қарастырылған) *Басқа Ақпараттарға Қатысты Аудитор Міндеттері*, 12(а) және А1–А3 тармақтары

басшылық қаржылық есептілігін дайындау кезінде мәселені қалай шешкенін жақсы түсінуге мүмкіндік ашады.

A41. Тиісті ашып көрсетулерге (сілтемелерге) сілтеме жасаудан басқа, аудитор олардың негізгі аспектілеріне назар аудара алады. Белгілі бір мәселенің ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне қалай әсер етуіне қатысты белгілі бір аспектілер немесе факторлар туралы басшылықтың жария ету дәрежесі аудиторға аудиторлық іс-шарада мәселені қалай шешудің белгілі бір аспектілерін анықтауға көмектесуі мүмкін. неге мәселе аудиттің негізгі мәселесі болып табылады. Мысалға:

- Егер ұйым бухгалтерлік бағалау туралы сенімді ақпаратты ашып көрсетсе, аудитор негізгі болжамдардың ашылуына, мүмкін болатын нәтижелер диапазонының ашылуына және бағалаудың белгісіздік немесе сыни есептік бағалаулардың негізгі көздеріне қатысты басқа сапалы және сандық ашылуларға назар аудара алады, нәліктен бұл мәселе аудиттегі ең маңызды мәселелердің бірі болғандығын және аудиторлық тексеру барысында мәселе қалай шешілгенін қарастырудың бір бөлігі ретінде.
- ХАС 570 (Қайта қарастырылған) сәйкес аудитор субъектінің үздіксіз қызметін жалғастыру бойынша едәуір күмәнге әкелетін оқиғалар мен шарттарға қатысты елеулі белгісіздік орын алған жоқ деген қорытындыға келген болса, ол осы қорытындыға қатысты аудитормен жасалған жұмыс қорытындысында бір немесе бірнеше мәселелер ХАС 570 (Қайта қарастырылған) сәйкес аудиттің негізгі мәселелері болып табылады деп анықтай алады. Мұндай жағдайларда, аудитормен аудиторлық есепте бұл негізгі мәселелерді сипаттау қаржылық есептілікте ашып көрсетілген оқиғалар мен шарттарды да, мысалы, маңызды операциялық залалдар, қарыз алу мүмкіндіктері және қарызды қайта қаржыландыру мүмкіндіктері немесе кредиттік шарттарды сақтамау және сәйкес жеңілдету жағдайларын, қамтуы мүмкін.³¹

Неге Аудитор Мәселені Аудит Үшін Ең Маңызды Болып Табылады Деп Есептейді (Сілт.: Тарм. 13(a))

A42. Аудиторлық есеп берудегі негізгі аудиторлық мәселенің сипаттамасы, мәселенің не себепті аудиторлық мәселе болып анықталғандығы туралы түсінік беруге арналған. Тиісінше, 9-10 тармақтардағы талаптар және A12-A29 тармақтардағы негізгі аудиторлық мәселелерді анықтауға қатысты өтінім материалдары аудиторға осындай мәселелер туралы аудиторлық есепте қалай айтылатындығын қарастыруда пайдалы болуы мүмкін. Мысалы, аудиторды белгілі бір мәселе

³¹ 570 ХАС (Қайта қарастырылған) А3 тармағын қараңыз

аудитордың үлкен көңіл бөлуін талап етеді және аудиторлық іс-шарада ең маңызды болып табылады деген қорытынды жасауға мәжбүр еткен факторларды түсіндіру, пайдаланушыларға қызығушылық тудырады.

- A43. Ақпараттың жоспарланған пайдаланушылар үшін өзектілігі - аудитор үшін негізгі аудиторлық сипаттамаға не кіретінін анықтау кезінде ескеру. Мұнда сипаттама аудитті және аудитордың үкімін жақсы түсінуге мүмкіндік беретіндігін қамтуы мүмкін.
- A44. Мәселені тікелей ұйымның нақты жағдайларымен байланыстыру, уақыт өте келе мұндай сипаттамалардың шамадан тыс стандартталған және пайдалы болмау мүмкіндігін азайтуға көмектеседі. Мысалы, кейбір жағдайлар саланың жағдайына немесе қаржылық есептіліктің негізгі күрделілігіне байланысты белгілі бір саладағы аудиттің негізгі мәселелері ретінде бірқатар ұйымдар бойынша анықталуы мүмкін. Аудитор мәселені не себепті маңызды деп санайтынын сипаттағанда, аудитор үшін ұйымға тән аспектілерді (мысалы, ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінде жасалған негізгі шешімдерге әсер еткен жағдайларды) рет-ретімен бөліп көрсету пайдалы болуы мүмкін. сипаттаманы мақсатты пайдаланушылар үшін неғұрлым сәйкес ету. Бұл сонымен қатар кезеңдерде қайталанатын аудиттің негізгі мәселесін сипаттауда маңызды болуы мүмкін.
- A45. Сипаттамада аудитор аудиттің мән-жайын ең маңызды мәселелердің бірін анықтауға мәжбүр еткен негізгі ойларға сілтеме жасалуы мүмкін, мысалы:
- Экономикалық жағдайлар, кейбір қаржы құралдарын белсенді нарықтарда пайдалану, мысалы, аудиторлық дәлелдерді алу аудитордың ықтимал әсер етуі.
 - Жаңа немесе осындай аудиторлық топ өз мамандары аудиторлық ұйымның кеңесі, онда компанияның немесе өнеркәсіп қатысты мәселелер ретінде есеп саясатын дамыту.
 - Қаржылық есептілікке елеулі әсерін тигізу, ұйымның стратегиясы немесе бизнес моделін өзгерту.

Аудит Барысында Мәселе Қалай Шешілді (Сілт.: Тарм. 13(b))

- A46. Аудиторлық есеп беруде аудиторлық қызметтің аудиторлық іс-шарасында қалай шешілгенін сипаттайтын егжей-тегжейлердің мөлшері - бұл кәсіби пікір. 13 (b) -тармаққа сәйкес аудитор мыналарды сипаттай алады:
- Аудитордың жауабының немесе тәсілінің мәселеге неғұрлым сәйкес келетін немесе елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекеліне тән аспектілері;

- Аудитор жүзеге асыратын рәсімдер нәтижелерін көрсету;
- Аудитор рәсімдерінің нәтижелерін көрсету; немесе
- Мәселе бойынша негізгі ескертулер,

немесе осы элементтердің кез келген комбинациясы.

Заң немесе нормативтік актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары аудиттің негізгі мәселесін сипаттау үшін белгілі бір нысанды немесе мазмұнды белгілеуі немесе осы элементтердің біреуін немесе бірнешеуін қосуы мүмкін.

A47. Мақсатты пайдаланушылар тұтастай алғанда қаржылық есептілік аудитінің контекстіндегі негізгі аудиторлық мәселенің маңыздылығын, сондай-ақ аудиторлық қорытындылар мен аудиторлық есептің басқа элементтерінің, соның ішінде аудиторлық пікірдің өзара байланысын түсінуі үшін, Аудиттің негізгі мәселелерін сипаттауда қолданылатын тілге назар аудару қажет болуы мүмкін:

- Қаржылық есептілік туралы пікір қалыптастыру кезінде аудитор қаралды жоқ деп ұйғаруға негіз бермеу.
- Ортақ немесе стандартты тіркестерін болдырмау.
- Қаржылық есептеме ашылатын тиісті ақпараттың құрамында тиісті ақпарат құрамында айтылған сұрақ ретінде;
- Құрамында емес, сондай-ақ қаржы есептілігінің жекелеген элементтеріне жеке пікір білдірмейді.

A48. Аудитор жауап рәсімдер аспектілерін сипаттау және мәселеге жақындай оларды пайдаланды, аудиторлық ұйымның тәсіл фактілер мен жағдайлардың сәйкес айтарлықтай түзетуді қажет, әсіресе, егер арналған пайдаланушылар тәуекелдеріне қатысты шаралар қабылдау үшін қажетті ерекше мән-жайлар және елеулі аудитор үкім түсінуге көмектеседі Елеулі бұрмалау. Сонымен қатар, белгілі бір кезеңде аудиторлық тәсіл ұйымның нақты жағдайларда, экономикалық жағдайлар, немесе өнеркәсіп өзгерістер анықталуы мүмкін. Аудитор сондай-ақ жоғарыда аталған тақырып бойынша басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың ақпарат алмасу сипаты мен көлеміне сілтеме болуы мүмкін.

A49. Мысалы, мұндай күрделі қаржы құралдарын бағалау ретінде белгісіздік бағалау жоғары деңгейін бар анықталған бағалауы аудиторлық тәсілді сипаттамасында, аудитор ол аудиторияға немесе сарапшы тарту үшін пайдаланылатын екенін көрсету үшін алады. Бұл анықтамалық осы қаржылық есеп туралы пікірімізді білдіруге және

620³² ХАС 14-15 тармақтарына қайшы келмесе, аудиторлық жауапкершілігін азайту болып табылмайды.

- A50. Аудитордың рәсімдерін сипаттауда, әсіресе аудиттің күрделі, пайымдау салаларында қиындықтар туындауы мүмкін. Атап айтқанда, аудитордың елеулі бұрмалаушылық қаупіне және оған қатысты аудиторлардың маңызды шешімдеріне реакциясы сипаты мен дәрежесін жеткілікті түрде хабардар ететін қысқаша түрде орындалған рәсімдерді қорытындылау қиынға соғуы мүмкін. Осыған қарамастан, аудитор мәселені аудит барысында қалай шешкенін хабарлау үшін орындалған белгілі бір рәсімдерді сипаттау қажет деп санауы мүмкін. Мұндай сипаттама рәсімдердің егжей-тегжейлі сипаттамасын қамтымай, әдетте жоғары деңгейде болуы мүмкін.
- A51. A46 тармақта атап өткендей, аудитор аудиторлық есепте негізгі аудиторлық мәселені сипаттауда оның жауап нәтижесін көрсете алады. Алайда, егер бұл жасалса, аудитор сипаттаманың жеке басты аудиторлық мәселе бойынша жеке пікірін білдіретіндігі немесе қандайда бір жолмен тұтастай қаржылық есептілікке қатысты аудитордың пікіріне күмән туғызатындай әсер қалдырмауы үшін мұқият болу керек.

Аудиторлық Есепте Аудиттің Негізгі Мәселесі Болып Табылатын Мәселе Көрсетілмеген Жағдайлар (Сілт.: Тарм. 14)

- A52. Заң немесе нормативтік актілер басшылықтың немесе аудитордың негізгі аудиторлық мәселе ретінде анықталған нақты мәселе туралы көпшілік алдында жариялануына жол бермейді. Мысалы, заң немесе нормативтік актілер тиісті органның нақты немесе күдікті заңсыз әрекетке қатысты тергеуіне зиян келтіруі мүмкін кез-келген қоғамдық қатынасқа арнайы тыйым салуы мүмкін (мысалы, ақшаны жылыстатумен байланысты немесе сол сияқты болып көрінетін мәселелер).
- A53. 14 (b) -тармақта көрсетілгендей, негізгі аудиторлық мәселе болып табылатын мәселе аудиторлық есепте көрсетілмеуі өте сирек болады. Мұның себебі, аудиторлық қызметке жоспарланған пайдаланушылар үшін үлкен ашықтықты қамтамасыз етуде қоғамдық мүдденің пайдасы болады деп болжануда. Тиісінше, аудиттің негізгі мәселесін хабарламау туралы шешім, егер мұндай байланыс нәтижесінде кәсіпорынға немесе қоғамға жағымсыз салдары соншалықты маңызды болып саналатын болса, олар қоғамның мүдделерінен туындайтын артықшылықтардан едәуір асып түседі деп күткен жағдайларда ғана орынды болады.

³² 620 ХАС, *Аудитор Сарапшысының Еңбегін Қолдану*

A54. Аудиттің негізгі мәселе туралы хабарламау шешімі, осы мәселеге байланысты деректер мен мән-жайларды ескере отырып қабылданады. Басшылық және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен байланыс аудитор мәселені хабарлау нәтижесінде туындауы мүмкін, ол жағымсыз салдарын басқаруға қатысты пікірін түсіну үшін көмектеседі. Ол сондай-ақ, басшылық және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен байланыс мәселе туралы аудитордың пайымдауын хабарлауға көмектеседі:

- Аудиторға мәселені ұйым неге ашық жарияламағанын түсінуге көмектесу (мысалы, егер заңнама, ережелер немесе кейбір қаржылық есептілік шеңберлері кешіктіріліп ашылуға немесе ашылмауға жол берсе) және басшылықтың қолайсыз салдарға қатысты көзқарастарын, егер олар болса, ашып көрсету. Менеджмент жағымсыз салдарды қарастыруға қатысты болуы мүмкін заңдардағы немесе ережелердегі немесе басқа беделді көздердегі кейбір аспектілерге назар аудара алады (мысалы, мұндай аспектілер ұйымның коммерциялық келіссөздеріне немесе бәсекелестік жағдайына зиян келтіруі мүмкін). Алайда, басшылықтың тек жағымсыз салдарларға қатысты көзқарасы аудитордың 14 (b) -тармаққа сәйкес жағымсыз салдардың коммуникациялардың қоғамдық пайдасынан едәуір асып түсетіндігін анықтау қажеттілігін жеңілдетпейді.
- Осы мәселеге қатысты қолданыстағы реттеуші, мәжбүрлейтін немесе қадағалаушы органдармен байланыс болған-болмағаны, атап айтқанда, мұндай пікірталастар басшылықтың осы мәселе бойынша жария ақпараттың неге сәйкес еместігі туралы тұжырымын қолдайтын-көрсетпейтіндігін көрсету.
- Аудиторға, қажет болған жағдайда, басшылықты және басқару құзыретті адамдарды осы мәселе бойынша тиісті ақпаратты көпшілік алдында жариялауды ынталандыруға мүмкіндік беру. Атап айтқанда, егер бұл менеджменттің және басқаруға өкілетті адамдардың қарым-қатынас жасау мәселесі мәселеге қатысты белгілі бір аспектілермен шектелетін болса, мүмкін, мәселе бойынша кейбір ақпарат аз сезімтал болып, олармен байланыстырылуы мүмкін.

Аудитор сондай-ақ басшылықтан осы мәселе бойынша жария ақпараттың неге сәйкес еместігі туралы, оның ішінде басшылықтың осындай байланыс нәтижесінде туындауы мүмкін жағымсыз салдардың маңыздылығы туралы пікірі туралы жазбаша ұсыныс алу қажет деп санай алады.

A55. Сондай-ақ аудиторға маңызды этикалық талаптарды ескере отырып, негізгі аудиторлық мәселе болып табылатын мәселе туралы

хабарлаудың салдарын қарастыру қажет болуы мүмкін. Сонымен қатар, заңнамаға немесе ережеге сәйкес аудитордан мәселе бойынша аудиторлық есепте айтылғандығына қарамастан, осыған қатысты қолданылатын бақылаушы, атқарушы немесе қадағалаушы органдармен байланыс орнатуды талап етуі мүмкін. Мұндай хабарлама аудитордың мәселе туралы сөйлесуден туындауы мүмкін жағымсыз салдары туралы хабарлауы үшін де пайдалы болуы мүмкін.

A56. Аудитор мәселені шешпеу туралы шешімге қатысты қарастыратын мәселелер күрделі болып табылады және аудитордың маңызды шешімін талап етеді. Тиісінше, аудитор заңгерлік кеңес алуды орынды деп санауы мүмкін.

Басқа Мән-Жайлар Бойынша Аудиттің Негізгі Мәселелері Бөлімінің Нысаны Мен Мазмұны (Сілт.: Тарм. 16)

A57. 16 тармақтағы талап үш жағдайда қолданылады:

- (a) Аудитор 10 тармағына сәйкес аудиттің маңызды мәселелері жоқ екенін анықтайды (A59 тармағын қараңыз).
- (b) Аудитор 14 тармаққа сәйкес аудиторлық есепте негізгі аудиторлық мәселе хабарланбайтынын және аудиторлық мәселелер ретінде басқа мәселелер анықталмағандығын анықтайды.
- (c) Аудиттің негізгі мәселелері болып анықталған жалғыз мәселе – 15 тармаққа сәйкес хабарлама.

A58. Төменде аудитор есеп берудегі презентация суреттеледі, егер аудитор аудиторлық байланыста маңызды мәселелер жоқ екенін анықтаса:

Негізгі Аудит Мәселелері

Біз [*Пікірді Ескертпемен Айтуға Негіздеме (Теріс Пікір)* бөлімінде немесе *Үздіксіз Қызметке Қатысты Елеулі Белгісіздік* бөлімінде қарастырылған сұрақтан басқа,] біздің қорытындыда хабарлау керек аудиттің маңызды сұрағы жоқ екенін [басқа] анықтадық.

A59. Аудиттің негізгі мәселелерін анықтау маңызды аудиторлық назар аударуды қажет ететін мәселелердің салыстырмалы маңыздылығы туралы шешім қабылдаудан тұрады. Сондықтан, листингілік ұйымның жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиторы, аудиторлық есепте баяндалатын басқару құзыретіндегі адамдармен байланысқан мәселелерден, ең болмағанда, бір маңызды аудиторлық мәселені анықтамауы сирек болуы мүмкін. Алайда, белгілі бір шектеулі жағдайларда (мысалы, операциялары өте шектеулі листингілік ұйым үшін), аудитор 10 тармаққа сәйкес

аудиторлық маңызды мәселелер жоқ екенін анықтай алады, өйткені аудиторлық маңызды назар аударуды қажет ететін мәселелер жоқ.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қарым-қатынас (Сілт.: Тарм. 17)

- A60. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан басқаруға өкілетті адамдармен уақытында байланыс орнатуды талап етеді.³³ Аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат алмасу уақыттылығы және келісімнің жағдайларына байланысты болады. Кездесу ұсынылған аудиторлық ауқымы мен мерзімін талқылау кезінде Алайда, аудитор негізгі аудит мәселелері бойынша өз көзқарастарын алдын-ала хабардар болуы мүмкін және одан әрі оның назарын мәселелері туралы ақпараттың аясында осындай мәселелерді талқылау мүмкін. Бұл мәселе бойынша қаржы есептілігін дайындау кезінде аудиттің негізгі мәселелері бойынша тиімді екі жақты диалогты ұйымдастыруда практикалық сипаттағы күрделілігі кейбір жоюға көмектеседі.
- A61. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен ақпараттық байланыс оларға аудиттің негізгі мәселелері туралы мәлімет алуға көмектеседі және қажет жағдайда қосымша түсіндірме алуға мүмкіндік береді. Аудитор басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға аудиторлық есеп жобасын осындай талқылауға көмек үшін ұсына алады. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен ақпараттық байланыс олардың қаржылық есептілікті дайындауды бақылауда олардың маңызды рөлін мойындауды және оларға аудитор қандай негізде аудиттің негізгі мәселелері жөнінде шешім қабылдағанын түсінуді қарастырады. Бұл, сонымен қатар, оларға бұл мәселелер жөніндегі ақпарат аудиторлық есепте хабарланады деген мәнмәтін тұрғысынан жаңа немесе кеңейтілген ақпаратты ашып көрсету пайдалы болатындығын қарастыруға мүмкіндік береді.
- A62. 17 (a) тармағында талап етілген басқару өкілетті адамдарымен байланыс сонымен қатар аудиторлық есепте негізгі аудиторлық мәселе болып табылатын мәселе хабарланбаған өте сирек жағдайларды қарастырады (14 және А54 тармақтарды қараңыз).
- A63. 17 (b) -тармақтың талаптары, егер аудитор аудиторлық есепте айтылатын аудиторлық мәселелердің жоқтығын анықтаған кезде, басқаруға өкілетті адамдармен байланыс орнату аудиторға аудитормен одан әрі талқылауға мүмкіндік туғызуы мүмкін. аудит және туындауы мүмкін маңызды мәселелер (келісім тағайындалған сапаны бақылау бойынша шолушыны қоса). Бұл талқылаулар аудитордың аудитордың

³³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 21 тармақ

негізгі аудиторлық мәселелер жоқ екендігі туралы шешімін қайта бағалауына себеп болуы мүмкін.

Құжаттама (Сілт.: Тарм. 18)

А64. 230 ХАС-ның 8 тармағы аудитордан аудитормен бұрын ешқандай байланысы жоқ тәжірибелі аудиторға, басқалармен қатар, маңызды кәсіби шешімдерді түсінуге мүмкіндік беретін аудиторлық құжаттаманы дайындауды талап етеді. Аудиттің негізгі мәселелері тұрғысында, осы кәсіби шешімдерге басқару құзыретіндегі адамдармен байланысқан мәселелерден бастап, аудитордың елеулі назар аударуын қажет ететін мәселелерді анықтау, сондай-ақ осы мәселелердің әрқайсысы басты аудиторлық мәселе болып табыла ма, жоқ па деген мәселелер кіреді. Аудитордың осыған қатысты шығарған шешімдері, аудитордың басқару құзыретіндегі тұлғалармен байланысының құжаттамасымен және әрбір жеке мәселеге қатысты аудиторлық құжаттамамен (А39 тармақты қараңыз), сондай-ақ туындаған маңызды мәселелер бойынша басқа да аудиторлық құжаттамамен расталуы мүмкін. аудит кезінде (мысалы, аяқтау туралы меморандум). Алайда, бұл ХАС аудитордан басқаруға құқығы бар тұлғалармен байланысқан басқа мәселелер аудитордың назарын аударуды қажет ететін мәселелер болып табылмайтындығын құжаттауды талап етпейді.

705 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІНДЕГІ ШІКІРДІ ЖЕТІЛДІРУ

(қаржылық есептілік аудиті 2016 жылдың 15 желтоқсаны немесе осы күннен кейін аяқталатын кезеңдерге қатысты күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Жетілдірілген Пікір Түрлері	2
Күшіне ену күні	3
Мақсаты	4
Анықтамалары	5
Талаптары	
Аудитордың Пікіріне Жетілдірілу Талап Етілетін Жағдайлар	6
Аудитордың Пікіріне Жетілдірулер Түрін Анықтау	7–15
Аудитор Пікірі Жетілдірілген Жағдайдағы Аудитор Есебінің Нысаны Мен Мазмұны	16–29
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	30
Қолдану Және Басқа Түсіндірме Материалдар	
Жетілдірілген Пікір Түрлері	A1
Аудитордың Пікіріне Жетілдірілу Талап Етілетін Жағдайлар	A2–A12
Аудитордың Пікіріне Жетілдірулер Түрін Анықтау	A13–A16
Аудитор Пікірі Жетілдірілген Жағдайдағы Аудитор Есебінің Нысаны Мен Мазмұны	A17–A26
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	A27
Косымша: Пікірге Жетілдірулер Жасалған Аудитор Есебінің Көрнекіліктері	

*Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Жетілдіру, 705 (Қайта қарастырылған)
Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы
Мақсаттары Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сәйкес Аудит
Жүргізу бірге 200 ХАС бірге оқылуы керек.*

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудиторлық Стандарты (ХАС) аудитордың 700 ХАС (Қайта қарастырылған)¹ сәйкес пікір қалыптастыру кезінде аудитордың қаржылық есептілік туралы пікіріне өзгеріс енгізу қажет деген қорытындыға келген жағдайда тиісті есеп беру жауапкершілігін қарастырады. Бұл ХАС сонымен бірге аудитор өзгертілген пікір білдірген кезде аудиторлық есептің формасы мен мазмұнына қалай әсер ететіндігін қарастырады. Барлық жағдайларда 700 ХАС (Қайта қарастырылған) бойынша есеп беру талаптары қолданылады және егер олар осы ХАС талаптары бойынша нақты қаралмаса немесе өзгертілмесе, осы ХАС-да қайталанбайды.

Жетілдірілген Пікір Түрлері

2. Бұл ХАС өзгертілген пікірлердің үш түрін, атап айтқанда, білікті пікірді, қолайсыз пікірді және пікірден бас тартуды белгілейді. Өзгертілген пікірдің қай түріне сәйкес келетіні туралы шешім мыналарға байланысты:
 - (a) Өзгерістерді тудыратын мәселенің сипаты, яғни қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланған болса немесе жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмаған жағдайда, елеулі түрде бұрмаланған болуы мүмкін; және
 - (b) Қаржылық есептілік туралы осындай мәселені мүмкіндігін қоса алғанда әсерін жан-жақты сипатына байланысты аудитордың шешімі (Сілт: Тарм. А1).

Күшіне ену күні

3. Қаржылық есептілік аудиті 2016 жылдың 15 желтоқсаны немесе осы күннен кейін аяқталатын кезеңдерге қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

4. Аудитордың мақсаты қаржылық есептілікке сәйкес өзгертілген пікірді нақты білдіру болып табылады, ол қажет болған жағдайда:
 - (a) Аудитор алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, қаржылық есептілік тұтастай алғанда елеулі бұрмалаушылықтардан босатылмайды деп тұжырымдайды; немесе

¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*

- (b) Аудитор қаржылық есептілік тұтастай алғанда елеулі бұрмалаушылықсыз деген қорытындыға келу үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмайды.

Анықтамалары

5. ХАС мақсаттары үшін келесі терминдер төменде келтірілген мағыналарға ие:

- (a) Кеңінен таралған – Бұрмаланулардың қаржылық есептілікке әсерін немесе қаржылық есептілікке тиісті аудиторлық дәлелдерді алу мүмкін еместігіне байланысты анықталмаған бұрмаланулардың қаржылық есептілігіне ықтимал әсерін сипаттайтын термин. Қаржылық есептілікке кең тараған әсер - бұл аудитордың пікірі бойынша:
- (i) Қаржылық есептің нақты элементтерімен, шоттарымен немесе баптарымен шектелмейді;
 - (ii) Егер әсер белгілі бір элементтермен шектелген болса, қаржылық есептіліктің маңызды бөлігіне әсер етеді немесе әсер етуі мүмкін; немесе
 - (iii) Пайдаланушылардың қаржылық есептілікті ақпаратты ашып көрсету тұрғысынан түсінуі үшін маңызды болып табылады;
- (b) Жетілдірілген пікір – Білікті пікір, қолайсыз пікір немесе қаржылық есептілік туралы пікірден бас тарту.

Талаптары

Аудитордың Пікіріне Жетілдірілу Талап Етілетін Жағдайлар

6. Аудитор аудиторлық есептегі пікірді келесі жағдайларда өзгертеді:
- (a) Аудитор алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, қаржылық есептілік тұтастай алғанда елеулі бұрмалаушылықтардан босатылмайды деген қорытынды жасайды; немесе (Сілт: Тарм. А2–А7);
 - (b) Аудитор қаржылық есептілік тұтастай алғанда елеулі бұрмалаушылықсыз деген қорытындыға келу үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмайды. (Сілт: Тарм. А8–А12)

Аудитордың Пікіріне Жетілдірулер Түрін Анықтау

Білікті Пікір

7. Аудитор білікті пікірін келесі жағдайларда білдіруі тиіс:

- (a) Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала отырып, бұрмаланулар жеке немесе жиынтықта қаржылық есептілік үшін маңызды, бірақ кең таралмаған болып табылады деген қорытынды жасайды; немесе
- (b) Аудитор пікірді негіздейтін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмайды, бірақ аудитор қаржылық есептілікке анықталмаған бұрмаланулардың ықтимал әсерлері, егер олар болса, маңызды болуы мүмкін, бірақ кең таралмауы мүмкін деген қорытындыға келеді.

Теріс Пікір

- 8. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала отырып, бұрмаланулар жеке немесе жиынтықта қаржылық есептілік үшін маңызды және кең таралған деген қорытындыға келген кезде жағымсыз пікір білдіруі керек.

Пікір Білдіруден Бас Тарту

- 9. Аудитор пікірді негіздейтін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмаған кезде аудитор пікірден бас тартады және аудитор анықталмаған бұрмаланулардың қаржылық есептілігіне әсер етуі мүмкін болған жағдайда, олар маңызды және кең таралуы мүмкін деген қорытындыға келеді.
- 10. Аудитор өте сирек жағдайларда көптеген белгісіздіктерге байланысты аудитор пікірін жоққа шығарады, әрбір жеке сенімсіздікке қатысты тиісті аудиторлық дәлелдер алғанына қарамастан, белгісіздіктердің өзара әрекеттесуіне және олардың қаржылық есептілікке ықтимал кумулятивті әсеріне байланысты қаржылық есептілік туралы пікір қалыптастыру мүмкін емес.

Аудитор Келісімді Қабылдағаннан Кейін Басшылық Тарапынан Қойылған Шектеулерге Байланысты Жеткілікті Тиісті Аудиторлық Дәлелдерді Ала Алмаудың Салдары

- 11. Егер келісімді қабылдағаннан кейін, аудитор басшылық аудит шеңберінде білікті пікір білдіру немесе қаржылық есептілік туралы пікірді жоққа шығару қажеттілігіне әкеп соғуы мүмкін деп санайтын аудиттің шеңберінде шектеу қойғанын білсе, аудитор басшылықтан шектеулерді жоюды сұрайды.
- 12. Егер басшылық осы ХАС-ның 11 тармағында көрсетілген шектеулерді алып тастаудан бас тартса, аудитор мәселені басқаруға уәкілетті адамдарға хабарлайды, егер басқаруға уәкілеттік берілгендердің

барлығы ұйымды² басқаруға қатыспаса, және жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу үшін баламалы рәсімдерді орындау мүмкіндігі бар-жоғын анықтайды.

13. Егер аудитор тиісті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмаса, аудитор салдарын келесідей анықтайды:
 - (a) Егер аудитор қаржылық есептілікке анықталмаған бұрмаланулардың ықтимал әсерлері, егер олар бар болса, айтарлықтай болуы мүмкін, бірақ кең таралмайды деген қорытындыға келсе, аудитор пікірді талап етуі керек; немесе
 - (b) Егер аудитор қаржылық есептілікке анықталмаған бұрмаланулардың ықтимал әсерлері, егер олар бар болса, маңызды және кең таралуы мүмкін деген қорытындыға келсе, пікірдің біліктілігі жағдайдың ауырлығын хабарлау үшін жеткіліксіз болады, аудитор::
 - (i) Қолданыстағы заңнамаға немесе ережелерге сәйкес мүмкін және мүмкін болған жағдайда аудиторлық тексеруден шығу; немесе (Сілт: Тарм. А13)
 - (ii) Егер аудиторлық есепті шығарғанға дейін аудиттен шығу мүмкін болмаса немесе мүмкін болмаса, қаржылық есептілік туралы пікірден бас тарту. (Сілт. Тарм. А14)
14. Егер аудитор 13 (b) (i) тармағында қарастырылған тәртіпті қайтарып алса, шығарылғанға дейін, аудитор пікірлерді өзгертуге негіз болатын аудит барысында анықталған бұрмалануларға қатысты кез-келген мәселелерді басқаруға өкілетті адамдарға хабарлауы керек. (Сілт: Тарм. А15)

Теріс Пікір Немесе Пікір Білдіруден Бас Тартумен Байланысты Басқа да Мәселелер

15. Аудитор жалпы қаржылық есептілікке теріс пікір білдіру немесе пікірден бас тарту қажет деп санаса, аудиторлық есеп сонымен қатар бір қаржылық есептіліктің сол қаржылық есептілік жүйесіне немесе қаржылық есептіліктің бір немесе бірнеше нақты элементтері, шоттары немесе баптары қатысты өзгертілмеген пікірді қамтымауы керек. Мұндай өзгертілмеген пікірді дәл сол есепке³ енгізу аудитордың

² 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас*, 13 тармақ

³ 805 ХАС (Қайта қарастырылған), *Арнайы Қарастырулар—Жекеленген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің тармақтарының немесе Есептерінің, Арнайы Бөліктерінің Аудиті*, аудитор қаржылық есептің бір немесе бірнеше нақты элементтері, шоттары немесе баптары бойынша жеке пікір білдіруге қатысатын жағдайлармен айналысады.

жағымсыз пікіріне немесе тұтастай алғанда қаржылық есептілікке қатысты пікірдің бас тартуына қайшы келеді. (Сілт: Тарм. А16)

Аудитор Пікірі Жетілдірілген Жағдайдағы Аудитор Есебінің Нысаны Мен Мазмұны

Аудитор Пікірі

16. Аудитор аудиторлық пікірді өзгерткен кезде, аудитор Пікір бөлімі үшін «Білікті Пікір», «Теріс Пікір» немесе «Пікір Білдіруден Бас Тарту» тақырыптарын қолданады. (Сілт: Тарм. А17 – А19)

Білікті Пікір

17. Аудитор қаржылық есептіліктегі елеулі бұрмалаушылыққа байланысты білікті пікір білдірген кезде, аудитор аудитордың пікірі бойынша, Білікті Пікірге Негіздеме бөлімінде сипатталған мәселелердің (мәселелердің) әсерін қоспағанда:

- (a) Есеп беру кезінде әділ ұсыну жүйесіне сәйкес ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде [қолданылып отырған қаржылық есептілік шеңберіне] сәйкес [...] әділетті түрде ұсынылады; немесе
- (b) Сәйкестік шеңберіне сәйкес есеп беру кезінде ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде [қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіне] сәйкес дайындалды.

Егер жетілдіру тиісті аудиторлық дәлелдерді алу мүмкіндігінің болмауынан туындаса, аудитор өзгертілген пікір үшін «мәселенің (мәселелердің) ықтимал әсерлерін қоспағанда ...» тиісті фразаны қолданады. (Сілт: Тарм. А20)

Теріс Пікір

18. Аудитор жағымсыз пікір білдірген кезде, аудитор аудитордың пікірі бойынша, Теріс Пікірге Негіздеме бөлімінде сипатталған мәселе (лер) маңыздылығына байланысты:

- (a) Есеп беру кезінде әділ ұсыну шеңберіне сәйкес ілеспе қаржылық есептілік [қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне] сәйкес әділ ұсынылмайды (немесе шын және әділ көзқарас бермейді) [...]; немесе
- (b) Сәйкестік шеңберіне сәйкес есеп беру кезінде ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде [қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне] сәйкес дайындалған жоқ.

Пікір Білдіруден Бас Тарту

19. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмауына

байланысты пікірден бас тартқан кезде, аудитор келесілерді орындауы тиіс:

- (a) Аудитор ілеспе қаржылық есептілік туралы пікір білдірмейтіндігін мәлімдеу;
- (b) Пікірлерден Бас Тартудың Негіздері бөлімінде сипатталған мәселелердің (мәселелердің) маңыздылығына байланысты аудитор қаржылық есептілікке аудиторлық қорытынды жасауға негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ала алмады деп мәлімдеу; және
- (c) 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 24 (b) -тармағында талап етілген, қаржылық есептіліктің аудиттелгенін көрсететін, аудитордың қаржылық есептіліктің аудитімен айналысқандығы туралы мәлімдемеге өзгертулер енгізу.

Пікір Білдіруге Негіздеме

- 20. Аудитор қаржылық есептілік туралы пікірді өзгерткен кезде, аудитор 700 ХАС (Қайта қаралған) талап ететін белгілі бір элементтерден басқа, келесілерді орындауы тиіс: (Сілт: Тарм. А21)
 - (a) 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 28 тармағында талап етілгендей «Пікірлерге Негіздер» айдарын келесілерге «Білікті Пікірлер Үшін Негіздер», «Теріс Пікірлер үшін негіздер» немесе «Пікірлерден Бас Тарту Үшін Негіздер», сәйкесінше өзгерту; және
 - (b) Осы бөлімде жетілдіруге алып келетін сипаттаманы қосу.
- 21. Егер қаржылық есептіліктегі нақты сомаларға қатысты қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы болса (сандық ашып көрсетулерді қосқанда), аудитор пікірлердің негіздері бөліміне бұрмалаушылықтың қаржылық әсерінің сипаттамасы мен сандық сипаттамасын қосады, мүмкін болмаған жағдайларда орындалмайды. Егер қаржылық нәтижелерді есептеу мүмкін болмаса, аудитор бұл бөлімде көрсетуі тиіс. (Сілт: Тарм. А22)
- 22. Мәтіндік ақпаратты жария етуге қатысты қаржылық есептілік елеулі бұрмаланулар қатысуымен, аудитор Пікір Білдіруге Негіздеме бөлімінде ашылған ақпарат бұрмаланған түсіндіру енгізілуі тиіс.
- 23. Қажетті ақпаратты ашып орындамауына байланысты, қаржы есептілігін, материалдық бұрмалану бар болса, аудитор:
 - (a) Корпоративтік басқару үшін жауапты адамдармен ашылмаған ақпаратты талқылау;
 - (b) Пікір Білдіруге Негіз бөлімінде жоқ ақпаратты көрсету;

- (с) Ашылмаған ақпаратты қамтуы, заң немесе нормативтік актілер рұқсат еткенше, бұл мүмкін болып табылады, және аудитор ашылмаған ақпаратқа қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алды деген шартпен (Сілт: Тарм. А23)
24. Өзгертілген пікірге тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға мүмкіншіліктер жоқтығының нәтижесі болса, аудитор ол Пікірге Негіздеме бөлімінде мүмкін емес себептерін көрсетеді.
25. Аудитор білікті пікір немесе теріс пікірін білдірген кезде, ол алынған аудиторлық дәлелдер 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 28 тармағында (д) сәйкес талап етілетін аудитордың пікірін ақтау үшін жеткілікті және тиісті болып табылатындығын «білікті» немесе «теріс» сөздерін қоса отырып айқындау керек.
26. Аудитор қаржылық есептілік бойынша пікір білдіруден бас тартқан кезінде, аудиторлық қорытындыда 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 28 (b) және 28 (d) тармақтарына сәйкес талап етілетін элементтері болмауы керек. Бұл элементтерге жатады:
- (a) Аудитордың жауапкершілігін сипаттайтын аудиторлық қорытынды бөліміне сілтеме, немесе
- (b) Алынған аудиторлық дәлелдемелер жөніндегі есептілік аудитордың пікірін қолдау үшін жеткілікті және тиісті болып табылады.
27. Аудитор теріс пікір немесе қаржылық қорытынды туралы пікір айтудан бас тартса да, Пікір Білдірудің Негізі бөлімінде оған белгілі сұрақтарға қатысты мән-жайларды ашу керек. Олар түрлендірілген пікір білдіруге алып келер еді және олардың салдары. (Сілт: Тарм. А24)

Аудитор Қаржылық Есептілік Туралы Пікірден Бас Тартқан Кезде Қаржылық Есептіліктің Аудиті Бойынша Аудитордың Жауапкершіліктерінің Сипаттамасы

28. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмауына байланысты қаржылық есептілік туралы пікірден бас тартқан кезде, аудитор аудитордың 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 39-41 тармақтарында талап етілген міндеттерінің сипаттамасын тек төмендегілерді қамтуымен өзгертеді: (Сілт: Тарм. А25))
- (a) Аудитордың міндеті ұйымның қаржылық есептілігіне Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес аудит жүргізу және аудиторлық есеп беру болып табылады деген тұжырым;
- (b) Алайда, Пікірлерден Бас Тарту Негіздері бөлімінде сипатталған мәселе(лер) бойынша аудитор қаржылық есептілікке аудиторлық қорытынды жасауға негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық

дәлелдер ала алмады деген мәлімдеме; және

- (с) Аудитордың тәуелсіздігі және басқа 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 28 (с) тармағында талап етілетін басқа әдептілік жауапкершіліктер туралы мәлімдеме.

Аудитор Қаржылық Есептілік Туралы Пікірден Бас Тартуы Кезіндегі Ескерулер

29. Егер заңнамада немесе ережелермен талап етілмесе, аудитор қаржылық есептілік туралы пікірінен бас тартқан кезде, аудиторлық есеп 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бөлімін немесе 720 ХАС (Қайта қарастырылған)^{4,5} сәйкес басқа ақпарат бөлімін қамтымайды. (Сілт: Тарм. А26)

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

30. Аудитор аудиторлық есеп берудегі пікірді өзгертуді күткен кезде, аудитор басқаруға құқығы бар тұлғалармен күтілген өзгеріске және өзгертулердің тұжырымдамасына негіз болған жағдайлар туралы хабарлауы керек. (Сілт: Тарм. А27)

Қолдану Және Басқа Түсіндірме Материалдар

Жетілдірілген Пікір Түрлері (Сілт: Тарм. 2)

- А1. Төмендегі кесте жетілдірілу туындауына себеп болатын мәселе туралы аудитордың шешімі және оның қаржылық есептілікке әсерлерінің немесе ықтимал әсерлерінің кең таралуы пікірдің түріне қалай әсер ететіндігін көрсетеді.

<i>Жетілдірілген Пікірді Білдіруге Негіз Болған Жағдайдың Сипаты</i>	<i>Қаржылық Есептілікке Әсер Етудің Ықтимал Әсері Немесе Мүмкін Әсері Туралы Аудитордың Шешімі</i>	
	<i>Елеулі, Бірақ Кеңінен таралмаған</i>	<i>Елеулі және Кеңінен таралған</i>
Қаржы есептілігі құрамында елеулі ауытқулар бар	Білікті пікір	Теріс пікір

⁴ ХАС 701, *Тәуелсіз Аудитор Есебінде Аудиттың Негізгі Мәселелерін Хабарлау*, 11–13 тармақтары

⁵ ХАС 720 (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпараттарға Қатысты Аудитор Міндеттері*, А54 тармақ

Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға қабілетсіздігі	Білікті пікір	Пікір білдіруден бас тарту
--	---------------	----------------------------

Аудитордың Пікіріне Жетілдірілу Талап Етілетін Жағдайлар

Елеулі Бұрмаланулардың Сипаты (Сілт: Тарм. 6(а))

А2. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан қаржылық есептілік туралы пікір қалыптастыру үшін қаржылық есептілік тұтастай алғанда елеулі бұрмалауларға жол бермейтіндігіне негізделген сенімділіктің бар-жоқтығына қорытынды жасауды талап етеді.⁶ Бұл тұжырым аудитордың 450 ХАС сәйкес қаржылық есептілікке қатысты түзетілмеген бұрмалаушылықтарды бағалауын ескереді.⁷

А3. 450 ХАС бұрмалануды қаржылық есептіліктің есеп беру сомасы, жіктелуі, ұсынылуы немесе ашылуы мен баптың қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес келуі үшін талап етілетін сома, жіктеу, ұсыну немесе ашып көрсету арасындағы айырмашылық ретінде анықтайды. Тиісінше, қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы келесі жағдайларға байланысты туындауы мүмкін:

- (a) Таңдалған есеп саясатының орындылығы;
- (b) Таңдалған есеп саясатын қолдану; немесе
- (c) Қаржылық есеп берудегі ашып көрсетулердің орындылығы немесе жеткіліктілігі.

Таңдалған Бухгалтерлік Есеп Саясатының Орындылығы

А4. Есеп саясатының басшылығы таңдаған орындылыққа қатысты қаржылық есептіліктің елеулі бұрмаланулары, мысалы, келесі жағдайларда туындауы мүмкін:

- (a) Есеп саясатының қаржылық есептіліктің қолданыстағы тұжырымдамасына сай келмейді;
- (b) Қаржы есептілігі қаржылық жағдайына, жиынтық табыс туралы есепте, меншікті капиталдың немесе ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есепте есептің елеулі баптарға жататын дұрыс есеп саясатын көрсете бермейді;

⁶ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 11 тармақ

⁷ 450 ХАС, *Аудит Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*, 11 тармақ

- (с) Қаржылық есеп дұрыс тұрғыдан немесе олардың әділ ұсынылуына жету негізіне жататын операциялардың немесе оқиғаларды жарияламайды.

А5. Қаржылық есептілік шеңберлері көбінесе есеп саясатындағы өзгерістерді есепке алу мен ашуға қойылатын талаптарды қамтиды. Егер ұйым маңызды есеп саясатын таңдауды өзгерткен болса, онда ұйым осы талаптарды орындамаған кезде қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы орын алуы мүмкін.

Таңдалған Есеп Саясатын Қолдану

А6. Таңдалған есеп саясатын қолдануға қатысты қаржылық есептілікте елеулі бұрмалаулар туындауы мүмкін:

- (а) Егер басшылық таңдалған есеп саясатын қаржылық есептілік жүйесімен дәйекті түрде қолданбаған болса, оның ішінде басшылық таңдалған есеп саясатын кезеңдер арасында немесе ұқсас операциялар мен оқиғаларға сәйкес қолданбаған болса (қолдану кезектілігі); немесе
- (b) Таңдалған есеп саясатын қолдану барысында (қолдану барысында байқаусыз кеткен қателік).

Қаржылық Есептіліктегі Ақпараттың Орындылығы Немесе Жеткіліктілігі

А7. Қаржылық есептіліктегі ашып көрсетулердің орындылығы немесе жеткіліктілігіне қатысты қаржылық есептіліктің маңызды бұрмаланулары келесі жағдайларда туындауы мүмкін:

- (а) Қаржы есептілігі қаржылық есептіліктің қолданыстағы тұжырымдамасына сәйкес ашып көрсетілуге тиіс барлық ақпаратты қамтымайды;
- (b) Қаржылық есептіліктегі ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес ұсынылмаған; немесе
- (с) Қаржылық есептілікте қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесінде арнайы талап етілген ашып көрсетулерден тыс әділ ұсынуға қол жеткізу үшін қажетті қосымша ақпарат берілмейді.

450 ХАС А13а тармағында пайда болуы мүмкін сапалы ашулардағы елеулі бұрмалаушылықтардың қосымша мысалдары келтірілген.

Тиісті Жеткілікті Аудиторлық Дәлелдерді Ала Алмау Сипаты (Сілт: Тарм. 6(b))

А8. Аудитордың жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелерді ала алмауы (сонымен қатар аудиторлық іс-шаралар аясындағы шектеулер деп аталады) келесі жағдайлардан туындауы мүмкін:

- (a) Ұйымның бақылауынан тыс жағдайлар;
- (b) Аудитордың жұмысының сипатына немесе мерзіміне қатысты жағдайлар; немесе
- (c) Басшылық тарапынан шектеулер.

A9. Егер аудитор баламалы процедураларды орындау арқылы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алса, белгілі бір рәсімді орындай алмау аудиттің шектелуін білдірмейді. Егер бұл мүмкін болмаса, 7 (b) және 9-10 тармақтардың талаптары сәйкесінше қолданылады. Басшылық тағайындаған шектеулер аудиттің басқа салдарларына ие болуы мүмкін, мысалы аудитордың алаяқтық тәуекелдерін бағалауы және келісімнің жалғасуын қарастыруы.

A10. Ұйымның бақылауынан тыс мән-жайларға мыналар жатады:

- Ұйымның бухгалтерлік есеп деректері жойылған;
- Бухгалтерлік есеп деректер белгісіз мерзімге мемлекеттік органдар тәркіленді елеулі құрамдас бөлігі болып табылады.

A11. Аудитордың жұмысының сипатына немесе мерзіміне қатысты жағдайлардың мысалдары мыналарды қамтиды:

- Ұйымнан тәуелді ұйымды есепке алудың үлестік әдісін қолдану талап етіледі, ал аудитор үлестік қатысу әдісі тиісті түрде қолданылғанын бағалау үшін соңғысының қаржылық ақпаратына қатысты тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмайды.
- Аудиторды тағайындау уақыты аудитор физикалық босалқыларды санауды бақылай алмайтындай етіп жасалады.
- Аудитор тек маңызды процедураларды орындау жеткіліксіз екенін анықтайды, бірақ ұйымның бақылауы тиімді емес.

A12. Жетекшілік белгілеген аудит көлемінің шектелуінен туындайтын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмау мысалдары:

- Басшылық аудиторға тауарлы-материалдық құндылықтар есебін бақылауға жол бермейді.
- Басшылық аудиторға нақты шоттардағы қалдықтарды сыртқы растауды сұрауға мүмкіндік бермейді.

Аудитордың Пікіріне Жетілдірулер Түрін Анықтау

Аудитор Келісімді Қабылдағаннан Кейін Басшылық Тарапынан Қойылған Шектеулерге Байланысты Жеткілікті Тиісті Аудиторлық Дәлелдерді Ала Алмаудың Салдары (Сілт: Тарм.13(b)(i)–14)

A13. Аудиторлық іс-шаралардан шығудың тәжірибелік мәні басшылық

ауқымды шектеу қоятын уақытта келісімнің аяқталу сатысына байланысты болуы мүмкін. Егер аудитор аудитті едәуір аяқтаған болса, аудитор мүмкін болғанша аудитті аяқтауға шешім қабылдауы, пікірден бас тартуы және пікірлерден бас тартуға дейін Пікірден Бас Тартудың Негіздері бөліміндегі шектеулерді түсіндіруі мүмкін.

A14. Белгілі бір жағдайларда, егер аудитор аудиторлық келісімді жалғастыру үшін заңмен немесе ережемен талап етілсе, аудиторлық қызметтен шығу мүмкін болмауы мүмкін. Бұл мемлекеттік сектор субъектілерінің қаржылық есептілігін тексеру үшін тағайындалған аудиторға қатысты болуы мүмкін. Аудитор белгілі бір кезеңді қамтитын қаржылық есептіліктің аудитін жүргізу үшін тағайындалған немесе белгілі бір мерзімге тағайындалған және осы қаржылық есептіліктің аудиті аяқталғанға дейін немесе сәйкесінше осы мерзім аяқталғанға дейін алуға тыйым салынады. Аудитор сонымен қатар аудиторлық есепке басқа мәселелер параграфын енгізу қажет деп санауы мүмкін.⁸

A15. Аудитор аудиттің ауқымын шектеуге байланысты шығуды қажет деп шешкен кезде, аудитордан келісімнен шығуға қатысты мәселелерді реттеушілерге немесе ұйым иелеріне хабарлау үшін кәсіби, заңды немесе нормативтік талап болуы мүмкін.

Теріс Пікірге Немесе Пікірден Бас Тартуға Қатысты Басқа Да Мәселелер
(Сілт: Тарм. 15)

A16. Төменде аудитордың теріс пікіріне немесе пікірді ескертпеуге қайшы келмейтін есеп беру жағдайларының мысалдары келтірілген:

- Берілген қаржылық есептілік шеңберінде дайындалған қаржылық есептілікке өзгертілмеген пікір білдіру және сол есеп шеңберінде басқа қаржылық есептілік шеңберінде сол қаржылық есептілікке қатысты жағымсыз пікір білдіру.⁹
- Операциялардың нәтижелері мен ақша қаражатының қозғалысы туралы, егер қажет болса және қаржылық жағдайға қатысты өзгертілмеген пікір туралы бас тартуды білдіру (510 ХАС¹⁰ қараңыз). Бұл жағдайда аудитор қаржылық есептілікке қатысты пікірлерден бас тарту туралы мәлімдеме жасаған жоқ.

⁸ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі*, А10 тармақ

⁹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), А31 тармағында осы жағдайдың сипаты келтірілген.

¹⁰ 510 ХАС, *Бастапқы Аудиторлық Келісімдер—Алғашқы Сальдолар*, 10 тармақ

Аудитор Пікірі Жетілдірілген Жағдайдағы Аудитор Есебінің Нысаны Мен Мазмұны

Көрнекі Аудиторлық Есептер (Сілт: Тарм. 16)

- A17. Қосымшадағы 1 және 2 көрнекіліктерде аудиторлық есептер сәйкесінше білікті және теріс пікірлермен қамтылған, өйткені қаржылық есептілік елеулі бұрмаланған.
- A18. Қосымшадағы 3 көрнекілікте аудитор жеткілікті сапалы аудиторлық дәлел ала алмайтындықтан, білікті пікірі бар аудиторлық есеп берілген. 4 көрнекілікте қаржылық есептіліктің бір элементі бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмауына байланысты пікірлерден бас тарту бар. 5 көрнекілікте қаржылық есептіліктің бірнеше элементтері бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмауына байланысты пікірлерден бас тарту бар. Соңғы екі жағдайдың әрқайсысында қаржылық есептілікке қабілетсіздіктің әсер етуі елеулі және кең таралған болып табылады. Есеп беру талаптарын қамтитын басқа ХАС Қосымшаларына, оның ішінде 570 ХАС (Қайта қарастырылған),¹¹ аудиторлық есептердің өзгертілген пікірлері бар көрнекіліктер кіреді.

Аудитор Пікірі (Сілт: Тарм. 16)

- A19. Осы тақырыпты өзгерту пайдаланушыға аудитордың пікірінің өзгертілгендігін және жетілдірілген түрін көрсететіндігін анықтайды.

Білікті Пікір (Сілт: Тарм. 17)

- A20. Аудитор білікті пікір білдірген кезде, пікірлер бөлімінде «жоғарыда айтылған түсіндірмемен» немесе «бағынышты» сияқты сөз тіркестерін қолдану орынды болмас еді, өйткені олар жеткілікті түрде айқын немесе күштілікке ие емес.

Пікір Білдіру Үшін Негіздеме (Сілт: Тарм. 20, 21, 23, 27)

- A21. Аудиторлық есеп берудегі жүйелілік пайдаланушылардың түсінуіне ықпал етеді және олар болған кезде ерекше жағдайларды анықтайды. Тиісінше, өзгертілген пікірдің тұжырымдамасында және оның өзгеру себептерін сипаттауда біркелкілік мүмкін болмаса да, аудиторлық есеп берудің формасы мен мазмұнының бірізділігі қажет.
- A22. Аудитордың есеп беруіндегі Пікір Үшін Негіздеме бөлімінде аудитор сипаттай алатын елеулі бұрмалаулардың қаржылық әсерінің мысалы ретінде, егер тауарлық-материалдық құндылықтар артық көрсетілсе, пайдаға салынатын салыққа, салықтар алдындағы кірістерге, таза

¹¹ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

табысқа және меншікті капиталға әсерлердің сандық көрсеткіштерін келтіруге болады.

A23. Пікір Негізі бөлімінде өткізіп жіберілген ақпаратты ашып көрсету тиімді болмайды, егер:

- (a) Ақпаратты басшылық дайындаған жоқ немесе басқаша ақпарат аудиторға қол жетімді емес; немесе
- (b) Аудитордың пайымдауынша, ашып көрсету аудитордың есебіне қатысты орынсыз көп болады.

A24. Пікір үшін негіз бөлімінде сипатталған белгілі бір мәселеге қатысты жағымсыз пікір немесе пікірден бас тарту аудитордың пікірін өзгертуді қажет ететін басқа анықталған мәселелердің сипаттамасын жоққа шығармайды. Мұндай жағдайларда аудитор білетін басқа да мәселелерді ашу қаржылық есептілікті пайдаланушыларға қатысты болуы мүмкін.

Аудитор Қаржылық Есептілік Туралы Пікірден Бас Тартқан Кезде Қаржылық Есептіліктің Аудиті Бойынша Аудитордың Жауапкершіліктерінің Сипаттамасы (Сілт: Тарм. 28)

A25. Аудитор қаржылық есептілік туралы пікірден бас тартқан кезде, келесі есептер осы ХАС-на Қосымшаның 4-5 көрнекіліктерінде көрсетілгендей, аудиторлық есеп берудің қаржылық есептілік аудиті үшін аудитордың міндеттері бөлігінде жақсы орналасады:

- 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 28 (a) -тармағында талап етілген мәлімдеме аудитордың міндеті осы ХАС сәйкес ұйымның қаржылық есептілігіне аудит жүргізу болып табылады деп өзгертілді; және
- Тәуелсіздік және басқа да этикалық жауапкершіліктер туралы 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 28 (c) тармағында талап етілетін мәлімдеме.

Аудитор Қаржылық Есептілік Туралы Пікірден Бас Тарту Кезіндегі Ескерулер (Сілт: Тарм. 29)

A26. Аудиторлық есептің Пікірлерден Бас Тарту Негіздері бөлімінде аудитордың жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмауының себептерін ұсыну пайдаланушыларға аудитордың қаржылық есептілік туралы пікірді неге жоққа шығарғанын және одан әрі орынсыз тәуелділіктен қорғай алатындығын түсіну үшін пайдалы ақпарат береді. Алайда, аудиттің кез-келген маңызды мәселелері пікірлерден бас тартуға себеп болатын мәселелерден (мәселелерден) басқа маңызды қаржылық есептілік жағдайларға сәйкес келетін деңгейден гөрі сол мәселелерге қатысты сенімдірек болады деп болжай алады және тұтастай алғанда қаржылық есептілік туралы пікірді ескертуге сәйкес келмейді. Сол

сияқты, аудитордың басқа ақпараттың қаржылық есептілікке сәйкестігін қарастыратын 720 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес Басқа ақпарат бөлімін қосу орынды болмас еді. Тиісінше, осы ХАС-ның 29 тармағында аудитор қаржылық есептілік туралы пікірді жоққа шығарған кезде негізгі аудит мәселелері бойынша бөлімді немесе басқа ақпарат бөлімін аудиторлық есепке енгізуге тыйым салынады, егер аудитор негізгі аудит туралы хабарлау үшін заңмен немесе ережемен өзгеше талап етілмесе. маңызды немесе басқа ақпарат туралы есеп беру.

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 30)

A27. Аудитордың пікірі мен жетілдіру тұжырымдамасында күтілетін өзгеріске әкелетін жағдайларды басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға хабарлануы тиіс:

- (a) Аудитор уәкілетті адамдарға жоспарланған өзгертулер (лер) мен өзгерістердің себептері (немесе мән-жайлары) туралы хабарлауға;
- (b) Аудитор күтілетін өзгертулерге негіз болатын мәселе (лер) фактілері бойынша басқаруға өкілеттілігіне ие тұлғалардың келісімін алуға немесе басшылықпен келіспеушілік жағдайларын осылай растауға; және
- (c) Басқару өкілеттігіне ие тұлғалар, қажет болған жағдайда, аудиторға күтілетін өзгертулер (лер) туғызатын мәселе (лер) бойынша қосымша ақпарат пен түсініктеме беру мүмкіндігін алады.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А17–А18, А25)

Пікірге Жетілдірулер Жасалған Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

- 1 Көрнекілік: Қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларының салдарынан білікті пікірді қамтитын аудиторлық есеп.
- 2 Көрнекілік: Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларының салдарынан теріс пікірді қамтитын аудиторлық есеп.
- 3 Көрнекілік: Шетелдік қауымдастыққа қатысты жеткілікті тиісті аудит дәлелдемесін алуға аудитордың мүмкіндігі болмауына байланысты білікті пікірді қамтитын аудиторлық есеп.
- 4 Көрнекілік: Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің бір элементі туралы жеткілікті тиісті аудит дәлелдемесін алуға аудитордың мүмкіндігі болмауына байланысты пікір білдіруден бас тартуды қамтитын аудиторлық есеп.
- 5 Көрнекілік: Қаржылық есептіліктің бірнеше элементтері туралы жеткілікті тиісті аудит дәлелдемесін алуға аудитордың мүмкіндігі болмауына байланысты пікір білдіруден бас тартуды қамтитын аудиторлық есеп.

1 Көрнекілік – Қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларының салдарынан білікті пікірді қамтитын аудиторлық есеп.

Осы көрнекіліктің мақсаттары үшін төмендегідей жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып аудит жүргізу. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС¹ қолданылмайды).
- Қаржылық есеп беруді ұйымның басшылығы ХҚЕС-на (жалпы мақсаттық жүйеге) сәйкес жасайды.
- Аудиторлық келісім шарттары 210ХАС² сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Тауар-материалдық қорлар дұрыс көрсетілмеген. Бұрмаланушылық елеулі болып саналады, бірақ қаржылық есептілікке кең таралмаған (яғни, білікті пікір орынды).
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның тұрақты жұмыс күйінде қала беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есепті шығарған күнге дейін алған және шоғырландырылған қаржылық есептілік туралы білікті пікір тудыратын мәселе басқа ақпаратқа да әсер етеді.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауапты адамдар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Жергілікті заңнамалықтарда көрсетілген талаптарға сәйкес, аудитор аудиторлық қаржылық есептіліктен басқа да есептерді беруі тиіс.

¹ 600 ХАС, Арнайы қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда)

² 210 ХАС, Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп³

Білікті Пікір

Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанына қаржылық есептеме бойынша есептен, жиынтық табыс бойынша есептен, өзіндік капиталдын өзгеруі бойынша есептен және ақша қаражатының қозғалысы бойынша есептен, сонымен қатар, есеп саясатының негізгі тәртіптерінің қысқа шолуынан қосатын, қаржылық есептеменің ескертпелерінен тұратын ABC Компаниясының (Компания) қаржылық есептемесіне көрсетілген мерзіміне бітетін бір жылға аудит жүргіздік.

Біздің ойымызша, біздің қорытындыдағы *Білікті Пікір Білдіруге Негіздеме* бөлімінде айтылған сұрақтан басқа, қосылатын қаржылық есептемеде 20X1 жылдың 31 желтоқсан айындағы ахуалі бойынша, барлық айтарлық жерлерде (немесе *шынайы және әділ көрініс береді*) Компанияны Халықаралық Қаржылық Есептемесінің Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес қаржылық есептемесін, сонымен қатар, оның қаржылық нәтижесін (*нәтижелерін*) және ақша қаражат қозғалысын көрсетілген мерзімге аяқталатын бір жылға жеткілікті көрсетіледі.

Білікті Пікір Білдіруге Негіздеме

Компанияның қоры қаржылық жағдайы туралы есепте xxx сомасы ретінде көрсетілген. Басшылық қорды өзіндік құн немесе таза өткізу бағаларының болатын осы екі көлемнің азын емес, тек өзіндік құны бойынша көрсеткен, бұл ХҚЕС сай келмейді. Егер, Компания қорды өзіндік құны немесе өткізу бағасымен есептегенде, бұл қордың бағасын xxx болатын таза өткізу соммасына азайтатын еді. Тиісінше, сатудың өзіндік құны xxx бағамына өсіп, ал пайдаға салық, таза пайда және акционерлік капитал xxx, xxx және xxx сәйкес азаятын еді.

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес (ХАС) аудит жүргіздік. Біздің міндеттер осы стандарттарға сәйкес ары қарай біздің қорытындыдағы *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз әдептік талапқа сәйкес біздің қаржылық есептеме аудитіне [*заңнама*], қолданылатын, Мекемеге қатысты тәуелсізбіз, және біз осы талаптарға сәйкес өзіміздің әдептік міндеттерімізді орындадық. Біз өзімізбен пікірді ескертпемен айтуға негіз болатын, өзімізбен алынған аудиторлық дәлелдемелер жеткілікті және орнықты деп санаймыз.

³ «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпша «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Бойынша Есеп» екінші суб-тақырыпша қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

Басқа Ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептілік Және Аудиторлық Есеп Беру Туралы Басқа Ақпарат» секілді басқа тақырып]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есеп беру талаптарына сәйкес есеп беру – 720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасының 6 Көрнекілігін қараңыз. 6 Көрнекілігіндегі басқа ақпарат бөлімінің соңғы тармағы басқа ақпаратқа да әсер ететін білікті пікір туғызатын нақты мәселені сипаттау үшін өзгертіледі.]

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Аудиттің Негізгі Мәселелері - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда шоғырландырылған қаржылық есептілікті, біздің аудит мәнмәтінде және біздің ойымызша құрылымы талқыланады, сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз. *Теріс Пікір Білдіруге Негіздеме* бөлімінде көрсетілген аудиттің негізгі мәселелерін міндетті түрде аудиторлық қорытындыда көрсету керек деп есептейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]

Қаржылық Есептілікке Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁴

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

⁴ Аудитордың көрнекілік есептерінің бүкіл кезеңінде басшылық және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар терминдерін белгілі бір заңнамалардағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа терминмен ауыстыру қажет болуы мүмкін.

2 Көрнекілік – Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануларының салдарынан теріс пікірді қамтитын аудиторлық есеп.

Осы көрнекіліктің мақсаттары үшін төмендегідей жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымның шоғырландырылған қаржылық есептілігінің толық жиынтығына әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып аудит жүргізу. Бұл аудит - бұл еншілес ұйымдары бар ұйымның топтық аудиті (яғни, 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті ұйымның басшылығы ХҚЕС-на (жалпы мақсаттық жүйеге) сәйкес жасайды.
- Аудиторлық келісім шарттары 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Шоғырландырылған қаржылық есептемеге қоластындағы ұйымды шоғырландыруға қоспау салдарынан елеулі бұрмалаулары бар. Бұл елеулі бұрмалаулар шоғырландырылған қаржылық есептемеге жалпы көлемді болып саналады. Шоғырландырылған қаржылық есептемеге бұрмалаудың әсері анықталған жоқ, себебі, оны жасау мүмкін болып табылмады (яғни, теріс пікір айту заңды, теріс пікір).
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудит дәлелдемелеріне сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның тұрақты жұмыс күйінде қала беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- 701 ХАС қолданылады; дегенмен, аудитор «жағымсыз пікірлер үшін негіздер» бөлімінде сипатталған мәселелерден басқа маңызды аудиторлық мәселелер жоқ екенін анықтады.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған және шоғырландырылған қаржылық есептілікке қатысты теріс пікір туғызатын мәселе басқа ақпаратқа да әсер етеді.

Шоғырландырылған қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты адамдар шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.

- Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудитінен басқа,

аудиторға жергілікті заңнамада көзделген басқа да есеп беру міндеттері жүктелген.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Қорытынды⁵

Теріс Пікір

Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанында жиынтық табыс туралы шоғырландырылған есепте, меншікті және шоғырландырылған есепте өзгерістер туралы шоғырландырылған есепте қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепке аудит жүргіземіз. Шоғырландырылған қаржылық ABC Компаниясының есептілікті және оның еншілес ұйымдары (Топ), аудит жүргізілген жылға арналған ақша қаражатының қозғалысын аяқтайды және есеп саясатының елеулі қысқаша мазмұнын қоса шоғырландырылған қаржылық есептілікті атап өтеді.

Біздің ойымызша, біздің есебіміздің *Теріс Пікірге Негіздеме* бөлімінде талқыланған мәселенің маңыздылығына байланысты ілеспе шоғырландырылған қаржылық есептілік Топтың 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы шоғырландырылған қаржылық жағдайын және оның шоғырландырылған қаржылық нәтижелері және Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған бір жыл ішіндегі шоғырландырылған ақша ағындарын әділ ұсынбайды (немесе *шынайы және әділ көзқарас білдірмейді*).

Теріс Пікір Білдіруге Негіздеме

X ескертпесінде түсіндірілгендей, Топ 20X1 жыл ішінде сатып алған XYZ Компаниясын біріктірмеген, өйткені еншілес ұйымның сатып алу күніндегі кейбір материалдық активтері мен міндеттемелерінің әділ құнын анықтай алмаған. Сондықтан бұл инвестиция шығындар негізінде есепке алынады. ХҚЕС бойынша Компания осы еншілес ұйымды шоғырландыруы және сатып алуды уақытша сомалар негізінде есепке алуы керек. Егер XYZ Компаниясы шоғырландырылған болса, ілеспе шоғырландырылған қаржылық есептіліктегі көптеген элементтерге айтарлықтай әсер етер еді. Шоғырландыру сәтсіздігінің шоғырландырылған қаржылық есептілігіне әсері анықталған жоқ.

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша жауапкершіліктеріміз бұдан әрі

⁵ «Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Актілер Талаптары Туралы Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

есеп беруіміздің *Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктің Аудиті* Үшін *Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Топтан тәуелсізбіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді де орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдемелер біздің теріс пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Басқа Ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есеп беру талаптарына сәйкес есеп беру – 720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасының 7 Көрнекілігін қараңыз. 7 Көрнекілігіндегі басқа ақпарат бөлімінің соңғы тармағы басқа ақпаратқа да әсер ететін білікті пікір туғызатын нақты мәселені сипаттау үшін өзгертіледі.]

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Теріс Пікір Білдірудің Негіздері бөлімінде сипатталған мәселелерді қоспағанда, біз аудиторлық есеп беруде басқа маңызды мәселелер жоқ екенін анықтадық.

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілікке Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁶

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

⁶ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық негізде сәйкес келетін басқа терминдер

3 Көрнекілік – Шетелдік қауымдастыққа қатысты жеткілікті тиісті аудит дәлелдемесін алуға аудитордың мүмкіндігі болмауына байланысты білікті пікірді қамтитын аудиторлық есеп.

Осы көрнекіліктің мақсаттары үшін төмендегідей жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымның шоғырландырылған қаржылық есептілігінің толық жиынтығына әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып аудит жүргізу. Аудит - бұл еншілес ұйымдары бар ұйымның топтық аудиті (яғни, 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті ұйымның басшылығы ХҚЕС-на (жалпы мақсаттық жүйеге) сәйкес жасайды.
- Аудиторлық келісім шарттары 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудитор шетелдік қауымдасқан компанияға салынған инвестицияға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмады. Аудиторлық дәлелдерді жеткілікті мөлшерде алу мүмкін еместігінің ықтимал әсерлері маңызды деп саналады, бірақ шоғырландырылған қаржылық есептілікке кең таралмайды (яғни, білікті пікір орынды).
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның тұрақты жұмыс күйінде қала беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есепті шығарған күнге дейін алған және шоғырландырылған қаржылық есептілік туралы білікті пікір тудыратын мәселе басқа ақпаратқа да әсер етеді.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты адамдар шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудитінен басқа, аудиторға жергілікті заңнамада көзделген басқа да есеп беру міндеттері жүктелген.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе басқа да тиісті адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп⁷

Білікті Пікір

Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанында жиынтық табыс туралы шоғырландырылған есепте, меншікті және шоғырландырылған есепте өзгерістер туралы шоғырландырылған есепте қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепке аудит жүргіземіз. Шоғырландырылған қаржылық ABC компаниясының есептілікті және оның еншілес ұйымдары (Топ), аудит жүргізілген жылға арналған ақша қаражатының қозғалысын аяқтайды және есеп саясатының елеулі қысқаша мазмұнын қоса шоғырландырылған қаржылық есептілікті атап өтеді.

Біздің ойымызша, біздің есеп берудің *Білікті Пікірге Негіздеме* бөлімінде сипатталған мәселенің ықтимал әсерін қоспағанда, ілеспе шоғырландырылған қаржылық есептілік Топ 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша және *(оның)* шоғырландырылған қаржылық нәтижелері мен Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл ішіндегі шоғырландырылған ақша ағындарын барлық маңызды аспектілерде әділетті түрде ұсынылады (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*).

Білікті Пікір Білдіруге Негіздеме

Топтың шетелдік қауымдасқан ұйымның XYZ инвестициялары жыл ішінде сатып алынған және үлестік қатысу әдісі бойынша XXX мөлшерінде алынады. 20X1 жылдың 31 желтоқсанына қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепте XXX таза XYZ табыстың ABC үлесі ABC табысының енгізілген жыл осы күнге аяқталған. Біз қаржылық ақпарат, басқару және аудиторлар XYZ қол жеткізуді емес берілді, өйткені біз, жылына арналған 20X1 жылдың 31 желтоқсанында және таза пайда XYZ әліппесі үлесін кем болады. ABC XYZ инвестициялардың баланстық құнына қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмайды. Демек, біз түзету жоғарыда мөлшерде қажет анықтау мүмкін емес еді.

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша жауапкершіліктеріміз бұдан әрі есеп беруіміздің *Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктің Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз *[заңнамадағы]* шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Топтан тәуелсізбіз және осы талаптарға сәйкес басқа

⁷ «Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Туралы Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

этикалық міндеттерімізді де орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдемелер біздің білікті пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Басқа ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есеп беру талаптарына сәйкес есеп беру – 720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасының 6 Көрнекілігін қараңыз. 6 Көрнекілігіндегі басқа ақпарат бөлімінің соңғы тармағы басқа ақпаратқа да әсер ететін білікті пікір туғызатын нақты мәселені сипаттау үшін өзгертіледі.]

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Негізгі аудит сұрақтар - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңдең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда шоғырландырылған қаржылық есептілікті, біздің аудит мәнмәтінде және біздің ойымызша құрылымы талқыланады, сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз. *Білікті Пікір Білдіруге Негіздеме* бөлімінде көрсетілген аудиттің негізгі мәселелерін міндетті түрде аудиторлық қорытындыда көрсету керек деп есептейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілікке Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁸

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

⁸ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық негізде сәйкес келетін басқа терминдер

4 Көрнекілік – Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің бір элементі туралы жеткілікті тиісті аудит дәлелдемесін алуға аудитордың мүмкіндігі болмауына байланысты пікір білдіруден бас тартуды қамтитын аудиторлық есеп.

Аудитордың осы көрнекілік есебі үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымдардан басқа ұйымның шоғырландырылған қаржылық есептілігінің толық жиынтығына әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып аудит жүргізу. Аудит - бұл еншілес ұйымдары бар ұйымның топтық аудиті (яғни, 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті ұйымның басшылығы ХҚЕС-на (жалпы мақсаттық жүйеге) сәйкес жасайды.
- Аудиторлық келісім шарттары 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудитор шоғырландырылған қаржылық есептіліктің бір элементі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмады. Яғни, аудитор ұйымның таза активтерінің 90% -нан астамын құрайтын бірлескен кәсіпкерлікке салынған инвестициялар туралы қаржылық ақпарат туралы аудиторлық дәлелдер ала алмады. Осы тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмаудың ықтимал әсерлері шоғырландырылған қаржылық есептілік үшін маңызды және кең таралған болып саналады (яғни пікірлерден бас тарту орынды).
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Аудитке осы құзыретте қабылданған тиісті әдеп талаптары қолданылады.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты адамдар шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Аудитордың міндеттері бөлімінде өте шектеулі міндеттердің сипаттамасын көрсету қажет.
- Шоғырландырылған қаржылық есептіліктің аудитінен басқа, аудиторға жергілікті заңнамада көзделген басқа да есеп беру міндеттері жүктелген.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе басқа да тиісті адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп⁹

Пікір Білдіруден Бас Тарту

Біз ABC компаниясы мен оның еншілес ұйымдарының (Топтың) шоғырландырылған қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, ол 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепті және жиынтық кіріс туралы шоғырландырылған есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есепті және аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы шоғырландырылған есеп және шоғырландырылған қаржылық есептілікке ескертулер, соның ішінде маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұны.

Біз Топтың ілеспе шоғырландырылған қаржылық есептілігі туралы пікір білдірмейміз. Есептің *Пікірлерден Білдіруден Бас Тарту Негіздері* бөлімінде сипатталған мәселенің маңыздылығына байланысты, біз осы шоғырландырылған қаржылық есептілікке аудиторлық қорытынды жасау үшін негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмадық.

Пікір Білдіруден Бас Тартуға Негіздемe

Топтың бірлескен кәсіпорны XYZ Компаниясына салған инвестициясы Топтың қаржылық жағдайы туралы шоғырландырылған есебінде xxx шамасында жүзеге асырылады, бұл Топтың 20X1 ж. 31 желтоқсанындағы таза активтерінің 90% -дан астамын құрайды. Бізге XYZ Компаниясының басшылығына және аудиторларына, соның ішінде XYZ Компаниясының аудиторларының аудиторлық құжаттамасына кіруге тыйым салынды. Нәтижесінде біз Топтың бірлесіп бақылайтын XYZ Компаниясының активтеріндегі пропорционалды үлесіне, XYZ Компаниясының міндеттемелеріндегі үлес салмағына, XYZ кірістерінің пропорционалды үлесіне жылдағы шығыстар және меншікті капиталдағы өзгерістер туралы шоғырландырылған есеп пен ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есепті құрайтын элементтер қатысты қандай да бір түзетулер қажет пе екенін анықтай алмадық.

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілікке Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі¹⁰

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

⁹ «Шоғырландырылған Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа заңдық және нормативтік талаптар туралы есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

¹⁰ Немесе белгілі бір заңнаманың заңнамалық базасы аясында сәйкес келетін басқа терминдер

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

Біздің міндетіміз - Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес Топтың шоғырландырылған қаржылық есептілігіне аудит жүргізу және аудиторлық есеп беру. Алайда, біздің есептің *Пікірлерден Бас Тарту Негіздері* бөлімінде сипатталған мәселе бойынша, біз осы шоғырландырылған қаржылық есептілікке аудиторлық қорытынды жасау үшін негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмадық.

Біз [заңнама] қаржылық есептілігіне аудит біздің қолданылатын этикалық талаптарға сәйкес тобының тәуелсіз болып табыламыз және біз деректер талаптарына сәйкес, біздің басқа да этикалық міндеттерін орындадық.

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

5 Көрнекілік - Қаржылық есептіліктің бірнеше элементтері туралы жеткілікті тиісті аудит дәлелдемесін алуға аудитордың мүмкіндігі болмауына байланысты пікір білдіруден бас тартуды қамтитын аудиторлық есеп.

Аудитордың осы көрнекілік есебі үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығына әділ ұсыну жүйесін қолдана отырып аудит жүргізу. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есеп беруді ұйымның басшылығы ХҚЕС-на (жалпы мақсаттық жүйеге) сәйкес жасайды.
- Аудиторлық келісім шарттары 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудитор қаржылық есептіліктің бірнеше элементтері туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмайды, яғни аудитор ұйымның тауарлық-материалдық қорлары мен дебиторлық берешектері туралы аудиторлық дәлелдер ала алмайды. Осы тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмаудың ықтимал әсерлері қаржылық есептілік үшін маңызды және кең таралған болып саналады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауапты адамдар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Аудитордың міндеттері бөлімінде өте шектеулі міндеттердің сипаттамасын көрсету қажет.
- Қаржылық есептіліктің аудитінен басқа, аудиторға жергілікті заңдарда көзделген басқа да есеп беру міндеттері жүктелген.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе басқа да тиісті адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп¹¹

¹¹ «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Бойынша Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

Пікір Білдіруден Бас Тарту

Біз ABC компаниясының (Компанияның) 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есепті және толық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп, және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулерді қамтитын қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік.

Біз Компанияның ілеспе қаржылық есептілігі туралы пікір білдірмейміз. Біздің есептің *Пікір Білдіруден Бас Тарту Негіздемесі* бөлімінде сипатталған мәселелер маңызды болғандықтан, біз осы қаржылық есептілікке аудиторлық қорытынды жасау үшін негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмадық.

Пікір Білдіруден Бас Тарту Негіздемесі

Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанынан кейін ғана Компанияның аудиторлары болып тағайындалмадық, сондықтан жылдың басында және соңында жеке тауарлы-материалдық құндылықтар есебін бақылай алмадық. Біз 20X0 және 20X1 жж. 31 желтоқсанында өткізілген тауарлық-материалдық құндылықтар мөлшеріне қатысты балама тәсілдермен өзімізді қанағаттандыра алмадық, олар қаржылық жағдай туралы есепте сәйкесінше xxx және xxx. Сонымен қатар, 20X1 қыркүйекте дебиторлық берешектің жаңа компьютерленген жүйесін енгізу дебиторлық берешекте көптеген қателіктерге әкелді. Біздің есеп беру күніне басшылық жүйенің кемшіліктерін түзету және қателерді түзету процесінде болды. Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы xxx жалпы сомасында қаржылық жағдай туралы есепте көрсетілген дебиторлық берешекті балама тәсілмен растай алмадық немесе растай алмадық. Осы мәселелердің нәтижесінде біз есепке алынған немесе есепке алынбаған тауарлық-материалдық қорларға және дебиторлық берешекке және жиынтық кіріс туралы есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есепті және ақша ағындарына қатысты қандай да бір түзетулер табылғанын анықтай алмадық.

Шоғырландырылған Қаржылық Есептілікке Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі¹²

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

Біздің міндетіміз - Халықаралық Аудит Стандарттарына сәйкес Компанияның қаржылық есептілігіне аудит жүргізу және аудиторлық есеп беру. Алайда,

¹² Немесе белгілі бір заңнаманың заңнамалық базасы аясында сәйкес келетін басқа терминдер

біздің есептің *Пікір Білдіруден Бас Тарту Негіздері* бөлімінде сипатталған мәселелерге байланысты, біз осы қаржылық есептілікке аудиторлық қорытынды жасау үшін негіз болатын жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмадық.

Біз [заңнамадағы] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық.

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

**706 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)**

**ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІНДЕГІ МАҢЫЗДЫ
ТАРМАҚТАР ТҮСІНІКТЕМЕСІ ЖӘНЕ БАСҚА ДА
МАҢЫЗДЫ ТАРМАҚТАР**

(2016 жылғы 15 желтоқсанында немесе одан кейін аяқталатын кезеңдердегі
қаржылық есептіліктің аудиті үшін күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–4
Күшіне ену күні	5
Мақсаты	6
Анықтамалары	7
Талаптары	
Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі	8–9
Аудитор Есебіндегі Басқа Да Маңызды Тармақтар.....	10–11
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас.....	12
Қолданыс Және Өзгеде Түсіндірме Мәліметтер	
Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі Және Аудиттің Негізгі Мәселелері Арасындағы Байланыс	A1–A3
Маңызды Тармақтар Түсініктемесі Қажет Болуы Мүмкін Жағдайлар	A4–A6
Аудитор Есебіне Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Қосу	A7–A8
Аудитор Есебіндегі Басқа Да Маңызды Тармақтар.....	A9–A15
Аудитор Есебінде Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Және Басқа Да Маңызды Тармақтар Бөліп Көрсету	A16–A17
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас.....	A18
1 Қосымша: Маңызды Тармақтар Түсініктемесіне Талаптарды Қамтитын ХАС-р Тізімі	
2 Қосымша: Басқа да Маңызды Тармақтарға Талаптарды Қамтитын ХАС-р Тізімі	

- 3 Қосымша: Аудиттің Негізгі Мәселелерін, Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Және Басқа Да Маңызды Тармақтарды Қосатын Аудитор Есебінің Көрнекіліктері
- 4 Қосымша: Қолданыстағы Қаржылық Есептілік Жүйесінен Шығуына Байланысты Білікті Пікірді Қамтитын Және Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Қосатын Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі, 706 (Қайта қарастырылған) Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Мақсаттары Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу, 200 ХАС бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудитор қажет деп тапқан кезде аудиторлық есеп берудегі қосымша хабарламаларды қарастырады:
 - (а) Пайдаланушылардың назарын қаржылық есеп беруде ұсынылған немесе ашылған мәселелерге немесе пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуіне негіз болатын маңызды мәселелерге аудару; немесе
 - (б) Пайдаланушылардың аудитті, аудитордың міндеттерін немесе аудитордың есебін түсінуіне қатысты қаржылық есеп беруде ұсынылған немесе ашылмағаннан басқа кез келген мәселеге немесе мәселелерге пайдаланушылардың назарын аудару.
2. 701 ХАС¹ аудитор негізгі аудиторлық мәселелерді анықтап, оларды аудиторлық есепте хабарлаған кезде талаптарды белгілейді және басшылыққа алады. Аудитор аудиторлық есепке Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімін енгізген кезде, бұл ХАС негізгі аудиторлық мәселелер мен осы ХАС-на сәйкес аудиторлық есеп берудегі кез келген қосымша хабарламалар арасындағы байланысты қарастырады. (Сілт: Тарм. А1 – А3)
3. 570 ХАС² (Қайта қарастырылған) және 720 ХАС³ (Қайта қарастырылған) талаптарды белгілейді және тиісінше қызмет үздіксіздігімен басқа да ақпарат туралы аудиторлық есепті ақпаратты ұсыну бойынша нұсқаулар береді.
4. 1 және 2 Қосымшаларда аудитордың есебіне Маңызды Тармақтар Түсініктемесі Немесе Басқа Да Маңызды тармақтарды бөлу үшін аудиторға қойылатын нақты талаптарды қамтитын ХАС анықталған. Мұндай жағдайларда осы тармақтардың формасына қатысты осы ХАС талаптары қолданылады. (Сілт: Тарм. А4)

Күшіне ену күні

5. Осы ХАС қаржы есебінің аудитіне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанында бітетін немесе осы күннен кейін аяқталатын мерзімде күшіне енеді.

Мақсаты

6. Аудитордың мақсаты қаржылық есептеме туралы пікір қалыптастырғаннан кейін, аудитордың пікіріне сәйкес қажет болған

¹ 701 ХАС, *Аудиторлық қорытындыда аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпараттандыру*

² 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

³ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпараттарға Қатысты Аудитор Міндеттері*

жағдайда, оның пайдаланушыларының көңілін келесі сұрақтарға аудиторлық қорытындыда қосымша ақпаратты нақыт түсіндіру жолы арқылы аудару:

- (a) Қаржы есептілігінде тиісті түрде ұсынылған немесе көрсетілген болса да, пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуіне негіз болатындай маңызды мәселе; немесе
- (b) Қажет болған жағдайда, пайдаланушылардың аудиторлық тексеруді, аудитордың міндеттерін немесе аудиторлық есепті түсінуіне қатысты кез-келген басқа мәселе.

Анықтау

7. ХАС мақсаттары үшін келесі терминдер төменде келтірілген мағыналарға ие:

- (a) Маңызды Тармақ Түсініктемесі - Аудиторлық қорытындыға енгізілген, қаржылық есептілікте тиісті түрде ұсынылған немесе ашылған мәселеге сілтеме жасайтын, аудитордың пайымдауынша, пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуіне негіз болатындай маңыздылығы бар параграф.
- (b) Басқа Маңызды Тармақ - аудиторлық қорытындыға енгізілген немесе қаржылық есептілікте ашылғандардан басқа, аудитордың пікірі бойынша пайдаланушылардың аудитті, аудитордың міндеттерін немесе аудиторлық есепті түсінуіне байланысты болатын мәселеге қатысты тармақ.

Талаптары

Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі

8. Егер аудитор пайдаланушылардың назарын қаржылық есеп беруде келтірілген немесе ашылған мәселеге аудару қажет деп санаса, аудитордың пікірі бойынша пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуі үшін маңызды болатын маңыздылығы бар болса, аудитор өзіне Аудиторлық есеп берудегі маңызды абзацқа назар аудару: (Сілт: Тарм. А5-А6)

- (a) Аудитордан мәселе бойынша 705 ХАС⁴ (Қайта қарастырылған) сәйкес пікірді өзгерту талап етілмейді; және
- (b) 701 ХАС қолданылған кезде, мәселе аудиторлық есепте айтылатын негізгі аудиторлық мәселе болып анықталған жоқ. (Сілт: Тарм. А1 – А3)

⁴ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

9. Аудитор аудиторлық есепке Маңызды тармақ Түсініктемесін енгізген кезде, аудитор:
- (a) Тармақты аудиторлық есептің жеке бөліміне «Маңыздылық Түсініктемесі» терминін қамтитын тиісті айдармен қосу;
 - (b) Тармаққа ерекше назар аударылатын мәселе туралы және қаржылық есептілікте мәселені толық сипаттайтын тиісті ақпаратты табуға болатын жерге нақты сілтеме қосыңыз. Тармақ тек қаржылық есептілікте ұсынылған немесе ашылған ақпаратқа қатысты болады; және
 - (c) Аудитордың пікірі көрсетілген мәселе бойынша өзгертілмегенін көрсету. (Сілт: Тарм. А7 – А8, А16 – А17)

Аудитор Есебіндегі Басқа Да Маңызды Тармақтар

10. Егер аудитор қаржылық есептілікте ұсынылған немесе ашылғаннан басқа, аудитордың пікірі бойынша пайдаланушылардың аудиті, аудитордың міндеттерін немесе аудиторлық есепті түсінуіне қатысты болатын мәселелерді хабарлау қажет деп санаса, аудитор міндетті аудиторлық есеп беруде Басқа да Маңызды тармағын қамтуы керек:
- (a) Егер ол заңмен немесе нормативтік актімен тиым салынбаған болса; және
 - (b) 701 ХАС қолданылған кезде, мәселе аудиторлық есепте айтылатын негізгі аудиторлық мәселе болып анықталған жоқ. (Сілт: Тарм. А9 – А14)
11. Аудитор аудиторлық есепке Басқа да Маңызды тармағын енгізген кезде, аудитор абзацты «Басқа да Маңызды тармақ» тақырыбымен немесе басқа тиісті тақырыптармен бөлек бөлімге қосады. (Сілт: Тарм. А15 – А17)

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

12. Егер аудитор аудиторлық есепте Маңыздылық Түсініктемесі немесе Басқа да Маңызды тармаққа арналған тармақты қосуды күтсе, аудитор осы күтуге және осы тармақтың тұжырымдамасына қатысты басқаруға құқығы бар адамдармен байланыс орнатады. (Сілт: Тарм. А18)

Қолданыс Және Өзгеде Түсіндірме Мәліметтер

Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі Және Аудиттің Негізгі Мәселелері Арасындағы Байланыс (Сілт: Тарм. 2, 8 (b))

- A1. Аудиттің негізгі мәселелері 701 ХАС-да аудитордың кәсіби шешімі бойынша ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитінде ең маңызды болып табылатын мәселелер ретінде анықталған. Аудиттің негізгі мәселелері ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитінен алынған маңызды нәтижелерді қамтитын басқару қабілетіне ие тұлғаларға хабарланған мәселелерден таңдалады.⁵ Аудиттің негізгі мәселелерін хабарлау қаржылық есептіліктің жоспарланған пайдаланушыларына аудитордың кәсіби пікірі бойынша аудиторлық іс-шарада ең маңызды болып табылатын мәселелерді түсінуге көмектесу үшін қосымша ақпарат ұсынады, сонымен қатар оларға ұйымды және аудиттелген қаржылық есептіліктегі маңызды басқару шешім салаларын түсінуге көмектесуі мүмкін. 701 ХАС қолданылған кезде, Маңызды Тармақтар түсініктемесін пайдалану жеке аудиторлық мәселелердің сипаттамасын алмастыра алмайды.
- A2. 701 ХАС сәйкес аудиттің маңызды мәселелері болып табылатын мәселелер аудитордың пайымдауы бойынша, пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуіне негіз бола алады. Мұндай жағдайларда аудитор 701 ХАС сәйкес аудиттің маңызды мәселесі ретінде хабарлағанда оның салыстырмалы маңыздылығына назар аударғысы немесе одан әрі назар аударғысы келуі мүмкін. Аудитор мұны Аудиттің Негізгі Мәселелері бөліміндегі басқа мәселелерге қарағанда (мысалы, бірінші мәселе ретінде) неғұрлым көрнекі түрде ұсыну арқылы немесе пайдаланушыларға қаржылық есептілікті түсінуде мәселенің маңыздылығын көрсету үшін негізгі аудиттің сипаттамасына қосымша ақпаратты қосу арқылы жасай алады.
- A3. 701 ХАС сәйкес негізгі аудиторлық мәселе ретінде анықталмаған мәселе болуы мүмкін (яғни аудитордың назар аударуын қажет етпегендіктен), бірақ аудитордың пікірі бойынша пайдаланушылардың қаржылық есептілікті (мысалы, кейінгі оқиға) түсінуі үшін маңызды болып табылады. Егер аудитор пайдаланушылардың назарын осындай мәселеге аудару қажет деп санаса, мәселе осы ХАС-на сәйкес аудиторлық есепте Маңызды Тармақ түсініктемесіне енгізіледі.

⁵ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас*, 16 тармақ

Маңызды Тармақтар Түсініктемесі Қажет Болуы Мүмкін

Жағдайлар (Сілт: Тарм. 4, 8)

- A4. 1-Қосымшада ерекше талаптардан тұратын ХАС көрсетілген, соған сәйкес белгілі бір жағдайларда аудитор аудиторлық қорытындыға Маңызды Тармақтар түсініктемесін қосуға міндетті. Мұндай жағдайларға келесілер жатады:
- Қаржылық есептіліктің заңмен немесе нормативтік актілермен белгіленген жүйесі заңмен немесе нормативтік актілермен белгіленгенбеген жағдайда қолайсыз болуы.
 - Пайдаланушыларға қаржылық есептілік арнайы мақсат жүйесіне сәйкес жасалғандығы туралы ескерту.
 - Аудиторға есеп беру күнінен кейін фактілердің белгілі болуы және аудитордың жаңа немесе түзетілген аудиторлық есепті ұсынуы (яғни кейінгі оқиғалар).⁶
- A5. Аудитор Маңызды тармақ түсініктемесін қосуды қажет деп санайтын жағдайларға мысалдар:
- Ерекше сот процестерінің немесе реттеушілік әрекеттердің болашақ нәтижелеріне қатысты белгісіздік.
 - Қаржылық есеп беру күні мен аудиторлық есеп беру күні арасында болатын маңызды кейінгі оқиға.⁷
 - Қаржылық есептілікке елеулі әсер ететін бухгалтерлік есептің жаңа стандартын (рұқсат етілген жағдайда) ерте қолдану.
 - Кәсіпорынның қаржылық жағдайына айтарлықтай әсер еткен немесе әсерін тигізетін үлкен апат.
- A6. Алайда, Маңызды Тармақтар түсініктемесін кеңінен қолдану аудитордың осындай мәселелер бойынша байланысының тиімділігін төмендетуі мүмкін.

Аудитор Есебіне Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Қосу (Сілт: Тарм. 9)

- A7. Аудиторлық қорытындыға Маңызды Тармақтар түсініктемесі бөлімін қосу аудиторлық пікірге әсер етпейді. Маңызды Тармақтар түсініктемесі бөлімі өзімен келесілерді ауыстырмайды:
- (a) Аудиторлық келісімнің нақты жағдайлары талап етілген кезде 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес өзгертілген қорытынды;

⁶ 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар*, 12(b) және 16 тармақтар

⁷ 560 ХАС, 6 тармақ

- (b) Қаржылық есептіліктегі қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі басшылықтан талап етілетін немесе әділ ұсынуға қол жеткізу үшін басқаша түрде қажет болатын ашып көрсетулер; немесе
- (c) Ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыру қабілетіне күмән келтіруі мүмкін жағдайлар мен шарттарға қатысты елеулі белгісіздік болғн кезде 570 ХАС (Қайта қарастырылған)⁸ талаптарына сәйкес есеп беру.

A8. A16-A17 тармақтары белгілі бір жағдайларда Маңызды Тармақтар түсініктемесін орналастыру бойынша қосымша нұсқаулық береді.

Аудитор Есебіндегі Басқа Да Маңызды Тармақтар (Сілт: Тарм. 10-11)

Басқа Да Маңызды Тармақ Қажет Болуы Мүмкін Жағдайлар

Пайдаланушылардың Аудитті Түсінуіне Қатысты

A9. 260 ХАС (қайта қаралған) аудитордан басқаруға құқығы бар тұлғалармен аудиттің жоспарланған көлемі мен уақыты туралы хабарлауды талап етеді, оған аудитор анықтаған маңызды тәуекелдер туралы хабарлама кіреді.⁹ Маңызды тәуекелдерге қатысты мәселелер аудиттің негізгі мәселелері ретінде анықталуы мүмкін болғанымен, басқа жоспарлау және ауқымды мәселелер (мысалы, жоспарланған аудиттің ауқымы немесе аудиттің мәнмәтінін қолдану) аудиттің маңызды мәселелері бола алмайды, өйткені 701 ХАС-да аудиттің негізгі мәселелері қалай анықталғандығы туралы айтылған. Алайда заң немесе нормативтік актілер аудитордан жоспарлау және ауқымды мәселелер туралы аудитордың есебінде хабарлауды талап етуі мүмкін немесе аудитор басқа мәселелер тармағында осындай мәселелер туралы хабарлауды қажет деп санайды.

A10. Аудитор келісімшарттан бас тарта алмайтын сирек жағдайда, басшылық жүктеген аудит көлемінің шектелуіне байланысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмаудың мүмкін әсері кең таралған болса да,¹⁰ аудитор аудитордың келісімнен бас тартуының не себепті мүмкін еместігін түсіндіру үшін аудиторлық есепке Басқа да Маңызды Тармақты енгізу қажет деп санай алады.

⁸ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), 22–23 тармақтар

⁹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 15 тармақ

¹⁰ 705 ХАС (Қайта қарастырылған) осы жағдайды талқылау үшін 13(b)(ii) тармағын қараңыз.

Пайдаланушылардың Аудитордың Міндеттерін Немесе Аудитордың Есебін Түсінуіне Қатысты

- A11. Заң, нормативтік актілер немесе заңнамадағы жалпыға бірдей қабылданған тәжірибе аудитордан қаржылық есептілік аудитіндегі аудитордың жауапкершіліктерін немесе олар бойынша аудиторлық есепті одан әрі түсіндіретін мәселелер бойынша егжей-тегжейлі түсінуді талап етуі немесе рұқсат етуі мүмкін. Егер Басқа Маңыздылық бөлімінде аудитордың пайымдауынша пайдаланушылардың аудитті, аудитордың міндеттерін немесе аудитордың есебін түсінуіне қатысты бірнеше мәселелер қамтылса, әр мәселе бойынша әр түрлі тақырыпшаларды қолдану пайдалы болуы мүмкін.
- A12. Басқа да Маңызды Тармақ аудитордың ХАС-тар бойынша аудитордың жауапкершілігінен басқа басқа есеп беру міндеттері бар жағдайларды (700 ХАС (Қайта қарастырылған) Басқа да Есеп беру Жауапкершілігі бөлімін қараңыз)¹¹ немесе аудитордан қосымша көрсетілген рәсімдер туралы есеп беруі немесе белгілі бір мәселелер бойынша пікір білдіруі сұралған жерде қарастырмайды.

Бірнеше қаржылық есептілік жиынтығы бойынша есеп беру

- A13. Кәсіпорын қаржылық есептіліктің бір жиынтығын жалпы мақсаттық жүйеге сәйкес (мысалы, ұлттық негізге) және басқа қаржылық есептіліктің басқа жалпы мақсаттық жүйеге (мысалы, Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттарына) сәйкес дайындауы және аудиторды тартуы мүмкін. қаржылық есептіліктің екі жиынтығы бойынша есеп. Егер аудитор шеңберлердің тиісті жағдайларда қолайлы болатындығын анықтаса, аудитор басқа қаржылық есеп беру жиынтығын сол ұйымның басқа жалпы ережеге сәйкес дайындағанына сілтеме жасай отырып, аудиторлық есепте Басқа тармақты қамтуы мүмкін. мақсат шеңбері және аудитор осы қаржылық есептілік туралы есеп берген.

Аудиторлық есепті таратуға немесе пайдалануға шектеу

- A14. Белгілі бір мақсатқа арналып жасалған қаржылық есептілік жалпы мақсат жүйесіне сәйкес жасалуы мүмкін, өйткені жоспарланған пайдаланушылар мұндай жалпы мақсаттағы қаржылық есептілік олардың қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыратынын анықтады. Аудиторлық есеп белгілі бір пайдаланушыларға арналған болғандықтан, аудитор аудиторлық есеп тек жоспарланған пайдаланушыларға арналған және басқа тараптарға

¹¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 43–44 тармақтар

таратылмауы немесе пайдаланылмауы керек деп, Басқа да Маңызды Тармақты енгізу қажет деп санауы мүмкін.

Аудитор Есебіне Басқа Да Маңызды Тармақ Бөлімін Қосу

А15. Басқа да Маңызды Тармақ мазмұны мұндай басқа мәселелердің қаржылық есептілікте ұсынылуын және ашылуын талап етпейтінін айқын көрсетеді. Басқа да Маңызды Тармақ аудиторға заңмен, ережелермен немесе басқа кәсіби стандарттармен, мысалы, ақпараттың құпиялылығына қатысты әдеп стандарттармен қамтамасыз етуге тыйым салынған ақпаратты қамтымайды. Басқа да Маңызды Тармақ сонымен қатар басшылық ұсынуы қажет ақпаратты қамтымайды.

Аудитор Есебінде Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Және Басқа Да Маңызды Тармақтар Бөліп Көрсету (Сілт: Тарм. 9, 11)

А16. Аудиторлық есепте Маңызды Тармақ түсініктемесі немесе Басқа да Маңызды тармақты орналастыру ақпараттың сипатына байланысты және аудитордың мұндай ақпараттың есеп беруді талап ететін басқа элементтермен салыстырғанда мақсатты пайдаланушыларға қатысты салыстырмалы маңыздылығына байланысты екендігіне байланысты. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес. Мысалға:

Маңызды Тармақтар Түсініктемесі

- Егер Маңызды Тармақтар түсініктемесі қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіне қатысты болса, оның ішінде аудитор заңдарда немесе нормативтік актілерде белгіленген қаржылық есептілік шеңберінің басқаша жолмен қабылданбайтындығын анықтайтын жағдайларды қоса алғанда,¹² аудитор аудиторлық пікірге тиісті мәнмәтін қамтамасыз ету үшін, Маңызды Тармақтар түсініктемесі бөлімін тікелей Пікір білдіруге Негіздеме бөлімінен кейін орналастыру қажет деп табуы мүмкін.
- Аудиторлық есепте Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімі ұсынылған кезде, Маңызды Тармақтар түсініктемесі бөлімі Аудиттің Негізгі Мәселелері бөліміне дейін немесе одан кейін ұсынылуы мүмкін, бұл аудитордың Маңызды Тармақтар түсініктемесіне енгізілген ақпараттың салыстырмалы маңыздылығына қатысты аудитордың шешіміне негізделген. Аудитор сонымен бірге «Маңыздылық Түсініктемесі» тақырыбына «Маңыздылық Түсініктемесі - Кейінгі Оқиға»

¹² Мысалы, 210 ХАС 19 тармағы *Аудиторлық тапсырмалардың ережелерін келісу*, және 14 тармағы ХАС 800, *Арнайы Қарастырулар—Арнайы Мақсатты Құрылымдарға Сәйкес Дайындалған Қаржылық Есеп Аудиті* талаптарына сәйкес

сияқты қосымша мәнмәтін қосып, Маңызды Тармақтар түсініктемесін Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімінде сипатталған жеке мәселелерден ажырата алады.

Басқа да Маңызды Тармақтар

- Аудиторлық есеп беруде Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімі ұсынылғанда және Басқа да Маңызды тармақ бөлімі қажет деп саналса, аудитор «Басқа да Маңызды тармақ» тақырыбына «Басқа да Маңызды тармақ – Аудит Ауқымы» сияқты қосымша мәтінмен қосуы мүмкін, бұл әрекет Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімінде сипатталған жеке мәселелерден Басқа да Маңызды тармақ бөлімін ерекшелеу үшін жасалады.
- Аудиторлық есепте қолданылған Басқа Есеп Беру Жауапкершіліктеріне қатысты мәселеге пайдаланушылардың назарын аудару үшін Басқа да Маңызды Тармақ енгізілсе, тармақ Басқа Заңдық Және Заңнамалық Талаптар Туралы Есеп бөліміне енгізілуі мүмкін.
- Аудитордың барлық жауапкершіліктеріне немесе пайдаланушылардың аудиторлық есепті түсінуіне қатысты болған кезде, Басқа Маңызды тармақ Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп пен Басқа Заңдық Және Нормативті Талаптар Туралы Есептен кейін жеке бөлім ретінде енгізілуі мүмкін.

- A17. 3 Қосымша аудиторлық есепте көрсетілген кезде Аудит Негізгі Мәселелері, Маңызды тармақ Түсініктемесі және Басқа да Маңызды Тармақ арасындағы өзара әрекеттесудің көрнекілігі болып табылады.
- 4 Қосымшадағы көрнекілік есеп аудиторлық есепте білікті пікірі бар және аудиттің негізгі мәселелері туралы хабарланбаған, бағаланған ұйымнан басқа ұйым үшін Маңызды Тармақ түсініктемесін қамтиды.

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас (Сілт: Тарм. 12)

- A18. 12 тармақта талап етілген хабарлама басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар аудитордың аудиторлық есеп беруде атап көрсетуге ниетті кез-келген нақты мәселелердің мәнін білуіне мүмкіндік береді және қажет болған жағдайда аудитордан қосымша түсініктеме алуға мүмкіндік береді. Егер аудиторлық есепте белгілі бір мәселе бойынша Басқа да Маңызды тармақты енгізу әрбір келесі келісім бойынша қайталанатын болса, онда аудитор, егер заңмен немесе нормативтік актілермен басқаша талап етілмесе, әрбір келісім бойынша хабарламаны қайталаудың қажет еместігін анықтай алады.

Қосымша 1

(Сілт: Тарм. 4, А4)

Маңызды Тармақтар Түсініктемесіне Талаптарды Қамтитын ХАС-р Тізімі

Бұл қосымша аудитордан белгілі бір жағдайларда аудитордың есебіне Маңызды Тармақ түсініктемесін енгізуді талап ететін басқа ХАС-тардағы тармақтарды анықтайды. Тізім ХАС талаптары мен байланысты өтінішті және басқа да түсіндірме материалдарды қарастырудың орнына жүрмейді.

- 210 ХАС, *Аудит Келісімдерінің Шарттарын Келісу* – 19(b) тармақ
- 560 ХАС, *Кейінгі Оқиғалар* – 12(b) және 16 тармақтар
- 800 ХАС (Қайта қарастырылған), *Арнайы Қарастырулар - Арнайы Мақсат Жүйесіне Сәйкес Дайындалған Қаржылық Есептіліктің Аудиті* – 14 тармақ

Қосымша 2

(Сілт: Тарм. 4)

Басқа да Маңызды Тармақтарға Талаптарды Қамтитын ХАС-р Тізімі

Бұл қосымша аудитордан белгілі бір жағдайларда Басқа да Маңызды тармақ аудитордың есебіне қосуды талап ететін басқа ХАС-тардағы тармақтарды анықтайды. Тізім ХАС талаптары мен байланысты өтінішті және басқа да түсіндірме материалдарды қарастырудың орнына жүрмейді.

- 560 ХАС, *Кейінгі Оқиғалар* –12(b) және 16 тармақтар
- 710 ХАС, *Салыстырмалы Ақпарат—Келістіру Көрсеткіштері Және Салыстырмалы Қаржылық Есептілік* – 13–14, 16–17 және 19 тармақтар

Қосымша 3

(Сілт: Тарм. 17)

Аудиттің Негізгі Мәселелерін, Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Және Басқа Да Маңызды Тармақтарды Қосатын Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

Осы көрнекілік аудитор есебінің мақсаты үшін келесідей жағдайлар қарастырылады:

- Құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға шығарылған, мекеменің қаржылық есептесіне толық жинақты аудит жүргізілген. Қаржылық есептеме сенімді ұсыну тұжырымдамасына сәйкес дайындалған. Бұл аудит топтың аудиті болып табылмайды (яғни, 600 ХАС¹ қолданылмайды).
- Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттары (ХҚЕС) сәйкес қаржылық есептілік ұйым басшылығымен дайындалған (жалпы мақсаттағы жүйе).
- 210 ХАС сәйкес аудит келісімінің ережесі қаржылық есептеме дайындауға басшылықтың міндетін көрсетеді.
- Аудитор алған қаржылық дәлелдемелер негізінде, түрлендірілген емес («он») пікір негізделген туралы тұжырымдамаға келді.
- Аудитке осы құзыреттегі бар тиісті әдептік талаптар қолданылады.
- Аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде, нәтижесінде 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес, мекеменің өз қызметін үздіксіз жалғастыра алуында маңызды күмән келуі мүмкін, жағдайлар немесе ережелерге байланысты, айтарлықтай белгісіздік жоқ туралы қорытынды жасады.
- Мекеменің өндірістік кәсіпорындарында есепті кезең мен аудиторлық қорытынды күні аралығында өрт болды, бұл туралы ақпаратты мекеме есепті кезеңнен кейінгі жағдай ретінде көрсетті. Аудитордың ойлауына сәйкес, қаржылық есептемені түсіну оның қолданушыларына бірінші кезектегі өте маңызды сұрақ. Сұрақ ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептеменің аудиті барысында аудитордан аса маңызды назар талап етпеді.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің маңызды сұрағына ақпарат хабарланды.
- Аудитор аудиторлық қорытынды күнінен бұрын барлық басқа ақпаратты алды және одан айтарлықтай бұрмалау таппады.
- Келісілген көрсеткіштер ұсынылды, оның үстіне қаржылық есептеме аудиті алдыңғы кезеңге басқа аудитормен жүргізілді. Бар заңдар немесе нормативті актілер аудиторға келісілген көрсеткіштерде алдыңғы аудитордың аудиторлық қорытындысына сілтеме жасауға тиым салынбайды, және аудитор көрсетілген қорытындыға сілтеме жасауға келіседі.
- Қаржылық есептемені құрудағы тексеретін жауапты тұлғалар, қаржылық есептемені дайындайтын жауапты тұлғалар емес.
- Қаржылық есептіліктің аудитінен басқа, аудиторға жергілікті заңдарда көзделген басқа да есеп беру міндеттері жүктелген.

¹ 600 ХАС, Арнайы Қарастырулар - Топтың Қаржылық Есептілігінің Аудиті (Құрамдас Аудиторлардың Жұмысын Қоса Алғанда)

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [Немесе Басқа Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептіліктің Аудиті Бойынша Есеп²

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғанда қаржылық есептілікке ескертулерді қамтиды.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайына және (және) қаржылық нәтижелеріне және оның ақша ағындарына қатысты қаржылық жағдайын (немесе *шынайы және әділ көзқарасын береді*) Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХКЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін ұсынады.

Пікір Білдіруге Негіздемe

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша жауапкершіліктеріміз бұдан әрі есепшоттын *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [*заңнамадағы*] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Маңызды Тармақтар түсініктемесі³

Компанияның өндіріс орындарындағы өрттің салдарын сипаттайтын қаржылық есептіліктің Х ескертпесіне назар аударамыз. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Аудиттің негізгі мәселелері - бұл біздің кәсіби пайымдауымыз бойынша, ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептіліктің аудитінде маңызды болған

² «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа заңдық және нормативтік талаптар бойынша есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

³ А16 тармағында атап өткендей, Маңызды Тармақтар түсініктемесіне енгізілген ақпараттың салыстырмалы маңыздылығы туралы аудитордың шешімі негізінде Аудиттің Негізгі Мәселелері бөліміне дейін немесе одан кейін ұсынылуы мүмкін..

мәселелер. Бұл мәселелер қаржылық есептілікке жүргізілген аудиттің шеңберінде және сол бойынша өз пікірімізді қалыптастыру барысында қарастырылды және біз бұл мәселелер бойынша жеке пікір бермейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]

Басқа Мәселе

ABC Компаниясының қаржылық есептемесіне аудиті 20X0 жылдың 31 желтоқсанына біткен бір жылға 20X0 жылдың 31 желтоқсандағы осы есептемеге түрлендірілмеген пікір атқан басқа аудитормен жүргізілді.

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық есептіліктен басқа ақпарат және ондағы аудиторлық есеп» секілді басқа тақырып]

[720 ХАС (Қайта қарастырылған) есептілігі талаптарына сай есеп беру –720 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Қосымшасындағы 1 көрнекілікті қараңыз.]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁴

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Күні]

⁴ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық негізде сәйкес келетін басқа терминдер

Қосымша 4

(Сілт: Тарм. А8)

Қолданыстағы Қаржылық Есептілік Жүйесінен Шығуына Байланысты Білікті Пікірді Қамтитын Және Маңызды Тармақтар Түсініктемесін Қосатын Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

Осы көрнекілік аудитор есебінің мақсаты үшін келесідей жағдайлар қарастырылады:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- ХҚЕС сәйкес қаржылық есептеме мекеменің басшылығымен дайындалған (жалпы мақсаттағы жүйе).
- 210 ХАС сәйкес аудиторлық тапсырманың ережесі қаржылық есептеме дайындауға басшылықтың міндетін көрсетеді.
- Қаржылық есептеме дайындауда қолданылатын тұжырымдамадан шегінуге байланысты ескертпемен пікір айтылды.
- Аудитке осы құзыретте қабылданған тиісті әдептік талаптар қолданылады.
- Аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде, нәтижесінде 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес, ұйымның өз қызметін үздіксіз жалғастыра алуында маңызды күмән келуі мүмкін, жағдайлар немесе ережелерге байланысты, айтарлықтай белгісіздік жоқ туралы қорытынды жасады.
- Қаржылық есеп беру күні мен аудиторлық есеп беру күні аралығында ұйымның өндірістік объектілерінде өрт болды, оны ұйым келесі оқиға ретінде жария етті. Аудитордың пайымдауынша, мәселе соншалықты маңызды, бұл пайдаланушылардың қаржылық есептілікті түсінуіне негіз болады. Бұл мәселе ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептілік аудиті кезінде аудиторлық назар аударуды қажет етпеді.
- 701 ХАС сәйкес аудиттерден аудиттің маңызды сұрақтары бойынша ақпаратты хабарлау туралы талап етілмейді, және ол бұны қандай да бір басқа себеппен жасау туралы шешім қабылдамады.
- Аудитор аудиторлық қорытынды күніне дейін өзге ақпарат алмады.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауаптылар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Аудитор қаржылық есептемесінің аудитіне қосымша жергілікті заңдармен қарастырылған басқа есептер құруда міндеттері бар.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп¹

Білікті Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғандағы қаржылық есептілікке ескертулерді қамтиды

Біздің ойымызша, біздің баяндамамыздың *Білікті Пікірге Негіздеме* бөлімінде сипатталған мәселенің әсерін қоспағанда, ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде әділетті түрде ұсынылады (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*) 20X1 ж. 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша Компания, және (*бұдан әрі*) қаржылық нәтижелері және кейін аяқталған жыл ішіндегі ақша ағындары Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталды.

Білікті Пікірге Негіздеме

Компанияның қысқа мерзімді нарықтағы бағалы қағаздары xxx бойынша қаржылық жағдай туралы есепте көрсетіледі. Басшылық бұл бағалы қағаздарды нарыққа шығарған жоқ, керісінше оларды ХҚЕС-тан ауытқу болып табылатын өзіндік құны бойынша белгіледі. Компанияның жазбаларында көрсетілгендей, егер басшылық нарыққа шығарылатын бағалы қағаздарды нарыққа шығарған болса, онда Компания жыл бойғы жиынтық кіріс туралы есепте xxx-нің іске асырылмаған шығынын мойындайтын еді. Қаржылық жағдай туралы есептегі бағалы қағаздардың баланстық құны 20X1 жылдың 31 желтоқсанында сол мөлшерге азайтылған болар еді, ал табыс салығы, таза табыс және акционерлік капитал сәйкесінше xxx, xxx және xxx азайтылған болар еді.

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша жауапкершіліктеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [*заңнамадағы*] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер

¹ «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Бойынша Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

біздің білікті пікірлерімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Маңызды Тармақтар түсініктемесі – Өрт салдарының әсері

Біз Компанияның өндіріс орындарындағы өрттің салдарын сипаттайтын қаржылық есептіліктің X ескертпесіне назар аударамыз. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Қаржылық Есептілікке Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі²

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Зандар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Күні]

² Немесе нақты құзыреттің құқықтық реттеуіне сәйкес өзге терминдер

710 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
САЛЫСТЫРМАЛЫ АҚПАРАТ—СӘЙКЕС КӨРСЕТКІШТЕР
ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2009 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Салыстырмалы Ақпарат Сипаты	2–3
Күшіне ену күні	4
Күшіне ену күні	5
Мақсаттары	6
Талаптары	
Аудиторлық Рәсімдер	7–9
Аудит бойынша Есеп Беру	10–19
Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал	
Аудиторлық Рәсімдер	A1
Аудит бойынша Есеп Беру	A2–A13
Қосымша: Аудитор Есебінің Көрнекіліктері	

Салыстырмалы Ақпарат—Сәйкес Көрсеткіштер және Салыстырмалы Қаржылық есептілік 710 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) қаржылық есептілік аудитіндегі салыстырмалы ақпаратқа аудитор жауапкершілігін қарастырады. Өткен кезең қаржылық есептілігі аудитін алдыңғы аудитор орындаған немесе орындамаған, алғашқы сальдоға қатысты 510 ХАС¹ талаптары мен нұсқауы қолданылады.

Салыстырмалы Ақпарат Сипаты

2. Ұйымның қаржылық есептілігінде көрсетілген салыстырмалы ақпарат сипаты қолданыстағы қаржылық есеп жүйесінің талаптарына тәуелді болады. Сол сияқты салыстырмалы ақпаратқа қатысты есеп беру бойынша аудитор жауапкершілігіне екі әртүрлі амалдар қолданылады. Қолданылуы тиіс амал әдетте заңнама немесе нормативтік актілермен белгіленеді, бірақ сондай-ақ келісімнің шартты аясында қолданыла алады.
3. Амалдар арасындағы маңызды аудит бойынша есеп беру ерекшеліктері мынадай болады:
 - (a) Сәйкес көрсеткіштер бойынша, қаржылық есептілік туралы аудиторлық пікір ағымдағы кезеңге бойынша қатысты
 - (b) Салыстырмалы қаржылық есептілік бойынша, аудиторлық пікір қаржылық есептілік көрсетілген әр кезеңге қатысты.

Бұл ХАС әр амал бойынша есеп беру бойынша аудитор талаптарын жекеше түрде қарастырады.

Күшіне ену күні

4. 2009 жылдың 15 желтоқсаннан басталатын немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептілікке қатысты күшіне енеді.

Мақсаттары

5. Аудитор мақсаттары мынадай:
 - (a) Қаржылық есептілікке енгізілген салыстырмалы ақпарат барлық елеулі қатынастарда салыстырмалы ақпарат жөнінде қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіндегі талаптарға сәйкес көрсетілгені бойынша жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алу; және
 - (b) Есеп беру бойынша аудитор жауапкершілігіне сәйкес есеп беру.

¹ 510 ХАС, *Бастапқы Аудиторлық Келісімдер- Алғашқы Сальдолар*

Анықтамалары

6. Осы ХАС мақсаттары үшін келесі терминдер төменде келтірілген мағыналарға ие:
- (a) Салыстырмалы ақпарат – Қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес бір немесе көп өткен кезең бойынша қаржылық есептілікке енгізілген сомалар немесе ашулар.
 - (b) Сәйкес көрсеткіштер – Алдыңғы мерзімдегі сомалар мен ашып көрсетулер ағымдағы мерзімдегі қаржылық есептіліктің бір бөлігі ретінде енгізілген және ағымдағы мерзіммен байланысты сомалар және басқа ашып көрсетулер мән мәтінінде оқуға арналған жағдай («ағымдағы мерзім көрсеткіштері»). Осы байланыстырылатын көрсеткіштер жеке қарастыруға болатын қаржылық есептілік емес, бірақ ағымдағы мерзімнің қаржылық есептіліктің ағымдағы мерзім көрсеткіштерінің мән мәтінінде қарастырылатын ажырамас бөлігі болып саналады.
 - (c) Салыстырмалы қаржылық есептілік – Алдыңғы мерзімдегі сомалар мен басқа ашып көрсетулер ағымдағы мерзімнің қаржылық есеп беруімен салыстыру үшін қолданылатын, бірақ ағымдағы мерзім үшін қаржылық есептіліктің бөлігі болып саналмайтын жағдай. Салыстырмалы қаржылық есептілікке енгізілген ақпараттың деңгейі ағымдағы мерзімнің қаржылық есеп беруімен салыстырылады.

Бұл ХАС үшін «өткен кезең» сілтемесі «өткен кезеңдер» ретінде оқылады, егер салыстырмалы ақпарат бір немесе одан да көп кезең бойынша сомаларды немесе ашып көрсетулерді анықтаса.

Талаптары

Аудиторлық Рәсімдер

7. Аудитор қаржылық есептілік қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес талап етілетін салыстырмалы ақпаратты қамтиды ма, жоқ па, және сондай ақпарат тиісті түрде топтастырылды ма, жоқ па деп санауы қажет. Және оған аудитордың төмендегіге берген бағалары кіреді:
- (a) Салыстырмалы ақпарат алдыңғы мерзімде ұсынылған сомалармен және басқа ашып көрсетулермен сәйкес келеді ме, немесе тиісті түзетулер немесе ашып көрсетулер жасалды ма; және
 - (b) Салыстырмалы ақпаратта көрсетілген есеп саясат ағымдағы мерзімнің есеп саясатына сәйкес пе, немесе тиісті түзетілер немесе ашып көрсетулер жасалды ма.

8. Егер ағымдағы кезеңдегі аудитті орындау кезінде аудитор салыстырмалы ақпараттың ықтимал елеулі бұрмалануын білсе, онда аудитор елеулі бұрмалаулардың орын алу-орын алмауы анықтау үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға қажетті болатыны ретінде сол сияқты қосымша аудиторлық шараларды орындауы тиіс. Егер аудитор алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша аудитын орындаса, онда ол сонымен қоса 560 ХАС² талаптарына сәйкес келуі тиіс. Егер алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі түзетілген болса, онда аудитор салыстырмалы ақпарат түзетілген қаржылық есептілікпен келісілгендігіне шешуі тиіс.
9. 580 ХАС³ сәйкес аудитор аудиторлық пікірде айтылған барлық кезеңдер бойынша жазбаша ұсынымдарды өтінеді. Аудитор сондай-ақ салыстырмалы ақпаратқа ықпал ететін алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі елеулі бұрмалануындағы түзетулерге қатысты жазбаша ұсынымды алады. (Сілт: Тарм. А1)

Аудит бойынша Есеп Беру

Сәйкес көрсеткіштер

10. Сәйкес көрсеткіштер көрсетілсе, аудиторлық пікір бойынша нақты сілтемелер 11, 12 және 14-шы тармақтарда қарастырылған жағдайларда ғана аудиторлық есепте көрсетіледі. (Сілт: Тарм. А2)
11. Егер алдыңғы кезеңдегі аудиторлық есепте, бұрын берілгендей, білікті пікір, пікірді ескерту немесе теріс пікір болған болса және өзгеріске себеп болған мәселе шешілмеген болса, аудитор аудитордың пікірін ағымдағы кезеңдегі қаржылық есептілікте өзгертеді. Аудиторлық есеп берудегі Өзгерістер үшін Негіздеме тармағында аудитор не:
 - (a) Ағымдағы кезеңнің мәселесіне ықпалдар немесе ықтимал ықпалдары елеулі болғанда, түрлендіру керектігін тудыратын мәселені сипаттауда ағымдағы кезеңнің көрсеткіштері мен сәйкес көрсеткіштердің екеуін қарастырады; немесе
 - (b) Басқа жағдайда, келесі түсіндіреді: аудиторлық пікір модификацияланды, себебі ағымдағы кезеңнің көрсеткіштері мен сәйкес көрсеткіштердің салыстырылатындығына шешілмеген мәселенің ықпалдары мен ықтимал ықпалдары орын алады. (Сілт: Тарм. А3-А5)
12. Егер аудитормен алынған дәлел бойынша елеулі бұрмалаулар модификацияланбаған мәселе шығарылған алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінде орын алса, сәйкес көрсеткіштер тиісті түрде

² 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар*, 14-17 тармақтар

³ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсыныстар*, 14 тармақтар

түзетілмесе, немесе сәйкесті ашып көрсетулер жасалса, аудитор енгізілген сәйкес көрсеткіштерге қарай модификацияланған ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша аудиторлық есепте кәсіптік, теріс пікір айтуы қажет немесе пікір айтудан бас тартады. (Сілт: Тарм. А6)

Алдыңғы Аудитор Аудитті Орындаған Алдыңғы Кезеңнің Қаржылық Есептілігі

13. Егер алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аудитін алдыңғы аудитор орындаса, және аудитор заңнамаға сай сәйкес көрсеткіштер бойынша алдыңғы аудитор есебіне сүйене алса немесе сүйенуге шешім қабылдаса, аудитор аудиторлық есепке Басқа Түсіндірмелі мәлімдейді:
 - (a) Алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аудитін алдыңғы аудитор орындаған;
 - (b) Алдыңғы аудитор білдірілген пікір түрі және, егер пікір модификацияланса, соның себептері; және
 - (c) Есепті ұсыну күні. (Сілт: Тарм. А7)

Алдыңғы Кезеңнің Қаржылық Есептілігіне Аудитінің Жүргізілмеуі

14. Егер алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аудиті орындалмаса, аудитор сәйкес көрсеткіштер аудитінің орындалмағаны бойынша ақпаратты Басқа да Маңызды тармақ аудиторлық есепте көрсетеді. Мұндай мәлімдеме, алайда, алғашқы сальдолар ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне елеулі әсер ететін бұрмалауларды анықтамайтыны туралы аудиторды жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел алуға аудитор жауапкершілігінен босатпайды. (Сілт: Тарм. А8)⁴

Салыстырмалы Қаржылық Есептілік

15. Салыстырмалы қаржылық есептілік көрсетілсе, аудиторлық пікір қаржылық есептілік көрсетілген мен аудиторлық пікір білдірілген әр кезеңге қатысты болады. (Сілт: Тарм. А9-А10)
16. Ағымдағы кезеңнің аудитімен байланысты өткен кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша есеп беру кезінде, егер сол сияқты өткен кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша аудиторлық пікір аудитор алдыңғы кезеңде айтқан пікірден ерекшеленсе, онда аудитор 706 ХАС⁵ (Қайта қарастырылған) сәйкес Басқа да Маңызды тармақ әр түрлі пікір шын мәніндегі себептерін ашып көрсетеді. (Сілт: Тарм. А11)

⁴ 510 ХАС, 6 тармақ

⁵ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсіндірмесі және Басқа да Маңызды Тармақтар*, 8 тармақ

Алдыңғы Аудитормен Аудит Жүргізілген Алдыңғы Кезеңнің Қаржылық Есептілігі

17. Егер алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аудитін алдыңғы аудитор орындаса, ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша пікір айтуды толтыру ретінде, аудитор төмендегілерді Басқа да Маңызды тармақ ашып көрсетеді:
- (a) алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аудитін алдыңғы аудитор орындаған;
 - (b) алдыңғы аудитор білдірілген пікір түрі және, егер пікір модификацияланса, соның себептері; және
 - (c) есепті ұсыну күні,
- алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша алдыңғы аудитор есебі қаржылық есептілікпен қайта шығарылған болса.
18. Егер аудитордың қорытындысы алдыңғы аудитор түрлендірусыз бұрында есеп берген алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігіне ықпал ететін елеулі бұрмалау орын алса, аудитор субъект басшылығының сәйкесті деңгейіне бұрмалау туралы, және, барлық өкілетті тұлғалар субъектті басқаруға қатысқанша,⁶ өкілетті тұлғаларға ақпарат беріп, алдыңғы аудиторды хабарлар етуді өтінеді. Егер алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі түзетілсе, және алдыңғы аудитор алдыңғы кезеңнің түзетілген қаржылық есептілігі бойынша жаңа аудиторлық есепті қайта жариялауға ризалылығын білдірсе, аудитор тек ағымдағы кезең бойынша ғана есеп береді. (Сілт: Тарм. А12)

Алдыңғы Кезеңнің Қаржылық Есептілігіне Аудиттің Жүргізілмеуі

19. Егер алдыңғы кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттелмеген болса, аудитор басқа мәселелердің тармағында салыстырмалы қаржылық есептілік аудиттелмегенін көрсетеді. Алайда мұндай есеп аудиторды бастапқы баланста ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне айтарлықтай әсер ететін бұрмалаушылықтар болмайтындығы туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу талабынан босатпайды. (Сілт: Тарм. А13).⁷

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал

⁶ 260 ХАС, *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 13 тармақ

⁷ 510 ХАС, 6 тармақ

Аудиторлық Рәсімдер

Жазбаша Ұсынымдар (Сілт: Тарм. 9)

- A1. Салыстырмалы қаржылық есептілігі жағдайында, жазбаша ұсынымдар аудиторлық есепте баяндалған барлық кезеңдер бойынша жасалады, себебі субъект басшылығы алдыңғы кезеңде олар жасаған жазбаша ұсынымдар тиісті қалатынын қайта растауы керек. Сәйкес көрсеткіштер жағдайында, жазбаша ұсынымдар ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша жасалады, себебі аудитор сәйкес көрсеткіштерді қарастыратын қаржылық есептілік бойынша айтады. Алайда, аудитор салыстырмалы қаржылық есептілікке ықпал ететін алдыңғы кезеңнің қаржылық есеп елеулі бұрмалануын жою үшін мәлімделген кез-келген мәлімдеме жөніндегі ерекше жазбаша ұсынымды өтінеді.

Аудит бойынша Есеп Беру

Сәйкес Көрсеткіштер

Аудиторлық Пікірде Сілтеменің болмауы (Сілт: Тарм. 10)

- A2. Аудиторлық пікір сәйкес көрсеткіштерге қатысы жоқ, себебі аудиторлық пікір ағымдағы кезеңнің жалпы қолданыстағы қаржылық есептілігі, сәйкес көрсеткіштер бойынша айтылады.

Шешілмеген Өткен Кезең Бойынша Аудиторлық Есепті Түрлендіру (Сілт: Тарм. 11)

- A3. Өткен кезең бойынша аудиторлық есеп, бұрында шығарылған ретінде, кәсіптік пікір, пікір айтудан бас тарту, теріс пікірді анықтаса, және модификацияланған пікірді тудыратын мәселе қолданыстағы қаржылық есеп жүйесіне сәйкес қаржылық есептілікте есепке алынған немесе ашып көрсетілген болса, ағымдағы кезең бойынша аудиторлық пікір алдыңғы түрлендіруді қарастыруы қажет жоқ.
- A4. Өткен кезең бойынша аудиторлық есеп, бұрында шығарылған ретінде, модификацияланбаған болса, түрлендіруді тудыратын шешілмеген мәселенің ағымдағы кезеңнің көрсеткіштеріне қатысы болмайды. Дегенмен, кәсіптік пікір, пікір айтудан бас тарту, теріс пікір ағымдағы мен сәйкес көрсеткіштер салыстырылғандығына ықпалдар немесе ықтимал ықпалдары себебімен ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне қажет болады.
- A5. Аудиторлық есептің көрнекі мысалдары, егер алдыңғы кезең бойынша аудиторлық есеп модификацияланған пікір мен түрлендіруді тудыратын алдыңғы кезеңнің аудиторлық есебі шешілмесе, Қосымшаның 1 және 2 Көрнекіліктерінде орын алады.

Алдыңғы Кезеңдегі Қаржылық Есептіліктегі Бұрмаланулар (Сілт: Тарм. 12)

- А6. Өткен кезеңнің бұрмаланған қаржылық есептілігі түзетілмеген болса және аудиторлық есеп қайта шығарылмаса, бірақ сәйкес көрсеткіштер тиісті түрде қайта мәлімденген болса, немесе тиісті ашып көрсетулер ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша жасалған болса, аудиторлық есеп жағдайларды қарастыру, керек болса, қаржылық есептілікте табылуы мүмкін мәселені толығымен сипаттайтын ашуларға қатысты Маңызды тармақ Түсіндірмесін қосады. (706 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз).

Алдыңғы Аудитормен Аудит Жүргізілген Алдыңғы Кезеңнің Қаржылық Есептілігі (Сілт: Тарм. 13)

- А7. Егер алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аудитін алдыңғы аудитор орындаса, және аудитор заңнамаға сай сәйкес көрсеткіштер бойынша алдыңғы аудитордың есебіне сүйене алса, аудиторлық есептің көрнекі мысалы бұл Қосымшаның 3 Көрнекілігінде көрсетілді.

Аудит Жүргізілмеген Алдыңғы Кезең Қаржылық Есептілігі (Сілт: Тарм. 14)

- А8. Егер аудитор алғашқы сальдоға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ала алмаса, аудитордан тиісінше 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес қаржылық есептілік туралы білікті пікірін білдіруі немесе пікірден бас тартуын 705 ХАС⁸ (Қайта қарастырылған) талап етеді. Егер аудитор бастапқы баланста ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне елеулі әсер ететін бұрмалаушылықтар жоқ екендігі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу кезінде айтарлықтай қиындықтарға тап болса, аудитор мұны 701 ХАС⁹ сәйкес аудиттің негізгі мәселесі ретінде анықтай алады.

Салыстырмалы Қаржылық Есептілік

Аудитор Пікіріне Сілтеме (Сілт: Тарм. 15)

- А9. Салыстырмалы қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп ұсынылған кезеңдердің әрқайсысына арналған қаржылық есептілікке қатысты болғандықтан, аудитор басқа кезеңдегі қаржылық есептілікке басқа аудитордың пікірін білдіре отырып, білікті пікірін немесе теріс пікірін білдіруі, пікірден бас тартуы немесе бір немесе бірнеше кезеңге қатысты Маңыздылық Тармақ Түсініктемесін қамтуы мүмкін.
- А10. Аудитор ағымдағы жылдағы аудиторлық қызметке және алдыңғы кезеңге байланысты ағымдағы және өткен кезеңдегі қаржылық есептілік туралы есеп беруі қажет болса, аудиторлық есептің көрнекі

⁸ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірге Өзгертулер*

⁹ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудиторлық Есебіндегі Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

мысалы, өзгертілген пікір енгізілген және өзгеріске негіз болған мәселе шешілмеген, Қосымшаның 4 Көрнекілігінде келтірілген.

Өткен Кезеңнің Қаржылық Есептілігі Бойынша Алдыңғы Пікірден Ерекшеленетін Пікір Білдіру (Сілт: Тарм. 16)

A11. Ағымдағы кезеңнің аудитіне байланысты алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі туралы есеп беру кезінде, егер аудитор қаржылық есептілікке елеулі әсер ететін жағдайлар немесе оқиғалар туралы хабардар болса, алдыңғы кезеңдегі қаржылық есептілік туралы пікір бұрын айтылған пікірден өзгеше болуы мүмкін. Кейбір заңнамаларда аудитордың алдағы кезеңдегі қаржылық есептілікте аудитордың бұрын шығарылған есебіне тәуелді болуын болдырмауға бағытталған қосымша есеп беру міндеттері болуы мүмкін.

Алдыңғы Аудитормен Аудит Жүргізілген Алдыңғы Кезеңнің Қаржылық Есептілігі (Сілт: Тарм. 18)

A12. Алдыңғы аудитор алдыңғы кезеңдегі қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есепті қайта шығаруға қабілетсіз немесе оны шығарғысы келмеуі мүмкін. Аудиторлық есептің басқа тармағында алдыңғы аудитор түзетулер енгізілгенге дейінгі алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі туралы есеп бергені көрсетілуі мүмкін. Сонымен қатар, егер аудитор аудиторлық қызметпен айналысса және түзетудің орындылығы туралы қанағаттандыру үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алса, аудиторлық есеп келесі абзацты да қамтуы мүмкін:

20X2 қаржы есептілігіне жүргізілген аудиттің шеңберінде біз сондай-ақ XX ескертпеде сипатталған 20X1 қаржы есептілігіне түзетулер енгізу үшін қолданылған түзетулерді тексердік. Біздің ойымызша, мұндай түзетулер орынды және дұрыс қолданылған. Біз компанияның 20X1 қаржылық есептілігіне түзетулерден басқа аудит, қарау немесе кез-келген рәсімдерді қолданумен айналыспадық, сәйкесінше біз тұтастай алғанда алынған 20X1 қаржылық есептілігіне қатысты пікір немесе кез-келген өзге де растау білдірмейміз.

Аудит Жүргізілмеген Алдыңғы Кезең Қаржылық Есептілігі (Сілт: Тарм. 19)

A13. Егер аудитор бастапқы сальдоға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмаса, аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес қаржылық есептілік туралы білікті пікірін білдіруге немесе пікірін жокқа шығаруға 705 ХАС (Қайта қарастырылған) талап етеді. Егер аудитор бастапқы баланста ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне елеулі әсер ететін бұрмалаушылықтар жоқ екендігі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу кезінде айтарлықтай қиындықтарға тап болса, аудитор мұны 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселесі ретінде анықтай алады.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А5, А7, А10)

Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Көрнекіліктер

1 Көрнекілік – Сәйкес Көрсеткіштер

Осы көрнекілік аудитор есебінің мақсаты үшін келесідей жағдайлар қарастырылады:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС¹ қолданылмайды).
- Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттары (ХКЕС) сәйкес қаржылық есептеме мекеменің басшылығымен дайындалған (жалпы мақсаттағы жүйе).
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС² қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Алдыңғы кезеңдегі аудиторлық есеп, бұрын шығарылған, білікті пікірді қамтыды.
- Шешілмеген түрлендірудің туындауына себеп болатын мәселе.
- Мәселенің ағымдағы кезеңнің көрсеткіштеріне әсері немесе ықтимал әсері маңызды болып табылады және ағымдағы кезең көрсеткіштеріне қатысты аудитордың пікірін өзгертуді талап етеді.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде, нәтижесінде 570 ХАС³ (Қайта қарастырылған) сәйкес, ұйымның өз қызметін үздіксіз жалғастыра алуында маңызды күмән келуі мүмкін, жағдайлар немесе ережелерге байланысты, айтарлықтай белгісіздік жоқ туралы қорытынды жасады.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС-на сәйкес хабарлауға міндетті емес және басқаша шешім қабылдаған жоқ.
- Аудитор аудиторлық қорытынды күніне дейін өзге ақпарат алмады.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауаптылар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Аудитор қаржылық есептемесінің аудитіне қосымша жергілікті заңдармен қарастырылған басқа есептер құруда міндеттері бар.

¹ 600 ХАС, Арнайы Қарастырулар - Топтың Қаржылық Есептілігінің Аудиті (Құрамдас Аудиторлардың Жұмысын Қоса Алғанда)

² 210 ХАС, Аудиторлық Келісім Шарттарын Келісу

³ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), Үздіксіз Қызмет

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп⁴

Білікті Пікір

Біз ABC компаниясының көмекші қаржылық есептілігі аудитін орындағанбыз. Бұл 20X1 ж. 31 желтоқсанындағы баланстан және табыстар бойынша есептен, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есептіліктен және аяқталған жыл бойынша ақшалай қозғалыс туралы есеп пен шын мәніндегі бухгалтерлік саясат тұжырымдамасы мен басқа түсіндірмелі ақпараттан тұрады.

Қаржылық есептілік бойынша субъект басшылығы⁵ жауапкершілігі

Субъект басшылығы Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына⁶ сәйкес бұл қаржылық есептілікті дайындау мен әділ түрде көрсетуге, сонымен қоса субъект басшылығының алаяқтық немесе қателерден туындаған елеулі бұрмаланбаған қаржылық есептілікті дайындаудың керектігіне шешімі бойынша қажетті болатын ішкі бақылауға жауапты болады.

Аудитор жауапкершілігі

Біз аудитімізге негізделген бұл қаржылық есептілік туралы пікір айтуға жауаптымыз. Біз Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сәйкес аудитті орындап жатқанбыз.

Бұл стандарттарға сай біз әдептану талаптарына сәйкес келіп, шоғырландырылған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы туралы ақылға қонымды сенімділік беру үшін аудитті жоспарлап орындауымыз тиіс. Аудитке қаржылық есептілік сомалары мен ашулары бойынша аудиторлық дәлел алу үшін шаралардың орындалуы жатады. Таңдалған шаралар аудиторлық пікірге, сонымен қоса алаяқтық немесе қателерден туындаған шоғырландырылған қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының тәуекелін бағалауға тәуелді болады. Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын шараларды орындау мақсатымен, бірақ субъект ішкі бақылауының нәтижелілігі туралы пікір айту мақсатынсыз субъект қаржылық есептілікті дайындауы мен

⁴ «Қаржылық есептілік бойынша есеп беру» тақырыпшасы жағдайларға қажет емес, «Басқа заңды мен реттеуші талаптар туралы есеп беру» екінші тақырыпшасы қолданылмаса.

⁵ Немесе белгілі бір заңды құзырлы аймақтағы заңды жүйенің шеңберіндегі басқа термин.

⁶ Егер субъект басшылығы жауапкершілігі әділ және дұрыс көзқарас беретін қаржылық есептілікті дайындау болса, бұл келесі сияқты оқылады: «Субъект басшылығы Халықаралық Қаржы Есептілігінің Стандарттарына мен сәйкес әділ және дұрыс көзқарасты беретін қаржылық есептілікті дайындауға жауапты болады.

әділ көрсетуіне⁴ байланысты.⁵ Аудит сондай-ақ қолданылған есеп саясатының сәйкестігін, субъект басшылығының бухгалтерлік бағалаудың тиістілігін бағалаудан, сондай-ақ шоғырландырылған қаржылық есептіліктің жалпы сипаттағы көрсетуінің бағалаудан тұрады.

Пікірімізше алған аудиторлық дәлел аудиторлық пікір негізін салуға жеткілікті мен тиісті болады.

Кәсіптік Пікір Негізі

Қаржылық есептіліктегі Х жазулары бойынша, еш қорлар өтелімі Халықаралық Қаржы Есеп Стандартынан ауытқуларды құрастыратын қаржылық есептілікте берілмеген. Субъект басшылығы алдыңғы қаржылық жылдың басында мынаған шешім қабылдай отырып, біз бұл жылға қатысты қаржылық есептілік бойынша біздің аудиторлық пікіріміз айтуға мәжбүрміз. Қорлар тозуын біркелкі түрде есептеу әдісі мен ғимарат үшін 5% жылдық ставка мен жабдықтау үшін 20% ставка негізінде, жылдың шығыны 20X1 жылда xxx есе көбейтіліп, 20X0 жылда xxx көбейтілуі тиіс; материалдық қорлар 20X1, 20X0 жылдағы xxx-нің шоғырландырылған тозуы арқылы төмендетіле отырып, шоғырландырылған шығындар 20X1 және 20X0 жылдарда xxx есе көбейтіледі.

Кәсіптік Пікір

Пікірімізше, Кәсіптік Пікір Негізінде баяндалған мәселелердің ықпалдарына қарамай, қаржылық есептілік Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына сәйкес барлық елеулі қатынастарда ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанындағы қаржылық ұстанымды, қаржылық шаруашылығын, жабылған жыл бойынша ақшалай қазғалыстарын әділ мен дұрыс көрсетеді.

Басқа заңды мен реттеуші талаптар бойынша есеп беру

[Аудиторлық есептік бөлімінің нысаны мен мазмұны аудитордың басқа есеп жауапкершіліктеріне қатысты.]

[Аудитор қол қоюы]

⁴ 10 Сілтемеге сәйкес, бұл мынадай оқылады: «Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын шараларды орындау мақсатымен, бірақ субъект ішкі бақылауының нәтижелілігі туралы пікір айту мақсатынсыз субъекті шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауы мен әділ көрсетуіне қатысты.»

⁵ Егер аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың нәтижелілігі туралы пікір айтуға жауапты болса, бұл мынадай оқылады: «Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын аудиторлық шаралар әзірлеу үшін субъект шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауы мен әділ көрсетуіне тән болады.» 10 Сілтемеге сәйкес, бұл мынадай оқылады: «Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын аудиторлық шаралар әзірлеу үшін субъект әділ және дұрыс көзқарасты беретін шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауына қатысты.»

САЛЫСТЫРМАЛЫ АҚПАРАТ—СӘЙКЕС КӨРСЕТКІШТЕР ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК

[Аудиторлық есептің датасы]

[Аудитор мекен жайы]

Сурет 2 – сәйкес көрсеткіштер (Сілт: Тарм. А5)

11(b) тармақта баяндалған жағдайларды сипаттайтын есеп, мысалы:

- Бұрында шығарылған, өткен кезең бойынша аудиторлық есеп кәсіптік пікірді қамтиды.
- Түрлендіру керектігін тудыратын мәселе шешілмеген.
- Ағымдағы кезеңнің көрсеткіштеріне мәселенің ықпалдары немесе ықтимал ықпалдары елеулі болып, бірақ ағымдағы кезеңнің көрсеткіштері мен корреспонденцияланатын салыстырылатындығына шешілмеген мәселенің ықпалдары немесе ықтимал ықпалдары себебімен көрсеткіштердің аудиторлық пікірді түрлендіруді талап етеді.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті адресат]

Қаржылық есептілік бойынша есеп⁶

Біз ABC компаниясының көмекші қаржылық есептілігі аудитін орындағанбыз. Бұл 20X1 ж. 31 желтоқсанындағы баланс пен табыстар бойынша есептен, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есептіліктен және аяқталған жыл бойынша ақшалай қозғалыс туралы есеп пен шын мәніндегі бухгалтерлік саясат тұжырымдамасы мен басқа түсіндірмелі ақпараттан тұрады.

Қаржылық есептілік бойынша субъект басшылығы⁷ жауапкершілігі

Субъект басшылығы Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына⁸ сәйкес бұл қаржылық есептілікті дайындау мен әділ түрде көрсетуге, сонымен қоса субъект басшылығының алаяқтық немесе қателерден туындаған елеулі бұрмаланбаған қаржылық есептілікті дайындаудың керектігіне шешімі бойынша қажетті болатын ішкі бақылауға жауапты болады.

Аудитор жауапкершілігі

Біз аудитімізге негізделген бұл қаржылық есептілік туралы пікір айтуға жауаптымыз. Біз Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сәйкес аудитті орындап жатқанбыз. Бұл стандарттарға сай біз әдептану талаптарына сәйкес

⁶ «Қаржылық есептілік бойынша есеп беру» тақырыпшасы жағдайларға қажет емес, «Басқа заңды мен реттеуші талаптар туралы есеп беру» екінші тақырыпшасы қолданылмаса.

⁷ Немесе белгілі бір заңды құзырлы аймақтағы заңды жүйенің шеңберіндегі басқа термин.

⁸ Егер субъект басшылығы жауапкершілігі әділ және дұрыс көзқарас беретін қаржылық есептілікті дайындау болса, бұл келесі сияқты оқылады: «Субъект басшылығы Халықаралық Қаржы Есептілігінің Стандарттарына сәйкес әділ және дұрыс көзқарасты беретін қаржылық есептілікті дайындауға жауапты болады.»

келіп, шоғырландырылған қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалануы туралы ақылға қонымды сенімділік беру үшін аудитті жоспарлап орындауымыз тиіс.

Аудитке қаржылық есептілік сомалары мен ашулары бойынша аудиторлық дәлел алу үшін шаралардың орындалуы жатады. Таңдалған шаралар аудиторлық пікірге, сонымен қоса алаяқтық немесе қателерден туындаған шоғырландырылған қаржылық есептілік елеулі бұрмалануының тәуекелін бағалауға тәуелді болады. Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын шараларды орындау мақсатымен, бірақ субъект ішкі бақылауының нәтижелілігі туралы пікір айту мақсатынсыз субъект қаржылық есептілікті дайындауы мен әділ көрсетуіне⁹ байланысты.¹⁰ Аудит сондай-ақ қолданылған есеп саясатының сәйкестігін, ұйым басшылығының бухгалтерлік бағалаудың тиістілігін бағалаудан, сондай-ақ шоғырландырылған қаржылық есептіліктің жалпы сипаттағы көрсетілуін бағалаудан тұрады.

Пікірімізше алған аудиторлық дәлел аудиторлық пікір негізін салуға жеткілікті мен тиісті болады.

Кәсіптік Пікір Негізі

Біз 20X0 жыл бойынша ABC компаниямен аудитор лауызымына тағайындалғандықтан, біз бұл кезеңнің басында физикалық түгендеудің санағына шолуды жүргізе алмаймыз немесе баламалы құралдар арқылы түгендеу сандарына ризалылығымызды білдіре алмадық. Алғашқы түгендеу әрекеттердің нәтижелерін анықтауға ықпал ететінімен, біз әрекеттердің нәтижелерін түзетулер мен алғашқы бөлінбеген пайда 20X0 жылға қажетті болар мүмкіндігін анықтай алмадық. 20X0 жылдың 31 желтоқсанында жабылған кезең бойынша қаржылық есептілік туралы аудиторлық пікіріміз модификацияланды. Ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігі бойынша пікіріміз ағымдағы кезеңнің көрсеткіштері мен корреспонденцияланатын салыстырылатындығына шешілмеген мәселенің ықпалдары немесе ықтимал ықпалдары себебімен сондай-ақ модификацияланды.

Кәсіптік Пікір

⁹ 15 Сілтемеге сәйкес, бұл мынадай оқылады: «Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын шараларды орындау мақсатымен, бірақ субъект ішкі бақылауының нәтижелілігі туралы пікір айту мақсатынсыз субъекті шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауы мен әділ көрсетуіне қатысты.»

¹⁰ Егер аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың нәтижелілігі туралы пікір айтуға жауапты болса, бұл мынадай оқылады: «Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын аудиторлық шаралар әзірлеу үшін субъект шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауы мен әділ көрсетуіне тән болады.» 15 Сілтемеге сәйкес, бұл мынадай оқылады: «Тәуекелді бағалауда, аудитор пікірінше ішкі бақылау жағдайларға тән болатын аудиторлық шаралар әзірлеу үшін субъект әділ және дұрыс көзқарасты беретін шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауына қатысты.»

САЛЫСТЫРМАЛЫ АҚПАРАТ—СӘЙКЕС КӨРСЕТКІШТЕР ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК

Пікірімізше, Кәсіптік Пікір Негізінде баяндалған мәселелердің ықпалдарына қарамай, қаржылық есептілік Халықаралық Қаржы Есеп Стандарттарына сәйкес барлық елеулі қатынастарда ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанындағы қаржылық ұстанымды, қаржылық шаруашылығын, жабылған жыл бойынша ақшалай қозғалыстарын әділ мен дұрыс көрсетеді.

Басқа заңды мен реттеуші талаптар бойынша есеп беру

[Аудиторлық есептік бөлімінің нысаны мен мазмұны аудитордың басқа есеп жауапкершіліктеріне қатысты.]

[Аудитор қол қоюы]

[Аудиторлық есептің датасы]

[Аудитор мекен жайы]

3 Көрнекілік – Сәйкес Көрсеткіштер

Осы көрнекілік аудитор есебінің мақсаты үшін келесідей жағдайлар қарастырылады:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- ХҚЕС сәйкес қаржылық есептілік ұйым басшылығымен дайындалған (жалпы мақсаттағы жүйе).
- 210 ХАС сәйкес аудит келісімінің ережесі қаржылық есептеме дайындауға басшылықтың міндетін көрсетеді.
- Аудитор алған қаржылық дәлелдемелер негізінде, түрлендірілген емес («он») пікір негізделген туралы тұжырымдамаға келді.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде, нәтижесінде 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес, ұйымның өз қызметін үздіксіз жалғастыра алуында маңызды күмән келуі мүмкін, жағдайлар немесе ережелерге байланысты, айтарлықтай белгісіздік жоқ туралы қорытынды жасады.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС-на сәйкес хабарлауға міндетті емес және басқаша шешім қабылдаған жоқ.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алды және басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамады.
- Тиісті цифрлар келтіріліп, алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі алдыңғы аудитормен тексерілді.
- Аудиторға заңнамаға немесе ережеге сәйкес тиісті цифрлар туралы алдыңғы аудитордың есебіне сілтеме жасауға тыйым салынбаған және осылай шешті.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты тұлғалардан бөлек болып табылады.
- Қаржылық есептіліктің аудитінен басқа, аудиторға жергілікті заңдарда көзделген басқа да есеп беру міндеттері жүктелген.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Адресатқа]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп¹¹

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулер бар.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайына және (оның) қаржылық нәтижелеріне және оның ақша ағындарына қатысты қаржылық жағдайын (немесе *шынайы және әділ көзқарасын*) Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін ұсынады.

Пікір үшін Негіздеме

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдемелер біздің аудиторлық қорытындымызға негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Басқа Мәселе

20X0 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жылдағы Компанияның қаржылық есебін басқа аудитор тексерді, ол 20X1 жылдың 31 наурызында осы есептер бойынша өзгертілмеген пікір білдірді.

Басқа ақпарат [немесе қажет болған жағдайда «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басқа заңды мен реттеуші талаптар бойынша есеп беру

[Аудиторлық есептік бөлімінің нысаны мен мазмұны аудитордың басқа есеп жауапкершіліктеріне қатысты.]

[Аудитор қол қоюы]

¹¹ «Қаржылық есептілік бойынша есеп беру» тақырыпшасы жағдайларға қажет емес, «Басқа заңды мен реттеуші талаптар туралы есеп беру» екінші тақырыпшасы қолданылмаса.

САЛЫСТЫРМАЛЫ АҚПАРАТ—СӘЙКЕС КӨРСЕТКІШТЕР ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК

[Аудиторлық есептің датасы]

[Аудитор мекен жайы]

Сурет 4 – сәйкес көрсеткіштер (Сілт: Тарм. А9)

4 Көрнекілік – Сәйкес Көрсеткіштер

- **Осы көрнекілік аудитор есебінің мақсаты үшін келесідей жағдайлар қарастырылады:**
- **Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).**
- **ХҚЕС сәйкес қаржылық есептеме мекеменің басшылығымен дайындалған (жалпы мақсаттағы жүйе).**
- **Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.**
- **Аудитор ағымдағы жылдың қаржылық есептілігіне де, алдыңғы жылғы қаржылық есептілікке де, ағымдағы жылдың аудитіне байланысты есеп беруге міндетті.**
- **Алдыңғы кезеңдегі аудиторлық есеп, бұрын шығарылған, білікті пікірді қамтыды.**
- **Шешілмеген түрлендірудің туындауына себеп болатын мәселе.**
- **Мәселенің ағымдағы кезеңнің көрсеткіштеріне әсері немесе ықтимал әсері маңызды болып табылады және ағымдағы кезең көрсеткіштеріне қатысты аудитордың пікірін өзгертуді талап етеді.**
- **Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.**
- **Аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелер негізінде, нәтижесінде 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес, ұйымның өз қызметін үздіксіз жалғастыра алуында маңызды күмән келуі мүмкін, жағдайлар немесе ережелерге байланысты, айтарлықтай белгісіздік жоқ туралы қорытынды жасады.**
- **Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС-на сәйкес хабарлауға міндетті емес және басқаша шешім қабылдаған жоқ.**
- **Аудитор аудиторлық қорытынды күніне дейін өзге ақпарат алмады.**
- **Қаржылық есептілікті бақылауға жауаптылар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.**
- **Аудитор қаржылық есептемесінің аудитіне қосымша жергілікті заңдармен қарастырылған басқа есептер құруда міндеттері бар.**

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Тиісті Адресатқа]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Есеп¹⁶

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) қаржылық жағдайы туралы есептерін, 20X1 және 20X0 31 желтоқсандағы жағдайды, жиынтық кіріс туралы есепті, меншікті капиталдағы өзгеріс туралы есепті және ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есепті, жылдар бойынша аудит жүргіздік. Содан кейін аяқталды және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулер енгізілді.

Біздің ойымызша, біздің есептің *Білікті Пікір Үшін Негіздеме* бөлімінде сипатталған мәселенің әсерін қоспағанда, ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде әділетті түрде ұсынылады (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*) Компания 20X1 және 20X0 31 желтоқсандағы жағдай бойынша және *(оның)* қаржылық нәтижелері және кейіннен аяқталған жылдардағы ақша ағындары Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталды.

Білікті Пікір Үшін Негіздеме

Қаржы есептілігінің X ескертуінде талқыланғанындай, қаржылық есептілікте ХҚЕС-тан ауытқуды білдіретін амортизация қарастырылмаған. Түзу сызықты амортизация әдісі және ғимарат үшін жылдық ставкалар 5% және жабдықтар үшін 20% негізінде жылдағы шығын 20X1 жылы xxx және 20X0 жылы xxx артуы керек, негізгі құралдар азайтылуы керек 20X1 ж. xxx және 20X0 жж. xxx жинақталған амортизациясы бойынша, ал жинақталған шығын 20X1 ж. xxx және 20X0 ж.

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз *[заңнамадағы]* қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес Компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің білікті аудиторлық қорытындымызға негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Басқа заңды мен реттеуші талаптар бойынша есеп беру

[Аудиторлық есептік бөлімінің нысаны мен мазмұны аудитордың басқа есеп жауапкершіліктеріне қатысты.]

[Аудитор қол қоюы]

[Аудиторлық есептің датасы]

¹⁶ «Қаржылық есептілік бойынша есеп беру» тақырыпшасы жағдайларға қажет емес, «Басқа заңды мен реттеуші талаптар туралы есеп беру» екінші тақырыпшасы қолданылмаса.

САЛЫСТЫРМАЛЫ АҚПАРАТ—СӘЙКЕС КӨРСЕТКІШТЕР ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК

[Аудитор мекен жайы]

720 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)

БАСҚА АҚПАРАТТАРҒА ҚАТЫСТЫ АУДИТОРДЫҢ ЖАУАПКЕРШІЛІКТЕРІ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

Тармақ

Кіріспе

ХАС ауқымы 1–9

Күшіне ену күні..... 10

Мақсаттары 11

Анықтамалары..... 12

Талаптары

Басқа Ақпараттарды Алу..... 13

Басқа Ақпаратты Оқу Және Қарастыру..... 14–15

Елеулі Сәйкессіздік Пайда Болған Кезде Немесе Басқа Ақпарат Елеулі
Бұрмаланған Болып Көрінген Кезде Жауап Беру..... 16

Аудитор Басқа Ақпараттың Елеулі Бұрмалануы Бар Деген Қорытындыға
Келген Кездегі Жауап Беру..... 17–19

Қаржылық Есептілікте Елеулі Бұрмаланулар Болған Кезде Немесе Аудитордың
Ұйымды Және Оның Қоршаған Ортасын Түсінуін Жаңарту Қажет Болған
Кездегі Жауап Беру 20

Есеп Беру 21–24

Құжаттама..... 25

Қолдану Және Басқа Да Түсіндірме Материалдар

Анықтама A1–A10

Басқа Ақпараттарды Алу..... A11–A22

Басқа Ақпаратты Оқу Және Қарастыру A23–A38

Елеулі Сәйкессіздік Пайда Болған Кезде Немесе Басқа Ақпарат Елеулі
Бұрмаланған Болып Көрінген Кезде Жауап Беру..... A39–A43

Аудитор Басқа Ақпараттың Елеулі Бұрмалануы Бар Деген Қорытындыға

Келген Кездегі Жауап Беру	A44–A50
Қаржылық Есептілікте Елеулі Бұрмаланулар Болған Кезде Немесе Аудитордың Ұйымды Және Оның Қоршаған Ортасын Түсінуін Жанарту Қажет Болған Кездегі Жауап Беру	A51
Есеп Беру	A52–A59
1 Қосымша: Басқа Ақпаратта Қамтылуы Мүмкін Сомалар Немесе Басқа Баптардың Мысалдары	
2 Қосымша: Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудиторлық Есептердің Көрнекіліктері	

*Басқа Ақпараттарға Қатысты Аудитордың Жауапкершіліктері, 720
Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) (Қайта қарастырылған), Тәуелсіз
Аудитордың Жалпы Мақсаттары Және Халықаралық Аудит
Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу, 200 ХАС бірге оқылуы тиіс.*

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандартында (ХАС) ұйымның жылдық есептемесіне қосылған қаржылық, және қаржылық емес (қаржылық есептемемен бұл есептеме туралы аудиторлық тұжырымдамадан ерекше) басқа ақпараттарға қатысты аудитордың міндеттері орнатылады. Ұйымның жылдық есептемесі бір ғана мақсатқа арналған бір немесе бірнеше құжаттардың жиынтығын көрсетуі мүмкін.
2. Бұл ХАС тәуелсіз аудитордың қаржылық есептілік аудиті аясында жазылған. Тиісінше, осы ХАС-дағы аудитордың мақсаттары 200.13¹ ХАС 11 тармағында көрсетілген аудитордың жалпы мақсаттарының мәнмәтінінде түсінілуі керек. ХАС бұл талаптары аудитордың аудиттің халықаралық стандартында көрсетілген мақсаттарға, тиісінше аудитордың негізгі мақсатына жету үшін жасалған. Қаржылық есептеме туралы аудиторлық пікір басқа ақпараттарға таратылмайды, және бұл стандарт аудитордан қаржылық есептеме жөнінде пікір қалыптастыруға қажет дәлелдерге қосымша аудиторлық дәлелдер алуды талап етпейді.
3. Бұл ХАС аудиторды басқа да мәліметтермен танысуға және оны қарастыруға міндеттейді, себебі қаржылық есептемедегі, немесе аудит барысында аудитормен алынған білімдердегі басқа да мәліметтер біршама деңгейде мағлұматтарға сәйкес келмейтіні, қаржылық есептемеде біршама бұрмалаушылық немесе басқа да мәліметтерде біршама бұрмалаушылық болуын көрсетеді, және осы бұрмалаулардың кезкелгені қаржылық есептемеге және осы есептемеге аудиторлық тұжырымдамаға сәйкес деген сенімді жоғалтады. Сонымен қатар, мұндай маңызды бұрмалаулар лайықсыз түрде аудиторлық тұжырымдар дайындалатын қолданушылар қабылдайтын экономикалық шешімдерге ықпал етуі мүмкін.
4. Бул ХАС сонымен қатар, аудиторға тиісті этикалық талаптарды² ұстануға көмектеседі, соның нәтижесінде, аудитордың болжамы бойынша айтарлықтай деңгейде өтірік немесе жаңылысуға әкелетін мәлімдемелер, бейберекет дайындалған мәлімдемелер немесе қалдырылып кеткен немесе толық емес мәлімделген мағлұматтар қосылуы қажет, егер осындай қалдырулар немесе біркелкі емес тұжырымдамалар қателесуге әкелетін болса, аудитор мәліметтермен әдейі байланыстырылатын жағдайлардан қашуға міндетті.
5. Басқа ақпараттар сандық көрсеткіштерді немесе өзге де элементтерді қамтуы мүмкін, ол өз кезегінде ұқсастық ұсынатын, сандық көрсеткіштерді

¹ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәй Аудит Жүргізу*

² Бухгалтерлер Үшін Халықаралық Әдеп Стандарттар Кеңесі' *Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі* (БХӘСК Кодексі), 110.2 тармақ

немесе қаржылық есептеменің өзге де элементтерін, болмаса басқа сандық көрсеткіштерді немесе басқа элементтерді жалпылау немесе талдап көрсету бойынша аудитордың аудит барысында алған мәліметтері. Басқа ақпараттар сонымен қатар өзге де мағлұматтарды қамтуы мүмкін.

6. Аудитордың басқа ақпаратқа қатысты жауапкершіліктері (есеп берудің қолданыстағы міндеттерінен басқа) басқа ақпаратты аудитор есеп берген күнге дейін немесе кейін аудитордың алғанына қарамастан қолданылады.
7. Бұл ХАС мыналарға қатысты қолданылмайды:
 - (a) Қаржылық ақпаратты алдын ала хабарлау; немесе
 - (b) Құнды қағаздар, соның ішінде проспектілерді ұсынатын бағалы қағаздар
8. Бұл ХАС сәйкес аудитордың міндеттері басқа ақпараттарға қатысты сенімділік ұялалататын өзіндік бір тапсырманы көрсетпейді және басқа ақпаратқа қатысты сенімділік алуда аудиторға міндеттер жүктемейді.
9. Заңдар немесе нормативтік актілер бұл ХАС қолдану аясынан шығатын басқа ақпаратқа қатысты аудиторға қосымша міндеттер жүктейді.

Күшіне ену күні

10. Бұл ХАС қаржылық есептемеге қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанында немесе осы күннен кейін кезеңде күшіне енеді.

Мақсаты

11. Басқа ақпаратпен танысқанның нәтижесінде аудитордың мақсаты:
 - (a) Басқа ақпарат пен қаржылық есептеменің арасында айтарлықтай келіспеушіліктің орны бар ме екен туралы сұрақты қарастыру;
 - (b) Басқа ақпарат пен аудиттің барысында аудитордың алған білімдерінің арасындағы айтарлықтай келіспеушіліктің орны бар ме екен туралы сұрақты қарастыру;
 - (c) Егер аудиторға осындай айтарлықтай келіспеушіліктер орын алуы мүмкін туралы немесе қандай болса да, әйтеуір бір лажын тауыпоған басқа ақпарат айтарлықтай бұрмаланғаны жайлы белгілі болса, тиісті процедуралар жүргізу; және
 - (d) Осы ХАС сәйкес есеп беру.

Анықтамалар

12. ХАС мақсаты үшін келесі терминдер төмендегідей мағыналарды береді:
 - (a) Жылдық есеп – Жылдық негізде басшылыққа немесе басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар дайындалатын, заңдарға, нормативті

актілерге немесе қалыптасқан тәжірибеге сәйкес, ұйымның қызметі, оның қаржылық есептемесінде көрсетілген қаржылық нәтижелері және қаржылық жағдайы жайлы ақпаратты меншік иесіне (немесе басқа қызығушы тұлғаларға) ұсыну мақсатындағы құжат, немесе құжаттар жиынтығы. Жылдық есеп қаржылық есептеме мен осы есептеме туралы аудиторлық тұжырымдамадан, және әдетте мекемедегі өзгерістер туралы, оның болашақтағы перспективалары, тәуекелділігі және белгісіздік факторлары жайлы, ұйымның басқарма ұйымының мәлімдемесі және корпоративті басқару бойынша сұрақтар жайлы есептер мәліметтерден тұрады. (Сілт: Тарм. А1-А5)

- (b) Басқа ақпаратты бұрмалау – Басқа ақпаратты бұрмалау болады, егер басқа ақпарат дұрыс емес баяндалған болса немесе басқалай түрде жаңылысуға әкелетін болса. (сонымен қатар, жіберу себебінен немесе басқа ақпаратта ашып көрсетілген, белгілі бір сұрақты дұрыс түсіну үшін керек, ақпаратты бір қатарлы емес мәлімдеу). (Сілт: Тарм. А6-А7)
- (c) Басқа ақпарат – Ұйымның жылдық есебіне қосылған қаржылық немесе қаржылық емес ақпарат (қаржылық есептемеден және осы есептемеге аудиторлық тұжырымдамадан ерекше). (Сілт: Тарм. А8-А10)

Талаптары

Басқа Ақпараттарды Алу

13. Аудитор міндетті: (Сілт: Тарм. А11–А22)

- (a) Басшылықпен ақылдасу арқылы қандай құжат немесе құжаттардың жиынтығы жылдық есепке кіретіні, сонымен қатар мекемемен жобаланатын мұндай құжаттың немесе осындай құжаттардың шығу тәсілі мен уақытын анықтау;
- (b) Аудитор уақытылы және егер мүмкін болса аудиторлық тұжырымдаманың күнінен бұрын жылдық есептің құрамына кіретін ақырғы құжаттың нұсқасын алу туралы сұрақты басшылықпен келісу; және
- (c) Егер (a) тармағында анықталған кейбір немесе барлық құжаттар аудиторлық тұжырымдамаға дейін алынуы мүмкін болмаса, құжаттың немесе құжаттардың ақырғы нұсқасы дайын болған кезде, бірақ оны ұйымның шығаруынан бұрын, аудитордың осы ХАС талаптарына сәйкес процедураларды аяқтай алуы үшін аудиторға ұсынылатыны жөнінде басшылықтан жазбаша өтініш сұрау. (Сілт: Тарм. А22)

Басқа Ақпаратты Оқу Және Қарастыру

14. Аудитор басқа ақпаратпен танысуы керек және оның үстіне: (Сілт: Тарм. А23–А24)

- (a) Басқа ақпарат пен қаржылық есептеме арасында айтарлықтай келіспеушілік орын алуы туралы сұрақты қарастыру. Бұның негізі ретінде аудитор таңдалған сандық көрсеткіштер немесе осындай сандық көрсеткіштермен және қаржылық есептеменің өзге элементтерімен басқа ақпараттың (сандық көрсеткіштердің немесе қаржылық есептеменің өзге элементтерін жалпылау немесе деталізациялау, өз кезегінде ұқсастықты көрсететін) құрамындағы өзге элементтерді салыстыруы керек (олардың сәйкестілігін бағалау үшін); және (Сілт: Тарм. А25–А29)
- (b) Басқа ақпарат пен аудит барысында жасалған аудиторлық дәлелдеулер мен қорытындылар контекстінде, аудит барысында аудитормен алынған білімдер арасында айтарлықтай келіспеушілік орын алғаны жайлы сұрақты қарастыру. (Сілт: Тарм. А30–А36)

15. 14 тармағына сәйкес басқа ақпаратпен танысу барысында аудитор қаржылық есептемеге немесе аудит барысында алынған білімдерге қатысты емес басқа ақпараттар мүмкін айтарлықтай бұрмаланған белгілерге аса жоғарғы назар сақтауы қажет. (Сілт: Тарм. А24, А37–А38)

Елеулі Сәйкессіздік Пайда Болған Кезде Немесе Басқа Ақпарат Елеулі Бұрмаланған Болып Көрінген Кезде Жауап Беру

16. Егер аудитор мүмкін боларлық айтарлықтай келіспеушілік анықтаса (немесе оған басқа ақпарат мүмкін айтарлық бұрмаланғаны жайлы анықталған болса), онда ол басшылықпен ақылдасуы қажет және керек болған жағдайда анықтау үшін өзге де шараларды жүргізуі керек: (Сілт: Тарм. А39–А43)

- (a) Басқа ақпарат айтарлықтай бұрмалаушылық орын алды ма;
- (b) Қаржылық есептілікте айтарлықтай бұрмалаушылық орын алды ма; немесе
- (c) Аудиторға ұйымды және оның айналасын қайта зерттеу керек па.

Аудитор Басқа Ақпараттың Елеулі Бұрмалануы Бар Деген Қорытындыға Келген Кездегі Жауап Беру

17. Егер аудитор басқа ақпаратта айтарлықтай бұрмалау бар жөнінде қорытындыға келетін болса, онда ол басшылыққа басқа ақпаратты түзеу жөнінде көрсету керек. Егер басшылық:

- (a) Түзетуді енгізуге келісетін болса, аудитор түзету енгізілгені

жөнінде көрсету керек; немесе

- (b) Түзетуді енгізуге келіспейтін болса, аудитор бұл сұрақты басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға жеткізуі қажет және түзету енгізілуі туралы талап етуі қажет.

18. Егер аудитор басқа ақпаратта аудиторлық тұжырымдамадан бұрын айтарлықтай бұрмалау бар жөнінде қорытындыға келетін болса, және басқа ақпарат басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға ескертілгеннен кейін түзетілмеген болса, аудитор тиісті шараларды қолдануы қажет, соның ішінде: (Сілт: Тарм. А44)

- (a) Аудиторлық тұжырымдамаға тигізетін асерін қарастыру және басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды аудитор айтарлықтай бұрмалау бар жөнінде аудиторлық тұжырымдамада қалай көрсеткелі жатқанын хабарлау (22(e)(ii) тармағын қараңыз); немесе (Сілт: Тарм. А45)

- (b) Егер мүмкін болса, қолданылатын заңдар немесе нормативті актілерге сәйкес тапсырмадан бас тарту. (Сілт: Тарм. А46–А47)

19. Егер аудитор басқа ақпаратта аудиторлық тұжырымдамадан кейін алынған айтарлықтай бұрмалау бар жөнінде қорытындыға келетін болса, онда ол:

- (a) Егер басқа ақпарат түзетілген болса, белгілі бір жағдайларға қажет тиісті процедуралар жүргізуі қажет; немесе (Сілт: Тарм. А48)

- (b) Егер басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға ескертуден кейін басқа ақпарат түзетілмеген болса, айтарлықтай бұрмалаудың түзетілмегеніне аудиторлық тұжырымдама дайындалған қолданылушылардың тиісті тұрғыда назарын аудару үшін, заңды құқықтың және міндеттердің негізінде тиісті шара қолдану. (Сілт: Тарм. А49–А50)

Қаржылық Есептілікте Елеулі Бұрмаланулар Болған Кезде Немесе Аудитордың Ұйымды Және Оның Қоршаған Ортасын Түсінуін Жаңарту Қажет Болған Кездегі Жауап Беру

20. Егер 14–15 тармақтарында көрсетілген процедураларды орындау кезінде аудитор қаржылық есептемеде айтарлықтай бұрмалау бар екені жөнінде немесе мекемені және оның айналасын қайта зерттеу керек жөнінде қорытындыға келетін болса, аудитор басқа ХАС сәйкес тиісті шараларды жүргізуі қажет. (Сілт: Тарм. А51)

Есеп Беру

21. Аудиторлық есепте «Басқа Ақпарат» тақырыбы бар бөлек бөлім немесе аудиторлық есеп күнінде басқа тиісті айдар болуы керек:

- (a) Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің аудиті үшін аудитор басқа ақпаратты алды немесе алуды күтеді; немесе
 - (b) Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің аудиті үшін аудитор басқа ақпараттың кейбірін немесе барлығын алды. (Сілт: Тарм. А52)
22. «Басқа Ақпарат» бөлімін аудиторлық қорытындыға 21 тармаққа сәйкес қосу қажет, бұл бөлім келесідей жағдайлардан тұруы қажет: (Сілт: Тарм. А53)
- (a) Басқа ақпарат үшін басшылық жауапты деген мәлімдеме;
 - (b) Келесілерді сәйкестендіру:
 - (i) Басқа ақпарат, егер олар болса, аудитор есеп берген күнге дейін алған; және
 - (ii) Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің аудиті үшін, егер олар бар болса, аудиторлық есеп берілген күннен кейін алынуы күтілетін басқа ақпарат;
 - (c) Аудитордың пікірі басқа ақпаратты қамтымайтындығы және, тиісінше, аудитор аудиторлық қорытынды немесе ондағы кез-келген растау қорытындысын білдірмейді (немесе білдірмейді) деген мәлімдеме;
 - (d) Осы ХАС талап ететіндей басқа ақпаратты оқуға, қарастыруға және есеп беруге қатысты аудитордың міндеттерінің сипаттамасы; және
 - (e) Аудиторлық есеп беру күніне дейін басқа ақпарат алынған кезде, немесе:
 - (iii) Есепте көрсететуге қажет аудитордың еш дәйектерді таппағаны жайлы мәлімдеме; немесе
 - (iv) Егер аудитор басқа ақпаратта айтарлықтай түзетілмеген бұрмалау бар жөнінде шешімге келетін болса, осы басқа ақпараттағы түзетілмеген бұрмалауды көрсететін мәлімдеме.
23. Егер аудитор 705 ХАС (Қайта қарастырылған),³ сәйкес ескертпемен немесе теріс пікір беретін болса, онда ол 22(е) тармаққа сәйкес керекті мәлімдемені дайындау үшін, түрлендірілген пікір беруге себеп болған сұрақтың салдарын талдауы қажет (Сілт: Тарм. А54-А58).

³ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

Заңдармен Немесе Нормативті Актілермен Бекітілген Есеп Беру

24. Егер нақты бір құзыреттік заңдармен немесе нормативті актілерге сәйкес аудитор белгілі бір ашып айтудың тәртібін немесе белгілі бір жинағын қолдана отырып, аудиторлық есептегі басқа ақпаратты көрсетуі керек болғанда, мұндай аудиторлық қорытынды Халықаралық Аудиттің Стандарттарына сілтеме жасауы керек, егер ол кемінде келесідей жағдайларды қосатын болса: (Сілт: Тарм. А59)

- (a) Аудитор есеп берген күнге дейін алынған басқа ақпаратты сәйкестендіру;
- (b) Аудитордың басқа ақпаратқа қатысты жауапкершіліктерінің сипаттамасы; және
- (c) Аудитордың осы мақсаттағы жұмысының нәтижесіне бағытталған нақты мәлімдеме.

Құжаттама

25. 230 ХАС⁴ талаптарын орындауда осы ХАС қатысты аудитор аудиторлық құжаттамаға келесіні қосуға міндетті:

- (a) Осы ХАС шеңберінде жүргізілген рәсімдерді құжаттау; және
- (b) Аудитор осы ХАС бойынша талап етілетін жұмысты орындаған басқа ақпараттың соңғы нұсқасы.

Қолдану Және Басқа Да Түсіндірме Материалдар

Анықтамалары

Жылдық Есеп (Сілт: Тарм. 12 (a))

- A1. Заң, нормативтік актілер немесе салт белгілі бір заңнамалардағы ұйымдар үшін жылдық есептің мазмұнын және оны атауға болатын атауды анықтауы мүмкін; дегенмен, мазмұны мен атауы заңнама шеңберінде және бір заңнамадан екінші заңнамаға өзгеруі мүмкін.
- A2. Жылдық есеп әдетте жылдық негізде дайындалады. Алайда егер аудит жүргізіліп отырған қаржылық есептеме бір жылдан аз немесе ұзақ мерзімге дайындалған болса, онда осы мерзімге қаржылық есептеме дайындалған мерзімге жылдық есепте де дайындалуы мүмкін.
- A3. Кейбір жағдайларда ұйымның жылдық есебі біріңғай құжатта келтірілуі мүмкін және «жылдық есеп» атауымен немесе басқа бір өзге атаумен аталуы мүмкін. Басқа жағдайларда заңдар, нормативті актілер

⁴ 230 ХАС, *Аудит Құжаттамасы*, 8–11 тармақтар

немесе қалыптасқан тәжірибе ұйымның меншік иесіне (немесе ұқсас қызығушылығы бар жақтарға) ортақ міндеті бар бір құжат ретінде немесе екі не үш бөлек құжаттар ретінде ұйымның қызметі жайлы, қаржылық есептемеде көрсетілген (яғни жылдық есеп) қаржылық көрсеткіштері жайлы және қаржылық жағдайы жайлы ақпаратты ұсынып тұруға міндетті. Мысалы, заңдардың, нормативті актілердің немесе нақты құзыреттегі қалыптасқан тәжірибенің талаптарына байланысты жылдық есептің құрамына төменде көрсетілген тізімнің бір немесе бірнеше құжаттары кіруі мүмкін:

- Басшылықтың есебі, басшылықтың түсініктемесі немесе операционды және қаржылық талдау болмаса корпоративті басқаруға (мысалға, директордың есебі) жауап беретін тұлғалардың ұқсас есептері.
- Директорлар кеңесінің төрайымының есебі.
- Корпоративті басқару жөнінде есеп.
- Ішкі тексеру жүйесі мен тәуекелді бағалау бойынша есеп.

A4. Жылдық есеп қолданушыларға ұйымның сайтында орналастырумен қоса, баспа түрде немесе электронды түрде ұсынылуы мүмкін. Құжат (немесе құжаттардың жиынтығы) қолданушыларға ұсыну тәсіліне қарамастан жылдық есептің анықтамасына жауап бере алады.

A5. Өзінің мінездемесі, мақсаты және мазмұны бойынша жылдық есеп қызығушы жақтың белгілі бір тобының ақпараттық қажеттілігін қанағаттандыру үшін, немесе есеп (мұндай есеп ортақ қолжетімді болған жағдайда да) ұсыну бойынша нақты нормативті талаптарды ұстану бойынша дайындалған есеп секілді есептерден ерекшеленеді. Есептердің мысалы, егер олар жеке құжат ретінде шығарылған болса, әдетте жылдық есепті (заңдар, нормативті актілер немесе қалыптасқан тәжірибелердің талабымен есептегенде) құрайтын құжаттардың жиынтығы болып табылмайды, соның нәтижесінде осы ХАС талаптары қолданылатын басқа ақпарат болып табылмайды, келесілерді құрайды:

- Бөлек салааралық есептер немесе нормативті талаптарға (мысалға, капиталдың жеткіліктілігі жөнінде есеп) сәйкес дайындалған есептер, атап айтар болсақ, банктік, сақтандыру және зейнеткерлік салада құрылатын.
- Корпоративті әлеуметтік жауаптылық жөнінде есептер.
- Сенімді даму бойынша есептер.
- Алуан түрлілік және бірдей мүмкіндік жөнінде есептер.
- Өндірілген өнім үшін жауапкершілік туралы есептер.

- Еңбек қарым-қатынастарының тәжірибесі мен еңбек ережелері туралы есептер.
- Адамның құқығын сақтау жөнінде есептер.

Басқа Ақпараттың Бұрмалануы (Сілт: Тарм. 12 (b))

A6. Егер басқа ақпаратта нақты бір сұрақ ашылатын болса, басқа ақпарат осы сұрақтың дұрыс түсінуіне керекті, қалдырулар немесе бір мағыналы емес түсіндірілетін ақпараттан тұруы мүмкін. Мысалға, егер басқа ақпараттың мақсаты басшылықпен қолданылатын қызметтің тиімді негізгі көрсеткіштері туралы мәліметтерді хабарлау болатын болса, онда басшылықпен қолданылатын қызметтің тиімді негізгі көрсеткіштерінің бірін қалдыру, басқа ақпарат жаңылысуға әкелетініне көрсетуі мүмкін.

A7. Маңыздылық принципі басқа ақпаратқа қолданылатын тұжырымдаманың шеңберінде қаралуы мүмкін, және егер ол солай болса, онда мұндай тұжырым осы ХАС сәйкес маңыздылық қатысты пікірлердің құрылуы кезінде аудиторға белгілердің жүйесі ретінде пайдаға аса алады. Алайда көп жағдайда, басқа ақпаратқа қатысты маңыздылық белгілерін сипаттауды қосқандағы қолданылатын тұжырымдама жоқ болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда аудиторға белгілердің жүйесі ретінде басқа ақпараттың бұрмалауы маңызды ма екені келесілер жауап береді:

- Маңыздылық қолданушылардың жалпы ақпараттық қажеттілігі топ ретіндегі контексте қарастырылады. Басқа ақпаратты қолданушылар қаржылық есептемені қолданатын тұлғалар болуы мүмкін, себебі, олар қаржылық есептемеге контекст қамтамасыз етеін басқа ақпаратты зерттейді.
- Маңыздылық бұрмалаудың нақты жағдайларымен қоса қалыптастырылады деген туралы пікір, оның үстіне есептемені қолданушыларға түзетілмеген бұрмалау салдары болуы мүмкін бе туралы сұрақты қарастырады. Барлық бұрмалаулар қолданушылардың экономикалық шешімдеріне әсер етпейді.
- Маңыздылық сапалық та сандық та тұрғыда қалыптасады туралы пікір. Сол себепті, мұндай пікір ұйымның жылдық есебі контекстіндегі басқа ақпаратта сипатталатын элементтердің мінезін немесе маңыздылығын қарастыруы мүмкін.

Басқа Ақпарат (Сілт: Тарм. 12 (c))

A8. 1 Қосымша басқа ақпаратқа қосылуы мүмкін сандық көрсеткіштер немесе басқа да элементтердің мысалынан тұрады.

A9. Кейбір жағдайларда қаржылық есептемені дайындаудағы

қолданылатын тұжырым нақты ақпаратты ашудағы талаптардан тұруы мүмкін, бірақ оны қаржылық есептемеден бөлек орналастыруға рұқсат береді⁵ Себебі мұндай ақпаратты ашу қаржылық есептемені дайындаудағы қолданылатын тұжырымдаманың талаптарына сәйкес қажет, ол қаржылық есептеменің бөлігі болып табылады. Тиісінше, мұндай ақпаратты ашу осы ХАС мақсаты басқа ақпарат болып табылмайды.

A10. IEKT тегтері (Іскерлік есептемедегі кеңейтілген тіл) осы ХАС-да анықталған ақпараттан басқа ақпаратты ұсынбайды.

Басқа Ақпараттарды Алу (Сілт: Тарм. 13)

A11. Құжаттың немесе жылдық есеп болатын немесе оның құрамына кіретін құжаттар анықтамасы, көбіне заң ережелері және нормативті актілер немесе орныққан тәжірибеден шыға келе анық болып келеді. Көп жағдайда басшылық немесе басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар дәстүрлі түрде жиынтығында жылдық есеп құрайтын құжаттар пакетін шығара алды, немесе оны жасауға міндеттеме қабылдады. Мұндай жағдайда аудитор қай құжат жылдық есепті немесе оның құрамына кіретінін анықтай алатын факторы болып, осы құжаттардың мерзімі мен мақсаты, және де кімге олар арналғаны болып табылады.

A12. Жылдық есеп заңға немесе нормативтік актілерге сәйкес басқа тілдерге аударылған кезде (мысалы, заңнама бірнеше мемлекеттік тілде болған кезде орын алуы мүмкін) немесе бірнеше «жылдық есептер» әр түрлі заңнамаға сәйкес жасалған кезде (мысалы, ұйым бірнеше заңнамада көрсетілген), «жылдық есептердің» біреуі немесе бірнешеуі басқа ақпараттың бөлігі болып табылатындығын ескеру қажет болуы мүмкін. Жергілікті заң немесе ережелер осыған қатысты қосымша нұсқаулар бере алады.

A13. Басшылық немесе басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар жылдық есептің дайындығына жауап береді. Аудитор басшылықты немесе басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды келесілер жайында хабарлауына болады:

- Аудиторлық қорытындының күнінен бұрын осы ХАС талаптарына сәйкес керекті процедураларды аудитор бітіре алуы үшін, немесе егер бұл мүмкін болмаса, қысқа уақытта, бірақ міндетті түрде мекемемен мұндай ақпаратты шығарудан бұрын, жылдық есептің ақырғы нұсқасын уақытылы (аудиторлық

⁵ Мысалға, Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттары (ХКЕС) 7, *Қаржылық Құралдар: Ақпаратты ашу*, ҚЕХС талаптарына сәйкес ашуға тұратын, белгілі бір ақпаратты ашуға рұқсат береді, болмаса оны тікелей қаржылық есептемеге қосу арқылы, болмаса қаржылық есептемеде басқа бір есепке сілтеме жолдау арқылы, мысалға, басшылықтың мәлімдемесіне немесе қаржылық есептеменің сол талаптарда қолданушыларына қол жетімді, сонымен қатар, қаржылық есептеме секілді қауіп қатер жөніндегі есебі.

қорытынды күнінен бұрын) алу жөнінде бірге жылдық есепті құрайтын, құжаттар жиынтығын қоса алғанда аудитордың күтетіні.

- Аудиторлық қорытынды күнінен кейін басқа ақпаратты алған жағдайдағы мүмкін болар зардаптар.

A14. A13 тармағында аталған ақпараттық қатынасу, әсіресе орынды болуы мүмкін, мысалыға келесі жағдайларда:

- Бірінші рет орындалғалы отырған аудиторлық тапсырмаға.
- Басшылық немесе басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың құрамында өзгерістер болса.
- Аудиторлық қорытынды күнінен кейін басқа ақпарат алу күтілетін болған жағдайда.

A15. Егер басқа ақпарат басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың бекітуіне жататын болса, оның мекемемен шығарылуына дейін басқа ақпараттың ақырғы нұсқасы болып басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен бекітілген нұсқасы болады.

A16. Кейбір жағдайларда ұйымның жылдық есебі заңға немесе нормативті актілерге немесе мекемемен есептемені дайындау тәжірибесіне сәйкес, ұйымның есепті кезеңі аяқталуынан кейін бір құжатты көрсетуі мүмкін, сол себепті ол аудиторлық қорытынды күніне дейін аудиторға қол жетімді болады. Басқа жағдайларда мұндай құжаттың шығуы кешірек мерзімді уақытқа немесе мекемемен орнатылатын уақытқа дейін керек болмайды. Бұдан басқа, ұйымның жылдық есебі құжаттардың жиынтығын көрсететін, олардың әрқайсысының шығару мерзімі әртүрлі талаптармен немесе шығару мерзіміне қатысты ұйымның есепті дайындау тәжірибесіне сәйкес анықталады.

A17. Ұйымның аудиторлық қорытынды күніне ұйымның жылдық есебінің (мысалға, қызығушы жақтарға өз еркімен ұсынылатын есеп) құрамына кіруі мүмкін құжатты дайындау бойынша сұрақ қарастырылатын жағдайлар туындауы мүмкін, бірақ басшылық аудиторға бұл құжаттың мақсаты немесе мерзімін растап бере алмайды. Егер аудитор мұндай құжаттың мақсаты немесе мерзімін анықтай алмаса, бұл құжат осы ХАС мақсаты үшін басқа ақпарат ретінде қарастырылмайды.

A18. Басқа ақпаратты уақытылы алу (аудиторлық қорытынды күніне дейін) қаржылық есептеме, аудиторлық қорытынды немесе басқа ақпарат шықпас бұрын қажет болып табылатын, әртүрлі өзгертулер енгізуге мүмкіндік береді. Аудиторлық тапсырманың жағдайлары жөнінде келісу хаты⁶ басшылықпен аудиторға уақытылы басқа ақпараттарды

⁶ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, А24 тармақ

ұсынып тұру жөнінде келісімге сілтемеден тұруы мүмкін, және егер мүмкін болса аудиторлық қорытынды күнінен бұрын.

- A19. Егер басқа ақпарат қолданушыларға тек ұйымның сайты арқылы ұсынылатын болса, онда құжат осы ХАС сәйкес процедураларды аудитормен орындалуға болады, бұл басқа ақпарат тікелей ұйымның сайтынан алынған нұсқа емес, ұйымның өзінен алынған нұсқа болып табылады. Осы ХАС сәйкес аудитор ұйымның сайтында орналасуы мүмкін басқа ақпаратты қоса алғанда, басқа ақпарат іздеуге міндетті емес, сонымен қатар, басқа ақпарат ұйымның сайтында нақты тұрғыда көрсетілгені, немесе қандай да бір өзге бір тұрғыда электрондық құрылғылар арқылы берілген немесе көрсетілген жөнінде дәйектертер жинауға қандай да бір процедураларды орындауға міндетті емес.
- A20. Аудиторға аудиторлық қорытындыда оның күнін немесе оны шығаруға кедергі қойылмайды, егер ол басқа ақпараттың бөлігін немесе басқа ақпаратты толығымен алмаса.
- A21. Егер басқа ақпарат аудиторлық қорытынды күнінен кейін алынған болса, аудитор 560 ХАС⁷ 6 және 7 тармақтарына сәйкес орындалған рәсімдерді қайта орындамауы қажет.
- A22. 580 ХАС⁸ жазбаша өтінімдерді қолдану бойынша нұсқаулардан тұрады және талаптар орнатады. Аудиторлық қорытынды күнінен кейін ғана қол жетімді болатын, басқа ақпаратқа қатысты 13(с) тармаққа сәйкес сұранылуы керек жазбаша өтінімдер осы ХАС сәйкес керекті ақпаратқа қатысты процедураларды аудитор жүргізе алуы үшін арналған. Бұдан басқа, аудитор басқа жазбаша өтінімдерді сұрау жөн деп шешуі мүмкін, мысалға, мыналар жайында:
- Басқа ақпаратты қамтуы мүмкін және шығаруы мүмкін барлық құжаттар жөнінде басшылық аудиторды хабардар етті;
 - Қаржылық есептеме және аудитормен аудиторлық қорытынды күнінен бұрын алынған барлық ақпарат бір біріне сәйкес және басқа ақпарат айтарлықтай бұрмалауы жоқ; және
 - Аудитормен аудиторлық қорытынды күніне дейін алынбаған басқа ақпаратқа қатысты, басшылық мұндай басқа ақпаратты оның жобалы шығару күнін көрсетіп шығаруды және дайындап шығаруды көздейді.

⁷ 560 ХАС, *Кейінгі Оқиғалар*

⁸ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*

Басқа Ақпаратты Оқу Және Қарастыру (Сілт: Тарм. 14-15)

A23. 200 ХАС⁹ талаптарына сай аудитор аудиттің кәсіби күдікшілдікпен қарастырып және жоспарлау қажет. Басқа ақпаратты оқу және қарау кезінде кәсіби скептицизмді сақтау, мысалы, менеджменттің өз жоспарларының сәттілігіне шамадан тыс оптимистік көзқараспен қарайтындығын мойындауды және сәйкес келмейтін ақпаратқа сергек болуды қамтиды:

- (a) Қаржылық есептілік; немесе
- (b) Аудит барысында аудитормен алынған білімдер.

A24. 220 ХАС¹⁰ сәйкес аудит бойынша келісім серіктесі басшылықтың аудиторлық тапсырманың кәсіби стандарттарға және қолданбалы заң мен нормативтік талаптарға сай орындалуын бақылап, жауапкершілік көтеруі тиіс. Осы стандарт мәнмәтінінде 14-15 тармақтардың міндетmelerін орындау мақсатымен тиісті келісім топтарды анықтауда келесі факторлар кіреді:

- Келісім топ мүшелерінің тиісті тәжірибесі.
- Аудит барысында басқа да ақпараттар ішінде сәйкесіздіктерді табу үшін аудиторлық топ мүшелерінің берілген тапсырманы орындауда білім мен мағлұматтары жеткілікті болуы.
- 14-15 тармақтарының міндетmelerін орындауда пайымдамалардың деңгейі. Мысалы, басқа да ақпараттарда берілген бағалау рәсімінде сандық көрсеткіштер, қаржылық есептеме көрсеткіштерімен бірдей болу керек. Осы көрсеткіштермен тәжірибесі азырақ аудиторлық топ мүшесі де айналыса береді.
- Топтық аудит жүргізілген жағдайда, құрамдас аудитордан сол құрамдасқа қатысты басқа ақпараттарды шешу кезінде сұрау салу қажеттілігі.

Басқа Ақпарат Пен Қаржылық Есептілік Арасында Айтарлықтай Сәйкессіздік Бар-Жоғын Қарастыру (Сілт: Тарм. 14 (a))

A25. Сандық көрсеткіштер немесе басқа да элементтерді қорыту мен нақтылауда аналог болатын басқа ақпараттар сандық көрсеткіштер немесе басқа да элементтер қамтуы мүмкін. Сандық көрсеткіштер немесе басқа да элементтер қамтуы мүмкін:

- Кестелер, сызба или графиктер, қаржылық есепте кездесетін.

⁹ 200 ХАС, 15 тармақ

¹⁰ 220 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*, 15(a) тармақ

- Қалдық жөнінде ақпарат немесе қаржылық есептемеде шот туралы толығырақ ақпаратты ашу, мысалы: «20X1 жыл бойынша Y өнімін іске асыру бойынша XXX млн, X өнімі бойынша YYY млн құрады».
 - Қаржылық нәтиже сипаттамасы, мысалы: «20X1 жылы жалпы зерттеу жұмыстарына жұмсалған шығын XXX құрады».
- A26. Сәйкестікті бағалау кезінде аудитор таңдалған сандық көрсеткіштер немесе басқа да элементтердің құрамы және өзге де ақпарат қаржылық есептіліктің деректері тиіс салыстыра барлық сандық көрсеткіштері немесе басқа да элементтері басқа да ақпарат болуға тиіс сандық көрсеткіштер немесе басқа да қаржылық есеп беру элементтерін көрсетпеу қажет.
- A27. Салыстыру үшін сандық көрсеткіштер немесе басқа да элементтер таңдау – кәсіби пайымдаманың пәні болып табылады. Осы ойды қолдануға төмендегі факторлар жатады:
- Берілген мәнмәтінде сандық көрсеткіш немесе басқа элемент маңыздылығы, пайдаланушыларға сандық көрсеткіш немесе басқа элементтің маңыздылығына әсер етуі мүмкін (мысалы, негізгі коэффициентіне немесе көрсеткішіне).
 - Сандық көрсеткіш жағдайында, оның шоттармен немесе қаржылық есептемелік элементтері немесе басқа да ақпаратты салыстырмалы шамамен салыстырғанда, оларға бұл факторлар жатады.
 - Басшылық акцияларға негізделе отырып, төлемдерді төлеуде басқа да ақпараттарда кездесетін нақты сандық көрсеткіш немесе басқа элемент сезімталдығы.
- A28. 14(a) тармақта қойылатын талаптарды орындау үшін кәсіби пайымдаулардың пәні мен сипаты және атқарылатын рәсімдер көлемін анықтау. Бұл аудитордың осы ХАС сәйкес тапсырманың орындауын және алынған басқа да ақпараттарда сенімділігі қарастырымалаған. Мысалы, мұндай рәсімдерді қамтиды:
- Ақпарат үшін, қаржылық есептемеде берілген мәліметтердің жинақтамасына балама болатын, салыстыра алғанда, мұндай ақпарат қаржылық есептемемен.
 - Ақпарат үшін, қаржылық есептемеде берілген ақпаратпен мағыналық мазмұны бірдей болатын – салыстыра алғанда, пайдаланылатын сөздер мен пайдаланылатын тұжырымдамаларда айтарлықтай өзгешіліктерді қарастыру. Сонымен қатар, бұл өзгешіліктер әр түрлі мағыналық мазмұнға алып келеді ма мәселесі.

- Басқа да ақпаратта берілген сандық көрсеткіш мен қаржылық есептегі көрсеткіштерді салыстыру үшін басшылыққа беру, сондай-ақ:
 - Салыстыру баптарын қаржылық есептілікпен және басқа ақпаратпен салыстыру; және
 - Салыстыру шеңберіндегі есептеулердің арифметикалық тұрғыдан дәлдігін тексеру.

A29. Басқа ақпараттағы таңдалған сомалардың немесе басқа баптардың қаржылық есептілікке сәйкестігін бағалау, егер қажет болса, басқа ақпараттың сипатын ескере отырып, оларды қаржылық есептілікпен салыстырғанда ұсыну тәсілін қамтиды.

Басқа Ақпарат Пен Аудитордың Аудит Барысында Алған Білімі Арасында Айтарлықтай Сәйкессіздік Бар-Жоғын Қарастыру (Сілт: Тарм. 14 (b))

A30. Басқа да ақпарат аудитордың аудит барысында алған біліміне тиісті сандық көрсеткіштері немесе элементтерді қамтуы мүмкін (14(a) тармағында көрсетілгеннен басқа). Мұндай сандық көрсеткіштер немесе элементтері бар мысалдар қамтуы мүмкін:

- Өндірілген өнім бірлігінде немесе географиялық аймақтар бойынша өнім туралы деректермен кестеде ақпаратты ашу.
- "Жыл барысында ұйым X және Y өнімдерін шығаруды бастады" туралы өтініш.
- Жалпылама орындарының тізбесін жүзеге асыру ұйымның негізгі қызметі, мысалы: "Негізгі жүзеге асыратын қызмет орталығы X елінде орналасқан, сондай-ақ Y және Z елдерінде жүзеге асырылады".

A31. Аудит барысында аудитор алған білімі, мыналарды қамтиды - ұйымдастыру ерекшеліктерін түсіну және оның қоршаған ортасын, оның ішінде ішкі бақылау жүйесінің сәйкес алынған 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹¹. Бұл 315 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитор алуға тиіс және ол мынадай аспектілерді қамтитын түсінік сипатталған:

- (a) Тиісті салалық, реттегіш және өзге де сыртқы факторлар;
- (b) Ұйым қызметінің сипаты;
- (c) Таңдау және қолдану ұйым есеп саясатын;
- (d) Мақсаттары мен стратегияларын;
- (e) Бағалау және талдау қаржылық нәтижелерін ұйымдастыру; және

¹¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымның Зерттеу Және Оның Қоршаған Ортасы Арқылы Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелін Анықтау Және Бағалау*, 11–12 тармақтар

(f) Ішкі бақылау жүйесін ұйымдастыру.

- A32. Аудит барысында аудитор алған білімі болжамдық сипатқа ие мәселерді қамтуы мүмкін. Мысалы, бизнес келешегі және ақша қаражатының болашақ ағынын, аудитор пайдаланған кезде бағалау жорамалдары, басшылықпен пайдаланылған материалдық емес активтердің құнсыздануына арналған сияқты тестілерді жүргізу кезінде гудвилл немесе басшылықтың талдау кезінде бағалау қабілетін ұйымдастыруда үздіксіз өз қызметін жалғастыру барысы.
- A33. Аудит барысында аудитордың басқа да ақпараттар мен мағлұматтарында елеулі бұрмалаулар бар немесе жоқтығы мәселесін қарастыруда аудитор ең елеулі сұрақтарға назар аудара алады.
- A34. Қатысты көптеген мәселелерді құрамында басқа да ақпарат, қалпына келтіру еске аудитор алынған аудиторлық дәлелдемелер мен тұжырымдар жасалған аудит барысында, мүмкін жеткілікті үшін мүмкіндік беруге анықтауға, орын алды ма елеулі арасындағы сәйкессіздік басқа да ақпаратпен және алынған білімді атындағы аудит барысында. Ол тәжірибелі аудитор және жақсы, ол туралы хабардар негізгі аспектілері аудит, соғұрлым көп болу ықтималдығы туралы ақпарат тиісті мәселелер, ол оны еске алады, жеткілікті. Мысалы, аудитор қарастыруы мүмкін, орын алды ма елеулі арасындағы сәйкессіздік басқа да ақпаратпен және алынған білімдермен барысында аудит, ескере отырып, сақталған оның жад ақпарат туралы талқылауларға жүргізілген басшылығымен немесе жеке тұлғалар жауап беретін корпоративтік басқару, немесе нәтижелері туралы рәсімдерді жүргізілген аудит барысында, осындай танысу директорлар кеңесі отырыстарының хаттамаларымен, орындау қажеттілігі үшін қосымша іс-әрекеттер.
- A35. Аудитор тиісті аудиторлық құжаттамаға сілтеме жасауды немесе келісім тобының тиісті мүшелерінен немесе тиісті құрамдас аудиторлардан сұрау салуды аудитордың маңызды сәйкессіздік бар-жоғын қарастыруға негіз ретінде анықтай алады. Мысалға:
- Басқа ақпаратта жоспарланған іс жүргізуді тоқтатуға ірі өнімдік желісі, бірақ аудиторға белгілі жоспарланатын өндірісті тоқтату, ол модемге сауал қою тиісті аудиторлық топ мүшелерінің тапсырмаларды орындады аудиторлық рәсімдерді осы растау үшін өздерінің ой-пікірлерін, бар елеулі сәйкес келмеуі арасында осы сипаттамаға және алынған білімді атындағы аудит барысында сипаттаған жағдайда;
 - Басқа ақпаратта аудит барысында маңызды егжей-сөт талқылаулары қарастырылғанда, бірақ аудитор есте нақты сақтай алмайды, сондықтан оларды жеткілікті дәлдік үшін аудиторлық құжаттамаға жүгіну қажеттілігі

туындауы мүмкін, онда қамтылған қысқаша сипаттама еске түсіру үшін аудиторға көмектеседі.

А36. Аудитор тиісті аудиторлық құжаттама және тиісті аудиторлық топ мүшелерінің немесе аудиторлардың тиісті компоненттерін сұраққа алса, егер иә болса, білгілі дәрежеде кәсіби пайымдама пәні болып табылады. Алайда, аудитор тиісті аудиторлық құжаттама және тиісті аудиторлық топ мүшелерінің немесе аудиторлардың тиісті компоненттерін сұраққа алу басқа да ақпараттарда болмауы мүмкін.

Басқа Ақпараттың Елеулі Бұрмаланғанын Көрсететін Басқа Белгілер Туралы Ескерту (Сілт: Пар. 15)

А37. Басқа ақпарат қаржылық есептілікке қатысты емес мәселелерді талқылауды қамтуы мүмкін, сонымен қатар аудитордың аудиторлық тексеруден алған білімінен тыс болуы мүмкін. Мысалы, басқа ақпаратта кәсіпорынның парниктік газдары шығарындылары туралы мәлімдемелер болуы мүмкін.

А38. Басқа да белгілерге жоғары назар сақтау, аудитор аудит барысында алған басқа ақпаратқа қатысы жоқ мәліметтер елеулі бұрмалауға ұшыру мүмкіндігін ескеру, аудиторға этикалық талаптарды сақтауға көмектеседі ¹². Соларға сай, аудитор басқа да мәліметтерде келтірілген алдын ала бұрмаланған немесе жалған мәліметтерді басқа да ақпараттармен сәйкестендіру жағдайларынан алшақтану. Басқа да белгілерге жоғары назар сақтау, аудитор аудит барысында алған басқа ақпаратқа қатысы жоқ мәліметтер елеулі бұрмалауға ұшыру мүмкіндігін ескеру келесі мәселелерге алып келуі мүмкін:

- Басқа да ақпаратпен және жалпы білім арасында алшақтық туған жағдайда аудит барысында алынған білімнен басқа, аудиторлық топтың мүшесі басқа да ақпаратпен танысып, аудиторға басқа да ақпаратты мүмкін елеулі бұрмалау қамтуы мүмкін мүмкіндігін береді; немесе
- Басқа да ақпараттарға ішкі сәйкес келмеуі енгізілгенде, аудиторға басқа да ақпаратты мүмкін елеулі бұрмалау қамтуы мүмкін мүмкіндігін береді.

Елеулі Сәйкессіздік Пайда Болған Кезде Немесе Басқа Ақпарат Елеулі Бұрмаланған Болып Көрінген Кезде Жауап Беру (Сілт: Тарм. 16)

А39. Аудитор басшылықпен ауқымды сәйкессіздіктерді (немесе елеулі бұрмалануын болуы мүмкін басқа да ақпарат) талқылауда өзге де ақпаратты аясында басшылық жасаған есептілігін негіздемесін қамтамасыз ету мүмкін. Қосымша ақпаратты немесе нақтылау

¹² БХӘСК Кодексі, 110.2 тармақ

нұсқаулар аудитордың негізінде басқа да ақпарат кез келген елеулі ауытқуларды құрамында жоқ екенін көз жеткізуге болады. Мысалы, басшылықтың пікірінше, түсініктемелер айырмашылықтарды заңдылығына ақылға қонымды және жеткілікті негіздеме қамтуы мүмкін.

- A40. Керісінше, басшылықпен талқылау басқа ақпарат ішінде орын алған елеулі бұрмалауды растайтын қосымша ақпарат алуы мүмкін.
- A41. Аудиторға басшылықтың шешімдері бойынша пайымдамаларды қолдану жағдайы қиындық туғызу мүмкін, нақты дәлелдерге сүйенген жағдайлармен салыстырғанда. Алайда, аудитор басқа да ақпараттарда берілген мәліметтер аудит барысында қаржылық есептемеге сәйкес емес екендігіне көзі жетуі мүмкін. туындауы мүмкін мән-жайлар болған кезде аудитор деген қорытындыға туралы өзге де ақпарат өтініш, ол келмесе, қаржылық есеп немесе білімге алынған аудит барысында. Бұл мән-жайлар аудитормен аудит барысында алынған басқа да ақпарат, қаржылық есептемелік немесе білім күмән келтіруі мүмкін.
- A42. Басқа ақпараттың ықтимал бұрмалануларының кең спектрі болғандықтан, басқа процедуралардың сипаты мен дәрежесі аудитор басқа ақпараттың елеулі бұрмалануы болған жағдайда аудитордың кәсіби пікіріне қатысты болып табылады ма деген қорытынды жасауы мүмкін.
- A43. Егер мәселе қаржылық есептілікке немесе аудитордың аудиторлық тексеруден алған біліміне байланысты болмаса, аудитор басшылықтың аудитордың сұраныстарына берген жауаптарын толық бағалай алмауы мүмкін. Осыған қарамастан, басшылықтың қосымша ақпараттарына немесе түсіндірулеріне немесе басшылықтың басқа ақпаратқа енгізген өзгертулеріне сүйене отырып, аудитор елеулі сәйкессіздіктің орын алмайтындығына немесе басқа ақпарат бұдан былай елеулі бұрмаланбайтындығына көз жеткізе алады. Егер аудитор елеулі сәйкессіздік енді пайда болмайды немесе басқа ақпарат елеулі түрде бұрмаланған болып көрінбейді деген қорытынды жасай алмаса, аудитор басшылықтан білікті үшінші тараппен кеңесуді сұрай алады (мысалы, менеджменттің маманы немесе заңгер кеңес). Кейбір жағдайларда, басшылықтың кеңесінен алынған жауаптарды қарастырғаннан кейін, аудитор басқа ақпараттың елеулі бұрмалануы болған-болмағанына қорытынды жасай алмауы мүмкін. Содан кейін аудитор қабылдауы мүмкін әрекеттерге келесілердің бірін немесе бірнешеуін жатқызуға болады:
- Аудитордың заң кеңесінен кеңес алуы;
 - Аудиторлық есеп берудің салдарын ескере отырып, мысалы, басшылық тарапынан шектеулер болған кездегі

жағдайларды сипаттау; немесе

- Қолданыстағы заңнамаға немесе нормативтік актілерге сәйкес алып тастауға болатын аудиттен шығу.

Аудитор Басқа Ақпараттың Елеулі Бұрмалануы Бар Деген Қорытындыға Келген Кездегі Жауап Беру

Аудитор Есеп Берген Күнге Дейін Алынған Басқа Ақпаратта Елеулі Бұрмалаушылық Бар деп Қорытынды Жасаған Кезде Жауап Беру (Сілт: Тарм. 18)

A44. Басқару өкілеттіліне ие тұлғалармен қарым-қатынастан кейін басқа ақпарат түзетілмесе, аудитордың іс-әрекеттері аудитордың кәсіби шешімі болып табылады. Аудитор басшылық пен басқару өкілеттіліне ие тұлғалармен түзетуді енгізбегені үшін берген негіздемесі басшылықтың немесе басқару өкілеттіліне ие тұлғалардың адалдығы мен адалдығына күмән туғызатындығын, мысалы, аудитор жаңылыстыру ниетінен күдіктенген кезде ескере алады. Аудитор заңгерлік кеңес алуды да орынды деп санауы мүмкін. Кейбір жағдайларда аудитордан заңмен, ережелермен немесе басқа кәсіби стандарттармен мәселені реттеушіге немесе тиісті кәсіби органға хабарлауы талап етілуі мүмкін.

Есеп Берудің Салдары (Сілт: Тарм. 18 (a))

A45. Сирек жағдайларда болуы мүмкін, қаржылық есеп беру туралы пікір білдіруден бас тарту, бас тарту басқа ақпаратта елеулі бұрмалауды түзеткенде, ұйым басшылығы мен корпоративтік басқару бойынша жауап беретін тұлғалардың адалдықтарына елеулі күмән тудырады. Бұл тұтастай алғанда аудиторлық дәлелдердің сенімділігіне күмән туындатады.

Келісімнен бас тарту (Сілт: Тарм. 18 (b))

A46. Келісімдерден бас тарту, егер ол мүмкін болса, орынды болады, егер басқа ақпаратта елеулі бұрмалауды түзеткенде, ұйым басшылығы мен корпоративтік басқару бойынша жауап беретін тұлғалардың адалдықтарына елеулі күмән тудырып, аудит барсында берілген өтініштерге күмән туындатады.

Қоғамдық Сектор Ұйымдарына Арнайы Қарастырулар (Сілт: Тарм. 18 (b))

A47. Қоғамдық секторда келісімнен бас тарту мүмкін болмауы мүмкін. Мұндай жағдайларда аудитор заң шығарушы органға мәселенің егжей-тегжейін көрсете отырып есеп бере алады немесе басқа да тиісті әрекеттерді жасай алады.

Аудитор Есен Берген Күннен Кейін Алынған Басқа Ақпаратта Елеулі Бұрмалаушылық Бар деп Қорытынды Жасаған Кезде Жауап Беру (Сілт: Тарм. 19)

- A48. Егер аудитор өзге ақпарат, аудиторлық қорытынды алынған күннен кейін, құрамында елеулі бұрмалау және егер мұндай елеулі бұрмалау болды, түзетілді, аудитордың рәсімдері қажетті деректерді мән-жайлар қамтиды және анықтау үшін түзету енгізіледі (17(a) тармағына сәйкес, сонымен қатар, басшылықтың басқа да ақпараттарды алғандарға, қайта қарау мәселесі жайында ақпараттандыруды қамтиды.
- A49. Корпоративтік басқаруға жауапты тұлғалар басқа да ақпаратты қайта қарауға келіспеген жағдайда, аудиторлық қорытындыны пайдаланушылардың тиісті дәрежеде назар аударуына шараларды қолдану үшін, түзетілмеген бұрмалауға кәсіби пайымдаулар қажет. Олар тиісті заңдармен немесе нормативтік актілермен дұрысталуы керек. Демек, аудитор мақсатқа сай деп өзінің заңды құқықтары мен міндеттерін талқылау үшін заңгермен кеңесуін қарастыру мүмкін.
- A50. Басқа да ақпараттың елеулі бұрмалау түзетілмесе, аудиторлық қорытындыны пайдаланушылардың тиісті дәрежеде назар аударуына шараларды қолдануы мүмкін. Егер ол заңда немесе нормативтік актіде тыйым салынбаса, мысалы, мынадай:
- Жаңа немесе түзетілген аудиторлық қорытындыны, сонымен қатар 22 тармағына сәйкес өзгертілген бөлімді басшылыққа ұсыну және жаңа немесе түзетілген аудиторлық қорытынды пайдаланушыларға арналған аудиторлық қорытынды дайындау. ХАС немесе қолданылатын заң немесе нормативтік-құқықтық актінің күні, жаңа немесе түзетілген аудиторлық қорытынды. Аудитор, сондай-ақ тексере алады, басшылық тарапынан мынадай пайдаланушыларға жаңа немесе түзетілген аудиторлық қорытындыны ұсыну үшін қандай әрекеттер жасалынды;
 - Пайдаланушылардың назарын аударту үшін елеулі бұрмаланған ақпарат бар дайындалған аудиторлық қорытынды, (мысалы, мәселені жалпы акционерлер жиналысында қарастыру);
 - Реттеуші немесе тиісті кәсіптік органды елеулі бұрмалаулар ақпаратымен ақпараттандыру; немесе
 - Келісімнің үздіксіздігінің салдарын ескеру (A46тармақты да қараңыз).

Қаржылық Есептілікте Елеулі Бұрмаланулар Болған Кезде Немесе Аудитордың Ұйымды Және Оның Қоршаған Ортасын Түсінуін Жаңарту Қажет Болған Кездегі Жауап Беру (Сілт: Тарм. 20)

- A51. Басқа да ақпараттармен танысу барысында, аудитор жаңа ақпаратпен

танысуы мүмкін. Ол өз кезегінде мынадай салдарға алып келуі мүмкін:

- Аудитордың ұйымды және оның ортасын түсінуі және сәйкесінше аудитордың тәуекел бағасын қайта қарау қажеттілігін көрсетуі мүмкін.¹³
- Аудитордың анықталған бұрмалаушылықтардың аудитке және түзетілмеген бұрмалаулардың қаржылық есептілікке әсерін бағалауға жауапкершілігі.¹⁴
- Аудитордың келесі оқиғаларға қатысты міндеттері.¹⁵

Есеп Беру (Сілт: Тарм. 21-24)

A52. Аудит жүргізу мақсатында ұйымның қаржылық есептемелігі, ұйым болып табылмайтын мекеме, ұйымдастырылған сауда-саттыққа жіберілген құнды қағаздары, аудитор аудиторлық қорытынды жоспарланған күннен кейін алатын басқа да мәліметтермен қамтамасыз ету үшін қажет деп қарастыруға болады. Осы ХАС сәйкес, аудитор жауапкершілігі таралған қосымша ақпарат. Ұйым басшылығы аудиторлық қорытындыда көрсетілген басқа да ақпараттар аудиторлық қорытынды күнінен кейінгі шығару мүмкіншілігі бар болғанда қолайлы деп санау мүмкін.

Көрнекілік Есептіліктер (Сілт: Тарм. 21-22)

A53. Аудиторлық есептің «Басқа Ақпарат» бөлімінің көрнекілік мысалдары 2 Қосымшаға енгізілген.

Қаржылық Есеп Беру Бойынша Аудитордың Пікірі Білікті Немесе Жағымсыз Болған Кезде Есеп Беру Салдары (Сілт: Тарм. 23)

A54. Білікті пікірге немесе қолайсыз аудиторлық қорытынды қаржылық есептілік бойынша аудиторлық қорытынды өзге де ақпараттың немесе басқаша енгізілмесе, өзгертілген оған қатысты мәселелер 22(е) тармаққа сәйкес қолданылуына әсер етпеуі мүмкін. Мысалы, Директорлардың сыйақыларының жарияламау үшін қолданылатын қаржылық есептілік туралы білікті пікірді қаржылық есептілік ұғымдардың талаптарына сәйкес осы стандарттың талаптарына сәйкес болуы мүмкін емес. Басқа жағдайларда A55-A58 тармақтарында сипатталғандай жағдайлар туындау мүмкін.

¹³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 11, 31, және А1 тармақтар

¹⁴ 450 ХАС, *Аудит Барысында Анықталған Бұрмалануларды Бағалау*

¹⁵ 560 ХАС, 10 және 14 тармақтар

Қаржылық Есептіліктегі Елеулі Бұрмалаушылыққа Байланысты Білікті Пікір

A55. Аудитордың пікірі білікті болған жағдайда, басқа ақпараттың қаржылық есептілікке қатысты білікті пікірге негіз болатын мәселе немесе осыған қатысты мәселе бойынша елеулі түрде бұрмаланғандығы туралы мәселе қаралуы мүмкін.

Қолдану аясының шектелуіне байланысты білікті пікір

A56. Қаржы есептілігінің ажырамас элементіне қатысты аудит көлеміне шектеу бар болса, аудитор осы мәселе бойынша тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдемелерді ала алмайды. Сомалар өзге де ақпаратты елеулі бұрмалау үшін, мәселеге қатысты басқа да ақпаратты басқа да элементтер әкелуі мүмкін. Демек, аудитор бөлімінде сипатталғандай, брондау қаржылық есептілік бойынша аудиторлық қорытындыда енгізіледі және оған қатысты өзге де ақпаратты көшбасшылық мәселені сипаттау қарау мүмкін болмайды. 22(е) тармақта «Білікті пікірге негіз» бөлімінде көрсетілгендей аудитор басқа да ақпаратты қамтылған барлық басқа түзетілмеген материалдық бұрмаланулардың қорытынды ақпарат беру болып табылады.

Теріс Пікір

A57. Теріс Пікірге Негіздеме тармағында сипатталған белгілі бір мәселеге (мәселелерге) қатысты Қаржылық есептілікке бойынша теріс пікір 22(е)(ii) тармаққа сәйкес аудитордың есеп беруінде аудитор анықтаған басқа ақпараттың елеулі бұрмаланулары туралы есептіліктің жіберілуін негіздемейді. Қаржы есептілігіне жағымсыз пікір білдірілген кезде, аудиторға 22 (е) тармақта талап етілген мәлімдемені тиісті түрде өзгерту қажет болуы мүмкін мысалы, басқа ақпараттағы сомалардың немесе баптардың қаржылық есептілік туралы жағымсыз пікір туғызатын мәселе немесе осыған қатысты мәселе бойынша елеулі түрде бұрмаланғандығын көрсету.

Пікір Білдіруден Бас Тарту

A58. Аудитор қаржылық есептілік туралы пікірден бас тартқан кезде, аудит туралы қосымша мәліметтерді, оның ішінде басқа ақпараттарға арналған бөлімді қоса бере отырып, тұтастай алғанда қаржылық есептілікке қатысты пікірлерден бас тартуға көлеңке түсіруі мүмкін. Тиісінше, осындай жағдайларда, 705 ХАС (Қайта қарастырылған) талап етілгендей, аудиторлық есеп осы ХАС бойынша есеп беру талаптарын қарастыратын бөлімді қамтымайды.

Заңнамамен немесе Нормативтік актілермен Белгіленген Есеп Беру (Сілт: Тарм. 24)

A59. 200 ХАС¹⁶ сәйкес аудитор ХАС талаптарына қосымша нормативтік немесе реттеуші талаптарға бағынуы мүмкін деп түсіндіреді. Бұл жағдайда, аудитор аудиторлық есептің осы ХАС сипатталған нұсқалардан айтарлықтай өзгеше жаңаша немесе белгілі бір жаңа редакция нақты тәртібін пайдалану қажет болуы мүмкін. ХАС сәйкес аудит аудиторлық есептің жаңа редакцияда ретпен сақтау оңай танылған халықаралық стандарттарға сәйкес жүргізіледі. Сол келісімдерді анықтау үшін қабылдау әлемдік нарығындағы өз беделін арттырады. Аудиторлық есеп енгізілген басқа да ақпарат және осы стандарттың талаптарына қатысты тұжырымдар қамтамасыз ету заңды немесе нормативтік талаптарға арасындағы айырмашылық ұсыну және жаңа редакцияда аудиторлық есептің және 24 тармағында көрсетілген элементтердің кем дегенде бір бұйрығымен ғана қолданылады. Онда ол аудиторлық есеп сілтеме болуы мүмкін. ХАС бойынша жаңаша тәртібі және аудиторлық есепті пайдаланылатын тілдік, қорытындылар жасауға заңнамалық немесе нормативтік талаптар реттеледі.

¹⁶ 200 ХАС, А57 тармақ

Қосымша 1

(Сілт: Тарм. 14, А8)

Басқа Ақпаратта Қамтылуы Мүмкін Сомалар Немесе Басқа Баптардың Мысалдары

Төменде сомалары мен өзге де ақпаратты енгізілуі мүмкін басқа да элементтер мысалдары болып табылады. Бұл тізім толық емес.

Сандық көрсеткіштер

- Таза табыс, акцияға шаққандағы пайданы, дивидендтер, сату және басқа да операциялық табыс сияқты негізгі қаржылық нәтижелері туралы жиынтық есеп туралы мақалалар, сондай-ақ сатып алу және операциялық шығындар.
- Мұндай өнімдердің географиялық сегменттері, топтардың қызметін сату немесе негізгі бағыттары бойынша жалғасатын қызметтен түсетін табыс ретінде таңдалған операциялық деректер.
- Арнайы осындай актив сату сияқты элементтерді, сот резервтерді, активтердің құнсыздануы, салық түзетпелер, қоршаған ортаны қалпына келтіру және қайта құрылымдау және қайта шығыстар бойынша ережелер.
- Ақша қаражаты мен олардың баламалары және бағалы қағаздар, дивидендтер, несие бойынша міндеттемелер, қаржылық лизинг және азшылықтың үлесі сияқты өтімділік және капитал ресурстары туралы ақпаратты.
- Сегменттерінің немесе бірліктері бойынша инвестициялар.
- Баланстан тыс іс-шаралар және тиісті қаржы салдарына байланысты сандық көрсеткіштер.
- Кепілдіктер, міндеттемелер, заңдар немесе қоршаған ортаны шағымдар мен басқа да шартты міндеттемелерге қатысты сандар.
- Осындай жалпы маржа ретінде қаржылық көрсеткіштеріне немесе жұмыспен орташа капиталдың рентабельділігі, орташа меншікті капиталға қатынасы, пайыздық қамту коэффициенті және левередждің бойынша қайтаруы. Бұл көрсеткіштердің кейбірі тікелей қаржылық есептілігіне сәйкес болады.

Басқа Баптар

- Негізгі бағалаулар мен жорамалдарға байланысты түсіндіру.
- Байланысқан тараптардың анықтамаларын және олармен

жасалатын мәмілелерді сипаттамасы.

- Саясат туралы есепте немесе тауар, валюта немесе пайыздық мөлшерлеме тәуекелдерді басқару үшін ұйымның көзқарасы. Мысалы, форвардтық келісім-шарттар арқылы, пайыздық своптар немесе басқа қаржы құралдары.
- Баланстан тыс іс-шараларды табиғат сипаттамасы;
- Өтемақы кепілдіктерін сипаттамасын, келісім-шарттық міндеттемелерін, сот немесе экологиялық жауапкершілікті және ұйымның тиісті тәуекелдер бағытын сапалы бағалауды қоса алғанда, басқа да шартты міндеттемелер.
- Мұндай операцияларды немесе ұйымның қаржылық жағдайы елеулі жаңа салық немесе қоршаған ортаны қорғау ережелеріне, сондай-құқықтық немесе нормативтік талаптарға енгізілген өзгерістер сипаттамасы ұйымның болашақ қаржы келешекте айтарлықтай әсер етеді.
- Кезең ішінде күшіне енген жаңа есеп стандарттарына әсерінің бағытын сапалық бағалау. Келесі кезеңде ұйымның қаржылық нәтижелерін, қаржылық жағдайы мен ақша ағындарын әрекет етуін бағалау.
- Жалпы қоршаған ортаның сипаттамасы және бизнес перспективалары.
- Стратегияға шолу.
- Негізгі өнімдерге немесе шикізатқа нарықтық бағалардың үрдістер сипаттамасы.
- Қамтамасыз ету тұрғысынан географиялық өңірлер арасындағы сұраныс және нормативтік айырмашылықтар.
- Белгілі бір сегменттерінде ұйымның табыстылығын әсер ететін нақты факторларды түсіндіру.

Қосымша 2

(Сілт: Тарм. 21-22, А53)

Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудиторлық Есептердің Көрнекіліктері

- 1 Көрнекілік: Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған кезде және басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамаған кезде өзгертілмеген пікірді қамтитын кез-келген ұйымның, бағаланатын немесе бағаланатыннан басқа, аудиторлық есебі.
- 2 Көрнекілік: Аудитор аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін басқа ақпараттың бір бөлігін алған кезде, басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамаған кезде және басқа мәліметтерді осы күннен кейін алғанды күткен кезде өзгертілмеген пікірі бар бағаланатын ұйымдардың аудиторлық есебі.
- 3 Көрнекілік: Аудитор басқа ақпараттың бір бөлігін аудиторлық есеп шығарғанға дейін алған кезде, өзгертілмеген пікірі бар бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамаған және аудиторлық есеп берілген күннен кейін басқа ақпаратты алуды күткен аудиторлық есебі.
- 4 Көрнекілік: Аудитор аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін басқа ақпарат алмаған, бірақ аудиторлық есеп шыққан күннен кейін басқа ақпаратты алуды күткен кезде өзгертілмеген пікірі бар бағаланатын ұйымның аудиторлық есебі.
- 5 Көрнекілік: Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған және басқа ақпараттың елеулі бұрмалануы болған деген қорытынды жасаған кезде өзгертілмеген пікірді қамтитын кез-келген ұйымның аудиторлық есебі.
- 6 Көрнекілік: Аудитор аудиторлық есеп берілетін күнге дейін барлық басқа ақпаратты алған кезде және тізімдегі маңызды тармаққа қатысты шектеулер болған кезде білікті пікірі бар кез-келген ұйымның, тізімделген немесе тізімнен өзгеше аудиторлық есебі. басқа ақпаратқа да әсер ететін шоғырландырылған қаржылық есептілік.
- 7 Көрнекілік: Бағаланатын немесе одан бөлек кез-келген ұйымның аудиторлық есебі, егер аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін барлық басқа ақпаратты алған болса, теріс қорытындыдан тұрады және шоғырландырылған қаржылық есептілікке қатысты теріс пікір де басқа ақпаратқа әсер етеді.

1 Көрнекілік - Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған кезде және басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамаған кезде өзгертілмеген пікірді қамтитын кез-келген ұйымның, бағаланатын немесе бағаланатыннан басқа, аудиторлық есебі.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Ұйым болып табылатын немесе табылмайтын ұйымның толық пакетті аудит жүргізу. Аудиторлық сауда-саттыққа түскен бағалы қағаздар. Қаржылық есептілік сенімді ұсынылымға негізделе жасалынады. Осы аудит топ аудиты болып табылмайды (яғни, 600¹ ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есептілік ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйе) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісім 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудиторлық дәлелдер негізінде аудитор өзгертілмеген («он») пікірін білдіру ақылға қонымды болып табылады деген қорытындыға келді.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған)² сәйкес алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, әр түрлі жағдайларға байланысты пайда болған қомақты белгісіздік ұйымның үздіксіз өз қызметін жалғастыру үшін қабілетіне айтарлықтай күмән болуы мүмкін деген пікірге келгенде.
- 701³ ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін барлық басқа ақпараттарды алды және кез келген материалдық бұрмалануды ашқан жоқ.
- Қаржылық есептілік қадағалау үшін жауапты тұлғалар, осы қаржы есептілігін дайындауға жауапты емес.
- Қаржылық есептілік аудитіне, сонымен қатар, аудитор жергілікті заңнамасында көзделген басқа да есептерді жасау үшін жауапкершілікті жалғыз атқарады.

¹ 600 ХАС, *Арнайы қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда).*

² 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

³ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудиторлық Есеп Беруде Негізгі Аудиторлық Мәселелер Туралы Хабарлау.* Аудиттің негізгі мәселелері тек бағалы қағаздары ұйымдасқан сауда-саттыққа жіберілген компаниялар үшін талап едетталап етеді.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілігінің Аудиті бойынша Есеп⁴

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компания) 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік: жылына арналған үлестік және ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есеп, өзгерістер туралы есеп, аяқталған қаржылық жағдай туралы есеп, жиынтық табыс туралы есеп.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайын (*ның*) және қаржылық нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысын әділетті түрде көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*). Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін.

Пікір Білдіруге Негіздеме

Біз Аудиттің халықаралық стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [*заңнама*] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді білдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

[Аудиттің Негізгі Мәселелері⁵

Негізгі аудит мәселелері - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда қаржылық есептілікке біздің аудиті мәнмәтінде және біздің ойымызша қалыптастыру талқыланады. Сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз.

[*701 ХАС сәйкес әрбір аудиттің маңызды мәселелерінің сипаттамасы*]]

⁴ «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Туралы Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

⁵ Аудиттің Негізгі Мәселелері бөлімі тек тізімделген ұйымдарға қажет.

Басқа ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып.]

Басшылық⁶ басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат [ақпарат X есебіне⁷ енгізілген, бірақ қаржылық есеп және біздің аудиторлық есепті қамтымайды] қамтиды.

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығарылуын қамтамасыз етпейміз.

Біздің жауапкершілік қаржы есептілігінің біздің аудитке байланысты тексеру барысында алынған басқа да ақпарат және қаржы есептілігіне немесе біздің білім арасында елеулі алшақтықтар бар болса, басқа да ақпаратты және қарауды қамтамасыз ету болып табылады, сондай-ақ басқа да ақпараттық өзге де материалдық бұрмаланулардың бар не жоқ болуы мүмкін. Біз жүргізген жұмыстардың негізінде осындай басқа ақпаратта елеулі бұрмалаушылықтар бар деп анықтаған жағдайда, осы факті туралы хабарлауға міндеттіміз. деген қорытындыға келеді. Біз есепте көрсетілуі тиіс ешқандай фактілерді ашқан жоқпыз.

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁸

[700 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹ сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[ХАС 700 (қайта қаралған))сәйкес қорытынды жасау - ХАС 700 Мысал 1 (қайта қаралған) қараңыз ..]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 1 Көрнекілігін қараңыз.]

⁶ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

⁷ Басқа ақпаратты анықтау үшін «басшылық есебі және төрағаның мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың неғұрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

⁸ Аудитордың осы көрнекілік есептерінде басшылық және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар терминдерін белгілі бір заңнамадағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа терминмен ауыстыру қажет болуы мүмкін.

⁹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Пікір Қалыптастыру Және Қаржылық Есептілік туралы Есеп Беру*

[Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты]¹⁰]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

¹⁰ Келісім бойынша серіктестің атауы, егер сирек жағдайларда, егер мұндай ақпарат жеке қауіпсіздікке елеулі қатер төндіреді деп күтілмесе, бағаланатын ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығын тексеруге арналған аудиторлық есепке енгізілген (700 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз), 46-тармақ).

2 Көрнекілік - Аудитор аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін басқа ақпараттың бір бөлігін алған кезде, басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамаған кезде және басқа мәліметтерді осы күннен кейін алғанды күткен кезде өзгертілмеген пікірі бар бағаланатын ұйымдардың аудиторлық есебі.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиттің әділетті ұсыну шеңберін қолдануы. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни, 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есеп ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйе) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісім 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудиторлық дәлелдер негізінде аудитор өзгертілмеген («он») пікірін білдіру ақылға қонымды болып табылады деген қорытындыға келді.
- Осы юрисдикция қабылданған тиісті этикалық талаптарды аудитте қолданылады.
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, әр түрлі жағдайларға байланысты пайда болған қомақты белгісіздік ұйымның үздіксіз өз қызметін жалғастыру үшін қабілетіне айтарлықтай күмән болуы мүмкін деген пікірге келгенде.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін барлық басқа ақпараттарды алды және кез келген материалдық бұрмалануды ашқан жоқ.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауаптылар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Қаржылық есептілік аудитіне, сонымен қатар, аудитор жергілікті заңнамасында көзделген басқа да есептерді жасау үшін жауапкершілікті жалғыз атқарады.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілігінің Аудиті бойынша Есеп¹¹

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компания) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп бар. , және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулер.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайын (*ның*) және қаржылық нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысын әділетті түрде көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*). Халықаралық Қаржы Есептілігінің Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін.

Пікір Білдіруге Негіздеме

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамада] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді білдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Аудиттің Негізгі Мәселелері - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда қаржылық есептілікке біздің аудиті мәнмәтінде және біздің ойымызша қалыптастыру талқыланады. Сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесінің сипаттамасы]]

¹¹ «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Туралы Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басшылық¹² басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат X есебінде¹³ қамтылған ақпаратты, (бірақ қаржылық есептілікті және оған біздің аудиторлық пікірімізді емес) қамтиды. Бұл аудит қорытындысының күніне дейін беріліп, оған қоса Y есебін сол күннен кейін беріледі.

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығысын қамтамасыз етпейміз.

Біздің аудитке байланысты қаржы есептілігінде жауапкершілік жоғарыда аталған басқа ақпаратпен танысуға, және тексеру барысында алынған басқа да ақпарат және қаржы есептілігіне немесе біздің білім арасында елеулі алшақтықтар бар ма ескере отырып және басқа да ақпарат басқа ма ықтимал елеулі ауытқуларды қамтиды.

Біз осы аудиторлық қорытынды күнінен алынған басқа ақпаратқа қатысты біздің жұмысымыздың негізінде болса, біз осындай басқа ақпаратта елеулі бұрмалаушылықтар бар, біз осы факті туралы хабарлауға міндеттіміз.. Біз есепте көрсетілуі тиіс ешқандай фактілерді ашқан жоқпыз.

[Y есебін оқығанда, егер онда елеулі бұрмалаушылық бар деген қорытындыға келсек, біз бұл мәселені басқаруға өкілетті адамдарға хабарлауымыз және [заңнамада қолданылатын әрекеттерді сипаттауымыз керек].]¹⁴.

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі¹⁵

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

¹² Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

¹³ Басқа ақпаратты анықтау үшін, мысалы, «басшылық есебі және басқарманың мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың неғұрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

¹⁴ Бұл Қосымша тармақ аудитор аудиторлық есептің күнінен кейін, алынған түзетілмеген өзге де ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтаған жағдайда пайдалы және осыған байланысты нақты әрекеттерді қабылдауға заңды міндетті болуы мүмкін.

¹⁵ Белгілі бір заңнамадағы құқықтық реттеуге сәйкес өзге де терминдер

Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].¹⁶

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

¹⁶ Келісім бойынша серіктестің атауы, егер сирек жағдайларда, егер мұндай ақпарат жеке қауіпсіздікке елеулі қатер төндіреді деп күтілмесе, листингілік ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығын тексеруге арналған аудиторлық есепке енгізілген (700 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз), 46-тармақ).

3 Көрнекілік - Аудитор басқа ақпараттың бір бөлігін аудиторлық есеп шығарғанға дейін алған кезде, өзгертілмеген пікірі бар бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның басқа ақпараттың елеулі бұрмалануын анықтамаған және аудиторлық есеп берілген күннен кейін басқа ақпаратты алуды күткен аудиторлық есебі.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есеп ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйе) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісім 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудиторлық дәлелдер негізінде аудитор өзгертілмеген («оң») пікірін білдіру ақылға қонымды болып табылады деген қорытындыға келді.
- Осы юрисдикция қабылданған тиісті этикалық талаптарды аудитте қолданылады.
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, әр түрлі жағдайларға байланысты пайда болған қомақты белгісіздік ұйымның үздіксіз өз қызметін жалғастыру үшін қабілетіне айтарлықтай күмән болуы мүмкін деген пікірге келгенде.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін барлық басқа ақпараттарды алды және кез келген материалдық бұрмалануды ашқан жоқ.
- Қаржылық есептілік қадағалау үшін жауапты тұлғалар, осы қаржы есептілігін дайындауға жауапты емес.
- Қаржылық есептілік аудитіне, сонымен қатар, аудитор жергілікті заңнамасында көзделген басқа да есептерді жасау үшін жауапкершілікті жалғыз атқарады.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Пікір

Біз ABC компаниясының (Компанияның) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп бар және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулер.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайын (*ның*) және қаржылық нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысын әділетті түрде көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*). Халықаралық Қаржы Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін.

Пікір Білдіруге Негіздеме

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [*заңнамадағы*] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді білдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басшылық¹⁷ басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат аудиторлық қорытындының күнімен алынады [X¹⁸ есебін қарастыратын, бірақ қаржылық есеп пен аудит қорытындысы кірмейді].

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығысын қамтамасыз етпейміз.

Бізбен қаржылық есептемесіне аудит жүргізу бойынша біздің міндетіміз басқа ақпаратпен және басқа ақпарат пен қаржылық есептеменің немесе біздің білімімізбен арасында айтарлықтай келіспеушілік бар ма туралы аудит барысында алынған сұрақпен, басқа ақпарат өзге мүмкін айтарлықтай бұрмалауы жоқ пе екенмен танысу болып табылады.

¹⁷ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

¹⁸ Басқа ақпаратты анықтау үшін, мысалы, «басшылық есебі және басқарманың мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың неғұрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

Біз осы аудиторлық қорытынды күнінен алынған басқа ақпаратқа қатысты біздің жұмысымыздың негізінде болса, біз осындай басқа ақпаратта елеулі бұрмалаушылықтар бар, біз осы факті туралы хабарлауға міндеттіміз. Біз есепте көрсетілуі тиіс ешқандай фактілерді ашқан жоқпыз.

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі¹⁹

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

¹⁹ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

4 Көрнекілік - Аудитор аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін басқа ақпарат алмаған, бірақ аудиторлық есеп шыққан күннен кейін басқа ақпаратты алуды күткен кезде өзгертілмеген пікірі бар бағаланатын ұйымның аудиторлық есебі.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиттің әділетті ұсыну шеңберін қолдануы. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есеп ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйесі) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісім 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудиторлық дәлелдер негізінде аудитор өзгертілмеген («оң») пікірін білдіру ақылға қонымды болып табылады деген қорытындыға келді.
- Осы юрисдикция қабылданған тиісті этикалық талаптарды аудитте қолданылады.
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, әр түрлі жағдайларға байланысты пайда болған қомақты белгісіздік ұйымның үздіксіз өз қызметін жалғастыру үшін қабілетіне айтарлықтай күмән болуы мүмкін деген пікірге келгенде.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін барлық басқа ақпараттарды алды және кез келген материалдық бұрмалануды ашқан жоқ.
- Қаржылық есептілік қадағалау үшін жауапты тұлғалар, осы қаржы есептілігін дайындауға жауапты емес.
- Қаржылық есептілік аудитіне, сонымен қатар, аудитор жергілікті заңнамасында көзделген басқа да есептерді жасау үшін жауапкершілікті жалғыз атқарады.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Қаржылық Есептілік Аудиті бойынша Есеп²⁰

Пікір

Біз ABC компаниясының (Компанияның) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп бар және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулер.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайын (*ның*) және қаржылық нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысын әділетті түрде көрсетеді (немесе Шынайы Және Әділ Көзқарас Береді). Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін.

Пікір Білдіруге Негіздеме

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу Үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [*юрисдикцияның атауы*] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді білдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Негізгі аудит сұрақтар - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда қаржылық есептілікке біздің аудиті мәнмәтінде және біздің ойымызша қалыптастыру талқыланады. Сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]]

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басшылық²¹ басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат [X²² есебінде қамтылған ақпаратты, бірақ қаржылық есептілікті және оған біздің

²⁰ «Қаржылық Есептіліктің Аудиті Туралы Есеп» суб-тақырыпшасы «Басқа Заңдық Және Нормативтік Талаптар Туралы Есеп» екінші суб-тақырыпшасы қолданылмайтын жағдайда қажет емес.

²¹ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

²² Басқа ақпаратты анықтау үшін, мысалы, «басшылық есебі және басқарманың мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың неғұрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

аудиторлық қорытындыда қамтылмайды] қамтиды. X есебі аудиторлық қорытындының күнінен кейін беріледі.

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығарылуын қамтамасыз етпейміз.

Біздің жауапкершілік қаржы есептілігінің біздің аудитке байланысты тексеру барысында алынған басқа да ақпарат және қаржы есептілігіне немесе біздің білім арасында елеулі алшақтықтар бар болса, басқа да ақпаратты және қарауды қамтамасыз ету болып табылады, сондай-ақ басқа да ақпараттық өзге де материалдық бұрмаланулардың бар не жоқ болуы мүмкін.

[X есебін оқығанда, егер онда елеулі бұрмалаушылық бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз бұл мәселені басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың хабарлауымыз және [заңнамада қолданылатын әрекеттерді сипаттауымыз керек].]²³

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі²⁴

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Зандар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

²³ Бұл қосымша тармақ аудитор есеп берген күннен кейін алынған басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануын анықтаған кезде және жауап ретінде нақты шаралар қабылдауға заңды міндеттеме алған кезде пайдалы болуы мүмкін.

²⁴ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

5 Көрнекілік - Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған және басқа ақпараттың елеулі бұрмалануы болған деген қорытынды жасаған кезде өзгертілмеген пікірді қамтитын кез-келген ұйымның аудиторлық есебі.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын немесе одан өзгеше кез-келген ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығын әділ ұсыну шеңберін пайдаланып тексеру. Аудит топтық аудит болып табылмайды (яғни 600 ХАС қолданылмайды).
- Қаржылық есеп ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйе) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісім 210 ХАС сәйкес қаржылық есептілікті дайындау үшін басшылықтың жауапкершілігін көрсетеді.
- Аудиторлық дәлелдер негізінде аудитор өзгертілмеген («он») пікірін білдіру ақылға қонымды болып табылады деген қорытындыға келді.
- Осы юрисдикция қабылданған тиісті этикалық талаптарды аудитте қолданылады.
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, әр түрлі жағдайларға байланысты пайда болған қомақты белгісіздік ұйымның үздіксіз өз қызметін жалғастыру үшін қабілетіне айтарлықтай күмән болуы мүмкін деген пікірге келгенде.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп берілген күнге дейін алды және басқа ақпараттың елеулі бұрмалануы бар деген қорытындыға келді.
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауаптылар қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан бөлек болып табылады.
- Аудитордың заңмен немесе ережелермен талап етілетін басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Пікір

Біз ABC компаниясының (Компанияның) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық 720 ХАС (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН) 1140 2 ҚОСЫМША

жағдай туралы есеп және жиынтық кіріс туралы есеп, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп және аяқталған жылдағы ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп бар және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса, қаржылық есептілікке ескертулер.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайын (*ның*) және қаржылық нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысын әділетті түрде көрсетеді (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*). Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқталған жыл үшін.

Пікір Білдіруге Негіздеме

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [*заңнаманың*] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді білдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басшылық²⁵ басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат [X²⁶ есебінде қамтылған ақпаратты, бірақ қаржылық есептілікті және оған біздің аудиторлық пікірімізді қамтымайды] қамтиды.

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығарылуын қамтамасыз етпейміз.

Қаржылық есептілікке жүргізілген аудитке байланысты, біздің міндетіміз басқа ақпаратты оқып білу және осылайша, басқа ақпараттың қаржылық есептілікке немесе аудиторлық тексеруден алған білімімізге сәйкес келмейтіндігін немесе басқаша түрде бұрмаланған болып көрінетіндігін қарастыру.

Егер біз жасаған жұмысымызға сүйене отырып, осы басқа ақпаратта айтарлықтай бұрмалаушылық бар деген қорытындыға келсек, біз бұл факт туралы хабарлауға міндеттіміз. Төменде сипатталғандай, біз басқа ақпараттың мұндай елеулі бұрмалануы бар деген қорытындыға келдік.

[*Басқа ақпараттарда анықталған бұрмалануға сипаттама*]

²⁵ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

²⁶ Басқа ақпаратты анықтау үшін «басшылық туралы есеп және төрағаның мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың неғұрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

[Аудиттің Негізгі Мәселелері²⁷

Аудиттің негізгі мәселелері - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда қаржылық есептілікке біздің аудиті мәнмәтінде және біздің ойымызша қалыптастыру талқыланады. Сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі²⁸

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) I Көрнекілігін қараңыз.]

[Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі *[аты]*.²⁹]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

²⁷ Аудиттің негізгі мәселелері бөлімі тек бағаланатын ұйымдарға қажет.

²⁸ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

²⁹ Келісім бойынша серіктестің атауы, егер сирек жағдайларда, егер мұндай ақпарат жеке қауіпсіздікке елеулі қатер төндіреді деп күтілмесе, листингтік ұйымдардың жалпы максаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығын тексеруге арналған аудиторлық есепке енгізілген (700 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз), 46-тармақ).

6 Көрнекілік – Аудитор аудиторлық есеп берілетін күнге дейін барлық басқа ақпаратты алған кезде және тізімдегі маңызды тармаққа қатысты шектеулер болған кезде білікті пікірі бар кез-келген ұйымның, тізімделген немесе тізімнен өзгеше аудиторлық есебі. басқа ақпаратқа да әсер ететін шоғырландырылған қаржылық есептілік.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын немесе оған қосылмайтын болған кез-келген ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит - бұл топтық аудит (яғни 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржылық есеп ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйе) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС-да шоғырландырылған қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Аудитор шетелдік қауымдастыққа салынған инвестицияға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлел ала алмады. Аудиторлық дәлелдерді жеткілікті мөлшерде алу мүмкін еместігінің ықтимал әсерлері маңызды деп саналады, бірақ шоғырландырылған қаржылық есептілікке кең таралмайды (яғни, білікті пікір орынды).
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес алынған аудиторлық дәлелдер негізінде, әр түрлі жағдайларға байланысты пайда болған қомақты белгісіздік ұйымның үздіксіз өз қызметін жалғастыру үшін қабілетіне айтарлықтай күмән болуы мүмкін деген пікірге келгенде.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған және шоғырландырылған қаржылық есептілік туралы білікті пікір туғызатын мәселе басқа ақпаратқа да әсер етеді.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты адамдар шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан ерекшеленеді.
- Аудитордың заңмен немесе ережелермен талап етілетін басқа есеп

беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқада Тиісті Адресаттарға]

Білікті Пікір

Біз 20X1 жылдың 31 желтоқсанында жиынтық табыс туралы шоғырландырылған есепте, меншікті және шоғырландырылған есепте өзгерістер туралы шоғырландырылған есепте қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепке аудит жүргіземіз. Шоғырландырылған қаржылық ABC компаниясының есептілікті және оның еншілес ұйымдары («Топ»), аудит жүргізілген жылға арналған ақша қаражатының қозғалысын аяқтайды және есеп саясатының елеулі қысқаша мазмұнын қоса шоғырландырылған қаржылық есептілікті атап өтеді.

Біздің ойымызша, қаржылық жағдай (немесе қаржылық жағдай туралы есепте) *«Білікті Пікір білдіруге Негіздеме»* қосымшасында баяндалған мәселелер ықтимал әсерін қоспағанда, қоса беріліп отырған шоғырландырылған қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде ұсынылады (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*) 20X1 жылдың 31 желтоқсандағы жылға арналған қаражат, сондай-ақ оның шоғырландырылған қаржылық нәтижелер тобы және шоғырландырылған қозғалысы Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХЖЕС) сәйкес аяқтайды.

Білікті Пікір білдіруге Негіздеме

Топтың шетелдік қауымдасқан ұйымның XYZ инвестициялары XXX мөлшерінде жыл бойы сатып алынған және үлестік қатысу әдісі бойынша есептелінеді. 20X1 жылдың 31 желтоқсанына қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепте, XXX таза XYZ табыстың ABC үлесі ABC табысы осы күнге аяқталған. Біз қаржылық ақпарат, басқару және аудиторлар XYZ қол жеткізе алмаймыз, өйткені біз, жылына арналған 20X1 жылдың 31 желтоқсанында және таза пайда XYZ әліппесі үлесін кем ABC XYZ инвестициялардың баланстық құнына қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алуға алмаймыз. Демек, біз түзету жоғарыда мөлшерде қажет анықтау мүмкін емес.

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [юрисдикцияның атауы] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді білдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін 720 ХАС (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН) 1144 2 ҚОСЫМША

жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басшылық³⁰ басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат [X³¹ебінде қамтылған ақпаратты, бірақ қаржылық есептілікті және оған біздің аудиторлық пікірді қамтымайды] қамтиды.

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығысын қамтамасыз етпейміз.

Біздің шоғырландырылған қаржы есептілігі аудитінің бірлесе отырып, біздің жауапкершілік басқа ақпаратпен танысуға, және басқа да ақпараттарды арасында елеулі алшақтықтар және тексеру барысында алынған шоғырландырылған қаржы есептілігі немесе біздің білімге бар ма ескере отырып, және басқа да ақпарат басқа ма ықтимал елеулі бұрмалау.

Біз жүргізген жұмыстардың негізінде басқа ақпаратта елеулі бұрмалаушылықтар бар, біз осы факті туралы хабарлауға міндеттіміз. Жоғарыда *Білікті Пікір білдіруге Негіздемде* көрсетілгендей, біз жылына арналған 20X1 жылдың 31 желтоқсанында және таза пайда XYZ әліппесі үлесін кем ABC XYZ инвестициялардың баланстық құны туралы жеткілікті сәйкес дәлелдемелер алу мүмкін болмайды. Демек, біз басқа ақпаратты осы мәселеге байланысты елеулі бұрмалаушылықтар жасай алмаймыз.

[Аудиттің Негізгі Мәселелері³²

Аудиттің Негізгі Мәселелері - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда шоғырландырылған қаржылық есептілікті, біздің аудит мәнмәтінде және біздің ойымызша құрылымы талқыланады, сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз. *Білікті Пікір Білдіруге Негіздемде* бөлімінде көрсетілген аудиттің негізгі мәселелерін міндетті түрде аудиторлық қорытындыда көрсету керек деп есептейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]]

³⁰ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

³¹ Басқа ақпаратты анықтау үшін «басшылық есебі және төрағаның мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың негүрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

³² Аудиттің негізгі мәселелері бөлімі тек бағаланатын ұйымдар жағдайында ғана қолданылады.

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі³³

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

[Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі *[аты]*.³⁴]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитор мекен-жайы]

[Күні]

³³ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

³⁴ Аудит жетекшісінің аты аудиторлық есепте болуы тиіс. бағалы қағаздар ұйымдасқан саудасаттыққа жіберілген кезде, тек сіз негізді мұндай ашуды жеке қауіпсіздігіне қатер төндіретін еді деп күтуге болатын кезде сирек жағдайларды қоспағанда, ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктің аудиті толық жиынтығында ғана. ХАС 700 (қайта қаралған), 46 тармақ).

7 Көрнекілік – Бағаланатын немесе одан бөлек кез-келген ұйымның аудиторлық есебі, егер аудитор аудиторлық есеп беру күніне дейін барлық басқа ақпаратты алған болса, теріс қорытындыдан тұрады және шоғырландырылған қаржылық есептілікке қатысты теріс пікір де басқа ақпаратқа әсер етеді.

Аудитордың көрнекілік есебінің мақсаты үшін келесі жағдайлар келтіріледі:

- Бағаланатын немесе одан бөлек кез-келген ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының әділ презентация жүйесін қолдана отырып аудиті. Аудит - бұл топтық аудит (яғни 600 ХАС қолданылады).
- Шоғырландырылған қаржылық есеп ХҚЕС (жалпы мақсаттағы жүйесі) сәйкес ұйым басшылығымен дайындалады.
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС-да шоғырландырылған қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілік еншілес ұйымның шоғырланбауына байланысты айтарлықтай бұрмаланған. Елеулі бұрмалаулар шоғырландырылған қаржылық есептілік үшін кең таралған болып саналады. Бұрмаланудың шоғырландырылған қаржылық есептілікке әсері анықталған жоқ, өйткені мұны жасау мүмкін болмады (яғни теріс пікір орынды).
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның тұрақты жұмыс күйінде қала беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелері бойынша ақпарат беріледі.
- Аудитор барлық басқа ақпаратты аудиторлық есеп шығарылған күнге дейін алған және шоғырландырылған қаржылық есептілікке қатысты жағымсыз пікір туғызатын мәселе басқа ақпаратқа да әсер етеді.
- Шоғырландырылған қаржылық есептілікті қадағалауға жауапты адамдар шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындауға жауаптылардан басқа болып табылады.
- Аудитордың заңмен немесе ережелермен талап етілетін басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРЛЫҚ ЕСЕП

ABC Компаниясының Акционерлеріне [немесе Басқа Да Тиісті Адресаттарға]

Теріс пікір

Біз ABC компаниясы мен оның еншілес ұйымдарының (Топтың) шоғырландырылған қаржылық есебіне аудит жүргіздік, олар 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есепті және жиынтық кіріс туралы шоғырландырылған есепті, капиталдағы өзгерістер туралы шоғырландырылған есепті және шоғырландырылған есепті, аяқталған жылдағы ақша ағындары және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғанда, шоғырландырылған қаржылық есептілікке ескертулерді құрайды.

Біздің ойымызша, қаржылық жағдай (немесе қаржылық жағдай туралы есепте) *Теріс Пікір білдіруге Негіздеме* қосымшасында баяндалған мәселелер ықтимал әсерін қоспағанда, қоса беріліп отырған шоғырландырылған қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде ұсынылады (немесе *шынайы және әділ көзқарас береді*) 20X1 жылдың 31 желтоқсандағы жылға арналған қаражат, сондай-ақ оның шоғырландырылған қаржылық нәтижелер тобы және шоғырландырылған қозғалысы Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттарына (ХҚЕС) сәйкес аяқтайды.

Теріс Пікір білдіруге Негіздеме

Ескерту X көрсетілгендей, ол әлі күнге дейін сатып алу күніндегі еншілес ұйымның белгілі бір маңызды активтер мен міндеттемелердің әділ құнын айқындай алмайды, өйткені, Топ, ол 20X1 жылы сатып алынған XYZ, оның еншілес ұйымының қаржылық есептілігін шоғырландыру жоқ. Демек, инвестициялық құны бойынша айқындалады. ХҚЕС сәйкес, Топ бұл шоғырландырылған еншілес ұйымы болған және назарға алдын ала есептелген сомасын негізінде сатып алу қабылдасын. XYZ ұйымы шоғырландырылған болса, ол көптеген элементтері бойынша айтарлықтай әсер еді қоса беріліп отырған шоғырландырылған қаржылық есептілігінде. шоғырландыру ұйымдастыру XYZ емес енгізу нәтижесінде шоғырландырылған қаржылық есептілік туралы әсері анықталмады.

Біз Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес аудит жүргіздік. Осы стандарттарға сәйкес біздің міндеттер *Қаржылық Есептілігіне Аудит Жүргізу үшін Аудитордың Жауапкершілігі* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] ұйымға қатысты тәуелсіз болып табылатын қаржылық есептілігіне аудитті біздің қолданылатын әдеп талаптарына сәйкес және біз осы талаптарға сәйкес басқа да этикалық міндеттерді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер өз пікірімізді теріс депбілдіру үшін негіздеме қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады деп есептейміз.

Басқа Ақпарат [немесе «Қаржылық Есептіліктен Басқа Ақпарат Және Ондағы Аудиторлық Есеп» секілді басқа тақырып]

Басшылық³⁵ басқа ақпарат үшін жауапты болып табылады. Басқа ақпарат [X³⁶ есебінде қамтылған ақпаратты, бірақ қаржылық есептілікті және оған біздің аудиторлық пікірімізді емес қамтиды] қамтиды.

Қаржылық есептілік туралы біздің пікір басқа осы ақпаратқа қатысты қандай да бір жолмен сенімді қамтамасыз етуге шығысын қамтамасыз етпейміз.

Біздің аудитке байланысты қаржы есептілігінде жауапкершілік жоғарыда аталған басқа ақпаратпен танысуға, және тексеру барысында алынған басқа да ақпарат және қаржы есептілігіне немесе біздің білім арасында елеулі алшақтықтар бар ма ескере отырып және басқа да ақпарат басқа ма ықтимал елеулі ауытқуларды қамтиды. Біз осы аудиторлық қорытынды күнінен алынған басқа ақпаратқа қатысты біздің жұмысымыздың негізінде болса, біз осындай басқа ақпаратта елеулі бұрмалаушылықтар бар, біз осы факті туралы хабарлауға міндеттіміз. Жоғарыда *Теріс Пікір Білдіруге Негіздеме* көрсетілгендей, Топ шоғырландырылған XYZ сандық нысаналар немесе ұйымның XYZ шоғырландыру енгізбеу әсер ететін баяндама X, басқа да элементтерін қатысты елеулі бұрмалау, сол себепті осы басқа ақпаратқа қатысты теріс қорытындыға келдік.

[Аудиттің Негізгі Мәселелері³⁷

Аудиттің Негізгі Мәселелері - біздің кәсіби шешіміз бойынша, ағымдағы кезеңде ең өзекті болып табылатын қаржы есептілігінде қарастырылатын аудитке қатысты мәселелер. Бұл мәселелер осы есептілік бойынша тұтастай алғанда шоғырландырылған қаржылық есептілікті, біздің аудит мәнмәтінде және біздің ойымызша құрылымы талқыланады, сондай-ақ біз осы жеке мәселелер бойынша пікір білдірмейміз. *Теріс пікір білдіруге негіздеме* бөлімінде көрсетілген аудиттің негізгі мәселелерін міндетті түрде аудиторлық қорытындыда көрсету керек деп есептейміз.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудит негізгі мәселесіне сипаттамасы]]

Қаржылық Есептіліктер Үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалардың Жауапкершілігі³⁸

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру – 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

³⁵ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

³⁶ Басқа ақпаратты анықтау үшін «басшылық есебі және төрағаның мәлімдемесі» сияқты басқа ақпараттың неғұрлым нақты сипаттамасы қолданылуы мүмкін.

³⁷ Аудиттің негізгі мәселелері бөлімі тек бағаланатын ұйымдарға жағдайында қолданылады.

³⁸ Немесе белгілі бір заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

Басқа Да Заңдар Мен Нормативті Актілерге Сәйкес Есеп Беру

[700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес есеп беру –700 ХАС (Қайта қарастырылған) 2 Көрнекілігін қараңыз.]

[Қорытындысы бойынша тәуелсіз аудитор есебі жасалған аудит келісімі серіктесі [аты].³⁹]

[Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атына немесе екеуіне де белгілі бір заңнамаға сәйкес қол қою]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Күні]

³⁹ Келісім бойынша серіктестің атауы, егер сирек жағдайларда, егер мұндай ақпарат жеке қауіпсіздікке елеулі қатер төндіреді деп күтілмесе, листингтік ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығын тексеруге арналған аудиторлық есепке енгізілген (700 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз), 46-тармақ).

**800 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)**

**АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУЛАР—АРНАЙЫ МАҚСАТТАҒЫ
ЖҮЙЕЛЕРГЕ СӘЙКЕС ДАЙЫНДАЛҒАН
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТІ**

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–3
Күшіне ену күні.....	4
Мақсаты	5
Анықтамалары	6–7
Талаптары	
Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар.....	8
Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар	9–10
Пікір Қалыптастыру және Есептерді Қарастыру	11–14
Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Материал	
Арнайы Мақсаттағы Жүйе Анықтамасы	A1–A4
Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар.....	A5–A8
Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар	A9–A12
Пікір Қалыптастыру және Есептерді Қарастыру	A13–A21
Қосымша: Тәуелсіз Аудитордың Арнайы Мақсаттағы Қаржылық Есептілік Туралы Есептерінің Көрнекіліктері	

Арнайы Қарастырулар—Арнайы Мақсаттағы Жүйелерге Сәйкес Дайындалған Қаржылық Есептілік Аудиті 800 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. 100–700 сериядағы Халықаралық Аудит Стандарттары (ХАС) қаржылық есептілік аудитіне қолданылады. Осы ХАС арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес жасалған қаржылық есептілік аудитіне осы ХАС қолдану кезіндегі ерекше мәселелерді қарастырады.
2. Бұл ХАС арнайы мақсаттағы жүйелерге сәйкес тағайындалған қаржылық есептеулердің толық жинағының контекстінде жазылған. 805 ХАС¹ (Қайта қарастырылған) жеке қаржылық есептеудің немесе нақты элементтің аудитіне қатысты арнайы түсініктерді, қаржылық есептеудің есебі немесе мәселесін қарастырады.
3. Бұл ХАС басқа ХАС-тердің талаптарының орнын баспайды; келісімдердің жағдайында қатысты болатын арнайы түсініктерді қарастырады дегенді де білдірмейді.

Күшіне ену күні

4. Бұл ХАС қаржылық есептердің аудиттері үшін 2016 жылдың 15-ші желтоқсанында басталатын немесе одан кейінгі уақыт аралығында жарамды.

Мақсаты

5. Арнайы мақсаттағы жүйелерге сәйкес тағайындалған қаржылық есептеулердің аудитінде ХАС-ті қолданғанда, аудитордың мақсаты келесі мәселелерге қатысты нақты түсініктерді дұрыс Сілтеу:
 - (a) Келісімнің қабылдануы;
 - (b) Сол келісімнің жоспарлануы мен орындалуы; және
 - (c) Қаржылық есептеулерге байланысты пікір қалыптастыру мен есептеу.

Анықтамалар

6. ХАС-тің мақсаттары аясында келесі терминдер төменде берілген мағыналарға ие:
 - (a) Арнайы мақсаттағы қаржылық есептеулер – арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес тағайындалған қаржылық есептеулер (Сілт.: Тарм. А4)
 - (b) Арнайы мақсаттағы жүйе – нақты қолданушылардың қаржылық

¹ ХАС 805, *Арнайы Қарастырулар—Жекеленген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің тармақтарының немесе Есептерінің, Арнайы Бөліктерінің Аудиті.*

ақпаратқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында құрылған қаржылық есеп беруші құрылым. Қаржылық есеп беруші құрылым анық немесе шектеулі ақпарат көзі болуы мүмкін.² (Сілт.: Тарм. А1-А4)

7. Осы ХАС-тағы «қаржылық есептерге» сілтеме «сәйкес ескертпелерді қосқанда арнайы мақсаттағы қаржылық есептердің толық жинағын» білдіреді. Сәйкес ескертпелер әдетте маңызды есептеу саясаттары мен басқа түсініктеме ақпараттардың қысқаша мазмұнын қамтиды. Қолдануға жарамды қаржылық есеп беруші құрылымның талаптары қаржылық есептердің түрі мен мазмұнын, сонымен қатар қаржылық есептердің толық жинағын не құрайтынын анықтайды.

Талаптары

Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар

Қаржылық Есеп Беру Жүйесінің Қабылданымдылығы

8. 210 ХАС аудиторға қаржылық есептерді дайындау барысында қолданылған қаржылық есеп беруші құрылымның тиімділігін анықтауды міндеттейді.³ Арнайы мақсаттағы қаржылық есептерді аудиттеуде, аудитор келесілердің ұғынылуына қол жеткізуі керек (Сілт.: Тарм. А5-А8)
 - (a) Қаржылық есептердің тағайындалу мақсаттарын;
 - (b) Арнайы қолданушылар; және
 - (c) Басқарманың қолдануға жарамды қаржылық есеп беруші құрылымның нақты жағдайларда қолжетімді екенін анықтау мақсатында қолға алған шаралары.

Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар

9. 200 ХАС аудитордан аудитке қатысты барлық ХАС-ті орындауды талап етеді.⁴ Арнайы мақсаттағы қаржылық есептер бойынша аудитті жоспарлау және орындау кезінде аудитор келісімдер жағдайында ХАС-тің қолданылуы арнайы түсінікті қажет ете ме, жоқ па анықтап алуы керек. (Сілт.: Тарм. А9-А12)
10. ХАС 315 (Қайта қарастырылған) аудитордан ұйымның таңдауына және есептеу саясаттарының қолданылуына түсіністікпен қарауды талап

² 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай аудитті жүргізу*, 13 (a) тармақ

³ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, 6(a) тармақ

⁴ 200 ХАС, 18 тармақ

етеді.⁵ Келісімнің ережелеріне сәйкес тағайындалған қаржылық есептердің жағдайында, аудитор басқарманың осы қаржылық есептерді дайындау барысында жасаған келісімнің кез-келген маңызды талдауларына түсіністікпен қарауы қажет. Басқа негізді талдаудың бекітілуі қаржылық есептерде берілген ақпаратқа елеулі өзгерістер әкелген кезде, талдау маңызды болып саналады.

Пікір Қалыптастыру Және Есептерді Қарастыру

11. Пікір қалыптастыру және арнайы мақсаттағы қаржылық есептерді жүргізу кезінде аудитор 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарын орындауы керек.⁶ (Сілт.: Тарм. А13-А19)

Қолдануға Жарамды Қаржылық Есеп Беру Жүйесінің Сипаты

12. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан қаржылық есептердің қолдануға жарамды қаржылық есеп беру жүйесіне жеткілікті дәрежеде қатыстылығын немесе сипаттайтындығын анықтап алуды талап етеді.⁷ Келісімнің ережелеріне сәйкес тағайындалған қаржылық есептердің жағдайында, аудитор қаржылық есептердің келісімнің (осы қаржылық есептер негізделген келісім) кез келген маңызды талдауларын жеткілікті сипаттайтынын анықтап алуы қажет.
13. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордың есебінің түрі (формасы) мен мазмұнын қарастырады. Аудитор арнайы мақсаттағы қаржылық есептер жүргізген кезде:
 - (a) Аудитордың есебі қаржылық есептердің дайындалу мақсатын, қажет болған жағдайда арнайы қолданушыларды да көрсетуі қажет немесе осы ақпарат берілген арнайымақсаттағы қаржылық құрылымдардағы Сілтемеге жүгінуі керек; және
 - (b) Осындай қаржылық есеп беру жүйелерін дайындау барысында басқарманың қаржылық есеп беру жүйелерін таңдау мүмкіндігі болса, басқарманың⁸ қаржылық есеп беру жүйелерге деген жауапкершілігінің түсініктемесі жарамды қаржылық есеп беру жүйелерінің осы жағдайда тиімді екенін анықтау кезіндегі жауапкершілігіне де қатысты болады.

⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды және Оның Ортасын Білу негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелдігін Анықтау мен Бағалау*, 11(с) тармақ

⁶ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*

⁷ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 15 тармақ

⁸ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық негізде сәйкес келетін басқа термин

*Оқырмандарға Қаржылық Есептіліктің Арнайы Мақсаттағы Жүйеге Сәйкес
Жасалатынын Ескерту*

14. Аудитордың арнайы мақсаттағы қаржылық есебінде осы есепті пайдаланушыларды қаржылық есептердің арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес тағайындалғаны және соның нәтижесінде қаржылық есептеулер басқа мақсаттарда қолданылуы мүмкін еместігі туралы хабарландыратын «Аса маңызды мәселелер» атты тармағы болуы керек. Аудитор осы тармақты тиісті атаумен енгізуі керек. (Сілт.: Тарм. А20-А21)

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Арнайы Мақсаттағы Жүйе Анықтамасы (Сілт.: Тарм. 6)

- A1. Арнайы мақсаттағы құрылымның мысалдары мыналар:
- Ұйымның салық декларациясын сүйемелдейтін қаржылық есептердің жинағы үшін арналған есептеудің салықтық базасы;
 - Кредиторлар заңды тұлғалардан сұрайтын ақша ағымдары жайлы мәлімет үшін арналған есептеудің ақшалай түсімдер мен шығындар базасы;
 - Өзге реттеушінің талаптарына сәйкес келу мақсатында реттеуші белгілеген қаржылық есеп беру ережелері; немесе
 - Борышкерлік міндеттемелер бойынша келісім, қарыз беру шарты немесе жобаны іске асыруға берілетін грант сияқты келісімнің қаржылық есеп беру ережелері.
- A2. Арнайы мақсаттағы жүйе өкілетті немесе құқықты стандарттарды қою ұйымымен немесе заңмен немесе реттеумен бекітілген қаржылық есеп беру құрылымына негізделген, бірақ сол құрылымның барлық талаптарын орындамайтын жағдайлар да болуы мүмкін. Оған мысал – қаржылық құрылымдардың X заңды құзырлы аймақтың қаржылық есеп беру стандарттарының барлығына емес, алайда көп бөлігіне сәйкестендіріліп тағайындалуын қажет ететін келісім. Келісімнің жағдайында бұл нәрселер тиімді болғанда, арнайы мақсаттағы қаржылық құрылымдардағы жарамды қаржылық есеп беру құрылымының сипаты өкілетті немесе құқықты стандарттарды қою ұйымымен немесе заңмен немесе реттеумен бекітілген қаржылық есеп беру құрылымына тура сәйкес келуі мүмкін емес. Жоғарыда берілген келісімнің мысалында жарамды қаржылық есеп берудің құрылымының сипаты X Заңнамасының Қаржылық Есеп Беру Стандарттарынан гөрі келісімнің қаржылық есеп беру ережелеріне қатысты болуы мүмкін.

- A3. А2 тармағында берілген жағдайларда арнайы мақсаттағы жүйе тіпті ол негізделген қаржылық есеп беру жүйесі анық сипатталған құрылым болса да, анық сипатталған құрылым болмауы мүмкін. Себебі арнайы мақсаттағы жүйе өкілетті немесе құқықты стандарттарды қою ұйымымен немесе заңмен немесе реттеумен бекітілген қаржылық есеп беру құрылымының барлық талаптарына сәйкес болмауы мүмкін. Ал бұлар қаржылық есептеулердің анық берілуі үшін қажетті талаптар болып саналады.
- A4. Арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес тағайындалған қаржылық есептеулер тұлға дайындайтын жалғыз ғана қаржылық есептеулер болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда қаржылық есептеулерді қаржылық есеп беру құрылымын арнайы қолданатындардан басқа адамдар да пайдалана алады. Осы жағдайларда қаржылық есептеулердің кең ауқымда пайдаланылуына қарамастан, қаржылық есептеулер әлі де ХАС-тің мүддесі үшін арнайы мақсаттағы қаржылық есептеулер болып саналады. 13-14 тармағындағы талаптар қаржылық есептеулердің дайындалу мақсатын бұрыс түсінушіліктің алдын алу үшін тағайындалған. Ақпаратты ашып көрсету қаржылық есептілікте немесе ескертпелерде немесе оларға өзара сілтеме арқылы енгізілген, талап етілгендей, нақты рұқсат етілген немесе қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде басқаша түрде рұқсат етілген түсіндірме немесе сипаттамалық ақпаратты қамтиды.⁹

Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар

Қаржылық Есеп Беру Жүйесінің Қабылданымдылығы (Сілт.: Тарм. 8)

- A5. Арнайы мақсаттағы қаржылық есептіліктер жағдайында арнайы қолданушылардың қаржылық ақпаратқа деген қажеттілігі қаржылық есептеулерді дайындау кезінде қолданылатын қаржылық есеп беру құрылымының тиімділігін анықтаудағы шешуші фактор болып табылады.
- A6. Қолданысқа жарамды қаржылық есеп беру жүйесі арнайы мақсаттағы қаржылық есептеулер бойынша стандарттарды бекітуге уәкілі немесе құқығы бар ұйыммен бекітілген қаржылық есеп беру стандарттарын қамти алады. Мұндай жағдайда осы стандарттар, ұйым бекітілген және шынайы процесс бойынша қызығушылық танытқан жақтардың пікірлерінің талқылануы мен қаралуын қосып әрекет етсе, осы мақсатқа тиімді болып есептеледі. Кейбір юрисдикцияларда заң немесе реттеулер қаржылық есеп беру құрылымын субъектінің нақты бір түріне арналған арнайы мақсаттағы қаржылық есептеулерді дайындау үшін басқармамен қолданылады деп жазуы мүмкін. Мысалы, реттеуші

⁹ 200 ХАС, 13 (f) тармақ

басқа реттеушінің талаптарына сәйкес болу үшін қаржылық есеп беру ережелерін бекітуі мүмкін. Белгілер жоқ болған кезде, керісінше, осындай қаржылық есеп беру жүйесі осындай субъект (заңды тұлға) дайындаған арнайы мақсаттағы қаржылық есептеулер үшін тиімді болып саналады

- A7. A6 тармақта берілген қаржылық есеп беру стандарттары заңды немесе реттеуші талаптармен толықтырылған жерде 210 ХАС аудитордан қаржылық есеп беру стандарттары мен қосымша талаптардың арасында шиеленістердің бар-жоқтығын анықтауды талап етеді, және егер осындай шиеленістер бар болатын болса аудиторға оларды шешудің жолдарын көрсетеді¹⁰
- A8. Қолдануға жарамды қаржылық есеп беру жүйесі келісімнің қаржылық есеп беру ережелерін немесе A6 және A7 тармақтарында берілген деректерден басқа деректерді қамти алады. Демек, келісім жағдайындағы қаржылық есеп беру құрылымының тиімділігі құрылым әдетте 210 ХАС 2 Қосымшасында бейнеленгендей жарамды қаржылық есеп беру құрылымдары ұсынатын сипаттарды беру-бермеуімен анықталады. Арнайы мақсаттағы жүйе жағдайында әдетте әрбір жарамды қаржылық есеп беру құрылымдарымен берілетін сипаттардың нақты келісімге қатысты маңыздылығы кәсіби бағалаудың еншісінде. Мысалы, ұйымның нетто-активтерінің сатылған күніндегі құндылығын анықтау мақсатында, сатушы және сатып алушы жиналмайтын қарыздар үшін жәрдемақылардың құны олардың қажеттіліктері үшін тиімді екеніне келісті, дегенмен де осындай қаржылық ақпарат жалпы мақсаттағы жүйеге сәйкес тағайындалған қаржылық ақпаратпен салыстырғанда белгісіз емес.

Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар (Сілт.: Тарм. 9)

- A9. 200 ХАС аудитордан (а) дербестікке қатысты талаптарды, қаржылық есептеулерді және аудит келісімдерін қосқанда сәйкес әдеп талаптарын және (б) аудитке қатысты барлық ХАС-ті сақтауды талап етеді. Аудиттің жағдайында барлық ХАС сәйкес емес немесе шартты болғандықтан және шарт болмағандықтан талаптар сәйкес емес деп табылған жағдайдан басқа жағдайларда, аудитордан ХАС-тің барлық талаптарын сақтау талап етіледі. Ерекше жағдайларда аудитор талаптардың мақсатына жетуге арналған таңдаулы аудит процедураларын қолдана отырып ХАС-тегі сәйкес талаптан шегінуді қажет деп санауы мүмкін.¹¹
- A10. Арнайы мақсаттағы қаржылық есептерді аудиттеу кезінде ХАС-тің

¹⁰ 210 ХАС, 18 тармақ

¹¹ 200 ХАС, 14, 18 және 22-23-тармақтар

кейбір талаптарын қолдану аудитордың арнайы түсінігін қажет етуі мүмкін. Мысалы, 320 ХАС-те, қаржылық есептеулерді қолданушыларға маңызды болып келетін мәселелер туралы ой-пікірлер топ тәрізді қолданушылардың жалпы қаржылық ақпаратқа деген қажеттілігінің түсінігіне негізделген.¹² Дегенмен де арнайы мақсаттағы қаржылық есептерді аудиттеу жағдайында бұл ой-пікірлер арнайы қолданушылардың қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктерінің түсінігіне негізделген.

- A11. Келісімнің талаптарына сәйкес тағайындалған есептер тәрізді арнайы мақсаттағы қаржылық есептердің жағдайында, басқарма арнайы қолданушылармен аудит кезінде байқалған бұрмалаушылықтар түзелмейтіні туралы басында келісуі мүмкін. Осындай бастаманың болуы аудиторды арнайы мақсаттағы қаржылық есептердің аудитін жоспарлау мен орындау мақсаттарына арналған 320 ХАС-ке сәйкес маңыздылықты анықтау талабынан босатпайды.
- A12. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан ұйымның басқару құрылымында байланысатын тиісті адамдарды (тұлғаларды) анықтауды талап етеді.¹³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған) кейбір жағдайларда барлық басқарылатын тұлғалар ұйымды басқаруға қатысатынын және байланыс жағдайларын қолдану осы ұстанымды мойындау үшін өзгертілгенін ескертеді.¹⁴ Ұйым жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктің толық жиынтығын жасаған кезде арнайы қаржы есептілігін жасауды қадағалауға жауапты тұлғалар сол жалпы мақсаттағы қаржылық есептілікті дайындауға бақылауды жүзеге асыруға жауапты тұлғалармен бірдей болмауы мүмкін.

Пікір Қалыптастыру және Есептерді Қарастыру (Сілт.: Тарм. 11)

- A13. Осы ХАС Қосымшасындада арнайы қаржылық есеп беру туралы тәуелсіз аудиторлық есептердің көрнекіліктері келтірілген. Аудиторлық есептердің басқа көрнекіліктері арнайы қаржы есептілігі туралы есеп беру үшін маңызды болуы мүмкін (мысалы, 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 705 ХАС¹⁵ (Қайта қарастырылған), 570 ХАС¹⁶ (Қайта қарастырылған), 720 ХАС¹⁷ (Қайта қарастырылған), және 706

¹² 320 ХАС, *Аудитті Орындау Және Жоспарлаудағы Маңыздылық*, 2 тармақ

¹³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*

¹⁴ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), А8 тармақ

¹⁵ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірге Жетілдірулер*

¹⁶ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

¹⁷ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Аудитордың Басқа Ақпаратқа Қатысты Жауапкершіліктері*

ХАС¹⁸ (Қайта қарастырылған) Қосымшаларын қараңыз).

*Арнайы Мақсаттағы Қаржылық Есептілік Туралы Есеп Беру Кезінде 700 ХАС
(Қайта Қарастырылған) Қолдану*

- A14. Осы ХАС-н 11-тармағы аудитор қорытынды жасау және арнайы қаржы есептілігі туралы есеп беру кезінде 700 ХАС (Қайта қарастырылған) қолдануы керектігін түсіндіреді. Бұл ретте, аудитордан басқа ХАС-та есеп беру талаптарын қолдану талап етіледі және төмендегі А15-А19-тармақтарда келтірілген ерекше ескертулер пайдалы болуы мүмкін.

Үздіксіз Қызмет

- A15. Арнайы мақсаттағы қаржылық есептілік бухгалтерлік есептің тұрақты негізіне сәйкес келетін қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес жасалуы мүмкін немесе жасалмауы да мүмкін (мысалы, бухгалтерлік есептің тұрақты негізі салық салу негізінде дайындалған кейбір қаржылық есептілік үшін, атап айтқанда заңнамалар үшін маңызды емес).¹⁹ Арнайы мақсаттағы қаржылық есептілікті жасау кезінде қолданылатын қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне байланысты, аудиторлық есеп беруде үздіксіз қызметке қатысты басшылықтың жауапкершіліктерін²⁰ сипаттау қажет болған жағдайда бейімделуі қажет болуы мүмкін. Аудитордың есеп беруіндегі аудитордың міндеттері²¹ туралы сипаттама, сондай-ақ келісім жағдайында 570 ХАС (Қайта қарастырылған) қалай қолданылатынына байланысты қажет болған жағдайда бейімделуі қажет болуы мүмкін.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

- A16. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан бағаланатын ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиті үшін 701 ХАС²² сәйкес аудиттің маңызды мәселелерін хабарлауды талап етеді. Арнайы мақсаттағы қаржылық есептіліктің аудиті үшін 701 ХАС аудитордың есеп беруінде аудиторлық есепте арнайы қаржы есептілігі туралы заңмен немесе ережемен талап етілсе немесе аудитор басты аудиторлық мәселелер туралы хабарлауға шешім қабылдаған жағдайда ғана қолданылады. Аудиторлық есеп бойынша арнайы қаржы

18 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі және Басқа да Маңызды Тармақ*

19 570 ХАС (Қайта қарастырылған), 2 тармақ

20 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 34 (b) және А48-тармақтарын қараңыз.

21 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 39 (b) (iv) тармағын қараңыз.

22 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудиторлық Есеп Берудегі Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

есептілігі туралы есебі кезінде 701 ХАС толығымен қолданылады.²³

Басқа Ақпарат

A17. 720 ХАС (Қайта қарастырылған) басқа ақпаратқа қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады. Осы ХАС мәнмәтінінде арнайы қаржы есептілігін қамтитын немесе оған ілеспе есептер, оның мақсаты меншік иелеріне (немесе ұқсас мүдделі тараптарға) арнайы қаржы есептілігінде келтірілген мәселелер бойынша ақпарат беру болып табылады - 720 ХАС (Қайта қарастырылған) мақсаты есеп беру жыл сайынғы есептер болып табылады. Қаржылық есептілік арнайы мақсат шеңберінде жасалған жағдайда, «ұқсас мүдделі тараптар» термині қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктері арнайы қаржы есептілігін жасау үшін қолданылатын арнайы мақсаттық жүйенің дизайны бойынша қанағаттандырылатын нақты пайдаланушыларды қамтиды. Аудитор ұйымның осындай есеп беруді жоспарлап отырғанын анықтаған кезде, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары арнайы қаржы есептілігінің аудитіне қолданылады.

Келісім бойынша Серіктестің аты-жөні

A18. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторға келісім бойынша серіктестің атын аудиторлық есепте көрсетуі туралы талап листингтік ұйымдардың арнайы қаржы есептілігінің аудитіне де қолданылады.²⁴ Аудитор заңнамаға немесе ережеге сәйкес келісім бойынша серіктестің атын аудиторлық есепке қосуды талап етуі мүмкін немесе тізімделген ұйымдардан басқа ұйымдардың арнайы қаржы есептілігі туралы есеп беру кезінде басқаша түрде шешуі мүмкін.

Жалпы Мақсаттағы Қаржылық Есептіліктің Толық Жиынтығы Бойынша Аудиторлық Есепке Сілтеме Енгізу

A19. Аудитор арнайы мақсаттағы қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есепте Басқа да Маңызды Тармағында жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепке немесе онда баяндалған мәселелерге (мәселелерге) сілтеме жасауды дұрыс деп санай алады (706 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз).²⁵ Мысалы, аудитор арнайы мақсаттағы қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп беруде жалпы мақсатты қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте қамтылған маңызды сенімсіздік бөліміне сілтеме жасауды орынды деп санайды.

Оқырмандарға қаржылық есептіліктің арнайы мақсаттағы жүйе

²³ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

²⁴ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 45 және А56-А58-тармақтарын қараңыз

²⁵ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), 10-11-тармақтарын қараңыз.

дайындалғандығы туралы ескерту (Сілт.: Тарм. 14)

A20. Арнайы қаржы есептілігі олар жоспарланғаннан басқа мақсаттарда пайдаланылуы мүмкін. Мысалы, реттеуші белгілі бір ұйымдардан арнайы қаржы есептілігін көпшілікке есепке алуды талап ете алады. Түсініспеушіліктерді болдырмау үшін аудитор аудиторлық есепті пайдаланушыларға қаржылық есептілік арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес жасалатындығын, сондықтан басқа мақсатқа сәйкес келмеуі мүмкін екенін түсіндіретін Маңызды тармақ Түсініктемесін енгізіп ескертеді. 706 ХАС (Қайта қарастырылған) осы тармақты аудиторлық есеп берудің жеке бөліміне, «Маңыздылық Түсініктемесі» терминін қамтитын тиісті айдармен қосуды талап етеді.²⁶

Тарату Немесе Пайдалануға Шектеу (Сілт.: Тарм. 14)

A21. 14 тармақта талап етілген ескертуге қосымша, аудитор аудиторлық есеп тек нақты пайдаланушыларға арналған деп көрсету орынды деп санайды. Заңға немесе белгілі бір заңнаманың нормативтік актілеріне байланысты, бұған аудиторлық есепті таратуды немесе пайдалануды шектеу арқылы қол жеткізуге болады. Бұл жағдайда 14 тармақта көрсетілген тармақ басқа да мәселелерді және тақырыпты соған сәйкес өзгертілетін етіп кеңейтілуі мүмкін (осы ХАС Қосымшасындағы көрнекіліктерді қараңыз).

²⁶ 706 ХАС (Қайта қарастырылған) 9 (а) тармағын қараңыз

Тәуелсіз Аудитордың Арнайы Мақсаттағы Қаржылық Есептілік Туралы Есептерінің Көрнекіліктері

- 1 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығы бойынша келісімшарттың қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес жасалған аудиторлық есеп ((осы көрнекіліктің мақсаттары үшін сәйкестік жүйесі).
- 2 Көрнекілік: X заңнамасындағы бухгалтерлік есептің салықтық негізіне сәйкес жасалған бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін сәйкестік жүйесі).
- 3 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығы бойынша реттеуші белгілеген қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес жасалған аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін әділ ұсыну жүйесі).

1 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығы бойынша келісімшарттың қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес жасалған аудиторлық есеп ((осы көрнекіліктің мақсаттары үшін сәйкестік жүйесі).

Аудитордың есептің осы көрнекілігі үшін келесі жағдайлар қарастырылады:

- Қаржылық есеп беруді ұйымның басшылығы келісімшарттың қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес жасайды (яғни арнайы мақсат жүйесі). Басшылықтың қаржылық есептіліктің жүйесін таңдау мүмкіндігі жоқ.
- Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі сәйкестік жүйесі болып табылады.
- Жалпы мақсаттағы қаржылық есептіліктің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есеп берілмеген.
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС-дағы қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Аудитор алынған аудиттік дәлелдемелерге сүйене отырып, жетілдірілмеген (яғни «таза») пікір орынды деп қорытындылады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиттік дәлелдемелерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыра беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға қатысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудиторлық есепті таратуға және пайдалануға тыйым салынады.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС-на сәйкес хабарлауға міндетті емес және басқаша шешім қабылдаған жоқ.
- Аудитор басқа ақпарат жоқ екенін анықтады (яғни, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары қолданылмайды).
- Қаржылық есеп беру процесін қадағалауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты тұлғалардан бөлек болады.
- Аудитордың жергілікті заңдарда немесе нормативтік актілермен талап етілетін басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті адресаттарға]

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша бухгалтерлік балансты, сондай-ақ кірістер мен шығындар туралы есепті, аяқталған жылдағы меншікті капиталдағы өзгерістер мен ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есепті қамтитын қаржылық есептілігіне және қаржылық есептілік, оның ішінде маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұны аудит жүргіздік.

Біздің ойымызша, 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін Компанияның ілеспе қаржылық есептілігі барлық маңызды аспектілер бойынша, Компания мен DEF компаниясы арасындағы 20X1 жылғы 1 қаңтардағы келісімшарттың Z бөлімінің қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес жасалған. («келісімшарт»).

Пікір үшін Негіздеме

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті* *Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептіліктің аудитіне қатысты әдеп талаптарына сәйкес компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Маңыздылық Түсініктемесі - Есепке Алу Негіздері Және Тарату Мен Пайдалануды Шектеу

Біз бухгалтерлік есептің негізін сипаттайтын қаржылық есептілікке X ескертуіне назар аударамыз. Қаржылық есеп беру Компанияға жоғарыда аталған келісімшарттың қаржылық есептілік ережелерін сақтауға көмектесу үшін дайындалған. Нәтижесінде қаржылық есеп басқа мақсатқа сәйкес келмеуі мүмкін. Біздің есеп тек Компанияға және DEF компаниясына арналған және оны Компания немесе DEF компаниясынан басқа тараптар таратпауы немесе пайдаланбауы керек. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Қаржылық есептілік үшін Басшылық пен Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалардың Жауапкершілігі²⁷

Басшылық келісімшарттың Z бөлімінің қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес қаржылық есептілікті дайындауға жауапты және басшылық айқындайтын ішкі

²⁷ Аудиторд есебінің осы көрнекілігі басшылық және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар терминдерін белгілі бір заңнамада заңдық негізде сәйкес келетін басқа терминмен ауыстыру қажет болуы мүмкін.

АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУЛАР—АРНАЙЫ МАҚСАТТАҒЫ ЖҮЙЕЛЕРГЕ СӘЙКЕС ДАЙЫНДАЛҒАН ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТІ

бақылау үшін алаяқтыққа немесе қателікке байланысты маңызды бұрмалауларсыз қаржылық есептілікті жасауға мүмкіндік беру қажет.

Қаржылық есеп беруді жасау кезінде басшылық Компанияның үздіксіз қызмет ретінде жалғасу қабілетін бағалауға жауапты, егер ол мүмкін болатын жағдайға қатысты мәселелерді ашып көрсетсе және бухгалтерлік есептің тұрақты негізін қолданбаса, егер басшылық Компанияны таратуды немесе тоқтатуды көздемесе операцияларды жүзеге асырады, немесе оны жасаудан басқа нақты баламасы жоқ.

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

Біздің мақсаттарымыз - қаржылық есептілік тұтастай алғанда бұрмалаушылықтардан, алаяқтықтан немесе қателіктерден туындайтындығы туралы негізделген сенімділікке қол жеткізу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есеп беру. Ақылға қонымды кепілдік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ ХАС-на сәйкес жүргізілген аудит ол болған кезде әрқашан елеулі бұрмалаушылықты анықтайтынына кепілдік бермейді. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктерден туындауы мүмкін және егер олар жеке немесе жиынтықта пайдаланушылардың осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған экономикалық шешімдеріне әсер етеді деп күтілсе, маңызды болып саналады.

700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (b) -тармағында төмендегі көлеңкеленген материал аудиторлық есептің Қосымшасында орналасуы мүмкін екендігі түсіндіріледі. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (c)-тармағында түсіндірілгендей, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары тікелей рұқсат еткен кезде, осы материалды веб-сайттағы сипаттама төмендегі аудитордың міндеттерінің сипаттамасына сәйкес келетін және оған қайшы келмейтін шартында аудитор қорытындысына қосудың орнына аудитордың жауапкершіліктерінің сипаттамасын қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасауға болады.

ХАС-на сәйкес аудиттің бір бөлігі ретінде біз кәсіби пікірлерді қолданамыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз, сонымен қатар:

- Қаржы есептілігінің алаяқтық немесе қателік салдарынан болған маңызды бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз, осы тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық рәсімдерді құрастырамыз және орындаймыз, біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды аудиторлық дәлелдер аламыз. Алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалаушылықты анықтамау қаупі қателікке қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз байласу, жалған құжат жасау, қасақана жіберіп алу, бұрмалану немесе ішкі бақылаудың күшін жоюды қамтуы мүмкін.

- Қоғамның ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді құру үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік аламыз.²⁸
- Қолданылған есеп саясатының орындылығын және басшылық жасаған бухгалтерлік есеп бағалауларының және онымен байланысты ашып көрсетулердің орындылығын бағалаймыз.
- Бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың пайдалануының орындылығы туралы және алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты Компанияның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар-жоғына қорытынды жасаймыз. Егер маңызды белгісіздік бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз аудиторлық есеп беруде қаржылық есептіліктегі байланысты ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпарат жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің қорытындылар аудиторлық есеп берген күнге дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өзінің тұрақты жұмысын тоқтатуына себеп болуы мүмкін.

Басқару құзыретіндегі адамдармен, басқа мәселелермен қатар, жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзімдері және аудиттің маңызды нәтижелері, соның ішінде біздің аудит барысында анықтаған ішкі бақылау кез-келген елеулі кемшіліктер туралы сөйлесеміз.

Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атауына немесе белгілі бір заңнамаға сәйкес келетін екеуіне де қол қою]

[Аудитордың мекен-жайы] [Орналастырылған күні мен мекен-жайы орны ауысқан)]

[Күні]

²⁸ Бұл сөйлем, егер қажет болса, аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды шығаруға міндетті болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

2 Көрнекілік: X заңнамасындағы бухгалтерлік есептің салықтық негізіне сәйкес жасалған бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін сәйкестік жүйесі).

Аудитордың есептің осы көрнекілігі үшін келесі жағдайлар қарастырылады:

- Серіктестерге жеке табыс салығы бойынша декларацияларды дайындауға көмектесу үшін серіктестің басшылығымен X заңнамасындағы бухгалтерлік есептің салықтық негізіне сәйкес дайындалған қаржылық есептіліктің толық жиынтығының аудиті (яғни арнайы мақсат жүйесі). Басшылықтың қаржылық есептіліктің жүйесін таңдау мүмкіндігі жоқ.
- Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі сәйкестік жүйесі болып табылады.
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС-дағы қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Аудитор алынған аудиттік дәлелдемелерге сүйене отырып, жетілдірілмеген (яғни «таза») пікір орынды деп қорытындылады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиттік дәлелдемелерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыра беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға қатысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудиторлық есепті таратуға және пайдалануға тыйым салынады.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін 701 ХАС-на сәйкес хабарлауға міндетті емес және басқаша шешім қабылдаған жоқ.
- Аудитор басқа ақпарат жоқ екенін анықтады (яғни, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары қолданылмайды).
- Қаржылық есеп беру процесін қадағалауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты тұлғалардан бөлек болады.
- Аудитордың жергілікті заңдарда немесе нормативтік актілермен талап етілетін басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті адресаттарға]

Пікір

Біз ABC Серіктестігінің (Серіктестік) қаржылық есептілігіне аудит жүргіздік, онда 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша бухгалтерлік баланс және содан кейін аяқталған жыл бойынша кірістер туралы есеп және қаржылық есептілікке ескертулер, оның ішінде маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұны бар.

Біздің ойымызша, 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін серіктестіктің ілеспе қаржылық есептілігі барлық маңызды аспектілер бойынша X заңнамасының *[қолданыстағы табыс салығы туралы заңға сәйкес]* дайындалған.

Пікір үшін Негіздеме

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз *[заңнамадағы]* қаржылық есептіліктің аудитіне қатысты әдеп талаптарына сәйкес компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Маңыздылық Түсініктемесі - Бухгалтерлік Есеп Негіздері Және Тарату Бойынша Шектеу

Біз бухгалтерлік есептің негізін сипаттайтын қаржылық есептілікке X ескертуіне назар аударамыз. Қаржылық есеп беру серіктестік серіктестеріне олардың жеке табыс салығы бойынша декларацияларын жасауға көмектесу үшін дайындалған. Нәтижесінде қаржылық есеп басқа мақсатқа сәйкес келмеуі мүмкін. Біздің есеп тек серіктестікке және оның серіктестеріне арналған және серіктестіктен немесе оның серіктестерінен басқа тараптарға таратылмауы керек. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Қаржылық есептілік үшін Басшылық пен Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалардың Жауапкершілігі²⁹

Басшылық қаржылық есептілікті X заңнамасындағы бухгалтерлік есептің салықтық негізіне сәйкес жасауға жауапты және басшылық айқындайтын ішкі бақылау үшін алаяқтыққа немесе қателікке байланысты маңызды бұрмалауларсыз қаржылық есептілікті жасауға мүмкіндік беру қажет.

²⁹ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУЛАР—АРНАЙЫ МАҚСАТТАҒЫ ЖҮЙЕЛЕРГЕ СӘЙКЕС ДАЙЫНДАЛҒАН ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК АУДИТІ

Қаржылық есеп беруді жасау кезінде басшылық Компанияның үздіксіз қызмет ретінде жалғасу қабілетін бағалауға жауапты, егер ол мүмкін болатын жағдайға қатысты мәселелерді ашып көрсетсе және бухгалтерлік есептің тұрақты негізін қолданбаса, егер басшылық Компанияны таратуды немесе тоқтатуды көздемесе операцияларды жүзеге асырады немесе оны жасаудан басқа нақты баламасы жоқ.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар серіктестіктің қаржылық есептілік процесін бақылауға жауапты.

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитордың Міндеттері

Біздің мақсаттарымыз - қаржылық есептілік тұтастай алғанда бұрмалаушылықтардан, алаяқтықтан немесе қателіктерден туындайтындығы туралы негізделген сенімділікке қол жеткізу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есеп беру. Ақылға қонымды кепілдік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргізілген аудит ол болған кезде әрқашан елеулі бұрмалаушылықты анықтайтындығына кепілдік емес. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктерден туындауы мүмкін және егер олар жеке немесе жиынтықта пайдаланушылардың осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған экономикалық шешімдеріне әсер етеді деп күтілсе, маңызды болып саналады.

700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (b) -тармағында төмендегі көлеңкеленген материал аудиторлық есептің Қосымшасында орналасуы мүмкін екендігі түсіндіріледі. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (c)-тармағында түсіндірілгендей, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары тікелей рұқсат еткен кезде, осы материалды веб-сайттағы сипаттама төмендегі аудитордың міндеттерінің сипаттамасына сәйкес келетін және оған қайшы келмейтін шартында аудитор қорытындысына қосудың орнына аудитордың жауапкершіліктерінің сипаттамасын қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасауға болады.

ХАС-на сәйкес аудиттің бір бөлігі ретінде біз кәсіби пікірлерді қолданамыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз, сонымен қатар:

- Қаржы есептілігінің алаяқтық немесе қателік салдарынан болған маңызды бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз, осы тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық рәсімдерді құрастырамыз және орындаймыз, біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды аудиторлық дәлелдер аламыз. Алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалаушылықты анықтамау қаупі қателікке қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз байласу, жалған құжат жасау, қасақана жіберіп алу, бұрмалану немесе ішкі бақылаудың күшін жоюды қамтуы мүмкін.

- Серіктестіктің ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді құру үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік аламыз.³⁰
- Бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың пайдалануының орындылығы туралы және алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты Компанияның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар-жоғына қорытынды жасаймыз. Егер маңызды белгісіздік бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз аудиторлық есеп беруде қаржылық есептіліктегі байланысты ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпарат жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің қорытындылар аудиторлық есеп берген күнге дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өзінің тұрақты жұмысын тоқтатуына себеп болуы мүмкін.
- Қолданылған есеп саясатының орындылығын және басшылық жасаған бухгалтерлік есеп бағалауларының және онымен байланысты ашып көрсетулердің орындылығын бағалаймыз.

Басқару құзыретіндегі адамдармен, басқа мәселелермен қатар, жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзімдері және аудиттің маңызды нәтижелері, соның ішінде біздің аудит барысында анықтаған ішкі бақылау кез-келген елеулі кемшіліктер туралы сөйлесеміз.

Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атауына немесе белгілі бір заңнамаға сәйкес келетін екеуіне де қол қою

[Аудитордың мекен-жайы] [Орналастырылған күні мен мекен-жайы орны ауысқан])

[Күні]

³⁰ Бұл сөйлем, егер қажет болса, аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды шығаруға міндетті болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

3 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығы бойынша реттеуші белгілеген қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес жасалған аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін әділ ұсыну жүйесі).

Аудитордың есептің осы көрнекілігі үшін келесі жағдайлар қарастырылады:

- Реттеушінің талаптарын қанағаттандыру үшін реттеуші белгілеген қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес (яғни арнайы мақсат жүйесі) ұйымның басшылығы дайындаған бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиті. Басшылықтың қаржылық есептіліктің жүйесін тандау мүмкіндігі жоқ.
- Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі - бұл әділ ұсыну жүйесі.
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС-дағы қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Аудитор алынған аудиттік дәлелдемелерге сүйене отырып, жетілдірілмеген (яғни «таза») пікір орынды деп қорытындылады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиттік дәлелдемелерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз қызметін жалғастыра беруіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға қатысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді. Қаржылық есептіліктегі маңызды белгісіздікті ашып көрсетуадекватты болып табылады.
- Аудиторлық есепті таратуға немесе пайдалануға шектеу қойылмайды.
- Реттеуші аудитордан 701 ХАС сәйкес аудиттің негізгі мәселелерін хабарлауды талап етеді.
- Басқа да Маңызды тармақ, сонымен бірге, аудитордың жалпы мақсат жүйесіне сәйкес сол кезең үшін ABC Компаниясы дайындаған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп бергендігін білдіреді.
- Аудитор басқа ақпарат жоқ екенін анықтады (яғни, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары қолданылмайды).
- Қаржылық есеп беру процесін қадағалауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты тұлғалардан бөлек болады.
- Аудитордың жергілікті заңдарда немесе нормативтік актілермен талап етілетін басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті адресаттарға]

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша бухгалтерлік балансты, сондай-ақ кірістер мен шығындар туралы есепті, аяқталған жылдағы меншікті капиталдағы өзгерістер мен ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есепті қамтитын қаржылық есептілігіне және қаржылық есептілік, оның ішінде маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұны аудит жүргіздік.

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық маңызды аспектілерде (немесе *шынайы және әділ көзқарасын береді*) Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайына және (оның) қаржылық нәтижелеріне және оның аяқталған жыл үшін ақша ағындарына қатысты қаржылық жағдайын Z ережесінің Y бөлімінің қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес әділ түрде ұсынылған.

Пікір үшін Негіздеме

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті* *Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептіліктің аудитіне қатысты әдеп талаптарына сәйкес компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз.

Маңыздылық Түсініктемесі - Есеп Негіздері

Біз бухгалтерлік есептің негізін сипаттайтын қаржылық есептілікке X ескертуіне назар аударамыз. Қаржы есептілігі Компанияға DEF реттеушісінің талаптарын қанағаттандыруға көмектесу үшін дайындалған. Нәтижесінде қаржылық есеп басқа мақсатқа сәйкес келмеуі мүмкін. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Үздіксіз Қызметке қатысты Маңызды Белгісіздік

Біз қаржылық есептіліктегі 6 Ескертпеге назар аударамыз, онда Компания 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл ішінде ZZZ таза шығынға ұшырады және осы күнге Компанияның ағымдағы міндеттемелері оның активтерінен жалпы сомасынан асып түсті. 6 Ескертпеде айтылғандай, осы оқиғалар немесе шарттар, 6 Ескертпеде көрсетілген басқа мәселелермен қатар, Компанияның тұрақты жұмыс істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар екенін көрсетеді. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

Аудиттің негізгі мәселелері - бұл біздің кәсіби пікіріміз бойынша, ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне аудит жүргізуде маңызды болған мәселелер. Бұл мәселелер қаржылық есептілікке жүргізілген аудиттің шеңберінде және сол бойынша өз пікірімізді қалыптастыру барысында қарастырылды және біз бұл мәселелер бойынша жеке пікір бермейміз. Жоғарыда Үздіксіз Қызметке қатысты Маңызды Белгісіздік бөлімінде сипатталған мәселелерге қосымша біз төменде сипатталған мәселелерді есеп беруімізде айтылатын аудиторлық мәселелер ретінде анықтадық.

[701 ХАС сәйкес әрбір аудиттің негізгі мәселелерінің сипаттамалары осы аудитке қолданылды.]

Басқа Мәселелер

Компания 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін қаржылық есептіліктің жеке жиынтығын дайындады, оған біз Халықаралық Қаржылық Есеп беру Стандарттарына сәйкес 20X2 ж. 31 наурызында Компания акционерлеріне жеке аудиторлық есеп шығардық.

Қаржылық есептілік үшін Басшылық пен Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалардың Жауапкершілігі³¹

Менеджмент Z³² ережесінің Y Бөлімінің қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес қаржылық есептілікті дайындауға және әділ ұсынуға жауап береді және басшылық айқындайтын ішкі бақылау үшін алаяқтыққа немесе қателікке байланысты маңызды бұрмалауларсыз қаржылық есептілікті жасауға мүмкіндік беру қажет.

Қаржылық есеп беруді жасау кезінде басшылық Компанияның үздіксіз қызмет ретінде жалғасу қабілетін бағалауға жауапты, егер ол мүмкін болатын жағдайға қатысты мәселелерді ашып көрсетсе және бухгалтерлік есептің тұрақты негізін қолданбаса, егер басшылық Компанияны таратуды немесе тоқтатуды көздеме операцияларды жүзеге асырады немесе оны жасаудан басқа нақты баламасы жоқ.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар Компанияның қаржылық есептілік процесін бақылауға жауапты.

31 Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер

32 Егер басшылықтың міндеті шынайы және әділ көзқарас беретін қаржылық есептілікті дайындау болса, онда былай оқылуы тиіс: «Басшылық Z Қағидасының Y бөліміндегі қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес шынайы және әділ көзқарас беретін қаржылық есептілікті дайындауға жауапты және сол үшін ...»

Қаржылық Есептілік Аудиті Бойынша Аудитор Жауапкершіліктері

Біздің мақсаттарымыз - қаржылық есептілік тұтастай алғанда бұрмалаушылықтардан, алаяқтықтан немесе қателіктерден туындайтындығы туралы негізделген сенімділікке қол жеткізу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есеп беру. Ақылға қонымды кепілдік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ ХАС-на сәйкес жүргізілген аудит ол болған кезде әрқашан елеулі бұрмалаушылықты анықтайтынына кепілдік бермейді. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктерден туындауы мүмкін және егер олар жеке немесе жиынтықта пайдаланушылардың осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған экономикалық шешімдеріне әсер етеді деп күтілсе, маңызды болып саналады.

700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (b) -тармағында төмендегі көлеңкеленген материал аудиторлық есептің Қосымшасында орналасуы мүмкін екендігі түсіндіріледі. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (c)-тармағында түсіндірілгендей, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары тікелей рұқсат еткен кезде, осы материалды веб-сайттағы сипаттама төмендегі аудитордың міндеттерінің сипаттамасына сәйкес келетін және оған қайшы келмейтін шартында аудитор қорытындысына қосудың орнына аудитордың жауапкершіліктерінің сипаттамасын қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасауға болады.

ХАС-на сәйкес аудиттің бір бөлігі ретінде біз кәсіби пікірлерді қолданамыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз, сонымен қатар:

- Қаржы есептілігінің алаяқтық немесе қателік салдарынан болған маңызды бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз, осы тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық рәсімдерді құрастырамыз және орындаймыз, біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды аудиторлық дәлелдер аламыз. Алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалаушылықты анықтамау қаупі қателікке қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз байласу, жалған құжат жасау, қасақана жіберіп алу, бұрмалану немесе ішкі бақылаудың күшін жоюды қамтуы мүмкін.
- Қоғамның ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді құру үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік аламыз.³³
- Қолданылған есеп саясатының орындылығын және басшылық жасаған бухгалтерлік есеп бағалауларының және онымен байланысты ашып көрсетулердің орындылығын бағалаймыз.
- Бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың пайдалануының орындылығы туралы және алынған аудиторлық

³³ Бұл сөйлем, егер қажет болса, аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды шығаруға міндетті болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

дәлелдерге сүйене отырып, оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты Компанияның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар-жоғына қорытынды жасаймыз. Егер маңызды белгісіздік бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз аудиторлық есеп беруде қаржылық есептіліктегі байланысты ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпарат жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің қорытындылар аудиторлық есеп берген күнге дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өзінің тұрақты жұмысын тоқтатуына себеп болуы мүмкін.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен, басқа мәселелермен қатар, жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзімдері және аудиттің маңызды нәтижелері, соның ішінде біздің аудит барысында анықтаған ішкі бақылау кез-келген елеулі кемшіліктер туралы сөйлесеміз.

Біз сондай-ақ басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға тәуелсіздікке қатысты тиісті әдеп талаптарын сақтағанымызды және олармен тәуелсіздігімізге қатысты ақылға қонымды болуы мүмкін барлық қатынастар мен басқа мәселелерді және қажет болған жағдайда байланысты қауіпсіздік шараларын ұсынамыз.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға хабарланған мәселелерден біз ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігінің аудитінде ең маңызды болған мәселелерді анықтаймыз, сондықтан аудиттің негізгі мәселелері болып табылады. Біз заңнама немесе ережелер мәселе туралы көпшілік алдында жариялауға тыйым салмаса немесе өте сирек жағдайларда, біз өз есебімізде қандай да бір мәселені шешуге болмайтындығын анықтаған кезде, мұндай әрекеттің қолайсыз салдары осындай коммуникацияның қоғамдық мүдделерінен басымырақ болады деп күтілуде.

Нәтижесінде тәуелсіз аудитордың есебі дайындалған аудиттің келісім бойынша серіктесі болып *[аты]* табылады.

Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атауына немесе белгілі бір зайнамаға сәйкес келетін екеуіне де қол қою]

[Аудитордың мекен-жайы] [Орналастырылған күні мен мекен-жайы орны ауысқан)]

[Күні]

**805 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)**

**АРНАЙЫ ҚАРАСТЫРУЛАР—ЖЕКЕЛЕНГЕН ҚАРЖЫЛЫҚ
ЕСЕПТІЛІК ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІКТІҢ
АРНАЙЫ БӨЛІКТЕРІНІҢ, ЕСЕПТЕРІНІҢ НЕМЕСЕ
БАПТАРЫНЫҢ АУДИТІ**

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1–3
Күшіне ену күні.....	4
Мақсаты	5
Анықтамалары	6
Талаптары	
Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар.....	7–9
Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар	10
Пікір Қалыптастыру және Есептерді Қарастыру	11–17
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Бұл ХАС ауқымы	A1–A4
Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар.....	A5–A9
Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар	A10–A15
Пікір Қалыптастыру және Есептерді Қарастыру	A16–A28
1 Қосымша: Қаржылық Есептіліктің Арнайы Бөліктерінің, Есептерінің Немесе Баптарының Мысалдары	
2 Қосымша: Жекеленген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің Арнайы Бөліктері бойынша Аудитор Есебінің Көрнекіліктері	

Арнайы Қарастырулар—Жекеленген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің Арнайы Бөліктерінің, Есептерінің немесе Баптарының Аудиті 805 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС), Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы тиіс.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Халықаралық Аудит Стандарттары (ХАС) 100–700 серияда қаржылық есептіліктің аудитіне қолданылады және басқа тарихи қаржылық ақпараттың аудитіне қолданылған жағдайда қажет болған жағдайда бейімделуі керек. Бұл ХАС қаржылық есептіліктің немесе белгілі бір бөліктің, шоттың немесе баптың аудитін жүргізуге осы ХАС қолдану кезіндегі ерекше жағдайларды қарастырады. Қаржылық есептіліктің бірыңғай қаржылық есептілігі немесе нақты бөлігі, шоты немесе тармағы жалпы немесе арнайы мақсат жүйесіне сәйкес жасалуы мүмкін. Арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес тағайындалса, 800ХАС¹ аудитке де қолданылады. (Сілт.: Тарм. А1-А4)
2. Бұл ХАС топтың қаржылық есептерінің аудитін жасау мақсатында келісім жасасқан топтың сұранысы бойынша жасалған компоненттің қаржылық ақпаратын беру бойынша орындалған жұмыстың нәтижесі ретінде бекітілген құрамды аудитордың есебіне қолданылмайды (600ХАС² қараңыз).
3. Бұл ХАС басқа ХАС-тердің талаптарының орнын баспайды; келісімдердің жағдайында қатысты болатын арнайы түсініктерді қарастырады дегенді де білдірмейді.

Күшіне ену күні

4. Бұл ХАС бірыңғай қаржылық есептіліктің немесе белгілі бір бөліктердің, шоттардың немесе баптардың 2016 жылдың 15 желтоқсанында немесе одан кейін аяқталатын кезеңдердің аудиті үшін тиімді, бұл ХАС 2016 жылғы 15 желтоқсанда немесе одан кейінгі күндегі сияқты ақпараттың аудиті үшін тиімді.

Мақсаты

5. Аудитордың ХАС бір қаржылық есептіліктің немесе белгілі бір бөліктің, есепшоттың немесе қаржылық есептіліктің аудиті кезінде қолдануы кезіндегі мақсаттары:
 - (a) Келісімнің қабылдануы;
 - (b) Сол келісімнің жоспарлануы мен орындалуы; және

¹ 800 ХАС (Қайта қарастырылған), *Арнайы Қарастырулар—Арнайы Мақсатты Жүйелерге Сәйкес Дайындалған Қаржылық Есеп Аудиті*.

² 600 ХАС, *Арнайы қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда)*.

- (с) Қаржы есептілігінің жеке бөлігі, шоты немесе тармағы бойынша пікір қалыптастыру және есеп беру.

Анықтамалары

- 6. Осы ХАС-тің мақсаттары үшін сілтеме келесілерге жасалады:
 - (а) «Қаржылық есептіліктің бөліктері» немесе «бөлік» «қаржылық есептіліктің бөлігін, есебін немесе бабын» білдіреді;
 - (б) «Халықаралық Қаржылық Есеп беру Стандарттары» Халықаралық Есептеу Стандарттары Кеңесімен Бекітілген Халықаралық Қаржылық Есеп беру Стандарттарын (ХКЕС) білдіреді; және
 - (с) Жекеленген қаржылық есептілік немесе қаржылық есептіліктің арнайы бөліктеріні байланысты ашып көрсетулерді қамтиды. Байланысты ашып көрсетулер, әдетте, қаржылық есептілікке немесе бөлікке қатысты түсіндірме немесе басқа сипаттамалық ақпаратты қамтиды. (Сілт: Тарм. А2)

Талаптары

Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар

ХАС-тың Қолданылуы

- 7. 200 ХАС аудитордан аудитке қатысты барлық ХАС-терді қамтуды талап етеді.³ Жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудиті кезінде, аудитордың тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығын аудиттеуге тартылғанына қарамастан осы талап сақталады. Егер аудитор тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығын аудиттеуге тартылмаса, аудитор ХАС-ке сәйкес жеке қаржылық есептеудің немесе сол қаржылық есептіліктердің арнайы бөлігінің аудитті жүзеге асырылатын-асырылмайтынын анықтап алуы қажет. (Сілт.: Тарм. А5-А6)

Қаржылық Есеп Беру Жүйесінің Қабылданымдылығы

- 8. 210 ХАС аудиторға қаржылық есептерді дайындау барысында қолданылған қаржылық есеп беруші құрылымның тиімділігін анықтауды міндеттейді.⁴ Мұнда жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудиті жағдайында, қаржылық есеп беру құрылымының қолданылуы арнайы қолданушыларға қаржылық есептеуде немесе бөлікте берілген ақпаратты және берілген

³ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сай Аудитті Жүргізу*, 18 тармақ

⁴ 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, 6(а) тармақ

ақпараттағы нақты әрекеттер мен оқиғалардың әсерін түсінуге мүмкіндік беретін жеткілікті ақпарат беретін ұсынысқа әкелетін-әкелмейтіндігі қамтылады. (Сілт.: Тарм. А7)

Пікірдің Формасы

9. 210 ХАС аудит келісімінің келісілген шарттары аудитор тағайындайтын есептің кез-келген түрін қамтуын талап етеді.⁵ Жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудиті жағдайында, аудитор осы жағдайда болжанған ой-пікір формасының сәйкес келу-келмеуін қарастыруы керек. (Сілт.: Тарм. А8-А9)

Аудитті Жоспарлау Және Орындау Кезіндегі Қарастырулар

10. 200 ХАС ХАС-тардың қаржылық есептіліктердің аудиті контекстінде жазылғанын бекітеді; олар өзге тарихи қаржылық ақпараттардың аудиттерінде қолданылған жағдайларда қажет деп танылады.^{6,7} Жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудитін жоспарлау және орындау кезінде, аудитор келісімнің шарттарына қажеттілігі деңгейінде аудитке қатысты барлық ХАС-терді қолдануы керек. (Сілт.: Тарм. А10-А14)

Пікір Қалыптастыру Және Есептерді Қарастыру

11. Пікір немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір бөлігі бойынша есеп беру кезінде аудитор 700 ХАС⁸ (Қайта қарастырылған), 8 талаптарын және қажет болған жағдайда, сәйкесінше бейімделген 800 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарын қолданады. (Сілт.: Тарм. А16-А22)

Тұлғаның Қаржылық Есептіліктерінің Толық Жиынтығы Және Жеке Қаржылық Есептілік Немесе Сол Қаржылық Есептіліктердің Арнайы Бөліктеріне Қатысты Есеп Жүргізу

12. Егер аудитор тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығын аудиттеуге келісумен қоса, жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігі бойынша есеп жүргізуге келісім білдірсе, ол әр келісімге жеке пікірін білдіруі керек.
13. Аудиттелген жеке қаржылық есептеу немесе аудиттелген қаржылық есептеудің арнайы бөлігі тұлғаның аудиттелген қаржылық

⁵ 210 ХАС, 10 (е) тармақ

⁶ 200 ХАС, 2 тармақ

⁷ 200 ХАС, 13(ф) тармақ «қаржылық есептіліктер» терминінің жарамды қаржылық есеп беру құрылымының талаптарымен анықталғанындай әдетте қаржылық есептіліктің толық жиынтығына жататынын түсіндіреді.

⁸ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*.

еспетеулерінің толық жиынтығымен бірге баспада жариялана алады. Егер аудитор жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің ұсынылуы қаржылық есептеудің толық жиынтығынан жеткілікті деңгейде ерекшеленбейді деп шешсе, аудитор басқармадан жағдайды түзетуді сұрауы қажет. 15 және 16 тармақтарды ескере отырып, аудитор, сонымен қатар, жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігіне қатысты пікірді қаржылық есептіліктердің толық жиынтығына қатысты пікірден ажыратып алуы керек. Аудитор жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігіне қатысты пікір бойынша аудиторлық есебін, ерекшелікті жоймастан бұрын бекіте алмайды.

Ұйымның Бірыңғай Қаржылық Есептіліктің Аудиті Немесе Қаржылық Есептіліктің Белгілі Бір Элементі Үшін Қаржылық Есептіліктің Толық Жиынтығы Туралы Аудиторлық Есепте Қамтылған Кейбір Мәселелердің Салдарын Ескеру.

14. Егер ұйымның қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте мыналар болса:

- a) 705 ХАС⁹ (Қайта қарастырылған) сәйкес өзгертілген пікір;
- b) 706 ХАС¹⁰ (Қайта қарастырылған) сәйкес Маңызды тармақ Түсініктемесі немесе Басқа да Маңызды тармақ;
- c) 570 ХАС¹¹ (Қайта қарастырылған) сәйкес Үздіксіз Қызмет бөліміне қатысты Маңызды Белгісіздік;
- d) 701 ХАС¹² сәйкес аудиттің маңызды мәселелерін хабарлау; немесе
- e) 720 ХАС¹³ (Қайта қарастырылған) сәйкес басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануын сипаттайтын мәлімдеме;

аудитор, егер бұл бар болса, бірыңғай қаржылық есептіліктің аудитіне немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір бөлігіне және сол туралы аудиторлық есепке қатысты салдарды қарастырады. (Сілт.: Тарм. А23 – А27)

⁹ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірді Жетілдіру*

¹⁰ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі және Басқа да Маңызды тармақтар*

¹¹ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*, 22 тармақ

¹² 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудиторлық Есеп Берудегі Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*, 13 тармақ

¹³ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері*, 22 (e) (ii) тармақ

Ұйымның Қаржылық Есептіліктің Толық Жиынтығы Туралы Аудиторлық
Есептегі Теріс Пікір Немесе Пікірден Бас Тарту

15. Егер аудитор тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығына қатысты теріс пікір білдіруді немесе пікір білдірмеуді қажет деп шешсе, 705 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторға дәл осы аудитордың есебіне сол қаржылық есептіліктердің бөлімін құрайтын жеке қаржылық есептеуге немесе арнайы бөлікке қатысты өзгертілмеген пікірді енгізуге рұқсат бермейді.¹⁴ Себебі мұндай өзгертілмеген пікір жалпы алғандағы тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығына қатысты теріс пікірге немесе пікір білдірмеуге қарсы келеді. (Сілт.: Тарм. А28)
16. Егер аудитор тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығына қатысты теріс пікір білдіруді немесе пікір білдірмеуді қажет деп шешсе, бірақ, сол қаржылық есептіліктердің құрамындағы арнайы бөліктің бөлек аудитінің контекстінің ішінде, аудитор осыған қарамастан сол бөлікке қатысты өзгертілмеген пікір білдіруді дұрыс деп санаса, онда аудитор келесі жағдайларда ғана осылай әрекет ете алады:
 - (а) Аудиторға заң немесе реттеу бойынша осылай әрекет етуге тыйым салынбаған болса;
 - (б) Сол пікір теріс пікір білдірілген немесе пікір білдіруден бас тартылған аудитордың есебімен бірге жарияланбаған аудитордың есебінде білдірілсе; және
 - (с) Арнайы бөлік тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығының басты бөлімін құрамаса.
17. Егер аудитор қаржылық есептіліктердің толық жиынтығына қатысты жалпылай теріс пікір білдірсе немесе пікір білдіруден бас тартса, аудитор қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығының жеке қаржылық есептеуіне қатысты өзгертілмеген пікір білдірмеуі керек. Бұл тіпті жеке қаржылық есептеу бойынша аудитордың есебі теріс пікір білдірілген немесе пікір білдіруден бас тартылған аудитордың есебімен бірге жарияланбаған жағдайда да осылай болуы керек. Себебі жеке қаржылық есептілік сол қаржылық есептіліктердің басты бөлігін құрайды деп саналады.

¹⁴ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 15 тармақ

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме Мәліметі

Бұл ХАС ауқымы (Сілт: Тарм. 1, 6 (с))

- A1. 200 ХАС «тарихи қаржылық ақпарат» терминін нақты тұлғаға қатысты қаржылық терминдермен берілген, бастапқыда сол тұлғаның есептеу жүйесінен бөлініп шыққан, соңғы уақыттарда орын алып жатқан экономикалық оқиғалар немесе бұрынғы кезеңдердегі бір уақытқа қатысты экономикалық жай немесе жағдайлар туралы мағлұмат беретін ақпарат деп анықтайды.¹⁵
- A2. 200 ХАС «қаржылық есептілік» терминін қаржылық есептілікке сәйкес ұйымның экономикалық ресурстарын немесе міндеттемелерін белгілі бір уақытқа немесе ондағы өзгерістерді белгілі бір уақыт кезеңінде хабарлауға арналған ашып көрсетулерді қоса алғанда, тарихи қаржылық ақпараттың құрылымдық көрінісі ретінде анықтайды. жақтау. «Қаржылық есептілік» термині, әдетте, қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптары бойынша анықталған қаржылық есептіліктің толық жиынтығын білдіреді, сонымен бірге бірыңғай қаржылық есептілікке де сілтеме жасай алады. Ақпаратты ашып көрсету қаржылық есептілікте немесе ескертпелерде немесе оларға өзара сілтеме арқылы енгізілген, талап етілгендей, нақты рұқсат етілген немесе қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде басқаша түрде рұқсат етілген түсіндірме немесе сипаттамалық ақпаратты қамтиды.¹⁶ 6 (с)-тармақта айтылғандай, бір қаржылық есептілікке немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементіне сілтеме тиісті ашып көрсетулерді қамтиды.
- A3. ХАС қаржылық есептілік аудиті аясында жазылады;¹⁷ олар басқа тарихи қаржылық ақпаратты, мысалы, бір қаржылық есепті немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементін тексеруге қолданылған жағдайда, қажет болған жағдайда бейімделуі керек. Бұл ХАС осыған көмектеседі. (1 Қосымшада осындай басқа тарихи қаржылық ақпараттың мысалдары келтірілген.)
- A4. Тарихи қаржылық ақпараттың аудитінен басқа жүйелі қамтамасыздандырылған келісім Сенімділік Орнату бойынша Халықаралық Стандарттарға (СОХС) 3000 (Қайта қарастырылған)¹⁸ сәйкес орындалады.

Келісімді Қабылдау Кезіндегі Қарастырулар

¹⁵ ХАС 200, 13(g) тармақ

¹⁶ ХАС 200, 13(f) тармақ

¹⁷ ХАС 200, 2 тармақ

¹⁸ 3000 СОХС (Қайта қарастырылған), *Тарихи қаржылық Ақпараттар бойынша Аудит пен Қысқаша Талдаудан Басқа кепілдік Келісімдер*.

ХАС-тардың Қосымшасы (Сілт: Тарм. 7)

- A5. 200 ХАС аудитордан (а) дербестікке қатысты талаптарды, қаржылық есептіліктерді және аудит келісімдерін қосқанда сәйкес әдеп талаптарын және (б) аудитке қатысты барлық ХАС-ті сақтауды талап етеді. Аудиттің жағдайында барлық ХАС сәйкес емес немесе шартты болғандықтан және шарт болмағандықтан талаптар сәйкес емес деп табылған жағдайдан басқа жағдайларда, аудитордан ХАС-тің барлық талаптарын сақтау талап етіледі. Ерекше жағдайларда аудитор талаптардың мақсатына жетуге арналған таңдаулы аудит процедураларын қолдана отырып ХАС-тегі сәйкес талаптан шегінуді қажет деп санауы мүмкін.¹⁹
- A6. Аудитор тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығын аудиттеуге келіспеген жағдайда, жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудитіне қатысты ХАС-тің талаптарын сақтау мүмкін емес. Мұндай жағдайларда аудитор көбінесе тұлға мен оның жағдайын, соған қоса оның ішкі бақылауын тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығын аудиттейтін басқа аудитор тәрізді дәл түсінбейді. Сонымен қатар аудитордың тұлғаның қаржылық есептіліктерінің толық жиынтығын аудиттеуде алынатын есептеулердің немесе басқа есептеу ақпараттарының жалпы сапасы жайлы аудиттік дәлелі жоқ. Соған сәйкес аудитор есептеу барысында алынған аудиттік дәлелді толықтыру мақсатында басқа дәлелдерді қажет етуі мүмкін. Қаржылық есептеудің арнайы бөлігін аудиттеу жағдайында, нақты ХАС-тер аудиттеліп отырған бөлікке лайықсыз болуы мүмкін аудиттік жұмысты талап етеді. Мысалы, 570 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары дебиторлық қарыздың реестрін аудиттеу жағдайында орынды болуы мүмкін болса да, қажетті аудит қуаты себебінен басқа талаптарға сәйкес келмеуі мүмкін. Егер аудитор жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудиті ХАС-ке сәйкес жүзеге асырылмайды деп шешсе, онда аудитордың басқармамен келісімнің басқа түрін қолдану мүмкіндігін талқылауы қажет.

Қаржылық Есеп Беру Жүйесінің Қабылданымдылығы (Сілт: Тарм. 8)

- A7. Жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігі қаржылық есептіліктердің толық жиынтығын тағайындау үшін стандарттарды бекітуге уәкілі немесе құқығы бар ұйыммен бекітілген қаржылық есеп беру құрылымына негізделген жарамды қаржылық есеп беру құрылымына сәйкес тағайындалуы мүмкін (мысалы, ХҚЕС). Осындай жағдайда жарамды құрылымның тиімділігін анықтау осы құрылым өзі негізделген құрылымның жеткілікті хабар беретін жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің

¹⁹ 200 ХАС, 14, 18 және 22-23 тармақтар

көрінісіне қатысты барлық талаптарды қамтитыны туралы мәселені қарастыруы мүмкін.

Пікірдің формасы (Сілт: Тарм. 9)

А8. Аудитор білдіретін пікірдің формасы жарамды қаржылық есеп беру құрылымына және кез келген қолдануға жарамды заңдар мен реттеулерге байланысты.²⁰ 700 ХАС (Қайта қарастырылған)²¹ сәйкес:

(a) Шынайы көріністі құрылымға сәйкес тағайындалған қаржылық есептіліктердің толық жиынтығына қатысты өзгертілмеген пікір білдіру кезінде, аудитордың заң немесе реттеу бойынша талап етілетін пікірден басқа пікірі келесі сөздердің бірін қолданады:

(i) қаржылық есептіліктер [қолдануға жарамды қаржылық есеп беру құрылымына] сәйкес барлық маңызды аспектілерді шынайы түрде қамтиды; немесе

(ii) қаржылық есептіліктер [қолдануға жарамды қаржылық есеп беру құрылымына] сәйкес нақты және шынайы көрініс береді; және

(b) Тиісті құрылымға сәйкес қаржылық есептіліктердің толық жиынтығына қатысты өзгертілмеген пікір білдіру кезінде, аудитордың пікірі қаржылық есептіліктердің [қолдануға жарамды қаржылық есеп беру құрылымына] сәйкес барлық маңызды аспектілерді қамти отыра тағайындалғанын білдіреді.

А9. Жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігі жағдайында, жарамды қаржылық есеп беру құрылымы қаржылық есептеудің немесе бөліктің көрінісін нақты ұсына алмауы мүмкін. Бұл жарамды қаржылық есеп беру құрылымы қаржылық есептіліктердің толық жиынтығын тағайындау үшін стандарттарды бекітуге уәкілі немесе құқығы бар ұйыммен бекітілген қаржылық есеп беру құрылымына негізделген жағдайда болуы мүмкін (мысалы, Халықаралық қаржы есеп стандарттары). Осыған сәйкес аудитор жарамды қаржылық есеп беру құрылымына пікірдің ұсынылып отырған формасының сәйкестігін қарастырады. Аудитордың пікіріндегі «барлық маңызды аспектілерін қамти отыра шынайы ұсынады» немесе «нақты және шынайы көрінісін береді» деген сөз тіркестерінің бірін қолдануына әсер ететін факторларға келесілер жатады:

- Жарамды қаржылық есеп беру құрылымы қаржылық есептіліктердің толық жиынтығын дайындауда анық немесе анық емес шектелген.

²⁰ 200 ХАС, 8 тармақ

²¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 25-26 тармақтар

- Жеке қаржылық есептеу немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігі:
 - Жеке қаржылық есептеу немесе жеке бөлікке қатысты құрылымның талаптарының әрқайсысының толықтай сақталуы және қаржылық есептеудің немесе бөліктің көрінісі тиісті ескертпелерді қамтуы.
 - Егер қажет болса, анық көрініске қол жеткізу, құрылым нақты талап ететін ақпараттан басқа ақпаратпен қамтамасыз ету немесе ерекше жағдайларда құрылымның талабынан ауып кету.

Ұсынылатын пікірдің формасына қатысты аудитордың шешімі кәсіби пайымдаудың мәселесі болып табылады. Шынайы көріністі құрылымға сәйкес тағайындалған жеке қаржылық есептеуге немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігіне қатысты аудитордың пікіріндегі «барлық маңызды аспектілерін қамти отыра шынайы ұсынады» немесе «нақты және шынайы көрінісін береді» деген сөз тіркестерінің қолданылуы арнайы юрисдикцияларда кездесетініндей бұған әсер ете алады.

Аудитті Жоспарлау және Орындау Кезіндегі Қарастырулар (Сілт: Тарм. 10)

- A10. Әр ХАС-тің орындылығы, зейінді, назарды талап етеді. Тіпті қаржылық есептеудің арнайы бөлігі ғана аудиттің субъектісі болғанда, жалпы алғанда 240 ХАС²², 550 ХАС²³ және 570 ХАС (Қайта қарастырылған) тәрізді ХАС-тер сәйкес келеді. Себебі жарамды қаржылық есеп беру құрылымының аясында бөлік алаяқтықтың, қатысушы екі жақтың қызметтерінің әсері немесе әрекет етуші қатынасты қамтамасыз етуді дұрыс қолданбаудың нәтижесінде бұрмалануы мүмкін.
- A11. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан ұйымның басқару құрылымында байланысатын тиісті адамдарды (тұлғаларды) анықтауды талап етеді.²⁴ 260 ХАС (Қайта қарастырылған) кейбір жағдайларда басқаруға өкілетті адамдардың барлығы ұйымды басқаруға қатысатынын және байланыс жағдайларын қолдану осы ұстанымды мойындау үшін өзгертілгенін ескертеді.²⁵ Қаржылық есептіліктің толық жиынтығын ұйым жасаған кезде, бірыңғай қаржылық есептілікті немесе бөліктерді дайындауды қадағалауға жауапты адамдар (тұлғалар)

22 240 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*.

23 550 ХАС, *Байланысқан Тараптар*.

24 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас*, 11 тармақ

25 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 10 (b), 13, A1 (үшінші сызба), A2 және A8 тармақ.

қаржылық бақылауды басқаруға жауапты адамдармен бірдей болмауы мүмкін.

- A12. Оған қоса, ХАС-тер қаржылық есептіліктердің аудитінің контекстінде жазылады; олар жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігінің аудитіне қолданылғанда қажет деп табылуы мүмкін.²⁶ Мысалы, қаржылық есептіліктердің толық жиынтығы туралы басқарманың жазбаша ұсынысы жарамды қаржылық есеп беру құрылымына сәйкес қаржылық есептеудің немесе бөліктің көрінісінің жазбаша ұсынысымен алмастырыла алады.
- A13. Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепке енгізілген мәселелер бір қаржылық есептіліктің немесе қаржылық есептіліктің бір элементінің аудитін жүргізуге әсер етуі мүмкін (14-тармақты қараңыз). Қаржылық есептіліктің немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементінің аудитін ұйымның қаржылық есептіліктің толық жиынтығымен бірге жоспарлау және жүргізу кезінде аудитор аудиттің бөлігі ретінде алынған ұйымның қаржылық есептілік немесе элемент аудитіндегі қаржылық есептіліктің толық жиынтығы аудиторлық дәлелдемелерді қолдана алады. ХАС, алайда аудитордан қаржылық есептілікке немесе элементке қорытынды жасауға негізделген жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу үшін қаржылық есептіліктің немесе элементтің аудитін жоспарлауды және өткізуді талап етеді.
- A14. Қаржылық есептіліктердің толық жиынтығын қамтитын дербес қаржылық есептіліктер мен сәйкес ескертпелерін қосқанда сол қаржылық есептіліктердің бөліктерінің көп бөлігі өзара байланысқан. Сәйкесінше, жеке қаржылық есептеуді немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігін аудиттеу кезінде аудитор жекеше қаржылық есептеуді немесе бөлікті қарастыра алмайды. Осының нәтижесінде аудитор аудиттің мақсатын орындау мақсатында процедураларды өзара байланысқа сәйкес орындауы қажет.
- A15. Сонымен қатар, бір қаржылық есептілік немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі үшін анықталған маңыздылық ұйымның қаржылық есептіліктің толық жиынтығы үшін анықталған мәннен төмен болуы мүмкін; бұл аудиторлық рәсімдердің сипатына, уақыты мен деңгейіне және түзетілмеген бұрмалаушылықтарды бағалауға әсер етеді.

Пікір Қалыптастыру Және Есептерді Қарастыру (Сілт.: Тарм. 11)

- A16. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан пікір қалыптастыру кезінде қаржылық есептіліктердің арнайы қолданушыларға материалдық

²⁶ 200 ХАС, 2 тармақ

қызметтердің және оқиғалардың қаржылық есептіліктердегі ақпаратқа әсерін түсінуге мүмкіндік беру мақсатында жеткілікті ақпарат беруін анықтауды талап етеді.²⁷ Жеке қаржылық есептеудің немесе қаржылық есептеудің арнайы бөлігі жағдайында жарамды қаржылық есеп беру құрылымының талаптарының аясында сәйкес ескертпелері бар қаржылық есептеудің немесе бөліктің арнайы қолданушыларға қаржылық есептеудегі немесе бөліктегі ақпаратты және материалдық операциялардың және оқиғалардың қаржылық есептеудің немесе бөліктің құрамындағы ақпаратқа тигізетін әсерін түсінуге мүмкіндік беретін жеткілікті ақпаратпен қамтамасыз етуі маңызды болып табылады.

- A17. Осы ХАС-тің 2 Қосымшасы жеке қаржылық есептер және қаржылық есептеудің арнайы бөлігі бойынша аудиторлардың есептерінің үлгілерін қамтиды. Аудиторлық есептердің басқа көрнекіліктері бір қаржылық есептілік немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі туралы есеп беру үшін маңызды болуы мүмкін (мысалы, 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 570 ХАС (Қайта қарастырылған), 720 ХАС (Қайта қарастырылған) және 706 ХАС (Қайта қарастырылған) Қосымшаларын қараңыз).

Бірыңғай Қаржылық Есептілік Немесе Қаржылық Есептіліктің Белгілі Бір Элементі Туралы Есеп Беру Кезінде 700 ХАС (Қайта қарастырылған) Қолдану

- A18. Осы ХАС-тің 11-тармағы аудитордан келісім жасау жағдайында қажет болған жағдайда бейімделген 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарын қорытынды жасау және есеп беру кезінде бірыңғай қаржылық есептілікке немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементіне қатысты талаптарды қолдануға міндетті деп түсіндіреді. Бұл ретте, аудитордан басқа есеп беру талаптарын келісім жағдайында қажет болған жағдайда бейімделген басқа ХАС-та қолдануы талап етіледі және төмендегі A19 - A21-тармақтарда келтірілген пікірлер пайдалы болуы мүмкін.

Үздіксіз Қызмет

- A19. Бірыңғай қаржылық есептілікті жасау кезінде қолданылатын қаржылық есептіліктің негізіне немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементіне байланысты, аудиторлық есеп берудегі үздіксіз қызметке қатысты басшылық жауапкершілігінің²⁸ сипаттамасын қажет болған жағдайда бейімдеу қажет болуы мүмкін. Аудитордың есеп беруіндегі аудитордың міндеттері²⁹ туралы сипаттама, сондай-ақ келісім

²⁷ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 13(е) тармақ.

²⁸ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 34 (b) және A48-тармақтарын қараңыз.

²⁹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 39 (b) (iv) тармақтарын қараңыз.

жағдайында 570 ХАС (Қайта қарастырылған) қалай қолданылатынына байланысты қажет болған жағдайда бейімделуі қажет болуы мүмкін.

Аудиттің Негізгі Мәселелері

- A20. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитордан бағаланатын ұйымдардың жалпы мақсаттағы қаржылық есептілігінің толық жиынтығының аудиті үшін 701 ХАС сәйкес аудиттің маңызды мәселелерін хабарлауды талап етеді.³⁰ Бір қаржылық есептіліктің немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементінің аудиті үшін 701 ХАС аудиторлық есеп берудегі аудиторлық есепте осындай қаржылық есептілік немесе элементтер туралы аудиторлық есептер туралы ақпарат заңмен немесе ережелермен талап етілген жағдайда ғана қолданылады немесе аудитор өзгеше хабарлау туралы шешім қабылдағанда аудиттің негізгі мәселелері. Аудиторлық есептерде бірыңғай қаржылық есептілік немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі туралы аудиторлық есепте хабарланған кезде 701 ХАС толығымен қолданылады.³¹
- A21. 720 ХАС (Қайта қарастырылған) басқа ақпаратқа қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады. Осы ХАС мәнмәтінінде бірыңғай қаржылық есептілікті немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементін қамтитын немесе оған ілеспе есептер - оның мақсаты меншік иелеріне (немесе ұқсас мүдделі тараптарға) бірыңғай қаржылық есептілікте немесе белгілі бір элементте көрсетілген мәселелер бойынша ақпарат беру қаржылық есептілік - 720 ХАС (Қайта қарастырылған) мақсаттары үшін жылдық есептер болып саналады. Аудитор ұйымның осындай есеп беруді жоспарлап отырғанын анықтаған кезде 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары бірыңғай қаржылық есептіліктің немесе элементтің аудитіне қолданылады.

Келісім Серіктесінің Аты-жөні

- A22. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторға келісім бойынша серіктестің атын аудиторлық есепке қосуы туралы талап листингтік ұйымдардың бірыңғай қаржылық есептілігінің аудитіне немесе бағаланатын ұйымдардың қаржылық есептілігінің нақты элементтеріне қатысты қолданылады.³² Аудитор заңнамаға немесе ережеге сәйкес аудиторлық есеп беруде келісім бойынша серіктестің атын қосуды талап етуі мүмкін немесе басқаша бір қаржылық есеп немесе тізімделген ұйымдардан басқа ұйымдардың қаржылық есептілігінің элементі туралы есеп беру кезінде оны шешуі мүмкін.

³⁰ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 30 тармақ

³¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

³² 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 46 және А61-А63-тармақтарын қараңыз.

Ұйымның Қаржылық Есептіліктің Толық Жиынтығы Және Бірыңғай Қаржылық Есептілік Туралы Немесе Қаржылық Есептіліктің Белгілі Бір Элементі Туралы Есеп Беру (Сілт: Тарм. 14)

Бірыңғай Қаржылық Есептіліктің Аудиті Немесе Қаржылық Есептіліктің Белгілі Бір Элементі Үшін Аудиторлық Есеп Беруде Субъектінің Қаржылық Есептіліктің Толық Жиынтығына Енгізілген Кейбір Мәселелердің Салдарын Ескеру

- A23. 14 тармақ аудитордан бірыңғай қаржылық есептіліктің аудиті немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі үшін қаржылық есептіліктің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есепте қамтылған кейбір мәселелердің салдарын, егер олар болса, ескеруді талап етеді. Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепке енгізілген мәселе жеке қаржылық есептілік немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі туралы есеп беру үшін келісім тұрғысынан маңызды ма, жоқ па, соны ескеру кәсіби шешімді қамтиды.
- A24. Осы салдарды қарастыруда маңызды болуы мүмкін факторларға мыналар жатады:
- Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте сипатталатын мәселенің (сипаттамалардың) сипаты және оның бірыңғай қаржылық есептілікке не қаржылық есептіліктің белгілі бір элементіне енуімен қаншалықты байланысты екендігі.
 - Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте сипатталған мәселелердің кең таралуы.
 - Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберлері арасындағы айырмашылықтардың сипаты мен дәрежесі.
 - Қаржылық есептіліктің толық жиынтығымен қамтылған кезең (кезеңдер) арасындағы айырмашылықтың мөлшері бірыңғай қаржылық есептіліктің кезеңімен (кезеңдерімен) немесе күндерімен немесе қаржылық есептіліктің элементтерімен салыстырғанда.
 - Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есеп берген күннен бастап өткен уақыт.
- A25. Мысалы, қаржылық есептіліктің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есепте дебиторлық берешекке қатысты аудиторлық пікірдің біліктілігі болған жағдайда және бірыңғай қаржылық есептілікке дебиторлық берешек кіреді немесе қаржылық есептіліктің нақты элементі қатысты дебиторлық берешекке, аудиттің салдары болуы ықтимал. Екінші жағынан, егер қаржылық есептіліктің толық жиынтығы бойынша аудиторлық пікірдің біліктілігі ұзақ мерзімді қарызды жіктеуге қатысты болса, содан кейін кірістер мен шығыстар туралы есеп болып табылатын бірыңғай қаржылық есептіліктің аудиті салдары болуы ықтимал емес, немесе егер қаржылық есептіліктің нақты элементі дебиторлық қарызға

қатысты болса.

- A26. Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте айтылған негізгі аудиторлық мәселелер бір қаржылық есептіліктің аудитіне немесе қаржылық есептіліктің ерекше элементіне әсер етуі мүмкін. Қаржылық есептіліктің толық жиынтығын тексеру кезінде мәселе қалай шешілгені туралы негізгі аудиторлық мәселелер бөліміне енгізілген ақпарат аудитордың бірыңғай қаржылық есептіліктің аудитіне немесе қаржылық есептіліктің нақты элементі қатысты болған кезде мәселені қалай шешуге болатындығын анықтауы үшін пайдалы болуы мүмкін.

Қаржылық Есептіліктің Толық Жиынтығы Туралы Аудиторлық Есепке Сілтеме Қосу

- A27. Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есеп беруде қамтылған кейбір мәселелердің бірыңғай қаржылық есептіліктің немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементінің аудиторлық есебіне немесе аудиторлық есебіне әсер етпесе де, аудитор оны есептей алады. Бірыңғай қаржылық есептілік туралы немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі туралы аудиторлық есеп берудегі басқа мәселелер параграфындағы мәселеге (мәселелерге) сілтеме жасау орынды (706 ХАС (Қайта қарастырылған) қараңыз).³³ Мысалы, аудитор оны орынды деп санауы мүмкін қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте қамтылған біртұтас қаржылық есептілік немесе қаржылық есептіліктің белгілі бір элементі туралы аудиторлық есеп беруде жұмыс істеуге қатысты маңызды белгісіздік бөліміне сілтеме жасау.

Ұйымның қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есептегі жағымсыз пікір немесе ескертпелер (Сілт: Тарм. 15)

- A28. Кәсіпорынның қаржылық есептіліктің толық жиынтығы туралы аудиторлық есепте, егер қажет болса, операция нәтижелері мен ақша қаражаттарының қозғалысы туралы пікірлерден бас тартуды білдіруге және қаржылық жағдайға қатысты өзгертілмеген пікірге жол беруге болады, өйткені пікірлерден бас тартуға рұқсат беріледі. тұтастай қаржылық есептілікке қатысты емес, тек операциялардың нәтижелері мен ақша ағындарына қатысты.³⁴

³³ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), 10-11-тармақтарын қараңыз.

³⁴ 510 ХАС, *Аудиттің Бастапқы Келісімдері - Бастапқы Баланс*, А8 тармақ және 705 ХАС (Қайта қарастырылған), А16 тармақ

1 Қосымшасы

(Сілт: Тарм. А3)

Қаржылық Есептіліктің Арнайы Бөліктерінің, Есептерінің Немесе Баптарының Мысалдары

- Дебиторлық қарыз, күмәнді дебиторлық қарыздың есебі, инвентаризация, жеке зейнеткерлік жоспардан түскен табысқа деген жауапкершілік, әшкереленген материалдық емес активтердің есептелген құны немесе сақтандыру портфеліндегі «қабылданған, бірақ есептелмеген» шағымдар үшін жауапкершілік, сәйкес ескертпелерді қоса.
- Сырттай басқарылатын активтердің реестрі және жеке зейнеткерлік жоспардың табысы, сәйкес ескертпелерді қоса.
- Таза материалдық активтердің реестрі, сәйкес ескертпелерді қоса.
- Мүлікті жалдауға қатысты төлемдердің реестрі, түсіндірмелі ескертпелерді қоса.
- Үлескерлік кіріс немесе қызметкерлік сыйақылардың реестрі, түсіндірмелі ескертпелерді қоса.

2 Қосымша

(Сілт: Тарм. А16)

Жекеленген Қаржылық Есептілік және Қаржылық Есептіліктің Арнайы Бөліктері бойынша Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

- 1 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның бірыңғай қаржылық есебі туралы аудиторлық есеп жалпы мақсаттағы жүйеге сәйкес жасалған (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін әділ ұсыну жүйесі).
- 2 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның бірыңғай қаржылық есебі туралы арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес жасалған аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін әділ ұсыну жүйесі).
- 3 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің белгілі бір бөлігі туралы арнайы мақсат жүйесіне сәйкес жасалған аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін сәйкестік жүйесі).

1 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның бірыңғай қаржылық есебі туралы аудиторлық есеп жалпы мақсаттағы жүйеге сәйкес жасалған (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін әділ ұсыну жүйесі).

Аудитордың осы көрнекілік есебі үшін келесі жағдайлар қарастырылады:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның бухгалтерлік балансының (яғни жеке қаржылық есептіліктің) аудиті.
- Бухгалтерлік балансты ұйымның басшылығы бухгалтерлік теңгерімді жасауға қатысты X заңнамадағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарына сәйкес жасады.
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС-дағы қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі - бұл пайдаланушылардың кең ауқымының жалпы қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жасалған әділ ұсыну жүйесі.
- Аудитор аудитордың пікірі бойынша «барлық маңызды аспектілерде әділ ұсынылады» деген тіркесті қолдану орынды екенін анықтады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне елеулі күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік бар деген қорытындыға келді. Жеке қаржылық есептіліктегі маңызды белгісіздікті ашу адекватты болып табылады.
- Аудитор аудиттің негізгі мәселелерін бухгалтерлік баланс аудиті аясында 701 ХАС сәйкес хабарлауға міндетті емес және басқаша шешім қабылдаған жоқ.
- Аудитор басқа ақпарат жоқ екенін анықтады (яғни, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары қолданылмайды).
- Қаржылық есептілікті бақылауға жауапты тұлғалар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты тұлғалардан ерекшеленеді.
- Аудитордың жергілікті заңдарда немесе нормативті актілерде көзделген басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОРДЫҢ ЕСЕБІ

[Тиісті Адресатқа]

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша бухгалтерлік балансын және қаржылық есептілікке, оның ішінде маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын тексердік («қаржылық есеп» бірге).

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есеп беру барлық қаржылық аспектілерде Компанияның 20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдайын осындай қаржылық есептілікті дайындауға қатысты X заңнамадағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарына сәйкес әділетті түрде ұсынады. [Пікірлер бөлімі 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарына сәйкес бірінші орынға қойылды]

Пікір үшін Негіз

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті* *Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері* бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз. [Бұл бөлімдегі бірінші және соңғы сөйлемдер бұрын аудитордың жауапкершілігі бөлімінде болған. Сондай-ақ, Пікірлерге арналған бөлім Пікірлер бөлімінен кейін 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарына сәйкес орналастырылады.]

Үздіксіз Қызметке Қатысты Маңызды Белгісіздік

Біз қаржылық есептегі 6 Ескертпеге назар аударамыз, онда Компания 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл ішінде ZZZ таза шығынға ұшырады және осы күнге Компанияның ағымдағы міндеттемелері активтерінің жалпы сомасынан ҮҮҮ асып түсті. 6 Ескертпеде айтылғандай, бұл оқиғалар немесе шарттар, 6 Ескертпеде көрсетілген басқа мәселелермен қатар, Компанияның тұрақты жұмыс істеу қабілетіне елеулі күмән тудыруы мүмкін маңызды белгісіздік бар екенін көрсетеді. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Қаржылық Есептілік үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалардың Жауапкершілігі³⁵

³⁵ Аудитордың осы көрнектік есебі басшылық және басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар терминдерін белгілі бір юрисдикциядағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа терминмен ауыстыру қажет болуы мүмкін.

Басшылық қаржылық есептіліктің X заңнамадағы қаржылық есептілік шеңберінің осындай қаржылық есептілікті дайындауға қатысты талаптарына сәйкес қаржылық есептілікті дайындауға және әділ ұсынуға жауап береді және басшылық анықтаған ішкі бақылау үшін қаржылық есептілікті дайындауға мүмкіндік беру қажет алаяқтық немесе қателік салдарынан болған елеулі бұрмалаушылықтан босатылған қаржылық есеп.

Қаржылық есеп беруді жасау кезінде басшылық Компанияның үздіксіз қызмет ретінде жалғасу қабілетін бағалауға жауап береді, егер ол тұрақты қызметке қатысты мәселелерді ашып көрсетсе және бухгалтерлік есептің тұрақты негізін қолданбаса, егер басшылық Компанияны таратуды немесе тоқтатуды көздемесе операцияларды жүзеге асырады, немесе оны жасаудан басқа нақты баламасы жоқ.

Басқаруға өкілетті адамдар Компанияның қаржылық есептілік процесін бақылауға жауапты.

Қаржылық Есеп Беру Аудиті Бойынша Аудитордың Міндеттері

Біздің мақсаттарымыз қаржылық есептілік тұтастай алғанда бұрмалаушылықтардан, алаяқтықтан немесе қателіктерден туындаған-болмайтындығына негізделген сенімділікке қол жеткізу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есеп беру. Ақылға қонымды кепілдік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ ХАС-на сәйкес жүргізілген аудит ол болған кезде әрқашан елеулі бұрмалаушылықты анықтайтынына кепілдік бермейді. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктерден туындауы мүмкін және егер олар жеке немесе жиынтықта пайдаланушылардың осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған экономикалық шешімдеріне әсер етеді деп күтілсе, маңызды болып саналады.

700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (b) -тармағында төмендегі көлеңкеленген материал аудиторлық есептің Қосымшасында орналасуы мүмкін екендігі түсіндіріледі. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (c)-тармағында түсіндірілгендей, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары тікелей рұқсат еткен кезде, осы материалды веб-сайттағы сипаттама төмендегі аудитордың міндеттерінің сипаттамасына сәйкес келетін және оған қайшы келмейтін шартында аудитор қорытындысына қосудың орнына аудитордың жауапкершіліктерінің сипаттамасын қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасауға болады.

ХАС-на сәйкес аудиттің бір бөлігі ретінде біз кәсіби пікірлерді қолданамыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз, сонымен қатар:

- Қаржы есептілігінің алаяқтық немесе қателік салдарынан болған маңызды бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз, осы тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық рәсімдерді құрастырамыз және орындаймыз, біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды аудиторлық дәлелдер аламыз. Алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалаушылықты анықтамау қаупі қателікке қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз

байласу, жалған құжат жасау, қасақана жіберіп алу, бұрмалану немесе ішкі бақылаудың күшін жоюды қамтуы мүмкін.

- Қоғамның ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді құру үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік аламыз.³⁶
- Қолданылған есеп саясатының орындылығын және басшылық жасаған бухгалтерлік есеп бағалауларының және онымен байланысты ашып көрсетулердің орындылығын бағалаймыз.
- Бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың пайдалануының орындылығы туралы және алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты Компанияның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар-жоғына қорытынды жасаймыз. Егер маңызды белгісіздік бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз аудиторлық есеп беруде қаржылық есептіліктегі байланысты ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпарат жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің қорытындылар аудиторлық есеп берген күнге дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өзінің тұрақты жұмысын тоқтатуына себеп болуы мүмкін.
- Қаржылық есептіліктің жалпы көрсетілімін, құрылымын және мазмұнын, оның ішінде ашып көрсетулерді, сондай-ақ қаржылық есептілік базалық операциялар мен оқиғаларды әділ ұсынуға жететіндей етіп көрсететіндігін бағалаймыз.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға басқа мәселелермен қатар, жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзімдері және аудиттің маңызды нәтижелері, соның ішінде біздің аудит барысында анықтаған ішкі бақылау кез-келген елеулі кемшіліктер туралы хабарлаймыз.

Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атауына немесе белгілі бір зайнамаға сәйкес келетін екеуіне де қол қою

[Аудитордың мекен-жайы] [Орналастырылған күні мен мекен-жайы орны ауысқан]

[Күні]

³⁶ Бұл сөйлем, егер қажет болса, аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды шығаруға міндетті болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

2 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның бірыңғай қаржылық есебі туралы арнайы мақсаттағы жүйеге сәйкес жасалған аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін әділ ұсыну жүйесі).

Аудитордың осы көрнекілік есебі үшін келесі жағдайлар қарастырылады:

- Бағаланатын ұйымнан басқа ұйымның ақшалай түсімдері мен шығыстары туралы есептің (яғни бірыңғай қаржылық есептіліктің) аудиті.
- Қаржылық есептіліктің толық жиынтығы бойынша аудиторлық есеп берілмеген.
- Қаржылық есеп беруді несие берушіден алынған ақша қаражаттарының қозғалысы туралы ақпаратқа сұранымға жауап беру үшін бухгалтерлік есептің негізіне сәйкес ақшалай түсімдер мен шығыстарға сәйкес ұйым басшылығы жасады. Қаржылық есептіліктің жүйесін басқару мүмкіндігі бар.
- Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі - нақты пайдаланушылардың қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жасалған әділ ұсыну жүйесі.³⁷
- Аудитор алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, өзгертілмеген (яғни «таза») пікір орынды деп қорытындылады.
- Аудитор аудитордың пікірі бойынша «барлық маңызды аспектілерде әділ ұсынылады» деген тіркесті қолдану орынды екенін анықтады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Аудиторлық есепті таратуға немесе пайдалануға шектеу қойылмайды.
- Алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз жұмыс істей алатындығына айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудитордан ақша қаражаттары түсімдері мен шығыстары туралы есеп аудиті аясында 701 ХАС сәйкес аудиттің маңызды

³⁷ 800 ХАС (Қайта қарастырылған) арнайы мақсат шеңберіне сәйкес жасалған қаржылық есептіліктің нысаны мен мазмұны бойынша талаптар мен нұсқаулықтарды қамтиды.

мәселелерін хабарлау талап етілмейді және басқаша шешім қабылдамаған.

- Аудитор басқа ақпарат жоқ екенін анықтады (яғни, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптары қолданылмайды).
- Басшылық қаржылық есептілікті дайындауға және осы қаржылық есептілікті дайындау үшін қаржылық есептілік процесін бақылауға жауапты.
- Аудитордың жергілікті заңдарда немесе нормативті актілерде көзделген басқа есеп беру міндеттері жоқ.

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті Адресаттарға]

Пікір

Біз ABC Компаниясының (Компанияның) 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл ішіндегі ақшалай түсімдер мен шығыстар туралы есебін және маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын қоса алғанда, ақшалай түсімдер мен шығыстар туралы есепке ескертулерді тексердік («қаржылық есеп» бірге).

Біздің ойымызша, ілеспе қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде Х-ескертпеде сипатталған бухгалтерлік есеп негіздеріне сәйкес 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін Компанияның ақшалай түсімдері мен шығыстарын әділ ұсынады. [Пікір бөлім 700 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес қайта орналастырылған]

Пікір үшін Негіз

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Осы стандарттар бойынша біздің міндеттеріміз бұдан әрі есепшоттың *Қаржылық Есептілік Аудиті* үшін Аудитордың Жауапкершіліктері бөлімінде сипатталған. Біз [заңнамадағы] қаржылық есептілік аудитіне қатысты этикалық талаптарға сәйкес компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз. [Бұл бөлімдегі бірінші және соңғы сөйлемдер бұрын аудитордың жауапкершілігі бөлімінде болған. Сондай-ақ, Пікірлерге арналған бөлім Пікірлер бөлімінен кейін 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарына сәйкес орналастырылады.]

Маңыздылық Түсініктемесі - Есеп Негіздері

Біз бухгалтерлік есептің негізін сипаттайтын қаржылық есептілікке Х ескертуіне назар аударамыз. Қаржылық есеп XYZ кредиторына ақпарат беру үшін

дайындалған. Нәтижесінде мәлімдеме басқа мақсатқа сәйкес келмеуі мүмкін. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Қаржылық Есептілік үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалардың Жауапкершілігі³⁸

Менеджмент Х ескертпесінде сипатталған бухгалтерлік есеп негізіне сәйкес қаржылық есептілікті дайындауға және әділ ұсынуға жауап береді; бұған бухгалтерлік есептің қолма-қол ақша түсімдері мен шығыстары қаржылық жағдайды жасау үшін қолайлы негіз болып табылатындығын және басшылық айқындайтын ішкі бақылау үшін қаржылық есептіліктің қаржылық есептілікті жасауға мүмкіндік беретіндігін анықтау кіреді бұрмалаушылық, алаяқтыққа немесе қателікке байланысты.

Қаржылық есеп беруді жасау кезінде басшылық Компанияның үздіксіз қызмет ретінде жалғасу қабілетін бағалауға жауап береді, егер ол тұрақты қызметке қатысты мәселелерді ашып көрсетсе және бухгалтерлік есептің тұрақты негізін қолданбаса, егер басшылық Компанияны таратуды немесе тоқтатуды көздемесе операцияларды жүзеге асырады, немесе оны жасаудан басқа нақты баламасы жоқ.

Қаржылық Есеп Беру Аудиті Бойынша Аудитордың Міндеттері

Біздің мақсатарымыз қаржылық есептілік тұтастай алғанда бұрмалаушылықтардан, алаяқтықтан немесе қателіктерден туындаған-болмайтындығына негізделген сенімділікке қол жеткізу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есеп беру. Ақылға қонымды кепілдік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ ХАС сәйкес жүргізілген аудит ол болған кезде әрқашан елеулі бұрмалаушылықты анықтайтынына кепілдік бермейді. Бұрмаланулар алаяқтықтан немесе қателіктерден туындауы мүмкін және егер олар жеке немесе жиынтықта пайдаланушылардың осы қаржылық есептілік негізінде қабылданған экономикалық шешімдеріне әсер етеді деп күтілсе, маңызды болып саналады.

700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (b) -тармағында төмендегі көлеңкеленген материал аудиторлық есептің Қосымшасында орналасуы мүмкін екендігі түсіндіріледі. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (c)-тармағында түсіндірілгендей, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары тікелей рұқсат еткен кезде, осы материалды веб-сайттағы сипаттама төмендегі аудитордың міндеттерінің сипаттамасына сәйкес келетін және оған қайшы келмейтін шартында аудитор қорытындысына қосудың орнына аудитордың жауапкершіліктерінің сипаттамасын қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасауға болады.

ХАС-на сәйкес аудиттің бір бөлігі ретінде біз кәсіби пікірлерді қолданамыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз, сонымен қатар:

- Қаржы есептілігінің алаяқтық немесе қателік салдарынан болған маңызды бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз, осы тәуекелдерге

жауап беретін аудиторлық рәсімдерді құрастырамыз және орындаймыз, біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды аудиторлық дәлелдер аламыз. Алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалаушылықты анықтамау қаупі қателікке қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз байласу, жалған құжат жасау, қасақана жіберіп алу, бұрмалану немесе ішкі бақылаудың күшін жоюды қамтуы мүмкін.

- Қоғамның ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді құру үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік аламыз.³⁹
- Қолданылған есеп саясатының орындылығын және басшылық жасаған бухгалтерлік есеп бағалауларының және онымен байланысты ашып көрсетулердің орындылығын бағалаймыз.
- Бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың пайдалануының орындылығы туралы және алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты Компанияның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар-жоғына қорытынды жасаймыз. Егер маңызды белгісіздік бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз аудиторлық есеп беруде қаржылық есептіліктегі байланысты ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпарат жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің қорытындылар аудиторлық есеп берген күнге дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өзінің тұрақты жұмысын тоқтатуына себеп болуы мүмкін.
- Қаржылық есептіліктің жалпы көрсетілімін, құрылымын және мазмұнын, оның ішінде ашып көрсетулерді, сондай-ақ қаржылық есептілік базалық операциялар мен оқиғаларды әділ ұсынуға жететіндей етіп көрсететіндігін бағалаймыз.

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға басқа мәселелермен қатар, жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзімдері және аудиттің маңызды нәтижелері, соның ішінде біздің аудит барысында анықтаған ішкі бақылау кез-келген елеулі кемшіліктер туралы хабарлаймыз.

Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атауына немесе белгілі бір зайнамаға сәйкес келетін екеуіне де қол қою]

[Аудитордың мекен-жайы] [Орналастырылған күні мен мекен-жайы орны ауысқан]

[Күні]

³⁹ Бұл сөйлем, егер қажет болса, аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды шығаруға міндетті болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

3 Көрнекілік: Бағаланатын ұйымның қаржылық есептілігінің белгілі бір бөлігі туралы арнайы мақсат жүйесіне сәйкес жасалған аудиторлық есеп (осы көрнекіліктің мақсаттары үшін сәйкестік жүйесі).

Аудитордың осы көрнекілік есебі үшін келесі жағдайлар қарастырылады:

- Дебиторлық берешек кестесінің аудиті (яғни қаржылық есептіліктің бөлігі, шоты немесе тармағы).
- Қаржылық ақпаратты кәсіпорын басшылығы осы реттеушінің талаптарын қанағаттандыру үшін реттеуші белгілеген қаржылық есептілік ережелеріне сәйкес әзірледі. Басшылықтың қаржылық есептіліктің жүйесін таңдау мүмкіндігі жоқ.
- Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері - нақты пайдаланушылардың қаржылық ақпаратқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жасалған сәйкестік жүйесі.⁴⁰
- Аудиторлық келісімнің шарттары 210 ХАС қаржылық есептілік үшін басшылықтың жауапкершілігін сипаттайды.
- Аудитор алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, өзгертілмеген (яғни «таза») пікір орынды деп қорытындылады.
- Аудитке қолданылатын тиісті әдеп талаптары осы заңнамаға жатады.
- Аудиторлық есепті таратуға немесе пайдалануға шектеу қойылмайды.
- Аудиторлық есепті таратуға шектеу қойылды.
- Алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор 570 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес ұйымның үздіксіз жұмыс істей алатындығына айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты елеулі белгісіздік жоқ деген қорытындыға келді.
- Аудитордан ақша қаражаттары түсімдері мен шығыстары туралы есеп аудиті аясында 701 ХАС сәйкес аудиттің маңызды мәселелерін хабарлау талап етілмейді және басқаша шешім қабылдамаған.
- Аудитор басқа ақпарат жоқ екенін анықтады (яғни, 720 ХАС

⁴⁰ 800 ХАС (Қайта қарастырылған) арнайы мақсат шеңберіне сәйкес жасалған қаржылық есептіліктің нысаны мен мазмұны бойынша талаптар мен нұсқаулықтарды қамтиды.

(Қайта қарастырылған) талаптары қолданылмайды).

- **Қаржылық есептілікті бақылауға жауапты адамдар қаржылық есептілікті дайындауға жауапты адамдардан ерекшеленеді.**
- **Аудитордың жергілікті заңдарда немесе нормативті актілерде көзделген басқа есеп беру міндеттері жоқ.**

ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[ABC Компаниясының Акционерлеріне немесе Басқа Түісті Адресатқа]

Пікір

Біз ABC компаниясының (Компанияның) 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша дебиторлық берешек кестесін тексердік («кесте»).

Біздің ойымызша, 20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша Компанияның кестесіндегі қаржылық ақпарат, барлық ретте, [реттеуші белгілеген қаржылық есептілік ережелерін сипаттаңыз] сәйкес жасалады. [Пікірлер бөлімі 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талап етілгендей бірінші орналастырылған]

Пікір үшін Негіз

Біз өз аудитімізді Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) сәйкес жүргіздік. Біздің осы стандарттар бойынша жауапкершіліктеріміз бұдан әрі есептің Аудитордың Кесте аудиті үшін жауапкершілік бөлімінде сипатталған. Біз [юрисдикциядағы] кестенің аудитіне сәйкес келетін этикалық талаптарға сәйкес компанияға тәуелді емеспіз және осы талаптарға сәйкес басқа этикалық міндеттерімізді орындадық. Біз алған аудиторлық дәлелдер біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды деп санаймыз. [Бұл бөлімдегі бірінші және соңғы сөйлемдер бұрын аудитордың жауапкершілігі бөлімінде болған. Сондай-ақ, Пікірлерге арналған бөлім пікірлер бөлімінен кейін 700 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарына сәйкес орналастырылған.]

Маңыздылық Түсініктемесі - Бухгалтерлік Есеп Негіздері Және Тарату Бойынша Шектеу

Біз бухгалтерлік есептің негізін сипаттайтын кестеге X ескертуіне назар аударамыз. Күңгізбелік жоспар Компанияға DEF Реттеушісінің талаптарын орындауға көмектесу үшін дайындалған. Нәтижесінде кесте басқа мақсатқа сәйкес келмеуі мүмкін. Біздің есеп тек Компанияға және DEF Реттеушісіне арналған және Компаниядан немесе DEF Реттеушісінен басқа тараптарға таратылмауы керек. Біздің пікіріміз осы мәселе бойынша өзгертілмеген.

Қаржылық Есептілік үшін Басшылық Пен Басқару Өкілеттігіне ие Тұлғалардың Жауапкершілігі⁴¹

Басшылық кестені дайындауға [реттеуші белгілеген қаржылық есептіліктің ережелерін сипаттауға] сәйкес жауап береді және басшылық айқындайтын ішкі бақылау үшін кесте дайындауға мүмкіндік беру үшін қажет болған жағдайда маңызды бұрмалаулардан босатылады алаяқтыққа немесе қателікке.

Кестені дайындау кезінде басшылық Компанияның үздіксіз қызмет ретінде жалғастыру қабілетін бағалауға, егер мүмкін болған жағдайға қатысты мәселелерді ашып көрсетсе және бухгалтерлік есептің тұрақты негізін қолданса, басшылық Компанияны таратуды немесе жұмысын тоқтатуды көздеме, жауап береді немесе мұнан басқа нақты баламасы жоқ.

Басқаруға өкілеттілігіне ие тұлғалар Компанияның қаржылық есептілік процесін бақылауға жауапты.

Кесте Аудиті Үшін Аудитордың Жауапкершіліктері

Біздің мақсаттарымыз - кесте елеулі бұрмалаушылықтардан, алаяқтықтан немесе қателіктерден туындаған-болмайтындығына негізделген сенімділікке қол жеткізу және біздің пікірімізді қамтитын аудиторлық есеп беру. Ақылға қонымды кепілдік - бұл сенімділіктің жоғары деңгейі, бірақ ХАС сәйкес жүргізілген аудит ол болған кезде әрқашан елеулі бұрмалаушылықты анықтайтынына кепілдік бермейді. Бұрмаланулар алаяқтық немесе қателіктерден туындауы мүмкін және егер олар жеке-жеке немесе жиынтықта пайдаланушылардың осы кесте негізінде қабылданған экономикалық шешімдеріне әсер етеді деп күтуге болатын болса, маңызды болып саналады.

700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (b) -тармағында төмендегі көлеңкеленген материал аудиторлық есептің Қосымшасында орналасуы мүмкін екендігі түсіндіріледі. 700 ХАС (Қайта қарастырылған) 41 (c)-тармағында түсіндірілгендей, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе аудиттің ұлттық стандарттары тікелей рұқсат еткен кезде, осы материалды веб-сайттағы сипаттама төмендегі аудитордың міндеттерінің сипаттамасына сәйкес келетін және оған қайшы келмейтін шартында аудитор қорытындысына қосудың орнына аудитордың жауапкершіліктерінің сипаттамасын қамтитын тиісті органның веб-сайтына сілтеме жасауға болады.

ХАС-на сәйкес аудиттің бір бөлігі ретінде біз кәсіби пікірлерді қолданамыз және аудит барысында кәсіби скептицизмді сақтаймыз. Біз, сонымен қатар:

- Қаржы есептілігінің алаяқтық немесе қателік салдарынан болған маңызды бұрмалану тәуекелдерін анықтаймыз және бағалаймыз, осы тәуекелдерге жауап беретін аудиторлық рәсімдерді құрастырамыз және орындаймыз, біздің пікірімізге негіз болу үшін жеткілікті және орынды аудиторлық дәлелдер аламыз. Алаяқтықтан туындаған елеулі бұрмалаушылықты анықтамау қаупі қателікке қарағанда жоғары, өйткені алаяқтық сөз

⁴¹ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңнамалық база аясында сәйкес келетін басқа терминдер.

байласу, жалған құжат жасау, қасақана жіберіп алу, бұрмалану немесе ішкі бақылаудың күшін жоюды қамтуы мүмкін.

- Қоғамның ішкі бақылауының тиімділігі туралы пікір білдіру мақсатында емес, жағдайларға сәйкес аудиторлық рәсімдерді құру үшін аудитке қатысты ішкі бақылау туралы түсінік аламыз.⁴²
- Бухгалтерлік есептің үздіксіз қызмет негізін басшылықтың пайдалануының орындылығы туралы және алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, оқиғаларға немесе жағдайларға байланысты Компанияның үздіксіз қызмет істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін елеулі белгісіздік бар-жоғына қорытынды жасаймыз. Егер маңызды белгісіздік бар деген қорытындыға келетін болсақ, біз аудиторлық есеп беруде қаржылық есептіліктегі байланысты ашып көрсетулерге назар аударуымыз керек немесе егер мұндай ақпарат жеткіліксіз болса, біздің пікірімізді өзгертуіміз керек. Біздің қорытындылар аудиторлық есеп берген күнге дейін алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген. Алайда, болашақ оқиғалар немесе жағдайлар Компанияның өзінің тұрақты жұмысын тоқтатуына себеп болуы мүмкін.
- Қолданылған есеп саясатының орындылығын және егер бар болса, бухгалтерлік есеп бағаларының орындылығын және осыған байланысты басшылық жасаған мәліметтерді бағалаймыз

Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға басқа мәселелермен қатар, жоспарланған аудиттің ауқымы мен мерзімдері және аудиттің маңызды нәтижелері, соның ішінде біздің аудит барысында анықтаған ішкі бақылау кез-келген елеулі кемшіліктер туралы хабарлаймыз.

Біз сондай-ақ басқару өкілеттігіне ие тұлғаларға тәуелсіздікке қатысты тиісті этикалық талаптарды сақтағанымызды және олармен тәуелсіздігімізге байланысты болуы мүмкін барлық қатынастар мен басқа мәселелерді және қажет болған жағдайда байланысты қауіпсіздік шараларын ұсынамыз.

Аудиторлық фирманың атына, аудитордың жеке атауына немесе белгілі бір зайнамаға сәйкес келетін екеуіне де қол қою

[Аудитордың мекен-жайы] [Орналастырылған күні мен мекен-жайы орны ауысқан]

[Күні]

⁴² Бұл сөйлем, егер қажет болса, аудитор қаржылық есептілік аудитімен бірге ішкі бақылаудың тиімділігі туралы қорытынды шығаруға міндетті болған жағдайда өзгертілуі мүмкін.

810 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ
(ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)
ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК
БОЙЫНША ЕСЕП БЕРУ КЕЛІСІМДЕРІ

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2016 жылдың 15 желтоқсанынан
немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Күшіне ену күні	2
Мақсаттары	3
Анықтаулары	4
Талаптары	
Келісімді Қабылдау	5–7
Рәсімдердің Сипаты	8
Пікірдің Нұсқасы	9–11
Жұмысты Орындау Уақыты және Аудит жүргізілген Қаржылық Есептілік бойынша Аудиторлық Есеп Бреген Күнінен Кейінгі Оқиғалар...	12–13
Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікті Қамтитын Құжаттардағы Ақпарат	14–15
Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік бойынша Аудитор Есебі	16–21
Бухгалтерлік Есеп Негізін Таратуға Немесе Пайдалануға Немесе Оқырмандарды Назарын Аудартуға Шектеулер	22
Салыстырмалылар	23–24
Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікпен Бірге Ұсынылатын Аудит Жүргізілмеген Қосымша Ақпарат	25
Аудитор Қауымдастығы	26–27
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Келісімді Қабылдау	A1–A7
Аудит жүргізілген Қаржылық Есептілік Қолжетімділігін Бағалау	A8
Пікір Нұсқасы	A9

Жұмысты Орындау Уақыты және Аудит жүргізілген Қаржылық Есептілік бойынша Аудиторлық Есеп Бреген Күнінен Кейінгі Оқиғалар...	A10
Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікті Қамтитын Құжаттардағы Ақпарат	A11–A16
Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік бойынша Аудитор Есебі.....	A17–A23
Салыстырмалылар	A24–A25
Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікпен Бірге Ұсынылатын Аудит Жүргізілмеген Қосымша Ақпарат	A26
Аудитор Қауымдастығы.....	A27
Қосымша: Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік бойынша Тәуелсіз Аудитор Есебінің Көрнекіліктері	

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік Бойынша Есеп Беру Келісімдері
 810 Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Халықаралық Аудит Стандарттарына сай Аудитті Жүргізу
 200 ХАС стандартымен бірге оқылуы керек

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Бұл Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) осы аудитор ХАС-на сәйкес тексерген қаржылық есептерден алынған тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша есеп беру міндеттемесі бойынша жауапкершілігі мәселесін қарастырады.

Күшіне ену күні

2. Бұл ХАС 2016 жылдың 15 желтоқсанында немесе кейінгі кезеңдегі міндеттемелер үшін күшіне енеді.

Мақсаттары

3. Аудитордың мақсаттары:
 - (a) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша есеп беру міндеттемесін қабылдаудың сәйкестігін анықтау; және
 - (b) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша есеп беруге міндеттенген жағдайда:
 - (i) Алынған мәліметтер бойынша жасалған қорытындыларды бағалау негізінде тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша пікір топтау; және
 - (ii) Жазбаша есеп арқылы сол пікірді және ол пікірдің негізін анық жеткізу.

Анықтамалары

4. Осы ХАС мақсаттары үшін келесі терминдер төмендегідей мағынаға ие болады:
 - (a) Қолданбалы өлшемшарт - тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындауда басшылық пайдаланған өлшемшарттар.
 - (b) Аудиттелген қаржылық есеп - аудитор ХАС-на сәйкес тексерген қаржылық есептерден¹ алынған тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер.
 - (c) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер – Уақыт кезеңі² ішіндегі белгілі бір уақытқа сәйкес ұйымның экономикалық ресурстары немесе міндеттемелері бойынша қаржылық есептерде келтірілген ақпаратқа сәйкес құрылымдалған таныстырылымды

¹ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы міндеті және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына сай аудитті жүргізу*, 13 (f) «қаржылық есеп» терминін анықтайды.

² 200 ХАС, 13 (f)

беретін, қаржылық есептегіден азырақ ақпараты бар сол қаржылық есептерден алынған тарихи қаржылық ақпарат. Әр билік бұл тарихи қаржылық ақпаратты сипаттау үшін түрлі терминологияны пайдалануы мүмкін.

Талаптары

Келісімді Қабылдау

5. Аудитор осы ХАС-на сәйкес қысқартылған қаржылық есептілік туралы есеп беру туралы келісімді аудитор жиынтық қаржылық есептілік алынған қаржылық есептіліктің ХАС-на сәйкес аудит жүргізу үшін тартылған кезде ғана қабылдайды. (Сілт: Тарм. А1)
6. Тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша есеп беруге міндеттеме алу алдында аудитор мыналарды орындауы тиіс: (Сілт: Тарм. А2)
 - (a) Қолданылған өлшемшарттардың жарамдылығын анықтау керек; (Сілтеме: Тарм. А3-А7)
 - (b) Басшылықтан төмендегі көрсетілгендер үшін өз жауапкершілігін мойындайтыны және түсінетіні жайлы келісін алу:
 - (i) Тұжырымдамалық қаржы есебін қолданылған өлшемшарт бойынша дайындағаны үшін;
 - (ii) Тұжырымдамалық қаржы есебінің мақсатты пайдаланушыларына аудиттелген қаржылық есептіліктерн орынсыз қиындықтарсыз қол жетімді етуге (немесе егер заң немесе ереже аудиттелген қаржылық есептіліктер тұжырымдамалық қаржы есебінің мақсатты пайдаланушыларына қол жетімді болмайтын тәртіп орнатса және тұжырымдамалық қаржы есебін дайындаудың критерийлерін орнатса, тұжырымдамалық қаржы есебінде сол заңды немесе ережені сипаттау: және
 - (iii) Тұжырымдамалық қаржы есебі қосылған және аудиторлық есебі бар деп көрсетілген барлық құжаттарға тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша жасалған аудиторлық есепті қосуға.
 - (c) Тұжырымдамалық қаржы есебінде көрсетілетін пікір нұсқасын басшылықпен келісу (9-11 тармақтарды қараңыз).
7. Егер аудитор қолданылған критерийлердің қолайсыздығы туралы қорытындыға келсе немесе 6 (b) -тармағында көрсетілген басқару келісін ала алмаса, аудитор, егер заңмен немесе ережелермен талап етілмесе, қаржы есептілігі туралы есеп беру туралы келісімді қабылдамайды. осылай жаса. Осындай заңға немесе ережеге сәйкес

жасалған келісім осы ХАС-на сәйкес келмейді. Тиісінше, қысқартылған қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есепте келісім осы ХАС-на сәйкес жасалғандығы көрсетілмеуі керек. Аудитор келісім шартында осы факт бойынша тиісті сілтемені қамтуы керек. Аудитор сондай-ақ оның қысқаша қаржылық есептілік алынған қаржылық есептілікті аудиторлық келісімге әсерін анықтауы керек.

Рәсімдердің Сипаты

8. Тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша аудитор пікірінің негізі ретінде аудитор келесі және қажет деп санауы мүмкін басқа да шараларды атқарады:
 - (a) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер қаншалықты өздерінің тұжырымдамалықты табиғатын ашатынын және аудиттелген қаржы есебін сәйкестендіретінін бағалау.
 - (b) Тұжырымдамалық қаржы есебі аудиттелген қаржы есебі тіркелмеген жағдайда қаншалықты төмендегілерді анық сипаттайтынын бағалау:
 - (i) Аудиттелген қаржылық есептіліктер кімнен немесе қайдан алуға болады; немесе
 - (ii) Аудиттелген қаржылық есептіліктер тұжырымдамалық қаржы есебінің мақсатты пайдаланушыларына қол жетімді болмайтын тәртіп орнатса және тұжырымдамалық қаржы есебін дайындаудың критерийлерін орнататын заң немесе ереже.
 - (c) Тұжырымдамалық қаржы есебі қаншалықты сәйкесінше қолданылған критерийлерді ашатынын бағалау.
 - (d) Тұжырымдамалық қаржы есебі келісетінін немесе аудиттелген қаржы есебіндегі сәйкес ақпараттар бойынша қайта есептеліп алынатындығын анықтау үшін тұжырымдамалық қаржы есебін аудиттелген қаржы есебіндегі сәйкес ақпараттар салыстыру.
 - (e) Тұжырымдамалық қаржы есебінің қаншалықты қолданылған критерийлерге сәйкес дайындалғанын бағалау.
 - (f) Тұжырымдамалық қаржының жасалуының мақсаты тұрғысынан тұжырымдамалық қаржы есебінің қажет ақпараттан тұратынын және, қалыптасқан жағдайда адасушылыққа атарамайтын болу үшін, сәйкесінше тұжырымдамалықтаудың сәйкес деңгейінде екенін бағалау.
 - (h) Егер заң немесе ереже аудиттелген қаржылық есептіліктер тұжырымдамалық қаржы есебінің мақсатты пайдаланушыларына

қол жетімді болмайтын тәртіп орнатпаса және тұжырымдамалық қаржы есебін дайындаудың критерийлерін орнатпаса, онда тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернің мақсатты пайдаланушыларына аудиттелген қаржылық есептіліктердің қол жетімділігін бағалау (Сілт: Тарм. А8)

Пікірдің нұсқасы

9. Аудитор тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша өзгертілмеген пікірін сәйкес деп қорытынды жасаған уақытта, заң немесе ереже басқаша талап етпесе, аудитордың пікірі төмендегі тіркестердің бірін пайдаланады: (Сілт.: Тарм. А9)
 - (a) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер, барлық мәліметтер бойынша, [*қолданбалы өлшемшарт*] сәйкес аудиттелген қаржылық есептермен келісілген; немесе
 - (b) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер [*қолданбалы өлшемшарт*] сәйкес аудиттелген қаржылық есептердің дұрыс жиынтығы.
10. Егер заң немесе ереже тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша пікірдің 9 тармақта көрсетілгеннен басқа терминдермен талап етсе, он да аудитор:
 - (a) Аудиторды талап етілген пікірді көрсетуге бейімді ету үшін 8 тармақта сипатталған және қажет басқа да шараларда жасайды; және
 - (b) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудитордың пікірін түсінбей қалуы мүмкіндігін, егер олай болғанда, аудитор есебіне қосымша түсіндірмелер ықтимал түсінбеушілікті қаншалықты азайтатынын бағалайды.
11. Егер, 10 (b) тармағындағы көрсетілген жағдайда, тұжырымдамалық қаржы есебіне жасалған аудитор есебіне қосымша түсіндірмелер ықтимал түсінбеушілікті азайтпайтыны туралы қорытынды жасаса, заңмен немесе ережемен бұлай жасау керек екені талап етілмеген жағдайда, аудитор тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша есеп дайындау міндеттемесін қабылдамайды. Мұндай заң немесе ережеге сәйкес алынған міндеттеме ХАС-на сай келмейді. Тиісінше, аудитордың тұжырымдамалық қаржы есебі бойынша есебі міндеттеменің ХАС-на сәйкес атқарылғанын көрсетпейді.

Жұмысты Орындау Уақыты және Аудит жүргізілген Қаржылық Есептілік бойынша Аудиторлық Есеп Бреген Күнінен Кейінгі Оқиғалар

12. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудитордың есебі аудиттелген қаржылық есептіліктернің күнінен кейін болуы мүмкін. Мұндай жағдайда тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудитордың есебінде аудиттелген қаржы есебінде түзетулерді немесе ашып көрсетулерді қажет етуі мүмкін аудиттелген қаржылық есептіліктернің күнінен кейінгі уақыт аралығында орын алған оқиғалардың әсерін тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудитордың есептері мен аудиттелген қаржылық есептіліктер көрсетпейтіні туралы айтылуы керек. (Сілт.: Тарм. А10)
13. Аудитор бұрын бейхабар болған, бірақ аудиттелген қаржылық есеп бойынша аудиторлық есеп күнінде орын алған мәліметтерден хабардар болуы мүмкін. Бұндай жағдайларда 560 ХАС-на³ сәйкес мұндай мәліметтердің аудиттелген қаржылық есепке қатысты аудитордың қарауы аяқталғанша аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есепті шығармайды.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікті Қамтитын Құжаттардағы Ақпарат

14. Аудитор қаржылық есептіліктің қысқаша мазмұны бар құжатқа енгізілген ақпаратты және ондағы аудиторлық есепті оқып, сол ақпарат пен жиынтық қаржылық есептілік арасында айтарлықтай сәйкессіздік бар-жоғын қарастыруы керек.
15. Егер аудитор елеулі сәйкессіздікті анықтаса, аудитор бұл мәселені басшылықпен талқылап, қысқартылған қаржылық есептілікті немесе қысқартылған қаржылық есептілік пен оған аудиторлық есепті қамтитын құжатқа енгізілген мәліметтерді қайта қарау қажеттілігін анықтайды. Егер аудитор ақпаратты қайта қарау керектігін анықтаса және басшылық ақпаратты қажет болған жағдайда қайта қараудан бас тартса, аудитор аталған жағдайларда тиісті шаралар қабылдауға, соның ішінде қаржылық есептіліктің қорытынды есебіне аудиторлық есеп берудің салдарын ескеруге міндетті. (Сілт.: Тарм. А11–А16)

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік бойынша Аудитор Есебі

Аудиторлық Есептің Бөліктері

16. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудитордың есебі келесі бөліктерден тұрады⁴: (Сілт.: Тарм. А23)

³ 560 ХАС, *Кейінгі Жағдайлар*

⁴ Аудиторлық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп өзгертілген жағдайларды қарастыратын 19-20-тармақтар осы тармақта келтірілгендерге қосымша элементтерді талап етеді.

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ЕСЕП БЕРУ КЕЛІСІМДЕРІ

- (a) Тәуелсіз аудитордың есебі екені туралы анық көрсетілген айдар. (Сілтеме: Тарм. А17)
- (b) Адресат. (Сілт.: Тарм. А18)
- (c) Аудитор есеп беретін жиынтық қаржылық есептілікті, соның ішінде жиынтық қаржылық есептілікке енгізілген әр есептің атауын анықтау. (Сілт: Тарм. А19)
- (d) Аудиторлық қаржылық есептілікті анықтау.
- (e) 20 тармақты ескере отырып, нақты пікір білдіру (9-11-тармақтарды қараңыз).
- (f) Жинақталған қаржылық есептілікте аудиттелген қаржылық есептілікті жасау кезінде қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде талап етілетін барлық ашылулар қамтылмағанын және жиынтық қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті оқу аудиттелгенді қаржылық есептілік және ондағы аудиторлық есеп оқудың орнына алмайтындығын көрсететін мәлімдеме.
- (g) Қолданылған жағдайда, 12 тармаққа сәйкес өтініш.
- (h) Аудитордың қаржылық есептілік туралы аудиторлық есебіне, сол есептің жасалған күніне және 19-20 тармақтарды ескере отырып, тексерілген қаржылық есептілікке өзгертілмеген пікір айтылғандығына сілтеме.
- (i) Басшылықтың⁵ қолданбалы өлшемшартқа сәйкес жиынтық қаржылық есептілікті дайындауға жауап беретіндігін түсіндіретін жиынтық қаржылық есептілік үшін басшылық⁶ жауапкершілігінің сипаттамасы.
- (j) Аудитор осы ХАС-на сәйкес жүргізілген аудиторлық процедураларға негізделген, қорытынды қаржылық есептіліктің, барлық маңызды аспектілер бойынша, тексерілген қаржылық есептілікке сәйкес [немесе *әділ тұжырымдамасы болып табылатындығына*] сәйкес келуі туралы пікір білдіруге жауапты деген мәлімдеме.
- (k) Аудитордың қолы.
- (l) Аудитордың мекен-жайы.
- (m) Аудиторлық есеп беру күні. (Сілт: Тарм. А20)

⁵ Немесе белгілі бір заңнамалардағы заңнамалық негізде сәйкес келетін басқа термин

⁶ Немесе белгілі бір заңнамалардағы заңнамалық негізде сәйкес келетін басқа термин

17. Егер тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернің алушысы мен аудиттелген қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есептің алушысы әр түрлі болса, аудитор түрлі мекен-жайларды пайдаланудың дұрыстығын бағалау керек. (Сілт: Тарм. А18)
18. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есептің күні төмендегілерден бұрын болмау керек: (Сілт: Тарм. А20)
- (a) Аудитор соның негізінде пікір қалыптастыру үшін жеткілікті және сай келетін мәліметтер, соның ішінде тұжырымдамалық қаржы есептер дайындалған мәліметтер алынған және мойындалған маман олар үшін жауапкершілігі алғанын қуаттаған күн; және
 - (b) Аудиттелген қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есептің күні.

Аудиттелген Қаржылық есептіліктер бойынша Аудит Есебіне Сілтеме
(Сілт.: Тарм. А23)

19. Аудиторлық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есепте келесілер болған кезде:
- (a) 705 ХАС⁷ (Қайта қарастырылған) сәйкес білікті пікір;
 - (b) 706 ХАС⁸ (Қайта қарастырылған) сәйкес Маңызды тармақ Түсініктемесі немесе Басқа да Маңызды тармақ;
 - (c) 570 ХАС⁹ (Қайта қарастырылған) сәйкес *Үздіксіз Қызметке қатысты Елеулі Белгісіздік*;
 - (d) 701 ХАС¹⁰ сәйкес аудиттің маңызды мәселелерін хабарлау; немесе
 - (e) 720 ХАС¹¹ (Қайта қарастырылған) сәйкес басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануын сипаттайтын мәлімдеме;

және аудитор жиынтық қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде аудиттелген қаржылық есептіліктің әділ жиынтығымен сәйкес келетіндігіне немесе сәйкес екендігіне қанағаттанса,

⁷ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудиторлық Есеп Берудегі Пікірге Өзгертулер*

⁸ 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтар Түсініктемесі және Басқа да Маңызды Тармақ*

⁹ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*, 22 тармақ

¹⁰ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

¹¹ 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері*

қолданылатын критерийлерге сәйкес жиынтық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп, сонымен қатар 16 тармағындағы элементтер:

- (i) Аудитордың аудиттелген қаржылық есептілік туралы есебінде Маңызды тармақ Түсініктемесі, Басқа да Маңызды Тармақ, *Үздіксіз Қызметке қатысты Елеулі Белгісіздік* бөлімі, аудиттің негізгі мәселелері туралы хабарлама немесе басқа ақпарат туралы түзетілмеген елеулі бұрмалаушылықты сипаттайтын мәлімдеме бар екенін айту; және (Сілт: Тарм. А21)
- (ii) Сипаттау: (Сілт: Тарм. А22)
 - а. Аудиттелген қаржылық есептілік туралы білікті пікірдің негізі және оның бар болса, жиынтық қаржылық есептілікке әсері;
 - ә. Аудиторлық есептіліктегі Маңызды тармақ Түсініктемесі тармағында, Басқа да Маңызды тармақ немесе *Үздіксіз Қызметке қатысты Елеулі Белгісіздік* бөлімі аталған мәселе, егер олар бар болса, олардың қысқартылған қаржылық есептілікке әсері (-лері) туралы ; немесе
 - б. Басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануы және олардың (егер олар бар болса) қысқартылған қаржылық есептілігі мен аудиторлық есебі бар құжатқа енгізілген ақпаратқа әсері (бар болса). (Сілт: Тарм. А15)

20. Егер аудиттелген қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есепте кері пікір немесе пікірді мойындамау орын алса, тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есеп 16 тармағындағы қосымша мына төмендегі сұрақтарды қамтуы тиіс:

- (a) Аудиторлық қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есепте жағымсыз пікір немесе пікірден бас тарту бар екенін көрсетіңіз;
- (b) Кері пікір немесе пікірді мойындамаудың негізін сипаттау; және
- (c) Аудиторлық қаржылық есептілікке қатысты жағымсыз пікір немесе пікірден бас тарту нәтижесінде, қысқартылған қаржылық есептілік туралы пікір білдіру орынсыз деп мәлімдеңіз. (Сілт: Тарм. А23)

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептіліктер Бойынша Өзгертілген Пікір

21. Егер тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернің аудиттелген қаржылық есептіліктернің жиынтығымен барлық мәліметтері жағынан сәйкестікте болмаса, қолданыстағы критерийлерге сәйкес, басшылық қажет өзгертулерді жасауға келіспейді, аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша кері пікір білдіреді. (Сілт.: Тарм. А23)

Бухгалтерлік Есеп Негізін Таратуға Немесе Пайдалануға Немесе Оқырмандарды Назарын Аудартуға Шектеулер

22. Аудиттелген қаржылық есептер бойынша аудиторлық есепті тарату шектелген болса, немесе аудиттелген қаржылық есептер бойынша аудиторлық есеп оны оқушыларды аудиттелген қаржылық есептіліктер арнайы мақсаттағы құрылымға сәйкес дайындалғаны туралы ескертетін болса, аудитор аудиттелген қаржылық есептер бойынша аудиторлық есепте осындай ұқсас шектеу немесе ескерту қарастырады.

Салыстырмалар

23. Егер салыстырмалар аудиттелген қаржылық есептерде бар, ал тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерде жоқ болса, онда аудитор міндеттемелердің қалыптасқан жағдайында осындай олқылықтың негізделгендігін анықтау керек. Аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есепте негізделмеген оқылықтың әсерін анықтау керек. (Сілт.: Тарм. А24)
24. Егер тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерде басқа аудитордың есебінде бар салыстырмалар бар болса, онда аудиторлық есеп сондай-ақ аудиттелген қаржылық есептер бойынша аудиторлық есепке 710 ХАС талап ететін сұрақтарды қарастыруы керек.¹² (Сілт.: Тарм. А125)

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікпен Бірге Ұсынылатын Аудит Жүргізілмеген Қосымша Ақпарат

25. Аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктермен бірге таныстырылған аудиттелмеген қосымша ақпарат тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернен қаншалықты ерекшеленетінін бағалауы керек. Егер аудитор ұйымның аудиттелмеген қосымша ақпарат таныстыруы тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернен ерекшеленбейтін болса, онда аудитор басшылықтан аудиттелмеген қосымша ақпарат таныстыруын өзгертуін сұрайды. Егер басшылық олай істеуден бас тартса, тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есепте мұндай ақпарат ол есепте көрсетілмегенін атап көрсету керек. (Сілт.: Тарм. А26)

Аудитор Қауымдастығы

26. Егер аудитор ұйымның тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бірге келетін құжаттардағы тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудитордың есеп бергенін атап көрсетіп, бірақ қатысты аудиторлық есепті қосуды жоспарламай отырғанынан хабардар болса,

¹² 710 ХАС, *Салыстырмалы Ақпарат—Сәйкес Көрсеткіштер және Салыстырмалы Қаржылық есептілік*

онда аудитор басшылыққа аудиторлық есепті құжаттарға қосуды өтіну керек. Егер басшылық оған бармайтын болса, онда аудитор ол құжаттағы тұжырымдамалық қаржылық есептіліктермен аудиторды дұрыс емес байланыстырудың алдын-алу үшін сәйкес әрекеттерді анықтайды және қолға алады. (Сілт: Тарм. А27)

27. Аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша есеп беруге міндеттелмеген бола тұрып ұйымның қаржылық есептері бойынша есеп беруге міндеттелген болуы мүмкін. Бұл жағдайда егер аудитор ұйымның тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер аудитор тексерген қаржылық есептерден алынғаны туралы құжатта атап көрсету туралы жоспарынан хабардар болса, онда аудитор мына төмендегілермен қанағаттандырылады:

- (a) Аудиторға сілтеме аудиттелген қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есеп тақырыбында жасалып отыр; және
- (b) Атап өту аудитордың тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша есеп бергені туралы әсер қалдырмайды.

Егер (a) немесе (b) шарттары орындалмаса, аудитор басшылықты осы шарттарға сәйкестікке келтіру үшін мәлімдемеге өзгеріс енгізу, немесе құжатта аудиторға Сілтеме жасамау жөнінде сұрау қояды. Немесе, ұйым аудиторды тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша есеп беруге және қатысты аудиторлық есепті құжатқа қосуға міндеттеуі мүмкін. Егер басшылық мәлімдемені өзгертпейтін болса және құжаттағы Сілтемені алып тастамайтын болса, немесе тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бар құжаттарға осы тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есепті қоспайтын болса, онда аудитор басшылықты аудиторға жасалған Сілтемемен келіспейтіні жайлы ескертеді, аудиторды дұрыс емес байланыстырудың алдын-алу үшін сәйкес әрекеттерді анықтайды және қолға алады. (Сілт: Тарм. А27)

Қолданбалы және Басқа Түсіндірме материал

Келісімді Қабылдау (Сілт: Тарм. 5-6)

A1. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер алынатын қаржылық есептіліктерн тексеруді осы ХАС-на сәйкес тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерне қатысты аудитордың жауапкершілігін ала алатын және қажетті білімі бар аудитор қамтамасыз етеді. Егер аудитор білмеген болса, бұл ХАС-ын қолдану тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша пікір негіздейтін сәйкес әрі жеткілікті дәлелдермен қамтамасыз ете алмайды.

- A2. Басшылықтың 6 тармақта сипатталған сұрақтар бойынша келісімі міндеттемелерді жазбаша түрде қабылдауымен бекітіле алады.

Өлшемшарт (Сілт.: Тарм. 6(а))

- A3. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындау басшылықтан көрсетілетін ақпараттарды анықтауды талап етеді, әрі ол ақпараттар барлық мәліметтік жағынан алғанда аудиттелген қаржылық есептіліктермен сәйкес болуы керек. Себебі тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернде табиғаты бойынша жинақталған ақпарат және шектеулі ақтараулар болады, қалыптасқан жағдайда қажет ақпарат көрсетілмеген болғандықтан адасушылыққа атараууы мүмкін деген тәуекелділік арта түседі. Бұл тәуекел тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындау үшін орнатылған өлшемшарт болмаған жайғдайда одан да арта түседі.
- A4. Қолданыстағы критерийлерді қолдануға болатындығын аудитордың анықтауына әсер ететін факторларға мына төмендегілер де кіреді:
- Ұйымның табиғаты;
 - Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындаудың мақсаты;
 - Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн пайдаланушыларының ақпараттық қажеттіліктері; және
 - Қолданбалы өлшемшарттар жағдайларға байланысты жаңылыстырмайтын жиынтық қаржылық есептілікке әкеліп соқтырады ма..
- A5. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындау үшін өлшемшарт рұқсат етілген немесе мойындалған стандарт орнатушы ұйымдармен немесе заң не ережелермен бекітілуі мүмкін. 210 ХАС¹³ түсіндірілген қаржы есебі туралы жағдайға ұқсас, мұндай көп жағдайларда аудитор мұндай өлшемшарт қабылданады деп санауы мүмкін.
- A6. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындау үшін өлшемшарт болмаған жағдайда оларды басшылық белгілі бір саладағы қолданыс негізінде жасап шығаруына болады. Мұндай жағдайда қабылданатын өлшемшарт төмендегі шарттарды қанағаттандыратын тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн жасауға алып келу керек:
- (а) Қанағаттанарлық түрде олардың тұжырымдамалық табиғатын ашады және аудиттелген қаржылық есептіліктерн сәйкестендіреді;

13 210 ХАС, *Аудит Келісімінің Шарттарымен Келісу*, А3 және А8-А9 тармақтар

- (b) Аудиттелген қаржы есебіне кімнен және қайдан қол жетімді екенін, немесе егер заң немесе ереже аудиттелген қаржылық есептіліктер тұжырымдамалық қаржы есебінің мақсатты пайдаланушыларына қол жетімді болмайтын тәртіп орнатса және тұжырымдамалық қаржы есебін дайындаудың критерийлерін орнатса, тұжырымдамалық қаржы есебінде сол заңды немесе ережені сипаттайды ;
- (c) Қолданылған критерийлерді жеткілікті түрде ашып көрсетеді;
- (d) Аудиттік қаржы есебіндегі мәліметтермен келіседі және ондағы сәйкес ақпараттың негізінде қайта есептеп шығарылады; және
- (e) Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктердің мақсаты тұрғысынан қажет ақпарат қамтылған және егжей-тегжейлері бойынша адасушылыққа әкелмейтін жинақтаудың сәйкес деңгейінде орындалған.

A7. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктердің жинақтық табиғатын және аудиттелген қаржы есебінің бірдейлігін жеткілікті түрде ашу, А6 (a) тармағында көрсетілгендей, мысалы «20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын жылға арналған Аудиттелген Қаржылық есептіліктернен Дайындалған Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік».

Аудит жүргізілген Қаржылық Есептілік Қолжетімділігін Бағалау

(Сілт.: Тарм. 8 (h))

A8. Аудиттелген қаржылық есептіліктердің тұжырымдамалық қаржылық есептіліктердің әдейі пайдаланушыларына орынсыз қиындықтарсыз қолжетімділігін аудитордың бағалауына мынадай шарттардың орындалуы әсер етеді:

- Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер аудиттелген қаржы есебіне кімнен және қайдан қол жетімді екенін анық сипаттайды;
- Аудиттелген қаржылық есептіліктер ашық жарияланады; немесе
- Басшылық аудиттелген қаржылық есептіліктерне тұжырымдамалық қаржылық есептіліктердің әдейі пайдаланушыларының қолы жететін процесс даярланған.

Пікір Нұсқасы (Сілт.: Тарм. 9)

A9. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша жасалған өзгертілмеген пікір дұрыс деп көрсететін 8 тармағында сипатталған шараларды жасау арқылы алынған мәліметтерді бағалау негізінде жасалған қорытынды аудиторға 9 тармағындағы сөз тіркестерінің бірі бар пікірді жасауына мүмкіндік береді. Аудитордың қай сөз тіркестерін

пайдалану туралы шешіміне сол биліктегі жалпы қабылданған қолданыс әсер етуі мүмкін.

Жұмысты Орындау Уақыты және Аудит жүргізілген Қаржылық Есептілік бойынша Аудиторлық Есеп Бреген Күнінен Кейінгі Оқиғалар
(Сілт.: Тарм. 12)

- A10. 8 тармағында сипатталған шаралар негізінен қаржылық есептіліктернің аудиті кезінде немесе бірден содан кейін орын алады. Аудитор қаржылық есептіліктернің аудитін аяқтағаннан кейін тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер бойынша аудиторлық есеп бергенде аудитордың аудиттелген қаржылық есептіліктер бойынша жаңа мәліметтер табуы немесе аудитор есебінен кейінгі күндерде болған оқиғалардың әсері жайлы тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерде есеп беруі талап етілмейді, себебі тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер аудиттелген қаржылық есептіліктернен алынады және оларды өзгертпейді.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікті Қамтитын Құжаттардағы Ақпарат (Сілт.: Тарм. 14-15)

- A11. 720 ХАС (Қайта қарастырылған) қаржылық есептілік аудитіндегі басқа ақпаратқа қатысты аудитордың міндеттерін қарастырады. 720 ХАС (Қайта қарастырылған) мәнмәтініндегі басқа ақпарат - бұл ұйымның жылдық есебіне енгізілген қаржылық немесе қаржылық емес ақпарат (қаржылық есептіліктен және ондағы аудиторлық есептен басқа). Жылдық есеп қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті қамтиды немесе оған қоса беріледі.
- A12. Керісінше, 14-15-тармақтарда аудитордың құжатқа енгізілген ақпаратқа қатысты жауапкершіліктері қарастырылған, онда қаржылық есеп берудің қысқаша қорытындылары және олар бойынша аудиторлық есеп бар. Бұл ақпарат мыналарды қамтуы мүмкін:
- Жылдық есепке енгізілген басқа ақпаратта қарастырылған мәселелердің кейбіреулері немесе бәрі бірдей (мысалы, қаржылық қорытынды есеп және ондағы аудиторлық есеп жиынтық жылдық есепке енгізілген кезде); немесе
 - Жылдық есепке енгізілген басқа ақпаратта қарастырылмаған мәселелер.
- A13. Жинақталған қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті қамтитын құжатқа енгізілген ақпаратты оқығанда, аудитор мұндай ақпараттың жаңылыстыратындығын біліп, тиісті шараларды қабылдауы

қажет болуы мүмкін. Тиісті әдеп талаптары¹⁴ аудитордан саналы түрде жалған немесе жаңылыстыратын мәлімдеме, мәлімдемелер немесе абайсыздықпен ұсынылған ақпарат бар деп санайтын ақпаратпен байланыста болудан аулақ болуды немесе егер мұндай олқылық немесе түсініксіздік жаңылыстыратын болса, енгізілуге тиісті ақпаратты қалдырады немесе жасырады.

Жылдық есептегі басқа ақпарат сияқты кейбір немесе барлығына қатысты қаржы есептілігінің қысқаша мазмұны бар құжаттағы ақпарат

A14. Ақпарат жиынтық қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті қамтитын құжатқа енгізілгенде және ақпарат жылдық есепке енгізілген басқа мәліметтермен бір немесе бірнеше мәселелермен айналысатын болса, 720 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес осы басқа ақпарат бойынша орындалған жұмыс осы ХАС-тың 14-15-тармақтарының мақсаттары үшін сәйкес болуы мүмкін.

A15. Аудиторлық қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп беруде басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануы анықталған кезде және түзетілмеген елеулі бұрмалаушылық қысқаша қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті қамтитын құжаттағы ақпаратта қарастырылған мәселеге қатысты болса, жиынтық қаржылық есептілік пен ақпарат болуы мүмкін немесе ақпарат жаңылыстыруы мүмкін арасындағы елеулі сәйкессіздік.

Жылдық есептегі басқа ақпаратта қарастырылмаған мәселелерге қатысты жиынтық қаржылық есептілікті қамтитын құжаттағы ақпарат

A16. Жағдайларға сәйкес бейімделген 720 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторға басшылықтың ақпаратқа қажетті түзетулер енгізуден бас тартуына жауап беру үшін тиісті іс-әрекетті анықтауда, оның ішінде қаржылық есептілікке аудиторлық есеп берудің салдарын ескере отырып, пайдалы болуы мүмкін.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік бойынша Аудитор Есебі

Аудиторлық Есептің Элементтері

Атауы (Сілт: Тарм. 16(а))

A17. Есепті тәуелсіз аудитор жасағанын көрсететін айдар, мысалы «Тәуелсіз Аудитордың Есебі», аудитордың тәуелсіздікке қатысты барлық әдептік талаптарын орындағанын растайды. Бұл тәуелсіз аудитордың есебін басқалардан ерекшелеп тұрады .

¹⁴ Бухгалтерлер үшін Халықаралық Әдеп Стандарттары Кеңесі, *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексі* (БХӘСК Кодексі), 110.2-тармақ

Адресат (Сілт: Тарм. 16(b), 17)

A18. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн алушының сәйкестігін аудитордың бағалауына әсер ететін факторларға тексерудің шарттары, ұйымның табиғаты және тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн жасау мақсаты кіреді.

Қысқаша Қаржылық Есептілікті Сәйкестендіру (Сілт: Тарм. 16 (c))

A19. Егер аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернің басқа ақпараттар бар құжаттарға қосылатынын білсе, егер таныстырылым нұсқасы қарастырған болса, аудитор тұжырымдамалық қаржылық есептіліктер көрсетілетін бет нөмірлерін сәйкестендіруді қарастыруы мүмкін. Бұл оқушылардың аудитор есебінің қатысы бар тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн сәйкестендіруге мүмкіндік береді.

Аудиторлық Есепті Шығару Күні (Сілт.: Тарм. 16 (g), 18)

A20. Тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн дайындалғаны туралы шешім шығаруға және олар үшін жауапкершілік алатын тұлға немесе тұлғалар тексерудің шарттары, ұйымның табиғаты және тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерн жасау мақсаты тәуелді.

Аудиторлық Қаржылық Есептілік Туралы Аудиторлық Есепке Сілтеме (Сілт.: Тарм. 19)

A21. Осы ХАС 19 (i) тармағы аудитордың аудиторлық қаржылық есептілік туралы есебінде 701 ХАС¹⁵ сәйкес сипатталған аудиторлық есептердің бір немесе бірнеше негізгі мәселелерін хабарлауды қамтыған кезде, аудитордың қорытынды қаржылық есептілік туралы есеп беруіне аудиторлық есеп беруді қосуды талап етеді. Алайда, аудитордан жиынтық қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есепте жеке аудиттің маңызды мәселелерін сипаттау талап етілмейді.

A22. 19 тармақпен талап етілген мәлімдеме (лер) мен сипаттама (лар) осы мәселелерге назар аударуға арналған және аудитордың қаржылық есептілік туралы есебін оқудың орнын толтыра алмайды. Қажетті сипаттамалар мәселенің (сипаттамалардың) сипатын жеткізуге арналған және аудиторлық есеп берудегі тиісті мәтінді толығымен аудиттің қаржылық есебі бойынша қайталаудың қажеті жоқ.

15 701 ХАС, 13 тармақ

Көрнекіліктер (Сілт.: Тарм. 16, 19-21)

- A23. Бұл ХАС-ының Қосымшасына тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерне жасалған аудиторлық есептің төмендегідей мысалдары кіреді:
- (a) Өзгертілмеген пікірлерді қамтиды;
 - (b) Аудитор өзгертілген қорытынды шығарған аудиттелген қаржылық есептіліктен алынады;
 - (c) Өзгертілген пікірлерді қамтиды;
 - (d) Аудиторлық есеп беруде 720 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануын сипаттайтын мәлімдеме қамтылған аудиттелген қаржылық есептіліктен алынған; және
 - (e) Аудиторлық есепте «Ағымдағы іс-қимылға» қатысты маңызды белгісіздік және аудиттің басқа да маңызды мәселелері туралы хабарлама бар аудиттелген қаржылық есептіліктен алынады.

Салыстырмалар (Сілт.: Тарм. 23-24)

- A24. Егер аудиттелген қаржылық есептерде салыстырмалар бар болса, онда тұжырымдамалық қаржылық есептіліктерде де салыстырмалар болуы мүмкін деген негіз бар. Аудиттелген қаржылық есептерде салыстырмалар сәйкес сандар немесе салыстырмалы қаржылық ақпарат ретінде қарастырылуы мүмкін. 710 ХАС бұл айырмашылықтың қаржылық есеп бойынша жасалған аудиторлық есепке, соның ішінде атап айтқанда алдыңғы кезеңдерде қаржылық есептерге аудит жүргізген аудиторларға сілтемеге қалай әсер ететінін сипаттайды.
- A25. Салыстырмалардың болмауының негізделген екендігін аудитордың анықтауына әсер ететін жағдайларға тұжырымдамалық қаржы есептердің табиғаты мен мақсаты, қолданылған өлшемшарт және тұжырымдамалық қаржылық есептіліктернің пайдаланушыларының ақпараттық қажеттілік жатады.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілікпен Бірге Ұсынылатын Аудит Жүргізілмеген Қосымша Ақпарат (Сілт.: Тарм. 25)

- A26. 700 ХАС¹⁶ (Қайта қарастырылған) 25 тармағында талапты қолданғанда көмектесуі мүмкін белгілі жағдайларда қажет деп бейімделген Аудиттелмеген Қосымша Ақпарат аудиттелген Қаржылық Есеппен

¹⁶ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептілік Бойынша Пікір Қалыптастыру және Есеп жүргізу*, 53-54 тармақтар

бірге таныстырылғанда қолданылатын талаптар мен нұсқаулықтарды қамтиды.

Аудитор Қауымдастығы (Сілт.: Тарм. 26-27)

- A27. Басшылық талап етілген әрекеттерді орындамаған жағдайда аудитор қолға алатын басқа әрекеттерге арнайы пайдаланушыларды және үшінші жақты аудиторға сәйкес емес Сілтемелердің пайдаланушыларын хабардар етуі мүмкін. Аудитор әрекеттерінің бағыты аудитордың заңды құқықтары мен міндеттеріне тәуелді. Тиісінше, аудитор заң көмегін іздеу дұрыс деп санауы мүмкін.

Қосымша

(Сілт.: Тарм. 23)

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік бойынша Тәуелсіз Аудитор Есебінің Көрнекіліктері

- 1 Көрнекілік: Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша аудиторлық есеп орнатылған өлшемшарт бойынша дайындалды. Өзгертілмеген пікір аудиттелген қаржылық есеп бойынша жасалды. Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша аудиторлық есеп тұжырымдамалық қаржылық есепті құрайтын қаржылық есептер бойынша аудиторлық есептің күнінен кейінгі күнмен белгіленді.
- 2 Көрнекілік: Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша аудиторлық есеп басшылық жасаған өлшемшарт бойынша дайындалды және Тұжырымдамалық Қаржылық Есептерде жеткілікті түрде ашып көрсетілді. Қалыптасқан жағдайда аудитор қолданылған критерийлерді қабылдауға болады деп санады. Өзгертілмеген пікір аудиттелген қаржылық есептерде көрсетілді.
- 3 Көрнекілік: Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша аудиторлық есеп басшылық жасаған өлшемшарт бойынша дайындалды және Тұжырымдамалық Қаржылық Есептерде жеткілікті түрде ашып көрсетілді. Қалыптасқан жағдайда аудитор қолданылған критерийлерді қабылдауға болады деп санады. Білікті пікір аудиттелген қаржылық есептерде көрсетілді.
- 4 Көрнекілік: Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша аудиторлық есеп басшылық жасаған өлшемшарт бойынша дайындалды және Тұжырымдамалық Қаржылық Есептерде жеткілікті түрде ашып көрсетілді. Қалыптасқан жағдайда аудитор қолданылған критерийлерді қабылдауға болады деп санады. Теріс пікір аудиттелген қаржылық есептерде көрсетілді.
- 5 Көрнекілік: Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша аудиторлық есеп орнатылған өлшемшарт бойынша дайындалды. Өзгертілмеген пікір аудиттелген қаржылық есеп бойынша жасалды. Аудитор Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер бойынша өзгертілмеген пікір білдіру мүмкін емес деген қорытындыға келді.

1 Көрнекілік:

Жағдайлар мыналарды қамтиды:

- Бағаланатын ұйымдардың аудиттелген қаржылық есептілігі бойынша өзгертілмеген пікір айтылады.
- Жиынтық қаржылық есептілікті дайындаудың белгіленген өлшемдері бар.
- Жинақталған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп жиынтық қаржылық есептілік алынған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп шыққан күннен кешіктіріліп жасалады.
- Аудитордың қаржылық есептілік туралы есебінде *Үздіксіз Қызметке қатысты Елеулі Белгісіздік* бөлімі бар.
- Аудиторлық қаржылық есептілік бойынша аудиторлық есеп басқа аудиторлық мәселелер туралы хабарлауды қамтиды.¹⁷

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті Адресат]

Пікір

20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша жиынтық бухгалтерлік балансты, кірістер туралы қысқаша есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы қысқаша есепті және аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы есепті және осыған байланысты ескертулерден тұратын жиынтық қаржылық есептілік аудиттелген қаржылық есептіліктен алынған ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жылға арналған есептері.

Біздің ойымызша, ілеспе жиынтық қаржылық есептілік [белгіленген өлшемдерге сипаттама] сәйкес барлық маңызды аспектілер бойынша аудиттелген қаржылық есептілікпен (немесе *әділ қорытындымен*) сәйкес келеді.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік

Жиынтық қаржылық есептілікте [ABC компаниясының аудиттелген қаржылық есептілігін дайындауда қолданылатын қаржылық есептіліктің негізін сипаттаңыз] талап етілетін барлық ашып көрсетулер қамтылмаған. Жиынтық қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті оқу, демек, аудиттелген қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті оқудың орнына болмайды.

¹⁷ 701 ХАС 15-тармағында түсіндірілгендей, үздіксіз қызметке қатысты елеулі белгісіздік, өзінің табиғаты бойынша, аудиттің негізгі мәселесі болып табылады, бірақ 570 ХАС (Қайта қарастырылған) 22-тармағына сәйкес аудиторлық есептің бөлек бөлімінде баяндалуы қажет.)

Жинақталған қаржылық есептілік және аудиттелген қаржылық есептілік біздің есептің күнінен кейінгі болған жағдайлардың аудиттелген қаржылық есептілікке әсерін көрсетпейді.

Аудиторлық Қаржылық Есептілік Және Ондағы Есеп

Біз 20X2 жылғы 15 ақпандағы есебімізде аудиттелген қаржылық есептілікке өзгертілмеген аудиторлық пікір білдірдік. Бұл есепте:

- Аудиттелген қаржылық есептіліктегі 6-ескертпеге назар аударатын, *Үздіксіз Қызметке байланысты Маңызды Белгісіздік* бөлімі. Аудиторлық қаржылық есептіліктің 6 Ескертпесінде ABC компаниясы 20X1 жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жыл ішінде ZZZ таза шығынға ұшырағанын және осы күнге ABC компаниясының ағымдағы міндеттемелері оның активтерінің жалпы сомасынан ҮҮҮ асып түскенін көрсетеді. Бұл оқиғалар немесе шарттар, аудиттелген қаржылық есептіліктің 6 Ескертпесінде көрсетілген басқа мәселелермен бірге, ABC компаниясының үздіксіз жұмыс істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін маңызды белгісіздік бар екенін көрсетеді. Бұл мәселелер жиынтық қаржылық есептіліктің 5 Ескертпесінде қарастырылған.
- Басқа¹⁸ аудиторлық мәселелер туралы ақпарат. [Аудиттің негізгі мәселелері - бұл біздің кәсіби пайымдауымызға сәйкес, ағымдағы кезеңнің қаржылық есептілігіне жүргізілген аудит кезінде маңызды болған мәселелер.]¹⁹

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер үшін Басшылықтың²⁰ Жауапкершілігі

Басшылық аудиттелген Қаржылық Есептердің Жиынтығын [орнатылған критерийлерді сипаттаңыз] сәйкес дайындауға жауапты.

Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің жауапкершілігіміз - қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде аудиторлық қаржылық есептіліктің *Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік Туралы Есеп Беру Бойынша Келісім*, 810 Халықаралық Аудит Стандартына (ХАС) (Қайта қарастырылған) сәйкес жүргізілген біздің рәсімдер негізінде

18 Тұрақты жұмыспен байланысты елеулі белгісіздік болмаған жағдайда, аудиттің негізгі мәселелерін хабарлау үшін мәлімдемеге «басқа» сөзін енгізу қажет болмайды.

19 Аудитор қаржылық есептіліктің қысқаша есебі бойынша аудиторлық есепті пайдаланушылар үшін пайдалы деп саналатын негізгі аудит мәселелері бойынша қосымша түсініктеме қамтуы мүмкін.

20 Немесе белгілі бір заңнамадағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа термин

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ЕСЕП БЕРУ КЕЛІСІМДЕРІ

тексерілген қаржылық есептілікке сәйкес келетініне (немесе *әділ қысқаша сипаттамасына*) сәйкес келетіндігі туралы пікір білдіру,.

[Аудитордың қолы]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Аудиторлық есептің жасалған күні]

2 Көрнекілік:

Жағдайлар мыналарды қамтиды:

- Аудиттелген қаржылық есептілігі бойынша өзгертілмеген пікір айтылады.
- Өлшемшарттарды басшылық эзірлейді және X ескертуде тиісті түрде ашылады. Аудитор бұл жағдайда өлшемшарттардың қолайлы болатындығын анықтады.
- Жинақталған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп жиынтық қаржылық есептілік алынған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп беру күнімен бірдей күнмен белгіленеді.
- Аудитордың қаржылық есептілік туралы есебінде басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануын сипаттайтын мәлімдеме бар. Осы түзетілмеген елеулі бұрмалауға қатысты басқа ақпарат сонымен қатар қаржылық есептіліктің қысқаша мазмұны мен оған аудиторлық есепті қамтитын құжатқа енгізілген ақпарат болып табылады.

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті Адресат]

Пікір

20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша жиынтық бухгалтерлік балансты, кірістер туралы қысқаша есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы қысқаша есепті және аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы есепті және осыған байланысты ескертулерден тұратын жиынтық қаржылық есептілік аудиттелген қаржылық есептіліктен алынған ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жылға арналған есептері.

Біздің ойымызша, ілеспе жиынтық қаржылық есептілік барлық ескертулер бойынша X ескертуде сипатталған негізде аудиттелген қаржылық есептілікпен (немесе *әділ қорытындымен*) сәйкес келеді.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік

Жиынтық қаржылық есептілікте [ABC компаниясының аудиттелген қаржылық есептілігін дайындауда қолданылатын қаржылық есептіліктің негізін сипаттаңыз] талап етілетін барлық ашып көрсетулер қамтылмаған. Жиынтық қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті оқу, демек, аудиттелген қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті оқудың орнына болмайды.

Аудиторлық Қаржылық Есептілік Және Ондағы Есеп

Біз 20X2 жылғы 15 ақпандағы есебімізде аудиттелген қаржылық есептілікке өзгертілмеген аудиторлық пікір білдірдік. [Аудиторлық қаржылық есептілік 20X1 жылдық есептілікке енгізілген. Аудитордың қаржылық есептілік туралы есебіне Басшылықтың 20X1 жылдық есебін талқылау және талдау шеңберіндегі басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалануын сипаттайтын мәлімдеме кіреді. Менеджменттің талқылауы және талдауы және ондағы басқа ақпараттың түзетілмеген елеулі бұрмалаулары, сондай-ақ 20X1 жылдық жылдық есепте келтірілген.] [*Басқа ақпараттың түзетілмеген маңызды бұрмалануын сипаттаңыз*].

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер үшін Басшылықтың²¹ Жауапкершілігі

Басшылық X ескертпесінде сипатталған жиынтық қаржылық есептілікті дайындауға жауапты.

Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің жауапкершілігіміз - қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде аудиторлық қаржылық есептіліктің *Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік Туралы Есеп Беру Бойынша Келісім*, 810 Халықаралық Аудит Стандартына (ХАС) (Қайта қарастырылған) сәйкес жүргізілген біздің рәсімдер негізінде тексерілген қаржылық есептілікке сәйкес келетініне (немесе *әділ қысқаша сипаттамасына*) сәйкес келетіндігі туралы пікір білдіру.

[Аудитордың қолы]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Аудиторлық есептің жасалған күні]

²¹ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа термин

3 Көрнекілік:

Жағдайлар мыналарды қамтиды:

- Аудиторлық қаржылық есептілікке білікті пікір айтылады.
- Өлшемшарттарды басшылық әзірлейді және X ескертуде тиісті түрде ашылады. Аудитор бұл жағдайда өлшемшарттардың қолайлы болатындығын анықтады.
- Жинақталған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп жиынтық қаржылық есептілік алынған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп беру күнімен бірдей күнмен белгіленеді.

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті Адресат]

Пікір

20X1 жылғы 31 желтоқсандағы қаржылық жағдай туралы қорытынды есепті, жиынтық кіріс туралы есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы жиынтық есепті және аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы есепті және тиісті ескертулерден тұратын жиынтық қаржылық есептілік ABC компаниясының (Компанияның) 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жыл үшін тексерілген қаржылық есептілігінен алынған. Біз 20X2 жылғы 15 ақпандағы есебімізде осы қаржылық есептілікке қатысты білікті аудиторлық пікір білдірдік.²²

Біздің ойымызша, ілеспе жиынтық қаржылық есептілік барлық ескертулер бойынша X ескертуде сипатталған негізде аудиттелген қаржылық есептілікпен (немесе *әділ қысқаша сипаттамамен*) сәйкес келеді. Алайда, жиынтық қаржылық есептілік баламалы деңгейде бұрмаланған, өйткені ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жылдағы қаржылық есептілігі.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік

Жиынтық қаржылық есептілікте [ABC компаниясының аудиттелген қаржылық есептілігін дайындауда қолданылатын қаржылық есептіліктің негізін сипаттаңыз] талап етілетін барлық ашып көрсетулер қамтылмаған. Жиынтық

²² Осы сілтемені аудиторлық есеп берудегі қаржылық есептіліктің қорытынды қорытындысындағы аудиторлық есеп бойынша білікті пікірге орналастыру пайдаланушыларға аудитор қорытынды қаржылық есептілікке қатысты өзгертілмеген пікір білдіргенімен, жиынтық қаржылық есептілік туралы түсінуге көмектеседі елеулі түрде бұрмаланған аудиттелген қаржылық есептілікті көрсету.

қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті оқу, демек, аудиттелген қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті оқудың орнына болмайды.

Аудиторлық Қаржылық Есептілік Және Ондағы Есеп

Біз 20X2 жылғы 15 ақпандағы есебімізде тексерілген қаржылық есептілікке қатысты білікті аудиторлық пікір білдірдік. Біздің білікті аудиторлық қорытындымызға негіз болды [басшылық тауарлы-материалдық құндылықтарды өзіндік құны мен сатудың таза құнынан төмен емес деп мәлімдеді, бірақ оларды тек Халықаралық Қаржылық Есептіліктің Стандарттарынан ауытқуды білдіретін өзіндік құны бойынша ғана мәлімдеді]. Компанияның жазбалары көрсеткендей, егер басшылық тауарлы-материалдық қорларды өзіндік құннан және таза өткізу құнынан төмен деп көрсеткен болса, онда тауарлық-материалдық құндылықтарды олардың таза сату құнына дейін жазу үшін xxx сомасы қажет болады. Тиісінше, сату құны xxx-ке, ал табыс салығы, таза табыс және акционерлік капитал сәйкесінше xxx, xxx және xxx-ке азайтылған болар еді.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер үшін Басшылықтың²³ Жауапкершілігі

Басшылық X ескертпесінде сипатталған жиынтық қаржылық есептілікті дайындауға жауапты.

Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің жауапкершілігіміз - қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде аудиторлық қаржылық есептіліктің *Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік Туралы Есеп Беру Бойынша Келісім*, 810 Халықаралық Аудит Стандартына (ХАС) (Қайта қарастырылған) сәйкес жүргізілген біздің рәсімдер негізінде тексерілген қаржылық есептілікке сәйкес келетініне (немесе *әділ қысқаша сипаттамасына*) сәйкес келетіндігі туралы пікір білдіру.

[Аудитордың қолы]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Аудиторлық есептің жасалған күні]

²³ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа термин

4 Көрнекілік:

Жағдайлар мыналарды қамтиды:

- Аудиттелген қаржылық есептілікке теріс пікір айтылады.
- Өлшемшарттарды басшылық әзірлейді және X ескертуде тиісті түрде ашылады. Аудитор бұл жағдайда өлшемшарттардың қолайлы болатындығын анықтады.
- Жинақталған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп жиынтық қаржылық есептілік алынған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп беру күнімен бірдей күнмен белгіленеді.

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті Адресат]

Пікірден Бас тарту

20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша жиынтық бухгалтерлік балансты, кірістер туралы қысқаша есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы қысқаша есепті және аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы есепті және осыған байланысты ескертулерден тұратын жиынтық қаржылық есептілік аудиттелген қаржылық есептіліктен алынған ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жылға арналған есептері.

Біздің есебіміздің *Аудиторлық Қаржылық Есептілік Және Ондағы Есеп* бөлімінде талқыланған аудиторлық қаржылық есептілік туралы жағымсыз пікірдің нәтижесінде жиынтық қаржылық есептілік туралы пікір білдіру орынсыз.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік

Жиынтық қаржылық есептілікте [ABC компаниясының аудиттелген қаржылық есептілігін дайындауда қолданылатын қаржылық есептіліктің негізін сипаттаңыз] талап етілетін барлық ашып көрсетулер қамтылмаған. Жиынтық қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті оқу, демек, аудиттелген қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті оқудың орнына болмайды.

Аудиторлық Қаржылық Есептілік Және Ондағы Есеп

20X2 жылғы 15 ақпандағы есебімізде біз ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жыл бойынша тексерілген қаржылық есептілігі туралы жағымсыз пікір білдірдік. Біздің жағымсыз пікіріміздің негізі [аудиторлық қолайсыз пікірдің негізін сипаттау] болды.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептер үшін Басшылықтың²⁴ Жауапкершілігі

Басшылық X ескертпесінде сипатталған жиынтық қаржылық есептілікті дайындауға жауапты.

Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің жауапкершілігіміз - қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде аудиторлық қаржылық есептіліктің *Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік Туралы Есеп Беру Бойынша Келісім*, 810 Халықаралық Аудит Стандартына (ХАС) (Қайта қарастырылған) сәйкес жүргізілген біздің рәсімдер негізінде тексерілген қаржылық есептілікке сәйкес келетініне (немесе *әділ қысқаша сипаттамасына*) сәйкес келетіндігі туралы пікір білдіру,.

[Аудитордың қолы]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Аудиторлық есептің жасалған күні]

²⁴ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа термин

5 Көрнекілік:

Жағдайлар мыналарды қамтиды:

- Аудиттелген қаржылық есептілігі бойынша өзгертілмеген пікір айтылады.
- Жиынтық қаржылық есептілікті дайындаудың белгіленген өлшемдері бар.
- Аудитор қорытынды қаржылық есептілікке өзгертілмеген пікір айту мүмкін емес деген қорытындыға келеді.
- Жинақталған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп жиынтық қаржылық есептілік алынған қаржылық есептілік туралы аудиторлық есеп беру күнімен бірдей күнмен белгіленеді.

ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК БОЙЫНША ТӘУЕЛСІЗ АУДИТОР ЕСЕБІ

[Тиісті Адресат]

Теріс Пікір

20X1 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша жиынтық бухгалтерлік балансты, кірістер туралы қысқаша есепті, меншікті капиталдағы өзгерістер туралы қысқаша есепті және аяқталған жылдағы ақша қаражатының қозғалысы туралы есепті және осыған байланысты ескертулерден тұратын жиынтық қаржылық есептілік аудиттелген қаржылық есептіліктен алынған ABC компаниясының 20X1 ж. 31 желтоқсанында аяқталған жылға арналған есептері.

Біздің ойымызша, *Теріс Пікір Үшін Негіздеме* бөлімінде сипатталған мәселенің маңыздылығына байланысты ілеспе жиынтық қаржылық есептілік ABC компаниясының 20X1 жылғы 31 желтоқсанында аяқталған жылдағы тексерілген қаржылық есептілігімен сәйкес келмейді (немесе *әділ қысқаша сипаттамасы*), [Белгіленген өлшемдерді сипаттаңыз] сәйкес.

Теріс Пікір Үшін Негіздеме

[Қолданылған критерийлерге сәйкес жиынтық қаржылық есептілік аудиттелген қаржылық есептілікпен (немесе *әділ қысқаша сипаттамамен*) барлық маңызды жағынан сәйкес келмеуіне себеп болған мәселелерді сипаттаңыз.

Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік

Жиынтық қаржылық есептілікте [ABC компаниясының аудиттелген қаржылық есептілігін дайындауда қолданылатын қаржылық есептіліктің негізін сипаттаңыз] талап етілетін барлық ашып көрсетулер қамтылмаған. Жиынтық қаржылық есептілікті және ондағы аудиторлық есепті оқу, демек, аудиттелген қаржылық есептілік пен ондағы аудиторлық есепті оқудың орнына болмайды.

Аудиторлық Қаржылық Есептілік Және Ондағы Есеп

Біз 20X2 жылғы 15 ақпандағы есебімізде аудиттелген қаржылық есептілікке өзгертілмеген аудиторлық пікір білдірдік.

Тұжырымдамалық Аудиттелген Қаржылық Есептер үшін Басшылықтың²⁵ Жауапкершілігі

Басшылық жиынтық қаржылық есептілікті [белгіленген өлшемдерге сипаттама] сәйкес дайындауға жауап береді.

Аудитордың Жауапкершілігі

Біздің жауапкершілігіміз - қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде аудиторлық қаржылық есептіліктің *Тұжырымдамалық Қаржылық Есептілік Туралы Есеп Беру Бойынша Келісім*, 810 Халықаралық Аудит Стандартына (ХАС) (Қайта қарастырылған) сәйкес жүргізілген біздің рәсімдер негізінде тексерілген қаржылық есептілікке сәйкес келетініне (немесе *әділ қысқаша сипаттамасына*) сәйкес келетіндігі туралы пікір білдіру.

[Аудитордың қолы]

[Аудитордың мекен-жайы]

[Аудиторлық есептің жасалған күні]

²⁵ Немесе белгілі бір заңнамадағы заңдық негізде сәйкес келетін басқа термин

**1000 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТТИҢ ТӘЖІРИБЕЛІК
ЕСКЕРТПЕЛЕРІ**
**ҚАРЖЫ ҚҰРАЛДАРЫ АУДИТІ БОЙЫНША АРНАЙЫ
ҚАРАСТЫРУЛАР**
МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	1–10
I Бөлім – Қаржы Құралдары Туралы Жалпы Ақпарат	11–69
Қаржы Құралдарын Қолдану Мақсаттары Және Тәуекелдері	14–19
Қаржы Құралдарына Қатысты Бақылау Жұмыстары	20–23
Толықтық, Ұқыптылық, Бар Болу	24–33
Мәмілені Растау Және Клиринг Палаталары	25–26
Банк Және Депозитарлық Банктар Арасындағы Сәйкестіктер ..	27–30
Толықтық, Ұқыптылық Және Бар Болудың Басқа Бақылау Түрлері	31–33
Қаржы Құралдарына Баға Беру	34–64
Қаржылық Есеп беру Талаптары	34–37
Бақыланатын Және Бақыланбайтын Кірістер	38–39
Белсенсіз Нарықтар Әсерлері	40–42
Басшылық Бағалау Үдерісі	43–63
Үлгілер	47–49
Жалпы Қаржы Құралының Мысалы	50–51
Үшінші Тараптық Бағалау Көздері	52–62
Бағалау Сарапшыларының Көмегін Қолдану	63
Қаржылық Міндеттемелерге Қатысты Мәселелер	64
Қаржылық Құралдарға Қатысты Ұсынулар Мен Ашып Көрсетулер	65–69
Қаржылық Ашып Көрсетулер Түрлері	67–69

II Бөлім – Қаржы Құралдарға Қатысты Аудит Қарастырулары	70–145
Кәсіби Скептицизм	71–72
Жоспарлаулауды Қарастыру.....	73–84
Есептілік Және Ашып Көрсету Талаптарын Түсіну.....	74
Қаржы Құралдарын Түсіну.....	75–77
Аудит Кезінде Мамандандырылған Дағдылары Мен Білімі Барларды Пайдалану.....	78–80
Ішкі Бақылауды Түсіну.....	81
Аралық Аудит Қызметінің Мәнін, Рөлін Және Өрекеттерін Түсіну	82–83
Қаржы Құралдарын Бағалау Бойынша Басшылықтың Өдіснамасын Түсіну	84
Елеулі Бұрмалану Тәуекелдігін Бағалау Және Оған Жауап Қайтару	85–105
Қаржы Құралдарына Қатысты Жалпы Қарастырулар.....	85
Алаяқтық Тәуекел Факторлары	86–88
Елеулі Бұрмалану Тәуекелдігін Бағалау	89-90
Бақылаудың Операциялық Нәтижелілігін Тексеру Қажеттелігін, Және Қандай Денгейде Тестілеуін Ойластыру Барысында Есепке Алатын Факторлар.....	91–95
Маңызды Рәсімдер.....	96–97
Қос Мақсатты Тестілер	98
Аудиторлық Рәсімдердің Алатын Уақыттары	99–102
Толықтық, Ұқыптылық, Бар Болу, Пайда Болу Және Құқық Пен Міндеттерге Қатысты Рәсімдер	103–105
Қаржы Құралдарына Бағалау.....	106–137
Қаржылық Есеп беру Талаптары.....	106–108
Баға Беруге Қатысты Елеулі Бұрмалану Тәуекелдігін Бағалау.....	109–113
Маңызды Тәуекелдер	110–113
Аудиттік Тәсілді Дамыту.....	114–115

Басшылық үшінші тараптың бағалау көзін қолданған кездегі аудиторлық мәселелер.....	116–120
Модельді Қолдану Арқылы Басшылық Әділ Құндылықтарды Бағалаған Кездегі Аудиторлық Қарастырулар.....	121–132
Басшылық Қолданатын Болжамдардың Ақылға Қонымды Екендігін Бағалау.....	129–132
Ұйым Басшылықтың Сарапшысын Пайдаланған Кездегі Аудиторлық Мәселелер.....	133–135
Аудиторлық Нүктелік Есептеуді Немесе Аудиторлық Шектеуді Дамыту.....	136–137
Қаржы Құралдарын Ұсыну Және Ашып Көрсету.....	138–141
Қаржы Құралдарын Ұсыну Және Ашып Көрсетуге Қатысты Рәсімдер.....	140–141
Осыған Қатысты Басқа Аудиттік Қарастырулар.....	142–145
Жазбаша Ұсынымдар.....	142
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалар Және Басқалармен Қарым-Қатынас.....	143–145
Реттеушілер Және Басқалармен Қарым-Қатынас.....	145
Қосымша: Қаржы Құралдарына Қатысты Бақылау Мысалдары	

Қаржы Құралдары Аудиті Бойынша Арнайы Қарастырулар, 1000 Халықаралық Аудиттің Тәжірибелік Ескертпелері (ХАТЕ), Қаржы Құралдар Аудитінің Арнайы Пікірлері, Сапаны Бақылау, Аудит, Шолу, Басқа Ақпараттың Дұрыстығын Және Ілесіп Қызметтер Бойынша Стандарттарға Кіріспе-мен бірге оқылуы қажет. ХАТЕ аудиторларға Халықаралық Аудит Стандарттарына (ХАС) енгендерден тыс қосымша талаптар қоймайды және аудитордың аудитке қатысты барлық ХАС талаптарын орындау жауапкершілігін өзгертпейді. ХАТЕ аудиторларға практикалық көмек көрсетеді. Оларды ұлттық стандарттарға жауапты адамдар таратуға немесе сәйкес ұлттық материалды әзірлеу кезінде қолдануға арналған. Олар, сондай-ақ, фирмалар өздерінің оқу бағдарламаларын және ішкі басшылықты жасау кезінде қолдана алатын материалдарды ұсынады.

Кіріспе

1. Әр өлшемдегі қаржылық және қаржылық емес ұйымдар қаржы құралдарын әр түрлі мақсатпен қолдануы мүмкін. Кейбір ұйымдар үлкен бөлімдер мен транзакциялар көлемдеріне ие болса, басқалары бірнеше ғана қаржы құралдарын аудару транзакцияларына қатысады. Біреулері қаржы құрал тәуекелін болжаудан пайда көру жолын ұстанса, екіншілері қаржы құралдарын хеджинг немесе шалдығушылықтарды басқару арқылы кейбір тәуекел түрлерін төмендету үшін қолданады. Бұл Халықаралық аудиттың тәжірибелік ескертпелері (ХАТЕ) осындай жағдайлардың барлығына байланысты болып табылады.
2. Келесі Халықаралық Аудит Стандарттары (ХАС) белгіленген қаржы құралдарының аудитына қатысты болып саналады:
 - (a) 540 ХАС¹ аудитордың бухгалтерлік бағаға аудит жүргізуге жауаптылығын, оның ішінде әділ құны бойынша есептелген қаржы құралдарына қатысты бухгалтерлік бағалауын қарастырады;
 - (b) 315 ХАС² (Қайта қарастырылған) пен 330 ХАС³ елеулі бұрмалану тәуекелділігін табу, бағалау және оған жауап қайтару; және
 - (c) 500 ХАС⁴ аудиторлық дәлелдеме нені құрайтынын түсіндіреді және аудитордың пікірін негізге алатын ақылға қонымды қорытындылар жасау үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу үшін аудиторлық рәсімдерді құру және орындау жауапкершілігін қарастырады.
3. Бұл ХАТЕ қамтамасыз етеді:
 - (a) Қаржы құралдары туралы жалпы ақпаратпен (I бөлім); және
 - (b) Қаржы құралдарына қатысты аудиттық пікірлерді талқылаумен (II Бөлім).

ХАТЕ аудиторларға практикалық нұсқау көрсетеді. Олар халықаралық стандарттарға жауаптылар тарапынан таратылуы жоспарлауланған. Немесе олар осыған сәйкес қоғамдық материал жасалғанда қолданылады. Сонымен қатар, олар фирмалар қолданатын жаттығу программалары мен аралық жетекшілікке керекті материал ұсынады.

¹ 540 ХАС, *Әділ Құнның Бухгалтерлік Бағалауын Қоса, Бухгалтерлік Бағалаудың Аудиті Және Ілеспелі Ақпаратты Ашып Көрсету*

² 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмалаулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

³ 330 ХАС, *Бағаланатын Тәуекелдіктерге Жауап Ретіндегі Аудиторлық Шаралар*

⁴ 500 ХАС, *Аудиттік Дәлелдеме*

4. Бұл ХАТЕ барлық өлшемдегі субъектілерге қатысты, себебі әрбір ұйым қаржы құралдарын қолданғанда елеулі бұрмалану тәуекелділігін кездестіре алады.
5. Бұл ХАТЕ-дағы бағалауға⁵ арналған нұсқаулар құны бойынша ашылған қаржы құралдарына жарайды. Ал бағалау тақырыбына жатпайтын нұсқаулар әділ құны бойынша есептелген немесе амортизацияланған бағаға бірдей жарайды. Сонымен қатар, бұл ХАТЕ қаржы активтері мен қаржы міндеттемеліреме жұмыс кезінде де қолдануға жарайды. Бұл ХАТЕ мынадай құралдарға жарамсыз:
 - (a) Ең қарапайым қаржы құралдары: қолма-қол ақша алу, қарапайым қарыздар, кредиторлық берешек пен дебиторлық берешек;
 - (b) Тіркелмеген үлестік құралдарға инвестициялар; немесе
 - (c) Сақтандыру келісімдері.
6. Оның үстіне, бұл ХАТЕ қаржы құралдарына қатыссыз арнайы бухгалтерлік мәселелерге: хедж бухгалтерлік, бастауыш кіріс пен шығыс (“1 Күн кірісі” немесе шығысы деген атаумен кездеседі), өзара есепке алу (оффсеттинг), тәуекел трансферлері немесе құнсыздану, соның ішінде күмәнді борыштар бойынша сақтық қорлар жарамайды. Аталған құралдар субъектінің қаржы құралдар бухгалтериясына байланысты болғанымен, аудитордың бұл мәселеге пікірі ХАТЕ ауқымына кірмейді.
7. ХАС-қа сәйкес аудитті жүргізумен байланысты басшылыққа лауызымды басқарушылықтың міндеттемелерімен қатысы бар шарт бойынша, олардың арнайы жауапкершіліктерін білетін шарт бойынша жүзеге асырылады. Сондай жауапкершіліктің бірі әділ құнды есептеулерді жүргізу болып табылады. Бұл ХАТЕ ұйым басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғаларды жауапкершілікке тартпайды, бірақ оларды бағынатын заңдар мен ережелерге қайшы келмейді.
8. Бұл ХАТЕ жалпы қаржылық есеп беру мен әділ ұсыну жүйесіне сәйкес жазылғанымен, керек кезде басқа да ұсыну жүйелерінде, ерекше мақсатта жазылған қаржылық есеп беру жүйесі ретінде қолданыла алады.
9. Бұл ХАТЕ өткен бағалауларды бекітуге, ұсыну мен ашылуға негізделген. Алайда, ол толықтық, ұқыптылық, бар болу мен құқық және міндеттемелерді қысқаша қарастырады.
10. Қаржы құралдары бағалау белгісіздігіне сезімтал. Бұл мәселе 540 ХАС -та «бағалау белгісіздігінің сезінушілігі және оны өлшеу кезіндегі ажыратылмас ұқыптылық жетіспеушілігіне қатысты ашылулар»⁶ деп

⁵ Бұл ХАТЕ-да «бағалау» мен «өлшеу» түсініктері өзара алмасып қолданылады.

⁶ 540 ХАС, 7 (c) тармақ

көрсетілген. Қаржы құралдарының күрделілігі бағалау белгісіздігіне кері әсер тигізеді. Қаржы құралдарын бағалауға керекті ақпарат әр түрлі болуы бағалау белгісіздігіне қатысты өлшемдерге кері әсерін тигізеді. Бұл әділ құнды бағалау белгісіздігін «өлшеу белгісіздігі» деп атайды.

I Бөлім – Қаржы Құралдары Туралы Жалпы Ақпарат

11. Қаржылық есеп беру үлгілерінде қаржы құралдарының бірнеше анықтамасы кездесуі мүмкін. Мысалы: ішкі қаржылық есеп беру стандарттары (ХҚЕС) қаржы құралдарын бір ұйымның кредиторлық қарызын, ал екінші ұйымның дебиторлық қарызын немесе үлескерлік құралын арттыратын кез келген келісім ретінде анықтайды.⁷ Қаржы құралдары қағаз ақша, басқа ұйымның капиталы, қағаз ақшаны алу мен жеткізу немесе қаржылық активтері мен міндеттемелерді айырбастауға рұқсат, қаржылық емес заттар мен кейбір келісімдер, ұйымның өз капитал құралдарына келісімдері және сақтандыру келісімдеріне анықтама бойынша жатпайтын, сақтандырушы шығарған келісімдер бола алады. Осындай анықтама қаржы құралдарын қарапайым қарыз және депозиттен бастап күрделі туынды қаржы құралдары, құрылымды бұйымдар мен тауар жеткізілім шарттарыны дейін анықтайды.
12. Қаржы құралдары күрделілігіне қарай бөлінеді, алайда ол күрделілік әртүрлі көздерден келе алады:
 - Бөлек қолма-қол ақша ағынының үлкен көлемі. Бұл кезде біркелкіліктің аздығы ақша ағынының әрбір түрін, немесе ірі топтарын зерттеуге мәжбүр етеді. Мысалы: несиелік тәуекел (мысалы: қамтамасыздырылған қарыздық міндеттемелер (ҚҚМр)).
 - Қолма-қол ақша ағындарын белгілеу үшін қолданылатын кешенді формулалар.
 - Болашақ қолма-қол ақша ағындарының сенімсізділігі немесе әртүрлілігі. Мысалы: несиелік рисктер және ұзақ уақытқа бекітілген опционды келісімдер.

Қолма-қол ақша ағынының нарық жағдайына неғұрлым әртүрлі әрекет етсе, қаржы құралының әділ өлшемі соғұрлым күрделі және белгісіз әсер етеді. Оның үстіне, кей кездерде, бағалау оңай болып келетін қаржы құралдары белгілі жағдайларда күрделіге бағаланады. Мысалы: нарықты белсенсіздікке итермелеген қаржы құралдары немесе келісімдері ұзақ уақытқа бекітілген құралдар. Деривативтер (туындылар) мен құрылымды бұйымдар жеке қаржы құралдарының кешені болған кезде күрделірек

⁷ 32 Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары (КЕХС), *Қаржы Құралдары: Ұсыну*, 11 тармақ

болады. Осыған қоса, белгілі үлгілерге сәйкес қаржылық есеп беру мен белгілі нарық жағдайлары күрделі болуы мүмкін.

13. Күрделіліктің басқа көзі - иеліктегі немесе сатылымдағы қаржы құралдарының көлемі . Ал таза пайыздық мөлшерлеме айырбасы (своп), күрделі болмауы мүмкін. Оларды көп мөлшерде иеленетін ұйымдар күрделі ақпарат жүйелерін қолдана отыра, бағалай және сауда жасай алады.

Қаржы Құралдарын Қолдану Мақсаттары Және Тәуекелдері

14. Қаржы құралдары келесі мақсаттарда қолданылады:

- Хеджинг мақсатымен (қалыпты тәуекел профилін субъектінің кездестірген тәуекелге ауыстыру). Оның ішінде:
 - Болашақ айырбас бағамын реттеу мақсатымен валюта сату немесе сатып алу;
 - Болашақ пайыздық мөлшерлемені тиянақталған мөлшерлемеге немесе құбылмалы мөлшерлемеге своп арқылы ауыстыру; және
 - Ұйымды бағалардың кенет ауысуынан қорғау үшін опционды келісімдерді сатып алу. Оның ішіне кіріктіріме туынды құралдар да жатады;
- Трейдинг мақсатымен (мысалы: субъектіге тәуекел позициясын ұстанып, нарықтағы қысқа мерзімді қимылдардан пайда табуға әрекет ету); және
- Инвестициялау мақсатымен (мысалы: ұйымға ұзақ мерзімді инвестициядан пайда табуға әрекет ету).

15. Қаржы құралдарын қолдану белгілі бизнес тәуекелдерден сақтап қалуы мүмкін. Мысалы: айырбас бағамының, пайыздық мөлшерлеме мен тауар бағасының және тағы басқа тәуекелдер комбинацияларының ауысуы. Басқа жақтан қарағанда, кейбір қаржы құралдарынан ажыратылмас күрделілік те тәуекелді арттыруы мүмкін.

16. Өкілеттік тұлғалар келесі жағдайларда бизнес тәуекел мен елеулі бұрмалану тәуекелін арттырады:

- Олар қаржы құралдар тәуекелдерін толықтай түсінікке ие болмай, тәжірибиесі мен білімі жеткіліксіз болған жағдайда;
- Олар тәуекелді қолданылудағы қаржылық есептіліктің жүйесіне сәйкес бағалау үшін біліктілігі жоқ жағдайда;
- Олар қаржы құралдарына керекті бақылау жасамаған жағдайда; немесе

- Олар дұрыс емес хеджинг жасағанда немесе әдейі өз пайдасына ғана әрекет еткен жағдайда.
17. Ұйым басшылығының қаржы құралдарындағы ажыратылмайтын тәуекелді толықтай түсіне алмауы, олардың сол тәуекелдерді дұрыс бақылау алмауына әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, ұйымның жұмыс істеу қабілетін үлкен қатерге әкелуі мүмкін.
18. Қаржы құралдарына қатысты басты тәуекел түрлерінің тізімі төменде берілген. Бұл тізімдегі түсініктер тәуекелдерді немесе олардың құрамдас бөліктерін сипаттау кезінде әр түрлі терминологияны қолдануы мүмкін.
- (a) Несиелік (немесе контрагенттік) тәуекел дегеніміз бір тарапта пайда болған тәуекелдің екінші тарап үшін қаржылық жоғалту болатын үдеріс. Әдетте, бұл екінші тараптың келісім бойынша міндеттемелерін орындай алмауымен байланысты болады. Көп жағдайларда оның себебі дефолт болып табылады. Несиелік тәуекелге есеп айырысу тәуекелі де жатады. Бұл бір тараптың есеп айырысу кезіндегі өз міндетінің орындамауының тәуекелі.
 - (b) Нарықтық тәуекел дегеніміз қаржы құралының болашақ қолма-қол ақша айналымының нарықтық бағалар ауысу себебінен пайда болатын әділ құнның тербелу тәуекелі. Оның мысалына валюта тәуекелі, пайыздық мөлшерлеме тәуекелі, тауар және ұйым бағаларының тәуекелдері жатады.
 - (c) Өтімділік тәуекелі – қаржы құралын лайықты бағамен сату немесе сатып ала алмау. Оның себебі қаржы құралының тауарлық қасиетінің әлсіздігі.
 - (d) Операциялық тәуекел қаржы құралына керекті арнайы әрекеттер қажеттіліне байланысты тәуекел. Операциялық тәуекел қаржы құралының күрделілігі артқан жағдай да үлкейеді. Ал операциялық тәуекелді нашар бақылау басқа тәуекелдердің артуына себеп бола алады. Операциялық тәуекелге келесілер жатады:
 - (i) Растау және салыстыру бақылауларының қателіктері қаржы құралдарының шала немесе қате жазбасына әкеледі;
 - (ii) Өткен транзакция жазбаларының дәл болмау және сол транзакциялар дұрыс бақылаудан өтпеу тәуекелі;
 - (iii) Өткен транзакциялар көрсеткіштері қате жазылып, қате оқылып немесе тәуекел бақылауынан өтпеуі себебінен жалпы сауданың экономикалық жағдайын нақты көрсетпеуі;
 - (iv) Жұмысшылардың бағалау әдіс-тәсілдеріне шамадан тыс сенім білдіріп, оны керекті бақылаудан өткізбеуі –

транзакциялардың тәуекелі дұрыс емес болжалып, транзакциялардың қате бағалануына әкелуі;

- (v) Қаржы құралдарын қолдану ұйымның тәуекел бақылау процедуралар мен ережелеріне толықтай қамтымауының тәуекелі;
- (vi) Дұрыс емес немесе іске аспаған ішкі процесс пен жүйелер, немесе сыртқы және ішкі әрекеттерден болған алаяқтықтар кіретін сыртқы көздерден болатын тәуекелдер;
- (vii) Қаржы құралдарын бағалау тәсілдерінің уақытта іске асырмау немесе оларды дұрыс емес қолдану тәуекелдері; және
- (viii) Заңға байланысты тәуекел. Тәуекелдің бұл түрі операциялық тәуекелдің бір бөлігі болып табылады. Бұл жағдайда қаржылық жоғалту реттеуші заңдардың әсерінен келісімге келісуші тараптардың келісімде жазылған міндеттемелерін іске асыра алмау тәуекелі. Мысалы: келісімді құрастыру кезіндегі құжаттардағы қателер, банкрот кезінде екі тараптын сәйкес шешімге келе алмауы, келісімге қайшы келетін жаңа салық түрлері немесе субъектілерге кейбір қаржы құралдарына инвестициялауға рұқсат етпейтін ережелер.

19. Қаржы құралдарын қолдану тәуекеліне байланысты басқа жағдайлар:

- Алаяқтықтың арту тәуекелі. Мысалы: алаяқтықтық жасауға барған жұмысшы қаржы құралдары мен оларға есеп беру процессін меңгере отырып, оның басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғалар бұл мәселе жайлы толық түсінігі болмаған жағдай.
- Өзара есеп беру бойынша бас келісім⁸ қаржылық есептілікте белгіленбеуі тәуекелі.
- Қаржы құралдарының өздерінің мерзімі келген кезде міндеттеме мен актив түріне ауысып кету тәуекелі. Ондай өзгеріс аз уақыт ішінде орын алады.

Қаржы Құралдарына Қатысты Бақылау Жұмыстары

20. Ұйымның қаржы құралдарын қолдану жиілігі мен сол құралдардың күрделілігі - ұйымның ішкі бақылау таңдамалылығын белгілеуде зор рөл

⁸ Бір ұйым екінші тараппен қаржылық құралдарға қатысты бірнеше операция жүргізсе, олар бірыңғай бас келісімге келуі мүмкін. ондай келісім екі тарап арасындағы барлық қаржы құралдарын қамтып, солардың бірі дефолтқа ұшыраған жағдайда да өз күшін жоғалтпайды.

атқарады. Мысалы: ұсақ ұйымдар қарапайым өнімдерді қолдаға отырып, қойылған мақсаттарға жету жолында қарапайым процесстер қолдана алады.

21. Қаржы құралдарын қолдану жиілігін бақылау, негізінен, өкілеттік берілген тұлғалардың міндеті болып табылады. Ал тәуекел болжаушылар сол ұйымның тәуекелдерге ұшырағыштығын зертейді. Ұйым басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғалар ішкі бақылау жүйесін ойлап табу мен құрылымын жасауына жауапты. Сол бақылау жүйелері қаржылық есеп қолданудағы қаржылық есептілік жүйесіне сай болуы шарт. Ұйымның ішкі бақылау жүйесі басшылық пен өкілеттік берілген тұлғалар келесі әрекеттер еткенде тиімділігі артады:
- (a) Дұрыс бақылау айналасы қабылданған кезде, қаржы құралдарын пайдалану барысындағы өкілеттік берілген тұлғалардың белсенділігі, дұрыс ойластырылған жауапкершілік пен бағынушылық құрылымы, керекті кадр бөлімдерінің ережелері мен процедуралары. Атап айтқанда, өкілеттік берілген тұлғалардың шара қолдану деңгейін талқылайтын нақты ережелер қажет. Ондай ережелер қаржы құралдарын қолданудағы заңды немесе реттеуші шектеулерге байланысты болады. Мысалы, кейбір қоғамдық секторлардағы ұйымдар бизнесте деривативтерді қолдану үшін әлі жеткіліксіз болуы мүмкін;
 - (b) Ұйым ауқымына және қаржы құралдар күрделілігіне сәйекс керекті тәуекел болжау жүйесін құрастырылуы. (Мысалы: кейбір субъектілерде тәуекел болжау функциясы бар болуы мүмкін);
 - (c) Өкілеттік берілген тұлғаларға қаржы құралдарымен байланысты әрекеттер және тәуекелдер жайлы түсінік беретін ақпараттық жүйенің бар болуы. Оның ішіне транзакцияларды дұрыс құжаттамалау да жатады;
 - (d) Құралған, іске асырылған және дұрыс құжаттамаланған ішкі бақылау жүйесі:
 - Ұйым басшылығының қаржы құралдарын қолдануы тәуекел болжау бөлімінің ережелеріне сай екендігін қамтамасыз етеді;
 - Қаржы құралдарын қаржылық есептіліктерінде дұрыс ұсынылатынын қамтамасыз етеді;
 - Ұйым заңдар мен ережелерге сәйкес жұмыс істеуін қамтамасыз етеді; және
 - Тәуекелді бақылайды.

Қосымша бөлімде ұйым үлкен көлемдегі қаржы құралдар транзакцияларын бақылау мысалдары беріледі; және

- (е) Қолданыстағы қаржылық есептілігі жүйесіне сәйкес бухгалтерлік ережелер, оған қоса бағалау ережелерінің болуы.

22. Тәуекел болжау үдерісінің және қаржы құралдарына байланысты ұйымның ішкі бақылаудың басты элементтері:

- Қаржы құралдар транзакцияларын жүргізу барысында, ұйымның қабылдайтын тәуекелге шалдығушылығының мөлшерін белгілеу әдісін жасау («тәуекел тәбеті» деген түсінік те қолданылады). Соның ішінде қаржы құралдарына инвестициялау ережелері және қаржы транзакциялары жүргізілетін жүйені бақылауды жасау;
- Жаңа қаржы құралдар транзакцияларына керекті құжаттамалау мен уәкілет беруді қамтамасыз ету. Транзакциялар бухгалтерлік, заңдық, операциялық тәуекел деген сияқты мәселелерге байланысты;
- Қаржы құрал транзакцияларын қорыту, оның ішінде қолма-қол ақша және қолдағы активтерді сыртқы элементтермен растау және салыстыру, онымен қоса төлем үдерісі;
- Қаржы құралдарына инвестиция жүрізетін, сауда жасайтындар мен сол құралдарды қорытатын, бағалайтын, қабылдайтындардың жұмыстары мен міндеттерін дұрыс бөліп беру. Мысалы: баға беру үдерісіне көмек ететін үлгілік даму функциясы бас кеңседен функциялы және құрылым түрі бойынша бөлек болған функциядан объективтілігі аздау болады;
- Бағалау үдерістері мен бақылау, оның ішіне үшінші тарап көзінен алынған баға беру ақпараты; және
- Бақылауға көңіл бөлу.

23. Тәуекелдің түрлері қаржы құралдарының көлемі көп және қаржы құралдарының көлемі аз субъектілерге әрқелкі болады. Бұл мәселе ішкі бақылауды әртүрлі мәнгерде жүргізуге әкеледі. Мысалы:

- Әдетте, қаржы құралдарының көлемі көп ұйымдар бұл мәселе үшін арнайы бөлме ортасына жүгінеді. Ол жерде кәсіби трейдерлер мен сол трейдерлер және бэк-кеңсесі жауапкершілігінің бөлінуі іске асырылады. Сол сияқты орталарда, трейдерлер, әдетте, келісімдерді телефон арқылы немесе электронды платформа арқылы жүргізеді. Осындай қаржы құралдарының көлемі үлкен, арнайы орталары бар субъектілердің транзакциялары мен қаржы құралдарын бақылап отыру, көлемі шағын ұйымның жұмыс атқаруынан әлдеқайда қиынға түседі. Екіншілердің толықтығы мен

бар болуі бірнеше банктерге жіберілген сауал арқылы қабылданады.

- Басқа жақтан қарасақ, шағын қаржы құралдарына ие ұйымдар жиі міндеттерді бөлмейді. Және олардың нарыққа аз жетімді болады. Ондай жағдайларда, ұйым басшылығы жұмысшыларға тым үлкен сенім білдірігендіктен авторизацияланбаған транзакциялар орын алу, немесе транзакциялар жазылмау тәуекелі артады.

Толықтық, Ұқыптылық және Бар болу

24. 25-33 тармақтары қаржы құралдар транзакцияларының көлемі үлкен ұйымдардағы бақылау және басқа үдерістерді сипаттайды. Оның ішіне трейдинг бөлмелері бар ұйымдар де жатады. Керісінше, қаржы құралдар транзакцияларының көлемі аз ұйымдар ондай бақылау мен үдерістерге ие болмауы мүмкін. Алайда, оның орнына, олар транзакцияларды өзге тарап немесе клиринг палатасы арқылы растай алады. Бұл әдіс салыстырмалы түрде қарапайым болып саналуы мүмкін, себебі субъекті тек қана бір немесе екі компаниялармен транзакция жасай алады.

Мәмілені Растау Және Клиринг Талаптары

25. Әдетте, қаржы мекемелер жүргізген транзакциялар үшін қаржы құралдарының тәртіптері екі жақ келіскен қабылдамалар мен заңды сәйкестіктерде жазылады. Клиринг палаталары екі тарап арасындағы қабылдамалардың айырбасын сауда әрекеттерін тексеру арқылы жүргізеді. Басты клиринг палатасы айырбастау және клиринг палаталарының қызметіне жүгінетін субъектілермен жұмыс істейді. Клиринг палаталары өздеріне берілген ақпаратты толықтай қорытумен айналысады.
26. Алайда, барлық транзакциялар айтылған айырбас арқылы жүре бермейді. Басқа нарықтарда транзакциялар алдында талқыланатын практика қалыптасқан. Бұл үдеріс нәтижелі болу үшін, алаяқтық тәуекелінен арылу мақсатымен, бұл жұмыстарды қаржы құралдар трейдингімен айналысатын адамдар қатысынсыз іске асырылады. Басқа нарықтарда, транзакциялар реттеу үдерісі басталғаннан кейін жүргізіледі. Ал кейбір нарықтарда, реттеу үдерісі барлық шарттар толығымен келісілгеннен кейін жүргізіледі. Бұл қосымша тәуекелден сақтайды, себебі транзакция жүргізетін ұйымдар сауданың альтернативті жолдарын қолданады. Олар:
- Қаржы құралдар трейдингін жүргізуші мен оларды реттейтіндердің жазбаларын қатал бөлу. Сонымен қатар, транзакциялар тұтастығын қамсыздандыру мақсатымен, қаржы құралдар трейдингін жасаушылар үстінен қатал бақылау;
 - Қос тараптың қорытынды құжаттамаларын зерртеу. Шарттардың барлығы келісіліп бітпесе де, басты шарттар әрдайым ерекше бөлінеді; және

- Трейдердің кіріс пен шығысын есептеу арқылы, олардың бэк кеңсесінің есептеріне сәйкес жұмыс жасайтынына сенімді болу.

Банк Пен Депозитарлық Банктер Арасындағы Сәйкестіктер

27. Акциялар мен облигациялар сияқты, кейбір қаржы құралдарының сыңарлары депозитарийларда сақталады. Оған қоса, қаржы құралдарының көпшілігі қолма-қол ақша төлемдеріне әкеледі, және ол ақша ағындары келісім мерзімінде ерте уақытта орын алады. Бұл ақша ағыны мен түбіртектер ұйымның банк есепшоты арқылы өтеді. Субъекті жазбалары мен сыртқы банк және депозитарийлар жазбаларымен сәйкестіктері транзакциялардың дұрыс жазылып алуымен қамтамасыз етеді.
28. Барлық қаржы құралдары келісімшарттың алғашқы кезеңінде ақша ағынына әкеп соқтырмайтынын немесе айырбастаушыға немесе кастодианға жазуға мүмкіндігі жоқ екенін ескеру қажет. Мұндай жағдайда, салыстыру процестері өткізілмеген немесе қате жазылған сауда-саттықты анықтамайды және растауды бақылау маңызды. Ақшалай қаражат ағыны құралдың өмірінің алғашқы кезеңдерінде дәл жазылған жағдайда да, бұл құралдың барлық сипаттамалары мен шарттарын (мысалы, өтеу мерзімі немесе мерзімінен бұрын тоқтату опциясы) дәл жазылуын қамтамасыз етпейді.
29. Осыған қоса, ақша ағымдары сауда немесе ұйымның бухгалтерлік балансымен салыстырғанда ұсақ болуы мүмкін. Сол себептен, оны анықтау қиынға түсуі мүмкін. Ондай сәйкестіктерді қаржы немесе басқа бэк кеңселері басты есепшілік кітабында болған өзгерістерді қарап, олардың сенімді екендігіне көз жетізуі арқылы арттырылады. Бұл үдеріс өзге тарап жағынан, қаржы құралдарына қатысты ақша ағымдарының дұрыс жазылуын тексереді. Уақытша шегіру және клиринг есептері, бухгалтерлік баланс жағдайына да қарамағанда да өте маңызды. Себебі есепшілікте өзара есепке салу келісімдері бар болуы мүмкін.
30. Қаржы құралдарының көлемі үлкен субъектілерде келісім және растаудың Бақылаулары автоматтандырылған түрде жүзеге асырылады. Сол себептен, керек кезде, ол жерде ақпараттық технологиялар орнатылуы қажет. Ол бақылаулар ұйым жазбаларынан және сыртқы көздерден жиналған ақпараттың (банктер мен депозитарлық банктер) толықтай дұрыс екендігін және оның келесі сәйкестік жүргізу барысында бұрмаланбауын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, бұл бақылаулар сәйкестіктерді клирингтен қатесіз өткеру үшін керекті қатал критерияларға жауап береді.

Толықтық, Ұқыптылық Және Бар Болудың Басқа Бақылау Түрлері

31. Қаржы құралдарынан ажырамас күрделіліктер олардың ұйым жазбалар жүйесіне қандай түрде жазылу керек екенін қиынға түсіреді. Ондай жағдайларда субъект басшысы транзакцияларды өлшеу, жазу және бухгалтерлік есепке салу шараларын реттейтін арнайы бақылау үдерісін ойлап табуы мүмкін. Ондай бақылау, әдетте, қаржы құралдарының есептілігін жүргізуді толық меңгерген, жоғары білікті мамандар арқылы іске асырылады.
32. Кейбір транзакциялар жасалып болғаннан кейін, оларға жаңартулар еңгізу немесе ол транзакция жойылуы мүмкін. Транзакцияны жаңарту немесе жою үдерістері кезінде болатын қателер және алаяқтықтар тәуекелін кемітуді дұрыс бақылау қамтамасыз етеді. Оған қоса, кейбір ұйымдар транзакция жаңартылғаннан немесе жойылғаннан кейін оларға келісіп, қайта жүргізуі мүмкін.
33. Трейдингтің көлемі үлкен қаржы мекемелерінде, бас жұмысшы жеке трейдерлердің күнделікті жазбаларындағы кіріс пен шығыстарын есептеп, олардың орындылығын және трейдердің нарық білімін бақылайды. Осындай іс-шаралар нәтижесінде, ұйым басшысы ұқыпсыз жазба жүргізген немесе алаяқтық жасаған трейдерлерді таба алады. Транзакцияларды растау үдерісі басшылық тексеруі арқылы өтуі өте маңызды нәрсе.

Қаржы Құралдарына Баға Беру

Қаржылық Есеп беру Талаптары

34. Көптеген қаржылық есептілік жүйелерінде қаржы құралдары, оның ішінде кіріктіріме деривативтер өздерінің әділ құнымен өлшенеді. Бұл әрекет кіріс пен шығыс, ашып көрсету және бухгалтерлік есептілігі үшін жасалынады. Жалпы алғанда, әділ құн бойынша өлшеудің басты мақсаты – кез келген транзакцияның сол уақытта және нарықтың сол сәттегі жағдайында орындалуы. Басқаша айтқанда: бұл баға өтімділікті күштеп арттыру және жедеал сатылым бағасы емес. Бұл мақсатқа жету үшін, нарық жайлы барлық ақпарат түрі есепке алынады.
35. Қаржы құралдары мен қаржылық міндеттіліктердің әділ құнымен өлшеу транзакцияны жазбалау кезінің ең басында және ең соңғы – бағаның өзгеруі кезінде жүргізілуі мүмкін. Өртүрлі қаржылық есептілік жүйелерінде, әділ құнның өлшемдерінің өзгеруі әрқалай сипатталады. Мысалы: ол кіріс немесе шығыс болып жазылуы мүмкін. Ал басқа жағдайда, ол жиынтық табыс ретінде сипатталады. Кейбір қолданыстаға қаржылық есеп жүйелері қаржы құралының бір бөлігін немесе оның өзін тұтас әділ құн бойынша өлшеуін шарт етеді (мысалы: кіріктіріме деривативтерді бөлек есептеу жағдайында).

36. Кейбір қаржылық есептілік жүйелері әділ құн өлшемдерінің иерархиясын қолданады. Ол қаржы құралдары мен оған қатысты ашып көрсетулердің жүйелі және салыстырмалылығын арттырады. Кіріспелер бірнеше деңгейлерге бөлінеді:

- 1 деңгей кіріспелері – ұқсас қаржылық активтер мен қаржылық міндеттемелердің белсенді нарықтарындағы, ұйым өлшем жүргізілген күніндегі баға бойынша қол жетізетін баға (түзету енгізілмеген құн).
- 2 деңгей кіріспелері – қаржылық актив немесе қаржылық міндеттемеге қатысы бар түзету енгізілмеген құннан өзге кіріспелер – 1 деңгейде қарастырылады. Ал қаржылық актив немесе қаржылық міндеттеменің ерекше келісімделген шарт тармағы болса, ол толық мерзімінде 2 деңгейде қарастырылады. 2 деңгей кіріспелеріне келесілер жатады:
 - Белсенді нарықтардағы ұқсас қаржылық актив немесе қаржылық міндеттемелердің түзетілмеген құны.
 - Белсенді емес нарықтардағы ұқсас немесе бірдей қаржылық актив немесе қаржылық міндеттемелердің түзетілмеген құны.
 - Қаржылық актив немесе қаржылық міндеттемелерге қарасты түзетілмеген құндардан басқа кіріспелер (мысалы: түзетілмеу интервалдарында қарастырылатын пайыздық мөлшерлеме мен табыстылық ауытқымалары, кіріктірмелі құбылмалылық пен несиелік айырма (спрэд).
 - Бақыланатын нарық туралы ақпараттан, арақатынастылық (корреляция) немесе басқа әдіс арқылы алынған кіріспелер.
- 3 деңгей кіріспелері – қаржылық актив немесе қаржылық міндеттемелер бақыланбайтын кіріспелер Ондай кіріспелер керекті бақыланатын кіріспелерге қол жетпейтін кезде, әділ құнды өлшеуге қолданылады. Соның нәтижесінде, өлшем уақытында қаржылық актив немесе қаржылық міндеттемелер үшін сәл ғана нарық белсенділігі болуым мүмкін.

Жалпы, қаржы құралы 1-ден 2, 2-ден 3 деңгейлерге ауысқанда, өлшем белгісіздігі үлкейеді. Сонымен қатар, 2 деңгейде өлшем белгісіздігі орасан зор болуы мүмкін. Бұл еңгізудің бақыланатынлігіне, қаржы құралының күрделілігі мен оның бағалауына және басқа факторларға байланысты болады.

37. Белгілі қаржылық есептілік жүйелерін өлшемдеу белгісіздігіне байланысты түзетулер жүргізуге рұқсат беру немесе талап етуі мүмкін. Бұл әрекет нарық мүшесінің қаржы құралының ақша ағымдарына

байланысты тәуекел белгісіздігі үшін жасалатын түзетулер себебінен жасалады. Мысалы:

- Үлгілі түзетулер. Кейбір үлгілер (модельдер) қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес әділ құнын өлшеу кезінде жетіспеушілікті көрсетеді. Ол жетіспеушіліктер калибрлеу барысында ұлғаюы мүмкін.
- Несиелік тәуекел түзетулері. Кейбір үлгілер несиелік тәуекелді есепке алмайды. Оның ішінде: өздік несиелік тәуекел мен өзге тарап тәуекелі де есептелмейді.
- Өтімділік (ликвидтік) түзетулері. Кейбір үлгілер, қаржылық есептік жүйелерінің өтімділікке түзетілген спредты қолдану талаптарына қарамастан, нарықтағы орта бағаны санауы мүмкін. Өзге, субъективті өтімділік түзетулер қаржы құралдарының өтімсіз екенін көрсетеді. Ал бұл мәселе бағалауды қиындатады.
- Басқа тәуекел түзетулері. Нарық мүшелері барлық факторларды ескермейтін үлгіде, қаржы құралдарын бағалау кезінде, өлшем күніндегі әділ құнын көрсетпеуі мүмкін. Сол себептен, олар қолданыстаға қаржылық есептілік жүйелеріне сәйкес, бөлек түзетілуі керек болады.

Қаржы құралының бағасы, қаржылық есептілік жүйесінде белгіленгендей, әділ құны ретінде бағаланбаса, ол өлшем дұрыс емес болып табылады. Мысалы: консервативті есептілік жүйелер үшін.

Бақыланатын Және Бақыланбайтын Кірістер

38. Жоғарыда айтылғандай, қаржылық есептілік жүйелері кіріспелерді олардың бақыланатынлық деңгейіне сәйкес сипаттайды. Қаржы құралдар нарығының белсенділігі төмендеп, кіріспелер бақыланулықтары де төмендеу себебінен өлшеу белгісіздігін арттырады. Қаржы құралдарын бағалау үшін қолданылатын ақпарат түрлері кіріспелердің олардың өз өлшемдеріне бақыланатынлігіне байланысты болады. Ал өлшемдер болса, нарық сипатына тәуелді болады (мысалы: нарық белсенділігінің деңгейі және оның саудасы биржа делдалы арқылы немесе тараптар арасында тікелей жүру (ТАТЖ), жүрмеуіне байланысты). Осыған сәйкес, бағалау үшін қолданылатын нарық сипаты мен оның сенімділігі ұйым басшыларының нарық белсенсізденгенде және кіріспелер бақыланулығы кеміткенде, оларды бағалау қиындатады.
39. Бақыланатын кіріспелер қол жетімсіз болған жағдайда, ұйым бақыланбайтын кіріспелерді қолданады (3 деңгей кіріспелері). Олар нарық қатысушылары актив немесе қаржылық міндеттемелер бағалағанда қандай болжамдарды, қандай тәуекел болжамдарын қолданатынын сипаттайды. Бақыланбайтын кіріспелер сол жағдайдағы бар ең сенімді

ақпарат көмегімен дамытылады. Бақыланбайтын кіріспелерді дамыту барысында, ұйым өзінің ақпаратын келесі жағдайда қолдануы мүмкін: егер белгілі ақпарат (а) нарықтың басқа қатысушылары өзге ақпаратты қолданғанын (б) егер субъекті басқаларда жоқ нәрсеге ие болғанын көрсетсе (мысалы: субъекті ерекше әрекет жасауы мүмкін болса).

Белсенсіз Нарықтар Әсерлері

40. Қаржы құралдары немесе оның бөліктері сатылатын нарық белсенділігін тоқтатса, өлшеу белгісіздігі күшейіп, бағалау үдерісі қиындайды. Белсенді нарық белсенсіз нарыққа айналатын нақты нүкте белгіленбеген. Алайда, кейбір қаржылық есепшілік жүйелері бұл мәселеде көмек көрсете алады. Белсенсіз нарықтарда трейдинг көлемі мен деңгейі күрт төмендеп, бағалар уақыт өтуімен бірге, нарық қатысушылар арасында да қатты тербеледі. Алайда, нарықтың қай жағдайда (белсенді не белсенсіз) екендігін білу үшін субъективті ойлау қажет.
41. Нарықтар белсенсіз болған жағдайда, түзетілмеген бағалар ескі (мерзімі өте үлкен) болуым мүмкін. Ол баға нарықтағы қатысушылардың мәжбүр болған (сатушы өз активтерін заң және ережелер өзгерістеріне сай жұмыс жүргізу үшін сатып, олардың жедел түрде өтімділігін қамтамасыз ететін транзакция түрі) транзакция бағаларымен сәйкес болмауы мүмкін. Сәйкесінше, бағалаулар 2 және 3 деңгей кіріспелері бойынша жүргізіледі. Келесі жағдайларда, ұйым келесі нәрселерге ие болуы мүмкін:
- 1 деңгей қолжетімділігін анықтауды қосатын бағалау үдерісі;
 - Сыртқы көздерден келген бағалар мен кіріспелер бағалау тәсілдеріне кіріспелер ретінде, олардың сенімділігін растау үшін саналуы туралы түсінік. Мысалы: белсенді нарықта, қаржы құралына брокер баға белгілемесі сол уақыттағы, сол құралға ұқсас транзакцияларды сиппатауы ықтимал. Бірақ, нарық белсенсізге айналса, баға беру мақсатымен заттай (пропиетарлы) бағалау әдістерін қолдану;
 - Өзге тараптын бизнес жағдайы нашарлауынан қалай зардап шегетіні, сонымен қатар бизнес жағдайы нашарлаған субъектілердің келісімде белгіленген міндеттерін атқара алмауы жайлы түсінік (орындалмау тәуекелі);
 - Өлшеу белгісіздіктеріне сәйкес бейімделу ережелері. Ондай бейімделулер үлгілі бейімделу, өтімділік жетіспеушілік бейімделуі, несиелік тәуекел бейімделуі және тағы басқа бейімделу түрлерін қамтиды;
 - Берілген белгісіздіктерді есепке ала тұра, шындыққа жақын нәтижелерді есептеу. Мысалы: сезімталдық анализін жүргізу арқылы; және

- Әділ баға өлшемінің енгізуі иерархияның басқа деңгейіне өтуін анықтаудың ережелері.
42. Қаржы құралдарындағы трейдинг төмендетілгенде немесе мүлдем тоқтатылғанда, белгілі қиындықтар пайда болуы мүмкін. Ондай жағдайларда, оның алдында, нарық бағалары бойынша бағаланған қаржы құралдары үлгі бойынша қайта бағалануы керек болады.

Ұйым Басшылығының Бағалау Үдерісі

43. Қаржы құралдарын бағалау барысында, ұйым басшылығы келесі әдістерді қолданады: бақыланатын бағалар, жақында өткен транзакциялар және бақыланатын және бақыланбайтын кіріспелерді қолданатын үлгілер. Сонымен қатар келесілер қолданылуы мүмкін:
- (a) Үшінші тарап бағалау көзі. Бағалау қызметі немесе делдал баға белгілемесі сияқты. Немесе
 - (b) Бағалау маманы.
- Үшінші тарап бағалау көздері немесе бағалау маманы жоғарыдағы әдістердің бірін немесе бірнешеуін қолдануы мүмкін.
44. Қаржы есептілік жүйелерінің көбінде, қаржы құралының әділ құнын белсенді нарықтағы тұстас транзакцияларында табуға болады (бұл 1 деңгей кіріспелері). Ондай жағдайларда, қаржы құралын бағалау өте оңай болады. Қаржы құралдары үшін түзетілмеген бағалар қаржылық басылымдар, делдалдар және үшінші тараптағы баға көздерінен білуге болады. Түзетілмеген бағаны қолдану кезінде, берілген баға өлшем жүргізген уақыттағы нарық жағдайын сипаттайтынын ұйым басшысы түсінуі өте маңызды. Қаржылық басылымдар мен делдалдардан алынған түзетілмеген бағалар әділ құнды келесі жағдайда көрсетеді:
- (a) Бағалар мерзімі өтіп кетпеген (мысалы: егер баға белгілемесі көп уақыт бұрын болған сату кезіндегі бағаға негізделген болса) жағдайда; немесе
 - (b) Баға белгілемелер дилерлердің қаржы құралдарын жиі және үлкен көлемде сататын бағаға тең болғанда.
45. Қаржы құралы үшін нарықтағы бақыланатын бағасы әлі жоқ болған жағдайда (1 деңгей енгізуі), ұйым қаржы құралын бағалау үшін бағаның өзге көрсеткіштерін қолдануға міндетті болады. Баға көрсеткіштеріне келесілер жатуы мүмкін:
- Жақында өткен транзакциялар. Оған қоса, сол құралдағы, қорытынды қаржылық есеп беру күнінен кейін болған транзакциялар. Бейімдеуді ойластыру кезінде өлшем өткізілген күн мен қорытынды қаржылық есеп беру күні арасында таңдау қажеттілігі туындайды. Бұл көрсеткіштер нақты болмауы мүмкін,

себебі ол транзакциялар сол уақыттағы нарық жағдайын сипаттамауы мүмкін. Одан әрі, транзакциялар мәжбүр болған транзакциялар болып шығуы мүмкін. Сондықтан олар бағаның нақты көрсеткіші болмауы мүмкін.

- Ұқсас құралдардағы қазіргі кездегі немесе жақында болған транзакциялар. Прокси бағалау деген атпен де кездесуі мүмкін. Керекті қаржы құралы мен прокси арасындағы айырмашылықты табу мақсатымен, бейімдеу прокси бағасына жүргізіледі. Мысалы: өтімділік немесе несиелік тәуекел айырмашылықтарын есепке алу.
- Ұқсас құралдар индекстері. Бейімделулер ұқсас құралдар көмегімен жүргізіліп, алынған нәтижені керекті құрал көрсеткіштерімен салыстырады. Одан кейін, олардың арасындағы айырмашылық есептелінеді.

46. Ұйым қаржы құралын бағалау барысында қолданған үлгі мен ережелер сабын жазып, құжаттауы күтіледі. Оның ішіне үлгіні таңдау себебі, бағалау әдісін таңдау кезіндегі болжамдар және белгісіздікті өлшеуді бейімдеу қажеттілігі жайлы пікірі жатады.

Үлгілер

47. Қаржы құралдарының бағасын нарықтан алу мүмкіндігі жоқ кезде, үлгілер қолданылады. Үлгілер күндегі қолданыстағы құнды қағаз (облигация) бағасын табу секілді қарапайым формула мен 3 деңгейлі кіріспелері бар қаржы құралдарын есептеу үшін арнайы жасатылған компьютерлік бағдарламалар сияқты болуы мүмкін. Көптеген үлгілер дисконтталған ақша ағымдарын есептеулерінде негізделген.
48. Үлгіге мәлімет, болжамдар және әдістемелеу (методология) жатады. Әдістемелеу – бағалау барысындағы айнымалылар арасындағы қатынас ережелері мен принциптерін сипаттайды. Болжамдар – белгісіз айнымалылардың болжамды мәнін сипаттайды. Ал мәлімет - қаржы құралы немесе сол қаржы құралына кіріспелер жайлы шын немесе болжамды ақпарат болып табылады.
49. Жағдайларға байланысты, ұйым қаржы құрал үлгісін таңдау немесе бекіту кезінде келесі факторларды қарастырады:
- Үлгіні қолдану алдында, ол талқыланып, бекітілуі қажет. Ол әрдайым қайта тексерістерден өтіп, қолдану мақсаты үшін лайықты екендігі анықталуы қажет. Ұйымның бекіту үдерісі келесі сатылардан тұруы мүмкін:
 - Әдістемелеудің теориялық орнықтылығы мен математикалық тұтастылығын қарастыру. Көрсеткіштер мен сезімталдықтар да есепке алынады.

- Үлгі кіріспелері мен нарық практикасының толықтығы мен сәйкес келуі. Сонымен қатар, бұл үлгіге лайықты кіріспелер қолжетімділігі де есепке алынады.
- Үлгі үстіне бақылау ережелері, тәртіп және күзет бақылауларының лайықты жаңартулар бар болуы.
- Нарық жағдайлары ауысуына байланысты, үлгінің әрдайым бейімдеу мен жаңарту.
- Үлгі әрдайым қайта қарастырылып, өзгертіліп және арнайы субъективті функция тарапынан жарамдылыққа тестіленіп отырады. Бұл әрекеттер нарық қатысушылары қолданатын, үлгі өндейтін қаржы құралының әділ құнын дұрыс болуын қамтамасыз етеді.
- Үлгі бақыланатын кіріспелерді барынша көп қолданып, бақыланбайтын кіріспелерді аз қолданады.
- Үлгі өніміне, белгілі жағдайда, қатысушылар жасайтын болжамдалардың әрекетін тексеру үшін, керекті бейімдеулер жүргізіледі.
- Үлгінің лайықты құжаттамалаудан өтуі. Оның ішінде: үлгінің ойластырылған қолданылуы, басты көрсеткіштері, керекті мәлімет, өткізілген әрбір бақылаудың нәтижелері мен үлгі өніміне жасалынған бейімделмелер.

Жалпы Қаржы Құралының Мысалы

50. Келесі тармақтар жалпы қаржы құралын үлгі көмегімен бағалауды сипаттайды. Бұл түсінік активтермен қамтамасыздандырылған құнды қағаздар⁹ аталынады. Активтермен қамтамасыздандырылған құнды қағаздар 2 мен 3 деңгей кіріспелеріне негізделенетіндіктен, оларды үлгі көмегіме жиі бағалайды және оларға жататындар:

- Құнды қағаздың қай түрін қолдануды түсіну. (а) берілген кепілдік; және (б) құнды қағаз шарттары. Кепілдік ақша ағымының саны несиелі картасының пайыздық мөлшерлемесі, басты төлемдер және кепілхаттар мен таймингті жуықтау үшін қолданылады.
- Құнды қағаз шарттарын түсінуге шарттық келісімделген ақша ағымдарына құқықтар, қарыз сөндіруді талап ету сияқты тағы басқа дефолттық әрекеттер жайлы түсінік қажет. Қарыз сөндіруді

⁹ Активпен қамтамасыз етілген бағалы қағаз - бұл базалық активтер қорымен қорғалатын қаржы құралы (несиелік карта бойынша дебиторлық берешек немесе көлік құралына арналған кепілзат ретінде белгілі) және сол активтерден құн мен кіріс алып отырады.

талап етудің тағы бір атауы – үлкендік, бастылық. Ондай талап ету жағдайында, қарыздың кейбір басты бөліктері (басты, үлкен қарыз) басқа бөліктерінен (кіші қарыз) ерте сөндіріледі. Құнды қағаздың ақша ағымына құқығын кей кезде «сарқырама» деп аталады. Тайминг пен ақша ағымдарының жуықтамалы болжамдары әрбір құнды қағаз үшін ақша ағының жуық саны есептелінеді.

51. Активтермен қамтамасыздандырылған құнды қағаздардың ақша ағымдары –кепілдікті алдын алау төлеу, потенциалды дефолт тәуекел әсерінен зардап шегіп, шығынға ұшырауы мүмкін. Алдын ала төлеу жуықтаулары, мүмкін болса, нарықтық пайыздық мөлшерлемелерге негізделген. Олар өздеріне ұқсас кепілдіктің пайыздық мөлшерімен тығыз байланыста болады. Мысалы, нарықтағы жылжымалы мүлік кепілдіктеріне пайыздық мөлшерлеме төмендеген жағдайда, кепілдіктердегі алдын ала төлем мөлшері көбеюі күтіледі. Мүмкін болатын дефолтты жуықтау мен мен шығын ауырлығын болжамдау - кепілдік пен дефолт мөлшерлемесін бағалауды да жұмысқа қосқызады. Мысалы: кепілдіктер - ипотекалық несиелер болған жағдайда, шығын ауырлығын жуықтау – құнды қағаз мерзіміне негізделген мүлік бағасы әсерінен өзгеріске ұшырауы мүмкін.

Үшінші Тараптық Бағалау Көздері

52. Әділ құнды анықтау үшін, ұйымдар үшінші тараптық бағалау көздеріне жүгіну мүмкін. Ұйым қаржылық есептілігін дайындау , сонымен қоса жүретін қаржы құралдарын бағалау мен сол құралдарға қатысты қаржылық есептілігін ашып көрсету үдерістері ұйымның өзі жүргізе алмайтын сынақ өткізуді талап етуі мүмкін. Ұйымдар лайықты бағалау әдістерін жасай алмауы мүмкін. Сондықтан олар үшінші тараптық бағалау көздері арқылы бағалау немесе қаржылық есептіліктердің ашып көрсетуін өткізеді. Бұл үдерістер ұсақ ұйымдар мен қаржы құралдарының көлемі үлкен транзакцияларға қатыспайтын субъектілерде кездестіруге болады (мысалы, қазынашылық департаменттері бар, қаржылық емес мекемелер). Бағалау үдерісін үшінші тараптық бағалау көздері жүргізетін болса да, жауапкершілік толығымен субъект басшылығында болады.
53. Құнды қағаздарды қысқа уақыт аралығында бағалау мүмкіндігі жоқ кезде, ол үшін үшінші тараптық бағалау көздері қолданылады. Осындай жағдай, көбінесе, инвестициялық қорларда туындайды. Себеі олар актив бағаларын күн сайын есептейді. Өзге жағдайларда, бағалауды ұйым басшылығы өз бетінше жүргізеді, алайда, бағалаудың дәлдігін тексеру үшін үшінші тараптық бағалау көздері қолданылады.
54. Құнды қағаздарды бағалау барысында, жоғарыда айтылған себептердің бірі немесе бірнешеуі үшін, ұйымдар үшінші тараптық бағалау көздерін негізгі бағалаушы немесе тексеруші ретінде қолданады. Үшінші тараптық бағалау көздері негізінен екіге бөлінеді:

- Бағалау, бәтуалы (консенсуалды) бағалау қызметтерін көрсетуші; және
- Делдал (брокер) баға белгілемелерін ұсынушы делдалдар.

Бағалау қызметтерін көрсету

55. Бағалау қызметтерін көптеген қаржы құралдарының бағалары жайлы мәліметтерге ие субъектілер көрсетеді. Көбінесе, олар күн сайын көптеген қаржы құралдарына баға берумен айналысады. Бағалау үдерісі келесі әдіс көмегімен іске асырылады: көптеген көздерден, оның ішінде маркетмейкерлерден, нарық мәліметтерін жинау. Ал кей жағдайларда, әділ құнның жуықталған мәнін табу үшін, олар өздерінің ішкі бағалау әдістерін қолданады. Бағалаушылар айтылған әдістердің бірнешеуін араластыра қолдануы мүмкін. Бағалау қызметтері көбінесе 2 деңгейдегі кіріспелерді бағаларды белгілеу үшін қолданылады. Бағалау қызметтері үстінен қатал бақылау орнатылады және сол қызметтердің көптеген тұтынушылары болады. Атап айтқанда: сатушы немесе сатып алушы инвесторлар, бэк және орта кеңселер, аудиторлар және т.б.
56. Бағалау қызметтерін қолданған тұтынушылар алынған бағамен келіспейтін болса, әдетте, арнайы келіспеу үдерісі орын алады. Ол кезде тұтынушы өзінің ойынша белгіленетін бағаны және оны растау үшін дәлелдемелер көрсетуі қажет. Мысалы, тура сондай қаржы құралы жақында белгілі бір бағаға сатылса, сол бағаны қабылдау ықтималдылығы көп болады. Ал келіспеу үдерісі тұтынушының өз әдісі бойынша белгілеген бағасы негізінде болса, бұл мәселе ұзақ және ұқыпты зерртеуді қажет етеді. Сонымен, тұтынушылар саны көп бағалаушы қызметтері, олар белгілеген баға дәл болуы үшін, зерттеулер мен өзгерістерді күн сайын жүргізіп отырады.

Консенсустік бағалау қызметтері

57. Кей ұйымдар бағалау үдерісін консенсустік бағалау қызметкерлер көмегімен жүргізеді. Олар басқа бағалау қызметтерінен өзгеше болып келеді. Консенсустік бағалау қызметтерінің әдісі – бағаны өз тұтынушыларының бағалау ақпараттыра негізінде белгілеу. Бұл үдеріс толығымен конфиденциалды жүреді, және үдеріс соңында, бағалау ақпараттары, бәтуаланған бағамен бірге өз иелеріне қайтарылады. Әдетте бәтуаланған баға бірнеше тұтынушы ақпараттарына негізделіп есептелген бағалардың арифметикалық ортасы болып табылады. Шамадан тыс болатын мәндер есепке алынбайды. Кейбір нарықтар үшін, мысалы, экзотикалық деривативтер нарығы үшін, бәтуаланған баға ең жақсы болып саналады. Алайда, бәтуаланған бағаны белгілеу кезінде, оның дәлдігін көбейту үшін келесі тексерулер өткізіледі:

- Тұтынушылардың жіберген ақпараты - транзакциялар бағалары ма, әлде жай ғана тұтынушының бағалау әдісі бойынша белгіленген баға ма екенін тексеру.
- Баға туралы ақпарат алынған көздердің саны.
- Консенсустік бакылау қызметі қолданған ақпарат көздерінің саны.
- Тұтынушылар арасында ірі нарық қатысушыларының бар не жоқ болуы.

58. Әдетте консенсус бағалары қызметке өз бағаларын ұсынған абоненттер үшін ғана қол жетімді. Сәйкесінше, барлық ұйымдар консенсус бағаларына тікелей қол жеткізе алмайды. Абонент әдетте ұсынылған бағалардың қалай бағаланғанын біле алмайтындықтан, менеджмент үшін оларды бағалауды қолдау үшін консенсус бағасының қызметтерінен алынған ақпараттан басқа, басқа дәлелдемелер қажет болуы мүмкін. Атап айтқанда, егер бұл дереккөздер өздерінің бағалау әдістеріне негізделген индикативті бағаларды ұсынса және басшылық осы көздер өздерінің бағаларын қалай есептегені туралы түсінік ала алмаса, мұндай жағдай болуы мүмкін.

Делдал баға белгілемелерін ұсынатын делдалдар

59. Делдалдар белгілемелерін тұтынушыға кездейсоқ қызмет ретінде ғана беретіндіктен, олардың белгілеген бағалары бағалау қызметтері белгілегеннен басқаша болады. Делдалдар өз баға белгілемелерін жасау үшін қолданған ақпаратты көрсетпеуге тырысады, бірақ олар бағалау қызметтеріне белгісіз транзакциялар жайлы ақпаратқа ие болуы мүмкін. Делдал баға белгілемелері сипаттайтын және қолданылатын болып екіге бөлінеді. Сипаттайтын баға белгілемелер - делдалдың әділ құнның дәл мәнін жуықтап сипаттайтын котировка түрі. Қолданылатын баға белгілемелері – делдалдың сауда жүргізетін бағалары көрсетілген белгілеме түрі. Әділ құнның ең дәл мәні қолданылатын котировкада белгіленеді. Ал сипаттаушы котировканы жасау барысында, делдал ашықтық білдірмейтіндіктен, оның әділ құнның мәніне көп сенім білдірілмейді. Оның үстіне, егер делдалдың портфолиосында тура сондай құнды қағаз бар болса, ол баға белгілемесіндегі сандарға да әсер етеді. Делдал баға белгілемелері көбінесе 3 деңгей кіріспелері бар құнды қағаздар үшін қолданылады. Кей кезде, олар ең қолжетімді сыртқы ақпарат болу мүмкін.

Үшінші тараптық бағалау көздеріне қатысты басқа жағдайлар

60. Бағалау көздерінің бағаны белгілеу әдісін білу – ұйым басшылығы үшін өте маңызды мәселе. Сонын нәтижесінде, ұйым басшылығы, үшінші тараптық бағалаушылар қолданылған ақпаратты өзінің бағалау әдістеріне қолданыла алу мүмкіншілігін зерттей алады. Оның ішіне, ашып көрсету

үдерісі үшін құнды қағаздарға қандай деңгейдің кіріспелері керектігін белгілейді. Мысалы, үшінші тараптық бағалау көздері қаржы құралдарын заттай (проприетарлы) бағалау үлгісін қолдануы мүмкін. Бұл жағдайда, ұйым басшысы бағалау барысында қолданылған мәлімет, әдістеме мен болжамдарды толықтай түсінуі қажет.

61. Егер үшінші тараптық бағалау көздері әділ құнды нарықтағы бағалар негізінде есептемеген жағдайда, ұйым басшылығы алынған әділ құнды қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелеріне сай болуын тексеруі шарт. Ұйым басшылығының әділ құн жайлы түсінігі келесілерді қамтиды:

- Әділ құн қалай есептелінгені. Мысалы, әділ құнды бағалау әдісі тұрақты әділ құнды бағалау мақсатына сәйкес болуын білу;
- Котировкалар: сипаттамалы бағалар, сипаттамалы спрэд немесе міндеттемелейтін ұсыныстың біреуі болуын білу; және
- Әділ құнның үшінші тараптағы көздермен есептеліну жиілігін білу. Бұл әрекет - баға өлшеу өткен кездегі нарық жағдайын сипаттайтын тексеру үшін жасалынады.

Ұйым қарамағындағы қаржы құралдарының негізінде белгіленген котировкаларды үшінші тараптағы бағалау көздері қандай негізде жасағанын түсіну – ұйым басшылығының өз бағалау әдістерінің дәлдігін тексеруге пайдасын тигізеді.

62. Бірнеше бағалау көздерінен алынған бағалар арасында айырмашылық болуы мүмкін. Сол бағаларды есептеу әдістері мен олардың арасындағы айырмашылықтардың мәнін түсіну – ұйым басшылығына үлкен пайда тигізеді. Ол пайда – ұйым басшылығы қаржы құралдарының бақылауының өз әдісін құрып, үшінші тараптық бағалау әдістерінің сенімділігін сынауға мүмкіндіктің пайда болуы. Ал баға белгілемелерінің арифметикалық ортасын ғана табу, кей жағдайларда дұрыс емес немесе жеткіліксіз болуы мүмкін. Себебі, көпшілік бағалардың арасындағы біреуі әділ құнға ең жақын бола тұрып, арифметикалық орташа мәнге тең болмауы мүмкін. Қаржы құралдарын бағалау әдісінің орындылығын сынау үшін, ұйым басшылығы келесі әрекеттерді қолданыла алады:

- Болып жатқан транзакцияларды үмітті сатушы мен үмітті сатып алушы арасындағы транзакция емес, мәжбүрленген транзакция ретінде қарастыру. Бұл – бағаны теңеу ретінде жоққа шығаруы мүмкін;
- Құралдың болжалдық ақша ағымын зерртеу. Бұл – ең орынды баға жайлы мәліметтің көрсеткіші бола алады;
- Бақыланбайтын дегеннің қай шекте басталуына тәуелді бола тұра, бақыланатын баға мен бақыланбайтын бағаға экстраполяция жүргізу (мысалы, баға бақыланатын болып он жылға дейін ғана

саналуы мүмкін. Алайда, он жылдық баға қисығы он жылдан төменгі мәнге экстраполяциялануы мүмкін). Экстраполяциялау бақыланатын баға қисығы мәнінен тым жоғары болмауын қадағалау қажет. Әйтпесе, бақыланатын бағалау қисығы бақыланатын бағаны белгілеу үшін тым мардымсыз болады;

- Қаржы құралдар портфолиосындағы бағалар басқа қаржы құралдарының бағасына жуықтай тең екенін қадағалау;
- Бір мәлімет пен болжамдарды қолдана отырып, бірнеше үлгілерден алынған нәтижелерді жиынтықтау; немесе
- Қатысты хеджинг құралдары мен кепілдердің баға ауытқуларына баға беру.

Бағалау әдісін талқылау барысында, субъекті өз жағдайының ерекшеліктеріне қатысты болатын арнайы факторларды қарастыруы мүмкін.

Бағалау Сарапшыларының Көмегін Қолдану

63. Құнды қағаздардың барлығын немесе кейбіреулерін бағалау үшін, ұйым басшылығы инвестициялық, делдалдық және тағы басқа бағалаушы фирмалардың арнайы мамандарының көмегіне жүгінугі мүмкін. Жоғарыда айтылған фирмалардың қызметін қолданған жағдайда, құнды белгілеу барысында қолданылған мәлімет пен әдістеме ұйым басшысына ашық көрсетіледі. Құнды белгілеуді арнайы маман жүргізсе де, жауапкершіліктің барлығын толығымен ұйым басшысы мойындайды.

Қаржы Міндеттемелеріне Байланысты Мәселелер

64. Қаржылық активтер мен қаржылық міндеттемелерді бағалау барысындағы өте маңызды мәселе – несиелік тәуекелді тұралы түсінік. Ондай бағалау – эмитент пен несиелік қолдаушылардың қаржылық қуаты мен несие сапалығын көрсетеді. Кейбір қаржылық есептілік жүйелерінде, қаржылық міндеттеменің өлшемі - нарық қатысушысына жеткізілген мезеттегі өлшемге тең болуы кездеседі. Қаржылық міндеттеме үшін бақыланатын баға жоқ болған жағдайда, оның бағасы екінші тараптың өз активін бағалау әдісімен есептелінеді. Мұндай шара міндеттемеге арнайы факторлар (үшінші тарап жағынан жалға берушінің несиелік рейтингін көбейтіп, несие бағасын төмендету) әсері жоқ кезде қолданылады. Белгілі жағдайларда, субъекті өзінің несиелік тәуекелін¹⁰ өлшеу қиынға түседі.

¹⁰ Өзіндік несиелік тәуекел - нарық жағдайындағы өзгерістерге байланысы жоқ, әділ құнның өзгеру мөлшері.

Қаржылық Құралдарға Қатысты Ұсынулар Мен Ашып Көрсетулер

65. Қаржылық есептілік жүйелерінің көбісі қаржылық есеп беру кезінде, есептілікті қолданушылар ұйымның қаржылық әрекеттерін зерртеуді жеңілдету үшін, қаржылық ашып көрсетулердің болуын талап етеді. Оның ішінде, қаржы құралдарына қатысты тәуекелдер мен белгісіздіктер.
66. Қаржылық есептілік жүйелерінің көбісі қаржы құралдарына байланысты сандық және сапалық ақпараттарды ашып көрсетуді талап етеді (есеп беру ережелерін қоса). Көптеген қаржылық есептілік жүйелерінде, қаржылық есеп-қисабындағы ұсыну мен ашып көрсетулердегі әділ құн өлшемдеріне кеңейтілген талаптар қойылады. Сонымен қатар, ол талаптар қаржы құралдарды жай ғана бағалау мен шектелмейді. Мысалы, қаржы құралдары жайлы сапалық ашып көрсетулер – сол құралдың сипаттамасы мен болашақ ақша ағымдары жайлы маңызды ақпаратты қамтиды. Бұл ақпарат – ұйым басшылығы кездестіретін тәуекелдерді инвесторларға жеткізу кезінде көмек етеді.

Қаржылық Ашып Көрсетулердің Түрлері

67. Келесі ашып көрсетулер талап етіледі:
- (a) Қаржылық есептіліктегі мәндерден алынған сапалық сандық ашып көрсетулер. Мысалы, қаржылық актив пен міндеттердің түрлері;
 - (b) Түпкілікті зерттеуді қажет ететін сандық ашып көрсетулер. Мысалы, субъекті кездестірген нарықтық тәуекелдерге сезімталдық анализі; және
 - (c) Сапалық ашып көрсетулер. Мысалы, ұйымның қаржы құралдарына иелігін сипаттаушылар; қаржы құралдарынан пайда болатын тәуекелдермен жұмыс жасау кезіндегі мақсаттар, бақылаулар мен ережелер; тәуекелдерді өлшеу әдістемелері.
68. Айнымалыдағы өзгерістерге бағалау неғұрлым сезімтал болса, ашып көрсету кезінде бағалауға қатысты күмәндарды белгілеп көрсету талабының болуы соғұрлым көбейеді. Кейбір қаржылық есептілік жүйелері сезімталдық анализдерінің нәтижесін ашып көрсетуді талап етуі мүмкін. Оның ішіне ұйымның бағалау әдістемесіне әсер еткен болжамдарда болған өзгерістер. Мысалы, әділ құн иерархиясындағы 3 деңгей кіріспелеріне сай болатын әділ құнға ие қаржы құралдарына қосымша ашып көрсетулер талап етіледі. Бұл әрекет – қаржы құралдарын тұтынушыларға ең субъективті кіріспелерді қолданатын әділ құн өлшемдері жайлы ақпарат жеткізу.
69. Кейбір қаржылық есептілік жүйелері қаржы құралдарын тұтынушыларға тап болатын тәуекелдерді түсіндіру үшін, қаржылық есептіліктерден жоғарыда айтылған ашып көрсетулерді талап етеді. Бұл ашып көрсету - қаржылық есептіліктегі қосымша бөлімдерінде жазылады. Басқа

жағдайда, ұйымның аудитталған қаржылық құралдарымен бірге жүргізілген жылдық қорытынды есепшілігінде жазылады. Ашып көрсету деңгейі - ұйымның қаржы құралдарына қатысты тәуекелдерге шалдыққыштығына тәуелді болады. Олардың ішіне, келесілер жайлы сапалық ашып көрсетулер жатады:

- Тәуекелдерге шалдыққыштық және оның қалай пайда болуы. Оған қоса, ұйымның болашақ өтімділік және кепілді талаптарының мүмкін болатын әсері;
- Ұйымның тәуекелді басқарудағы мақсаттары, ережелері және үдерістері мен тәуекелді өлшеу әдістемесі; және
- Өткен кезеңде өлшенген тәуекелге шалдыққыштықтаға өзгерістер немесе тәуекелді басқарудағы мақсаттар, ережелер және үдерістерге өзгерістер.

II Бөлім – Қаржы Құралдарға Қатысты Аудит Қарастырулары

70. Қаржы құралдарымен жұмысты кейбір факторлар қиындатуы мүмкін. Мысалы:

- Қаржы құралын, оның қолдану мақсаты мен ұйым шалдығатын тәуекелдердің ортасын түсіну – ұйым басшылығы мен аудитор үшін қиын болуы мүмкін.
- Нарық күйі мен өтімділігі жиі өзгеріп отырады. Сол себептен, ұйым басшылары өз тәуекелдерін басқару кезінде, үлкен қысым астында жұмыс жасайды.
- Бағалауды қолдау үшін керекті дәлелдер қол жетпейтін болуы мүмкін.
- Қаржы құралдарына байланысты жеке төлемдер өте маңызды болум мүмкін. Соның нәтижесінде, активдерді заңсыз иелену орын алуы мүмкін.
- Қаржылық есептіліктегі қаржы құралдарына қатысты сандар шамалы (әсері аз) болуы мүмкін. Алайда, сол құралға қатысты маңызды тәуекелдер бар болуы да мүмкін.
- Санаулы жұмысшылар ғана қаржы құралдар транзакцияларына әсерін тигізе алады. Егер олардың еңбекақысы сол құралдардан түскен пайдаға тәуелді болса, әсер тигізе алатын жұмысшыларға басқа жұмысшылар орынсыз үміттер пайда болуы мүмкін.

Осы факторлар тәуекелдің пайда болуы мен соған байланысты фактер жасырынуы мүмкін. Ал осындай әрекет орын алатын болса, аудитор активдерді заңсыз иелену тәуекелін есептеуіне кері әсерін тигізуі мүмкін.

Сонымен қатар, аз уақыт аралығында, жасырын тәуекел пайда бола алады. Әсіресе, нарық қолайсыз жағдайда болған мезетте.

Кәсіби Скептицизм¹¹

71. Кәсіби скептицизм – аудиторлық дәлелдемелерді сынау үшін өте маңызды әрекет. Сонымен қатар, кәсіби скептицизм басшылық ауытқыларды іздестіру кезіндегі керекті зейінің сақтап тұрады. Аудитор ұйым басшылығы мен өкілет берілген тұлғалардан алынған қайшы аудиттік дәлелдеме, құжаттардың сенімділігі, сауалдарға берілген жауаптарға күмән көрсете алады. Оған қоса, бұрмаланулар табылған кезде зейін сақтауы қажет. Ол бұрмаланулар қателік немесе алаяқтық себебінен пайда болуы мүмкін. Және де, аудитор пайда болған жағдайда алынған дәлелдемелердің орындылығы мен жеткіліктігіне аса зор көңіл бөлуі қажет.
72. Кәсіби скептицизмді барлық жағдайларда қолдану міндетті болып саналды. Қаржы құралы күрделі болған сайын, кәсіби скептицизмнің керектігі үлкейе береді. Мысалы:
- Үлгілер қолданылған жағдайда немесе нарық белсенсіздігіне көз жеткізу керек болған жағдайда, алынған аудиттық дәлелдемелердің орындылығы мен жеткіліктігін бағалау қиынға түседі.
 - Қолданыстағы қаржы есептілік жүйесіне сай, ұйым басшылығының пікірі мен басшылық ауытқуын бағалау. Нақтырақ айтқанда, ұйым басшылығының бағалау әдістемелерін таңдау, бағалау кезінде қолданған болжамдарды зертеу, және аудитордың пікірі мен ұйым басшысының пікірі әр түрлі болып шыққан жағдайларда шешім табу.
 - Алынған аудиторлық дәлелдемелерге байланысты қорытынды жасау. Мысалы, ұйым басшылығының мамандары дайындаған бағалауларының орындылығын сынау, және қаржылық есептіліктердегі ашып көрсетулер – әділ ұсынуға сәйкестілігін бағалау.

Жоспарлауды Қарастыру¹²

73. Аудиттауды жоспарлау кезінде, аудитор назарын келесілерге тоғыстырады:
- Есептілік пен ашып көрсету талаптарын түсіну;

¹¹ 200 ХАС, 15 тармақ

¹² 300 ХАС, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жоспарлау*, қаржы құралдарының аудитін жоспарлаудағы аудитордың жауапкершілігін сипаттайды.

- Ұйым шалдығатын қаржы құралдарын және олардың мақсаттары мен тәуекелдерін түсіну;
- Аудит үшін арнайы білім мен іскерлік керетілігін анықтау;
- Қаржы құралдарының транзакциялары негізінде ішкі бақылау жүйелері аудит ауқымына кіретін ақпараттық жүйелерді бағалау үдерісін түсіну;
- Ішкі аудиттің негізін, рөлін және әрекеттерін түсіну;
- Ұйым басшылығының қаржы құралдарын бағалау үдерісін түсіну, және ұйым басшылығы арнайы маман немесе қызметші организацияның көмегіне жүгінгенің анықтау; және
- Елеулі бұрмалану тәуекелдігін есептеу мен оған жауап беру.

Есептілік Және Ашып Көрсету Талаптарын Түсіну

74. 540 ХАС аудитордан бухгалтерлік бағаға байланысты қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелерінің, онымен қоса қатысты ашып көрсетулер мен кез келген реттеуші талаптарын түсінуді талап етеді.¹³ Қаржы құралдары үшін, қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелерінің талаптары күрделі болып, кеңейтілген ашып көрсетулерді керек етуі мүмкін. Бұл ХАТЕ ды оқу - қолданыстағы қаржылық есептік жүйелері жайлы толық түсінік бермейді. Кейбір қаржылық есептілік жүйелері келесі салаларды қарастыруды міндет етеді:

- Хедж бухгалтерлік;
- «1 күн» кіріс пен шығысын есептеу;
- Қаржы құралдар транзакцияларын мойындау мен мойындамау;
- Өзіндік несиелік тәуекел; және
- Тәуекел трансферы және мойындамау. Атап айтқанда, субъекті кешенді қаржы құралын ойлап табу мен құрастыруына қатысу жағдайы.

Қаржы Құралдарын Түсіну

75. Қаржы құралдарының қасиеттері тәуекел мен шалдыққыштықтың кейбір элементтерін жасыруы мүмкін. Ұйым инвестициялаған немесе соған шалдыққыш болатын қаржы құралы жайлы түсінік алу. Оның ішінде, қаржы құралдарының қасиеттері, аудиторға келесілерді анықтауға көмектеседі:

¹³ 540 ХАС, 8(а) тармақ

- Транзакцияның маңызды аспектілері жетіспейді немесе ұқыпсыз жазылған;
- Бағалау орынды болып шығуы;
- Олардың бөлінбес тәуекелі субъектіге түсінікті және басқарулы; және
- Қаржы құралдары ұзақ мерзімді және айналымдағы міндеттеме және актив болып дұрыс бөлінуі.

76. Ұйымның қаржы құралы жайлы түсінік алу барысында қарастырылатын мәселелер мысалдары:

- Ұйым басшысы қаржы құралының қайсысына шалдыққыш.
- Олардың қолдануы.
- Ұйым басшылығы мен, орынды кезде, өкілеттік берілген тұлғалардың қаржы құралы жайлы түсінігі, олардың қолданылуы және бухгалтерлік талаптар.
- Олардың қатыстылығы толықтай түсінікті болатындай дәл мерзімдері мен қасиеттері. Сонымен бірге, атап айтқанда, транзакциялар байланысты болған жағдайда, қаржы құралдар транзакциясының толық әсері.
- Олардың ұйымның тәуекел басқару стратегиясына сәйкестігі.

Ішкі аудит, тәуекел басшылығы, өкілеттік берілген тұлғалармен талқылау, егер бұл функция бар болса, функцияларын зерттеу - аудитордың түсінігін толықтыра алады.

77. Кейбір жағдайларда, келісімдер, оның ішінде, қаржылық емес құралға келісімдерде дериватив кездесуі мүмкін. Кейбір қаржылық есептілік жүйелері осындай кіріктіріме деривативтің бас келісімнен бөлек жазылуын талап етеді немесе оны рұқсат етеді. Ұйым басшылығының кіріктіріме деривативтерін анықтау, есептеу үдерістерін түсіну – аудиторға субъекті шалдығатын тәуекелді табуға жәрдем етеді.

*Аудит Кезінде Мамандандырылған Дағдылары Мен Білімі Барларды Пайдалану*¹⁴

¹⁴ Тұлға аудит пен бухгалтерлік маманы болған жағдайда, ол тұлға фирмада немесе сыртта жұмыс істеуін есепке алмағанда, бұл тұлға аудиторлық топтың мүшесі болып табылады. сонымен қатары, 220 ХАС-на қатысты болады, *Қаржылық Есептілік Аудитінің Сапасын Бақылау*. тұлға аудит пен бухгалтерлік маманы болмаған жағдайда, бұл тұлға аудиторлық сарапшы ретінде қарастырылады, және 620 ХАС, *Аудиторлық Сарапшының Еңбегін Пайдалану* шарттары іске асады. 620 ХАС бухгалтерлік пен аудиттың мамандандырылған салаларын, және басқа саладағы тәжірибиелерін

78. Қаржы құралдарына қатысты аудит кезіндегі басты жағдай – автордың біліктілігі. ХАС 220¹⁵ - ның талабы бойынша, аудиторлар жасағының мүшелері мен мүшелер болып табылмайтын тұлғалардың барлығы аудитты кәсіптік стандарттар мен заң және реттеуші талаптарға сай жүргізуі қажет. Оның үстіне, соған байланысты әдептік шарттар¹⁶ талабы бойынша, аудитор аудиторлар жасағымен келген шешімнің сол саланың негізгі принципіне, оның ішінде кәсіби біліктілік пен сәйкес қатынасқа қайшы келмеуі қажет. 79 тармақ аудитордың қаржы құралдарына қатысты пікірлеріне байланысты мәселелер мысалдарын көрсетеді.
79. Сәйкесінше, қаржы құралдар аудитын жүргізу бір немесе бірнеше маманның жұмысын керек етуі мүмкін. Мысалы, келесі салаларда:
- Ұйым қолданған қаржы құралдарын және олардың қасиеттерін, соның ішінде олардың күрделілік деңгейін түсіну. Қаржы құралдары мен оларға қатысты басқа түсініктердің қаржы есептілікке жазылуын қадағалайтын арнайы маман керек болуы мүмкін. Сонымен қоса, ол маман тәуекелдердің ашып көрсетулері қажет болған кезде, қаржылық есептілік жүйесіне сай ашып көрсетулердің бар болуын бағалайды.
 - Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесін түсіну, әсіресе бірнеше мәнге ие болатын, немесе қолданысы тұрақсыз немесе дамымаған салаларын түсіну.
 - Қаржы құралдарының нәтижесінде туындайтын заңдық, реттеулік және салық мағыналарын түсіну. Оның ішінде, субъекті орындайтын келісімдердің кәсіби білім мен біліктіліктің қажеттілігін түсіну (мысалы, бас келісімді қайта қарап шығу).
 - Қаржы құралындағы бөлінбес тәуекелді өлшеу.
 - Аудиторлар жасағына ұйым басшылығының бағалауларын растау үшін дәлелдемелер жинауға көмек көрсету. Сонымен қатар, аудитордың нүктелік есептеуін немесе аудитордың шегін болжамдауға көмек көрсету, әсіресе әділ құн күрделі үлгіден алынатын болса; нарықтар белсенсіз, ал болжамдарды табу қиын жағдайда; бақыланбайтын кіріспелер қолданылса; ұйым басшысы маманды қолданған жағдайда.

ажырату – кәсіби пайымдаудың тақырыбы болатынын айтады. алайда, ажыратудың қаржылық құралдар үшін есептілік әдістеріндегі тәжірибе мен қаржы құралдарын бағалаудағы кешенді бағалау әдістеріндегі тәжірибе болып бөлінуі де атап көрсетеді.

¹⁵ 220 ХАС, 14 тармақ

¹⁶ БХЭСК *Кәсіби Бухгалтерлер үшін Әдеп Кодексі*, 210.1 және 210.6 тармақтар

- Ақпараттық технология бақылауын бағалау, әсіресе қаржы құралдарының көлемі үлкен субъектілерде. Ондай субъектілерде, ақпараттық технологиялар өте кешенді болуы мүмкін. Мысалы, маңызды ақпарат пен қаржы құралдары жіберіліу, қорытылуы, сақталуы немесе электронды түрде қолжетімді болуы. Оған қоса, организация қосқан орынды ақпаратты сақтауы мүмкін.
80. Белгілі қаржы құралдарының сипаты, есептілік талаптары нәтижесінде туындайтын қиыншылықтар мен нарық жағдайы – аудиторлар жасағын өзге бухгалтер және аудитор мамандарымен ақылдасуға¹⁷ әкелуі мүмкін. Олар фирманың ішкі немесе сыртқы аясы шегінде, сәйкес аудиторлық немесе бухгалтерлік түсінігі мен тәжірибиесі бар болуы керек, және келесі факторларды есепке алу қажет:
- Жоба бойынша топтың қабілеттілігі мен біліктілігінің болуы, оған қоса, топ мүшелерінің тәжірибиелері.
 - Субъекті қолданған қаржы құралдарының ерекшеліктері.
 - Топтасудағы ерекше жағдайлар мен тәуекелдерді анықтау. Сонымен қатар, байыптылық пен маңызды тәуекелдерге қатысты кәсіби пайымдаудың керектілігі.
 - Нарық жағдайлары.

Ішкі Бақылауды Түсіну

81. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторды ұйым мен оның айналасы, оның ішінде ішкі бақылауды түсінуді міндеттейді. Айтылған ұғымдарды түсіну - аудит арқылы ақпаратты жинау, жаңарту және талдаудан тұратын үздіксіз үдеріс. Түсініктің бұл түрі аудиторды қаржылық есептегі және қабылдау деңгейлеріндегі елеулі бұрмалану тәуекелін тауып, өлшеуге көмек етеді. Сол арқылы, аудиторға елеулі бұрмалануға қарсы әрекеттерді ойлап табу мен қолдануға тірек болады. Ұйымның қаржы құралдар транзакцияларының көлемі мен әртүрлілігі сол ұйымда бола алатын бақылау түрлері мен ортасын анықтайды. Қаржы құралдарының бақылау мен қарау үдерісін түсіну – аудиторға аудит процедураларының ортасы, дәрежесі мен уақытын есептеуге көмектеседі. Қосымша бөлім – қаржы құралдар транзакцияларының көлемі үлкен субъектілерде бола алатын бақылау үдерістерін сипаттайды.

¹⁷ 220 ХАС, 18 (b) тармақ, фирманың ішкі немесе сыртқы аясы шегіндегі тиісті деңгейде келісімді орындау барысында, топ шегінде және жоба бойынша топ арасында жоба бойынша топтың мүшелері келісімді орындау барысында тиісті кеңестер алғанына көз жеткізу қажет;

Аралық Аудит Қызметінің Мәнін, Рөлін Және Әрекеттерін Түсіну

82. Көптеген үлкен субъектілердегі ішкі аудит функциясының жұмысы - аға ұйым басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғаларды субъектідегі қаржы құралыны қатысты бақылауларды қайта қарауға әкелуі мүмкін. Ішкі аудит функциясы алаяқтық немесе қателіктен болған елеулі бұрмалану тәуекелін табуға көмектесе алады. Алайда, ішкі аудит функциясынан талап етілетін, ұйым басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғалардың қаржы құралдарын заңды қолдануын растауға керек болатын білім мен біліктілік – бизнестің басқа түрлеріне қажетті білім мен біліктіліктен басқа болады. Аудит функциясы жайлы білім мен біліктілік деңгейі, ұйымның қаржылық әрекеттері және аудит функциясының құзыреттілігі мен объективтілігі - ішкі аудит функциясының жалпы аудит стратегиясы мен жоспарлауына сай болуын ойластыруға сәйкес пікір.
83. Ішкі аудит жұмысы керек бола алатын салалар ¹⁸
- Қаржы құралдарын қолдану деңгейі жайлы жалпы шолуды дамыту;
 - Ережелер мен процедуралардың орындылығы және оларға қатысты ұйым басшылығының келісуін бағалау;
 - Қаржы құралдарын бақылау әрекеттерінің нәтижелілігін бағалау;
 - Қаржы құралдар әрекеттеріне сәйкес жүйелерді бағалау; және
 - Қаржы құралдарыны қатысты жаңа тәуекелдің есептелуі мен басқарылуын бағалау.

Қаржы Құралдарын Бағалау Бойынша Басшылықтың Әдіснамасын Түсіну

84. Ұйым басшылығының қаржы есептілігін дайындау міндетіне қолданыстаға қаржы есептілік жүйелерінің талаптарын – қаржы құралдарын бағалау үдерісінде сақталынуы да жатады. 540 ХАС талабы бойынша, аудитор ұйым басшылығы есептілік жуықтамалар мен сол жуықтамаларда негізделген¹⁹ мәліметті қалай есептейтінің түсінуі қажет. Ұйым басшылығының бағалау тәсілдерінде келесілер есепке алынады: орынды бағалау әдістемесінің таңдалуы мен күтілетін дәлелдердің деңгейі. Әділ күн өлшемінің мақсатына жету үшін, ұйым нарықтағы бар барлық ақпаратты қолдана отыра, бағалау әдістемесін құрастырады. Қаржы құралының бағалау тәсілін түпкілікті түсіну – ұйым басшылығына бағалау әдістемесіне қосатын , нарықтағы бірдей немесе ұқсас құрал жайлы ақпаратты табу мен қорытуға көмек етеді.

¹⁸ Тәуекелдерді басқару функциясы, модельдерді қарау функциялары және өнімді бақылау сияқты функциялар орындайтын жұмыстар да өзекті болуы мүмкін

¹⁹ 540 ХАС, 8 (с) тармақ

Елеулі Бұрмалану Тәуекелдігін Бағалау Және Оған Жауап Қайтару

Қаржы Құралдарына Қатысты Жалпы Қарастырулар

85. 540 ХАС²⁰ түсіндірмесі бойынша, жуықтау белгісіздігінің деңгейі – есепшілік жуықтамаларының елеулі бұрмалану тәуекеліне кері әсерін тигізеді. Ақша ағымдары әр түрлі және белгісіздік пен әркелкілік деңгейі жоғары болатын сияқты күрделі қаржы құралдарын қолдану – елеулі бұрмалану тәуекелін үлкейтуі мүмкін. Әсіресе, бағалауға қатысты жағын. Елеулі бұрмалану тәуекелінің үлкейуіне себеп болатын басқа мәселелеріне келесілер жатады:

- Ұйым басшысы шалдыққыш қаржы құралдары.
- Қаржы құралының шарттары. Оның ішінде, қаржы құралы басқа қаржылық құралдарынан тұруы не тұрмауы.
- Қаржы құралдарының ортасы.

Алаяқтық Тәуекел Факторлары²¹

86. Егер де жұмысшылардың төлемақысы қаржы құралдарын қолданудан алынатын пайдасынан төленетін болса, қаржылық есепшілік алаяқтығына пиғыл бар болуы мүмкін. Ұйымның төлемақы ережелері оның тәуекелге тәбетімен, соның басшылармен трейдерлер арасына сала алатын пиғылын түсіну – алаяқтық тәуекелін өлшеуде өте маңызды болуы мүмкін.

87. Нарықтың қолайсыз жағдайы оларды қаржылық есепшілік жүргізгенде алаяқтыққа итермелеуі мүмкін: жеке бонустарды қорғау, басшылар немесе жұмысшылар қателері мен алаяқтықтарын жасыру, реттеуші, өтімділік немесе қарызға алу шектерінен шығу немесе шығымды жасыру. Мысалы, нарықтың тұрақсыз жағдайында, күтпеген шығымдар нарық бағаларының күрт өзгеруінен, күтілмеген актив бағаларының әлсіздігінен, саудадағы қате ойластырулар немесе басқа себептерден болуы мүмкін. Оған қоса, қаржылық қиындықтар бизнестің тұрақтылығы жайлы ойланған ұйым басшылығына қысым көрсетеді.

88. Алаяқтық қаржылық есепшілік пен активдерді заңсыз иеленіп алу - қолданыста нәтижелі жұмыс атқарып жатқан сияқты бақылаулардан көрінбей өтуді де қосады. Олардың ішіне шығымды жасыру үшін: мәлімет бақылауы, болжам және жете үдеріс бақылауларынан заңсыз өту қажет. Мысалы, нарықтың қолайсыз жағдай – шығымдарды жасыру үшін кейбір саудаларды жасыруға немесе теңгеруге қысым көрсетеді.

²⁰ 540 ХАС, 2 тармақ

²¹ 240 ХАС, *Қаржылық Есепшіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Жауапкершілігі*, бөлімін алаяқтық тәуекел факторларына қатысты нұсқаулар мен талаптарымен танысу үшін оқыңыз.

Елеулі Бұрмалану Тәуекелдігін Бағалау

89. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) - пен сәйкес, аудитордың бекітілген деңгейдегі анықталған тәуекелдерді бағалауы – ішкі бақылаудың жетілдіруі мен қолдануын қамтиды. Бұл әрі қарай, 330 ХАС-на сәйкес, келесі аудит үдерістерін құрастыру мен қолдану үшін керекті пікір бойынша негіз жасайды. Оның ішінде, маңызды рәсімдер мен тестілер бақылаулары. Алынған бағыт, аудитқа қатысты аудитордың ішкі аудит түсінігі негізінен белгіленеді. Оның ішінде: бақылау айналасының әлі мен кез келген тәуекел басқару функциясы, ұйым операцияларының өлшем шамасы мен күрделілігі және аудитордың елеулі бұрмалану тәуекелін өлшеуіне бақылаулардың нәтижелі болуының болжалы бар әлде жоқтығын болуы.
90. Аудитордың бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалану тәуекелінің өлшемдері аудит барысында, қосымша ақпарат әсерінен өзгеруі мүмкін. Мысалы, жазбалар немесе құжаттарды тексеру кезінде зейін сақтау – ұйым өзінің ашып көрсетулерінде аудиторға көрсетпеген қаржы құралдарының бар болуын дәлелдейтін ақпарат пен келісімдерді анықтау көмегін аудиторға көрсетеді. Ондай жазбалармен құжаттарға келесілер жатуы мүмкін:
- Өкілеттік берілген тұлғалармен кездесу уақыттары; және
 - Ұйымның кеңесшілерінен немесе солармен сәйкес нақты сальдолар.

Бақылаудың Операциялық Нәтижелілігін Тексеру Қажеттілігін, Және Қандай Деңгейде Тестілеуін Ойластыру Барысында Есепке Алатын Факторлар

91. Бақылаулар жақсы нәтижелі жұмыс жасау болжалдары, негізінен, дұрыс бақылау орнатылған қаржылық мекемелерде кездеседі. Сондықтан, бақылауларды тестілеу – керекті аудиттық дәлелді алу үшін нәтижелі жол болып саналуы мүмкін. Субъектіде трейдинг функциясы бар болатын болса, келісімдер көлемі және әр түрлі үлгілер қолдану себебінен, маңызды тестілеу ұқыпты аудиторлық дәлелді бермеуі мүмкін. Бақылауларды тестілеп қана қою жеткіліксіз болып саналады. Себебі 330 ХАС бойынша, аудитор транзакциялар, сальдо есептері мен ашып көрсетулерінің әр түрі үшін маңызды рәсімдер құрап, өткізуі қажет.²²

²² 330 ХАС, 18 тармақ

92. Сауда және қаржы құралдарының ірі көлемдеріне ие ұйымдар күрделірек бақылау, нәтижелі тәуекел басқаруларды өткізу мүмкін. Сондықтан, аудитор бақылауларды келесілер туралы дәлел табу үшін тестілейді:
- Транзакциялардың таралуы, толықтығы, ұқыптылығы және ашып көрсетулері; және
 - Сальдолардың бары, құқықтары мен міндеттемелері және толықтығы.
93. Қаржы құралдарының транзакциялары салыстырмалы ретте аз ұйымдарда:
- Ұйым басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғалар қаржы құралдары мен олардың бизнеске әсерін толық түсінбеуі;
 - Ұйым құралдардың аз мөлшерімен, және олардың арасында арақатынастың аз немесе жоқ болуы;
 - Кешенді бақылау айналасының болуының екіталайлығы (мысалы, Қосымшадағы көрсетілген бақылаулар субъектіде болмауы мүмкін);
 - Ұйым басшылығы үшінші тараптағы бағалау көздерінің баға беру ақпаратын қаржы құралдарын бағалау үшін қолдануы мүмкін; және
 - Үшінші тараптағы бағалау көздерінен ақпарат алу үстінен бақылау әлсіздеу болуы мүмкін.
94. Ұйымның қаржы құралдары араласқан транзакциялары аз болса, аудитор ұйымның қаржылық құралдарын қолдану мақсаттары мен олардың сипаттамалары жайлы түсінігін алу жеңілрек болады. Ондай жағдайларда, аудиторлық дәлелдердің көбісі маңызды болып, аудитор өз жұмысының көбісін жылдың соңында жасай алады. Ал үшінші тараптағы бағалау көздерінің растаулары транзакциялардың толықтық, ұқыптылық және бар болуы туралы дәлелдермен қамтамасыз етеді.
95. Бақылаулардың орта, уақыт және деңгейлеріне қатысты шешімдерге келу кезінде, аудитор келесі факторларды ойластыруы мүмкін:
- Қаржы құралдардың транзакцияларының ортасы, жиілігі көлемі;
 - Бақылаулардың қуаттылығы. Оның ішінде, ұйымның қаржы құралдар көлеміне байланысты тәуекелдерге жауап қайтаруға қабілеттілігі. Сонымен бірге, ұйымның қаржы құралдарының әрекеттері үстінен өкілетті жүйелердің бар немесе жоқ болуы;
 - Ұйымдағы жалпы бақылау мақсаттары мен үдерістері үшін жалқы бақылаулардың әсерінің маңыздылығы. Оның ішінде, қаржы

құралдарының транзакцияларын қолдау үшін қолданылатын ақпараттық жүйелердің айлақорлығы;

- Бақылау рәсімдері кезіндегі бақылауларды қадағалау мен анықталған жетіспеушіліктер;
- Бақылаулар көздеген мәселелер. Мысалы, сараптауға байланысты бақылаулар мен көмекші мәліметке байланысты бақылаулардың салыстырмасы. Маңызды тестілер сараптауға байланысты бақылауларға қарағанда нәтижелілеу бола алады;
- Бақылау әрекеттеріне қатысатын тұлғалардың біліктілігі. Мысалы, ұйымның керекті қабілеттерінің бар не жоқ болуы. Оның ішінде, стресс кезеңтары кезіндегі қабілет, және ұйымның шалдыққыш қаржы құралдарын бағалауларын құрау мен тексеруге зеректілік;
- Сол бақылау әрекеттерінің орындалу жиілігі;
- Бақылау әрекеттерінің орындалғанының дәлелдері;
- Бақылау әдеттері үміттенген деңгейі; және
- Басты қаржы құралдарының транзакцияларының уақыты. Мысалы, олардың кезең басы не соңына жақын болуы.

Маңызды Рәсімдер

96. Маңызды рәсімдерді құрастыру кезінде келесілерді есепке алу қажет:

- Сараптамалық рәсімдердің қолданылуы²³. Тәуекелді өлшеу - аудиторды ұйымның бизнесі жайлы ақпарат туралы ақпаратпен қамтамас ететіндіктен, талдамалы рәсімдер нәтижелі болады. Алайда, олар жалғыз ғана орындалғанда, нәтижелілік маңызды рәсімдерден кем болады. Оның себебі, бағалауды жүргізушілер арасындағы күрделі арақатынас - мүмкін пайда болатын өзгеше трендтерді жасыруы мүмкін.
- Әдеттен тыс транзакциялар. Көптеген транзакциялар - ұйым мен екінші тарап арасындағы келісім болып табылады («тараптар арасында тікелей жүру» (ТАТЖ)). Қаржы құралдар транзакциялары ұйымның әдетінен тыс әрекеттер болғандықтан, қойылған аудиттік мақсатқа жету үшін маңызды рәсім әдісі ең пайдалы болып табылады. Қаржы құралдарының транзакциялары

²³ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 6 (b) тармақ, өлшенген тәуекелдерге жауап құру мен қайтаруға негіз салу мақсатымен. елеулі бұрмалану тәуекелдерін есептеуге көмек ретінде талдамалы рәсімдерді жүргізуге аудитор міндетті болып келеді. 520 ХАС, *Талдамалы Рәсімдер*, 6 тармақ бойынша, қаржылық есептілігі жайлы қорытынды шығару барысында, талдамалы рәсім қолдану қажет. талдамалы рәсімдер аудиттың басқа да сағыларында қолдануға болады.

әдеттен тыс жүргізілген жағдайларда, аудитордың тәуекелді өлшеуге, соның ішінде, аудит рәсімдерін құру мен қолдануларына жауабы – ұйымның бұл саладағы тәжірибесінің жетіспеушілігіне байланысты болуы мүмкін.

- Дәлелдердің қолжетімділігі. Мысалы, ұйым үшінші тараптағы бағалау көздерін қолданғанда, сәйкес қаржылық есептіліктің растауы субъектіге қолжетімсіз болуы мүмкін.
- Басқа аудит салаларында орындалған рәсімдер. Басқа қаржылық есептілік салаларында орындалған рәсімдер – қаржы құралдар транзакцияларының толықтығы жайлы дәлелдер беруі мүмкін. Бұл рәсімдерге болашақ ақшалай қаражат пен төлемдер, және жазылмаған міндеттемелердің іздеуі жатуы мүмкін.
- Тестілейтін затты таңдау. Кей кездерде, қаржылық құралдар портфолиосы әр түрлі күрделілігі мен тәуекелдері бар қаржылардан тұратын болады. Ондай жағдайларда, сараптамалы таңдаманы қолдану орында болады.

97. Мысалы, активтермен қамтамасыздандырылған құнды қағаздар жағдайында, осындай құнды қағаздың елеулі бұрмалану тәуекеліне жауап қайтару барысында, аудитор келесі әрекеттердің біреуін орындауы мүмкін:

- Құнды қағаздың шарттарын түсіну үшін келісімдік құжаттаманы, кепілдікті, қаржы құрал иелерінің әрбір сыныбының құқықтарын зерттеу.
- Ұйым басшылығының ақша ағымдарын жуықтап болжамдауы жайлы сауал жүргізу.
- Алдын ала төлем мөлшерлемесі, тұрақты мөлшерлеме және шығым ауырлықтары сияқты болжамдардың орындылығын бағалау.
- Ақша ағымын есептеу үшін қолданылған әдіс жайлы түсінікті қабылдау.
- Құнды қағаздарының әділ құн өлшемдерін, бірдей шарт және кепілдері бар басқа құнды қағаздармен салыстыру.
- Қайта есептеу.

Қос Мақсатты Тестілер

98. Бөлшектер тестілеуі мен бақылау тестілеуінің мақсаттары әртүрлі болса да, екеуін бір сәтте жүргізу пайдалы болуы мүмкін. Мысалы:

- Бір транзакция үшін бөлшектер тестілеуі мен бақылау тестілеуін жүргізу (мысалы, қол қойылған келісімі орындалу не орындалмауы

және қаржы құралының бөлшектері қорытынды бетте ұқыпты жазылу не жазылмауын тексеру); немесе

- Ұйым басшылығының бағалау жуықтамаларын жасау әдістемелерін тестілеу барысында, бақылауларды тестілеу.

*Аудиторлық Рәсімдердің Алатын Уақыттары*²⁴

99. Қаржы құралдарына қатысты тәуекелдерді өлшеп болғаннан кейін, жоба бойынша топ жоспарлауланған бақылау тестілері мен маңызды аудит рәсімдерінің уақыттарын белгілейді. Жоспарлауланған бақылау тестінің уақыты бірнеше факторларға тәуелді ауытқиды. Оның ішінде, бақылау операцияларының жиілігі, бақылау астындағы әрекеттің маңыздылығы, және соған байланысты елеулі бұрмалану тәуекелі.
100. Бағалау және ұсынуға байланысты аудит рәсімдерін кезеңтің соңында өткізу міндетті болады. Ал толықтық және бар болу аралық кезеңта тестіленуі мүмкін. Мысалы, жаңа өнімдерді авторизациялау және ақпараттық технологиялар бақылауы сияқты әдетті бақылауларды аралық кезеңта тестілеуге болады. Сонымен қатар, жаңа өнім үстінен бақылауды тестілеу кезінде, сәйкес деңгейдегі аралық кезеңында қаржы құралын ұйым басшылығы тарапынан расталуы – нәтижелілікті біраз арттырады.
101. Аудиторлар кейбір үлгілерді аралық мезгіл кезінде тестілеуі мүмкін. Мысалы, нарық транзакциялары мен үлгінің өнімін салыстыру арқылы. Бақыланатын кіріспелі бар қаржылар үшін тағы бір аралық рәсім – үшінші тараптағы баға беру көздерінен алынған бағалау жайлы ақпараттың орындылығы.
102. Маңызды пікірлерді қажет ететін салалар тестілеуі көбінесе кезеңтің соңында немесе соңына жақын кезде өтеді, себебі:
 - Бағалаулар аз уақыт аралығында тез ауысуы мүмкін. Бұл – аралық баланстар мен бухгалтерлік баланстағы ақпараттарды салыстыру мен сәйкестендіруді қиындатады;
 - Аралық кезең пен жыл соңының арасында, ұйым қаржы құралдардың ірі көлемді транзакцияларына қатысуы мүмкін;
 - Қолжазбалық еңгізулер тек қана бухгалтерлік есептілік кезеңының соңында ғана жасалына алады; және
 - Әдеттен тыс немесе маңызды транзакциялар есептілік кезеңі соңында өтуі мүмкін.

²⁴ 330 ХАС, 11-22 және 22-23 тармақтары аудитордың аралық кезеңде өткізетін рәсімдеріне талаптарын сипаттап, сонымен қатар, ондай аудит дәлелдемесі қалай қолданылу керектігін түсіндіреді.

Толықтық, Ұқыптылық, Бар Болу, Пайда Болу Және Құқық Пен Міндеттерге Қатысты Рәсімдер

103. Аудиордың көптеген рәсімдері бірнеше бекітулегеі бағытталынуы мүмкін. Мысалы, кезеңнің соңында сальдо шотының бар болуын растайтын рәсімдер, транзакциялар класының пайда болуына да бағытталуы мүмкін. Сонымен қатар, ол қаржылық жылды ұқыпты қылып жабуды қамтамасыз ете алады. Бұл мәселе қаржы құралдарының заңды келісімдерден туындау себебінен болады. Ал аудитор транзакцияның дұрыс жазылғанын тексеру арқылы оның бар болуын да тексере алады. Онымен қоса, пайда болу, құқық пен міндеттер бекітулеріне қатысты дәлелдерді бір уақытта табуы болады. Және де транзакциялардың жазулары сәйкес бухгалтерлік кезеңде жазылғанын тексеруге де мүмкіндік туындайды.
104. Толықтық, ұқыптылық, бар болу бекітулеріне аудит дәлелдерін рәсімдерге келесілер жатуы мүмкін:
- Сыртқы растау²⁵. Банк есепшоттары, сауда және депозитарлық есептіліктерін сырттай растау. Бұл жағдайда, аудитор растауды тікелей екінші тараптан алады. Басқа жағдайда, бұл ақпарат екінші тараптың мәлімет тарату жүйелері арқылы алуға болады. Осындай жағдайларда, аудитор компьютер жүйелерінде болатын қателерді есепке алып, сол растаулардан алынатын дәлелдердің сенімділігіне үлкен назар аударуы қажет. Егер де растаулар қабылданған жоқ болса, аудитор өзіне керекті дәлелдерді келісімдер мен сәйкес бақылауларды тестілеу арқылы ала алады. Алайда, сыртқы растаулар келісімдерді анықтауда пайдалы болса да, бағалау бекітуіне қатысты дұрыс аудиттық дәлелді көбінесе бермейді.
 - Есептіліктерді салыстырмаларды, депозитарлық банктерден мәлімет таратуларын ұйымның өз жазбалары бойынша тексеру. Бұл – ақпараттық технологиялар мен автоматтандырылған салыстырмаларын және сол салыстырмалардың түсінуі мен шешілуін бағалау қажеттілігіне алып келеді.
 - Журналға жазылған еңгізулер мен сол еңгізулер бақылауларын тексеру. Бұл келесі жағдайларда пайдасын тигізуі мүмкін:
 - Еңгізулерді қатардағы жұмысшы әлде арнайы өкілетті тұлға жазғанын анықтау.

²⁵ *Сыртқы Растаулар*, 505 ХАС, 330 ХАС және 500 ХАС *Аудиттік дәлелдеме* сәйкес аудиттік дәлелдеме алу үшін аудитордың сыртқы растаулар рәсімдерін пайдалануымен жұмыс істейді. Сондай-ақ Қызметкерлер Тәжірибелік аудит ескертулерін, 2009 жылдың қарашасында шығарылған *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Жүргізу Кезіндегі Сыртқы Растауларды Пайдалануға Қатысты Туындайтын Тәжірибе Мәселелерін* қараңыз.

- Алаяқтық тәуекеліне байланысты, кезеңнің соңында жазылған, ерекше немесе орынсыз журнал енгізулерін анықтау.
- Жеке келісімдер мен қоса, есепшілік жазуларын оқу мен сәйкес құжаттарды тексеру. Яғни, бар болу, құқық және міндеттерді тексеру. Мысалы, аудитор қаржы құралдарымен байланысты жеке келісімдерді оқып, сәйкес құжаттарды тексеруі. Оның ішінде, келісімнің енді жазылған кездегі есептілік енгізулерді тексеру. Бұл бағалау мақсатымен жасалған есептілік енгізулерді тексеруді де қамтуы мүмкін. Осындай әрекеттер көмегімен, аудитор мәмілелерден бөлінбес күрделіліктерін анықталып, есептіліктерде нақты белгіленгенін тексеруге мүмкіндік береді. Занды келісімдер мен байланысты тәуекелдерді арнайы біліктілігі бар мамандар, құқық бар екендігін анықтау үшін, қарастырады.
- Бақылауларды тестілеу. Мысалы, бақылауларды қайта өткізу арқылы.
- Ұйымның наразылықтармен жұмыс істеу жүйелерін тексеру. Жазылмаған транзакциялар орын алған кезде, кей кезде субъекті екінші тарапқа ақшалай төлем жасай алмауы мүмкін. Ондай әрекеттерді субъектіге түскен наразылықтар көмегімен анықтауға болады.
- Жазылмаған транзакцияларды табу мақсатымен өзара есептілік жайлы бас келісімді тексеру.

105. Бұл рәсімдер деривативтер мен кепілдер сияқты қаржы құралдары үшін өте маңызды. Оның себебі, алғаш уақытта, оларға құйылған инвестиция өте аз болғандықтан, олардың бар екендігіне көз жеткізу қиынға түседі. Мысалы, кіріктірмен деривативтер көбінесе қаржылық емес құралдар келісімдерінде жазылады. Сол себептен, олар растау рәсімдеріне қосылмауы мүмкін.

Қаржы Құралдарына Бағалау

Қаржылық Есеп беру Талаптары

106. Әділ ұсыну қаржылық есептілік жүйелері әділ құн иерархияларын жиі қолданады. Мысалы, халықаралық ішкі қаржылық есеп беру стандарттары (ХЖЕС) және АҚШ-тық бухгалтерлік есеп беру стандарттары. Әдетте, бұл өлшеу белгісіздігі неғұрлым көп болса, талап етілетін ашып көрсетулердің көлемі мен нақтылығы соғұрлым көп болуын білдіреді. Иерархия деңгейлері арасындағы айырмашылықтар ойластыру қажет етуі мүмкін.
107. Қаржы құралдарының әділ құн иерархиясына байланысын түсіну – аудитор үшін өте пайдалы болып табылады. Әдетте, елеулі бұрмалану

тәуекелі мен қолданылатын аудит рәсімдерінің деңгейі, өлшеу белгісіздігі артуымен қоса артады. Әділ құн иерархиясындағы 3 және 2 деңгей кіріспелерінің кейбіреулері – өлшеу белгісіздігінің деңгейін анықтауда пайдалы болады. 2 деңгей кіріспелері жеңіл қолжетімділерден аулақ, 3 деңгей жақын орналасады. Аудитор қолындағы дәлелді бағалап, әділ құн иерархиясын түсінеді. Сонымен қатар, қаржы құралдарын әділ құн категорияларына тарату барысындағы ұйым басшылығының әділсіздік тәуекелін түсінеді.

108. 540 ХАС²⁶ сәйкес, аудитор ұйымның бағалау әдістемесінде қолданған бағалау ережелері мен мәлімет және болжамдар алу әдістемесін қарастырады. Көп жағдайларда, қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі бағалау әдістемесін қамтымайды. Бұл жағдайда, аудитордың ұйым башылығының қаржы құралдарын бағалау жайлы түсінігіне келесілер керек болуы мүмкін:

- Ұйым басшылығының ресми бағалау ережелерінің болу не болмауы. Бар болған жағдайда, қаржы құралдарын бағалау әдістері сол ережелерге сәйкес құжатталғанын тексеру;
- Үлгінің қай түрі елеулі бұрмалану тәуекелін үлкейтуі мүмкін;
- Ұйым басшылығы қаржы құралын бағалау әдісін таңдаған кезде, оның күрделілігі жайлы қандай шешім қабылдағаны;
- Ұйым басшылығы өз бетінше ойлап тапқан ішкі бағалау үлгісін қолдануы немесе әдеттегі бағалау әдістерінен ерекше бағалауын қолдану не қолданбауы;
- Ұйым басшылығының үшінші тараптағы бағалау көздерінің қолдану не қолданбауы;
- Бағалау әдісін құру мен қолдануға қатысқан қызметкерлердің жеткілікті нәтижесі мен біліктілігіне ие болуы. Сонымен қатар, ұйым басшылығының маманы қолдануы не қолданбауы; және
- Ұйым басшылығының бағалау әдісін таңдау кезіндегі әділетсіздіктердің болу не болмауы.

Баға Беруге Қатысты Елеулі Бұрмалану Тәуекелдігін Бағалау

109. Қалыптасқан жағдайда, ұйым басшылығы таңдаған бағалау әдісінің орындылығына баға беру барысында, және сол әдістер үстінен керекті бақылаудың бар болуын тексеру кезінде, аудитор келесі факторларды есепке алуы мүмкін:

- Таңдалған бағалау әдістері басқа нарық қатысушылары мен

²⁶ 540 ХАС, 8(с) тармақ

қолданулы мен сол әдістің нарық транзакцияларына сенімді баға беруін тексеру;

- Бағалау әдістерінің дұрыс жұмыс жасауы және оның сабында ешқандай қателердің болмауын, әсіресе аса қиын жағдайларда тексеру. Қателіктерге тұрақтыланған белгілемеден жоғары не төмен ауытқулар жатады;
- Таңдалған әдіс, бағаланып жатқан қаржы құралынан ажыратылмас тәуекелін ескеру не ескермеуін тексеру. Сонымен қатар, өзге тараптың несие төлеу қабілеттілігі, және, қаржылық міндеттілік өлшеу жағдайында, өзінің несиелік тәуекелін тексеру;
- Бағалау әдістерінің айнымалылардың ауысуына сезгіштігін есепке алғанда, әдістердің нарыққа икемділігі;
- Нарық айнымалылары мен болжамдар орынды қолдануы мен жаңа жағдайлар әдістемені, айнымалыларды және болжамдарды ауыстыруын растау не растамауы;
- Нарық айнымалылары мен болжамдар орынды қолдануы мен жаңа жағдайлар әдістемені, айнымалыларды және болжамдарды ауыстыруын растау не растамауы;
- 3 деңгей кіріктірмелері араласатын, қаржы құралдарын бағалау үлгілерін шығаратын организациялық құрылымның болуы. Мысалы, баға беру келісімдеріне көмек ететін үлгі функциясы, бас кеңседен тәуелсіздігі көбірек функциядан объективтірек болады; және
- Жаңа пайда болған үлгілерді қоса алғанда, ұйым басшылығының жеткілікті тәжірибиесі сияқты, бағалау әдістерін құрастырушы мен дамытушылардың қажетті біліктілігі мен объективтілігі.

Ұйым басшылығы дамытқан әдіспен салыстыру мақсатымен, аудитор өз бетінше, бірнеше бағалау әдісін дамыта алады.

Маңызды Тәуекелдер

110. Тәуекелді бағалау барысында, аудитор қаржы құралдарына қатысты бір немесе бірнеше маңызды тәуекел табуы мүмкін. Олар келесі жағдайлардың біреуі пайда болғанда іске асады:

- Қаржы құралын бағалауына қатысты өлшеу белгісіздігінің үлкендіні (мысалы, бақыланбайтын кіріктірмелері бар)²⁷

²⁷ Кешенді қаржы құралдарын бағалау кезінде, үлкен өлшеу белгісіздіктері аудитордың ойынша маңызды тәуекелге жол беретін болса, 540 ХАС талабы бойынша, аудитор маңызды рәсім

- Ұйым басшылығының өз қаржы құралдарын бағалауын қолдау үшін дәлелдердің жетіспеушілігі.
- Ұйым басшылығының қаржы құралдары жайлы түсінігі болмауы немесе қаржы құралдарын дұрыс бағалау үшін тәжірибиенің жетіспеуі. Оның ішінде, бағалауды керек кезде өзгерту қажеттілігін білу.
- Ұйым басшылығының қолданыстағы қаржы есептілік жүйесіндегі, қаржы құралдарын өлшеу және ашып көрсетуге қатысты, кешенді талаптарды түсінбеуі. Сондай-ақ, сол талаптарды орындау үшін ұйым басшылығының пікірлерінің жетіспеуі.
- Қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесі талап еткен немесе рұқсат берген жағдайда, бағалау әдістеріндегі өзгерістердің сол әдістердің өнімі үшін маңыздылығы.

111. Маңызды тәуекелге жол беретін есептілік болжамдары үшін, 330 ХАС талаптарын орындау үшін орындалған маңызды рәсімдерге қосымша, 540 ХАС²⁸ келесілерді бағалауды талап етеді:

- (a) Ұйым басшылығы басқа болжам немесе нәтижелерді қарастыру жолы және қабылдамау себебі, немесе ұйым басшылығы есептілік жуықтаулар жасау кезінде, өлшеу белгісіздігін қалай қолданғаны;
- (b) Ұйым басшылығы қолданған маңызды болжамдардың орынды болуы не болмауы; және
- (c) Ұйым басшылығы қолданған маңызды болжамдар немесе қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелерінің дұрыс қолдану-ұйым басшылығы арнайы әрекеттерін орындауға не орындау мүмкіндігіне сәйкес болуы.

112. Нарықтар белсенсіз болған кезде, жағдайдың ауысуы – бағалауды нарық бағасы бойынша жасаудан үлгі бойынша жасауға себеп болады. Немесе бір үлгіден екінші үлгіге ауысудың себепшісі болады. Егер ұйым басшылығы нарық жағдайларының ауысуна алдын ала жауап қайтару жоспарлауы жоқ болса, ол ауысуларға жауап қайтару қиынға түседі. Ұйым басшылығы тез арада жаңа үлгі дамытуды немесе жағдайға сай басқа бағалау әдісін таңдауға біліктілігі жетіспеуі мүмкін. Бағалау әдістері бұрын қолданған болса да, ұйым басшылығы оның орындылығы мен сол әдісті жасау барысында қолданылған болжамдарды тексеруі қажет. Одан әрі, бағалау әдістері нарықтың қалыпты жағдайы кезінде құрастырылып,

өткізуге және өлшеу белгісіздігінің ашып көрсетуінің орындылығын бағалауға тиіс. 540 ХАС, 11,15 және 20 тармақтарымен танысыңыз.

нарықтың күтпеген қолайсыз жағдайында нақты бағалаулар көрсетпеуі мүмкін.

113. Ұйым басшылығының әдейі немесе әдейі емес қате пікірі бағалаудың субъективтілігі мен өлшеу белгісіздігінің деңгейін арттырады. Мысалы, ұйым басшылығы бақыланатын нарықтық болжамдарға мән бермей, өздеріне керекті нәтижелерді көрсететін іштей дамытылған болжамдарды қолдануы. Алаяқтық мақсаты жоқ болған жағдайда да, қолданыстағы қаржы құрал есептіліктеріне ең сәйкесті болжам бар болып тұрып, пікірлер өзіне керекті нәтижеге қарай ауытқиды. Бағалау әдістерінің кезеңдері ауысуымен бірге жиі ауысып тұруы да қате пікірдің белгісі бола алады. Кейбір қате пікірлер, қаржы құралдарына қатысты субъективті шешім қабылдау кезінде ажырамас болады. Ал егер қате пікір әдейі жіберілсе, бұл нағыз алаяқтық болып табылады.

Аудиттік Тәсілді Дамыту

114. Ұйымның қаржы құралын бағалау әдісін тестілеу, және, 540 ХАС²⁹ сәйкес елеулі бұрмалану тәуекеліне жауап қайтару барысында, аудитор есептілік жуықтаулар ортасын есепке алып, келесі рәсімдерді өткізеді:

- (a) Ұйым басшысы есептілік жуықтаманы қалай жасағанын, және оның қай мәліметке негізделгенін тестілеу (оған қоса, ұйымның бағалау кезінде қолданған әдістері).
- (b) Ұйымның есептілік жуықтаманы жасау үстінен бақылаудың нәтижелілігін тестілеу. Сонымен бірге, орынды маңызды рәсімдерін өткізу.
- (c) Аудитордың нүктелік есептеуін бағалау үшін, нүктелік есептеу немесе шек дамыту.
- (d) Аудитордың есеп беру мерзіміне дейін орын алып жатқан әрекеттердің есептілік жуықтамаға байланысты дәлелдерге сәйкес келуін анықтау.

Көптеген аудиторлар келесі үш тестілеудің сабы ұтымды және нәтижелі аудиттің амал болады деп сенеді: ұйым басшылығы қаржы құралын қалай бағаланың тестілеу, соған негізделген деректі тестілеу және бақылаулардың нәтижелігін бақылау. Кейбір кейінгі әрекеттер қаржы құралдарын бағалау жайлы дәлел берсе, басқа факторлар кез келген нарық жағдайының бухгалтерлік баланс тапсыру күніне дейінгі өзгерістерді анықтайды³⁰. Егер аудитор ұйымның жуықтауды қалай жүргізгенің тестілей алмаса, ол нүктелік есептеу немесе шек дамытуыды

²⁹ 540 ХАС, 12-14 тармақтары

³⁰ 540 ХАС, А63-А66 тармақтары осыған сәйкес мысалдармен қамтамасыз етеді.

таңдауы мүмкін.

115. I Бөлімде белгіленгендей, әділ құнды жуықтап есептеу үшін ұйым басшысы:

- Үшінші тараптағы бағалау көздерінің ақпаратын қолдана алады;
- Өртүрлі әдістер көмегімен, оның ішінде, үлгілерді қолдана отырып өзінің нүктелік есептеуін дамыта алады; және
- Жуықтық есептеу үшін арнайы маманда қолданыла алады.

Көп жағдайларда, ұйым басшылығы жоғарыдағы айтылған амалдардың қиыстыруын қолдануы мүмкін. Мысалы, ұйым басшылығы өз бағалау үдерісін құрып, алынған мәндерді салыстыру үшін үшінші тараптағы бағалау көздерінің бағаларын қолдану.

Басшылық үшінші тараптың бағалау көзін қолданған кездегі аудиторлық мәселелер

116. Ұйым басшылығы бағалау қызметі немесе делдал сияқты үшінші тараптағы бағалау көзін, қаржы құралдарын бағалауда қолдана алады. Ұйым басшылығының ақпаратты қалай қолданатынын және бағалау қызметі қалай жұмыс істейтінін түсіну – аудиторға керекті рәсімдердің деңгейі мен ортасын анықтауға көмек етеді.

117. Ұйым басшылығы үшінші тараптағы бағалау көздерін қолданған жағдайда, келесі факторлар байланысты болуы мүмкін:

- *Үшінші тараптағы бағалау көзінің түрі* – Кейбір үшінші тараптағы бағалау көздері өздерінің жұмысы жайлы ақпаратты көбірек жариялайды. Мысалы, бағалау қызметі қаржы құралын актив түрі ретінде бағаланда, көбінесе өздерінің әдістеме, болжамдар және деректерін жариялайды. Ал делдалдар, котировканы жасау барысында қолданған кіріктірмелер мен болжамдар жайлы аз ақпарат береді. Кей кездерде, ақпаратпен мүлдем бөліспейді.
- *Қолданылған кіріктірмелердің ортасы және бағалау әдісінің күрделілігі* – Үшінші тараптағы бағалау көздерінің сенімділігі, кіріктірмелердің бақыланушылығына (сәйкесінше, әділ құн иерархиясындағы кіріктірменің деңгейі) және құнды қағазды не активті бағалау үшін қолданылған әдістеменің күрделілігіне тәуелді болады. Мысалы, өтімді нарығындағы белсенді сағылатын ұйымның инвестициясының бағасының сенімділігі, өлшеу мерзімінде сатылмаған, өтімді нарықтағы корпоративті құнды қағаздың сенімділігінен артық болады.
- *Үшінші тараптағы бағалау көздерінің беделі мен тәжірибиесі* – Мысалы, үшінші тараптағы бағалау көзі қаржы құралының белгілі

бір түрімен жұмыс үшін беделді және тәжірибиелі бола тұра, басқа құралмен жұмыста тәжірибиесі шамалы болуы мүмкін. Бұл жағдайда, аудитордың үшінші тараптағы бағалау көздерімен арақатынас тәжірибиесі шешуші болуы мүмкін.

- *Үшінші тараптағы бағалау көзінің объективтілігі* – Мысалы, ұйым басшылығы қабылдаған баға субъектіге қаржы құралын сатқан делдалдан, немесе арақатынас жақсы басқа субъектіден алынған болса, бұл баға сенімді болмауы мүмкін.
- *Ұйымның үшінші тараптағы бағалау көздері үстінен бақылаулары* – Ұйым басшылығының орындағы үшінші тараптағы бағалау көзінен алынған ақпаратты тексере алу деңгейі – әділ құн өлшеміне әсерін тигізеді. Мысалы:
 - Үшінші тараптағы бағалау көздерін қолдану керектігін қайта қарау және растау. Оның ішінде, бағалау көзінің беделі, тәжірибиесі және объективтілігін терең ойластыру.
 - Бағалардың және оларға қатысты деректердің толықтық, сәйкестік және ұқыптылығын анықтау.
- *Үшінші тараптағы бағалау көздерінің бақылаулары* – Актив түрлерін бағалау үстінен бақылаулар және рәсімдер – аудиторға пайдалы нәрселер. Мысалы, үшінші тараптағы бағалау көзі бағаның дамуы үстіне қатал бақылау өткізуі мүмкін. Оның ішінде, сатушы және сатып алушы клиенттерге дайындалған рәсім өткізу, бағалау көзінен алынған бағаны, жеткілікті дәлел болғанда сынап отыру. Бұл әрекет - үшінші тараптағы бағалау көздерін бағаларды әрдайым қайта қарастырып отыруға, яғни ақпаратты нарық қатысушыларына толығырақ жариялауға итермелейді.

118. Үшінші тараптағы бағалау көздерінен алынған ақпараттан дәлелді келесі амалдармен алуға болады:

- 1 деңгей кіріктірмелері үшін, үшінші тараптағы бағалау көздерінің ақпараты мен бақыланатын нарық бағаларын салыстыру.
- Үшінші тараптағы бағалау көздері жариялаған бақылау және үдерістер, бағалау әдістері, кіріктірмелер мен болжамдардың ашып көрсетулерін тексеру.
- Үшінші тараптағы бағалау көздерінен алынған ақпараттың сенімділігін өлшеу тексеру үшін қолданылатын ұйымның орындағы бақылауын тестілеу.
- Үшінші тараптағы бағалау көздеріндегі, бақылау және үдерістер, бағалау әдістері, кіріктірмелер мен болжамдарын түсіну үшін

рәсімдер өткізу. Олар актив класы немесе ерекше қаржы құралында өткізілуі мүмкін.

- Үшінші тараптағы бағалау көзінен алынған бағаны басқа бағалау көзінің, немесе ұйымның не аудитордың жуықты есептеріне салыстыру.
- Бағалау әдістері, кіріктірмелер мен болжамдардың орындылығын бағалау.
- Үшінші тараптағы бағалау көздері бағалаған қаржы құралдары үшін нүктелік есептеу немесе шек дамыту. Сонымен қатар, нәтижелердің бір бірінен жарасымды шектерде орналасын бағалау.
- Қызметші аудитордың бағалау үстінен жүргізілген бақылаулар³¹ жайлы берілген есебін қабылдау.

119. Бірнеше үшінші тараптағы бағалау көздерінің бағасын білу – өлшеу белгісіздігі жайлы пайдалы ақпаратпен қамтамасыз етуі мүмкін. Егер де бағалар шектері кең болса, өлшеу белгісіздігі ірі болып, қаржы құралы деректер мен болжамдардың әлсіз ауысуына сезгіш екендігін білдіреді. Шектер тар болса, қарама-қарсы жағдай туындайды. Бағаларды бірнеше көзден алу пайдалы болса да, 2 және 3-ші деңгей кіріктермелері бар қаржы құралдары жайлы жеткілікті және сенімді дәлел көрсетуі екіталай. Оның себептері:

- (a) Бірнеше бағалау ақпараттарының көздері сол ақпаратты бір бағалау көзінен алуы мүмкін; және
- (b) Үшінші тараптағы бағалау көзінің бағаны белгілеу үшін қолданған кіріктермелерді түсіну – қаржы құралын әділ құн иерархиясында орналастыру үшін қажет болады.

120. Кейбір жағдайларда, аудитор бағаны белгілеу үдерісін толық түсінбеуі мүмкін. Оның ішінде, сенімді бағалау үстінен бақылауды түсінбеу, немесе болжамдар мен кіріктермелерді қамтитын үлгілердің қол жетімсіз болуы. Ондай жағдайларда, аудитор ұйымның өлшенген тәуекеліне жауап ретінде жүргізген нүктелік есептеуін бағалау үшін өз нүктелік есептеуін немесе шегін белгілеу қажет.

³¹ Кейбір бағалаушы қызметтер өз клиенттеріне бағалау деректеріне бақылау мәліметтерін ашуы мүмкін. ондай хабарлаулар 3402 (ККХС), *Қызмет Ұйымындағы Бақылау Бойынша Кепілдік Есептер* сәйкес дайындалынған. ұйым басшылығы мен аудитор бұл деректерді білуге ұмтылады, себебі ол бағалау деректер дайындығын түсінуге, және олардың сенімділігін анықтауға көмек етеді.

Модельді Қолдану Арқылы Басшылық Әділ Құндылықтарды Бағалаған Кездегі Аудиторлық Қарастырулар

121. 540 ХАС 13(b) тармағындағы талап бойынша, аудитор ұйым басшылығының есептілік жуықтамасын табу үдерісін тестілеу кезінде, олардың қолданған өлшеу әдісін сол жағдайға сәйкестігін және болжамдардың қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелерінің сәйкестігін бағалауы қажет.
122. Ұйым басшылығы үшінші тараптағы бағалау көздерінің немесе өзінің бағалау әдістерін қолданған кезде, қаржы құралдарын бағалау үшін үлгілер жиі қолданылады. Әсіресе, әділ құн иерархиясындағы 2 және 3 деңгей кіріктірмелерін қолданған жағдайда. Аудит рәсімдерінің ортасын, уақытын және деңгейін анықтау кезінде, аудитор үлгіде қолданылған әдістеме, болжамдар және деректерді қолдану мүмкін. 3 деңгей кіріктірмелерін қолданатын сияқты күрделі қаржы құралдарымен жұмыс барысында, айтылғандардың үшеуі де аудиторлық дәлелдің сенімді көзі бола алады. Алайда, құнды қағазға баға беру сияқты үлгі жиі қолданылатын және қарапайым болған жағдайда, үлгіде қолданылған болжам мен деректер дәлелдің пайдалы көзі болып саналады.
123. Үлгілерді тестілеу екі жолмен жасалынады:
- (a) Аудитор ұйым басшылығының үлгісін қолданылған үлгінің орындылығы, қолданылған болжам мен деректердің сенімділігі және математикалық ұқыптылығын сынау арқыды; немесе
 - (b) Аудитор өзінің жуық есептеуін санап, ұйымның бағалауымен салыстыру.
124. Қаржы құралдарын бағалау бақыланбайтын кіріктірмелерінде негізделсе (3 деңгей кіріктірмелері), аудитор қарастыруы мүмкін мәселелерге, мысалы, басшылықтың төмендегілерді қалай қолдауы жатады:
- Қаржы құралына қатысты нарық қатысушыларының анықтамалары мен сипаттамалары.
 - Бастапқы анықтау кезіндегі бақыланбайтын кіріктірмелердің есептелу жолы.
 - Өз болжамдарын нарыққа қатысушылардың болжамдарын көрсететіндей қылу мақсатымен енгізілген өзгерістер.
 - Сол жағдайдағы кіріктірме жайлы ең сенімді ақпараттың қолдану не қоланбауы.
 - Мүмкін болған жағдайларда, болжамдардың салыстырмалы транзакцияларын есепке алуы.

- Бақыланбайтын кіріктірмелер қолданған жағдайдағы үлгілердің сезгіштік анализы және өлшеу белгісіздігін есептеудің өзгеру не өзгермеуі.
125. Сонымен қатар, аудитордың салалық білімі, нарықтық тенденциялар туралы білімі, басқа ұйымдардың бағалауын түсінуі (құпиялылықты ескере отырып) және басқа да тиісті баға көрсеткіштері аудитордың бағалауды тексеруіне және бағалаудың жалпыға сәйкес болатын-келмейтіндігін ескертеді. Егер бағалау шамадан тыс агрессивті немесе консервативті болып көрінсе, бұл басқарудың ықтимал бұрмалануының индикаторы болуы мүмкін.
 126. Бақыланатын сыртқы дәлелдер аз болған жағдайда, өкілеттік берілген тұлғалардың қатыстығын анықтау – ұйым басшылығының бағалау субъективтілігі мен сол бағалауды қолдау үшін қолданылған дәлелдерді түсіну үшін өте маңызды. Ондай жағдайларда, аудитор ұйым басшылығы және өкілеттік берілген тұлғалардың пайда болған мәселелер мен құжаттамаларды қайта қарастыру мен талқылауын бағалауы қажет.
 127. Нарықтар белсенсіз немесе кіріктірмелер бақыланбайтын болған жағдайда, ұйым басшылығының бағалаулары субъективті болуы мүмкін. Ал бұл оның сенімсіз болуына алып келеді. Ондай жағдайларда, аудитор үлгілерді келесі жолдармен тестілеуі мүмкін: субъекті қолданған бақылауларды тестілеу, үлгінің құрылымы мен жұмысын бағалау, үлгідегі болжамдар мен деректерді тестілеу және оның өнімін аудитор жасаған нүктелің есептеу немесе шекке, әлде үшінші тараптағы бағалау әдістеріне салыстыру³².
 128. Ұйымның бағалау әдістемесінде³³ қолданылған кіріктірмелерді, мысалы әділ құн иерархисында реттелген кіріктірмелерді, тестілеу кезінде, аудитор қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелерінің талап ететін ашып көрсетулерді қолдау үшін дәлелдер жинауы мүмкін. Мысалы, ұйымның бағалау әдісінде (1 деңгей, 2 деңгей және 3 деңгей кіріктірмелері) кіріктірмелердің қолданылуын бағалау үшін маңызды рәсімдер, және ұйымның сезгіштік талдауы аудитордың ашып көрсетулердің әділ құндға сәйкестігін бақылауы.

³² 540 ХАС, 13 (d) тармақ қйым басшылығының нүктелі есептеуін бағалау үшін аудитордың шектер қолдану талаптарын сипаттайды. Аудитор қолданған үшінші тараптар құрастырған бағалау әдістері кей кезде аудитор маманының жұмысы болып есептеліп, 620 ХАС талаптарына жүгінуі мүмкін.

³³ Мысалы, 540 ХАС 15 тармағындағы ұйым басшылығының маңызды тәуекелге сәйкес болжамдарын бағалау талаптарымен таңысыңыз.

Басшылық Қолданатын Болжамдардың Ақылға Қонымды
Екендігін Бағалау

129. Егер де болжамның өзгеруі қаржы құралының³⁴ өлшеміне әсер ететін болса, бұл үлгіде қолданған болжам орынды (есті) болып саналады. Ұйым басшылығы сезгіштік анализі арқылы басқа болжамдар мен нәтижелерді қарастыруы мүмкін. Болжамдардың өлшеу белгісіздігіне әсер етуіне қатысты субъективтілік деңгейінен, аудитор маңызды тәуекел бар деп қорытындылау мүмкін. Мысалы, 3 деңгей кіріктірмелері жағдайында.

130. Ұйым басшылығы қолданған болжамдарды тестілеу, оның ішінде үлгілерге кіріктіріме ретінде қолданылған аудит рәсімдері келесі бағалауларды қосуы мүмкін:

- Ұйым басшылығы нарық кіріктірмелерін болжамдар дамытуына қолдануы және қалай қолдануы. Әдетте, бақыланатын кіріктірмелерді мүмкінінше көп және бақыланбайтын кіріктірмелерді аз қолданады;
- Болжамдардың бақыланатын нарық жағдайларына сәйкестілігі, және қаржылық актив немесе міндеттеменің сипаттамалары;
- Нарыққа қатысушы болжамдарының орындылығы мен сенімділігі, және ұйым басшылығы бірнеше нарық болжамдарынан біреуін таңдау жолы; және
- Сезгіштік анализдарының көрсетулері бойынша, болжамдардың әлсіз ауысуынан бағалаулардың бірталай өзгерістер көрсетуі.

Ұйым басшылығы қолданатын болжамдарды бағалау жайлы талқылаулармен танысу үшін, 540 ХАС, А77-А83 тармақтарын оқыңыз.

131. Аудитор болашақ жайлы пікірдерді талқылаулары сол пікір айтылған кездегі ақпаратқа негізделеді. Одан кейін болған әрекеттер бұрын айтылған пікірлерге сәйкес болмауы мүмкін.

132. Кейбір жағдайларда дисконтталған мөлшерлеме дисконтталған мөлшерлеме әрбір болжамды түзетудің орнына, бағалаудағы белгісіздіктерді ескере отырып түзетілуі мүмкін. Мұндай жағдайларда, аудитордың процедуралары дисконттау мөлшерлемесіне назар аударуы мүмкін, дисконтталған ставкаларды салыстыру үшін ұқсас бағалы қағаздар бойынша бақыланатын сауда-саттықты қарау немесе дисконттау мөлшерлемесін есептеу үшін тәуелсіз модель жасау және басшылық қолданғанмен салыстыру.

³⁴ 540 ХАС, А107 тармақ

Ұйым Басшылықтың Сарапшысын Пайдаланған Кездегі Аудиторлық Мәселелер

133. I Бөлімде айтылғандай, ұйым басшылығы құнды қағаздардың бірнешеуін немесе барлығын бағалау үшін арнайы маман қолдануы мүмкін. Олар делдал, инвестициялық банкир, бағалау қызметтері немесе басқа да кәсіби бағалау фирмалар.
134. 540 ХАС, 8 тармағында, ұйым басшылығы шақырған маманның дәлелдерін бағалау талаптарын қамтиды. Аудитордың маманның жұмысына қатысты рәсімдерінің деңгейі, сол маман жұмысының ұйым үшін маңыздылығына байланысты болады. Маманның жұмысын бағалау алынған бағалардың жеткілікті аудиттық дәлелдер беру не бермеуін анықтауда жәрдемдеседі. Аудитор жүргізетін рәсімдер мысалдары:
- Менеджмент сарапшысының құзыреттілігін, мүмкіндіктері мен объективтілігін бағалау, мысалы: олардың ұйыммен қарым-қатынасы; олардың беделі мен нарықтағы орны; олардың аспаптардың белгілі бір түрлерімен жұмыс тәжірибесі; және бағалауға қолданылатын қаржылық есептіліктің тиісті жүйесін түсіну;
 - Ұйым басшылығы маманының жұмысы жайлы түсінік алу. Мысалы: бағалау әдісінің орындылығын тексеру және бағалау әдістеріндегі басты нарық айнымалылары мен болжамдары;
 - Сол сарапшының жұмысының орындылығын аудиторлық дәлел ретінде бағалау. Осы сәтте жеке қаржы құралы деңгейіндегі сарапшының жұмысының орындылығына назар аударылады. Сәйкес құралдардың үлгісі үшін әр түрлі деректер мен болжамдарды қолдана отырып, бағалауды дербес әзірлеу орынды болуы мүмкін (нүктелік бағалауды немесе диапазонды әзірлеу туралы 136-137-тармақтарды қараңыз), содан кейін бұл бағалауды менеджмент сарапшысымен салыстырыңыз; және
 - Басқа рәсімдерге жатуы мүмкін:
 - Болжамдарды басқа модельде алу үшін әр түрлі болжамдарды модельдеу, содан кейін осы болжамдардың негізділігін ескеру.
 - Ұйым басшылығының жуықт есептеулері мен аудитордың нүктелік есептеулерін салыстырып, басшылықтың есептеулерінің тым жоғары не төмендігін анықтау.
135. Ұйым басшылығына қаржы құралын бағалау барысында, маманның болжамдары қолданылуы мүмкін. Ондай болжамдар ұйым басшылығымен қолданылғанда, аудитор оларды басқа болжамдар секілді қарастыруы қажет.

Аудиторлық Нүктелік Есептеуді Немесе Аудиторлық Шектеуді Дамыту

136. Аудитор бағалау әдісін дамытып, сол бағалауда қолданылған кіріктірмелер мен болжамдарды, ұйым басшылығының бағалауының орындылығын тексеру мақсатымен жүргізілген, шектеуді дамыту үшін өзгертуі мүмкін. Осы ХАТЕ-нің 106-135 тармақтары пікірлік бағалау немесе шектеуді жасауда көмектесуі мүмкін. 540 ХАС³⁵ сәйкес, егер аудитор басшылықтан өзгеше жорамалдарды немесе әдістемелерді қолданса, аудитор менеджменттің болжамдары немесе әдіснамалары туралы түсінікті аудитордың ауқымында тиісті айнымалыларды ескеретінін және басшылықтың бағалауынан кез-келген елеулі айырмашылықтарды бағалау үшін жеткілікті болады. Аудиторға басшылық бағалауының ақылға қонымдылығын бағалау үшін аудитор сарапшысының жұмысын қолдану пайдалы болуы мүмкін.
137. Кейбір жағдайларда аудитор аудитордың басшылық болжамдары немесе әдіснамасы туралы түсініктеме алуға тырысуынан жеткілікті дәлелдемелер алу мүмкін емес деген қорытындыға келуі мүмкін, мысалы, үшінші тараптың баға көзі ішкі дамыған модельдер мен бағдарламалық топтаманы қолданған кезде және тиісті ақпаратқа қол жеткізбейтін жағдайда. Ондай жағдайларда, егер де аудитор басшылықтың нүктелік есептеуін бағалау үшін нүктелік есептеу және шектеу сияқты елеулі бұрмалануға қарсы рәсімдер жүргізе алмаса, аудитор бағалау жайлы жеткілікті дәлел жинай алмайды³⁶. 705 ХАС³⁷ аудитордың жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер ала алмауының салдарын сипаттайды.

Қаржылық құралдарды ұсыну және ашып көрсетуге қатысты процедуралар

138. Ұйым басшылығы қолданыстағы қаржылық есептілік³⁸ жүйелеріне сәйкес қаржылық есептіліктер дайындауға міндетті. Қаржылық есептілік шеңберлері көбінесе қаржылық есептілікті пайдаланушыларға ұйымның қаржы құралдары қызметінің әсерін, оның ішінде осы қаржы құралдарымен байланысты тәуекелдер мен белгісіздіктерді мәнді бағалауға мүмкіндік беру үшін қаржылық есептілікте ашылуы талап етеді. Қаржы құралдарының бағалау белгісіздігі жоғарылаған сайын, сондай-ақ әділ құн иерархиясының деңгейі әсер ететіндіктен бағалау негіздеріне қатысты ашулардың маңыздылығы артады.

³⁵ 540 ХАС, 13 (с) тармақ

³⁶ 540 ХАС, 13(d) тармақ

³⁷ 705 ХАС, *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру*

³⁸ 200 ХАС, 4 және А2 тармақтарын қараңыз

139. Қаржылық есептіліктің қаржылық есептілік жүйелеріне сәйкес екендігін көрсету үшін, басшылық айқын немесе жасырын түрде қаржылық есептіліктегі бірнеше элементті ұсыну немесе ашып көрсетуіне қатысты бекітулер жасайды. Ашып көрсету және ұсыну туралы бекітулер белгілейтіні:

- (a) Пайда болу, құқықтар және міндеттер – ашып көрсетілген әрекеттер, транзакциялар және субъекттің тағы басқа нәрселері.
- (b) Толықтылық – қаржылық есептілікке жазылу керек болған ашып көрсетулердің жазылынуы.
- (c) Класификация және анықтылық – қаржылық ақпарат ұқыпты ұсынылған және сипатталған, және ашып көрсетулер анық белгіленген.
- (d) Ұқыптылық және бағалау – қаржылық және басқа ақпарат орынды мөлшерде және әділ ашып көрсетілген.

Аудитордың аудиторлық ашып көрсетулерге қатысты рәсімдері осы бекітулерді есепке ала құрастырылған.

Қаржы Құралдарын Ұсыну Және Ашып Көрсетуге Қатысты Рәсімдер

140. Қаржы құралдарын ұсыну және ашып көрсетуге қатысты жағдайларда, аса қаты көңіл бөлінетін салалар:

- Қаржылық есептілік жүйелері, әдетте, жуық есептеулерге және қатысты тәуекелдер мен белгісіздіктерге қатысты қосымша ашып көрсетулерді актив, міндеттеме, кіріс пен тұтынуларды түсіндіруді қолдауды талап етуі мүмкін. Аудитор тәуекелдерге және сезгіштік анализіне қатысты ашып көрсетулерге көңіл бөлуі қажет. Бақылауларды тестілеу және тәуекелдерді есептеу барысында алынған ақпарат – қаржылық есептіліктегі ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелеріне сай екендігін дәлелдеуі мүмкін. Мысалы, келесілер туралы:
 - Ұйымның қаржы құралдарын қолданудағы мақсаттары мен стратегиясы. Оның ішінде, ұйымның қабылданған есептілік ережелері;
 - Ұйымның қаржы құралдарына қатысты тәуекелдерін басқаруға арналған бақылау жүйесі; және
 - Қаржы құралдарына қатысты тәуекелдер мен белгісіздіктер.
- Ақпарат тәуекелдер жүйелері секілді дәстүрлі емес қаржылық есептілік жүйелерінен келуі мүмкін. Ашып көрсетулерге қатысты өлшенген тәуекелдерге жауап ретінде аудитордың қолдана алатын рәсімдері келесі тестілеулерді қосады:

- Ашып көрсетілген ақпаратты алу үдерісі; және
- Ашып көрсетулерді дайындау барысындағы деректерді бақылаудың нәтижелілігі.
- Маңызды тәуекелі бар қаржы құралдарында³⁹, ашып көрсетулері қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелеріне сай болған жағдайларда да, аудитор, пайда болған жағдайда, өлшеу белгісіздігінің ашып көрсетуі сәйкес еместігін жариялауы мүмкін. Сәйкесінше, қаржы құралдары әділ құнға ие болмауы мүмкін. 705 ХАС аудитор қаржылық есептіктегі ашып көрсетулер қате немесе бұрмаланған жағдайда, аудитор әрекеттеріне қажетті сипаттамалар береді.
- Аудиторлар ашып көрсетулердің толық және түсінікті екендігіне де назар аудара алады, мысалы, барлық тиісті ақпарат қаржылық есептілікке (немесе оған ілеспе есептерге) енгізілуі мүмкін, бірақ олар қаржылық есептіліктің пайдаланушыларына түсініктеме алуға мүмкіндік беру үшін жеткіліксіз жинақталуы мүмкін. жағдай немесе қаржылық есептілікте жазылған сомаларға контекст беру үшін жеткілікті сапалы ақпарат жеткіліксіз болуы мүмкін. Мысалы, ұйым сезімталдықты талдау туралы ақпаратты енгізгеннің өзінде де, бағалау өзгеруіне байланысты туындауы мүмкін тәуекелдер мен белгісіздіктерді, қарыздық міндеттемелерге мүмкін болатын әсерлерді, кепілдікке қойылатын талаптарды және ұйымның өтімділігін толығымен сипаттамауы мүмкін. 260 ХАС⁴⁰ басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қарым-қатынас туралы талаптар мен басшылықты, соның ішінде аудитордың есеп саясаты, бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілікті ашып көрсетуді қоса алғанда, бухгалтерлік есеп практикасының маңызды сапалық аспектілері туралы пікірлерін қамтиды.

141. Ұсынудың орындылығын талқылау. Мысалы, қысқа және ұзақ уақытты классификацияларда, қаржы құралын маңызды тестілеуі аудитордың ұсыну және ашып көрсетулерді бағалауына қатыстылығы.

Осыған Қатысты Басқа Аудиттік Қарастырулар

Жазбаша Ұсынымдар

142. 540 ХАС аудиторды ұйым басшылығынан және, керек кезде, өкілеттік берілген тұлғалардан бухгалтерлі жуық есептеулер жасауда қолданған болжамдарға сенімді екені жайлы жазбаша сипаттама алады

³⁹ 540 ХАС, 20 тармақ аудитордан жуық есептеу есептілігіне қатысты ашып көрсетулерге қатысты рәсімдер қолдануды талап етеді.

⁴⁰ 260 ХАС, *Басқару Өкілеттігіне Ие Тұлғалармен Қарым Қатынас*

міндеттейді⁴¹. 580 ХАС⁴² егер талап етілген ұсыныстардан басқа, аудитор қаржылық есептілікке қатысты басқа аудиторлық дәлелдемелерді немесе қаржылық есептіліктегі бір немесе бірнеше нақты мәлімдемелерді қолдау үшін бір немесе бірнеше жазбаша ұсыныстар алу қажет деп анықтаса, аудитор талап етуі керек. осындай басқа жазбаша ұсыныстар. Қаржы құралдары бойынша қызметтің көлемі мен күрделілік дәрежесіне байланысты, қаржы құралдары туралы алынған басқа дәлелдемелерді растайтын жазбаша ұсыныстар мыналарды қамтуы мүмкін:

- Ұйым басшылығының қаржы құралдарына қатысты мақсаттары. Мысалы, оларды хеджинг немесе актив/міндеттеме басқару немесе инвестициялық мақсаттарында қолдану;
- Қаржы құралының ұсынуының орындылығы жайлы сипаттама. Мысалы, қаржы құрал транзакциясын сату немесе қаржылық транзакция ретінде жазу;
- Қаржы құралдарына қатысты қаржылық есептілік ашып көрсетулер жайлы сипаттамалар. Мысалы:
 - Қаржы құралдарының барлығы көрсетілген жазба; және
 - Барлық анықталған кіріктіріме деривативтер;
- Транзакциялардың барлығы қол жетімді қашықтықта және нарық кұнында жүргізілуі;
- Транзакциялар шарттары;
- Қаржы құралдарын бағалауларының орындылығы;
- Қаржы құралдарына қатысты шеттегі келісімдердің бар не жоқ болуы;
- Ұйымның қандай да бір жазбаша нұсқаларға енгізілгендігі;
- Ұйым басшылығының белгілі әрекеттерге ынталығы мен қабілеттілігі⁴³; және
- Кейінгі оқиғалар әсерінен қаржылық есептіліктегі бағалаулар мен

⁴¹ 540 ХАС, 22 тармағы, 580 ХАС 4 тармағы, *Жазбаша Ұсынымдар*, басшылықтың жазбаша ұсыныстары олар айналысатын кез келген мәселе бойынша өз бетінше жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсынбайтындығын айтады. Егер аудитор өзгеше түрде тиісті тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмаса, бұл аудиторлық есеп беру үшін әсер етуі мүмкін аудиттің шеңберінде шектеу болуы мүмкін. (705 ХАС, *Тәуелсіз Аудитор Есебіндегі Пікірді Түрлендіру, қараңыз*).

⁴² 580 ХАС, 13 тармақ

⁴³ 540 ХАС, А80 тармағы сол жағдайларда орынды болатын қатысты мысалдар келтірілген.

ашып көрсетулерге өзгерістер енгізудің керектігі.

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалар Және Басқалармен Қарым-Қатынас

143. Қаржы құралдарын бағалауымен байланысты белгісіздіктер себебінен қаржы есептілігіне бағытталған кез келген маңызды тәуекел басшылық көңілінен шығатын болады. Аудитор әділ құн өлшеулерінде қолданылған маңызды болжамдардың ортасы мен салдарын, болжам дамытуына аралас субъективтілік деңгейі және әділ құн бойынша бағаланған заттардың қаржылық есептілікке салыстырмалы материалдығы. Оған қоса, қаржы құралдарына кіру және кейінгі өлшеу үдерістері үстінен бақылаулар өкілеттелік берілген тұлғалар мен арақатынасқа итермелейтін себептер болып табылады.
144. 260 ХАС қаржы құралдарын аудиттау барысында аудитордың өкілеттік берілген тұлғалармен арақатынас үшін жауапкершілігі жайлы әңгіме қозғайды. Қаржы құралдарына қатысты, өкілеттік берілген тұлғалармен байланысқа шығу себептері:
- Ұйым басшылығының қаржы құрал әрекеттері немесе сол әрекеттерге қатысты тәуекелдердің ортасы мен деңгейін түсінбеуі;
 - Аудитор жұмыс кезінде анықтаған қаржы құралдар әрекеттеріне қатысты ішкі бақылау мен тәуекелді басқару құрылымдары арасындағы маңызды жетіспеушіліктер;⁴⁴
 - Менеджмент немесе менеджмент сарапшысы жүргізген бағалауға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алу кезінде кездесетін маңызды қиындықтар, мысалы, егер басшылық бағалау әдістемесі, басшылықтың сарапшылары қолданатын болжамдар мен деректер туралы түсінік ала алмаса және мұндай ақпарат басшылықтың сарапшысы аудиторға ұсынды;
 - Аудитор мен ұйым басшылығының немесе ұйым басшылығының маманының бағалауға қатысты пікірлерінің сәйкес келмеуі;
 - Қаржылық есептіліктерде талап етілетін елеулі бұрмалану тәуекелі мен шалдыққыштық ашып көрсетулерінің ұйымның қаржылық есептіліктеріне әсері. Оның ішінде, қаржылық құралдарға қатысты өлшеу белгісіздіктері;

⁴⁴ 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктері Туралы Басқару Өкілеттігі Мен Басқаруға Қатысты Тұлғаларға Хабардар Беру*. ішкі бақылаудағы кемшіліктерді басшылыққа, ал ішкі бақылаудағы елеулі кемшіліктерді басқару өкілеттігіне не адамдарға жеткізу туралы талаптарды белгілейді және басшылықты ұсынады. Онда ішкі бақылаудағы кемшіліктер аудитордың 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сәйкес тәуекелдерді бағалау процедуралары кезінде немесе аудиттің кез келген басқа кезеңінде анықталуы мүмкін екендігі түсіндіріледі.

- Қаржылық есептіліктерінде таңдалған бухгалтерлік ережелер мен қаржы құралдар транзакцияларын ұсынулардың орындылығы жайлы аудитордың көзқарасы;
- Аудитордың ұйымның қаржы құралдарын қаржылық есептеу мен бухгалтерлік шараларының сапалық тұстарына көзқарасы; немесе
- Қаржы құралдарын сатып алу, сату және оларға ие болу ережелерінің түсініксіздігі. Оның ішінде, операциялық бақылаулар, қаржы құралдарын хедж ретінде құру үдерістері және шалдығушылықтарды тексеріп отыру.

Байланысқа керекті уақыт әр түрлі жағдайларға сәйкес өзгеріп отырады. Алайда, аудитор қиыншылыққа тап болған жағдайда, өкілеттік берілген тұлғалар аудиторға көмек ете алса немесе жетілдірілген пікір білдіре алса, сол тұлғалармен байланыс орнатуы дұрыс болады.

Реттеушілер Және Басқалармен Қарым-Қатынас

145. Кей жағдайларда, аудитор өкілеттік берілген тұлғалармен қоса реттеушілер мен қадағалаушылармен қаржы құралдарына қатысты тікелей байланыс орнатуға міндеттеледі⁴⁵ немесе кеңес беріледі. Аудит барысында ондай байланыстар пайда болуы мүмкін. Мысалы, кейбір құзіреттерде, банкинг реттеушілері аудиторлармен қаржы құралдар бақылауы, белсенсіз нарықтағы қаржы құралдарын бағалау мен реттеулерге сәйкестіктер жайлы ақпарат бөлісу үшін байланыс іздейді. Ондай байланыс аудиторға елеулі бұрмалану тәуекелін бағалау кезінде пайдасын тигізуі мүмкін.

⁴⁵ Мысалы, 250 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудиті Кезінде Заңдар Мен Нормативтік Актілерді Қарастыру*, аудиторлардан анықталған немесе күдікті заңдар мен ережелерге сәйкес келмегендігі туралы ұйымнан тыс тараптарға есеп беру үшін жауапкершіліктің бар-жоғын анықтауды талап етеді. Сонымен қатар, аудитордың банктік қадағалаушылармен және басқалармен қарым-қатынасына қатысты талаптар көптеген елдерде заңмен, қадағалау талабымен немесе ресми келісіммен немесе хаттамамен белгіленуі мүмкін.

Қосымша

(Сілт: Тарм. А14)

Қаржы Құралдарына Қатысты Бақылау Мысалдары

1. Келесі қосымша ірі көлемдегі қаржы құралдарымен, инвестиция немесе сауда мақсатымен, жұмыс жасайтын ұйымдардағы мүмкін болатын бақылау мысалдары мен ол туралы жалпы ақпаратпен қамтамасыз етеді. Келтірілген мысалдар түбегейлі болып табылмайды. Ұйымдар өздерінің көлемі, индустрия және қаржы құралдар транзакциялар деңгейіне қарап, әртүрлі бақылаулар орнатуы мүмкін. Саудаларды растау және клиринг палаталары жайлы ақпарат 25-26 берілген.
2. Елеулі бұрмалану тәуекелін болдырмау үшін әртүрлі бақылау деңгейлеріндегі бақылауларды екі рет өткізу қажет (мысалы, алдын алу, анықтау және тексеру).

Ұйымның Бақылау Ортасы

Қаржы Құралдарын Білікті Қолдануға Міндеттеме

3. Күрделілік деңгейлері жоғары болатын кейбір қаржы құралдар әрекеттерін субъектідегі бірнеше адам ғанатүсінуі мүмкін. Немесе ондай қаржы құралдарын күнделікті түрде бағалауға біліктілігі жететін адамдар аз болуы да мүмкін. Ондай біліктіліксіз қаржы құралдарын қолдану – елеулі бұрмалану тәуекелін арттырады.

Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалардың Қатысуы

4. Басқару Өкілеттілігіне ие тұлғалар ұйым басшылығының тәуекелге тәбетін қадағалап, қаржы құралдар әрекеттерін бақылап отырады. Ұйымның сату, сатып алу және ие болу ережелері – қаржы құралдар саласында қызмет ететін тұлғалардың біліктілігі мен тәуекелділігіне сай белгіленеді. Оған қоса, ұйым басшылығы келесі мақсатта бақылау және билеу үдерістерін қабылдау мүмкін:
 - (a) Барлық өлшеу белгісіздіктер есептеулері мен инвестициялық шешімдер жайды ақпаратты өкілеттік берілген тұлғаларға жеткізу; және
 - (b) Қаржы құралдар транзакцияларына қатысты ұйымның жалпы тәуекел тәбетін бағалау.

Ұйымдық Құылым

5. Қаржы құралдар әрекеттері орталықтандырылған және керісінше негізде жүргізілуі мүмкін. Осындай әрекеттер мен соған қатысты шешімдер басшылық апаратының ұқыпты, сенімді және дұрыс уақытты болуына

байланысты болады. Ақпаратты жинап, қорытындылау күрделілігі субъекті айналысатын бизнес түрлері мен олардың орналаусына тәуелді болып табылады. Бақылау әрекеттерінің орталықтандырылмағандығы қаржы құралдарына қатысты елеулі бұрмалану тәуекелін арттырады. Әсіресе, ұйым кеңселері әркім жерлерде, шет мемлекеттерде орналасқан жағдайда.

Өкілеттілік пен Жауапкершілік

Инвестиция және Бағалау Ережелері

6. Өкілеттік берілген тұлғалардың қаржы құралдарын сату, сатып алу және ие болу ережелерімен сәйкес жұмыс жасау – ұйым басшылығын бизнес тәуекелін анықтауға нәтижелі әдіс береді. Ол ережелер ұйымның тәуекелді басқару әрекеттердің мақсатын анықтағанда анық түсінікті болады. Және сол мақсаттарға жету үшін қолданатын хедж және инвестициялау келесілерді көрсетеді:
 - (a) Ұйым басшылығының біліктілік деңгейі;
 - (b) Ұйымның ішкі бақылау және тексеру жүйелерінің айлақорлылығы;
 - (c) Ұйымның актив/міндеттемелік құрылымы;
 - (d) Ұйымның өтімділік қалпын сақтау және шығымдарду өтеу қабілеттілігі;
 - (e) Ұйым басшылығының ойынша, мақсаттарға жетуге көмек ететін қаржы құралдар түрлері; және
 - (f) Мақсаттарға жетуге көмек ететін сол қаржы құралдарын қолдану жолдары. Мысалы, деривативтерді хеджинг немесе алыпсатарлық мақсаттарда қолдану мүмкін.
7. Басшылық ұйымның бағалау үдерістерін жүргізетін жұмысшыларға арналған ережелер белгілеп, сол ережелердің орындалуын тексеру үшін бақылау орната алады. Олар:
 - (a) Бағалауды құру үшін қолданылатын әдістемелерді жобалау және растау процестері, оның ішінде өлшеу белгісіздігінің қалай шешілетіндігі; және
 - (b) Қаржы құралдар бағалауын қолдайтын сәйкес ақпарат пен бақыланатын кіріктірмелерді көбейтуге арналған ережелер.
8. Ұсақ субъектілерде қаржы құралдармен жұмыс аз, ал жұмысшылардың біліктілігі шамалы болуы мүмкін. Алайда, қаржы құралдарына ережелер бекіту – ұйымның тәуекел тәбеті мен қаржы құралға құйылған инвестицияның мақсатын орындауын есептеуде көмек етеді.

Адами Ресурстар Бөлімінің Жұмысы Мен Ережелері

9. Басшылық алдыңғы және артқы кеңсе жұмысшыларын демалысқа міндеттеу ережесі болуы мүмкін. Ондай әрекет алаяқтықты табу мен сақтану үшін етіледі. Нақтырақ айтқанда, саудаға белсенді қатысушы тұлғалар жалған сауда жасап, транзакцияларды дұрыс жазбауы себебінен туындауы мүмкін.

Қызмет Көрсетуші Ұйымдарын Қолдану

10. Қаржы құралдарын алу және сату, транзакция жазуларын жүргізу және қаржы құралдарын бағалау мақсатында субъекті қызмет көрсетуші ұйымдарды (активтарды басқарушылар) қолдануы мүмкін. Кейбір ұйымдар қаржы құралдар есептілігін жасау кезінде осындай қызметші ұйымдарға тәуелді болады. Алайда, егер ұйым басшылығының қызметші ұйымның бақылаулары жайлы түсінігі болмаса, аудитор жеткілікті дәлелді іздеу кезінде ұйымның бақылауларына сенім білдіре алмайды. Ұйым басшылығы бір немесе бірнеше қызмет көрсетуші ұйымдарды қолдану кезіндегі аудитордың дәлел іздеуіне талаптарын 402 ХАС¹ сипаттайды.
11. Қызмет көрсетуші ұйымдардың қызметін қолдану – қаржы құралдарды бағалау айналасын күшейту немесе әлсіздендіруі мүмкін. Мысалы, ұйым жұмысшылары ұйымы жұмысшыларына қарағанда қаржы құралдарымен жұмыс тәжірибиесі көп және ішкі бақылауы қаталырақ болған жағдайда. Қызметші ұйымдарын қолдану міндеттердің бөлуіне де алып келеді. Алайда, қызметші көрсетуші ұйымдарындағы бақылау айналасы әлсіз болуы мүмкін.

Ұйымның Тәуекелдерге Баға Беру Үдерісі

12. Ұйымның тәуекелді бағалау үдерісі басшылықтың қаржы құралдарынан туындайтын бизнес тәуекелдерді анықтау жолын орнату үшін қолданылады. Оның ішінде: тәуекелдер маңыздылығы, олардың пайда болу ықтималдылығы және сол тәуекелдерді басқару барысында қолданылатын әрекеттер.
13. Ұйымның тәуекелді бағалау үдерісі басшылықтың басқаратын тәуекелді қалай талқылайтының негіздейді. Тәуекелге баға беру келесі мақсаттармен орындалады:
 - (а) Басшылық субъекті оған кірмей тұрып, қаржы құралының бөлінбес тәуекелін анықтай алуы. Оның ішінде, транзакцияға кіру мақсаты мен оның құрылымын түсінетіне көз жеткізу (мысалы, қаржы құралдар әрекеттерінің экономикалық және бизнес мақсаттары);

¹ 402 ХАС, *Қызмет Көрсетуші Ұйымдардың Қызметін Пайдаланатын Ұйымдардың Аудит Мәселелері*

- (b) Басшылық қаржы құралдарға қатысты тәуекелдермен ұқыпты жұмыс жасауы;
 - (c) Басшылық ұйымның нарықтағы орнына қарап, нарық жағдайларының оның шалдыққыштықтарына әсерін түсіну;
 - (d) Ұйымның тәуекел шалдыққыштығын керекті кезде азайту немесе алмастыру үдерістеріне және беделдік тәуекелін басқару үдерістеріне ие болуы; және
 - (e) Бұл рәсімдерді (үдерістерді) қатал қадағалау мен тексеру.
14. Тәуекелдерге шалдыққыштықтарды басқару және қадағалаудың құрылымы:
- (a) Өкілеттік берілген тұлғалардың белгілеуі бойынша ұйымның тәуекелге көзқарасына сай келуі керек;
 - (b) Қаржы құралдары мен транзакциялардың әр түрлерін және олардың мүмкін болатын мақсаттарын растау деңгейін белгілеу. Рұқсат етілген құралдар мен растау деңгейлері – қаржы құралдармен жұмысқа араласатын тұлғалардың біліктілігін көрсетуі керек. Бұл басшылықтың біліктілікке талабын көрсетеді;
 - (c) Әрбір тәуекел түріне шалдыққыштықтың мүмкін болатын ең үлкен шегін белгілеуі керек. Рұқсат етілетін шалдыққыштық тәуекелдің немесе өзге тараптың түріне тәуелді өзгеруі мүмкін;
 - (d) Қаржылық тәуекел мен бақылау әрекеттерін әділ және уақытты тексеруін жүргізуі керек;
 - (e) Қаржы құралдар әрекеттерінен болған тәуекелді басқару нәтижелерін; шалдыққыштық есептіліктерін әділ және уақытты тексеруін жүргізуі керек; және
 - (f) Белгілі қаржы құралының тәуекелін бағалау жазбаларын үнемі жүргізуін бағалау керек.
15. Ұйымның қарсы алатын тәуекелдер деңгейі мен түрлері - қаржы құралдарына тікелей байланысты болады. Оның ішінде, сол құралдың күрделілігі мен қаржы құралдар транзакцияларының көлемі.

Тәуекелді Басқару Функциясы

16. Кейбір ұйымдар, мысалы, қаржы құралдар транзакциялардың ірі көлеміне ие болатын қаржылық ұйымдар заң немесе реттемелерге сәйкес, тәуекелді басқару функциясын міндетті ретте немесе өз қалауынша орнатады. Бұл функция қаржы құралдарын басқаратын тұлғалардан бөлек жүретін мәселе. Бұл функция – қаржы құралдар әрекеттерін қадағалау мен есеп беруіне жауапты. Оған өкілеттік берілген тұлғалардың белгілеген тәуекел

комитеті қосылуы мүмкін. Осы саладағы басты жауапкершіліктерге келесілер жатуы мүмкін:

- (a) Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың бекіткен тәуекел басқару ережелерін іске асыру (оның ішінде, субъекті мүмкін шалдыққыш болатын тәуекелдерін тексеру);
 - (b) Тәуекел шектері құрылымын жасау мен сол шектердің жұмыста қолданулыуын қадағалау;
 - (c) Күйзеліс сценарийлеріне дамыту және сезгіштік анализіне ашық позициялық порфтолиолар дайындау. Оның ішінде, позициялардағы әдеттен тыс қимылдар; және
 - (d) Жаңа қаржы құрал өнімдерін бақылау мен анализдеу.
17. Қаржы құралдарында залал баланста танылған қаржы құралы құнының шамасынан асып кету қаупі болуы мүмкін. Мысалы, тауардың нарықтық бағасының кенеттен құлдырауы ұйымды кепілге немесе маржа талаптарына байланысты тауарды алға жылжытуға болатын шығындарды сезінуге мәжбүр етуі мүмкін. Кейбір жағдайларда ықтимал шығындар ұйымның әрі қарай жұмыс істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы үшін жеткілікті болуы мүмкін. Кәсіпорын нарықтық тәуекелге ұшыраған қаржы құралдарына болашақ гипотетикалық әсерді бағалау үшін сезімталдықты немесе тәуекелге байланысты талдауды жүргізе алады. Алайда, тәуекелге қатысты талдау ұйымға әсер етуі мүмкін тәуекелдер дәрежесін толығымен көрсетпейді; сезімталдық пен сценарийлік талдаулар шектеулерге ұшырауы мүмкін.
18. Қаржы құралдар әрекеттерінің күрделілігі мен көлемі мен соған қатысты талаптар – ұйымның ресми тәуекелді басқару бөлімін ашуды және оның жұмысының мүмкін болатын құрылымын қарастыруына әсер етеді. Ресми тәуекелді басқару бөлімі жоқ субъектілерді, мысалы, қаржы құралдары аз немесе қарапайым субъектілерді, қаржы құралдар әрекеттерін тексеру және есептілік жүргізу міндеті бухгалтер немесе қаржы мамандарында болуы мүмкін. Кей жағдайларда бұл жалпы басшылықтың міндеті болуы мүмкін. Және оның ішіне өкілеттік берілген тұлғалар қалаған ресми тәуекелді бақылау бөлімін қосуы мүмкін.

Ұйымның Ақпараттық Жүйелері

19. Ұйымның ақпараттық жүйесінің басты мақсаты – транзакциялардың барлығын ұқыпты анықтау және жазып алу, оларды белгілеу, бағалау және қаржы құралдар тәуекелдері мен бақылаулары есептеліне алатындай ақпарат беру. Қаржы құралдар көлемі ірі субъектілерде қиындықтар болуы мүмкін. Атап айтқанда, жүйе түрлері тым көп және олардың өзара байланыспағандығы мен керекті бақылаудың жоқтығы.

20. Қаржы құралдарының кейбір түрлері еңгізулердің аса көп мөлшерін қажет етеді. Қаржы құралының күрделілігі немесе деңгейі артса, оның ақпараттық жүйесі де артуы күтіледі. Қаржы құралдарына қатысты туындайтын кейбір мәселелер:
- (a) Ұсақ ұйымдарда, әсіресе қаржы құралдарымен жұмыс тәжірибиесі аз субъектілерде, ақпараттық жүйелердің қаржы құралдар транзакцияларын қорытуға шамасы жетпеуі не дайындалбағаны. Бұл мәселе қаржы құралдар транзакцияларын қолмен жүргізуге әкеледі, яғни тәуекелді арттырады;
 - (b) Күрделі транзакциялар барысында, жүйелердің әркелкілігі және олардың арасында үздіксіз сәйкестемелер жүргізу қажеттілігі. Атап айтқанда, жүйелер арасында қалыпты байланыс жоқ және адам атқаратын жұмыстың бар болуы;
 - (c) Күрделі транзакциялар, егер олар тек аздаған адамдармен сатылатын болса, оларды негізгі өндеу жүйелерінде емес, кестелерде бағалауы немесе қауіп-қатерді басқаруы мүмкін және сол электрондық кестелер айналасындағы парольдердің физикалық және логикалық қауіпсіздігі оңай бұзылуы мүмкін;
 - (d) Жүйедегі ерекшеліктер жазулары, сыртқы растамалар мен делдар котировкалары мен жүйелер құрған кіріктірмелерді бағалау үстілерінен қадағалудың жетіспеуі;
 - (e) Қаржы құралдарын бағалау жүйелеріндегі негізгі кірістерді бақылау мен бағалаудағы қиындықтар, әсіресе бұл жүйелерді фронт-офис немесе үшінші тарап қызметтері жеткізушілері ретінде белгілі трейдерлер тобы жүргізетін болса және / немесе қарастырылып отырған операциялар әдеттегі емес болса немесе жіңішке сауда;
 - (f) Транзакцияларды бастапқы және үнемі негізде өндеуде қолданылған күрделі жүйелердің құрылымы мен бағытталуын бағалай алмау;
 - (g) Тіркелген үлгілер аудитын сақтап тұру және сол үлгілерге тыс тұлғалардың әсері мен өзгертулерінен сақтайтын бақылау мен рұқсат, жеке үлгілердің өзгеруі мен қалыпты сақтау кітапханасының басшылық тарапынан жүргізілмеу мүмкіндігі;
 - (h) Бақылау мен тәуекелді басқару жүйелерінде мүмкін талап етілетін үйлесімсіз инвестициялау мүмкіндігі. Ондай жағдайда ұйым қаржы құралдар транзакцияларының шектеулі мөлшерін ғана қолданады. Сонымен қатар, ұйым басшылығы таныс емес транзакциялардың өнімін түсінбеуі мүмкіндігі;

- (i) Үшінші тараптағы жүйелеріне қойылатын талап мүмкіндігі. Мысалы, қызмет көрсетуші ұйымнан қаржы құралдар транзакцияларын есептілігі немесе тәуекел басқаруын өткізу мен қорытындылау. Сонымен қатар, сол қызметшілердің жұмыстарын қадағалау мен сынау; және
 - (j) Ұйым басшылығы қаржы құралдар транзакцияларымен жұмыс кезінде электрондық сауда қолданған жағдайдағы қосымша күзет пен бақылау.
21. Қаржылық есептіліктеріндегі сандық ашып көрсетулер үшін маңызды ақпарат көзі болып табылатын қаржылық есеп беру қызметтеріне қатысты ақпарат жүйелері. Алайда, ұйымдар ішкі есеп беру және сапалық ашып көрсетелердегі ақпаратты қорыту үшін қаржылық емес жүйені дамытып, қолдануы мүмкін. Мысалы, тәуекел мен белгісіздік немесе сезгіштік анализдерге қатысты жағдайларда.

Ұйымның Бақылау Әрекеттері

22. Қаржы құралдар транзакцияларын бақылау әрекеттері субъектіні қойылған мақсаттан шегіндіретін мәселелерді анықтап, шешу үшін жүргізіледі. Ол мақсаттар операциялық, қаржылық есеп беру және сәйкестілік болуы мүмкін. Қаржы құралдар транзакцияларын бақылау әрекеттері оның көлемі мен күрделілігіне қарап құрастырылады. Сонымен қатар, оның ішіне орынды қуаттау үдерісі, орынды жұмыс бөлінісі мен басқа ережелер мен үдерістердің ұйым қойған мақсаттарға сай болуын қадағалайды. Блок-тәсім ұйымның бақылауының қуатты және әлсіз жақтарын анықтауында көмек етеді. Бұл ХАТЕ өзінің назарын толықтық, ұқыптылық пен бар болу, бағалау және ұсыну мен ашып көрсету әрекеттеріне аударады.

Бекіту

23. Уәкілдік қаржы есептілігіне тура және жанамалап әсер етуі мүмкін. Мысалы, транзакция субъекті ережелерінен өзге ережелерге сәйкес өткізілсе де, ол ұқыпты жазылып, есептелуі мүмкін. Алайда, бекітілмеген транзакциялар ұйымның тәуекелдігін көбейтуі мүмкін. Нәтижесінде, транзакция ішкі бақылаудан тыс жүргізілген себептен елеулі бұрмалану тәуекелі де артады. Бұл тәуекелді жоқ қылу үшін ұйым басшылығы белгілі транзакцияларды белгілі тұлғалар ғана жасай алатындай нақты ережелер орнатып, сол ережелердің орындалуын артқы кеңсе арқылы қадағалайды. Мысалы, шамадан тыс ірі көлемдегі шығын мен кірістерді бақылау - үдерістер ұйымның ережелері бойынша атқарылуын тексеруде көмек етеді. Оның ішінде, жаңа транзакция түрлерін бекіту мен алаяқтық болу не болмауын тексеру.

24. Ұйымның мәмілені бастамалау жазбаларының функциясы – қаржы құралдарының ортасы мен мақсатын анықтау және қаржы құрал келісімдерінде туындайтын құқып пен міндеттемелерді анықтау. Оның ішіне келісімдердің орындалуы да кіреді. Шартты мөлшер сияқты жалпы қаржы ақпараттарына қосымша кемінде келесілер қолданылады:
- (a) Саудагер тұлғасы;
 - (b) Транзакция жазбаларын жүргізуші адамның тұлғасы (саудагер болмаса), транзакцияның басталу мерзімі (күні мен уақыты да есептеледі), және сол транзакция ұйымның ақпарат жүйелеріне жазылу жолы; және
 - (c) Транзакцияның сипаты мен мақсаты. Оның ішінде, коммерциялық ашып көрсетуіне хеджтеуге көзделу не көзделмеуі.

Еңбек Бөлінісі

25. Еңбек бөлінісі мен қызметкерлерді қадағалау өте маңызды бақылау әрекеттері болып саналады. Әсіресе, қаржы құралдарымен жұмыс барысында үлкен рөлге ие болады. Қаржы құрал әрекеттері бірнеше функцияларға бөлінуі мүмкін, олар:
- (a) Транзакцияны өткізу (сауда). Қаржы құрал әрекеттерінің көлемі ірі ұйымдарда бұл алдыңғы кеңседе орындалуы мүмкін;
 - (b) Ақшалай төлемдерді бастау мен төлем түбіртектерін қабылдау;
 - (c) Сауда растамаларын жөнелту және, бар болған жағдайда, субъекті мен өзге тарап жазбаларының айырмашылықтарын талқылап, шешу;
 - (d) Транзакциялардың барлығын қаржылық жазбаларға дәл түсіру;
 - (e) Тәуекел шектерін қадағалау. Қаржы құрал транзакцияларының көлемі ірі ұйымдарда, бұл рәсімді тәуекелді басқарушылар өткізеді; және
 - (f) Қаржы құралдарын бағалау және позицияларды қадағалау.
26. Көптеген ұйымдар міндеттерді келесідей бөледі: қаржы құралдар инвестициялар, қаржы құралдарын бағалау, қаржы құралдар есептесуін жүргізу және қаржы құралдар жазбасын/есептілігін жүргізушілер.
27. Ұйымның көлемі аз болғандықтан, міндеттер бөлінісі жоқ жағдайларда, ұйым басшылығы мен өкілеттік берілген тұлғалардың қаржы құрал әрекеттерін қадағалуы маңызды болады.
28. Кейбір ұйымдардың ішкі бақылауының ерекшелігі – бағаларды тәуелсіз тексеру (БТТ) қызметінің болуы. Бұл бөлім қаржы құрал бағаларын түрлі дерек, ақпарат және әдістемелерді қолданып тексереді. БТТ-ның

көмегімен ұйымның басқа бөлімінде белгіленген бағаға әділ көзқараспен қарауға болады.

29. Әдетте, ережелерді бекіту мен олардың сақталуына орта және артқы кеңселер жауапты болады. Қаржы құралдарын жиірек қолданатын ұйымдар сол қаржы құралдар портфолисын бағалауды күн сайын жүргізіп, жеке қаржы құралының шығын немесе кіріске жақындығын бағаның орындылығымен бірге тексереді.

Толықтық, Ұқыптылық Және Бар Болу

30. Ұйым жазбалары мен сыртқы банк және депозитарийлердің жазбаларын өзара салыстыру сол ұйымның транзакциялары дұрыс жазылғанын тексеруде көмектеседі. Міндеттерді транзакцияларды жүргізушілер мен оларды салыстырушылар арасында бөлу өте маңызды болып саналады. Оның себебі - салыстыру мен оны растау рәсімі аса үлкен назарды талап етеді.
31. Кейбір бақылау рәсімдері трейдерлерден күрделі қаржы құралдарындағы ерекшеліктерді тексеруді талап етеді. Оның мысалы – кіріктіріме деривативтер. Ондай жағдайда, транзакцияларды басты мезетінен бастап тексеретін бөлек функция болуы мүмкін (өнімді бақылау тобы деген атпен де кездеседі). Бұл функция есептілік ережелер шығарушы тобымен, транзакциялар дұрыс жазылғанын тексеру үшін, бірге орындалады. Арнайы өнімді бақылау тобы жоқ, ұсақ ұйымдар қаржы құралдар келісімдеріне қатысты үдеріске ие болады. Ол үдерістің мақсаты – күрделі қаржы құралдарын бастапқы мезетте, қолданыстағы қаржылық есептілік жүйелеріне сай есептелгенін тексеру.

Бақылауларды Тексеру

32. Ұйымның бақылауларын тексеру – қаржы құралдар транзакциялар және бағалауларындағы мүмкін болатын қателерді тауып, шешу жұмысын атқарады. Субъектіде қаржы құралдар әрекеттерінің керекті тексеру жүргізілуі өте маңызды. Оның ішіне кіретіндер:
- (a) Барлық бақылаулар тексеруден өтуі. Мысалы, сыртқы баға және ішкі баға көздерінің айырмашылығы, және салыстырмалы өнімдер саны сияқтылар тексеруден өтуі;
 - (b) Мықты ақпараттық жүйе бақылау жүйесінің керектігі, және сол жүйелердің жұмысын тексеру;және
 - (c) Өргүрлі жүйелер мен үдерістерден пайда болған ақпараттың дұрыс біріктірілу. Мысалы, нәтиже бас бухгалтерлік кітапта нақты көрсетілмесе, бағалау үдерісінің пайдасы шамалы болып қалады.

33. Ірі ұйымдарда күрделі компьютерлік ақпарат жүйелері қаржы құрал әрекеттерін жалпы бақылап тұрады, және төлемдердің қажет болған кезде жасалуын қадағалайды. Одан да күрделі компьютер жүйелері ақша қимылдарын бақылау мақсатымен клирингтік шоттарға автоматты енгізулер жасайды. Сонымен қатар, қаржы құралдар әрекеттері ұйымның жазбаларында дұрыс көрсетілгенін қадағалау мақсатымен сол жұмыс үстінен бақылау орнатылған. Егер де қаржы құралдары бекітілген шектерде қолданылмаса немесе өзге тарапқа бекітілген шектерден тыс шықса, компьютер жүйелері субъектіге төтенше жағдай жайлы хабар жіберетіндей қылып құрастырылған. Алайда, күрделі компьютер жүйесі де қаржы құрал транзакциясының жазылуының толықтығына толықтай кепіл болмайды. Сәйкесінше, ұйым басшылығы сол транзакциялардың барлығы толығымен жазылуына сенімді болу үшін қосымша рәсімдер орнатады.

540 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АУДИТ СТАНДАРТЫ (ҚАЙТА ҚАРАСТЫРЫЛҒАН)

БУХГАЛТЕРЛІК БАҒАЛАУ АУДИТІ ЖӘНЕ ТИІСТІ АШЫП КӨРСЕТУЛЕР

(Қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты 2019 жылдың 15 желтоқсанынан немесе сол күннен кейін басталатын кезеңдерде күшіне енеді)

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	
Бұл ХАС ауқымы	1
Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты	2–3
Бұл ХАС Негізгі Тұжырымдары	4–9
Күшіне ену күні	10
Мақсаты	11
Анықтамалары	12
Талаптары	
Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Өрекеттер	13–15
Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау	16–17
Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Жауаптар	18–30
Бухгалтерлік Бағалауға қатысты Ашып Көрсетулер	31
Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері	32
Орындалған Аудиторлық Рәсімдер Негізінде Жалпы Бағалау.....	33–36
Жазбаша Ұсынымдар	37
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен, Басшылықпен Немесе Басқа Тиісті Тараптармен Қарым-Қатынас	38
Құжаттама	39
Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал	
Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты	A1–A7
Бұл ХАС Негізгі Тұжырымдары	A8–A13
Анықтамалары	A14–A18

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер	A19–A63
Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау	A64–A80
Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Жауаптар	A81–A132
Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері	A133–A136
Орындалған Аудиторлық Рәсімдер Негізінде Жалпы Бағалау	A137–A144
Жазбаша Ұсынымдар	A145
Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен, Басшылықпен Немесе Басқа Тиісті Тараптармен Қарым-Қатынас	A146–A148
Құжаттама	A149- A152
1 Қосымша: Ажырамас Тәуекел Факторлары	
2 Қосымша: Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас	

Бухгалтерлік Бағалау Аудиті Және Тиісті Ашып Көрсетулер 540 (Қайта қарастырылған) Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Мақсаттары Және Халықаралық Аудит Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу 200 ХАС-мен бірге оқылуы тиіс.

540 (Қайта қарастырылған) Қоғамдық Мүдделерді Бақылау Кеңесінің (ҚМБК) мақұлдауына ие болды, ол стандартты әзірлеу кезінде тиісті процесстер жүргізілді және қоғамдық мүдделер тиісті түрде ескерілді деген қорытындыға келді.

Кіріспе

Бұл ХАС ауқымы

1. Осы Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) аудитордың бухгалтерлік бағалауға және қаржылық есептілік аудитіндегі байланысты ақпаратты ашуға қатысты жауапкершіліктерін қарастырады. Нақтырақ айтқанда, оған 315 ХАС (Қайта қарастырылған)¹, 330 ХАС², 450 ХАС³, 500 ХАС⁴ және басқа да тиісті ХАС-тар бухгалтерлік бағалауға және онымен байланысты ашып көрсетулерге қатысты қалай қолданылатынын немесе кеңейтетін талаптар мен нұсқаулар кіреді. Ол сонымен қатар бухгалтерлік бағалаудың бұрмалануларын және онымен байланысты ашып көрсетулерді және басқарудың ықтимал бұрмалану көрсеткіштерін бағалау бойынша талаптар мен нұсқаулықты қамтиды.

Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты

2. Бухгалтерлік сметалар әр түрлі сипатта болады және оларды ақша сомаларын тікелей сақтау мүмкін болмаған кезде басшылық жасауы қажет. Осы ақшалай сомаларды бағалау белгісіздікке бағынады, бұл білімдегі немесе мәліметтердегі шектеулерді көрсетеді. Бұл шектеулер өзіндік субъективтілік пен өлшеу нәтижелерінің әртүрлілігін тудырады. Бухгалтерлік сметаны құру процесі басшылықтың пікірін талап ететін және бағалаудың күрделілігіне әкелуі мүмкін болжамдар мен мәліметтерді қолданатын әдісті таңдауды және қолдануды қамтиды. Осы ақшалай шамаларды өлшеуге күрделіліктің, субъективтіліктің немесе басқа тән тәуекел факторларының әсерлері олардың бұрмалануға бейімділігіне әсер етеді. (Сілт: Тарм. А1 – А6, 1 Қосымша)
3. Бұл ХАС барлық бухгалтерлік бағалауларға қатысты болғанымен, бухгалтерлік бағалаудың бағалау белгісіздікке ұшырау деңгейі айтарлықтай өзгеріп отырады. Осы ХАС талап ететін тәуекелді бағалаудың сипаты, уақыты мен ауқымы және одан әрі аудиторлық рәсімдер бағалаудағы белгісіздікке және елеулі бұрмалаушылықтың байланысты тәуекелдерін бағалауға байланысты өзгеріп отырады. Белгілі бір бухгалтерлік бағалау үшін бағалау белгісіздігі олардың сипатына байланысты өте төмен болуы мүмкін, ал оларды жасаудағы күрделілік пен субъективтілік өте төмен болуы мүмкін. Мұндай бухгалтерлік есептеулер үшін тәуекелдерді бағалау рәсімдері және осы ХАС талап ететін аудиторлық процедуралар кең болады деп күтілмейді. Бағалаудың анықсыздығы, күрделілігі немесе субъективтілігі өте жоғары болған кезде,

¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Ортасын Білу Негізінде Елеулі Бұрмаланулар Тәуекелділігін Анықтау Мен Бағалау*

² 330 ХАС, *Аудитордың Бағаланған Тәуекелдерге Жауаптары*

³ 450 ХАС, *Аудит Барысында Анықталған Бұрмалаушылықтарды Бағалау*

⁴ 500 ХАС, *Аудиттық Дәлелдеме*

мұндай рәсімдер әлдеқайда кең болады деп күтілуде. Бұл ХАС-та осы ХАС талаптарын қалай масштабтауға болатындығы туралы нұсқаулық бар. (Сілт: Тарм. А7)

Бұл ХАС Негізгі Тұжырымдары

4. Бұл ХАС бухгалтерлік бағалау үшін бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалау мақсатында тән тәуекелді бөлек бағалауды қажет етеді. Белгілі бір бухгалтерлік бағалаудың сипатына қарай, маңызды болуы мүмкін бұрмалаушылыққа деген тұжырымның бейімділігі бағалаудың белгісіздігіне, күрделілігіне, субъективтілігіне немесе басқа тәуекел факторларына және олардың арасындағы өзара байланысты әсер етуі немесе әсер етуі мүмкін. 200 ХАС⁵-та түсіндірілгендей, кейбір тәуекелдер кейбір бекітулер мен байланысты операциялар кластары, шоттардағы қалдықтар мен ашып көрсетулер үшін басқаларына қарағанда жоғары. Тиісінше, тән тәуекелді бағалау тән тәуекел факторларының бұрмалану ықтималдығына немесе шамасына әсер ету дәрежесіне байланысты және осы ХАС-та тән тәуекел спектрі деп аталатын шкала бойынша өзгереді. (Сілт: Тарм. А8– А9, А65 – А66, 1 Қосымша)
5. Бұл ХАС 315 ХАС және ХАС 330 сәйкес талаптарына сілтеме жасайды және аудитордың бухгалтерлік бағалауға қатысты бақылауға қатысты шешімдерінің маңыздылығын, соның ішінде мыналар туралы шешімдерді қоса, байланысты басшылықты ұсынады:
 - Аудитке қатысты бақылау бар, ол үшін аудитор олардың дизайнын бағалау және олардың орындалған-орындалмағандығын анықтауы қажет.
 - Тиісті басқару элементтерінің жұмыс тиімділігін тексеру.
6. Бұл ХАС сонымен бірге бухгалтерлік бағалау үшін бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалау кезінде бақылау тәуекелін бөлек бағалауды қажет етеді. Бақылау тәуекелін бағалау кезінде аудитор аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедуралары бақылаудың операциялық тиімділігіне жоспарланған тәуелділікті қарастыратындығын ескереді. Егер аудитор бақылау сынағын өткізбесе, белгілі бір тұжырымға қатысты бақылаудың тиімді жұмысы үшін аудитордың бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелін бағалауын төмендетуге болмайды.⁶ (Сілт: Тарм. А10)
7. Бұл ХАС аудитордың бұдан әрі жүргізетін аудиторлық рәсімдері (қажет болған жағдайда бақылаудың сынақтарын қоса алғанда) бір немесе бірнеше тәуекел факторларының әсерін ескере отырып, бекіту деңгейінде маңызды

⁵ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Мақсаттары Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу*, А40 тармақ

⁶ 530 ХАС, *Аудиторлық Таңдамалар*, 3 Қосымша

бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдерінің себептеріне жауап беруі керек екенін атап көрсетеді. және аудитордың бақылау тәуекелін бағалауы.

8. Бухгалтерлік бағалауға қатысты кәсіби скептицизмді жүзеге асыруға аудитордың тәуекелге тән факторларды ескеруі әсер етеді және оның маңыздылығы бухгалтерлік есептеулер бағалаудың үлкен дәрежелік белгісіздікке ұшыраған кезде немесе күрделілігі, субъективтілігі немесе басқалары әсер еткенде жоғарылайды. тән тәуекел факторлары. Сол сияқты, кәсіби скептицизмді қолдану басшылықтың алдауына немесе алаяқтыққа байланысты бұрмалаушылыққа үлкен сезімталдық болған кезде де маңызды. (Сілт: Тарм. А11)
9. Бұл ХАС аудитордан орындалған аудиторлық процедуралар мен алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, бухгалтерлік есеп бағалары мен байланысты ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды⁷ немесе бұрмаланған болып табылғандығын бағалауды талап етеді. Осы ХАС мақсаттары үшін қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде ақылға қонымды, қолданылатын қаржылық есептіліктің тиісті талаптарының тиісті түрде қолданылғанын білдіреді, соның ішінде: (Сілт: Тарм. А12-А13, А139-А144)
 - Бухгалтерлік сметаның сипаты мен субъектінің фактілері мен жағдайларын ескере отырып, әдісті, болжамдар мен деректерді таңдауды қоса есептік сметаны жасау;
 - Басшылықтың балдық бағасын таңдау; және
 - Бухгалтерлік бағалау туралы ақпарат, оның ішінде бухгалтерлік бағалаудың қалай жасалғаны және бағалау белгісіздігінің сипаты, дәрежесі мен көздерін түсіндіретін ақпарат.

Күшіне ену күні

10. Бұл ХАС 2019 жылғы 15 желтоқсаннан бастап және осы күннен кейінгі кезеңдегі қаржылық есептілік аудиттеріне қатысты күшіне енеді.

Мақсаты

11. Аудитордың мақсаты - қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік бағалау мен онымен байланысты ашып көрсетулердің қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде ақылға қонымды екендігі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу.

⁷ Сондай-ақ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Пікір Қалыптастыру Және Қаржылық Есептілік Туралы Есеп*, 13 (с) тармағын қараңыз.

Анықтамалары

12. ХАС мақсаттары үшін келесі терминдер төменде келтірілген мағыналарға ие:
- (a) Бухгалтерлік бағалау – Қолданыстағы қаржылық есептіліктің талаптарына сәйкес өлшеу белгісіздікке ұшырайтын ақша сомасы. (Сілт: Тарм. А14)
 - (b) Аудитордың ұпай сметасы немесе аудитордың диапазоны - Аудитор басшылықтың ұпай сметасын бағалау кезінде әзірлеген сәйкесінше сома немесе сомалар диапазоны. (Сілт: Тарм. А15)
 - (c) Белгісіздікті бағалау – Өлшеу кезінде нақты дәлдіктің болмауына сезімталдық. (Сілт: Тарм. А16, 1 Қосымша)
 - (d) Басшылықтың жалған сенімі – Ақпаратты дайындауда басшылықтың бейтараптық болмауы. (Сілт: Тарм. А17)
 - (e) Басшылықтың нүктелі бағалау – Бухгалтерлік есеп ретінде қаржылық есептілікте тану немесе ашып көрсету үшін басшылық таңдаған сома.
 - (f) Бухгалтерлік бағалаудың нәтижесі - бухгалтерлік сметада қарастырылған операцияларды (оқиғаларды) немесе жағдайды (шарттарды) шешудің нәтижесінде пайда болатын нақты ақшалай сома. (Сілт: Тарм. А18)

Талаптары

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер

13. 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁸ талаптарына сәйкес ұйым мен оның ортасы, оның ішінде ішкі бақылау туралы түсінік алған кезде аудитор ұйымның бухгалтерлік есеп сметасына байланысты келесі мәселелер туралы түсінік алуы керек. Аудитордың түсінікті алу рәсімдері қаржылық есептілік пен бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау және бағалау үшін тиісті негізді қамтамасыз ету үшін қажетті деңгейде орындалуы керек. (Сілт: Тарм. А19 – А22)

Ұйым Және Оның Қоршаған Ортасы

- (a) Ұйымның қаржылық есептілікте танылуы немесе ашылуы үшін бухгалтерлік сметалардың қажеттілігін немесе өзгеруін туындатуы мүмкін операциялар мен басқа оқиғалар мен жағдайлар. (Сілт: Тарм. А23)
- (b) Бухгалтерлік бағалауға қатысты қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптары (тану критерийлерін, бағалау негіздерін,

⁸ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 3, 5-6, 9, 11-12, 15-17 және 20-21 тармақтар

сондай-ақ ұсыну мен ашуға қатысты талаптарды қоса); және олар ұйымның табиғаты мен жағдайлары және оның қоршаған ортасы жағдайында қалай қолданылады, оның ішінде операциялар мен басқа оқиғалар немесе шарттарға тән тәуекел факторлары қалай әсер етеді немесе әсер етеді. (Сілт: Тарм. А24-А25)

- (c) Ұйымның бухгалтерлік бағалауына қатысты нормативтік факторлар, оның ішінде, егер қажет болса, пруденциалдық қадағалауға қатысты нормативтік-құқықтық базалар. (Сілт: Тарм. А26)
- (d) Аудитордың жоғарыда көрсетілген 13 (a) - (c) тармақтарындағы мәселелерді түсінуіне негізделген, аудитордың ұйымның қаржылық есептілігіне қосылуын күткен бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ашылулардың сипаты. (Сілт: Тарм. А27)

Ұйымның Ішкі Бақылауы

- (e) Ұйымның бухгалтерлік есептеулерге қатысты қаржылық есептілік процесіне қатысты қадағалау мен басқарудың сипаты мен дәрежесі. (Сілт: Тарм. А28-А30).
- (f) Басшылық бухгалтерлік бағалауға байланысты мамандандырылған дағдыларға немесе білімдерге қажеттілікті қалай анықтайды және қолданады, оның ішінде менеджмент сарапшысын пайдалануға қатысты. (Сілт: Тарм. А31)
- (g) Ұйымның тәуекелді бағалау процесі бухгалтерлік бағалауға байланысты тәуекелдерді қалай анықтайды және шешеді. (Сілт: Тарм. А32 – А33)
- (h) Кәсіпорынның ақпараттық жүйесі бухгалтерлік бағалауға қатысты, оның ішінде:
 - (i) Қаржылық есептілік үшін маңызды болып табылатын және бухгалтерлік сметалар мен байланысты ашып көрсетулерге қажеттілікті немесе оларды өзгертуді тудыратын операциялар, оқиғалар мен жағдайлардың сыныптары; және (Сілт: Тарм. А34-А35)
 - (ii) Осындай бухгалтерлік бағалау және онымен байланысты ақпаратты ашу үшін басшылық:
 - a. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде, соның ішінде менеджменттің қалай жүзеге асырылатыны туралы тиісті әдістерді, болжамдарды немесе дерек көздерін және олардағы өзгерістердің қажеттілігін анықтайды: (Сілт: Тарм. А36– А37)

- i. Модельдерді қолдануды қоса, қолданылатын әдістерді таңдайды немесе жасайды және қолданады; (Сілт: Тарм. А38 – А39)
 - ii. Баламаларды қарастыруды қоса, пайдаланылатын болжамдарды таңдайды және маңызды болжамдарды анықтайды; және (Сілт: Тарм. А40-А43)
 - iii. Пайдаланылатын деректерді таңдайды; (Сілт: Тарм. А44)
- ә. Бағалаудың белгісіздік дәрежесін, соның ішінде мүмкін болатын нәтижелер диапазонын қарастыру арқылы түсінеді; және (Сілт: Тарм. А45)
 - б. Қаржылық есептілікке енгізу үшін балдық бағалауды және онымен байланысты ақпаратты таңдауды қоса алғанда, бағалаудың белгісіздігін шешеді. (Сілт: Тарм. А46-А49)
- (i) 13 (h) (ii) -тармақта сипатталғандай бухгалтерлік есептеулер жүргізу бойынша менеджмент процесіне жүргізілетін аудитке қатысты бақылау қызметі. (Сілт: Тарм. А50-А54)
 - (j) Басшылық алдыңғы бухгалтерлік бағалаудың нәтижелерін (нәтижелерін) қалай қарастырады және осы шолудың нәтижелеріне қалай жауап береді.
14. Аудитор алдыңғы кезеңдегі бухгалтерлік бағалаудың нәтижелерін немесе қажет болған жағдайда оларды кейінгі қайта бағалауды ағымдағы кезеңдегі елеулі бұрмаланулардың тәуекелдерін анықтауға және бағалауға көмектесу үшін қарайды. Аудитор сол шолудың сипаты мен көлемін анықтауда бухгалтерлік бағалаудың сипаттамаларын ескеруі керек. Шолу өткен кезеңдегі бухгалтерлік есептеулерге жасалған кезде қол жетімді ақпарат негізінде орынды болған үкімдерді күмәндандыруға арналмаған. (Сілт: Тарм. А55-А60)
15. Бухгалтерлік бағалауға қатысты аудитор келісім тобы тәуекелдерді бағалау процедураларын орындау үшін, маңызды бұрмаланулардың тәуекелдерін анықтау және бағалау үшін, осы тәуекелдерге жауап беру үшін аудиторлық рәсімдерді құрастыру және орындау үшін арнайы дағдыларды немесе білімді қажет ететіндігін анықтайды. алынған аудиторлық дәлелдемелерді бағалау. (Сілт: Тарм. А61 – А63)

Елеулі Бұрмаланудың Тәуекелін Анықтау Және Бағалау

16. Бухгалтерлік бағалауға қатысты мәліметтерді бұрмалау тәуекелдерін анықтау және бағалау кезінде 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹ талаптарына сәйкес бекіту деңгейіндегі байланысты ашып көрсетулерге сәйкес аудитор өзіне тән тәуекел мен бақылау тәуекелін бөлек бағалауы керек. Аудитор елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтауда және өзіне тән тәуекелді бағалауда мыналарды ескеруі керек: (Сілт: Тарм. А64–А71)
- (a) Бухгалтерлік бағалаудың бағалау белгісіздігінің дәрежесі; және (Сілт: Тарм. А72-А75)
 - (b) Төмендегілерге күрделілік, субъективтілік немесе басқа тәуекел факторлары әсер ететін дәреже: (Сілт: Тарм. А76-А79)
 - (i) Бухгалтерлік сметаны құруда әдісті, болжамдар мен деректерді таңдау және қолдану; немесе
 - (ii) Қаржылық есептілікке енгізу үшін басшылықтың бағалауын және онымен байланысты ақпаратты таңдау.
17. Аудитор 16 тармаққа сәйкес анықталған және бағаланған елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерінің кез-келгені, аудитордың пікірі бойынша, маңызды тәуекел болып табылатындығын анықтайды.¹⁰ Егер аудитор елеулі тәуекелдің бар екенін анықтаса, аудитор субъектінің бақылау, оның ішінде осы тәуекелге қатысты бақылау қызметі туралы түсінік алуы керек.¹¹ (Сілт: Тарм. А80)

Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Жауаптар

18. 330 ХАС¹² талаптарына сәйкес аудитордың бұдан арғы аудиторлық процедуралары осы тәуекелдерге берілген бағалау себептерін ескере отырып, бекіту деңгейіндегі¹³ елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне жауап беруі керек. Аудитордың келесі аудиторлық рәсімдері келесі тәсілдердің біреуін немесе бірнешеуін қамтуы керек:
- (a) Аудиторлық есеп берілген күнге дейінгі оқиғалардан аудиторлық дәлелдер алу (21 тармақты қараңыз);
 - (b) Басшылық бухгалтерлік бағалауды қалай жасағанын тексеру (22-27 тармақтарды қараңыз); немесе

⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 25 және 26 тармақтар

¹⁰ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 27 тармақ

¹¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 29 тармақ

¹² 330 ХАС, 6-15 және 18 тармақтар

¹³ 330 ХАС, 6-7 және 21 тармақтар

- (с) Аудитордың бағалау сметасын немесе ауқымын әзірлеу (28-29 тармақтарды қараңыз).

Аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедуралары елеулі бұрмалаушылық тәуекелі неғұрлым жоғары болған сайын, аудиторлық дәлелдемелер соғұрлым сенімді болуы қажет екенін ескереді.¹⁴ Аудитор одан әрі аудиторлық процедураларды дәлелдейтін аудиторлық дәлелдерді алуға немесе қарама-қайшылықты болуы мүмкін аудиторлық дәлелдерді алып тастауға бейім емес етіп жасайды және орындайды. (Сілт: Тарм. А81-А84)

19. 330 ХАС¹⁵ талаптарына сәйкес, аудитор тиісті бақылаудың тиімділігі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алу үшін тестілерді құруы және өткізуі керек, егер:

- (а) Аудитордың бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалауға бақылау тиімді жұмыс істейді деген үміт кіреді; немесе
- (б) Мәнді рәсімдердің өзі бекіту деңгейінде жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсына алмайды.

Бухгалтерлік бағалауға қатысты аудитордың мұндай бақылаудың сынақтары елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне берілген бағалау себептеріне жауап беруі керек. Бақылау сынағын жобалау және орындау кезінде аудитор бақылаудың тиімділігіне аудитор сенім артқан сайын аудиторлық дәлелдемелер алу керек.¹⁶ (Сілт: Тарм. А85-А89)

20. Бухгалтерлік бағалауға қатысты маңызды тәуекел үшін аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедуралары ағымдағы кезеңдегі бақылау сынағын қамтуы керек, егер аудитор осы бақылауға сенуді жоспарлап отырса. Егер маңызды тәуекелге көзқарас тек маңызды процедуралардан тұратын болса, онда бұл процедуралар егжей-тегжейлердің сынақтарын қамтуы керек.¹⁷ (Сілт: Тарм. А90)

Аудиторлық есеп беру күніне дейінгі оқиғалардан аудиторлық дәлелдер алу

21. Аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедураларына аудиторлық есеп шыққан күнге дейінгі оқиғалардан аудиторлық дәлелдер алу кіретін болса, аудитор мұндай аудиторлық дәлелдемелердің бухгалтерлік есеп бағасына қатысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін ескере отырып, жеткілікті және орынды екендігін бағалайды. жағдай мен бағалау күнінің

¹⁴ 330 ХАС, 7 (б) тармағы

¹⁵ 330 ХАС, 8 тармақ

¹⁶ 330 ХАС, 9 тармақ

¹⁷ 330 ХАС, 15 және 21 тармақ

арасындағы жағдайлар мен басқа да тиісті жағдайлардың өзгеруі, қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде осындай аудиторлық дәлелдемелердің маңыздылығына әсер етуі мүмкін. (Сілт: Тарм. А91-А93)

Басшылықтың Бухгалтерлік Есепті Қалай Жасағанын Тексеру

22. Басшылық бухгалтерлік бағалауды қалай жасағанын тексерген кезде, аудитордың одан арғы аудиторлық процедураларына мыналарға қатысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу үшін 23-26 тармақтарға сәйкес әзірленген және орындалған процедуралар кіреді: (Сілт: Тарм. А94)
- (a) Бухгалтерлік сметаны жасау кезінде басшылық пайдаланатын әдістерді, маңызды болжамдар мен деректерді таңдау және қолдану; және
 - (b) Басшылық бағалауды қалай таңдап алды және бағалаудың белгісіздігіне қатысты ақпаратты қалай әзірледі.

Әдістер

23. 22 тармақтың талаптарын қолданған кезде, әдістерге қатысты аудитордың келесі аудиторлық шаралары:
- (a) Таңдалған әдіс қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды ма, жоқ па, егер қажет болса, алдыңғы кезеңдерде қолданылған әдістен өзгерістер орынды ма; (Сілт: Тарм. А95, А97)
 - (b) Әдісті таңдау кезінде шығарылған пайымдаулар басқарудың ықтимал индикаторларын тудырады ма; (Сілт: Тарм. А96)
 - (c) Есептеулер әдіске сәйкес қолданыла ма және математикалық тұрғыдан дәл бе;
 - (d) Егер басшылықтың әдісті қолдануы күрделі модельдеуді қажет етсе, пайымдаулар дәйекті қолданылды ма, қажет болған жағдайда: (Сілт: Тарм. А98-А100)
 - (i) Модель дизайны қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің өлшеу мақсатына сәйкес келеді, жағдайларға сәйкес келеді, ал егер мүмкін болса, жағдайларға сәйкес алдыңғы кезең моделінің өзгерістері сәйкес келеді; және
 - (ii) Модельдің нәтижелеріне түзетулер қолданыстағы қаржылық есептіліктің бағалау мақсатына сәйкес келеді және жағдайларға сәйкес келеді; және
 - (e) Әдісті қолдану кезінде маңызды болжамдар мен деректердің тұтастығы сақталды ма. (Сілт: Тарм. А101)

Елеулі Болжамдар

24. 22 тармақтың талаптарын қолданған кезде мәліметтерге қатысты аудитордың келесі аудиторлық рәсімдері:
- (a) Қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде маңызды жорамалдар орынды ма, жоқ па, егер қажет болса, алдыңғы кезеңдердегі өзгерістер орынды ма; (Сілт: Тарм. А95, А102 – А103)
 - (b) Маңызды жорамалдарды таңдау кезінде жасалған пайымдаулар ықтимал басқарушылық бейімділіктің көрсеткіштерін тудырады ма; (Сілт: Тарм. А96)
 - (c) Маңызды жорамалдар бір-бірімен және басқа бухгалтерлік есепте қолданылғанмен сәйкес пе, жоқ па, әлде аудитордың аудиторлық білімі негізінде кәсіпкерлік қызметтің басқа салаларында қолданылатын байланысты болжамдармен; және (Сілт: Тарм. А104)
 - (d) Қажет болған жағдайда, басшылық белгілі бір іс-қимыл бағыттарын жүзеге асыруға ниетті және оны жүзеге асыруға мүмкіндігі бар ма. (Сілт: Тарм. А105)

Деректер

25. 22 тармақтың талаптарын қолданған кезде мәліметтерге қатысты аудитордың келесі аудиторлық рәсімдері:
- (a) Деректер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды ма, жоқ па, егер қажет болса, алдыңғы кезеңдердегі өзгерістер орынды ма (Сілт: Тарм. А95, А106);
 - (b) Мәліметтерді таңдау кезінде жасалған пайымдаулар басқарушылық ықтималдық индикаторларын тудырады ма; (Сілт: Тарм. А96)
 - (c) Мәліметтер жағдайларға сәйкес және сенімді бола ма; және (Сілт: Тарм. А107)
 - (d) Деректер басшылықтың тиісті түрде түсінгеніне немесе түсіндіргеніне, оның ішінде келісім шарттарына қатысты. (Сілт: Тарм. А108)

Басқарманың Балдық Бағалауды Таңдауы Және Бағалаудың Белгісіздігі Туралы Ақпаратты Ашу

26. 22 тармақтың талаптарын қолданған кезде аудитордың бұдан арғы аудиторлық рәсімдері қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде контексте басшылықтың тиісті шараларды қабылдағанына назар аударады:
- (a) Бағалаудың анықталмағандығын түсіну; және (Сілт: Тарм. А109)

- (b) Сәйкес баллдық бағаны таңдау және бағалаудың белгісіздікке қатысты анықтамаларын әзірлеу арқылы бағалаудың анықталмауын анықтаңыз. (Сілт: Тарм. А110 – А114)
27. Алынған аудиторлық дәлелдерге негізделген аудиторлық шешімге сәйкес басшылық бағалау белгісіздігін түсіну немесе жою үшін тиісті шараларды қолданбаған кезде, аудитор: (Сілт: Тарм. А115-А117)
- (a) Басшылықпен бағалаудың анықталмағандығын түсіну үшін қосымша процедураларды орындауды сұраңыз немесе басшылықтың балдық бағалауын таңдауды қайта қарастыру арқылы немесе бағалаудың белгісіздікке қатысты қосымша ашып көрсетулерін қарастыру және менеджменттің жауаптарын (тармақтарын) 26 тармаққа сәйкес бағалау;
- (b) Егер аудитор басшылықтың аудитордың сұрауына берген жауабы бағалаудың белгісіздігін жеткілікті түрде шешпейтіндігін анықтаса, мүмкін болатын дәрежеде, 28-29 тармақтарға сәйкес аудитордың балдық бағасын немесе диапазонын әзірлеңіз; және
- (c) Ішкі бақылаудағы жетіспеушіліктің бар-жоқтығын бағалаңыз және егер бар болса, 265 ХАС¹⁸ сәйкес байланыс орнатыңыз.

Аудитордың Бағалау Сметасын Немесе Ауқымын Әзірлеу

28. Аудитор басшылықтың балдық бағасын бағалау үшін балдық бағалауды немесе диапазонды әзірлеген кезде және бағалаудың белгісіздігі туралы байланысты ақпаратты, оның ішінде 27 (b) тармақта талап етілген жағдайларды қоса алғанда, аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедураларына пайдаланылған әдістердің, болжамдардың немесе деректердің пайдаланылуын бағалау рәсімдері кіреді. қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде сәйкес келеді. Аудитор менеджменттің немесе аудитордың өзінің әдістерін, болжамдарын немесе деректерін пайдаланғанына қарамастан, бұл келесі аудиторлық рәсімдер 23-25 тармақтардағы мәселелерді шешу үшін жасалуы және орындалуы керек. (Сілт: Тарм. А118– А123)
29. Егер аудитор аудитордың ауқымын дамытса, аудитор:
- (a) Бұл диапазонға тек тиісті аудиторлық дәлелдермен расталған және аудитор өлшеу мақсаттары мен қолданыстағы қаржылық есептіліктің басқа талаптары тұрғысынан ақылға қонымды деп бағалаған сомалар ғана кіретіндігін анықтаңыз; және (Сілт: Тарм. А124-А125)

¹⁸ 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктерді Басқару Және Басқару Өкілеттігіне Ие Адамдарға Хабарлау*

- (b) Қаржылық есептілікте бағалаудың анықталмағандығын сипаттайтын ашып көрсетуге қатысты елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне қатысты тиісті аудиторлық дәлелдерді алу үшін одан әрі аудиторлық рәсімдерді жасаңыз және орындаңыз.

Аудиторлық Дәлелдерге Қатысты Басқа Да Мәселелер

30. Бухгалтерлік бағалауға қатысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне қатысты аудиторлық дәлелдемелер алу кезінде аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпарат көздеріне қарамастан, аудитор 500 ХАС сәйкес талаптарын сақтауы керек.

Басшылық сарапшысының жұмысын пайдалану кезінде осы ХАС 21-29 тармақтарындағы талаптар аудиторға 500 ХАС 8 (с) тармағына сәйкес тиісті тұжырымға аудиторлық дәлел ретінде сараптама жұмысының орындылығын бағалауда көмектесе алады. Менеджмент сарапшысының жұмысын бағалау кезінде аудитордың сарапшының құзыреттілігін, мүмкіндіктері мен объективтілігін бағалауы, аудитор сарапшының орындаған жұмысының мәнін түсінуі және одан әрі аудиторлық рәсімдердің сипаты, мерзімі мен ауқымына әсер етеді. аудитордың сарапшының сараптама саласымен таныс болуы. (Сілт: Тарм. А126 – А132)

Бухгалтерлік Бағалауға Қатысты Ашып Көрсетулер

31. Аудитор 26 (b) және 29 (b) тармақтарында келтірілген бағалаудың анықталмағандығынан басқа, бухгалтерлік бағалауға байланысты ашып көрсетулер үшін бекіту деңгейінде маңызды бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдерді алу үшін келесі аудиторлық процедураларды әзірлеуі және орындауы керек.

Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері

32. Аудитор қаржылық есептілікке енгізілген бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде басшылық қабылдаған шешімдер мен шешімдер, егер олар жеке-дара негізделген болса да, мүмкін болатын менеджменттің жағымсыздығының көрсеткіштері болып табылатындығын бағалайды. Мүмкін болатын басшылықтың көрсеткіштері анықталған кезде аудитор аудиттің салдарын бағалауы керек. Адастыру ниеті бар жерлерде басшылықтың алаяқтық сипаты бар. (Сілт: Тарм. А133 – А136)

Орындалған Аудиторлық Рәсімдер Негізінде Жалпы Бағалау

33. 330 ХАС бухгалтерлік бағалауға¹⁹ қолдану кезінде аудитор жүргізілген аудиторлық процедуралар мен алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, мыналарды бағалауы керек: (Сілт: Тарм. А137-А138)
- (a) Бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалау тиісті болып қала береді, оның ішінде басқарушылық ықтималдық көрсеткіштері анықталған кезде де;
 - (b) Қаржылық есептілікте осы бухгалтерлік бағалауды тануға, өлшеуге, ұсынуға және ашып көрсетуге қатысты басшылықтың шешімдері қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келеді; және
 - (c) Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алынды.
34. 33 (c) тармағында талап етілген бағалауды жүргізген кезде аудитор дәлелденген немесе қарама-қайшылықты болғанына қарамастан алынған барлық тиісті аудиторлық дәлелдерді ескеруі керек.²⁰ Егер аудитор тиісті аудиторлық дәлелдерді ала алмаса, аудитор аудиттің нәтижелерін бағалауы керек 705 ХАС (Қайта қарастырылған)²¹ сәйкес қаржылық есептілікке аудит немесе аудитордың пікірі.

Есептік Сметалардың Ақылға Қонымды Немесе Бұрыс Екендігін Анықтау

35. Аудитор бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ақпараттың қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде ақылға қонымды немесе бұрмаланғандығын анықтайды. 450 ХАС²² аудитордың қаржылық есептілікке түзетілмеген бұрмаланулардың әсерін бағалау үшін бұрмалануларды (нақты, дәлелді немесе болжамды) қалай ажыратуы мүмкін екендігі туралы нұсқаулық береді. (Сілт: Тарм. А12 – А13, А139 – А144)
36. Бухгалтерлік бағалауға қатысты аудитор:
- (a) Әділ тұсаукесер шеңберінде, басшылық қаржылық есептіліктің тұтастай әділ ұсынылуына қол жеткізу үшін қажетті, негізде арнайы талап етілгеннен басқа, ашып көрсетулерді қосқан ба;²³ немесе
 - (b) Сәйкестік шеңбері болған жағдайда, қаржылық есептіліктің жаңылыстырмауы үшін қажетті ақпараттың ашылғаны ма.²⁴

¹⁹ 330 ХАС, 25-26 тармақтар

²⁰ 500 ХАС, 11 тармақ

²¹ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірге Өзгертулер*

²² 450 ХАС, А6 тармақ

²³ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 14 тармақты қараңыз.

²⁴ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 19 тармақты қараңыз.

Жазбаша Ұсынымдар

37. Аудитор басшылықтан²⁵ және қажет болған жағдайда басқаруға өкілетті адамдардан бухгалтерлік есептеулерді жасау кезінде қолданылатын әдістер, маңызды болжамдар мен мәліметтер мен байланысты ашып көрсетулердің танылуы, өлшенуі немесе ашылуына қол жеткізу үшін орынды екендігі туралы жазбаша ұсыныстар сұратуы керек. қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес. Аудитор сондай-ақ нақты бухгалтерлік бағалау туралы, оның ішінде қолданылатын әдістерге, болжамдарға немесе мәліметтерге қатысты ұсыныстар алу қажеттілігін қарастыруы керек. (Сілт: Тарм. А145)

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен, Басшылықпен Немесе Басқа Тиісті Тараптармен Қарым-Қатынас

38. 260 ХАС (Қайта қарастырылған)²⁶ және 265 ХАС²⁷ қолдану кезінде аудитор белгілі бір мәселелер, соның ішінде ұйымның бухгалтерлік есеп тәжірибесінің маңызды сапалық аспектілері және ішкі бақылаудағы елеулі кемшіліктер туралы басқару немесе басқару өкілетті адамдарымен байланыс орнатуы қажет. Бұл ретте, аудитор бухгалтерлік бағалауға байланысты хабарлау мәселелерін қарастырады және елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне келтірілген себептер бағалаудың белгісіздігіне, немесе күрделіліктің, субъективтіліктің немесе басқа тәуекел факторларының әсеріне қатысты ма, жоқ па, соны ескереді. бухгалтерлік бағалауды және онымен байланысты ақпаратты ашуда. Сонымен қатар, белгілі бір жағдайларда аудитор заңдармен немесе ережелермен белгілі бір мәселелер бойынша басқа тиісті тараптармен, мысалы, реттеушілермен немесе пруденциалдық бақылаушылармен байланыс орнатуға міндетті. (Сілт: Тарм. А146 – А148)

Құжаттама

39. Аудитор аудиторлық құжаттамаға мыналарды енгізеді:²⁸ (Сілт: Тарм. А149-А152)
- (a) Ұйым пен оның ортасы туралы аудитордың түсінуінің негізгі элементтері, оның ішінде ұйымның есептік бағалауларына байланысты ұйымның ішкі бақылауы;
 - (b) Аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедураларының осы тәуекелдерді бағалауға берілген себептерді (тән тәуекелге немесе

²⁵ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*

²⁶ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқаруға Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас*, 16 (a) тармақ

²⁷ 265 ХАС, 9 тармақ

²⁸ 230 ХАС, *Аудиторлық Құжаттама*, 8-11, А6, А7 және А10 тармақтары

бақылау тәуекеліне байланысты болсын) ескере отырып, бекіту деңгейіндегі²⁹ елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдерімен байланысы;

- (с) Аудитордың басшылығы бағалау белгісіздігін түсіну және жою үшін тиісті шаралар қабылдамаған кездегі жауаптар;
- (d) Бухгалтерлік бағалауға, егер бар болса және аудитордың аудиттің салдарын бағалауына байланысты ықтимал басқарушылықтың көрсеткіштері, 32 тармақта талап етілсе; және
- (е) Аудитордың бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ашып көрсетулердің қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды немесе бұрмаланғандығын анықтауға қатысты маңызды шешімдер.

Қолданбалы Және Басқа Түсіндірме Материал

Бухгалтерлік Бағалаудың Сипаты (Сілт: Тарм. 2)

Бухгалтерлік Есеп Бағалауларының Мысалдары

- A1. Операциялар, шоттардағы қалдықтар мен ашып көрсетулер класына қатысты бухгалтерлік бағалаудың мысалдары:
- Түгендеудің ескіруі.
 - Мүліктер мен жабдықтардың тозуы.
 - Инфрақұрылым активтерін бағалау.
 - Қаржы құралдарын бағалау.
 - Сот ісін қараудың нәтижесі.
 - Күтілетін несиелік шығындар бойынша резерв.
 - Сақтандыру шарты бойынша міндеттемелерді бағалау.
 - Кепілдік міндеттемелері.
 - Қызметкерлерге зейнетақымен қамсыздандыру бойынша міндеттемелер.
 - Акцияларға негізделген төлемдер.
 - Бизнесі біріктіру кезінде алынған активтер мен міндеттемелердің әділ құны, соның ішінде гудвилл мен материалдық емес активтерді анықтау.
 - Ұзақ мерзімді активтердің немесе иеліктен шығаруға арналған мүліктердің немесе жабдықтардың құнсыздануы.
 - Тәуелсіз тараптар арасындағы активтер немесе міндеттемелердің ақшалай емес айырбастары.

²⁹ 330 ХАС, 28 (b) тармағы

- Ұзақ мерзімді келісімшарттар бойынша танылған табыс.

Әдістер

- A2. Әдіс - бұл қажетті өлшеу негізіне сәйкес бухгалтерлік сметаны жасау үшін басшылық қолданатын өлшеу әдісі. Мысалы, акцияларға негізделген төлем операцияларына қатысты бухгалтерлік бағалауды жасау үшін қолданылатын танылған әдіс - Блэк-Скоулз опционына баға белгілеу формуласын қолдана отырып, теориялық опцион бойынша бағаны анықтау. Әдіс есептеу құралын немесе процесті қолдана отырып қолданылады, кейде оны модель деп атайды және жорамалдар мен деректерді қолдануды және олардың арасындағы қатынастар жиынтығын ескеруді білдіреді.

Болжамдар Мен Мәліметтер

- A3. Болжамдар пайыздық мөлшерлемені, дисконттау мөлшерлемесін таңдау немесе болашақ жағдайлар мен оқиғалар туралы үкімдер сияқты мәселелер туралы қолда бар ақпаратқа негізделген пайымдауларды қамтиды. Болжамды басшылық бірқатар тиісті баламалардың ішінен таңдай алады. Менеджмент сарапшысы жасай алатын немесе анықтай алатын болжамдар басшылықтың бухгалтерлік сметаны жасау кезінде қолданған кезде басшылықтың болжамына айналады.
- A4. Осы ХАС мақсаттары үшін деректер тікелей бақылау арқылы немесе ұйымнан тыс тараптан алуға болатын ақпарат болып табылады. Деректерге аналитикалық немесе интерпретациялық әдістерді қолдану арқылы алынған ақпарат, егер мұндай әдістемелердің теориялық негіздері жақсы қалыптасқан болса, сондықтан басшылықтың пікіріне деген қажеттілік аз болса, алынған мәліметтер деп аталады. Әйтпесе, мұндай ақпарат болжам болып табылады.
- A5. Деректердің мысалдары:
- Нарықтық операцияларда келісілген бағалар;
 - Өндірістік машинадан жұмыс уақыты немесе өнім мөлшері;
 - Келісім-шартқа кіретін тарихи бағалар немесе басқа шарттар, мысалы, келісімшарт бойынша пайыздық мөлшерлеме, төлем кестесі және несие келісіміне енгізілген мерзім;
 - Сыртқы ақпарат көзінен алынған экономикалық немесе кіріс болжамдары сияқты болжамды ақпарат немесе
 - Форвардтық ставкалардың интерполяциялау әдістерін қолдана отырып анықталған болашақ пайыздық мөлшерлеме (алынған деректер).
- A6. Деректер алуан түрлі көздерден алынуы мүмкін. Мысалы, деректер мыналар болуы мүмкін:

- Ұйым ішінде немесе сырттан құрылған;
- Бас немесе қосалқы кітаптардың ішінде немесе сыртында орналасқан жүйеден алынған;
- Шарттарда байқалады; немесе
- Заңнамалық немесе нормативтік тұжырымдарда байқалады

Масштабтылық (Сілт: Тарм. 3)

A7. Осы ХАС талаптарын қалай масштабтауға болатындығы туралы нұсқаулықты қамтитын тармақтардың мысалдары A20-A22, A63, A67 және A84 тармақтарын қамтиды.

Осы ХАС-тың Негізгі Түсініктері

Тәуекелдің Факторлары (Сілт: Тарм. 4)

- A8. Ішкі тәуекел факторлары - бұл бақылауды қарастырғанға дейін бұрмалаушылыққа бейімділікке әсер етуі мүмкін жағдайлар мен оқиғалардың сипаттамалары. 1 Қосымша осы өзіне тән тәуекел факторларының табиғатын және олардың өзара байланыстарын бухгалтерлік бағалау жасау және оларды қаржылық есептілікте көрсету тұрғысынан түсіндіреді.
- A9. Анықтамалықты, күрделілікті немесе субъективтілікті бағалауға тән тәуекел факторларымен қатар, аудитор елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау және бағалау кезінде ескеруі мүмкін басқа тәуекел факторларына бухгалтерлік бағалауға тәуелділік немесе әсер етуші дәреже кіруі мүмкін:
- Тиісті қаржылық есептілік баптарының сипаты мен жағдайларының өзгеруі немесе бухгалтерлік бағалауды жасау үшін қолданылатын әдіске, болжамдарға немесе мәліметтерге өзгеріс енгізу қажеттілігі туындауы мүмкін қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесінің талаптары.
 - Бухгалтерлік сметаны құрудағы басшылықтың қателігі немесе алаяқтық салдарынан бұрмалануларға бейімділік.

Бақылау Тәуекелі (Сілт: Тарм. 6)

- A10. Басқару тәуекелін бекіту деңгейінде бағалау кезінде аудитор үшін маңызды мәселе - бұл аудитор сенуге ниеттенген бақылауды жобалаудың тиімділігі және бақылау деңгейлері бағалау деңгейінде бағаланған тәуекелдерді шешудің деңгейінде. Бақылаулар тиімді құрастырылған және іске асырылған аудитордың бағалауы бақылаудың тексерілуін анықтау кезінде олардың тиімділігі туралы күтуді қолдайды.
- A11. A60, A95, A96, A137 және A139 тармақтар - аудитордың кәсіби скептицизмді қолдану тәсілдерін сипаттайтын тармақтардың мысалдары.

А152 тармақта аудитордың кәсіби скептицизмді жүзеге асыруын құжаттау тәсілдері туралы нұсқаулар келтірілген және осы ХАС-та арнайы тармақтардың мысалдары келтірілген, олар үшін құжаттар кәсіби скептицизмді жүзеге асырудың дәлелі бола алады.

«Ақылға Қонымды» Ұғымы (Сілт: Тарм. 9, 35)

A12. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде бухгалтерлік есептеулер мен онымен байланысты ашып көрсетулер негізді бола ма, жоқ па деген аудитордың қарауына қатысты болуы мүмкін басқа ойларға мыналар кіреді:

- Бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын мәліметтер мен болжамдар бір-бірімен және басқа бухгалтерлік сметаларда немесе ұйымның кәсіпкерлік қызмет салаларында қолданылатын мәліметтермен сәйкес келеді; және
- Бухгалтерлік смета қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде талап етілетін сәйкес ақпаратты ескереді.

A13. 9 тармақта қолданылған «тиісті түрде қолданылған» термині қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарына сәйкес қана қоймай, сонымен бірге осы негізде өлшеу негізінің мақсатына сәйкес келетін пікірлерді де бейнелейді.

Анықтамалар

Есептік Смета (Сілт: Тарм. 12 (а))

A14. Бухгалтерлік бағалау - бұл қаржылық есептілікте танылған немесе ашылған операциялар класына немесе шоттардағы қалдықтарға байланысты болуы мүмкін ақшалай сомалар. Бухгалтерлік бағалауға сонымен қатар ашып көрсетулерге енгізілген немесе операциялар класына немесе шоттың сальдосына қатысты тану немесе ашып көрсету туралы шешім қабылдауға пайдаланылатын ақшалай сомалар кіреді.

Аудиторлық Ұнай Бағалануы Немесе Аудиторлық Диапазон (Сілт: Тарм 12 (b))

A15. Бухгалтерлік бағалауды тікелей бағалау үшін (мысалы, құнсыздану резерві немесе қаржы құралдарының әр түрлі түрлерінің әділ құны), немесе жанама түрде (мысалы, маңызды болжам ретінде пайдаланылатын сома) бухгалтерлік бағалау). Ақшалай емес деректерді немесе болжамды (мысалы, активтің пайдалы қызмет ету мерзімі) бағалау кезінде соманы немесе сомалар ауқымын әзірлеу кезінде аудитор осындай тәсіл қолдануы мүмкін.

Бағалаудың Белгісіздігі (Сілт: Тарм. 12 (с))

A16. Бухгалтерлік бағалардың барлығы бірдей бағалаудың белгісіздігінің жоғары деңгейіне жатпайды. Мысалы, кейбір қаржылық есептілік баптарында нақты айырбастар орын алатын бағалар туралы қол жетімді және сенімді

ақпарат беретін белсенді және ашық нарық болуы мүмкін. Алайда бағалау белгісіздігі бағалау әдісі мен деректері жақсы анықталған кезде де болуы мүмкін. Мысалы, белсенді және ашық нарықта орналастырылған бағалы қағаздарды листингілік нарықтық баға бойынша бағалау, егер холдинг маңызды болса немесе тауарлық қабілеттілікке қатысты шектеулер болса, түзетуді қажет етуі мүмкін. Сонымен қатар, сол кезде басым болған жалпы экономикалық жағдайлар, мысалы, белгілі бір нарықтағы өтімділік, бағалаудың белгісіздігіне әсер етуі мүмкін.

Басшылықтың Жалған Сенімдері (Сілт: Тарм. 12 (d))

A17. Қаржылық есептілік шеңберлері көбінесе бейтараптықты, яғни біржақты пікірлерден арылуды талап етеді. Бағалаудың белгісіздігі бухгалтерлік сметаны құруда субъективтілікке әкеледі. Субъективтіліктің болуы басшылықтың пайымдау қажеттілігін және менеджменттің қасақана немесе қасақана бейімділікке бейімділігін тудырады (мысалы, қалаған пайда мақсатына жету немесе капитал коэффициентіне ынталандыру нәтижесінде). Бухгалтерлік сметаның басқарушылыққа бейімділігі бухгалтерлік сметаны құрудағы субъективтіліктің шамасына қарай артады.

Бухгалтерлік есептің нәтижесі (Сілт: Тарм. 12 (f))

A18. Кейбір бухгалтерлік бағалау, өзінің табиғаты бойынша, аудитордың осы ХАС-қа сәйкес орындалған жұмысына сәйкес келетін нәтижеге ие болмайды. Мысалы, бухгалтерлік бағалау нарық қатысушыларының белгілі бір уақыттағы қабылдауларына негізделуі мүмкін. Тиісінше, актив сатылғанда немесе міндеттеме берілгенде жүзеге асырылатын баға есепті күнге есептелген есеп айырысу бағасынан өзгеше болуы мүмкін, өйткені уақыт өткен сайын нарыққа қатысушылардың құн туралы түсініктері өзгерді.

Тәуекелді Бағалау Рәсімдері Және Байланысты Әрекеттер

Ұйым Және Оның Қоршаған Ортасы Туралы Түсінік Алу (Сілт: Тарм. 13)

A19. 315 ХАС-тың 11-24-тармақтары (Қайта қарастырылған) аудитордан ұйымға және оның қоршаған ортасына қатысты кейбір мәселелер, оның ішінде ішкі бақылау туралы түсінік алуды талап етеді. Осы ХАС-тің 13 тармағындағы талаптар нақты түрде бухгалтерлік бағалауға қатысты және 315 ХАС (Қайта қарастырылған) талаптарына негізделеді.

Масштабтылық

A20. Кәсіпорынның бухгалтерлік бағалауымен байланысты кәсіпорынның ішкі бақылауын қоса алғанда, ұйым мен оның қоршаған ортасы туралы түсінік алу үшін аудитордың рәсімдерінің сипаты, уақыты мен көлемі, азды-көпті дәрежеде, оның дәрежесіне байланысты болуы мүмкін. жеке мәселелер (лер) жағдайға сәйкес қолданылады. Мысалы, ұйымда бірнеше операциялар немесе бухгалтерлік бағалауға қажеттілік тудыратын басқа

оқиғалар мен жағдайлар болуы мүмкін, қаржылық есептіліктің қолданыстағы талаптары қарапайым қолданылуы мүмкін және тиісті реттеуші факторлар болмауы мүмкін. Әрі қарай, бухгалтерлік есептеулер маңызды пайымдауларды қажет етпеуі мүмкін, ал бухгалтерлік бағалауды жасау процедурасы онша күрделі болмауы мүмкін. Мұндай жағдайларда бухгалтерлік есептеулер бағалаудың белгісіздік, күрделілік, субъективтілік немесе басқа тәуекел факторларына аз дәрежеде әсер етуі немесе әсер етуі мүмкін және аудитке қатысты бақылау аз болуы мүмкін. Егер солай болса, аудитордың тәуекелдерді бағалау рәсімдері онша кең емес болуы мүмкін және оларды негізінен қаржылық есеп беру үшін тиісті жауапкершіліктері бар басшылықтың сұраулары және бухгалтерлік есепті жасау үшін басқарудың қарапайым процедуралары арқылы алуға болады.

- A21. Керісінше, бухгалтерлік сметалар басшылықтың елеулі пікірлерін талап етуі мүмкін, ал бухгалтерлік сметаларды жасау процесі күрделі болуы мүмкін және күрделі модельдерді қолдануды қамтиды. Сонымен қатар, ұйымда неғұрлым жетілдірілген ақпараттық жүйе және бухгалтерлік есептеулерді бақылау кеңірек болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда бухгалтерлік есептеулерге бағалаудың белгісіздік, субъективтілік, күрделілік немесе басқа тән тәуекел факторлары әсер етуі немесе әсер етуі мүмкін. Егер солай болса, аудитордың тәуекелді бағалау процедураларының сипаты немесе уақыты A20 тармағындағы жағдайлардан өзгеше немесе кеңірек болуы мүмкін.
- A22. Көптеген қарапайым ұйымдарды қамтуы мүмкін қарапайым бизнесі бар ұйымдар үшін келесі ойлар маңызды болуы мүмкін:
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты процестер күрделі болмауы мүмкін, өйткені іскери іс-әрекеттер қарапайым немесе талап етілетін бағалаулар бағалау сенімсіздігіне ие болуы мүмкін.
 - Бухгалтерлік сметалар жалпы және қосалқы кітаптардан тыс жасалуы мүмкін, олардың дамуын бақылау шектеулі болуы мүмкін және менеджер-менеджер оларды анықтауға айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Менеджердің менеджердің бухгалтерлік бағалауды құрудағы рөлін аудитор елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау кезінде де, басшылықтың қателігін ескеру кезінде де ескеруі қажет болуы мүмкін.

Ұйым Және Оның Қоршаған Ортасы

Ұйымның Операциялары Және Басқа Оқиғалар Мен Жағдайлар (Сілт: Тарм. 13 (a))

- A23. Бухгалтерлік бағалауға қажеттіліктің туындауына немесе өзгеруіне әкелуі мүмкін жағдайлардағы өзгерістер, мысалы, мыналарды қамтуы мүмкін:

- Кәсіпорын мәмілелердің жаңа түрлерімен айналысты;
- Мәмілелердің шарттары өзгерді; немесе
- Жаңа оқиғалар немесе жағдайлар орын алды.

Қолданылатын Қаржылық Есептілік Жүйесінің Талаптары (Сілт: Тарм. 13 (b))

A24. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптары туралы түсінік алу аудиторға басшылықпен және қажет болған жағдайда басқаруға өкілетті адамдармен есепті бағалауға қатысты осы талаптарды басшылықтың қалай қолданғаны туралы және аудитордың анықтауы туралы талқылауға негіз береді. олар тиісті түрде қолданылды ма. Аудитор қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде қолайлы бухгалтерлік есеп практикасын ұйым жағдайында анағұрлым қолайлы емес деп санайтын кезде, бұл аудиторға басқаруға өкілетті адамдармен байланыс орнатуға көмектеседі.³⁰

A25. Осы түсінікті алу кезінде аудитор:

- Қолданылатын қаржылық есептілік жүйесі:
 - Танудың белгілі бір критерийлерін немесе бухгалтерлік бағалауды өлшеу әдістерін тағайындайды;
 - Әділ құн бойынша өлшеуге рұқсат беретін немесе талап ететін белгілі бір критерийлерді анықтайды, мысалы, активке немесе міндеттемеге қатысты басшылықтың белгілі бір әрекеттерді жүзеге асыру ниеттеріне сілтеме жасау арқылы; немесе
 - Талап етілетін немесе ұсынылатын ақпаратты, оның ішінде сот шешімдеріне, жорамалдарға немесе бухгалтерлік бағалауға қатысты бағалаудың басқа белгісіздік көздеріне қатысты ақпаратты ашады; және
- Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіндегі өзгерістер ұйымның есеп саясатына бухгалтерлік бағалауға қатысты өзгерістер енгізуді талап етеді.

Реттеуші факторлар (Сілт: Тарм. 13 (c))

A26. Бухгалтерлік есептеулерге сәйкес келетін реттеуші факторлар туралы түсінік алу аудиторға қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаны (мысалы, банктік немесе сақтандыру салаларындағы пруденциалдық бақылаушылар белгілеген нормативтік-құқықтық базаны) анықтауға және осындай нормативтік-құқықтық базаның бар-жоғын анықтауға көмектеседі:

³⁰ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 16 (a) тармақ

- Бухгалтерлік бағалауды тану шарттарын немесе өлшеу әдістерін қарастырады немесе осыған байланысты басшылықты ұсынады;
- Қолданыстағы қаржылық есептіліктің талаптарына қосымша ашып көрсетулерді анықтайды немесе оларға басшылық береді;
- Нормативті талаптарға жауап беру үшін басшылықтың біржақтылығы ықтимал болуы мүмкін бағыттарды көрсетеді; немесе
- Елеулі бұрмалаулардың ықтимал тәуекелдерін көрсете алатын қолданыстағы қаржылық есептіліктің талаптарын ескере отырып, Реттеушілік мақсаттарға сәйкес келмейтін талаптарды қамтиды. Мысалы, кейбір реттеушілер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде талап етілетін деңгейден асатын несиелік шығындар бойынша резервтердің минималды деңгейлеріне әсер етуге тырысуы мүмкін.

Аудитор қаржылық есептілікке енгізуді күткен бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ашылулардың сипаты (Сілт: Тарм. 13 (d))

A27. Аудитордың ұйымның қаржылық есептілігіне енгізілуін күткен бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ашып көрсетулердің табиғаты туралы түсінік алу аудиторға осындай бухгалтерлік бағалаудың өлшеу негіздерін және маңызды болуы мүмкін ашылулардың мәні мен дәрежесін түсінуге көмектеседі. Мұндай түсінік аудиторға басшылықпен есептік бағалауды қалай жүргізетіндігі туралы талқылауға негіз береді.

Аудитке Қатысты Ұйымның Ішкі Бақылауы

Бақылау мен басқарудың сипаты мен дәрежесі (Сілт: Тарм. 13 (e))

A28. 315 ХАС (Қайта қарастырылған)³¹ қолданған кезде аудитордың ұйымның бухгалтерлік сметаны жасау үшін басқару процесі кезінде жүргізілген қадағалау мен басқарудың мәні мен дәрежесі туралы түсінуі аудитордың қажетті бағалауы үшін маңызды болуы мүмкін, өйткені ол мыналарға байланысты:

- Менеджмент басқаруға өкілетті адамдарды қадағалай отырып, адалдық пен этикалық мінез-құлық мәдениетін қалыптастырды және қолдады; және
- Басқару ортасы элементтерінің мықты жақтары ішкі бақылаудың басқа компоненттері үшін және басқа компоненттер бақылау ортасындағы жетіспеушіліктерден зардап шегетіндігі үшін тиісті негіз жасайды.

³¹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 14 тармақ

A29. Аудитор басқару өкілеттігі бар адамдар туралы түсінік ала алады:

- Бухгалтерлік сметаны жасау үшін белгілі бір әдіс немесе модель сипаттамаларын немесе бухгалтерлік есеп сметасына байланысты тәуекелдерді, мысалы, бухгалтерлік сметаны жасау кезінде қолданылатын әдіске немесе ақпараттық технологияға байланысты тәуекелдерді түсіну дағдылары мен біліміне ие болу;
- Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес бухгалтерлік есептеулерді басшылықтың жасағандығын түсіну үшін дағдылар мен білімдерге ие болу;
- Басшылықтан тәуелсіз, басшылықтың бухгалтерлік бағалауды қалай жасағанын уақытында бағалау үшін қажетті ақпаратқа ие болу керек және егер бұл әрекеттер жеткіліксіз немесе орынсыз болып көрінсе, менеджменттің іс-әрекетіне күмән келтіруге құқығы бар;
- Үлгілерді қолдануды қоса алғанда, бухгалтерлік сметаны жасау үшін басқару процесін қадағалау; немесе
- Басшылық қабылдаған бақылау іс-шараларын қадағалаңыз. Бұған бухгалтерлік есеп бағалауларындағы бақылаудың операциялық тиімділігі мен дизайнындағы кемшіліктерді анықтауға және түзетуге арналған қадағалау мен шолу рәсімдері кіруі мүмкін.

A30. Басқаруға уәкілетті адамдардың қадағалауы туралы түсінік алу маңызды болуы мүмкін:

- Субъективтілікке қатысты басшылықтың маңызды шешімін талап ету;
- Үлкен сенімсіздікке ие болу;
- Мысалы, ақпараттық технологияларды, деректердің үлкен көлемін немесе бірнеше өзара байланыс көздері бар көптеген деректер көздерін немесе болжамдарды пайдаланудың арқасында күрделі;
- Өткен кезеңдермен салыстырғанда әдісте, болжамдарда немесе мәліметтерде өзгеріс болған немесе болуы керек; немесе
- Маңызды болжамдар жасау.

Басшылықтың мамандандырылған дағдыларын немесе білімдерін қолдану, соның ішінде менеджмент сарапшыларын пайдалану (Сілт: Тарм. 13 (f))

A31. Аудитор келесі жағдайлар басшылықтың сарапшыны тарту ықтималдығын жоғарылататындығын қарастыра алады:³²

- Мәселенің бағалауды қажет ететін мамандандырылған сипаты, мысалы, бухгалтерлік бағалау өндіруші салалардағы минералды немесе көмірсутекті қорларды өлшеуді немесе күрделі келісімшарттық талаптарды қолданудың ықтимал нәтижелерін бағалауды қамтуы мүмкін.
- Қолданылатын қаржылық есептіліктің тиісті талаптарын қолдану үшін талап етілетін модельдердің күрделі сипаты, мысалы, 3-ші деңгейдегі әділ құн сияқты белгілі бір өлшемдерде болуы мүмкін.³³
- Бухгалтерлік бағалауды қажет ететін жағдайдың, операцияның немесе оқиғаның ерекше немесе сирек сипаты.

Ұйымның тәуекелді бағалау үдерісі (Сілт: Тарм. 13 (ж))

A32. Кәсіпорынның тәуекелді бағалау процесінің бухгалтерлік бағалауға қатысты тәуекелдерді қалай анықтайтынын және оларды қалай шешетінін түсіну аудиторға өзгертулерді қарастыруда көмектесе алады:

- Бухгалтерлік бағалауға қатысты қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптары;
- Бухгалтерлік сметаны құруға қатысты немесе қолданылған деректердің сенімділігіне әсер етуі мүмкін деректер көздерінің болуы немесе сипаты;
- Кәсіпорынның ақпараттық жүйесі немесе ақпараттық технологиялар ортасы; және
- Негізгі персонал.

A33. Аудитор басшылықтың бухгалтерлік есеп беру кезінде алаяқтыққа немесе алаяқтыққа байланысты бұрмалануларға бейімділікті қалай анықтағандығы және шешетіндігі туралы түсінік алу үшін қарастыруы мүмкін мәселелер, менеджменттің бар-жоқтығын және егер болса, қалай болатындығын қамтиды:

- Бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын әдістерді, болжамдар мен деректерді таңдауға немесе қолдануға ерекше назар аударады.
- Тарихи немесе бюджеттік көрсеткіштермен немесе басқа белгілі факторлармен салыстырғанда күтпеген немесе сәйкес келмейтін

³² 500 ХАС, 8 тармақ

³³ Мысалы, Халықаралық қаржылық есептілік стандартын 13 (КЕХС), әділ құнды өлшеу бөлімін қараңыз.

өнімді көрсете алатын тиімділіктің негізгі көрсеткіштерін бақылайды.

- Біржақтылыққа түрткі болуы мүмкін қаржылық немесе басқа ынталандыруларды анықтайды.
- Бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын әдістерге, маңызды болжамдарға немесе мәліметтерге өзгеріс енгізу қажеттілігін бақылайды.
- Бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын модельдерге тиісті қадағалау мен шолу жасайды.
- Бухгалтерлік сметаны жасау кезінде жасалған маңызды пайымдаулардың негіздемесін немесе тәуелсіз шолуын талап етеді.

Ұйымның бухгалтерлік бағалауға қатысты ақпараттық жүйесі (Сілт: Тарм. 13 (h) (i))

A34. 13 (h) -тармақтың аясындағы операциялардың сыныптары, оқиғалары мен шарттары 315 ХАС (Қайта қарастырылған) 18 (a) және (d) - тармақтарға жататын бухгалтерлік бағалауға және байланысты ашуларға қатысты операциялар, оқиғалар мен шарттардың сыныптарымен бірдей. Кәсіпорынның ақпараттық жүйесі бухгалтерлік бағалауға қатысты түсінікті алу кезінде аудитор мыналарды қарастыруы мүмкін:

- Бухгалтерлік бағалау әдеттегі және қайталанатын операцияларды есепке алудан туындай ма немесе олар қайталанбайтын немесе әдеттен тыс операциялардан туындай ма.
- Ақпараттық жүйе бухгалтерлік сметалардың және онымен байланысты ашып көрсетулердің толықтығын, атап айтқанда міндеттемелерге байланысты бухгалтерлік бағалауды қалай шешеді.

A35. Аудит барысында аудитор бухгалтерлік бағалауға қажеттілік тудыратын операциялар кластарын, оқиғалар мен жағдайларды анықтай алады және басшылық анықтай алмаған байланысты ақпаратты ашуы мүмкін. 315 ХАС (Қайта қарастырылған) аудитор басшылық анықтай алмаған елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтайтын жағдайлармен, оның ішінде ұйымның тәуекелді бағалау процедурасына қатысты ішкі бақылауда айтарлықтай жетіспеушіліктің бар-жоғын анықтайтын жағдайлармен айналысады.³⁴

³⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 17 тармақ

Басшылықтың сәйкес әдістерді, болжамдарды және дерек көздерін анықтауы
(Сілт: Тарм. 13 (h) (ii) (a))

- A36. Егер басшылық бухгалтерлік сметаны жасау әдісін өзгерткен болса, онда жаңа әдіс, мысалы, неғұрлым орынды, бұл қоршаған ортадағы өзгерістерге немесе ұйымға әсер ететін жағдайларға жауап, немесе талаптардың өзгеруіне жауап беру болып табылады ма? Қолданылатын қаржылық есептіліктің негіздері немесе нормативтік-құқықтық орта немесе басшылықтың тағы бір дәлелді себебі бар ма.
- A37. Егер басшылық бухгалтерлік бағалау жүргізу әдісін өзгертпеген болса, онда алдыңғы әдістерді, болжамдар мен деректерді қолданыстағы ортаға немесе жағдайларға байланысты орынды ма, жоқ па деген мәселелер қамтылуы мүмкін.

Әдістер (Сілт: Тарм. 13 (h) (ii) (a) (i))

- A38. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын әдісті белгілей алады. Алайда көптеген жағдайларда қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде бір әдіс белгіленбейді немесе қажетті өлшеу базасы баламалы әдістерді тағайындайды немесе қолдануға мүмкіндік береді.

Модельдер

- A39. Менеджменттің менеджменттің жеке моделі немесе сыртқы моделі болсын, бухгалтерлік бағалауды жасау үшін пайдаланылатын модельдер бойынша нақты бақылау құралдары мен жобаларын жүзеге асыра алады. Егер модельде күрделіліктің немесе субъективтіліктің деңгейі жоғарылаған болса, мысалы, несиелік шығындардың күтілетін моделі немесе 3-деңгей кірістерін қолданатын әділ құн моделі, мұндай күрделілікке немесе субъективтілікке бағытталған бақылау аудитке сәйкес анықталуы мүмкін. Үлгілерге қатысты күрделілік болған кезде, деректердің тұтастығын бақылау аудитке қатысты болуы ықтимал. Аудиторға аудиторға қатысты модельді және бақылау іс-әрекетін түсіну кезінде ескеру үшін қолайлы болуы мүмкін факторларға мыналар жатады:
- Модельдің өзектілігі мен дәлдігін басқару қалай анықтайды;
 - Модельді тексеру немесе кері тестілеу, оның ішінде модель қолданар алдында тексеріліп, оның белгіленген мақсатқа лайықты болып қалатынын анықтау үшін белгілі бір уақыт аралығында қайта тексеріліп отырады. Кәсіпорынның модельді растауы мыналарды бағалауды қамтуы мүмкін:
 - Үлгінің теориялық негізділігі;
 - Модельдің математикалық тұтастығы; және

- Мәліметтердің дәлдігі мен толықтығы және модельде қолданылған мәліметтер мен болжамдардың орындылығы;
- Модельді уақытында қалай тиісті түрде өзгерту немесе түзету нарықтағы немесе басқа жағдайлардағы өзгерістер үшін және модельге қатысты өзгерістерді бақылаудың тиісті саясаты бар ма;
- Модель нәтижелеріне жекелеген салаларда қосымшалар деп аталатын түзетулер енгізіле ме және мұндай түзетулер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарына сәйкес жағдайларда орынды ма. Түзетулер сәйкес келмеген жағдайда, мұндай түзетулер ықтимал басқарушылық қателіктің көрсеткіштері болуы мүмкін; және
- Модель оның тиісті бағдарламалары, шектеулері, негізгі параметрлері, талап етілетін мәліметтер мен болжамдарды, оған жүргізілген кез-келген тексеру нәтижелері мен оның нәтижелеріне жасалған кез-келген түзетулердің сипаты мен негізін қоса алғанда, жеткілікті түрде құжатталған ба.

Болжамдар (Сілт: Тарм. 13 (h) (ii) (a) (ii))

A40. Аудитор басшылықтың бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде пайдаланылған болжамдарды қалай таңдағаны туралы түсінік алу үшін қарастыруы мүмкін мәселелер, мысалы:

- Басшылықты таңдау үшін негіз және болжамды таңдауды қолдайтын құжаттама. Қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде болжамды таңдау кезінде қолданылатын критерийлер немесе нұсқаулар болуы мүмкін.
- Болжамдардың сәйкес және толық болуын басшылық қалай бағалайды.
- Қажет болған жағдайда, басшылық жорамалдардың бір-бірімен, басқа бухгалтерлік есептеулерде немесе ұйымның кәсіпкерлік қызмет салаларында қолданылғанымен немесе басқа мәселелермен сәйкес келетіндігін қалай анықтайды:
 - Басқаруды бақылау шеңберінде (мысалы, активтің қызмет ету мерзімін бағалауға әсер етуі мүмкін техникалық қызмет көрсету бағдарламалары туралы болжамдар) және олардың ұйымның бизнес жоспарлары мен сыртқы ортасына сәйкес келуі; және
 - Менеджменттің бақылауынан тыс (мысалы, пайыздық мөлшерлемелер, өлім-жітім коэффициенттері немесе ықтимал сот немесе реттеуші әрекеттер туралы болжамдар).
- Болжамдарды ашумен байланысты қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптары.

A41. Бухгалтерлік бағалаудың әділ құнын бағалауға қатысты болжамдар деректер көздеріне және оларды қолдайтын пайымдауларға байланысты әр түрлі болады:

- (a) Есеп беруші ұйымнан тәуелсіз көздерден алынған нарық деректері негізінде әзірленген нарық қатысушыларының активке немесе міндеттемеге баға белгілеу кезінде не қолданатынын көрсететіндер.
- (b) Кәсіпорынның нарық жағдайына қатысушылардың активтерге немесе міндеттемелерге баға белгілеу кезінде қандай болжамдарды қолданатындығы туралы жағдайды қолдауға болатын ең жақсы деректерге сүйене отырып тұжырымдайтын тұжырымдары.

Алайда іс жүзінде (a) мен (b) арасындағы айырмашылық әрқашан айқын бола бермейді және олардың арасындағы айырмашылық деректер көздерін түсінуге және болжамды қолдайтын пайымдаулардың негізіне байланысты. Әрі қарай, басшылыққа нарықтың әр түрлі қатысушылары қолданатын бірнеше түрлі болжамдарды таңдау қажет болуы мүмкін.

A42. Бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде қолданылатын жорамалдар осы ХАС-та елеулі жорамалдар деп аталады, егер жорамалдың негізделген ауытқуы бухгалтерлік бағалауды өлшеуге айтарлықтай әсер етсе. Сезімталдықты талдау бағалаудың бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын бір немесе бірнеше болжамдар негізінде өзгеретін дәрежесін көрсету үшін пайдалы болуы мүмкін.

Белсенді емес немесе өтімді емес нарықтар

A43. Нарықтар белсенді емес немесе өтімді емес болған кезде аудитор басшылықтың болжамдарды қалай таңдайтынын түсінуі басшылықтың мыналарды қамтитындығын түсінуді қамтуы мүмкін:

- Осындай жағдайларда әдісті қолдануды бейімдеу үшін тиісті саясат жүзеге асырылды. Мұндай бейімделуге модельдік түзетулер енгізу немесе жағдайларға сәйкес келетін жаңа үлгілерді әзірлеу кіруі мүмкін;
- Мұндай жағдайда қолайлы бағалау әдісін таңдауды қоса алғанда, қажет болған жағдайда модельді бейімдеу немесе жасау үшін қажетті дағдылар мен білімдерге ие ресурстар;
- Қатысты белгісіздіктерді ескере отырып, нәтижелер ауқымын анықтауға арналған ресурстар, мысалы, сезімталдықты талдау арқылы;
- Қажет болған кезде нарық конъюктурасының нашарлауы ұйымның қызметіне, қоршаған ортаға және тиісті іскери тәуекелдерге қалай әсер еткенін бағалау құралдары және осындай жағдайларда ұйымның бухгалтерлік бағалауына әсер ету; және

- Сыртқы ақпарат көздерінен алынған баға деректері мен олардың сәйкестігі осындай жағдайда қалай өзгеруі мүмкін екендігі туралы тиісті түсінік.

Деректер (Сілт: Тарм. 13 (h) (ii) (a) (iii))

A44. Аудитор бухгалтерлік бағалауға негізделген деректерді басшылықтың қалай таңдайтындығы туралы түсінік алу кезінде қарастыратын мәселелерге мыналар жатады:

- Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпаратты қоса, мәліметтердің табиғаты мен көзі.
- Деректердің сәйкестігін басшылық қалай бағалайды.
- Мәліметтердің дәлдігі мен толықтығы.
- Алдыңғы кезеңдерде қолданылған мәліметтермен сәйкестік.
- Деректерді алу және өңдеу үшін қолданылатын ақпараттық технологиялар жүйелерінің күрделілігі, оның ішінде үлкен көлемді деректермен жұмыс істеу қажет болғанда.
- Деректер қалай алынады, беріледі және өңделеді және оның тұтастығы қалай сақталады.

Басшылық бағалаудың белгісіздігін қалай түсінеді және қалай шешеді (Сілт: Тарм. 13 (h) (ii) (b) -13 (h) (ii) (c))

A45. Аудитордың басшылық бағалаудың белгісіздік дәрежесін қалай түсінетіндігіне қатысты қарастыруы мүмкін мәселелер, мысалы:

- Қалай және солай болса, басшылық баланстық әдістерді, маңызды қаржылық болжамдарды немесе қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде сәйкес келетін дерек көздерін қалай анықтады.
- Мүмкін және солай болса, басшылық баламалы нәтижелерді қалай қарастырды, мысалы, маңызды жорамалдардағы өзгерістерге немесе бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде пайдаланылған мәліметтерге әсер етуді анықтау үшін.

A46. Қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптары бағалаудың ақылға қонымды нәтижелерінен басшылықтың балдық бағасын таңдау тәсілін анықтай алады. Қаржылық есептілік шеңберінде тиісті сома өлшеудің ақылға қонымды нәтижелерінен тиісті түрде таңдалған мөлшер деп танылуы мүмкін және кейбір жағдайларда ең маңызды сома осы диапазонның орталық бөлігінде болуы мүмкін екенін көрсетуі мүмкін.

A47. Мысалы, әділ құнды бағалауға қатысты 13 ХҚЕС³⁵ әділ құнды өлшеу үшін бірнеше бағалау әдістері қолданылса, нәтижелер (яғни әділ құнның тиісті белгілері) көрсетілген мәндер диапазонының ақылға

³⁵ 13 ҚЕХС, *Әділ құнды өлшеу*, 63 тармақ

қонымдылығын ескере отырып бағаланатындығын көрсетеді. сол нәтижелер. Әділ құнды өлшеу дегеніміз - бұл жағдайдағы әділ құнды барынша көрсететін осы диапазондағы нүкте. Басқа жағдайларда, қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде өлшеудің ықтимал нәтижелерінің ықтималдықпен өлшенген орташа мәнін немесе ықтимал немесе мүмкін емес өлшемдер сомасын пайдалануды белгілеуі мүмкін.

A48. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде бухгалтерлік бағалауға байланысты ақпаратты ашып көрсету мақсаттары көзделуі мүмкін, ал кейбір ұйымдар қосымша ақпаратты ашуды таңдай алады. Бұл ақпаратты ашу мақсаттары, мысалы:

- Қолданылатын бағалау әдісі, оның ішінде кез-келген қолданылатын модель және оны таңдау негізі.
- Қаржылық есептілікте танылған немесе ашылған бағалауды анықтау үшін пайдаланылған модельдерден немесе басқа есептеулерден алынған ақпарат, соның ішінде сол модельдерде қолданылатын негізгі мәліметтер мен болжамдарға қатысты ақпараттар, мысалы:
 - Іште жасалған болжамдар; немесе
 - Ұйымға тәуелді емес факторлар әсер ететін пайыздық мөлшерлемелер сияқты мәліметтер.
- Алдыңғы кезеңнен бастап бағалау әдісіне кез-келген өзгерістердің әсері.
- Белгісіздік көздері.
- Әділ құнды ақпараты.
- Қаржылық модельдерден алынған сезімталдықты талдау туралы ақпарат, менеджмент баламалы болжамдарды қарастырғанын көрсетеді.

A49. Кейбір жағдайларда қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде бағалау белгісіздігіне қатысты нақты ақпарат қажет етілуі мүмкін, мысалы:

- Болашақ туралы болжамдардың және кезең аяқталғаннан кейін активтер мен міндеттемелердің баланстық құнына материалды түзетудің үлкен ықтималдығын немесе шамасын тудыратын бағалаудың басқа белгісіздігінің негізгі көздері туралы ақпаратты ашу. Мұндай талаптар «бағалау белгісіздігінің негізгі қайнар көздері» немесе «маңызды бухгалтерлік есеп сметалары» сияқты терминдер арқылы сипатталуы мүмкін. Олар басшылықтың ең қиын, субъективті немесе күрделі шешімдерін талап ететін бухгалтерлік бағалауға қатысты болуы мүмкін. Мұндай пайымдаулар неғұрлым субъективті және күрделі болуы мүмкін, сәйкесінше, болашақта

бағалау белгісіздігінің ықтимал шешілуіне әсер ететін мәліметтер мен жорамалдардың саны көбейіп, активтер мен міндеттемелердің баланстық құнына нәтижелі материалдық түзету әлеуеті артуы мүмкін. Ашық болуы мүмкін ақпаратқа мыналар кіреді:

- Болжамның сипаты немесе анықталмағандықтың басқа көзі;
 - Баланстық құнның сезімталдықтың себептерін қоса, қолданылатын әдістер мен болжамдарға сезімталдығы;
 - Белгісіздіктің күтілетін шешімі және әсер ететін активтер мен міндеттемелердің баланстық құнына қатысты ақылға қонымды нәтижелер ауқымы; және
 - Егер сенімсіздік шешілмеген болса, осы активтер мен міндеттемелерге қатысты өткен жорамалдарға енгізілген өзгерістер туралы түсіндірме.
- Мүмкін болатын нәтижелер диапазонын ашып көрсету және диапазонды анықтауда қолданылатын болжамдар.
 - Сияқты нақты ақпаратты ашу, мысалы:
 - Кәсіпорынның қаржылық жағдайы мен қызметіндегі әділ құнды есепке алу бағаларының маңыздылығы туралы ақпарат; және
 - Нарықтағы әрекетсіздік немесе өтімділіктің болмауы туралы ақпарат.
 - Тәуекелге ұшырау және олардың пайда болуы, ұйымның мақсаттары, тәуекелдерді басқару бойынша саясат пен рәсімдер және тәуекелді өлшеу үшін қолданылатын әдістер және осы сапалық ұғымдардың алдыңғы кезеңіндегі кез келген өзгерістер сияқты сапалы ашып көрсетулер.
 - Несиелік тәуекел, өтімділік тәуекелдігі және нарықтық тәуекелді қоса алғанда, ұйымның негізгі басқару персоналына ішкі ақпаратқа негізделген ұйымның тәуекелге ұшырау дәрежесі сияқты сандық ашып көрсету.

Бухгалтерлік сметаны құру бойынша басқару процесіне жүргізілетін аудитке қатысты бақылау қызметі (Сілт: Тарм. 13 (i))

A50. Аудитордың аудитке қатысты бақылауды анықтаудағы пікірі, сондықтан осы бақылаудың дизайнын бағалау және олардың орындалған-орындалмауын анықтау қажеттілігі 13 (h) (ii) -тармақта сипатталған басқару процесіне қатысты. Аудитор бухгалтерлік бағалауға байланысты күрделілікке байланысты 13 (h) (ii) -тармақтың барлық элементтеріне қатысты тиісті бақылау әрекеттерін анықтай алмайды.

A51. Аудитке қатысты бақылау қызметі туралы түсінік алу үшін аудитор келесілерді қарастыруы мүмкін:

- Басқару бухгалтерлік сметаны құру үшін пайдаланылатын деректердің орындылығын қалай анықтайды, оның ішінде басшылық сыртқы ақпарат көзін немесе жалпы және қосымша кітаптардан тыс деректерді пайдаланған кезде.
- Бухгалтерлік бағалауды, оның ішінде болжамдарды немесе оларды әзірлеу кезінде пайдаланылған деректерді басқарудың тиісті деңгейлерімен және қажет болған жағдайда басқаруға өкілетті тұлғалармен қарау және бекіту.
- Бухгалтерлік сметаны құруға жауапты тұлғалар мен байланысты операцияларды жасауға міндеттейтіндер арасындағы міндеттерді бөлу, оның ішінде жауапкершілікті тағайындау субъектінің табиғаты мен оның өнімдері немесе қызметтері ескеріле ме. Мысалы, ірі қаржы институты жағдайында баждарды тиісті түрде бөлу сыйақысы осындай өнімдермен байланысты емес жеке тұлғалармен қамтылған ұйымның қаржылық өнімдеріне әділ құн бағасын бағалау мен растауға жауапты тәуелсіз функциядан тұруы мүмкін.
- Бақылау қызметін жобалаудың тиімділігі. Әдетте, менеджмент үшін субъективтілік пен бағалаудың белгісіздігін шешетін бақылауды күрделі бұрмалаушылықты басқарудан гөрі, елеулі бұрмалаушылықтарды тиімді түрде болдырмайтын немесе анықтайтын және түзететін тәсілмен жасау қиынырақ болуы мүмкін. Субъективтілік пен бағалаудың белгісіздігін шешетін басқару элементтері қолмен жұмыс жасайтын элементтерді қамтуы мүмкін, бұл автоматтандырылған басқару элементтеріне қарағанда сенімділігі төмен болуы мүмкін, өйткені оларды басшылық оңай айналып өтуі, елемейі немесе жоққа шығаруы мүмкін. Күрделілікке бағытталған басқару элементтерінің құрылымдық тиімділігі күрделіліктің себебі мен сипатына байланысты өзгеруі мүмкін. Мысалы, әдеттегідей қолданылатын немесе мәліметтердің тұтастығынан асатын әдіске қатысты тиімді басқаруды жобалау оңайырақ болуы мүмкін.

A52. Бухгалтерлік сметаны құруда басшылық ақпараттық технологияларды кеңінен қолданған кезде аудитке қатысты бақылау жалпы АТ бақылау мен қолданбалы бақылауды қамтуы мүмкін. Мұндай бақылау:

- Ақпараттық технологиялар жүйесінің мүмкіндігі бар ма және үлкен көлемді деректерді өңдеуге лайықталған конфигурацияланған ба;
- Әдісті қолданудағы күрделі есептеулер. Күрделі транзакцияларды өңдеу үшін әртүрлі жүйелер қажет болған кезде жүйелер арасында үнемі салыстырулар жасалады, атап айтқанда жүйелерде

автоматтандырылған интерфейстер болмаса немесе қолмен араласуға ұшырауы мүмкін болса;

- Модельдердің дизайны мен калибрлеуінің мезгіл-мезгіл бағаланатындығы;
- Ұйымның жазбаларынан немесе сыртқы ақпарат көздерінен бухгалтерлік бағалауға қатысты деректерді толық және дәл алу;
- Ұйымның ақпараттық жүйесі арқылы мәліметтердің толық және дәл ағымы, бухгалтерлік сметаны жасау кезінде пайдаланылатын мәліметтерге кез-келген өзгертулердің сәйкестігі, мәліметтердің тұтастығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- Сыртқы ақпарат көздерін пайдалану кезінде деректерді өңдеуге немесе жазуға байланысты тәуекелдер;
- Модельдердің аккредиттелген нұсқаларының мықты аудиторлық ізін сақтау және рұқсат етілмеген қол жетімділікті немесе сол модельдерге түзетулер енгізу үшін басшылық жеке модельдерге қол жетімділікті, өзгертуді және қызмет көрсетуді басқара ма; және
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты ақпараттарды журналға енгізуді тиісті бақылауды қоса, бас кітапқа жіберуге тиісті бақылау бар ма.

A53. Банк саласы немесе сақтандыру сияқты кейбір салаларда басқару термині 315 ХАС (Қайта қарастырылған) сипатталғандай бақылау ортасындағы әрекеттерді, бақылау мониторингін және ішкі бақылаудың басқа компоненттерін сипаттау үшін қолданылуы мүмкін.³⁶

A54. Ішкі аудит функциясы бар субъектілер үшін оның жұмысы аудиторға төмендегілерді түсінуге көмектесуі мүмкін:

- Басшылықтың бухгалтерлік бағалауды қолданудың сипаты мен дәрежесі;
- Бухгалтерлік сметаны жасау үшін қолданылатын мәліметтерге, болжамдар мен модельдерге байланысты тәуекелдерді шешетін бақылау қызметін жобалау және жүзеге асыру;
- Кәсіпорынның ақпараттық жүйесінің бухгалтерлік бағалауға негізделген деректерді жасайтын аспектілері; және
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты жаңа тәуекелдер қалай анықталады, бағаланады және басқарылады.

Бұрынғы Бухгалтерлік Бағалаудың Нәтижелерін Қарау Немесе Қайта Бағалау
(Сілт: Тарм. 14)

³⁶ 315 ХАС (Қайта қарастырылған) А77 тармағы

A55. Бұрынғы бухгалтерлік бағалаудың нәтижелерін қарау немесе қайта бағалау (ретроспективті шолу) алдыңғы бұрмаланған есептер ағымдағы кезеңдегі активті немесе міндеттемені беру немесе жүзеге асыру арқылы нәтижеге ие болған кезде, маңызды бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтауға және бағалауға көмектеседі. ағымдағы кезеңнің мақсаты үшін қайта бағаланады. Ретроспективті шолу жасау арқылы аудитор:

- Аудитор менеджменттің ағымдағы процесінің ықтимал тиімділігі туралы аудиторлық дәлелдер ала алатын басшылықтың алдыңғы бағалау процесінің тиімділігі туралы ақпарат.
- Қаржылық есеп беруде ашып көрсетілуі мүмкін болуы мүмкін өзгерістердің себептері сияқты мәселелердің аудиторлық дәлелі.
- Бухгалтерлік есептеулерге қатысты күрделілікке немесе бағалау белгісіздігіне қатысты ақпарат.
- Бухгалтерлік есептеулердің сезімталдығына қатысты немесе мүмкін болатын басқарушылықтың көрсеткіші болуы мүмкін ақпарат. Аудитордың кәсіби скептицизмі осындай жағдайларды немесе жағдайларды анықтауға, әрі қарайғы аудиторлық процедуралардың сипатын, уақыты мен көлемін анықтауға көмектеседі.

A56. Ретроспективті шолу ағымдағы кезеңде елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау мен бағалауды қолдайтын аудиторлық дәлелдемелер ұсына алады. Мұндай ретроспективті шолу алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі үшін жасалған бухгалтерлік бағалау үшін жүргізілуі мүмкін немесе бірнеше кезеңдерде немесе қысқа мерзімде (мысалы, жартыжылдық немесе тоқсандық) жүргізілуі мүмкін. Кейбір жағдайларда бірнеше кезеңдердегі ретроспективті шолу бухгалтерлік бағалаудың нәтижесі неғұрлым ұзақ мерзім ішінде шешілген кезде орынды болуы мүмкін.

A57. Маңызды бухгалтерлік бағалауға байланысты басшылықтың пікірлері мен болжамдарына ретроспективті шолу 240 ХАС-та³⁷ талап етіледі. Тәжірибе жүзінде аудитордың осы ХАС-қа сәйкес тәуекелдерді бағалау процедурасы ретінде алдыңғы бухгалтерлік бағалауға шолу шолумен бірге жүзеге асырылуы мүмкін. 240 ХАС талап етеді.

A58. Аудитордың елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бұрынғы бағалауына сүйене отырып, мысалы, егер ерекше тәуекел бір немесе бірнеше бұрмалану тәуекелі үшін жоғары деп бағаланса, аудитор егжей-тегжейлі ретроспективті шолу қажет деп шешуі мүмкін. Егжей-тегжейлі ретроспективті шолу шеңберінде аудитор, егер мүмкін болса, алдыңғы бухгалтерлік есептеулерді жасау кезінде пайдаланылған мәліметтер мен маңызды болжамдар әсеріне

³⁷ 240 ХАС, *Қаржылық есептілік аудитіндегі алаяқтыққа қатысты аудитордың міндеттері*, 33 (b) (ii) тармақ

ерекше назар аудара алады. Екінші жағынан, мысалы, әдеттегі және қайталанатын операцияларды есепке алудан туындайтын бухгалтерлік есептеулер үшін аудитор талдау жүргізу үшін тәуекелдерді бағалау процедуралары ретінде талдау процедураларын қолдану жеткілікті деп пайымдай алады.

- A59. Бағалау күніндегі ағымдағы жағдайларға негізделген әділ құнды есепке алу бағаларын және басқа бухгалтерлік бағалауды өлшеу мақсаты белгілі бір уақыттағы құн туралы түсініктерді қарастырады, олар кәсіпорын жұмыс істейтін орта өзгерген сайын айтарлықтай және тез өзгеруі мүмкін. Сондықтан аудитор шолуды елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау мен бағалауға қатысты болуы мүмкін ақпаратты алуға бағыттауы мүмкін. Мысалы, кейбір жағдайларда өткен кезеңнің әділ құнын есепке алу сметасының нәтижелеріне әсер еткен нарық қатысушыларының жорамалдарындағы өзгерістер туралы түсінік алу тиісті аудиторлық дәлелдерді ұсынуы екіталай болуы мүмкін. Бұл жағдайда аудиторлық дәлелдемелер болжамдардың нәтижелерін түсіну жолымен алынуы мүмкін (мысалы, ақша ағындарының болжамдары) және ағымдағы кезеңде елеулі бұрмалаушылық тәуекелін анықтау мен бағалауды қолдайтын басшылықтың алдын-ала бағалау процесінің тиімділігі.
- A60. Бухгалтерлік бағалау нәтижелері мен алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінде танылған соманың арасындағы айырмашылық алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінің бұрмалануын білдірмейді. Алайда, мұндай айырмашылық бұрмаланушылықты білдіруі мүмкін, мысалы, егер айырмашылық алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігі аяқталған кезде басшылыққа қол жетімді болған немесе контекстте алынған және ескерілген деп болжанған ақпараттан туындаса, қолданыстағы қаржылық есептілік негіздері.³⁸ Мұндай айырмашылық бухгалтерлік сметаны құруда ақпаратты ескеру үшін менеджмент процесіне күмән тудыруы мүмкін. Нәтижесінде, аудитор бақылау тәуекелін қайта бағалап, мәселе бойынша неғұрлым сенімді аудиторлық дәлелдер алу керек екенін анықтай алады. Көптеген қаржылық есептілік шеңберінде бұрмалаушылықтарды құрайтын бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістер мен өзгермейтін өзгерістерді және әр жағдайда сақталуы қажет бухгалтерлік есеп айырмашылықтарын анықтауға арналған нұсқаулық бар.

Мамандандырылған Дағдылар Немесе Білім (Сілт: Тарм. 15)

- A61. Аудитордың келісім тобы арнайы дағдыларды немесе білімді қажет ететіндігін анықтауына әсер етуі мүмкін мәселелер, мысалы:³⁹

³⁸ 560 ХАС, *Кейінгі оқиғалар*, 14 тармақ

³⁹ 220 ХАС, *Қаржы есептілігі аудитінің сапасын бақылау*, 14 тармақ және 300 ХАС, *Қаржылық есептілік аудитін жоспарлау*, 8 (е) тармақ

- Белгілі бір кәсіпке немесе салаға арналған бухгалтерлік есептің сипаты (мысалы, пайдалы қазбалар кен орындары, ауылшаруашылық активтері, күрделі қаржы құралдары, сақтандыру келісімшарттарының міндеттемелері).
- Бағалау белгісіздік дәрежесі.
- Қолданылатын әдіс немесе модельдің күрделілігі.
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарының күрделілігі, оның ішінде әр түрлі түсіндірмеге немесе тәжірибеге жататыны белгілі болған аудандар немесе бухгалтерлік бағалаудың жасалуында сәйкессіздіктер бар аймақтар.
- Аудитор елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне жауап беруді көздейді.
- Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде көзделмеген мәселелер бойынша шешім қабылдау қажеттілігі.
- Мәліметтер мен болжамдарды таңдау үшін қажет дәреже.
- Бухгалтерлік сметаны құруда ұйымның ақпараттық технологияларды қолданудың күрделілігі мен дәрежесі.

Арнайы дағдылары мен білімдері бар тұлғаларды тарту сипаты, уақыты мен дәрежесі бүкіл аудит барысында әр түрлі болуы мүмкін.

- A62. Аудитор, егер мәселе бухгалтерлік есеп немесе аудиторлықтан басқа салада болған кезде қажет арнайы дағдылар мен білімдерге ие болмауы мүмкін (мысалы, бағалау дағдылары) және аудитордың сарапшысын қолдану қажет болуы мүмкін.⁴⁰
- A63. Көптеген бухгалтерлік бағалау арнайы дағдыларды немесе білімді қолдануды қажет етпейді. Мысалы, қарапайым түгендеуді ескіруді есептеу үшін арнайы дағдылар мен білімдер қажет болмауы мүмкін. Алайда, мысалы, банктік мекеменің күтілетін несиелік шығындары немесе сақтандыру ұйымы үшін сақтандыру келісімшарты бойынша жауапкершілік үшін аудитор арнайы дағдыларды немесе білімді қолдану қажет деген қорытындыға келуі мүмкін.

Елеулі Бұрмалаулардың Қаупін Анықтау Және Бағалау (Сілт: Тарм. 4,16)

- A64. Бухгалтерлік бағалауға қатысты бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау және бағалау барлық бухгалтерлік бағалау үшін, оның ішінде қаржылық есептілікте ғана емес, сонымен

⁴⁰ 620 ХАС, Аудитор Сарапшысының Жұмысын Пайдалану

қатар қаржылық есептіліктің ескертпелеріне енгізілгендер үшін де маңызды.

- A65. 200 ХАС А42 тармағында ХАС әдеттегідей тәуекел мен бақылау тәуекеліне бөлек сілтеме жасамайтындығы айтылған. Алайда, бұл ХАС 330 ХАС сәйкес бухгалтерлік бағалау үшін бекіту деңгейінде маңызды бұрмалаушылық тәуекелдеріне жауап беру үшін одан әрі аудиторлық рәсімдерді жобалауға және орындауға негіз болу үшін тән тәуекел мен бақылау тәуекелін бөлек бағалауды талап етеді.⁴¹
- A66. Маңызды бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтауда және тәуекелді бағалауда аудитор бухгалтерлік бағалаудың белгісіздік, күрделілік, субъективтілік немесе басқа да тәуекел факторларына бағалану немесе әсер ету дәрежесін ескеруі қажет. Аудитордың өзіне тән тәуекел факторларын ескеруі, сонымен қатар мыналарды анықтауда қолданылатын ақпаратты қамтамасыз етуі мүмкін:
- Жергілікті тәуекел спектрі бойынша бағаланады; және
 - Бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне берілген бағалаудың себептері және аудитордың 18-тармаққа сәйкес аудиторлық процедуралары осы себептерге жауап береді.

Тәуекелдік факторларының өзара байланысы 1 Қосымша-да түсіндіріледі.

- A67. Аудитордың өзіне тән тәуекелді бекіту деңгейінде бағалауының себептері бағалаудың белгісіздік, күрделілік, субъективтілік немесе басқа тән тәуекел факторларының бір немесе бірнеше тәуекел факторларынан туындауы мүмкін. Мысалға:
- (a) Күтілетін несиелік шығындардың бухгалтерлік бағалауы күрделі болуы мүмкін, себебі күтілетін несиелік шығындарды тікелей сақтау мүмкін емес және күрделі модельді қолдануды талап етуі мүмкін. Модельде болжау қиын болуы мүмкін түрлі нақты сценарийлердегі болашақтағы дамудың тарихи деректері мен болжамдарының күрделі жиынтығы қолданылуы мүмкін. Күтілетін несиелік шығындардың бухгалтерлік бағалауы, сонымен қатар, болашақ оқиғалар мен жағдайлар туралы пікірлер қабылдау кезінде жоғары бағалау белгісіздігіне және маңызды субъективтілікке ұшырауы мүмкін. Осындай жағдайлар сақтандыру келісімшарттарының міндеттемелеріне қатысты.
 - (b) Түгендеудің әр түрлі түрлері бар ұйым үшін ескіру ережесінің бухгалтерлік бағасы күрделі жүйелер мен процестерді қажет етуі

⁴¹ 330 ХАС, 7 (b) тармағы

мүмкін, бірақ тауарлық-материалдық құндылықтардың сипаттамасына байланысты субъективтіліктің шамалы болуы мүмкін және бағалаудың белгісіздік дәрежесі төмен болуы мүмкін.

- (с) Басқа бухгалтерлік сметаларды жасау күрделі болмауы мүмкін, бірақ жоғары бағалау белгісіздігі болуы мүмкін және маңызды шешімдерді талап етуі мүмкін, мысалы, міндеттеме туралы бірыңғай сыни пікірді қажет ететін бухгалтерлік бағалау, оның мөлшері сот процесінің нәтижелеріне байланысты.
- A68. Тәуекелге тән факторлардың өзектілігі мен маңыздылығы бір бағадан басқасына өзгеруі мүмкін. Тиісінше, тән тәуекел факторлары жеке немесе жиынтықта қарапайым бухгалтерлік бағалауға аз дәрежеде әсер етуі мүмкін, ал аудитор аз тәуекелдерді анықтай алады немесе тән тәуекел спектрінің төменгі жағында өзіне тән тәуекелді бағалайды.
- A69. Керісінше, тән тәуекел факторлары жеке-дара немесе жиынтықта күрделі бухгалтерлік бағалауға едәуір дәрежеде әсер етуі мүмкін және аудиторға тән тәуекел спектрінің неғұрлым жоғары деңгейінде тән тәуекелді бағалауға әкелуі мүмкін. Осы бухгалтерлік бағалау үшін аудитордың өзіне тән тәуекел факторларының әсерін қарастыруы, елеулі бұрмалаушылықтың анықталған тәуекелдерінің саны мен сипатына, осындай тәуекелдерді бағалауға және сайып келгенде жауап беруге қажет аудиторлық дәлелдердің сенімділігіне тікелей әсер етуі мүмкін. бағаланған тәуекелдер. Сондай-ақ, осы бухгалтерлік бағалау үшін аудитордың кәсіби скептиканы қолдануы ерекше маңызды болуы мүмкін.
- A70. Қаржылық есеп беру күнінен кейін орын алған оқиғалар аудитордың бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалауына қатысты қосымша ақпарат бере алады. Мысалы, бухгалтерлік бағалаудың нәтижесі аудит барысында белгілі болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда аудитор бухгалтерлік бағалау қандай дәрежеде болғандығына немесе бағалаудың белгісіздікке, күрделілікке, субъективтілікке немесе басқа тәуекел факторларына әсер еткендігіне қарамастан, елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалау деңгейінде⁴² бағалауы немесе қайта қарауы мүмкін. Қаржылық есептілік күнінен кейін орын алған оқиғалар аудитордың 18-тармаққа сәйкес бухгалтерлік бағалауды тексеру тәсілін таңдауына әсер етуі мүмкін, мысалы, таңдалған қызметкерлер үшін сыйақының тікелей пайызына негізделген қарапайым бонустық есептеу үшін, аудитор бухгалтерлік бағалауды жасауда салыстырмалы түрде аз қиындықтар мен субъективтілік бар деген қорытындыға келуі мүмкін, сондықтан өзіне тән тәуекел спектрінің төменгі жағында бекіту деңгейінде тән тәуекелді бағалауы мүмкін. Мерзім аяқталғаннан кейін

⁴² 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармақ

бонустарды төлеу бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсына алады.

- A71. Аудитордың бақылау тәуекелін бағалауы аудиторлық әдістерге немесе әдістемелерге байланысты әр түрлі тәсілдермен жүзеге асырылуы мүмкін. Бақылау тәуекелін бағалау сапалы категорияларды (мысалы, максималды, орташа, минималды деп бағаланған) немесе аудитордың анықталған тәуекелді шешуде бақылау (лар) қаншалықты тиімді болатынын күтуі тұрғысынан білдірілуі мүмкін, яғни басқару элементтерінің тиімді жұмысына жоспарлы тәуелділік. Мысалы, егер бақылау тәуекелі максималды деп бағаланса, аудитор бақылаудың тиімді жұмысына тәуелді болмауды ойластырады. Егер бақылау тәуекелі максималды деңгейден төмен бағаланса, аудитор бақылаудың тиімді жұмысына тәуелді болуды ойластырады.

Бағалаудың Белгісіздігі (Сілт: Тарм. 16 (а))

- A72. Бухгалтерлік бағалаудың бағалау белгісіздігінің дәрежесін ескере отырып, аудитор мыналарды қарастыруы мүмкін:

- Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері:
 - Бухгалтерлік бағалауды жасау үшін әдісті қолдану, бұл бағалаудың белгісіздік деңгейі жоғары. Мысалы, қаржылық есептілік шеңберінде бақыланбайтын деректерді пайдалануды талап етуі мүмкін.
 - Ұзақ болжамды кезеңі бар болжамдар, бақыланбайтын мәліметтерге негізделген, сондықтан менеджменттің дамуы қиын, немесе өзара байланысты әр түрлі жорамалдарды пайдалану сияқты өзіндік белгісіздіктің жоғары деңгейіне ие жорамалдарды қолдану.
 - Бағалаудың анықталмауы туралы ақпарат.
- Кәсіпкерлік орта. Ұйым нарықтық немесе ықтимал бұзушылықты бастан кешетін нарықта белсенді болуы мүмкін (мысалы, негізгі валюта қозғалыстарынан немесе белсенді емес нарықтардан), сондықтан бухгалтерлік есеп оңай бақыланбайтын мәліметтерге тәуелді болуы мүмкін.
- Басшылық үшін мүмкін (немесе қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде рұқсат етілген жағдайда):
 - Болашақта өткен транзакцияны жүзеге асыру туралы нақты және сенімді болжам жасау (мысалы, шартты шарт бойынша төленетін сома) немесе болашақ оқиғалар мен жағдайлардың туындауы мен әсері туралы (мысалы, болашақ несиелік залал немесе сақтандыру төлемі шешілетін сома және оны шешу уақыты); немесе
 - Қазіргі жағдай туралы нақты және толық ақпарат алу үшін (мысалы, қаржылық есептілік күніне нарық

қатысушыларының перспективасын көрсететін бағалау атрибуттары туралы ақпарат, әділ құнды бағалауды әзірлеу).

- A73. Бухгалтерлік бағалау үшін қаржылық есептілікте танылған немесе ашылған соманың мөлшері өздігінен оның бұрмалаушылыққа бейімділігінің көрсеткіші емес, өйткені, мысалы, бухгалтерлік бағалау төмендетіліп көрсетілуі мүмкін.
- A74. Кейбір жағдайларда бағалау белгісіздігі соншалықты жоғары болуы мүмкін, сондықтан ақылға қонымды бухгалтерлік бағалау жасай алмайды. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері қаржылық есептілікте баптың танылуын немесе оның әділ құны бойынша бағалануын болдырмауы мүмкін. Мұндай жағдайларда бухгалтерлік бағалаудың танылуы немесе оны әділ құны бойынша өлшеу керек болуына ғана емес, сонымен қатар ашып көрсетудің ақылға қонымдылығына қатысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдері болуы мүмкін. Осындай бухгалтерлік бағалауға қатысты қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде бухгалтерлік есеп сметасын және олармен байланысты бағалаудың белгісіздігін ашып көрсету талап етілуі мүмкін (A112-A113, A143-A144-тармақтарын қараңыз).
- A75. Кейбір жағдайларда бухгалтерлік бағалауға қатысты бағалаудың анықталмауы ұйымның тұрақты жұмыс істеу қабілетіне айтарлықтай күмән тудыруы мүмкін. 570 ХАС (Қайта қарастырылған)⁴³ талаптарды белгілейді және осындай жағдайларда нұсқаулық береді.

Күрделілік немесе Субъективтілік (Сілт: Тарм. 16(b))

- A76. Бухгалтерлік сметаны жасау кезінде қолданылатын әдісті таңдау мен қолдануға күрделіліктің әсер ету дәрежесін ескере отырып, аудитор мыналарды қарастыруы мүмкін:
- Бухгалтерлік сметаны жасау әдісі табиғатынан күрделі екендігін көрсететін басшылықтың мамандандырылған дағдылары мен біліміне деген қажеттілік, сондықтан бухгалтерлік сметаның елеулі бұрмалаушылыққа үлкен сезімталдығы болуы мүмкін. Егер басшылық ішкі модель жасаған және оны жасау тәжірибесі аз болған жағдайда немесе белгілі бір салада немесе ортада орнатылмаған немесе жиі қолданылатын әдісті қолданатын модельді қолданған кезде елеулі бұрмалаушылыққа үлкен сезімталдық болуы мүмкін.
 - Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде талап етілетін өлшеу негізінің табиғаты, бұл бірнеше өзара байланыстағы тарихи және болжамды деректердің немесе болжамдардың бірнеше көздерін қажет ететін күрделі әдіске қажеттілікке әкелуі мүмкін. Мысалы, несиелік шығындар бойынша күтілетін резерв тарихи тәжірибе

⁴³ 570 ХАС, (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

деректерін ескеру және болашаққа болжамдарды қолдану негізінде болашақ несиелік төлемдер және басқа ақша ағындары туралы пікірлерді талап етуі мүмкін. Сол сияқты, сақтандыру келісім-шартының жауапкершілігін бағалау болашақтағы сақтандыру келісімшарты бойынша төлемдер туралы шешімдерді тарихи тәжірибеге және ағымдағы және болжанған болашақ тенденцияларға сүйене отырып болжауды талап етуі мүмкін.

Деректерді Таңдау Мен Қолдануға Күрделіліктің Әсер Ететін Дәрежесі

A77. Бухгалтерлік сметаны құруда қолданылатын деректерді таңдау мен қолдануға күрделіліктің әсер ету дәрежесін ескере отырып, аудитор мыналарды қарастыруы мүмкін:

- Деректер көзінің өзектілігі мен сенімділігін ескере отырып, деректерді алу процесінің күрделілігі. Белгілі бір көздерден алынған мәліметтер басқаларға қарағанда сенімді болуы мүмкін. Сондай-ақ, құпиялылық немесе жекеменшік себептер бойынша кейбір сыртқы ақпарат көздері олар берген деректердің сенімділігі, мысалы, олар пайдаланған негізгі деректер немесе олар қалай жинақталғандығы туралы ақпараттың сенімділігін ескеру кезінде маңызды болуы мүмкін ақпаратты толықтай ашпайды (немесе толықтай). және өңделген.
- Деректердің тұтастығын сақтаудың өзіндік күрделілігі. Мәліметтердің үлкен көлемі және бірнеше деректер көзі болған кезде, бухгалтерлік бағалауды жасау үшін қолданылатын мәліметтердің тұтастығын сақтаудың өзіндік күрделілігі болуы мүмкін.
- Күрделі шарттық шарттарды түсіндіру қажеттілігі. Мысалы, коммерциялық жеткізушіден немесе клиенттің жеңілдіктерінен туындайтын ақша қаражаттарының түсуін немесе шығуын анықтау түсіну немесе түсіндіру үшін нақты тәжірибе мен құзыреттілікті қажет ететін өте күрделі шарттық шарттарға байланысты болуы мүмкін.

Субъективтілік әдісті, болжамдарды немесе деректерді таңдау мен қолдануға әсер ететін дәреже

A78. Әдістің, болжамдардың немесе деректердің таңдалуы мен қолданылуына субъективтіліктің әсер ету дәрежесін ескере отырып, аудитор мыналарды қарастыруы мүмкін:

- Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде бағалау әдісінде қолданылатын бағалау тәсілдері, тұжырымдамалары, әдістері мен факторлары көрсетілмеген дәрежесі.

- Болжалды кезеңнің ұзақтығын қосқандағы мөлшерге немесе уақытқа қатысты белгісіздік. Шама мен уақыт өзіндік бағалаудың белгісіздігінің қайнар көзі болып табылады және баллдық бағалауды таңдау кезінде басшылықтың пікірін білдіру қажеттілігін туғызады, ал бұл өз кезегінде басқарудың біржақты болуына мүмкіндік туғызады. Мысалы, болашаққа болжамдарды қосатын бухгалтерлік есеп, субъективтіліктің жоғары деңгейіне ие болуы мүмкін, бұл менеджменттің қателігіне ұшырауы мүмкін.

Тәуекелдің Басқа Да Ішкі Факторлары (Сілт: Тарм. 16(b))

- A79. Бухгалтерлік бағалауға байланысты субъективтілік дәрежесі бухгалтерлік есептің бұрмалануларға бейімділігіне немесе басшылықтың алдауына байланысты әсер етеді. Мысалы, бухгалтерлік бағалау жоғары субъективтілікке ұшыраған кезде, бухгалтерлік бағалау басшылықтың бұрмалануына немесе алаяқтыққа байланысты бұрмалануларға жиі ұшырайды және бұл мүмкін болатын нәтижелердің кең спектріне әкелуі мүмкін. Менеджмент сол диапазоннан жағдайларға сәйкес келмейтін немесе басшылықтың білместікпен немесе қасақана қисаюынан орынсыз әсер ететін, сондықтан бұрмаланған баллдық бағаны таңдай алады. Үздіксіз аудиттер үшін алдыңғы кезеңдердің аудиті кезінде анықталған басқарушылық ықтималдық көрсеткіштері ағымдағы кезеңде жоспарлау мен тәуекелдерді бағалау процедураларына әсер етуі мүмкін.

Маңызды Тәуекелдер (Сілт: Тарм. 17)

- A80. Бухгалтерлік бағалаудың анықталмауы, күрделілігі, субъективтілігі немесе басқа тән тәуекел факторлары бағалануы немесе әсер етуі әсер ететін дәрежені ескеретін өзіне тән тәуекелді бағалауы аудиторға елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерінің кез келгенін анықтауға көмектеседі. анықталған және бағаланған маңызды тәуекел болып табылады.

Елеулі Бұрмаланудың Бағаланған Тәуекеліне Жауаптар

Аудитордың қосымша аудиторлық рәсімдері (Сілт: Тарм. 18)

- A81. Әрі қарайғы аудиторлық рәсімдерді жобалау және орындау кезінде аудитор 18 тармақта келтірілген үш тестілеу тәсілдерінің кез-келгенін (жеке немесе аралас) қолдана алады, мысалы, бухгалтерлік сметаны жасау үшін бірнеше болжамдар қолданылған кезде, аудитор басқаларын қолдану туралы шешім қабылдауы мүмкін әр тексерілген болжамға тестілеу тәсілі.

Дәлелдейтін Немесе Қарама-Қайшы Келетін Аудиттің Тиісті Дәлелдерін Алу

A82. Аудиторлық дәлелдемелер басшылықтың мәлімдемелерін қолдайтын және растайтын ақпараттардан, сондай-ақ мұндай тұжырымдарға қайшы келетін кез келген ақпараттан тұрады.⁴⁴ Аудиторлық дәлелдерді объективті түрде алу ұйым ішінде және одан тыс жерлерде бірнеше көздерден дәлелдер алуды қамтуы мүмкін.

Алайда, аудитордан аудиторлық дәлелдеудің барлық мүмкін болатын көздерін анықтау үшін толық іздеу жүргізу талап етілмейді.

A83. 330 ХАС аудитордан неғұрлым сенімді аудиторлық дәлелдемелер алуды аудитордың тәуекелді бағалауын талап етеді.⁴⁵ Сондықтан, аудиторлық дәлелдемелердің сипатын немесе мөлшерін ескеру бухгалтерлік бағалауға қатысты тәуекелдер өзіне тән тәуекел спектрінің жоғарғы деңгейінде бағаланған кезде маңызды болуы мүмкін.

Масштабтылық

A84. Аудитордың келесі аудиторлық процедураларының сипатына, уақыты мен дәрежесіне әсер етеді, мысалы:

- Қажетті аудиторлық дәлелдердің сенімділігіне әсер ететін және аудитордың бухгалтерлік бағалауды аудиторлық тәсілмен таңдайтын тәсіліне әсер ететін маңызды бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдері. Мысалы, болуы немесе бағалау туралы мәлімдемелермен байланысты елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдері кезең аяқталғаннан кейін көп ұзамай қызметкерлерге төленетін бонустар үшін тікелей есептеу үшін аз болуы мүмкін. Мұндай жағдайда, аудиторға басқа тестілеу тәсілдері арқылы емес, аудиторлық есеп шығарылған күнге дейінгі оқиғаларды бағалау арқылы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер алу тиімді болуы мүмкін.
- Елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдерінің себептері.

Аудитор Тиісті Бақылаудың Операциялық Тиімділігіне Сенуге Ниетті Болған Кезде (Сілт: Тарм. 19)

A85. Тиісті бақылаудың операциялық тиімділігін сынау тән тәуекел спектрі бойынша ерекше тәуекел, оның ішінде маңызды тәуекелдер үшін жоғары болған кезде орынды болуы мүмкін. Бұл бухгалтерлік бағалауға күрделіліктің жоғары дәрежесі әсер еткенде немесе әсер еткенде болуы мүмкін. Бухгалтерлік бағалауға субъективтіліктің жоғары дәрежесі әсер еткенде, демек, басшылықтың елеулі пікірін қажет ететін жағдайда, бақылауды жобалау тиімділігіне тән шектеулер аудиторды бақылаудың

⁴⁴ 500 ХАС, А1 тармақ

⁴⁵ 330 ХАС, 7 (b) және А19 тармақтар

операциялық тиімділігін тексеруге емес, маңызды процедураларға көбірек аударуға мәжбүр етуі мүмкін.

А86. Бухгалтерлік бағалауға қатысты бақылаудың операциялық тиімділігін тексеру сипатын, мерзімі мен мөлшерін анықтау кезінде аудитор келесі факторларды ескеруі мүмкін:

- Мәмілелердің сипаты, жиілігі және көлемі;
- Бақылауды жобалаудың тиімділігі, оның ішінде бақылау бағаланған тәуекелге жауап беру үшін тиісті түрде жасалған ба және басқарудың беріктігі;
- Кәсіпорындағы жалпы басқару мақсаттары мен процестеріне, соның ішінде мәмілелерді қолдау үшін ақпараттық жүйенің жетілдірілуіне нақты бақылаудың маңыздылығы;
- Бақылау мониторингі және ішкі бақылауда анықталған кемшіліктер;
- Қауіп-қатерлердің табиғаты, мысалы, шешімдерді орындауға байланысты бақылауды қолдау деректері бақылауымен салыстыруға арналған;
- Бақылау қызметіне қатысушылардың құзыреттілігі;
- Бақылау іс-шараларын орындау жиілігі; және
- Бақылау іс-әрекетін орындаудың дәлелі.

Маңызды Шараларды Жеткілікті Түрде Тиісті Аудиторлық Дәлелдерді Ұсына Алмайды

А87. Қаржы қызметтері саласы сияқты кейбір салаларда менеджмент бизнесті жүргізу үшін АТ-ны кеңінен қолданады. Сондықтан, белгілі бір бухгалтерлік бағалауға байланысты тәуекелдердің болуы ықтимал, олар үшін тек маңызды процедуралар жеткілікті түрде тиісті аудиторлық дәлелдер бере алмайды.

А88. Тек қана маңызды процедуралар бекіту деңгейінде жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсына алмайтын тәуекелдер болуы мүмкін жағдайларға мыналар жатады:

- Бас және қосалқы кітаптардан тыс алынған ақпаратты бастауға, жазуға, өңдеуге немесе есеп беруге байланысты тәуекелдерді азайту үшін бақылау қажет болғанда.
- Бір немесе бірнеше бекітуді қолдайтын ақпарат электронды түрде басталады, жазылады, өңделеді немесе баяндалады. Бұл транзакциялардың немесе мәліметтердің үлкен көлемі болған кезде немесе ақпараттың дәлдігі мен толықтығын қамтамасыз ету үшін

ақпараттық технологияларды кеңінен қолдануды талап ететін күрделі модель қолданылған жағдайда болуы мүмкін. Қаржы институты немесе коммуналдық кәсіпорын үшін несиелік шығындар бойынша күтілетін күрделі резерв қажет болуы мүмкін. Мысалы, коммуналдық қызмет жағдайында несиелік шығындар бойынша күтілетін резервті әзірлеу кезінде пайдаланылатын мәліметтер транзакциялардың үлкен көлемінен туындаған көптеген шағын қалдықтарды қамтуы мүмкін. Мұндай жағдайда, аудитор несиелік шығындар бойынша күтілетін резервті әзірлеу үшін пайдаланылған модель бойынша бақылаудысыз жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу мүмкін емес деген қорытындыға келуі мүмкін.

A89. Белгілі бір ұйымдар үшін (мысалы, банк немесе сақтандырушы) қаржылық есептілік аудитінің шеңберінде аудитор заңнан немесе ережелерден ішкі бақылауға қатысты қосымша рәсімдер қабылдауға немесе растау қорытындысын ұсынуға міндетті болуы мүмкін. Осы және басқа да ұқсас жағдайларда аудитор аудиттің дәлелі сияқты процедураларды орындау кезінде алынған ақпаратты, оның аудитке сәйкестігіне әсер етуі мүмкін кейінгі өзгерістер болған-болмағанын анықтай отырып, пайдалана алады.

Маңызды Тәуекелдер (Сілт: Тарм. 20)

A90. Аудитордың елеулі тәуекелге жауап беретін келесі аудиторлық процедуралары тек маңызды процедуралардан тұратын болса, 330 ХАС⁴⁶ бұл рәсімдерге егжей-тегжейлерді тексеруді қажет етеді. Мұндай егжей-тегжейлерді тексеру осы ХАС 18 тармағында сипатталған тәсілдердің әрқайсысына сәйкес аудитордың жағдайларға байланысты кәсіби пікіріне негізделген түрде жасалуы және орындалуы мүмкін. Бухгалтерлік бағалауға байланысты маңызды тәуекелдер туралы егжей-тегжейлі тестілердің мысалдары мыналарды қамтиды:

- Сараптама, мысалы, шарттарды немесе болжамдарды растайтын келісімшарттарды зерттеу.
- Қайта есептеу, мысалы, модельдің математикалық дәлдігін тексеру.
- Үшінші тарап жариялаған ақпарат сияқты құжаттаманы қолдайтын жорамалдарды келісу.

Аудиторлық Есеп Беру Күніне Дейінгі Оқиғалардан Аудиторлық Дәлелдер Алу (Сілт: Тарм. 21)

A91. Кейбір жағдайларда, аудиторлық есеп шыққан күнге дейінгі оқиғалардан аудиторлық дәлелдер алу елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін жою үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер бере алады. Мысалы, кезен

⁴⁶ 330 ХАС, 21 тармақ

аяқталғаннан кейін көп ұзамай тоқтатылған өнімнің толық тізімдемесін сату оның кезеңнің соңындағы таза сату құнын бағалауға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсына алады. Басқа жағдайларда, 18 тармақтағы басқа тәсілге байланысты осы тестілеу тәсілін қолдану қажет болуы мүмкін.

- A92. Кейбір бухгалтерлік бағалау үшін аудиторлық есеп шыққан күнге дейінгі оқиғалар бухгалтерлік сметаға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсынуы екіталай. Мысалы, кейбір бухгалтерлік бағалауға қатысты жағдайлар немесе оқиғалар тек ұзақ мерзім ішінде дамиды. Сондай-ақ, әділ құнды есепке алу бағаларын бағалау мақсатына байланысты кезең соңынан кейінгі ақпарат есепті күні болған оқиғалар мен жағдайларды көрсетпеуі мүмкін, сондықтан әділ құнды есепке алудың бағалауына қатысты болмауы мүмкін.
- A93. Аудитор нақты бухгалтерлік бағалауға қатысты осы тестілеу тәсілін қолданбауға шешім қабылдаған күннің өзінде де, аудитордан 560 ХАС талаптарын орындау талап етіледі. қаржылық есептіліктің күні және қаржылық есептілікті түзетуді немесе ашуды талап ететін аудиторлық есептің күні анықталған⁴⁷ және қаржылық есепте тиісті түрде көрсетілген.⁴⁸ Бухгалтерлік бағалаудың әділ құнды есепке алудан басқа көптеген бағалауды өлшеу, әдетте, болашақ жағдайлардың, операциялардың немесе оқиғалардың нәтижелеріне байланысты болғандықтан, 560 ХАС бойынша аудитордың жұмысы ерекше өзекті болып табылады.

Басшылықтың Бухгалтерлік Есепті Қалай Жасағанын Тексеру (Сілт: Тарм. 21)

- A94. Басшылықтың бухгалтерлік бағалауды қалай жасағанын сынау, мысалы:
- Аудитордың алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінде жасалған ұқсас есеп айырысу бағаларын қарастыруы басшылықтың ағымдағы кезеңіндегі процедураның орынды екендігін көрсетеді.
 - Бухгалтерлік смета ұқсас сипаттағы заттардың көптігіне негізделген, олар жеке-жеке маңызды емес.
 - Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері басшылықтың бухгалтерлік бағалауды қалай жасайтынын анықтайды. Мысалы, бұл күтілген несиелік шығындар резервіне қатысты болуы мүмкін.
 - Бухгалтерлік бағалау деректерді күнделікті өңдеуден алынған.

⁴⁷ 560 ХАС, 6 тармақ

⁴⁸ 560 ХАС, 8 тармақ

Басқарудың бухгалтерлік бағалауды қалай жасағанын тексеру, егер басқа тестілеу тәсілдерінің ешқайсысы орындалмаса, немесе басқа тестілеу тәсілдерінің бірімен үйлескен жағдайда да қолайлы тәсіл болуы мүмкін.

Алдыңғы Кезеңдердегі Әдістердің, Маңызды Болжамдар Мен Мәліметтердің Өзгеруі (Сілт: Тарм. 23 (a), 24 (a), 25 (a))

A95. Егер әдіс бойынша алдыңғы кезеңдерден өзгеріс болса, маңызды болжам немесе деректер жаңа жағдайларға немесе жаңа ақпаратқа негізделмеген болса немесе маңызды болжамдар бір-бірімен және басқа бухгалтерлік есепте қолданылғанмен сәйкес келмесе, немесе ұйымның кәсіпкерлік қызметінің басқа салаларында аудитор басшылықпен мән-жайлар туралы одан әрі талқылауды қажет етуі мүмкін және бұл ретте пайдаланылған болжамдардың орындылығына қатысты басшылыққа қарсы шығады.

Басқарушылыққа Бейімділіктің Көрсеткіштері (Сілт: Тарм. 23 (b), 24 (b), 25 (b))

A96. Аудитор ықтимал басшылықтың индикаторларын анықтаған кезде, аудитор басшылықпен қосымша талқылауды қажет етуі мүмкін және пайдаланылған әдіс, жорамалдар мен мәліметтер осы жағдайларда сәйкес және қолдауға болатындығы туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алынған-болмауын қайта қарау қажет болуы мүмкін. Белгілі бір бухгалтерлік бағалау үшін басшылықтың біржақтылық көрсеткішіне мысал бола алады, егер басшылық бірнеше әр түрлі болжамдар үшін сәйкес диапазон құрған болса, және әрбір жағдайда қолданылған болжам диапазонның соңынан бастап, ең қолайлы өлшеу нәтижесіне әкелді.

Әдістер

Әдісті таңдау (Сілт: Тарм. 23 (a))

A97. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде таңдалған әдістің сәйкестігі және, егер қажет болса, алдыңғы кезеңдегі өзгерістердің орындылығы туралы аудиторға қатысты ойлар мыналарды қамтуы мүмкін:

- Таңдалған әдіске басшылықтың негіздемесі сәйкес пе;
- Бухгалтерлік бағалау сипатына, қолданылатын қаржылық есеп беру жүйесінің талаптарына, бағалаудың басқа қол жетімді тұжырымдамаларына немесе әдістеріне, реттеуші талаптарға және ұйым жұмыс істейтін бизнеске, салаға және қоршаған ортаға байланысты жағдайларға сәйкес әдіс сәйкес пе;
- Егер басшылық әр түрлі әдістер айтарлықтай әртүрлі бағаларға әкелетінін анықтаса, менеджмент бұл айырмашылықтардың себептерін қалай зерттеді; және
- Өзгеріс жаңа жағдайларға немесе жаңа ақпаратқа негізделген бе. Егер мұндай жағдай болмаса, өзгеріс ақылға қонымды болмауы немесе

қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келуі мүмкін. Еркін өзгерістер уақыт бойынша қаржылық есептіліктің сәйкес келмеуіне әкеліп соқтырады және қаржылық есептіліктің бұрмалануына әкеліп соқтыруы мүмкін немесе басқарушылық ықтималдылықтың индикаторы болуы мүмкін. (A133-A136-тармақтарды да қараңыз)

Бұл мәселелер, егер қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде өлшеу әдісі белгіленбесе немесе бірнеше әдістерге жол берілсе, маңызды болып табылады.

Кешенді модельдеу (Сілт: Тарм. 23 (d))

A98. Модель және соған қатысты әдіс келесі жағдайда күрделі болады:

- Әдісті түсіну және қолдану, соның ішінде модельді жобалау, сәйкес мәліметтер мен болжамдарды таңдау және пайдалану үшін арнайы дағдылар мен білімдер қажет;
- Модельде пайдалану үшін қажетті деректерді алу қиын, себебі деректердің қол жетімділігі немесе байқалуы немесе оларға қол жетімділікте шектеулер бар; немесе
- Модельді пайдалану кезінде мәліметтер мен болжамдардағы тұтастықты (мысалы, дәлдік, дәйектілік немесе толықтығы) бірнеше бағалау атрибуттары, олардың арасындағы көптеген байланыстар немесе есептеудің бірнеше қайталануы салдарынан сақтау қиын.

A99. Басшылық күрделі модельді қолданған кезде аудитор қарастыруы мүмкін мәселелерге, мысалы:

- Модель қолданар алдында немесе модельде өзгеріс болған кезде, оның мақсатты қолданылуына әлі де жарамды екеніне көз жеткізу үшін мезгіл-мезгіл шолулармен тексеріледі. Кәсіпорынды тексеру процедурасы мыналарды бағалауды қамтуы мүмкін:
 - Үлгінің теориялық негізділігі;
 - Модельдің математикалық тұтастығы;
 - Модель деректері мен болжамдарының дәлдігі мен толықтығы; және
 - Модельдің нәтижесі нақты транзакциялармен салыстырғанда.
- Өзгерістерді бақылаудың тиісті саясаты мен рәсімдері бар.
- Модельді пайдалану кезінде басшылық тиісті дағдылар мен білімдерді қолданады.

Бұл ойлар күрделі модельдеуді қамтымайтын әдіс үшін де пайдалы болуы мүмкін.

A100. Басшылық модельдің нәтижелеріне қолданыстағы қаржылық есептіліктің талаптарына сәйкес түзетулер енгізе алады. Кейбір салаларда бұл түзетулер қабаттасу деп аталады. Есепке алу әділ құнын бағалау жағдайында, егер модель бар болса, нарық жағдайына қатысушылардың ұқсас жағдайларда қолданатын болжамдарын көрсететіндігін ескеру маңызды болуы мүмкін.

Әдісті қолдану кезінде пайдаланылған деректердің және болжамдардың тұтастығын қамтамасыз ету (Сілт: Тарм. 23 (е))

A101. Әдісті қолдану кезінде маңызды болжамдар мен деректердің тұтастығын сақтау ақпаратты өндеудің барлық кезеңдерінде мәліметтер мен болжамдардың дәлдігі мен толықтығын қамтамасыз етуге жатады. Мұндай тұтастықты сақтамау деректер мен болжамдардың бүлінуіне әкелуі мүмкін және бұрмалануларға әкелуі мүмкін. Осыған байланысты, аудиторға қатысты ескерулер енгізу, сақтау, алу, беру немесе өндеу сияқты әрекеттер кезінде мәліметтер мен болжамдар басшылықтың барлық өзгертулеріне жататындығын және жоспарланбаған өзгерістерге ұшырамайтындығын қамтуы мүмкін.

Маңызды Болжамдар (Сілт: Тарм. 24)

A102. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіндегі маңызды жорамалдардың орындылығына қатысты аудитор үшін тиісті ойлар, егер қажет болса, алдыңғы кезеңдегі өзгерістердің орындылығы:

- Болжамды таңдау үшін менеджменттің негіздемесі;
- Бухгалтерлік бағалау сипатына, қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптарына және ұйым жұмыс істейтін бизнеске, салаға және қоршаған ортаға байланысты жағдайларды ескере отырып, болжам дұрыс бола ма; және
- Алдын-ала болжамдарды таңдау кезіндегі өзгеріс жаңа жағдайларға немесе жаңа ақпаратқа негізделген бе. Егер ол болмаған жағдайда, өзгеріс ақылға қонымды болмауы мүмкін және қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келмеуі мүмкін. Бухгалтерлік бағалаудағы кездейсоқ өзгерістер қаржылық есептіліктің елеулі бұрмалауларын туындатуы мүмкін немесе басқарушылық ықтималдылықтың индикаторы болуы мүмкін (A133-A136-тармақтарды қараңыз).

A103. Басшылық бухгалтерлік бағалаудың балама болжамдарын немесе нәтижелерін бағалауы мүмкін, бұл жағдайларға байланысты бірнеше тәсілдер арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Мүмкін болатын тәсілдердің бірі - сезімталдықты талдау. Бұған бухгалтерлік бағалаудың ақшалай

сомасы әртүрлі болжамдармен қалай өзгеретінін анықтау қажет болуы мүмкін. Бухгалтерлік есепте әділ құны бойынша бағаланған жағдайда да әр түрлі болуы мүмкін, себебі нарықтың әр түрлі қатысушылары әр түрлі болжамдарды қолданады. Сезімталдықты талдау бірқатар сценарийлердің дамуына әкелуі мүмкін, кейде «пессимистік» және «оптимистік» сценарийлерді қосқанда басшылықтың бірқатар нәтижелері ретінде сипатталады.

A104. Аудиторлық қызметті жүзеге асыру кезінде алынған білім арқылы аудитор субъектінің басқа салаларында қолданылатын болжамдар туралы білуі немесе түсінуі мүмкін. Мұндай мәселелер, мысалы, бизнес перспективаларын, стратегиялық құжаттардағы болжамдар мен болашақтағы ақша ағындарын қамтуы мүмкін. Сондай-ақ, егер келісім бойынша серіктес ұйым үшін басқа келісімдерді орындаған болса, 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁴⁹ келісім бойынша серіктестен осы басқа келісімдерден алынған ақпараттың маңызды бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтауға қатысы бар-жоғын қарастыруды талап етеді. Бұл ақпарат маңызды болжамдар бір-біріне және басқа бухгалтерлік есепте қолданылғанға сәйкес келетін-келмейтіндігін қарастыру үшін пайдалы болуы мүмкін.

A105. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптары тұрғысынан маңызды болжамдардың орындылығы басшылықтың белгілі бір іс-әрекеттерді жүзеге асыру ниеті мен мүмкіндігіне байланысты болуы мүмкін. Басшылық көбінесе белгілі бір активтерге немесе міндеттемелерге қатысты жоспарлар мен ниеттерді құжаттайды және қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері басшылықтан мұны талап етуі мүмкін. Менеджменттің ниеті мен қабілеттілігі туралы алынатын аудиторлық дәлелдердің сипаты мен дәрежесі кәсіби пікірге байланысты. Қажет болған жағдайда аудитордың рәсімдері мыналарды қамтуы мүмкін:

- Басшылықтың белгіленген ниеттерін жүзеге асыру тарихына шолу.
- Жазбаша жоспарларды және басқа құжаттаманы, оның ішінде, қажет болған жағдайда, ресми бекітілген бюджеттерді, рұқсаттарды немесе хаттамаларды тексеру.
- Белгілі бір іс-әрекеттің себептері туралы басшылықтан сұрау.
- Қаржылық есеп беру күнінен кейінгі және аудиторлық есеп шыққан күнге дейінгі оқиғаларды қарау.
- Субъектінің экономикалық жағдайларын ескере отырып, оның белгілі бір іс-әрекетті жүзеге асыру қабілетін бағалау, оның ішінде оның қолданыстағы міндеттемелерінің салдары және басқару іс-

⁴⁹ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 8 тармақ

әрекеттерінің орындылығына әсер етуі мүмкін заңдық, нормативтік немесе келісімшарттық шектеулер.

- Басшылықтың қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің қолданыстағы құжаттама талаптарын қанағаттандырғандығын қарастыру.

Қаржылық есептіліктің белгілі бір құрылымдары, алайда, бухгалтерлік сметаны жасау кезінде басшылықтың ниеттері мен жоспарларын ескеруге жол бермейді. Бұл көбінесе әділ құнды есепке алу бағаларына сәйкес келеді, өйткені олардың бағалау мақсаты нарыққа қатысушылар қолданатын болжамдарды маңызды болжауды талап етеді.

Деректер (Сілт: Тарм. 25 (а))

A106. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде пайдалану үшін таңдалған деректердің сәйкестігіне қатысты аудитор үшін тиісті ойлар, егер қажет болса, алдыңғы кезеңдегі өзгерістердің орындылығы мыналарды қамтуы мүмкін:

- Деректерді таңдау үшін менеджменттің негіздемесі;
- Бухгалтерлік бағалау сипатына, қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптарына және ұйым жұмыс істейтін бизнеске, салаға және қоршаған ортаға байланысты жағдайларға сәйкес деректер сәйкес пе; және
- Таңдалған немесе таңдалған деректер көздеріндегі немесе элементтеріндегі алдыңғы кезеңдердегі өзгеріс жаңа жағдайларға немесе жаңа ақпаратқа негізделген. Егер ол болмаған жағдайда, ол ақылға қонымды немесе қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келуі екіталай. Бухгалтерлік бағалаудағы кездейсоқ өзгерістер уақыт бойынша сәйкес келмейтін қаржылық есептілікке әкеліп соқтырады және қаржылық есептіліктің бұрмалануына әкеліп соқтыруы мүмкін немесе басқарудың ықтимал бұрмалануының индикаторы болуы мүмкін (A133-A136-тармақтарын қараңыз).

Деректердің өзектілігі мен сенімділігі (Сілт: Тарм. 25 (с))

A107. Кәсіпорын шығарған ақпаратты пайдалану кезінде 500 ХАС аудитордан ақпараттың аудитордың мақсаттары үшін жеткілікті сенімді екендігін бағалауды талап етеді, оның ішінде қажет болған жағдайда, ақпараттың дұрыстығы мен толықтығы туралы аудиторлық дәлелдер алу және ақпараттың бар-жоғын бағалау аудитордың мақсаттары үшін жеткілікті дәл және егжей-тегжейлі.⁵⁰

⁵⁰ 500 ХАС, 9 тармақ

Күрделі заңдық немесе шарттық шарттар (Сілт: Тарм. 25 (d))

A108. Бухгалтерлік бағалау күрделі заңдық немесе келісімшарттық шарттарға негізделген кезде аудитор қарастыруы мүмкін процедураларға:

- Келісімшартты түсіну немесе түсіндіру үшін арнайы дағдылар мен білімдер қажет екенін ескере отырып;
- Субъектінің заңгерінен заңдық немесе шарттық жағдайлар туралы сұрау; және
- Келісімшарттарды тексеру:
 - Мәміле немесе келісімшарттың негізгі бизнес мақсатын бағалау; және
 - Келісімшарттардың талаптары басшылықтың түсіндірмелерімен сәйкес келетіндігін қарастырыңыз.

Басқарманың Балдық Бағалауды Таңдауы Және Бағалаудың Белгісіздігі
Туралы Ақпаратты Ашу

Басшылықтың бағалау белгісіздігін түсіну және шешу қадамдары (Сілт: Тарм. 26 (a))

A109. Бағалаудың белгісіздігін түсіну және жою үшін басшылықтың тиісті шараларды қабылдағанына қатысты басшылықтың мыналарды қамтуы мүмкін:

- (a) Қайнар көздерді анықтау және өлшеу нәтижелеріне тән өзгергіштік дәрежесін бағалаудың негізделген ықтимал нәтижелерінің диапазонын бағалау арқылы анықталмағандықты түсінді;
- (b) Өлшеу процесінде күрделілік немесе субъективтілік елеулі бұрмалану қаупіне әсер ететін дәрежені анықтады және бұрмаланудың ықтимал әлеуетін қолдану арқылы шешті:
 - (i) Бухгалтерлік сметаны құрудағы тиісті дағдылар мен білімдер; және
 - (ii) Кәсіби пайымдау, оның ішінде басқарушылыққа бейімділікті анықтау және шешу арқылы; және
- (c) Бағалаудың анықталмағандығын сипаттайтын басшылықтың балдық бағасын және соған байланысты ақпаратты дұрыс таңдау арқылы бағалаудың анықталмауын шешті.

Басшылықтың бағалау сметасын таңдау және бағалаудың белгісіздігін анықтауға байланысты (Сілт: Тарм. 26(b))

A110. Басшылықтың балдық бағасын таңдау және бағалаудың белгісіздігіне қатысты ақпаратты ашуға қатысты болуы мүмкін мәселелерге мыналар жатады:

- Қолданылған әдістер мен деректер сәйкесінше таңдалды, соның ішінде бухгалтерлік сметаны құрудың альтернативті әдістері және мәліметтердің балама көздері болған кезде.
- Қолданылған бағалау атрибуттары орынды және толық болды.
- Пайдаланылған болжамдар ақылға қонымды шамалар ауқымынан таңдалды және сәйкес және сенімді болып табылатын тиісті деректермен расталды.
- Қолданылған деректер орынды, маңызды және сенімді болды және бұл деректердің тұтастығы сақталды.
- Есептеулер әдіске сәйкес қолданылды және математикалық тұрғыдан дәл болды.
- Басшылықтың балдық бағасы орынды өлшеу нәтижелерінен таңдалған.
- Байланысты ашулар соманы бағалау ретінде орынды сипаттайды және бағалаудың мүмкін нәтижелерінің өзгергіштігін қоса бағалау процесінің сипаты мен шектеулерін түсіндіреді.

A111. Аудитор үшін менеджменттің балдық бағалауының орындылығына қатысты тиісті мәселелер мыналарды қамтуы мүмкін:

- Қолданыстағы қаржылық есептіліктің талаптары баламалы нәтижелер мен болжамдар қарастырылғаннан кейін пайдаланылатын балдық бағалауды тағайындағанда немесе белгілі бір өлшеу әдісін тағайындағанда, басшылық қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесінің талаптарын орындады ма.
- Егер қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде бағалаудың ақылға қонымды нәтижелерінен соманы қалай таңдау керектігі көрсетілмеген болса, басшылық қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарын ескере отырып, шешім қабылдады ма.

A112. Аудитор үшін бағалаудың белгісіздігі туралы басшылықтың ақпаратты ашуына қатысты ескерулерге қаржылық есептіліктің қолданыстағы жүйесінің талаптары кіруі мүмкін, олар ашуды талап етуі мүмкін:

- Бұл шаманы бағалау ретінде сипаттайды және өлшеудің ақылға қонымды нәтижелерінің өзгергіштігін қоса, оны жасау процесінің сипаты мен шектеулерін түсіндіреді. Сондай-ақ, шеңберде

ақпаратты ашу мақсаттарына жету үшін қосымша ашылулар талап етілуі мүмкін.⁵¹

- Бухгалтерлік бағалауға байланысты маңызды есеп саясаты туралы. Жағдайларға байланысты тиісті есеп саясаты қаржылық есептілікте бухгалтерлік бағалауды дайындау мен ұсынуда қолданылатын нақты қағидалар, негіздер, конвенциялар, ережелер мен тәжірибелер сияқты мәселелерді қамтуы мүмкін.
- Маңызды немесе сыни пікірлер туралы (мысалы, қаржылық есептілікте танылған сомаларға едәуір әсер еткендер), сондай-ақ болашаққа қатысты маңызды болжамдар немесе бағалаудың басқа белгісіздік көздері туралы.

Белгілі бір жағдайларда қаржылық есеп беру шеңберінде айқын талап етілгеннен тыс қосымша ашып көрсетулер әділ ұсынуға қол жеткізу үшін немесе сәйкестік шеңберінде қаржылық есептілік жаңылыстырмауы үшін қажет болуы мүмкін.

A113. Бухгалтерлік бағалаудың бағалау белгісіздігінің дәрежесі қаншалықты үлкен болса, соғұрлым елеулі бұрмалаушылықтың пайда болу қаупі жоғары деп бағаланатын болады және сондықтан 35 тармаққа сәйкес аудиторлық дәлелдемелер басшылықтың не бағалаудың белгісіздігі туралы ұпай сметасы және онымен байланысты ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды немесе бұрмаланған.

A114. Егер аудитор бухгалтерлік бағалауға байланысты бағалаудың белгісіздігін қарастыруы және оны ашып көрсетуі аудитордың маңызды назарын қажет ететін мәселе болса, онда бұл аудиттің негізгі мәселесі болуы мүмкін.⁵²

Бағалау белгісіздігін түсіну және шешу үшін басшылық тиісті қадамдар жасамаған кезде (Сілт: Тарм. 27)

A115. Аудитор басшылық бағалау белгісіздігін түсіну және шешу үшін тиісті шараларды қолданбағанын анықтаған кезде, бағалау белгісіздігін түсіну үшін аудитор басшылықтан сұрай алатын қосымша процедуралар, мысалы, баламалы болжамдарды қарастыру немесе сезімталдықты талдау нәтижелерін қамтуы мүмкін.

A116. Нүктелік сметаны немесе диапазонды әзірлеудің мүмкін екендігін қарастыру кезінде аудиторға ескеру қажет болуы мүмкін мәселелер, егер аудитор мұны тәуелсіздік талаптарына нұқсан келтірмей жасай алса,

⁵¹ 13 ҚЕХС, *Әділ Құнды Өлшеу*, 92 тармақ

⁵² 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

кіреді. Бұл басқарушылық жауапкершілікті алуға тыйым салуды қарастыратын тиісті этикалық талаптарды қамтуы мүмкін.

A117. Егер басшылықтың жауабын қарастырғаннан кейін аудитор аудитордың балдық бағасын немесе диапазонын жасаудың мүмкін еместігін анықтаса, аудитордан аудиттің салдарын немесе 34-тармаққа сәйкес қаржылық есептілікке аудитордың пікірін бағалау қажет.

Аудитордың Бағалау Сметасын Құру Немесе Аудитордың Ауқымын Пайдалану (Сілт: Тарм. 28-29)

A118. Аудитордың бағалау сметасын немесе диапазонын басшылықтың бағалауын бағалау үшін әзірлеу және бағалаудың белгісіздігі туралы байланысты ақпаратты ашу, мысалы, келесі тәсілдер болуы мүмкін:

- Аудитордың алдыңғы кезеңнің қаржылық есептілігінде жасалған ұқсас есеп айырысу бағаларын қарастыруы басшылықтың ағымдағы кезеңі тиімді болмайды деп болжайды.
- Кәсіпорынның бухгалтерлік сметаны құрудағы басқару процесіндегі және оның үстіндегі бақылауы жақсы ойластырылмаған немесе дұрыс орындалмаған.
- Кезеңнің аяқталуы мен аудиторлық есеп беру күнінің арасындағы оқиғалар немесе операциялар басшылықтың бұл әрекеті дұрыс болған кезде дұрыс ескерілмеген және мұндай оқиғалар немесе операциялар басшылықтың бағалауына қайшы келетін сияқты.
- Аудитордың балдық бағасын немесе диапазонын әзірлеу кезінде қолдануға болатын тиісті балама болжамдар немесе тиісті деректер көздері бар.
- Басшылық бағалау белгісіздігін түсіну немесе жою үшін тиісті шараларды қабылдаған жоқ (27 тармақты қараңыз).

A119. Балдық бағаны немесе диапазонды әзірлеу туралы шешімге баламалы нәтижелер мен болжамдар қарастырылғаннан кейін пайдаланылатын балдық бағалауды белгілейтін немесе белгілі бір өлшеу әдісін белгілейтін (мысалы, дисконтталған ықтималдықпен өлшенген күтілетін мәнді пайдалану немесе ықтимал нәтиже).

A120. Аудитордың диапазоннан гөрі балдық бағалауды құру туралы шешімі бағалау сипатына және жағдайдағы аудитордың шешіміне байланысты болуы мүмкін. Мысалы, бағалаудың табиғаты ақылға қонымды нәтижелерінде аз өзгергіштік болады деп күтілетін болуы мүмкін. Бұл жағдайда балдық бағалауды әзірлеу тиімді тәсіл болуы мүмкін, әсіресе оны дәлдіктің жоғарырақ деңгейімен жасауға болады.

A121. Аудитор балдық бағаны немесе диапазонды бірнеше жолмен, мысалы:

- Басшылық қолданғаннан гөрі басқа модельді қолдану, мысалы, белгілі бір секторда немесе өндірісте пайдалану үшін коммерциялық түрде қол жетімді немесе меншікті немесе аудитор әзірлеген модель.
- Басшылықтың моделін пайдалану, бірақ менеджмент қолданатындарға балама болжамдар немесе деректер көздерін жасау.
- Аудитордың өзіндік әдісін қолдану, бірақ басшылық пайдаланатын балама болжамдар жасау.
- Модель жасау немесе орындау немесе тиісті болжамдар жасау үшін мамандандырылған тәжірибесі бар адамды жалдау немесе тарту.
- Басқа салыстырмалы шарттарды, операцияларды немесе оқиғаларды немесе қажет болған жағдайда салыстырылатын активтер мен міндеттемелердің нарықтарын қарастыру.

A122. Аудитор сондай-ақ бухгалтерлік бағалаудың тек бір бөлігі үшін баллдық бағалауды немесе диапазонды әзірлеуі мүмкін (мысалы, белгілі бір болжам үшін, немесе бухгалтерлік бағалаудың тек белгілі бір бөлігі елеулі бұрмалану қаупін тудыратын жағдайда).

A123. Аудитордың өзіндік әдістерін, болжамдарын немесе деректерді баллдық бағалауды немесе диапазонды әзірлеу үшін қолданған кезде, аудитор менеджмент әдістерінің, болжамдарының немесе мәліметтерінің орындылығы туралы дәлелдер ала алады. Мысалы, егер аудитор диапазонды құруда аудитордың жеке болжамдарын басшылықтың бағалау бағасының негізділігін бағалау үшін қолданса, аудитор сонымен қатар бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде пайдаланылған маңызды болжамдарды таңдау кезіндегі басшылықтың пікірлері индикаторларды тудырады ма деген көзқарасты дамыта алады. ықтимал басқарушылық қателік туралы.

A124. 29 (а) тармағындағы аудиторға диапазонға тек тиісті тиісті аудиторлық дәлелдермен расталатын сомаларды ғана қосатындығын анықтау туралы талап аудитордан диапазондағы әрбір мүмкін болатын нәтижелерді жеке-жеке қолдау үшін аудиторлық дәлелдер алуы керек дегенді білдірмейді. Керісінше, аудитор аталған жағдайда диапазонның екі жағындағы ұпайлардың ақылға қонымды екендігін анықтайтын дәлелдемелер алуы мүмкін, сол арқылы осы екі пункттің арасындағы сомалар да ақылға қонымды.

A125. Аудитор ауқымының мөлшері тұтастай алғанда қаржылық есептілік үшін маңыздылықтың еселігі болуы мүмкін, әсіресе маңыздылық операциялық нәтижелерге негізделген (мысалы, салық салуға дейінгі табыс) және бұл

шара активтерге немесе басқа баланстарға қатысты салыстырмалы түрде аз болған жағдайда шаралар. Бұл жағдай бухгалтерлік сметамен байланысты бағалау белгісіздігінің өзі маңыздылықтың бірнеше еселігі болған жағдайда пайда болуы ықтимал, бұл бухгалтерлік сметаның жекелеген түрлері үшін немесе сақтандыру немесе банк саласы сияқты белгілі бір салаларда жиі кездеседі, мұнда жоғары деңгей бағалау белгісіздігі анағұрлым тән және осыған қатысты қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде нақты талаптар болуы мүмкін. Осы ХАС талаптарына сәйкес орындалған процедуралар мен алынған аудиторлық дәлелдерге сүйене отырып, аудитор маңыздылықтың еселенген ауқымы, аудитордың пікірі бойынша, жағдайларға сәйкес келеді деген қорытындыға келуі мүмкін. Мұндай жағдайда аудитордың бағалау белгісіздігі туралы ашылулардың орындылығын бағалауы, әсіресе, егер мұндай ашулар бағалаудың белгісіздік деңгейі мен мүмкін болатын нәтижелер диапазонын тиісті түрде көрсетсе, маңызды бола түседі. А139-А144 тармақтарды осы жағдайларда маңызды болуы мүмкін қосымша ескертулерді камтиды.

Аудиторлық Дәлелдерге Қатысты Басқа Да Мәселелер (Сілт: Тарм. 30)

А126. Бухгалтерлік бағалауға қатысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне қатысты аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпаратты ұйым өзі шығарған, менеджмент сарапшысының жұмысын қолданған немесе сыртқы ақпарат көзі берген болуы мүмкін.

Сыртқы Ақпарат Көздері

А127. 500 ХАС⁵³ түсіндірілгендей, сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың сенімділігіне оның қайнар көзі, табиғаты және алынған жағдайлар әсер етеді. Демек, аудитордың бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде пайдаланылатын ақпараттың сенімділігін ескеру жөніндегі аудиторлық процедураларының сипаты мен дәрежесі осы факторлардың сипатына байланысты өзгеруі мүмкін. Мысалға:

- Нарықтық немесе салалық мәліметтер, бағалар немесе бағаға қатысты деректер осындай ақпаратқа мамандандырылған бір ғана сыртқы ақпарат көзінен алынған кезде, аудитор бағаны салыстыруға болатын баламалы тәуелсіз көзден сұрай алады.
- Нарықтық немесе салалық мәліметтер, бағалар немесе бағаға қатысты деректер бірнеше тәуелсіз сыртқы ақпарат көздерінен алынған және сол көздер бойынша консенсусқа қол жеткізген кезде аудиторға жеке дереккөзден алынған мәліметтердің сенімділігі туралы аз дәлелдемелер алу қажет болуы мүмкін.

⁵³ 500 ХАС, А31 тармақ

- Бірнеше ақпарат көздерінен алынған ақпарат әр түрлі нарықтық көзқарастарды көрсеткен кезде аудитор көзқарастардың әртүрлілігінің себептерін түсінуге ұмтылуы мүмкін. Әртүрлілік әр түрлі әдістерді, болжамдарды немесе деректерді пайдаланудан туындауы мүмкін. Мысалы, бір ақпарат көздері ағымдағы бағаларды, ал басқа дереккөздер болашақ бағаларды қолдануы мүмкін. Әртүрлілік бағалау белгісіздігіне қатысты болған кезде, аудитор 26 (b) -тармаққа сәйкес қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде қаржылық есептіліктегі бағалау белгісіздігін сипаттайтын ашып көрсетулердің ақылға қонымды екендігі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алуын талап етеді. Мұндай жағдайларда қолданылған әдістер, болжамдар немесе мәліметтер туралы ақпаратты қарастыру үшін кәсіби пікір маңызды.
- Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттарды сол модель өз модельдерін (модельдерін) қолдана отырып жасаған кезде. 500 ХАС А34е тармағы тиісті басшылықты ұсынады.

A128. Бухгалтерлік бағалаудың әділ құнын бағалау үшін сыртқы ақпарат көздерінен алынған ақпараттың маңыздылығы мен сенімділігі туралы қосымша қарастыруларға мыналар кіруі мүмкін:

- (a) Әділ құн сол құралдың сауда-саттығына немесе нарықтағы белсенді баға ұсыныстарына негізделген бе;
- (b) Егер әділ құн салыстырылатын активтермен немесе міндеттемелермен операцияларға негізделген болса, онда бұл операциялар қалай анықталады және салыстырмалы болып саналады;
- (c) Егер актив немесе міндеттеме немесе салыстырылатын активтер мен міндеттемелер бойынша операциялар болмаса, ақпараттың қалай жасалғаны, оның ішінде әзірленген және пайдаланылған мәліметтер нарық қатысушылары активке немесе міндеттемеге баға белгілеу кезінде қолданатын жорамалдарды білдіреді, егер ол қажет болса; және
- (d) Егер әділ құнды өлшеу брокердің баға ұсынысына негізделген болса, брокердің баға белгілеуі:
 - (i) Қаржылық құралдың бір түрімен операция жасайтын маркет-мейкерден;
 - (ii) Міндетті немесе міндетті емес, ұсыныстың негізінде баға ұсыныстарына үлкен салмақ орналастырылған; және
 - (iii) Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде талап етілгенде, қаржылық есептілік жасалған күнгі нарықтық жағдайлар көрсетіледі.

A129. Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылған кезде, аудитор үшін ақпаратты алуға болатындығы немесе ақпараттың жеткілікті егжей-тегжейлі болуы, сыртқы ақпарат көзі қолданатын әдістерді, болжамдар мен басқа мәліметтерді түсіну үшін маңызды мәселе болуы мүмкін. . Бұл кейбір жағынан шектеулі болуы мүмкін және сәйкесінше аудитордың рәсімдердің сипатын, уақыты мен көлемін ескеруіне әсер етуі мүмкін. Мысалы, баға қызметтері көбінесе жеке бағалы қағаздар емес, активтер сыныбы бойынша олардың әдістері мен болжамдары туралы ақпарат береді. Брокерлер көбінесе жеке бағалы қағаздарға брокерлердің индикативті бағаларын ұсынған кезде олардың кірістері мен болжамдары туралы шектеулі ақпаратты ғана ұсынады. 500 ХАС А345 тармағы ақпараттың сыртқы көзімен қамтамасыз етілетін ақпаратқа қатысты шектеулерге қатысты нұсқаулық береді.

Басшылық Сарапшысы

A130. Басшылық сарапшысы жасаған немесе анықтаған бухгалтерлік бағалауға қатысты болжамдар басшылық бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде қолданған кезде басшылықтың болжамына айналады. Тиісінше, аудитор осы ХАС-та осы болжамдарға қатысты талаптарды қолданады.

A131. Егер менеджмент сарапшысының жұмысы бухгалтерлік бағалауға қатысты әдістерді немесе дерек көздерін пайдалануды немесе қаржылық есептілікке енгізу үшін балдық бағалауға немесе байланысты ашып көрсетулерге қатысты қорытындылар немесе қорытындылар әзірлеуді немесе ұсынуды көздейтін болса, 21-29-тармақтардағы талаптар осы ХАС аудиторға 500 ХАС-тың 8 (с) -тармағын қолдануда көмектесе алады.

Қызметтік Ұйымдар

A132. 402 ХАС⁵⁴ аудитордың қызмет көрсететін ұйым ұсынатын қызметтерді, оның ішінде ішкі бақылауды, сондай-ақ аудитордың елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне берген жауаптарын түсінуіне қатысты. Ұйым бухгалтерлік сметаны құру кезінде қызмет көрсететін ұйымның қызметтерін пайдаланған кезде, 402 ХАС талаптары мен нұсқаулықтары аудиторға осы ХАС талаптарын қолдануға көмектесуі мүмкін.

Басшылықтың Ықтимал Жалған Сенімдерінің Көрсеткіштері

A133. Басқарушылық қателіктерді есептік деңгейде анықтау қиынға соғуы мүмкін және оны аудитор тек бухгалтерлік бағалау топтарын, барлық есептік бағалауларды жиынтықта қарастырғанда немесе бірнеше есеп кезеңінде байқау кезінде анықтай алады. Мысалы, егер қаржылық есептілікке енгізілген бухгалтерлік бағалау жеке-дара негізделген деп

⁵⁴ 402 ХАС, Қызмет Көрсету Ұйымын Пайдаланатын Ұйымға Қатысты Аудиторлық Мәселелер

саналса, бірақ басшылықтың бағалауы аудитордың басшылық үшін қаржылық есептіліктің неғұрлым қолайлы нәтижесін беретін ақылға қонымды нәтижелер диапазонының бір ұшына қарай өзгеріп отыратын болса, мұндай жағдайлар ықтимал жағымсыздықты көрсете алады.

A134. Бухгалтерлік бағалауға қатысты басқарушылық ықтималдық көрсеткіштерінің мысалдары:

- Бухгалтерлік бағалаудағы өзгерістер немесе оны жасау әдісі, егер басшылық жағдайдың өзгергені туралы субъективті баға бергенде.
- Маңызды болжамдарды немесе басқару мақсаттарына қолайлы баллдық бағалауды таңдау немесе дамыту.
- Оптимизм немесе пессимизм үлгісін көрсете алатын балдық бағалауды таңдау.

Мұндай индикаторлар анықталған кезде, бекіту немесе қаржылық есептілік деңгейінде елеулі бұрмалау қаупі болуы мүмкін. Мүмкін болатын басқарушылықтың көрсеткіштері жеке бухгалтерлік бағалаудың негізділігі туралы қорытынды жасау мақсатында бұрмалануды білдірмейді. Алайда, кейбір жағдайларда аудиторлық дәлелдер басшылықтың біржақты болуын көрсететін көрсеткішке емес, бұрмаланғанға нұсқауы мүмкін.

A135. Мүмкін болатын басқарушылықтың көрсеткіштері аудитордың тәуекелді бағалауы және оған қатысты жауаптар орынды болып қала ма деген аудитордың қорытындысына әсер етуі мүмкін. Аудиторға сонымен қатар аудиттің басқа аспектілеріне, соның ішінде бухгалтерлік бағалау жасау кезінде басшылықтың пікірлерінің орындылығына күмән келтіру қажеттілігін ескеру қажет болуы мүмкін. Бұдан басқа, ықтимал басқарушылықтың көрсеткіштері аудитордың 700 ХАС (Қайта қарастырылған)⁵⁵ талқыланған қаржылық есептілікте елеулі бұрмалаушылықтардың жоқтығы туралы қорытындысына әсер етуі мүмкін.

A136. Сонымен қатар, 240 ХАС қолдану кезінде аудитор басшылықтың қаржылық есептілікке енгізілген бухгалтерлік бағалауды жасау кезіндегі пайымдаулары мен шешімдерінде алаяқтық салдарынан елеулі бұрмалаушылық тудыруы мүмкін ықтималдықтың бар-жоғын бағалауы қажет.⁵⁶ Жалған қаржылық есептілік жиі орындалады бухгалтерлік бағалауды қасақана кеміту немесе асыра көрсетуді қамтуы мүмкін бухгалтерлік бағалауды әдейі бұрмалау арқылы. Сондай-ақ алаяқтық тәуекелінің факторы болуы мүмкін басқарушылық ықтималдықтың

⁵⁵ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 11 тармақ

⁵⁶ 240 ХАС, 33 тармақ (b)

көрсеткіштері аудитордың аудиторлық тәуекелді бағалауды, атап айтқанда алаяқтық тәуекелдерді бағалауды және соған байланысты жауаптардың орынды болып қалуын қайта тексеруге мәжбүр етуі мүмкін.

Орындалған Аудиторлық Рәсімдер Негізінде Жалпы Бағалау (Сілт: Тарм. 33)

A137. Аудитор жоспарланған аудиторлық процедураларды орындайтындықтан, алынған аудиторлық дәлелдер аудитордың басқа жоспарланған аудиторлық процедуралардың сипатын, мерзімін немесе көлемін өзгертуіне себеп болуы мүмкін.⁵⁷ Бухгалтерлік бағалауға қатысты ақпарат аудиторлық процедураларды орындау арқылы аудитордың назарына түсуі мүмкін. тәуекелді бағалауға негізделген мәліметтерден айтарлықтай ерекшеленетін дәлелдер. Мысалы, аудитор елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдігінің жалғыз себебі бухгалтерлік сметаны құруға қатысты субъективтілік екенін анықтаған болуы мүмкін. Алайда, елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне жауап беру үшін рәсімдерді орындау кезінде аудитор бухгалтерлік есептің бастапқыда қарастырылғаннан гөрі күрделі екенін анықтауы мүмкін, бұл елеулі бұрмалаушылық тәуекелін бағалауға күмән тудыруы мүмкін (мысалы, өзіне тән тәуекел) күрделіліктің әсеріне байланысты тән тәуекел спектрінің жоғары деңгейінде бағалау қажет болуы мүмкін), сондықтан аудиторға жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу үшін қосымша аудиторлық процедураларды орындау қажет болуы мүмкін.⁵⁸

A138. Танылмаған бухгалтерлік бағалауға қатысты, аудитордың бағалауының басты бағыты қолданыстағы қаржылық есептіліктің тану критерийлерінің іс жүзінде орындалғанына байланысты болуы мүмкін. Егер бухгалтерлік есеп танылмаған болса және аудитор осы тәртіптің орынды екендігі туралы қорытынды жасаса, кейбір қаржылық есептілік шеңберлері қаржылық есептіліктің ескертпелеріндегі мән-жайларды ашуды талап етуі мүмкін.

Есептік Сметалардың Ақылға Қонымды Немесе Қате Екендігін Анықтау (Сілт: Тарм. 9, 35)

A139. Жүргізілген аудиторлық процедуралар мен алынған дәлелдерге сүйене отырып, басшылықтың болжамды бағасы мен байланысты ашып көрсетулер ақылға қонымды ма, әлде бұрмаланған ма:

- Аудиторлық дәлелдер диапазонды қолдаса, ауқымның ауқымы кең болуы мүмкін және кейбір жағдайларда тұтастай алғанда қаржылық есептіліктің маңыздылығының еселігі болуы мүмкін (A125-тармақты да қараңыз). Жағдайда кең ауқым сәйкес болуы мүмкін

⁵⁷ 330 ХАС, А60 тармақ

⁵⁸ Сондай-ақ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 31 тармағын қараңыз.

болғанымен, бұл аудитор үшін осы ауқымдағы сомалардың ақылға қонымды екендігі туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алынған-алынбағанын қайта қараудың маңызды екендігін көрсете алады.

- Аудиторлық дәлелдер басшылықтың бағалауынан ерекшеленетін балдық бағаны қолдай алады. Мұндай жағдайларда аудитордың балдық бағалауы мен басшылықтың баланстық бағасы арасындағы айырмашылық бұрмалануды құрайды.
- Аудиторлық дәлелдемелер басшылықтың бағалауын қамтымайтын ауқымды қолдай алады. Мұндай жағдайда бұрмалану - бұл басшылықтың бағалау бағасы мен аудитордың диапазонының ең жақын нүктесі арасындағы айырмашылық.

A140. A110-A114 тармақтары аудиторға қаржылық есептілікке енгізілетін балдық бағалауды және байланысты ақпаратты ашуда басшылықтың таңдауын бағалауда басшылықты ұсынады.

A141. Аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедураларына басшылықтың бухгалтерлік бағалауды қалай жасағанын тексеру немесе аудитордың балдық бағасын немесе диапазонын әзірлеу кіретін болса, аудитордан 26 (b) және 29(b) тармақтарға сәйкес бағалау белгісіздігін сипаттайтын ашулар туралы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу талап етіледі және 31 тармаққа сәйкес басқа да ашып көрсетулер. Одан кейін аудитор 35тармаққа сәйкес бухгалтерлік бағалау мен байланысты ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды немесе бұрмаланған болып табылғандығына қатысты ақпаратты ашып көрсету туралы алынған аудиторлық дәлелдемелерді жалпы бағалаудың бөлігі ретінде қарастырады.

A142. 450 ХАС сондай-ақ сапалы ашуларға⁵⁹ қатысты нұсқаулар береді, және ашулардағы бұрмаланулар алаяқтық белгілері бола алады.⁶⁰

A143. Қаржылық есептілік әділ ұсыну шеңберіне сәйкес жасалған кезде, қаржылық есеп беру әділ ұсынуға⁶¹ қол жеткізе ме, жоқ па деген аудитордың бағалауы жалпы есепті, құрылымдық және қаржылық есептіліктің мазмұнын, сондай-ақ қаржылық есептілік, оның ішінде байланысты жазбалар, мәмілелер мен оқиғаларды әділ ұсынуға қол жеткізетін етіп көрсетеді. Мысалы, бухгалтерлік бағалау бағалаудың жоғары дәрежелік белгісіздігіне ұшыраған кезде, аудитор әділ ұсынуға қол жеткізу үшін қосымша ашулар қажет деп анықтай алады. Егер

⁵⁹ 450 ХАС, А17 тармағы

⁶⁰ 450 ХАС, А22 тармағы

⁶¹ 700 ХАС (Қайта қарастырылған), 14 тармақ

басшылық мұндай қосымша ақпаратты қамтымаса, аудитор қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланған деп қорытынды жасай алады.

A144. 705 ХАС (Қайта қарастырылған)⁶² аудитор қаржылық есептіліктегі басшылықтың ашып көрсетуі жеткіліксіз немесе жаңылыстырады деп есептеген кезде аудитордың пікірі үшін салдары туралы нұсқаулық береді, мысалы, бағалау белгісіздігіне қатысты.

Жазбаша ұсынымдар (Сілт: Тарм. 37)

A145. Нақты бухгалтерлік бағалау туралы жазбаша ұсынымдар мыналарды қамтуы мүмкін:

- Бухгалтерлік сметаны жасау кезінде жасалған маңызды шешімдер басшылық білетін барлық тиісті ақпаратты ескерген.
- Бухгалтерлік сметаны жасау кезінде басшылық пайдаланатын әдістерді, болжамдар мен деректерді таңдау немесе қолдану кезіндегі дәйектілік пен орындылық туралы.
- Болжамдар басшылықтың бухгалтерлік есептеулер мен ашып көрсетулерге қатысты болған кезде ұйым атынан нақты іс-қимылдарды жүзеге асыруға деген ниеті мен қабілетін тиісті түрде көрсететіндігі.
- Бухгалтерлік бағалауға қатысты, оның ішінде бағалаудың белгісіздігін сипаттайтын ашып көрсетулер толық және қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінде ақылға қонымды.
- Бухгалтерлік сметаны жасау кезінде тиісті арнайы дағдылар мен тәжірибелер қолданылған.
- Кез-келген оқиға қаржылық есептілікке енгізілген бухгалтерлік есеп бағалауларына түзетулерді талап етпейді.
- Бухгалтерлік есептер қаржылық есептілікте танылмаған немесе ашылмаған жағдайда, басшылықтың қолданыстағы қаржылық есептіліктің тану немесе ашып көрсету критерийлері орындалмағандығы туралы шешімінің орындылығы туралы.

Басқарумен, Басшылықпен Немесе Басқа Да Тиісті Тараптармен Байланыс (Сілт: Тарм. 38)

A146. 260 ХАС (Қайта Қарастырылған) қолдану кезінде аудитор басқару құзыретіндегі тұлғалармен аудитордың бухгалтерлік есеп бағалауларына және осыған байланысты ақпаратты ашуға қатысты ұйымның бухгалтерлік есеп тәжірибесінің маңызды сапалық аспектілері туралы

⁶² 705 ХАС (Қайта қарастырылған), 22-23 тармақтар

пікірлерін хабарлайды.⁶³ 2-қосымша аудитордың қарастыруы мүмкін бухгалтерлік бағалауға тән мәселелерді қамтиды. басқару өкілетті адамдарымен сөйлесу.

A147. 265 ХАС аудитордан аудит кезінде анықталған ішкі бақылаудағы елеулі кемшіліктермен басқаруға жауапты тұлғаларға жазбаша түрде хабарлауды талап етеді.⁶⁴ Мұндай маңызды кемшіліктерге бақылауға қатысты кемшіліктер кіруі мүмкін:

- (a) маңызды есеп саясатын таңдау және қолдану, әдістерді, болжамдар мен деректерді таңдау және қолдану;
- (b) тәуекелдерді басқару және онымен байланысты жүйелер;
- (c) мәліметтердің тұтастығы, оның ішінде мәліметтер сыртқы ақпарат көзінен алынған кезде; және
- (d) Сыртқы провайдерден алынған модельдерді қоса, модельдерді пайдалану, әзірлеу және растау және қажет болуы мүмкін кез келген түзетулер.

A148. Басқаруға өкілетті адамдармен сөйлесуден басқа, аудиторға реттеушілермен немесе пруденциалдық бақылаушылармен тікелей байланыс орнатуға рұқсат етілуі немесе талап етілуі мүмкін. Мұндай байланыс аудит барысында немесе белгілі бір кезеңдерде, мысалы, аудитті жоспарлау кезінде немесе аудиторлық есепті аяқтаған кезде пайдалы болуы мүмкін. Мысалы, кейбір юрисдикцияларда қаржы институттарының реттеушілері қаржы құралдарының қызметіне бақылаудың қолданылуы мен қолданылуы, белсенді емес нарықтағы қаржы құралдарын бағалаудағы қиындықтар, күтілетін несиелік шығындар және сақтандыру резервтері туралы ақпаратты бөлісу үшін аудиторлармен ынтымақтастық орнатуға тырысады, ал басқа реттеушілер мүмкін кәсіпорын қызметінің маңызды аспектілері бойынша аудитордың көзқарасын, оның ішінде ұйымның шығындар сметасын түсінуге тырысу. Бұл хабарлама аудиторға елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтауда, бағалауда және оларға жауап беруде пайдалы болуы мүмкін.

Құжаттама (Сілт: Тарм. 39)

A149. 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁶⁵ және 330 ХАС⁶⁶ аудитордың ұйым туралы түсінігін, тәуекелдерді бағалауды және бағаланған тәуекелдерге жауаптарын құжаттау бойынша талаптар мен нұсқаулықтар ұсынады. Бұл

⁶³ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 16 (a) -тармақ

⁶⁴ 265 ХАС, 9 тармақ

⁶⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 32 және A152-A155-тармақтары

⁶⁶ 330 ХАС, 28 және A63 тармақтары

нұсқаулық 230 ХАС⁶⁷ талаптары мен нұсқауларына негізделген, аудиторлық есептік бағалау жағдайында аудитордан аудитордың субъектіні және оның қоршаған ортасын бухгалтерлік бағалауға байланысты түсінуінің негізгі элементтері туралы аудиторлық құжаттама дайындауы қажет. Сонымен қатар, аудитордың бухгалтерлік бағалауға байланысты маңызды бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдері туралы пікірлері және аудитордың жауаптары, бұдан әрі басқару және басқару құзыретіндегі тұлғалармен байланыс туралы құжаттамамен расталуы мүмкін.

A150. Аудитордың одан әрі аудиторлық процедураларының бекіту деңгейіндегі маңызды бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдерімен байланысын құжаттау кезінде 330 ХАС сәйкес осы ХАС аудитордан бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне келтірілген себептерді ескеруді талап етеді. Бұл себептер бір немесе бірнеше тәуекел факторларына немесе аудитордың бақылау тәуекелін бағалауына қатысты болуы мүмкін. Алайда, аудитордан әрбір бухгалтерлік бағалауға қатысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау және бағалау кезінде тәуекел факторларының әрқайсысы қалай ескерілгені туралы құжат талап етілмейді.

A151. Аудитор келесі құжаттарды қарастыра алады:

- Егер менеджменттің әдісін қолдану күрделі модельдеуді қажет етсе, басшылықтың пайымдаулары дәйекті түрде қолданылды ма, қажет болған жағдайда модель дизайны қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің өлшеу мақсатына сәйкес келеді.
- әдістерді, маңызды болжамдарды таңдау және қолдану кезінде, немесе деректерге күрделілік жоғары дәрежеде әсер етсе, аудитордың тәуекелдерді бағалау рәсімдерін орындау, осы тәуекелдерге жауап беретін рәсімдерді рәсімдеу және орындау үшін немесе алынған аудиторлық дәлелдерді бағалау үшін арнайы дағдылар мен білімдердің қажет екендігін анықтайтын пікірлері. Мұндай жағдайда құжаттама қажетті дағдылар мен білімдердің қалай қолданылғандығын да қамтуы мүмкін.

A152. 230 ХАС А7-тармақында аудитордың кәсіби скептицизмді жүзеге асырудың бірде-бір тәсілі болмаса да, аудиторлық құжаттамада аудитордың кәсіби скептицизмді қолданғаны туралы дәлелдер келтірілуі мүмкін екендігі атап көрсетілген. Мысалы, бухгалтерлік бағалауға қатысты, егер алынған аудиторлық дәлелдемелер басшылықтың пікірлерін растайтын және қайшы келетін дәлелдерді қамтыса, құжаттамада аудитор осы дәлелдерді, оның ішінде жеткіліктілік пен орындылық туралы қорытынды жасау кезінде жасалған кәсіби шешімдерді қалай бағалағанын қамтуы мүмкін. алынған аудиторлық дәлелдемелер. Аудитордың кәсіби скептицизмді жүзеге асыруы туралы

⁶⁷ 230 ХАС, 8 (с) тармақ

құжаттаманы ұсынуы мүмкін осы ХАС-тағы басқа талаптардың мысалдары:

- Аудитор түсінікті қалай қолданғаны туралы 13 (d) –тармақ аудитордың ұйымның қаржылық есептілігіне енгізілетін бухгалтерлік есептер мен оған қатысты ақпаратты ашуы бойынша күтуін және бұл күтудің басшылық дайындаған ұйымның қаржылық есептілігімен салыстыруын әзірлеу кезінде;
- Аудиторлық дәлелдемелерді алуға немесе қайшылықты болуы мүмкін аудиторлық дәлелдерді алып тастауға бейім емес түрде жеткілікті тиісті дәлелдемелер алу үшін одан әрі аудиторлық процедураларды жасау және орындау талап етілетін 18-тармақ;
- 23 (b), 24 (b), 25 (b) және 32 тармақтар, онда басқарудың ықтимал бейімділік көрсеткіштері қарастырылған; және
- 34 тармақ, аудитордың барлық тиісті аудиторлық дәлелдемелерді, дәлелдеуші немесе қарама-қайшылықты түрде қарастыруына бағытталған.

Қосымша 1

(Сілт: Тарм. 2, 4, 12 (с), А8, А66)

Ажырамас Тәуекел Факторлары**Кіріспе**

1. Бухгалтерлік бағалауға және онымен байланысты ашып көрсетулерге бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау, бағалау және оларға жауап беру кезінде бұл ХАС аудитордан бухгалтерлік бағалаудың бағалау белгісіздігіне және дәрежесін ескеруді талап етеді бухгалтерлік сметаны жасау кезінде қолданылатын әдістерді, болжамдар мен деректерді таңдау және қолдану, сондай-ақ қаржылық есептілікке енгізу үшін басшылықтың балдық бағалауын және онымен байланысты ақпаратты таңдау күрделі, субъективтілік немесе басқа тәуекел факторларына әсер етеді.
2. Бухгалтерлік бағалауға байланысты туындайтын тәуекел - бұл бақылауды қарастырылғанға дейін бухгалтерлік бағалау туралы тұжырымның елеулі бұрмалаушылыққа бейімділігі. Туа біткен тәуекел өзіне тән тәуекел факторларынан туындайды, бұл бухгалтерлік бағалауды тиісті түрде жасау кезінде қиындықтар тудырады. Осы қосымшада бухгалтерлік бағалау жасау және басшылықтың баланстық бағасын таңдау және қаржылық есептілікке енгізу үшін байланысты ашып көрсетулер тұрғысынан бағалаудың белгісіздік, субъективтілік және күрделіліктің тәуекел факторларының табиғаты және олардың өзара байланысы туралы қосымша түсіндірме берілген.

Өлшеу негіздері

3. Бағалау негіздері және қаржылық есептіліктің сипаты, жағдайы мен жағдайлары бағалаудың тиісті атрибуттарын тудырады. Егер объектінің өзіндік құнын немесе бағасын тікелей байқау мүмкін болмаса, бухгалтерлік сметаны тиісті әдісті қолдану және тиісті мәліметтер мен болжамдарды қолдану арқылы жасау қажет. Әдіс тиісті қаржылық атрибуттар объектінің өзіндік құнына немесе бағасына өлшеу негізінде қалай әсер ететіндігі туралы қолда бар білімді көрсету үшін қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберімен анықталуы немесе басшылықпен таңдалуы мүмкін.

Бағалау Белгісіздігі

4. Өлшеу кезінде дәлдіктің болмауына сезімталдық көбінесе бухгалтерлік есеп шеңберінде өлшеу белгісіздігі деп аталады. Бағалаудың белгісіздігі осы ХАС-та өлшеудің нақты дәлдігінің болмауына сезімталдық ретінде анықталады. Бұл қаржылық есептілікте танылған немесе ашылған

қаржылық есептіліктің талап етілетін ақшалай сомасын өзіндік құнын немесе бағасын тікелей байқау арқылы дәлдікпен өлшеу мүмкін болмаған жағдайда пайда болады. Тікелей бақылау мүмкін болмаған жағдайда, келесі дәл баламалы өлшеу стратегиясы - бағалаудың тиісті атрибуттары туралы бақыланатын деректерді пайдалана отырып, заттың құны немесе бағасы туралы қол жетімді білімді тиісті өлшеу негізінде көрсететін әдісті қолдану.

5. Алайда, мұндай білімнің немесе деректердің қол жетімділігіндегі шектеулер өлшеу процесінде мұндай кірістердің тексерілуін шектеуі мүмкін, сондықтан өлшеу нәтижелерінің дәлдігін шектеуі мүмкін. Сонымен қатар, көптеген бухгалтерлік жүйелер ақпарат алу үшін практикалық шектеулер бар екенін мойындайды, мысалы, оны алу құны пайдадан асып кететін уақыт. Осы шектеулерден туындайтын өлшеу дәлдігінің болмауы тән, себебі оны өлшеу процесінде жою мүмкін емес. Тиісінше, мұндай шектеулер бағалаудың белгісіздік көзі болып табылады. Өлшеу процесінде орын алуы мүмкін басқа өлшеу белгісіздік көздері, кем дегенде, негізінен, егер әдіс тиісті түрде қолданылған болса, сондықтан оларды жоюға қабілетті, сондықтан бағалау белгісіздігінің орнына ықтимал бұрмалаушылықтың көзі болып табылады.
6. Егер бағалау белгісіздігі, түптеп келгенде, базалық актив немесе міндеттеме нәтижесінде пайда болатын экономикалық пайданың болашақтағы кірістеріне немесе шығуларына қатысты болса, онда бұл ағындардың нәтижелері тек қаржылық есептілік күнінен кейін байқалатын болады. Қолданылатын бағалау негізінің сипатына және қаржылық есептіліктің сипатына, жағдайы мен жағдайларына байланысты, бұл нәтиже қаржылық есептілік аяқталғанға дейін тікелей байқалуы мүмкін немесе тек кейінірек тікелей байқалуы мүмкін. Кейбір бухгалтерлік бағалау үшін тікелей бақыланатын нәтиже мүлдем болмауы мүмкін.
7. Кейбір белгісіз нәтижелерді жеке зат үшін жоғары дәлдікпен болжау салыстырмалы түрде оңай болуы мүмкін. Мысалы, өндірістік машинаның пайдалы қызмет мерзімі, егер оның орташа пайдалану мерзімі туралы жеткілікті техникалық ақпарат болса, оңай болжауға болады. Болашақ нәтижені болжау мүмкін болмаған кезде, мысалы, актуарлық болжамдарға негізделген жеке адамның өмір сүру ұзақтығы, ақылға қонымды дәлдікпен, жеке адамдар тобы үшін бұл нәтижені дәлірек болжау мүмкін болады. Өлшеу негіздері кейбір жағдайларда портфолионың деңгейін бағалаудың тиісті есептік бірлігі ретінде көрсетуі мүмкін, бұл бағалаудың белгісіздігін төмендетуі мүмкін.

Күрделілік

8. Күрделілік (яғни бақылауды қарастырғанға дейін бухгалтерлік бағалауды жасау процесіне тән күрделілік) тән тәуекелді тудырады. Ішкі күрделілік келесі жағдайда пайда болуы мүмкін:
- Олардың арасында көптеген немесе сызықтық байланыстары бар көптеген бағалау атрибуттары бар.
 - Бір немесе бірнеше бағалау атрибуттары үшін сәйкес мәндерді анықтау бірнеше деректер жиынтығын қажет етеді.
 - Бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде немесе талап етілетін болжамдар арасында өзара байланыс болған кезде көбірек болжамдар қажет.
 - Қолданылатын деректерді анықтау, түсіру, қол жеткізу немесе түсіну қиын.
9. Күрделілік әдістің және оны қолдану үшін қолданылатын есептеу процесінің немесе модельдің күрделілігімен байланысты болуы мүмкін. Мысалы, модельдегі күрделілік болашақтағы нәтижесіздікті немесе гипотетикалық мінез-құлықты болжау үшін ықтималдыққа негізделген бағалау тұжырымдамаларын немесе әдістерін, опциондық баға формулаларын немесе модельдеу әдістерін қолдану қажеттілігін көрсетуі мүмкін. Сол сияқты, есептеу процесі бірнеше математикалық немесе статистикалық тұжырымдамаларды қабылдауды немесе қолдануды қолдау үшін бірнеше дереккөздерден немесе бірнеше деректер жиынтығынан тұруы мүмкін.
10. Күрделілік неғұрлым көбірек болса, менеджменттің бухгалтерлік сметаны құруда арнайы дағдыларды немесе білімді қолдануы немесе менеджменттің сарапшысын тартуы қажет болады, мысалы:
- Бағалау тұжырымдамалары мен әдістемелері, бағалау негіздері мен мақсаттары немесе қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің басқа талаптары аясында және сол түсініктер мен тәсілдерді қалай қолдану керек;
 - Өлшеу негізінің сипаты мен бухгалтерлік бағалау жасалатын қаржылық есептілік баптарының сипаты, жағдайы мен жағдайларын ескере отырып, маңызды болуы мүмкін негізгі бағалау атрибуттары; немесе
 - Ішкі көздерден (соның ішінде жалпы немесе қосымша кітаптардан тыс) немесе сыртқы ақпарат көздерінен алынған мәліметтердің сәйкес көздерін анықтау, осындай көздерден деректерді алу кезінде немесе әдісті қолдану кезінде оның тұтастығын сақтау кезінде ықтимал қиындықтарды қалай

шешуге болатындығын анықтау немесе сол мәліметтердің маңыздылығы мен сенімділігі.

11. Деректерге қатысты күрделілік, мысалы, келесі жағдайларда пайда болуы мүмкін:
- (a) Деректер алу қиын болған кезде немесе олар жалпы қол жетімді емес транзакцияларға қатысты болғанда. Мұндай деректерге, мысалы, сыртқы ақпарат көзі арқылы қол жетімді болған күннің өзінде, егер сыртқы ақпарат көзі пайдаланған негізгі деректер көздері туралы және кез-келген деректерді өңдеу туралы тиісті ақпаратты ашып көрсетпесе, деректердің өзектілігі мен сенімділігін қарастыру қиынға соғуы мүмкін. орындалды.
 - (b) Сыртқы ақпарат көзінің болжамды қолдауды дамытуда маңызды болуы мүмкін болашақ жағдайлары немесе оқиғалары туралы көзқарастарын көрсететін кезде, осы көзқарастарды әзірлеу кезінде ескерілген негіздемелер мен ақпараттар туралы ашықтық болмаса түсіну қиын.
 - (c) Деректердің жекелеген түрлерін түсіну қиын болған кезде, олар техникалық күрделі бизнес немесе заңды ұғымдарды түсінуді қажет етеді, мысалы, күрделі қаржы құралдары немесе сақтандыру өнімдерімен байланысты операциялар туралы заңды келісімдердің талаптарын құрайтын мәліметтерді дұрыс түсіну үшін қажет болуы мүмкін.

Субъективтілік

12. Субъективтілік (яғни бақылауды қарастырғанға дейін бухгалтерлік бағалауды жасау процесіне тән субъективтілік) бағалау атрибуттары туралы білімдердегі немесе мәліметтердегі шектеулі шектеулерді көрсетеді. Мұндай шектеулер болған кезде, қолданылатын қаржылық есептілік шеңбері белгілі бір пайымдаулар жасау үшін қажетті негіз ұсыну арқылы субъективтілік дәрежесін төмендетуі мүмкін. Мұндай талаптар, мысалы, өлшеуге, ашып көрсетуге, есепке алу бірлігіне немесе шығындарды шектеуге қатысты айқын немесе болжанған мақсаттарды қоюы мүмкін. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері осындай пайымдаулардың маңыздылығын осы шешімдер туралы ақпаратты ашуға қойылатын талаптар арқылы көрсете алады.
13. Субъективтілікке қатысты келесі мәселелердің барлығын немесе барлығын анықтауда, әдетте, басшылықтың пікірі қажет:
- қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарында көрсетілмеген деңгейде, бағалауға сәйкес тәсілдер, тұжырымдамалар, әдістер мен факторларды бағалау әдісі кезінде қолда бар білімді ескере отырып;

- әр түрлі потенциалды деректер көздері болған кезде бағалау атрибуттары байқалатын болады, сәйкесінше деректер көздері пайдаланылады;
 - егер бағалау атрибуттары байқалмайтын болса, қолда бар ең жақсы деректерді ескере отырып, сәйкес жорамалдар немесе болжамдардың ауқымы, мысалы, нарықтық көзқарастар;
 - басшылықтың балдық бағасын таңдауға болатын ақылға қонымды нәтижелердің диапазоны және осы диапазондағы кейбір тармақтардың қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде талап етілетін бағалау негізінің мақсаттарына сәйкес келуінің салыстырмалы ықтималдығы; және
 - қаржылық есептілікте басшылықтың бағалауын және осыған байланысты ашылуларды таңдау.
14. Болашақ оқиғалар немесе жағдайлар туралы болжамдар жасау қиыншылықтары сол оқиғалар мен шарттардың белгісіздігіне байланысты өзгеріп отыратын пайымдауды қолдануды білдіреді. Болашақ оқиғаларды немесе жағдайларды алдын-ала болжауға болатын дәлдік осы оқиғалар мен шарттардың білімге, оның ішінде өткен жағдайлар, оқиғалар және онымен байланысты нәтижелер туралы білімге негізделген анықталу дәрежесіне байланысты. Дәлдіктің болмауы жоғарыда сипатталғандай бағалаудың белгісіздігіне ықпал етеді.
15. Болашақ нәтижелерге қатысты, нәтиженің белгісіз болатын ерекшеліктері туралы болжамдар жасау қажет болады. Мысалы, есептік күнге тауарларды сату бойынша дебиторлық берешектің мүмкін болатын құнсыздануын өлшеуді қарастыру кезінде дебиторлық берешек сомасы сөзсіз белгіленуі және байланысты мәміле құжаттарында тікелей байқалуы мүмкін. Белгісіз болуы мүмкін, құнсыздануға байланысты шығындар мөлшері, егер олар болса. Бұл жағдайда, шығын ықтималдығы туралы және кез келген осындай шығынның мөлшері мен уақыты туралы болжамдар ғана талап етілуі мүмкін.
16. Алайда, басқа жағдайларда, активке қатысты құқықтарда қамтылған ақша ағындарының мөлшері белгісіз болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда ақша ағындарына негізгі құқықтар сомалары туралы да, құнсыздану салдарынан болатын ықтимал шығындар туралы да болжамдар жасалуы мүмкін.
17. Басшылыққа өткен жағдайлар мен оқиғалар туралы ақпаратты, қазіргі үрдістермен және болашақтағы дамулар туралы күтулермен бірге қарастыру қажет болуы мүмкін. Өткен жағдайлар мен оқиғалар болашақтағы нәтижелерді бағалауда экстраполяциялануы мүмкін қайталанатын тарихи заңдылықтарды көрсететін тарихи ақпарат береді. Мұндай тарихи ақпарат уақыт өткен сайын (циклдар немесе

тенденциялар) осындай мінез-құлықтың өзгеретін заңдылықтарын да көрсете алады. Бұл мінез-құлықтың негізгі тарихи заңдылықтары болашақ нәтижелерді бағалау кезінде экстраполяциялануы мүмкін болжамды тәсілдермен өзгеріп отырғанын болжауы мүмкін. Сондай-ақ осындай мінез-құлықтың тарихи үлгілеріндегі немесе байланысты циклдардағы немесе тенденциялардағы мүмкін өзгерістерді көрсететін ақпараттың басқа түрлері болуы мүмкін. Мұндай ақпараттың болжамды мәні туралы қиын пікірлер қажет болуы мүмкін.

18. Бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде қабылданған пайымдаулардың мөлшері мен сипаты (соның ішінде субъективтілік дәрежесі) басшылықтың пікірі бойынша бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде орынды болатын шешім қабылдау кезінде басшылықтың біржақты болуына мүмкіндік туғызуы мүмкін. Егер күрделіліктің жоғары деңгейі немесе бағалаудың белгісіздігінің жоғары деңгейі немесе екеуі де болса, тәуекел мен мүмкіндіктің болуы, басқарушылықтың алаяқтықты немесе алаяқтықты арттыруы мүмкін.

Бағалау Белгісіздігінің Субъективтілік Пен Күрделілікке Байланысы

19. Бағалаудың белгісіздігі ықтимал әдістердің, деректер көздерінің және бухгалтерлік бағалауды жасауға болатын болжамдардың өзіндік өзгеруін тудырады. Бұл субъективтіліктің пайда болуына, демек, бухгалтерлік сметаны құруда пайымдаудың қажеттілігін тудырады. Мұндай пайымдаулар тиісті әдістер мен деректер көздерін таңдауда, болжамдар жасауда, қаржылық есептілікке енгізу үшін басшылықтың бағалауын және онымен байланысты ақпаратты ашуда қажет. Бұл пайымдаулар қаржылық есептіліктің қолданыстағы жүйесінің тану, өлшеу, ұсыну және ашып көрсету талаптары тұрғысында жасалған. Алайда, бұл пайымдауларды қолдау үшін білімнің немесе ақпараттың қол жетімділігі мен қол жетімділігінде шектеулер болғандықтан, олар субъективті сипатта болады.
20. Мұндай пайымдаулардағы субъективтілік оларды қабылдауда басшылықтың әдейі немесе қасақана біржақты болуына мүмкіндік туғызады. Көптеген бухгалтерлік есеп шеңбері қаржылық есептілікке енгізу үшін дайындалған ақпарат бейтарап болуын талап етеді (яғни, ол біржақты болмауы керек). Біржақтылықты, ең болмағанда, бағалау үдерісінен алып тастауға болатындығын ескере отырып, субъективтілікке бағытталған пайымдаулардағы ықтимал қиял көздері бағалау белгісіздігінің емес, ықтимал бұрмалаушылықтың қайнар көзі болып табылады.
21. Бухгалтерлік бағалауды жасауға болатын мүмкін әдістердің, деректер көздерінің және болжамдардың өзіндік өзгеруі (19-тармақты қараңыз), сондай-ақ бағалаудың ықтимал нәтижелерінің өзгеруіне әкеледі. Бағалаудың мүмкін болатын нәтижелерінің диапазонының мөлшері

бағалаудың белгісіздік дәрежесінен туындайды және көбінесе бухгалтерлік бағалаудың сезімталдығы деп аталады. Бағалау процесі өлшеу нәтижелерін анықтаудан басқа, мүмкін болатын әдістердің, деректер көздерінің және болжамдардың ішіндегі ауытқулардың өлшеудің ақылға қонымды нәтижелерінің диапазонына әсерін талдаудан тұрады (сезімталдықты талдау деп аталады).

22. Қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде қажет болған кезде сенімді ұсынуға қол жеткізетін бухгалтерлік есеп сметасы үшін қаржылық есептіліктің презентациясын құру (яғни, толық, бейтарап және қатесіз) басқару нүктесінің сметасын таңдау кезінде тиісті шешімдер қабылдауды қамтиды бағалаудың анықталмағандығын тиісті түрде сипаттайтын өлшеудің мүмкін нәтижелері мен байланысты ашулар шеңберінен таңдалған. Бұл шешімдер субъективтілікті қамтуы мүмкін, бұл осы мәселелерге қатысты қолданылатын қаржылық есептілік шеңберіндегі талаптардың сипатына байланысты. Мысалы, қолданыстағы қаржылық есептілік шеңбері басқару нүктесін бағалауды таңдау үшін нақты негізді (мысалы, ықтималдықтың орташа өлшенген мөлшері немесе ең жақсы бағалау) талап етуі мүмкін. Сол сияқты, ол белгілі бір ашылууды немесе ашып көрсету мақсаттарына сәйкес келетін ақпаратты немесе осы жағдайларда әділ ұсынуға қол жеткізу үшін қажет қосымша ақпаратты талап етуі мүмкін.
23. Бағалау белгісіздігінің жоғарырақ деңгейіне жататын бухгалтерлік бағалау дәлірек анықталмағанға карағанда дәлірек өлшенуі мүмкін болғанымен, қаржылық есептілікті пайдаланушылар үшін қаржылық есептіліктің танылуы үшін бухгалтерлік есеп әлі де жеткілікті өзектілікке ие болуы мүмкін. егер қаржылық есептіліктің қолданыстағы жүйесі талап етсе, баптың сенімді көрінісіне қол жеткізуге болатын есептер. Кейбір жағдайларда бағалаудың белгісіздігі соншалықты үлкен болуы мүмкін, сондықтан қолданылатын қаржылық есептілік шеңберіндегі тану критерийлері орындалмайды және бухгалтерлік есеп қаржылық есептілікте танылмайды. Мұндай жағдайларда да, мысалы, өлшеудің нүктелік бағасын немесе ақылға қонымды ықтимал нәтижелерінің диапазонын және бағалаудың белгісіздігі мен тармақты танудағы шектеулерді сипаттайтын ақпаратты ашуға қатысты тиісті талаптар болуы мүмкін. Осы жағдайларда қолданылатын қаржылық есептіліктің талаптары азды-көпті көрсетілуі мүмкін. Тиісінше, осы жағдайларда субъективтілікті қамтитын қосымша шешімдер болуы мүмкін.

Қосымша 2

(Сілт: Тарм. А146)

Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалармен Қарым-Қатынас

Аудитордың бухгалтерлік есеп пен байланысты ақпаратты ашып көрсетуге байланысты ұйымның бухгалтерлік есеп практикасының маңызды сапалық аспектілері туралы аудитордың көзқарасына қатысты басқару өкілетті адамдарымен байланыс орнатуды қарастыруы мүмкін мәселелер:

- (a) Басшылық операцияларды, бухгалтерлік сметалар мен байланысты ашып көрсетулерді қажет ететін немесе өзгертетін басқа жағдайлар мен жағдайларды қалай анықтайды.
- (b) Елеулі бұрмалаушылық тәуекелдері.
- (c) Бухгалтерлік есептің қаржылық есептілікке қатысты маңыздылығы;
- (d) Басшылықтың бухгалтерлік бағалаудың мәні мен дәрежесі және онымен байланысты тәуекелдер туралы түсінігі (немесе олардың жоқтығы);
- (e) Басшылықтың тиісті арнайы дағдыларды немесе білімді қолданғандығы немесе тиісті сарапшыларды тартқандығы.
- (f) Аудитордың ұпай сметасы немесе диапазоны мен басшылықтың ұпай сметасы арасындағы айырмашылықтар туралы аудитордың көзқарасы.
- (g) Аудитордың бухгалтерлік есеп сметасымен байланысты есеп саясатын таңдаудың орындылығы туралы және қаржылық есептілікте бухгалтерлік бағалауды ұсынуы туралы көзқарасы.
- (h) Ықтимал басқарушылықтың көрсеткіштері.
- (i) Бухгалтерлік бағалауды жасау әдістерінде алдыңғы кезеңмен салыстырғанда өзгеріс болған ба немесе болмауы керек пе
- (j) Бухгалтерлік сметаны құру әдістерінде алдыңғы кезеңнен өзгеріс болған кезде, неге, сондай-ақ алдыңғы кезеңдердегі бухгалтерлік бағалаудың нәтижелері.
- (k) Бухгалтерлік есептеулер жүргізу үшін басшылықтың әдістері, оның ішінде басшылық модельді қолданған кезде, бағалау мақсаттары, сипаты, шарттары мен жағдайлары және қолданылатын қаржылық есептілік шеңберінің басқа талаптары тұрғысынан сәйкес пе.
- (l) Бухгалтерлік бағалау кезінде қолданылатын маңызды болжамдардың сипаты мен салдары және болжамдарды әзірлеуге қатысатын субъективтілік дәрежесі;

- (m) Маңызды жорамалдар бір-бірімен және басқа бухгалтерлік бағалауда қолданылғанымен немесе ұйымның кәсіпкерлік қызметінің басқа салаларында қолданылатын болжамдармен сәйкес келе ме.
- (n) Маңызды болжамдардың орындылығы немесе қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің сәйкес қолданылуымен байланысты болған жағдайда, басшылықтың белгілі бір іс-әрекеттерді жүзеге асыруға ниеті бар ма және оны жүзеге асыруға мүмкіндігі бар ма.
- (o) Басшылық баламалы болжамдарды немесе нәтижелерді қалай қарастырды және оларды неге қабылдамады немесе басшылық бухгалтерлік сметаны құрудағы бағалау белгісіздігін қалай шешті.
- (p) Бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде басшылық пайдаланатын мәліметтер мен маңызды болжамдар қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды ма.
- (q) Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың өзектілігі мен сенімділігі.
- (r) Сыртқы ақпарат көзінен алынған мәліметтерге қатысты басшылық немесе менеджмент сарапшысы жүргізген бағалауға қатысты жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу кезінде туындаған елеулі қиындықтар.
- (s) Бағалауларға қатысты аудитор мен басшылық немесе менеджмент сарапшысы арасындағы пікірлердегі елеулі айырмашылықтар.
- (t) Кәсіпорынның қаржылық есептілігіне қаржылық тәуекелдер мен қаржылық есептілікте ашып көрсетілуі қажет болатын тәуекелдердің ықтимал әсерлері, оның ішінде бухгалтерлік бағалауға байланысты бағалаудағы белгісіздік.
- (u) Қаржылық есептіліктегі бағалау белгісіздігі туралы ақпараттың негізділігі.
- (v) Қаржылық есептілікте бухгалтерлік бағалауды және байланысты ашып көрсетулерді тануға, бағалауға, ұсынуға және ашуға қатысты басшылықтың шешімдері қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келе ме.

БАСҚА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТТАРҒА СӘЙКЕСТІК ЖӘНЕ КӘДІМДІ ТҮЗЕТУЛЕР

Ескерту: Төменде 540 ХАС (Қайта қарастырылған) мақұлдауының нәтижесінде басқа халықаралық стандарттарға сәйкес түзетулер келтірілген. Бұл түзетулер ХАС 540-пен (Қайта қарастырылған) бір уақытта күшіне енеді және түзетілген Халықаралық стандарттардың соңғы бекітілген нұсқаларынан айтарлықтай өзгертулермен көрсетілген. Осы түзетулердегі ескертпе сандар өзгертілген Халықаралық стандарттарға сәйкес келмейді және сол Халықаралық стандарттарға сілтеме жасау қажет. Осы сәйкес түзетулер ҚМБК-тың мақұлдауына ие болды, ол сәйкесінше түзетулерді әзірлеу кезінде тиісті процедуралар жүргізілді және қоғамдық мүдделерге тиісті назар аударылды деген қорытындыға келді.

200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Мақсаттары Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу*

Қолдану және басқа түсіндірме материалдар

Тиісті аудиторлық дәлелдер және аудиторлық тәуекел (Сілт: Тарм. 5 және 17)

Аудиторлық Тәуекел

Материалдық Бұрмалаушылық Тәуекелдері

A42. Елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалау сандық көрсеткіштермен, мысалы, пайызбен немесе сандық емес мәнде көрсетілуі мүмкін. Қалай болғанда да, аудитордың тәуекелділіктің тиісті бағасын беру қажеттілігі оларды жасауға болатын әртүрлі тәсілдерге қарағанда маңызды. ХАС әдеттегідей тәуекел мен бақылау тәуекелін жеке-жеке қарастырмайды, керісінше «елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін» біріктірілген бағалауға бағыттайды. Алайда, 540 ХАС (Қайта қарастырылған)⁶⁸ талап етілетін деңгейдегі бухгалтерлік бағалау үшін елеулі тәуекелдерді қоса алғанда, маңызды бұрмаланулардың бағаланған тәуекелдеріне жауап беру үшін одан әрі аудиторлық рәсімдерді жобалауға және орындауға негіз болу үшін тән тәуекел мен бақылау тәуекелін бөлек бағалауды талап етеді. 330 ХАС⁶⁹ сәйкес операциялардың маңызды сыныптары үшін маңызды бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау және бағалау кезінде бухгалтерлік есептеулерден басқа шоттардағы сальдо немесе ашып көрсетулер бойынша аудитор артықшылықты аудиторлық әдістерге немесе әдістемелерге және практикалық әдістерге байланысты тән және бақылау тәуекеліне бөлек немесе аралас бағалау жасай алады. ойлар. Елеулі бұрмалаушылық

⁶⁸ 540 ХАС (Қайта қарастырылған), *Бухгалтерлік Есеп Сметалары Мен Ақпаратты Ашып Көрсету*, 16 тармақ

⁶⁹ 330 ХАС, 7 (b) тармағы

тәуекелдерін бағалау пайыздық көрсеткіштер сияқты сандық мәнде немесе сандық емес түрде көрсетілуі мүмкін. Қалай болғанда да, аудитордың тәуекелділіктің тиісті бағасын беру қажеттілігі оларды жасауға болатын әртүрлі тәсілдерге қарағанда маңызды.

230 ХАС, Аудиттік Құжаттама

Талаптар

Орындалған Аудиторлық Процедуралардың Құжаттамасы Және Алынған Аудиторлық Дәлелдер

Аудиторлық құжаттаманың нысаны, мазмұны және көлемі

8. Аудитор аудитормен бұрын ешқандай байланысы жоқ тәжірибелі аудиторға түсіну үшін жеткілікті аудиторлық құжаттама дайындайды: (Сілт: Тарм. А2-А5, А16-А17)
 - (a) ХАС және қолданыстағы заңдық және нормативтік талаптарға сәйкестендіру үшін жүргізілген аудиторлық рәсімдердің сипаты, мерзімі мен көлемі; (Сілт: Тарм. А6-А7)
 - (b) Жүргізілген аудиторлық процедуралардың нәтижелері және алынған аудиторлық дәлелдер; және
 - (c) Аудит барысында туындайтын маңызды мәселелер, олар бойынша жасалған қорытындылар және сол тұжырымдарға жету кезінде жасалған кәсіби шешімдер. (Сілт: Тарм. А8-А11)

Қолдану Және Басқа Түсіндірме Материалдар

Орындалған Аудиторлық Процедуралардың Құжаттамасы Және Алынған Аудиторлық Дәлелдер

Аудиторлық Құжаттаманың Нысаны, Мазмұны Және Көлемі (Сілт: Тарм. 8)

ХАС Сәйкестігі Туралы Құжат (Сілт: Тарм. 8 (a))

A7. Аудиторлық құжаттама аудиттің ХАС сәйкес келетіндігін дәлелдейді. Алайда, аудитор қарастырылған барлық мәселелерді немесе жасалған кәсіби шешімдерді аудиторлық құжаттамамен рәсімдеуі қажет те, мүмкін де емес. Сонымен қатар, аудиторға сәйкестік аудиторлық файлға енгізілген құжаттармен дәлелденетін мәселелерді (мысалы, бақылау тізіміндегідей) бөлек құжаттаудың қажеті жоқ. Мысалға:

- Сәйкес құжатталған аудиторлық жоспардың болуы аудитор аудитті жоспарлағанын көрсетеді.

- Аудиторлық құжатта қол қойылған келісім-хаттың болуы аудитордың аудиторлық келісім шарттарын басшылықпен немесе қажет болған жағдайда басқару өкілетті адамдарымен келіскендігін көрсетеді.
- Қаржылық есептілік бойынша тиісті білікті қорытындыдан тұратын аудиторлық есеп аудитордың ХАС-да көрсетілген жағдайларда білікті пікір білдіру талабын орындағанын көрсетеді.
- Жалпы аудит барысында қолданылатын талаптарға қатысты аудиторлық құжатта олардың сәйкестігін көрсететін бірнеше тәсілдер болуы мүмкін:
 - Мысалы, аудитордың кәсіби скептицизмін құжаттаудың жалғыз тәсілі болмауы мүмкін. Бірақ аудиторлық құжаттама аудитордың ХАС сәйкес кәсіби скептицизмді қолданғанының дәлелі бола алады. Мысалы, бухгалтерлік бағалауға қатысты, егер алынған аудиторлық дәлелдемелер басшылықтың пікірлерін растайтын да, қайшы келетін де болса, аудитордың бұл дәлелдемелерді, оның ішінде аудиттің жеткіліктілігі мен орындылығы туралы қорытынды жасау кезінде жасалған кәсіби шешімдерді қалай бағалағанын құжаттайды. алынған дәлелдер. Мұндай дәлелдерге аудитордың сұраныстарына басшылықтың жауаптарын растау үшін жүргізілген нақты процедуралар кіруі мүмкін.
 - Сол сияқты, келісім бойынша серіктес ХАС-қа сәйкес аудиттің бағыты, қадағалауы және орындалуы үшін жауапкершілікті өз мойнына алғандығы аудиторлық құжаттамада бірнеше тәсілдермен дәлелденуі мүмкін. Бұл келісім бойынша серіктестің аудиторлық аспектілерге уақтылы қатысуы туралы құжаттарды қамтуы мүмкін, мысалы, 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷⁰ талап ететін топтық талқылауға қатысу.

Маңызды Мәселелерді Және Онымен Байланысты Кәсіби Сот Шешімдерін Құжаттау (Сілт: Тарм. 8 (с))

A10. 8 тармаққа сәйкес кәсіби сот шешімдерін пайдалануға қатысты аудиторлық құжаттаманы дайындау орынды болатын жағдайлардың кейбір мысалдары, егер мәселелер мен шешімдер маңызды болса:

⁷⁰ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Қоршаған Ортасын Түсіну Арқылы Елеулі Бұрмалаушылық Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау*, 10 тармақ

- Қандай да бір талап бойынша аудитор белгілі бір ақпаратты немесе факторларды «ескеруі» керек және бұл келісім нақты келісім тұрғысынан маңызды болса, аудитор қорытындысының негіздемесі.
- Аудитордың басшылық жасаған субъективті пайымдау салаларының ақылға қонымды екендігі туралы қорытындысының негізі (мысалы, маңызды бухгалтерлік бағалаудың негізділігі).
- Аудитордың бухгалтерлік бағалаудың және онымен байланысты ашып көрсетулердің қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде орынды немесе бұрмаланған болып табылуын бағалауға негіз болады.
- Қосымша тергеу кезінде (мысалы, сарапшыны немесе растау процедураларын орынды пайдалану) құжаттың түпнұсқалығы туралы аудитордың қорытындылары аудитордың құжаттың түпнұсқа болу мүмкін емес екендігіне сенуіне себеп болған жағдайларға байланысты жасалады.
- 701 ХАС⁷¹ қолданылған кезде аудитордың негізгі аудиторлық шешімді анықтауы немесе маңызды аудиторлық мәселелер туралы хабарлауға болмайтындығы туралы шешім қабылдау.

Қосымша

(Сілт. Тарм. 1)

Басқа ХАС-тардағы аудиторлық құжаттаманың нақты талаптары

- 540 ХАС (Қайта қарастырылған), Бухгалтерлік Есеп Сметасы, ~~Оның~~ Ішінде ~~Әділ Құнды Есепке Алу~~ Сметасын Және Байланысты Ақпаратты Ашу - 3923-тармақ

ХАС 240 ХАС, Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Міндеттері

Қолдану Және Басқа Түсіндірме Материалдар

Алаяқтыққа Байланысты Елеулі Бұрмалаушылықтың Бағаланған Тәуекелдеріне Жауаптар

Есептік Бағалаулар (Сілт: Тарм. 33 (b))

⁷¹ 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау*

- A48. Ретроспективті шолу 540 ХАС (Қайта қарастырылған) талап етеді. Бұл шолу тәуекелдерді бағалау процедурасы ретінде басшылықтың ~~алдыңғы кезеңді бағалау процесінің~~ тиімділігі туралы ақпаратты, нәтижелер туралы аудиторлық дәлелдемелерді немесе қажет болған жағдайда оларды ~~алдыңғы кезеңдегі қайта бағалауды~~ есепке алуға көмектеседі, ағымдағы кезеңдегі ~~бухгалтерлік бағалаудағы~~ елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін анықтау және бағалау кезінде және қаржылық есептілікте ашылуы талап етілуі мүмкін бағалау белгісіздігі сияқты мәселелер бойынша аудиторлық дәлелдер. Практикалық мәселе ретінде аудитордың осы ХАС сәйкес алаяқтыққа байланысты елеулі бұрмалаушылық қаупін білдіруі мүмкін біржақты көзқарастар бойынша басшылықтың пікірлері мен болжамдарына шолу 540 ХАС (Қайта қарастырылған) талап етілген шолумен бірге жүргізілуі мүмкін.

260 ХАС (Қайта қарастырылған), Басқаруға Өкілетті Адамдармен Байланыс

Қолдану Және Басқа Түсіндірме Материалдар

Байланыстырылатын Мәселелер

Аудиттің Маңызды Қорытындылары (Сілт: Тарм. 16)

Бухгалтерлік Есеп Тәжірибесінің Маңызды Сапалық Аспекттері (Сілт: Тарм. 16 (a))

- A19. Қаржылық есептілік шеңберлері, әдетте, ұйымға есептік бағалаулар мен есеп саясатына және қаржылық есептіліктің ашылуына қатысты пайымдаулар жасауға мүмкіндік береді, мысалы, есеп айырысу бағаларын жасау кезінде негізгі болжамдарды қолдануға қатысты, ~~олар үшін маңызды өлшеу белгісіздігі бар~~. Сонымен қатар, заңнама, нормативтік құқықтық актілер немесе қаржылық есептілік шеңберлері маңызды есеп саясатының қысқаша мазмұнын ашуды талап етуі мүмкін немесе пайдаланушыларға ең қиын мәселелер туралы қосымша ақпарат беру және ұсыну үшін «маңызды есеп бағалауларына» немесе «маңызды есеп саясаты мен практикасына» сілтеме жасауы мүмкін, қаржылық есептілікті жасау кезінде басшылық жасаған субъективті немесе күрделі пайымдаулар.
- A20. Нәтижесінде, қаржылық есептіліктің субъективті аспектілері туралы аудитордың көзқарасы, әсіресе, қаржылық есептілік процесін қадағалау жөніндегі жауапкершілікті орындау кезінде басқару өкілеттігіне ие адамдарға қатысты болуы мүмкін. Мысалы, A19 тармағында сипатталған мәселелерге қатысты, басқаруға уәкілетті адамдар аудитордың ~~маңызды тәуекелдерді тудыратын бухгалтерлік бағалауға қатысты бағалау белгісіздігінің ашылуының сәйкестігін бағалауына мүдделі болуы мүмкін. маңызды есеп сметасын жасау кезінде қолданылатын әдістерді, болжамдарды және деректерді таңдауға немесе қолдануға күрделіліктің,~~

субъективтіліктің немесе басқа тән тәуекел факторларының әсер ету дәрежесі туралы көзқарастар, сондай-ақ аудитордың басшылықтың баланстық бағалауы мен осыған байланысты ашулардың аудиторлық бағалауы қаржылық есептілік қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде ақылға қонымды. Кәсіпорынның бухгалтерлік есеп практикасының маңызды сапалық аспектілері туралы ашық және сындарлы байланыс, сондай-ақ бухгалтерлік есеп жүргізудің маңыздылығы мен ашылулардың сапасы туралы түсініктемелерді қамтуы мүмкін. Қажет болған жағдайда, бұған бухгалтерлік бағалауға қатысты ұйымның маңызды есеп практикасы аудитордың ұйымның нақты жағдайларына сәйкес келмейтіндігі, мысалы, бухгалтерлік сметаны құрудың балама қолайлы әдісі, аудитордың пікірі бойынша, неғұрлым орынды. Қосымша 2 осы хабарламаға енгізілуі мүмкін мәселелерді анықтайды.

Қосымша 1

(Сілт: Тарм. 3)

СБХС 1-Де Және Басқаруға Өкілетті Адамдармен Байланысқа Қатысты Басқа ХАС-Та Нақты Талаптар

Бұл қосымша ISQC 1-де⁷² және басқа ХАС-та тармақтарды анықтайды, олар белгілі бір мәселелер бойынша басқаруға өкілетті адамдармен хабарлауды талап етеді. Тізім ХАС талаптары мен оған қатысты өтінішті және басқа да түсіндірме материалдарды қарастыра алмайды.

- СБХС 1, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Және Шолуын Жүзеге Асыратын Фирмалар Үшін Сапаны Бақылау, Басқа Да Распау Және Байланысты Қызметтер Келісімдері* - 30 (а) тармақ
- 240 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Міндеттері* - 22, 39 (с) (i) және 41-43-тармақтар)
- 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есептіліктің Аудиті Кезінде Заңдар Мен Ережелерді Ескеру* - 15, 20 және 23-25-тармақтар
- 265 ХАС, *Ішкі Бақылаудағы Кемшіліктерді Басқару Және Басқару Өкілеттігіне Ие Адамдарға Хабарлау* - 9-тармақ
- 450 ХАС, *Аудит Барысында Анықталған Бұрмалаушылықтарды Бағалау* - 12-13-Тармақтар

⁷² СБХС 1, *Қаржылық Есептіліктің Аудитін Және Шолуын Жүзеге Асыратын Фирмалар Үшін Сапаны Бақылау, Басқа Да Распау Және Байланысты Қызметтер Келісімдері*

- 505 ХАС, *Сыртқы Растаулар* - 9- тармақ
- ХАС 510, *Аудит Бойынша Бастапқы Келісімдер* — Бастапқы баланс - 7- тармақ
- 540 ХАС (Қайта қарастырылған), *Бухгалтерлік Есеп Сметасы Және Оған Қатысты Ақпаратты Ашу* - 38-тармақ
- 550 ХАС, *Байланысты Тараптар* - 27- тармақ
- 560 ХАС, *Кейінгі Оқиғалар* - 7 (b) - (c), 10 (a), 13 (b), 14 (a) және 17- тармақтар
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет* - 25- тармақ
- 600 ХАС, *Ерекше Жағдайлар* — *Топтың Қаржылық Есептілігінің Аудиті (Компонентті Аудиторлардың Жұмысын Қоса Алғанда)* - 49- тармақ
- 610 ХАС (2013 Қайта қарастырылған), *Ішкі Аудиторлардың Жұмысын Қолдану* - 20 және 31- тармақтар
- 700 ХАС (Қайта қарастырылған), *Пікір Қалыптастыру Және Қаржылық Есептілік Туралы Есеп* - 46-тармақ
- 701 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау* - 17-тармақ
- 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірге Өзгерістер* - 12, 14, 23 және 30-тармақтар
- 706 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Маңызды Тармақтарға Және Басқа Тармақтарға Баса Назар Аудару* - 12-тармақ
- 710 ХАС, салыстырмалы ақпарат - *Сәйкес Сандар Және Салыстырмалы Қаржылық Есептілік* - 18-тармақ
- 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері* - 17—19-тармақтар

Қосымша 2

(Сілт: Тарм. 16 (a), A19 – A20)

Бухгалтерлік Есеп Тәжірибесінің Сапалық Аспекттері

16 (a) -тармақта талап етілген және A19 - A20-тармақтарда талқыланған хабарлама келесі мәселелерді қамтуы мүмкін:

Бухгалтерлік Есептеулер Және Онымен Байланысты Ақпарат

- Бағалау маңызды болып табылатын баптар үшін 540 ХАС⁷³ талқыланған мәселелер, соның ішінде, мысалы: 540 ХАС (Қайта қарастырылған) Қосымша 2, аудитор субъектінің бухгалтерлік есеп жүргізу тәжірибесінің маңызды сапалық аспектілеріне қатысты байланыстыра алатын мәселелер кіреді. бухгалтерлік бағалау және онымен байланысты ақпаратты ашу.
 - Басшылық бухгалтерлік есепті қаржылық есептілікте тану немесе ашын көрсету қажеттілігін тудыруы мүмкін операцияларды, оқиғалар мен жағдайларды қалай анықтайды.
 - Жаңа жағдайларды тудыруы мүмкін жағдайлардың өзгеруі немесе қолданыстағы бухгалтерлік бағалауды қайта қарау қажеттілігі.
 - Басшылықтың қаржылық есептіліктегі бухгалтерлік есептеулерді тану немесе мойындамау туралы шешімі қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесіне сәйкес келеді.
 - Бухгалтерлік сметаны құру әдістемесінде алдыңғы кезеңнен өзгеріс болған ба немесе болмауы керек пе, және егер болса, неге, сондай ақ алдыңғы кезеңдердегі бухгалтерлік бағалаудың нәтижелері.
 - Бухгалтерлік сметаны жасау үшін басшылықтың процесі (мысалы, басшылық модельді қолданған кезде), оның ішінде бухгалтерлік смета үшін таңдалған ояшөм негізі қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберіне сәйкес келеді.
 - Бухгалтерлік сметаны құруда басшылық пайдаланатын маңызды бөлжамдар орынды ма.
 - Басшылық пайдаланатын маңызды бөлжамдардың негізділігі немесе қолданыстағы қаржылық есептіліктің тиісті қолданылуы үшін орынды болған жағдайда, басшылықтың белгілі бір іс қимыл бағыттарын жүзеге асыруға ниеті және оны орындау мүмкіндігі.
 - Елеулі бұрмалану қаупі.
 - Ықтимал басқарушылықтың қорсеткіштері.
 - Басшылық баламалы бөлжамдарды немесе нәтижелерді қалай қарастырды және оларды неге қабылдамады немесе басшылық бухгалтерлік сметаны құруда бағалау белгісіздігін қалай шешті.

⁷³— 540 ХАС, *Бухгалтерлік Есеп Сметасы, Оның Ішінде Әділ Құнды Есепке Алу Сметасын Және Байланысты Ақпаратты Ашу*

~~○ Қаржылық есеп берудегі бағалау белгісіздігінің ашылуының жеткіліктілігі.~~

500 ХАС, Аудиттік Дәлелдеме

Кіріспе

Бұл ХАС Ауқымы

1. Осы Халықаралық Аудит Стандарты (ХАС) қаржылық есептілік аудитінде аудиторлық дәлелдемелер нені құрайтындығын түсіндіреді және аудитордың аудиторлық процедураларды құру және орындау жауапкершілігін қарастырады, оған негізделген аудиторлық дәлелдер алу үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу үшін аудиторлық қорытынды.
2. Осы ХАС аудит барысында алынған барлық аудиторлық дәлелдерге қолданылады. Басқа ХАС-тар аудиттің нақты аспектілерімен айналысады (мысалы, 315 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷⁴), белгілі бір тақырыпқа байланысты алынатын аудиторлық дәлелдер (мысалы, 570 ХАС (Қайта қарастырылған)⁷⁵), аудиторлық дәлелдер алудың арнайы рәсімдері (мысалы, 520 ХАС⁷⁶) және жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдердің алынғандығын бағалау (200 ХАС⁷⁷ және 330 ХАС⁷⁸).

Күшіне ену күні

3. Бұл ХАС 2009 жылғы 15 желтоқсаннан немесе одан кейінгі кезеңдердегі қаржылық есептіліктің аудиті үшін тиімді.

Мақсаты

4. Аудитордың мақсаты - аудитордың пікірін негізге алатын ақылға қонымды қорытынды жасауға мүмкіндік беретін аудиторлық дәлелдерді жеткілікті түрде алуға мүмкіндік беретін етіп аудиторлық рәсімдерді құру және орындау.

Анықтамалары

5. ХАС мақсаттары үшін келесі терминдер төменде келтірілген мағыналарға ие:

⁷⁴ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Ұйымды Және Оның Қоршаған Ортасын Түсіну Арқылы Елеулі Бұрмалаушылық Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау*

⁷⁵ 315 ХАС (Қайта қарастырылған), *Құрылымы Және Оның Қоршаған Ортасын Түсіну Арқылы Қарапайым Бұрмалаушылық Тәуекелдерін Анықтау Және Бағалау*

⁷⁶ 520 ХАС, *Талдамалық Рәсімдер*

⁷⁷ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Мақсаттары Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәйкес Аудит Жүргізу*

⁷⁸ 330 ХАС, *Аудитордың Бағаланған Тәуекелдерге Жауаптары*

- (a) Бухгалтерлік жазбалар - бастапқы бухгалтерлік жазбалардың және электрондық қор аударымдарының чектері мен жазбалары сияқты қосымша жазбалардың жазбалары; шот-фактуралар; келісімшарттар; журналдағы жазбаларда көрсетілмеген қаржылық және қаржылық есептілікке енгізілген бас және қосымша кітаптар, журнал жазбалары және басқа түзетулер; шығындар бойынша есеп айырысуды, есептеулерді, салыстырулар мен ақпаратты ашуды қолдайтын жұмыс парақтары мен кестелер сияқты жазбалар.
- (b) Орындылығы (аудиторлық дәлелдемелер) - аудиторлық дәлелдемелер сапасының өлшемі; яғни оның өзектілігі және аудитордың пікіріне негізделген тұжырымдарға қолдау көрсетудегі сенімділігі.
- (c) Аудиторлық дәлелдемелер - аудитордың пікірі негізделетін қорытындыға келу кезінде аудитор пайдаланатын ақпарат. Аудиторлық дәлелдемелер қаржылық есептілікке негізделген бухгалтерлік есепте қамтылған мәліметтерді де, басқа көздерден алынған ақпаратты да қамтиды.
- (cA) Сыртқы ақпарат көзі - ұйым қаржылық есептілікті жасау кезінде пайдаланған немесе аудитор аудиторлық дәлел ретінде алған ақпаратты ұсынатын сыртқы жеке тұлға немесе ұйым, егер мұндай ақпарат кең көлемде қолдануға жарамды болса қолданушылар ауқымы. Ақпаратты жеке тұлға немесе ұйым басқарушы сарапшы, қызмет көрсететін ұйым⁷⁹ немесе аудитордың сарапшысы⁸⁰ ретінде әрекет еткен берген кезде, жеке тұлға немесе ұйым сол нақты ақпаратқа қатысты сыртқы ақпарат көзі болып саналмайды. (Сілт: Тарм. A1a-A1c)
- (d) Басшылық сарапшысы - бухгалтерлік есеп немесе аудиттен басқа салада тәжірибесі бар жеке тұлға немесе ұйым, оның осы саладағы жұмысы ұйымға қаржылық есептілікті дайындауда көмек ретінде пайдаланылады.
- (e) Жеткіліктілік (аудиторлық дәлелдер) - аудиторлық дәлелдемелер санының өлшемі. Қажетті аудиторлық дәлелдердің санына аудитордың елеулі бұрмалаушылық тәуекелдерін бағалауы, сондай-ақ осындай аудиторлық дәлелдердің сапасы әсер етеді.

Талаптар

Тиісті Аудиторлық Дәлелдер

⁷⁹ 402 ХАС, Қызмет Көрсету Ұйымын Пайдаланатын Ұйымға Қатысты Аудиторлық Мәселелер, 8 тармақ.

⁸⁰ 620 ХАС, *Аудитор Сарапшысының Жұмысын Пайдалану*, 6 тармақ

6. Аудитор жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу мақсатында жағдайларға сәйкес аудиторлық процедураларды әзірлеп, орындайды. (Сілт: Тарм. А1-А25)

Аудиторлық Дәлел Ретінде Пайдаланылатын Ақпарат

7. Аудиторлық рәсімдерді жобалау және орындау кезінде аудитор аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпараттың, оның ішінде сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың маңыздылығы мен сенімділігін ескеруі керек. (Сілт: Тарм. А26 —А33-А34f)
8. Егер аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпарат басшылықтың сарапшысының жұмысын қолдану арқылы дайындалған болса, аудитор қажет болған жағдайда аудитордың мақсаты үшін осы сарапшының жұмысының маңыздылығын ескере отырып: (Сілт: Тарм. А35 –А37)
 - (a) Сол сарапшының құзыреттілігін, мүмкіндіктері мен объективтілігін бағалау; (Сілт: Тарм. А38-А44)
 - (b) Сол сарапшының жұмысы туралы түсінік алу; және (Сілт: Тарм. А45-А48)
 - (c) Тиісті сараптаманың аудиторлық дәлелі ретінде осы сарапшының жұмысының орындылығын бағалау. (Сілт: Тарм. А49)
9. Ұйым шығарған ақпаратты пайдалану кезінде аудитор ақпараттың аудитордың мақсаттары үшін жеткілікті сенімді екендігін, оның ішінде қажет болған жағдайда:
 - (a) Ақпараттың дұрыстығы мен толықтығы туралы аудиторлық дәлелдер алу; және (Сілт: Тарм. А50-А51)
 - (b) Ақпараттың аудитордың мақсаттары үшін жеткілікті дәл және егжей-тегжейлі екендігін бағалау. (Сілт: Тарм. А52)

Аудиторлық Дәлел Алу Үшін Тестілеуге Арналған Заттарды Таңдау

10. Бақылау мен егжей-тегжейлердің сынақтарын жобалау кезінде аудитор аудиторлық процедураның мақсаттарына жауап беретін тиімді элементтерді таңдау құралдарын анықтайды. (Сілт: Тарм. А53-А57)

Аудиторлық Дәлелдердің Сәйкес Келмеуі Немесе Олардың Сенімділігіне Күмәндану

11. Егер:

- (a) бір көзден алынған аудиторлық дәлел басқа көзден алынғанмен сәйкес келмесе; немесе

- (b) аудитор аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпараттың сенімділігіне күмәнданса;

аудитор мәселені шешу үшін аудиторлық рәсімдерге қандай өзгертулер мен толықтырулар енгізу керектігін анықтайды және мәселенің аудиттің басқа аспектілеріне әсерін қарастырады. (Сілт: Тарм. А58)

Қолдану Және Басқа Да Түсіндірме Материалдар

Сыртқы Ақпарат Көзі (Сілт: Тарм. 5 (сА))

А1а. Сыртқы ақпарат көздеріне баға қызметтері, үкіметтік ұйымдар, орталық банктер немесе танымал биржалар кіруі мүмкін. Сыртқы ақпарат көздерінен алуға болатын ақпарат мысалдары:

- Бағалар мен бағаларға қатысты деректер;
- Жұмыссыздықтың тарихи және болжамды деңгейлері және экономикалық өсу қарқыны немесе санақ деректері сияқты макроэкономикалық мәліметтер;
- Несие тарихының деректері;
- Белгілі бір өндіруші салалар үшін рекультивациялық шығындар индексі немесе көрермендер туралы ақпарат немесе ойын-сауық индустриясындағы жарнамадан түсетін кірісті анықтау үшін пайдаланылатын рейтингтер сияқты саланың нақты деректері; және
- Өмірді сақтандыру және зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы міндеттемелерді анықтау үшін қолданылатын өлім кестелері.

А1ә. Ақпараттың белгілі бір жиынтығы пайдаланушылардың кең ауқымы үшін ыңғайлы болуы мүмкін, егер сыртқы жеке тұлға немесе ұйым оны көпшілікке ақысыз түрде ұсынса немесе оны қол жетімді етсе, кез-келген нақты пайдаланушының ықпалына ұшырамайды. ақы төлеу үшін пайдаланушылардың кең ауқымы. Сыртқы ақпарат көзіне ұйымның әсер ету қабілетін ескере отырып, ақпараттың пайдаланушылардың кең ауқымында қолдануға жарамдылығын анықтау үшін шешім талап етілуі мүмкін.

А1б. Сыртқы жеке тұлға немесе ұйым қандай-да бір нақты ақпарат жиынтығына қатысты сыртқы ақпарат көзі де, менеджмент сарапшысы да, қызмет көрсететін ұйым немесе аудитор сарапшысы бола алмайды.

А1в. Алайда, сыртқы жеке тұлға немесе ұйым, мысалы, белгілі бір ақпарат жиынтығын ұсынған кезде менеджменттің маманы ретінде әрекет етуі

мүмкін, бірақ басқа ақпарат жиынтығын берген кезде сыртқы ақпарат көзі ретінде әрекет етуі мүмкін. Кейбір жағдайларда сыртқы жеке тұлға немесе ұйым сыртқы ақпарат көзі ретінде немесе белгілі бір ақпарат жиынтығына қатысты менеджменттің маманы ретінде әрекет ететіндігін анықтау үшін кәсіби пікірлер қажет болуы мүмкін. Басқа жағдайларда айырмашылық айқын болуы мүмкін. Мысалға:

- Сыртқы жеке тұлға немесе ұйым жылжымайтын мүліктің бағалары туралы, пайдаланушылардың кең ауқымы пайдалануға жарамды, мысалы, географиялық аймаққа қатысты жалпыға қол жетімді ақпарат ұсынуы мүмкін және сыртқы ақпарат көзі ретінде анықталуы мүмкін, сол ақпарат жиынтығына. Сол сыртқы ұйым, сондай-ақ ұйымның жылжымайтын мүлік портфеліне қатысты, ұйымның фактілері мен жағдайларына сәйкес жасалған, тапсырыс бойынша бағалау жүргізу кезінде менеджменттің немесе аудитордың маманы ретінде әрекет етуі мүмкін.
- Кейбір актуарлық ұйымдар жалпы пайдалану үшін өлім кестелерін жариялайды, оны ұйым пайдаланған кезде, әдетте сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат деп санауға болады. Бір актуарлық ұйым, сондай-ақ ұйымның бірнеше жағдайлары бойынша зейнетақы міндеттемелерін анықтауға көмектесу үшін ұйымның нақты жағдайларына сәйкес жасалған әр түрлі ақпаратқа қатысты менеджменттің маманы бола алады.
- Сыртқы жеке тұлға немесе ұйым бақыланатын нарық жоқ бағалы қағаздардың әділ құнын бағалау модельдерін қолдану тәжірибесіне ие болуы мүмкін. Егер сыртқы тұлға немесе ұйым сол сараптаманы ұйым үшін арнайы бағалауға қолданса және жұмысты басшылық өзінің қаржылық есептілігін жасау кезінде пайдаланса, сыртқы тұлға немесе ұйым сол ақпаратқа қатысты менеджменттің маманы болуы мүмкін. Егер, екінші жағынан, сол сыртқы тұлға немесе ұйым көпшілікке тек жеке транзакцияларға қатысты бағалар немесе бағаға қатысты мәліметтерді ұсынатын болса және ұйым бұл ақпаратты өзінің бағалау әдістерінде қолданса, онда сыртқы тұлға немесе ұйым болуы мүмкін осындай ақпаратқа қатысты сыртқы ақпарат көзі.
- Сыртқы жеке тұлға немесе ұйым өндірістегі тәуекелдер немесе жағдайлар туралы көптеген пайдаланушылар үшін қолайлы ақпаратты жариялай алады. Егер ұйым өзінің тәуекелдік туралы ақпаратты ашуда (мысалы, ХКЕС 7⁸¹ сәйкес) дайындауда қолданса, мұндай ақпарат әдетте сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат болып саналады.

⁸¹ Халықаралық Қаржылық Есептілік Стандарттары 7 (КЕХС), Қаржы Құралдары: Ақпаратты Ашып Көрсету

Алайда, егер ақпараттың дәл осындай түрі ұйымның тәуекелдері туралы ақпаратты әзірлеу үшін ұйымның тәжірибесіне сүйеніп, ұйымның жағдайына сәйкес жасалса, сыртқы тұлға немесе ұйым менеджменттің маманы ретінде әрекет етуі мүмкін.

- Сыртқы жеке тұлға немесе ұйым өз тәжірибесін пайдаланушылардың кен шеңберіне ұсынатын және пайдалануға жарамды ағымдағы және болашақтағы нарықтық үрдістер туралы ақпарат беруде қолдана алады. Егер ұйым бухгалтерлік бағалауды жасау кезінде қолданылатын болжамдар туралы шешім қабылдауға көмектесу үшін қолданса, онда мұндай ақпарат сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат болып саналады. Егер ақпараттың дәл осындай түрі ұйымның нақты фактілері мен жағдайларына қатысты ағымдағы және болашақтағы үрдістерді шешуге тапсырыс берген болса, онда сыртқы тұлға немесе ұйым менеджменттің сарапшысы ретінде әрекет етуі мүмкін

Тиісті Аудиторлық Дәлелдер Жеткілікті (Сілт: Тарм. 6)

- A1. Аудиторлық пікірлер мен есеп беруді растау үшін аудиторлық дәлелдер қажет. Ол кумулятивтік сипатта болады және бірінші кезекте аудит барысында жүргізілген аудиторлық процедуралардан алынады. Сонымен қатар, бұған алдыңғы аудиттер сияқты басқа ақпарат көздерінен алынған ақпараттар (аудитор алдыңғы аудиторлық кезеңнен бастап оның ағымдағы аудитке қатыстылығына әсер етуі мүмкін өзгерістер болғанын анықтаған жағдайда⁸²) немесе фирманың клиенттерді қабылдауға арналған сапаны бақылау рәсімдері және сабақтастық. Ұйым ішіндегі және одан тысқары басқа көздерден басқа, ұйымның бухгалтерлік жазбалары және басқа ішкі ақпарат көздері аудиторлық дәлелдемелердің маңызды көздері болып табылады. ~~Сондай-ақ,~~ аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылуы мүмкін informationInformation ақпарат менеджмент сарапшысының жұмысын пайдалана отырып дайындалған болуы мүмкін немесе сыртқы ақпарат көзінен алуға болады. Аудиторлық дәлелдемелер менеджменттің мәлімдемелерін қолдайтын және растайтын ақпараттардан және осындай тұжырымдарға қайшы келетін кез-келген ақпараттан тұрады. Сонымен қатар, кейбір жағдайларда ақпараттың болмауы (мысалы, басшылықтың сұратылған ұсыныстан бас тартуы) аудитор пайдаланады, сондықтан да аудиторлық дәлел болып табылады.
- A2. Аудитордың пікірін қалыптастырудағы аудитордың жұмысының көп бөлігі аудиторлық дәлелдерді алу мен бағалаудан тұрады. Аудиторлық дәлелдемелер алу үшін аудиторлық процедуралар тексеруден, байқауды, растауды, қайта есептеуді, қайта орындауды және талдамалық процедураларды, көбіне сұраудан басқа, кейбір үйлесімді түрде қамтуы

⁸² 315 ХАС (Қайта қарастырылған), 9 тармақ

мүмкін. Сұрау барысында маңызды аудиторлық дәлелдер келтірілуі мүмкін, тіпті бұрмаланған дәлелдер келтірілуі мүмкін болса да, тек сұрау салу әдеттегідей бекіту деңгейінде елеулі бұрмалаушылықтың болмауы және бақылаудың операциялық тиімділігі туралы жеткілікті аудиторлық дәлелдеме бермейді.

- A3. ХАС 200⁸³ түсіндірілгендей, аудитор аудиторлық тәуекелділікті азайтуға жеткілікті аудиторлық дәлелдемелер алған кезде (яғни, қаржылық есептілік елеулі түрде бұрмаланған кезде аудитор орынсыз пікір білдіру қаупі) мүмкін болатын төмен деңгейге жетсе, ақылға қонымды кепілдік алынады. .
- A4. Аудиторлық дәлелдемелердің жеткіліктілігі мен орындылығы өзара байланысты. Жеткіліктілік - бұл аудиторлық дәлелдемелер санының өлшемі. Қажетті аудиторлық дәлелдердің санына аудитордың бұрмалану тәуекелдерін бағалауы әсер етеді (бағаланған тәуекелдер неғұрлым жоғары болса, соғұрлым аудиторлық дәлелдер қажет болуы мүмкін) және сонымен қатар осындай аудиторлық дәлелдердің сапасы (сапа неғұрлым жоғары болса, аз қажет етілуі мүмкін). Аудиторлық дәлелдерді көбірек алу оның сапасыздығын өтей алмауы мүмкін.
- A5. Сәйкестік - бұл аудиторлық дәлелдемелер сапасының өлшемі; яғни оның өзектілігі және аудитордың пікіріне негізделген тұжырымдарға қолдау көрсетудегі сенімділігі. Дәлелдердің сенімділігіне оның қайнар көзі және табиғаты әсер етеді және ол алынған жеке жағдайларға тәуелді болады.
- A6. 330 ХАС аудитордан жеткілікті мөлшерде тиісті аудиторлық дәлелдер алынған-алынбағанын қорытындылауды талап етеді.⁸⁴ Аудиторлық тәуекелді қолайлы төмен деңгейге дейін төмендету үшін жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алынған ба және сол арқылы аудиторға аудиторлық негізге негізделген ақылға қонымды қорытынды жасауға мүмкіндік береді. пікір, бұл кәсіби шешімнің мәселесі. ХАС 200 аудиторлық рәсімдердің сипаты, қаржылық есептіліктің уақтылығы және пайда мен шығындар арасындағы тепе-теңдік сияқты мәселелерді талқылауды қамтиды, бұл аудитор жеткілікті дәрежеде тиісті аудиторлық дәлелдер алынған-алынбағанына қатысты кәсіби шешімдер қабылдаған кезде маңызды факторлар болып табылады.

Аудиторлық Дәлелдемелердің Қайнар Көздері

- A7. Кейбір аудиторлық дәлелдер бухгалтерлік есеп жазбаларын тексеру үшін аудиторлық процедураларды орындау арқылы алынады, мысалы, талдау және шолу, қаржылық есептілік процесінде жүретін процедураларды қайта

⁸³ 200 ХАС, 5 тармақ

⁸⁴ 330 ХАС, 26 тармақ

құру және сол ақпараттың өзара байланысты түрлері мен қосымшаларын салыстыру. Осындай аудиторлық процедураларды орындау арқылы аудитор бухгалтерлік жазбалардың ішкі сәйкестігін және қаржылық есептілікпен келісетіндігін анықтай алады.

- A8. Әдетте, әр түрлі дерек көздерінен алынған немесе әр түрлі сипаттағы дәйекті аудиторлық дәлелдемелер негізінде жеке-жеке қаралған аудиторлық дәлелдемелер элементтерінен көбірек сенімділік алынады. Мысалы, ұйымнан тәуелсіз ақпарат көзінен алынған растайтын ақпарат аудитордың бухгалтерлік есеп жазбаларында, жиналыстардың хаттамаларында немесе басшылықтың өкілдігінде болған дәлелдер сияқты аудиторлық дәлелдемелерден алатын сенімділігін арттыра алады.
- A9. Аудитор аудиторлық дәлел ретінде қолдана алатын ұйымнан тәуелсіз көздерден алынған ақпаратқа үшінші тұлғалардың растаулары және сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттар, соның ішінде талдаушылардың есептері және бәсекелестер туралы салыстырмалы мәліметтер (салыстыру деректері) кіруі мүмкін.

Аудиторлық Дәлелдерді Алудың Аудиторлық Рәсімдері

- A10. 315 (Қайта қарастырылған) ХАС және 330 ХАС талап етілген және одан әрі түсіндірілгендей, аудитордың пікірін негізге алатын ақылға қонымды тұжырымдар жасау үшін аудиторлық дәлелдемелер:
- (a) Тәуекелді бағалау рәсімдері; және
 - (b) Мыналардан тұратын келесі аудиторлық рәсімдер:
 - (i) ХАС талап еткенде немесе аудитор таңдаған кезде бақылауды сынау; және
 - (ii) Мазмұндық процедуралар, оның ішінде бөлшектердің сынақтары мен мазмұндық аналитикалық процедуралар.
- A11. Төменде А14-А25-тармақтарда сипатталған аудиторлық процедуралар аудитор қолданатын контекстке байланысты тәуекелдерді бағалау рәсімдері, бақылау сынағы немесе мәнді процедуралар ретінде пайдаланылуы мүмкін. 330 ХАС түсіндірілгендей, алдыңғы аудиторлық тексерулерден алынған аудиторлық дәлелдер, белгілі бір жағдайларда, аудитор өзінің маңыздылығын анықтау үшін аудиторлық рәсімдерді жүргізген жағдайда тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсына алады.⁸⁵

⁸⁵ 330 ХАС, А35 тармақ

A12. Қолданылатын аудиторлық процедуралардың сипаты мен мерзіміне бухгалтерлік есептің кейбір деректері мен басқа ақпарат тек электронды түрде немесе белгілі бір уақытта немесе белгілі бір кезеңдерде ғана қол жетімді болуы әсер етуі мүмкін. Мысалы, бастапқы құжаттар, мысалы, сатып алу туралы бұйрықтар мен шот-фактуралар, субъект электронды сауданы пайдаланған кезде ғана электронды түрде болуы мүмкін, немесе сақтау мен сілтемені жеңілдету үшін кескінді өңдеу жүйелерін қолданған кезде сканерлегеннен кейін жойылуы мүмкін.

A13. Белгілі бір уақыттан кейін белгілі бір электронды ақпаратты алу мүмкін болмауы мүмкін, мысалы, файлдар өзгертілсе және сақтық көшірме файлдары болмаса. Тиісінше, аудитор ұйымның деректерді сақтау саясатының нәтижесінде аудитордың шолуы үшін кейбір ақпаратты сақтауды сұрау немесе ақпарат қол жетімді уақытта аудиторлық процедураларды орындау қажет деп тапуы мүмкін.

Тексеру

A14. Инспекция жазбаларды немесе құжаттарды, ішкі немесе сыртқы, қағаз түрінде, электронды түрде немесе басқа ақпарат құралдарында тексеруді немесе активті физикалық тексеруді қамтиды. Жазбалар мен құжаттарды тексеру олардың сипаты мен қайнар көздеріне және ішкі жазбалар мен құжаттарға байланысты оларды өндіруді бақылау тиімділігіне байланысты әр түрлі сенімділік деңгейінің аудиторлық дәлелдерін ұсынады. Бақылау сынағы ретінде қолданылатын тексерудің мысалы - авторизацияның дәлелдемелері үшін жазбаларды тексеру.

A15. Кейбір құжаттар активтің бар екендігінің тікелей аудиторлық дәлелі болып табылады, мысалы, акция немесе облигация сияқты қаржы құралын құрайтын құжат. Мұндай құжаттарды тексеру міндетті түрде меншік құқығы немесе құны туралы аудиторлық дәлелдемелер ұсынбауы мүмкін. Сонымен қатар, жасалған келісімшартты тексеру кірістерді тану сияқты ұйымның есеп саясатын қолдануымен байланысты аудиторлық дәлелдер келтіруі мүмкін.

A16. Материалдық активтерді тексеру олардың болуына қатысты сенімді аудиторлық дәлелдемелер ұсына алады, бірақ міндетті түрде ұйымның құқықтары мен міндеттері немесе активтерді бағалау туралы емес. Тауарлық-материалдық қорлардың жекелеген элементтерін тексеру тауарлық-материалдық құндылықтарды санауды бақылау кезінде жүруі мүмкін.

Бақылау

A17. Бақылау басқалар орындайтын процесті немесе процедураны қараудан тұрады, мысалы, аудитордың ұйым персоналы тауарлық-материалдық құндылықтарды санауын немесе бақылау қызметін жүзеге асыруын.

Бақылау процедураның немесе процедураның орындалуы туралы аудиторлық дәлелдер ұсынады, бірақ бақылау жүргізілетін уақытпен шектеледі және бақыланатын әрекет процестің немесе процедураның орындалуына әсер етуі мүмкін. Тауарлы-материалдық құндылықтарды санауды бақылау бойынша қосымша нұсқаулық үшін ХАС 501 қараңыз.⁸⁶

Сыртқы растау

A18. Сыртқы растау аудитордың аудиторға үшінші тараптан (растаушы жақтан) қағаз жүзінде немесе электронды немесе басқа ақпарат құралдарымен тікелей жазбаша жауап ретінде алған аудиторлық дәлелдерін білдіреді. Сыртқы растау процедуралары шоттың белгілі бір қалдықтарымен және олардың элементтерімен байланысты бекітулерге қатысты болған кезде маңызды. Алайда, сыртқы растаулар тек шоттардағы қалдықтармен шектелуі қажет емес. Мысалы, аудитор ұйымның үшінші тұлғалармен жасасқан келісімдерінің немесе мәмілелерінің талаптарын растауы мүмкін; растау сұранысы келісімге қандай-да бір өзгертулер енгізілген-енгізілмегендігін және егер солай болса, тиісті реквизиттердің не екенін сұрауға арналған болуы мүмкін. Сыртқы растау процедуралары белгілі бір шарттардың жоқтығы туралы аудиторлық дәлелдер алу үшін қолданылады, мысалы, кірістерді тануға әсер етуі мүмкін «жанана келісімнің» жоқтығы. Қосымша нұсқаулық үшін 505 ХАС қараңыз.⁸⁷

Қайта есептеу

A19. Қайта есептеу құжаттардың немесе жазбалардың математикалық дәлдігін тексеруден тұрады. Қайта есептеу қолмен немесе электронды түрде жүргізілуі мүмкін.

Қайта құру

A20. Қайта құру аудитордың бастапқыда ұйымның ішкі бақылауының бөлігі ретінде жүзеге асырылған процедураларды немесе бақылауды тәуелсіз жүзеге асыруын көздейді.

Талдамалық Рәсімдер

A21. Аналитикалық процедуралар қаржылық және қаржылық емес мәліметтер арасындағы сенімді қатынастарды талдау арқылы қаржылық ақпаратты бағалаудан тұрады. Аналитикалық процедуралар басқа тиісті ақпаратқа сәйкес келмейтін немесе күтілетін мәндерден едәуір мөлшерде ерекшеленетін анықталған ауытқулар мен қатынастарды қажет ететін тергеуді де қамтиды. Қосымша нұсқаулық үшін 520 ХАС қараңыз.

⁸⁶ 501 ХАС, *Аудиторлық Дәлелдемелер - Таңдалған Элементтерге Қатысты Ерекше Жағдайлар*

⁸⁷ 505 ХАС, *Сыртқы Растаулар*

Анықтама

- A22. Анықтама қаржылық немесе қаржылық емес емес, білімді тұлғалар туралы ақпаратты ұйымнан немесе ұйымнан тыс жерлерде іздеуден тұрады. Анықтама басқа аудиторлық процедуралардан басқа бүкіл аудит барысында кеңінен қолданылады. Сұраулар ресми жазбаша сұраудан бастап, ресми емес ауызша сұрауға дейін болуы мүмкін. Сұрақтарға жауаптарды бағалау - бұл сұрау салу процесінің ажырамас бөлігі.
- A23. Сұрауларға жауап аудиторға бұрын болмаған ақпаратпен немесе растайтын аудиторлық дәлелдермен қамтамасыз етілуі мүмкін. Сонымен қатар, жауаптар аудитор алған басқа ақпараттан айтарлықтай айырмашылығы бар ақпаратты, мысалы, басқарудың бақылауды болдырмау мүмкіндігіне қатысты ақпаратты қамтамасыз етуі мүмкін. Кейбір жағдайларда сауалдарға жауаптар аудиторға қосымша аудиторлық процедураларды өзгертуге немесе орындауға негіз болады.
- A24. Сұрау салу арқылы алынған дәлелдемелерді растау көбінесе ерекше маңызға ие болғанымен, басшылықтың ниеті туралы сұрау салу кезінде қолдауға болатын ақпарат шектеулі болуы мүмкін. Бұл жағдайларда менеджменттің өзінің белгілі ниеттерін жүзеге асырудың өткен тарихын, басшылықтың белгілі бір іс-қимыл бағытын таңдау себептерін және басшылықтың белгілі бір іс-әрекетті жүргізу қабілетін түсіну, сұрау салу арқылы алынған дәлелдемелерді растау үшін тиісті ақпарат бере алады.
- A25. Аудитор кейбір мәселелерге қатысты ауызша сұрауларға жауаптарды растау үшін басшылықтан және қажет болған жағдайда басқаруға өкілетті адамдардан жазбаша ұсыныстар алуды қажет деп санауы мүмкін. Қосымша нұсқаулық үшін 580 ХАС қараңыз.⁸⁸

Аудиторлық Дәлел Ретінде Пайдаланылатын Ақпарат

Өзектілігі мен сенімділігі (Сілт: Тарм. 7)

- A26. А1 тармағында атап өткендей, аудиторлық дәлелдемелер, ең алдымен, аудит барысында жүргізілген аудиторлық процедуралардан алынғанымен, оған басқа көздерден алынған, мысалы, алдыңғы аудиттер, белгілі бір жағдайларда фирманың сапаны бақылау рәсімдері сияқты ақпарат кіруі мүмкін. клиентті қабылдау және жалғастыру және заң, ережелер немесе тиісті этикалық талаптарға сәйкес белгілі бір қосымша міндеттерді орындау үшін (мысалы, ұйымның заңдар мен ережелерді сақтамауына қатысты). Барлық аудиторлық дәлелдердің сапасына олар негізделетін ақпараттың маңыздылығы мен сенімділігі әсер етеді.

⁸⁸ 580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*

Өзектілігі

- A27. Релеванттылық аудиторлық процедураның мақсаттарымен және қажет болған жағдайда қарастырылып отырған тұжырыммен қисынды байланыстырады немесе оған негізделеді. Аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпараттың маңыздылығына тестілеу бағыты әсер етуі мүмкін. Мысалы, егер аудиторлық процедураның мақсаты кредиторлық берешектің бар-жоғын немесе бағалауды асыра көрсетуді тексеру болса, жазылған кредиторлық берешекті тексеру тиісті аудиторлық рәсім болуы мүмкін. Екінші жағынан, кредиторлық берешектің бар-жоғын немесе бағасын кемітуді сынау кезінде жазылған кредиторлық берешекті тексеру маңызды болмас еді, бірақ келесі төлемдер, төленбеген шот-фактуралар, жеткізушілердің есептері және сәйкес келмеген есептер сияқты ақпаратты тексеру маңызды болуы мүмкін .
- A28. Берілген аудиторлық процедуралар жиынтығы басқаларға емес, белгілі бір тұжырымдарға сәйкес келетін аудиторлық дәлелдерді ұсына алады. Мысалы, кезең аяқталғаннан кейін дебиторлық берешекті өндіріп алуға байланысты құжаттарды тексеру бар болу мен бағалауға қатысты аудиторлық дәлелдер келтіруі мүмкін, бірақ міндетті түрде тоқтап қалмайды. Сол сияқты, белгілі бір бекітуге қатысты аудиторлық дәлелдер алу, мысалы, тауарлы-материалдық құндылықтардың болуы, басқа бекітуге, мысалы, сол тауарлық-материалдық құндылықтарды бағалауға қатысты аудиторлық дәлелдер алудың орнына болмайды. Екінші жағынан, әртүрлі көздерден алынған немесе басқа сипаттағы аудиторлық дәлелдер көбінесе бір тұжырымға сәйкес келуі мүмкін.
- A29. Бақылаудың сынақтары бекіту деңгейіндегі елеулі бұрмалаулардың алдын алу немесе анықтау және түзету кезінде бақылаудың операциялық тиімділігін бағалауға арналған. Тиісті аудиторлық дәлелдерді алу үшін бақылаудың сынақтарын жобалау бақылаудың орындалуын көрсететін шарттарды (сипаттамалар немесе атрибуттар) және тиісті орындаудан ауытқуды көрсететін ауытқу шарттарын қамтиды. Осы шарттардың болуын немесе болмауын аудитор тексере алады.
- A30. Маңызды процедуралар бекіту деңгейіндегі маңызды бұрмалауларды анықтауға арналған. Олар егжей-тегжейлі тестілерден және мазмұндық аналитикалық процедуралардан тұрады. Маңызды процедураларды жобалау тестілеудің мақсатына сәйкес, тиісті тұжырымдағы бұрмалаушылықты құрайтын шарттарды анықтаудан тұрады.

Сенімділік

- A31. Аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпараттың, демек аудиторлық дәлелдемелердің сенімділігіне оның қайнар көзі мен табиғаты, сондай-ақ алынған жағдайлар, соның ішінде қажет болған жағдайда оны дайындау

мен сақтауды бақылау бақылауы әсер етеді. Сондықтан аудиторлық дәлелдердің әр түрлілігінің сенімділігі туралы жалпылау маңызды ерекшеліктерге жатады. Аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпарат ұйымнан тыс көздерден алынған кезде де, оның сенімділігіне әсер етуі мүмкін жағдайлар болуы мүмкін. Мысалы, ұйымның сыртқы көзінен тәуелсіз көзден алынған ақпарат, егер ақпарат көзі болмаса немесе менеджмент сарапшысы объективтілікке ие болмаса, сенімді болмауы мүмкін. Ерекшеліктер болуы мүмкін екенін мойындай отырып, аудиторлық дәлелдердің сенімділігі туралы келесі жалпылау пайдалы болуы мүмкін:

- Аудиторлық дәлелдемелердің сенімділігі оны ұйымнан тыс көздерден алған кезде жоғарылайды.
- Ішкі жағынан жасалатын аудиторлық дәлелдемелердің сенімділігі, егер оған қатысты бақылау, соның ішінде оны дайындауға және сақтауға қатысты бақылау жүргізілген, ұйымның тиімділігі күшейеді.
- Аудитор тікелей алған аудиторлық дәлелдер (мысалы, бақылауды қолдануды бақылау) жанама немесе қорытынды жасау арқылы алынған аудиторлық дәлелдерге қарағанда сенімді (мысалы, бақылауды қолдану туралы сұрау).
- Құжаттық түрдегі аудиторлық дәлелдер, мейлі қағаз, электронды немесе басқа құрал болсын, ауызша түрде алынған дәлелдерге қарағанда сенімдірек (мысалы, жиналыстың бір уақытта жазылған жазбалары талқыланған мәселелерді кейіннен ауызша баяндаудан гөрі сенімді).
- Түпнұсқа құжаттармен берілген аудиторлық дәлелдемелер ксерокөшірмелермен немесе факсимильдермен немесе фильмге түсірілген, цифрландырылған немесе басқа тәсілмен электронды түрге айналдырылған құжаттармен қамтамасыз етілген аудиторлық дәлелдерге қарағанда сенімдірек болып табылады, олардың сенімділігі олардың дайындалуы мен сақталуын бақылауға байланысты болуы мүмкін.

A32. 520 ХАС маңызды процедуралар ретінде аналитикалық процедураларды жобалау мақсатында қолданылатын деректердің сенімділігіне қатысты қосымша нұсқаулар ұсынады.⁸⁹

A33. 240 ХАС аудитор құжаттың түпнұсқалық болмауы немесе аудиторға ашылмай-ақ өзгертілген болуы мүмкін деп санауға негіз болатын жағдайларды қарастырады.⁹⁰

⁸⁹ 520 ХАС, 5 (а) тармағы

А34. 250 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹¹ аудиторға қатысты заң, ережелер немесе тиісті этикалық талаптарға сәйкес кез-келген қосымша жауапкершілікті сақтауға қатысты, ұйымның анықталған немесе күдікті заңдар мен ережелерге сәйкес келмейтін заңдар мен ережелерге сәйкес келмейтін қосымша ережелеріне сәйкес басшылықты ұсынады. ХАС-қа сәйкес аудитордың жұмысы және аудиттің басқа аспектілеріне қатысты осындай сәйкессіздік салдарын бағалау.

Сыртқы Ақпарат Көздері

А34а. Аудитор 7 тармаққа сәйкес аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың ұйымның қаржылық есептілікті жасау кезінде қолданғанына немесе алынған мәліметтеріне қарамастан, ақпараттың маңыздылығы мен сенімділігін ескеруі қажет. аудитор. Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат үшін белгілі бір жағдайларда сыртқы ақпарат көзі туралы аудиторлық дәлелдемелер немесе 330 ХАС сәйкес аудиторлық рәсімдерді орындау және орындау арқылы алынған сыртқы ақпарат көзімен ақпаратты дайындауы кіруі мүмкін. немесе, егер мүмкін болса, 540 ХАС (Қайта қарастырылған).⁹²

А34ә. Неліктен менеджменттің немесе егер мүмкін болса, менеджменттің сарапшысы сыртқы ақпарат көзін пайдаланады және ақпараттың өзектілігі мен сенімділігі (оның дәлдігі мен толықтығын қоса) қалай қарастырылғандығы туралы түсінік алу аудитордың өзектілігі мен маңыздылығын ескеруіне көмектеседі. сол ақпараттың сенімділігі.

А34б. Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың сәйкестігі мен сенімділігі, оның дәлдігі мен толықтығын ескере отырып, келесі факторлар маңызды болуы мүмкін, осы факторлардың кейбіреулері тек басшылық ақпарат ақпаратты дайындауда қолданған кезде ғана маңызды болуы мүмкін екенін ескереді. қаржылық есептілік немесе аудитор алған:

- Сыртқы ақпарат көзінің табиғаты мен беделі. Мысалы, салалық ақпараттарды халыққа ұсыну үшін заңнамалық мандатқа ие орталық банк немесе үкіметтің статистика басқармасы белгілі бір ақпарат түрлері үшін өкілетті орган болуы мүмкін;

⁹⁰ 240 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Міндеттері*, 14 тармақ

⁹¹ 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есеп Беру Аудиті Кезінде Заңдар Мен Ережелерді Ескеру*, 9 тармақ

⁹² 540 ХАС (Қайта қарастырылған), *Бухгалтерлік Есеп Сметалары Мен Ақпаратты Ашып Көрсету*

- Ұйым пен ақпарат көзі арасындағы қатынастар арқылы алынған ақпаратқа әсер ету мүмкіндігі;
- Сыртқы ақпарат көзінің ақпаратқа қатысты құзыреті мен беделі, оның ішінде аудитордың кәсіби пікірі бойынша ақпарат үнемі сенімді ақпаратпен қамтамасыз ететін ақпарат көзімен ұсынылған ба;
- Сыртқы ақпарат көзі ұсынатын ақпараттың сенімділігімен аудитордың өткен тәжірибесі;
- Сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың басшылық немесе аудитор қолданған мақсатқа сәйкес ақпараттың сәйкестігін және / немесе сенімділігін пайдаланушылардың жалпы нарықты қабылдауының дәлелі;
- Алынған және пайдаланылған ақпараттың сәйкестігі мен сенімділігін шешу үшін ұйымда бақылау бар ма;
- Сыртқы ақпарат көзі жалпы нарықтық ақпаратты жинай ма немесе тікелей нарықтық операцияларды «орнатуға» қатысады ма;
- Ақпараттың қолданылу әдісіне сәйкес келетіндігі және егер ол қолданылса, қолданылатын қаржылық есептілік шеңберін ескере отырып жасалғандығы;
- Қолданылған ақпаратқа қайшы келуі мүмкін балама ақпарат;
- Алынған ақпаратқа қатысты ескертудің немесе басқа шектеуші тілдің сипаты мен дәрежесі;
- Ақпаратты дайындауда қолданылатын әдістер туралы, әдістердің қалай қолданылатыны туралы, оның ішінде, егер мүмкін болса, мұндай қолдануда модельдер қалай қолданылғандығы және әдістерді бақылау туралы; және
- Қол жетімді болған жағдайда, алынған ақпаратты әзірлеу кезінде сыртқы ақпарат көздері қолданатын болжамдардың және басқа деректердің орындылығын қарастыруға қатысты ақпарат.

A34в. Аудитордың қарау сипаты мен дәрежесінде сыртқы ақпаратты пайдалану маңызды болатын, бұл ақпаратты бұрмалаушылық деңгейіндегі маңызды бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдері, осы ақпаратты пайдалану бағаланған тәуекелдердің себептеріне сәйкес келетіндігі ескеріледі. елеулі бұрмалаушылық және сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат сенімді болмауы мүмкін (мысалы, сенімді ақпарат көзі бола ма). Аудитордың А34а тармағында сипатталған мәселелерді қарастыруы негізінде аудитор 315 ХАС сәйкес ұйымды және оның қоршаған ортасын, оның ішкі бақылауын

одан әрі түсіну қажет екенін немесе келесі аудиторлық рәсімдерді сәйкес анықтай алады. 330 ХАС⁹³ және 540 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹⁴ қолданылған жағдайда, сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпаратты пайдалануға байланысты елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдеріне жауап беру жағдайларға сәйкес келеді. Мұндай рәсімдерге мыналар кіруі мүмкін:

- Сыртқы ақпарат көзінен алынған және баламалы тәуелсіз ақпарат көзінен алынған ақпараттарды салыстыруды орындау.
- Басқарманың сыртқы ақпарат көзін пайдалануын қарастыруға қатысты болған жағдайда, басқару ақпараты туралы түсінік алу үшін сыртқы ақпарат көздерінен алынған ақпараттың сенімділігі және осындай бақылаудың жұмыс тиімділігін тексеру мүмкіндігі қарастырылуы керек.
- Сыртқы ақпарат көзінен оның процестерін, әдістемелерін және болжамдарын түсіну үшін ақпарат алу процедураларын орындау, оны басқару элементтерін анықтау, түсіну және қажет болған жағдайда тексеру тиімділігі мақсатында.

А34г. Кейбір жағдайларда белгілі бір ақпараттың бір ғана жеткізушісі болуы мүмкін, мысалы инфляция деңгейі немесе белгілі бір салалық орган сияқты орталық банктің немесе үкіметтің ақпараты. Мұндай жағдайларда аудитор жағдайларға сәйкес болуы мүмкін аудиторлық процедуралардың сипаты мен көлемін анықтауға ақпарат көзінің табиғаты мен сенімділігі, сол сыртқы ақпарат қатысы бар елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдері әсер етеді; және осы ақпаратты пайдалану дәрежесі елеулі бұрмалану қаупінің себептеріне қаншалықты сәйкес екендігі. Мысалы, ақпарат сенімді беделді ақпарат көзінен алынған кезде, аудитордың әрі қарайғы аудиторлық процедураларының көлемі ақпарат көзінің веб-сайтына немесе жарияланған ақпаратқа растау сияқты онша кең емес болуы мүмкін. Басқа жағдайларда, егер ақпарат көзі сенімді деп бағаланбаса, аудитор кеңейтілген рәсімдердің орынды екенін анықтай алады және салыстыруға болатын баламалы тәуелсіз ақпарат көзі болмаған жағдайда, сыртқы ақпарат алудағы процедураларды орындау-қарастырмауы мүмкін ақпарат көзі, практикалық тұрғыдан жеткілікті аудиторлық дәлелдерді алу үшін орынды.

А34г. Аудитордың сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпараттың сәйкестігі мен сенімділігін қарастыратын жеткілікті негізі болмаған кезде, егер балама процедуралар арқылы жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдер алу мүмкін

⁹³ 330 ХАС, 6 тармақ

⁹⁴ 540 ХАС (Қайта қарастырылған), 30 тармақ

болмаса, аудитор қолданылу аясы бойынша шектеулерге ие болуы мүмкін. Кез-келген шектеу 705 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹⁵ талаптарына сәйкес бағаланады

Менеджменттің Маманы Шығарған Ақпараттың Сенімділігі (Сілт: Тарм. 8)

- A35. Кәсіпорынның қаржылық есептілігін жасау үшін актуарлық есептеулер, бағалау немесе инженерлік деректер сияқты бухгалтерлік есеп немесе аудиттен басқа салада тәжірибе қажет болуы мүмкін. Кәсіпорын қаржылық есептілікті жасау үшін қажетті тәжірибені алу үшін осы салаларға сарапшыларды тартуы немесе тартуы мүмкін. Мұндай сараптама қажет болған жағдайда оны жасамау елеулі бұрмалау қаупін арттырады.
- A36. Аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпарат менеджмент сарапшысының жұмысын пайдалана отырып дайындалған кезде, осы ХАС 8-тармағындағы талап қолданылады. Мысалы, жеке тұлға немесе ұйым бақыланатын нарық жоқ бағалы қағаздардың әділ құнын бағалау модельдерін қолдану тәжірибесіне ие болуы мүмкін. Егер жеке тұлға немесе ұйым сол сараптаманы ұйым өзінің қаржылық есептілігін жасау кезінде пайдаланатын бағалауды қолданатын болса, онда жеке тұлға немесе ұйым басшылықтың сарапшысы болып табылады және 8-тармақ қолданылады. Егер, екінші жағынан, сол жеке тұлға немесе ұйым тек жеке операцияларға қатысты баға деректерін, егер ұйым өзінің бағалау әдістерінде қолданатын ұйым үшін өзгеше түрде қол жетімді болмаса, онда мұндай ақпарат, егер аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылса, осы тармақтың 7-тармағына сәйкес келеді ХАС, бірақ бұл сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпарат, ал ұйымның менеджмент сарапшысын пайдалануы емес.
- A37. Осы ХАС 8-тармағындағы талапқа қатысты аудиторлық процедуралардың сипаты, уақыты мен дәрежесіне келесі мәселелер әсер етуі мүмкін:
- Басшылық сарапшысы қатысты болатын мәселенің мәні мен күрделілігі.
 - Мәселедегі елеулі бұрмалаушылық тәуекелдері.
 - Аудиторлық дәлелдердің балама көздерінің болуы.
 - Басшылық сарапшысының жұмысының сипаты, көлемі және міндеттері.

⁹⁵ 705 ХАС (Қайта қарастырылған), *Тәуелсіз Аудитордың Есебіндегі Пікірге Өзгерістер*, 13 тармақ

- Менеджменттің сарапшысы ұйымда жұмыс істей ме, жоқ па немесе ол тиісті қызметтерді ұсынуға қатысатын тарап бола ма.
- Менеджменттің менеджмент сарапшысының жұмысына бақылауды немесе әсерін жүзеге асыра алатын дәрежесі.
- Басшылық сарапшысының техникалық жұмыс стандарттарына немесе басқа кәсіби немесе салалық талаптарға бағынуы.
- Менеджменттің сарапшысының жұмысына қатысты бақылаудың сипаты мен көлемі.
- Аудитордың басшылықтың сараптама саласындағы білімі мен тәжірибесі.
- Аудитордың сол сарапшының бұрынғы жұмыс тәжірибесі.

Менеджмент Сарапшысының Құзыреттілігі, Мүмкіндіктері Және
Объективтілігі (Сілт: Тарм. 8 (а))

- A38. Құзыреттілік басқару сарапшысының біліктілігі мен сипатына байланысты. Қабілет - менеджмент сарапшысының осы құзыретті нақты жағдайларда қолдану қабілеттілігімен байланысты. Мүмкіндікке әсер ететін факторларға, мысалы, географиялық орналасу, уақыт пен ресурстардың қол жетімділігі кіруі мүмкін. Объективтілік менеджмент сарапшысының кәсіби немесе іскери пікіріне біржақтылық, мүдделер қақтығысы немесе басқалардың әсері болуы мүмкін ықтимал әсерлерге қатысты. Менеджмент сарапшысының құзыреттілігі, мүмкіндіктері мен объективтілігі және осы сарапшының жұмысына қатысты ұйымдағы кез-келген бақылау менеджмент сарапшысы шығарған кез-келген ақпараттың сенімділігіне қатысты маңызды факторлар болып табылады.
- A39. Менеджмент сарапшысының құзыреттілігі, мүмкіндіктері мен объективтілігі туралы ақпарат әртүрлі ақпарат көздерінен келуі мүмкін, мысалы:
- Сол сарапшының алдыңғы жұмысындағы жеке тәжірибесі.
 - Сол сарапшымен талқылау.
 - Сол сарапшының жұмысымен таныс басқа адамдармен талқылау.
 - Осы сарапшының біліктілігі, кәсіби органға немесе салалық қауымдастыққа мүшелік, тәжірибеге лицензия немесе сыртқы танудың басқа түрлері туралы білім.
 - Сол маманның жазған мақалалары немесе кітаптары.

- Егер бар болса, аудиторға менеджмент сарапшысы жасаған ақпаратқа қатысты тиісті аудиторлық дәлелдерді алуға көмектесетін аудиторлық сарапшы.

A40. Менеджмент сарапшысының құзыреттілігін, мүмкіндіктері мен объективтілігін бағалауға қатысты мәселелерге сарапшының жұмысы техникалық жұмыс стандарттарына немесе басқа кәсіби немесе салалық талаптарға, мысалы, этикалық стандарттарға және кәсіби органның немесе салалық қауымдастықтың басқа мүшелік талаптарына, аккредиттеуге жататындығы жатады. лицензиялау органының стандарттары немесе заңмен немесе ережелермен белгіленген талаптар.

A41. Мүмкін болатын басқа мәселелерге мыналар жатады:

- Менеджмент сарапшысының құзыреттілігінің мәселеге сәйкестігі, ол үшін сол сарапшының жұмысы, оның ішінде осы сарапшы саласындағы кез-келген мамандық саласы қолданылады. Мысалы, белгілі бір актуарий мүлікті және жазатайым оқиғаларды сақтандыруға мамандануы мүмкін, бірақ зейнетақыны есептеу бойынша тәжірибесі шектеулі.
- Бухгалтерлік есептің тиісті талаптарына қатысты менеджменттің сарапшысының құзыреті, мысалы, қаржылық есептіліктің қолданыстағы шеңберіне сәйкес келетін, мүмкін болатын модельдерді қоса алғанда, болжамдар мен әдістерді білу.
- Аудиторлық процедуралардың нәтижелерінен алынған күтпеген оқиғалар, жағдайлардың өзгеруі немесе аудиторлық дәлелдер аудиттің аяқталуына байланысты менеджмент сарапшысының құзыреттілігін, мүмкіндіктері мен объективтілігін бастапқы бағалауды қайта қарау қажет болуы мүмкін екендігін көрсете ме.

A42. Жағдайлардың кең ауқымы объективтілікке қауіп төндіруі мүмкін, мысалы, жеке мүдделерге, адвокаттарға, қорқытушылыққа, өзін-өзі тексеруге және қорқытуға арналған қатерлер. Қауіпсіздік шаралары мұндай қауіп-қатерлерді азайтуы мүмкін және оларды сыртқы құрылымдар (мысалы, менеджердің маманы, заңнама немесе ережелер), немесе менеджердің жұмыс ортасы (мысалы, сапаны бақылау саясаты мен процедуралары) құруы мүмкін.

A43. Қауіпсіздік шаралары басшылықтың сарапшысының объективтілігіне қатысты барлық қауіп-қатерлерді жоя алмайтындығына қарамастан, қорқыту қоқан-лоққысы сияқты қауіп-қатерлер ұйым жұмысына тартқан сарапшыға қарағанда, кәсіпорында тартылған сарапшыға және сапаны бақылау саясаты мен процедуралары сияқты қауіпсіздіктің тиімділігіне аз мән беруі мүмкін. үлкенірек болуы мүмкін. Кәсіпорынның қызметкері болу арқылы туындайтын объективтілікке қатысты қауіп әрдайым

болатындықтан, ұйымда жұмыс істейтін сарапшы әдеттегідей ұйымның басқа қызметкерлеріне қарағанда объективті болып санала алмайды.

А44. Субъект айналысатын сарапшының объективтілігін бағалау кезінде басшылықпен және сарапшымен сарапшының объективтілігіне қауіп төндіруі мүмкін кез-келген мүдделер мен қатынастарды және кез-келген қолданылатын қауіпсіздік шараларын, оның ішінде сарапшыға қолданылатын кез-келген кәсіби талаптарды талқылау маңызды болуы мүмкін. ; және қауіпсіздік шаралары талапқа сай екендігін бағалау. Қауіп тудыратын мүдделер мен қатынастарға мыналар кіруі мүмкін:

- Қаржылық мүдделер.
- Іскерлік және жеке қатынастар.
- Басқа қызметтерді ұсыну.

Менеджмент Сарапшысының Жұмысы Туралы Түсінік Алу (Сілт: Тарм. 8 (b))

А45. Менеджмент сарапшысының жұмысын түсіну тиісті сараптама саласын түсінуді қамтиды. Тиісті сараптама саласы туралы түсінікті аудитордың менеджмент сарапшысының жұмысын бағалауға арналған біліктілігі бар-жоғын немесе осы мақсатта аудиторға аудитордың сарапшысы қажет екендігін анықтаумен бірге алуға болады.⁹⁶

А46. Менеджмент саласының аудитордың түсінігіне қатысты аспектілері мыналарды қамтуы мүмкін:

- Осы сарапшының саласында аудитке сәйкес келетін мамандық салалары бар ма.
- Кез-келген кәсіби немесе басқа стандарттар, сондай-ақ нормативтік немесе заңдық талаптар қолданылады ма.
- Менеджмент сарапшысы қандай болжамдар мен әдістерді қолданады, және олар сол сарапшының саласында жалпы қабылданған ба және қаржылық есептілік мақсаттарына сай ма.
- Басшылық маманы пайдаланатын ішкі және сыртқы мәліметтердің немесе ақпараттың сипаты.

А47. Субъект тартқан басшылықтың сарапшысы жағдайында, әдетте, ұйым мен сол сарапшы арасында келісім-хат немесе келісімнің басқа жазбаша нысаны болады. Менеджмент сарапшысының жұмысы туралы түсінік алған

⁹⁶ 620 ХАС, *Аудитор Сарапшысының Жұмысын Пайдалану*, 7 тармақ

кезде осы келісімді бағалау аудиторға аудитордың мақсаты үшін келесілердің орындылығын анықтауда көмектесе алады:

- сол сарапшының жұмысының сипаты, көлемі және міндеттері;
- басшылықтың және сол сарапшының тиісті рөлі мен міндеттері; және
- Басқару арасындағы байланыс сипаты, уақыты мен деңгейі және сол сарапшы, оның ішінде осы сарапшы ұсынатын кез келген есеп беру нысаны.

A48. Кәсіпорында жұмыс істейтін басшылықтың сарапшысы жағдайында мұндай жазбаша келісім болуы ықтимал. Сарапшының және менеджменттің басқа мүшелерінің сұрауы аудиторға қажетті түсінікті алудың ең қолайлы әдісі болуы мүмкін

Менеджменттің Сарапшысының Жұмысының Орындылығын Бағалау (Сілт: Тарм. 8 (с))

A49. Тиісті бекіту үшін аудиторлық дәлел ретінде менеджмент сарапшысының жұмысының орындылығын бағалау кезіндегі ескерулер мыналарды қамтуы мүмкін:

- Осы сарапшының қорытындылары мен тұжырымдарының маңыздылығы мен негізділігі, олардың басқа аудиторлық дәлелдермен сәйкестігі және олардың қаржылық есептілікте тиісті түрде көрсетілгендігі;
- Егер бұл сарапшының жұмысы маңызды болжамдар мен әдістерді қолдануды көздейтін болса, осы болжамдар мен әдістердің өзектілігі мен негізділігі; және
- Егер бұл сарапшының жұмысы бастапқы деректерді маңызды пайдалануды көздейтін болса, осы бастапқы деректердің маңыздылығы, толықтығы және дәлдігі; және
- Егер сол сарапшының жұмысы сыртқы ақпарат көзінен алынған ақпаратты пайдалануды көздейтін болса, бұл ақпараттың өзектілігі мен сенімділігі.

Субъект шығаратын және аудитордың мақсатына пайдаланылатын ақпарат (Сілт: Тарм. 9 (a) - (b))

A50. Аудитор сенімді аудиторлық дәлелдерді алу үшін аудиторлық рәсімдерді орындау үшін пайдаланылатын ұйым шығарған ақпарат жеткілікті түрде толық және дәл болуы керек. Мысалы, сату көлемінің жазбаларына

стандартты бағаларды қолдану арқылы кірісті тексеру тиімділігіне баға туралы ақпараттың дәлдігі және сату көлемі туралы мәліметтердің толықтығы мен дәлдігі әсер етеді. Сол сияқты, егер аудитор популяцияны (мысалы, төлемдерді) белгілі бір сипаттамаға (мысалы, авторизацияға) тексермек болса, тестілеу үшін элементтер таңдалған жиынтық толық болмаса, тест нәтижелері онша сенімді болмайды.

- A51. Мұндай ақпараттың дұрыстығы мен толықтығы туралы аудиторлық дәлелдер алу, аудиторлық дәлелдемелерді алу кезінде ақпаратқа қолданылатын нақты аудиторлық рәсіммен бір уақытта жүргізілуі мүмкін, ол аудиторлық рәсімнің өзіндік құрамдас бөлігі болып табылады. Басқа жағдайларда, аудитор ақпараттың дайындалуы мен сақталуын бақылауды сынау арқылы осындай ақпараттың дұрыстығы мен толықтығы туралы аудиторлық дәлелдеме алған болуы мүмкін. Алайда, кейбір жағдайларда, аудитор қосымша аудиторлық шаралардың қажет екенін анықтауы мүмкін.
- A52. Кейбір жағдайларда аудитор ұйым шығарған ақпаратты басқа аудиторлық мақсаттарға пайдалануды көздеуі мүмкін. Мысалы, аудитор талдамалық процедуралар мақсатында ұйымның нәтижелік шараларын қолдануды немесе ішкі аудит қызметі туралы есептер сияқты бақылау қызметі үшін өндірілген ақпаратты пайдалануды көздеуі мүмкін. Мұндай жағдайларда алынған аудиторлық дәлелдердің орындылығына ақпараттың аудитордың мақсаттары үшін жеткілікті дәлдігі немесе егжей-тегжейлі болуы әсер етеді. Мысалы, басшылық пайдаланатын өнімділік өлшемдері елеулі бұрмалаушылықтарды анықтауға жеткіліксіз болуы мүмкін.

Аудиторлық Дәлелдерді Алу Үшін Тестілеуге Арналған Заттарды Таңдау (Сілт: Тарм. 10)

A53. Тиімді тест басқа аудиторлық дәлелдермен алынған немесе алынуы қажет аудитордың мақсаттары үшін жеткілікті болатындай дәрежеде тиісті аудиторлық дәлелдемелер ұсынады. Тестілеуге арналған заттарды таңдау кезінде аудитор 7-тармақ бойынша аудиторлық дәлел ретінде пайдаланылатын ақпараттың маңыздылығы мен сенімділігін анықтауы керек; тиімділіктің (жеткіліктіліктің) басқа аспектісі - тестілеуге арналған заттарды таңдау кезінде маңызды мәселе. Тестілеуге арналған заттарды таңдау үшін аудиторға қол жетімді құралдар:

- (a) барлық заттарды таңдау (100% сараптама);
- (b) нақты элементтерді таңдау; және
- (c) Аудиттен іріктеме алу.

Осы құралдардың кез келгенін немесе жиынтығын қолдану нақты жағдайларға байланысты орынды болуы мүмкін, мысалы, тексеріліп отырған тұжырымға

байланысты елеулі бұрмалаушылық тәуекелдеріне және әр түрлі құралдардың тиімділігі мен тиімділігіне.

Барлық Элементтерді Таңдау

A54. Аудитор транзакциялар класын немесе есепшоттар балансын құрайтын заттардың (немесе сол халықтың шоғырынын) барлық популяциясын зерттеу дұрыс деп шешуі мүмкін. Бақылау сынағы жағдайында 100% тексеру екіталай; дегенмен, бұл бөлшектерді сынау үшін жиі кездеседі. 100% сараптама, мысалы:

- Халық үлкен құндылық элементтерінің аз санын құрайды;
- Елеулі тәуекел бар және басқа құралдар жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер бермейді; немесе
- Ақпараттық жүйемен автоматты түрде орындалатын есептеудің немесе басқа процестің қайталанатын сипаты 100% емтиханға кеткен шығындарды тиімді етеді.

Нақты Элементтерді Таңдау

A55. Аудитор популяция ішінен нақты заттарды таңдау туралы шешім қабылдауы мүмкін. Бұл шешімді қабылдау кезінде аудитордың ұйым туралы түсінігі, елеулі бұрмалаушылықтың бағаланған тәуекелдері және тексерілетін халықтың сипаттамалары маңызды болуы мүмкін факторларға жатады. Белгілі бір тармақтарды сот арқылы іріктеу сынама тәуекелге ұшырайды. Таңдалған нақты элементтерге мыналар кіруі мүмкін:

- *Жоғары мән немесе негізгі элементтер.* Аудитор популяция ішіндегі белгілі бір заттарды таңдауға шешім қабылдай алады, өйткені олар жоғары мәнге ие немесе басқа да сипаттамалар көрсетуі мүмкін, мысалы, күдікті, әдеттен тыс, әсіресе тәуекелге бейім немесе қателіктер тарихы бар заттар.
- *Белгілі бір мөлшерден асатын барлық заттар.* Аудитор транзакциялар класы немесе шоттардағы қалдықтардың жалпы сомасының көп бөлігін тексеру үшін тіркелген мәндері белгілі бір мөлшерден асатын заттарды зерттеу туралы шешім қабылдауы мүмкін.
- *Ақпарат алуға арналған заттар.* Аудитор ұйымның табиғаты немесе мәмілелердің сипаты сияқты мәселелер туралы ақпарат алу үшін заттарды тексере алады.

A56. Транзакциялар класынан белгілі бір баптарды іріктеп тексеру немесе шоттағы қалдықтар көбінесе аудиторлық дәлелдер алудың тиімді құралы болады, бірақ бұл аудиторлық сынамалар болып табылмайды. Осындай жолмен таңдалған заттарға қолданылатын аудиторлық рәсімдердің

нәтижелерін бүкіл халыққа болжау мүмкін емес; сәйкес, белгілі бір заттарды іріктеп зерттеу халықтың қалған бөлігіне қатысты аудиторлық дәлелдеме бермейді.

Аудитті таңдау

A57. Аудитті іріктеу одан алынған үлгіні сынау негізінде бүкіл халық туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беру үшін жасалған. 530 ХАС⁹⁷ аудиторлық сынамалар қарастырылған

Аудиторлық Дәлелдердің Сәйкес Келмеуі Немесе Олардың Сенімділігіне Күмәндану (Сілт: Тарм. 11)

A58. Аудиторлық дәлелдерді әр түрлі көздерден алу немесе әр түрлі сипатта алу, аудиторлық дәлелдемелердің жеке тармағының сенімді еместігін көрсетуі мүмкін, мысалы, бір дереккөзден алынған аудиторлық дәлелдер басқа мәліметтермен сәйкес келмегенде. Бұл, мысалы, басшылықтың, ішкі аудиторлардың және басқаларының сұрауларына жауаптар сәйкес келмеген жағдайда немесе басқару өкілеттігіне ие адамдардың сұраныстарына жауаптар менеджменттің сұрақтарына жауаптарды дәлелдеуге бағытталған жауаптар сәйкес келмеген жағдайда болуы мүмкін. . ХАС 230 егер аудитор маңызды мәселе бойынша аудитордың қорытынды қорытындысына сәйкес келмейтін ақпаратты анықтаған болса, құжаттаманың нақты талаптарын қамтиды.⁹⁸

⁹⁷ 530 ХАС, *Аудиторлық Талдамалар*

⁹⁸ 230 ХАС, *Аудиттік құжаттама*, 11 тармақ

580 ХАС, *Жазбаша Ұсынымдар*

Қосымша 1

(Сілт: Тарм. 2)

Жазбаша Ұсынуға Қойылатын Талаптарды Қамтитын ХАС Тізімі

Бұл қосымша басқа ХАС-тардағы тақырыпты арнайы жазбаша ұсынуды қажет ететін тармақтарды анықтайды. Тізім ХАС талаптары мен оған қатысты өтінішті және басқа да түсіндірме материалдарды қарастыра алмайды.

- 240 ХАС, *Қаржылық Есептілік Аудитіндегі Алаяқтыққа Қатысты Аудитордың Міндеттері* - 40-тармақ
- 250 ХАС (Қайта қарастырылған), *Қаржылық Есеп Беру Аудиті Кезінде Заңдар Мен Ережелерді Ескеру* - 17-тармақ
- 450 ХАС, *Аудит Барысында Анықталған Бұрмалаушылықтарды Бағалау* - 14-тармақ
- 501 ХАС, *Аудиторлық Дәлелдемелер - Таңдалған Элементтерге Қатысты Ерекшеліктер* - 12-тармақ
- 540 ХАС (Қайта қарастырылған), *Бухгалтерлік Есеп Сметасы, Оның Ішінде Әділ Құнды Есепке Алу Сметасын Және Байланысты Ақпаратты Ашу* - 2237-тармақ
- 550 ХАС, *Байланысты Тараптар* - 26-тармақ
- 560 ХАС, *Кейінгі Оқиғалар* - 9-тармақ
- 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*- 16 (е) -тармақ
- 710 ХАС, *Салыстырмалы Ақпарат - Сәйкес Сандар Және Салыстырмалы Қаржылық Есептілік* - 9-тармақ
- 720 ХАС (Қайта қарастырылған), *Басқа Ақпаратқа Қатысты Аудитордың Міндеттері* - 13 (с) –тармақ

Көрнекілік Өкілдік Хат

Келесі иллюстрациялық хатта осы және басқа ХАС талап ететін жазбаша ұсыныстар бар. Осы иллюстрацияда қолданылатын қаржылық есептіліктің құрылымы Халықаралық қаржылық есептілік стандарттары болып саналады; жазбаша ұсыным алу үшін 570 ХАС (Қайта қарастырылған)⁹⁹ талабы маңызды емес; және сұратылған жазбаша ұсыныстарға ешқандай ерекшеліктер жоқ. Егер ерекше жағдайлар болған болса, ерекшеліктерді көрсету үшін ұсыныстарды өзгерту керек.

(Ұйымның бланкі)

(Аудиторға)

(Күні)

Бұл өкілдік хат сіздің ABC компаниясының 20XX¹⁰⁰ жылдың 31 желтоқсанында аяқталған жылдағы қаржылық есептілігіне жүргізілген қаржылық есептіліктің барлық маңызды аспектілерде әділетті түрде ұсынылған-ұсынылмағандығы туралы пікір білдіру мақсатында ұсынылған аудитіңізге байланысты Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына сәйкес (немесе шынайы және әділ көзқарас) беріледі.

Біз растаймыз (*өз білімімізді және сеніміміздіше, өзімізді тиісті деңгейде хабардар ету үшін қажет деп санайтын сұраулар жасай отырып*):

Қаржылық Есептілік

- Біз қаржылық есептілікті Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына сәйкес дайындау үшін [кіргізу күні] жасалған аудиторлық келісім шартында көрсетілген жауапкершіліктерімізді орындадық; атап айтқанда, қаржылық есептілік соған сәйкес әділ түрде ұсынылған (немесе шын және әділ көзқарас).
- Маңызды Бухгалтерлік есептеулер жүргізу кезінде қолданылатын әдістер, мәліметтер және маңызды болжамдар, оның ішінде әділ құны бойынша өлшенгендер және оларға қатысты ашып көрсетулер қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінде ақылға қонымды тануға,

⁹⁹ 570 ХАС (Қайта қарастырылған), *Үздіксіз Қызмет*

¹⁰⁰ Аудитор бірнеше кезеңдер туралы есеп берген жағдайда, аудитор хатты аудиторлық есеппен қамтылған барлық кезеңдерге қатысты болатындай етіп күнді реттейді.

бағалауға немесе ашуға қол жеткізу үшін орынды. (540 ХАС (Қайта қарастырылған))

700 ХАС (Қайта Қарастырылған), Пікір Қалыптастыру Және Қаржылық Есеп Беру Туралы Есеп Беру

Талаптар

Қаржылық Есептілік Туралы Пікір Қалыптастыру

13. Атап айтқанда, аудитор қолданыстағы қаржылық есептілік шеңберінің талаптарын ескере отырып:
- (a) Қаржылық есептілік таңдалған және қолданылатын маңызды есеп саясатын тиісті түрде ашып көрсетуі керек. Аудитор осы бағалауды жүргізу кезінде есеп саясатының ұйымға сәйкестігін және олардың түсінікті түрде ұсынылған-берілмегендігін ескеруі керек; (Сілт: Тарм. А4)
 - (b) Таңдалған және қолданылатын есеп саясаты қолданыстағы қаржылық есептілік жүйесімен сәйкес келеді және сәйкес келеді;
 - (c) Башшылық жасаған бухгалтерлік есептеулер мен байланысты ашып көрсетулер орынды;
 - (d) Қаржылық есептілікте ұсынылған ақпарат маңызды, сенімді, салыстырмалы және түсінікті. Осы бағалауды жүргізген кезде аудитор келесілерді қарастырады:
 - Енгізілуі керек ақпарат енгізілген және мұндай ақпарат тиісті түрде жіктелген, жинақталған немесе бөлшектелген және сипатталған ма.
 - Қаржылық есептіліктің жалпы көрінісі маңызды емес немесе ашылған мәселелерді дұрыс түсінуді жасыратын мәліметтерді қосу арқылы бұзылды. (Сілт: Тарм. А5)
 - (e) Қаржылық есептілік жоспарланған пайдаланушыларға қаржылық операцияларда келтірілген ақпаратқа маңызды операциялар мен оқиғалардың әсерін түсінуге мүмкіндік беретін тиісті ақпаратты ашады; және (Сілт: Тарм. А6)
 - (f) Әр қаржылық есептіліктің атауын қоса, қаржылық есептілікте қолданылатын терминология сәйкес келеді.

701 ХАС, Тәуелсіз Аудитордың Есебінде Аудиттің Негізгі Мәселелерін Хабарлау

Талаптар

Аудиттің Негізгі Мәселелерін Анықтау

9. Аудитор басқаруға өкілетті адамдармен байланысқан мәселелерден аудиторлық тексеріс кезінде аудитордың айтарлықтай назар аударуын қажет ететін мәселелерді анықтайды. Осы шешімді қабылдаған кезде аудитор келесілерді ескеруі керек: (Сілт: Тарм. А9-А18)
- (a) Жоғары бұрмаланған қателіктердің жоғары бағаланған аудандары немесе 315 (ХҚЕС) ХАС сәйкес анықталған маңызды тәуекелдер. (Сілт: Тарм. А19–А22)
 - (b) Қаржылық есептіліктегі елеулі басқарушылық шешімдерді қамтыған салаларға қатысты аудиторлардың маңызды шешімдері, оның ішінде бағалаудың жоғары белгісіздік деңгейі анықталған бухгалтерлік бағалау. (Сілт: Тарм. А23 – А24)
 - (c) Кезең ішінде орын алған маңызды оқиғалардың немесе операциялардың аудитіне әсері. (Сілт: Тарм. А25 – А26)

Қолдану Және Басқа Түсіндірме Материалдар

Аудиттің Негізгі Мәселелерін Анықтау (Сілт: Тарм. 9–10)

Аудитордың Маңызды Назарын Қажет Ететін Мәселелерді Анықтаудағы Ескертулер (Сілт: Тарм. 9)

Қаржылық Есептіліктегі Маңызды Аудиторлық Шешімдерге Қатысты Аудиторлардың Маңызды Шешімдері, Оның Ішінде Жоғары Бағалау Белгісіздігімен Анықталған Бухгалтерлік Есептер Бар (Сілт: Тарм. 9 (b))

А23. 260 ХАС (Қайта қарастырылған) аудиторды басқару құзыретіндегі адамдармен аудитордың есеп саясаты, бухгалтерлік есеп бағалары және қаржылық есептілікті ашып көрсетуді қоса алғанда, бухгалтерлік есеп практикасының маңызды сапалық аспектілері туралы пікірлерін білдіруді талап етеді.¹⁰¹ Көп жағдайда бұл маңызды аудиторлық назар аударатын бағыттар болуы мүмкін, сондай-ақ елеулі тәуекелдер ретінде анықталуы мүмкін маңызды бухгалтерлік бағалауға және онымен байланысты ашылуларға қатысты.

¹⁰¹ 260 ХАС (Қайта қарастырылған), 16 (a) -тармақ

A24. Алайда, қаржылық есептілікті пайдаланушылар бағалаудың белгісіздігінің жоғары деңгейімен анықталған бухгалтерлік бағалауға қызығушылықтарын атап өтті (540 ХАС (Қайта қарастырылған)¹⁰² сәйкес қараңыз), бұл айтарлықтай тәуекел болып табылмауы мүмкін. Басқа нәрселермен қатар, мұндай бағалау басшылықтың пікіріне өте тәуелді және көбінесе қаржылық есептіліктің ең күрделі салалары болып табылады және менеджмент сарапшысының да, аудитордың да сарапшысының қатысуын талап етуі мүмкін. Сондай-ақ, пайдаланушылар қаржылық есептілікке айтарлықтай әсер ететін есеп саясатының (және осы саясаттағы елеулі өзгерістердің) қаржылық есептілікті түсінуіне, әсіресе ұйымның іс-әрекеті оның салаларындағы басқаларымен сәйкес келмейтін жағдайларда олардың маңызды екендігіне назар аударды.

¹⁰² 540 ХАС (Қайта қарастырылған), *Аудиторлық Есептік Бағалаулар, Соның Ішінде Әділ Құнды Есепке Аудит қоса алғанда Және Байланысты Ақпаратты Ашу*, 160–174-тармақтарын қараңыз.

басылып шығарылды

IAASB

International Auditing
and Assurance
Standards Board

529 Fifth Avenue, New York, NY
10017 T +1 (212) 286-9344 F +1
(212) 286-9570
www.iaasb.org
ISBN: 978-1-60815-389-3

IAASB

International Auditing
and Assurance
Standards Board

529 Fifth Avenue, New York, NY
10017 T +1 (212) 286-9344 F +1
(212) 286-9570
www.iaasb.org
ISBN: 978-1-60815-389-3